Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Verdenskrigen

i samtidige Skildringer.

Af

H. JENSSEN-TUSCH, H. EWALD,
E. GYLDENKRONE, JOHS. LINDBÆK
OG H. STYRMER.

3. Bind.

Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag.
Kjøbenhavn og Kristiania 1918–19.

GYLDENDALS FORLAGSTRYKKERI
KØBENHAVN

INDHOLDSFORTEGNELSE.

III. Afsnit: Krigen i Vesteuropa.

Side

Kapitel XXI. Indre politiske og militære Forhold i Frankrig fra September 1914 til Begyndelsen af 1917. De Allieredes store Krigsraad 505
Kapitel XXII. Indre politiske og militære Forhold i England fra Krigens Udbrud til Begyndelsen af 1917. Koloniernes og Dominiernes Hjælpetropper 527
Kapitel XXIII. Kampene i Woëvre og omkring Verdun indtil Nytaar 1916. Fæstningerne Metz og Verdun. Éparges-Combres. Thiaucourt-Apremont-Ailly 574
Kapitel XXIV. Den tyske Kraftanstrængelse mod Verdun 1916 595
Kapitel XXV. Den franske Revanche ved Verdun 1916 og 1917 643
Kapitel XXVI. De Allieredes Offensiv ved Somme Floden 1916 658
Kapitel XXVII. Det tyske Tilbagetog 1917 paa Vestfronten 713
Kapitel XXVIII. De Allieredes Angreb paa Hindenburg Linien 733
Kapitel XXIX. Tysklands indre Forhold fra Krigens Udbrud til Februar 1917. Fredsforsøgene omkring Nytaar 1917. Den tyske militære Kraftudvikling 790
Kapitel XXX. Belgien og de nordøstlige franske Distrikter under tysk Styrelse 858

V. Afsnit: Krigen i Sydøst- og Sydeuropa.

Kapitel XII. Rumæniens Fredsbrud og Krigsmagt 299
Kapitel XIII. Den rumænske Front indtil Januar 1917 319
Kapitel XIV. Salonikifronten og Begivenhederne i Grækenland fra Efteraaret 1916 indtil Foraaret 1918 368

VI. Afsnit: Landkrigen udenfor Europa.

Kapitel IV. Kampene ved Suez-Kanalen 87
Kapitel V. Begivenhederne i Kaukasus indtil Efteraaret 1916 107
Kapitel VI. Begivenhederne i Mesopotamien indtil Foraaret 1917 135
Kapitel VII. Kampene i Palæstina indtil Jerusalems Erobring 192

VII. Afsnit: Krigen til Søs og i Luften.

Kapitel IV. Søkrigsbegivenhederne i Nordsøen og tilgrænsende Farvande i Verdenskrigens første Aar 161
Kapitel V. Søkrigsoperationerne i Østersøen i Verdenskrigens to første Aar 267
Kapitel VI. Søkrigen i Middelhavet, Adriaterhavet samt Farvandene om Arabien 297
Kapitel VII. Krigsbegivenheder i det Sorte Hav 1914—16 317
Kapitel VIII. Søkrigsbegivenhederne i Nordsøen og Atlanterhavet i Krigens andet Aar 329
Kapitel IX. Hjælpekrydserne „Möwe"s og „Geier"s Togter 372
Kapitel X. Slaget ved Jylland den 31. Maj—1. Juni 1916 239

Portrætter og Karikaturer i 3. Bind.

d'Abreu e Siloa, portugisisk General, III, 930.
Ahlers, tysk Konsul, III, 552.
Ahmed, Sultan, Shah af Persien, VI, 186.
Albert, Konge af Belgien, III, 868.
Alexander I, Konge af Grækenland, V, 392.
Allen, Oberst, Forsvarsminister (New-Zealand), III, 561.
Allenby, engelsk General, VI, 201; VI, 214.
d'Almeida, portugisisk Ministerpræsident, III, 927.
Amery, Kaptajn, eng. Politiker, III, 573.
Andlauer, fransk Div. General, III, 648.
Anthoine, fransk General, III, 746.
Arbuthnot, engelsk Kontreadmiral, VII, 433.
d'Arriaga, Portugals Præsident, III, 925.
Audré, fransk Kommandør, VII, 299.
Avarescu, rumænsk General, V, 322.
Aylmer, engelsk General, VI, 156.
Bacon, engelsk Viceadmiral, VII, 264.
Badr Bey, VI, 94.
Bailloud, fransk General, VI, 201.
Balfour, engelsk Minister, III, 534; VII, 394.
Balfourier, fransk Div. General, III, 607.
Ballin, Albert, tysk Reder, III, 791.
Baratoff, russisk General, VI, 134; VI, 184.
Barrett, engelsk General, VI, 145.
Bussermann, Ernst, tysk Politiker, III, 793.
v. Batocki, tysk Fødevarediktator, III, 834.
de Bazelaire, fransk General, III, 621.
Bayer, tysk Major, III, 879.
Beatty, engelsk Viceadmiral, VII, 171.
Bebel, tysk Socialistfører, III, 796.
Belin, fransk General, III, 518.
Bell, engelsk Reservelojnant, VII, 232.
v. Below, Fritz, tysk Inf. General, III, 664.
v. Below, Otto, tysk Inf. General, III, 664.
Berg, tysk Løjtnant, VII, 385.
v. Bernhardi, tysk Kavalerigeneral, III, 855.
Bernstein, tysk Socialistfører, III, 837.
Bernstorff, tysk Greve, III, 819.
Berthelot, Direktør i fr. Udenrigsmin., III, 513.
Beseler, preussisk Indenrigsminister, III, 837.
Bikanir, Maharajaen af, III, 556; III, 573.
v. Bodenhausen, tysk Generalmajor, III, 878.
v. Boehn, tysk Infanterigeneral, III, 703.
v. Bohlen, Bertha Krupp, III, 793.
Borden, Canadas Ministerpræsident, III, 559; III, 573.
Bourgeois, fransk Politiker, III, 512; III, 514.
Boy-Ed, tysk Marine-Attaché, VII, 345.
Brand, engelsk Kommandør, VII, 464.
Bratianu, rumænsk Politiker, Førsteminister, V, 304.
v. Breitenbach, tysk Minister, III, 840.
Briand, fransk Ministerpræsident, III, 513.
Brochin, fransk Div. General, III, 588.
Brock, engelsk Kontreadmiral, VII, 439.
Browning, engelsk Admiral, VII, 464.
Brulard, fransk Div. General, III, 748.
Burney, engelsk Admiral, VII, 402.
Burnham, Lord, engelsk Bladejer, III, 532.
Byng, engelsk Generalløjtnant, III, 707.
v. Böhm, tysk Kavalerigeneral, III. 812.
Cambon, fransk Diplomat, III. 513; III, 800.
v. Capelle, tysk Admiral, VII, 265.
Carlos I, Konge af Portugal, III, 924.
Carp, Petrache, rumænsk Statsmand, V, 304.
Carson, Edward, irsk Politiker, III, 530; III, 573.
de Carv, de Langle, fransk General, III, 623.
Casement, Roger, engelsk Generalkonsul, III, 540.
de Castelnau, fransk General, III, 524.
Catoire, fransk Borgmester, III, 508.
Cecil, Robert, Lord, engelsk Blokademinister, III, 570; III, 573.
Chamberlain, Austen, engelsk Statssekretær for Indien, III, 534; III, 573
Christensen, dansk Kaptajn, VII, 359.
Clementel, fransk Handelsminister, III, 514.
Coanda, rumænsk General, V, 322.
Cochin, Denys, fransk Politiker, III, 511.
Cook, Joseph, Ministerpræsident, (Australien), III, 560.
Coquerelle, fransk Borgmester, III, 508.
Cordonnier, fransk Div. General, V, 373.
Costa, portugisisk Politiker, III, 926.
Crainiceanu, rumænsk General, V, 322.
Cromie, engelsk Lojtnant, VII, 275.
Currie, engelsk Generalløjtnant, III, 775.
Curzon, Lord, engelsk Minister, III, 549; III, 573.
Czernin, Grev, østrig-ungarsk Udenrigsminister, V, 306; V, 314.
Daromaly Bey, VI, 94.
David, fransk Agerdyrkningsminister, III, 514.
Delbrück, Clemens, tysk Indenrigsminister, III, 832.
v. Delmensingen, tysk Generalløjtnant, V, 332.
Derby, Jarlen af, eng. Rekruteringsleder, III, 537. III, 573.
Descoings, fransk General, III, 623.
Desplas, fransk Minister, III, 514.
Desson, fransk Ingenior, III, 508.
Devonport, Lord, engelsk Ernæringsminister, III, 549.
Djemal Pascha, VI, 93; VI, 195.
Dohna-Schlodien, tysk Kaptajn, VII, 373; VII, 391.
Driant, fransk Oberstløjtnant, III, 608.
Duchesne, fransk Div. General, III, 749.
Dumba, Dr., østrigsk Gesandt i Washington, VII. 343.
Duport, fransk Divisions-General, III, 698.
Eberhardt, russisk Viceadmiral, VII, 325.
Ebert, Friedrich, tysk Socialistfører, III, 839.
v. Einem, tysk Generaloberst, III, 783.
Elliot, engelsk Gesandt i Athen, V, 386.
Erdmann, tysk Kommandør, VII, 222.
Erzberger, tysk Politiker, III, 802.
Fahkidime Pascha, VI, 117.
Falkenhayn, østrigsk General, V, 363.
Ferdinand, Konge af Bulgarien, V, 311; V, 379. (Dybtryk.)
Ferdinand, Konge af Rumænien, V, 307. V, 311; V, 314; V, 363.
Filipescu, rumænsk Politiker, V, 315.
de Finlay, engelsk Gesandt, III, 542.
Fisher, Andrew, Ministerpræsident (Australien), III, 560.
v. Fleck, tysk General, III, 730.
Foch, fransk General, III, 659.
de Fonclare, fransk General, III, 646.
de Forceville, Greve, fransk Borgmester, III, 508.
Fox, Cecil, engelsk Kommandør, VII, 191.
de Franqueville, Greve, fransk Borgmester, III, 508.
P. Frédéricq, belgisk Professor, III, 886.
du Fournet, fransk Admiral, V, 380.
v. Garnier, tysk Kavaleri-General, III, 703.
Gennadius, græsk Minister, V, 386.
George, Konge af England, III, 803.
v. Gerock, tysk General, V, 364.
Gilinsky, russisk General, III, 524.
Gorringe, engelsk Generalmajor, VI, 160.
Grey, Edward, Lord, eng. Politiker, III, 807.
Grigorovitsch, russisk Marineminister, VII, 294.
Grossetti, fransk General, V, 373.
Guesde, Jules, Medlem af det franske Ministerium, III, 511.
v. Guretzky-Cornitz, tysk Generalløjtnant, III, 636.
Haase, Hugo, tysk Socialistfører, III, 797.
Haig, Douglas, engelsk Feltmarschal, III, 515; III, 524; III, 562; III, 665.
Halsey, engelsk Kontreadmiral, VII, 436.
Hamilton, George, Lord, eng, Politiker, VI, 168.
Hammer, dansk Kommandør, VII, 359.
Hankey, Sekretær i eng. Krigskabinet, III, 573.
Hansen, A., dansk Frivillig, III, 522.
Harden, Maximilian, tysk Forfatter, III, 791.

Haupt, tysk Officer, III, 639.
Hauptmann, Gerhardt, tysk Digter, III, 804.
Hazen, canadisk Forsvarsminister, III, 573.
v. Heeringen, tysk Generaloberst, III, 857.
Heinrich, tysk Prins III, 585.
Heinrich XXXI, tysk Prins, Minister i Teheran, VI, 187.
Helfferich, tysk Finansminister, III, 820.
Helmy Bey, VI, 94.
Henderson, Arthur, engelsk Arbejderfører, III, 535; III, 573.
Herr, fransk General, III, 603.
Hersing, tysk Kaptajnløjtnant, VII, 300; VII, 301.
Hilmi Pascha, V, 324.
v. Hindenburg, tysk Generalfeltmarschal, III, 635; III, 713; III, 845.
Hipper, tysk Admiral, VII, 214.
v. Hofacker, tysk Generalløjtnant, III, 728.
Hoffmann, Gottfred, dansk Fremmedlegionær, III, 522.
v. Hollweg, Bethmann, Theobald, tysk Rigskansler, III, 819; III, 889.
v. Holtzendorff, tysk Admiral, VII, 279; VII, 295.
Hoover, Herbert, III, 882.
Horne, engelsk Generalløjtnant, III, 682; III, 774.
Horton, engelsk Kaptajnløjtnant, VII, 189.
Hughes, Samuel, Oberst, Canadas Forsvarsminister, III, 559.
Humbert, fransk Div. General, III, 601.
Hyman, belgisk Gesandt, III, 881.
Iliescu, rumænsk Krigsminister, V, 316.
Jackson, Henry, engelsk Admiral, VII, 254.
Jacomet, fransk Generalprokurør, III, 508.
Jannart, fransk Politiker, V, 391.
Jellicoe, engelsk Admiral, III, 573; VII, 394; VII, 443.
Jensen, H., dansk Frivillig, III, 522.
Joffre, fransk Generalissimus, III, 510; III, 524; III, 621; III, 623; III, 659.
Jonescu, Take, rumænsk Politiker, V, 306.
Kaledin, russisk General, V, 350.
Karol, Konge af Rumænien, V, 301.
Karol, Kronprins af Rumænien, V, 310.
Kashmir, Maharajaen af, III, 556.
v. Kathen, tysk Infanterigeneral, III, 687.
Kenna, Mac., engelsk Arbejderrepræsentant, III, 547.
Kiggell, Generalløjt., engelsk Generalstabschef, III, 667.
Kirchbach, tysk Artillerigeneral, III, 686.
Kisselow, bulgarsk General, V, 325.
Kitchener, Lord, engelsk Krigsminister, III, 533; III, 548; VII, 443.
Konduriotis, græsk Admiral, V, 379.
Konstantin XII, Konge af Grækenland, Dybtryk, V, 379; V, 383.
v. Kosch, tysk Generalløjtnant, III, 619.
Kühn, tysk Finansminister, III, 820.
v. Kühne, tysk General, V, 339.
Kämpf, Johannes, tysk Politiker, III, 794.
König, tysk Kaptajn, VII, 449.
Lacaze, fransk Marineminister, III, 510; III, 514.
Lake, engelsk General, VI, 157.
Lamaze, fransk General, III, 589.
Lambert, engelsk Politiker, III, 573.
Lansing, Robert, amerikansk Udenrigsminister, VII, 348.
Laurier, Wilfred, Canadas Ministerpræsident, III, 559.
Laursen, H., dansk Frivillig, III, 522.
Law, Bonar, engelsk Koloniminister, III, 535; III, 573.
Lebas, fransk Borgmester, III, 508.
Lemonnier, belgisk Chefredakør, III, 883.
Lessen, Jesephe, belgisk Spejder, III, 895.
Lesseps, fransk Ingenier, VII, 311.
de Lichtervelde, belgisk Gesandt, III, 881.
Liebknecht, Karl, tysk Socialdemokrat, III, 825.
Liebknecht, Wilh., tysk Socialistfører, III, 796.
Lloyd George, engelsk Minister, III, 573.
Lochvitsky, russisk Generalløjtnant, III, 742.
Loewe, tysk Flyverofficer, VII, 364.
Long, Walter, engelsk Koloniminister, III, 571; III, 573.
Loxley, engelsk Kommandør, VII, 215.
Luckoff, bulgarsk Oberst, V, 324.
Ludendorff, tysk General, III, 635; III, 713.
Ludwig III, Konge af Bayern, III, 834.
Luiz, Hertug af Braganza, Kronprins af Portugal, III, 924.
Lyautey, fransk General, III, 514.
v. Lüttwitz, tysk Generalmajor, III, 728; III, 878.
Machado, Portugals Præsident, III, 927.
v. Mackensen, tysk Generalfeltmarschal, V, 351; V, 363.
Madden, engelsk Admiral, VII, 403; VII, 440.
Maginot, fransk Koloniminister, III, 514.
de Maistre, fransk General, III, 659.
Malvy, fransk Indenrigsminister, III, 514.
Mangin, fransk Divisionsgeneral, III, 629.
Manoel II, Konge af Portugal, III, 925.
Marchand, fransk Div.-General, III, 702.
Marghiloman, rumænsk Politiker, V, 304.
Marie Therese, Dronning af Bayern, III, 834.
Marie, Dronning af Rumænien, V, 307; V, 311.
Merkoutenakis, græsk Politiker, V, 390.
v. Martini, tysk General, III, 768.
Massey, New-Zealands Ministerpræsident, III, 561; III, 573.
de Matos, portugisisk Krigsminister, III, 929.
Maude, Stanley, engelsk Generalløjtnant, VI, 168.
de Maud'huy, fransk General, III, 510; III, 659.
Maxwell, engelsk General, VI, 91.
Meston, James, engelsk Politiker, III, 573.
Michelet, fransk Div.-General, III, 589; III, 667.
Milner, Lord, eng. Minister, III, 573.
v. Morgen, tysk General, V, 339.
Morris, engelsk General, III, 573.
Muhamed-Ali-Pascha, Borgmester, VI, 122.
Murray, engelsk Generalløjtnant, III, 572.
Napier, engelsk Viceadmiral, VII, 415.
Nicholson, Douglas, engelsk Admiral, VII, 464.
Nicholson, Wilmot, engelsk Kommandør, VII, 188.
Nikolaj II, Kejser af Rusland, III, 803; VII, 294.
Nikolaj, russisk Storfyrste, VI, 126.
Nivelle, fransk General, III, 644.
Nixon, John, engelsk General, VI, 151.
Noël, fransk Borgmester, III, 508.
Northcliffe, Lord, engelsk Bladejer, III, 532.
Nunes, Oberst, portugisisk Brigadechef, III, 929.
d'Oisel, fransk Div.-General, III, 588.
Painlevé, fransk Krigsminister, III, 514; III, 515.
Pakenham, engelsk Viceadmiral, VII, 414.
v. Papen, tysk Militærattaché, VII, 345.
Passaga, fransk General, III, 646.
Patiala, Maharajaen af, III, 556.
Paulinier, fransk Div.-General, III, 588.
Pearce, Forsvarsminister (Australien), III, 560.
Pearse, irsk Præsident, III, 540.
Pechic, serbisk General, III, 524.
Perley, George, III, 573.
Pétain, fransk General, III, 624.
Pirenne, belgisk Professor, III, 886.
Phillimore, engelsk Kontreadmiral, VII, 324.
Plumer, engelsk General, III, 766.
Poincaré, Frankrigs Præsident, III, 657; III, 803.
v. Pohl, tysk Viceadmiral, VII, 287.
Porro, italiensk General, III, 524.
Posselt Pascha, tysk General, VI, 119.
Presan, rumænsk General, V, 322.
Prshevalsky, russisk Generalløjtnant, VI, 115.
v. Quast, tysk Generaloberst, III, 756.
Rackow, tysk Løjtnant, III, 638.
Raemaekers, hollandsk Kunstner, III, 900.
Raffreit Bey, VI, 94.
Rathenau, Walter, tysk Industrileder, III, 808.
Rawlinson, fransk General, III, 718.
Redmond, John, irsk Politiker, III, 531.
Reinhardt, Max, tysk Teaterdirektør, III, 798.
Reventlow, tysk Forfatter, III, 826.
Ribot, fransk Minister, III, 514.
Robertson, engelsk Generalløjtnant, III, 572.
Rupprecht, Kronprins af Bayern, III, 687.
Ruquoi, belgisk General, III, 778.
Ronarch, fransk Kontreadmiral, VII, 260
Rothmann, dansk Frivillig, III, 522.
de Sadeler, belgisk Sekretær, III, 881.
Sakharoff, russisk General, V, 350.
v. Sandt, tysk Regeringsraad, III, 880.

Saphat Bey, VI, 94.
Scheidemann, tysk Socialistfører, III, 819; III, 838.
v. Schenck, tysk Inf.-General, III, 601.
v. Schmettow, tysk General, V, 339.
v. Schulenburg, tysk General, III, 598.
Schwertfeger, tysk Socialdemokrat, III, 792.
Singh, Pertab, Fyrste af Jodhupur, III, 556.
Sinha, Satyendra, III, 573.
Smuts, engelsk Generalløjtnant, III, 573.
Snow, d'Oyly, engelsk Generalløjtnant, III, 707.
v. Souchon, tysk Viceadmiral, VII, 318.
v. Staabs, tysk General, III, 729.
Stahl, Gustav, tysk Reservist, VII, 256.
Steeg, fransk Undervisningsminister, III, 514.
v. Stein, tysk Krigsminister, III, 856.
Strandes, tysk Civilguvernør, III, 880.
v. Strausenburg, østrigsk General, V, 331; V, 364.
Svanberg, dansk Frivillig, III, 522.
Thierry, fransk Finansminister, III, 514.
Thomas, Albert, fransk Rustningsminister, III, 510.
v. Tirpitz, tysk Admiral, VII, 256; VII, 279.
Tisier, Direktør i fr. Udenrigsmin., III, 513.
Townshend, engelsk Generalmajor, VI, 167.
Trépont, fransk Præfekt, III, 508.
Tribitsch, tysk Spion, III, 550.
v. Trotha, tysk Kommandør, VII, 214.
v. Tschepe und Weidenbach, tysk General, Generalguvernør, V, 350.
Turner, Fører af „Lusitania", VII, 244.
Tyrwhitt, engelsk Kommandør, VII, 173.
Ward, Joseph, New-Zealands Finansminister, III, 573.
Weddingen, tysk Kaptajnløjtnant, VII, 184; VII, 186.
Wendel, tysk Socialist, III, 792.
Venizelos, græsk Politiker, V, 393.
Wermuth, tysk Overborgmester, III, 820.
Werner, tysk Politiker, III, 792.
de Wiart, belgisk Gesandt, III, 881.
Wichura, tysk Generalløjtnant, III, 629.
Wielemans, belgisk General, III, 524.
Wilhelm II, Kejser af Tyskland, III, 585; III, 713; III, 835; VII, 279; VII, 441.
Vilhelm, tysk Kronprins, III, 598; III, 625; III, 836.
Vimard, fransk Div.-General, III, 589.
Wilson, De forenede Staters Præsident, III, 937.
Viollette, fransk Ernæringsminister, III, 514.
Viviani, fransk Justitsminister, III, 514.
Voronzoff-Daschoff, russisk General, VI, 120.
Zaglul Bey, VI, 94.
Zimmermann, tysk Udenrigsminister, III, 819; III, 841.
Younghusband, engelsk Generalmajor, VI, 156.

Bilagene.

Dybtryk.

Pave *Benedikt XV.* — Frontispice.
Tysk Kamelrytterafdeling i Sydvestafrika. — Frontispice.

Ferdinand, Konge af Bulgarien. — V, Side 378-79.
Konstantin, Konge af Grækenland. — V, Side 378-79.

Det tyske Mineskib „Albatros". Efter Kampen ved Gotland. — VII, Side 272-73.
Engelsk Artilleri landsættes paa Gallipoli-Halvøen. — VII, Side 272-73.

Blaatryk.

Tysk Skipatrouille i Vogeserne. — III, Side 904-5.
En falden Kammerat begraves. — III, Side 904-5.

Kong *Peter* af Serbien under Tilbagetoget. — V, Side 298-99.
De franske Tropper rykker ind i *Saloniki.* — V, Side 298-99.

Oliebjerget i Jerusalem set fra Gethsemane Have. — VI, Side 214-15.
Juledag i *Bethlehem.* — VI, Side 214-15.

4 tyske Trawlere paa Bjerregaard Strand. — VII, Side 448-49.
Den tyske Torpedobaad V. 69 i Ijmuidens Havn. — VII, Side 448-49.

INDHOLD.

Side

Kapitel XXI. Indre politiske og militære Forhold i Frankrig fra September 1914 til Begyndelsen af 1917. De Allieredes store Krigsraad 505

Kapitel XXII. Indre politiske og militære Forhold i England fra Krigens Udbrud til Begyndelsen af 1917. Koloniernes og Dominiernes Hjælpetropper 527

Kapitel XXIII. Kampene i Woëvre og omkring Verdun indtil Nytaar 1916. Fæstningerne Metz og Verdun 574

Les Éparges-Combres 588

Thiaucourt-Apremont-Ailly 593

Kapitel XXIV. Den tyske Kraftanstrængelse mod Verdun 1916 595

Det 1. Slag ved Verdun 21.—26. Februar 1916. Gennembruddet af de første Linier paa Fæstningens Nordfront 603

Det 2. Slag ved Verdun 27. Februar—11. Marts 1916. Douaumont og Vaux. Côte-d'Oie 611

Det 3. Slag ved Verdun 14. Marts—19. April 1916. Tyskerne gør kun smaa Fremskridt øst for Meuse, men erobrer Resten af 1. franske Forsvarslinie paa Flodens Vestside 617

Det 4. Slag ved Verdun 4.—31. Maj 1916. Tyskerne erobrer 304 og Mort-Homme. Franskmændene erobrer Fort de Douaumont tilbage men mister det igen... 623

Det 5. Slag ved Verdun 1. Juni—12. Juli 1916. Tyskernes store Aktion mod Verdun slutter med Erobringen af Fort de Vaux, Ouvrage de Thiaumont. Byen Fleury og Batterie de Damloup 631

Kapitel XXV. Den franske Revanche ved Verdun 1916 og 1917 643

Det 6. Slag ved Verdun 23. Oktober—3. November 1916. Franskmændene erobrer Forterne Douaumont og Vaux tilbage 645

Det 7. Slag ved Verdun 15.—18. December 1916. Franskmændene erobrer Bezonvaux, Louvemont og Côte-du-Poivre tilbage 649

Det 8. Slag ved Verdun 20.—26. August 1917. Franskmændene genopretter i alt væsentligt deres gamle Front fra før 21. Februar 1916 654

Kapitel XXVI. De Allieredes Offensiv ved Somme Floden 1916 658

Det 1. Slag ved Somme 1.—13. Juli 1916. Franskmændene trænger frem til 2 km fra Péronne. Englændernes højre Fløj til 10 km fra Bapaume, men deres venstre Fløjangreb afslaas 673

Det 2. Slag ved Somme 14. Juli—10. September 1916. Syd for Somme erobrer 6. franske Armé Resten af Tyskernes 3. Linie, og tilsidst skrider ogsaa 10. Armé til Angreb. Nord for Somme erobrer Franskmændene og Englænderne Fjendens 2. Forsvarslinie 684

Det 3. Slag ved Somme 12. September—12. November 1916. I Centrum erobrer de Allierede hele Højdeplateauet mellem Somme og Bapaume, paa højre Fløj tager Franskmændene sydvest for Péronne det dominerende Terrain foran Somme, paa venstre Fløj Englænderne det tyske Fremspring tæt nord for Ancre. 696
Det 4. Slag ved Somme 13.—19. November 1916. Brechen i den tyske Front udvides og sikres paa venstre Fløj ved Erobringen af Beaucourt og Beaumont—Hammel 708

Kapitel XXVII. Det tyske Tilbagetog 1917 paa Vestfronten 713

Kapitel XXVIII. De Allieredes Angreb paa Hindenburg Linien 733
A. De franske Offensiver i 1917 ved Aisne og i Champagne 737
Slaget ved Chemin-des-Dames Plateauet og ved Reims 16. April—20. Maj 1917 738
Fortsatte Kampe i 1917 langs Hindenburg Liniens Sydflanke 749
B. De engelske Offensiver 1917 i Artois og Flandern 753
Det engelsk-franske Fremstød i Flandern i Sommeren og Efteraaret 1917... 762
C. De fransk-engelske Offensiver 1917 mod Hindenburg Liniens Midtfront... 780

Kapitel XXIX. Tysklands indre Forhold fra Krigens Udbrud til Februar 1917. Fredsforsøgene omkring Nytaar 1917. Den tyske militære Kraftudvikling 780

Kapitel XXX. Belgien og de nordøstlige franske Distrikter under tysk Styrelse..... 858
Belgien 858
Tyskerne i de okkuperede franske Distrikter 904

III. Afsnit.

H. JENSSEN-TUSCH:

Krigen i Vesteuropa.

Side 505—936.

PAVE BENEDIKT XV.

TYSK KAMELRYTTERAFDELING I SYDVESTAFRIKA.

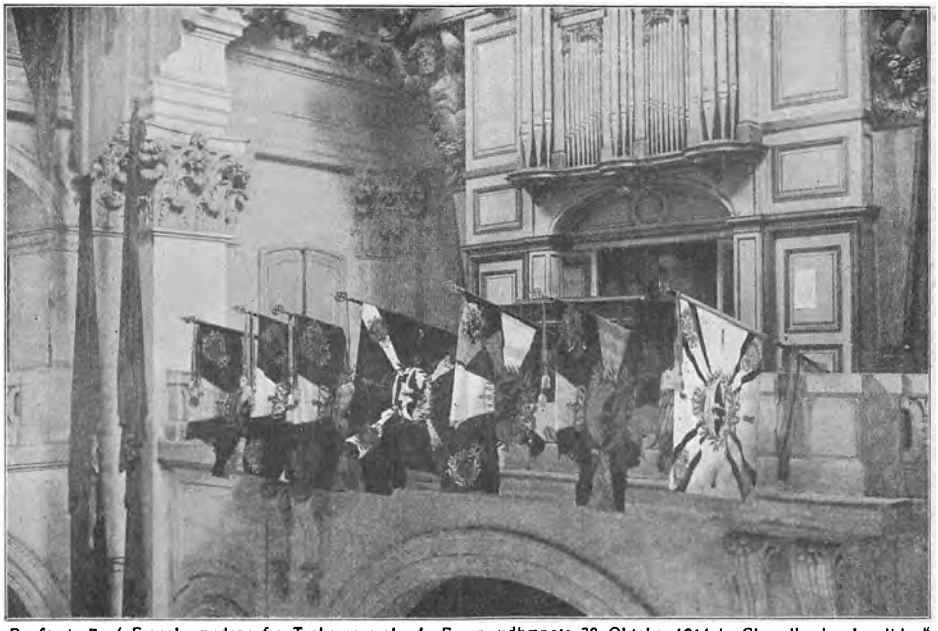

De første 7 af Franskmændene fra Tyskerne erobrede Faner, udhængte 30. Oktober 1914 i „Chapelle des Invalides" i Paris. De tilhører ifølge officiel fransk Meddelelse: 1. Nedreelsassiske Inf.Rgt. Nr. 132 (Garnison i Strassburg, XV. A.K.); Fusilier Rgt. Nr. 36 (Halle, IV. A.K.), taget foran Paris; 2. Rhinske Inf.Rgt. Nr. 28 (Ehrenbreitstein, VIII. A.K.), taget 27. Aug. 1914 af det franske Rgt. 137 (XI. A.K.); 6. Rhinske Inf.Rgt. Nr. 68 (Coblenz, VIII. A.K.), taget ved Dönchery ved Meuse (se S. 142); 5. Thüringske Res. Inf.Rgt. (Weimar, XI. R.K.), taget foran Paris; Holstenske Inf.Rgt. Nr. 85 (Rendsburg, IX. A.K.); endelig 4. Thüringske Inf.Rgt. (Torgau, IV. A.K.).

XXI.

Indre politiske og militære Forhold i Frankrig fra September 1914 til Begyndelsen af 1917. De Allieredes store Krigsraad.

Vi har foran Side 170—71 omtalt det franske Ministerskifte, som fandt Sted i Slutningen af August 1914, da Faren for Paris var overhængende. Det ensidigt radikale Ministerium *Viviani* blev suppleret med dygtige Mænd af næsten alle Partier. Samtidigt flyttede Regeringen og de fleste fremmede Diplomater til *Bordeaux*, ligesom i Krigen 1870—71, og Paris forberedte sig atter paa en Belejring.

Faren drev dog over, Fjenden blev slaaet tilbage i *Slaget ved Marne*, og i Løbet af Efteraaret laa den

Engelsk Karikatur: „Luthen" og „Lyren": „*Willie*, Slotteplyndreren, og *Papa*, Münchhausens Rival, i deres musikalske Parademarche mod Paris." [„Daily Express".]

Den franske Regering vender tilbage til Paris: „Le Livre de la Dette Publique" (Statsgældsarkivet) anbringes atter paa sin Plads i Finansministeriets Bygning. Protokollerne langes af Ministeriets Betjente fra Haand til Haand.

militære Grænselinie saa fast, at man ansaa Paris for sikret. *I December vendte da baade Regering og Parlament tilbage til Hovedstaden.* Men Fjenden var ikke fordrevet fra Frankrig; en Landstrækning paa over 300 Kvadratmils Størrelse (noget mindre end Jylland) var i mere end 2½ Aar besat af Fjenden. Lige til Foraaret 1917 lød det altid som et Skræmselsord i Paris: „Husk, at Fjenden er i *Noyon*!"

Der krævedes et stort Arbejde af de Mænd, som havde Ansvaret. En af Frankrigs Hovedskavanker havde i de senere Aar været *Bureaukratismen,* det med det radikale Regimente stigende Antal af mere eller mindre unyttige Embedsmænd. Følgen var, at Beslutningerne let forsinkedes ved uendelige Formaliteter og Skriverier. At rydde op heri var blandt andet en Hovedopgave for Ministrene.

Den gamle *Ribot* havde faaet det vanskelige Finansministerium at lede. Uden at komme ind paa Enkeltheder — vi skal senere forsøge at skildre hele Krigens økonomiske Følger — er det nok her at fremhæve, at Ribots Ledelse var saa dygtig, at den skaffede ham Anerkendelse og Tillid fra alle Sider, og at de franske Parlamentarikere med Skamfølelse tænkte tilbage paa den Dag i Maj 1914, da de havde hujet den fortjente Statsmand ud af Kamrets Mødesal. Ribots Opgave, at skaffe Penge og faa Statsregnskabet til at balancere, var saa meget vanskeligere, som det Omraade, Fjenden havde besat, hørte til de rigeste i Frankrig. Her laa f. Ex. de

Paa højre Bred af *Oise* findes der fra *Noyon* til nord for *Paris* vældige Kalkstensbrud, der alt var i Drift i Romertiden, og som i over 1600 Aar har forsynet Frankrigs Hovedstad med Byggemateriale. Der er herved opstaaet vidtstrakte underjordiske Huler, som de kæmpende Parter hver paa sin Side har sat sig fast i. Ovenstaaende Fotografi viser en saadan Stenhule mellem Landsbyerne *Ville* og *Chiry*, sydvest for *Noyon*, hvilken indtil Foraaret 1917 var besat af Tyskerne og døbt — „der Bismarckfelsen".

store Industribyer *Lille* og *Valenciennes*, her laa de bedste Minedistrikter, f. Ex. det ved *Lens*, og det vigtigste af dem alle, Jerngruberne ved *Briey*, der sammen med dem ved *Metz* og det sydligste af *Storhertugdømmet Luxemburg* danner et af de vigtigste Jernomraader i Verden; Altyskerne har derfor ogsaa altid holdt fast ved, at Tyskland maatte have Briey. Efter en tysk Beregning laa indenfor det besatte Omraade 40 Procent af Frankrigs Industriegne, 68 Procent af dets Kul- og 78 af dets Kokesproduktion, 90 af Jernmalmproduktionen, 68,7 Procent af Textilfabrikationen. Den franske Stats Indtægter sank derfor betydeligt, samtidigt med at Udgifterne steg kolossalt.

Ogsaa Krigsminister *Millerand* arbejdede energisk paa Reformer indenfor sit Omraade, hvor der i Tidernes Løb under de radikale Regeringer var kommet megen Slendrian. Man kan saaledes nævne, at han skred kraftigt ind mod de saakaldte „*Embusqués*", som hidtil havde unddraget sig Krigstjenesten (se foran Side 7). Der blev ryddet op indenfor hele Arméforvaltningen, en Mængde mindre duelige Embedsmænd og Officerer erstattedes med andre. Der var ogsaa sket Misbrug af pengebegærlige Folk med Hensyn til Leverancen til Hæren, og det gjorde saaledes navnlig

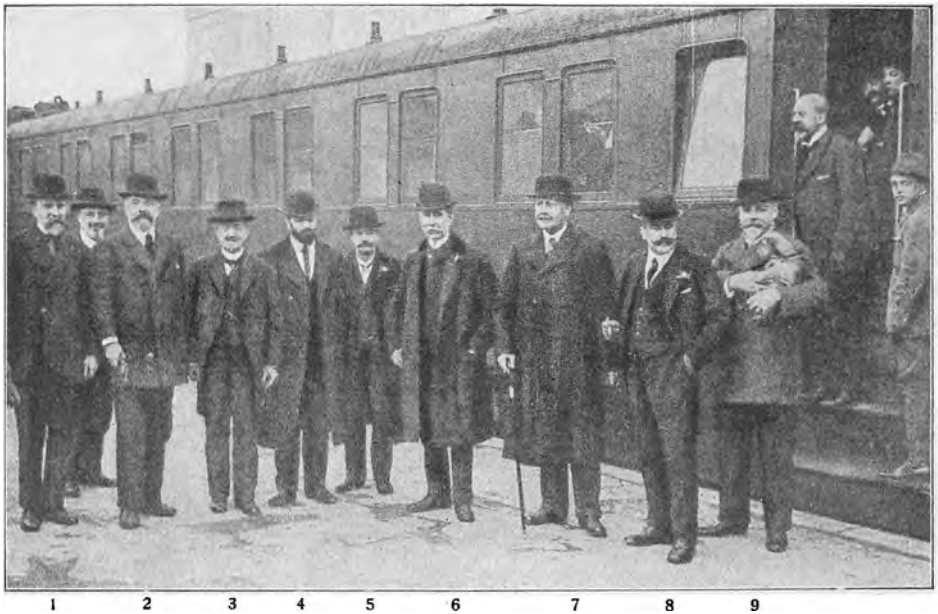

1 2 3 4 5 6 7 8 9

10 ansete Franskmænd fra de okkuperede Egne havde Tyskerne bortført som *Gidsler* i Februar 1915 som Gengældelse, hed det, fordi Franskmændene i Marokko havde arresteret tyske Spioner. Efter at disse Mænd i lange Tider havde vandret fra Fængsel til Fængsel i Tyskland, blev de omsider udvexlede og vendte over Schweiz tilbage til deres Fædreland. Fra venstre til højre paa Billedet ses: 1) Borgmester *Noël* i Noyon, 2) Generalprokurør *Jacomet* i Douai, 3) Præfekt *Trépont* i Departementet Nord, 4 og 5) Borgmestrene *Lebas* i Ruhaix og *Coquerelle* i St. Quentin, 6, 7 og 8) Borgmestrene *Grev de Franqueville* i Bourlon, *Grev de Forceville* i Tavaux og *Catoire* i St. André-les-Lille, 9) Ingeniør *Desson* i Fressancourt.

et meget pinligt Indtryk, at en af de højeste Embedsmænd, *Desclaux,* i Marts 1915 blev dømt til 7 Aars Tugthus for Bedrageri med Levnedsmidlerne. Den franske Uniform blev ændret i Lighed med andre Hæres, og de berømte røde Buxer forsvandt. Det franske Folk stod længe fuldt enigt i Kampen trods de uhyre Ofre baade af Penge og Mennesker. Viviani erklærede i Krigens Begyndelse, at Frankrigs Krigsmaal var: *Ødelæggelse af den tyske Militarisme, Genrejsning af Belgien og Genvindelse af Elsass-Lothringen,* og til dette Program bekendte næsten alle Franskmænd sig, selv en tidligere Antimilitarist som *Gustave Hervé.* Forfatteren *Romain Rolland,* som udtalte sig for, at Frankrig ikke bestandigt skulde leve i fjendtligt Forhold til Tyskland, mistede i den Anledning en stor Del af sin Folkeyndest, ligesom det gik en Meningsfælle, Forfatteren *Bernard Shaw* i England. Det maa imidlertid fremhæves, at Tabslisterne ikke blev offentliggjorte, og at Censuren var overordentlig skarp, saa at det franske Folk ikke erfarede, hvor store Tabene var.

Oppositionen repræsenteredes længe kun af to Mænd, *Caillaux* og *Clémenceau.* Den Første angreb i en Tale, som han holdt i *Brasilien,* Regeringens Politik med stor Skarphed, men han betragtedes som tyskvenlig efter Marokkoforliget 1911, og hans Ord fik derfor ingen Betydning. Større Indflydelse havde den gamle Rænkesmed Clémenceau, der i sit

Blad „L'homme enchaîné" altid var rede til Anklager, selv om ogsaa han holdt fast ved de franske Krigsmaal.

I Efteraaret 1915 voxede Oppositionen. Den forfejlede Balkanpolitik svækkede Udenrigsminister *Delcassés* Stilling, og han traadte tilbage i Oktober Maaned. Skylden for, at franske større Angreb i 1915 i det hele var forbleven uden egentligt Resultat, blev lagt paa Millerand, der desuden havde skaffet sig mange Uvenner ved sin Hensynsløshed.

Ministeriet Viviani maatte da trække sig tilbage, og den 30. Oktober 1915 dannede *Briand* et nyt Ministerium. Han havde ligesom Lloyd George kæmpet sig op fra smaa Kaar, idet hans Fader havde været Værtshusholder, og han var som saa mange andre franske Statsmænd naaet frem ad Advokaturens Vej. Oprindeligt tilhørte Briand yderste Venstre, men i Aarene før Krigen var han gaaet mere og mere til højre og havde været Forkæmper for den 3-aarige Værnepligt og for Forholdstalsvalg. I Maj 1914 led hans Parti et stort Nederlag ved Valgene, og naar han nu alligevel blev kaldt til Magten, var det, fordi det franske Folk i ham saa den „stærke Mand", som Situationen krævede. I lang Tid svarede Briand til Folkets Tillid; han gjorde et imponerende Indtryk paa Alle og optraadte som den fødte Hersker.

I Briands Ministerium blev Viviani Justitsminister, og General *Galliéni* Krigsminister efter Millerand og Admiral *Lacaze* Marineminister; Ribot beholdt Finansministeriet, Briand var selv Udenrigsminister. For at styrke

Erobrede tyske Kanoner foran Hôtel des-Invalides i *Paris*.

Elsasserne byder Generalissimus *Joffre* og General *de Maud'huy* velkommen.

Ministeriets Anseelse blev 5 gamle Politikere udnævnte til Ministre uden Portefeuille, nemlig Monarkisten *Denys Cochin* (som paa en Rejse til Grækenland forgæves forsøgte at vinde Kong Konstantin for Ententen), Socialisten *Guesde*, den moderate *Léon Bourgeois*, Kirkens ivrige Fjende *Combes* og den halvglemte *Freycinet*, der i 1870—71 havde været *Gambettas* dygtige Hjælper og i 90erne bidraget meget til det fransk-russiske Forbund. Den tidligere Gesandt i Berlin *Jules Cambon* blev Generalsekretær i Udenrigsministeriet for at hjælpe Briand.

Albert Thomas.
Den energiske Rustningsminister i Ministeriet Ribot.

I December 1915 udnævntes Folkets Yndling, Gnrl. *Joffre*, til Generalissimus for alle de franske Hære med sin Ven *Curières de Castelnau* som Stabschef.

Ministeriet Briand blev ved Magten gennem hele Aaret 1916, og det franske Folk udholdt fremdeles Kampen med samme heroiske Taal-

Lacaze. Ved Verdenskrigens Udbrud fransk Kontreadmiral og Chef for 2. Division af 1. Linieskibseskadre. Marineminister 1915 i Ministeriet Briand, 1916 i Ministeriet Ribot.

Soldater fra Elsass-Lothringen blandt de fangne Tyskere præsenteres for Krigsminister *Millerand.*

modighed, som havde vakt de Fremmedes, f. Ex. den irske Forfatter *Patrick Macgills*, store Beundring. Tiderne blev vanskelige, Arbejdermagten var stor, og Levnedsmidlerne steg i Pris. For at raade Bod paa de Vanskeligheder, som var en Følge af det sidste Forhold, blev der 8. Juli indrettet et *Centralernæringsministerium.* Stemningen var meget trykket i Løbet af Foraaret, da Tyskerne i lang Tid havde Held med sig under Angrebet mod *Verdun,* men hævede sig atter i Efteraaret under Kampene ved *Somme.*

15. Marts 1916 maatte Krigsminister Galliéni trække sig tilbage paa Grund af Sygdom og døde kort efter. Hans Eftermand blev Divisionsgeneral *Roques.* Ministeriet hindrede Kritik fra Parlamentets Side ved, at der 23. Juni blev nedsat et Udvalg af Kamret, som skulde have Tilsyn med alle Krigsleverancer. Briand opnaaede flere Gange Tillidsvotum i Kamret, skønt Clémenceau kæmpede ivrigt mod denne sin Uven.

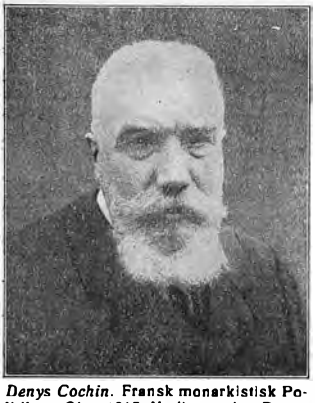

Denys Cochin. Fransk monarkistisk Politiker. Okt. 1915 Medlem uden Portefeuille af Ministeriet Briand.

Mod Slutningen af Aaret fandt Briand det dog nødvendigt at omdanne Ministeriet for at opnaa større Fasthed i Styrelsen. De 5 Ministre uden Portefeuille fik i December deres Afsked. Ministeriet blev ved Sammenlægning af Embeder formindsket med 10 Medlemmer, hvilket var

Socialisten *Jules Guesde.* I Krigens Begyndelse Medlem af Ministeriet Viviani, 1915 af Ministeriet Briand.

Franske Krigsinvalider med deres Sygeplejersker overværer „*La Fête de Gloire*", „Hædersfesten", i Trocadero Paladset i *Paris* [Efter J. Simont i „The Illustrated War News".]

den modsatte Vej af den, man samtidigt fulgte i England. Briand fik derefter et nyt Tillidsvotum med 344 Stemmer mod 160. Han foretog saa en Forandring i den øverste Hærledelse. Roques blev som Krigsminister afløst af Generalguvernøren i *Marokko* Gnrl. *Lyautey*, og Joffre, hvem man nu anklagede for Langsomhed, blev fjernet med Titlen Marschal af Frankrig. Han afløstes som Generalissimus i Frankrig af Gnrl. *Nivelle,* der havde gjort sig berømt under Kampene ved Verdun. *Sarrail*, der kommanderede Salonikihæren, kom til at staa direkte under Ministeriet.

Den franske moderate Politiker *Léon Victor Auguste Bourgeois*, f. 1851. Gentagne Gange tidtigere Minister. 1915 Medlem uden Portefeuille i Ministeriet Briand, 1916 Arbejdsminister i Kabinettet Ribot.

Oppositionen i Kamret var imidlertid, som den sidste Afstemning viste, bleven betydelig stærkere. Vinteren blev streng, Priserne paa Levnedsmidler steg til en foruroligende Højde, og Manglen paa Kul gjorde sig stærkt gældende paa Grund af den skærpede Undervandsbaadskrig, og fordi Tyskerne sad inde med de fleste franske Kulminer. Briand var træt og ked af det store Ansvar og den gentagne Kritik og benyttede da en Lejlighed til at gaa af. Krigsminister Lyautey var kommen paa Kant med Deputeretkamret og maatte træde tilbage i Marts 1917. 17. Marts indgav Briand derefter hele

Den franske Ministerpræsident og Udenrigsminister *Briand* som *Præsident for de Allieredes Konference i Paris i Marts 1916* tilligemed sine *Medarbejdere*. Fra højre til venstre: Generalsekretær i Udenrigsministeriet *Jules Cambon*, *Briand* selv, og Direktørerne i Udenrigsministeriet *Ph. Berthelot* og *Th. Tisier*.

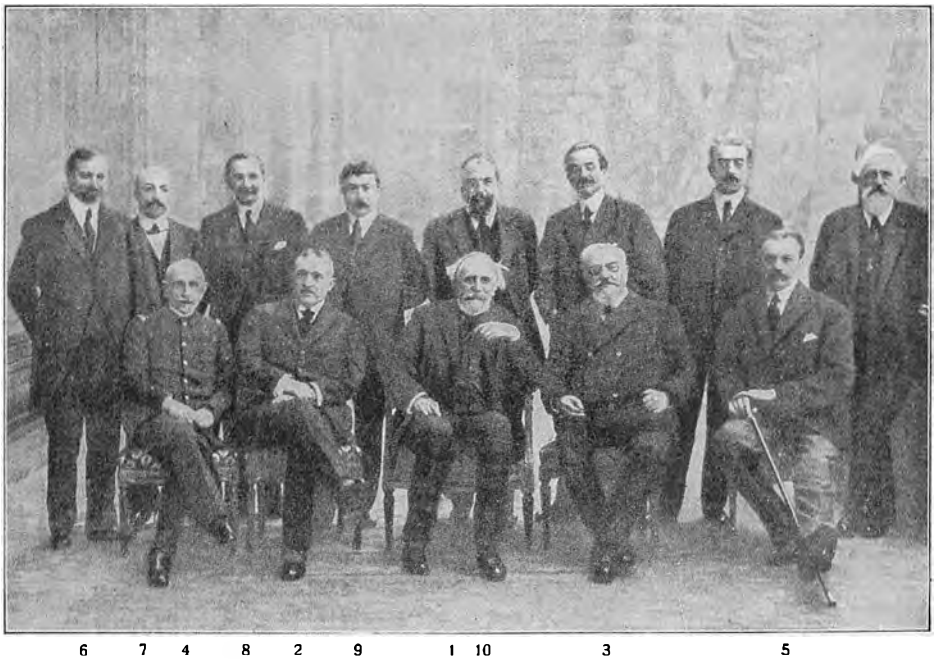

6 7 4 8 2 9 1 10 3 5

Ministeriet Ribot af 21. Marts 1917. 1) *Ribot*, 2) Justitsminister *Viviani*, 3) Arbejdsminister *Bourgeois*, 4) Marineminister *Lacaze*, 5) Koloniminister *Maginot*, 6) Agerdyrkningsminister *David*, 7) Ernæringsminister *Viollette*, 8) Finansminister *Thierry*, 9) Krigsminister *Painlevé*, 10) Undervisningsminister *Steeg*, 11) Indenrigsminister *Malvy*, 12) Handelsminister *Clémentel* og 13) Minister for offentlige Arbejder *Desplas*.

Den franske General *Lyautey*, f. 1854. Hele hans militære Løbebane tilhører Kolonierne, hvor han udmærkede sig i Algerien, Tonkin, Indo-China og paa Madagaskar. En kort Tid Chef for X. A. K. i Rennes. 1912 sendtes han efter Urolighederne i Fez til Marokko, bragte her med stor Dygtighed Orden til Veje og udnævntes til Generalresident, hvilken Stilling han beklædte ved Verdenskrigens Udbrud. Vinteren 1916—17 Krigsminister i Kabinettet Briand.

Ministeriets Dimission. Præsident *Poincaré* anmodede *Ribot* om at danne et nyt Ministerium, og Forsøget lykkedes efter en Ministerkrise, som kun varede 36 Timer.

I *det nye Ministerium* overtog Ribot selv Udenrigsministeriet, medens Finansministeriet gik over til *Thierry*. *Viviani* vedblev at være Justitsminister og *Lacaze* Marineminister. Krigsministeriet betroedes til den civile Politiker *Painlevé*. Endelig lykkedes det Ribot at knytte en af Frankrigs betydeligste Mænd, *Bourgeois*, til sig som Arbejdsminister.

Frankrigs Politik var altsaa gaaet fra Vivianis første, rent radikale, til hans andet Koalitionsministerium, derfra til Briand og endelig til Ribot, en lignende Bevægelse som den, der stadigt foregik i England. Alligevel fik Ribot i Kamret strax et Tillidsvotum med overvældende Flertal, og Frankrigs Krigsmaal erklæredes for uforandret det samme.

Ingen af de krigsførende Magter har iagttaget større Hemmelighedsfuldhed med Hensyn til sine militære Organisationer under Krigen end netop Frankrig, og udover, hvad vi har oplyst gennem Kortbilag 7 og Kortskitserne foran Side 293—97, foreligger intet, der kan give *et samlet Overblik* over de forskellige Arméer og deres Sammensætning. Noget har vi dog givet og vil fremdeles være i Stand til at give ved Detailskildringerne.

I alt har der altsaa været formeret foruden de 5 oprindelige 5 nye Arméer. Paa samme Maade er Armékorpsenes Antal bleven mindst fordoblet, og deres Styrke har været 3 Divisioner pr. Korps. Det synes ogsaa, som om man ligesom Tyskerne ofte har sammensat Divisioner af 3 Rgtr. uden Brigadeinddeling.

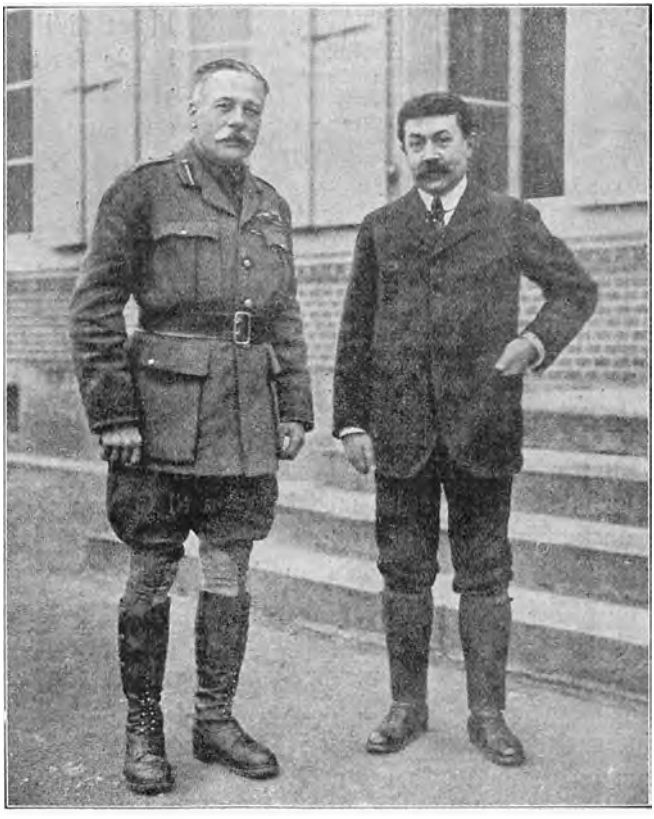

Feltmarschal Sir *Douglas Haig* og den franske Krigsminister *Painlevé*.

Gnrl. Joffre havde i sin operative Ledelse en fortrinlig Støtte af sin udmærkede Generalstabschef, General *Belin*. Med Hensyn til Formeringen af de store Nyorganisationer stod der til Krigsministeriets Raadighed en Mængde dygtige Mænd blandt de afskedigede Generaler og øvrige højere Officerer.

I Januar 1917 havde Franskmændene uddannet deres Aargange 1916 og 1917, men disse var endnu ikke sendt til Fronten. Tyskerne derimod havde allerede deres Aargang 1916 og en Del af Aargangen 1917 i Kamplinierne, og Østrigerne havde opbrugt deres Aargang 1916 og havde alt fra 15. Oktober 1915 inde.

At imidlertid Frankrigs Præstationer paa alle af Krigen berørte Omraader var ganske overordentlige, er en Kendsgerning. Som *Belgierne* havde givet den tyske Invasion et Standsningsstød, som *de første 7 engelske*

TAISEZ-VOUS!
MÉFIEZ-VOUS!
Les oreilles ennemies
vous écoutent

Forholdsregler mod fremmede Spioner i Frankrig. „Vær tause! Vær mistænksomme! Fjendtlige Øren lytter til Eders Tale!" Dette Blad fulgte som Tillæg med Tidsskriftet „L'Illustration". Redaktionens Note forneden lyder saaledes: „L'Illustration henleder sine Læseres Opmærksomhed paa denne Opfordring, som Krigsministeriet har haft den heldige Indskydelse at lade trykke og opslaa i alle Jernbanevaggoner, Sporvogne, Dampskibe o. s. v., og som ikke kan finde Udbredelse nok ... eller blive adlydt nok."

Divisioner havde ofret sig ved Mons og ved Ypres, saaledes havde derpaa *de franske Arméer* Maaned efter Maaned med største Haardnakkethed holdt Fjenden Stangen paa langt den største Del af den vesteuropæiske Front, til Englænderne lidt efter lidt havde faaet deres Stridskræfter udviklede saa vidt, at de stykkevis kunde overtage Virksomheden paa Frontlængder, der mere svarede til det Mandtal, de efterhaanden fik stillet paa Benene. Dog endnu ved Nytaar 1917 stod der franske Tropper paa de tre Fjerdedele af den 600 km lange Kampfront mellem Schweizergrænsen og den flanderske Kyst.

Frankrigs Indsats i Krigen i de første halvtredie Krigsaar var altsaa, sammenlignet med Englændernes, uforholdsmæssig stor, hvis man vil se kun paa de to Nationers Indbyggertal og Hjælpekilder, og de var særligt uforholdsmæssigt store med Hensyn til Ofrene af Menneskemateriale. Den franske Hær fik nok en udmærket Tilgang af 1. Klasses Soldater fra de nordafrikanske Kolonier og Sudan, der udrettede Vidundere af Tapperhed, men talmæssigt har disse Styrker, der næppe efterhaanden og i alt kan være naaet op til et Par Hundredtusinder, ikke kunnet lægge et saadant Lod i Vægtskaalen som de vældige engelske Kolonialbesiddelser og Dominier.

Vi omtalte Side 506, hvor store Dele af Frankrigs Kul-, Jern- og Textilindustri der havde Sæde i Distrikterne paa den tyske Side af Kampfronten og derfor var gaaet til Spilde for Landet selv. Vi kan tilføje, at alene i Mine- og Metalindustriegnene var 60,000 af 112,000 Arbejdere gaaet tabt ved den fjendtlige Okkupation. Følgerne var naturligvis ikke alene uhyre følelige paa det økonomiske Omraade, men endnu haardere ved Vanskelighederne ved at erstatte Tabet rent materielt.

Man forstaar — skriver „Revue Militaire Suisse" i December 1915 —, hvor aldeles kæmpemæssigt et Arbejde det under disse Omstændigheder har kostet Franskmændene dels indenfor eget Omraade i andre Egne, for ikke at tvinges til at tage mere end nødvendigt fra Forbundsfællerne at fremskaffe de til Krigsfornødenhederne krævede Raastoffer, dels at lave alle de endnu disponible Fabrikker om til Krigsfabrikker.

Saa meget beundringsværdigere maa det da ogsaa erkendes at være, at Frankrig under disse uhyre Vanskeligheder, ved Siden af at mætte sit kolossale Forbrug til de egne Millionhære, dog har fundet Udveje til

ogsaa at hjælpe de andre allierede Nationer.

Vi venter i Slutningen af vort Værk at kunne give for alle kæmpende Magters Vedkommende ogsaa en kort Oversigt over Præstationer og Forbrug af Materiel. Men en lille Forestilling om, hvad Frankrig overhovedet har præsteret, vil man alt faa af de efterfølgende Oplysninger fra nævnte schweiziske Tidsskrift om, hvilken næsten utrolig kraftig Haandsrækning den franske Republik her har formaaet at yde sine Allierede:

Fra de franske Fester i „La Fère Champenoise" i Anledning af 3-Aars Dagene for Sejren ved Marne. I La Fère Champenoise havde Gnrl. Fock (9. Armé) sit Hovedkvarter under Slaget, og talrige faldne Soldater hviler her i en særlig Kirkegaard. Ved Festen var Republikens Præsident og Konseilspræsident Ribot til Stede samt en Mængde højere Officerer, deriblandt Marschal Joffre og Gnrlne Fock, Serrail og Pétain. [„L'Illustration"].

Allerede i *November 1915*, da Landet langt fra havde nok til sit eget stigende Behov, leverede det Ammunition til *Russerne.* Omkring den *1. Otober 1916* afsendtes til Rusland 600,000 *Geværer* med over 300 Millioner Patroner, Mitrailløser, *Maskingeværer* og automatiske *Pistoler* med Tilbehør, flere Millioner *Haandgranater*; flere Millioner Skud til *Feltskytset*, over 100 *90 mm Kanoner*, over 500 Rør til den russiske 3 Tommers Kanon, flere Hundrede *svære Kanoner* og *Morterer* og adskillige Stkr. *Antiballonskyts*, alt dette Skyts forsynet med en første Beholdning af *Ammunition* og garanteret Levering af det følgende Forbrug.

Indtil *Udgangen af 1916* var hele Ruslands Bestand af *Luftfartøjer* kommen fra Frankrig, ligesom ogsaa 17—1800 Automobiler.

Transporten af Materiellet til Rusland var forbundet med store Vanskeligheder, fordi indtil Fuldførelsen af *Murman* Banen alt maatte føres over *Archangelsk*, hvis Havn er tilfrosset 6 Maaneder af Aaret. Til Transporten afgav Franskmændene og Englænderne i Forening Skibe, hvilke alene i de 4 Sommermaaneder 1916 gjorde 32 Rejser i nævnte Øjemed.

Den franske Aargang 1916 paa Parnassebanegaarden i *Paris*.

Men ved Siden af at fabrikere og levere Materiel ydede Frankrig Russerne en lige saa uvurderlig Hjælp ved at sende dem *Teknikere* og franske *Specialister*, Ingeniører og Konstruktører, der kunde lede Tilvejebringelsen af Krigsfornødenhederne i Rusland selv. Blandt andet afgik i Januar 1915 Oberstløjtnant *Pyot* til *Moskvå*, hvor han anlagde og dirigerede en stor Fabrik til Fremstilling af Explosionsstoffer, ligesom han bragte Omdannelsen til Krigsøjemed af Masser af Fabrikker i hele Rusland i Gang.

Hvad *Italien* angaar, fik dette Land, der selv ingen *Kul* har, i Begyndelsen af Krigen sit Forbrug udelukkende fra England. Men da de høje Fragter gjorde dette saa kostbart for Italienerne, paatog Frankrig sig at overtage Forsyningerne.

Fransk General *Belin*, f. 1853. Divisionsgnrl. 1913 og Chef for 15. Division (Dijon). Samme December afløst Gnrl. de Castelnau som Souschef i den store Generalstab. Ved Krigens Udbrud Generalstabschef.

Endvidere leverede Franskmændene visse Arter af *Staal*, og franske Ingeniører fulgte med for at lede Viderefabrikationen.

Den italienske Feltkanon er som bekendt af fransk Model. Da Italienerne manglede *svært Skyts*, fik de ogsaa dette fra Frankrig tilligemed *Ammunition* til baade dette og Feltskytset. Over 100 *Skyttegravsmorterer*, over 600,000 *Granater*, over 500,000 *Hjelme* og 40,000 *Dækskjolde* til Løbegravene foruden flere Hundrede Tons Aluminium og kemiske Produkter afgik fra de franske Fabrikker til Italien.

En stor Del af det italienske *Luftflaademateriel* kom fra Frankrig, og det var en fransk Jagereskadrille, der sattes til at forsvare *Venezia*.

Ogsaa med *Jernbanemateriel* hjalp Franskmændene Italien.

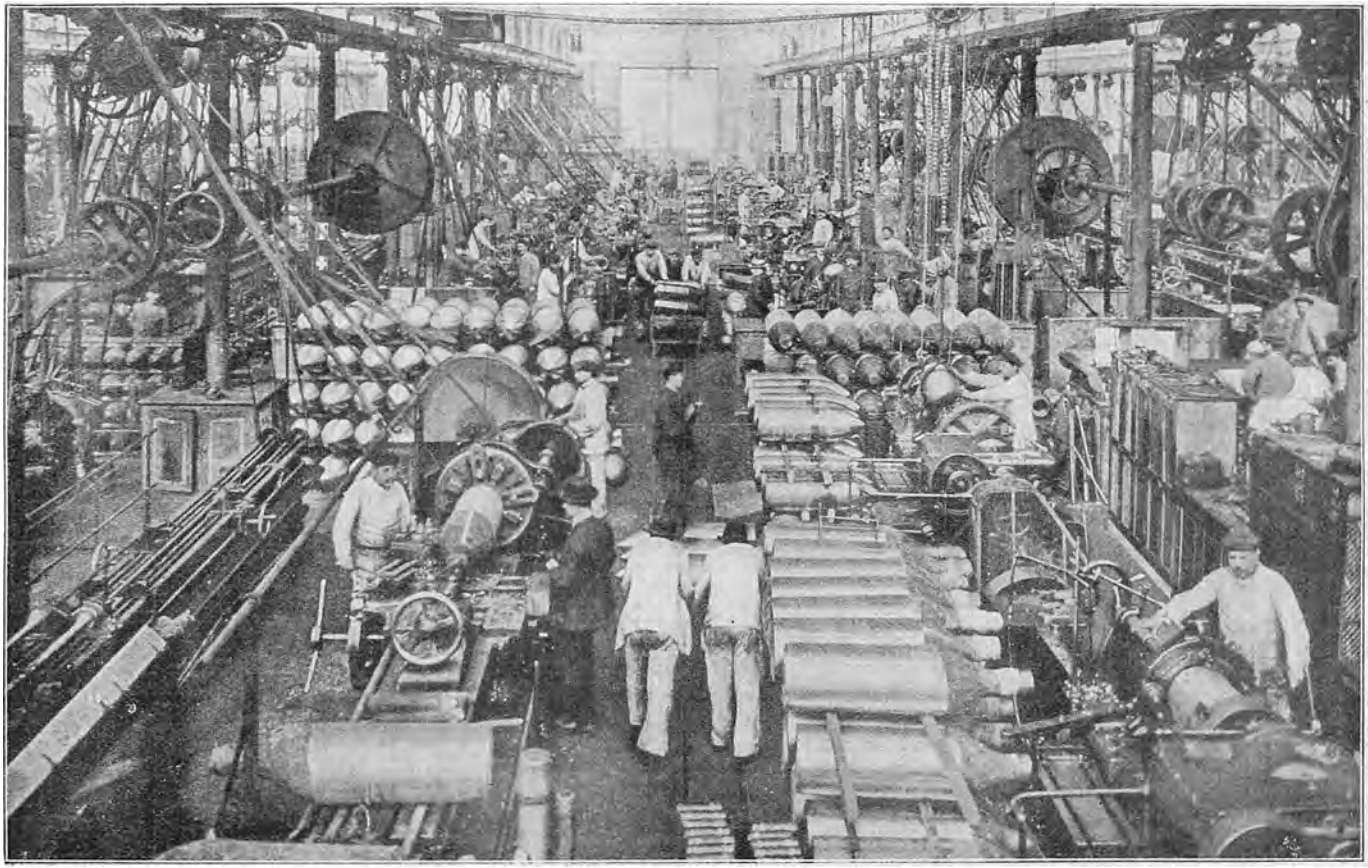

I en fransk Ammunitionsfabrik: Et af Værkstederne for Fortærdigelsen af Granater af svære Kalibre. [Efter „The Sphere".]

Til Gengæld afgaves italienske Arbejdere til de franske Fabrikker.

Til *Serbien* sendtes fra Frankrig fra *Slutningen af 1914 daglig* 2000 Ladninger til den 75 mm Feltkanon. Noget lignende var præsteret overfor *Belgien* i de første Krigsmaaneder. Disse tvende Leverancer opretholdtes altsaa i en Periode, hvor Frankrig selv var spændt for til det yderste.

Den 18. Januar 1916 begyndte Udskibningen paa *Korfu* af Levningerne af *den serbiske Hær*, hvor franske Officerer og Underbefalingsmænd, først under Gnrl. *Mondésir*, senere under Oberst *Douchy*, understøttede den serbiske Overkommando paa enhver Maade i Reorganisationsarbejdet. *Den 12. April s. A.* afgik derfra de første Afdelinger af den nyorganiserede serbiske Hær. I de første Dage af *Juni*, mindre end 3 Maaneder senere, stod Serberne i et Antal af 150,000 Mand

Anamiter paa Arbejde i franske *Ammunitionsfabrikker.*

med 40,000 Heste og 5500 Køretøjer i kampdygtig Stand i Egnen ved *Saloniki*. *Den 12. September* slog de forenede Franskmænd og Serbere Bulgarerne tilbage, og Serberne betraadte atter deres Fædrelands Jordbund. Dette var Frankrigs Værk.

Den serbiske Hær ankom til Korfu i en saa ødelagt Tilstand, at Fjerdedelen af den efterhaanden maatte anbringes paa Hospitalerne dels paa selve denne Ø dels i den franske By *Bizerta* i *Tunis*. Ganske særligt tog det franske Sanitetsvæsen sig af Frankrigs mishandlede Allierede.

Vi kommer endelig til de franske Ydelser til *Rumænien*. *Den 27. August 1916* erklærede dette Land Østrig-Ungarn Krig, og denne nye Allieredes Indtræden i Krigen betød for Franskmændene en ny Anstrængelse.

Det er Frankrig, der helt og holdent forsyner Rumænerne med *Krigsmateriel* og *Ammunition*, og Hundreder af franske *Officerer* har maattet under Gnrl. *Berthelots* Ledelse ile den rumænske Hærledelse til Hjælp.

Frankrig har leveret Rumænien 100,000 *Geværer* og en Efterlevering af 10,000 Geværer om Maaneden samt 80 Mill. Patroner dertil, over 1000 *Maskinkanoner* med Tilbehør, over 1 Mill. *Haandgranater*, foruden at det fabrikerer *Ammunition* til de rumænske $6\frac{1}{2}$ og 8 mm Geværer. Dertil kommer *hele det lette og svære Skyts* af alle Sorter med tilhørende Ammunition.

Endvidere har Rumænerne naturligvis faaet deres *Flyvemateriel* af Franskmændene, og 20 Officerer og 300 Mand af det franske Flyverkorps gør Tjeneste paa denne Front.

„Revue Militaire Suisse" paastaar, at Frankrig blot indtil 1. November 1916 havde afgivet til sine Allierede af hele sin Geværfabrikation 1907—15 30 %, af sine Gevær- og Mitrailløsepatroner 22, af Granater til Feltkanonerne 20, af de svære Granater 20, af sine Skyttegravsmorterer 13, af Haandgranaterne 27, af de Gasmasker, det har fabrikeret, 10, af sin Krudtproduktion 8, af sin Produktion af andre Explosivstoffer 5 %.

Fransk Luftlorpedo affyres. [„The Great War".]

Ganske vist modtog Franskmændene ogsaa selv gennem Indkøb i Nordamerika store Mængder Materiel og Ammunition, men den hurtige direkte Hjælp, den franske Stat saaledes har ydet de andre Ententemagter, England undtaget, kan af disse jo ikke vurderes højt nok.

En ganske særlig Rolle har *fremmede Frivillige paa fransk Side* spillet i Krigen. Den store Sympati, Frankrigs Sag alt havde Verden over ved den store Kamps Udbrud, men som steg i høj Grad paa Grund af den franske Nations saa at sige overmenneskelige Ydelser og Opofrelse, kaldte hurtigt fra alle Kanter Skarer af unge Mænd, ja, Mænd næsten i alle Aldre, under de franske Faner.

Ifølge franske Opgivelser var der alene i Tidsrummet 18. August 1914 til Februar 1915 tilgaaet den franske Hær 1462 frivillige Belgiere, 379 Englændere, 3393 Russere, 4931 Italienere, 300 Grækere, 514 Luxemburgere, 969 Spaniere,

Dansk Fremmedlegionær *Gottfred Hoffmann.*

Gruppe af Danske Frivillige i den franske Fremmedlegion i Øvelseslejren *La Valbonne* i 1915: 1) G. Hoffmann, 2) A. Rothmann (†), 3) V. Svanberg, 4) A. Hansen (†), 5) H. Jensen, 6) H. Laursen.

1467 Schweizere, 1369 østrig-ungarske Undersaatter, 1027 tyske Undersaatter, 592 Tyrkere og 11,854 Mænd af andre Nationer, ialt 28,266 Frivillige.

Frankrig var jo tilmed i Forvejen ved sin berømte *Fremmedlegion* — „La Légion Étrangère" — netop specielt og bedre end nogen anden Nation indrettet paa at modtage Frivillige fra andre Lande i sine Geledder, og som i tidligere franske Krige har Legionen ogsaa nu Snese af Gange udmærket sig og er Snese af Gange bleven fremhævet i Rapporterne. Legionen har Interesse for os Danske, fordi mange af vore unge Landsmænd har kæmpet i dens Rækker, og vi skal derfor give nogle nærmere Oplysninger om dens Virksomhed mm. i de første Krigsaar:

Da man ifølge Lov ikke kan lade Andre end franske Borgere tjene i franske Regimenter, indlemmede man de Frivillige i *Fremmedlegionen* og dannede i selve Frankrig „Marcheregimenter" af Hovedregimenterne 1. og 2. Rgt. „Étrangère", som har deres Depoter i *Saïda* og *Sidi Belaabez* i *Algerien.* I 1914 talte disse Regimenter Rgtr. „de Marche" af 1. „Étrangère" og 2 af 2. „Étrangère", hvortil kom 4. Rgtr. „de Marche" af 1. „Étrangère". Denne bestod af den i Argonne opererende „Garibaldi-Legion", som i Foraaret 1915 ved Italiens Indgriben i Krigen gik over i 1. og 2. Rgt. „de Marche". 3. Rgt. „de Marche" ophørte i Maj 1915 at existere, og efter Champagneslaget sloges Resterne af 1. og 2. Marche Rgt. af 1. „Étr." samt 2. „de Marche" af 2. Rgt. „Étr." sammen til et eneste Regiment, som nu hedder „Régiment de Marche de La Légion Étrangère". Legionens Depot er i *Lyon* og den nogle km derfra liggende Øvelseslejr *La Valbonne.*

Regimenterne har siden Krigens Begyndelse til April 1917 staaet under Kommando af Oberst *de Cott,* som imidlertid er avanceret til Brigadegeneral ved en fransk Brigade og afløst af en anden Mand.

Den franske Fremmedlegion: 3. Rgt. „de Marche", 3. Batl., 12. Komp., 1. Sektion (Deling), fotograferet lige før Afmarchen fra Paris 1914. I hele Kompagniet fandtes 34 forskellige Nationer repræsenteret, paa Fotografiet 17.

Ved Afmarchen fra Paris i 1914 talte de 5 Fremmedregimenter ialt ca. 27,000 Mand inkl. Train og Mitrailløseafdelinger. Til nu siges der at være passeret ca. 55—60,000 Mand gennem Rækkerne. Herfra maa dog trækkes 10,000 Mand Russere, Belgiere, Englændere, Italienere og Amerikanere, som alligevel efterhaanden er gaaet over i franske eller ogsaa i egne Formationer. I 1916 om Foraaret var der allerede paa Grund af Saar og Sygdomme bleven kasseret over 20,000 Mand. Da Legionen har deltaget i første Linie i alle Hovedattakerne: 9. Maj 1915 ved Arras, 16. Juni 1915 ved Arras, 25. Sept. 1915 i Champagne, 9. Juli 1916 ved Beloi en Santerre (Somme), 16. April 1917 ved Craonne og Aubérive samt Juli 1917 ved Verdun, Côte 304, saa har den lidt umaadelige Tab. I Sommeren 1917 var derfor kun ca. 2800 Mand tilbage ved Fronten, hvortil kom en Depotstyrke paa ca. 300 Mand i Depot. 2000 Mand laa da endnu paa Hospitalerne.

Franskmændene selv havde ikke som Menige Adgang til Regimentet, men kunde i ganske enkelte Tilfælde, naar de havde tjent i Legionen i Afrika, engageres „à tître d'Étrangers". Et Kontingent af Legionen i Afrika, som havde Station i *Tonkin,* ankom i Foraaret 1917 til Regimentet, det talte ca. 400 Mand. Et Detachement paa 1 Bataillon var alt strax i 1914 ankommet fra Algerien, men ellers var det kun ældre Legionærer fra Afrika, hvis Engagement var udløbet, og der nu vilde engageres paa ny, som kunde optages.

Officererne var i Begyndelsen franske, men der blev engageret Officerer af Legionen i Afrika, og senere ved Avancementer fandtes der Officerer af forskellige Nationaliteter. Af Danske skal nævnes Kaptajnerne *Wetterstrøm, Dederding, Kai Andersen, Otto Lund* og Løjtnant *Castberg.*

Det er paa Grund af sin glimrende Holdning i Kampene, at Fremmedlegionen er bleven anvendt paa de mest udsatte Poster. Legionens Historie

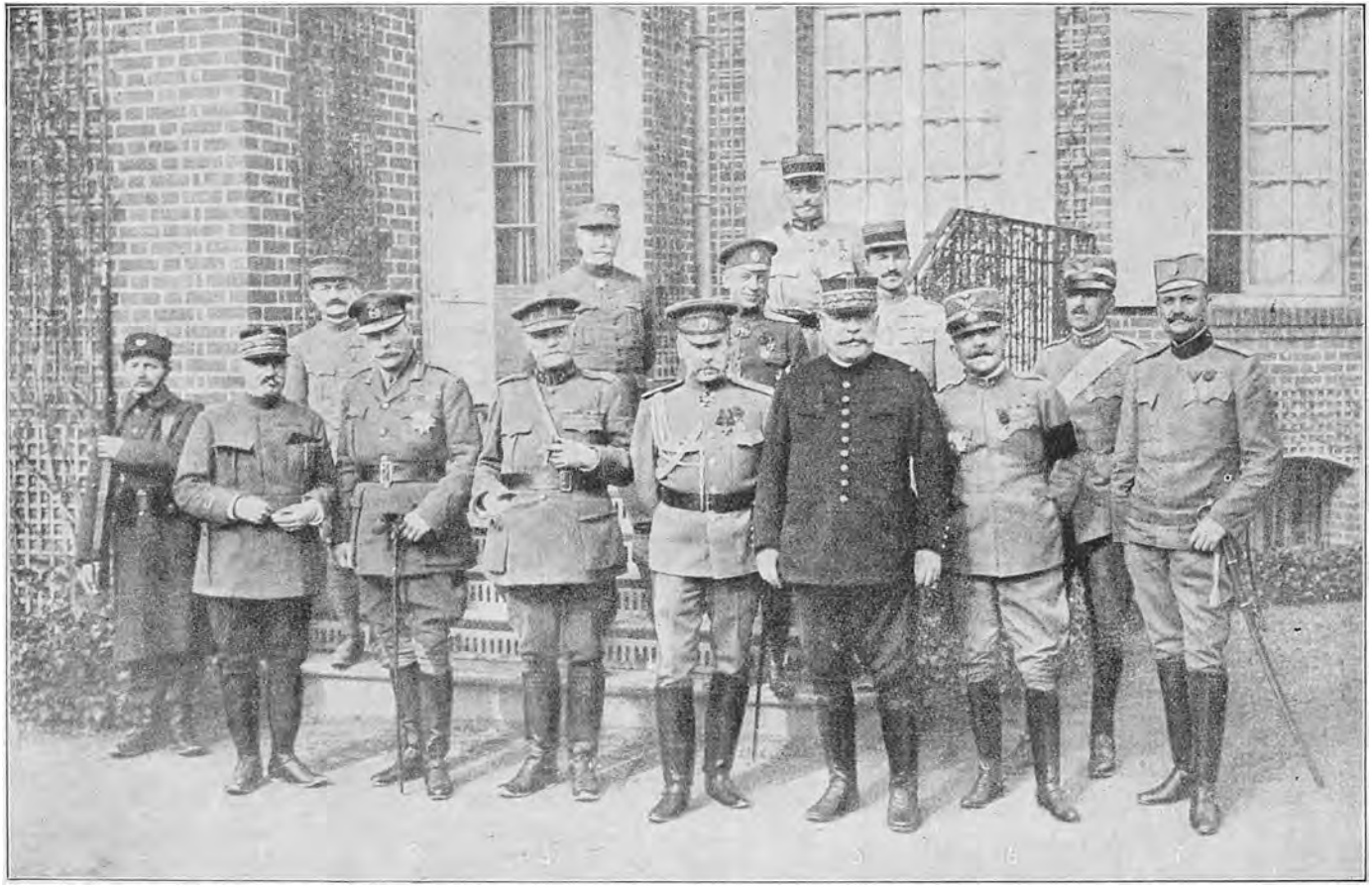

2. Møde af de Allieredes Krigsraad i det franske Hovedkvarter i Dagene 12.- 13. Marts 1916. (1. Møde fandt Sted 6.—7. December 1915.): 1) fransk Gnrl. *de Castelnau*, 2) engelsk Feltmarschal *Douglas Haig*, 3) belgisk Gnrl. *Wielemans*, 4) russisk Gnrl. *Gilinsky*, 5) Gnrl. *Joffre*, 6) italiensk Gnrl. *Porro*, 7) serbisk Gnrl. *Pechic*.

kan siges at afgive et sørgeligt Billede paa Slagteriet i den over al Maade blodige moderne Krig*).

Heller ikke de Allieredes store Offensiv paa Vestfronten i Efteraaret 1915 havde bragt noget afgørende Resultat. I de Neutrales Øjne syntes de lokale Vindinger i Vest ikke at kunne opveje de tysk-østrigske Sejre i Øst. Bulgarien havde sluttet sig til Centralmagterne, og Serbien var bleven knust. Ved Gallipoli var der ingen Fremgang, i Mesopotanien havde Englænderne været meget uheldige.

Det var aabenbart, at en af Hovedaarsagerne til, at alt ikke gik efter Ønske paa Ententens Side, var alle Koalitioners svage Side: Vanskeligheden ved at samle de mange Nationers og Hærføreres fælles Interesser og Villier under én Hat. Hos Centralmagterne, der oven i Købet kæmpede paa de indre Linier, var der baade i Politik og Krigsledelse kun én Villie, Tyskernes.

Følelsen af, at der i denne Retning maatte ske en Forandring, dersom Ententen skulde haabe at sejre, havde alt gjort sig gældende indenfor ledende Kredse i Slutningen af 1915. Henset til Frankrigs militære Traditioner, dets Overvægt indtil videre i Stridskræfter til Lands paa Vestfronten og tillige, fordi der her hovedsageligt kæmpedes paa fransk Grund, var det naturligt, at i alt Fald i militær Henseende Tyngdepunktet lagdes i franske Hænder. Først udnævntes Gnl. *Joffre* 2. December 1915 til Højstbefalende over samtlige allierede Tropper i Frankrig og Belgien, og Repræsentanter for samtlige Ententehære samledes kort efter i Egenskab af de Allieredes Krigsraad i det store franske Hovedkvarter.

Men saa kom det til en Begyndelse heldige tyske Stormløb mod *Verdun* i Februar 1916. Det satte endnu mere Fart i Trangen til fastere Sammenslutning indenfor Ententemagterne. *Briand* rejste til London og til Rom og man blev enig om at sammenkalde *en almindelig militær, politisk og økonomisk Konference af samtlige allierede Nationer i Paris.* Den samledes under Briands Forsæde i Dagene *27.—28. Marts 1916* i det franske Udenrigsministerium i den samme Sal, i hvilken en lignende Kongres var bleven afholdt i 1856 under Krimkrigen, Koalitionskrigen mod Rusland.

Militære Deltagere i Konferencen var Englænderne *Lord Kitchener* og Gnrl. *Sir. William Robertson,* Russeren Gnrl. *Gilinski,* Italienerne Gnrlne. *Cadorna* og *Dall' Olio,* den belgiske Gnrl. *Wielemans* og den serbiske Gnrl. *Rachič*, dertil de franske Ministre Gnrl. *Roques* og Adm. *Lacaze* samt de franske Gnrlr. *Joffre* og *de Castelnau.* Af Politikere deltog Englænderne *Asquith, Sir. Edward Grey, Lloyd George* og *Lord Bertie of Thame,* Russeren *Isvolsky,* Italienerne *Salandra, Tittoni* og *Baron Sonnino,*

*) Med Hensyn til Danskes Deltagelse i Legionens Bedrifter henviser vi iøvrigt til *Ravn-Jonsens* Bog „Danske Frivillige i Verdenskrigen", der sikkert efterhaanden vil blive suppleret enten af denne Forfatter selv eller ved Andres Haand.

de belgiske Baroner *Broqueville og Belyens,* Serberne *Pachič, Vesnič* og *Jovanovič,* endelig for Frankrig foruden Briand *Bourgeois, Thomas* og *Jules Cambon.*

Som Resultat af Konferencens Forhandlinger offentliggjordes 28. Marts en „Pariserdeklaration", hvis Hovedindhold var følgende:

Alle paa Konferencen vedtagne Forholdsregler for at frembringe Enhed i Handling paa Fronterne, paa det økonomiske Omraade og i Politikken, godkendte samtlige Deltagere, *idet de derved tilkendegav deres Nationers urokkelige Villie til at fortsætte Kampen, indtil den fælles Sag havde sejret.*

Iøvrigt skulde der i en nær Fremtid i Fællesskab afholdes *en særlig økonomisk Konference,* ligeledes i Paris, hvoraf skulde fremgaa *en permanent Komité* sammesteds, med den Opgave at arbejde paa at *hindre Tilførsler af Levnedsmidler til Centralmagterne.*

Enkelthederne med Hensyn til de vedtagne Forholdsregler holdtes uaturligvis hemmelige.

Franske Soldater har samlet *faldne Tyskere* sammen for at begrave dem i en Fællesgrav.

Engelske Soldater i et nylavet dækket Opholdsrum.

XXII.

Indre politiske og militære Forhold i England fra Krigens Udbrud til Begyndelsen af 1917. Koloniernes og Dominiernes Hjælpetropper.

VED Verdenskrigens Udbrud var *England* hverken i militær eller politisk Henseende rustet til at gaa en saa alvorlig Prøvelse i Møde. Partierne var adskilte i dyb Forbitrelse, og der stod vanskelige Spørgsmaal paa Dagsordenen, som syntes næsten umulige at løse.

Førsteminister var siden 1908 *H. H. Asquith*, en snedig og klog Politiker, men, som det kom til at vise sig, uden den hensynsløse Fasthed i Karakteren, som Krigens Alvor krævede. Hans berømte Udenrigsminister *Sir Edward Grey* har vi ofte nok omtalt. Marineministeren *Winston Churchill* var en betydelig Dygtighed, men fra Vælgermøder vant til at bruge stærke Ord; da denne Vane overførtes til Krigsforholdene, og Churchill her mange Gange kom med helt taabelige optimistiske Udtalelser om Krigsudsigterne, svækkede han derved baade sin egen og Kabinettets Stilling.

Den betydeligste, men ogsaa mest omtvistede Minister var den radikale, halvt socialistiske *David Lloyd George*, Smaamandssønnen, der fra sin Barndom havde lært at hade Undertrykkelsen fra Kapitalisternes Side, Frikirkemanden fra Wales, der fra sin Ungdom havde kæmpet mod den stive og rige Statskirke, den glimrende Taler og Organisator. Han havde

Soldater af det 25. engelske Inf.Rgt., „*The Kings Own Scottish Borderers*" („Kongens egne skotske Grænsetropper", Rgtet. har i sin Tid oprindeligt ligget paa Vagt ved den skotske Grænse). — Søndagen den 26. Juli 1914, altsaa kun faa Dage før Krigens Udbrud, bragtes i Land i *Howth*, et Par Mil fra Dublin, af „Home-Rulers" 3000 Rifler. Bevæbnede med disse marcherede en stor Skare af „Nationale-Frivillige" mod *Dublin*. Paa Vejen søgte forgæves en Afdeling af def nævnte Rgt. og Politibetjente fra den irske Hovedstad at standse Skaren. Det kom til en lille Kamp, i hvilken der vexledes Skud og Bajonetstød. Da Tropperne vendte tilbage til Dublin, blev de overfaldet med Stenkast af en Del af Befolkningen.

før, i 1905—08, været Handelsminister, siden Finansminister og udmærket sig i begge Egenskaber. Lloyd George havde forsøgt at formindske de store Godser ved mægtige Skatter paa Jorden og var derved kommen i Strid med Overhusets Godsejere. 1911 var Overhusets Indflydelse dog bleven endelig knækket, og Banen var fri for Indførelsen af radikale Reformer.

Men disses Vej blev trang. Der var to Spørgsmaal, som helt optog Englændernes Sind, *Kvindevalgretten* og *Home-Rule for Irland.*

Kvindevalgretten havde mødt stor Sympati i vide Kredse, men Asquith var Modstander af den, og de saakaldte *Suffragetter* forspildte Publikums Sympati ved deres voldsomme Optræden, da de under Ledelse af *Mrs. Pankhurst* begik en Række Forbrydelser.

Endnu vanskeligere var *det irske*

Den engelske Suffragette *Miss Pankhurst* foretog en Tournée i *De Forenede Stater* for at virke for de Allieredes Interesser. Hun ses her betragtende en af Plakaterne, der forkynder hendes Optræden i et offentligt Lokale.

10,000 irske Krigsfrivillige under Kommando af deres Instruktør, Oberst *Moore*, passerer i *Dublin* paa Vejen til Revue i Phœnix Parken forbi *John Redmond*, der staar ved Foden af Parnell Statuen.

Ulsters Fører Sir Edward Carson i Marts 1914, altsaa før Krigen, paa en Talerstol i *Londonderry*, Hovedstaden i Grevskabet af samme Navn i den irske Provins Ulster. [Efter „The Sphere".]

Spørgsmaal. Home-Rule (ɔ: Selvstyre med eget Parlament) var bleven vedtaget i Underhuset 1912, 1913 og 1914, og trods Overhusets Modstand vilde Loven nu blive gennemført i Følge Reformen af 1911. Men herimod rejste Befolkningen i det protestantiske *Ulster* en rasende Modstand. Dens Leder, *Sir Edward Carson*, truede med Oprør, der blev bragt Rifler og Ammunition i Land for at anvendes i den paatænkte Rejsning, Carson oprettede *en frivillig Hær i Ulster*, og *Hæren i Irland* truede med Mytteri mod den liberale Regering. Lige-

før Krigens Udbrud var Spændingen paa det højeste. 20. Juli 1914 sammenkaldte *Kong George V.* en Konference af begge Partier for at forsøge at skaffe Enighed til Veje, men 24. Juli kom der Meddelelse om, at Forsøget var mislykket. „Den parlamentariske Styrelse var bleven en tom Farce. Hvert Spor af Ledelse var forsvundet i en Larm af Snak, enhver Følelse for Realitet gaaet tabt i de stridende Partiinteressers Kamp", siger „Times History of the War".

Den engelske Politiker *Sir Edward H. Carson.*

Vi har tidligere (I, S. 58 pp.) omtalt de Forandringer i Ministeriet, som foregik ved Krigens Udbrud, og ligeledes den Enighed, som den Gang fremtraadte indenfor det engelske ligesom hos de andre krigsførende Folk. Nationens Yndling *Lord Kitchener* blev Krigsminister, skønt han ikke hørte til det herskende liberale Parti,

men tværtimod stod sin gamle Chef, den strængt konservative *Lord Roberts*, meget nær. Der sluttedes et foreløbigt Forlig i det irske Spørgsmaal, Suffragetterne standsede deres Agitation, og flere store Striker ophørte.

Det irske Partis Fører *John Redmond* taler paa et politisk Møde i Irland. [Efter „The Tatler".]

Folkets Tillid til Regeringen varede i adskillige Maaneder, skønt Kritikken ret hurtigt var vaagen og gav sig Udtryk særlig i de Blade, som tilhørte den mægtige Bladkonge *Lord Northcliffe* (det vigtigste af hans Blade er „Times"). Navnlig var Oppositionen misfornøjet med det Hemmelighedskræmmeri, som Regeringen udøvede gennem den meget strænge Pressecensur. Det konservative Parti var ligeledes utilfredst med, at Regeringen bestemt afviste enhver Tanke om at indføre *almindelig Værnepligt*. Den Hær, som behøvedes, særligt efter den gamle engelske Armés delvise Ødelæggelse i Kampene ved *Mons*, skulde skaffes til Veje ad frivillig Vej. Der anvendtes megen Agitation og en ofte noget usmagelig Reklame for at faa Folk til at melde sig, men hos Forbundsfællerne, særlig Frankrig, vakte det megen Uvillie, at Englænderne ikke forstod Situationens Alvor saa meget, at de vilde ofre denne Del af deres personlige Frihed. At man i England længe efter Krigens Udbrud viste en forbløffende Ligegladhed og havde mere Interesse for sin hjemlige Sport end for Krigen, bevidnes af alle Iagttagere. *Lord Kitcheners Hær* fik langtfra den Tilgang, som den burde have haft.

Den irske Politiker *John Redmond*.

I Løbet af Foraaret 1915 begyndte imidlertid Tilliden til Ministeriet at tabe sig. Forbitrelsen mod Tyskerne voxede efter den tyske Flaades Bombardement af forsvarsløse Byer paa Østkysten, efter Gasangrebene i Flandern, hvorved det gik stærkt ud over de tapre Canadiere, og endelig efter „Lusitanias" Undergang

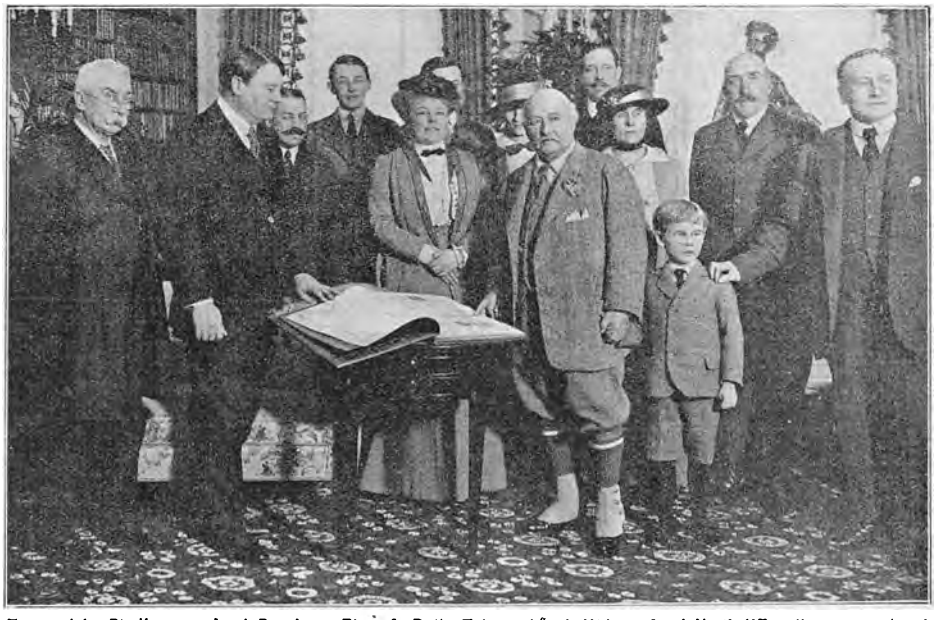

To engelske Bladkonger: Lord Burnham, Ejer af „Daily Telegraph", I Midten. *Lord Northcliffe*, til venstre, har i Spidsen for en Deputation fra den engelske Presseverden overrakt Burnham en kalligraferet Adresse.

i Maj. Man begyndte at frygte Spioner og klagede over, at Undersaatter af fjendtlige Lande stadigt fik Lov til at gaa uhindrede om og drive deres Forretninger. Asquith blev nødt til at give efter paa dette Punkt og erklærede i Maj 1915, at fjendtlige Undersaatter i Værnepligtsalderen skulde interneres, medens ældre Mænd, Kvinder og Børn skulde hjemsendes. Men ogsaa disse haarde, men nødvendige Bestemmelser gennemførtes først efter flere Maaneders Forløb.

Misfornøjelsen steg ved den stærke Forøgelse af Prisen for Levnedsmidler og ved den Forstyrrelse, som Krigen bragte i alle Forhold. Arbejderne var utilfredse med, at Fabrikanterne tjente svære Penge, medens deres egen Løn ikke forhøjedes. Der begyndte da i Januar 1915 en Række store *Striker*, saaledes i *Londons Dokker* i *Southampton*, *Glasgow* og især ved *Clyde* Her viste Lloyd George, at han havde den fulde Forstaaelse af Situationens Alvor; i en Tale i *Bangor* 28. Februar manede han Arbejdere og Arbejdsgivere til Enighed om de forholdsvis smaa Beløb, som stod dem imellem, for Demokratiets og Fædrelandets Skyld.

Disse stadige Striker skræmmede Folket op. Det samme var Tilfældet med den Erkendelse, som efterhaanden bredte sig, at der maatte kræves en *Organisation af Ammunitionsfabrikkerne*, hvis England paa nogen Maade skulde staa paa Højde med Krigens uhyre Fordringer. Der arbejdedes for lidt og for uregelmæssigt. Mange lagde Skylden paa det traditionsmæssige *Drikkeri*, og Lloyd George erklærede:

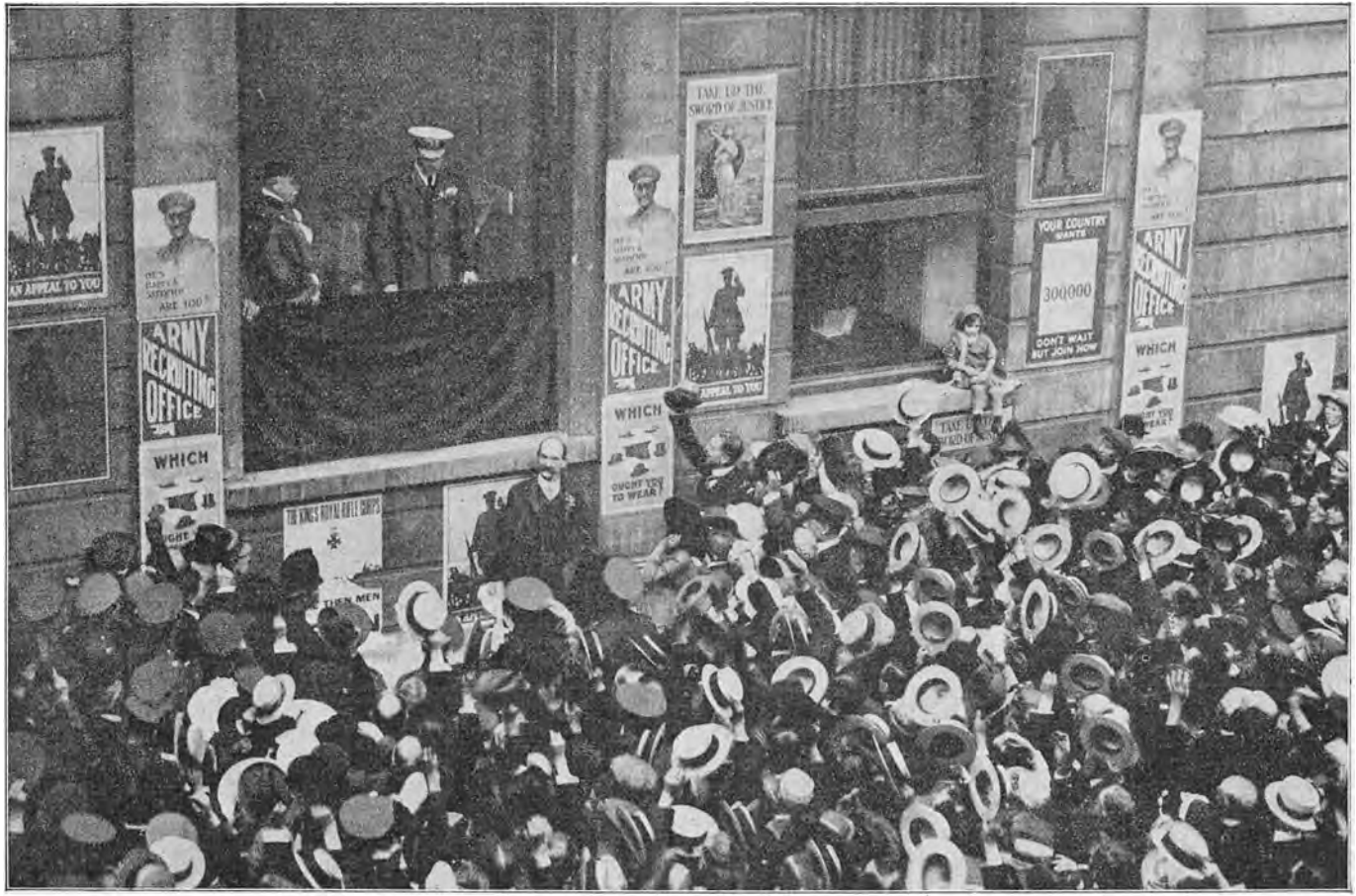

Lord Kitchener modtager efter sin store Rekruteringstale i *London Guildhall* Befolkningens begejstrede Ovationer.

Sir A. J. Balfour.

„Vi kæmper mod Tyskland, Østrig og Drikkeriet, men saa vidt jeg kan se, er den farligste af disse tre Dødsfjender Drikkeriet."

Kongen gav et godt Exempel ved 30. Marts at erklære, at al Alkohol skulde afskaffes ved Hoffet, og Exemplet blev fulgt af mange Andre.

Men Afholdsbevægelsen alene var ikke tilstrækkelig til at løse Problemet. Sir *John French* erklærede, at, hvad der krævedes, var *mere Ammunition, endnu mere Ammunition*, men mange Englændere havde Følelsen af, at Asquith heller ikke endnu forstod Situationens Alvor. Dette gjaldt derimod Lloyd George. De to Ministre udtalte sig derfor ofte i modsat Retning. Ministeriets Stilling blev som sagt saaledes svækket. Endnu mere blev dette Tilfældet, da Publikum fik Forstaaelsen af, at Marinefelttoget ved *Dardanellerne* var ved at mislykkes til Trods for alle Churchills optimistiske Taler.

I Løbet af Maj Maaned 1915 rejstes der et stærkere og stærkere Krav om, at Ministeriet skulde omdannes og optage dygtige Mænd af Oppositionens Rækker, — noget, der vilde stride fuldstændigt mod Englands parlamentariske Traditioner. Spændingen blev akut, da Admiralitetets 2. Mand (the „First Sea Lord") *Lord Fisher* trak sig tilbage, fordi han ikke længer vilde arbejde sammen med Churchill. I Løbet af nogle Dage viste det sig, at det liberale Ministerium ikke mere besad Folkets Tillid, og 26. Maj blev der da dannet et *Koalitionsministerium. Asquith* blev ved at være Førsteminister, ligesom *Grey* og *Kitchener* beholdt deres Portefeuiller. *Lloyd George* opgav derimod Finansministeriet, som han havde beklædt med saa megen Dygtighed, og overtog i Stedet det nyoprettede Ammunitionsministerium. I Ministeriet optoges det konservative Partis Ledere, *Balfour* (*Lord Salisburys* Søstersøn og Førsteminister indtil 1905) blev Marineminister, medens Churchill fjernedes til den betydningsløse Post som Kansler for Hertugdømmet Lancaster. Den store Forretningsmand *Bonar Law* blev Koloniminister, *Austen Chamberlain*, Søn af Joseph Chamberlain, udnævntes til Statssekretær for Indien, og Føreren for Ulsterpartiet *Sir Edward Carson* blev Justitsminister („Attorney general"). I Kabinettet optoges desuden Arbejderføreren *Henderson*, medens Irernes Fører *Redmond* nægtede sin Medvirkning, men dog stillede sig velvilligt overfor Ministeriet.

Sir Austen Chamberlain.

Den nye Regering var ubetinget stærkere end den forrige. Den havde optaget Oppositi-

Mr. Bonar Law.

onens Ledere og derved lagt Baand paa Kritikken; paa mange Punkter handlede den hurtigere og bestemtere end sin Forgænger. Men ogsaa den led af svære Mangler. Kabinettet med sine 23 Medlemmer var for stort, og det blev derfor ofte umuligt at træffe en Beslutning saa rask, som Situationen krævede. Det bestod endvidere mere af Politikere end af Fagdygtigheder, og endelig var Hovedsvagheden Modsætningen mellem de forskellige Partiers Syn paa Statens Forhold til den Enkelte. Asquith, Grey og deres Partifæller var Elever af *Gladstone*; de ønskede saa ringe Indgriben som muligt fra Statens Side og modsatte sig derfor meget længe den almindelige Værnepligt. De troede dernæst paa en snarlig Fred og lagde altfor lidt Vægt paa en omhyggelig Krigsforberedelse, hvorved man, efter tysk Mønster, maatte forudse og forberede sig paa alle Muligheder. Paa en lang Række Punkter fik Folket Lejlighed til at beklage sig over Regeringens Mangel paa Fremsyn. De voldsomme Kampe ved *Loos* i September 1915, hvorved „Lord Kitcheners Hær" for første Gang for Alvor kom i Ilden, førte, som vi saa i Kapitel XVII ikke til nogen afgørende Sejr. Dette Uheld bidrog meget til, at den engelske Feltmarschal *French* 16. December 1915, som allerede omtalt Side 305, maatte trække sig tilbage og blev afløst af General *Haig*. Endnu mere graverende var de mislykkede Felttog i Østen. Expeditionen ved *Dardanellerne*, der vil blive skildret i V. Afsnit, fik trods al Troppernes Tapperhed Karakteren af et fuldkomment Nederlag; den er da ogsaa senere i England selv bleven kritiseret med største Skarphed. En endnu større Skandale var den første Del af Felttoget i *Mesopotamien*, der endte med General *Townshends* Overgivelse ved *Kut-el-Amara* 28. April 1916. Hele Englands Prestige hos dets muhammedanske Undersaatter blev dybt rystet ved disse Nederlag, som Asquith selv har faaet Skylden for.

Mr. Arthur Henderson.

Alvorlige diplomatiske Nederlag sluttede sig til de krigerske. I Sommeren 1915 lod *Grey* sig narre af *Bulgarien*, og Følgen var, at *Serbien* lodes i Stikken og blev knust. Med noget mindre Grund gav man Grey Skylden for *Rumæniens*, paa Grund af manglende Forberedelse, letsindige Krigserklæring i August 1916, hvorefter ogsaa dette Land for Størstedelen faldt i Centralmagternes Hænder; Hovedskylden herfor ligger vist hos Rusland.

Ogsaa for *de indre Forholds* Vedkommende blev Koalitionsministeriet Genstand for megen Kritik. Vi skal i Korthed gennemgaa de vigtigste af de Begivenheder, som foregik i England selv fra Maj 1915 til Nytaar 1917.

Vi har alt omtalt Hærens Klage over Ammunitionsmangelen. Lloyd George overtog *det nye Ammunitionsministerium* og satte al sin Energi ind paa at faa Spørgsmaalet løst. Allerede 27. Juni 1915 forelagde han en *Ammunitionslov*, som blev vedtaget et Par Dage efter. I Følge denne blev alle med Ammunitionstilvirkning beskæftigede Arbejdere og Fabrikker stillede under Statstilsyn. Alle Striker her skulde afgøres ved tvungen Voldgift, og der blev fastsat Bøder for Opfordring til Strike eller til Blokering af en Fabrik. Endelig blev Fabrikejernes Fortjeneste reguleret og nedsat. Det var ikke helt let for Lloyd George at faa denne Lov til at træde ud i Livet. De engelske Arbejdere har ført en haard Kamp for deres Strikeret og vil nødigt opgive den. Lloyd George fik da ogsaa snart at gøre med en ondartet Strikebevægelse blandt Kulgrubearbejderne i det sydlige *Wales*, hans eget Hjemland, og maatte paa flere Punkter give efter for dem. Han var imidlertid utrættelig, optraadte ved alle mulige Lejligheder paa Arbejderkongresser og foreholdt Arbejderne, hvor alvorlig Krigen var. De havde Tillid til denne Smaamandssøn, og det lykkedes ham efterhaanden at vende Stemningen, saa at Strikerne blev sjældnere.

I en Tale, som Lloyd George holdt til Arbejderne i *Glasgow*, udtalte han:

„Jeg gad vide, hvor mange der forstaar Krigens Storhed og dens frygtelige Følger. Undertiden er jeg bange for, at man opfatter den som en Byge, en svær Byge, hvori man maaske bliver gennemblødt, men som dog hører op; Solen skinner snart igen og tørrer rask Vandpytterne, saa vi atter kan gaa ad de gamle Veje i den gamle Slendrian. *Men dette er ikke en Byge, det er et Uvejr, det er en Syndflod, en Jordrystelse.* Hvis De omhyggeligt undersøger, hvad der foregaar i de krigsførende Lande, vil De se, at denne vil bringe uhørte Forandringer i social og industriel Henseende. Det er *en Cyklon*, som river det moderne Samfunds Planter op med Rødderue; det er *et Jordskælv*, som omstyrter selve Grundpillerne for det europæiske Liv. Det er en af disse Jordforstyrrelser, hvori Nationer i et Spring kommer hele Generationer frem eller falder tilbage."

Og Lloyd George advarer mod at skændes om Løntariffer under saadanne Forhold.

Under Lloyd Georges Ministertid gjorde Ammunitionsfabrikationen hurtige Fremskridt. I November 1915 var 1670 Fabrikker under Statskontrol, 1. Jan. 1916 2420, 27. Marts 1916 3337 og August 1916 mere end 4000, foruden 95 egentlige Statsfabrikker. Der herskede en Tid Mangel paa faglærte Arbejdere, men ogsaa denne Mangel blev afhjulpet. Hvor vidt den engelske Fabrikation af Ammunition var naaet, viste sig, som vi skal se, under *Slaget ved Somme*. I November 1916 overtog Staten alle Kulminerne i Wales for at undgaa de stadige Stridigheder mellem Arbejdere og Mineejere.

Englænderen *Walkers Periskopriffel*, der gør det muligt at sigte uden selv at udsættes for Beskydning.

Et lige saa vigtigt Spørgsmaal var *Rekruteringen af Hæren.* *Lord Kitcheners* Agitation for en frivillig Hær havde bragt denne op til en Størrelse, som Ingen før havde tænkt sig mulig, men selv dette forslog ikke. Kravet om *almindelig Værnepligt* blev stadigt stærkere, men denne havde megen Stemning imod sig baade hos de Liberale og indenfor Arbejderpartiet; i Irland var der slet Ingen, der vovede at indføre den, da selv Irlændernes loyale Fører Redmond erklærede, at det vilde fremkalde Oprør. Som en Slags Indledning til Værnepligten vedtoges i Juli 1915 en *national Indregistrering*, i Følge hvilken alle Mænd og Kvinder mellem 16 og 65 Aar skulde opføres paa en Liste, for at man kunde faa at vide, hvortil de eventuelt kunde anvendes.

Lord Derby forelagde dernæst Ministeriet en Plan for, hvorledes man kunde skaffe de nødvendige Rekrutter *uden direkte at skride til Værnepligten.* Der blev ansat en Mængde Rekruteringsagenter, som over hele Landet skulde søge at faa Folk til at melde sig frivilligt, med den bestemte Antydning, at om der ikke meldte sig nok, vilde Tvangen komme. Af dem, der meldte sig, vilde de Ugifte blive udtagne til Soldater før Ægtemændene. En Række Erhverv blev imidlertid undtagne fra Værnepligten, og da alle Ansøgninger om Fritagelse skulde behandles ved Domstolene, en lang og besværlig Vej, kom der stadig Klager over uretfærdig Behandling. Lord Derbys Hvervning fik i det hele et godt Resultat, men der manglede endnu altfor mange selv blandt de ugifte Mænd, og Derby, hvis Energi og Dygtighed Ingen underkendte, erklærede sig utilfreds. 21. December 1915 erklærede Asquith derfor i Underhuset, at, da der ikke havde meldt sig tilstrækkelig mange Frivillige, blev han nød til at skride til tvungen Udskrivning.

Jarlen af Derby.

Engelske Infanterister under Frokosthvil.

I Begyndelsen af 1916 forelagde Asquith da en Lov, hvorved der indførtes *tvungen Værnepligt for alle Englændere mellem 18 og 41 Aar*, som var ugifte eller Enkemænd. Forslaget blev hilst med Bifald af en Del af de Liberale og hele det konservative Parti. Der manglede dog ikke alvorlig Modstand. En af Ministrene, *Sir John Simon*, indgav sin Dimission og samlede nogle misfornøjede Liberale om sig. *Irlænderne* stemte alle mod Loven ved første Behandling, skønt den ikke gjaldt for Irland. *Arbejderpartiet* gjorde mange Indvendinger og foranledigede, at de tre Ministre, som tilhørte det, trak sig tilbage. Stemningen i Landet for at føre Krigen til Bunds var dog saa stærk, at den overvandt al Modstand. „Simoniterne" fik ingen Betydning. Irlænderne ændrede deres Beslutning og stemte ikke ved Lovens anden Behandling. Arbejderne vedtog ved et Partimøde en energisk Protest imod Loven og krævede, at deres tre Repræsentanter skulde holde sig udenfor Ministeriet, men ved et nyt Møde stillede de Ministrene frit og vedtog, at de ikke vilde lægge Loven nogen Hindring i Vejen, naar den først var antaget. Saaledes skete Vedtagelsen *27. Januar 1916* med overvældende Flertal.

Loven gjaldt imidlertid, som ovenfor nævnt, kun som *Tvangslov for ugifte Mænd og Enkemænd.* Den tillod endvidere fremdeles altfor mange Fritagelser; Mænd, som var beskæftigede med Kulminearbejde, var saaledes

fritagne, og nu strømmede det til med unge Mænd, som absolut vilde have Arbejde i Minerne. Endvidere kunde man fritages, naar det stred imod Ens Samvittighed at deltage i en Krig; ogsaa Antallet af disse „Samvittighedsnægtere" blev efterhaanden meget stort. I Løbet af Foraaret viste det sig tydeligt, at Hæren ikke fik den fornødne Tilgang af Soldater, Generalerne krævede mange flere, et stort Flertal i Parlamentet var ivrigt for at imødekomme Krigens Fordringer, og i de Allieredes Presse, især i Frankrig, var der stigende Uvillie mod England og Forbauselse over, at dette Land ikke vilde tage de Forholdsregler, som krævedes, naar Sejren skulde vindes. I April indbragte *Carson*, som i Oktober 1915 var traadt ud af Ministeriet, i Underhuset og *Lord Milner* i Overhuset Resolutioner, som krævede lige og almindelig Værnepligt.

Asquith søgte at trække Afgørelsen ud og redde Situationen ved et Kompromis, men Parlamentet vilde ikke høre tale derom. I Begyndelsen af Maj forelagde Førsteministeren da endelig et Forslag om *almindelig Værnepligt* for alle ogsaa *gifte* Mænd. Forslaget gik meget hurtigt gennem Parlamentet, vedtoges ved anden Behandling med 328 mod 36, ved tredie, *16. Maj 1916*, med 250 Stemmer mod 35. Af disse 35 tilhørte de 26 det liberale Parti og kun de 9 Arbejderpartiet, som altsaa ogsaa, hvad det store Flertal angaar, havde stemt for Loven. Denne gjaldt som tidligere omtalt for alle Mænd mellem 18 og 41 Aar. Vi kan tilføje, at der skulde holdes ny Session over dem, som tidligere var kasserede uden tilstrækkelig Lægeundersøgelse, og at Antallet af „fritagne Grupper" blev noget begrænset. *Med Antagelsen af den almindelige Værnepligt havde England foretaget et af de betydningsfuldeste Skridt i sin Historie, et Skridt som ikke kunde gøres om.* Meget vilde have været anderledes, om Ministeriet havde taget denne Beslutning strax og ikke efter mere end 21 Maaneders Krig. England havde handlet *sent.* Krigens Gang alene kunde vise, om det var *for sent.*

Engelske populære Variétésangere, der har meldt sig som Frivillige i Krigen.

Sir Roger Casement, f. 1864, tilhørte en Familie af helt engelsk Oprindelse. I engelsk Statstjeneste 1895—1913, bl. a. som Generalkonsul i Congostaten og senere i Brasilien. Fængslet i de sidste Dage af April 1916 i Irland, hvor han var gaaet i Land for at stifte Oprør, dømt til Døden 29. Juni og hængt 3. August samme Aar.

Kort før Værnepligtslovens Vedtagelse havde der i *Irland* fundet et ondartet Oprør Sted, som kunde have været farligt hvis det var blevet forberedt med større Omhu.

Vi kan ikke her gaa ind paa det indviklede irske Spørgsmaal. Det er nok at sige, at England gennem Aarhundreder havde mishandlet Irland, men fra Midten af 19. Aarhundrede efter Evne arbejdet paa at gøre Uretten god igen. *Gladstone* og hans liberale Parti havde ophævet den engelske Statskirke for Irland og søgt at faa indført Selvstyre, „*Home-Rule*", som var blevet endeligt vedtaget 1914, men derefter udsat paa Grund af Krigen. Konservative og Liberale havde i Fællesskab søgt at skaffe de irske Fæstere deres Jord til Eje og her opnaaet et betydeligt Resultat. Det store Flertal af Irlænderne havde da ogsaa fundet sig til Rette med det engelske Herredømme, især efter at Home-Rule var sikret i Princippet, og det nu kun drejede sig om, hvorvidt *Ulster* skulde ind under Loven eller ikke.

Der fandtes dog stadigt en stor Mængde uforsonlige Irer, som ikke vilde nøjes med mindre end fuldstændig Løsrivelse fra England. Deres Hovedstøtte var *de irske Kredse i Amerika*, der spillede en stor Rolle, særligt i Byen *New-York*, og ogsaa senere sammen med Tysk-Amerikanerne arbejdede energisk imod, at Amerika tog Del i Krigen. Irsk-Amerikanerne støttede med Penge og Vaaben enhver oprørsk Bevægelse paa Irland, og lige før Krigen blev Oprørstendensen stærkere og stærkere.

Begyndelsen skete med *den irske Sprogbevægelse*, som søgte at bringe nyt Liv i det gamle keltiske (gæliske) Sprog, der var ved at uddø og kun taltes af en Femtedel af Befolkningen. En stor Del af den akademiske Ungdom kom til at sværme for Gælisk og grundlagde en Avis med Titelen „*Sinn Fein*" („Vi selv"). Samtidigt med denne fra først af harmløse Bevægelse var der over hele Irland stigende Lovløshed og et stort Antal Forbrydelser, uden at Statssekretæren for Irland, *Birrell*, gjorde det mindste for at standse dem. Endelig havde Arbejderføreren *James Larkin* i Aarene før Krigen organiseret en Række ondartede Havnestriker og fik i 1913 den forsultne og elendigt stillede Underklasse i *Dublin* med til en Transportarbejderstrike, der truede med at lamme hele Byens Liv.

P. H. Pearse, Præsident for den provisoriske irske Regering, skudt sammen med 6 andre Rebeller.

En af Oprørernes *Barrikadespærringer* under Revolten i *Dublin* i April 1916.

I Vinteren 1913-14 grundedes, med virksom Støtte af Larkin, en *Borgerhær*, og da *Carson* i Ulster havde oprettet sin Hær af *Ulster-Frivillige* for at modsætte sig Indførelsen af Home-Rule, svarede Katolikkerne i Dublin og Omegn med at oprette de *Nationale-Frivillige*. Baade Larkins Borgerhær og de Nationale-Frivillige blev rigeligt forsynede med Vaaben, formodentlig fra Irsk-Amerikanerne. Efter Krigens Udbrud forstærkedes begge Korps, der ofte gik under Navnet *Sinn-Feinere;* de var fast organiserede, holdt stadige Øvelser under Vaaben og var i Tal Gendarmeriet langt overlegne. Birrell var dog baade døv og blind, skønt han ofte nok blev advaret mod Irlændernes oprørske Planer.

Efter Krigens Begyndelse optræder *Sir Roger Casement* som Bevægelsens Fører. Han hadede England og saa allerede tidligt i 1914 kun til Tyskland som Irlands Befrier fra det engelske Tyranni.

Kort efter Krigens Begyndelse var Casement i Amerika og lagde der sammen med Irsk-Amerikanerne Planer op mod England. Fra Amerika rejste han over Norge til Tyskland. I *Christiania* forsøgte, hvis man skal tro Casement, den engelske Minister *Finlay* at bestikke Fornævntes Tjener, Nordmanden *Christensen*, til at myrde ham. Christensen var dog ikke villig hertil, og Casement kom lykkeligt til *Berlin*. Her blev han venligt modtaget i Udenrigsministeriet og lagde Planen om at befri Irland ved tysk Hjælp. Casement skulde paavirke de irske Fanger i Tyskland og danne en „Irsk Legion", og tyske Krigsskibe skulde bringe baade Legionen og Vaaben til Irlands Kyst. I Tyskland tillagde Regeringen Casements Ankomst stor Betydning, da Tyskerne godt nok forstod, hvor farligt

Den engelske Gesandt i Christiania, Mr. *de C. Finlay*, som beskyldtes for at have villet lade Sir Roger Casement myrde.

det vilde være for England, hvis Irland kom paa tyske Hænder. Der udstedtes en officiel tysk Erklæring, hvori det bl. a. hedder, at Tyskland aldrig vilde erobre Irland og forstyrre dets nationale Institutioner. Hvis tyske Tropper skulde komme til Irland vilde de ikke plyndre og ødelægge, men optræde som Repræsentanter for en Regering, der „alene føler Velvillie overfor Irland og dets Folk, som det ønsker national Lykke og Frihed."

Resultaterne af Casements Virksomhed blev dog ikke store. Tyskerne samlede fra de forskellige Fangelejre 2500 Irlændere i *Limburg an der Lahn*, og Casement søgte at hverve dem til „Legionen". I et helt Aar arbejdede han med dem, holdt Foredrag og uddelte Flyveskrifter, men det lykkedes ham kun at hverve 52 Mand, og af dem fulgte kun én (!), *Bailey*, ham paa Vejen til Island.

Casement var imidlertid i Forbindelse med Sinn-Feinerne og troede, at de var tilstrækkeligt organiserede til at kunne vove en Opstand. Uforstyrret af den sorgløse Birell var Agitationen stadigt gaaet videre; fra Tyskland og Irsk-Amerikanerne spredtes Penge og oprørske Flyveskrifter, Vaaben smugledes ind i Irland, og der meldte sig efterhaanden meget faa Frivillige til den engelske Hær. Ved Paasketid 1916 skulde Oprøret bryde løs; Sinn-Feinerne marcherede stadigt i militær Orden gennem Gaderne i Dublin, og deres oprørske Holdning maatte advare Enhver — undtagen Hr. Birrell.

Ved Midten af April afsejlede Casement og Bailey ombord paa en tysk Undervandsbaad fra *Wilhelmshaven;* de var ledsaget af en Damper, ladet med Vaaben og Ammunition, og som førte det norske Flag og det norske Navn „Aud". *20. April* ankom Skibene til *Fenit* paa Irlands Vestkyst, hvor de tre Mand gik i Land. Der var dog Ingen til at modtage dem; næste Morgen fandt en engelsk Kanonbaad „Aud" og skød Damperen i Sænk. Casement og Bailey blev kort efter arresterede.

Til Trods for dette store Uheld besluttede Oprørerne i Dublin at forsøge en Rejsning. *23. April,* Paaskedag, *proklamerede Sinn-Feinerne den Irske Republik* fra deres Hovedkvarter „Liberty-Hall" i Dublin. Proklamationen var undertegnet af 7 Mænd og blev oplæst af en internationa Eventyrerske, Grevinde *Markilvie.* Dagen efter mødte de 4 Bataillonер af Borgerhæren efter Ordre foran „Liberty-Hall" og marcherede derfra ud for at besætte Byen. Regeringen var næsten helt uforberedt, og det lykkedes Oprørerne hurtigt at besætte Centralpostgaarden, som de vilde benytte som deres Hovedkvarter. Her hejstes den Irske Republiks grønne

Flag. Ogsaa andre vigtige Punkter i Byen blev besat, deriblandt to Banegaarde. Derimod lykkedes det ikke at faa fat i den lovlige Regerings Sæde, Slottet i Dublin, og flere Punkter af militær Betydning var undgaaet Sinn-Feinernes Opmærksomhed.

Da det saaledes ikke lykkedes Oprørerne at indtage hele Dublin strax og sætte sig i Forbindelse med Meningsfællerne ude i Landet, var Oprøret egentlig dødsdømt med det samme. Oprørerne var i Grunden kun Herre over Dublin om Mandagen *den 24.* Pøbelen benyttede denne og de følgende Dage til at plyndre Butikker, og nogle faa Borgere og Politibetjente faldt som Ofre.

Tirsdag Morgen *den 25. April* erklærede Regeringen Dublin og Omegn i Belejringstilstand og samme Dag begyndte den ved Hjælp af Tropper, der var tilkaldte fra England, at slaa Oprøret ned. Den havde beholdt nogle dominerende Punkter i Byen; disse blev forbundne med hverandre ved Troppekordoner, og Oprørernes Hovedtilflugtssteder blev saaledes adskilte. Hovedmassen af Dublins Befolkning forholdt sig roligt og ligegyldigt, og Borgerhæren havde altsaa ikke Andre end sig selv at stole paa.

Onsdag Morgen *den 26.* løb den lille Kanonbaad *Helga* op ad Floden *Liftey*, som deler Dublin i to lige store Dele, og bombarderede „Liberty Hall". Soldaterne indtog derefter den ene Gade efter den anden og maatte storme en Mængde Barrikader, der var byggede af Vogne, Automobiler, Øltønder o. lign. Særlig haard var Kampen i den sydøstlige Del af Byen; her havde Oprørerne forskanset sig i nogle solidt byggede Huskarréer, som maatte tages med Storm. Paa et enkelt Punkt blev efter den officielle Rapport 6 Officerer dræbte og 21 saarede, 216 Soldater dræbte og saarede.

Under Kampen opstod der en stor Ildebrand, som bredte sig hurtigt, da Brandvæsenet under Kugleregnen ikke var i Stand til at slukke den. Branden fremkaldtes enten ved Beskydningen af de Huse, hvor Oprørerne holdt til, eller ved at disse med Villie stak Husene i Brand. Der ødelagdes i alt Fald store Værdier, 200 Huse til et Beløb af c. 45 Millioner Kr.

27. April udnævnte den engelske Regering General *Sir Johan Maxwell* til Øverstkommanderende over Irland og erklærede hele Øen i Belejringstilstand. Maxwell ankom til Dublin *28. April*, da Faren egentligt var overstaaet. I Centralpostgaarden holdt Oprørerne ud indtil Lørdag den 29., da de med Præsidenten *Pearse* og deres kommanderende General *Connolly* overgav sig paa Naade og Unaade. Enkelte andre Steder holdt Oprørerne sig endnu en Dag, og i flere Dage efter faldt der Skud, særligt i de ildeberygtede Kvarterer af Dublin, *men 1. Maj kunde Maxwell melde til England, at Faren var overstaaet og Oprøret slaaet ned.*

Oprøret havde kostet ikke faa Menneskeliv. I Dublin alene var de officielle Tal: 127 Døde, 352 Saarede, af Civile, baade Skyldige og Uskyldige, 200 Døde, 1730 Saarede. De virkelige Tal er imidlertid sikkert betydelig højere.

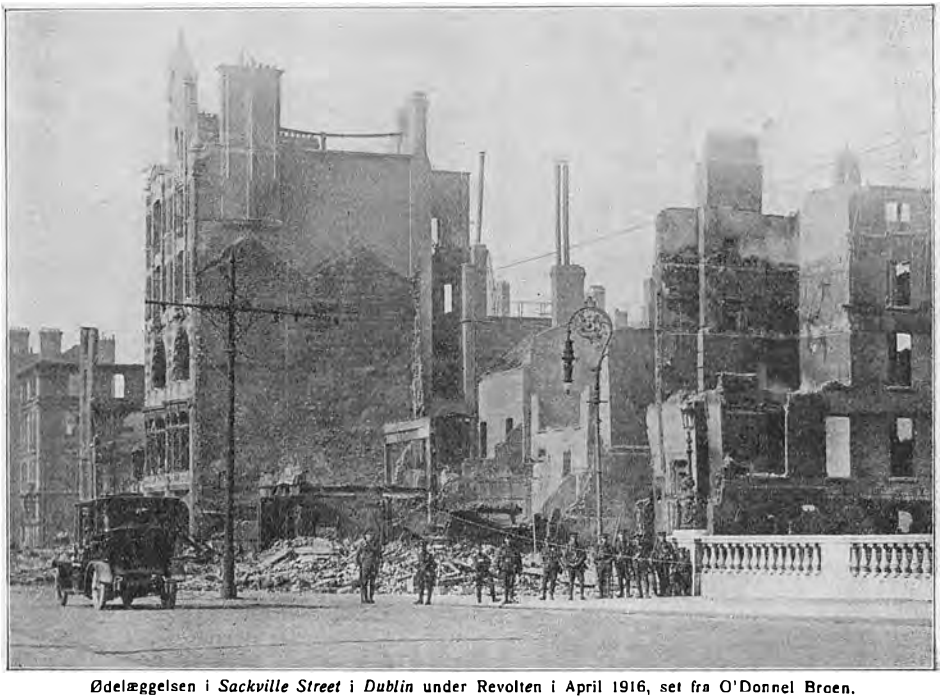

Ødelæggelsen i *Sackville Street* i *Dublin* under Revolten i April 1916, set fra O'Donnel Broen.

Udenfor Dublin fik Oprøret ikke nogen synderlig Udbredelse. I den vestlige Del af Irland var der dog en større Skare Urostiftere, som erobrede et Par smaa Byer og derfra rykkede frem mod den store By *Galway*, Hovedstaden i det væsentlig gæliske *Connaught*, en By, hvis Besiddelse vilde have været af stor Betydning for Tyskerne. Medens Oprørerne marcherede langs Stranden, blev de imidlertid beskudt af et engelsk Krigsskib, flygtede og opløste sig kort efter. Nord for Dublin forsøgte de at erobre Marconistationen i *Skerrus*, men ogsaa den blev reddet af et lille engelsk Krigsskib. Forskellige andre Steder var der Uroligheder, og adskillige Gendarmer blev dræbte, men intet Sted varede Oprøret længere end 3—4 Dage og var heller ikke værre, end at de lokale Gendarmer og Soldater med Lethed fik Bugt med det. De store, farlige Byer *Limmerick* og *Cork* i *Munster* forholdt sig mærkværdig roligt. Et Sted paa Vestfronten, hvor Tyskerne laa overfor „Royal Munster Fusiliers", søgte de at ægge Irlænderne til Opstand ved at hejse Plakater med Meddelelse om Oprøret over Skyttegravene, men Mændene fra Munster gjorde et lille Udfald og bragte Plakaterne tilbage i Triumf.

Efter Oprøret kom *Straffen*. Der var taget mange Fanger, saaledes 1000 i Dublin alene, hvoraf Halvdelen sendtes til Detentionslejre i England. General Maxwell nedsatte en Krigsret, der i Løbet af kort Tid fældede og fuldførte en Række Domme. De 7 Mænd, som havde underskrevet Pro-

Engelsk beredent Infanteri — „Hertfordshire Yeomanry", kaldet ogsaa „The Herts Yeomanry" — i *Ægypten* paa hvide arabiske Heste.

Rygende Ruiner paa *Liffey Siden* under Revolten i *Dublin* i April 1916.

klamationen om den Irske Republik, deriblandt *Pearse* og *Connolly*, blev skudt, ligeledes deres 7 vigtigste Hjælpere. 55 Andre, deriblandt Grevinde *Markilvie*, blev dømt til Døden, men benaadede med Fængsel eller Tugthusstraf. Allerede 11. Maj kunde Krigsretten afslutte sin Virksomhed.

Under Kampene var der bleven skudt adskillige Fanger, deriblandt en kendt irsk Journalist *Skiffington*, som var temmelig uskyldig. Den Officer som havde Ansvaret herfor, blev sat under Tiltale for Myndighedsmisbrug og afskediget.

Med større Højtidelighed foregik Processen mod *Casement* og hans Ledsager *Bailey*. De blev 15. Maj anklaget for Højforræderi. Bailey, som ansaas for ikke at vide, hvad han indlod sig paa, blev dog frikendt. Casements Sag frembød ingen Tvivl eller Vanskeligheder. Han havde lagt Raad op mod sit Land og forhandlet med fremmede Magter om Oprør. Han erklærede selv, at hans Fædreland var Irland, ikke England, at han ikke havde modtaget tysk Guld og havde forladt Tyskland fattigere, end han var kommen. Men alt Forsvar var unyttigt, og 29. Juni dømtes han efter den gamle engelske Formel til at „hænges op ved sin Hals, indtil han var død". Hans Appel blev forkastet, Kongen vægrede sig ved at udøve sin Benaadningsret, og 3. August blev Casement hængt.

Oprørere arresteres i *Sackville Street* i *Dublin* under Oprøret i April 1916.

Straffen over Casement var haard, men utvivlsomt vel fortjent. Tyskerne har skrevet mange hvasse Ord om den Grusomhed, som Englænderne udviste overfor Irland, og bl. a. peget paa, at det var meningsløst at henrette Oprøreren Casement, naar den sydafrikanske Oprører *Dewet* blev skaanet. Antallet af Dødsdomme var dog kun ringe, og Tyskerne vilde sikkert have straffet et Oprør, f. Ex. i Elsass-Lothringen, ganske anderledes haardt, for ikke at tale om de østrigske Massehenrettelser i Bosnien og Galizien. En anden Sag er det, at det muligvis ikke var klogt af Englænderne at gøre Casement til Martyr for Irlands Sag.

En Parlamentskommission, som skulde undersøge det irske Oprørs Forhistorie, udtalte sig overordenlig skarpt om Birrels slappe Styrelse. Redmond, den irske Parlamentsgruppes Fører, var meget pinligt berørt af Oprøret og brændemærkede det. Om Løsningen af det irske Spørgsmaal førtes der senere en Række Forhandlinger mellem Redmond og Asquith, senere Lloyd George, men de strandede indtil videre alle paa Ulsters Stilling.

Det engelske Koalitionsministerium havde i Tidens Løb undergaaet forskellige Forandringer. Carsons Afgang i Oktober 1915 paa Grund af Balkanforholdene har vi tidligere omtalt. Kort efter dannedes der *et snævrere Krigsraad*, som kunde handle hurtigere end det altfor store Kabinet. Det bestod af *Asquith, Balfour, Bonar Law, Kitchener* og Finansministeren *Mac Kenna.* Churchill blev fornærmet over, at han ikke fik Opfordring til at blive Medlem, og traadte 12. Nov. 1915 ud af Ministeriet. 3 Dage efter meldte han sig som Major til Tjeneste ved Fronten i Frankrig.

Den engelske Arbejderrepræsentant *Mac Kenna.*

I December besluttede Ententen at oprette et *fælles Krigsraad* for at gøre en hurtigere og mere ensartet Krigsførelse mulig, de vigtigste Medlemmer af dette Krigsraad var fra engelsk Side *Kitchener*, fra fransk *Joffre.*

Lord Kitchener havde under Behandlingen af Værnepligtsloven ikke vist den Energi, som man havde ventet af ham, og var jævnligt Genstand for Angreb, særligt

fra sine tidligere Meningsfæller, de Konservatives Side. Kort efter *Slaget i Skagerak* 31. Maj 1916 afsejlede han med sin Stab paa Krydseren „Hampshire" tll Rusland for at træffe militære Aftaler, men ved *Orkney Øerne* gik Skibet 6. Juni 1916 under, ifølge senere Oplysninger maaske ved en Torpedo af en tysk Undervandsbaad.

Lord Kitchener i Juni 1915 i *Hosebaandsordenens Ridderdragt.*

Kitchener efterfulgtes som Krigsminister af *Lloyd George.* Denne var efterhaanden bleven den „stærke Mand", som hele England længtes efter. Hele den Energi, som han i sine yngre Aar havde sat ind paa at bekæmpe Statskirken, Godsejerne og Kapitalisterne, anvendte han nu i Kampen mod Tyskland, som han ansaa for Demokratiets værste Fjende. Men herved kom han i mange Spørgsmaal til at dele Mening med de Konservative, særligt med Northcliffepressen, som ikke var bleven træt af at beskylde Ministeriet for Slaphed. Saaledes forberedtes den Situation, at *den radikale Folkefører* kom i Spidsen for *et væsentlig konservativt Ministerium.*

Klagerne over Asquith var talrige. Der var i England en almindelig Opfordring til at *spare*, men Asquith vægrede sig haardnakket ved at reducere de urimelig store Ministerlønninger. *Fedevarespørgsmaalet* var ikke rationelt ordnet, skønt den tiltagende Undervandsbaadskrig nok kunde mane til Eftertanke. Der var stigende Tilbøjelighed til at lade den gamle engelske Frihandel blive afløst af en nær økonomisk Sammenslutning med Kolonierne og dermed følgende *Toldbeskyttelse.* Disse Tanker blev styr-

kede under et Besøg af den australske Førsteminister *Hughes*, som prækede en klar imperialistisk Politik, men mødte afgjort Modstand fra Asquith, der som gammel Gladstonianer var ubetinget Frihandelsmand. Der klagedes over Sendrægtighed i Administrationen. Dette gjaldt saaledes om den *militære Pensionslov*, som med den nuværende Massehær havde faaet en hidtil uanet Betydning.

Lord Devonport.

Man klagede endvidere over mange Sider af Krigens Gang. *Luftforsvaret* var, som det ofte havde vist sig, under de tyske Angreb utilstrækkeligt. *Flaaden* fik Skyld for at være slap og ikke at opfylde de Forventninger, som Nationen stillede til den. *Den almindelige Værnepligt* var nok gennemført, men der var stadigt altfor mange Fritagelser. Dertil kom endelig *det rumænske Nederlag.*

Mod Slutningen af *November 1916* kom det til en Krise. Ligesom i 1915 skete Begyndelsen med Flaaden. *Sir John Jellicoe* blev *29.* nævnte Md. fjernet som dennes Øverstkommanderende og udnævnt til „Første Sølord", han afløstes af *Sir David Beatty.* Derefter rejste Lloyd George Kravet om, at Ministeriet skulde omdannes for at kunne optræde mere energisk. 3. December blev Asquith tvunget til at træde tilbage. *Lloyd George* dannede efter en kort Ministerkrise *7. December et nyt Ministerium.*

Dette betød et helt *Systemskifte.* De liberale ledende Ministre, saaledes baade Asquith og Grey, forsvandt. Det nye Ministerium omfattede derimod *de Konservatives ledende Mænd. Balfour* blev Udenrigsminister og *Bonar Law* Finansminister. I Ministeriet optoges de to gamle berømte Kolonistyrere, *Lord Curzon*, tidligere Vicekonge i Indien, og *Lord Milner*, tidligere Generalguvernør i Sydafrika. *Carson* blev Marineminister og *Lord Derby* Krigsminister. Krigsraadet kom til at bestaa af Lloyd George, Milner, Curzon, Bonar Law og som Repræsentant for Arbejderpartiet atter *Henderson.* For at imødekomme Krigens Krav oprettedes nye Ministerier for Arbejder, Pensionsvæsen, Ernæring — *Lord Devonport* — og Skibskontrol samt et Understatssekretærembede for Luftvæsen.

Lord Curzon.

Det nye Ministerium betød først og fremmest, *at Krigen skulde føres videre af al Kraft.* Det var i December 1916, at først Tyskland, siden Amerika kom med sine Fredsforslag. Lloyd Georges Taler lod ingen Tvivl tilbage om, at *Eng-*

500 Udlændinge, der har været internerede paa et Skib i *Southead-on-Sea* ved *Themsens Munding*, forlader Skibet for at sendes til en Fangelejr paa Øen *Man*.

Stormagters Exempel. Vi skulde nu efter de hidtil disponible Oplysninger forsøge nogenlunde at skitsere, hvad *det britiske Rige* som Helhed efterhaanden *talmæssigt* har præsteret af Stridskræfter til Lands, foreløbigt fra Krigens Udbrud til Begyndelsen af Offensiven ved Somme i 1916.

Den engelske Hær bestod altsaa i Sommeren 1914 af to fuldstændig adskilte Grupper: *Liniehæren* med sin Specialreserve og Arméreserve og *Territorialhæren*, d. v. s. Landeværnet. Begge fik de deres Tilgang ved Hvervning.

Mandskabet i Liniehæren var mellem 18 og 44 Aar med i Regelen 7 Aars Tjeneste ved Afdeling og 5—9 i Arméreserven. I Specialreserven var Alderen

land ikke vilde høre Tale om Fred, men kun om Sejr.

I dette Afsnits 1. Kapitel gav vi en Fremstilling af den engelske Hærs Ordning ved Verdenskrigens Udbrud, og kun et Par Sider tilbage har vi skildret, hvorledes Begivenhedernes Magt allerede ved Slutningen af det 2. Krigsaar tvang England til at forlade sit gamle Hærsystem for ganske at indrette sig efter de landmilitære

Ignatius Timothy Tribitch, en tysk Spion, der under Navnet *I. Lincoln* med en uhørt Frækhed havde opnaaet Valg til det engelske Parlament. I Begyndelsen af Krigen flygtede han til de Forenede Stater, men arresteredes her paa Forlangende af den engelske Gesandt som skyldig i Falsk og Bedrageri og udleveredes til Englænderne.

Kvindelige Arbejdere i en engelsk *Granatfabrik.*

Engelsk Lejr for tyske Fanger paa Øen Man.

Tidligere tysk Konsul i *Durham* i England, *Nicholaus E. A Ahlers*, dømt til Døden i December 1914 for efter Krigserklæringen at have hjulpet tyske Reservister i England hjem til Tyskland.

20—40 Aar med Hvervning for 6 Aar og Rekruttuddannelse paa 5—6 Maaneder. Mandskabet i *Landeværnet* var mellem 17 og 35 Aar og hvervet for 4 Aar, men en stor Del, i 1913 to Trediedele, forrettede frivilligt yderligere 7 Aars Tjeneste.

Uddannelsen i Landeværnet var som meddelt saare tarvelig, men det maa dog erindres, at der ogsaa her ligesom hos Linietropperne alt i Fredstid forefandtes en gennemført Divisionsinddeling med alle tilhørende Institutioner.

Af *Officerer* raadede Liniehæren ved Krigens Udbrud over henved 11,000, Specialreserven over henved 2300, Landeværnet over henved 10,000. Desuden havde man det til Universiteterne og de lærde Skoler knyttede *Officersuddannelseskorps* („The Officers Training Corps"), der talte omtrent 25,000 unge Mennesker. 5000 af disse, der var Studenter, kunde Hæren strax benytte. Men som Helhed havde Officererne udenfor Linien kun forholdsvis ringe militær Uddannelse.

Den mægtige Udvikling, det britiske Riges Stridskræfter til Lands har faaet i Løbet af Krigsaarene, skyldes i første Række *Lord Kitchener*, denne fremragende Krigerskikkelse, der i Historien vil staa for Eftertiden som en af Englands, ja, hele Verdens betydeligste Personligheder.

Kolonne af *Londoner Motoromnibusser* paa en Chaussé bag Fronten i Frankrig.

Naar Englænderne ikke strax var i Stand til at sende Belgierne og Franskmændene en større Hjælp end 60,000 Mand, laa det i, at Infanteriets Linieafdelinger i Moderlandet gennemgaaende manglede et endog meget stort Antal Menige. Lord Kitcheners første Skridt som Krigsminister var derfor en Bekendtgørelse *den 6. August 1914* om, at Liniehæren havde Brug for 100,000 Rekrutter. Men allerede Dagen efter forlangte han gennem Asquith Parlamentets Bemyndigelse til en Udvidelse af Landkrigsmagten med 500,000 Mand. *Den 10. September* bevilgede Parlamentet Midlerne til en Hær paa 1 Million Mand. Forøgelsen skulde benyttes til Dannelsen af de *6 nye Arméer,* som oprettedes i 1914 og Begyndelsen af 1915, og som vi alt har omtalt Side 290. Under ét var det disse Arméer, der fik den populære Benævnelse „Kitcheners nye Hær".

Den nyeste engelske *Gasmaske.*

De *Vanskeligheder,* den engelske Hærledelse her havde at overvinde, var *overordentlig store.* Hvervningsarbejdet kompliceredes derved, at der samtidigt med Tilgang til de nye Arméer skulde skaffes Supplering til Liniehærens og Landeværnets alt bestaaende Formationer for at bringe dem paa normeret Styrke, og ved at visse Landeværnsafdelinger, skønt de ikke var forpligtede til det, tilbød at forrette Tjeneste udenfor Moderlandet, hvad der afstedkom

Northumberland Fusilierne — 5. engelske Inf. Rgt. — efter Tilbageerobringen af *St. Éloi* 27. Marts 1916. [Efter „The Sphere"].

Uklarhed hos en Del af dem, der ønskede at lade sig hverve, med Hensyn til, hvilke Forpligtelser de paatog sig.

Hvad angaar, at *Lord Kitchener*, som vi bemærkede forneden Side 547, overfor Indførelsen af den almindelige Værnepligt ikke syntes at vise tilstrækkelig Energi, maa man huske, at denne Mand havde tilbagelagt den allerstørste Del af sin militære Karrière i Orienten, og at han derfor stod temmelig fremmed overfor de værnepligtige Soldater.

Det turde derfor muligvis ikke være helt urigtigt, naar det har været udtalt, at England i Stedet for at anvende Lord Kitchener *hjemme* som *parlamentarisk Minister*, vilde have haft større Nytte af denne udmærkede Mands rige Evner og store Erfaring som Leder af *Indiens* Forsvar og af Operationerne mod *Tyrkiet* i *Asien* og *Afrika*.

At under alle Omstændigheder Kitcheners pludselige dramatiske Bortgang følte s over hele det britiske Verdensrige som *en Nationalulykke*, der i Øjeblikket virkede næsten lammende, er let forstaaeligt.

Sir Douglas Haig telegraferede samme 6. Juni til Kongen:

„Hans Minde vil bevares hos os som en Tilskyndelse til at handle, og vi vil ikke hvile, før vi har bragt hans Værk til Fuldendelse ved en varig Sejr."

Den 4. Maj 1915 oplyste *Lloyd George*, at der stod 2 Millioner Mand under Fanerne, *den 15. September* samme Aar opgav Lord Kitchener i Underhuset Antallet til 3 Millioner Mand, idet han udtalte:

„I *August 1914* bestod vor Hjemmehær af 6 Linie- og 14 Territorialdivisioner, foruden at vore oversøiske Garnisoner udgjorde 6 Divisioner. Det var ialt 26. *I Dag* har vi tilsammen 42 Linie- og 28 Territorialdivisioner, d. v. s. 70, og regner De Marinedivisionen med, hvad jeg tænker De bør, 71."

„Desuden, dersom man vil betragte hele Rigets Bidrag, maa dertil, idet vi i Øjeblikket ser bort fra Indien, føjes 12 Divisioner til, hvad der ialt udgør *83*..... Rigets samlede Præstation til Lands og til Vands fra Begyndelsen af Krigen og til nu overskrider *5 Millioner Mand*."

Heri var naturligvis medregnet alle Tropper i og bag Fronterne, i Depoterne og under Uddannelse.

Den 4. Maj 1916 erklærede den engelske Premierminister i Underhuset, at de af Kitchener fremskaffede Divisioner talte 15,000 Mand hver. Ialt disponerede England under den store tyske Offensiv mod *Verdun* og umiddelbart foran den fransk-engelske Offensiv ved *Somme*, ligeledes efter officiel Meddelelse i Underhuset, over c. *1,600,000 Mand* i selve Kamplinierne paa samtlige Fronter. Det var en *Tidobling* af Stridskræfterne efter *en Snes Maaneders Forløb.*

Engelsk Infanteriafdeling kravler op ad en stejl Skrænt for overraskende at angribe en tysk Stilling. [Efter „Daily Chronicle"s Særudgave „The War Budget".]

England er det eneste af de kæmpende Lande, der *officielt* har bekendtgjort *Tab i Krigen* (ikke blot ved periodiske Tabslister, men ved statistiske Oversigter). *Den 9. December 1915* beløb disse sig til 128,128 Døde, 353,283 Saarede og 68,046 Savnede, eller tilsammen til *549,467 Mand.* Heraf var 400,510 Mand gaaet tabt i *Belgien* og *Frankrig,* 117,549 Mand ved *Dardanellerne,* 31,408 Mand paa *andre Kampplads*er. Afgangen af *Officerer* udgjorde 7801 Døde, 14,176 Saarede, 2145 Savnede, tilsammen *24,122*, altsaa 5—6 pr. 100 Mand eller det dobbelte af det normale Forhold mellem Antal af Officerer og andre Klasser. Dette følte*s* stærkt under de store Vanskeligheder, Englænderne havde og har ved at tilvejebringe tilstrækkeligt af brugbare Officerer til en fra den oprindelige Styrke saa mangedoblet Hær.

Naturligvis maa det dog erindres, at af de Saarede mindst Halvdelen eller 150—200,000 Mand atter har kunnet gøre Tjeneste igen ved Fronten, deriblandt altsaa 6—7000 Officerer.

De britiske *Dominiers* og *Koloniers* Hengivenhed for den fælles Rigs-

Maharajaen af Kashmir, Vasalstat i det nordlige Indien, 210.000 □ km med 3 Mill. Indbyggere.

enhed gav sig i de allerførste Dage af Krigen Udtryk med en Styrke, der langt overgik Englændernes mest sangvinske Forventninger, skriver *Jules Destrée* i sin Bog „L'Effort Britannique".*) Og en ganske særlig Betydning med Hensyn til den enstemmige Kærlighed til Moderlandet laa for Dominiernes Vedkommende deri, at enhver Hjælp fra dem skulde tages under Overvejelse af disse i Virkeligheden frie Landes Regeringer og godkendes af Folket. Dog ogsaa Koloniernes Bidrag var fuldstændig frivilligt. Der kom intet Steds Ordre eller Forlangende fra England om bestemte Ydelser af Mandskab eller Penge.

Pertab Singh, *Fyrste af Jodhpur* (Dshodpur), Vasalstat i det vestlige Indien, 97,000 □ km med 2 Mill. Indbyggere.

I Tyskland vakte dette stor Skuffelse, thi man havde med Sikkerhed ventet, at forskelligartede Interesser i Forbindelse med tysk Mistænkeliggørelse og tyske Agitationer ved denne Lejlighed vilde sprænge hele det britiske Verdensrige i Stumper og Stykker.

Det er nødvendigt her i nogle faa Ord at minde om, hvorledes Forholdet er mellem England og dets store Verdensrige, „*The Greater Britian*".

Englands oversøiske Besiddelser falder i tre Hoveddele, *Kejserdømmet Indien*, *Kronkolonierne* og *Dominierne* (de selvstyrende Lande). Vi ser bort fra *Ægypten*, der i 1914 teoretisk talt stod under tyrkisk Overhøjhed.

Maharajaen af Patiala, Vasalstat i det nordlige Indien, 15,000 □ km med 1,600,000 Indbyggere.

Indien, der siden 1876 har Titlen *Kejserdømme*, er langt den største og værdifuldeste Del af Englands Besiddelser. Landets Befolkning udgjorde efter Folketællingen 1911 313 Milioner, hvoraf dog kun 244 Millioner stod direkte

Maharajaen af Bikanir, Vasalstat i det vestlige Indien, 58,000 □ km med 840,000 Indbyggere.

*) Udkommen i 1916 og forsynet med et Forord af *Georges Clemenceau*.

Generallejtnant *Sir Pertab Singh* i Spidsen for en indisk Kavaleribrigade.

under England. Resten beherskedes af *indfødte Vasalfyrster*. Af Befolkningen er kun en ringe Del (knapt 150,000) Englændere, og Indien er derfor indtil de seneste Aar bleven styret enevældigt gennem en *Statssekretær for Indien*, der bor i England, og en *Vicekonge*, som bor i Indien. Den sidste udnævnes af den engelske Regering, i Reglen for 5 Aar.

De indfødte *Indiere* var længe misfornøjede med, at de ikke havde Indflydelse paa Landets Skæbne, og i 1911 mente England derfor, at det var klogest at komme deres Ønsker i Møde. Der blev da skabt et *kommunalt Selvstyre;* Vælgere var Skatteyderne, og i mange Kommuner var alle Medlemmer af *Raadene* Indiere. Der oprettedes endvidere *en lovgivende Forsamling*, som valgtes dels af Raadene, dels af Vicekongen. Man kan endvidere nævne, at Regeringen 1912 imødekom et Ønske hos Befolkningen ved at flytte Residensen fra *Kalkutta* til *Delhi*.

Indien forsvares af *en hvervet Hær*. Af denne var 1914 c. 76,000 fødte Englændere eller Engelsk-Indiere. Dertil kom c. 40,000 europæiske Frivillige. Blandt Indierne hvervedes en indfødt Hær paa c. 164,000 Mand foruden c. 36,000 Reservister; i denne Hær var de højere Officerer Englændere. Vasalfyrsterne stillede endelig en lille Styrke paa 20,000 Mand. Alt i alt var Landets militære Kræfter altsaa ikke betydelige, men tilstrækkelige til at holde baade indre Uroligheder og Nabofolk i Tømme.

Der havde i Aarene før Krigen hersket Utilfredshed blandt de højere Klasser i Indien, særlig blandt dem, der havde faaet Universitetsuddannelse. Af og til fandt alvorlige Uroligheder Sted og politiske Mord paa Europæere, og en Del indiske Førere var gaaet i Landflygtighed. Saa vidt bekendt var Forholdene i Indien, i alt Fald i Krigens første Aar, dog temmelig rolige, idet de væsenligt indskrænkede sig til Kampe med i Forvejen ofte urolige Grænsestammer. De betydeligste af disse Kampe fandt Sted i Begyndelsen af 1915 med *Kachin* Stammen i det nordlige *Birma* og fra Efteraaret 1914 til Efteraaret 1915 ved Grænsen til *Afghanistan*. Paa de sidstnævnte Steder, i Provinsen *Peshawar*, havde tyske og tyrkiske Agenter ophidset den muhamedanske Befolkning, deriblandt Stammerne *Khostwal* og *Mohmand*, til „hellig Krig" („Jehad") mod Englænderne, og i August 1915 voxede de fjendtlige Skarer endog et Steds til en Styrke af 20,000 Mand. Men de engelsk-indiske Tropper fik forholdsvis let Bugt med alle Angriberne, mod hvilke der efter Sejren ikke vistes nogen Skaansel. Forøvrigt bidrog den udpræget engelskvenlige Holdning, som *Emiren af Afghanistan* indtog, i høj Grad til de tysk-tyrkiske Planers Skibbrud her.

De indiske Tropper, der kæmpede i Europa, sloges godt, og der forekom ikke Mytteri mellem dem. *Det europæiske Klima* blev dem dog for strængt, og fra 1915 anvendtes Indierne paa Valpladser, hvor de passede bedre, saaledes i *Ægypten* og *Mesopotamien*. Vasalfyrsterne var tro og ydede beredvilligt deres Støtte.

Derimod fandt der i selve de engelske Besiddelser i Indien, nemlig i *Singapore* i 1915 et ret alvorligt *Mytteri* Sted fra en Del af Garnisonens Side. Det var det indfødte 5. lette Infanteriregiment, der ganske uventet i et Antal af 8—900 Mand gjorde Oprør den 15. Februar og overfaldt og dræbte alle de Hvide, de traf paa, Civile saavel som Militære. Endvidere dræbte eller fordrev Oprørerne Vagten ved *Tanghin* Barakkerne, hvor 309 tyske Fanger var internerede, og forlangte, at disse skulde hjælpe dem. Tyskerne nægtede dog klogeligt at deltage i Opstanden, men 70 af dem benyttede Lejligheden til at flygte. Imidlertid lykkedes det Regimentets Officerer med frivillige Civiles Hjælp og understøttede af Mandskab fra engelske, franske og japanesiske Kampskibe i Løbet af 3 Dage at dæmpe Revolten.

Sir Wilfred Laurier, Canadas Ministerpræsident 1896—1911, ved Krigens Udbrud den liberale Oppositions Fører.

Dominierne er bleven Navnet paa *de selvstyrende Kolonier*, hvor Befolkningens Flertal er Europæere. I lange Tider var Englænderne temmelig ligegyldige for disse som for de andre Koloniers Skæbne, men fra 60erne begyndte de at forstaa *Betydningen af det engelske Imperium* og Nødvendigheden af, at Befolkningen blev knyttet til Moderlandet ved Frivillighedens Baand.

Begyndelsen skete med **Canada,** hvor der længe havde været Misfornøjelse blandt den talrige franske Befolkning, endogsaa aabent Oprør 1837. England samlede i 1867 de forskellige Kolonier i Britisk-Nordamerika til *The Dominion of Canada.*

Den Forfatning, som her blev indført, blev Mønster for andre Dominiers. Moderlandets Interesser repræsenteres af en *Generalguvernør.* Forholdet til *Udlandet* bestemmes af England, men i alle andre Henseender, ogsaa for Troppernes Vedkommende, er Canada selvstyrende.

Canada er delt i 9 Provinser, der har en fælles *lovgivende Forsamling*, som mødes i *Ottawa.* Forsamlingen bestaar af et *Senat*, der vælges paa Livstid af Generalguvernøren, og et *Underhus*, der vælges efter Folketal. Der er ikke helt almindelig Valgret, og Forholdene i Canada er derfor undergaaet en langsom og forsigtig Udvikling. Canada har 7,200,000 Indbyggere, men deraf er ca. $2^1/_2$ Mill. Franskmænd. Disse har dog forsonet sig aldeles med det engelske Herredømme; deres tidligere Lyst til at blive forenet med Amerika er helt forsvunden.

Sir Robert Borden, Canadas Ministerpræsident.

I mange Aar (1896—1911) var Franskmanden *Sir Wilfred Laurier* Førsteminister. I 1911 blev hans Parti, *de Liberale*, dog slaaet af *det konservative Parti*, hvis Leder, *Sir Robert Borden*, siden den Tid har været Førsteminister. Borden sad inde med et stort og sikkert Flertal.

Canada havde før Krigen en lille staaende *Hær* paa 3500 Mand og desuden en *aktiv Milits* paa 74,000 Mand. I Følge Forfatningen kunde der dog indføres almindelig Værnepligt ved Folkeafstemning, men i Krigens Begyndelse syntes den at være unødvendig. Det viste sig dog her som i England selv, at *Frivillighedssystemet* ikke slog til, navnlig vel paa Grund af de svære Tab, som Canadierne led, særlig under de første tyske Gasangreb ved Ypres. Nødvendigheden af *almindelig Værnepligt* blev derfor ogsaa her mere og mere tydelig, og hen paa Efteraaret 1917 indførtes denne i Canada.

Oberst, senere Gnrl. *Sir Samuel Hughes, Canadas* Forsvarsminister.

Det lille **Newfoundland,** hvortil det øde **Labrador** hører, med en samlet Befolkning paa ca. 250,000 Hoveder, er ikke Del af Dominion of Canada, men udgør et særligt Dominium.

Mr. *Andrew Fisher* ved Krigens Udbrud *De Forenede Australske Staters* Ministerpræsident, senere Australiens Førsterepræsentant ved Konferencen i London.

Den femte Verdensdel, **Australlandet** med **Tasmanien**, er næsten alene beboet af Englændere, idet den indfødte, meget lavtstaaende Befolkning, er saa godt som udryddet.

Efter de store Guldfund i 1851 fik Australien en rask Udvikling og de vigtigste af de Kolonier, hvori det var delt, opnaaede Selvstyre. I Slutningen af det 19. Aarhundrede, da Interessen for Kolonierne, særligt under Indflydelse af Koloniminister *Joseph Chamberlains* mægtige Personlighed, var i stærk Stigning, kom Tanken op om at slutte de australske Kolonier sammen til en nærmere Enhed, og 1901 blev Tanken Virkelighed ved Oprettelsen af *The Commonwealth of Australia* („De Forenede Stater i Australien").

Joseph Cook, *De Forenede Australske Staters* Ministerpræsident 1913—14.

Australiens *Forfatning* er i det væsentlige en Kopi af Canadas. Landet er en Forbundsstat, hvis 6 enkelte Stater styrer de særlige Anliggender. For fælles Sager er der et *Senat* og en *lovgivende Forsamling*. Den engelske Regering repræsenteres af en *Generalguvernør*.

Der er almindelig Stemmeret, og Landet har derfor haft en meget demokratisk Udvikling med en frisindet og indgribende Arbejderlovgivning. Et konservativt Parti fandtes ikke; det var de *Liberale* og *Socialisterne*, der kæmpede om Magten. 1913 sejrede de Liberale og fik *Cook* til Førsteminister, men allerede 1914 afløstes han af Socialisten *Fisher*.

Trods al denne Radikalisme var der i Australien længe før Krigen en udpræget *Forsvarsbevægelse*. Landet ligger meget isoleret og er kun svagt befolket med 5 Millioner Mennesker, da det meste af det Indre er Ørkener. I lange Tider frygtede man derfor *Japans* Udvidelseslyster og saa med megen Uvillie paa den engelsk-japanesiske Traktat af 1902. Senere blev man bange for *Tyskland*, der med Støttepunkt i *Kiautschau* holdt en betydelig Flaade i de østasiatiske Farvande.

Fra 1911 blev der da bygget en *australsk Flaade*. Samtidigt indførtes en begrænset *almindelig Værnepligt*. Den væbnede Styrke organiseredes som *Folkevæbning*; tvungne militære Øvelser begyndte allerede ved 12 Aarsalderen i nær Tilknytning til Spejderbevægelsen. Den egentlige Værnepligt strakte sig kun fra 12 til 26 Aarsalderen, men det forudsattes, at de Ældre sluttede sig til de bestaaende Riffelforeninger. Den

G. F. Pearce. *De Forenede Australske Staters* Forsvarsminister i 1914.

W. M. Hughes. *De Forenede Australske Staters* Ministerpræsident efter Fisher.

aarlige Øvelsestid var meget kort, kun 16 Dage, men dette opvejedes i nogen Grad ved, at Australiernes store Flertal er Friluftsmennesker og øvede i Vaabenbrug.

Fishers Efterfølger som australsk Premierminister fra 1915, hans Partifælle *Hughes*, aflagde i 1916 et Besøg i Europa; han blev modtaget med megen Ære baade i England og Frankrig og gjorde sig ved sine varmt engelskvenlige Taler meget populær. Han vendte tilbage til Australien som en ivrig Tilhænger af *den almindelige Værnepligt i europæisk Forstand.* Men han fik her en meget vanskelig Stilling overfor sine gamle Partifæller, Socialisterne. Deres Flertal ønskede ikke Værnepligten, Hughes' Parti svandt ind til et Mindretal, og han blev da nødt til at slutte Forbund med sine gamle Modstandere, de Liberale. I Januar 1917 dannedes et *Koalitionsministerium*, hvori Hughes stadig var Chef, *Cook* Marineminister. Stemningen i Landet var stærkt forsvarsvenlig, og ved de nye Valg i Maj 1917 fik Ministeriet stort Flertal i begge Kamre. Alligevel bevirkede Hughes' Mangel paa Smidighed, at *den almindelige Værnepligt blev forkastet* ved en Folkeafstemning i December 1917.

New-Zealands Ministerpræsident *W. F. D. Massey.*

Udenfor det øvrige Australien danner **New-Zealand** et *særligt Dominium*. De to frugtbare Øer har udviklet sig hurtigt og har en ret stor Befolkning paa 1,000,000 Indbyggere. Af dem er det store Flertal Englændere, men af den indfødte Befolkning, *Maorierne*, er dog 50,000 tilbage, der nyder lige Ret med Europæerne.

New-Zealand har en *Forfatning*, som ligner den australske, og har i politisk Henseende udviklet sig paa ganske tilsvarende Maade. Ogsaa dér er der et stærkt socialistisk Parti, og *Parlamentet* har i Arbejderlovgivning forsøgt helt nye Veje, saaledes tvungen Voldgift i Stridsspørgsmaal. *Almindelig Værnepligt* i Form af *Folkevæbning* indførtes 1910. Militsen ansloges før Krigen til ca. 30,000 Mand.

Under Krigen herskede den største indbyrdes Enighed paa New-Zealand. De politiske Partier sluttede Vaabenhvile, og i 1915 oprettedes ogsaa her et *Koalitionsministerium*, hvori baade den hidtilværende Førsteminister *Massey* og Oppositionens Leder *Sir Joseph Ward* optoges.

Det nyeste af Dominierne er **Sydafrika**. Det blev først oprettet efter de haarde Kampe mellem Boere og Englændere under Krigen 1899—1902. Den *konservative* Regering styrede de nyvundne Lande, *Transvaal* og *Oranje*, enevældigt, men de *Liberale*, som kom til Magten 1904, søgte at vinde Boerne ved Mildhed. Først fik de to Stater Selvstyre, og 1908 vedtoges en Lov, der sluttede dem sammen med de ældre Kolonier *Kapkolonien* og *Natal* til *The Union of South Africa.*

Forfatningen for denne Union ligner meget dem i Canada og Australien. England indsætter en Generalguvernør. Der er desuden et Senat, der dels vælges af *Generalguvernøren*, dels af de 4 Provinser,

New-Zealands Forsvarsminister, Oberst *Sir Jas. Allen.*

Feltmarschal *Sir Douglas Haig* i Samtale med den 70aarige Generalløjtnant *Sir Pertab Singh*, en indisk Rajputveteran, der har udmærket sig i mange Kampe, bl. a. ogsaa i China. Rajputerne (Radschputerne) en nu gammel Krigerkaste i det nordlige Indien, den talte i 1901 10 Millioner Hoveder.

samt et Underhus. Da de Hvide i Sydafrika i Tal er meget underlegne de Farvede — 1,1 Million mod 4 Millioner —, har man ved Valglovene sørget for, at de Førstes Hovedindflydelse i Parlamentet bliver bevaret; Valgretten tilkommer i Hovedsagen Europæerne, og kun disse kan blive Parlamentsmedlemmer.

I Sydafrika er Engelsk og Hollandsk ligeberettigede Sprog. Herved og paa mange andre Maader havde Englænderne vist, at de ønskede fuld Udsoning med Boerne. Mange Iagttagere troede imidlertid, at dette Experiment var for farligt, at Uafhængighedsaanden var saa stærk hos Boerne, at de vilde rive sig løs, naar de fik saa stor Frihed. Ved de første Valg 1910 fik Boerne stort Flertal (78 mod 33 Unionister (Englændere) og 10 af andre Partier), og Ministeriet dannedes følgelig væsentligt af Hollændere. Den berømte Gnrl. *Louis Botha* blev Førsteminister, og den nu ikke mindre kendte Gnrl. *Smuts* Forsvars- og Finansminister.

De onde Spaadomme og Tyskernes Forventninger om Oprør blev dog gjort til Skamme. Som det vil ses senere (Afd. VI, S. 42—50), kom der ganske vist en Spaltning mellem Boerne, og der rejstes et Oprør, men det var Hollænderne selv under Bothas Ledelse, der slog dette ned. Det var ogsaa Botha, som erobrede *Tysk Sydvestafrika*, medens hans Kollega Smuts efter mange Anstrængelser indtog *Tysk Østafrika*. En stor Del af Boerpartiet var dog stadigt misfornøjet over Bothas Tilknyttelse til Englænderne og arbejdede derfor paa at styrte hans Regering. De engelske Indbyggere i Sydafrika, Unionisterne, mente, at det under disse Forhold var bedst at støtte Botha. Ved Valgene 1915 fik derfor Bothas Parti en Styrke af to Trediedele i Parlamentet, hans hollandske Modstandere under Ledelse af General *Hertzog* knapt den ene Trediedel.

Indiske Trainkolonner bag Fronten i Frankrig.

Til **Kronkolonierne** kan man regne de utallige spredte Besiddelser rundt i Verden, fra de mange smaa Øer og Kulstationer i Verdenshavene til hele store Riger som *Nigerlandene* og *Britisk Østafrika*. De staar under *Koloniministeren* og styres a en udsendt *Guvernør*, selv om den europæiske Del af Befolkningen hist og her har et vist Selvstyre.

Forsvarsstyrkerne bestaar af *hvervede Folk*.

Vi skal dernæst kaste et kort Blik paa, hvad *de britiske oversøiske Besiddelser* indtil Sommeren 1916 præsterede af Ydelser *paa Landstridskræfternes Omraade*.

Indien — skriver *F. A. Mac Kenzie* i „The Great War" — blev i Stedet for en Kilde til Ængstelse i Nødens Time en meget betydelig Støtte for Riget. Og som Statssekretær for Indien udtalte *Austen Chamberlain* i et Interview i Maj 1916:

„*Indien* saa sig i Stand til at sende Tropper til Hjælp i det store Slag ved Ypres i hine kritiske Dage, da Tyskerne anstrængte sig for at naa Calais. Ogsaa til Ægypten, Gallipoli, Østafrika, Mesopotamien, Persien og China sendte det Tropper. Ikke mindre end 21 Rgtr. indisk Kavaleri og 86 Batlr. indisk Infanteri foruden Styrker, som Herskerne i indfødte indiske Stater stillede til Regeringens Raadighed, har deltaget i Rigets Kampe langt fra Indiens Grænser. Soldaterne blev afsendt fuldt ekviperede, og Detachementer, der mere end fyldte de ved Tabene opstaaede Huller, fulgte regelmæssigt efter. . . . . "

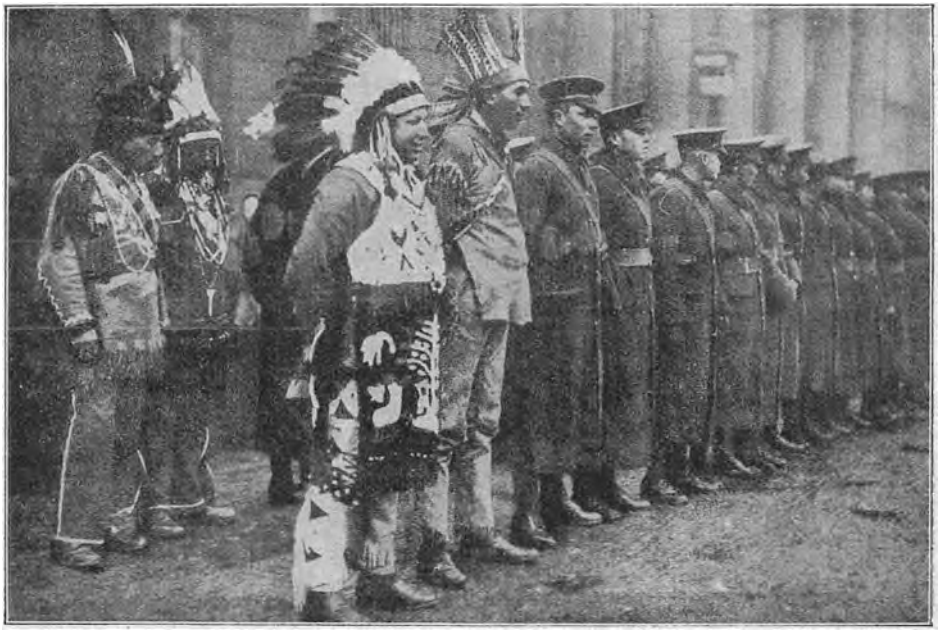

Canadiske Indianerrekrutter inspiceres i *Montreal*. Fire er endnu i deres Nationaldragt.

Chamberlain tilføjede endog:

„Høvdingene i *Koweit* og *Bahrein* ved *den persiske Havbugt* sendte Bidrag til de barmhjertige Fond i Indien. *Dalai Lama* i *Tibet* lod flage paa Bakkerne omkring *Llasa*, da han erfarede Gnrl. Bothas Sejre i Sydvestafrika, og *Emiren af Afghanistan* gav stærke Beviser paa sit Venskab for Englænderne og sin urokkelige Troskab mod Forbundet med disse . . . . "

De indiske Fyrster kappedes om at overgaa hverandre i Pengebidrag til Anskaffelse af Ammunition, Oprettelsen af Hospitaler, Indkøb af Sygeplejeartikler, af Røntgenapparater, af Ambulanceautomobiler og Flyvemaskiner o. s. v.

Antallet af indiske Soldater, som i Juni 1916 var afgaaede til de forskellige Krigsskuepladser, angives til 300,000 Mand.

3 Timer efter at Krigen var erklæret, besluttede Parlamentet i *Canada* at udruste 20,000 Frivillige til Krigen i Europa, inden Dagen var til Ende havde 100,000 Mand meldt sig af alle Samfundsklasser. Afsendelsen af store Masser af Fornødenheder af alle Slags baade til Englænderne og Franskmændene tog hurtig sin Begyndelse.

Det første canadiske Expeditionskorps talte 33,000 Mand. Men i Løbet af 1914—15 præsteredes 250,000 Mand, og 1. Januar 1916 forkyndte Canadas Premierminister, at man agtede at stille yderligere 250,000 Mand. Heraf var de første 50,000 Mand til Stede allerede i April 1916. Paa dette Tidspunkt havde Dominiet ofret 158,000,000 Pund Sterling eller 3 Milliarder Kroner paa Ekvipering og Bevæbning af sit Krigskontingent.

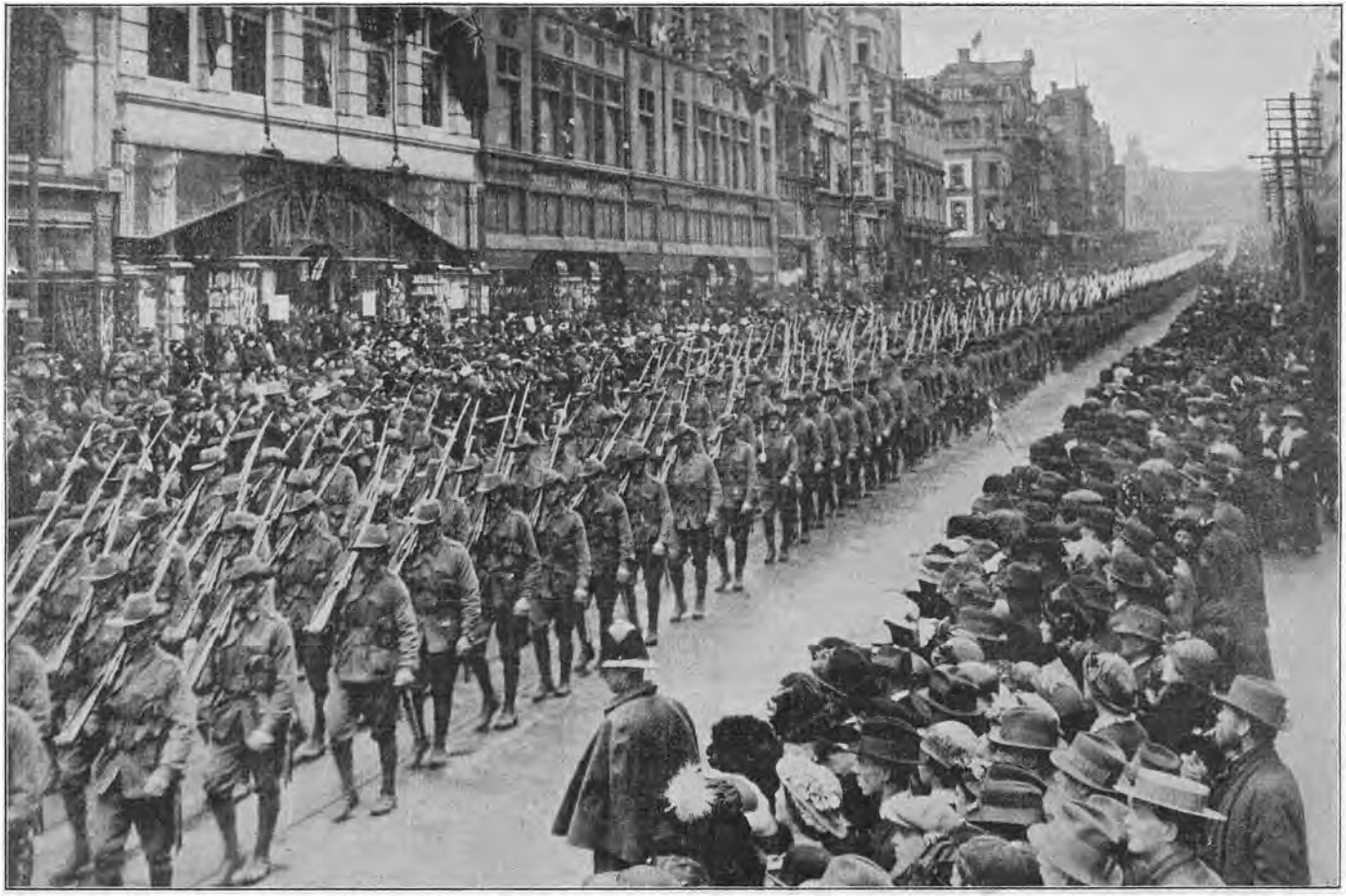

Det australske Expeditionskorps: Bataillioner af *Victoria Kontingentet* marcherer gennem Gaderne i *Melbourne,* Hovedstaden i Staten Victoria.

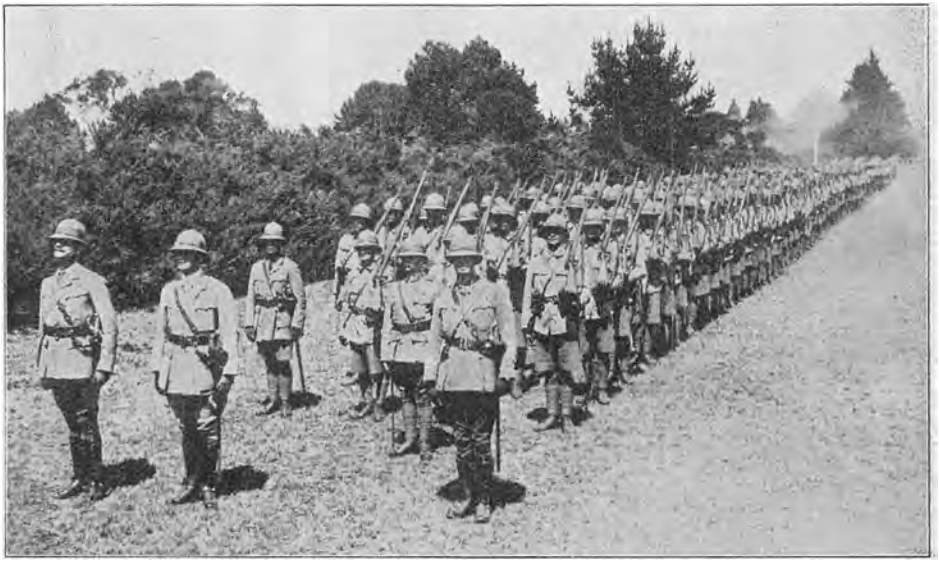

Det new-zealandske Expeditionskorps: Parade af *Maori Kontingentet*, inden det fra *Auckland*, New-Zealands Hovedstad, afgaar til Krigsskuepladserne.

Som Bevis paa den Enighed, der herskede i dette engelsk-amerikanske Dominies Befolkning, skal anføres, at den lille canadiske By *Berlin* med 18,000 Indbyggere, hvoraf de 12,000 er af tysk Fødsel eller Afstamning, bevilgede 15,000 Pund eller 300,000 Kroner til Canadas nationalpatriotiske Fond.

I en stor nyindrettet Lejr ved *Valcartier* udenfor *Quebec* mødte de canadiske Rekrutter og modtog her deres første Uddannelse. Den 14. Oktober 1914 ankom den første Echelon til *Plymouth,* hvor den modtoges med en Jubel, der forplantede sig hele England over. Afdelingerne samledes derpaa efterhaanden i Lejren paa *Salisbury Sletten*, hvor Generalløjtnant *E. A. H. Alderson* tog Kommandoen over dem, og hvor Kong *George* den 4. November hilste paa dem.

I Februar 1915 begyndte Indskibningen fra England, og Canadierne troede, de blot skulde gøre et lille Svip over Kanalen til *Rouen.* Men Tyskerne var særlig forhippede paa at komme disse Transporter til Livs, og deres Undervandsbaade lurede paa dem. De blev narrede. For Canadierne sejlede ud fra *Avonmouth* nord for *Bristol,* hvor den lille Flod *Avon* falder ud i *Severn,* inden denne udgyder sig i *Bristol-Kanalen,* og største Delen af Skibene gik til Frankrigs Vestkyst, omhyggeligt beskyttede af engelske og franske Orlogsskibe.

Ved *St. Éloi* og *Neuve Chapelle* kom, som det erindres, den canadiske Division første Gang i Ilden og kæmpede fortræffeligt her som senere.

I *Australien* gik det til ganske paa samme Maade som i Canada, og det, skønt Arbejderpartiet var kommen til Roret, hvorfor Mange havde frygtet or Modstand mod Deltagelse i Krigen. Men ogsaa her bestemtes det strax at formere et frivilligt Expeditionskorps paa 20,000 Mand, og Tilstrømningen til Korpset overgik langt dette Tal.

I Marts 1916 var 150,000 australske Soldater afgaaede til Fronterne i Europa og Asien, men ialt var 268,000 stillede paa Benene.

Ved Udgangen af Juni 1916 havde Australien anvendt 1200 Millioner Kr. paa sit Krigskontingent. Men Dominiet havde ydet umaadelige Tilskud af Levnedsmidler og ganske særligt sendt Understøttelser til Belgierne.

De lutheranske Menigheder i Byerne *Rella, Rosebery* og *Curzo,* der er af tysk Afstamning, men for det meste født i Australien, vedtog kort efter Krigens Udbrud enstemmigt en Resolution om, at de, skønt af tysk Æt, som Undersaatter med fuld borgerlig og religiøs Frihed i det britiske Rige var rede til, om fornødent, at ofre Liv og Ejendom for Rigets Velfærd.

Australierne havde, som foran vist, med Hensyn til Krigsforberedelserne den store Fordel overfor Canadierne, at disse skulde skabe deres Tropper helt fra nyt af, medens hine i en halv Snes Aar havde haft en vis militær Uddannelse.

Indskibningen af den australske Division paabegyndtes 17. Oktober 1914 i *Melbourne* under Befaling af Brigadegeneral *Bridges,* men senere stilledes Tropperne under General *Birdwood.*

Transporterne samledes inden Afgangen i *Albany* i *Vestaustralien,* hvorhen ogsaa New-Zealænderne dirigeredes, hvorpaa australske, engelske og japanesiske Orlogsskibe eskorterede dem over det *Stille Ocean.* Thi endnu gjorde bl. a. Krydseren „Emden" disse Farvande usikre. Rejsen gik saa gennem *Suez Kanalen* til Ægypten, hvor Soldateruddannelsen skulde tilendebringes.

Ikke ringere end i Canada og Australien var Begejstringen for Englands Sag paa *New-Zealand.* Englænderne her, ja, selv Maorierne ilede under Frivilligkorpsenes Faner for at iføre sig den khakifarvede Uniform, og allerede den 24. September var 8000 Mand parat til at afgaa til Europa.

I Januar 1916 stod 109,683 New-Zealændere paa Listerne og 61,000 var færdige til Kamp. 4 Maaneder senere var Tallet ved Fronten 37,000 Mand, i Juni s. A. 60,000 Mand.

Endelig stilledes der mindre Troppekontingenter paa Benene fra *Newfoundland* og fra følgende Kolonier:

Malta, Vestindien (The West Indies), *Bermuda, Falklands Øerne, Ceylon, Straits' Settlements, Malay Staterne* (Malacca Halvøen), *de vestafrikanske Kolonier og Protektorater, de østafrikanske Protektorater, Nyassaland, Fiji-Øerne, Nigeria og Guldkysten.*

Det var i Maj 1915, at Englænderne havde faaet Øjnene op for, at der maatte ganske anderledes kæmpemæssige Anstrængelser til ogsaa paa *Ammunitionsfabrikationens* Omraade. Det var Mangel paa Granater, der havde gjort det umuligt at høste det rette Udbytte af Kampene ved Neuve Chapelle og om Højen 60. Og dog havde Forbruget af disse Projektiler alene ved Neuve Chapelle været større end i hele Boerkrigen.

Saa opstod Koalitionsministeriet af 25. Maj nævnte Aar, og *Lloyd*

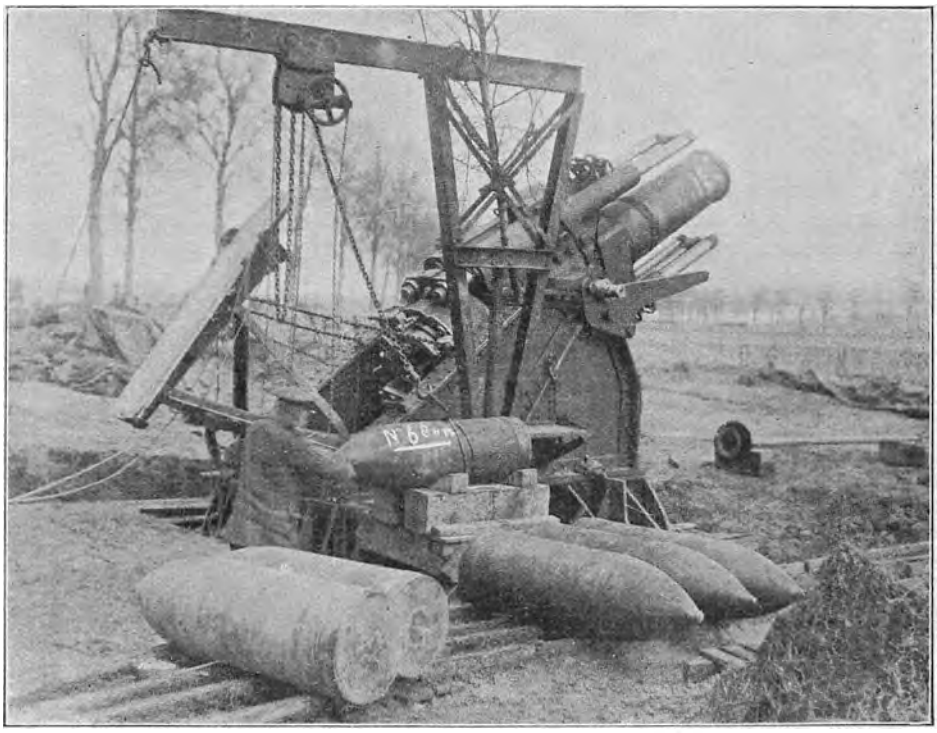

En engelsk *stor Haubits* med sin Ammunition i Nærheden af Chausséen *Ypres—Menin.*

George blev, som vi husker, *Ammunitionsminister.* Den 23. og den 28. Juni holdt han to Taler i Underhuset, af hvilke vi frit skal gengive Hovedindholdet.

„*Ammunitionstilvejebringelsen* er ikke længere et rent *militært* Spørgsmaal, det er nu et *Arbejdsspørgsmaal.* Det er i Værkstederne, Fabrikkerne og Arsenalerne at Sejren skal forberedes."

„Det har *Tyskerne* vel indset, og deres første Bestræbelser har været rettede paa at opdynge umaadelige Reservebeholdninger af Ammunition. Centralmagterne er i Stand til dagligt at fabrikere 250,000 Granater, d. v. s. næsten 8 Millioner om Maaneden, medens Englænderne kun formaar at fremstille 2500 svære Granater og 13,000 Granatkardæsker om Dagen (altsaa $^1/_{17}$ af, hvad de fire Magter præsterer). De Allieredes Hovedformaal maa derfor være først at *komme paa Høide* med og saa at *overgaa* Centralmagterne. Jo før det sker, desto hurtigere vil Ententen sejre."

Hvorledes Decentraliseringen af Ammunitionsfabrikationen, d. v. s. Udnyttelsen af den private Industri baade i Moderlandet og andet Steds samt selve Arbejdets Organisation sattes i Værk, skal vi ikke komme ind paa. Men der toges fat med umaadelig Energi, og allerede den 23. Juli 1915 raadede Regeringen over 100,000 dygtige Arbejdere. Vi skal anføre enkelte Oplysninger om Resultaterne i det hele taget, hentede fra Ministerens forskellige Beretninger i Underhuset m. m.

Der lavedes i December 1915 i en eneste Uge 3 Gange saa megen Ammunition som i hele foregaaende Maj, 5 Gange saa mange Maskingeværer, 40 Gange saa mange Haandgranater. Fabrikationen af svært Skyts var bleven paaskyndet, og de sværeste Kanoner fra Krigens første Dage hørte nu til Hærens letteste.

En Fabrik for Explosionsstoffer i Sydengland, som i Oktober 1915 begyndte at fylde Bomber med 60 Mand, der præsterede 500 Projektiler færdige om Ugen, havde i Marts 1916 bragt sin Arbejdsstyrke op til 250 Mand og leverede ugentligt 15,000 fyldte Projektiler, eller med 4dobbelt Styrke et 30dobbelt Arbejde. En ganske ny Fabrik, der begyndte at arbejde i Slutningen af Oktober med kun 6 Piger — thi Tusinder af unge engelske Piger meldte sig til Arbejdet — i et lille Skur, hvilke den Gang fyldte 270 Granater om Ugen, beskæftigede i Marts 1916 175 Piger, der nu fyldte 15,000 Projektiler om Ugen.

Den 20. August 1915 var Antallet af de af Staten kontrolerede Fabrikker 537, den 7. Juli 1916 var det — *4000*. Af disse havde 95 % aldrig lavet en Kanon, en Granat eller en Patron før Krigen. Til dem kom saa Statens Arsenaler og Fabrikker, der var bleven forøgede stærkt, men om hvis Arbejde der ikke gaves officiel Meddelelse.

I 1914 beskæftigedes 184,000 Kvinder ved Krigsindustri, den 7. Juli 1916 var det 660,000. 777,000 Kvinder havde i Sommeren 1916 taget Mændenes Plads i Metalindustrien, 14,000 i Læderindustrien, 274,000 i forskelige andre Industrier. Det samlede Antal af Krigsarbejdere var i 1914 1,986,000, den 7. Juli 1916 var det steget til 3,500,000.

Om Ammunitionsfabrikation *udenfor Moderlandet* foreligger der kun Oplysninger vedrørende *Canada*. Her var i Februar 1916 225,000 Arbejdere beskæftigede paa denne Maade.

Englænderen *Julian Grande*, der har opholdt sig i Schweiz som Korrespondent til engelske Blade, har skrevet en Bog, „Storbritannien og dets Hær" (Zürich 1917), hvoraf nogle Smaanotitser kan supplere det foregaaende:

Før Krigen besad England 2 Statsammunitionsfabrikker, 5 private af samme Slags. I 1917 fabrikeredes der maanedligt dobbelt saa mange storkalibrede Projek-

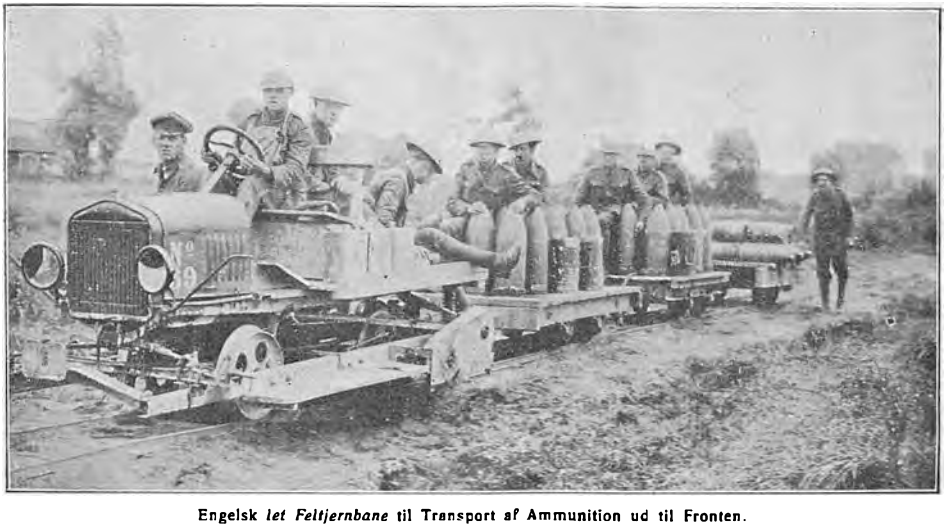

Engelsk *let Feltjernbane* til Transport af Ammunition ud til Fronten.

En engelsk Soldat giver paa en Kampplads i Flandern en saaret Tysker Ild til hans Cigaret.

tiler som før Juli 1915, 3 Gange saa mange Haubitser. Af 18 cm Kanoner var der i Juli 1916 leveret det foregaaende Aar 5 Gange saa mange som i de første 11 Krigsmaaneder, 18 Gange saa mange Maskingeværer. Forbruget af Sprængstoffer var i 1916 — *12,000 Gange saa stort som i 1914.*

De foran refererede Data angaaende det vældige engelske Arbejde overflødiggør enhver Kommentar. Denne kæmpemæssige Produktion kom heller ikke alene Storbritanniens Hære til gode, men strakte hjælpsomt sine Velgerninger ud til alle de af Englands Allierede, hvis Industricentrer Fjenderne havde bemægtiget sig. „Militär-Wochenblatt" skrev i sin Omtale af Grandes Bog:

„At Storbritanniens militære Anstrængelser ved Overgangen til Krigsfod var *overraskende store* og frembragte Resultater, *som man heller ikke hos os i Forvejen havde ventet sig dem*, kan ikke bestrides. Den energiske, med os stammebeslægtede — lidt Selvros forstaar Tyskerne jo altid at arrangere sig af Andres Bedrifter — Nations praktiske Sans lagde sig derved for Dagen og ligeledes vor mest forbitrede Modstanders, Lloyd Georges, Handlekraft . . ."

Tyskerne havde fra Begyndelsen ikke tænkt sig, at Englænderne vilde gribe til Vaaben imod dem. Da det saa skete, haanede de dem først som elendige Modstandere. I 1915, men rigtignok endnu mere i 1917, havde Piben faaet en anden Lyd.

Bonar Law udtalte sig ogsaa med en tilsyneladende berettiget Selvfølelse November Maaned det sidstnævnte Aar paa et politisk Møde i Manchester, som følger:

„Vi har *paa Fastlandet* en Styrke paa mere end *3 Millioner Mand*, og *en stærkere Kampstyrke har aldrig existeret.* I 1914 mistede vi 13—14,000 flere Fanger, end vi tog; i 1915 mistede vi 2800 flere; i 1916 tog vi 30,000 flere, end Fjenden tog fra os, og i Aar har vi allerede taget 46,000 mere end de har taget fra os. I Krigens første Aar mistede vi 80 Kanoner og tog 25; det næste Aar bedredes Stil-

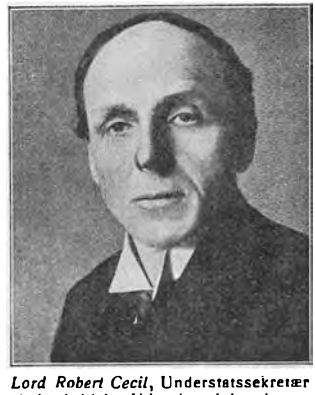

Lord Robert Cecil, Understatssekretær i det britiske Udenrigsministerium.

lingen, og i Fjor tog vi 169 og Tyskerne ingen; *i Aar har vi taget 580 Kanoner og ingen mistet.* Vi har nu *et Artilleri, der er langt bedre end noget andet af de krigsførende Landes.*"

En *engelsk Ambulancesoldat* giver paa en Kampplads i *Flandern* en *saaret Tyskei* en Lædskedrik.

Allerede inden den store Krigs Udbrud var den Tanke opstaaet, at der burde etableres *et fælles Forsvarssystem for hele det britiske Verdensrige.* Det synes at være bragt frem i Dominierne, navnlig i Australien, idet man begyndte at forstaa, at hele Rigets Forsvar ikke kunde overlades til England alene. I 1909 havde saaledes den daværende Koloniminister, *Lord Crewe*, indsendt et i Krigsministeriet udarbejdet Memorandum vedrørende Oprettelsen af *en Generalstab for hele Riget.* Imidlertid modarbejdede *Lord Harcourt*, der var Crewes Efterfølger i nævnte Stilling fra 1910—15 Planen. Men da *Lloyd George* i Efteraaret 1916 blev Førsteminister, altsaa $2\frac{1}{2}$ Aar efter Krigens Udbrud, blev det Rigsledelsen klart, at et *Krigskabinet, der repræsenterede alle de selvstyrende engelske Stater*, var en Nødvendighed. Det var da en af Lloyd Georges første Handlinger som Regeringens Chef at udstede Indbydelser til Sagens Virkeliggørelse.

I Marts 1917 traadte i London den nye Institution, „*The Imperial War Cabinet and Conference*", sammen. Dens Medlemmers Navne vil Læseren finde under Billedet Side 573. Australien var ikke repræsenteret, da der holdtes Valg i Landet.

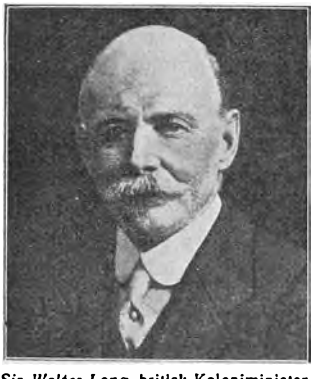

Sir Walter Long, britisk Koloniminister fra 1915.

Krigskabinettets Forhandlinger, ved hvilke man drøftede det samlede Riges militære Samvirken baade under og efter Krigen, var naturligvis hemmelige. Men hele Riget over vakte dette af Regeringen besluttede Skridt Tilfredshed.

Efter Mødet vendte Udsendingene fra Indien, Canada, New-Zealand og Newfoundland hjem, men Repræsentanten for Sydafrika, General *Smuts*, der paa Grund af sin Krigskyndighed og sin politiske Erfaring havde spillet en frem-

Gnrllt. *Sir Archibald James Murray.* F. 1860. Af Infanteriet. Udmærkede sig dels som Afdelingschef dels i Stabstjeneste 1899—1902 i Sydafrika. Gnrlmajor 1903. Har været Højstbefalende i Aldershot og Generalinspektør for Infanteriet. Generalstabschef hos French i Frankrig, senere Chef for den store Generalstab.

Gnrllt. *William Robert Robertson.* F. 1860. I sin første Tjenestetid Menig og Underofficer i 16. Lansener Rgt. Kom derefter som Sekondlt. til Indien. Her deltog han i mange Kampe og blev bl. a. haardt saaret i Chitral Felttoget 1891. Fra 1898 gennemgik han Generalstabsskolen. Siden da har han stadigt forrettet Tjeneste i Arméstabene under Englands forskellige Krige. Ved Verdenskrigens Udbrud Gnrlkvartermester hos Marschal French, i hvilken Egenskab hans Hverv var at sørge for Arméens Forpleining og Forsyninger. Fra Efteraaret 1915 Chef for de samlede engelske Landstridskræfters Generalstab.

ragende Rolle under Møderne, forblev foreløbigt i England og tilforordnedes det engelske Krigsministerium.

Endnu blot et Par Linier om selve *den engelske øverste Hærstyrelse* efter *Lord Kitcheners* Død.

Som bekendt overtog efter Feltmarschal *Frenchs* Tilbagetræden Feltmarschal *Haig* Overkommandoen over de engelske Tropper paa Fronten i Belgien og Frankrig, og Operationernes Ledelse lagdes derved i en fast og kraftig Haand, som ikke gjorde den samme viste Tillid til Skamme.

Som Leder af den øverste Generalstabstjeneste havde i Foraaret 1914 Gnrl. *Sir Charles W. H. Douglas* afløst Gnrl. French som Chef for Generalstaben i London, men var (som allerede meddelt foran Side 314) i i Oktober s. A. afgaaet ved Døden, hvorpaa Gnrl. *Sir James Wolfe Murray* havde indtaget hans Plads. I Februar 1915 traadte imidlertid Generalstabschefen for Hæren i Frankrig, Gnrl. *Sir Archibald J. Murray*, vistnok paa Grund af Overanstrængelse, tilbage fra denne Stilling, erstattet af Gnrl. *Sir Launcelot Edward Kiggel*, og ansattes som Vicechef under J. W. Murray. Samme Efteraar afløste han derpaa sin Navnefælle som Chef for Rigets Generalstab.

Baade om Douglas og de to Murrayer, Mænd med lang og udmærket Tjeneste i Forvejen, lyder der kun godt med Hensyn til deres Virksomhed i nysnævnte Stilling, men nu er der en Mand, som netop paa samme Post har vundet betydelig Anseelse i det engelske Rige efter Kitcheners Bortgang.

Kort efter denne for Englænderne sørgelige Begivenhed skrev Oberstløjtnant *Holten-Nielsen* i en Bladartikel:

„*Kitchener er død, Kitchener lever.*"

Den nævnte Forfatter vilde dermed betegne, at den store Feltherres Arbejde vil blive fortsat i samme Aand af de Mænd i den engelske Generalstab, som han havde uddannet, eller hvem han havde indpodet sine Idéer.

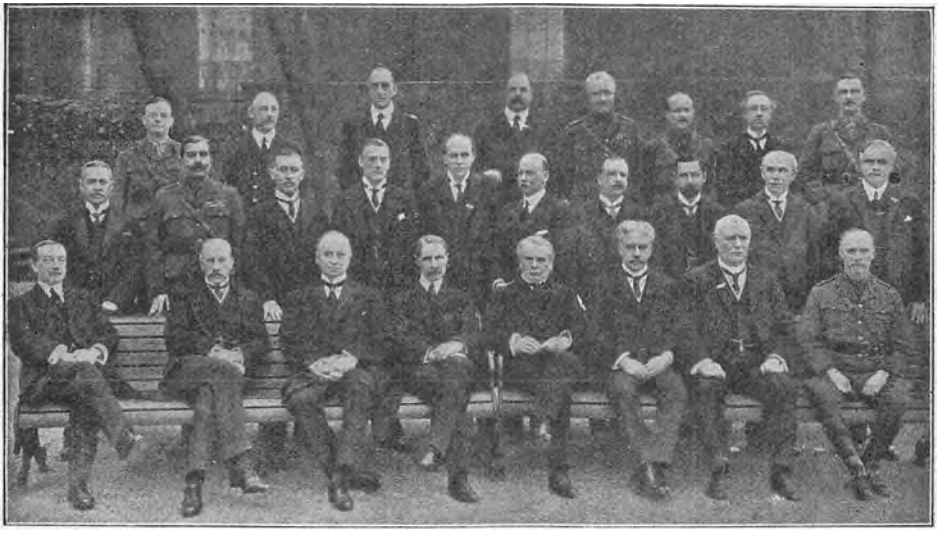

Det Britiske Riges Krigskabinet og Konference 1917.

Fra venstre til højre foran: *A. Henderson, Lord Milner, Lord Curzon, Bonar Law, Lloyd George, Sir Robert Borden, Massey* og Gnrl. *J. C. Smuts.* I Midten: *Sir Satyendra Sinha, Maharajaen af Bikanir, Sir James Meston, Austen Chamberlain, Lord Robert Cecil, Walter Long* (Britisk Koloniminister fra 1915), *Sir Joseph Ward* (Finansminister for New-Zealand), *Sir George Perley, Rogers* og *I. D. Hazen* (Canadisk Forsvarsminister). Bagved: Kapt. *Amery,* Adm. *Jellicoe, Sir Edw. Carson, Lord Derby,* Gnrl. *Morris, Sir M. Hankey, Lambert* og Major *Storr.*

I en Kronik i Dagbladet „København" bemærkede Holten-Nielsen senere: Dette er ogsaa slaaet til. Kitchener har nemlig paa en Maade faaet sig en Arvetager i General *Sir William Robertson.* Denne Mand er ganske vist ikke Krigsminister, men han er Gnrl. A. J. Murrays Efterfølger som Chef for den store engelske Generalstab. Robertson, der oprindeligt tilhører Ryttertiet, har haft en ret enestaaende Løbebane, idet han er naaet frem til Officersstillingen fra Geleddet. Han kan med en vis Ret betegnes som *Englands Moltke,* thi 5 store Felttog har han ledet i Asien, Afrika og nu i Europa.

Engelsk Artillerist med sine Muldyr.

Fransk 75mm Feltbatteri i Virksomhed under en Kamp i Landskabet *Woëvre.*

XXIII.

Kampene i Woëvre og omkring Verdun indtil Nytaar 1916. Fæstningerne Metz og Verdun. Éparges-Combres. Thiaucourt-Apremont-Ailly.

Fra Forholdene i Indlandet i de første Krigsaar i Frankrig og England, hvormed vi beskæftigede os i de to foregaaende Kapitler, vender vi os atter til Fronten, denne Gang for at betragte de uafladelige og ofte vældige Kampe, som i dette Tidsrum udfægtedes omkring Frankrigs østlige Hovedfæstning.

General *Sarrail* stod altsaa efter Marne Slaget med 3. franske Armés højre Fløj ved *Verdun*, den nordlige Fløjfæstning og Hovedhjørnestenen i hele det franske østlige Fæstningssystem. Foran (Side 270—74) skildrede vi de Kampe, der strax endnu i September 1914 udviklede sig i disse Egne. Vi saa, hvorledes Tyskerne søgte ved *Saint-Mihiel* og *Fort Camp-des-Romains*, som de erobrede i Dagene 23.—26. September, over *Meuse* bag de franske Centrumsarméers Ryg at trænge frem i *Marne Dalen.* Det lykkedes III. bayerske Korps at komme over Floden og at tage *Chau-*

voncourt, samtidigt var dristige tyske Pionerer nord for St. Mihiel svømmet over Meuse og havde allerede foretaget Ødelæggelser paa Banelinien *Toul-Verdun*. Situationen syntes temmelig truende for Franskmændene, men i yderste Øjeblik fik Sarrail Faren afværget.

Inden vi endeligt forlader disse Begivenheder, skal vi som Sidestykke til de to Skildringer foran Side 382—83 og 412—13 af franske Ingeniørtroppers Virksomhed give en Fremstilling af den kække og ejendommelige

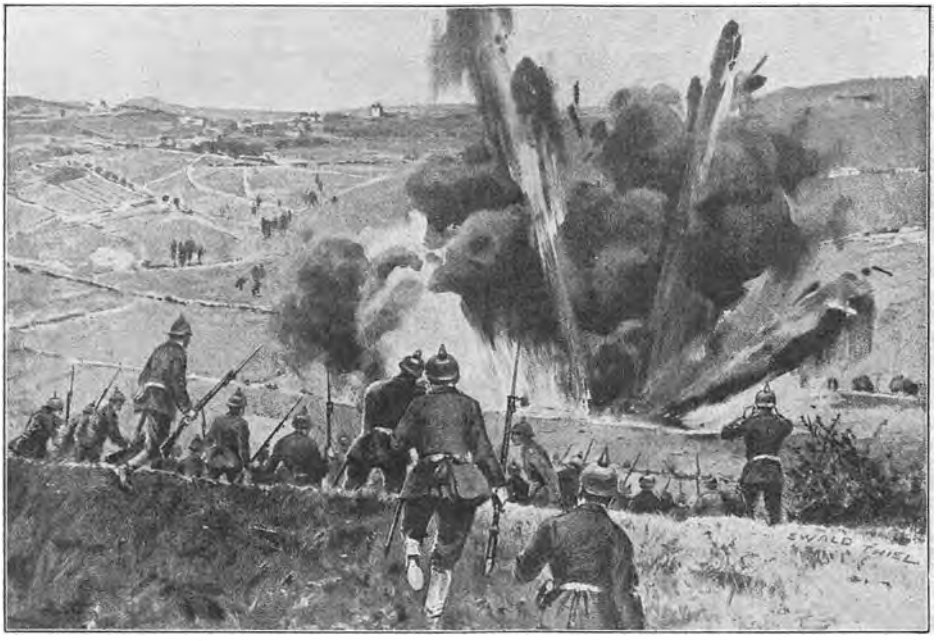

Tyskerne sprænger en, af deres Pinonerer undermineret, fransk Skyttegrav i Luften ved *Chauvoncourt* paa Meuses venstre Bred tæt nord for *Saint-Mihiel*. [Efter E. Thiel i „Illustrierte Geschichte des Weltkrieges".]

Pionerbedrift, vi nylig berørte. En Officer af den pommerske Pionerbataillon Nr. 2 (II. tyske A.K., Stettin) fortæller herom:

„Det var en gyselig Nat. Ordre til os to Officerer, Løjtnant L. og mig: „I Nat mellem 7 og 3 under Artilleriets Ildpause *grundig Ødelæggelse af Jernbanelinien mellem Verdun og St. Mihiel*, paa hvilken der stadigt hidtil er passeret Ammunitionstog og Armeringsmateriel forbi. Hinsides Meuse, hvor Jernbanen løber, har vi endnu ingen Opklaring, men der er meldt stærke Posteringer ved Brobygninger mm." "

„3 Patrouiller udsendtes af min Kompagnichef: Løjtnant L. og jeg hver med 2 Underofficerer og 6 kække, uforfærdede Folk, der alle 8 maatte melde sig frivilligt, en Feldwebel Fører for den tredie Patrouille. De første Patrouiller skulde ødelægge Jernbanen paa 8 Steder, den sidste det underjordiske Telegrafkabel mellem Verdun og St. Mihiel."

„Det var et voveligt Foretagende, thi den c. 50 m brede Meuseflod skulde vi over."

„Kl. 7 begav vi os paa Vej i kulsort Nat, stærk Regn og Blæst. Udrustede

med Sprængmidler tog vi fat paa den vovede Bedrift midt inde i Fjendeland. Ad store Omveje, for ikke at komme indenfor Forternes Synsvidde og for at slippe gennem Befæstningslinierne, naaede vi den Kanal, der løber parallelt med Meuse paa dennes Østside. Det lykkedes at passere den franske Postering; en Kniv under Brystet paa Skildvagten, og vi kom over Kanalbroen. Nu gik det fremad gennem Meuselavningen. Vi vadede eller svømmede gennem flere stærkt opsvulmede sumpede Grøfter eller kom, hvor der var alt for meget Morads, over dem paa oversavede Træstammer."

„Da vi kom til den her 40 m brede Meuse, gjorde jeg min Patrouille færdig til at svømme. Jeg sprang først ud i fuld Paaklædning, kun uden Sabel. Det var

Franske Dragoner med Maskingeværer i Kamp i Landskabet Woëvre.

en temmelig haard Kamp mod Strømmen og de afskyelige Slyngplanter. Da jeg mærkede, at der var forbundet stærk Legemsfare med at svømme over Floden, svømmede jeg tilbage igen og lod Folkene trække Støvlerne af. Det samme gjorde jeg selv og sagde igen, at, hvem der var ængstelig, skulde træde tilbage. Men de var fast besluttede paa at være med alle Mand."

„Vi gjorde vore Ladninger færdige. Sprængammunitionen bandt Folkene paa Ryggen af sig, Tændmidlerne lagde de under Huerne. Jeg sprang foran og fandt derovre under største Livsfare tilsidst efter langvarige Anstrængelser en Landingsplads paa den noget moradsige, med Siv bevoxede Flodbred. Alle Folkene sprang ud, den Ene efter den Anden. Det var bange Minutter. Jeg var i stor Tvivl, om de alle vilde kunne udholde Kampen mod Strøm og Vandplanter og komme i Land. Men det lykkedes."

„Det gik videre. Endnu en Gang maatte vi svømme over to stærkt opsvulmede Grøfter, til vi tilsidst naaede det paatænkte Sted, hvor Banen skulde ødelægges. Ladningerne blev anbragte, antændte paa Signal med min Fløjte, og i Hast ilede vi bort, stadigt i Bekymring for hvert Øjeblik at blive opdagede og opsnappede

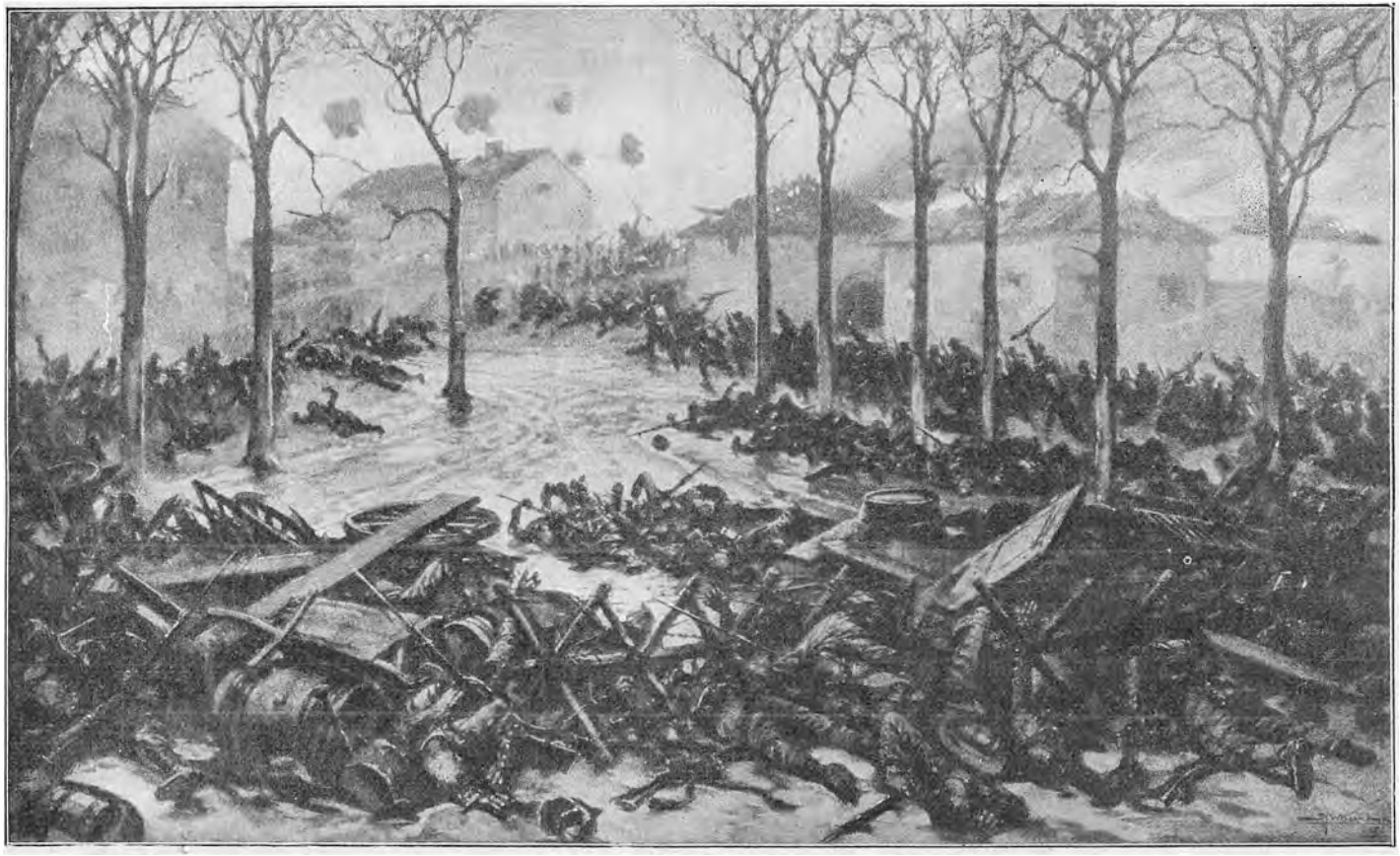

En af de blodige Kampe i *Omegnen af Verdun* i September 1914: Gaarden *Chambré* toges 2 Gange af Tyskerne, der forskansede sig i og om Bygningerne, 2 Gange tog Franskmændene den tilbage. [Efter „Le Panorama de la Guerre".]

Udsigt over *Woëvre Sletten* ved *Hattonchâtel*. I Baggrunden Udløbere fra *Côtes-Lorraines*.

af den nærmeste Landsby- eller Brovagt. En fransk Kavaleripatrouille skød paa os, men kunde ikke komme ind paa os i den sumpede Meuselavning. Uden Strømper og Støvler, men efter igen at have taget vore Geværer paa Flodbredden paa denne Side, lykkedes det os at overvinde de samme Hindringer og lykkelig uskadte at komme over Østkanalen og at støde til den os medgivne Infanteribedækning."

Kl. 4 var hele Patrouillen tilbage i sit Kvarter, hvor der ventede dem varme Senge og varm Vin. Alle var de, som sagt, uskadte, kun deres Fødder slemt skaarne af Sivene og Klæderne gennemtrængte af ildelugtende Mudder.

Men den anden Løjtnant og en Underofficer druknede midt ude i Meusen.

I det hele taget spillede naturligvis ogsaa i den paafølgende stillestaaende Krig i disse Egne Pionerer, Sapører og Minører en stor Rolle. Vort Billede paa foregaaende Side viser en Episode af denne Art.

Det er med den gamle franske Fæstning *Metz*, erobret af Tyskerne i 1870, afstaaet til dem i 1871, som Hovedarnested og Hovedpivot, at alle de tyske Operationer i Woëvre og mod Verdun har fundet Sted i denne Krig. I Løbet af de sidste, snart 50 Aar, omdannet til en af Verdens største og stærkeste Vaabenpladser, ligger Metz, kun 14 km fra den nuværende fransk-tyske Grænse, som et kæmpemæssigt Skjold mod franske Offensivplaner ind mod Rhinen, men ogsaa, som en af „Pays de France"s militære Medarbejdere skrev i 1914, som „en ladt Pistol, rettet lige mod Frankrigs Hjerte".

Fra Metz fører en Hovedchaussé og en Hovedjernbane over *Conflans*

Fransk Artillerilejr i Landskabet *Woëvre.*

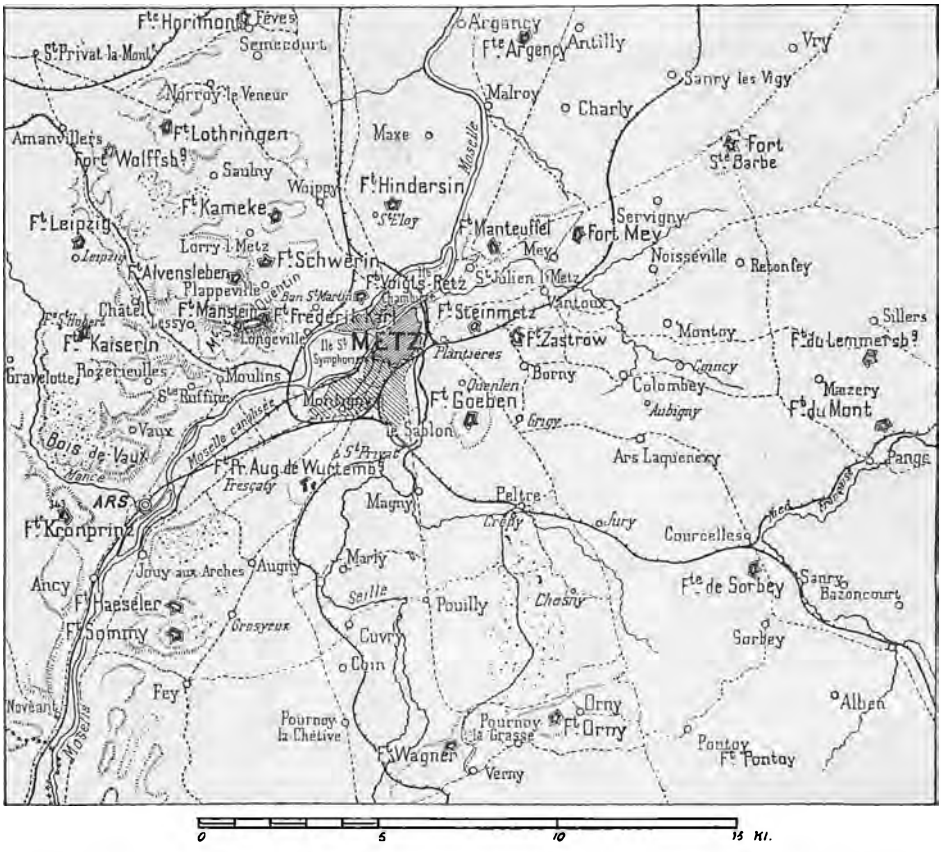

Metz existerede allerede som Fæstning i det 4. Aarhundrede og hed under Romerne „Divodurum" eller „Mediomatrica", i den franske Tid før 1870 kaldtes det „Metz-la-Pucelle" („det Jomfruelige") paa Grund af dets Ry for Uindtagelighed. I de 7 Aar 1900—1906 anvendte Tyskerne hvert Aar 20 Millioner Mk. paa Udvidelse og Forbedring af de i Forvejen retablerede franske Fæstningsværker, ialt menes 200 Mill. at være brugt i dette Øjemed siden 1871. Befæstningerne bestaar nu af: 1) Den gamle Enceinte, af hvilken dog den sydlige Del er nedrevet, den sydøstlige Del erstattet med en Gitterspærring, samt, sammenhængende med Enceinten, mod Vest *Fort Voigts-Rhetz* (Fort de la Moselle), mod Øst *Fort Steinmetz* (Fort de Bellecroix); 2) En Kreds af de gamle Forter, nemlig: *Fort Friedrich Karl* (Fort St. Quentin), *Fort Manstein* (Vestfort St. Quentin), *Fort Alvensleben* (Fort Plappeville), *Fort Schwerin*, *Fort Kameke*, *Fort Hindersin* (Fort de St. Éloi) paa venstre Mosellebred; *Fort Prinz August von Württemberg* (Fort St. Privat) mod Syd mellem Seille og Moselle; *Fort Goeben* (Fort de Queuleu), *Fort Zastrow* (Fort des Bordes), *Fort Manteuffel* (Fort St. Julien) *Fort Mey* paa højre Mosellebred; 3) en ydre 10—18 km fremskudt Række af nye store isolerede Værker, nemlig *Feste Kronprins*, *Feste Kaiserin*, *Feste Leipzig*, *Feste Lothringen*, *Feste Horimont* paa vensire Mosellebred; *Feste Argency*, *Feste Sainte-Barbe*, de to *Forter* paa *Lemmersberg* (Landremont), *Feste Sorbey*, *Feste Pontoy*, *Feste Prinz Luitpold* (*Orny*), *Feste Wagner* (*Verny*), *Feste Sommy* og *Feste Haeseler*. — Metz var før Krigen Hovedgarnison for XVI. tyske A.K. Indbyggerne talte foruden Fredsgarnisonens 25,000 Mand 45,000 Hoveder, hvoraf det franske Element ved de tyske Behandlingsmetoder efterhaanden var reduceret til 10,000. [Kortskitsen er taget fra „Le Pays de France".]

og *Étain* gennem Landskabet *Woëvre* og over *Meuse Højderne* til *Verdun* og *Châlons-sur-Marne* og videre mod *Paris,* og det er Verduns Hovedopgave at bidrage til at spærre Tyskerne denne Vej. *Saa længe Gnrl. Sarrail kunde holde Verdun, dækkedes ikke alene denne korte Adgang fra Tyskland til den franske Hovedstad,* men *hele den franske Frontstrækning fra Schweizer Grænsen til Somme var urokkelig,* og end yderligere *var Franskmændene i Stand til fra deres nævnte Fæstning i nordvestlig og nordlig Retning at true paa en ubehagelig Maade de tyske*

Forbindelseslinier bagud mod Tysk-Lothringen og Storhertugdømmet Luxemburg. Intet Under, at den tyske Hærledelse kunde ønske at berøve Modstanderen dette ham saa nyttige, Tyskerne saa farlige Punkt.

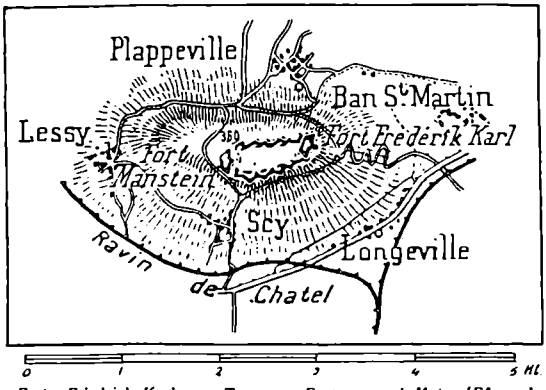

Feste Friedrich Karl som Type paa Forterne ved *Metz*. [Efter „Le Pays de France".]

Verdun ligger dog ikke alene paa et strategisk vigtigt Sted, men ogsaa Naturen har skænket det gode Betingelser som Fæstning. Chausséen og Jernbanen fra Metz til Paris fører her over den dybe *Meuse Dal*, og Terrainet omkring Byen, *Côtes-Lorraines* øst for og *Argonne Bjergenes* Udløbere vest for Floden er glimrende egnede til fortifikatorisk Udnyttelse. Fæstningen Verduns østlige Omgivelser skildres saaledes:

Naar man fra *Metz* i vestlig Retning passerer den fransk-tyske Grænse, møder Øjet overalt et bølgeformet Terrain, der begrænses i Nord af *Ardennernes* Udløbere, i Vest af Højderyggen *Côtes-Lorraines* (eller *Côte-de-Meuse*), i Syd af *Moselles* nederste Løb, bagved Beskueren, altsaa mod Øst, atter af Moselle, der her løber mod Nord, og Bjergene i det nordlige Lothringen. Trods sin nærmest bjergagtige Karakter kaldes dette Terrain mærkeligt nok *Woëvre Sletten.*

Sletten gennemstrømmes i Vest—Øst af en Mængde Tilløb til Moselle, blandt hvilke særligt kan mærkes den hurtigflydende *Rupt-de-Mad*, som udspringer syd for *St. Mihiel*, optager de fleste af Woëvres Bække og ved *Pont-à-Mousson* falder ud i Moselle. Nordligst søger ogsaa en Del Vandløb ud i *Meuse*, og Egnen er som oversaaet med talrige Skovparceller, der tilligemed alle Landsbyerne og Vandmøllerne ved Bækkene i Fredstid giver, eller rettere gav hele Landskabet et nydeligt, malerisk Udseende, thi — alt i Foraaret 1916 maatte en tysk Krigskorrespondent fortælle, at Skovene var omhuggede, Landsbyerne forvandlede til Grushobe, Agrene til Brakland eller ved de af de kæmpende Parter allevegne anlagte, i Kampene sønderskudte og andet Steds paany etablerede Befæstningsarbejder gjort udyrke-

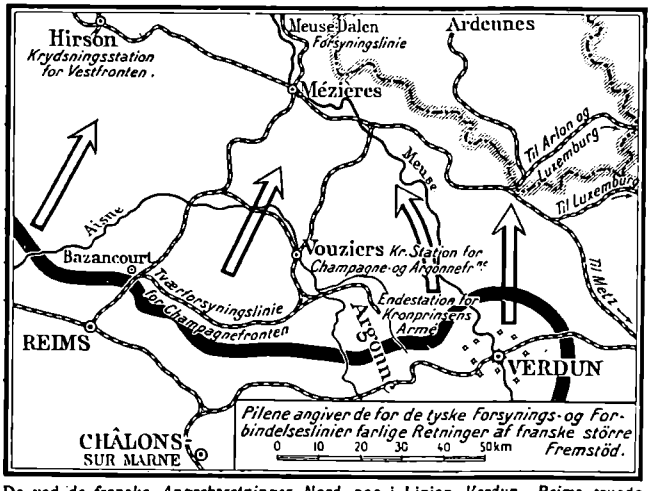

De ved *de franske Angrebsretninger Nord paa* i Linien *Verdun—Reims* truede *Jernbanekommunikationer bag den tyske Front.*

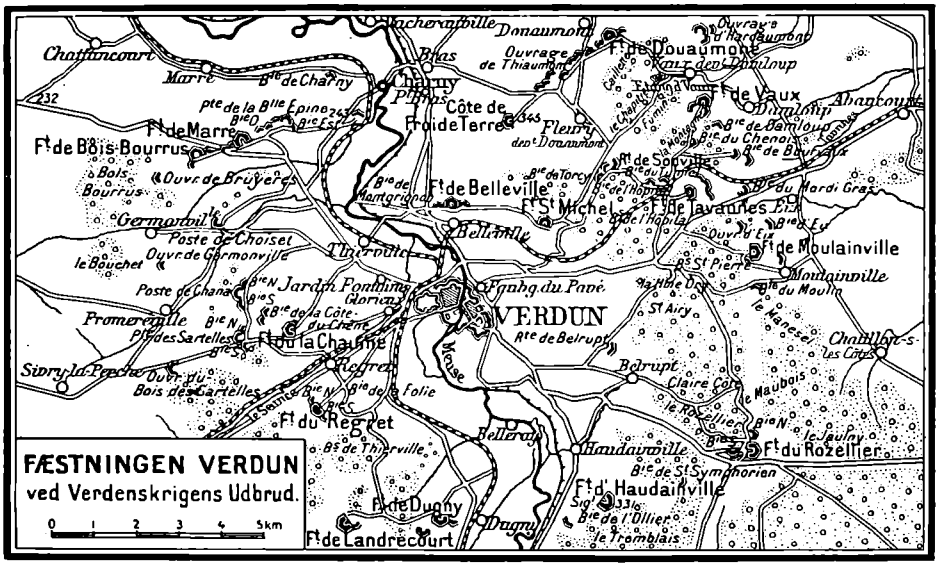
FÆSTNINGEN VERDUN
ved Verdenskrigens Udbrud.
0 1 2 3 4 5km
VERDUN
Meuse
Ft de Douaumont
Ft de Vaux
Ft de Marre
Ft de Bois Bourrus
Ft de Belleville
Ft St Michel
Ft de Tavannes
Ft de Moulainville
Ft du Regret
Ft de la Chaume
Ft du Rozellier
Ft d'Haudainville
Ft de Dugny
Ft de Landrecourt
Côte de Froide Terre
Côte du Poivre
Côte de Talou
Côte de Chatillon
Côte de Belrupt
Côte de Charny
Côte de Romagne
Côte de Chaume
Côte de Hardaumont
Côte de Thiaumont
Côte de Fleury
Côte de Souville
Côte de Tavannes
Côte de Dugny
Côte de Haudainville
Côte de Rozellier
Côte de Moulainville
Côte de Belleville
Côte de Chatillon

Parti af Staden *Verdun* med den fra det 11. Aarhundrede stammende Domkirke i Baggrunden.
[„Le Panorama de la Guerre."]

havde jo ganske vist tidligere ligesom de fleste andre europæiske Stæder været omgivet af Fæstningsværker, men det var dog først efter den Westfalske Fred, at den af *Louis XIV's* store Ingeniørgeneral *Vauban* var bleven omdannet til en Fæstning af nogen Betydning. I den 1. Koalitionskrig mod den franske Republik i 1792, der indledede den forrige Verdenskrig, kan man vel kalde den, som med korte Afbrydelser strakte sig til Napoleon I's endelige Fald i 1815, havde Verdun spillet en stor Rolle. Preusserne under *Hertug Ferdinand af Braunschweig* havde i deres Konges, *Friedrich Wilhelm II's* Nærværelse efter en kort Beskydning i September Maaned erobret den lille Fæstning, men faa Uger efter havde Preusserne paa deres Flugt tilbage atter rømmet den. I 1870 manglede Verdun endnu fremskudte Værker, — den laa jo med Hensyn til Angreb fra Øst endnu i 2. Linie bag det den Gang franske Metz, og Jernbanen Verdun—Metz var endnu ikke fuldendt. Iøvrigt laa Fæstningen stormfrit i den dybe Meuse Dal. Mens Tyskerne belejrede Metz, var Verdun Midtpunktet for Franctireurkrigen mod de tyske Kommunikationslinier. Feltmarschal *Moltke* gav da Ordre til at angribe Fæstningen, men Kommandanten, General *Guérin de Waldersbach* forsvarede sig med stor Tapperhed fra 24. August til 8. November, altsaa i $2^1/_2$ Maaned inden han overgav sig.

Efter Krigen 1870—71 var det saa, at Verdun traadte i forreste Linie af de franske Sikkerhedsforanstaltninger mod Øst, og nu udvidedes den til den 1. Rangs Vaabenplads, den dannede ved denne Krigs Udbrud.

Med Hensyn til Enkeltheder vedrørende de nuværende Befæstninger henvises til hosstaaende Kortskitse og til Kortbilag 15.

Allerede mens de tyske Arméer var paa Marchen mod Marne, havde

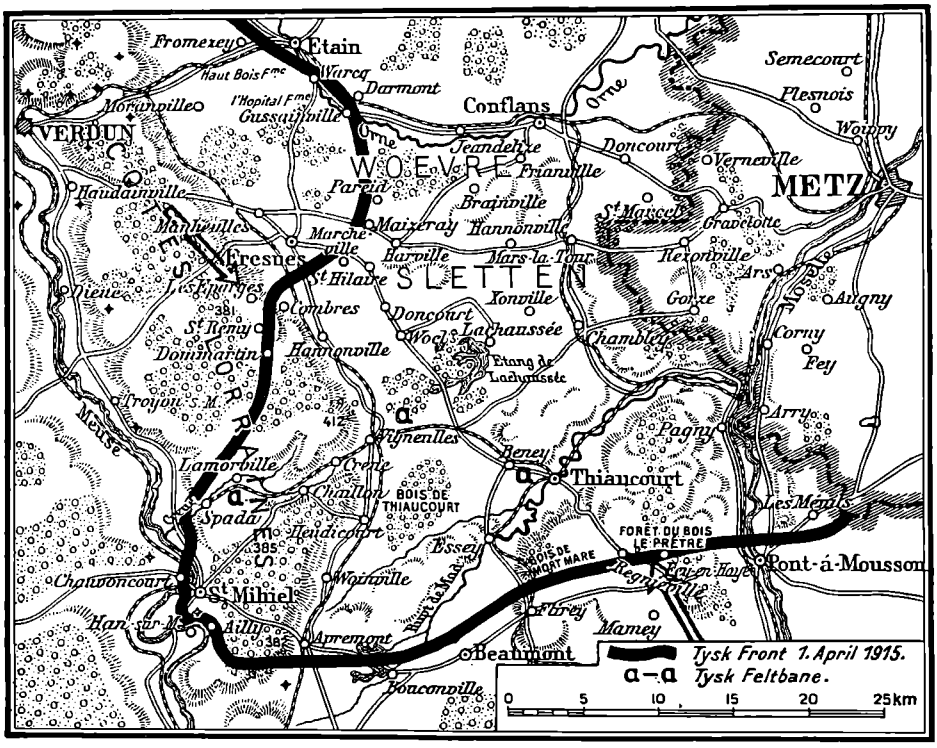

Det tyske Frontfremspring foran Metz til Meuse Floden ved Saint-Mihiel.

Franskmændene, hurtigt belært af de nylig høstede Erfaringer fra Fæstningerne i Belgien og Nordfrankrig, i hele *Verduns Forterrain* mod Øst, Nord og Nordvest anbragt talrige langt fremskudte Batterier, der laa godt skjulte, tilføjede den fremrykkende Fjende stor Skade og holdt ham paa Afstand fra *de permanente Befæstninger.*

I hele Fæstningens Omegn havde Gnrl. Sarrail ladet anlægge befæstede Linier til Støtte for Felthæren.

Den yderste af disse Linier løb fra *Orne Floden* over *Azannes, Consenvoye, Forges* til *Boureuilles* i Argonne. *Øst for Meuse* var *Charrière Skoven, Fromezey* og *Mogeville* og Skovstykkerne ved *Herbebois. Beaumont, Caures* og *Consenvoye* (Se Kortbilag 15) bleven indrettede til Forsvar, *vest for Meuse* gjaldt det samme om Skovpartierne ved *Forges, Béthincourt, Malancourt* og *Avocourt.* Bag denne Skovlinie, som man kan kalde den, var etableret stærke Feltværker som Støttepunkter, saaledes f. Ex. vest for Floden paa *Côte 304* og *Mort-Homme.*

Som 2. Linie var bag den førnævnte en Kæde af Landsbyer med deres Omgivelser indrettede til Forsvar, og bag den atter hævede sig de Højder, paa hvilke Verduns Panserforter er byggede.

Med sine Styrker stod efter Marne-Slaget 3. franske Armé jo spredt fra *Meuse* ved *Pont-à-Mousson* til Vestudkanten af *Argonne*, idet dog Tropper af 2. Armé Syd fra, bl. a. 73. R.Div., greb ind i Kampene paa højre Fløj.

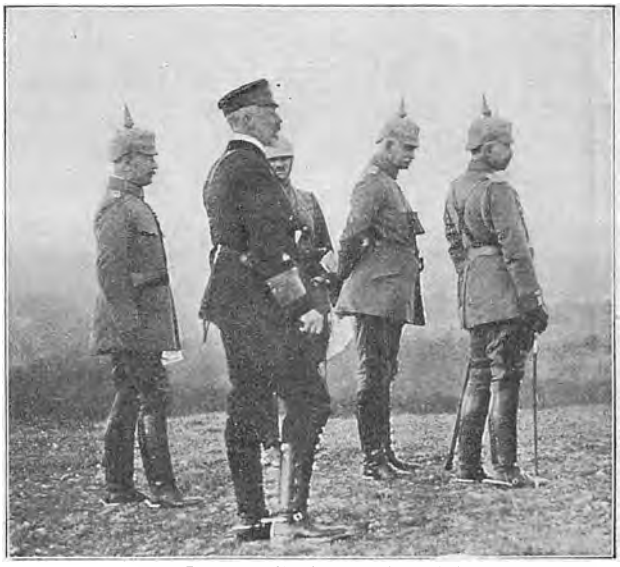

Kejser Wilhelm II paa Besøg paa Vestfronten. Han er ledsaget af sin Broder, *Prins Heinrich*, og sit sædvanlige Følge af Generaler.

Begivenhederne paa denne yderste højre Fløj og i Argonne har vi alt beskæftiget os med. Det bliver altsaa saa at sige *3. Armés Centrumskampe*, vi nu skal dvæle ved.

Siden Kampene i *September 1914*, da Tyskerne havde faaet fat i *St. Mihiel*, dannede deres Front i det sydlige Woëvre med nævnte By, det kraftige Fort *Camp-des-Romains*, hvis Kanoner beherskede Omegnen i 15 km Afstand, og *Chauvoncourt* som yderste Spids denne ejendommelige Kile eller langt fremspringende Bastion ind i de franske Linier, hvis nordlige Face og Flanke, der gennemskar *Côtes-Lorraines*, markeredes ved Byerne *Spada—Dommartin-la-Montagne—Combres—Maizeray,* den sydlige ved Byerne *Ailly-sur-Meuse — Apremont — Lahayville—Fey-sur-Haye—Moselle* nord for *Pont-à-Mousson.* Som alt bemærket, generede denne Kile Franskmændene i ikke ringe Grad, idet den dels dannede en stadig Trusel mod Vest og tvang de Sidst-

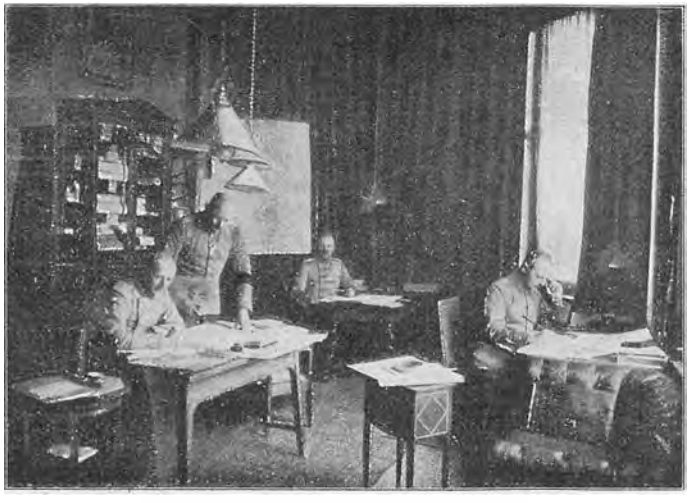

I Arméafdelingen *von Strantz's* Generalstabskvarter.

nævnte til stedse at holde anselige Kræfter samlede foran denne Del af *Meuse,* dels stærkt indskrænkede Bevægelsesfriheden for Tropperne i og omkring Verdun. Laa denne Fæstning Tyskerne i Vejen, gjaldt det samme for Franskmændenes Vedkommende lige saa meget det tyske Fremspring ved *St. Mihiel.* Samtidigt med, at de Allieredes Offensiver i *Foraaret 1915* i Flandern—Artois og i Champagne planlagdes, besluttede Gnrl. *Joffre*

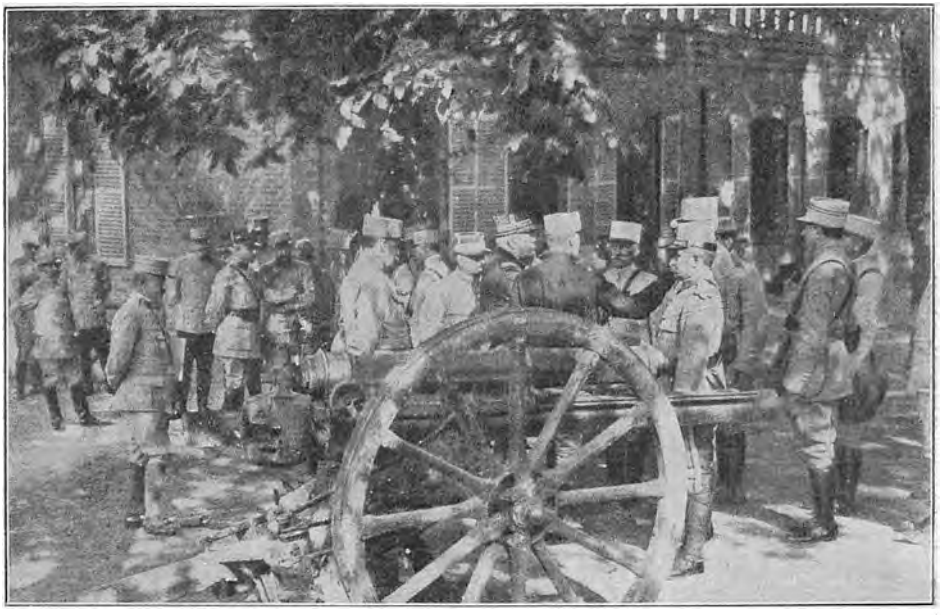

Armécheferne til Konference i *det store franske Hovedkvarter i Chantilly* i Eftersommeren 1915. I Forgrunden en erobret tysk Feltkanon. [„L'Illustration".]

derfor ogsaa at gøre et Forsøg paa *at fordrive den næsvise Fjende fra dette Terrain.*

Det var, som i sin Tid oplyst, af *tyske Tropper Arméafdelingen v. Strantz*, der stod her med Rygstød i *Metz* og i Begyndelsen sammensat af V. A.K., III. bayr. K. og et Ersatz K„ senere forstærket meget betydeligt, nemlig bl. a. med 5. Landev.Div. (III. A.K.), 33. R.Div. (XVI. R.K.), en Tid lang med hele VIII. A.K., de nye Divisioner 111, 113 og 121 samt en bayr. Ersatz Div.

Tyskernes Forsvar af Woëvre Fremspringet begunstigedes af de indre Forbindelser: Jernbanerne *Metz—Conflans* og *Metz—Thiaucourt* med en indbyrdes Forbindelseslinie og den tyske Feltbane *Thiaucourt—Spada* samt Chausséerne *Metz—Gorze—Vigneulles—St. Mihiel* og flere lige saa gode Tværveje.

Men ogsaa med Hensyn til Terrainformationerne frembød den tyske Opstilling gode Betingelser. Den vestlige (nordlige) Side af Fremspringet dannedes fra *Dommartin-la-Montagne* og ned til *St. Mihiel* af et af de højeste

Afsnit af *Côtes-Lorraines*, hvis Vestside her paa Grund af den foranliggende *Meuse* var vanskelig at angribe. Paa Fremspringets Sydside havde Tyskerne øst paa mellem *Rupt-de-Mad* og *Pont-à-Mousson* i den nordlige Del af det tidligere omtalte Landskab *La Haye* en Samling Bakkepartier, omtrent lige saa høje som Côtes-Lorraines. Kun det lille midterste Stykke af Fremspringets Sydside mellem *Apremont* og *Euvezin* var, hvad Højde-

Tyskerne i den franske Landsby *Savonnières-en-Woëvre* imellem Skovene syd for Chausséen *Saint-Mihiel—Vigneulles*.

forholdene angaar, domineret af de franske Linier Syd paa, men Tyskerne havde her ligesom Franskmændene indrettet sig meget stærkt i Skovene og Landsbyerne. Dette sidste gjaldt ligeledes det nordligste Stykke af Fremspringets nordlige Side mellem Côtes-Lorraines og Floden *Orne*.

Med Hensyn til *de franske Stridskræfter*, der opererede i Egnene omkring Verdun, er det nødvendigt et Øjeblik at gaa tilbage til Krigens første Uger.

Da Gnrl. *Joffre* den 20. August 1914 overfor den store tyske Offensiv gennem Belgien og Luxemburg havde maattet helt forandre den franske Hærs „Ordre de bataille" (se foran S. 115), var *3. Armé*, Gnrl. *Ruffey*, som man erindrer, bleven dirigeret frem over den belgiske sydligste Grænse. Men angrebet i Front og Flanke af langt overlegne fjendtlige Stridskræfter — *den tyske Kronprins* med 5. Armé og Dele af Garnisonerne i *Thionville* og *Metz* — havde han i de sidste Dage af August efter et heldigt Kontrastød trods haardnakket Modstand maattet vige tilbage paa *Verdun*.

Fransk Div.General *Brochin*. Ved Krigens Udbrud Chef for V. A.K.(Orléans). Efter Kampene i Efteraaret 1914 afløst af Gnrl. Graziani.

Skønt der synes at være ydet den meget ansete General en hel Del Anerkendelse for disse Dages Kampe, blev han alligevel derpaa afløst som Arméchef af Gnrl. *Sarrail*, Chefen for VI. A.K., der havde udmærket sig særligt ved Deltagelsen i den nysnævnte Offensiv, og Arméen bestod nu kun af IV., V. og VI. A.K., fra Juli 1915 ført af Gnrl. *Paulinier*, samt 7. Kav.Div., Gnrl. *Gillain*.

Den 20. August var der tillige til Anvendelse i Rummet mellem 2. og 3. Armé, bleven formeret en „Armée de Lorraine" under den senere saa bekendte Gnrl. *Maunoury*. Den sammensattes af 6 Reservedivisioner, der til Dels udskiltes fra Ruffeys Armé, og tog Opstilling fra øst for *Verdun* gennem *Woëvre* ned til foran *Toul*, delt i en nordre Gruppe, 54., 55. og 56. R.Div. under Gnrl. *Pol Durand*, og en søndre Gruppe, 65., 72. og 75. R.Div. under Gnrl. *Lamaze*. 56. Div. kommanderedes af Gnrl. *Micheler*, 65. af Gnrl. *Vimard*.

Fransk Div.General *Hély d'Oisel*. Overtager i Dec. 1914 Kommandoen over VIII. A.K. efter Gnrl. de Castelli. Afløser ved Nytaar 1915 Gnrl. Putz som Chef for 8. franske Armé ved Yser.

Under Marne Slaget maatte jo imidlertid Sarrail afgive IV. A.K., Gnrl. *Boëlle*, til Egnen ved *Paris*, og samme Steds hen sendtes Gnrl. Lamaze med 55. og 56. R.Div. (5. Gruppe Reservedivisioner). Tilbage beholdt 3. Armé da kun V. og VI. A.K. og Kav.Divisionen, men forstærkedes en Tid lang med XV. A.K. Durands lothringske Armé kom da til at bestaa af 54., 65., 67. og 75. R.Div., medens 72. R.Div. dirigeredes til selve *Verdun*, men iøvrigt indgik den i 3. Armé.

Fransk Div.General *Paulinier*. F. 1861 i Strassbourg. Ved Krigens Udbrud Oberst og Stabschef ved X. A.K. (Gnrl. Defforges). Derpaa 62 Inf. Brig. (31. Div., XVI. A.K.), saa 12. Inf.Div. (VI. A.K.). Udmærkede sig særligt 15. Maj 1915 i Argonne. Juli s. A. Chef for VI. A.K. Sept. 1916 XXXX. A.K.

Den i Forvejen reglementerede *Besætning i Verdun* og tilhørende Forter bestod af 10 Batailloner af Fæstnings Inf.Rgtrne 164—166 samt 5. Fæstn. Art.Rgt.; i *Toul* af 9 Batlr. af Fæstn. Inf.Rgtrne 167—169 og 6. Fæstn. Art.Rgt.

Medens V. franske A.K. kæmpede i Argonne, VI. øst for samme, blev ved Verdun og i Woëvre efterhaanden andre Liniekorps sat ind, bl. a.

VIII., ved hvilket Gnrl. *Hély d'Oisel* i December 1914 afløste Gnrl. *de Castelli* som Chef, og det alt ofte omtalte II. A.K., Gnrl. Gérard. Saa vidt vides, deltog navnlig Dele af disse sidste to Korps i de paa de næste Sider skildrede Kampe.

Fransk General *Lamaze*. Overtager 24. Aug. 1914 Befalingen over 2. Gruppe (65., 72 og 75. Div.) af den af Reservedivisioner mellem Toul og Verdun under Gnrl. Maunoury etablerede „Armée de Lorraine". Men allerede 28 Aug. 1914 sendes baade Lamaze og Maunoury til Egnen nord for Paris, hvor der under Sidstnævnte formeres en 6. franske Armé, bestaaende af VII. A.K. Gnrl. Bigot, og 55. og 56. R.Div., Gnrl. Lamaze.

Det var den franske Overgenerals Plan ikke at angribe den tyske Frontkile i dens Spids, men derimod samtidigt i begge Sidelinierne, der jo i deres største Afstand ikke en Gang laa længere fra hinanden end 28 km, for saaledes simpelthen at klemme hele dette Parti af de fjendtlige Stillinger sammen. Under samtidig Beskæftigelse af Fjenden vest, nord og øst for Fæstningen og paa andre Steder af det tyske Fremspring rettede de i fornævnte Øjemed planlagte Angreb sig særligt mod tvende Punkter af dette, *Terrainpartiet syd for Thiaucourt*, gennem hvilket Angriberne jo kun havde 6 km til Banelinien *Metz—St. Mihiel*, hvis Erobring var det samme som Erobringen af hele Fremspringet, og mod *det lille Højdeparti Les Éparges-Combres* og de nærmeste tyske Linier syd for samme, ad hvilken Vej der kun var 9—13 km til Jernbaneknudepunktet *Vigneulles* (Kortskitsen foran S. 584 med de indtegnede Pile skulde tydeliggøre dette). Ved Siden deraf gjordes der dog ogsaa betydelige Anstrængelser for gennem Skovpartierne ved *Ailly* og *Apremont* at trænge op bag *St. Mihiel* og for øst for *Fresnes* ad Chausséen *Verdun—Metz* at naa frem til Banestykket *Conflans—Chambley*.

Fransk Div. General *Vimard* Chef for 65. Res.Division i Woëvre.

Les Éparges-Combres.

Blandt alle de blodige Kampe, disse Gennembrudsforsøg medførte, har de, der drejede sig om Besiddelsen af *Tvillinghøjderne* mellem Landsbyerne *Les Éparges* og *Combres* vakt ganske særlig Opsigt paa Grund af den Haardnakkethed, hvormed Franskmændene søgte at bemægtige sig

Fransk Div.General *Micheler*. I Begyndelsen af Krigen Chef for 56. Res. Div. Senere Armékorpschef i Argonne, hvor han blev saaret.

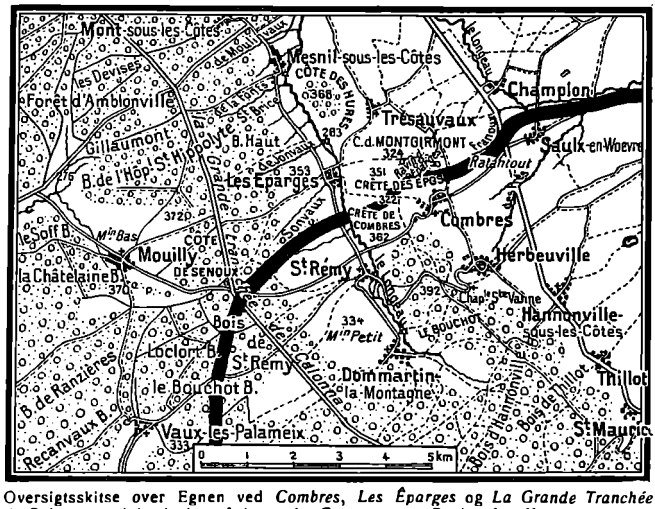

Oversigtsskitse over Egnen ved *Combres*, *Les Éparges* og *La Grande Tranchée de Calonne* med Angivelse af den tyske Front samme Steds efter Kampene i 1915.

dem, Tyskerne at hævde Besiddelsen af dem. En lidt nærmere Beskrivelse af dette lille Højdeafsnit maa anses for ønskelig, inden vi i Korthed optrækker Linierne i de ommeldte Kampe:

Lige øst for *Dommartin-la-Montagne* udspringer et lille Vandløb, *Le Longeau*, der flyder Nord paa langs Østkanten af *Côtes-Lorraines* forbi Landsbyerne *Saint-Remy* og *Les Éparges* til *Bonzée-en-Woëvre* og derpaa drejer mod Øst i en Bue forbi *Fresnes-en-Woëvre* og ved *Conflans* falder ud i *Orne*. Mellem Les Éparges og *Combres* rejser der sig her to Bjergtoppe, *La Crête-des-Éparges* og *La Créte-de-Combres*, altsaa opkaldte efter hver af de nærliggende Landsbyer, den nordlige 346—351, den sydlige 362 m over Havfladen, kun adskilte ved en smal Sadel i Øst og begge paa deres Aas c. 7—800 m brede i Øst-Vest. Det lille Højdeparti danner nærmest en Slags Udløber fra Côtes-Lorraines, dets Sider, navnlig Éparges Krétens, er stejle, fulde af Kilder og derfor desuden mudrede og glatte. Krêterne domineres fra de sydligere Højder, som naar op til næsten 400 m, men de giver udmærket Observation mod Øst ud over *Woëvre Sletten* og for Artilleri tillige ikke ringe Skudvirkning ud over denne.

Tyskerne havde bemægtiget sig Højdepartiet den 21. September 1914 og siden befæstet det stærkt med Skyttegrave i 2—5 Etager og stærke Løbegravsbastioner paa de to Aase, og fra Éparges Krêten holdt de derved de franske Besætninger paa *Côte-de-Montgirmont*, fra begge Krêter dem langs *Longeau Dalen* ved Les Éparges og i Byerne *Bonzée*, *Fresnes* og *Champlon* paa en ubehagelig Maade i Skak.

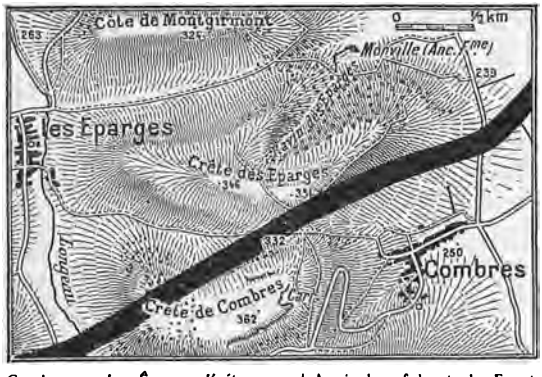

Combres og *Les Éparges Kréterne* med Angivelse af den tyske Front samme Steds efter Kampene i 1915.

Om Resultaterne af Angrebene paa det nys beskrevne Højdeparti er der fra fransk Side afgivet følgende Beretning:

Allerede fra Slutningen af Oktober 1914 var fransk Infanteri og Pionerer i Saper gaaet frem fra Østudkanten af *Les Éparges* mod den nordlige Krêtes Vestside. Samtidigt var de fra Nordøst trængte ind i et lille Skovstykke i *Ravin-des-Éparges*,

en Kløft i Bakkepartiet. Vintren forløb derpaa i fortsatte Smaakampe.

Den 17. Februar 1915 erobrede Franskmændene et lille Stykke af Krêtens Vestside, *den 18.* mistede de dette igen. De følgende Dages voldsomme Kampe, under hvilke Chefen for et Inf.Rgt., Oberst *Bacquet*, som angriber fra Éparges Kløften, falder, endte *den 21. Februar* med, at de franske Tropper var i Besiddelse af den vestlige Halvdel af de tyske Skyttegrave paa Krêten og 500 m af den forreste Linie paa Østsiden, men fra 16 svære tyske Batterier ude paa *Woëvre-Sletten* bombarderedes nu Bakken med stor Voldsomhed.

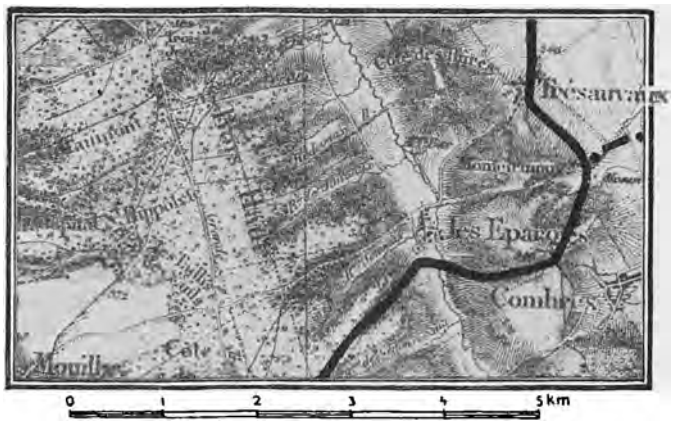

Den franske Front ved *Les Éparges-Combres* ved Udgangen af 1917 (sort). (Det stiplede Stykke er Fronten 20. Februar 1916). [Efter et engelsk (fransk) Kort.]

Det næste franske Fremstød mod Krêten skete i Dagene *18.—21. Marts* og endte med Fremgang paa begge Fløje. Tyskerne satte deres 10. Inf.Div., Generallt. *von Kosch*, ind paa Forsvaret, og den blev meget stærkt medtaget.

I et 3. Fremstød *den 27. Marts* indsnævres den tyske Stilling yderligere.

Den 5. April tager Hovedangrebet fat med 2 Regimenter i øsende Regn. Fra Vest vindes Terrain, men Stormtropperne fra Øst standses, navnlig ved et Bombardement af Lufttorpedoer, der strækker hele franske Geledder til Jorden. *Den 6.* kaster Tyskerne ved et i høj Grad energisk Modstød atter Franskmændene tilbage. Samme Aften angriber Franskmændene paany med Held, der udspinder sig et blodigt Haandgemæng, og de naar fra Vest tæt op til Krêtetoppen. Heftige tyske Modangreb om *Natten 6.—7.* med Reserver, der rykker frem fra Byen *Combres*, afvises i Hovedsagen af det franske Artilleri. *Den 8. April* sættes 2 franske Rgtr. ind og en Chasseurbatl., og hele Bakken erobres tilligemed den stærke Bastion paa Toppen med Undtagelse af et lille Stykke Øst paa. Et friskt fransk Rgt. bringes frem. Det skylregner igen og blæser stærkt. Dækkede af en pludselig Taage driver Tyskerne Franskmændene tilbage, men *den 9. April* Aften er hele Crête-des-Éparges i franske Hænder. Tyske Forsøg paa at tage den tilbage *10. og 11. April* mislykkes.

Denne Beretning gælder Hovedkampene ved Les Éparges og Combres. Den er klar og forstaaelig nok. *Franskmændene erobrede den nordlige Tvillinghøjde og satte sig fast ved Foden af den sydlige.* Det er derfor ganske misvisende, naar en fra det store tyske Hovedkvarter den 12. April udsendt Redegørelse for de foregaaende Dages Kampe, efter først at have indrømmet Tabet af forskellige Positioner, slutter med at sige:

„Saaledes endte den 10. April ligesom alle de foregaaende Dage med *fuldstændig tysk Sejr paa alle angrebne Fronter.* Alligevel har *Joffre* takket den 1. Armé, fordi den har taget Stillingen ved *Les Éparges*, d. v. s. *Combres Højen*, fra Tyskerne. Om denne Stilling har der været kæmpet i Uger. Franskmændene

Tysk Tremstilling af *et fransk Angrebs Sammenbrud* paa „*Combres Højderne*". [Professor Hans W. Schmidt i „Illustrierte Geschichte des Weltkrieges".]

har flere Gange meldt, at de har taget Stillingen og havde den i faste Hænder. I de sidste Kampe om Stillingen har Franskmændene, som ovenfor sagt, faktisk *forbigaaende besat enkelte Skyttegrave*, men disse er paa *en lille, uvæsentlig Del nær alle erobrede tilbage.*"

Det af Franskmændene erobrede Terrainstykke var ikke betydeligt, og *Combres Krêten forblev jo i Tyskernes Besiddelse*, men ved altid kun at tale om „Combres" gav man det Udseende af ikke at have mistet „Les Éparges".

Den lille engelske Skitse foroven Side 591, der er tegnet paa Grundlag af et fransk Generalstabskort, og som maa betragtes som autoritært, lægger iøvrigt Sandheden klart for Dagen.

En anden Ting er, at Erobringen af dette ene lille Højdepunkt maaske ikke var de blodige Ofre værd, den kostede. Men herimod taler rigtignok til en vis Grad Tyskernes Anstrængelser for strax og senere at tage Les Éparges Krêten tilbage.

Disse Anstrængelser tegnede sig tydeligst gennem en Række haardnakkede tyske Forsøg paa at trænge frem paa *Côtes-Lorraines* vest for *Les Éparges* paa begge Sider af *La Grande-Tranchée-de-Calonne*, en gammel Vej, der fra Bispegaarden *Hattonchâtel* fører over Côtes-Lorraines langs disses Østkant til *Fort du Rozellier* syd for *Verdun*, og som paa hele Strækningen gaar gennem Skov. Tværs over denne var franske Linier lagt mellem *St. Rémy* og *Mouilly* og i *Le Bouchot Skoven* (se Skitsen foroven S. 590).

Kampene paa dette Sted aabnedes først af Franskmændene samtidigt med Angrebene ved Les Éparges, men saa gik Tyskerne med ret store Styrker — 2 Inf. Divisioner — paa her fra *29. Juni 1915* for at komme ind i Ryggen paa den franske Stilling paa Éparges Krêten. Det gik fuldt saa haardt til her og med

afvexlende Held, og navnlig sloges man forbitret om en Udløber fra Côterne syd for den lille *Sonvaux* Bæk. Kampene ophørte, efter franske Smaasejre *den 6.* og *den 18. Juli*, med en temmelig uforandret Slutningssituation som paa den engelske Skitse vist.

Vi skulde ikke saa omstændeligt have dvælet ved Kampene ved Les Éparges og Combres, hvis ikke Uklarheden i de tyske Beretninger derom havde existeret og, forekommer det os, havde behøvet at fjernes.

Af de øvrige Kampe paa Nordsiden af St. Mihiel Fremspringet skal vi, men blot løseligt, berøre de franske Offensivstød til venstre for, altsaa øst for Les Éparges. Paa denne Kant lykkedes det Franskmændene i Dagene *6.—10. April* at skyde deres Linier 1—3 km frem paa en Front af 20 km ved *Orne Floden*, og derved at komme i Besiddelse af Byerne *Gussainville* og *Fromezey*. Derimod blev meget heltemodige Forsøg af Dele af II. franske A.K. — 51. Inf.Rgt. (6. Inf.Brg., 3. Inf.Div.) — paa at erobre Byen *Marchéville* ikke kronede med Held.

Thiaucourt. Apremont. Ailly.

Paa det tyske Fremsprings Sydside rasede der jo alt i de sidste Maaneder af 1914 særlig heftige Kampe, især omkring *Pont-à-Mousson* — i *Boîs-le-Prêtre* og ved *Norroy* — og omkring *Flirey*. Det var, som tidoftere omtalt, Tropper fra Fæstningen *Toul* og Dele af *2. franske Armé*, der greb ind her. Men nu sattes der altsaa i Begyndelsen af 1915 fra den franske Hærledelses Side større Kraft ind i Angrebene her. Udfaldet var i saa Henseende ikke bedre end Nord paa. Begivenhederne nærmest *Moselle* har vi skildret foran Side 418—20. Af senere Beretninger fra begge Sider kan uddrages følgende:

Den 5. April, da Hovedstødet indlededes ved Les Éparges og Combres, skred ogsaa øst for *Flirey* og mellem *Meuse* og *Apremont* franske Stridskræfter til Aktion. *Den 9. April* bemægtigede 16. Inf. Div. (VIII. AK.) øst for den blodstænkte *Bois-de-Mort-Mare* sig et Stykke Terrain fremefter paa 7—8 km Bredde og 3 km Dybde ved Byerne *Fey-en-Hage* og *Regniéville*. Men hermed gik Offensiven ogsaa i denne Egn i staa. Over Højden ved *Viéville-en-Haye*, sydøst for *Thiaucourt*, og over det lille Tilløb *Trey* til Moselle formaaede Franskmændene ikke at naa.

I de samme første Dage af April erobredes de tyske Stillinger i den sydøstlige Del af *Ailly Skoven* ved *St. Mihiel*, men Byen *Apremont* lykkedes det ikke Franskmændene at fravriste Fjenden.

Om disse og de øvrige tilsvarende Kampe fortæller i sædvanlig Stil de tyske Avistelegrammer:

„7. April: Heftige franske Angreb under de sværeste Tab paa *Woëvre Sletten*, ved *Combres Højden*, ved *Selouse Skoven* (nord for St. Mihiel), ved *Flirey* (4 Angreb), i *Bois-le-Prêtre* (2 Angreb) *uden det ringeste Resultat.*"

„8. April: Resultatløse franske Angreb ved *Combres Højden*, mellem *Regniéville* og *Fey-en-Haye*, ved *Marchéville*, i *Boîs d'Ailly*, *Bois-Brulé* ($1^1/_2$ km syd for Regniéville) og ved *Bois-Mort-Mare.*"

I den sidste Trediedel af Aaret 1915 døde Kampvirksomheden mellem *Moselle* og *Argonne* hen. Det var ikke med overvældende Kræfter, den franske Aktion mod Woëvre Saillanten var bleven iværksat, ikke med saa store Styrker, at de gunstige Betingelser ved Tyskernes Forsvar kunde opvejes, og nu lagde de Allieredes store Offensiver i Champagne og Artois-Flandern Beslag paa alle andet Steds undværlige Reserver. Paa begge Sider havde der i og omkring Woëvre været kæmpet med stor Tapperhed og Ofrene stod i Forhold dertil. Saa meldte den ene, saa den anden Part om 500 eller 700 døde Fjender, fundne paa et Stykke Terrain, som et afslaaet Angreb var ført frem over. I begge Hære maa de udførte Bedrifter vel siges at have bidraget ikke lidt til at holde Moralen oppe hos Tropperne. Men som *Hovedresultat* stod ved Afslutningen af Woëvre Kampene *Tyskerne* med Fordelen i Hænde: *Deres truende Fremspring ind i den franske Front var fremdeles i alt væsentlig urørt.*

Man syntes den Gang, det var saa meget Blod, der flød rundt omkring den store franske Fæstning. Hvor var det dog kun en ringe Forsmag paa, hvad der skulde følge efter.

Et tysk Infanteriregiment under Udrykning til Fronten passerer gennem en Landsby i *Woëvre.*

Malmstrømmen ved Meuse.
Fransk Infanteri rykker frem for at angribe *et brændende Højdeparti* i Nærheden af *Fort de Donaumont.*
[„The Great War."]

XXIV.

Den tyske Kraftanstrængelse mod Verdun 1916.

Kort efter Nytaar 1916 begyndte der at komme en mærkelig Uro over hele den fransk-belgiske Front. Men denne Gang udgik den i paafaldende Grad fra tysk Side, og det blev efterhaanden tydeligt, at der var alvorlige Ting i Gære.

Fra *den 10. Januar* søgte det tyske Artilleri overalt at tage Initiativet fra Modparternes, der i lang Tid havde haft Overtaget. Samtidigt tiltog de tyske Infanteriangreb i Hyppighed og Heftighed lige fra Vogeserne til den Britiske Kanal. I *Elsass* gik Tyskerne paa ved *Soppe-le-Haut (Obersept)*, i *Lothringen* øst for *St. Dié*, i *Champagne* igen ved *Massiges, Tahure* og *Navarin Ferme*, de stødte frem nord for *Soissons* og op ad *Somme* til ved *Lihons*, *Dompierre* og *Frise*, i *Arras* Egnen ved *St. Laurent, Vimy* og *Souchez*, nord for *Lens* ved *Hulluch*, nord for *Ypres* ved *Steenstraete* og *Het Sas*. Hertil sluttede sig talrige Luftangreb, bl. a. *den 30. Januar* et Zeppelinoverfald paa *Paris*. Der var aabenbart System i Vildskaben, der skulde slaas et stort Slag et Steds, og det gjaldt om at føre Fransk-mændene og Englænderne paa Vildspor.

Den 19. Februar voxede Artillerilarmen omkring *Verdun* til en uaf-

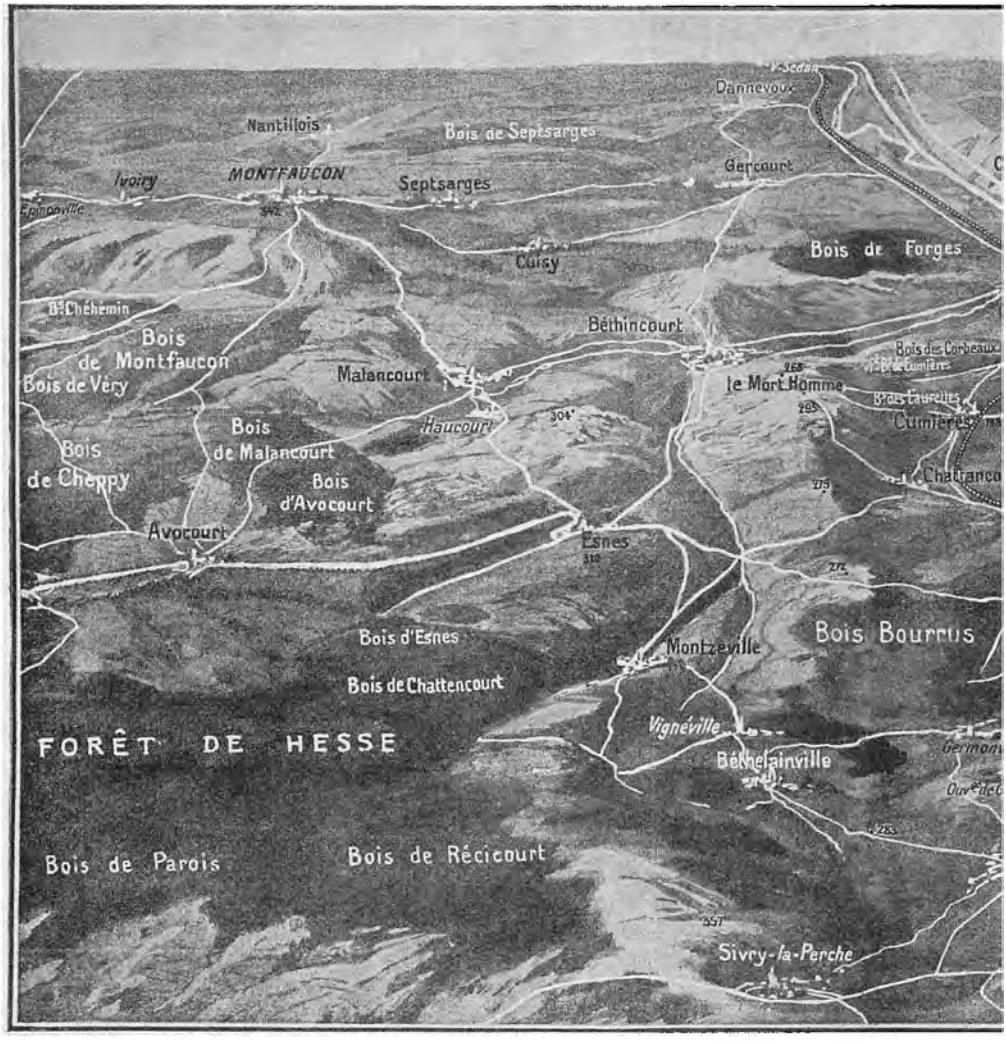

Reliefkort over Terrainet *vest* og *n*

brudt, alle andre Lyd overdøvende Torden. Fra langt over 2000 tyske Ildsvælg styrtede Laviner af Projektiler ned over de franske Linier paa begge Sider af *Meuse* nord for Fæstningen.

Jernhaglen var saa tæt, beretter „Le Petit Parisien", at saa at sige ikke en Kvadratmeter skaanedes. Over selve *Verdun* faldt der gennemsnitligt hvert 4. Minut i Løbet af 15 Timer et 38 cm Projektil, og Stillingerne ved *Forges* blev i 10 Timer overdængede med 100,000 Projektiler af alle Kalibre, de 77 mm, Feltskytsets, undtagne. Over et forholdsvis begrænset Terrain øste Tyskerne efter denne franske Beretning i den korte Tid ikke mindre end 5 Millioner kg Metal. 25,000 Jernbanevogne eller 300 Jernbanetog maa, tilføjedes der, Transporten af disse Bjerge af Kugler og Granater frem til denne Front have krævet.

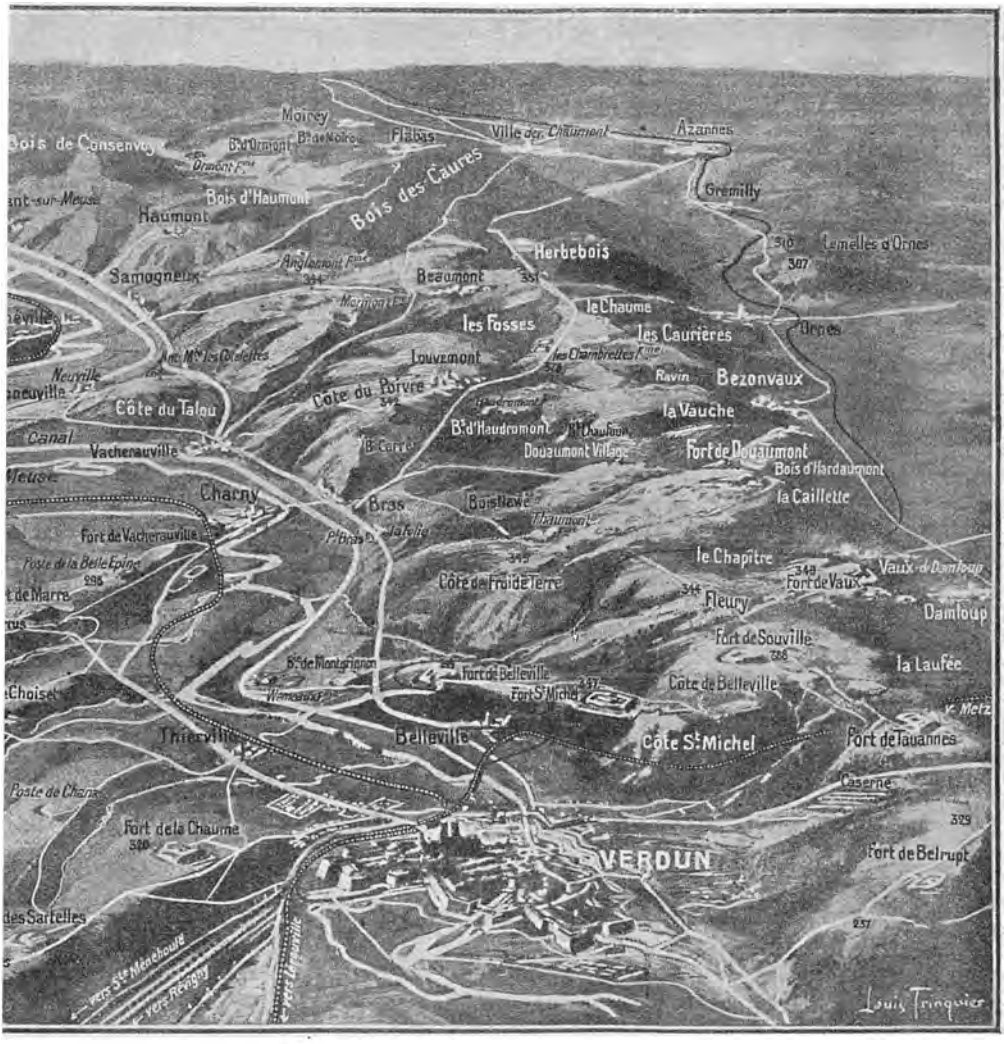

ingen Verdun. [Efter „L'Illustration"].

Den 21. Februar var Gaaden løst. Løsningen kundgjordes, men foreløbigt i tilsløret Form, 2 Dage efter af den store tyske Generalstab ved følgende Verdenstelegram:

„*Berlin, den 23. Februar 1916.*"

„. . . . . "

„Paa **Meuse Højderne** vedvarer Artillerikampene med uformindsket Styrke."

„Øst for Floden angreb vi den Stilling, som Fjenden i de sidste halvandet Aar har udbygget med alle Befæstningskunstens Midler, for at han derved kunde vedligeholde en os ubekvem Virkning overfor vore Forbindelser i det nordlige **Woëvre."**

„Angrebet trængte igennem i den Bredde af 10 km, i hvilken det var sat

ind, og 3 km i Dybden. Foruden *betydelige blodige Tab* mistede Fjenden *over 3000 Fanger og et talrigt, endnu uoverskueligt Materiel.*"

„. . . . . "

De paafølgende Dage udsendtes nye Triumfbudskaber:

„*Berlin, den 24. Februar*:

„**Sejren øst for Meuse** har vi givet større Omfang. Byerne **Brabant, Haumont og Samogneux er erobrede, hele Skovomraadet nordvest, nord og nordøst for Beaumont samt Herbeboîs er i vore Hænder.**"

Kronprins Vilhelm foran Verdun med sin Stabschef, Gnrl. von Schulenburg og andre Officérer. [Efter „Times History of the War".]

„. . . . . "

„*Berlin, den 25. Februar.*"

„**Paa højre Meusebred** blev ogsaa i Gaar de alt meldte Sejre udbyttede i forskellige Retninger. *De befæstede Landsbyer og Gaarde* **Cotellettes, Mormont, Beaumont, Chambrettes og Ornes blev tagne** og desuden **alle fjendtlige Stillinger indtil Louvemont Rygningen stormede.**"

„Atter var *Fjendens blodige Tab overordentlig store*, vore forblev taalelige. Antallet af *Fanger* er fra *over 7000* steget til *over 10,000*, Byttet af Materiel kan endnu ikke angives."

Aldeles bortset fra den forøgede tyske Kampvirksomhed i de to forløbne Maaneder af det nye Aar havde naturligvis de omfattende Forberedelser til et Foretagende som et kraftigt Angreb paa den store Fæstning ikke kunnet skjules for de Allieredes Overledelse. Man vidste, at Tyskerne alt *den 15. December* havde haft samlet 118 Inf.Divisioner eller 59 normale Armékorps paa Vestfronten, og at et stort Antal af de sværeste østrigske Kanoner var bleven føjet til Masserne. af Kruppsk Skyts, de store Ammunitionstransporter til Frankrig var forlængst bleven røbede, og ligeledes havde man Underretning om, at de tyske Rekrutter af Aargangen 1916 i meget stort Tal var samlede i Depoter ved Rhinen. Der var ogsaa flere Gange gaaet Rygter om, at Tyskernes Objekt var Verdun. Desertører havde advaret Franskmændene, og et Besøg, *Kejser Wilhelm* aflagde i *Mézières* gav Rygterne ny Fart. Men General *Falkenhayn* agerede meget behændigt, idet Troppetilførslerne ordnedes saaledes, at de i alt Fald ikke syntes i overvejende Grad at stile mod denne Kant. Endnu i Januar havde den tyske Kronprins kun raadet over 5 Armékorps paa

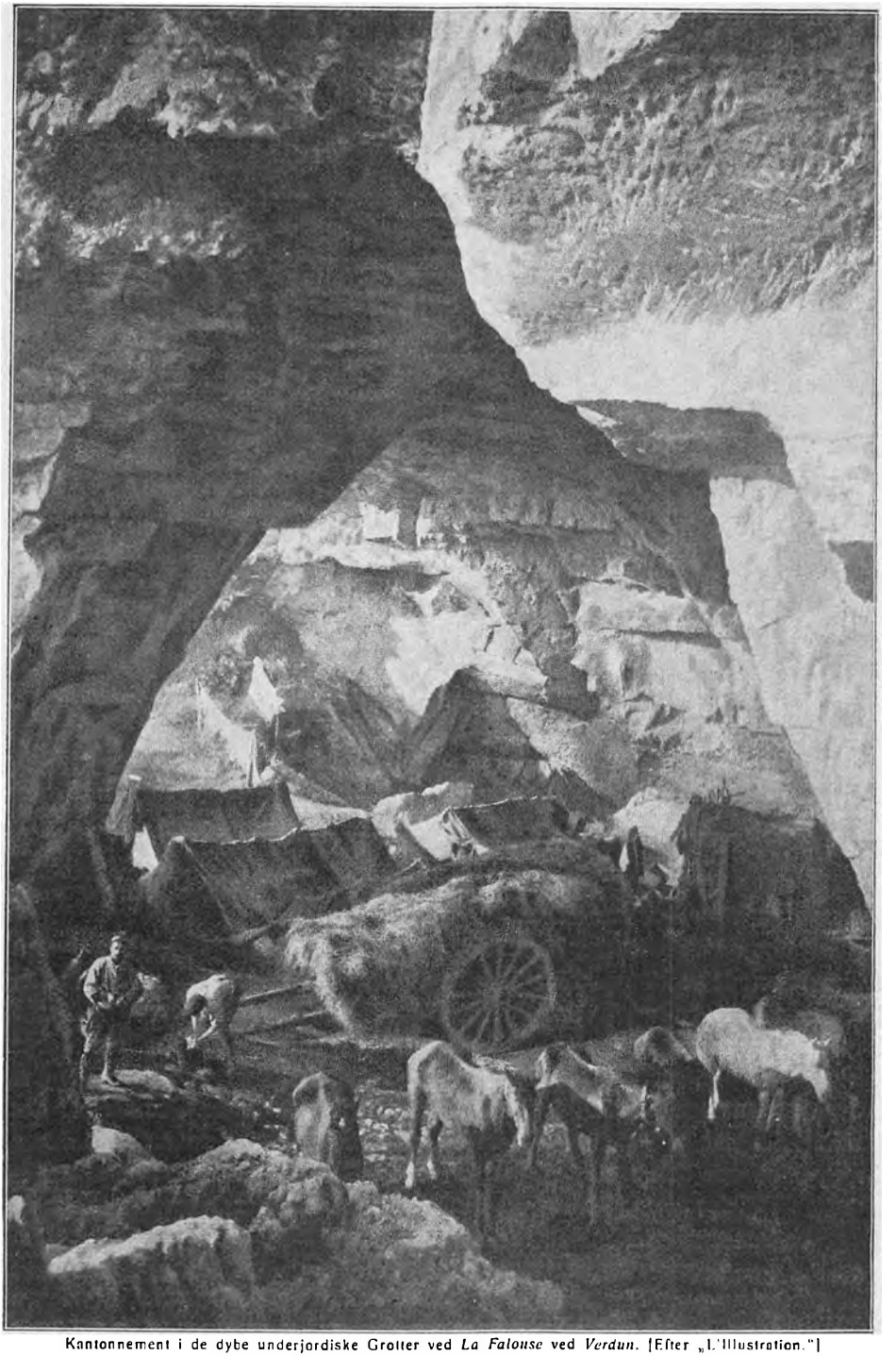

Kantonnement i de dybe underjordiske Grotter ved *La Falouse* ved *Verdun*. [Efter „L'Illustration."]

sit 30 km lange Frontstykke. Forøvrigt var Franskmændenes Observationer omkring Verdun inden de tyske Angreb, fortæller *Lord Northcliffe*, som i Marts 1916 overværede Kampene omkring Fæstningen, bleven næsten umuliggjort derved, at den tyske Flyverstyrke var bleven forøget til Overmagt over den franske, der først midt i Marts atter blev i Stand til i tilstrækkeligt Omfang at rekognoscere de fjendtlige Linier og bombardere dem. Maaske kunde dette have bidraget til at vække Mistanke. Men under

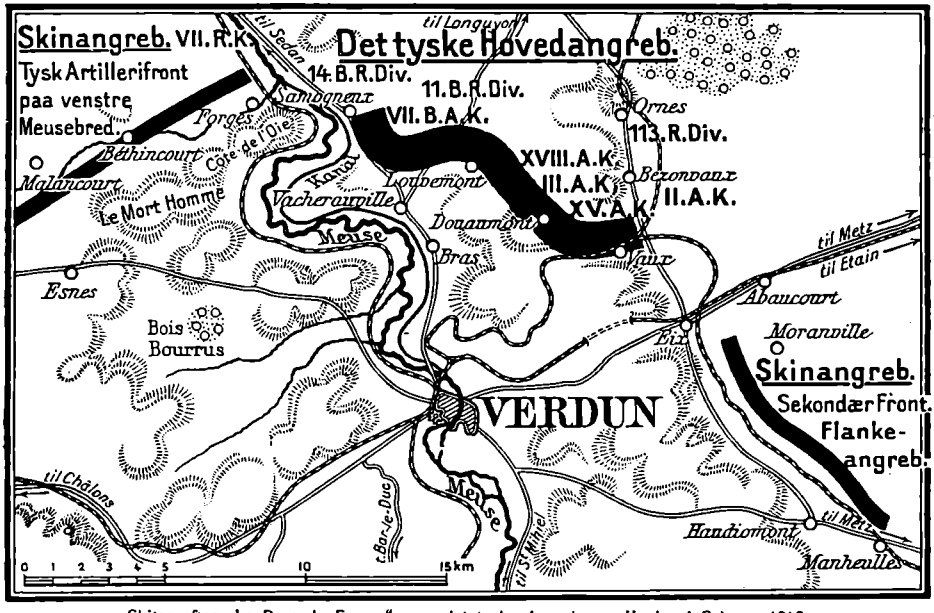

Skitse efter „Le Pays de France" over *det tyske Angreb paa Verdun* i Februar 1916.

alle Omstændigheder er det *et Faktum, at den tyske stærke Aktion kom Franskmændene overraskende.*

De almindelige strategiske Overvejelser, der maa have fristet den tyske Hærledelse til paa hint Tidspunkt at kaste sig over Verdun, har vi jo beskæftiget os med fornylig (S. 578—81). Hertil kom, at Tyskerne havde en Følelse af, at de Allierede i Vest i Bevidstheden om deres voxende Styrke rustede sig til en ny voldsom Offensiv. Denne vilde gaa i Stykker dersom Verdun faldt. Men foruden de militære Grunde var det imidlertid ogsaa paa samme Tid indre politiske Forhold, som øvede deres Indflydelse paa den tyske Beslutning om en Aktion. Det forstod alle Tilskuerne i Krigen, og Oberst *N. P. Jensen* bl. a. skrev netop ogsaa i de Dage i „Berlingske Tidende" omtrent saaledes:

„*Der var hengaaet længere Tid, uden at den tyske Befolkning havde faaet Efterretning om tyske Sejre;* Regeringen vilde optage *det 4. Krigslaan*, Rigsdagen skulde træde sammen *den 14. Marts* for at forhandle om *nye Krigsskatter* og om *et Budget for det kommende Finansaar*, der krævede *noget over 2 Milliarder i*

Renter og Afdrag paa Gæld. Derfor *maatte* der handles, og lykkedes Erobringen af *Verdun*, var der vundet en Sejr, der vel ikke kunde blive Midlet til en Afgørelse, men som *kunde skabe nyt Mod og ny Offerberedvillighed hos Befolkningen som hos Rigsdagen.* Spørgsmaalet var kun, om det ogsaa *kunde lykkes at erobre Fæstningen.*"

Vi skal herefter forlade, hvad der tilhører Verdun Aktionens Forhistorie.

Den franske Div.Gnrl *Humbert* ude i forreste Linie med en Officer af sin Stab, begge i den under Krigen indførte Feltuniform og bærende den nye Staalhjelm. Humbert kommanderede ved Krigens Udbrud Brigaden i Casablanca i Marokko, fik saa 52. R.Div. efter Gnrl. Coquet og derpaa ved Gnrl. Sarrails Afgang til Orienten 3. Armé.

Da Gnrl. *Sarrail* havde forladt Frankrig for at overtage Befalingen ved *Saloniki*, havde Gnrl. *Humbert* faaet *3. franske Armé.* I selve *Verduns* Fæstningsomraade var Gnrl. *Herr* bleven ansat som Højstbefalende, en Artillerifficer, der havde udmærket sig i hele den foregaaende Del af Krigen, paa Fronten i *Woëvre Sletten* kommanderede Gnrl. *Roques.* Fæstningskommandanten var Gnrl. *Coutanceau.*

Over *5. tyske Armé* førte, som vi véd, *Kronprins Wilhelm*, i alt Fald nominelt, Kommandoen, men dels var der attacheret ham en dygtig Generalstabschef, Gnrl. *von der Schulenburg,* dels var hans Hovedraadgiver, paastaas det, den gamle Generalfeltmarschal *v. Haeseler*, der fremdeles opholdt sig paa denne Del af Fronten. Kronprinsens Linier strakte sig i Begyndelsen fra Egnen ved *Vienne-le-Château* gennem *Argonne*, sønden om *Varennes*, gennem den sydlige Del af *Cheppy Skoven*, mellem *Avocourt* og *Malancourt Skovene*, tilbage til *Cuisy* (3 km øst for *Montfaucon*), derfra nord for den franske Stilling ved *Forges Bækken* til *Meuse*, saa gennem *Consenvoye Skoven*, nord for Byen af dette Navn, til Egnen ved *Azannes.* Kronprins Wilhelm havde Hovedkvarter i *Stenay.*

Tysk Inf. Gnrl. *Dedo C. H. von Schenck.* F. 1853, Chef for (det hessiske) XVIII. A.K. (Frankfurt am Main), der bestaar af 21. Inf.Div. (samme Steds) og 25. Inf.Div. (Darmstadt).

Til venstre for 5. Armé fulgte saa *Arméafdelingen v. Strantz* fra Egnen ved *Étain* gennem hele *St. Mihiel Fremspringet* og tilbage til *Moselle.*

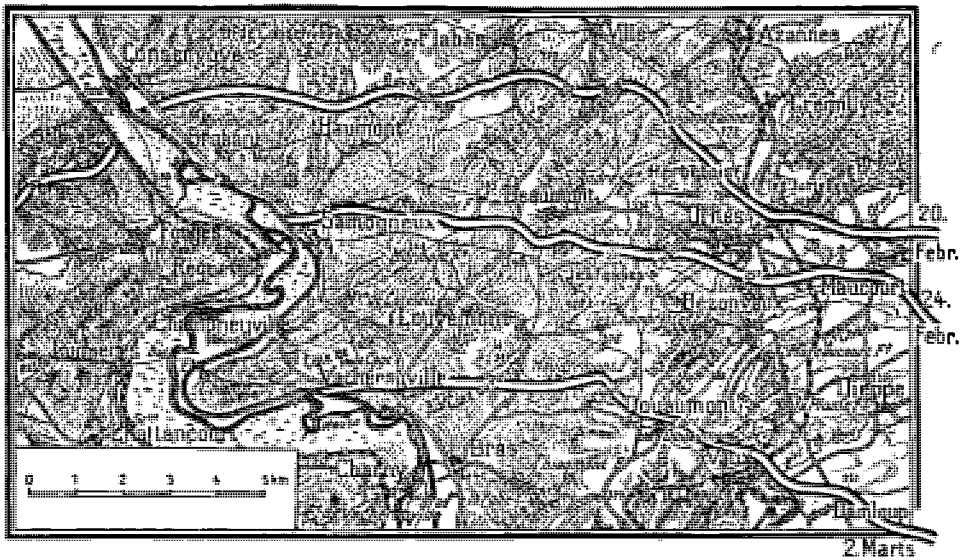

Skitsering af *franske Linier* under *det 1. og 2. Slag ved Verdun 1916* paa *Nordfronten øst for Meuse.*
[Efter „Le Pays de France".]

Paa Skitsen Side 600 er efter „Le Pays de France" vist de tyske Angrebsstyrker mod Verdun. Helt nøjagtigt er det dog vel næppe. Bl. a. skal den tidligere (S. 487) omtalte 56. Inf.Div., en af Tyskernes „flyvende Divisioner", der allerede 2 Gange havde kæmpet i Champagne, skydes ind mellem Bayrerne og XVIII. A.K.

Der kan til Forklaring af de uregelmæssige Oplysninger om Tropperne, foruden den almindelige Hemmelighedsholdelse af Føreres Navne og Afdelingers Numre, der i alt Fald, naar det gælder Begivenheder et Par Aar tilbage, synes overflødig, anføres en anden Omstændighed. Det er *den evindelige Ombytning* af *Afdelingerne*, dels foretaget af Hensyn til Afløsning, dels fremtvunget af fjendtlige Angreb. Under de store Forhold i Millionhærene i Stillingskrigen er i Regelen kun *Arméernes* og til Dels *Armékorpsenes* Rayoner med deres Stabskvarterer faste og uforanderlige. Inden for et Armékorps kan der f. Ex. i en rolig Periode ligge kun 1 Division i forreste Linie med 1 i Reserve; saa kan Besætningen af dette Frontstykke, naar Fjenden generer for meget, maaske fordobles med 2 Divisioner i forreste Linie, 1—2 bagved; ventes der endelig et stort fjendtligt Angreb, eller forestaar et saadant fra egen Side, kan de samme Frontkilometre pludseligt blive fyldt med yderligere fordoblede Styrker, med 4 Divisioner i forreste Linie, 3—4 i Reserve o.s.v. Men Valget af de Divisioner, der saaledes skydes ind eller omvendt trækkes tilbage for at hvile eller benyttes paa et andet Frontstykke eller retableres efter de lidte Tab, sker ganske tilfældigt, som Øjeblikket byder det praktisk eller nødvendigt. Armékorpsenes Sammensætning kan paa denne Maade være højst variabel. Vi saa det med 56. tyske Div., franske og engelske Regimenter og Jægerbatailloner har ligeledes utallige Gange vandret fra én Division til en anden.

Til Forsøget paa at erobre Verdun satte den tyske Hærledelse efter fransk Opgivelse i Førstningen 14—15 Inf.Divisioner ind foruden, som om-

talt, en umaadelig Artilleripark, men efterhaanden som det viste sig, at Modstanden var saa langt stærkere end ventet, steg Angrebsstyrkerne til mindst 26—27 Divisioner.

Paa fransk Side stod der over de angrebne Linier paa begge Sider af Meuse først kun 5—6 Divisioner, men disse blev, paastaas det af Tyskerne, paa tilsvarende Maade forøgede til 32½ Division.

Den voldsomme tyske Kraftanstrængelse tog sin Begyndelse med Artillerikampene *den 19.*, med Infanteriangrebet den *21. Februar.* Den *3. September 1916* var den, efter 6⅓ Maaneds næsten uafbrudte Kampe, udtømt, man kan ikke sige: uden Resultat, men uden at de indsatte Kræfter havde løst deres Opgave.

Fransk General *Herr.* Artillerist. 1912 paa Balkan som Privatmand. Aug. 1914 6. Art. Brig. (VI. A K.), derefter Artillerichef ved 3. Armé. I Vinteren 1915—16 Højstbefalende i Fæstningsrayonen Verdun („Région fortifiée de Verdun.")

I de fleste Skildringer, der endnu foreligger om denne Krig, har Forfatterne inddelt denne lange, hidsige Kampperiode i visse, temmelig skarpt adskilte Afsnit, hvilke det alene for Oversigtens Skyld er praktisk at behandle hvert for sig. Vi slutter os til denne Betragtningsmaade og kalder disse Afsnit de første 5 „Slag" ved Verdun.

Det 1. Slag ved Verdun 21.—26. Februar 1916.

Gennembruddet af de forreste Linier paa Fæstningens Nordfront.

Strax med den første Dags Artilleribeskydning havde Tyskerne enten fuldstændigt ødelagt den franske Nordfronts forreste Linie eller gjort Opholdet i den umuligt, saa at deres Infanteriafdelinger allerede *den 21. Februar* om Morgenen paa flere Steder havde fordrevet Forsvarerne og var trængt ind i Skyttegravene.

Men Kl. 7¼ Morgen sidstnævnte Dag koncentrerede Hovedmassen af det tyske svære Artilleri sin Ild mod det smalle Frontstykke *Haumont—Brabant-sur-Meuse,* der delvis havde Floden Meuse i Ryggen. Da dette var jævnet med Jorden og Forsvarerne fordrevne, rettedes Ilden mod Terrainet ved *Maucourt, Ornes,* og *Herbebois.* Da tilstrækkelig Virkning ogsaa syntes opnaaet her, sendtes Granatregnen koncentrisk ned over Stillingerne i Centrum omkring *Bois-de-Caures.* Og det frygtelige Bombardement fortsattes hele *den 21.* og den paafølgende Nat med uformindsket Styrke.

Den tyske Taktik under de paafølgende Angreb skildres saaledes: Deres svære Skyts søger at demolere Støttepunkterne i de franske Linier. Naar dette menes nogenlunde fuldført, gaar Rekognosceringspatrouiller paa en Snes

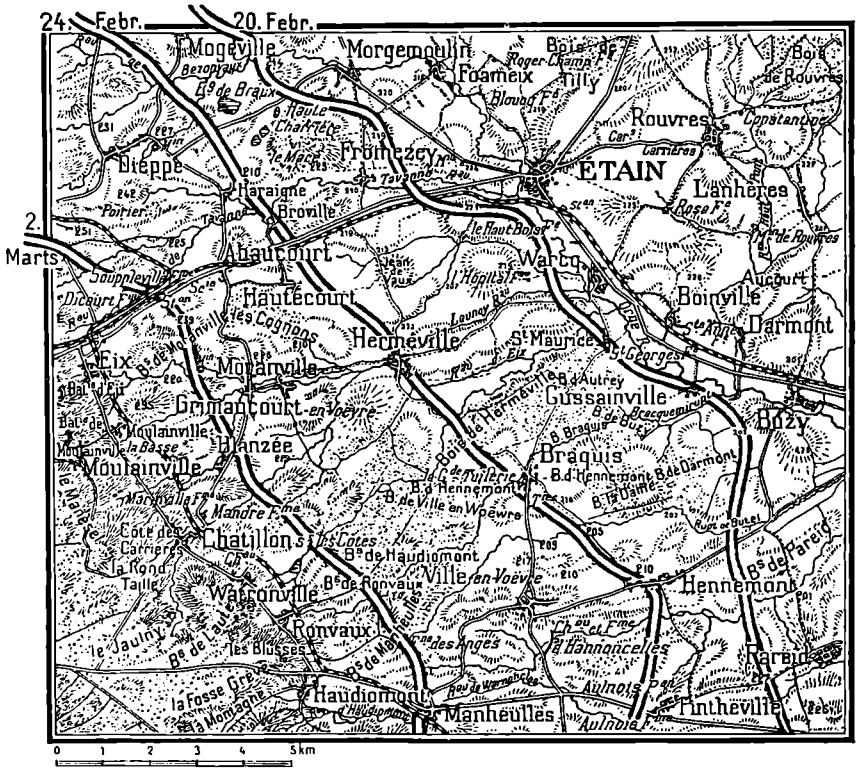

Skitsering af *franske Linier* under det *1. og 2. Slag ved Verdun 1916* paa *Østfronten mod Woëvre*.
[Efter „Le Pays de France".]

Mand frem, bag dem kommer Folk med Haandgranater og Pionerer og først bag dem de forreste Skyttelinier.

Infanterikampene var, gentager vi, alt begyndt, den 21., *den 22. Februar* tog det samlede Stormangreb fat med uhyre Kraft, idet VII. bayerske A.K.*) gik frem mod *Brabant*, den flyvende 56. Inf.Div. (fra højre at regne Regimenterne 35, 88 og 118) mod *Haumont*, XVIII. A.K. Gnrl. *v. Schenck*, mod *Bois-de-Caures*, III. A.K., Gnrl. *v. Lochow*, mod *Beaumont* og *Herbebois*, XV., Gnrl. *v. Deimling*, mod *Ornes*.

Til at afparere denne mægtige Angrebslavine disponerede Gnrl. Herr i Øjeblikket paa Nordfronten kun over XXX. A.K., Gnrl. *Chrétien*. Korpset var sammensat af 3 Res.Divisioner. I forreste Linie stod 72. Division, under Gnrl. *Bapst*, en Broder til den franske Republiks Gesandt i Kjøbenhavn, Hr. *Edmond Bapst*, og til den hørte Rgtrne. 164, 324 362 og 365 samt Jægerbataillonerne 56 og 59. Efter de af det tyske Artilleri anrettede Ødelæggelser af Forsvarsværkerne var Udfaldet, selv med den tapreste Modstand, givet.

Den 22. Februar Aften havde Tyskerne, som deres Telegram Dagen

*) Se den franske Opgivelse S. 600.

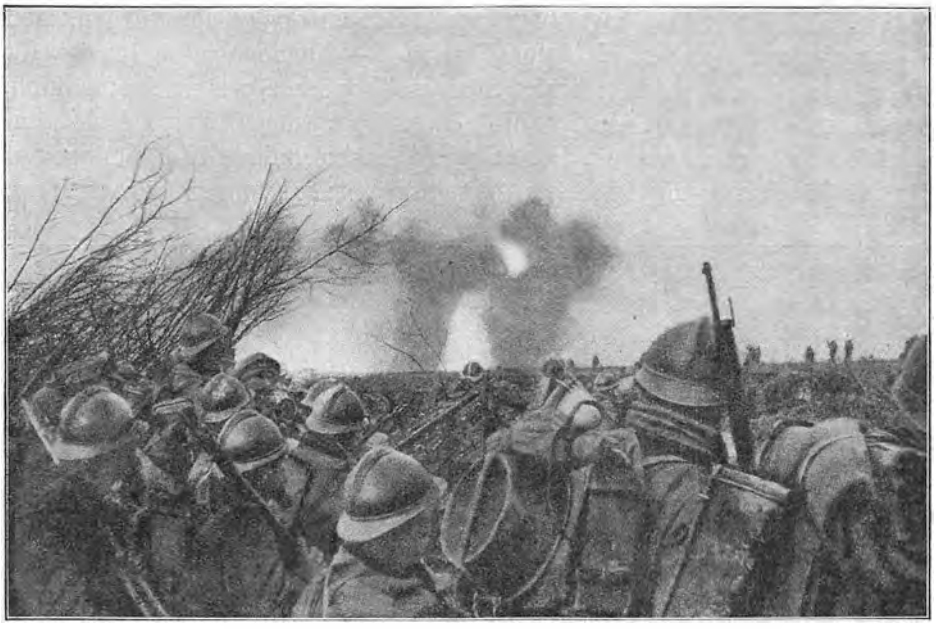

Øjebliksfotografi fra Forsvaret af *Louvemont* 25. Februar 1916. Et tysk Angreb er afvist, og i Baggrunden forfølger franske Skytter de flygtende Tyskere. [Efter „L'Illustration".]

efter meldte, i Midten af Angrebsfrontstykket erobret *den 1. franske Linie* i en Bredde af 10, en Dybde af 3 km, og de var bl. a. i Besiddelse af *Bois-de-Haumont* og var trængt ind i *Bois-de-Caures*. Men Angrebene paa *Brabant*, paa *Herbebois* og paa *Ornes* var slaaede tilbage.

Særlig hidsigt havde *Bois-de-Caures* været omstridt. Den havde været besat af 72. Divisions Jægerbataillioner, der stod under fælles Befaling af den bekendte Oberstlt. *Driant*. Om Eftermiddagen foretog Jægerne med stor Bravour et Forsøg paa at tage Skoven tilbage. Det lykkedes ikke, og paa Tilbagegangen faldt den tapre Driant og hans Næstkommanderende.

Natten til og Morgenstunden *den 23.* fordrev Tyskernes Artilleri Forsvarerne *fra Brabant, Samogneux* og *Haumont*, mod hvilken sidste By den foregaaende Dag 8 rasende tyske Stormløb var bleven knuste af franske Feltbatterier. I Centrum fortsatte det tyske Infanteri Angrebet og bemægtigede sig Skovpartierne *Caures, Ville, La Wavrille* og *Herbebois*, medens Artilleriet indledede Stødet mod Befæstningerne ved *Beaumont*, der dannede et af Hovedstøttepunkterne i *den 2. franske Linie*.

Den 24. Februar kæmpes der i Snestorm med yderste Forbitrelse over denne Linie, og Resultatet er, at baade *Ornes, Beaumont* og Højdepunktet 344 ved *Mormont Ferme* gaar tabt for Franksmændene.

Efter Begivenhederne 21.—23. Februar var det gaaet op for den franske Overledelse, at de tyske Operationer mod Verdun virkelig var en Hoved-

aktion. Et Øjeblik skal man have tænkt paa at opgive Fæstningen, men — det tør vel siges: til Held for Frankrig — fattede man sig hurtigt. Alt hvad, man kunde undvære andet Steds af Tropper, Skyts og Ammunition, maatte da skyndsomst sendes til Meuse. Spørgsmaalet var nu blot, om man kunde komme tidsnok. For at lette Franskmændene Undsætningen af Fæstningen *overtog Englænderne 10. franske Armès Front ved Arras*, d. v. s.

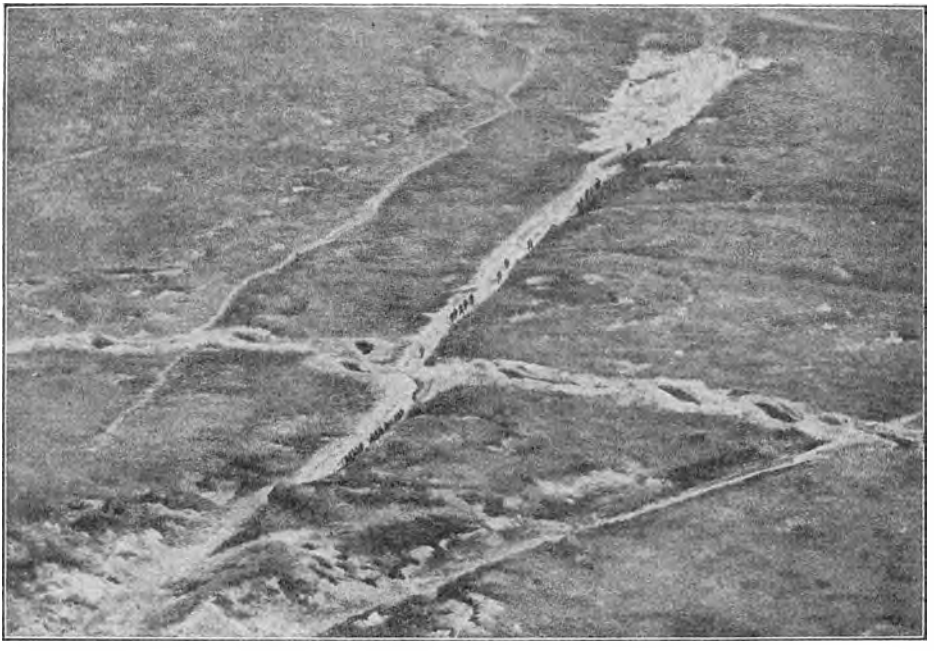

Flyverfotografi af *tyske Linier nord for Verdun*: Tyske Tropper er under Fremrykning mod Landsbyen *Beaumont*.

paa en Strækning, hvor man egentlig havde ventet et stort fjendtligt Angreb.

Den 25. Februar ankommer den franske Generalstabschef, Gnrl. *de Castelnau* til Verdun. Han ser, hvilken glimrende Artilleristilling Tyskerne havde vundet paa Højderne ved Beaumont, at de franske Flyvere i Fæstningsomraadet var Tyskernes underlegne, og at der ikke var anbragt tilstrækkeligt af Nødbroer over Meuse til en hurtig Forskydning af Reserver til den ene eller anden Side af Floden. Curières de Castelnau telegraferer først efter XX. A.K., Nancykorpset, derpaa lader han Gnrl. Herr træde tilbage og sender Bud efter den nye Chef for 2. Armé, Gnrl. *Pétain*.

Imidlertid havde Kampen raset videre og havde *den 25. Februar* drejet sig om *den 3. franske Linie i Forterrainet foran Forterne*. I denne var de vigtigste Støttepunkter Højderne 329 og 287 nord for *Bezonvaux*, 378 ved *Haudremont Fme*, nordvest for Byen *Douaumont*, fremdeles *Louvemont* med *Côte-du-Poivre* (Peberhøjen), endelig *Côte-de-Talou*, nord for

Vacherauville. Dagen var begyndt med heldige franske Modstød, men alligevel erobrede XVIII. tyske A.K. *Louvemont*, og Neu-Ruppiner Rgtet. No. 24 (12. Inf. Brig., 6. Div.) af III. A.K. trængte ikke alene ind i den af Marokkanere og Zouaver forsvarede By *Douaumont*, men banede sig Vej gennem denne og stormede det pansrede *Fort Douaumont*.

Dermed var ikke blot *den 3. franske Forsvarslinie gennembrudt, men der var slaaet Hul paa selve den permanente Fæstningsfront.*

Samme Dag havde Franskmændene frivilligt rømmet Fæstningsfrontens Linier i det aabne Terrain i *Woëvre* sydøst for Verdun og var paa de fleste Punkter her gaaet helt tilbage til *Côtes-Lorraines*.

Videre flyder Blodet. Kampe uden Ophold Mand mod Mand Natten til *den 26. Februar* igennem, og det er klart, at den kommende Dag maa blive skæbnesvanger. Begge Parter føler det. Tyskerne specielt troer sig visse paa Resultatet. Paa en Bakke ved *Ornes* tager *Kejser Wilhelm, Kronprinsen, Haeseler* og *Falkenhayn* Opstilling for at blive Øjenvidner til Sejren, og en Mængde venskabelige eller neutrale Journalister er i samme Øjemed bleven bragt helt frem til *Étain*.

Fransk Div. General *Balfourier*. Ved Krigens Udbrud Chef for 11. Inf.Div. (XX. A.K., Nancy Gnrl. Foch). Denne Division udmærkede sig i høj Grad i Kampene ved Nancy og kaldtes ligesom 09. Res.Div. (se foran S. 212) „la division de for", Jerndivisionen. Afløst Foch som Chef for XX. A.K., i hvilken Stilling han Gang efter Gang har udmærket sig, særligt ved Verdun i Marts 1916.

Det gaar ogsaa paa flere Steder heldigt med Angrebene. *Bois-d'Hardaumont* med det derliggende stærke Værk, *Bois d'Haudremont*, *Côte-de-Talou* og *Champneuville* falder i Tyskernes Hænder, og 5 franske Forsøg paa at tilbageerobre *Fort Douaumont* strander.

Men længere er det denne Gang de tyske Soldater umuligt, trods deres Dødsforagt, selv under deres Kejsers Øjne og, man maa tilføje, trods deres store Overmagt at vinde frem. Gnrl. *Balfourier* med XX. A.K. er paa fransk Side i yderste Øjeblik naaet op i Kamplinien, har kastet sig Angriberne i Møde og tvunget dem til at gøre Holdt, og en Kolonialdivision og afrikanske Tiraillører følger efter.

Den tyske Krigskorrespondent, Dr. *Max Osborne*, som overværede det 1. Verdunslag, beretter om Kampene i Centrum. Vi citerer en Episode:

„Hvad er *Wavrille Skoven*? . . . En skovklædt Høj, en af de talløse, der paa højre Meuse Bred hæver sig op i Lyng, Græsmark og Agerland. Den ligger nordøst for *Beaumont*, sydøst for den store *Caures Skov* . . . En af de frygteligste Episoder i den hidtil forløbne Del af Verdun Slaget knytter sig til den . . ."

„. . . I Grøfterne ved Landevejene finder man stadigt atter Døde. Grus, Brædder, Brokker ligger over dem . . . . Vi kommer forbi en svær Betonkon-

struktion, som er sunket sammen i den tyske Ild. En Granat har sønderbrudt en Støttemur, og Tagets Betonbjælker er styrtet ned. Pionerer er netop i Færd med at rydde op og opdager ogsaa her dybt nede franske Lig . . ."

„Skoven hører op, Trægrænsen danner en skarp Linie. En nøgen Bakkeryg begynder. Vi skrider et Stykke videre, og med ét frembyder der sig for os et storartet Rundskue. Lidt dybere ligger *Beaumont*, bag dette rejser sig en mørkegrøn Bjergvæg, op til hvilken Toppen af *Fossesmont Højdedraget* rager, blandt hvilke atter Silhouetten af Landsbyen *Louvemont* tegner sig mod Himlen. Til højre mod Vest kommer den længere tilbage liggende, bredt lejrede *Côte-du-Poivre* til Syne, til venstre i skarpe Omrids *Douaumonts* kantede Kuppel."

„Hele Omraadet ligger under svær Artilleribeskydning, fra alle Sider. Med særlig Forbitrelse bearbejdes Sænkningen vest for Beaumont af Fjenden, der sandsynligvis tror, at det tyske Artilleri staar dér. Rasende knalder der over det aabne Terrain hver Gang 4 Skud, Laget fra et fransk Batteris 4 Piecer, der er placerede, Gud ved hvor, langt borte bag Bjergvæggen. Hurtigt efter hverandre brøler Affyringerne over til os, lige saa hurtigt følger de ophvirvlende sortebrune Røgsøjler fra Nedslagene i nøjagtigt lige store Afstande."

Den franske Oberstløjtnant *Henri Driant*, falden under Kampen ved Caures Skoven foran Verduns Nordfront den 22. Februar 1916. Driant var gift med en Datter af den bekendte Gnrl. *Boulanger* (1837—91), var en Del Aar før Krigen udtraadt af Hærens Tjeneste for at vise Politiken sit Arbejde og var Deputeret for Departementet Meurthe-et-Moselle, men i 1914 meldte han sig strax igen til Tjeneste. (Se iøvrigt foran S. 40).

„I denne Larm blander sig en underlig Lyd, som man ikke ventede her, Maskingeværernes Knitren. Den kan ikke komme fra selve Kamplinien, som ligger længer Syd paa, dertil høres den alt for nær . . . Det er tyske og franske *Flyvere*, der bekæmper hverandre højt oppe i Luften, men, og dette er det sælsomme, uhyggelige, Flyvemaskinerne kan man ikke se . . ."

„Til Siderne, til højre og venstre, er den nøgne Bakkeryg, der i Sydøst støder op til *Caures Skoven*, begrænset af to smaa Skovparceller, — *Wavrille*. Her sad Franskmændene saa fast indbyggede, at de beherskede hele Højden og fra Nordvest saa vel som fra Nordøst kunde tage ethvert Angreb paa Beaumont i Flanken. I den nordlige Del af Højderyggen laa et stærkt Infanteriværk, omtrent 400 m fra Caures Skovens Sydøstrand. Da Hesserne (XVIII. A.K.) *den 22. Februar* vilde rykke videre frem, lykkedes det ved et Overfald hurtigt at tage dette Værk, fange Besætningen og faa fat i deres Maskingeværer."

„Ved disse Kampe foran Skoven faldt ogsaa Oberstløjtnant *Driant*, *Boulanger's* Svigersøn. Under Tilbagegangen strakte en Kugle ham og hans Adjutant til Jorden. Jeg talte med to af de Folk, der fandt ham livløs og i et Granathul tæt ved hans Brigades Papirer. De tog sig af de døde Legemer. I Dag blev der paa samme Plet paa aaben Mark indrettet dem et pænt omfredet Gravsted. 2 Kors staar paa det og bærer Navnene: „*Driant*, Oberstløjtnant og Kommandør for 56. og 59. Chasseurs, og *Revugel*, Major".

Det var umuligt at komme frem til Beaumont, saa længe hine forskansede Skovparceller ikke var erobrede. Dette kostede *den 23. Februar* Tyskerne umaadelige Anstrængelser. Først gjaldt det *Fay Skoven*, der var fuld af dybe Skyttehuller. Men det var intet mod den forbitrede Kamp, som udspandt sig om *Wavrille Skoven*, der var tæt besat af Infanteri, og hvis Rand var spækket med Maskin-

4. Brandenburgske Inf.Rgt. No. 24 „Grossherzog Fredrich Franz von Mechlenburg-Schwerin" stormer om Eftermiddagen den 25. Februar 1916 *Panserfortet Douaumont.*
[Efter Johs. Gehrts i „Illustrierte Geschichte des Weltkrieges".]

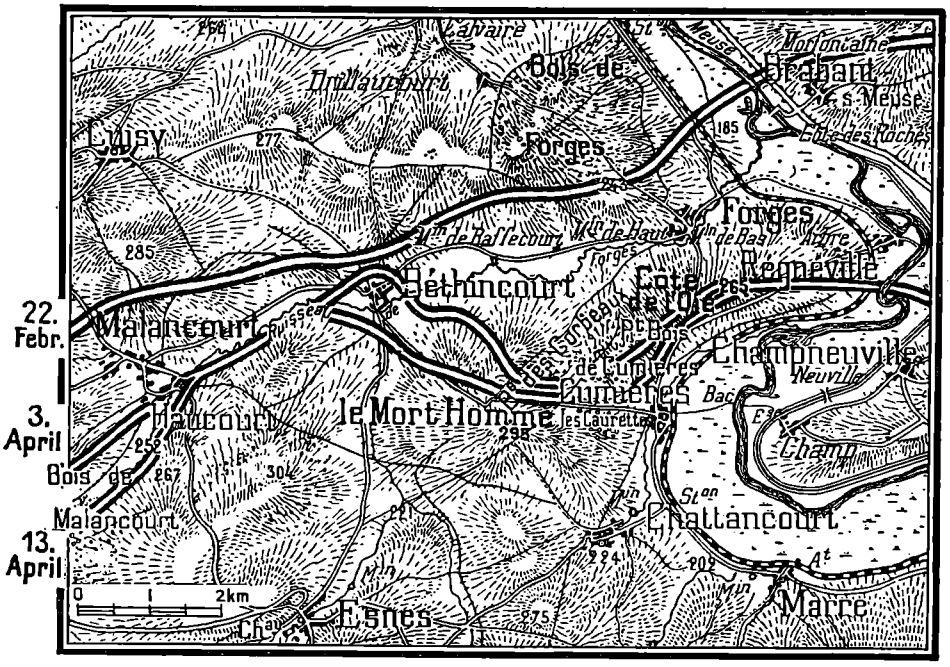

Skitsering af *franske Linier* under *det 2. og 3. Slag ved Verdun* paa *den vestlige Fløj*, altsaa *vest for Meuse*.
[Efter „Le Pays de France".]

geværer. En Pionerhauptmann fortalte til Korrespondenten, at han havde været med foregaaende Sommer ved Arras og Lorette, men Wavrille havde dog været det værste, han havde oplevet.

„ . . . Efter Betvingelsen af *Wavrille* Stillingen var en af Flankevejene til *Beaumont* fri for Vore, men *den 23. Februar*, da Operationerne mod *Wavrille* først var tilendebragt sent paa Eftermiddagen, kunde det paafølgende Fremstød ikke begyndes. Det var ikke saa let. Fjenden erkendte Faren og tog Wavrille Skoven under rasende Ild."

„Naar man har set de halvt ødelagte, endnu i Dag vandfyldte Løbegrave, i hvilke Vore søgte at dække sig en Smule mod denne vilde Beskydning, fatter man Situationens Gyselighed. En Officer, som gennemlevede det, beskrev mig disse Timers Rædsel saaledes:"

„„Hvor blot der var Spor af Dækning at finde, trængte man sig siddende eller halvt liggende sammen. Franskmændenes Granater med Tidstændere eksploderede over Hovederne paa den lille sammendukkede Klynge. Man befandt sig midt imellem Vandet under sig, Ilden over sig. Man vovede ikke at røre sig. Kun med Forsigtighed kunde de sammenpakkede Mennesker hist og her efter fælles Aftale skifte Benstilling, saa at deres Lemmer ikke blev helt stive." "

„Officeren laa selv Hoved ved Hoved med en Mand, der laa halvt over ham. Pludseligt hørte han ham stønne. En Granatsplint havde ramt ham i Hovedet, og han forblødte, liggende over Officeren."

„Selv de, der laa i den nedad skraanende nordlige Del af Skoven, helt altsaa i død Vinkel, . . . selv de var stærkt udsatte, eftersom under det rasende Bombardement mange Granater slog imod de høje Træstammer, kreperede og sendte deres Ladning nedefter . . . "

„Det var disse Soldaters „Nattero" efter en saadan Dag, Roen forud for en ny Dag med Kamp og Angreb . . ."

Gnrl. Balfouriers Kontrastød havde i yderste Øjeblik, indtil videre i alt Fald, reddet Situationen for Verduns Forsvarere og afsluttet den første Fase i Kampene om Fæstningen. Det blev Aften. I tætte Flokke dryssede Sneen ned over den vidtstrakte Valplads, over Skyttegrave og Forter, over befæstede Huse og Gaarde, over de Kæmpendes Rækker og Klynger. Det var lige efter Fuldmaane, og naar Maanens Straaler en enkelt Gang brød gennem Skyerne, belyste de rundt om de Overlevende et sørgeligt, men farveprægtigt Sceneri: halvt tilsneede døde og døende Krigere, Blodpytter i Sneen, rødgyldne Ildebrande, sorte forkullede Rester af Bygninger, sorte Røgsøjler.

Det 2. Slag ved Verdun 27. Februar — 11. Marts 1916.

Douaumont og Vaux. Côte-d'Oie.

Der indtræder *den 26. Februar* en kort Standsning i den tyske Offensiv. Den er nødtvungen. Thi efter de 6 Dages Kampe var Afdelingerne foran frygteligt decimerede eller ganske udmattede, de maatte afløses. Stillingerne i det erobrede Terrain skulde gøres stærke nok til at udholde nye Modangreb. Det svære Skyts maatte trækkes længere frem, hvis yderligere Fremskridt skulde kunne opnaas.

Herved fik Franskmændene et lille Pusterum paa et Par Dage.

Først blev dette udnyttet til at slaa flere Broer over Meuse, til at bringe flere svære Kanoner frem i Terrainet vest for Floden, navnlig til Terrainet ved *Charny* og *Mort-Homme* for herfra at skaffe stærkere flankerende Ild tværs over Floden over foran de franske Linier paa Østsiden af samme, dernæst til at forstærke Positionen paa *Douaumont Plateauet.* Men samtidigt blev natur-

„Børn! Os er det ærefulde Hverv tilfaldet at angribe!"
Oberstlt. *Driant* til sine Folk inden Angrebet den 22. Februar 1916.
[Efter „Le Panorama de la Guerre".]

ligvis ogsaa de Afdelinger af den franske 3. Armé, som havde udholdt den første Uges Tørn, trukne tilbage og Gnrl. *Pétain* fik med *2. Armé* det Hverv at fortsætte Forsvaret af Fæstningen og at holde denne for enhver Pris. I endeløse Automobilkolonner sendtes friske Tropper og mere Skyts allevegnefra og umaadelige Masser af Ammunition op mod Verdun. 4000 af disse Køretøjer siges at have været i travl Bevægelse bag Verdun i hine Dage.

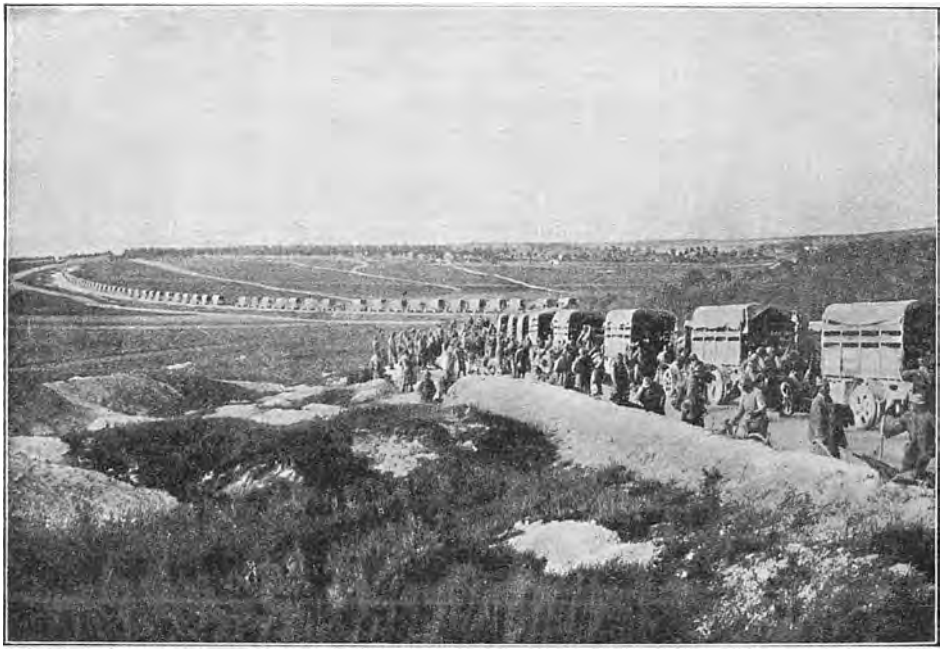

Franske Automobilkolonner, der fører Tropper frem til et truet Punkt af Kampfronten. [Efter „L'Illustration".]

Nogen samlet Offensiv med disse Styrker lod sig ikke iværksætte, da der ikke var Tid til at vente, og f. Ex. Afdelingerne af Gnrl. *d'Urbals* 10. Armé kunde, skønt de hurtigt var blevne afløst af Englænderne, først i Slutningen af April træde i Virksomhed ved Meuse.

Dag for Dag sattes derfor de nyankomne Tropper ind til voldsomme mindre Kontrastød. Det var begyndt med XX. A.K. den 26., og i de næste to Uger fulgte Angreb paa Angreb.

Strax fra *27. Februar* gjaldt de franske Bestræbelser en Tilbageerobring af *Fortet Douaumont*. I Fortet laa endnu de Kompagnier af Brandenburg Rgtet., som den 25. havde erobret dette; de var afskaarne. Byen af samme Navn rensedes først for Fjender, men *den 1. Marts* tog Tyskerne den igen og i næsten hele dens Udstrækning. *21. Marts* vandt Franskmændene den tilbage for atter at miste den, og nu fik den tyske Besætning i Fortet, som havde hævdet sig paa sin Plads med stor Uforfærdethed og Udholdenhed Undsætning efter 6 Dages Indeslutning.

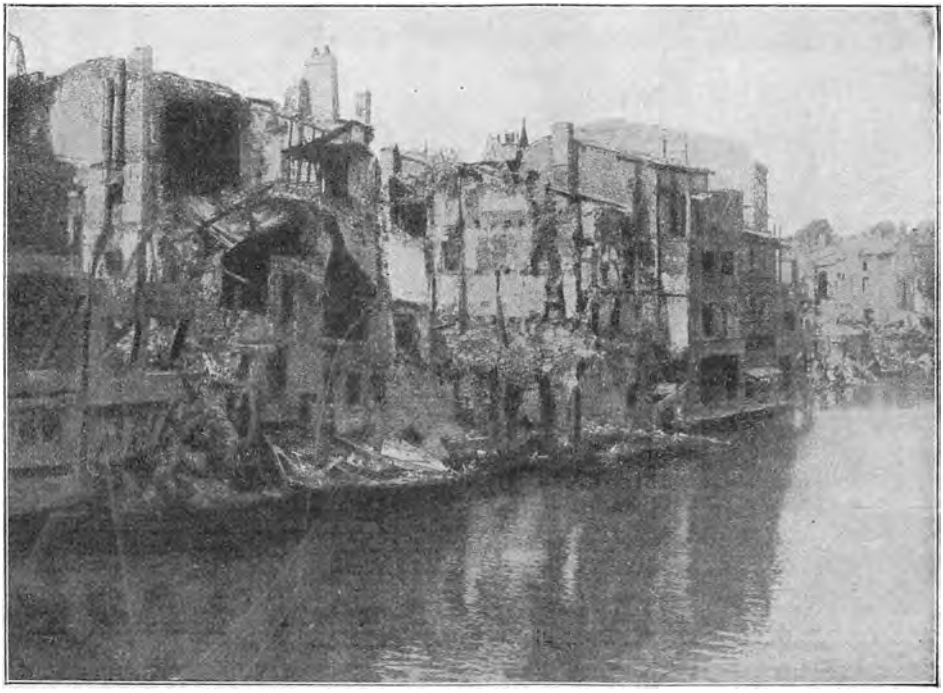

Paa Flodsiden i *Verdun* efter det tyske Bombardement i Marts 1916. [Efter „The Manchester Guardian".]

Hovedgaden i Landsbyen *Esnes* efter Kampene i 1916. [Efter „The Manchester Guardian".]

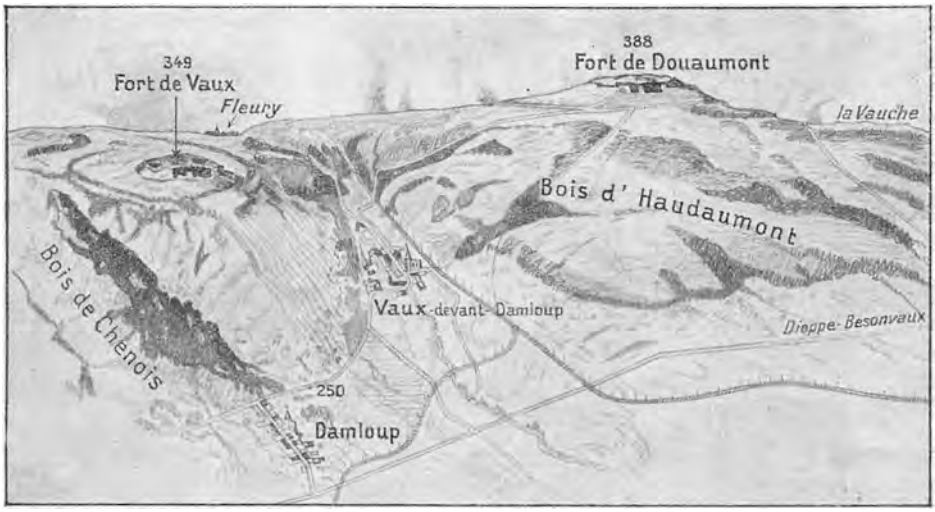

Reliefskitse over *Terrainet ved Forterne Douaumont og Vaux ved Verdun* set fra tysk Side.
[L. Trinquier i „L'Illustration".]

Imidlertid var den tyske venstre Fløj, Tropperne af *Arméafdelingen v. Strantz*, der i Begyndelsen kun havde demonstreret, efter Franskmændenes Tilbagegang i Woëvre ogsaa gaaet over til Angreb og havde kastet de franske Arrièregarder og endnu tilbageværende faste Besætninger tilbage over Linien *Dieppe—Abaucourt—Blanzée—Manheulles—Champlon*, saa at Franskmændene nu paa hele Strækningen nord for *Les Éparges-Combres* stod paa selve Randen af *Côtes Lorraines*, hvorfra de overhovedet ikke var til at fordrive. En Kamp af større Betydning havde her kun fundet Sted ved *Fresnes*, som Tyskerne erobrede *den 7. Marts*.

Mellem *Douaumont* og *Meuse* — Afstanden er kun 5 km — kneb det meget for den højre tyske Angrebsfløj. Fra Højdedragene syd for *Forges Bækken* bestrøg nemlig det svære franske Skyts med Lethed hele Stormterrainet. Fjernelsen af denne Ubehagelighed var en Betingelse for videre Fremgang her.

I de første Dage af Marts indlededes de dertil svarende tyske Operationer med et intensivt Bombardement af *Mort-Homme* og hele den Højderyg, som derfra i nordøstlig Retning strækker sig hen mellem *Forges Bækken* og en Krumning af *Meuse*, hvis østligste Højdepunkt er Toppen 265, hvis midterste Del kaldes og som bærer Navnet *Côte-d'Oie* (Gaase Højen). Ryggens østligste Top er Højdepunktet 265, paa dens vestligere Del ligger *Bois-de-Cumières* og *Bois-des-Corbeaux* (Ravne Skoven).

Efter denne planmæssige Forberedelse gik *7. Marts* Infanteri af VII. tyske R.K. dels fra *Bois-de-Forges*, frem i Fronten, dels fra *Brabant* og *Samogneux*, idet Tropperne i Morgentaagen uhindret overskred Meuse,

En tysk Afdeling stiller til *Appel efter et Angreb ved Verdun.*

ind i Ryggen paa den franske Linie nord for *Forges Bækken.* Før de overraskede franske Infanterister havde forstaaet, hvad der gik for sig, saa de sig angrebet bagfra, blev splittede ad, dræbte eller taget til Fange. Paa samme Maade gik det Artilleriet, der, optaget af Angrebet i Fronten og nu uden Infanteribeskyttelse, ligeledes pludseligt blev overfaldet bagfra og for en stor Del faldt i Fjendens Hænder. Byerne *Forges* og *Régnéville* tog Tyskerne, men midt paa *Côte-d'Oie* standsedes *den 11. Marts* deres Fremrykning.

Et samtidigt tysk Fremstød mod *Béthincourt* og langs Vejen derfra til *Mort-Homme* mislykkedes.

Kampene paa Gaase Rygningen fortsattes foreløbigt til *den 10. Marts* i talløse Stød og Modstød og endte med, at Franskmændene kastedes ud af *Ravne Skoven* og *Cumières Skoven.*

Vi vender endelig tilbage til Egnen ved *Douaumont*, hvor imidlertid fra Øst Gnrl. v. Strantzs højre Fløj, V. tyske Res.K., Gnrl. *Grev Solms*, havde grebet ind i Operationerne og var trængt frem mod *Byen* og *Fortet Vaux.* Baade fra Nord og Øst væltede Tyskernes Angrebsstyrker massevis frem mod de franske Stillinger.

Især sloges man fra *den 8. Marts* Dag og Nat med forfærdelig Haardnakkethed i Terrainet mellem Byerne Douaumont og Vaux. Den 8. meldte den tyske Generalstab, at Rgterne Nr. 6 og 19 (de hører hver til sin Division, 9. og 10., af V. R.K.) havde erobret baade Byen og Fortet *Vaux.* Men Dagen efter berettede den i et nyt Telegram, at Fortet atter var i de Franskes Besiddelse, og disse hævder, at dette den Gang overhovedet ikke havde været taget. Medens III. A.K., udhvilet og med Hullerne i Ge-

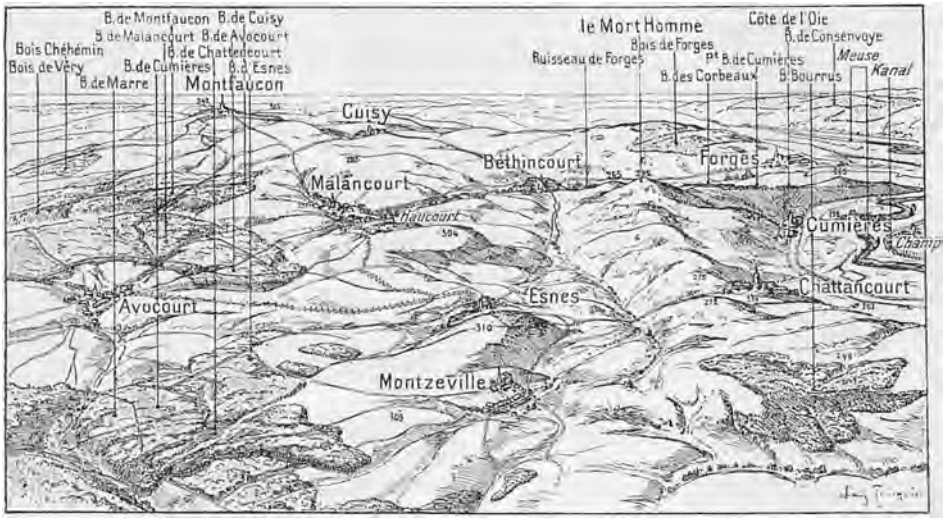

Relieſskitse over *Terrainet ved Verdun vest for Meuse*, set fra Syd.

ledderne nogenlunde fyldte, havde angrebet igen i Terrainet vest for Vaux, var 9. tyske R.Division, Gnrl. *v. Guretzky-Cornitz*, den 8. Øst fra gennem Slugten, i hvilken den lille *Vaux Bæk* flyder, trængt ind i Byen, men var igen samme Dag bleven kastet ud af denne. Efter at have modtaget Forstærkninger, kom 9. Division *den 10.* paany ind i Vaux og blev for 2. Gang drevet ud af Byen, men *den 11.* tidligt om Morgenen bemægtigede den sig for 3. Gang dens østlige Del og den sønderskudte Kirke, og Franskmændene var derfor ikke mere i Stand til at forjage Fjenden her.

Den 12. Marts melder Tyskerne meget heftig Artilleriduel paa begge

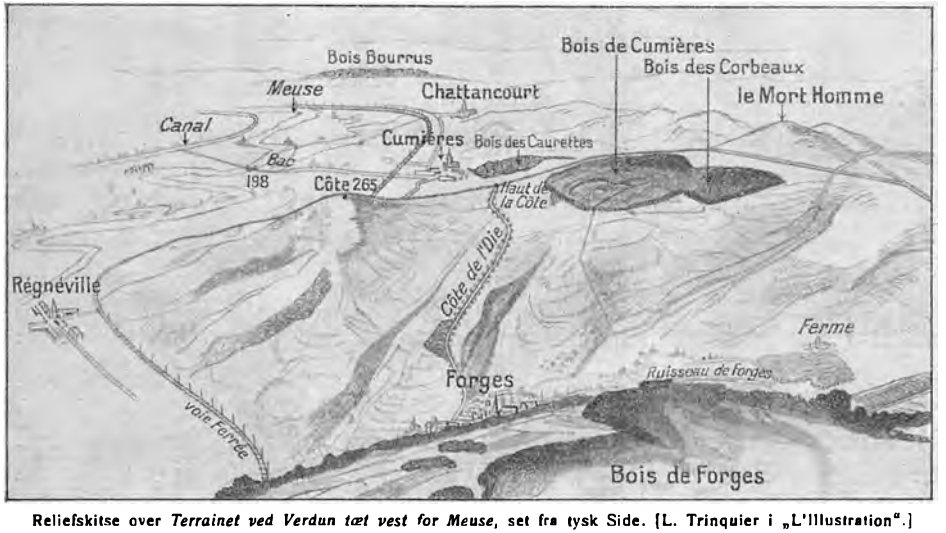

Relieſskitse over *Terrainet ved Verdun tæt vest for Meuse*, set fra tysk Side. [L. Trinquier i „L'Illustration".]

Sider af Meuse og helt over til Moselle, ingen Infanterikampe. Verdunskuespillets 2. Akt er forbi. Den har bragt Angriberne uhyggelige Fremskridt, men den har været dobbelt saa lang som Slagets 1. Akt, og de følgende Kampperioder skulde sluge endnu mere Tid.

Tyske Tropper under deres *Transport til Fronten.*

Det 3. Slag ved Verdun 14. Marts—19. April 1916.

Tyskerne gør kun smaa Fremskridt øst for Meuse, men erobrer Resten af 1. franske Forsvarslinie paa Flodens Vestside.

Der er altsaa atter indtraadt nogle Dages Pause i de tyske Angrebsoperationer. Men medens over hele Linien det svære Skyts tordner videre baade fra tysk og fransk Side, forbereder Kronprinsens Generalstab et nyt Fremstød.

Foran *Côtes-Lorraines* sker der intet udover det gensidige Bombardement.

Paa Nordfronten, ved *Douaumont* og *Vaux*, varer Opholdet 5 Dage. Saa foretager Tyskerne *den 16. Marts* 5 Angreb ved *Vaux,* og dermed er Kampen atter i Gang med om muligt endnu større Raseri og uden Afbrydelse Dag eller Nat, baade her og i Skovene Vest over mod Meuse. *Den 18.* meldes fra tysk Side om Nærkampe syd for *Fort Douaumont* og vest for *Vaux*, Franskmændene siger, det var 6 mislykkede tyske Angreb. *Den 19.* afslaar Tyskerne

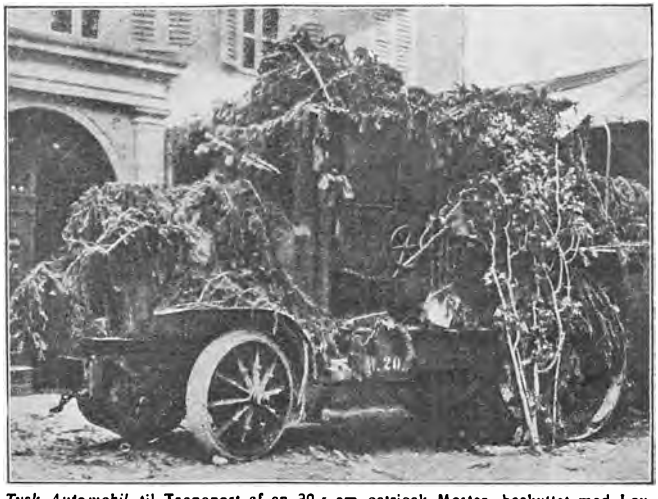

Tysk Automobil til Transport af en 30,5 cm østrigsk Morter, beskyttet med Løvværk, for at Fjendens *Flyvere* ikke skal opdage det.

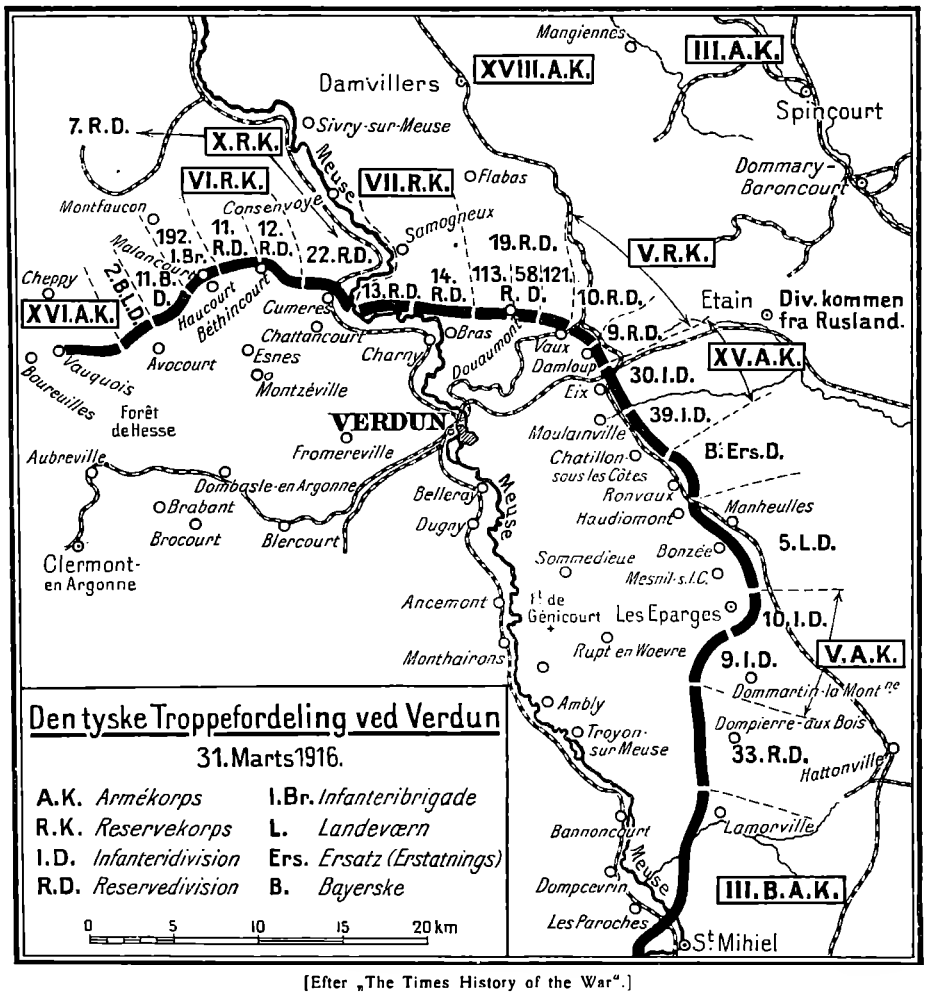

[Efter „The Times History of the War".]

ved *Vaux* en fransk Divisions Fremstød. *Den 25. Marts* trænger tyske Afdelinger ind i *Caillette Skoven. Den 31.* voxer Kampene i Heftighed, og Tyskerne tager næsten hele den vestlige Del af *Vaux*. De paafølgende Dage gør de fremdeles smaa Fremskridt, men *3. April* kaster Gnrl. *Mangin* med sin 5. Division dem ved et raskt Angreb atter ud af hele *Caillette Skoven*. Saa dør Virksomheden hen. De Franskes Linie gaar fra *Chenois Skoven* over *Fort Vaux* og Udkanten af *Vaux* gennem Caillette Skovens nordlige Spids, sønden om *Fort Donaumont*, over *Thiaumont Fme* til *Haudromont Skovene* og *Côte-du-Poivre*.

I alle disse Kampe paa Nordfronten havde indtil da tyske Divisioner under alle Omstændigheder af III., VIII., XV., XVIII. og XXI. A.K., af V., XI., XVI., og XXII. R.K. deltaget.

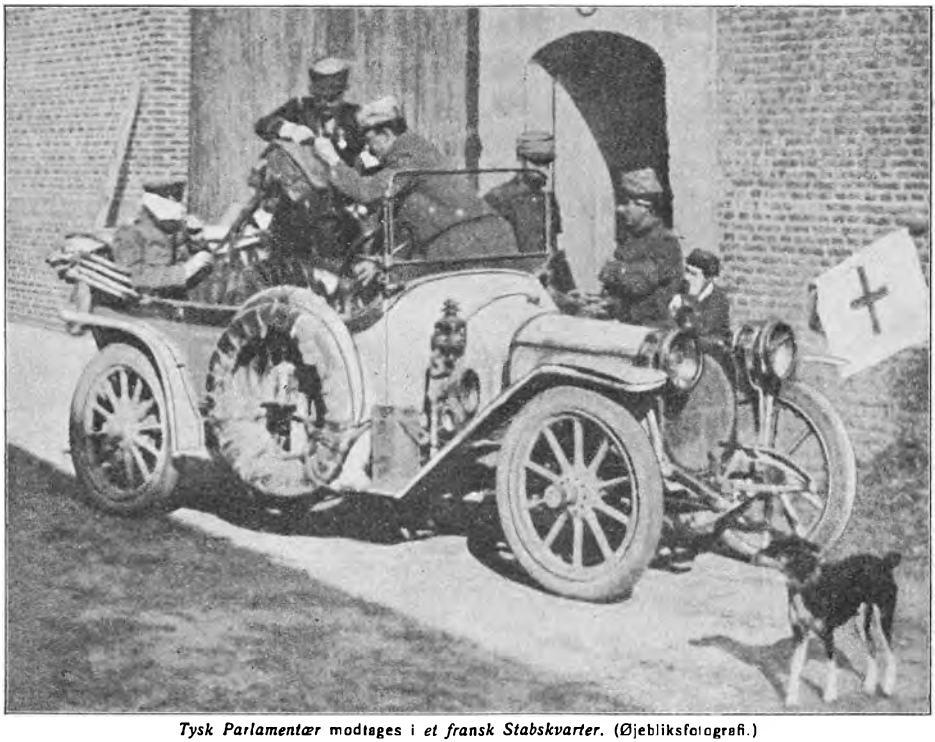

Tysk Parlamentær modtages i *et fransk Stabskvarter.* (Øjebliksfotografi.)

Imidlertid var allerede i de første Ugers Kampe de tyske Angrebstropper bleven meget stærkt medtagne. Navnlig gjaldt dette III. og XVIII. A.K. Det førstnævnte Korps havde, paastaas der, i Dagene 21.—29. Februar og 8.—10. Marts (i Mellemtiden havde det været trukket ud af Ilden) af sin Styrke ved Angrebenes Begyndelse og det efterhaanden tilgaaede Erstatningspersonale mistet 22,000 Mand eller omtrent lige saa meget som hele sin Begyndelsesstyrke. Noget lignende gjaldt ogsaa XVIII. A.K., af hvilket navnlig 21. Div. havde lidt meget; bl. a. var Chefen for Rgt. 87, Oberst *Gabain*, faldet den 26. Februar. Til at bringe Forholdene paa den nordlige Front i ønskelig Orden igen behøvede Tyskerne Tid, saa meget mere som det, trods deres ogsaa i det 2. Verdunslag ganske respektable Fremgang her var bleven klart, at der maatte flere og friske Stridskræfter til for at overvinde Modstanden paa dette Frontstykke.

Tysk Generalit. *von Kosch.* Fra Krigens Udbrud Chef for 10. Div. (V. A. K., Hovedgarnison i Posen). Deltog til Sommeren 1916 i alle Armékorpsets Kampe i Egnen omkring Verdun, spillede derpaa en fremtrædende Rolle under Krigen med Rumænien.

Hertil kom, at de franske Positioner vest for Meuse fremdeles generede Angriberne meget. Fra Artilleriplacementerne ved *Charny*, *Chat-*

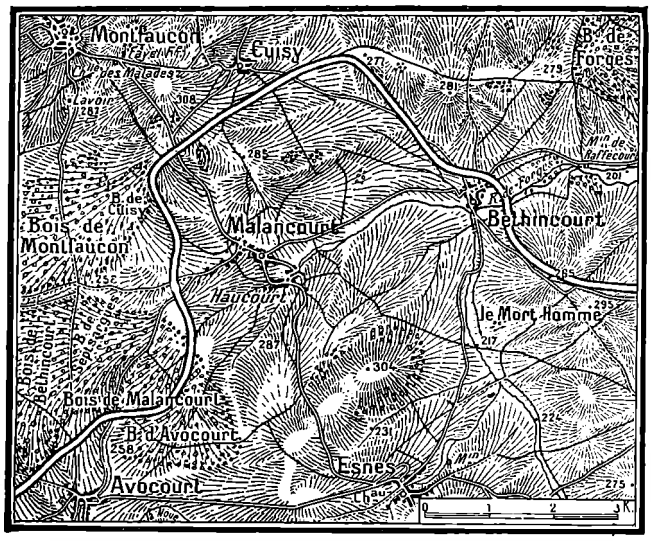

Det franske Frontstykke mellem *Mort-Homme* og *Avocourt* ved Begyndelsen af *det 3. Slag ved Verdun 1916.* [L'Illustration".]

tancourt og det dominerende Højdeparti ved *Mort-Homme* laa navnlig Terrainet foran *Côte-du-Poivre* stadigt under en ubehagelig Ild.

Dels for at svække Modstanden paa Nordfronten ved at drage de franske Reserver ved selve Verdun bort i andre Retninger, dels for at umuliggøre den nysomtalte Flankering, dels endelig for som Slutningsmaal at gennembryde den franske Front vest for Meuse med Direktion St. Mihiel, saa at den alt af 5. tyske Armé i August—September 1914 forgæves forsøgte fuldstændige Cernering af Verdun Rayonen nu kunde blive til Virkelighed, havde Kronprinsens Generalstab da foreløbigt valgt sig *et nyt Hovedangrebspunkt*, nemlig Verdun Frontens *venstre Fløj*.

Efter Udløbet af det 2. Verdunslag dannede de franske Linier foran *Mort-Homme*, *Højden 304* og Byerne *Esnes* og *Avocourt* et Fremspring omkring Byerne *Béthincourt* og *Malancourt* paa over $^1/_2$ dansk Mil, der frembød sig som et udmærket Objekt for et koncentrisk Angreb.

Til Planens Udførelse disponeredes over Divisioner af VI. og VII. R.K., X. R.K., Gnrl. *v. Eben*, XVI. A.K., Gnrl. *v. Mudra*, VII. bayerske

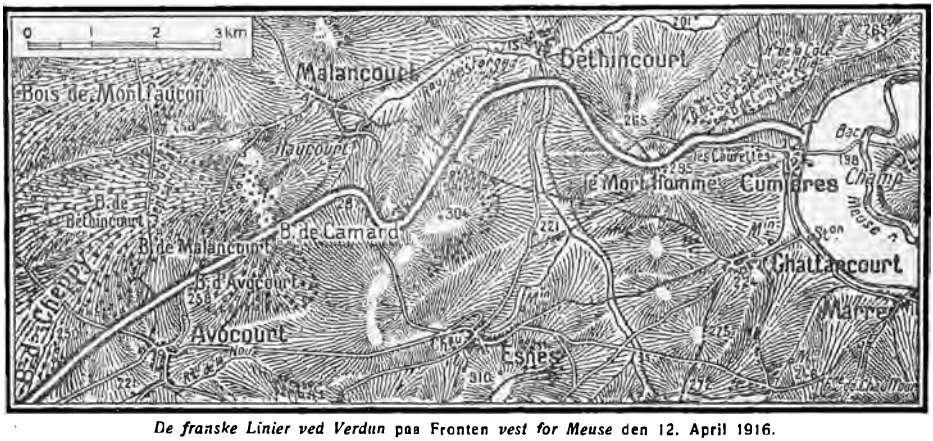

De franske Linier ved Verdun paa Fronten *vest for Meuse* den 12. April 1916.

A.K. og det württembergske XIII. Landev.K.

De franske Linier vest for Meuse stod under Overbefaling af Gnrl. *de Bazelaire*. Blandt de under ham i de følgende Kampe stillede Armékorps omtales særligt det IX. paa Strækningen Mort-Homme–Avocourt, den alt fra Marne og Yser bekendte 42. Inf. Div. (VI. A.K.), Gnrl. *Grossetti* XVIII. A.K.

Den 14. Marts om Eftermiddagen gik hele det schlesiske VI. R.K. fra Nord og Nordøst fra *Bois-des-Corbeaux* frem mod *Mort-Homme's* tvende Toppe, *265* og *295*.

Generalerne *Joffre* og *de Bazelaire*. Sidstnævnte fremhæves for sin Ledelse af Forsvaret af de franske Linier ved *Verdun vest for Meuse*, navnlig ved *Højden 304* i Dagene 3.—8. Maj. — Gnrl. Bazelaire kommanderede ved Krigens Udbrud 52. Inf.Brig. (26. Div., XIII. A.K. Clermont-Ferrand.).

Et foregaaende voldsomt Bombardement med Granater og Gas havde næsten ganske raseret Feltværkerne foran 265 og dræbt eller forjaget Besætningerne. Det lykkedes Tyskerne at naa næsten op til Toppen af 265, men nye Angreb, afløste af Modangreb, bragte dem indtil *den 18. Marts* foreløbigt ikke Fremgang af væsentlig Betydning.

Mod det franske Fremspring vest for Mort-Homme aabnedes Stormløbene *den 20. Marts*, og det paa Franskmændenes yderste venstre Fløj, mod *Avocourt Skoven*, af Bayrere og württembergske Landeværnstropper. Skovens Besætning, en Inf.-Brigade, blev dræbt eller taget til Fange, og blandt Fangerne var baade Brig.Chefen og begge Rgt.sCheferne. *Den 22. Marts* faldt franske Støttepunkter sydvest for *Haucourt*. Byen *Avocourt* formaaede Franskmændene dog at holde, og *den 29.* foretog de et heldigt Modangreb, som gav dem et Stykke af Skoven tilbage.

Men imidlertid havde Tyskerne *den 28. Marts* sat Angrebet i Gang

paa *Malancourt*. Samme Dag fik de fat i Stillingerne nord for Byen, *den 30.* tog de selve Byen, *den 1. April* og de næste Dage fortsattes deres Fremstød her, *den 5. April* erobrede de *Haucourt* og *den 7.* den nordlige Del af *Højden 287*, den saakaldte *Termit Høj*.

Hermed var *hele den forreste franske Linie nord for Forges Bækkens øvre Løb bukket under* med Undtagelse af *Béthincourt*. Denne By var det nu umuligt at hævde Besiddelse af, og *Natten mellem den 8. og 9. April* befalede da Pétain Gnrl. de Bazelaire i al Stilhed at rømme de derværende Befæstningsanlæg. Det skete, uden at Fjenden mærkede det.

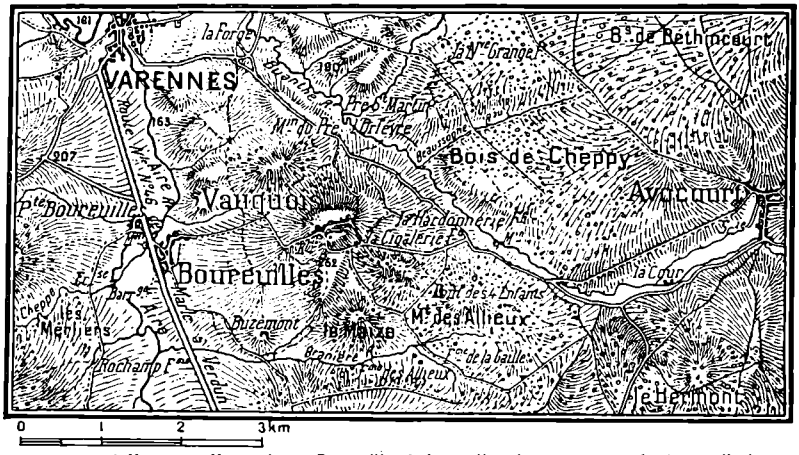

Egnen ved *Varennes, Vauquois* og *Boureuilles* i det østlige Argonne og *stødende op til den vestlige Fløj af Kampfronten ved Verdun.*

I nær Forbindelse med disse Begivenheder havde Kampe udviklet sig vest for Tyskernes Angrebsfront. Det var det franske Artilleri, som med godt Resultat fra *den 16. Marts* fra Positioner syd for *Boureuilles* og *Vauquois* havde bombarderet de tyske Forbindelseslinier og Troppesamlingssteder i det bjerg- og skovrige Terrain op imod *Montfaucon*. Franskmændene var meget virksomme her, navnlig indtil Udgangen af April, og bidrog paa denne Maade meget til at standse Fjendens Offensiver mod *Avocourt*.

Den 24. Marts havde Tyskerne skudt *Byen Verdun* i Brand.

Dagene til noget over *Midten af April* kendetegnes ved en Række heftige franske Forsøg uden større Held paa baade øst og vest for Meuse at vinde noget af det tabte tilbage, saaledes *den 10.* ved *Béthincourt* og *Haucourt*, *den 11. ved Côte-du-Poivre*, *den 15.* ved *Fort Douaumont* og Slugten ved *Vaux* o.s.v. Af tyske Fremstød kan mærkes et Angreb af 38. Inf.Div. (XI. R.K.) *9. April* ved *Bois-des-Corbeaux* og 3 Dages Angreb *17., 18. og 19. April*, der bl. a. fører til Erobringen af et Stenbrud syd for *Haudromont*. Men derefter falder i alt Fald Tyskerne for de næste 2 Uger saa temmelig til Ro efter de gjorte Anstrængelser. Den 3. Fase af Aktionen mod Verdun eller det 3. Slag om Fæstningen er til Ende.

Det 4. Slag ved Verdun 4.—31. Maj 1916.

Tyskerne erobrer 304 og Mort-Homme.
Franskmændene erobrer Fort de Douaumont tilbage, men mister det igen.

Efter det foregaaende Kampafsnit stod Tyskerne *vest for Meuse* foran *den 2. franske Befæstningslinie*, ja, de havde jo alt bidt sig fast i denne ved *Mort-Homme* og paa *Côte-d'Oie*. Det var imidlertid nødvendigt for dem, hvis de skulde tænke paa at erobre Verdun, ogsaa at fortrænge Fjenden fra disse Positioner, fra hvilke det franske Artilleri fremdeles støttede Forsvaret paa højre Side af Floden. Men der skulde Kræfter til. Atter maatte de tyske Tropper derfor have et Pusterum, og dette blev denne Gang, som sagt, et Par Uger langt.

Gnrl. *de Langle de Cary* præsenterer for Gnrl. *Joffre* Gnrl. *Descoings*, der er fremhævet for sin Ledelse af de ham underlagte Tropper i Kampene vest for Meuse.

Imidlertid var paa fransk Side Gnrl. *de Langle de Cary* traadt tilbage fra Posten som Højstbefalende over den franske Midtefront („la Groupe des Armées du Centre"), der strakte sig fra Verdun til Compiégne, og bleven afløst af Gnrl. *Pétain,* og i dennes Sted havde Chefen for 2. Armé, Gnrl. *Nivelle,* overtaget Kommandoen over Stridskræfterne ved Verdun. Situationen var vanskelig.

Særligt var Manøvreringen med de betydelige franske Troppestyrker, som efterhaanden var bleven samlede paa denne Kant — 3. Armé var, efter at være bleven reorganiseret, atter bragt frem, og ifølge tysk Paastand skal ialt 16 nye franske Divisioner i April Maaned have forstærket

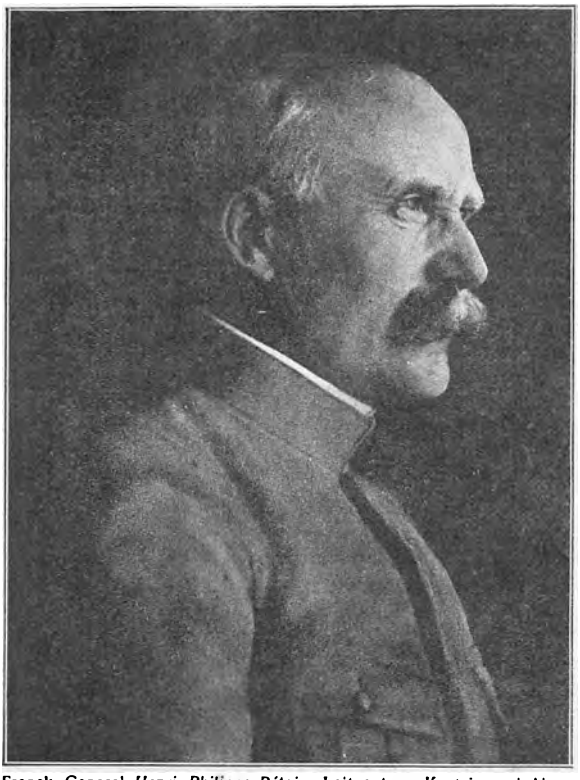

Fransk General *Henri Philippe Pétain*. Løjtnant og Kaptajn ved Alpejægerne, dernæst i Staben ved XV. A.K. og ved Guvernementet i Paris. 1902 Lærer ved Skydeskolen i Châlons, derpaa ved „École de Guerre", ved hvilken den Cang Gnrl. Bonnal var Chef, Gnrl. Lanrezac, Oberst Foch og Comdt. Fayolle Lærere. (Vi skal nu nærmere detaillere Oplysningerne under Pétains Portræt foran S. 463:) Ved Krigens Udbrud Chef for 4. Inf.Brig. (2. Div., I. A.K.). 20. Aug. 1914 Brig.Gnrl. Under Slaget ved Charleroi forsvarer han sig ved Dinant heldigt mod overlegne tyske Styrker, der vilde passere Meuse. Samme Maaned faar han 6. Inf Div. (III. A.K.). Udmærkede sig ved Guise, derpaa i Marneslaget ved et dygtigt Angreb ved Monceau-les-Provins, ligeledes under Forfølgningen af Tyskerne fra Marne til Reims ved Ferme Godat. 20. Oktbr. 1914 Chef for XXXIII. A.K. efter Gnrl. d'Urbal, med hvilket han udmærkede sig særligt 5. Maj 1915, da han i et Fremløb tog de tyske Stillinger ved Carency og Ablain-Saint-Nazaire (10,000 Fanger, 30 Kanoner). Udmærkede sig ved Massiges i Champagne. Septbr. 1915 Stabschef hos de Castelnau. Afløser de Castelnau som Arméchef ved Somme—Oise. Derefter Kommandoen over 2. Armé. 30. April 1917 udnævnt til den franske Hærs Generalissimus.

Fronten ved Verdun —, alt andet end bekvem. Medens Tyskerne havde udmærkede Kommunikationer paa deres Side bag hele Frontstykket, ligesom de jo stod i en Bue uden om Forsvarerne, var disse med Hensyn til Forskydninger og Afløsninger af Tropperne og Tilførsler henvist til Terrainafsnittet mellem Meuse og det sydlige Argonne. Tyskerne kunde have deres Depoter, Samlingssteder og Reserverne tæt op bag Kamplinien. Franskmændene havde ikke Plads til de mange Divisioner ved selve Verdun, men maatte lægge dem forholdsvis langt tilbage for pr. Jernbane og Automobilkolonner at transportere Forstærkningerne frem og de afløste Styrker m. m. tilbage. Disse Besværligheder maa have spillet deres Rolle, naar det endnu i et Par Maaneder kom til, omend langsomt, at gaa tilbage for Franskmændene.

I de franske Linier vest for Meuse dannede siden Midten af April (se Skitsen forneden S. 620) nu paa højre Fløj *Mort-Homme*, i Midten *Højden 304*, paa venstre Fløj *Avocourt* de tre Hovedstøttepunkter. Mellem Mort-Homme og 304 var der et større, mellem 304 og Avocourt Skoven et mindre Fremspring i Linierne.

Mort-Homme er, som man ser af Kortskitserne, det højeste Punkt af et langt bølgeformet Plateau, der i væsentlig Retning Nord—Syd strækker sig fra *Forges Bækkens* nedre Løb til *Bois Bourrus*, skraanende mod Øst ned mod *Meuse*, mod Vest ned mod den lille Bæk *Esnes*, paa hvis vestlige Side atter Toppen *304*

rejsersig. Siderne af Mort-Homme er dækkede af tynde Skovparceller, selve den øverste Del er nøgen.

Den 3. Maj begyndte Tyskerne en voldsom koncentrisk Beskydning af de forreste Stillinger i Midtepartiet. *Den 4. Maj* sattes Infanteriangrebet ind, en Del af de nævnte Stillinger erobredes, men toges atter tilbage af Franskmændene.

Den 5. Maj rettedes det tyske Angreb mere vest paa mod den sydlige Del af *Termit Højen* og mod den lille *Camard Skov*, der ligger tæt ved Vejen Haucourt—Avocourt. Det afvistes af 18. Inf.Div. (IX. A.K.).

Efter nyt Bombardement fulgte *den 7. Maj* fra Øst, Nord og Vest med flere Divisioner et kraftigt, 5 Gange gentaget tysk Fremstød mod 304. Søsterdivisionen af IX. franske A.K., 17., kæmpede med største Fortvivlelse, men Toppen af 304 gik tabt, ihærdige Modangreb de næste Dage formaaede ikke at retablere Situationen, og Franskmændene maatte nøjes med at holde Højdepunktets sydlige Skraaning fast, som Fjenden heller ikke senere blev i Stand til at fordrive dem fra.

I tysk Granatild paa Skrænterne af Le-Mort-Homme.
[Efter „The Times History of the War".]

Tyskerne, over hvis Linier her den fra den russiske Front bekendte Gnrl. *v. François* havde faaet Overbefalingen, fortsatte nu med Smaaangreb over hele Linien og med en uafbrudt Artilleribeskydning en Uge igennem, inden de *den 17. Maj* om Aftenen skred til deres næste større Angreb.

Disse rettedes flere Dage i Træk dels, og uden Held, mod den sydlige Del af *Avocourt Skoven*, dels navnlig mod Terrainet mellem Mort-Homme

og 304, som de satte sig i Besiddelse af — 304 forsvaredes af 36. franske Inf.Div. (XVIII. A.K.) —, og endelig *den 20. Maj* lykkedes det II. tyske A.K. at erobre ogsaa det sydlige Højdepunkt 295 paa *Mort-Homme.* I en Korrespondance af 22. Maj fra Paris til „Times" hed det herom:

Angrebet paa *Mort-Homme* omfattede i Forhold til Slagfronten kun et lille Rum, men foretoges med stor Ødslen af Ammunition. Bombardementet naaede Kl. 1 Eftm. sit Højdepunkt. Over 60 Batterier var samlede sammen langs de sydvestlige og nordøstlige Skraaninger op til Mort-Homme for at beskyde de franske Stillinger dér, og den forreste Forsvarslinie blev tilintetgjort. En Time senere rykkede Infanteriet frem. Et Øjenvidne iagttog, at dette *den 20. Maj* angreb i 7, paa enkelte Steder i 8 Linier, der fulgte efter hverandre med 50—100 m Mellemrum. Der opstod saa en Bajonet- og Haandgranatkamp, i hvilken Tabene paa begge Sider var svære. Den Gang endnu var Toppen under Artilleriild fra begge Sider.

En tysk Soldats Lig, fundet knælende med Ansigtet trykket ned i en Brokbunke under Kampene paa *den sydlige Skraaning af 304.* [„Le Pays de France".]

Under nye forbitrede Kampe i Dagene *23.—29. Maj,* der hørte til de blodigste i hele Krigen, tog XI. tyske R.K. *Cumières* og Resten af de franske Linier mellem denne By og Mort-Homme. Alle franske Modangreb kunde ikke forandre Tingenes Tilstand.

Den 2. franske Forsvarslinie vest for Meuse var ved Maj Maaneds Udgang gaaet tabt.

En fransk Officer, der bl. a. havde været med ved Ypres, Souchez og Carency, giver følgende nærmere Skildring af Kampen om *Mort-Homme*:

Han havde, selv efter det 1. Verdunslag, ikke tænkt sig Muligheden af, at en Kamp kunde naa en saadan Karakter af Raseri som den ved Mort-Homme.

„Intet af, hvad Lærebøgerne siger, eller af, hvad Teknikerne har forudset, er nu til Dags rigtigt."

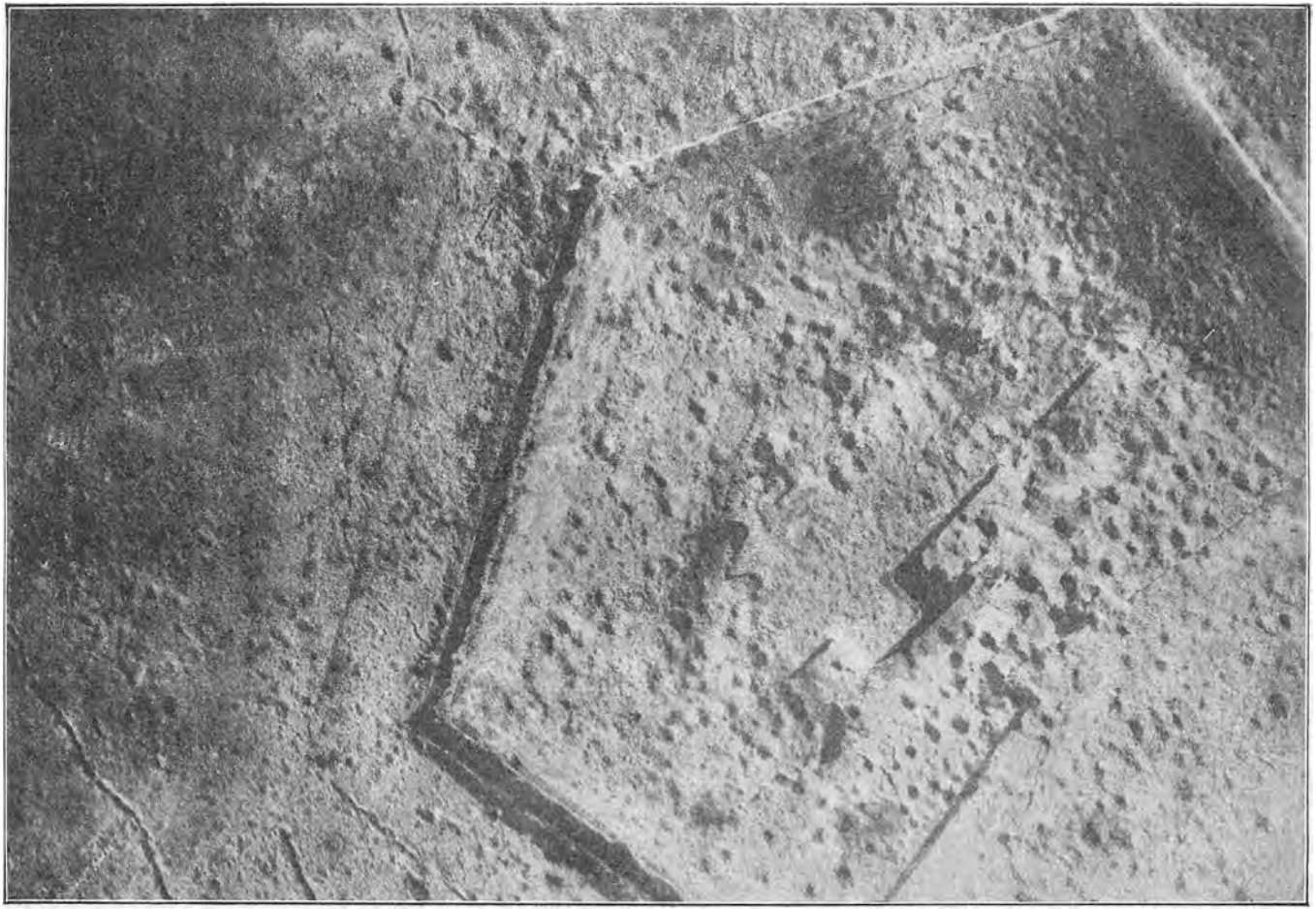

Fort Douaumont ved *Verdun*, set i 1200 m Højde den 19. Maj 1916.
[Optaget af en fransk Flyver og fremstillet i „Den franske Hærs fotografiske Sektion", gengivet i „L'Illustration".]

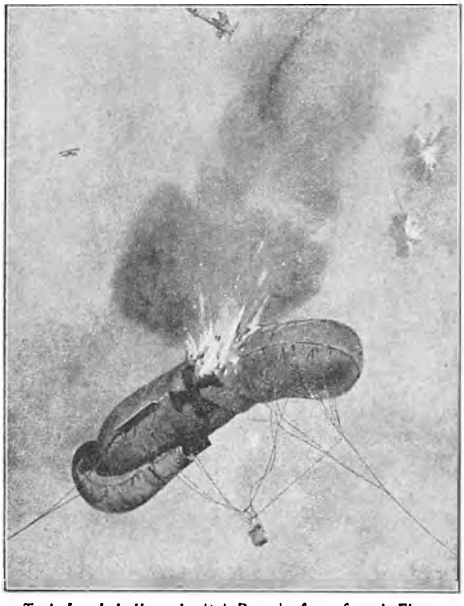

Tysk Lænkeballon skudt i Brand af en *fransk* Flyver.

„Selv under en Hagl af Granater kan Tropper vedblive at slaas, og midt i det frygteligste Bombardement er det fremdeles de Kæmpendes Moral, det kommer an paa. Tyskernes Bombardementer overgik alt, hvad man havde forestillet sig."

„Da min Bataillon *den 20. Maj* blev kastet frem til Forstærkning, var alt Observationsposterne og Løbegravene i 1. franske Linie fuldstændigt ødelagte. Tyskernes Spærreild, som havde afløst Beskydningen af 1. Linie, faldt paa Vejen over 2 km bag denne. Af og til forlængede Fjendens svære langtrækkende Skyts sin Ild for at søge at naa vore Batterier og deres Forbindelseslinier. Da vi Kl. 8 Aften i Automobiler ankom bag 2. Linie, ramte adskillige Granater vore Køretøjer og dræbte Folk. Bataillonens udmærkede Aand led intet derved, og dette er det nok værd at lægge Mærke til, fordi det er langt lettere at holde sig strunk midt i Kampens Hede end, naar man først nærmer sig Kamplinien."

„. . . . . "

„Hvor vi laa, var der saa godt som ingen Skytte- eller Forbindelsesgrave tilbage. Hver halve Time forandredes Jordoverfladen af den stadigt lige stærke Granatild. Det var et fuldstændigt Ildbad. Vi rykkede frem i Spring, dækkende os i Granathuller, og somme Tider saa vi en Granat slaa ned netop i det Hul, vi lige havde forladt for at avancere. En Hundred Mand af Bataillonen blev helt begravede, og det var daarligt, vi havde Tid til at standse og hjælpe dem op."

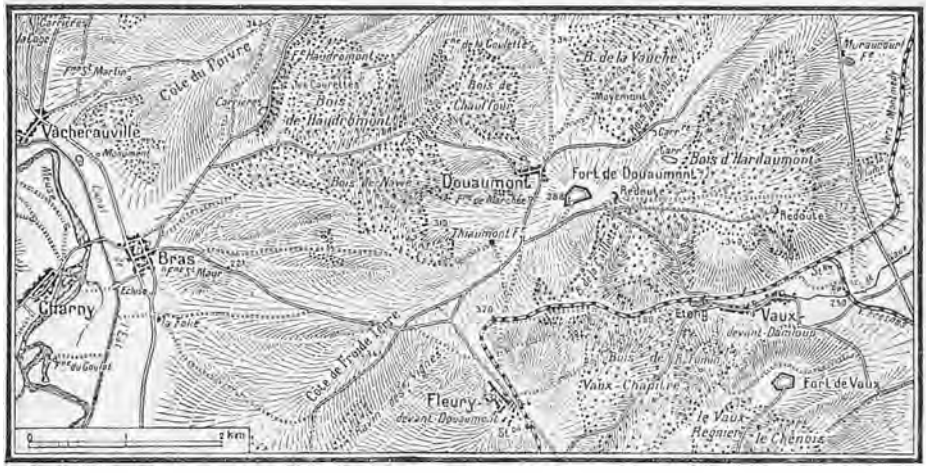

Detailskitse over *Terrainet ved Forterne Douaumont og Vaux ved Verdun.* [Efter „Le Pays de France".]

„Pludseligt stod vi ved Levningerne af vor 1. Skyttegravslinie, netop lige som Bocherne naaede vore Pigtraadsnet eller rettere Resterne af disse."

„I dette Øjeblik forlængedes den tyske Spærreild, og de fleste af vore Folk i Granathullerne blev derved i Stand til at slippe op og indhente os."

„Tyskerne angreb i Masseformationer, i store Kolonner paa 5—600 Mand, foran hvilke der løb 2 Bølger Skytter. Vi havde kun vore Rifler og Maskingeværer, fordi 75^{mm} Piecerne ikke kunde komme til at virke."

Tysk Gnrlt. *Wichura*, Chef for 5. Inf.Div. (Frankfurt-an-der-Oder, III. A.K.). Udmærkede sig i Kampene ved Soissons ved Nytaar 1915, i Champagneslagene og i 1916 ved Verdun.

„Heldigvis lykkedes det Flankeringsbatterierne at enfilere Bocherne fra højre. Det er absolut umuligt at skildre de Tab, Tyskerne maa have lidt i disse Angreb. Intet kan give en Idé derom. Hele Rækker blev slaaede ned, og de, der fulgte efter, led samme Skæbne. (En engelsk Korrespondent siger forresten, at de tyske Skyttelinier, naar de kom ind i en Ildorkan, smed sig ned for derpaa — de Overlevende — at rejse sig og styrte frem med den næste Stormlinie. Det er jo en naturlig Taktik, men den gør paa Iagttageren det Indtryk, at Mandefaldet er større end det virkeligt er. I et Uvejr af Maskingeværer og 75^{mm} Kanoner blev de tyske Kolonner pløjede i Furer af Døde. Det var imidlertid ganske, som om man skulde arbejde med en Rive i Vand, — Furerne fyldtes strax igen. Alene dette viser, med hvilken Foragt for Menneskeliv de tyske Stormløb forberedes og gennemføres....."

„Der er Skraaninger paa *304*, hvor Jordoverfladen er hævet flere m af Dyn-

Fransk Divisionsgnrl. *Charles Mangin*, f. 1866. Tjent i Tonkin og Afrika. Deltaget i Marchands Expedition til Fashoda 1898. August 1914 Chef for 8. Inf.Brig. (4. Div., II. A.K.) og med Brigaden afgivet til Gnrl. Sordets Kav.Korps i Belgien. Sept. 1914 5. Inf.Div (III. A.K.), med hvilken han udmærkede sig ved Marne og i Artois. Marts 1916 med sin Div. fra Frise ved Somme til Verdun. Juni 1916 III. KolonialK.

ger af tyske Lig. Undertiden hænder det, at den 3. tyske Angrebsbølge benytter den 2. Bølges Døde som Vold og Dækning. Det var bag Volde af Lig, at vi *den 24. Maj* saa Bocherne dække sig, medens de ordnede sig til deres næste Fremløb."

Mens de fornævnte ret vigtige Begivenheder udspilledes, havde Tyskerne *nord og øst for selve Fæstningen* nærmest forholdt sig passive. Derimod havde Franskmændene plaget dem med idelige smaa Modstød. Saaledes havde Dele af det franske III. A.K. den *21. Maj* tilbageerobret Stenbruddet syd for *Haudromont Gaarden* og nogle Skyttegrave ved *Vaux*.

Af ganske særlig Interesse var et Fremstød, som Gnrl. *Mangin* med 5. Inf.Div., der hører til sidstnævnte Korps, førte mod *Fort-de-Douaumont* — mærkeligt nok netop ogsaa forsvaret af Dele af 5. tyske Inf.Div., Gnrllt. *Wichura* —, og som i Dagene *22.—24. Maj* atter satte de Franske i Besiddelse af Fortet. Efter franske og tyske Kilder skal vi skildre denne Episode:

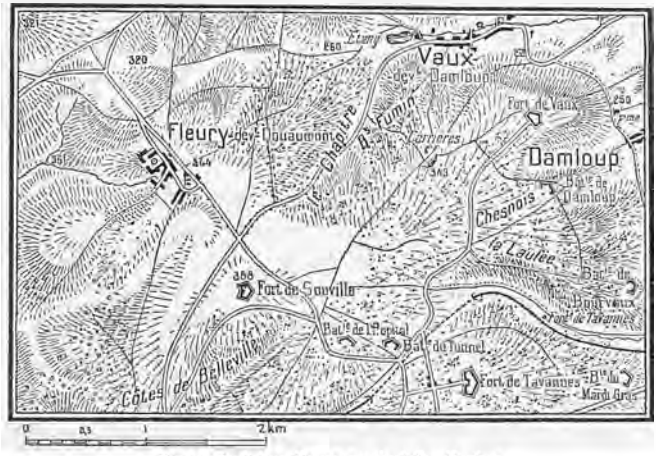

Egnen Omkring *Fleury* nordøst for Verdun.

Ved Solopgang *den 22. Maj* gik de tyske Lænkeballoner omkring Douaumont til Vejrs, men Kl. 8 styrtede en fransk Flyvereskadrille sig over dem, bombarderede dem med brændbare Stoffer, og 6 af de tyske „Pølser" gik op i Flammer.

10 Minutter før 10 sprang Soldaterne af 10. Inf.Brig., Rgterne. 36 fra Caen, 129 fra Le Håvre, ud af deres Skyttegrave, der kun laa 350 m. fra Fortet. Den franske Artilleriild havde i Forvejen ødelagt de tyske Observationsposter og Pigtraadshegn.

Ft. Douaumonts tyske Besætning bestod af 1. Batl. af Grenaderrgt. No. 12 (10. Inf.Brig., 5. Div., III. A.K.) under Kommando af Kaptajn *Kalan vom Hofe*.

129. Rgt. styrede lige mod Fortet, støttet til venstre af 36. Rgt., til højre af Rgt. 74, der har Garnison i Elboeuf og hører til 9. Inf.Brig. 10 Minutter efter stod Rgt. 129 i det sydvestlige Hjørne af Fortet. Et bengalsk Blus afbrændtes som Tegn paa, at Angrebet var lykkedes. Medens Rgt. 36 stormede videre i nordlig Retning, trængte Rgt. 129 længere ind i Fortet, Pionerer indrettede den erobrede Del af det til Forsvar, og Maskingeværdelinger tog Opstilling her.

Rgt. 74, som skulde tage Terrainet øst for Fortet, mødte imidlertid en saa forfærdelig Ild, at det ikke blev muligt at fordrive den tyske Besætning fra Fortets nordvestlige Hjørne.

Kl 10 Aften *den 23. Maj* kom det tyske Hovedangreb, rettet væsentligt mod Rgt. 36 og ledsaget af et voldsomt Bombardement, der fortsattes hele Natten og den paafølgende Dag.

Den 24. Maj afløstes 10. Brigade af andre Tropper, men nu kastedes 2 bayrske Inf. Divisioner mod Fortet.

Franskmændene maatte opgive dette igen, fordi deres Styrker til højre og venstre for Forterne blev kastede tilbage af det voldsomme Modangreb.

I de sidste Dage af Maj begyndte Tyskerne atter at røre sig i den samme Egn. *Den 24.* tog de Stenbruddet ved Haudromont for 2. Gang, *den 25.—27.* bemægtigede de sig Skovpartiet vest for Fortet. *Den 29.* begyndte det svære tyske Skyts Artilleriforberedelsen til det sidste store Angreb mod Verdun Fronten, det, vi vil betegne som det 5. Slag om Besiddelsen af den navnkundige Fæstning.

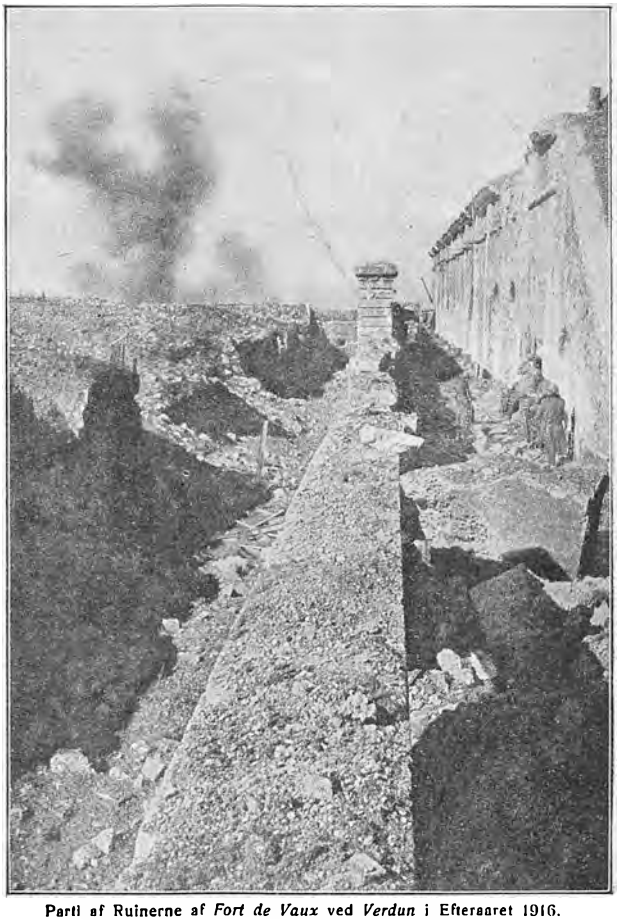

Parti af Ruinerne af *Fort de Vaux* ved *Verdun* i Efteraaret 1916.

Det 5. Slag ved Verdun 1. Juni—12. Juli 1916.

Tyskernes store Aktion mod Verdun slutter med Erobringen af Fort-de-Vaux, Ouvrage-de-Thiaumont, Byen Fleury og Batterie-de-Damloup.

Gnrl. *Nivelles* mislykkede Forsøg paa at tilbageerobre *Fort Douaumont* og Tabet af *Cumières*, *Mort-Homme* og *304* havde gjort et meget nedslaaende Indtryk i Frankrig, hvilket gav sig temmelig stærke Udtryk i Pressen. Den store Jubel, som den 25. Maj havde hersket i Paris, havde hurtigt givet Plads for den ganske modsatte Stemning. Man gøs over Tabene, Kampene ved Verdun alt havde kostet, trøstede sig nok noget ved Tanken om, at ogsaa de tyske Ofre maatte have været meget store, men begyndte at frygte for Resultatet. Og dog havde de stedfundne Kampe været det bedste Vidnesbyrd om, at den franske Hær i alle Retninger var sin stærke Modstander voxen.

De stadigt i Varighed voxende Kampperioder — det 1. Slag havde

holdt ud i 6, det 2. i 14, det 3. i 29, det 4. endog i 51 Dage —, Tyskerne maatte anvende for at naa deres Maal, var jo netop det tydeligste Bevis paa, hvorledes Vanskelighederne ved Angrebet ophobede sig, og varslede slet ikke ugunstigt for dem, der ikke var alt for tilbøjelige til at opgive Haabet. Tyskernes sidste Anstrængelser kom til at strække sig over *hele 3 Maaneder.* De hørte først op med Offensiverne ved *Fort-de-Souville* i *første Halvdel af September.* Men skal vi tale om en nogenlunde

Paa Vejen fra *Verdun* til *Fort Vaux* i 1916.

sammenhængende Række Kampe, saa at vi kan betragte dem som et samlet Slag, endte de *den 12. Juli.*

For Tyskernes Vedkommende havde Fremgangen vest for Meuse ikke svaret til Forventningerne, end sige til Ønskerne. Hvor Terrainvindingen her var størst, havde man vundet knapt 4 km frem, medens det erobrede Bælte nord og øst for Fæstningen i Gennemsnit var henved en halv Snes km dybt. Vest for Floden stod man endnu et godt Stykke fra den faste Forsvarslinie, Øst paa var denne paa et enkelt Sted gennembrudt.

Det var derfor ganske naturligt, ja, nødvendigt, at *Hovedstødet,* dersom Sejr skulde vindes indenfor et nogenlunde rimeligt Tidsrum, *atter vendtes mod det aabne Saar paa den faste Nordfront.* Artilleriets Masseild mod dette Punkt havde i de sidste Dage af Maj forudsagt de næste Skridt fra Angribernes Side.

Den 1. Juni gaar saa Tyskerne fra Vaux, Hardaumont og Douaumont løs paa *Bois-de-la-Caillette* og tager denne Skov.

Den 2. Juni fortsætter de Fremrykningen mod Syd gennem *Vaux, Chapître* og *Fumin Skovene*, og fra Woëvre Sletten ved Chausséen *Étain—Verdun* trænger andre Styrker ind i Byen *Damloup.*

Hovedobjektet i den af Tyskerne nu begyndte Kamp var imidlertid *Fort-de-Vaux.* Allerede i 5—6 Uger var Fortet og dets nærmeste Omgivelser bleven overøst med en Regn af 8000 Granater dagligt. I de dybe Kasematter laa den 150 Mand stærke Besætning, der kommanderedes af Major *Raynal,* dog sikkert nok. Skyttegravene udenfor forsvaredes med

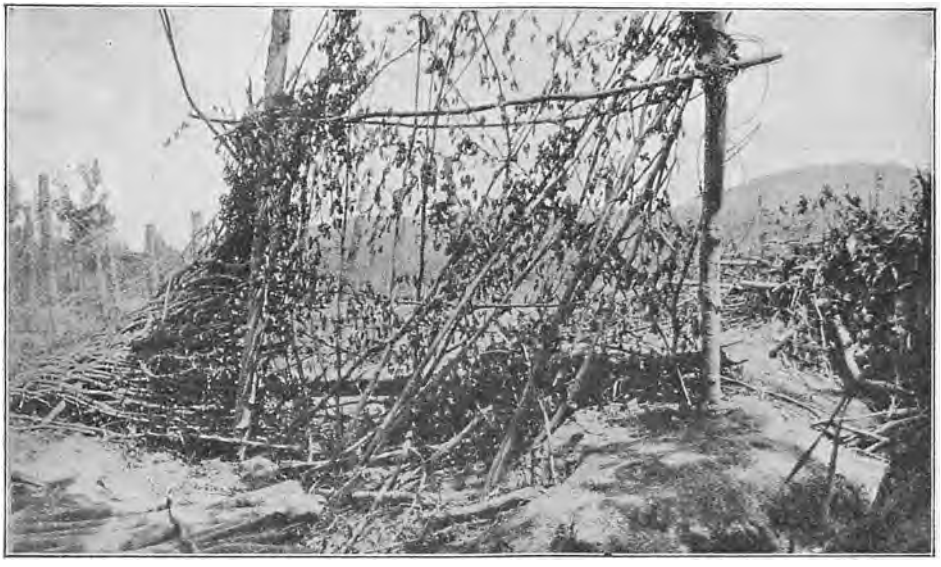

Tysk Fotografi af en forladt *fransk Forskansning* ved *Verdun.*

stor Haardnakkethed af Dele af 7. franske Inf.Div., hørende til IV. A.K. Fortet omringedes allerede *den 2. Juni* af bayersk Infanteri, men endnu i 5 Dage holdt Raynal sig, indtil han omsider *den 6. Juni* saa sig nødsaget til at overgive sig. Tyskerne lod Fortchefen beholde sin Sabel som Anerkendelse af hans tapre Forsvar. Udenfor Fortet afløste endnu *den 5. Juni* 124. franske Inf.Div. den 7. Div.

Dagen efter Erobringen af Fort-de-Vaux, *den 7. Juni,* gav den tyske Rigsdag Regeringen Tilladelse til at indbyde til Tegning af *det 5. Krigslaan.*

Paa denne Dag løb de franske Linier i det nordøstlige Hjørne foran Verdun fra Plateauranden øst for *Eix* over Skrænterne ved *La Laufée* gennem Sydspidserne af *Fumin, Chapître* og *Vaux Skovene* og over *Thiaumont Værket* videre mod *Côte-du-Poivre.* Bag denne Linie dannede efter Vaux Fortets Fald det paa Højdepunktet 388 liggende *Fort-de-Souville* Hovedstøttepunktet for Forsvaret. 2 km nordvest for dette ligger i en Lavning Landsbyen *Fleury.*

Franske Tropper søger den 27. Juni 1916 at tilbageerobre de af Tyskerne besatte Stillinger ved *Fleury*, nord for Verdun, men Angrebet afslaas. Til venstre i Baggrunden ses *Fort-de-Souville* foran *Chapitre Skoven*, til højre det sønderskudte Fleury. [Efter Tegning i „Illustrierte Geschichte des Weltkrieges" af A. Reich, der selv deltog i Kampen.]

Som vi skrev for lidt siden, gik de tyske Operationer efterhaanden for sig med større og større Langsomhed. Der maatte igen efter de nysgjorte Anstrængelser et Pusterum til. Det varede 5 Dage.

Saa begyndte *den 11. Juni* Bayrere, vistnok Ersatz Divisionen, og Dele af II. tyske A.K. en Række Angreb, der under stadig Indsættelse af nye Stormtropper indtil en Styrke af 100,000 Mand paa den nævnte kun 7 km brede Strækning, endte med Erobringen af *Thiaumont Værket den 23.*, af Byen *Fleury den 24. Juni*. Franske Modstød ved *Thiaumont* den 17., ved *Froide-Terre* og *Fleury* fra *den 24. Juni* til *den 12. Juli* var ikke i Stand til at bringe en Forandring i Situationen. Ja, *den 2. Juli* lykkedes det endog Tyskerne at tage det højtliggende *Batteri ved Damloup*.

Kronprins Wilhelms Armé stod nu med sin foran Fleury fremskudte venstre Fløj *kun 4 km fra Staden Verdun*. Men med dette Resultat var ogsaa Tyskernes Kræfter udtømte. *Det 5. Verdunslag var slaaet.*

Vi har betegnet det 5. Verdunslag som ophørt med *den 12. Juli 1916*. Man kunde imidlertid med god Ret sige, at det varede endnu i 2 Maaneder. Thi i Virkeligheden *ebber de tyske Offensiver mod Verdun først helt ud midt i September* nævnte Aar, idet der *den 1. August* begynder en ny Kampperiode paa halvanden Maaned, der danner en Fortsættelse af Anstrængelserne i Juni og Juli, eftersom den er fremkaldt ved Tyskernes sidste krampagtige Forsøg paa at bryde den indre Frontring ved *Fort-de-*

Souville. Den første Dag er tyske Angreb i Skovene omkring *Vaux* heldige. Kampen breder sig iøvrigt over hele Fæstningens Nordfront til Meuse. *Den 3. August* tager 15. franske Inf.Div. (VIII. A.K.), der fra Slutningen af Juli var bragt frem til dette Frontstykke, *Fleury* tilbage, mister imidlertid igen Byen næste Dag. *Den 5.* erobrer den atter baade en Del af Fleury og desuden *Fortet Thiaumont.* Dette sidste gaar et Par Dage efter paany tabt for Franskmændene, men *den 19. August* bemægtiger disse sig endeligt *hele Fleury.* Tyske Modangreb efter voldsomme Bombardementer og med brændende Vædsker i Resten af Maaneden nytter intet.

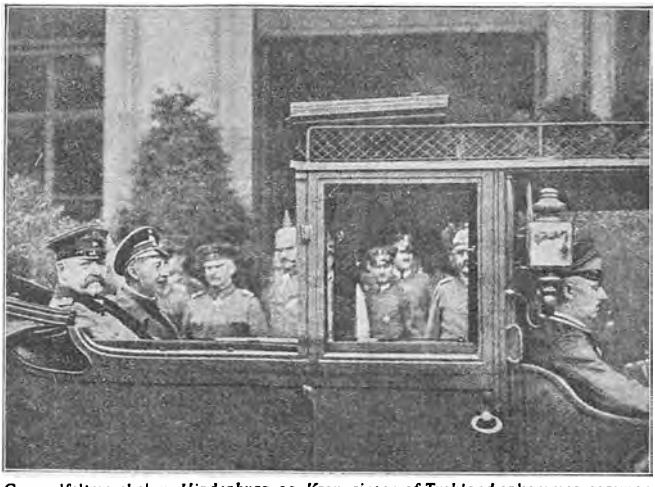

Generalfeltmarchal *v. Hindenburg* og *Kronprinsen af Tyskland* ankommer sammen til det store tyske Hovedkvarter i *Charleville.*

I de sidste Dage af denne Maaned — *den 29. August* — var det, at Gnrl. *v. Falkenhayn* maatte træde tilbage fra Stillingen som tysk Generalstabschef og afløstes, rimeligvis under et Tryk af Folkestemningen, af Generalfeltm. *v. Hindenburg* med Gnrl. *Ludendorff* som 1. Generalkvartermester.

3. September retter Tyskerne et nyt heftigt Angreb mod *Vaux-Chapitre Skoven.* Det afvises med store Tab — omtales heller ikke i de tyske Depecher —, og der udspinder sig nu lige til *14. September* en Række fortsatte forbitrede Kampe med det Formaal fra tysk Side igen at tage *Fleury* og at naa *Fortet Souville.* Det lykkes ikke en Gang Tyskerne at tage Fleury.

General *Ludendorff* ankommer i Hindenburgs og Kronprinsens Følge til det store tyske Hovedkvarter i *Charleville.*

Tysk Generalt. *von Guretzky-Cornitz*, Chef for 9. R.Div. (V. R.K.), som 11. Marts 1916 erobrede Byen Vaux, med Adjutant.

Regner man disse Efterstød, der hver for sig repræsenterede et lille „Slag" paa 2—3 Uger, for Overblikkets Skyld med til den 5. Fase i Aktionen mod Verdun, varede denne Fase altsaa i samfulde $3^1/_2$ Maaned, og *fra Midten af Juli at regne havde Resultatet for Tyskernes Vedkommende været negativt.*

Endnu inden den store Aktion havde den tyske Befolkning — som en Gang før, nemlig allerede i Efteraaret 1914 — haft den Opfattelse, at Verdun var et sikkert Bytte. Den 9. Februar hed det i „Tägliche Rundschau":

„Fæstningen *Verdun*, hvis Indeslutning ifølge en Beretning i „Écho de Paris" stadigt bliver mere faretruende, vil, selv naar vi skaaner vort Mandskab, *ikke kunne undgaa sin Skæbne.*"

21. Marts, midt under det 2. Slag om Fæstningen, skriver Krigskorrespondenten, Hauptmann *Pietsch*, til samme Blad:

„ . . . . I alt Fald er jeg i Dag vendt tilbage til Hovedkvarteret med den paa mine Indtryk hvilende Følelse, at vi Alle har Anledning til i fuld Tillid til vore tapre Feltgraa *med Sikkerhed at kunne gøre Regning paa den endelige Sejr.*"

Disse Forhaabninger var øjensynligt uigenkaldeligt bristede midt i Juli, da de Allieredes store Offensiv ved Somme havde fjernet Muligheden for den tyske Hærledelse for at sætte mere ind paa Foretagendet ved Meuse. Alligevel udtalte *den tyske Kronprins* den 21. Juli ved en Revue bag Verdun Fronten over 53. Inf.Rgt.:

I et *tysk Sapehoved* foran *Verdun*.

„ . . . . . Fransk-mændene bilder sig nu ind, at vi vil slippe vort Tag ved *Verdun*, fordi de omsider har begyndt deres store Offensiv ved Somme. *De skal blive skuffede! Vi skal vise dem, at det ikke vil ske . . .* "

I Oktober Maaned 1916 offentliggjordes en officiel tysk Beretning om „Slaget ved Verdun", under hvilket Navn alle Kampene fra Februar til Udgangen af Juni omfattedes. Beretningen berørte ikke Begivenhederne i Juli til Septbr., kaldte hele Aktionen „vor Foraarsoffensiv ved Verdun" og sluttede saaledes:

Gade i *Verdun* i 1916. Man ser et Hus ødelagt af en Granat, et andet beskyttet med Sandsække.

„Franskmændene gør sig Umage for at fremstille *Forsvaret af Verdun*, for saa vidt som der med Tabet af Fæstningens nordøstlige Sektor kan være Tale om et Forsvar (!), som en krigersk Præstation af allerførste Rang, og de roser samtidigt deres energiske Føring og Troppernes Tapperhed. Men netop derved understreges *de tyske Angrebspræstationers fulde Storslaaethed.* De tyske Tropper tilkæmpede sig Sejren mod en Fjende, som kunde udnytte alle Fordelene ved en systematisk udbygget permanent Befæstning, medens Angriberne var tvunget til ikke blot at erobre hver Fodsbred i Terrainet, men ogsaa under Fjendens Ild at udbygge dette som Basis for fortsat Angrebsmulighed og især at tilvejebringe de nødvendige Fremrykningsveje og Støttepunkter for det svære Skyts."

„Hvad vore Tropper ved denne Lejlighed har ydet af frisk Gaaen-paa, af sejg Fastholdelse af det vundne, af glad Udholdenhed overfor uhørte Strabadser og Rædsler af enhver Art, af aldrig svigtende Angrebsvillighed, det er Topmaalet af Heltefærd. Gevinsten, de saaledes har tilkæmpet sig, er betydelig: *Vi har Indblik i Verduns Dalbækken, i Byen, til Broerne over Meuse og Banelinierne og kan tage alle disse Punkter under virksom Ild. Dermed er Verduns Værd som Hovedhjørnesten i det franske Befæstningssystem ganske vist ikke helt fjernet, men dog stærkt formindsket og dets Betydning som Brohoved og Opmarcheterrain for en Offensiv fuldstændig ophævet.*"

Det er fuldstændig rigtigt, at de tyske Troppers Præstationer under Angrebene paa Verdun var i højeste Grad rosværdige. Lokalt var der

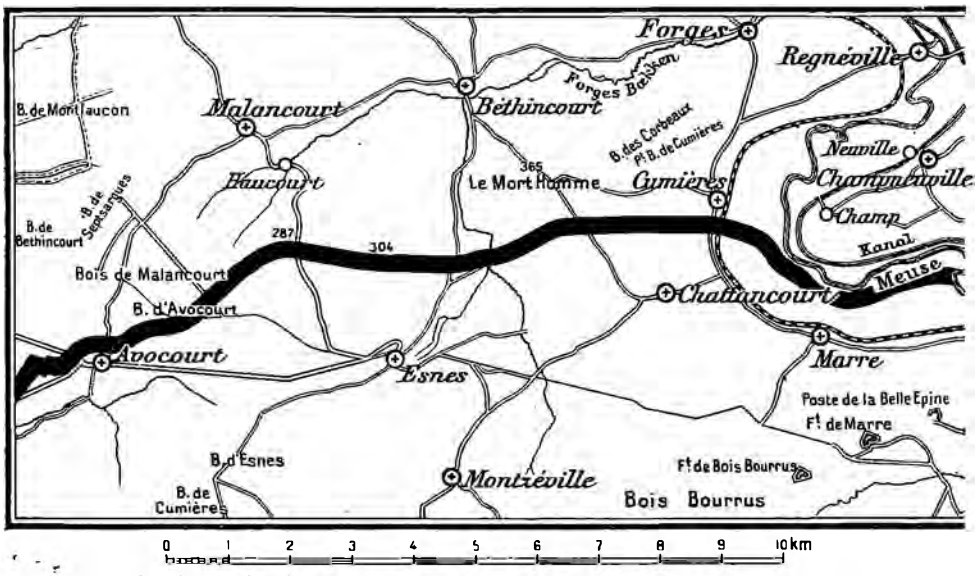

Den franske Kampfront ved Verdun paa begge Sider af Meuse den 12. Juli 1916.

fremdeles vundet et betydeligt Resultat. Byttet var stort: næsten 60,000 Fanger, deriblandt omtrent 1200 Officerer, over 200 Kanoner og henved 500 Maskingeværer — et Wolfftelegram af 3. August s. A. om, at Franskmændenes samlede Mennesketab ved Verdun havde været mindst 350,000 Mand, er det vel ikke værd at tage alvorligt, naar navnlig Tyskernes egne store Tab forties —, medens Franskmændene kun havde taget 3000 Fanger og nogle faa Maskingeværer. Men den haanende Bemærkning i den officielle Beretning om, at der egentlig ikke kunde være Tale om, at Verdun overhovedet var bleven „forsvaret", er jo lige saa uberettiget, som den er usømmelig.

Ltnt. *Rackow* af 7. Lothringske Inf. Rgt. No. 158 (VII. A.K.), den første tyske Officer i *Fort-de-Vaux* den 2. Juni 1916.

Aktionen mod Verdun i det Omfang, hvori den kom, havde Fæstningsrayonens Forsvarere ikke ventet. Til at begynde med kunde der paa fransk Side paa Nordfronten kun stilles 3 Divisioner mod 10. Tyskernes Angreb kunde føres koncentrisk med en ganske overvældende og i de første Uger stadigt stigende Overmagt af Artilleri. Netop i denne sidste Henseende er følgende ærlige Udtalelser i en

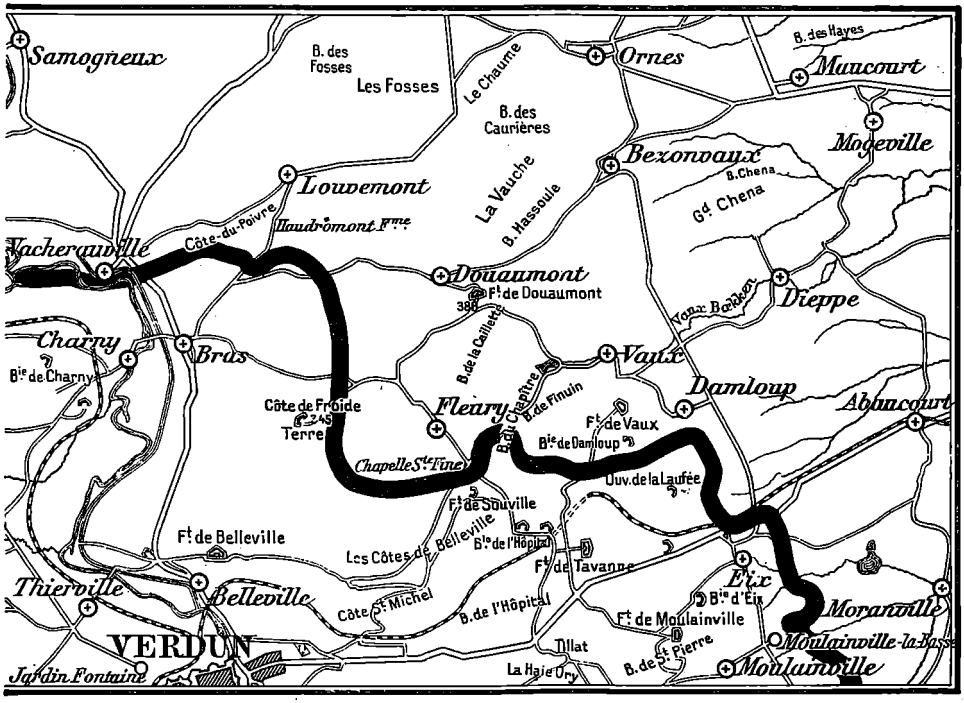

Korrespondance til „Tägliche Rundschau" om Byttet af fransk Skyts paaskønnelsesværdige:

Paa en Angrebsfront — skrives der — af kun 40 km en forbausende Mængde (erobret Skyts), hvoraf Savnet snart vil blive Franskmændene følelig paa en ubehagelig Maade. Af den Forbitrelse, hvormed Artillerikampen føres, er det forstaaeligt, at de ikke kan bringe deres Kanoner i Sikkerhed. De bruger hver enkelt kampdygtig Piece lige til det sidste Øjeblik, thi saa saare deres Artilleri er bragt til Taushed, tilintetgør vore Kanoner i nogle Minutter deres Hindringer og Skyttegrave, og alt Forsvar er da forbi. Dertil kommer, at det er umuligt under Kampen at faa det svære Skyts udtaget af Positionerne og borttransporteret, foruden at alle Tilbagetogslinier er belagt med en uafbrudt Spærreild. Franskmændene havde forsynet Verdun med et stort Antal Kanoner, men *det tyske Artilleri var endnu langt stærkere, og dets Overlegenhed voxede Dag for Dag,* fordi Tyskerne ikke som deres Modstandere led Tab af Kanoner.

Tysk Hauptmann *Haupt* af Rgtet. No. 24 „Groszherzog Friedrich Frans II von Mecklenburg-Schwerin" (III. A. K.), som tilligemed Ltnt. *Brandis* af s. Rgt. dekoreredes for Erobringen af Fortet Douaumont 25. Februar 1916.

Trods disse ugunstige Forhold lykkedes det Franskmændene ved hurtige Foranstaltninger, ved deres Føreres Energi og deres Soldaters Tapperhed *at tage* **Hovedbrodden** *af den tyske*

Bombardementsødelæggelse i Staden *Verdun.*

Kraftanstrængelse ved at **fastholde Besiddelsen af Fæstningen og højre Meusebred og forhindre et Gennembrud vest for Meuse.**

Og hvad der var særligt uheldigt for den tyske store Generalstab var, at den nævnte Beretning offentliggjordes i Tyskland just i de Dage, *den 24.—27. Oktober* 1916, da næsten alle de med saa uhyre Ofre vundne Fordele var — *gaaet tabt igen.*

Herom i det følgende Kapitel.

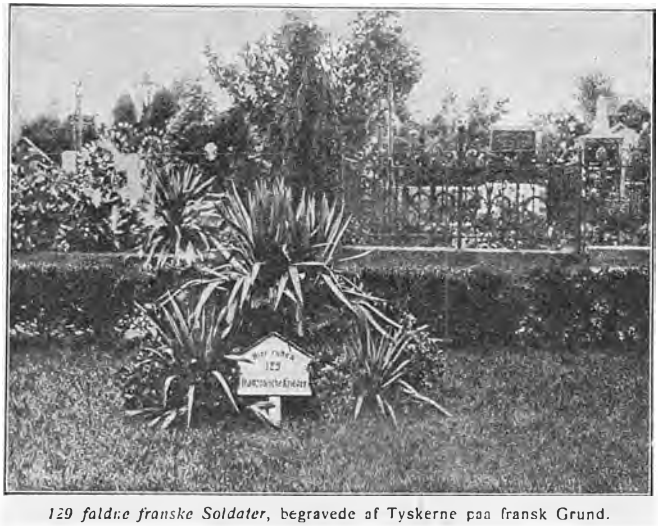

129 faldne franske Soldater, begravede af Tyskerne paa fransk Grund.

En fransk Forbindelsesgang, ad hvilken det er befalet Tropperne at foretage Frem- og Tilbagemarcher til og fra Skyttegravsfronten („Boyau obligatoire").

I en Skovparcel ved *Vaux* ved *Verdun* kryber en fransk Infanteripatrouille frem for at rekognoscere.

XXV.

Den franske Revanche ved Verdun 1916 og 1917.

Vi begyndte vort Kapitel om den store tyske Aktion mod Verdun med nogle tyske Telegrammer. Som passende Sidestykke kan vi her som Indledning gengive følgende franske Telegrammer:

„*Paris, den 25. Oktober 1916* („Agence Havas"):"

„**Kampen er genoptaget paa højre Bred af Meuse med samme Lidenskab som i Verdunslagets mest berømte Dage,** og Dagen i Gaar vil blive nævnt blandt de berømmeligste, thi den **kronedes af en Sejr, hvis Resultater var glimrende.**"

„Ved **et eneste Fremstød** tilbageerobrede vi **Haudromont Stenbruddene, Gaarden** og **Fortet Thiaumont, Landsbyen** og **Fortet Douaumont, Caillette-, Chapitre-, Fumin-** og **Chenois Skovene** og **Damloup Batteriet.** Vor uimodstaaelige Offensiv **kastede Fjenden over Ende over hele hans Linie paa en Front af 7 Kilometer.** Douaumont Fortet, som *Kejser Wilhelm* betegnede som Hovedhjørnestenen i *Verduns* Forsvar, den Gang de tyske Tropper *den 25. Februar* trængte ind deri, er nu for 2. Gang paany kommet i vor Besiddelse, thi allerede *den 25. Maj* fik vi Fodfæste dér. Endelig har vi naaet **Landsbyen Vaux** og *omsluttet Fortet fra 3 Sider.*"

„Denne første Rangs Sejr forstærker paa meget virkningsfuld Maade den kraftige Forsvarsbarrière, ved hvilken Franskmændene nu i over 8 Maaneder

Cnrl. *Robert Nivelle.* Ved Krigens Udbrud Oberst og Chef for 5. Art.Rgt. (Besançon, 7. Art.Brig., VII. A.K.). Udmærkede sig 19. August 1914 ved Hasenrein i Elsas. Oktober 1914 Brig.Gnrl. og Chef for 12. Inf.Brig. (6. Div.), Februar 1916 Chef for 6. Inf.Div. (III. A.K.), derpaa III. A.K. Afløser Maj 1916 Gnrl. Pétain som Chef for 2. Armé ved Verdun. Da Gnrl. Joffre 13. December 1916 traadte tilbage fra Stillingen som Generalissimus overtog Nivelle denne Post.

ved *Meuse* Højderne har spærret Vejen for Tyskerne, og **den genopretter paa det nærmeste de samme Forhold, som herskede for 5 Maaneder siden.**"

„. . . . . "

„Tyskernes Angreb mod *Verdun* var bestemt til at skulle *hæmme eller endog forhindre de Allieredes Generaloffensiv.* Ikke alene har vi foretaget *en Offensiv ved Somme,* men vi har endog været i Stand til at begynde *en sejrrig Offensiv ved Verdun..*"

„*Paris, den 3. November 1916:*"

„I Løbet af Dagen i Gaar rømmede Tyskerne Fortet Vaux som Følge af *det voldsomme Bombardement,* Fortet flere Dage igennem havde været Genstand for, og *uden at afvente Angreb af det franske Infanteri,* hvis Tryk blev snævrere og snævrere. *Om Eftermiddagen* blev der observeret flere stærke Explosioner i Fortet. **Ved Nattetid besatte det franske Infanteri,** der havde nærmet sig paa meget kort Afstand, **dette betydningsfulde Værk** *uden at lide noget Tab.* **Det ydre Fortbælte ved Verdun er nu altsaa genoprettet i sin Helhed og holdes besat af de franske Tropper.**"

Disse Meddelelser kunde Franskmændene udsende med samme beretigede Følelse af Stolthed, hvormed Tyskerne de 8 Maaneder i Forvejen havde meldt Verden deres Februarsejr.

Selv de nævnte Kampe, der i *Oktober* og *November 1916* førte til, at *Franskmændene* fik en første Oprejsning for Tilbageskridtene i Aarets første Halvdel, idet de *i alt væsentligt redresserede deres Nordfront ved Verdun,* skal skildres i deres Hovedtræk efter engelske Kilder i Forbindelse med Kaptajn *Henry Bordeaux* smukke lille Bog „Les Captifs Délivrés" („Fangernes Befrielse"), hvis Titel sigter til *Forterne Douaumont* og *Vaux:*

Det 6. Slag ved Verdun 23. Oktober—3. November 1916.

Franskmændene erobrer Forterne Douaumont og Vaux tilbage.

Midt i *Oktober Maaned 1916* stod der paa tysk Side mellem *Les Éparges* og *Avocourt* 15 Divisioner, hvoraf 8 i forreste Linie, disse sidste fordelt som følger fra Øst til Vest: 50. R.Div. (XXV. R.K.), 33. R.Div. (XVI. R.K.), 9. R.Div. (V. R.K.), 54. R.D. (XXVII. R.K.), 34. R.Div. (XVI. R.K.), 13. og 14. R.Div. (VII. R.K.) og 49. R.Div. (XXV. R.K.). Alene paa Frontstykket *Damloup—Haudromont* laa i forreste Linie 21, umiddelbart bag dem 7 og i Reserve 10 Batlr. Det synes, som om den tidligere Chef for III. A.K., Gnrl. *v. Lochow*, har haft Overbefalingen som Arméchef.

Paa fransk Side brændte man af Begærlighed efter først og fremmest at tage de to store Forter tilbage, hvis Erobring af Tyskerne man hele Tiden havde følt særlig bittert. Gnrl. *Mangin*, som havde haft det Held i Maj forbigaaende at besætte Ft. Douaumont, fik det Hverv denne Gang at foretage et kraftigt Forsøg paa atter at komme i Besiddelse af hele den tabte Del af den permanente Fortring. Han kommanderede siden Begyndelsen af Juni det nye III. KolonialK. og fik nu Overbefalingen i Verduns nordøstlige Sektor.

I nævnte Øjemed stilledes til hans Raadighed som speciel Angrebsstyrke de 3 Divisioner *Guyot de Salins*, *Passaga* og *de Lardemelle*. Den førstnævnte var sammensat af Tropper fra Tunis (1. Tunis Inf.Brig.) og Marokko og forstærket med 11. Linie Inf.Rgt. (33. Div., XVII. A.K.), den næste, 105. Div., var den saakaldte „Galliske Division", den sidste hovedsageligt sammensat af Dele af 64. R.Div. (nemlig Rgtrne. 222, 230, 299, 333 o. s. v., XIV. A.K.).

Med uhyre Omhu var Forberedelserne til Frem-

Fransk Infanteri venter i Fremrykningsløbegravene paa, at Artilleriet skal have beredt dem Vejen til Storm.

Fransk General *Passaga*. F. 1863. Tjent i Cambodja, Cochinchina, Senegal, Dahomey (saaret her). August 1914 Obstlt, Chef for 38. Inf.Rgt. (XIII. A.K.). Ved Verdun 105. Inf.Div., kaldet „La Gauloise". 24. Oktbr. 1916 tager Divisionen La Caillette Skoven og alle Stillinger sydøst for Douaumont Fortet i 3 km Dybde. 15. Decbr. 1916 tager den Højderne ved Hardaumont fra 2 tyske Divisioner. Senere kommanderer Gnrln. XXXII. A.K.

stødet bleven truffen. 1—2. Maaneder i Forvejen var Divisionerne bleven bragt til en Øvelsesplads langt bag Fronten for i alle Detailler at instrueres og traineres til Formaalet. Paa denne Øvelsesplads var hele Angrebsterrainet bleven efterlignet, og f. Ex. paa Divisionen *Guyot de Salins* Exercerplads ved *Stainville*, tæt ved *Saint-Dizier*, var der bleven lavet en nøjagtig Model af Fortet Douaumont. Ligeledes var Angrebsmetoden bleven inexerceret paa Grundlag af Erfaringerne fra Somme Slaget. Endelig var i selve Angrebssektoren ved Verdun med stor Flid af de derværende Besætninger nye Forbindelsesveje, nye Feltbaner, nye Støtte- og Observationspunkter bleven indrettede.

Den 21. Oktober aabner det franske Artilleri det indledende Bombardement. Bordeaux skriver:

„*Den 21.* bliver det højt Vejr, saa at Balloner og Flyvemaskiner kan observere. Paa samme Maade havde Vejret klaret sig den 21. Februar, da den store tyske Aktion mod Verdun brød løs. Men nu er Hævnen rede. Vort Artilleri træder i Virksomhed."

„Over hele den umaadelige Slagmark skingrer Carl den Stores nye Lurer. Jorden skælver, og de to Fanger, *Douaumont* og *Vaux*, venter skælvende . . . ."

Vejknudepunktet i Dalen nordøst for *Nixelles*, hvor paa venstre Meusebred Chausséerne og Jernbanerne *Bar-le-Duc—Verdun* og *Ste Menehould—Verdun* mødes, er Ud- og Indskibningssted for de Styrker, der dirigeres frem til Fronten ved Verdun eller afløses. Her strømmer lige de allersidste Dage før Fremstødet Angrebsdivisionerne ud af Tog og Automobiler for til Fods at fortsætte Marchen til deres Opstillinger.

Fransk General *Riols de Fonclare*. F. 1859. Ved Krigens Udbrud 127. Inf.Rgt. (1. Inf.Brg., 1. Div. I. A.K.). Septbr. 1914 Chef for 1. Inf.Brg. Marts 1915 Div. Gnrl. Udmærkede sig i April og Oktbr. 1916 ved Verdun. Senere Armékorpschef.

Den 23. Oktober Morgen er Mangins Folk parate, de indledende Kampe begynder.

Det franske Bombardements Virkning har været frygtelig. En 400 mm Granat er exploderet i *Ft. Douaumont*, der brænder. Resterne af Forskansningerne i Stenbruddene og i *Damloup Batteriet* er jævnede med Jorden, alle Lavningerne paa tysk Side gennempløjes af Granater. Ved et Skinangreb skal det være lykkedes at faa Tyskernes 150 Batterier til at røbe deres Pladser, 60 af dem bringes til Taushed. Om Aftenen indfanges en tysk Brevdue fra

Bataillonen i *Thiaumont Værket,* der skulde melde, at alle Skyttegrave var ødelagte, og bede om Forstærkning strax. Ved *Fleury* hvor 54. tyske Div. staar, sammensat af Rgtr. af IX. R.K., deriblandt det sydslesvigske Rgt. 84, overgiver 100 Mand sig, aldeles fortumlede af Ildregnen.

Den 24. Oktober Kl. 11° 40' slippes Hovedangrebet løst i Retningen Sydvest—Nordøst. Til højre gaar Gnrl. *de Lardemelle* her med 30. Rgt. yderst til højre frem mod *Damloup Batteriet* og *Chenois* og *Vaux-Chapître-Skovene,* i Midten Gnrl. *Passaga* mod *La Fausse-Côte* og *Caillette Skoven* — Passagas ene Brigadechef,Gnrl. *Ancelin,* er lige inden Fremrykningen bleven dødeligt saaret —, til venstre angriber *Guyot de Salins Thiaumont Værket* og Terrainet ved *Fortet* og *Byen Douaumont* samt *Gaarden Haudromont.*

Hele Egnen var indhyllet i en tæt Taage, der først Kl. 2 splittedes af Vinden. Men da havde forlængst Salins Marokkanere og Zouaver taget baade *Værket* og *Gaarden Thiaumont* fra XVIII. R.K., 11. Inf.Rgt. Stenbruddet ved *Haudromont* fra VII. R.K. og Passagas Folk Højdepunktet *Fausse-Côte,* ja, fra Thiaumont var de 3 Batlr. Marokkanere, som man Uger igennem havde forberedte til denne Opgave, ilet videre frem og havde erobret selve *Fortet Douaumont.*

Farvede franske Soldater, der faldt i tysk Fangenskab ved *Verdun.*

En lille Hændelse *Natten mellem 24. og 25. Oktober,* skildret af Kaptajn *Bordeaux,* viser, hvor overraskende det franske Fremstød var kommet Modstanderne:

Et Kommando af 4. Zouave Rgt., ført af Sergent *Julien,* var paa Marche tilbage for at hente Levnedsmidler. Det var meget mørkt, Kommandoet tog et Øjeblik fejl af Marcheretningen og kom derved Kl. 11 op paa Plateauet sydøst for *Fort-de-Douaumont.*

Pludseligt ser Sergenten og 2 Zouaver, der gaar i Spidsen, faa Skridt foran sig en Skyttekæde rejse sig og lægge an paa dem. Inden de har faaet Tid til at raabe Alarm, bliver de 3 Mand grebne og slyngede ned i en dyb Løbegrav, under hvis Brystværn der løb et langt Galleri, stærkt oplyst og fuldproppet af Proviantkasser m. m.

Fangerne føres ind i et Rum, hvor der opholder sig 6 tyske Officerer. De fik at vide, at de befandt sig i et Dækningsrum (Nr. 320, tæt ved *Fort Douaumont*), besat af et tysk Kompagni.

Kompagnichefen begynder at forhøre Sergenten, men denne svarer:

„Det er ikke os, der er Fanger, det er Dem, Hr. Kaptajn! *Fortet Douaumont* og *Damloup Batteriet* er i vore Hænder og De er omringet!"

De tyske Officerer blev i højeste Grad forbausede, men opdagede hurtigt, at Sergenten havde Ret. Kompagnichefen befalede sine Folk at nedlægge Vaabnene og overgav sig med sine 200 Mand til den første Officer af Zouave Rgtet, som han traf paa.

Paa højre franske Fløj var Kampen haardere. Tyskerne havde lagt en stærk Skyttegravslinie (se Kortskitsen S. 642) fra syd for *Damloup Batteriet* til *Vejen Verdun—Vaux* ved Sydenden af *Vaux-Chapître* og *Fumin Skovene*. Bag den dannede *Damloup Batteriet* og *Værket Petit-Dépôt* Holdepunkter, og Befæstningerne ved Byen *Damloup*, *Fortet Vaux* og vest for Byen *Vaux* udgjorde en endnu stærkere 2. Linie. Hele Partiet forsvaredes af 50. tyske Division (Rgtrne. 39, 53 og 158, alle oprindeligt af VII. R.K.), og 33. R.Div. (Rgtrne. 67 og 130 af XVI. R.K. og det nye Rgt. 364), og først Kl. 8 Aften erobredes 1. Linie og dens bageste Holdepunkter.

Fransk Div. Gnrl. *Andlauer*, som erobrede *Fort-de-Vaux* tilbage.

Den 25. Oktober overgav Resterne af den tyske Besætning i *Douaumont Fortet* sig, men paa højre franske Fløj fortsattes Kampen endnu baade denne Dag, *den 26.* og *den 27.* med uformindsket Forbitrelse.

Den 28. Oktober afløser Divisionen *Andlauer* Divisionen Lardemelle, Divisionen *Arlabosse* Gnrl. Passaga, og det bliver Andlauer, ogsaa en af Frankrigs mange dygtige forhenværende Koloniofficerer, hvem det lykkes omsider at vinde det efterstræbte Fort tilbage tilligemed de nu navnkundige Smaabyer *Damloup* og *Vaux-devant-Damloup*, som det rigtige Navn paa Vaux lyder.

Om Morgenen *den 2. November* meldte de franske Spejdere, at Fjenden var i Færd med at forlade Fortet, og et Kompagni af Rgt. 298, det samme, ved hvilket Major *Raynal* havde staaet, da han i Maj Maaned trængte ind i Fortet, tog nu dette i Besiddelse.

Den 3. November gik begge de nye Divisioner frem og bemægtigede sig de to nævnte Byer.

De franske Linier stod nu efter disse 10 Dages Kampe netop over det Terrain, til hvilket Tyskerne i Dagene 21.—26. Februar havde drevet dem tilbage.

Det var Udfaldet af, hvad vi har kaldt det 6. Slag om Verdun, og det var for Franskmændenes Vedkommende opnaaet med et Tab af knapt 6000 Mand, medens alene lige saa mange tyske Fanger var faldet i Sejrherrernes Hænder.

Det 7. Slag ved Verdun 15.—18. December 1916.

Franskmændene erobrer Bezonvaux, Louvemont og Côte-du-Poivre tilbage.

Imidlertid — siger *John Buchan* — havde selv efter Tilbageerobringen af de to Forter Franskmændenes Stilling ved Verdun endnu betydelige Mangler. Tyskerne havde mistet deres vigtigste Observationsposter, men havde endnu gode Poster paa *Toppene 342* paa *Côte-du-Poivre* og *378* mellem *Les Chambrettes* og *Louvemont*, og deres Linie fra nord for *Vaux*, over Sydskrænterne i *Bois d'Hardaumont*, videre nord om *Douaumont* og gennem *Haudromont Skoven*, over *Côte-du-Poivre* til syd for *Vacherauville* var meget stærk.

I en omstridt fransk Stilling foran *Verdun*. Fotograferet af en tysk Underofficer ved 87. Inf.Rgt. (XVIII. A.K.).

Paa denne Strækning stod fra Øst til Vest 5 Divisioner, nemlig 19. Bayr. R.Div., 10. R.Div., (V. R.K.), 39. Inf. Div. (XV. A.K.), 14. R.Div. (VII. R.K.) og 14. Inf.Div. (VII. A.K.). Forreste Linie var besat med 15 Batlr.; 4 andre Divisioner: Garde Ersatz Div., 30. (XV. A.K.), 5. (III. A.K.) og 21. R.Div. (XVIII. A.K.) dannede Reserven.

Gnrl. *Mangin* indsaa, at det var nødvendigt at drive Fjenden længere tilbage, og han besluttede *i Begyndelsen af December* at foretage et nyt Fremstød. Dette medførte 4 Dages haarde Kampe, *det 7. Verdunslag*, der ogsaa faldt ud til Franskmændenes Fordel.

Til sin Raadighed i dette Øjemed havde Gnrl. Mangin atter Divisionerne *Passaga* og *Guyot de Salins*, der nu havde hvilet siden Slutningen af Oktober, fremdeles Divisionen *Garnier du Plessis*, som alt i Forvejen havde kæmpet i disse Egne, og Divisionen *Muteau*.

Fremstødet var oprindeligt fastsat til *den 2. December*, men Regn og Snestorme tvang til Opsættelse.

Saa begyndte atter en mægtig Artilleriforberedelse, indledet *den 11.*, fortsat under ubehagelige Vejrforhold de næste Dage, til endelig *den 15.*

General *Garnier du Plessis* gør sin sædvanlige Runde i Løbegravene i sit Frontafsnit.

December Stormangrebet aabnedes med Gnrl. *Passaga* yderst til højre mod *Hardaumont Skoven*, *du Plessis* mod *Bezonvaux* og *Les Chambrettes*, *Salins* mod *Louvemont* og *Muteau* mod *Côte-du-Poivre*, idet Angrebslinien svingede om sin venstre Fløj.

Om Aftenen den 15. havde venstre franske Fløj taget næsten hele *Peberryggen* og *Vacherauville*, *den 16.*, *17. og 18.* fortsattes Kampen under haabløse tyske Modangreb, og *den 18. Aften* gik den franske Front nord for Verdun fra *Vaux* (se bl. a. Skitserne S. 639 og 642 og Kortbilag 15) lige i Nord til *Bezonvaux*, gennem den sydlige Del af *Caurières Skoven* og norden om *Louvemont* og derfra i lige Linie til *Meuse* nord for *Vacherauville*.

— Midt under dette heldige Foretagende var det, at General Joffre traadte tilbage fra Stillingen som Generalissimus med Titel af Marechal af Frankrig og udnævntes til teknisk Raadgiver for den nye „Krigskomité", der bestod af *Briand,* Gnrl. *Lyautey,* Adm. *Lacaze, Albert Thomas* og *Ribot,* medens Gnrl. *Nivelle* overtog Stillingen som Overgeneral. —

Fransk Forbindelsesgrav („Boyau"). I Forgrunden til højre Indgang til de forreste Skyttegrave.

Havde Franskmændene brugt 10 Dage om Arbejdet i Oktober—November, havde denne Offensiv med større Arealvinding end hin Gang, med et større Bytte — 12,000 Fanger, 115 Kanoner, 44 Skyttegravsmorterer og 107 Maskingeværer — og endnu ringere Tab af Menneskeliv kun kostet 4 Dages Anstrængelser.

Atter kom et tysk Generalstabscommuniqué uheldigt afsted. Thi fra Hindenburgs Hovedkvarter publiceredes netop *16. December 1916* følgende:

„... Hensigten med den tyske Verdunoffensiv var at berøve denne Fæstning sin offensive Karakter mod den venstre tyske Fløj og dens Egenskab som Udfaldsport mod Lothringen. Dette Formaal er sidst som først bleven fuldstændigt naaet, og Franskmændenes forholdsvis lille, med saa dyre Ofre købte Terrainvinding i Nordøst skænker dem ikke det til Fæstningens Offensivbestemmelse nødvendige frie Forterrain. Vor Linie, som gaar fra *Talou Rygningen* over Højderne nord for *Louvemont* og over *Chambrette Ferme* til *Bezonvaux,* har fuldstændigt opfanget og brudt ... "

Fransk 75mm Feltbatteri paa Tilbagemarche fra et Punkt paa *Verdun Fronten.*

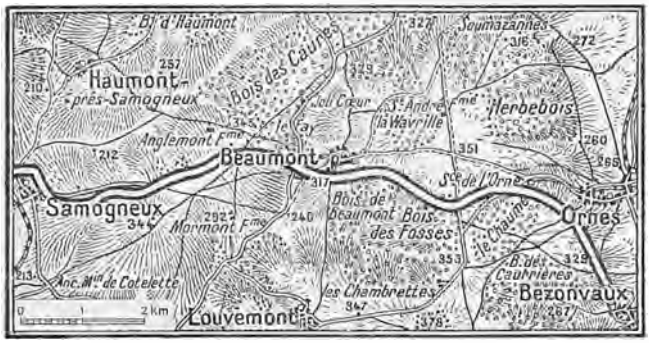

Egnen nord for *Verdun* mellem *Ornes* og *Samogneux* med Angivelse af *den franske Front efter det 8. Slag ved Fæstningen* 20.—24. August 1917.

Forgæves søgte Tyskerne at dække over Nederlaget. Resultaterne af deres store Aktion mod Verdun var allerede i Virkeligheden tilintetgjorte. Et tredie energisk Fremstød skulde næste Krigsaar bringe Franskmændene ogsaa i Besiddelse af de vigtigste af Resten af de i 1916 tabte Positioner paa begge Sider af Floden.

Fra *1. Juli 1916* havde naturligvis de vældige Kampe ved *Somme,* hvilke vi skal skildre i næste Kapitel, lagt stærkt Beslag paa Tyskernes Kræfter, men ogsaa paa den østlige og den sydøstlige Front i Europa stilledes der fremdeles betydelige Fordringer til de tyske Hære. Fra Nytaar 1917 maa man derfor ogsaa betragte de tyske Planer med Hensyn til Erobringen af Verdun som ganske opgivne af Tyskerne selv. Allerede det foran citerede Communiqué af 16. December viser dette. I en anden officiel Beretning udtaltes det ligefrem, at man havde „fattet den store Beslutning" at give Afkald paa at tage Fæstningen.

Fuldstændig Ro paa Verdun Fronten betød dette, som man kan tænke sig, ikke. Fra tysk Side gjordes der allerede *29. December 1916* et meget heftigt Angreb paa *Mort-Homme*, og langvarige Artillerikampe var i de første 7 Maaneder af 1917 hyppige. Vest for Meuse gjorde 13. tyske Inf. Div., Gnrlt. *von dem Borne* (VII. A.K.), sig bemærket ved voldsomme Attaker mellem *Mort-Homme* og *Avocourt Skoven* i Dagene *25.—28. Januar.* I *Februar* var der temmelig stille. *3.—6. Marts* angreb Tyskerne atter paa begge Sider af Floden.

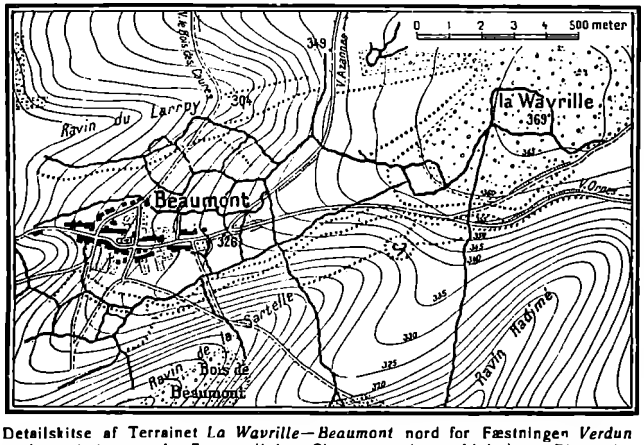

Detailskitse af Terrainet *la Wavrille—Beaumont* nord for Fæstningen *Verdun* med de vigtigste tyske Forsvarslinier: Skyttegrave (sorte Linier) og Pigtraadsspærringer (prikkede Linier) *før det 8. Slag ved Verdun.*

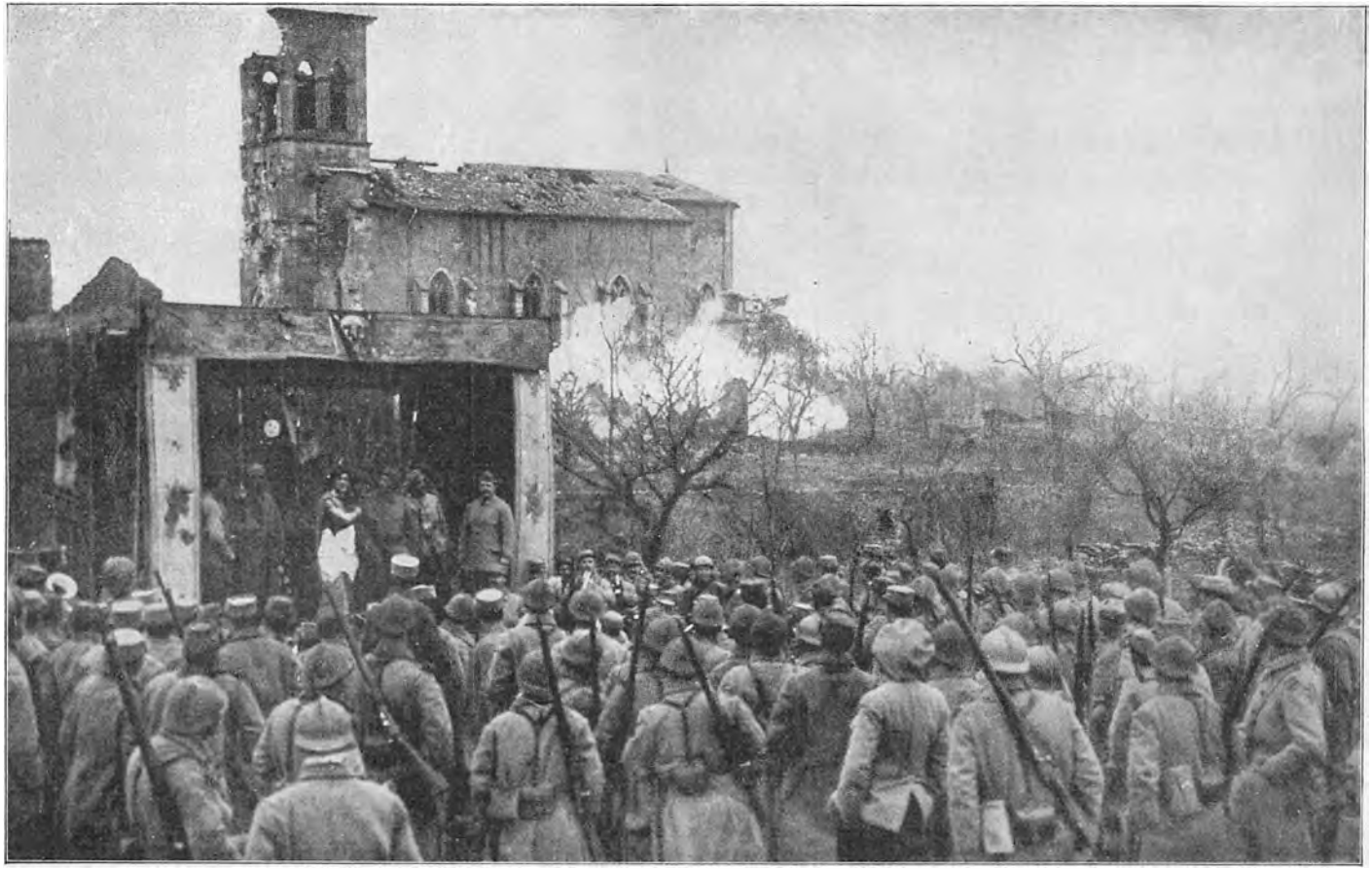

Franske Soldater i en Landsby tæt bag Fronten underholdes med *en lille Komedie*. Ved Kirken slaar de tyske Granater ned.

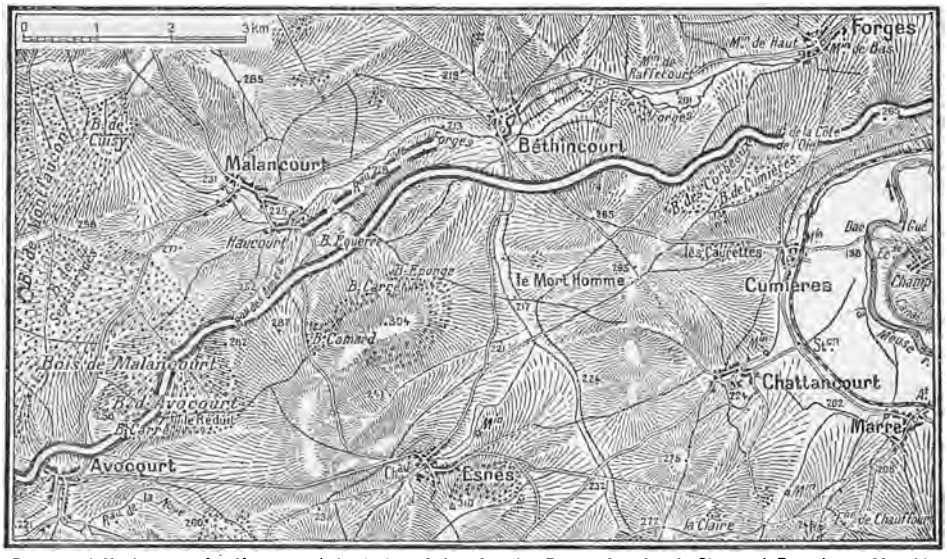

Egnen ved *Verdun* vest for Meuse med Angivelse af *den franske Front efter det 8. Slag ved Fæstningen* 20.—24. August 1917.

28. Juni—4. Juli foretog de et større og i Begyndelsen heldigt Fremstød med *304* med det Formaal at naa Byen *Esnes*. De standsedes dog hurtigt, og *17. Juli* angreb til Gengæld Franskmændene paa de samme Steder med godt Resultat. Fra *Slutningen af Juli* og i den første Uge af *August* er Tyskerne paany meget virksomme øst og vest for Meuse.

Imidlertid har man fra fransk Side truffet Forberedelser til en ny Overraskelse for Modstanderne.

Det 8. Slag ved Verdun 20.—26. August 1917.

Franskmændene genopretter i alt væsentligt deres gamle Front fra før 21. Februar 1916.

Den 20. August 1917 gaar nemlig Tæppet op for 3. og foreløbigt sidste Akt af de franske Revanchekampe ved Verdun.

Det er fremdeles *2. franske Armé,* der skal løse Opgaven, men dens Chef er nu Gnrl. *Guillaumat.*

Det franske officielle Communiqué af nævnte Dags Aften lød som følger:

„Paa begge Bredder af *Meuse* gik vore Tropper i Dag med vældig Begejstring frem til Angreb paa de tyske Stillinger."

„Efter de først modtagne Efterretninger udvikler *det nye Verdunslag* sig til vor Fordel over en Front paa 18 km fra nord for *Bezonvaux* til *Avocourt Skoven* . . ."

Dagens Resultater var *paa højre Flodbred*, at 123. og 126. franske Inf.Div. erobrede største Delen af *Bois-des-Fosses, Gaarden Mormont*, Tyskernes Støttepunkt paa *Bakken 344* mellem *Beaumont* og *Samogneux, Côte-du-Talou* og Byen *Champneuville.*

Paa venstre Flodbred udviklede sig blodige Kampe omkring Toppen af *Le-Mort-Homme* og af *304.* I begge de to Højdepartier havde Tyskerne

Paa Toppen af det tilbageerobrede *Mort-Homme*. [„L'Illustration."]

anlagt umaadelige Hulrum, hvis Tagdækninger de svære franske Granater ødelagde. Franskmændene erobrede tilbage baade *Cumiéres* og *Corbeaux Skovene*, begge Toppene paa *Mort-Homme* og paa venstre Fløj — 31. Inf. Div. (XVI. A.K.) — hele *Avocourt Skoven.*

Den 21. August tog Franskmændene øst for Meuse *Samogneux*, vest for Floden *Régnéville* og *Côte-d'Oie*, hvorfra deres 126. Div.s Linie øst for Floden generedes.

Tyskerne havde, paastaar Modstanderne, faaet Forstærkning af 5 Divisioner fra Belgien, og ufortrødent, men forgæves søgte de ved Modangreb at vinde det tabte tilbage.

Den 22. og 23. sætter Sejrherrerne sig fast i de erobrede Stillinger.

Den 24. August fortsatte de Fremstødene paa den vestlige Fløj, var atter heldige, trængte frem til *Forges Bækken,* og deres 26. Inf.Div. bemægtigede sig hele Terrainet mellem *Mort-Homme* og *Avocourt Skoven* med *Côte 304* og *Camard Skovene.*

Natten til den 25. og *denne Dag* og følgende *Nat* kæmpedes der videre. *Den 26. August* gjorde Franskmændene endnu nogle Fremskridt ved *Beaumont,* men derpaa umuliggjorde

En af Tyskerne foran Verdun erobret *fransk Fane*, tilhørende et marokkansk Regiment, der haardnakket havde forsvaret sig til det yderste.

„Bonne tranchée, bon équipemant et bon „jus"" (God Skyttegrav, god Udrustning, god Suppe). Omskrivning af en Linie i en af La Fontaines Fabler „Les deux Pigeons" (De to Duer), der lyder saaledes: „Har min Broder alt, hvad han ønsker? God Aftensmad, en god Seng o.s.v.?"

vældige Regnskyl alle videre Operationer fra begge Parters Side.

Det 8. Verdunslag var kæmpet til Ende.

Den 29. August indfandt Præsident *Poincaré* sig i Verdun, overrakte Gnrl. *Pétain*, der maatte siges at have Hovedæren af Fæstningens vellykkede Forsvar, Æreslegionens Storkors og tildelte ligeledes Gnrlrne. *Guillaumat* og *de Fonclare* høje Dekorationer.

De tre stærke Fremstød i de sidste Maaneder af 1916 og i 1917 havde skaffet Franskmændene **saa godt som hele det i første Halvdel af 1916 tabtgaaende Terrain ved Verdun tilbage.** Af Tyskernes Erobringer siden 20. Februar 1916 sad disse endnu kun inde med: øst for Meuse det flade Terrain ved Foden af *Côtes-Lorraines* i 4 km Bredde, vest for Meuse en Strimmel Jord paa 2 km Dybde nord for Forges Bækken.

For at naa dette Resultat havde den tyske Hærledelse sat ind fra hin Dag i Februar: 9 A.K. af Linien, — nemlig V. og XVI., hentede fra Argonne, III., XV., XVIII., som deltog i de første Angreb, II., X., XVII. og II. bayr. K., hidkaldte i Marts og April 1916; V. og VI. R.K., VII. R.K., som deltog i de første Angreb, I. bayr. R.K., tilkaldt i Marts og April; af enkelte Divisioner: 7., 39., 56., 58., 113., 121. og en Garde Div., samt 13 andre Divisioner. *Tilsammen gik denne Styrke nær op til 900,000 Mand.*

Den 1. August 1916 mente man i Paris, at Tyskerne overfor de fransk-engelske Tropper havde ialt 122 Divisioner i Virksomhed, idet der fra den russiske Front i Efteraaret og Vinteren 1915 skulde være afsendt 23 Divisioner mod Vest, men under Russernes Junioffensiv 1916 havde kun

4 Divisioner igen kunnet tages bort fra Vestfronten. I den Grad skulde Situationen her have bundet de tyske Stridskræfter.

Fra fransk Side opgives *Tyskernes Tab* i det 5.—8. Verdunslag til 71,000 Døde og Saarede og 22,700 Fanger, blandt disse sidste 538 Officerer, under alle Kampene om Fæstningen i 1916 og 1917 til henved 500,000 Mand. Fra tysk Side opgives *Franskmændenes samlede Tab* under Forsvaret af Verdun til 350,000 Mand. At Ofrene maa have været meget store paa begge Sider, følger af sig selv. Men disse gensidige Tabsangivelser hviler naturligvis ikke paa noget sikkert Grundlag.

„*Kejser Wilhelm* vender tilbage fra *Verdun*." Karikaturtegning i „Le Pays de France" som Svar paa en tilsvarende Karikatur af John Bull efter Søslaget ved Jyllandskysten.

Vi vender nu Blikket fra Frankrigs Østgrænse 200 km bort, mod Egnene ved Floderne Scheldes og Sommes øvre Løb, hvor i Sommeren 1916 Kampe havde taget deres Begyndelse, der skulde danne Indledningen til de følgende Aars Hovedbegivenheder paa den europæiske Vestfront.

Præsident *Poincaré* aflægger den 29. August 1916, ledsaget af Generne. *Guillaumat* og *Riols de Fonclare*, Besøg i de franske Linier ved *Verdun*. [„L'Illustration".]

Engelsk Tank venter paa Ordre til at gaa frem til Angreb. Imedens er nogle af Folkene traadt udenfor for at trække frisk Luft.

XXVI.

De Allieredes Offensiv ved Somme Floden 1916.

EFTER at Tyskerne havde lidt Nederlaget ved *Marne,* og efter at deres Anstrængelser for at trænge gennem Flandern frem til den *Engelske Kanal* var strandede ved *Yser Kanalen* og *Ypres,* havde de i det hele og store forholdt sig passive paa den vesteuropæiske Front. De havde ikke sparet paa Arbejde eller Bekostning for at gøre deres Linier i Belgien og Frankrig saa stærke som muligt, de havde spækket dem med Skyts af alle Konstruktioner, og det navnlig for at holde Linierne med saa ringe Kræfter som muligt. Thi vel havde Krigslykken i høj Grad fulgt de tyske Faner overfor Rusland og Serbien, men Operationerne mod disse Modstandere havde ogsaa, som tidligere bemærket, stillet og stillede fremdeles betydelige Fordringer til de tyske Stridskræfter.

Særlig roligt var det i 1915 og den første Halvdel af 1916 gaaet til netop mellem *Arras* og *Noyon,* og det var egentlig kun Minekrig med Franskmændene omkring *Lihons* og med Englænderne omkring *Fricourt,* der her bragte Afvexling. En eneste Undtagelse dannede Slutningen af

Januar og første Halvdel af Februar 1916. *Den 28. Januar* foretog Tyskerne nemlig i Linien *Frise—Lihons* efter stærk Artilleriforberedelse et pludseligt større Angreb, der paa deres højre Fløj satte dem i Besiddelse af Byen *Frise*, men mislykkedes paa venstre Fløj. Naturligvis affødte denne Begivenhed et Par Ugers fornyede Kampe. Disse tilbagegav atter Franskmændene største Delen af de tabte Skyttegrave, medens Frise forblev paa tyske Hænder.

Fra venstre til højre: Generalerne *Joffre*, *de Maistre* (XVII. A.K.), *Foch* og *de Maud'hay*.

Iøvrigt var Tyskernes Stilling paa hele dette Frontstykke meget solid. Syd for Arras havde de det førstnævnte Højdeplateau inde. Deres Front bestod af en meget stærk 1. Linie med Skyttegrave, Løbegrave for Reserverne og Fremrykningsgrave for disse og talløse dybt sænkede skudsikre Opholdsrum. Bag denne Linie laa Positionerne for Feltartilleriet, dækkede af særlige Skyttegravslinier. Noget længere tilbage fulgte saa 2. Linie, udbygget med samme Omhu som 1. Bag 2. Linie stod det mellemsvære Skyts, og bag dette var atter alle Landsbyer og Skovparceller befæstede som 3. og 4. Linie eller forberedt til hurtigt at lave saadanne Linier. Her stod ogsaa de allersværeste Kanoner. Med Hensyn til det Jernbanenet, som, udgaaende fra Knudepunkterne *Laon, La Fére, St. Quentin* og *Cambrai,* skænkede de tyske Tropper saa udmærkede Forbindelser bag denne Del af Fronten, henvises til vore forskellige Kort. Men det oprindelige Banesystem var selvfølgelig suppleret med Masser af tyske Feltbaner og Vejnettet udbedret efter Krigens Ødelæggelser og udvidet.

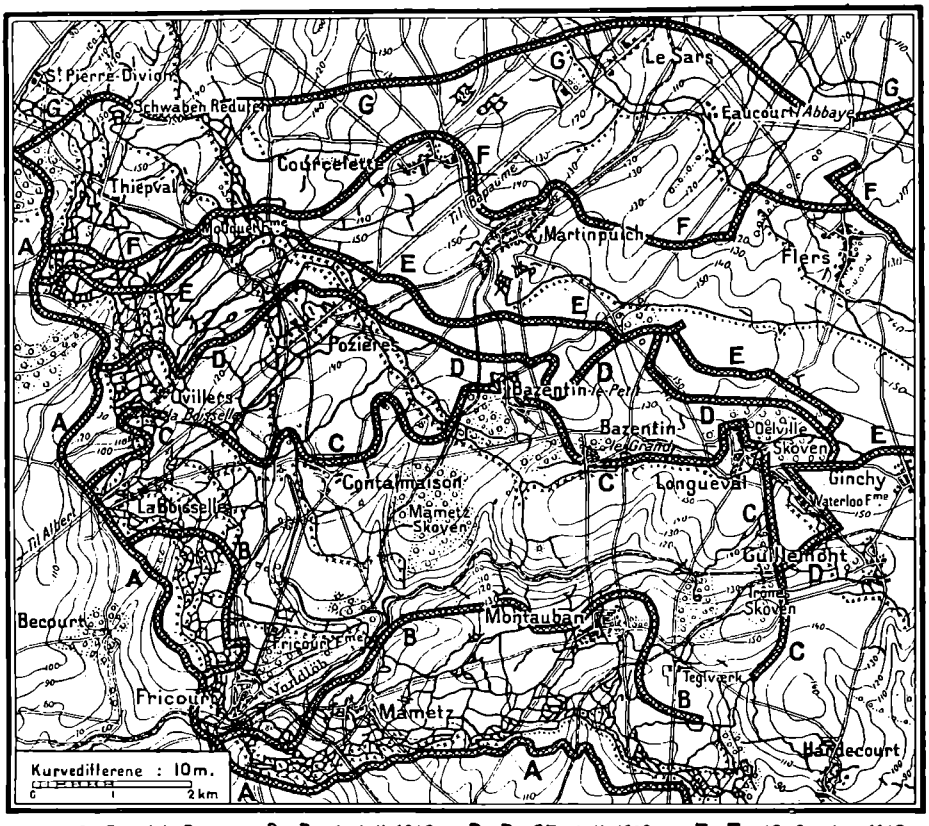

Engelsk Front: B–B *1. Juli 1916* D–D *27. Juli 1916* F–F *18. Septbr. 1916*
A–A *30. Juni 1916* C–C *14. „ „* E–E *14. Septbr. „* G–G *17. Oktbr. „*

Skitsering af *de tyske Befæstningsarbejder* paa et Stykke af *Somme Fronten* i Sommeren 1916.

Til Arbejderne var i videst mulig Grad Krigsfanger og civile Fanger benyttede, og ligeledes havde Tyskerne ikke skyet at tvinge her som allevegne i de okkuperede Distrikter Lokalbefolkningen til at levere Arbejdskraft. Med haard Haand hvilede det militære Regimente over de ulykkelige Indbyggere, der først og fremmest uden Hensyn til tidligere Beskæftigelser kommanderedes til Arbejde i Marken og til personlig Hoveritjeneste hos Voldsherrerne.*)

*) Se Side 661 den fotografiske Koncept til en Kommandantskabs Plakat, i Oversættelse lydende saaledes:

„Alle Arbejdere, baade Kvinder og Børn fra 15 Aars Alderen, skal forrette Arbejde i Markerne hver Dag, Søndagene indbefattet, fra Kl. 4 Morgen til Kl. 8 Aften (fransk Tid). Hvil: ½ Time om Morgenen, ½ Time om Middagen og ½ Time om Eftermiddagen."

„Overtrædelse straffes som følger:"

„1) De dovne Arbejdere samles *under* Høsten i Arbejdskompagnier i en Kaserne under Inspektion af tyske Underofficerer. *Efter* Høsten straffes de dovne Arbejdere med 6 Maaneders Fængsel; hver 3. Dag faar de kun Vand og Brød."

„2) De dovne Kvinder sendes til Holnon for at arbejde. *Efter* Høsten faar de 6 Maaneders Fængsel."

„3) De dovne Børn straffes med Rottingslag."

„Desuden forbeholder Kommandanten sig hver Dag at straffe de dovne Arbejdere med 20 Slag Rotting."

„*Gloss.*"

„*Skal opslaas!*" „Oberst og Kommandant."

Holnon, le 20. juillet 1915.

Tous les ouvriers et les femmes et les enfants de 15 ans sont obligés de faire travaux des champs tous les jours, aussi dimanche de quatre heure de matin jusque 8 heure du soir (temps franc) ou Récréation: une demi heure au matin, une heure à midi et une demi heure après midi.
La contravention sera puni à la manière suivant.

1./ Les fainéants ouvriers seront combinés pendant la révolte en compagnies des ouvriers dans une caserne sous inspection des corporaux allemands. Après la révolte les fainéasants seront emprisonnés 6 mois; le troisième jour la nourriture sera seulement du pain et de l'eau.

2/ Les femmes fainéantes seront exilées à Holnon pour travailler.
Après la revolte les femmes seront emprisonnées 6 mois.

3./ Les enfants fainéants seront punies de coups de bâton.
De plus le Commandant réserve, de punir les fainéants ouvriers de 20 coups de bâton de tous les jours.
Les ouvriers de la commune Ventelles sont punis sévèrement.

Colonel et Commandant

Affichez!

ETAPPEN-KOMMANDANTUR

Fotografisk Gengivelse efter „L'Illustration" af en *Plakat*, som den tyske Kommandant i den lille By *Holnon*, nordvest for *Saint-Quentin*, lod opslaa den 20. Juli 1915 i 25 under hans Kommandantskab henhørende Kommuner.

Tysk Løbegrav ved Byen *Beaucourt* paa Ancre Flodens højre Bred, 18 km nord for *Albert*.

Skitsen Side 660 giver et tydeligt Exempel i samme Stil som andre lignende, vi har bragt, af det Virvar af Feltbefæstninger, hvormed Tyskerne havde opfyldt det af dem til Forsvar bestemte Terrain. Alle Udtalelser i i tysk Fag- eller Dagpresse tydede ogsaa paa, at man betragtede den „eiserne Mauer" i Vest som ganske urokkelig og uindtagelig.

Imidlertid ventede Alverden og ogsaa Tyskerne alt fra Vinteren 1915—16 en fransk-engelsk Storoffensiv. Først og fremmest var det rimeligt, at de Allierede vilde angribe for at *hjælpe Rusland* ved at tvinge Tyskland til at

Tysk Bivuak bag *Somme Fronten* i Juni 1916. [„Ved Somme" („An der Somme"), udgivet af et tysk R.Korps.]

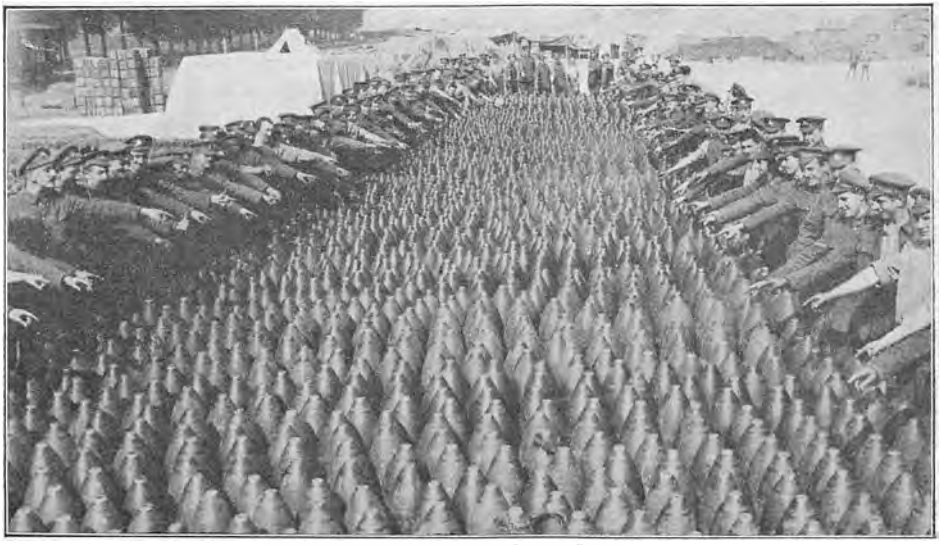

Engelsk Granatdepot bag Somme Fronten.

trække flere Reserver fra Øst til Vest. Dernæst havde baade *den store engelske Hærtilvæxt* og Udfaldet af *de franske og engelske Offensiver i September 1915*, skønt dette næppe svarede helt til Forventningerne, dog virket opmuntrende. Thi disse Lokalsejre havde frembragt den Opfattelse, at Betingelserne for at gennembryde eller dog knuse et bestemt fjendligt befæstet Frontstykke var blot Tilvejebringelse mod dette af en tilstrækkelig lokal Overmagt, som efter tilstrækkelig Artilleriforberedelse kunde sætte ind overraskende for Fjenden og med uovervindelig Kraft. Dog maatte det angrebne Frontstykke være saa vidtstrakt, at Fjenden nødtes til at hente sine Forstærkninger langt borte. En Offensiv med Udsigt til virkeligt Resultat maatte altsaa paa Forhaand blive en Storoffensiv.

Fra Kampene ved *Fricourt* i Vinteren 1915—16: Afbenyttede Granathylstre bag et engelsk Batteris Standplads. [„The Manchester Guardian."]

Det tyske Angreb paa *Verdun* er bleven fortolket som et Middel til at paralysere en saadan Storoffensiv fra de Allieredes Side. Men omvendt har Begivenhederne ved denne

Tysk Inf.General *Fritz von Below*, f. 1853 (ældre Broder til Otto v. B.). Generalstabstjeneste 1885—1901. Kommanderede derpaa 3. Garde Inf.Rgt., 4. Garde Inf.Brig., 1906—08 atter i Generalstaben, saa 1. Garde Inf.Div. Ved Krigens Udbrud XXI. A.K. Senere Arméchef.*)

Fæstning bidraget til at *paaskynde Somme Offensiven.* Thi General *Haig* udtaler selv i sin Rapport af 23. December 1916 om Aarets Virksomhed, at, vel havde han og Gnrl. *Joffre* i lange Tider været enige om at ville foretage en fælles Aktion og drøftet Planens Udførelse, men han selv havde ønsket at udsætte Foretagendet saa længe som muligt for endnu at forøge Hærstyrken og Ammunitionsforraadene og give den store Del af den engelske Hær, der trængte til det, mere Uddannelse.

Men saa kom yderligere i Maj 1916 *den østrigske Offensiv fra Trentino* til. Dens Fortsættelse umuliggjordes Østrigerne ved Gnrl. *Brussiloffs* flotte Offensiv i Juni i *Volhynien* og *Galizien*, og Tyskerne, der igen maatte hjælpe de uheldige Allierede ud af en Klemme, syntes derpaa saa tilstrækkeligt beskæftigede i Øst, at den engelske Overgeneral mente at kunne slaa løs. —

Paa tysk Side stod i Forsommeren 1916 i Somme Egnen *den 2. Armé,* ved Krigens Begyndelse ført af Generalobst. *v. Bülow*, nu kommanderet af General *Otto v. Below.* Ved *Monchy-aux-Bois*, 15 km sydvest for *Arras,* stødte denne Armés højre Fløj til venstre Fløj af *6. Armé*, til Stadighed kommanderet af *Kronprins Rupprecht af Bayern.*

Tysk Inf.General *Otto von Below*, f. 1857. Har kommanderet 19. Inf.Rgt. (V. A.K., Görlitz), 43. Inf.Brig (XI. A.K., Cassel), havde ved Krigens Udbrud 2. Inf.Div. (I. A.K., Insterburg i Østpreussen) og fik strax I. R.K. Senere Højstbefalende i Makedonien og Arméchef under den tysk-østrigske Offensiv i 1917 i Norditalien.*)

I de sidste Dage af Juni var de tyske Divisioner fordelt som følger mellem *Gommecourt* og *Frise*: Nord for *Ancre* 2. Garde R.Div. og 52 Inf.Div., mellem *Ancre* og *Somme* 28. og 26. R.Div. der nu hørte til XIV. R.K., Gnrl. *v. Stein*, og af VI. R.K. 12. R.Div. Syd for *Somme* laa foran Adgangene til *Péronne* 121. og 11. Inf.-Div. og 36. R.Div., de sidste hørende henholdsvis til VI. og XVII. A.K.

Over de fransk-engelske Tropper havde jo fremdeles Gnrl. *Joffre* Overbefalingen og under ham Gnrl. *Foch* over den nordlige Trediedel af hele Vestfronten.

Den engelske Hær under Gnrl. *Haig* og

*) Begge Portrætter bringes her, da Portrættet foran i dette Afsnit S. 212 efter fejlagtig Kilde var urigtigt beskrevet.

Den engelske Højstbefalende paa den europæiske Vestfront, Feltmarschal *Sir Douglas Haig*. F. 1861. Begyndte sin militære Løbebane ved 7. Husar Rgt. („Queens Own", Bristol) og tjente senere i Afrika og Indien. Fra 1898 deltog han i Felttogene i Sudan og mod Boerne. 1903 Gnrlinspektør for det indiske Kavaleri. 1904 Gnrllt. I Begyndelsen af Verdenskrigen udmærkede han sig i høj Grad som Chef for I. A.K., og da de 6 engelske Arméer oprettedes i Vinteren 1914—15, fik han Befalingen over 1. Armé. Afløste 16. December 1915 Feltmarschal French som Overgeneral i Belgien og Frankrig.
Ved Overkommandoskiftet skrev en af „Tägliche Rundschau"s Medarbejdere, den for sin Fanatisme bekendte „F. H." følgende om Haig: „. . . . Vi imødeser hans Bedrifter med den største Sindsro. Maaske er Hr. Haig personligt virkelig betydeligere end Hr. French, som i sin Tid pristes som en Napoleon. Alligevel tror vi indtil videre, at Skiftet i den engelske Kommando næppe vil faa væsenligt Indflydelse paa Forløbet af de krigerske Begivenheder. Thi Manglerne ved den øverste Ledelse hos Englænderne turde mindre ligge hos den enkelte Mand end i hele Aanden og Systemet. En Hærfører i tysk national Krigsførelses Betydning passer ikke med de engelske Lejesoldaters inderste Væsen. Tysk Krigsførelse og Hærledelse i Betydning af national Samling og national Opdragelse til ubegrænset frivillig Hengivelse er det engelske Krigshaandværkvæsens ganske fremmed." . . . Udtalelsen er betegnende for det nævnte Blads Takt og Intelligens. Det er den gamle Historie med visse Tyskeres Foragt for de engelske hvervede Tropper, en Foragt, Krigen ikke har retfærdiggjort.

med Gnrllt. *Kiggel* som Generalstabschef havde paa dette Tidspunkt 70—80 Divisioner i Marken foruden Dominiernes og de indiske Hjælpetropper.

Som det senere viste sig, havde Tyskerne ventet de Allieredes Offensiv paa den engelske Front, og endda kun paa Strækningen *Albert—Arras*. Her havde de samlet Hovedmassen af deres Tropper og svære Skyts. De troede sandsynligvis Franskmændene altfor opslidte gennem Kampene ved Verdun.

Angrebet ved Somme var for Englændernes Vedkommende betroet *4. Armé*, General *Sir Henry Rawlinson*, der stod fra *Gommecourt* til nord for *Maricourt* (Sammenstødet mellem de to Allierede kan betegnes ved Linien *Carnoy—Combles.)*

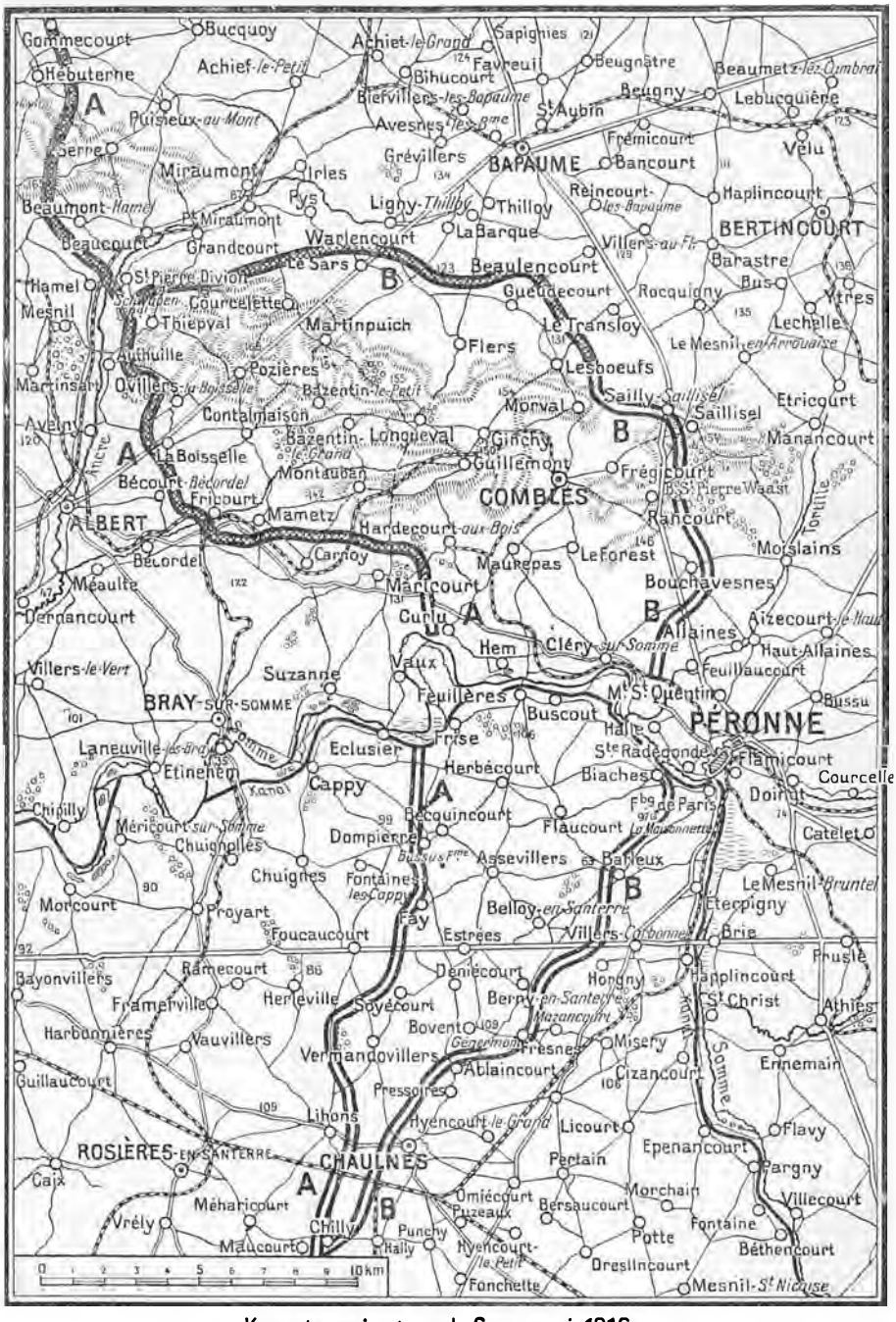

Kampterrainet ved Somme i 1916.

Fransk Front. A — A *Kampfronten, da de Allierede aabnede Offensiven.*
Engelsk „ . B — B *„ efter det 4. Sommeslag.*

Gnrl. Rawlinson havde i forreste Linie fra venstre til højre VIII. A.K., Gnrllt. *Sir Aylmer Hunter-Weston*, X. A.K., Gnrllt. *Sir T. L. N. Morland*, III. A.K., Gnrllt. *Sir W. P. Pulteney*, XV. A.K., Gnrllt. *H. S. Horne* og XIII. A.K., Gnrllt. *W. N. Congreve.*

Bag 4. engelske Armé laa *5. Armé* under General *Sir Hubert Gough,* men den bestod endnu hovedsageligt af Kav.Divisioner.

Syd for *Maricourt* begyndte som nævnt den franske Front, besat af *6. Armé,* i sin Tid ført af Gnrl. *de Castelnau*, nu af Gnrl. *Fayolle.* Til den hørte XX. A.K., Gnrl. *Balfourier*, I. Kol.K., Gnrl. *Brandelat,* 35. A.K., Gnrl. *Allonier.*

Til højre for 6. franske Armé ventede *10. Armé*, i sin Tid kommanderet af Gnrl. *d'Urbal*, nu under Befaling af Gnrl. *J. A. Micheler*, paa eventuelt at gribe ind i Kampen.

De Allieredes Offensiv fik altsaa til Skueplads dels det gamle franske Landskab *Santerre*, der har *Péronne* til Hovedstad og i sin Tid hørte til Provinsen *Picardiet,* dels den sydlige Del af den gamle Provins *Artois*, der jo havde *Arras* til Hovedstad. Nøjagtigere angivet blev Kampterrainet dog den Del af de nævnte Landskaber, der laa øst for den nu $1^{3}/_{4}$ Aar gamle Kampfront *Arras—Chaulnes* hen til Chausséen *Arras—Bapaume—Péronne —Ham.*

I administrativ Henseende hører Santerre nu til Departementet *Somme*, Egnen nord derfor til Departementet *Pas-de-Calais*, idet disse Departementers uregelmæssige Grænse løber i Øst—Vest tæt syd for Bapaume.

Til nærmere Beskrivelse af Omraadet

Gnrllt. *Sir Launcelot Edward Kiggell*, fra Februar 1915 engelsk Generalstabschef paa Vestfronten.

Fransk Div.Gnrl. *Jean Alfred Micheler.* F. 1861. Ved Krigens Udbrud Oberst og Chsf for 29. Inf. Rgt. (Autun, 32. Inf.Brig., 16.Inf. Div., de Maud'huy, VIII. A.K.). Derpaa Generalstabschef ved VI. A.K. Afløser som Brig.Gnrl. i Aug. 1914 den faldne Gnrl. Dupuis som Chef for 67. Inf.Brig. (34. Div. XVIII. A.K.). Derefter Generalstabschef ved 1. Armé under Roques. Erobrer som Chef for 53. Inf.Div. Tahure. 28 Marts 1916 XXXVIII. A.K. Adjoint hos Foch. Saa 10. Armé.

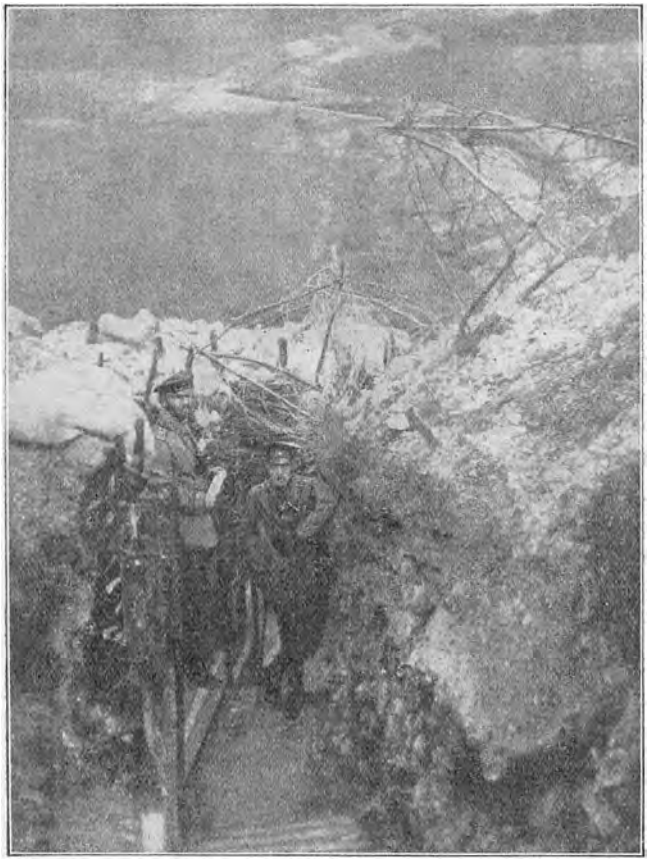

Den forreste tyske Løbegrav i Forsommeren 1916 nord for *La Boiselle* i Sænkningen ved *Ovillers*. [Efter „Ved Somme".]

for Offensiven kan tjene:

Kampplads en deles i tre Afsnit af Floden *Somme*, der i hyppige Bugtninger fra *Ham* flyder mod Nord til *Péronne* og saa mod Vest, og af Sommes Biflod *Ancre*, der udspringer ved *Bapaume* og i sit første Løb ligeledes styrer mod Vest.

Somme *Dalen* er fra *Ham* til *Cléry-sur-Somme*, nordvest for Péronne, bred, flad og sumpet og meget vanskelig at komme over, selv for Enkeltmand. Den udgør derfor en betydelig militær Hindring, og de tyske Pionerer havde som Følge deraf maattet slaa flere faste Broer paa denne Strækning for at sikre Forbindelse mellem Bredderne. Fra Cléry er Dalen snævrere.

Egnens Overflade er lavt bakket med Højdepunkter ikke over 200 m. Fra *Péronne* strækker sig den højeste Del som et bredt Plateau i nordvestlig Retning bort mellem *Bapaume* og *Albert*.

Der vrimler af Landsbyer, derimod findes kun faa enkelte Gaarde og ikke megen Skov. Jorden, Ler over Kalk, er frugtbar, og de store Kornmarkers Flader afbrydes ikke af noget Hegn. Men der er Mangel paa Vand, hvilket i den varme Aarstid er særlig følelig paa de højere liggende Partier og naturligvis generer sammendragne Troppemasser meget.

Det maa fremhæves, at Terrainet er meget lidt overskueligt paa Grund af de mange Bakker og Landsbyer og derfor meget besværligt at orientere sig i og holde Forbindelse i under Kamp. Denne Omstændighed og den lette Omdannelse af Byerne med deres Stenmure til stærke Støttepunkter for Forsvaret har bidraget væsentligt til, at Kampene her ofte blev saa overordentlig haardnakkede og langsomt fremskridende.

Foruden Brudstykkerne af de større Jernbanelinier mellem *Albert* og *Bapaume*, *Albert* og *Péronne*, *Chaulnes* og *Péronne* findes mange Lokalbaner. Ligeledes er der et glimrende Vejnet.

De Allieredes Forberedelser til Fremstødet havde taget lang Tid og

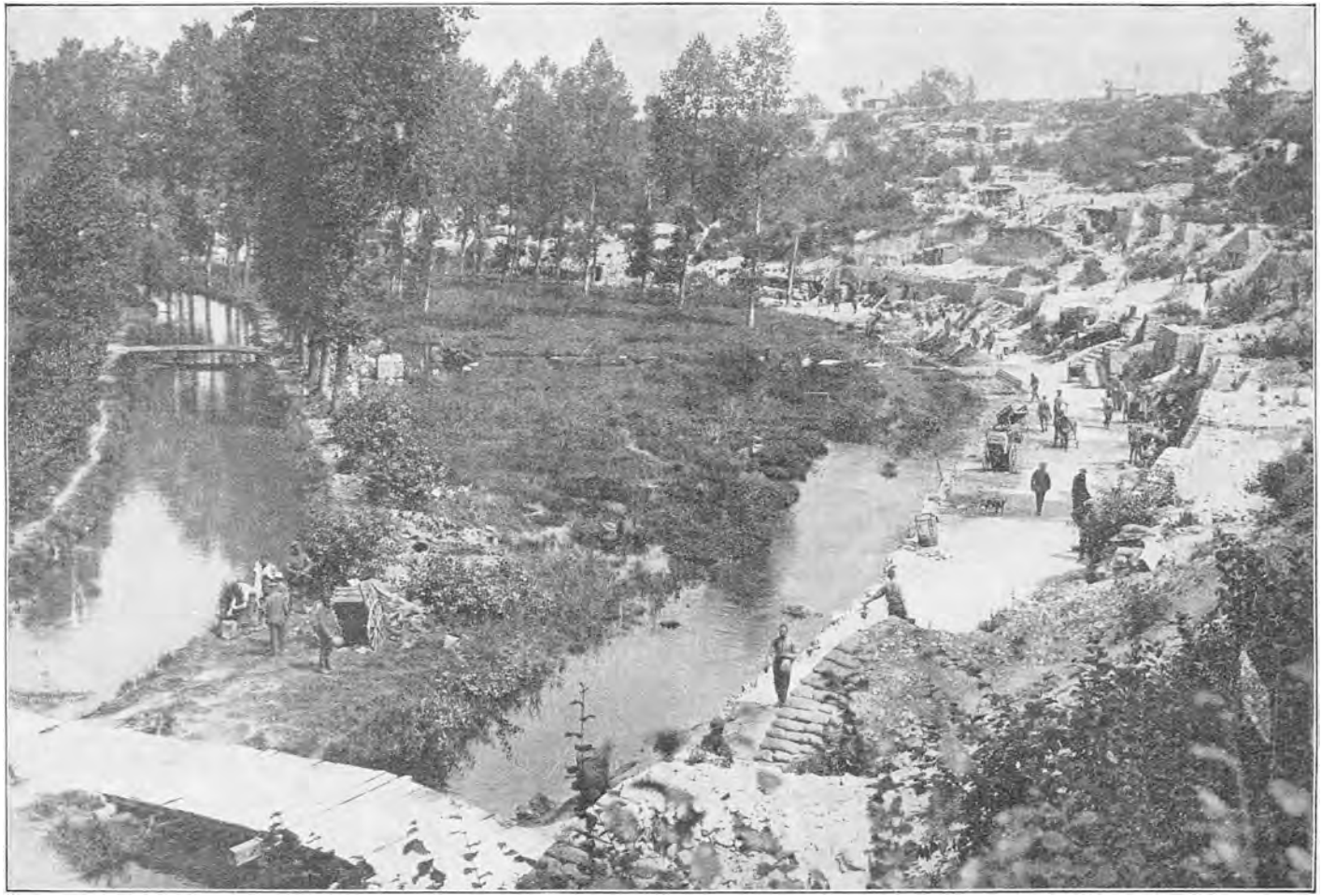

Udgravninger til Forstærkning af *den engelske Front* ved Somme.

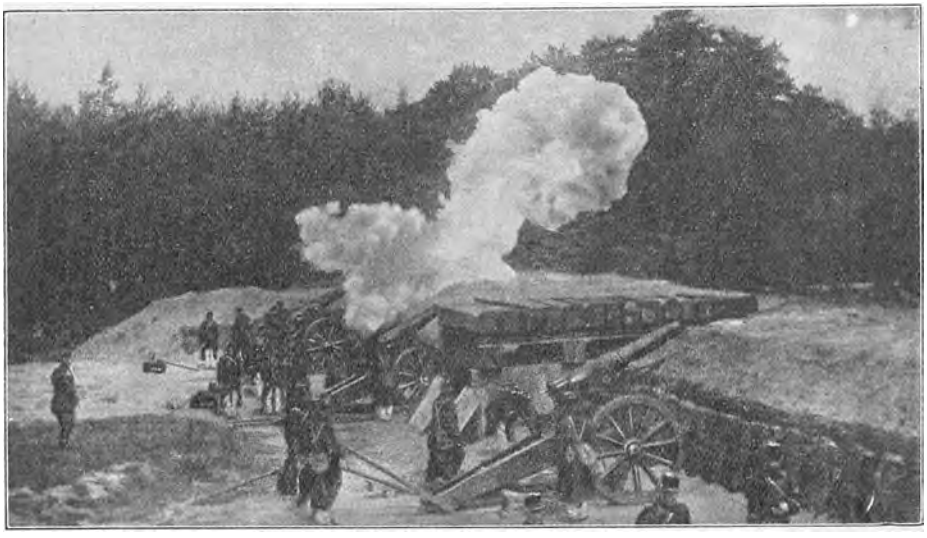

Fransk svært Artilleri under *indirekte Skydning* mod de fjendtlige Stillinger.

været meget omhyggelige. For at give et Begreb herom skal meddeles, hvad Gnrl. Haig for sit Vedkommende beretter:

„Mange km nye Jernbaner, baade almindelige og smalsporede, og Løbegravssporveje var bleven lagt. Alle Veje, vi havde Brug for, var bleven udbedrede, mange andre anlagte og Chaussédæmninger byggede over sumpede Dale. Mange nye Opholdsrum havde maattet laves til Dækning for Tropperne, til Forbindingspladser for Saarede og Magasiner til Ammunition, Fødemidler, Vand og Ingeniørmateriel. Snese km dybe Grave havde maattet graves til Forbindelsens Vedligeholdelse, til Telefonledninger, til Reservernes Samlingssteder og til Udgangslinier for Stormangreb, talrige Kanonplacementer og Observationsposter bygges. Betydelige Minearbejder var bleven fuldførte og Mineladninger anbragt paa forskellige Punkter under Fjendens Linier . . ."

Særlig Vanskelighed frembød paa Grund af Egnens Vandmangel udenfor selve Flod- og Aadalen Troppernes regelmæssige Forsyning med Vand, og for at raade Bod herpaa var talrige Boringer bleven foretagne, over 100 Pumpestationer etablerede og over 180 km Vandrør nedlagte.

Midt i Juni begyndte, afbrudt af Pauser, den forberedende Artilleribeskydning mod den 50 km lange tyske Front, som skulde angribes. Samtidigt foruroligedes Tyskerne paa alle deres øvrige Linier ved spredte Fremstød og talrige Luftoverfald, medens deres Flyveres Rekognosceringer søgtes afværgede.

Den 24. Juni blev de Allieredes Bombardement intensivt over Angrebsfronten, men forstærkedes ogsaa udenfor denne. I den følgende Uge alene udgjorde de engelske Skinangreb paa Strækningen nord for Gommecourt op til Ypres 70, og under 40 af disse Foretagender anvendtes Gasskyer.

Franske og engelske Observationer og Luftrekognosceringer i Maanedens sidste Dage syntes da ogsaa at fastslaa, at Ødelæggelsen hos Fjenden

var forfærdelig. Hvor der kun for faa Dagen siden havde været Smaaskove, saas nu kun noget, der lignede en Masse overhuggede Telegrafpæle. Landsbyerne var Grushobe, og Nætterne igennem laa, set fra de franske og engelske Linier, Horizonten i Øst i et eneste rødt Skær, saa skarpt næsten som Sommersollyset.

Hvor overvældende og frygtelig de Allieredes Ildvirkning var, kan, exempelvis og i Lighed med tidligere Skildringer af samme Art, ses af en Artikel i „Frankfurter Zeitung" af en tysk Stabsofficer, der i hine Dage stod overfor Franskmændene:

„Jeg var med under Angrebene paa *Arras*, jeg var ogsaa med ved *Vimy* sidste Efteraar, og begge Steder gik det frygteligt til, men denne Gang var det ubeskriveligt, forfærdeligt, værre, end Mennesker kan tænke sig."

„Den forberedende franske Artilleriild begyndte med, at hvert fransk Batteri øste sine Projektiler ud over 1000—1500 m af vore Skyttegrave. Jeg selv havde kun 6 Batterier til at forsvare 5—6 km Skyttegrave med. Det gør jo en Forskel. (Nu har jeg — skal vi sige 4 Gange saa mange Batterier.) Fjendens Bombardement varede sex, syv Dage, og Granaterne faldt uafbrudt, bogstavelig talt uafbrudt, over vore Skyttegrave og Batteristillinger. Et fantastisk stort Antal fjendtlige Flyvere dirigerede Fjendens Ild. Over hvert af mine Batterier svævede en fjendtlig Flyver. Selv om jeg havde villet, havde jeg ikke kunnet jage dem bort med mine Felt-

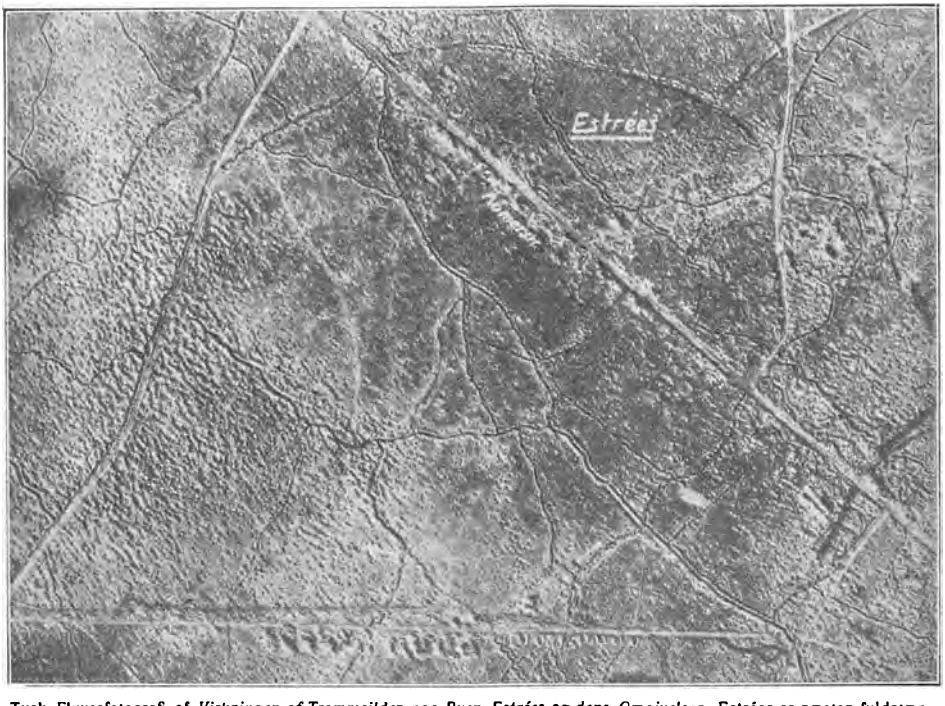

Tysk Flyverfotografi af *Virkningen af Trommeilden paa Byen Estrées og dens Omgivelser*. Estrées er næsten fuldstændigt jævnet med Jorden, kun et Areal, bedækket med rygende og forkullede Murstensbrokker. Man bemærke dernæst de Tusinder af meterdybe Granathuller — de sorte Prikker —, der bedækker hele Terrainet, endvidere Infanteristillingerne og Forbindelses- og Dækningsgravene — de sorte Linier —, der løber i alle mulige Retninger.

I en *tysk Skyttegrav* ved *Roye*. Fotograferet af en tysk Underofficer ved 88. Inf.Rgt. (XVIII. A.K.).

kanoner. Vi havde ogsaa nok at bestille med vore Kanoner, der ofte var saa ophedede, at vi maatte slaa den ene Spand Vand efter den anden over dem. Vi skiftede hyppigt Stilling, men Flyverne forfulgte os og opdagede os bestandigt paany. Den ene af mine Kanoner sprang efter den anden, vi fik 2—3000 Skud pr. Batteri, men Ammunitionen udtømtes hurtigt. Mine Folk var ved at blive vanvittige. De arbejdede med Masker for Ansigterne for at beskytte sig mod Gasarterne fra de springende Granater, men de var ved at kvæles af Varme under Maskerne, de kastede dem, og de vilde flygte tilbage over Markerne, gennem Fjendens Spærreild. Det vilde være den visse Død for dem, og jeg forhindrede det da ogsaa med Magt."

„To Dage før den *1. Juli* havde Franskmændene ombyttet deres Tropper i Skyttegravene med nye Regimenter. Vi opdagede, at vi havde foran os to Kolonialregimenter og saa det berømte lothringske Elitekorps (XX. A.K.), der viser sig allevegne, hvor det gaar hedest til. De stormede med den yderste Tapperhed, og deres første Stormangreb lykkedes ogsaa. Men saa fik vi dem standset med vor Kanonild, rigtignok først, efter at vi havde skudt næsten vort sidste Skud. Under alt dette vidste jeg næppe, hvor Fjenden stod, og hvor vore Egne befandt sig, alle Forbindelser var afbrudte, og alt var indhyllet i tætte Skyer af Støv og Røg. For at faa noget at vide om, hvad der overhovedet foregik, maatte jeg flere Gange sende Patrouiller ud i selve Kampen. Alle mine Batterichefer var dræbte eller haardt saarede, og mine schlesiske Artillerister formaaede næsten ikke at holde sig oprejste. Jeg maatte opfordre dem til at blive paa deres Post, saa længe de kunde trække Vejret, og hellere lade sig dræbe end flygte. Det er en Ordre, man ikke gerne giver, men mine Soldater fulgte den. Hvor voldsom Fjendens Ild var, skal jeg give et Par Exempler paa."

„Ved mit 1. Batteri fik vi strax ved Begyndelsen af vor Spærreild mod de sorte, franske Soldater 2 Kanoner skudt i Stykker. Den tredie blev ramt lige i Løbet og

sprang i Stumper og Stykker, der haglede omkring os. Lidt efter sprang vor 4. Kanon. Et andet Batteri kørte frem og tog Stilling. I Løbet af faa Minutter var 2 af dets Kanoner ødelagte, efter at de kun havde affyret nogle faa Skud. Officerer og Mandskab, der var tilbage, blev sendt over at kæmpe sammen med Infanteriet. Dernæst mit 2. Batteri. Fra Kl. 10½ om Formiddagen fik det 1250 Skud fra de tre svære fjendtlige Batterier, det havde overfor sig, og det var 1250 Skud, der var fortræffeligt dirigerede. Alle 4 Kanoner knustes, Folkene trak sig tilbage gennem den morderiske Spærreild, som Fjenden lod falde bagved os, og om Natten sendte vi Mandskab ud med Dynamitpatroner for at sprænge de ødelagte Kanoner i Luften. Saa mit 3. Batteri. Alle 4 Kanoner blev hurtigt demolerede af Fjendens knusende Ild. Folkene forsynede sig med Haandgranater og gik frem over et 200 m bredt Bælte, inden de fandt Ly i en forladt Skyttegrav. Og hvad mit 4. Batteri angaar, saa led det samme Skæbne som det 3. Det havde kun faaet affyret faa Skud, da det var fuldstændig skudt sønder og sammen, og Folkene løb saa i Gaasegang tilbage gennem Spærreilden, efter at de havde sprængt Kanonerne i Luften."

I sin fornævnte Rapport deler Gnrl. Haig de engelske Operationer ved Somme i 1916 i 4 „Stages", og engelske Forfattere af Krigsskildringerne følger hans Exempel. De samtidige franske Foretagender kan behandles parallelt dermed. Dette svarer ganske til den af os for Overskuelighedens Skyld anvendte Inddeling af Kampene ved Verdun i en Række særskilte Slag — en Fremgangsmaade, vi ogsaa har brugt i Fremstillingen af Kampen paa Dele af de øvrige Verdensfronter —, og der bliver derefter i 1916 Tale om 4 adskilte Slag ved Somme. Der havde jo i Slutningen af September 1914 alt været leveret ret voldsomme Kampe i disse Egne, da Tyskerne erobrede *Chaulnes* og *Roye* og skød *Albert*, som de ikke kunde tage, i Grus, men disse, der kunde have været betegnede som det 1. Slag ved Somme, er i vor Fremstilling bleven betragtede blot som et Led i de samlede Operationer, der nævnte Efteraar førte til Fastlæggelsen af Skyttegravsfronten fra Aisne op til Vesterhavet.

Det 1. Slag ved Somme 1.—13. Juli 1916.

Franskmændene trænger frem til 2 km fra Péronne. Englændernes højre Fløj til 10 km fra Bapaume, men deres venstre Fløjangreb afslaas.

I den sidste Uge af Juni Maaned havde Vejrliget paa Somme Fronten været graat og skyet — skriver John Buchan —, og tyk Taage havde besværliggjort Luftobservationerne. Det havde jævnlig regnet, og Vejene var bedækkede med Dynd. Men den sidste Junieftermiddag indtraadte der en pludselig Forandring. Skydækket forsvandt, og en herlig blaa Himmel lyste over hele Picardiet. Og 1. Juli oprandt hed og skyfri. Kun i Sænkningerne i Terrainet laa tynde Taageslør over den fugtige Jord.

Kl. 7¼ Morgen naaede Artilleriorkanen sit Højdepunkt, og et underligt Syn mødte Øjet. Røgen og Opsprøjtene fra Granatnedslagene paa de fjendtlige Skrænter frembragte et Billede som, naar Braadsøer slaar mod

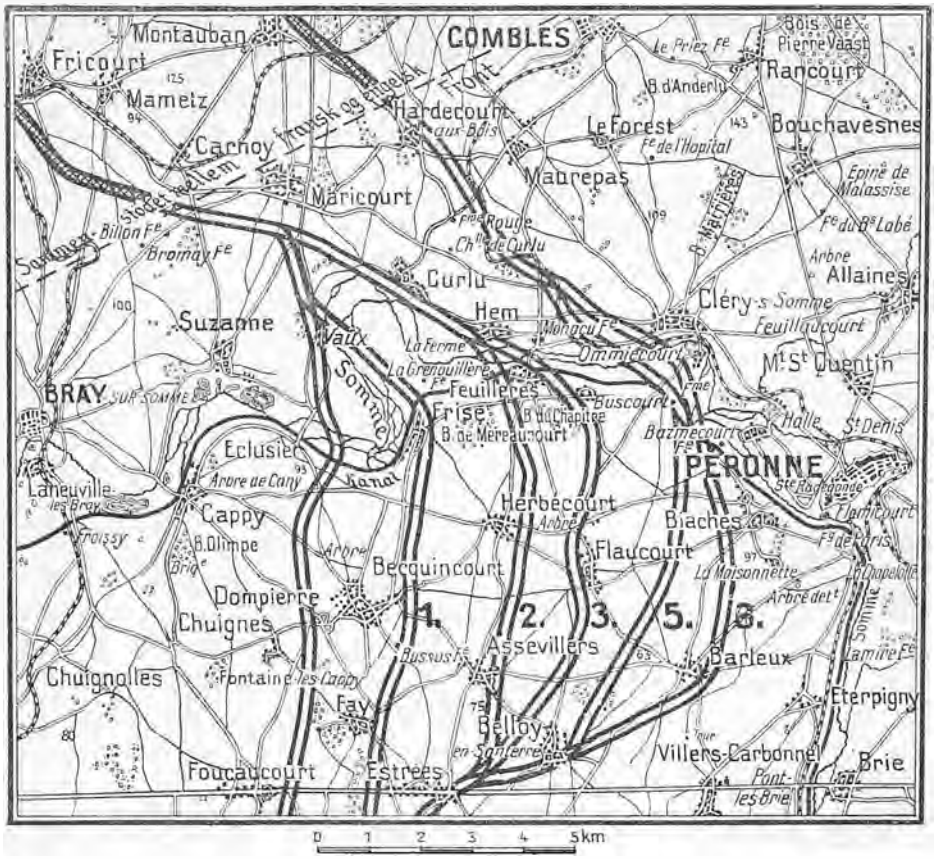

De franske Fremskridt paa begge Sider af *Somme* i Dagene 1.—6. Juli 1916 efter „Le Pays de France". Tallene ved de forskellige Linier angiver Dagene. (Fe = Gaard; Épine = Bakketop; Arbre = enligtstaaende stort Træ; Fg. = Forstad; Chlle = Kapel; Tour = Taarn.)

en Kyst af Klipperev. Det syntes utroligt, at noget menneskeligt Væsen i et saadant Helvede kunde slippe fra det med Livet. Gennem Taagelagenerne og Nedslagsskyerne saa det ud, som om hele Jordoverfladen bevægede sig derovre, det var Jorden og Gruset og alt det faste Materiale, der, i Stumper og Stykker, slyngedes op i Luften.

Saa hørtes fra de forreste Linier en fremmed Lyd, en Række af haarde, hurtige Brag, der klang som en Storms Brøl. Det var de nye Skyttegravsmorterer. Med dem blandede sig en anden Lyd fra Nord som en pludselig Kanonade, der kom nærmere og nærmere. Det lod til, at Tyskerne havde aabnet et Kontrabombardement mod Englændernes Stilling deroppe.

Kl. $7^1/_2$ indtraadte der en ganske kort Stilhed, kun 1 eller 2 Sekunder, saa begyndte Kanonerne atter at dundre. Nu var det Spærreilden, der tog fat. Thi over samtlige Stormfrontens 45 km var de Allieredes Infanteri styrtet frem over Brystværnet.

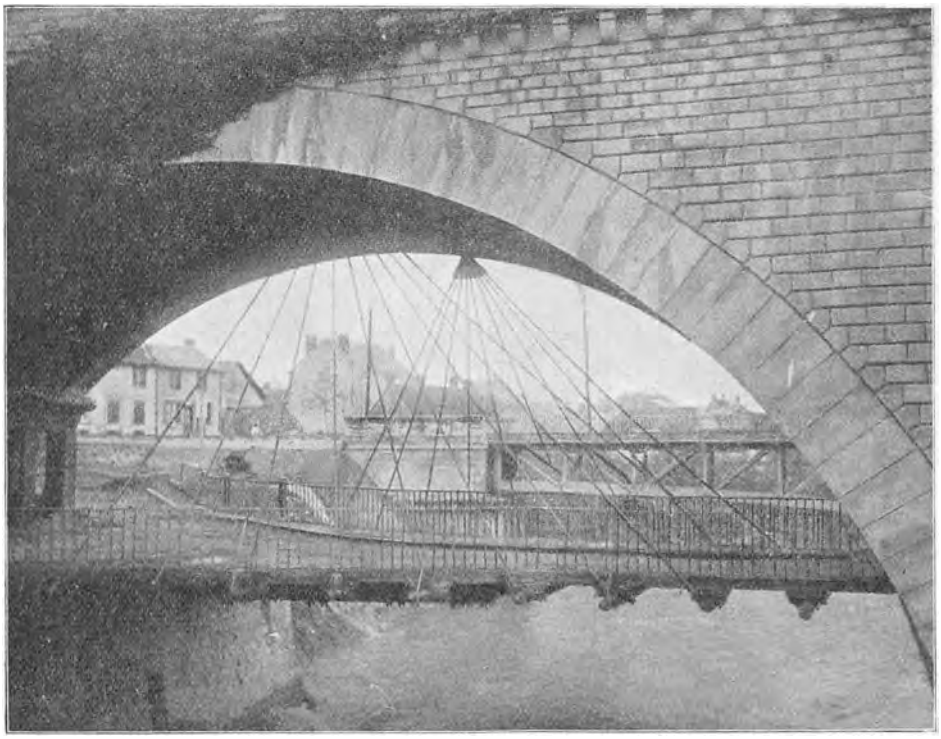

Exempel paa de store Brokonstruktioner Tyskerne som Led i deres Net af Kommunikationer havde opført bag Fronten i Vest: *Nødhængebro* ved *Guignicourt*, nordvest for Reims.

Vi vil, som vi plejer, Skridt for Skridt følge Begivenhedernes Gang fra højre Fløj.

Den 1. Juli kom, som det er antydet, *det franske Angreb* Tyskerne ganske uventet. De franske Stormtropper havde derfor et forholdsvis let Arbejde. Beskæftigede med Udbedring af Løbegravene og Anlæg af nye Dækninger, blev paa mange Steder hele Afdelinger fuldstændigt overrumplede, og Angribernes Tab var meget ringe. En af de franske Divisioner mistede ialt kun 800 Mand, et af Regimenterne kun 2 Mand.

Allerede om Eftermiddagen var yderst mod Syd Byen *Fay* erobret af XXXV. A.K., derefter *Bussus Ferme*, *Dompierre* og *Becquincourt*, tagne af Kolonialtropperne, i Franskmændenes Besiddelse.

Nord for *Somme* gik XX. A.K. frem over *Albert—Péronne* Vejen og kastede — efter mere alvorlig Modstand — 2. tyske og 10. bayerske Inf. Div. tilbage til *Curlu* og *Hardecourt*.

Englænderne havde stillet sig som første Maal ved et omfattende Angreb at bemægtige sig det stærkt befæstede *Fricourt*, der dannede et skarpt Fremspring i de tyske Linier.

Paa sydligste engelske Fløj havde Artilleribeskydningens Virkninger været saa overvældende, at alt var Jordbunker, Huller og Grus. Forsvarernes Tab

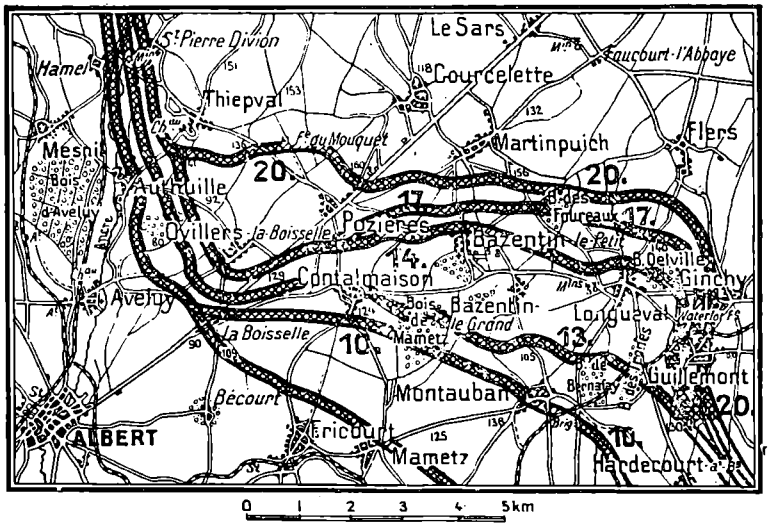

De engelske Fremskridt nord for *Somme* i Dagene 1.—20. Juli 1916, til Dels efter „Le Pays de France". Tallene ved de forskellige Linier angiver Dagene. (Fe = Gaard; Mlin = Mølle; Bricq. = Teglværk; Chau = Herregaard; B., Bois = Skov.)

var enorme, alene 6. bayr. Inf.Rgt. mistede før og under Angrebet af sine 3500 Mand de 3000. Ilende fra Sænkningen ved *Carnoy* frem mod *Montauban* tog den engelske Fløjdivision allerede om Morgenen denne By. Dens Fremrykning skildres som en sand Parademarche. Ogsaa ved *Mametz* var alle de tyske Forsvarsværker ødelagte, til Dels ved Tyskernes egen Ild, og om Aftenen havde den her fremsendte Division erobret denne By og tillige besat et Stykke af selve *Fricourt Skoven. Fricourt* var derved truet i venstre Flanke og Ryg. Det havde været Hensigten paa lignende Maade at omgaa Byen fra Nord. Det lykkedes ogsaa den engelske Division ved *Bécourt* gennem Lavningen øst for denne Landsby at komme godt frem, men ved *La-Boisselle* og *Ovillers-la-Boisselle* var Modstanden saa haardnakket, at Englænderne kun naaede ind i de forreste fjendtlige Skyttegrave.

Var det imidlertid gaaet flot fremad for Franskmændene og ret godt for de engelske Angrebsstyrker øst for Albert, saa ledsagede det samme Held ikke *den nordlige engelske Fløj,* thi paa denne Strækning var Tyskerne, som det alt vides, fuldt belavede paa, hvad der vilde komme. De her liggende Byer *Thiepval, Beaumont-Hamel, Serre, Gommecourt* og den store „*Schwaben Redute*" nordøst for Thiepval var udbyggede til lige saa mange Fæstninger, Bombardementet forud for Stormangrebet havde ikke anrettet saa store Ødelæggelser, og navnlig var det tyske Artilleri ingenlunde nedkæmpet. *Ancre Floden* generede Forbindelsen mellem Angriberne, og disse maatte tilmed foretage deres Fremrykning opad mod et af Fjenden besat dominerende Plateau i Terrainet.

Troppekvarter i et Stenbrud bag den franske Front ved *Somme*.

Paa et Punkt af *den engelske Front* ved Somme Natten mellem den 1. og 2. Juli 1916.

Ved Beaumont-Hamel aabnedes Angrebet med, at Englænderne Kl. 7½ Morgen lod en uhyre Mine spille, som de havde arbejdet paa i hele 7 Maaneder.

Tyskernes Positioner var altsaa ikke sat tilstrækkeligt ud af Forsvarsstand, og baade det tyske Artilleri og Maskinskytset og Geværilden fra Skyttegravene tilføjede de fremrykkende engelske Infanterilinier meget store Tab. Englænderne trængte ind i *Thiepval,* ja, endog i „Schwaben Reduten", men de kastedes atter ud baade af Byen og af Skanseværket. Paa samme Maade gik det ved *Serre* ligesom ogsaa paa andre Punkter.

Resultatet blev derfor paa denne Del af Fronten, at det engelske Angreb den første Kampdag var *afslaaet.*

Den tyske Generalstabsmelding for denne Dag lød som følger:

„I en Bredde af omtrent 40 km begyndte i Gaar det i mange Maaneder med ubegrænsede Midler forberedte store engelsk-franske Masseangreb efter 7 Dages stærkeste Artilleri- og Gasforudvirkning paa begge Bredder af *Somme* og *Ancre* Bækken. Fra *Gommecourt* til Egnen ved *La-Boisselle* opnaaede Fjenden *ingen nævneværdige Fordele, men led svære Tab.* Derimod lykkedes det ham paa enkelte Steder at trænge ind i de forreste Linier af *de til Somme stødende Divisionsafsnit,* saa at vi foretrak *at trække disse Divisioner* ud af de fuldstændig sammenskudte forreste Løbegrave og *tilbage* til den mellem 1. og 2. Linie liggende Spærrestilling. Alt det i forreste Linie fast indbyggede Materiel, der forøvrigt var bleven gjort ubrugbart, gik herved, som altid i slige Tilfælde, tabt."

Den 2. Juli begunstigedes *Franskmændenes* Operationer af samme Held som den foregaaende Dag. Syd for Somme trængte de ind i Tyskernes 2. Forsvarslinie og erobrede *Herbécourt* og *Frise,* nord for Floden tog de *Curlu* og afslog voldsomme Modangreb foran *Hardecourt.*

Paa *Englændernes* sydlige Fløj mislykkedes ligeledes tyske Modangreb ved *Montauban,* og *Bernafay Skoven* øst for denne By kom paa engelske Hænder.

Mod *Fricourt* gik 3 Divisioner 1 i Fronten, 1 i hver Flanke, og midt paa Dagen var Byen erobret. Gennem Dalen øst for *Bécourt* trængte

nye engelske Styrker frem i Retning af *Contalmaison*. Ved *La-Boisselle* og *Ovillers* kæmpede III. engelske A.K. hele Dagen en forbitret og haard Kamp, og det ganske sammenskudte La-Boisselle erobredes omsider.

Paa den nordligste engelske Fløj havde Gnrl. *Gough* fra denne Dags Morgen faaet Overbefalingen, og X. og VIII. A.K. var derfor bleven undergivne ham. Generalen havde Ordre til at øve et vedholdende Tryk paa Tyskerfronten fra *La-Boisselle* til *Serre*, men til forøvrigt ikke at gaa frem til Angreb.

Den 3. Juli havde de franske Tropper besat hele Tyskernes 2. Linie med Undtagelse af Byen *Estrées*. Fra *Aisne Fronten* var i Hast 12 tyske Batailloner bleven hidkaldt, men deres Hjælp udrettede intet.

Gnrl. *v. Below* havde nævnte Dag udstedt en Armébefaling, der viste hans Opfattelse af Situationens Alvor. Den lød (efter Gengivelse i „Nelsons History of the War") som følger:

„Krigens endelige Udfald afhænger af *2. Armés* Sejr ved *Somme*. Vi maa vinde til Trods for Fjendens midlertidige Overlegenhed baade i Artilleri og Infanteri. Det vigtige Terrain, som hist og her er gaaet tabt, vil blive generobret, naar Forstærkningerne kommer. Det, som det kommer an paa, er, at vi for enhver Pris hævder vore nuværende Stillinger og udbedrer dem. Jeg forbyder frivillig Opgivelse af Skyttegrave. Villien til at holde ud maa besjæle hver Mand i Arméen. Hvor Fjenden baner sig Vej, skal det ske over Dynger af Lig. . . . . Jeg forlanger, at Officererne gør deres yderste for at opretholde Ordenen bag Fronten."

Kirken i *Frise*, efter at Franskmændene den 1. Juli 1916 havde tilbageerobret Byen.

Generalen blev adlydt, og den tyske Armés Modstand var uhyre vanskelig at overvinde.

Fra *Fricourt* trængte Englænderne samme Dag frem mod *Mametz Skoven.* Nye tyske Reserver bragtes uden Hensyn afdelingsvis frem. En Bataillon, lige ankommen fra *Champagne Fronten* og strax kastet ud i Kamplinien øst for *Mametz*, tilintetgjordes saaledes i ganske kort Tid.

I Løbet af Natten var de engelske Tropper trængt gennem *La-Boisselle*, og en morderisk Kamp opstod i Terrainet mellem denne By og *Contal-*

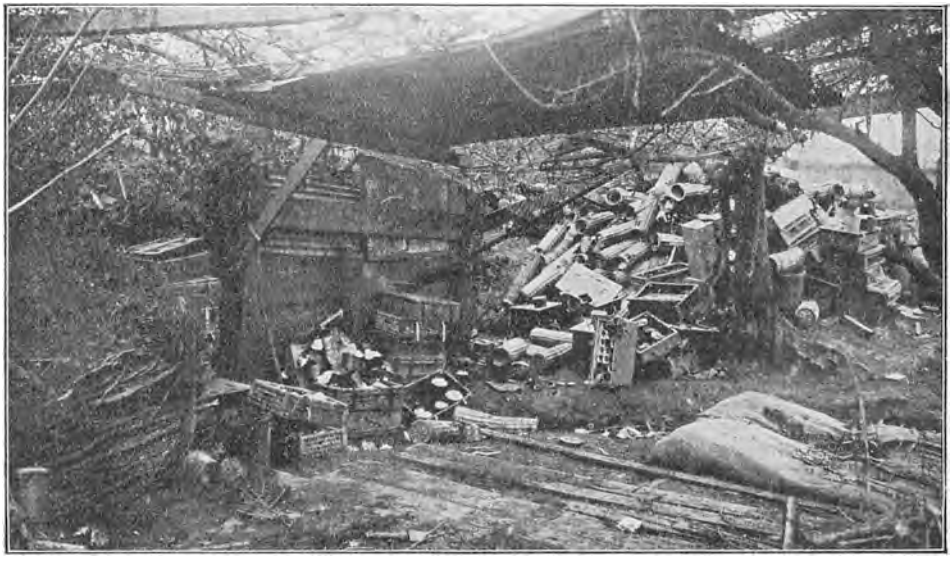

I en af Franskmændene erobret *tysk Artilleriposition* i Nærheden af *Herbécourt.*

maison og *Ovillers,* men Fjendens overordentlig haardnakkede Modstand berøvede stadigt Englænderne hver vunden Fordel. Dog fik disse gennembrudt den 1. tyske Linie foran det højt beliggende Contalmaison.

Den 4. Juli brød et voldsomt Tordenvejr løs med svære Regnskyl og blandede sin Larm med Kampgnyet. Midt i Uvejret erobrede Fremmedlegionen øst for *Fay* Byen *Belloy-en-Santerre* i Tyskernes 3. Forsvarslinie og andre franske Tropper *Flaucourt.*

Tyskerne havde nu paa den engelske Front faaet store Forstærkninger af Artilleri, og i Linien *Montauban—Mametz—Fricourt* blev Forsvaret endnu kraftigere. Alligevel tog Englænderne denne Dag, dog efter store Anstrængelser, Resten af *Bernafay Skoven* og *Mametz Skoven.*

Længere Nord paa kom Gnrl. Haigs Tropper ikke videre.

Den 5. Juli bemægtigede XXXV. franske A.K. sig syd for Somme en Del af Byen *Estrées.* Trods heftige Modangreb af 18. tyske Inf.Div. (IX. A.K), tog Englænderne „Hestesko Graven" foran den vestlige Udkant af det stærkt befæstede *Contalmaison.*

Den 6. Juli var Kampen staaende over hele Fronten.

Den 7. Juli stormede Englænderne *Contalmaison* og befriede her en Del Northumberland Fusilierer, som Fjenden havde fanget nogle Dage i Forvejen, men endnu samme Eftermiddag kastedes de atter ud af Byen. Øst for *La-Boisselle* trængte engelske Styrker ind i et Værk, kaldet „Leipzig Reduten". Tyskerne i *Ovillers* var nu ved at blive omringede, men Regnen og den dybt opblødte Jordbund generede Angriberne meget.

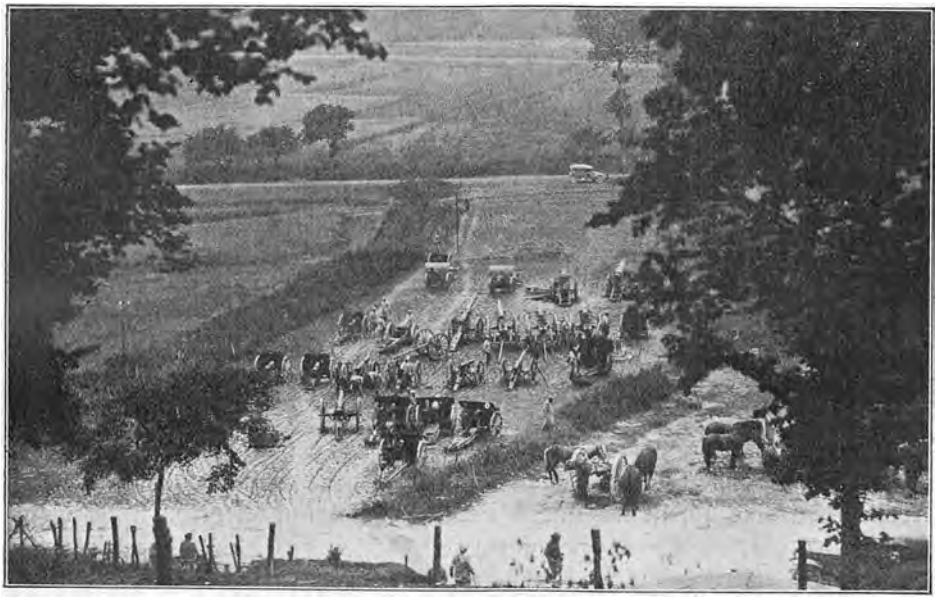

Erobrede tyske Kanoner paa den franske Front ved Somme.

Den 8. Juli fik Englænderne fra Bernafay Skoven Fodfæste i *Trônes Skoven,* idet de ved Angrebet understøttedes fra højre af det franske Artilleri. Om denne Skov kæmpedes der derefter i hele 5 Dage. Rundt om den laa i Øst og Nord halvmaaneformet den 2. tyske Linie og beherskede den fuldstændigt. Fra Vest kunde man kun ad en dækket Vej, en Løbegrav, kaldet „Trônes Alléen", nærme sig Skoven; denne selv var saa tæt, at det var særdeles besværligt at komme frem gennem den, medens Tyskernes Forbindelse med Forsvarerne bagfra var udmærket, saa at Forstærkninger let kunde tilføres dem.

Ved *Contalmaison,* hvis vestlige Udkant Englænderne igen havde faaet fat i, og ved *Ovillers* fortsattes Kampen med usvækket Forbitrelse.

Det regnede ogsaa denne Dag stærkt.

Natten *8.—9. Juli* tog Franskmændene syd for Somme Byen *Biaches* og Højdepunktet 97 med Gaarden *La Maisonnette,* hvorfra Somme Dalen og Banelinierne fra Péronne Syd paa kunde beskydes og de tyske Troppe-

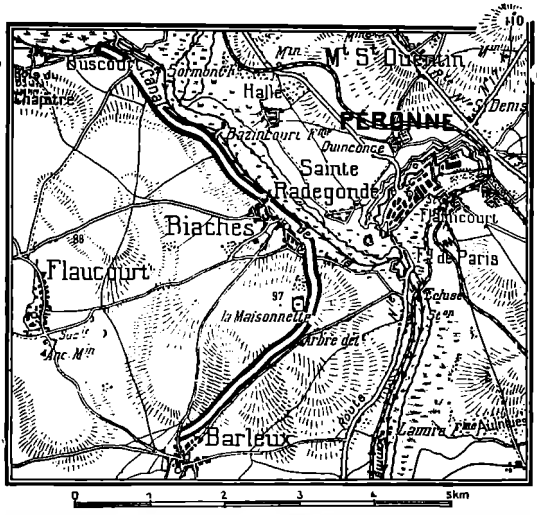

Den franske Front syd for Somme *foran Péronne* 12. Juli 1916. (Sucie = Sukkerfabrik, Anc. Min = gl. Mølle, Fme = Gaard, Arbre détr = ødelagt Træ, Écluse = Sluse). [„Le Pays de France."]

transporter ad disse umuliggøres*). Ogsaa *Barleux* havde Kolonialsoldaterne taget, men de maatte rømme Byen igen. De stod nu her kun 1 1/2 km fra *Péronne*, og deres Stillinger laa øst for den 3. tyske Forsvarslinie.

Samme Nat foretog Tyskerne hele 6 Modangreb i *Trônes Skoven*, hvor Englænderne havde sat sig fast i det sydlige Hjørne, og disse trængtes ogsaa tilsidst en lille Smule tilbage.

Den 10. Juli gjorde Franskmændene endnu smaa Fremskridt syd for Somme, og deres forreste Linie var nu skudt helt hen til Floden, men dannede foran *Péronne* et temmelig skarpt Fremspring. For at give deres Front syd for Somme en gunstigere Form foretog de derfor i Dagene *11.—12. Juli* voldsomme Angreb paa Strækningen *Soyécourt—Estrées*, men uden Resultat. Paa den anden Side kunde det franske Artilleri fra sine Positioner foran Péronne med Fordel gribe ind i Kampen nord for Floden og her flankere de tyske Stilllinger.

Gnrlt. *Sir Henry S. Horne*, 1916 Chef for XV. engelske A.K., senere Arméchef.

I Løbet af knapt 2 Uger var imidlertid Gnrl. *Fayolle den 13. Juli* paa sit Frontstykke trængt indtil over 7 km ind i de tyske Linier, havde taget 12,000 Fanger og erobret 85 Kanoner og en Mængde andet Materiel m.m.

Paa Englændernes højre Fløj kæmpedes der med stort Raseri i Dagene *10.—13. Juli* om *Trônes* og *Mametz Skovene* og om *Contalmaison*. Sidstnævnte Dag var alle disse Terrangenstande i de engelske Troppers Hænder med Undtagelse fremdeles af den nordligste Del af Trônes Skoven, og Angriberne stod nu her foran *den 2. tyske Forsvarslinie*, hvis Hovedstøtte-

*) Højdepartiet ved *La Maissonnette* havde alt spillet en Rolle i den fransk-tyske Krig 1870—71, da Gnrl. *Faid'herbe* med den franske Nordarmé ved Nytaar 1871 søgte at undsætte det belejrede *Paris*. Under disse Kampe lod Gnrl. *von Manteuffel* med Dele af 1. tyske Armé den daværende Fæstning *Péronne* angribe fra Vest, og fra det nævnte Højdeparti bombarderede det tyske Artilleris Hovedstyrke Fæstningen, som den 9 Januar maatte overgive sig.

En engelsk *Løbegravsmorter* anbragt i en erobret tysk Løbegrav.

punkter var Byerne *Guillemont, Longueval, Bazentin-le-Grand, Bazentin-le-Petit* og *Poziéres*. Efter Contalmaisons Fald, som alt fandt Sted Natten til 10. Juli, var Tyskerne i *Ovillers* helt afskaarne, men Resterne af den tapre Besætning, 2 Officerer og 124 Mand af den preussiske Garde, overgav sig dog ikke før *den 16. Juli.*

Den 13. Juli er 1. Afsnit af Sommeslagene til Ende. Som ved næsten alle Offensiverne hidtil i den moderne Skyttegravskrig havde det været den første Dag eller de allerførste Dage i Angrebet — her navnlig Dagene 1. og 2. Juli —, der gennem Fjendens Overraskelse havde markeret Hovedresultatet. De følgende Dages Kampe havde i Forhold dertil kun givet mindre Terrainvinding. *Det franske angribende Centrum*, Kolonialtropperne, stod nu truende foran *Péronne*, og *den engelske højre Fløj* var det lykkedes, kraftigt støttet til højre af XX. franske A.K., at bide sig fast i de sydvestlige Skraaninger af *Højdepartiet nordvest for Combles*. Derimod havde Fremgangen været ringe paa Franskmændenes yderste højre Fløj, og nord for *Ovillers* var paa den engelske yderste venstre Fløj Offensiven simpelthen bleven *afvist*. Der er dog ikke Tvivl om, at de Allierede havde opnaaet at trække Hovedmassen af Tyskernes Reserver paa Vestfronten fra de øvrige Dele af denne Front hen til Somme Afsnittet.

Engelsk Tank gaar frem gennem Terrainet.

Det var *den 15. September 1916*, at Englænderne i et Antal af 24 første Gang anvendte deres nyopfundne store *Panserstridsvogne*, de saakaldte „Tanks", en Slags Udvikling i Retning af det kæmpemæssige af Panserautomobilerne og henhørende under *det svære Maskinskyts* („The Machine Gun Corps, Heavy Section"). Tankenes Konstruktion, ja deres, Tilstedeværelse overhovedet, var hidtil bleven omgivet med den største Hemmelighedsfuldhed. Deres Hovedegenskab er, foruden Panseret og Armeringen med svære Maskinkanoner, deres brede Hjul, ved Hjælp af hvilke de er sat i Stand til at køre frem over Grøfter, Skyttegrave og lave Brystværn og knuse alle Pigtraadshindringer. Deres Hovedformaal er at nedkæmpe det fjendtlige Maskinskyts og dermed bane Vejen for Infanteriets Fremmarche. Tankene maa derfor gaa frem i Spidsen for Angrebet, og det gælder om inden Brugen at faa dem skjult saa langt frem som muligt og at undgaa, at de kommer i Fjendens Artilleriild, der let rammer de store Uhyrer og ødelægger dem. Men er det lykkedes at føre dem overraskende eller uskadt gennem det fjendtlige Artilleris Virkesfære, er disse moderne Kampuhyrer et frygteligt og i høj Grad frygtet Vaaben mod Modstanderens Infanteri. Tyskerne udtalte sig strax ved Tankenes Fremkomst meget nedsættende om dem, men de har dog senere selv efterlignet dem, og det vides bestemt, at Tankenes Optræden ved mange Lejligheder har haft ogsaa en stærk moralsk Virkning.

Det var endvidere af de første Ugers Kampe allerede bleven klart, at de Allieredes Artilleri nu var Fjendens overlegent. De nye engelske Hære var første Gang i større Udstrækning optraadt som Angribere og delvis med ikke ringe Held, idet Infanteriet havde vist sig Modstandernes fuldstændig jævnbyrdigt.

Endelig, og det var vel Hovedmomentet i hele Situationen: Det var paany lykkedes de Allieredes Hære paa den vesteuropæiske Krigsskueplads *at fravriste Tyskerne Initiativet.*

Det 2. Slag ved Somme 14. Juli—10. September 1916.

Syd for Somme erobrer 6. franske Armé Resten af Tyskernes 3. Linie, og tilsidst skrider ogsaa 10. Armé til Angreb. Nord for Somme erobrer Franskmændene og Englænderne Fjendens 2. Forsvarslinie.

Da ved Slutningen af den første Juliuge de tyske Reserver naaede frem til den truede Front, blev det nødvendigt at ændre den højere Kommandoinddeling, saaledes at Styrkerne henholdsvis nord og syd for Somme kom

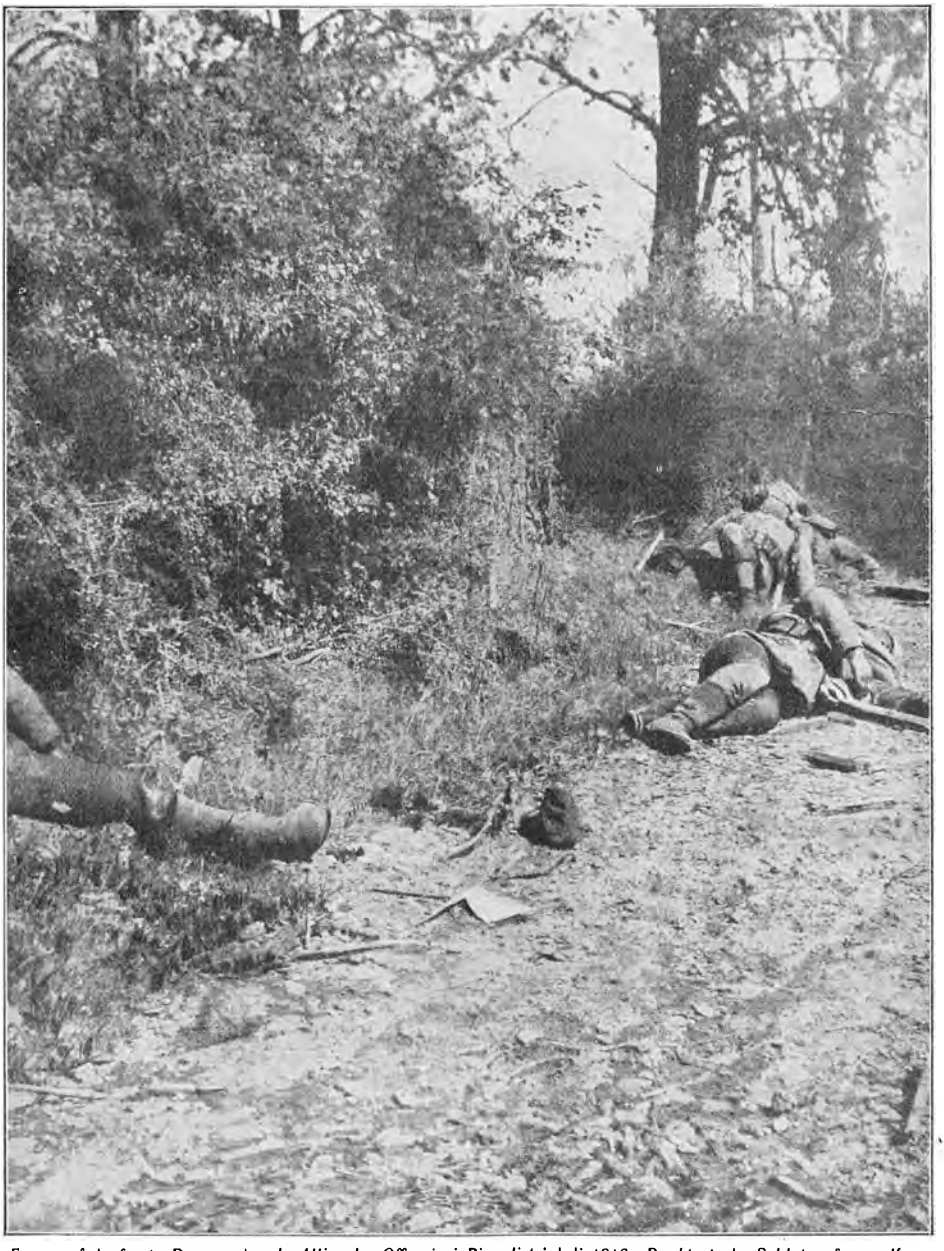

Fra en af de første Dage under *de Allieredes Offensiv i Picardiet* i Juli 1916: *Dræbte tyske Soldater* efter en Kamp i en lille Skov ved *Belloy-en-Santerre*, sydvest for Péronne. [„Le Pays de France."]

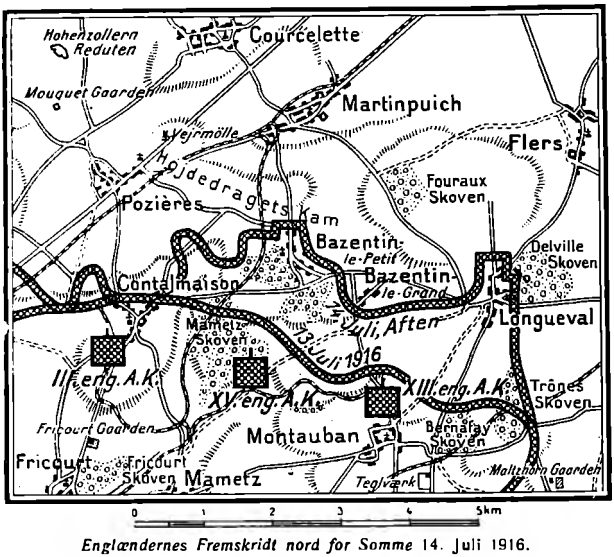

Englændernes Fremskridt nord for Somme 14. Juli 1916.

til at danne hver sin Armé. I Foraaret 1916 var 1. tyske Armé paa Grund af Enhedernes Spredning til mange Sider, bleven opløst. Nu formeredes *en ny 1. Armé* under Gnrl. *v. Below* nord for *Péronne,* medens Korpsene Syd paa samledes som *2. Armé* under Gnrl. *v. Gallwitz.* Over 6., 1. og 2. Armé tog *Kronprins Rupprecht af Bayern* Kommandoen. Samtidigt foretoges en Indordning af de tilstedeværende Divisioner i „Grupper", og som Chefer for disse ansattes bl. a. nord for Somme Generalerne *v. Stein* (XIV. R.K.) *v. Hügel* (XXVI. R.K.), *Sixt v. Arnim* (IV. A.K.), *v. Kirchbach* (XII. R.K.), *v. Boehn* (IX. R.K.), *v. Fassbender* (et bayersk R.K.), og *v. Garnier* (Kavalerignrl.), syd for Somme Generalerne *v. Quast* (IX. A.K.) og *v. Kathen.*

Fra Ententens Side er det med Hensyn til Tyskernes Stridskræfter oplyst, at disse (sammenlign foran S. 664) den 1. Juli nord for Somme talte 5, syd for Floden 2 Divisioner i forreste Linie og 4 i Reserve, i alt 11. Men inden Udgangen af Juli var de 2 Arméers samlede Styrker steget til 30 Divisioner.

Tysk Artillerignrl. *Hans von Kirchbach,* Chef for XII. (sachsiske) R.K., Gruppechef paa Fronten nord for Somme i 1916.

Men ogsaa Englænderne trak Forstærkninger til sig. Saaledes forøgedes bl. a. 5. Armé i Midten af Juli med 2 Armékorps, nemlig I. Anzac K., Gnrllt. *W. R. Birdwood,* hvilket bestod af Australiere og New-Zealændere, og II. A.K., Gnrllt. *C. W. Jacob,* hvilke i nævnte Orden til en Begyndelse opstilledes fra lige syd for *Albert—Bapaume* Vejen op til *Ancre.*

Den tyske Modstand paa Somme Fronten var altsaa nu fast organiseret, og dog skulde den, om end under stigende Anstrængelser, blive yderligere brudt. Under stigende Anstrængelser, thi for blot at fordoble Resultaterne af de første 13 Dages Kampe maatte de Allierede angribe næsten uden egentlige Pauser i tre nye Favntag, af hvilke det, vi betegner som den store Offensivs 2. Fase, slugte hele 2 Maaneder, en Kamp-

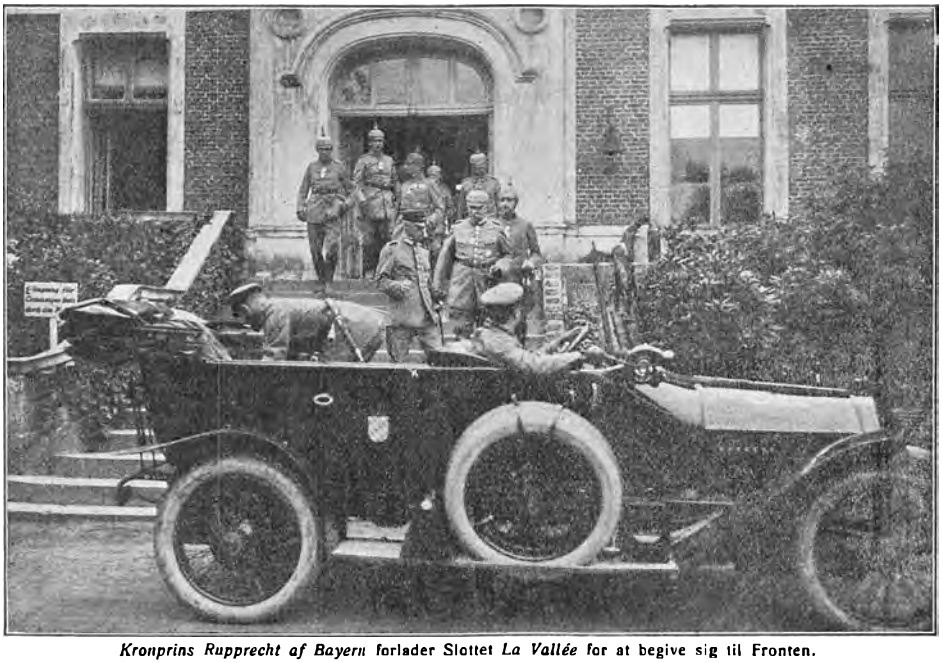

Kronprins Rupprecht af Bayern forlader Slottet *La Vallée* for at begive sig til Fronten.

periode, der var saa rig paa heltemodige Bedrifter fra begge Parters Side, at det meget maa beklages, at vi kun i saa yderst korte Hovedtræk kan dvæle ved den.

Hovedaktionen i det 2. Slag ved Somme er egentlig begrænset til det store *engelske Angreb* den første Kampdag, *den 14. Juli.* Hele Resten af Kampperioden opfyldes af Fremstød fra de Allieredes Side, der, selv om de maaske nok udførtes efter en vis Plan, tog sig ud som temmelig spredte Lokalaffairer. Herfra udskiller sig dog skarpere det forenede *fransk-engelske Fremstød* i Dagene 20.—27. Juli, *det franske Offensivstød*, paabegyndt *12. August*, to *fælles fransk-engelske Fremstød 18. August* og *3. September* og *10. franske Armés Indgriben i Kampen 5. September.*

Tysk Infanterignrl. *von Kathen.* Før Krigen Guverner i Mainz. Chef for et R.K. under Krigen. I 1916 Gruppechef paa Fronten syd for Somme.

Grundtanken for Operationerne syntes at være en Bestræbelse efter at forvirre og trætte Modstanderen ved afvexlende talrige Angreb snart fra den franske og snart fra den engelske Front for derved lidt efter lidt at opslide hans Kræfter. Men ved Siden heraf lægges der ved Aabningen af hver Fases Operationer i ganske

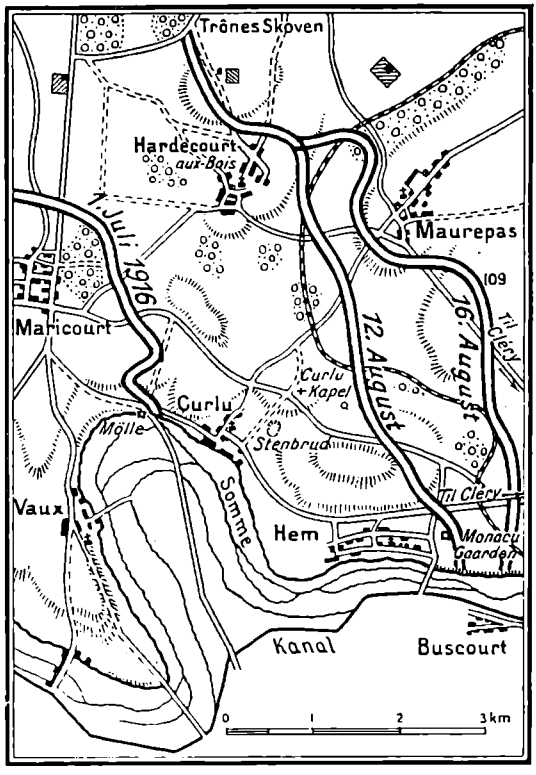

Franskmændenes Fremskridt nord for Somme i Dagene 12.—16. August 1916.

særlig Grad an paa at falde *overraskende* over Tyskerne, om hvem man hver Gang kunde formode, at de efter de foregaaende haarde Kampe ventede en længere Pause i Angrebene.

Som Middel til at berede Fjenden en saadan Overraskelse gjorde man *Artilleriforberedelsen* ganske kort, og Experimentet lykkedes i alt Fald *den 14. Juli.* Bombardementet paabegyndtes Aftenen forud og sluttedes Kl. 3^{20} Morgen, og saa saare det blev lyst nok til, at man blot paa nært Hold kunde skelne Ven fra Fjende, styrtede det britiske Infanteri paa den 7 km brede Strækning *Longueval—Contalmaison* frem til Angreb.

Paa højre Fløj førte Gnrl. *Congreve* Hovedstyrken af sit XIII. A.K. mod *Longueval* og *Bazentin-le-Grand*, medens hans højre Flankestyrker kastede Resterne af tyske Tropper ud af *Trônes Skoven.* Det var 19. Gang, Englænderne havde taget denne Skov; 18 Gange havde Tyskerne taget den tilbage. Mod *Bazentin-le-Petit* gik Gnrl. *Horne* med XV. A.K. Til højre for disse tvende Korps, hvem altsaa Dagens væsentlige Opgave var tildelt, støttede fransk Artilleri Angrebet ved en kraftig Beskydning af de tyske Linier ved *Ginchy* og *Guillemont*, til venstre sikrede fra *Contalmaison* Gnrl. *Morland* med III. A.K. Flanken ved Smaaoperationer mod *Pozières*, medens Gnrl. *Birdwoods* I. Anzac. K. hinsides *Ancre* Floden ved Gasangreb stillede et efterfølgende Angreb i Udsigt. Til eventuel Anvendelse, hvis et større Held skulde følge de britiske Faner, holdtes Kavaleridivisioner parate til Indhug.

Ved Longueval og Bazentin var Afstanden til de forreste tyske Skyttegrave 1500, men ved Mametz Skoven og Contalmaison kun 200 m. Men saa uventet kom Fremløbet Tyskerne, at Englænderne næsten uden Tab allevegne naaede til 200 m fra de tyske Linier, og at den tyske Spærreild, da den satte ind, faldt bag Angriberne. Angrebet kronedes derfor ogsaa med Held.

Ja, det engelske Kavaleri kom endog virkelig til Anvendelse. Den 25. September i det 3. Champagneslag havde fransk Kolonialkavaleri attakeret i Mellemrummet mellem 1. og 2. tyske Linie, men uden større Udbytte. Kl. 6¼ Em. den 14. Juli gik for første Gang siden Begyndelsen af 1915 engelske Ryttere frem til Angreb, idet Gardedragoner og indiske Kav. Rgtr. nord for *Bazentin-le-Grand* sneg sig hen gennem en Lavning til *Foureaux Skoven* og erobrede største Delen af denne.

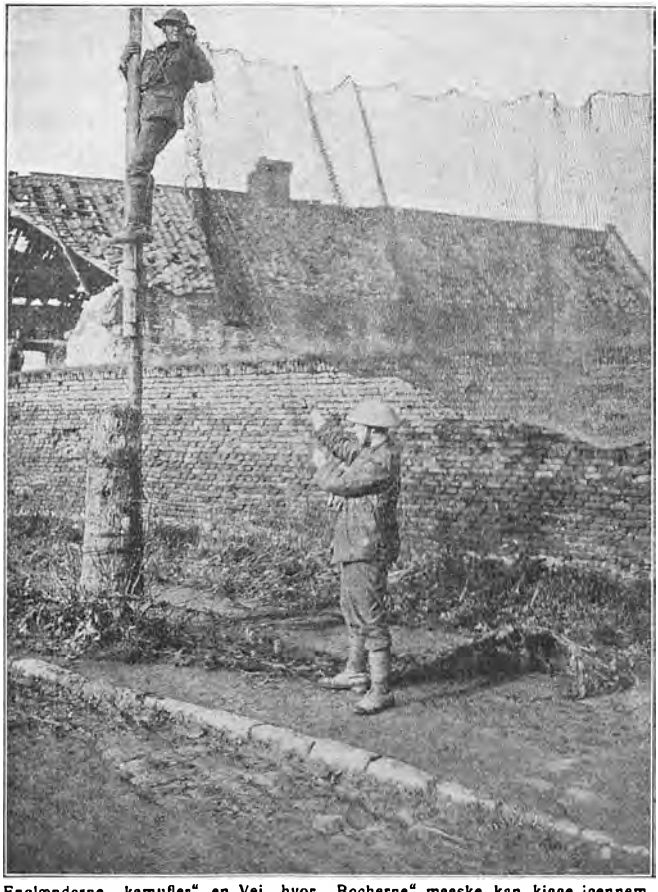

Englænderne „kamufler" en Vej, hvor „Bocherne" maaske kan kigge igennem, d.v.s. Udsigten spærres ved Ophængning af Net. (At „kamufle" kommer af det franske Ord „camoufler": at formumme, forklæde.)

Den 14. Juli, Aarsdagen for Bastillens Fald i 1789, den franske Republiks Nationaldag, var bleven fejret i *Paris* med stor Højtidelighed med Procession af franske, belgiske, engelske og russiske Tropper (et russisk Kontingent kæmpede, som vi senere nærmere skal komme til at omtale, siden 1915 paa den franske Front). Under Raabet „Vive la France" var de engelske Tropper ved Morgengry ilet frem til Angreb. Om Aftenen kunde Telegrammer fra Englændernes Front melde Pariserne, at hele den 2. Forsvarslinie ved *Longueval* og *Bazentin-le-Petit* var bleven frataget Tyskerne.

15. Juli benyttede Englænderne til at sætte sig fast i de vundne Stillinger, men 7. tyske Inf.Div. (IV. A.K.) tog igen *Foureaux Skoven*, saa at den engelske Linie atter maatte trækkes tilbage til *Bazentin-le-Grand*. Gnrl. *Lukins* sydafrikanske Brigade erobrede derimod hele *Delville Skoven*, og der udspandt sig paa Grund af tyske Modangreb, der væsentligt kom fra den nordlige Del af *Longueval*, som endnu ikke var i Englæn-

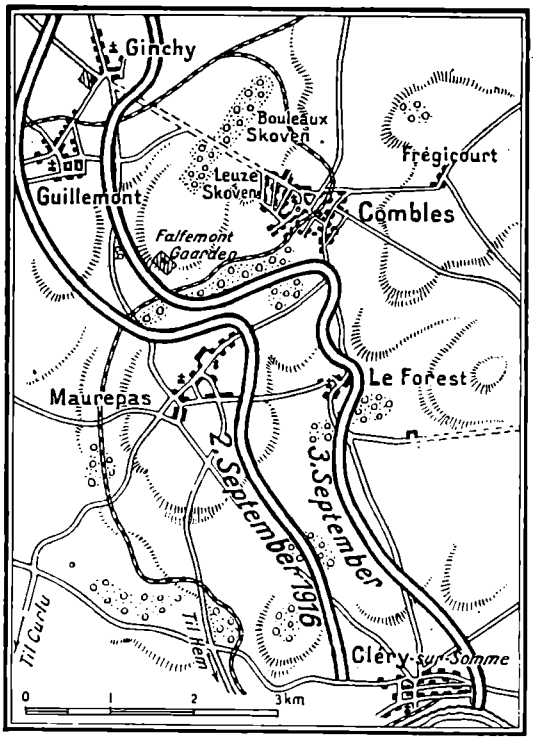

De fransk-engelske Fremskridt ved Combles 3. September 1916.

dernes Magt, meget hidsige Kampe. Sydafrikanerne forsvarede sig med største Tapperhed mod 5. tyske Inf.Div. (III. A.K.), der var hentet fra Verdun, men de maatte afløses *den 20.*, og endnu i 2 Uger sloges man om Skoven.

16. Juli, samme Dag, da *Ovillers* endeligt overgav sig, tog Englænderne *Waterlot Gaarden* mellem *Guillemont* og *Ginchy*, og 4 Dage senere gik 7. engelske Division for at hjælpe paa den vanskelige Stilling ved *Longueval*, hvor det fjendtlige Inf.Rgt. 26 (ligeledes 7. tyske Div.) den 18. paany var trængt ind, frem gennem *Foureaux Skoven*, men dennes nordlige Spids fastholdt Dele af 8. tyske Inf.Div. (IV. A.K.) med største Haardnakkethed, og Tyskerne rømmede den først — den 15. September.

Samtidigt var der ogsaa, med skiftende Held, bleven kæmpet paa den *franske Fløj syd for Somme*, hvor Tyskerne rettede en Mængde Smaaangreb mod Linierne ved *Chilly, La Maisonnette* og *Biaches*. Nogen Forandring af Betydning opstod der ikke heraf. Først og fremmest endte det med, at Franskmændene beholdt La Maisonnette.

Lidt efter Midten af Juli faldt det i med megen Regn og Taage, og Flyvernes Virksomhed, navnlig deres Rekognosceringer vanskeliggjordes derved i høj Grad.

Den 20. Juli og forøvrigt hele den følgende Uge kendetegnedes ved overordentlige heftige Sammenstød over hele Fronten fra *Vermandovillers* til *Pozières*.

Herom siger den tyske Generalstabsmelding af 21. Juli:

„ . . . Paa begge Sider af *Somme* satte Fjenderne i Gaar, som ventet, et *Hovedstød* i Gang. Det *strandede*."

„Angrebene blev efter den kraftigste Forberedelse ført frem i talrige Bølger over en Front paa næsten 40 km fra *Pozières* til *Vermandovillers*. Over 17 Divisioner med over 200,000 Mand deltog deri. Modstandernes *ynkelige Resultat* er, at en tysk Divisions 1. Linie i en Bredde af 3 km syd for *Hardecourt* blev trykket tilbage fra den forreste til den 800 m længere bagved liggende Grav, og at

Fransk Maskingevær i et Træ under Kampene ved *Somme* 1916. [Efter „Le Pays de France".]

Samlingsplads for Letsaarede ved *Morchies* i September 1916. [Efter „An der Somme".]

fjendtlige Afdelinger trængte ind i den fremspringende lille Skov nordvest for *Vermandovillers.*"

Fra fransk og engelsk Side lyder Beretningen unægteligt anderledes. Det siges blot, at der kæmpedes haardt i Stød og Modstød, og at Franskmændene gjorde Fremskridt *syd for Somme* og ved *Hardecourt.*

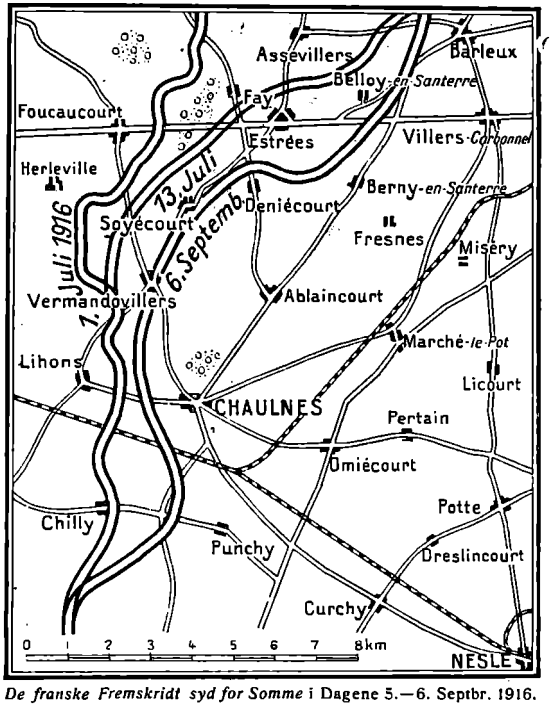

De franske Fremskridt syd for Somme i Dagene 5.—6. Septbr. 1916.

Paa dette Tidspunkt bestod Englændernes samlede Bytte under Julioffensiven af 11,000 usaarede Fanger, 84 Stykker Skyts af forskelligt Kaliber og 66 Maskingeværer.

Allerede den *23.—27. Juli* angreb de Allierede igen med Kraft. Store Fremskridt gjordes ikke, men *den 25.* erobredes Byen *Pozières* og *den 27.* næsten hele *Delville Skoven.*

Den 30. Juli kom endelig hele *Longueval* i Englændernes Hænder. Samtidigt tog Franskmændene Gaarden *Monacu* øst for *Hem* fra Tropper af det schlesiske VI. A.K.

Engelsk Artilleri paa et Torv i *Albert*. I Baggrunden den sønderskudte Domkirke.

Den 4. August erobrede Australierne *Møllen* nord for *Pozières*, hvorom der var bleven kæmpet i 10 Dage, og dermed var *2. tyske Forsvarslinie* her faldet.

Vi springer nu frem til *den 12. August*, da *Franskmændene nord for Somme* foretog et voldsomt Stød mod Tyskernes *3. Forsvarslinie* mellem Floden og *Hardecourt* og over en Front af 7 km i en Dybde af 1 km bemægtigede sig de tyske befæstede Stillinger. Angrebet fortsattes *den 16.* og gav ny Terrainvinding. Kortskitsen Side 688 illustrerer Resultatet.

Den 18. August fulgte saa et *fransk-engelsk* temmelig stort Angreb paa hele Strækningen fra *Somme* til *Thiepval*. Franskmændene tog største Delen af Byen *Maurepas*, Englænderne opnaaede kun én væsentlig Fordel, idet de overrumplede *Leipzig Reduten* syd for Thiepval og fangede næsten hele dens Besætning.

Gnrl. Haig havde paa dette Tidspunkt paa sin højre Fløj skaffet sig en ganske god Position. Hans Tropper stod midt imellem *Longueval* og *Ginchy*, hele Terrainet mellem *Foureaux Skoven* og *Albert—Bapaume Chausséen* var i deres Magt, og fra Stillingerne ved *Pozières* ved denne Chaussé domineredes Terrainet langt frem mod *Bapaume*. Det var Kammen af Højdedraget nordvest for *Combles*, Englænderne havde begyndt at faa Fodfæste paa.

Tyskerne gjorde sig store Anstrængelser for atter at berøve Fjenden de her vundne Fordele, men trods glimrende Modangreb, bl. a. af 4. preussiske Garde Div. syd for *Thiepval*, skred de Allierede stadig smaat fremad. Naar undtages, at Franskmændene *den 24. August* erobrede Resten af *Maurepas*, undergik iøvrigt den gensidige Stilling ingen Ændring af Betydning.

Den 3.—5. September fulgte et nyt forenet *fransk-engelsk Angreb*, under hvilket I. franske A.K. tog Landsbyerne *Cléry-sur-Somme* og *Le Forest* og kom meget nær den sydlige Udkant af Byen *Combles*, medens Englænderne erobrede fra Generalerne *Fassbenders* og *Kirchbachs* Tropper det ganske særlig stærkt befæstede *Guillemont*, det sidste Støttepunkt i den tidligere tyske 4. Forsvarslinie, og Gaarden *Falfemont*, tæt vest for Combles, samt, dog kun forbigaaende, *Ginchy*, men paa Generalerne *Steins* og *Marschalls* Frontstykke ved *Pozières* og *Thiepval* var den engelske Fremgang kun ringe. (Se Kortskitsen S. 690.)

I 2 Maaneder havde *10. franske Armé* ventet paa at komme til at deltage i Offensiven. Nu var ogsaa dens Tur kommen.

Den 5. September skred Gnrl. *Micheler* til Angreb og bemægtigede sig *den 1. tyske Forsvarslinie* paa den 5 km lange Strækning *Chilly—Soyécourt* i en Dybde af 500—1000 m. En Del af Byen *Vermandovillers*, dertil *Soyécourt* faldt i Franskmændenes Hænder.

Den 6. September fortsattes de franske Angreb, denne Gang baade *syd* og *nord* for *Somme*, og Franskmændene fik paa flere Punkter skudt deres Linier noget frem. (Se Kortskitsen S. 692.)

Den 9. September erobrer irske Regimenter *Ginchy*, men forskellige andre engelske Angreb mislykkedes.

Den 10. September 1916 var omsider det langvarige og blodige 2. Sommeslag til Ende. Franskmændene havde nu yderst til højre overskaaret den direkte Jernbaneforbindelse *Chaulnes—Roye*, stod kun 500 m fra Byen *Chaulnes* og beherskede *Péronne* med deres Ild. Baade Franskmændene og Englænderne laa tæt op til *Combles,* og derfra til *Thiepval* var Englænderne ikke alene i Besiddelse af *hele den tidligere 2., men var brudt ind i den 3. tyske Forsvarslinie*, og de var paa tvende Punkter, i *Foureaux Skoven* og ved *Gaarden Mouquet,* syd for Thiepval, trængt op paa *den højeste Del af Plateauet nordvest for Combles.*

For at opnaa disse Resultater havde *de to Ententemagter* ifølge tyske Opgivelser indtil Udgangen af August sat henholdsvis 37 og 23 Divisioner ind, i Kampene i September alene tilsammen 14 Divisioner.

Englænderne siger, at fra 1. Juli—14. September havde *Tyskerne* haft 61 Divisioner i Ilden, foruden at 7 var bleven sendt 2. Gang frem, efter at de var bleven helt omorganiserede, hvad der i Virkeligheden giver ialt 68 Divisioner. Den 14. September stod 15 Divisioner ved Somme Fronten. Af de 68 maa altsaa 53 være bleven trukket tilbage, enkelte af dem maaske for 2. Gang, for at gøres kampdygtige igen.

Til Belysning af Kampenes Karakter i det her omtalte Tidsafsnit kan tjene nogle Brudstykker af en Dagbog, fundet hos en fangen tysk Soldat af Rgt. 75 (Bremen, 33. Inf.Brig., 17. Div., IX. A.K.):

„*10. Juli 1916.* Vi marcherede gennem *Péronne*, der er tom. Den er bleven

En engelsk Tank — kært Barn har mange Navne, Canadierne kalder den „Kæmpeskildpadden" — gaar frem over en stor Grøft, rimeligvis Resterne af en gammel Løbegrav.

rømmet i al Hast. Vi møder lange Tog af Soldater, der er bleven saarede i den sidste Tid. Mens vi gik gennem Péronne, faldt de franske Granater tæt. Vi søgte Ly bag et Hus, hvor vi afventede nye Ordrer. Paa Landevejen er der faldet flere Granater, der har sønderrevet flere af vore Folk. Det var forfærdeligt at se. Kl. 10 styrtede vi i vild Uorden af Sted under en frygtelig Granatild for at naa over i en Skyttegrav, der er gravet af 82. Rgt. De Soldater af 82. Rgt., (22. Div., XI. A.K.), der laa her, er alle bleven dræbte eller fangne. 100 m foran os ligger Franskmændene og giver Ild paa os med deres Mitrailløser og deres svære Artilleri. Vor Løjtnant blev dræbt."

11. Juli 1916. Klokken 8 om Morgenen begynder det franske Artilleris Trommeild og bliver frygteligere og frygteligere. Den holder ved lige til Kl. 7 om Aftenen. Alle Kalibre tager Del lige fra Shrapnells til 28 cm Granater. Man kan ikke se 300 m frem for sig. Den, der ikke har set sligt, kan ikke gøre sig nogen Forestilling om det. Endelig bliver vi afløst af Rgt. 29 (16. Div., VIII.A.K.)."

„*13. Juli 1916.* Vi er i *Athies* nu (sydøst for Péronne). Vort Regiment har i de 2 Dages Bombardement ved Péronne mistet 17 Officerer og over 1000 Mand."

„*17. Juli 1916.* Efter at den fjendtlige Artilleriild er taget en Smule af i Heftighed, vender vi tilbage til vore Skyttegrave. Løjtnant *Tanneberg* og Kaptajn *Wille* er bleven vanvittige. 3 Soldater er det gaaet ligesaa. Franskmændene skyder uafbrudt, mens vort Artilleri er taust."

„*18. Juli 1916.* Efter en nogenlunde rolig Nat er den franske Ild bleven værre end nogen Sinde. Den begyndte Kl. 9 Morgen og tvang os til paany at trække os tilbage. Kl. 1 Middag var Trommeilden paa sit højeste. Vore Grave er næsten sønderskudte. I 2 Minutter blev 16 Mand dræbt eller saaret omkring mig. Paa et ganske kort Frontstykke har Fjenden 16 Lænkeballoner oppe, og de franske Flyvere gaar helt ned over vore Hoveder."

„*17. Juli 1916.* Fjenden aabner en ny Trommeild mod os. Vore forreste Stillinger er stormede. Vi trækker os tilbage fra vore egne sønderskudte Grave og laver nye. Ilden bliver endnu værre. Min Ven L. falder om ved min Side. Ho-

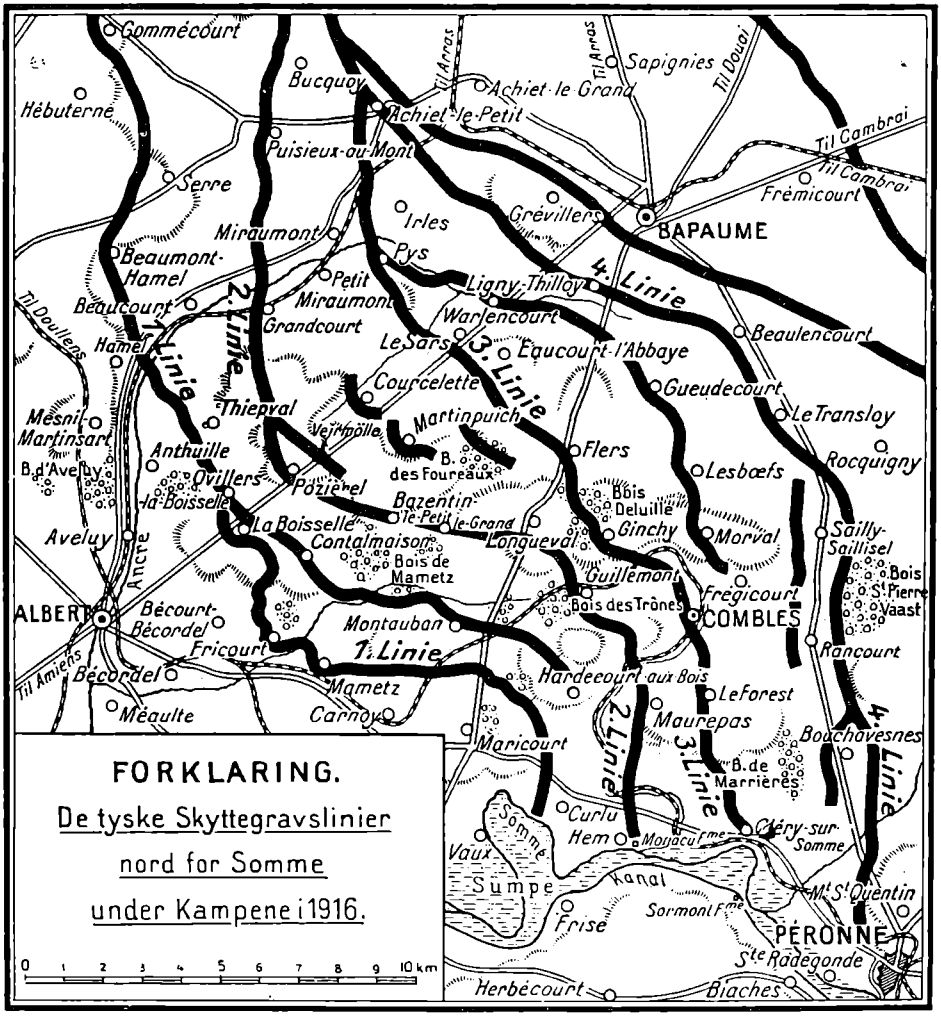

De under Kampene nord for Somme i 1916 *foran Cambrai* efterhaanden anlagte *tyske Skyttegravslinier.*

vedet er revet af ham. Hvilken forfærdelig Dag! Mine stakkels Kammerater. Endelig afløses vi, Gud være lovet. I 6 Døgn har vi ikke faaet andet end Beskøjter og noget tørt Brød. At sulte gik endda an, men vi led ubeskriveligt af Tørst. Vi bredte vort Sejldug ud for i det at opsamle Regndraaberne, der faldt."

Det 3. Slag ved Somme 12. September—12. November 1916.

I Centrum erobrer de Allierede hele Højdeplateauet mellem Somme og Bapaume, paa højre Fløj tager Franskmændene sydvest for Péronne det dominerende Terrain foran Somme, paa venstre Fløj Englænderne det tyske Fremspring tæt nord for Ancre.

Den 3. tyske Forsvarslinie havde ved de store Sommekampes Begyndelse kun været lidet udbygget, men i de siden da forløbne 10 Uger var den bleven gjort færdig og en *4. Linie* fuldført bag den. Paa Frontstykket

nord for Péronne var af Hovedstøttepunkterne i 3. Linie, hvilken sidste atter bestod af flere Linier, *Cléry-sur-Somme, Le Forest* og *Ginchy* alt i de Allieredes Hænder. Tilbage var: paa Højdedragets Kam *Morval, Martinpuich* og *Courcelette*, paa Højdedragets nordvestlige Skraaninger *Lesboeufs, Flers* og *Le Sars* og bag dem atter *Gueudecourt* og *Eaucourt l'Abbaye.* I 4. Linie, der strakte sig langs Chausséen *Péronne—Bapaume* og derfra videre foran Bapaume tværs over Chausséen *Albert—Bapaume*, laa

En Deling *Canadiere* instrueres inden et Angreb af sin Delingsfører. [„The Great War."]

Byerne *Bouchavesnes, Rancourt, Sailly-Sallisel, Le Transloy, Ligny-Tilloy, Achiet-le-Petit* og *Bucquoy.* Et Midtpunkt i den tyske 3. Linie udgjorde fremdeles den lille By *Combles*, stærkt befæstet og stærkt besat, men et direkte Angreb mod den var de Allierede bleven enige om ikke at foretage, da den laa i en Lavning og allerede beherskedes fra Stillingerne paa den franske venstre og den engelske højre Fløj, hvorfor den ved Fremrykning paa begge Sider maatte falde i Ententetroppernes Hænder.

Det er klart, at fra først af Hovedobjekterne for henholdsvis den franske og den engelske Offensiv havde været de to vigtige Kommunikationsknudepunkter *Péronne* og *Bapaume.* Men Tyskernes uovervindelige Modstand nord for *Ancre*, medens de dog, om end kun under det sejgeste Forsvar og kun Skridt for Skridt, veg tilbage for 4. engelske Armé, havde tvunget denne til efterhaanden, i Stedet for vedblivende at bevare den paatænkte nordøstlige Retning, først at tage Front mod Nord, hvad der iøvrigt kun blev muligt ved den udmærkede Støtte, de franske Stridskræfter nord for

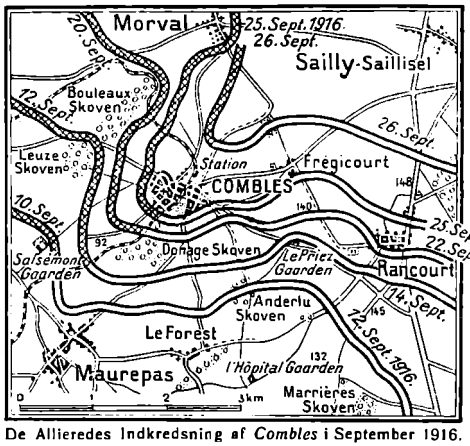

De Allieredes Indkredsning af *Combles* i September 1916.

Somme ydede ved deres forholdsvis hurtigere Fremskridt, der tog de tyske Forsvarslinier i Flanken.

Den engelske Plan for Fremrykningen til det 3. Sommeslag var følgende: Gnrl. *Rawlinsons* 4. Armé og Gnrl. *Byngs* højre Fløjkorps, I. Canadiske, af Gnrl. *Goughs* 5. Armé var bestemt til Aktionen, medens længere til venstre andre Dele af 5. Armé fremdeles skulde beskæftige Fjenden. Canadierne skulde gaa mod *Courcelette*, en skotsk Division skulde omringe *Martinpuich*, 2 Territorialdivisioner skulde rense *Foureaux Skoven*, en new-zealandsk Div. gaa mod *Flers*, 2 Divisioner rykke frem nord og øst for *Delville Skoven*, Gardedivisionen og en Liniediv. gaa mod *Lesboeufs* og *Morval*, endelig en Territorialdiv. tage *Bouleaux Skoven* og her danne en defensiv Flankestøtte.

For første Gang skulde derhos 24 *Tanks* bringes i Ilden (se Forklaringen under Billedet S. 684), nærmest for at prøve deres Brugbarhed. Trods Opfindelsens Hemmeligholdelse, endogsaa indenfor den engelske Hær, var alt i August Rygter sivet ud til Tyskland om Tankenes Existens.

Fransk Divisionsgnrl. *Duport*. Da Krigen udbrød, Oberst i Infanteriet. Havde i 1885 og 88 udmærket sig i Kampene i Algerien. Juni 1916 Brigadegnrl. Aug. 1916 Chef for XIV. A.K., men afløste allerede 20. September Gnrl. Graziani, der var bleven syg, som Chef for Generalstaben i Paris.

Den 14. September, Dagen før Hovedangrebets Begyndelse, havde ogsaa tyske Flyvere faaet Øje paa nogle af de nye Uhyrer, og de tyske Tropper var averterede, men om Tankenes Konstruktion vidste de intet.

Til højre for Englænderne skulde Franskmændene atter yde deres Medvirkning ved at støde frem i Egnen øst for *Combles*, og deres Operationer begyndte et Par Dage før Englændernes.

Medens derfor *den 12. September* det engelske Artilleri aabnede en voldsom Forberedelsesild over hele Linien *Ginchy—Thiepval*, lod Gnrl. *Fayolle* sin venstre Fløj gøre sig færdig til Angreb, og *den 13. September* erobredes *Bouchavesnes* i Tyskernes 4. Linie, og Franskmændene truede nu *Mont-Saint-Quentin*, Nøglen til *Péronne*. Samme Dags Aften overrumpler og tager paa venstre Fløj en Brigade af 5. engelske

Armé „Hohenzollern Graven" og den dertilhørende stærke Redute, som Tyskerne kaldte „Das Wunderwerk", sydøst for *Thiepval* (se Kortskitsen S. 686). *Den 14. September* fortsættes den franske Fremrykning under Afvisning af tyske Modangreb op imellem *Rancourt* og *Combles*.

Den 15. September endelig sættes det engelske Hovedangreb ind. I 3 Dage havde Bombardementet ikke pauseret, Kl. 6 Morgen naaede det nu sit Højdepunkt af Raseri, besvaret af Tyskernes 1000 Stkr. Skyts, og Kl. 6^{20} kørte de 24 Tanks, hvor Terrainet tillod det, frem med Infanteriet i Hælene, dækket af Granatnedslagene, der efterhaanden skødes frem foran Angriberne. *Courcelette*, hvor II. bayr. A.K. laa saa tæt sammenpakket i Stillingerne, at man bagefter paa visse Strækninger fandt en af den engelske Artilleriild dræbt Soldat for hvert Skridt af Fronten, erobredes i Løbet af Dagen. Skotterne trængte ud over deres Maal og tog *Martinpuich*. I *Foureaux Skoven*, hvis Nordspids forsvaredes af samme bayr. Korps, var Kampen yderst haard, men lidt efter Middag var Modstanden knust. Gennem *Flers* stormede New-Zealænderne med en Tank foran sig, der masede gennem Hovedgaden. Fra den ødelagte Bys Ruiner fyrede Rifler og Maskingeværer paa Køretøjets Panser, men uden Virkning. De 16 tyske Kanoner omkring Byen, der kunde have massakreret Tanken, var gjort uskadelige*).

Udsigt mod Nord fra Kirketaarnet i *Flers*. [„An der Somme."]

Om *Tankenes* Arbejde fortælles iøvrigt: Som Nyhed betragtet havde de udrettet Vidundere. 7 af dem forulykkede eller skødes i Stykker paa Fremmarchen,

*) *Willy Bullock*, Korrespondent til „Jyllandsposten", fortæller, at denne Tank, da den kørte ind i *Flers*, havde en stor Plakat paa Siden, hvorpaa der stod: „Great Hun Defeat. Special" („Stort Exstranederlag for Hunnerne"). Iøvrigt paastaar Tyskerne, at Tanken paa sin videre Fart fra *Flers* ud ad Vejen til *Tilloy* blev ramt af en Granat og skudt i Stykker.

Lufttorpedoer.

men de 17 gjorde udmærket Tjeneste, idet nogle kørte ind i Fjendens Skyttegrave og fordrev Besætningerne med Maskingeværilden, andre knuste endnu staaende Pigtraadsbælter, atter andre ødelagde fjendtlige Maskingeværstillinger eller Støttepunkter. Men størst var Tankenes *moralske* Virkning, idet de paa sine Steder vakte næsten panikagtig Skræk hos Tyskerne, og hvor de havde Held med sig, i høj Grad satte Fart i det angribende Infanteri.

Den mest skrækindjagende Skildring af det Indtryk, Tankene i Begyndelsen gjorde paa Tyskerne, gav „Düsseldorfer Generalanzeiger"s Korrespondent:

Da Soldaterne i en Bombardementspause saa Uhyrerne dukke op i Røgtaagen foran sig, frøs Blodet i Aarerne paa dem, skrev han, og han fortsætter:

„ . . . De stirrede og stirrede som lamslaaede."

„Bæstet rykkede langsomt frem, humpende og bevægende sig snart til den ene, snart til den anden Side, rokkende og faldende hovedkulds forover, men det kom virkelig nærmere. Intet formaaede at standse det; en overnaturlig Kraft syntes at drive det afsted. En eller anden Mand i Skyttegravene raabte „Det er Djævelen, der kommer!", og disse Ord fløj som et Lyn hen ad Rækkerne. Pludselig slog Ildtunger ud af Jernrovdyrets pansrede Hud, Granater hvislede hen over vore Hoveder, og en frygtelig Koncert af Maskingeværer fyldte Luften . . ."

Tyskerne paastaar, at 20 franske og engelske Divisioner var i Ilden den 15. September.

Nedgang til et *tysk underjordisk Opholdsrum* i Befæstningerne ved *Thiepval*.

Den 16. og *17. September* blev Englænderne staaende, men Tyskerne satte til Gengæld betydelige Kræfter ind for at vinde det tabte tilbage. Syd for *Combles* kastedes XVIII. A.K., 12. R.Div. (VI. R.K.), 11. bayr. Div., württembergske Afdelinger og endelig 214. Inf.Div., som under Vejs til Østfronten hurtigt var bleven kaldt tilbage, mod Franskmændene, ved *Flers* 6. bayr. Div. mod New-Zealænderne, mod *Courcelette* gik 45. R.Div., men alle nok saa uforfærdede Angreb forblev virkningsløse, og *den 18.* erobrede den samme engelske Division, der 3 Gang forgæves havde gjort Forsøget, omsider Skansen „Firkanten" („Quatrilateral") øst for *Ginchy*.

Ved *Somme Floden* gaar tidlig Morgen *engelsk Infanteri* frem til Angreb.

Og medens de nye Linier saaledes holdtes Nord paa, bemægtigede Gnrl. *Fayolles* højre Fløj sig *den 17. syd for Somme* paa det af den tyske Gnrl. *von Kathen* kommanderede Frontstykke Resten af Byerne *Vermandovillers* og *Berny-en-Santerre*, hvilken sidste 10. Erzats Div. forgæves søgte at tage tilbage, og *den 18.* Byen *Deniécourt*. Franskmændene kom derved her i Besiddelse af et Højdeplateau, hvorfra de tyske Stillinger ved *Pressoire* (øst for Lihons), *Ablaincourt* og navnlig ved det vigtige Punkt *Barleux* domineres.

Divgnrl. *Marchand*, der atter udmærkede sig ved Somme som Fører for de franske Kolonialtropper.

Efter en Uges Pause, fremkaldt dels ved øsende Regn, dels ved Forberedelser til ny Aktion, skred *den 25. September*, efter at Tyskerne midt under de Allieredes indledende voldsomme Bombardement havde foretaget de mest uforfærdede, fortvivlede Modangreb, baade Franskmændene og Englænderne til Angreb nord for Somme. I. franske A.K. tog *Rancourt*, *Cavan* med det engelske XIV. A.K. *Morval*, XV. A.K. trængte ind i *Geudecourt*, men kastedes igen ud af Byen, III. A.K. nord for *Courcelette* havde ingen Fremgang.

Fremstødet fortsattes *den 26.*, og nu erobrede Franskmændene *Frégicourt*, i Forening med Englænderne *Combles* og disse Sidste *Geudecourt*.

Men det største Held fulgte denne Dag de engelske Vaaben paa venstre Fløj, hvor det særdeles stærkt befæstede og af Tyskerne som nærmest uindtageligt betragtede *Thiepval* bukkede under for 2 nye engelske Divisioners forenede Angreb.

Med Thiepval tog Canadierne ogsaa omsider *Mouquet Ferme*, som i Maaneder ved Hjælp af det Net af underjordiske Forbindelser og Opholdsrum, Tyskerne havde anlagt i dette Terrain, havde været disse et næsten utrolig fast Støttepunkt. Gaarden var undermineret, men til Held for Angriberne var den elektriske Ledning til Minekamret skudt eller revet over, og der skete ingen Sprængning.

I en Bulletin fra det tyske Hovedkvarter hedder det:

„Forsvaret af *Combles* maa regnes blandt denne Krigs største Heltebedrifter ..... I 2 Maaneder har Combles modstaaet Franskmændenes og Englændernes fælles rasende Anfald, en Præstation, som de stærkest byggede Panserforter ikke har kunnet rose sig af i denne Krig. *Den 26. August* trængte Franskmændene ind i *Maurepas*, men til Vejstrækningen derfra til Combles, som kan tilbagelægges paa en halv Time, behøvede de 2 Maaneder under et hidtil ukendt Forbrug af

Ammunition og med kolossale Tab. I 8 Dage havde Combles strakt sig dybt ind i de fjendtlige Linier, og dets tapre Forsvarere har i overmenneskelig Pligtopfyldelse som et Bolværk af Tapperhed og Dødsforagt Dag og Nat opholdt den fjendtlige Storoffensiv. Helt og holdent indesluttet af Fjenden faldt Combles tilsidst efter et heltemodigt Forsvar."

Tysk Infanterignrl. *von Boehn*, Chef for IX. R.K.

Men endnu frygteligere havde Kampen været om Thiepval. En Soldat af det tyske Rgt. 180 skrev om Morgenen paa den sidste Angrebsdag:

„Vi kan vente et Angreb hvert Øjeblik, og vi sidder i et stramt Hjørne. Englænderne har nu Lufttorpedoer, og deres Virkning er rædselsfuld."

En anden Mand af samme Rgt. skrev:

„Vi løste Mandskabet af ved et Maskingevær, som havde faaet den eneste Indgang til sit Dækningsrum slaaet ind af en Granat, efter at i Forvejen en Gasbombe var faldet i Rummet. Du kan ikke forestille Dig Elendigheden. Vor Kompagnichef blev gasforgiftet og ligger nu paa Hospitalet. Bombardementet er igen begyndt saa voldsomt, at man bliver helt bedøvet. Enten maa vi snart gaa vor Vej, eller Englænderne tager os."

Englænderne ydede ogsaa det tyske Forsvar fuld Anerkendelse. I en engelsk Beretning om Erobringen af Thiepval hedder det:

„..... Intet Sted paa hele Vestfronten ydede Fjenden en saa heftig Modstand mod vor Overmagt, intet Sted har han beredt os saa mange Vanskeligheder i sine underjordiske Forskansninger. De kampprøvede Folk af det württembergske Rgt. 180 (oprindeligt 54. Inf. Brg., 27. Div., XIII. A.K.), der i 2 Aar har forsvaret *Thiepval*, gav sig først, da umiddelbar Tilintetgørelse truede dem. Selv Fangerne søgte endnu en Gang at ordne sig og at overmande deres Bevogtning. Denne den belejrede Besætnings sidste Modstand var Traditionen paa Stedet værdig. Erobrerne anerkender frimodigt den haarde Kamp, Württembergerne har ført."

„Endskønt Fjenden allerede mistede Thiepval Kl. 3 i Gaar Eftermiddags, larmede Kampen dog videre hele Resten af Dagen og hele den paafølgende Nat i de søndertrampede Løbegrave, og da jeg i Morges for sidste Gang vendte Blikket mod den uformelige Grushob oppe paa Højderyggen, rasede det vilde Slag endnu stærkt under Jorden i de til det yderste forsvarede Hulrum. . . . . Vore Tropper maatte kæmpende krybe fremad fra Tunnel til Tunnel, og hver saaret Mand, der i Dag humpede tilbage fra Valpladsen, kunde fortælle rystende Scener, der udspilledes i den under det brændende Bjerg indgravede Fæstning."

Tysk Kavalerignrl. *von Garnier*. Før Krigen Generalinspekter i 2. Kav. Inspektion (Stettin). Kav.Div. under Krigen. Senere A.K. Gruppechef paa Somme Fronten i 1916 nord for Floden.

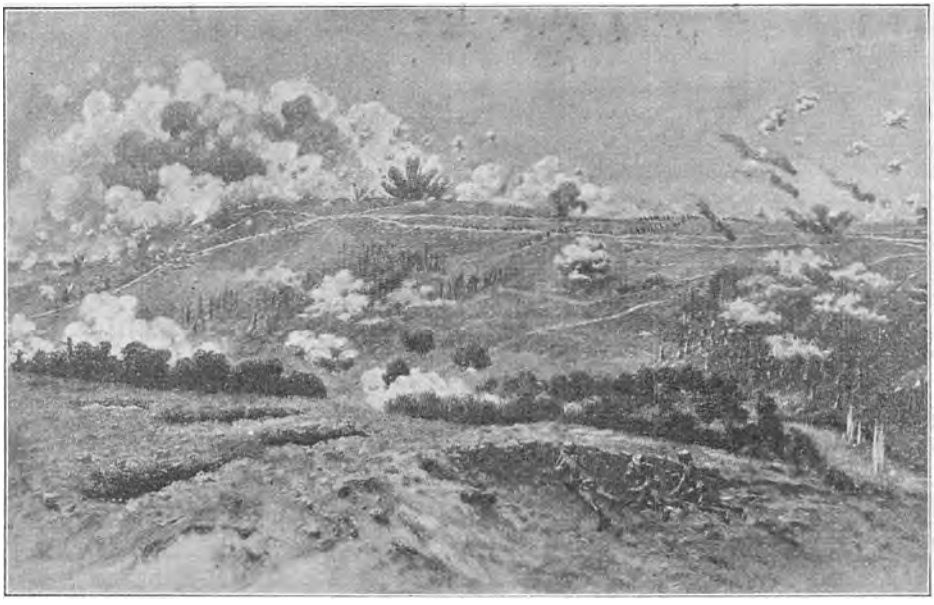

Mellem engelsk Spærreild (til venstre) og tysk Granatregn (til højre) gaar *engelsk Infanteri* (se midt oppe paa Højdeplateauet Skyttelinierne, der bevæger sig fra højre til venstre) frem til Angreb paa *Schwaben Reduten*. Der er i Øjeblikket ikke hyggeligt i og omkring Reduten. [„The Great War".]

I en officiel Kampoversigt fra det tyske store Hovedkvarter for Tidsrummet August—November 1916, og hvori Tilbagegangen i September erkendes, hedder det (Fremhævelserne af os):

„ . . . ogsaa de kraftigere (fjendlige) Angreb, som, efter en forbigaaende Aftagen i Voldsomhed, fra *28. September* blev sat i Gang i de sidste Septemberdage og igen rettedes dels mod *Thiepval* Hjørnet dels mod *Centrum* af den nordlige Slaglinie, var vi i Stand til at afslaa, eller de kvaltes i vor Spærreild."

„Det sidste Fænomen: *det artilleristiske Forsvars indtraadte Virkningsfuldhed*, betegner *den store Vending* i Sommeslagets Udvikling. Efter det *Endepunkt af Nedgang*, som *den 25. September* betød for Tyskerne, gjorde *Opgangen* sig saa meget mere gældende . . . Organisationen af vort Forsvar havde *ikke kunnet holde Skridt med den stadigt stigende fjendtlige Arbejdskraft*. Først mod Slutningen af September var det lykkedes os at styrke og udbygge vort artilleristiske Rygstød saa vidt, at der kunde etableres en planmæssig Nedkæmpning af de samlede fjendtlige Stridskræfter og især gensidig Indgriben og Samvirken af Artilleriet i alle Afsnit for at holde Fjendens Lyst til angribe nede . . . "

Det her udtrykte Syn paa Situationen var maaske dog lidt for optimistisk. Thi de Allieredes Angrebslyst var endnu ikke slaaet ned, men ganske vist bliver fra dette Tidspunkt den tyske Modstand paa Somme Fronten saa haard, at det i Resten af Offensivperioden kun gaar temmelig smaat fremad for Angriberne.

Den 28. September tager dog Englænderne største Delen af „*Schwaben Reduten*" nord for *Thiepval* (se foran Kortskitsen S. 666), mod hvilken

deres irske Ulster Division den 1. Juli var trængt frem med stor Kækhed, men hvorfra den under store Tab den Gang var bleven kastet tilbage.

Den 1. Oktober betegnes i de tyske Bulletiner som en „Storkampdag", idet de Allierede denne Dag over en Front paa over 20 km gik frem til Angreb mellem *Rancourt* og *Thiepval* og blev slaaet tilbage. Smaa Fremskridt havde disse dog gjort, indrømmedes det. Og videre kæmpedes der foreløbigt lige til *den 23. Oktober* med den yderste Forbitrelse. Tyskerne paastod, at selv de Allieredes heftigste Angreb under uhyre Tab prellede af paa Forsvaret, og at det fjendtlige Infanteri hensynsløst og ofte i sluttede Formationer kastedes frem og knustes mod de tyske Ildlinier; men frygtelige, tilføjedes der, var disse Angreb og aller frygteligst den hver Gang om muligt i vældig Virkning forøgede fjendtlige Artilleribeskydning.

Franskmændene — hvis Hovedobjekt stadigt var *Péronne* — gik syd for Somme Skridt for Skridt frem mod Linien *Chaulnes—Barleux* og rettede nord for Somme deres Hovedkraft mod Højderne ved Landsbyen *Sailly-Saillisel*, syd for hvilken Tyskerne havde lavet *Saint-Pierre-Vaast Skoven* til en Fæstning. Det lykkedes her de Franske efter mange Fremstød *8. Oktober* at sætte sig fast øst for Chausséen *Péronne—Bapaume* og *16. Oktober* at trænge ind i *Sailly-Saillisel*, men Skovfæstningen kunde de ikke tage. Terrainafsnittet forsvaredes med stor Haardnakkethed af de tyske Rgtr. 36, 48, 68 og 76, der tilhørte 4 forskellige Divisioner, nemlig henholdsvis 8. (IV. A.K.), 5. (III. A.K.), 16. (VIII. A.K.), og 17. (IX. R.K.), og af Dele af XV. A.K.

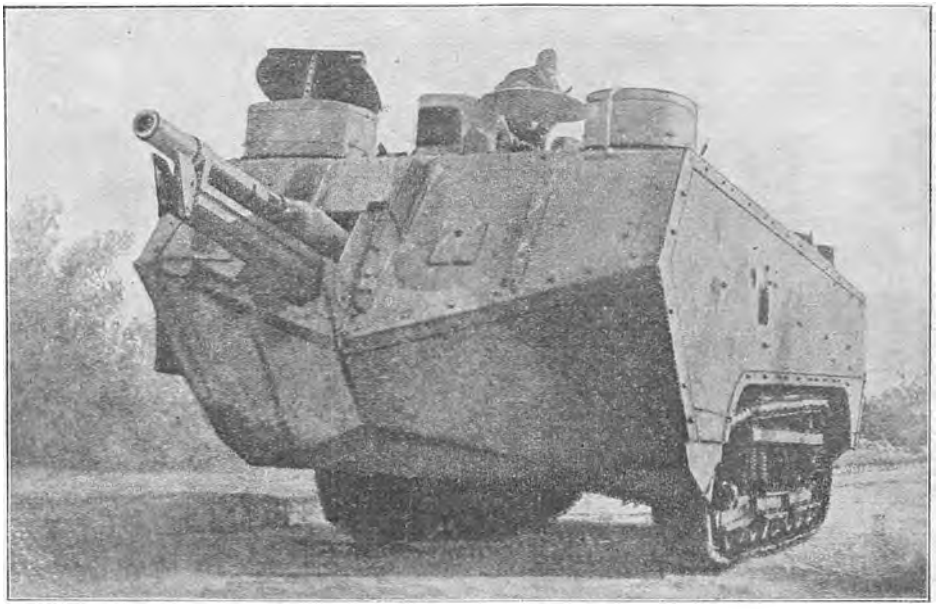

Ikke alene Englænderne har konstrueret Kampstridsvogne, ogsaa Franskmændene har deres „Tanks", pansrede og armierede med hurtigskydende Kanoner, der bærer Navnet *Char armé* eller *Char d'assaüt* („Stormvogn").

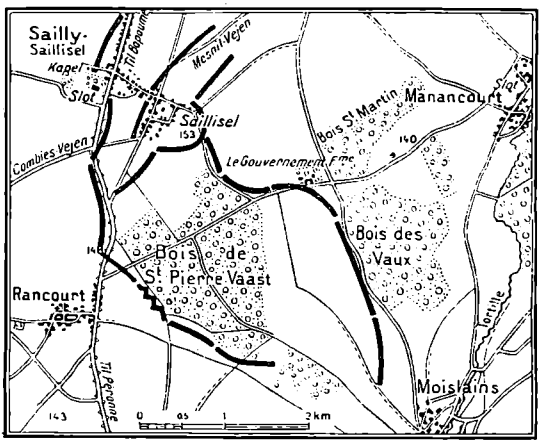

De tyske Befæstningsanlæg ved *Sailly-Saillisel* og i *St. Pierre-Vaast Skoven* i Oktober 1916.

Om Kampene her skriver tyske Korrespondenter:

„Fra ikke mindre end 23 af de allervoldsomste Anfald fra det franske Infanteris Side i Afsnittet mellem *Sailly-Saillisel* og *St. Pierre-Vaast Skoven* vendte Gnrl. *v. Deimlings* Tropper (XV. A.K.) tilbage efter heltemodigt at have løst deres Opgave og have trodset Kulde og Regn og den frygteligste Trommeild. 23 Gange var nyindsat fransk Infanteri i tætte Kolonner styrtet frem mod de tyske Linier ....."

og om den fremdeles fortsatte Kamp:

„Nu staar i *Vaast Skoven* gennemfrosne og gennemvaade Mennesker dybt sunkne ned i Dyndet. Hver Dag bliver Foretagendet ugunstigere, men hver Dags Befaling er den samme: „Skoven ved *St. Pierre-Vaast* skal tages." Trommeild! Moradset sluger begærligt Granaterne og lader dem ofte slukkes i sit bløde Skød, uden at de exploderer. Men saa flænger en usynlig Kanon Jorden op og laver et bredt Bassin for Regnens Strømme, som maaske alt næste Time skal fyldes med Døde og Saarede. Gasslør hænger i de sønderrevne Træer og venter blot paa et Vindstød, der skal sprede dem rundt. En uhyggelig, væmmelig Kamp! Hvad skal her et Fremstød tjene til? De i Smuds og Vand staaende Forsvarere afværger det, mens Angriberne endnu slaas med det sejge Morads."

Englænderne søgte ad det skraanende Terrain at arbejde sig ned mod

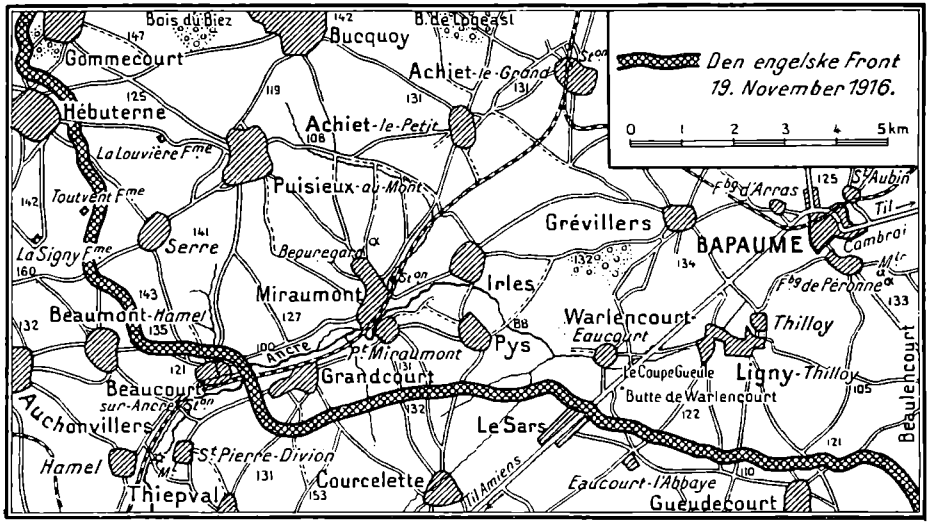

Den engelske Front paa venstre Kampfløj efter *det 4. Sommeslag.*

Bapaume. Den 7. Oktober erobrede de *Le Sars*. I samtlige de første 3 Uger af Maaneden anstrængte de sig endvidere for at vinde frem nord for *Thiepval*, og med særlig Hidsighed sloges man her om det nordvestlige Hjørne af „Schwaben Reduten" og det tilstødende Terrain, som forsvaredes af en af Gnrl. *Hügels* R.Divisioner og den tyske Marine Division, der var bleven hentet herned fra Yser. 11 voldsomme Modangreb leverede Tyskerne her indtil *den 20. Oktober*, men Kampene endte med, at Englænderne beholdt Reduten.

Ogsaa Dagene 7., 13., 18. og 23. Oktober betegnes i de officielle tyske Beretninger som „Storkampdage".

Den 29. Oktober lykkes det Tyskerne ved et Flammeangreb at tage *La Maisonnette* igen. Iøvrigt har Franskmændene ved Maanedens Udgang den vestlige Halvdel *Sailly* af Dobbeltbyen Sailly-Saillisel og Vestkanten af *St. Pierre-Vaast Skoven.*

Engelsk Generallt. *Sir Julian H. G. Byng*, f. 1863. Søn af Earlen af Strafford. Kavalerist. Udmærket sig i Sudan og i Boerkrigen. Ved Verdenskrigens Udbrud Chef for 3. Kav.Div., senere for Kav.Korpset. Ved Dardanellerne overtog han Kommandoen over IX. A.K. I Foraaret 1916 ansat som Chef for de Canadiske Stridskræfter paa Vestfronten, med hvilke han atter udmærkede sig ved Courcelelle og Thiepval, ligesom derefter i 1917 paa Vimy Højderne.

Vejret er skrækkeligt, fra Himlen strømmer Vandet ned, og det er dog Synd at sige, at nogen af Parterne lader den anden have Ro. Angreb og Modangreb afløser hverandre næsten uden Ophør, men noget større Foretagende finder efter de Allieredes Opgivelser ikke Sted før et godt Stykke ind i *November*. Ganske vist beretter den tyske Generalstab, at Fjenden *den 5. November* satte hele sit Artilleris Ildkraft og betydelige Infanteristyrker ind paa et nyt vældigt Fremstød over 20 km mod Arméen Belows Front mellem *Bouchavesnes* og *Le Sars,* men fra modsat Side benægtes det, at Kampen nævnte Dag havde en slig Karakter. *Den 7. November* har imidlertid Gnrlerne. *de Maistres* og *Anthoines* Tropper af 10. Armé i øsende Regn udfor Lihons erobret Landsbyen *Pressoire*, udfor Vermandovillers Byen *Ablaincourt*, hvorved den tyske Hovedposition paa dette Frontstykke vest for Somme, Højdepartiet omkring *Villers-Carbonnel,* blev stærkt truet.

Engelsk Generallt. *Sir Thomas D'Oyly Snow*, ved Somme i 1916 Chef for VII. A.K.

I det hele taget er der egentlig ingen skarp

Englænderne brænder *Trækul* til Brug for Tropperne i Skyttegravene.

Adskillelse mellem det 3. og det sidste Afsnit af Sommekampene, og det saakaldte 4. Slag tager vi saa at sige kun ud af Ensemblet, fordi dets Hovedaktion, som man vil faa at se, er koncentreret paa et bestemt Objekt, der har en særlig Betydning for den almindelige Situation.

Det 3. Sommeslag havde varet fulde 2 Maaneder, havde kostet begge Partier nye frygtelige Ofre og i Forhold til disse ikke skaffet de Allierede Terrainvinding af stort Omfang, men det havde dog indbragt disse *nyttige Udvidelser af Indbrudsstrækningen i de tyske Linier og,* hvad der var det vigtigste, *Besiddelsen af Højdeplateauet foran Bapaume.*

Det 4. Slag ved Somme 13.—19. November 1916.

Brechen i den tyske Front udvides og sikres paa venstre Fløj ved Erobringen af Beaucourt og Beaumont-Hamel.

Da Englænderne den 1. Juli 1916 gik frem til Angreb, var deres venstre Fløjs Fremstød jo med betydelig Tab bleven afvist paa Strækningen mellem *Thiepval* og *Gommecourt*, og det varede over 4 Maaneder, inden deres Operationer her igen fik andet Formaal end at binde Dele af Fjendens Stridskræfter. Tyskernes Stilling paa denne Kant med hele deres 1. Linie endnu kampdygtig var ogsaa fra først af overordentlig stærk, og som saa mange andre Punkter i deres fortrinligt anlagte Forsvarssystememer dannede tæt syd for Ancre Byen *St. Pierre-Divion* og nord for samme Vandløb *Beaucourt, Beaumont-Hamel* og *Serre* tilsyneladende uindtagelige Fæst-

ninger. Men navnlig i Løbet af det 3. Sommeslag havde Forholdene dog forandret sig noget til Ugunst for Forsvarerne, idet disses Artilleri omkring de to sydligste af de nævnte befæstede Byer, siden Englænderne stod paa *Højdepartiet ved Thiepval*, var bragt under dobbelt Ild, baade fra Vest og Syd, af det svære engelske Skyts.

Vinterdragt i de franske Skyttegrave. [„Le Pays de France."]

Vejret var fra 9. November atter bleven bedre, Vinden var sprungen om til Nord og Regnen hørt op. Den engelske Overgeneral besluttede at gøre endnu et Forsøg paa at skyde sin venstre Fløj frem og saaledes at udvide Brechen i Fjendens Front noget.

11. November begyndte da paa det omtalte Frontstykke fra britisk Side den sædvanlige artilleristiske Forberedelse.

Det var altsaa *5. engelske Armé*, der denne Gang skulde i Arbejde. Gnrl. *Gough* havde fordelt sin Styrke i forreste Linie saaledes: Yderst til højre stod fra *Thiepval—Grandcourt Vejen* til *Ancre* 2 Divisioner af den nye Hær („The new Army"), derfra et Stykke Nord paa Marine Divisionen, foran *Beaumont-Hamel* en skotsk Territorial Div., endelig derfra til udfor *Gommecourt* 2 gamle Linie Divisioner.

Ifølge engelsk Opgivelse havde Tyskerne nu nord for Ancre 2. Garde R.Div., samt 12., 38., 53., 58., 62., 144., og 223. Div.

I den mørke raakolde Morgentime Kl. $5^3/_4$ *13. November* blev Infanteriangrebet sluppet løs. Paa højre Fløj erobrede den ene nye Division næsten strax *St. Pierre-Divion.* Marine Divisionens højre Fløjbatl. trængte hurtigt langs Skrænterne paa Ancres Nordbred helt frem til Udkanten af

*Beaucourt**), men Resten af Divisionen stødte paa ikketilintetgjorte Skyttegravsanlæg, bl. a. navnlig en stærk Infanteriredute, led store Tab og formaaede ikke at naa længere end til sydøst for *Beaumont-Hamel.* Denne By selv kom imidlertid henad Aften i Skotternes Magt, og ligeledes tog den næste Division den 1. tyske Skyttegravslinie mellem Beaumont-Hamel og Serre, men foran sidstnævnte By var det Englænderne umuligt at vinde frem.

Den 14. fortsattes Angrebet. Marine Divisionens højre Fløjbatl. tog *Beaucourt***). Mod Infanterireduten med dens ubehagelige Maskingeværer

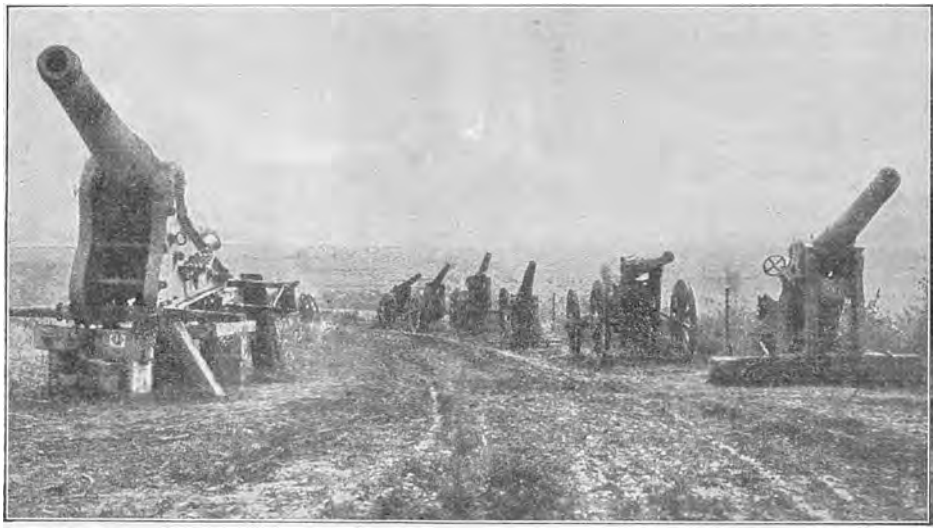

I et af Sommeslagene erobrede tyske svære Kanoner.

sendtes 2 Tanks, af hvilke den ene naaede op i Højde med Reduten og tvang Besætningen til Overgivelse.

Den 15. November blev heftige tyske Modangreb øst for *Beaumont-Hamel* afslaaede, og efter nogle yderligere smaa engelske Fremskridt de følgende Dage gik Aktionen i staa *den 19.* Vejret var da bleven næsten vinterligt med Regn og Islag.

Heller ikke i 4. Sommeslag var Angribernes Terrainvinding betydelig. Men det indbragte dem dog *Besiddelsen af 3 af Tyskernes befæstede Støttepunkter, der repræsenterede en Udvidelse af Indbruddet i den tyske Front paa c. 7 km og en bedre nordlig Flankesikring af det erobrede Terrain.*

---

*) 38. tyske Inf.Div. (XI. A.K.) var just i Færd med at blive afløst af den nye 223. Div. og denne sidste i Begreb med at marchere frem langs Flodbredden, fortæller Englænderne, vel sagtens støttet til Udsagn af Fanger, da Divisionen uden Maskingeværer, og troende sig skjult af Taage og Tusmørke, kom i en forfærdelig Krydsild fra Fjendens Artilleri fra Syd og Vest og led store Tab. Af den opstaaede Forvirring benyttede den ganske unge Bataljonschef, Oberstlt. *Freyberg*, sig til at støde fremad.

*) Den kække Bataljonschef, afgav, skønt blødende af 4 Saar, ikke Kommandoen, før Byen var fuldstændigt erobret og dens Besiddelse sikret.

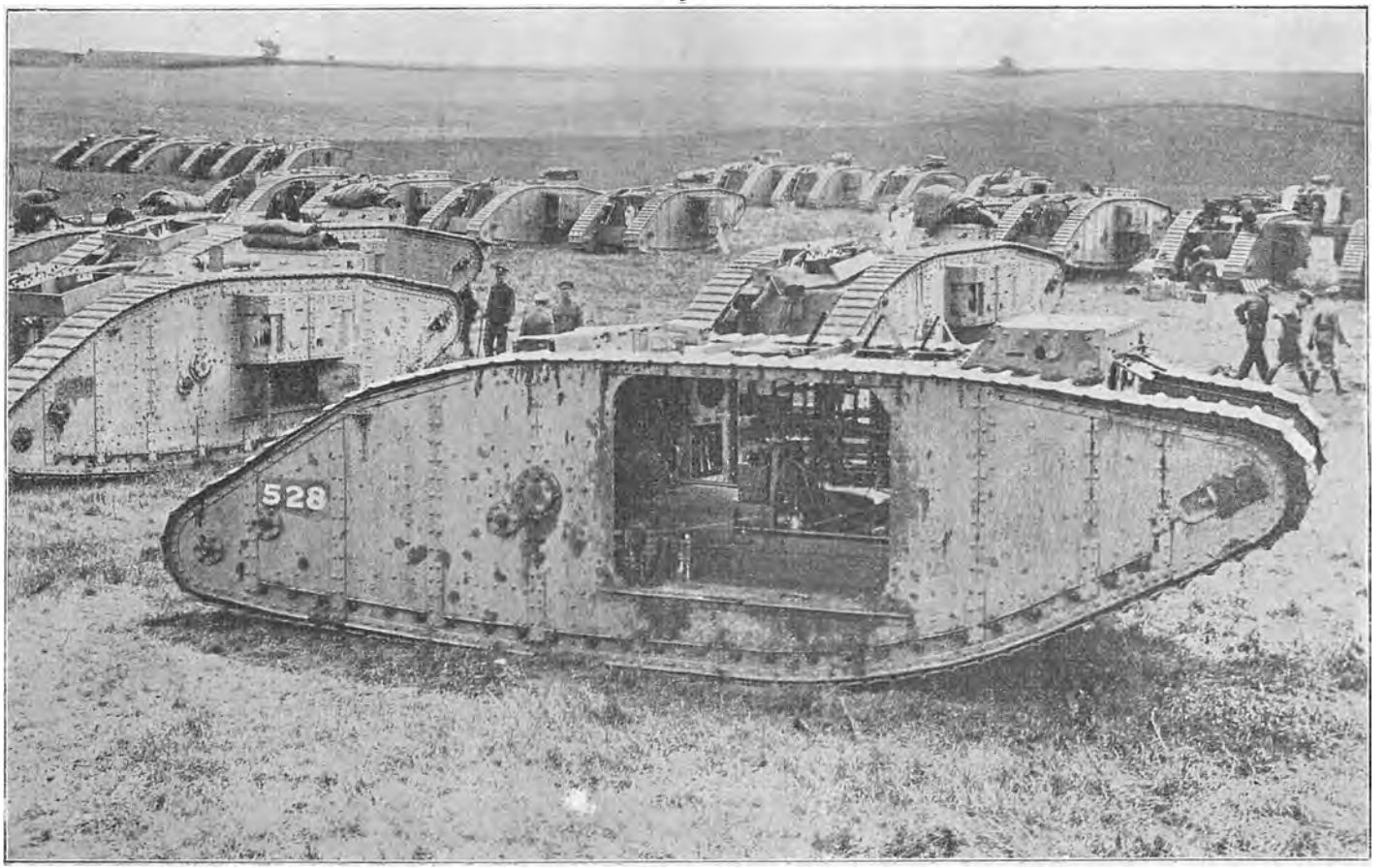

Engelsk Tankpark ved Somme.

I sin Rapport til Krigsministeriet af 23. December 1916 om Somme Offensiven skriver General *Haig* (Fremhævelserne af os):

„... De tre Hovedformaal, med hvilke vi begyndte vor Offensiv i Juli er allerede naaede, da denne Beretning sluttes; og det til Trods for, at de svære Efteraarsregnskyl forhindrede os i fuldt at udnytte den fordelagtige Stilling, vore Fremskridt havde skabt os paa et Tidspunkt, da samme gav os god Grund til at haabe paa endnu større Resultater."

„*Verdun er bleven befriet; de tyske Hovedstridskræfler er bleven holdt bundne til Vestfronten; og Fjendens Styrke er bleven betydelig forringet.*"

Der er intet at indvende mod denne Opfattelse, man kan tilføje, at den tyske Front ved Somme var bleven ikke saa lidt svækket ved den af de Allierede opnaaede ret dominerende Stilling mod Péronne og Bapaume.

Tra tysk Side er det imidlertid hævdet, at hele Somme Aktionen var et *totalt mislykket Gennembrudsforsøg.* At der ligesom ved Offensiven i 1915 har været store Forhaabninger oppe herom baade i det franske og engelske Folk er sikkert, at de Allieredes Hærledelse selv har ventet et saadant Udfald er mindre givet. Den tyske Vestfront blev ganske vist heller ikke denne Gang **gennembrudt.** Men hvilke havde ikke de tyske Forhaabninger været ved Verdun?

Franskmændene angiver deres Bytte ved Somme til 43,000 Fanger, 282 Stk. Kanoner og Morterer af forskelligt Kaliber og 535 Maskingeværer, Gnrl. Haig det engelske Bytte til over 38,000 Fanger, 261 Kanoner og Morterer og 514 Maskingeværer. De Allieredes samlede Bytte var altsaa 81,000 Fanger, 543 Kanoner og Morterer og 1049 Maskingeværer.

Fuldstændige Oplysninger om Tabene findes paa ingen af Siderne.

Tysk Observations-Panserbox benyttes af en Englænder.

Kejser Wilhelm II konfererer i det store tyske Hovedkvarter med Gnrlfeltm. *v. Hindenburg* og Gnrlkvarterm. *v. Ludendorff.*

XXVII.

Det tyske Tilbagetog 1917 paa Vestfronten.

Aaret 1916 sluttede paa Vestfronten i forholdsvis Ro, men det adskilte sig, siger „The Times History of the War", fra 1914 og endnu mere fra 1915 derved, at Julen ikke bragte et Øjebliks Standsning i Fjendtlighederne. De andre Gange havde Tropperne, der laa lige overfor hverandre i Skyttegravene, næsten fraterniseret Juleaften og Juledag, men i 1916 tordnede Kanonerne ubarmhjertigt videre over hele Linien.

Englænderne havde nu overtaget Fronten ned til *Roye*, og i de første Dage af det nye Aar 1917 fandt der allevegne hyppige Smaakampe Sted, dog navnlig paa deres Linier. Det var vexelvis engelske og tyske Fremstød, og der kæmpedes saaledes bl. a. Nytaarsdag syd for *Ypres*, 2. Januar ved *Vermelles*, 4. nordøst for *Arras* og ved *Wytschaete*, 5. nordøst for *Beaumont-Hamel*, 6. atter ved *Arras*, 7. ved *Armentières* og igen ved *Wytschaete* og *Ypres*. I Partiet langs *Ancre* og nord for denne Flod begynder Englænderne derefter igen at trykke temmeligt stærkt paa, og inden Maanedens Udgang er hele det højtliggende Terrain nord og øst for Beaumont-Hamel i engelsk Besiddelse.

Den stadige Artilleriduel og de uafladelige Minesprængninger gør et uhyggeligt Indtryk paa „Berliner Tageblatt"s Korrespondent, *Georg Querl*.

Forbindelsesgrav for Cyklister i det af Tyskerne befæstede *Gommecourt*.
[52. tyske Inf.Div. „Vom westlichsten Teil der Westfront".]

Han skriver, at de giver hele Skyttegravskrigen en bedsk Form og fylder Tabslisterne uden at bringe virkelige Resultater.

Imidlertid gør de Allierede stadigt smaa Fremskridt. Natten *3.—4. Februar* tager Englænderne efter en heftig Kamp et Stykke af den gamle tyske 2. Linie paa Sydskraaningen af Højdefremspringet ved *Serre*. *Den 6. Februar* finder engelske Patrouiller Byen *Grandcourt* og omgivende Befæstninger rømmede. *Den 8. Februar* falder et tidligere voldsom omstridt Højdepunkt ved *Sailly-Saillisel* i Englændernes Hænder.

Paa den franske Front finder der *den 15. Februar* et særlig kraftigt tysk Fremstød Sted ved *Maisons-de-Champagne* med nogen Terrainvinding

Men *den 17. Februar* har Englænderne Fremgang ved *Miraumont*, *den 21.* nordøst for *Gueudecourt*. *Den 24.* melder engelske Flyvere, at de tyske Positioner ved *Pys, Miraumont* og *Serre* er forladte. I de følgende Dage besætter Englænderne vest og sydvest for *Bapaume* de nævnte Byer og desuden *Warlencourt, Eaucourt l'Abbaye, Ligny-Thilloy, Puisieux-au-Mont* og *Gommecourt*. Paa enkelte Punkter, som ved *Sailly-Saillisel, Le Transloy* og *Bucquoy* holder Tyskerne dog fremdeles kraftigt igen.

Da faar de Allierede lidt ind i Marts paa én Gang Oplysninger, der med fuldstændig Sikkerhed viser, at *det er den tyske Hærledelses Hensigt at opgive et betydeligt Stykke af sin Front og at gaa tilbage til en i længere Tid forberedt Forsvarslinie længere Øst paa.*

I Kalkstensklippepartiet ved *Le Hamel*, sydvest for *Noyon*, har en Mand af IX. tyske R.K. indhugget Karikaturer af Ententenationernes Overhoveder. [„Mit Schleswig-Holsteinern an der Westfront."]

Allerede ofte havde man i forskellige Landes Presse læst om de store Befæstningsarbejder, som Tyskerne havde ladet anlægge paa mange Steder bag deres Front i Frankrig og Belgien. Man havde dog kun opfattet dette som Forsigtighedsforholdsregler, stemmende med sædvanlig tysk Forudseenhed, og paa Rygter om, at Tyskerne tænkte paa at gaa tilbage i Vest, havde næppe Mange troet. Nu blev det soleklart, at der virkelig fandt et tysk Tilbagetog Sted.

Hvad kunde bevæge Generalfeltmarschal *v. Hindenburg* og General *v. Ludendorff,* der siden Slutningen af August 1916 havde den tyske Krigsledelse i deres Hænder, til at foretage et saadant Skridt?

Ved Udgangen af 1916 var Situationen for Centralmagterne trods alle Sejre i Øst og Sydøst og trods det, at „Jernmuren", som Tyskerne kaldte den, i Vest i det væsentlige stod urokket, dog alt andet end beroligende. Undervandskrigen havde, skønt den af samme voldte Skade følte meget ubehageligt baade af Modstandere og Neutrale, ikke haft den forventede knusende Virkning overfor England; Troppetransporterne over Havet havde i alt Fald ikke kunnet hindres. Det i Hovedsagen mislykkede store Fremstød mod Verdun havde kostet uhyre Ofre og trykket Stemningen i det tyske Folk. De Allieredes Sommeoffensiv havde maaske paa Grund af de ved Verdun bundne franske Styrker ikke antaget den fulde tilsigtede Kraft, noget virkeligt Gennembrud af den tyske Front havde den

ikke ført til, men ogsaa Kampene her havde, hvorledes man end bedømmer Resultaterne for den ene eller anden Part, været Tyskerne dyre paa Menneskemateriale. 113 af de 128 Divisioner, den tyske Hærledelse disponerede over, havde maattet bringes i Ilden mellem Chaulnes og Gommécourt. Frontstrækningen mellem *Reims* og *Arras* med de nu opstaaede to Buer, én paa hver Side af *Somme,* var endog i sin Form mindre heldig

Engelske Tropper i Byen *Tilloy-les-Mofflaine*, tæt sydøst for Arras, efter Tyskernes Tilbagetog. I Baggrunden til venstre en transportabel tysk Panserdækning til en fremskudt Post. Man bemærke iøvrigt Vejviserindskriften paa Muren ved Siden af med tyske Gadenavne.

for et Forsvar, og lykkedes det næste Gang Ententehærene at slaa en endnu større Bule i den, kunde Faren blive stor. Naturligvis vilde de for Tyskland just nu lidt forbedrede Forhold i Øst nok skaffe nogle Reserver frie til Anvendelse i Vest, men næppe tilstrækkeligt til at afbalancere Styrkeforholdet i Vest. Thi Østrig-Ungarn stod, efter at den voldsomme russiske Offensiv i Juni 1916 havde tilintetgjort alle Frugter af det sejrrige Indfald i Italien i Maj, og efter Opgivelsen af Gorizia i August paa Nippet til at knække sammen. Midt i August 1916 allerede havde Østrigerne ikke haft en eneste frisk Division tilbage, og for at forsvare Zlota Lipa havde man maattet laane det XV. tyrkiske A.K. Naar saa endelig de meget slette Ernæringsforhold i Tyskland og Østrig-Ungarn tages i Betragtning, er det forstaaeligt, at den nye tyske Generalstabschef og hans Hjælper frygtede for at udsætte sig for Følgerne af den fornyede fransk-engelske Offensiv, som man sikkert ventede, og traf Forholdsregler for at undgaa denne eller gøre den virkningsløs.

Der hørte Mod, Tillid til hele den Anseelse, Hindenburg og Ludendorff nød hos det tyske Folk, til hele den Forgudelse, de to Mænd var Genstand for hos deres Landsmænd, for paa hint Tidspunkt at fatte og iværksætte en saadan Beslutning. Thi det var givet, at denne, selv om den maaske var klog, vilde blive opfattet, ikke alene af Modstandere og Tilskuere, men ogsaa af Venner, som fremkaldt af Bevidstheden om en i alt Fald øjeblikkelig Svaghed og Usikkerhed, hvad den jo i Virkeligheden ogsaa var. Men én Gang taget, blev Beslutningen gennemført med den disse Mænd egne Resoluthed og med stor Dygtighed.

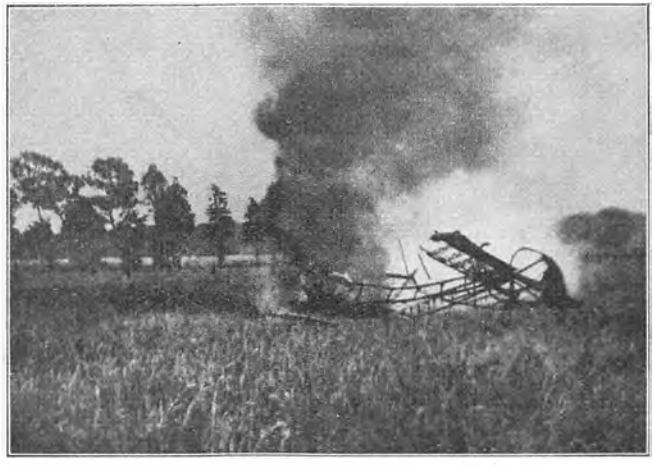

Engelsk Flyvemaskine skudt ned af Tyskerne ved *Ligny-Thilloy*.
[„Mit Schleswig-Holsteinern an der Westfront."]

Den 15. Februar allerede, hedder det fra tysk Side, altsaa 2—3 Uger før Modstanderne fik rigtig Øje for, hvad der skete, „var den planmæssige Rømning af de tyske Linier paa begge Sider af Ancre begyndt, godt dækket af Arrièregardens sejrrige Fægtninger". „Planmæssig" er et Udtryk, der ofte er bleven misbrugt i Krigene og vist hyppigere i denne store Krig end nogensinde før. Englænderne hævder, og næppe helt uden Berettigelse, at det under alle Omstændigheder i nævnte Egn endnu paa denne Tid var deres Angreb, der i de nævnte Dage kastede Tyskerne ud af deres Stillinger, og at Rømningen her ikke var saa ganske frivillig. Men det er unyttigt at disputere om Ting, som dog først vil blive fuldt oplyste senere hen i Tiden. Som Helhed var det tyske Tilbagetog i 1916 frivilligt.

Det er for vor Opgave med dette Værk uden større Interesse at dvæle ved alle de mange Enkeltheder i de Kampe, som saaledes i Maanederne Februar og April trak sig Skridt for Skridt fra *Nedre Aisne, Nedre Ailette, Nedre Oise, Somme* og *Ancre* bort i østlig Retning. Vi vil nøjes med at markere nogle faa Stationer paa Vejen.

Tyskerne siger, at de den *12. Marts* rømmede Linierne syd for *Le Transloy,* Natten *13.—14. Marts Péronne, den 16.* Stillingerne foran *Lassigny* og *Roye.* De Allierede fulgte i Hælene, og *den 17.* besatte Franskmændene *Roye,* Englænderne *bl. a. Fresnes* (nordøst for Chaulnes), *La Maisonnette, Péronne, Le Transloy, Bapaume, Achiet-le-Petit* og *Bucquoy.*

Grænsen mellem de franske og de engelske Arméers Fremmarcheterrain var Chausséerne *Roye—Nesle—Ham—St. Quentin.*

18. Marts stod Franskmændene i *Nouvron* (nordvest for Soissons), *Noyon* og *Nesle,* Englænderne ligeledes i *Nesle* og i *Chaulnes, den 19.* Franskmændene i *Crouy* (nordøst for Soissons), *Chauny* og *Guiscard, den 20.* Englænderne midt imellem *Péronne* og Linien *Vermand—Roisel* samt i *Vélu* og *St. Léger, den 21.* Franskmændene nord for *Soissons* ved *Ailette* og i *Tergnier,* tæt ved *La Fère.* I Resten af Marts besatte Franskmændene *Coucy-le-Château, Coucy-la-Ville, Barisis-aux-Bois* og *Servais* (5 km syd for La Fère), saa at de nu mellem Soissons og Oise havde Front lige mod Øst, Nord for Somme gik de over *Crozat Kanalen,* der forbinder Oise med Somme. Englænderne bemægtigede sig *Vermand, Roisel, Sorel, Fins, Lagnicourt* og *Croisilles.*

Under Præsident *Poincarés* Besøg i det tilbageerobrede *Péronne* ses Gnrl. *Sir Rawlinson* i Samtale med en fransk Korrespondent.

Den 2. April besætter Englænderne *Holnon* og *Francelly-Selency,* 4 km fra *St. Quentin,* Dagen efter er de sydøst for *Arras* i *Henin-sur-Cojeul. Den 4.* er Franskmændene i *Moy, Urvillers* og *Dallon* og er ogsaa kun 4 km fra St. Quentin, Englænderne i *Metz-en-Couture.*

De Allierede staar nu tæt foran den nye tyske Forsvarslinie, først af Tyskerne døbt *Hindenburg* eller *Siegfried Linien.* Senere brugtes dette sidste Navn om Sydfløjen, og Nordfløjen kaldtes *Wotan Linien.*

Mod Nord sluttede — ifølge en fransk Beskrivelse fra Sommeren 1917 (se iøvrigt Skitsen S. 720 og Kortbilag 16) — denne Forsvarslinie sig til de gamle tyske Forsvarsanlæg ved *Lens.* Højderne ved *Vimy* dannede næste vigtige Afsnit. *Scarpe Flodens* Oversvømmelser, der strakte

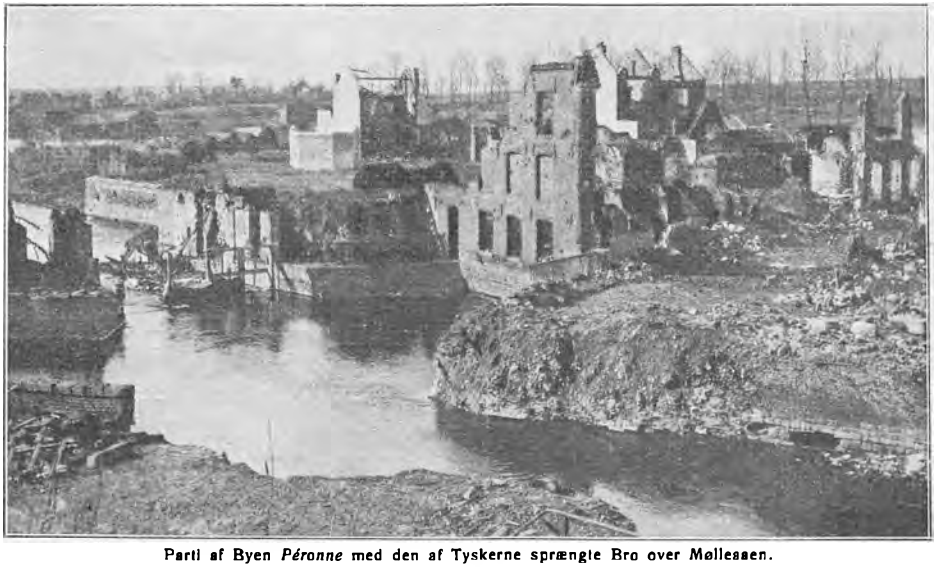

Parti af Byen *Péronne* med den af Tyskerne sprængte Bro over Mølleaaen.

sig hen til *Roeux* og *Biache*, dækkede et følgende Stykke. Saa løb Linien tværs over de to smaa Floder *Cojeul* og *Sensée* (Tilløb til Schelde) vest om *Fontaine-de-Croisilles* og derpaa i sydøstlig Retning til *Ouéant*. Af fremtrædende Partier længere Syd paa nævnes foran *Cambrai* de store Skove ved *Havrincourt*, derefter Højdedragene vest for *Schelde Kanalen* til *Le Câtelet*, saa Højdepartiet sydvest for denne By, gennem hvilket en underjordisk Kanal forbinder fornævnte Kanal med *St. Quentin Kanalen*, saa denne Kanal. Derpaa vest og sydvest for *St. Quentin* stærke Befæstninger

„La Grande Place" i *Péronne* efter Tyskernes Tilbagetog.

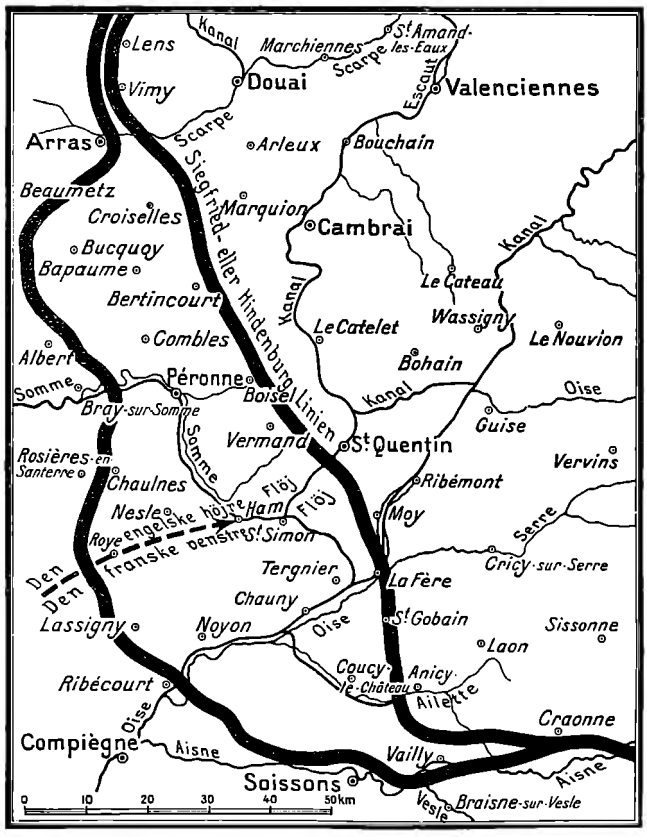

Fransk Fremstilling i April 1917 af *Hindenburg Linien*, sammenlignet med Tyskernes Front før de Allieredes Offensiv i 1916. (Se iøvrigt Kortbilag 16.)

for at beskytte dette store Jernbaneknudepunkt. Syd for Somme fortsattes Linien over til *Oise*. Denne Flod var opstemmet mellem *Vendeuil* og *La Fère*. Syd for Oise dækkede det skovbevoxede Bjergparti *St. Gobain* Adgangen til *Laon*. Befæstninger var lagte paa begge Sider af *Ailette*, og endelig dannede *Chemin-des-Dames Linien* en sydlig tilbagegaaende Flanke hen til *Berry-au-Bac*.

Foran denne „nye Jernmur" maatte naturligvis de Allieredes Forfølgelse af Fjenden gøre Holdt, og Standsningen markeres tydeligt ved den overordentlig forøgede Modstand, som Franskmændene og Englænderne fra Begyndelsen af April møder over hele deres Marchefront. For hver Dag, der gaar, tiltager nu Sammenstødene i Voldsomhed. Det er ikke længere stærkere eller svagere tyske Arrièregarder, der spærrer Fjenden Vejen, større og større Reserver griber baade i det direkte Forsvar og i kraftige Modangreb ind i Kampene.

Til den tyske Retraite til Hindenburg Linien knyttede der sig imidlertid en Fremgangsmaade fra den tyske Hærledelses Side, som Historien vanskeligt, i alt Fald indenfor de Aarhundreder, som man hidtil har været enig om at betegne som Fremskridtstider for Menneskeheden, kan opstille noget Sidestykke til.

Da Gnrl. v. Hindenburg i Oktober Maaned 1914 (se vort følgende IV. Afsnit af „Verdenskrigen" S. 22) efter det 2. tysk-østrigske Indfald i *Polen* maatte trække sig tilbage fra *Weichselen* til *Warta*, lod han i videst mulig Grad Jernbaner og Jernbanestationer, Veje, Broer m. m., i det hele taget alle Anlæg og Konstruktioner, der paa nogen Maade kunde komme de

„*Le Chemin des Dames*" i *Foulon* Dalen vest for *Hurtebise Fme*, efter at Franskmændene i 1917 havde drevet Tyskerne her tilbage. (Om „Chemin-des Dames" se foran Side 454—55.)

Fransk *Messe* i Ruinerne af *Katedralen i Soissons*.

Tysk Militærmusik foran Kirken i *Croisilles*. [„Zwei Jahre an der Westfront".]

russiske Forfølgere til Nytte, ødelægge. Forholdsreglen viste sig meget praktisk, hvor haardhændet den end var, og det har sikkert været Erfaringen fra den Gang, der i 1917 har dikteret den tyske Overfeltherre Beslutningen om atter at gøre et lignende Forsøg, men rigtignok i endnu langt større Omfang og under endnu langt grellere Former: *Mellem Somme og Hindenburg Linien skulde ikke alene alle Kommunikationslinier,* ligesom 3 Aar tidligere i Polen, *gøres ganske ubrugelige for Fjenden, men alt uden Undtagelse, som i selve den passerede Egn paa nogen Maade kunde anvendes til de forfølgende Troppers Underhold, Beskyttelse mod Vejrlig, til Anlæg af Feltbefæstninger, saa som Levnedsmidler for Mennesker, Foder til Dyr, Gaard og Huse, Byggematerialer, Vandforsyninger o. s. v. o. s. v. skulde skaanselløst tilintetgøres. Landsdelen skulde forvandles til en Ørken, i hvilken de franske og engelske Soldater ikke fandt den mindste Stump eller Mængde af nogen Art Fornødenhed.* Befalingen herom blev lige ubarmhjertigt givet og efterkommet.

Forholdsregelen viste sig virkelig ogsaa denne Gang uhyre praktisk. Den sinkede og generede Forfølgerne paa det skrækkeligste. Med utroligt Besvær og utrolig Bekostning maatte Veje og Jernbaner, Broer m. m. retableres eller helt nybygges, og alle Materialer dertil og til alt, hvad Tropperne trængte til, hentes langvejs fra og føres frem gennem næsten impassabelt Terrain, gennem Sumpe og Moradser.

De gyselige Ødelæggelser fremkaldte Englændernes Vrede, ikke alene ved de Vanskeligheder, de skaffede dem, men ogsaa paa Grund af de Lidelser, de paaførte deres Forbundsfæller. I Frankrig vakte de selvfølgelig en Harme og Forbitrelse, som næppe nogensinde vil glemmes eller fortage sig. Men ogsaa de neutrale Nationer fyldte de Efterretninger, der i Foraaret 1917 spredtes Verden over om en saadan Vandalisme, med Forfærdelse.

Fra et *Granathul*, hvor de har ligget dækkede under den voldsomme fjendtlige Artilleriild, styrter *tyske Infanterister* frem til Angreb. [„Welt im Bild."]

Idet vi lægger yderligere egen Omtale af denne Sag til Side, citerer vi til Belysning om dens Enkeltheder et tysk og et dansk Øjenvidnes Beretninger.

I „Tägliche Rundschau" læstes, underskrevet af *Hermann Kasch*, den 21. Marts 1917 følgende Korrespondance fra Hovedkvarteret af 19. s. M.:

„Vaabnet slaaet ud af Haanden"

„(Telegram fra vor til Vestfronten udsendte Korrespondent.)"

„England og Frankrig erklærede, at de var rustede til en Kamp, der endog skulde stille det frygtelige Sommeslag i Skygge, og Angrebets Begyndelse havde de forkyndt til *Marts Maaned.* I største Spænding *ventede hele Verden den sidste afgørende Vaabenfærd*, ligesom Tvekampen mellem to Kæmper, og saa staar pludseligt den Ene af dem uden Vaaben."

„Den Anden har med uefterlignelig Behændighed *slaaet ham det af Haanden.* Utallige Jernbaner havde vore Fjender bygget, som vilde have tilladt dem i korteste Tid efter Behag at sende deres Divisioner hen til ethvert Punkt af Offensiven for at gennembryde den tyske Front paa et Sted, hvor dette syntes muligt; uhørte Forraad af Ammunition havde de stablet op, alle Angrebsmidler, Tanks, Balloner, Flyvemaskiner havde de holdt beredt i største Antal, og *pludseligt har de slet ikke mere foran sig den tyske Front, men et næsten uigennemtrængeligt Ørkenbælte!* „Under Trykket af den franske og engelske Armé trak Tyskerne sig tilbage," siger de fjendtlige Beretninger. Naa, Trykket var vel vældigere sidste Sommer og Efteraar, og dog holdt de samme Tyskere saa mandhaftigt Stand, at *man taler*

Byen *Bucquoy* efter Tyskernes Fordrivelse 17. Marts 1917.

om en Forsvarets Sejr i Somme. Vi her forude vidste i lange Tider, at denne Rømning vilde gaa for sig og netop da, naar Fjenden lavede sig til nye Angreb. Lad ham nu **rykke frem gennem en Ørken,** som er fremskaffet med tysk Grundighed: Vi hørte i sin Tid, hvorledes *Hindenburg* havde forberedt sin Sejr i Polen ved Tilbagetoget fra *Varshava.* Her har vi i disse Dage kunnet se dette med vore egne Øjne. *Byerne én eneste Grushob,* intet Hus, intet Tag, ingen Kælder, ingen Mulighed for fjendtlig Indkvartering, Terrainet gennemrodet og ødelagt, Enge og Agre ompløjede, impassable for Køretøjer, alle Veje ubrugeliggjort paa Krydsningspunkterne ved mægtige Sprængninger, Broerne bortblæste, ingen Brønde omkring i Landet, der kan give Vand, intet Træ, ingen Kvist til at bygge eller fyre med, — *alt lige til den sidste Træspaan maa Fjenden skaffe sig frem gennem Ørkenen,* og for at skaffe det frem maa han først lave gangbare Veje. I det Øjemed er vel den $^1/_4$ Million Arbejdere, som den franske Beretning taler om, bragt til Somme. Saaledes ligger der en bred Ødelæggelsens Zone foran vor *nye Stilling,* som længe er bleven forberedt og *ikke er valgt* og frembragt *under Fjendens Tryk,* og denne øde Zone beherskes af vor Artilleriild, som Fjenden ikke kan besvare, da der maa hengaa en lang Frist, inden de svære Piecer kan blive bragt frem hertil."

„De værnedygtige Indbyggere er *naturligvis bragt bort* til andre Dele af det af os besatte Territorium, for at de ikke skal forøge Fjendens Styrke, men derimod kan arbejde for os paa Markerne. Kvinder, Børn og Oldinge er samlede i store, ogsaa nu rømmede Byer. De falder nu den franske Forplejning til Byrde. Nu famler Englændere og Franskmænd sig forsigtigt fremad, fordi de først maa se at faa fastslaaet, hvor vor nye Front er, inden de kan lægge videre Planer, og med saa sikker en Ledelse og saa uefterlignelig Dygtighed er denne Kæmpeopgave, Tilbagerykningen af vore Stillinger, foretaget under en begyndende Offensiv, at *ikke et Maskingevær, ikke en lumpen Minekaster er faldet i Fjendens Haand.*"

I det befriede *Roye* 17. Marts 1917. Parodepladsen, ved hvilken et Træhus fra det 16. Aarhundrede er bleven skaanet.

„Forbløffede, skuffede og i afmægtig Vrede staar de der, idet de fuld af Forbitrelse sporer Mesterens Haand, der saa sikkert ødelagde deres Hensigter — og for at holde os til Wilsons ovenud smagfulde Ord —, og *boxer i Luften.* Men det tyske Folk skuer med Tillid hen til en Hærledelse, som har udrettet dette, *som uden Offer har brudt en fjendtlig Offensiv* og — det maa vi fremfor alt fastholde — *har sikret og bevaret os Handlefrihed.*"

Under Overskriften „Gennem Dødens Land!" skrev „Berlingske Tidende"s Korrespondent, Nordmanden *Frøis Frøisland,* under 14. April 1917 i nævnte Blad fra Paris:

„Jeg er vendt tilbage efter et Besøg, som jeg efter Regeringens Indbydelse har aflagt i de tilbageerobrede Egne i *Nordfrankrig.* Med *Compiègne* som Udgangspunkt har jeg besøgt hele Strækningen *Noyon—Ham—Cugny—Jussy* indtil nogle km fra *St. Quentin,* der stod i Brand, og hvor Slaget rasede. Derefter rejste jeg over *Chauny—Coucy—Cuts—Carlepont* o. s. v."

„Skønt jeg begyndte Rejsen med det absolute Forsæt at se uden at tage Parti, at betragte alt køligt, objektivt og neutralt, har det Syn, de besøgte Egne frembød, overbevist mig om, at de frygtelige Beretninger og Redegørelser fra fransk Side paa ingen Maade er overdrevne. Jeg er vendt tilbage, slagen med Rædsel over disse grænseløse Ødelæggelser, disse sørgelige Ruiner og utallige Vidnesbyrd om Grusomhed og Vildhed, som for det meste ikke kan retfærdiggøres ved Henvisning til deres militære Betydning."

„I Løbet af de sidste to Aar har jeg haft Lejlighed til at besøge en Række ødelagte Steder over hele den franske Front, baade før og efter Slaget ved *Marne*, men hvad jeg nu har set ved *Noyon* og *St. Quentin*, overgaar alt. Det er umuligt paa Forhaand at tænke sig, hvordan disse Egne, som Tyskerne roser sig af at have forvandlet til *Dødens Land*, i Øjeblikket ser ud. Jeg fristes til at ønske, at nogle af disse ødelagte Steder, f. Ex. Landsbyen *Jussy*, som jeg besøgte i Gaar, kunde blive efterladte af Franskmændene i den nuværende Tilstand, for at Alverden senere kunde faa Lejlighed til at se, hvorledes Fjenden har huseret under

Byen *Morsain*, 7 km nordøst for Vic-sur-Aisne, ødelagt af Tyskerne ved Sprængninger inden deres Tilbagetog 1917, skønt den laa 3 km bag deres forladte Front ved Nouvron og Autrêches. [„L'Illustration."]

denne Krig. Alle de neutrale Lande burde strax udnævne upartiske Komitéer, som skulde sendes herned for at gøre sig bekendt med, hvad ingen Krig nogensinde før har kunnet opvise Mage til."

„Jeg er kommet gennem Snese af Landsbyer, hvoraf der bogstavelig talt intet var tilbage, ikke en Stump Mur stod endnu, alt var ødelagt, minesprængt, brændt, hærget. Alt lige til de ringeste Landsbyhuse er ødelagt og sværtet af Brand. Alt er en absolut Ørken, hvor man paa halve Snese af km ikke møder et levende Væsen uden Soldaterne. Hele den Befolkning, som ikke er ført i Fangenskab til Belgien eller Tyskland, er flygtet bort fra disse Rædselens Egne. Deres Bohave er slæbt bort og brændt af Tyskerne. Madrasser er blevne sønderflængede, Landbrugsredskaberne som Regel samlede sammen i Udkanten af Landsbyen og derpaa ødelagt ved Dynamit eller Kølleslag. Exempelvis kan nævnes, at i Kredsen *Roye* er kun 3 af 37 Kommuner forholdsvis uskadte. I *Ham* Kredsen har Tyskerne af 21 Kommuner kun skaanet 4."

„*Tyskerne gik frem efter følgende Metode:* I et centralt beliggende Hus i Landsbyen samlede de alt, hvad der fandtes af Møbler, derefter gennemhullede de Taget, overhældte det med Tjære og satte saa Ild paa. Kældrene blev sprængte med Dynamit."

„Med særlig Forkærlighed synes Tyskerne at have ladet det gaa ud over Slottene og alle Huse af særlig arkitektonisk Interesse samt Skoler, Hospitaler og Alderdomshjem. Selv Kirkerne blev ikke skaanede."

„Jeg har bl. a. aflagt et Besøg i Ruinerne af Slottet *Coucy*, der blev sprængt med Dynamit Aftenen før Tyskernes Bortmarche. Slottet, der var opført omkring 1230, var et af de interessanteste arkitektoniske Minder fra Middelalderen. Beliggende paa en stejl Højde dominerede det hele *Ailette* Dalen med sine 3 Taarne

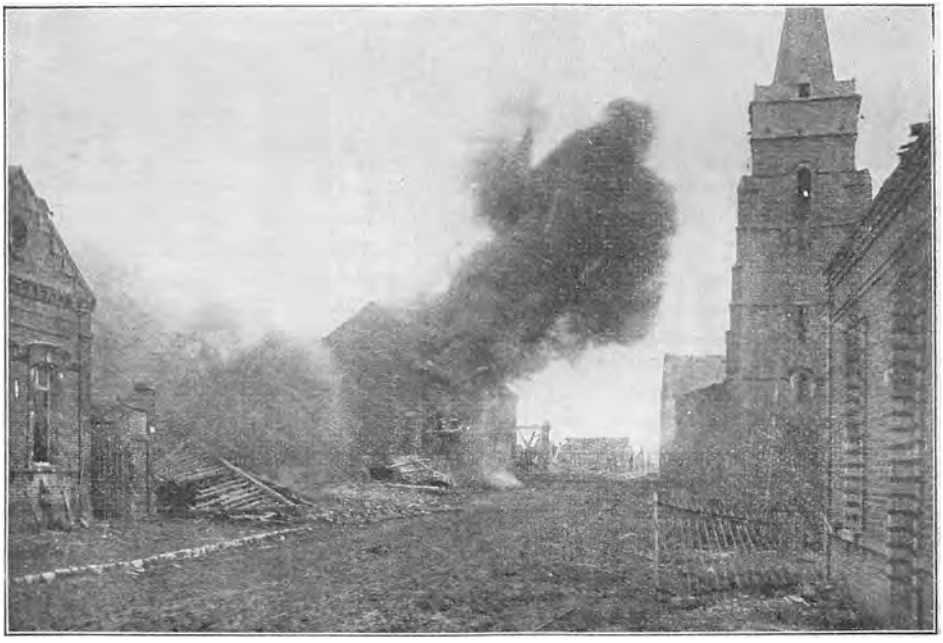

Tyskerne har inden deres Bortmarche lagt Sprængladning i et Hus og stukket dette i Brand. Nu finder *Explosionen* Sted. Som bekendt var det Meningen med disse Sprængninger af Bygningerne i det rømmede Terrain at gøre det umuligt for de Allieredes Tropper under Forfølgningen at komme under Tag. Selv Kældrene i Husene blev ødelagte. Men ofte var Sprængladningerne indrettet saaledes, at Antændelsen først fandt Sted længe efter Bortmarchen, hvorfor det hændte, at franske eller engelske Tropper dræbtes og saaredes, naar Bygningen sprang i Luften.

i 60 m Højde, og herfra saa man i det fjerne *Noyon*, *Laon* og *St. Quentin*. Nu er der kun en Dynge Ruiner tilbage, hvorfra vi i Gaar overværede den voldsomme Artillerikamp mellem Franskmændene og Tyskerne."

„Jeg nævner slet ikke den Ødelæggelse, som Tyskerne har anrettet, der kunde motiveres med en militær Nødvendighed, saasom Ødelæggelsen af Jernbaner, Sprængning af Broer og Viadukter, Sluser og militære Etablissementer, Oversvømmelse og Opbrydning af Veje o. s. v. Alt dette lader jeg ligge."

„Det uhyggeligste af alt er dog *Ødelæggelsen af Tusinder af Frugttræer*, Æbletræer, Pæretræer, Kirsebærtræer o. s. v. Overalt paa Markerne ser man disse Træer ligge afsavede helt nede ved Roden. Ligesom for at vise, at de ikke her har haft nogetsomhelst militært Formaal at opnaa ved Ødelæggelsen, har Tyskerne ladet Træerne blive liggende paa Vejkanten med Toppen ind over Markerne, saaledes at de intet Steds hæmmer Vejfærdslen. Og før Tyskerne har forladt Landsbyerne, har de oversavet eller omhugget hvert eneste Træ i hver eneste Have, oprevet og søndertrampet alt, selv de første Foraarsblomster."

Fra Chausséen *Vendelles—Vermand* har Tyskerne inden Tilbagegangen overhugget Telegrafpæle og Æbletræer.

„Km efter km langs Vejene er de store *Popler* fældet. Paa visse Steder havde man det Indtryk, at Tyskerne havde maattet trække sig tilbage, før de fik den fornødne Tid til at fuldføre deres Ødelæggelsesværk. Man fandt saaledes Træer staaende med Barken afskrabet i en Ring omkring Stammen, for at Safttilstrømningen fra Jorden ikke skulde kunne fortsættes, men Træerne dø. Andre Steder var Poplerne mærkede til Omhugning eller forsynede med Huller til Anbringelse af Dynamitpatroner."

„Det var et mere end nedslaaende Syn at se disse Tusinder af Træer ligge som Lig overalt eller staa i Færd med at dø langs Vejkanten. Denne Vandalisme er sikkert det, som har gjort det stærkeste og mest gribende Indtryk paa de franske Bønder og Soldater, for hvem Jorden og dens Produkter er hellige."

Overfor disse Skildringer baade fra Fjendens egne og fra neutral Haand vil man ikke finde de Harmeudbrud overraskende der rejste sig fra fransk Side. I „Pays de France" skrev saaledes Commandant *Bouvier de la Motte* 12. April 1917:

Tysk Gnrl. *von Lüttwitz*. Ved Krigens Udbrud Chef for 25. Inf.Div. (Darmstadt, XVIII. A.K.). I 1916—17 Korpschef paa Vestfronten.

„Under denne Fjendens Tilbagetogsbevægelse melder man fra alle Sider *forbryderske Handlinger*, han har udført. Det er Forbrydelser mod den private Ejendomsret; det er med Villie anrettede Ildebrande, Udplyndring af Boliger, Indbrud i Jernpengeskabe, Tyverier og Attentater paa Per-

Tysk Gnrlit. *von Hofacker*. Ved Krigens Udbrud Gnrlm. og Chef for 45. Kav. Brig. (34. Div., XVI. A.K.) (Saarlouis). I 1916—17 Korpschef paa Vestfronten.

Engelsk Fordækning af Kavaleri med Cykllster rykker frem gennem en ødelagt fransk Landsby øst for Somme.

soners Ære, Frihed og Liv. Afgjort slaas denne Fjende som en Rasende, han vil udslette alle Spor af Civilisation. Markerne er hærgede, Træerne huggede om, Agerdyrkningsredskaberne slaaet i Stykker, Gaardene brændt ned. Frygtelige Kendsgerninger har man konstateret. I talrige Byer er alle kraftige Individer blevne bortført for at arbejde for Fjenden længere tilbage. Fra næsten alle Byer er Kvinderne fra 15—30 Aar systematisk bragt bort. Officerer og Soldater kappes om at plyndre. Alt, hvad man kan røve, sendes til Tyskland. En Gnrl. *von Fleck* f. Ex., der er Chef for XVII. tyske A.K., har, da han forlod *Ham*, medført Møblerne i det Hus, han boede i. Frankrigs højeste Folkerepræsentation, *Senatet*, har udnævnt en Kommission, der paa Stedet skulde skaffe Syn for Sagen for den tyske Kulturs Forbrydelser. Efter Modtagelsen af Kommissionens Rapport har Senatet enstemmigt vedtaget en Resolution, der skal meddele den civiliserede Verden, hvilke Gerninger Tyskerne har bedrevet i de rømmede Distrikter. Disse Gerninger kan man ikke noksom bringe til alle Nationers Kundskab; men vi Franskmænd, vi bør aldrig glemme dem, og naar den uundgaaelige Retfærdigheds Time slaar, skal vi huske dem og bringe Gengældelsens Lov til Anvendelse paa de teutonske Uhyrer."

Tysk Gnrl. *von Staabs*. Ved Krigens Udbrud Chef for 37. Inf.Div. (Allenstein i Østpreussen, XX. A.K.). Under Kampene mod Rumænerne førte han i Egnen ved Vulkan- og Szurduk-Passene et Korps af tyske og ungarske Tropper. Senere Korpschef paa Vestfronten.

I Formen mere maadeholdent, men sikkert med fuldt saa megen Virkning udtaler den ansete franske Forfatter *Pierre Loti* sig i en lille

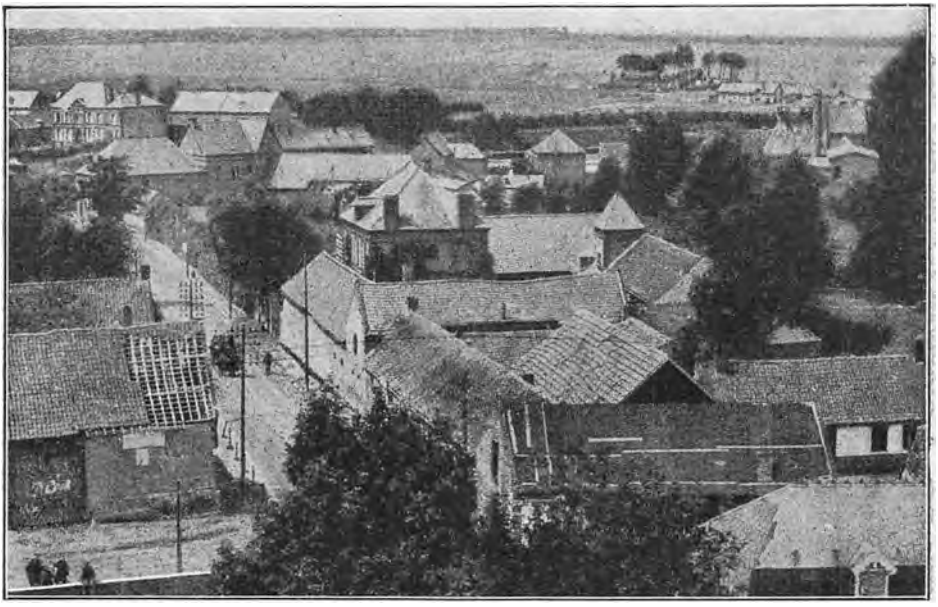

Achiet-le-Grand. [52. tyske Inf.Div.: „Vom westlichsten Teil der Westfront".]

Piece, der bærer Titelen „Les Outrages des Barbares" (oversat paa Dansk som „Barbarerne og deres Skændselsgerninger" *), og som henvender sig til de franske Skolebørn bl.a. med følgende Ord:

„Kære smaa franske Børn, jeg forlanger ikke af Eder, at I, naar Krigslykken har vendt sig, skal hævne Eder paa den anden Side af Rhinen, eller at I dèr skal gengælde det, jeg fortæller Eder, *de* har øvet hos os. Nej, overlad det til en Kejsers Officerer og Soldater, — og for Resten vilde I Gudskelov ikke være i Stand dertil. Men jeg siger dog: *I maa aldrig glemme det!*"

Tysk Gnrl. *von Fleck.* Fra Krigens Udbrud Chef for 27. Inf. Brig. (Cöln, 14. Div., VII. A.K.), med hvilken han bl. a. udmærkede sig under Kampene ved Aisne i 1914—15. Senere Divgnrl. og kommanderede i Eftersommeren 1915 et Afsnit i Champagne. I 1916 fik han (ifølge fransk Kilde) XVII. A.K. og var Gruppechef i Egnen ved Roye.

Ganske særlig Forbitrelse vakte Ødelæggelsen af gamle historiske Minder som Ruinerne af Slottet *Coucy-le-Château*, af Klokketaarnet i *Bapaume*, af Kirkerne, saaledes de i *Irles* og *Achiet-le-Petit*, samt af Gravmælerne paa Kirkegaardene.

Paa Grund af den Opsigt, alt dette fremkaldte Verden over, lod i Sommeren 1917 Gnrl. *von Stein*, der var bleven udnævnt til Krigsminister i Stedet for Gnrl. *Wild von Hohenborn* (som til Gengæld havde overtaget hans XIV. R.K. paa Vestfronten), sig interviewe af

*) Oversat af Fru Josephine Aarbye, udkommen paa V. Pios Forlag.

Korrespondenten til det argentinske Blad „Nacion" og svarede paa dennes Bemærkning om, at det var den almindelige Mening, at Tyskerne ved deres Behandling af de franske Landskaber ved Somme havde krænket Haager Konventionen:

„Dette er ingenlunde Tilfældet. Det er en principiel Fordrejelse af vore Fjender. Det rømmede Omraade var indtil Tilbagetogets Dage *besat Territorium* og behandledes *i Overensstemmelse med Humanitetens Love og Haagerkonventionens Fordringer**). Fra den Dag, vi drog tilbage, var det imidlertid ikke mere besat Territorium, det forvandledes til *Operationsomraade*, ja, mere endnu, til *Krigsskueplads*, og for en saadan er *udelukkende militære Synspunkter afgørende.*"

Hertil bemærkedes i „Jyllandsposten" af 2. Juli 1917, hvorfra ovenstaaende er taget:

„En mere sofistisk Dialektik vilde ikke den mest drevne Advokat kunde præstere: Saalænge Tyskerne er i Fjendens Land, saa staar dette under almindelige menneskelige Loves Beskyttelse, men saa snart de forlader det, ophører disse at existere. Det er slemt nok for et Land, naar Tyskerne er der, men det bliver endnu ti Fold værre, naar de ikke længer vil være der; thi da bliver Landet til Krigsskueplads. Det maa indrømmes, at med en saadan Forklaring kan man komme langt."

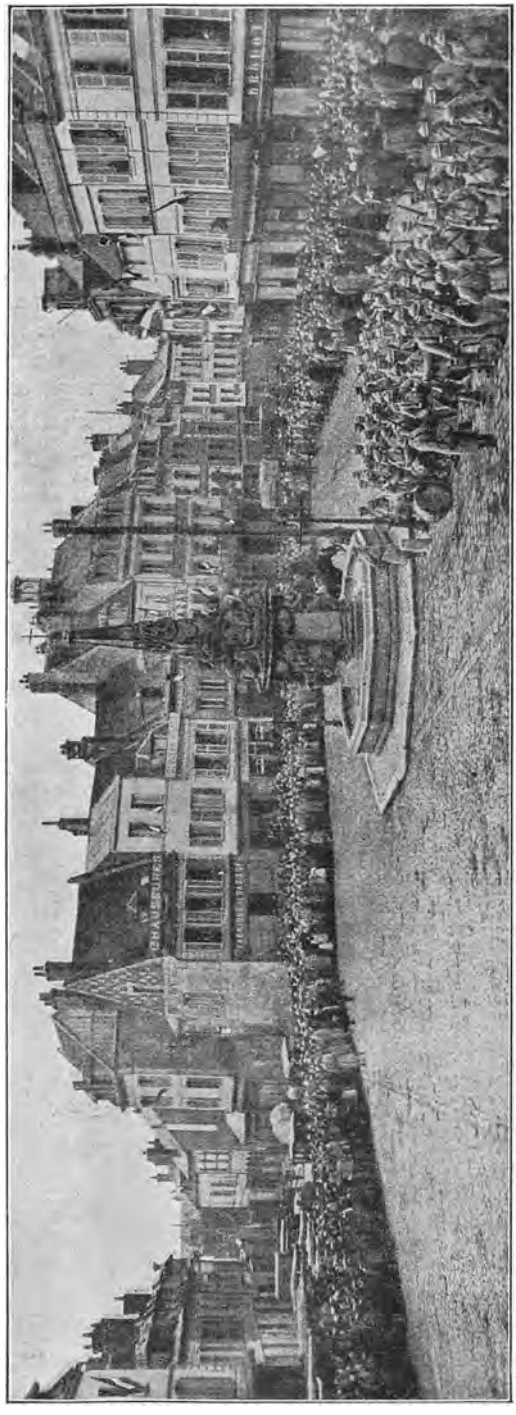

Paa Pladsen foran Raadhuset i *Noyon* venter et Detachement af 92. franske Linie Rgt. (26. Inf.Div., XIII. A.K.), omgivet af hele Byens Befolkning, 20. Marts 1916 paa Gnrl. *Nivelles* Ankomst. [„L'Illustration."]

*) Man sammenligne denne Erklæring med Plakaten foran S. 661.

Ogsaa Borttransporten af unge Piger og Bortførelsen af Værdigenstande og Værdipapirer forsvarede Stein og med følgende Ord:

„Ogsaa disse Forholdsregler er berettigede. I denne Krig befinder ikke alene *Hærene*, men ogsaa *Folkene* sig i Kamp med hinanden. Vi turde ikke overlade Fjenderne Arbejdskræfter til Landbruget og Ammunitionsfabrikerne. Disse Forholdsregler kan synes haarde, men *hvor kunde vi forsvare at lade vore Soldater sønderrive af franske Granater, der var bleven drejede af franske Arbejdskræfter, som vi selv havde ladet tilbage?* Vi har transporteret ikke alene unge Piger, men *hele den arbejdsduelige Befolkning bort.* Af samme Grund maatte vi tage *alle Slags Metaller*, Tin, Zink, Jern, Kobber med os. De vilde have tjent den franske Krigsindustri, der arbejder mod os. Hvad *Værdigenstandenes og Værdipapirernes Bortskaffelse angaar, da skete dette i Landets Indbyggeres Interesse.* Vi har i Byer som *Péronne*, som Englænderne og Franskmændene hensynsløst har skudt sønder og sammen, *bjærget alle Værdisager og taget dem i retslig Forvaring.*"

„Jyllandsposten"s Bemærkninger med Hensyn til disse Raisonnementer skal vi afholde os fra at gengive.

Der kan maaske disputeres om, hvad der ud fra en saadan Betragtningsmaade tør anses for baade berettiget og nødvendigt, men det kan ikke bestrides, at ved en vild og hadefuld Krigsførelse vil det være vanskeligt for dem, der anser endog en Erobringskrig for det mest ophøjede af menneskelig Færd, at forsvare deres mærkelige Anskuelse.

Et Æbletræ, som Tyskerne har oversavet, inden de I Marts 1917 tiltraadte *Retraiten fra Aisne.* [L'Illustration."]

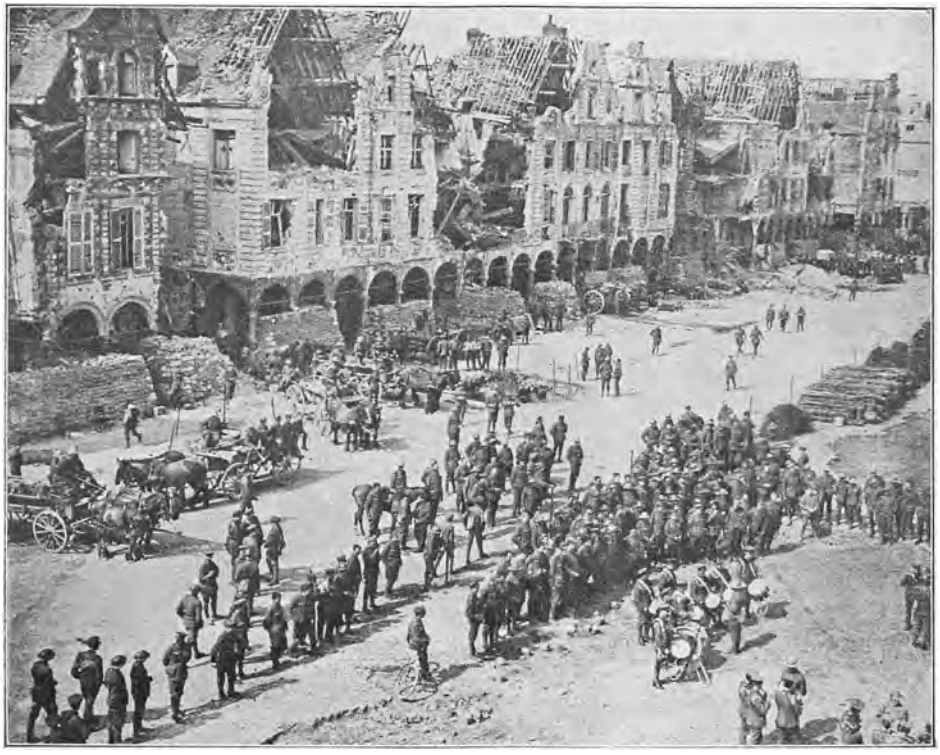

Paa et af ødelagte Huse omgivet *Torv i Arras* spiller *et engelsk Musikkorps.*

XXVIII.

De Allieredes Angreb paa Hindenburg Linien.

PAA Konferencen mellem Ententemagternes Militærbefuldmægtigede i November 1916 var man bleven enig om *i Foraaret 1917 at iværksætte samtidige Offensiver mod Centralmagterne over alle Fronter.* Denne Plan gik imidlertid i Stykker, dels fordi *Italien* ikke kunde blive færdigt til rette Tid, dels paa Grund af *den russiske Revolution.* Alligevel fastholdt *Franskmændene* og *Englænderne* Beslutningen for deres Vedkommende, bl. a. for at lette det tysk-østrigske Tryk paa *Rusland* og derved give dette Lands nye Regering, hvis Skæbne man jo endnu ikke kunde forudse, Lejlighed til at organisere sig. De to Vestmagter traf derfor Aftale om *en fælles Offensiv over en bred Strækning af den vesteuropæiske Front.* Hvilke Dispositioner man havde forberedt eller indledet i saa Henseende, er naturligvis ikke bekendt, men det er klart, at disse maa være bleven væsentligt modificerede ved det overraskende tyske Tilbagetog.

Tysk 21 cm Kanon i Stilling paa Fronten i *Flandern.*

Den første Handling, dette Tilbagetog nødvendigvis maatte bevirke fra de Allieredes Side, var den alt skildrede *Forfølgning*, den eneste Maade, hvorpaa man i Stillingskrigen kan udnytte et saaadant Skridt fra Fjendens Side.

Mellem *Oise* og Linien *Roye—St. Quentin* fulgte en fransk Arméafdeling under Gnrl. *Anthoine* efter Tyskerne, til venstre for samme Gnrl. *Rawlinsons* 4. engelske Armé indtil Linien *Ancre—Havringcourt*, til venstre for denne Gnrl. *Goughs* 5. Armé.

Men efter den foreløbige Forfølgelse maatte der naturmæssigt komme Forsøg paa at *bryde* den Front, Fjenden efter Tilbagegangen havde indtaget. Omend de Allieredes Angreb i 1916 kun havde givet relativt ringe Terrainvinding, saa havde det utvivlsomt været Udfaldet af disse Kampe, der havde foranlediget Hindenburgs Retraite, og det var da ganske logisk, at den fransk-engelske Hærledelse tænkte sig Muligheden af lignende eller bedre Resultater i 1917.

Den nye tyske Linie var imidlertid, som alt tidligere omtalt, ikke en under et hovedkulds Tilbagetog i Hast arrangeret Befæstningslinie. Efter forudgaaende langvarige Arbejder havde den naaet en overordentlig Styrke.

Ifølge franske Oplysninger bestod Hindenburg Linien efter gængse tysk System af 3 *Linier eller Afsnit* bag hverandre: Først *en 1. Sikkerhedslinie af Skyttegrave*, lagt hen over Udsigtspunkter i Terrainet og dækket af Pigtraadsnet, Forhug, Ulvegrave o. s. v.; Skyttegravene c. 2 m dybe, særligt forstærkede paa Højdepunkterne og forsynede med aabne Forbindelsesgange bagud. Dernæst 2—500

m bag forreste Linie en *2. Linie, den egentlige Forsvarslinie*, fuldt udbygget med alle saadanne Konstruktioner; Gravene smalle og dybe, tagdækkede eller paa anden Maade skjulte, paa vigtige Punkter i flere Rækker bag hverandre, med Kaponièrer af Beton til Felt- og Maskinskyts; dertil Systemer af indbyrdes Forbindelsesgange og Gange bagud, gravede 20—25 m under Jorden, ofte 12—1500 m lange, indvendigt 2 m høje og brede med Sidehuler til Officersrum, Mandskabsrum og Forbindpladser. Endelig en *3. Linie* 700—1000 m bag 2. Linie, bestaaende af befæstede Landsbyer, Skovparceller og Bakker. Ogsaa de bagestliggende Linier hver for sig var beskyttede af Dækningsmidler, især Staaltraadsnet, med snævre Passager, gennem hvilke Reserver kunde bringes frem eller Tropperne foran kunde gaa tilbage. Foran alle 3 Linier var desuden Terrainet forvandlet til Fæstningsglacis ved Sløjfning af alle Bygninger og Genstande, der kunde hindre Udsigten eller Skudfriheden. — Langt bag disse, navnlig for Infanteri og lettere Skyts bestemte Anlæg kom saa — maa vi tilføje — naturligvis det svære Artilleris Positioner, beregnede paa at flyttes til andre forberedte Stillinger, dersom Angribernes svære Artilleri fik skudt sig ind paa dem.

Foruden at Tyskerne i Ro havde kunnet indrette dette formidable og med den mest fuldkomne Udnyttelse af Terrainets Former og Genstande valgte Stykke Forsvarsfront, havde de ved dette opnaaet *en Forkortelse af c. 40 km af Midtfronten.* Dertil var deres Stridskræfter i Vest bleven meget forøgede. Det paastodes fra Modpartens Side, at Tyskland ved Nytaar 1917 havde 219 Divisioner paa Benene eller 40 flere end i 1916; heraf stod ved Begyndelsen af de Allieredes Offensiver 146 paa Vestfronten, 76 i Rusland, Rumænien og Macedonien; desuden havde de en strategisk Reserve paa 50 Divisioner De tyske Linier i Frankrig og Belgien var altsaa nu besat stærkere end nogensinde før.

Det beroede paa en Misforstaaelse, naar man hos Centralmagterne ansaa de Allieredes Angrebskraft for svækket. Men et frontalt Hovedangreb mod

Kejser Wilhelm passerer i *Douai* en Sikkerhedskordon af Tropper.

Franske Soldater ved Indgangene til deres dækkede Rum i en Skov bag *Craonne Plateauet* i Vinteren 1915—16.

hele den nye, temmelig retlinede tyske *Midtfront* vilde være et særdeles vanskeligt og meget bekosteligt Foretagende, og alene at bringe tilstrækkelige Masser svært Artilleri frem gennem det ødelagte Terrain vilde sluge lang Tid. Hvor hyppige og heftige derfor de Kampe blev, som i April og derefter udspandt sig i disse Egne, og som trods idelige og voldsomme tyske Modangreb bragte Ententetropperne mere og mere ind paa Livet af selve Hindenburg Linien, saa havde de dog fra fransk-engelsk Side indtil videre kun til Hensigt her at binde de flest mulige fjendtlige Styrker.

Men desuden indbød ogsaa Hindenburg Liniens *Fløje* til Angreb. Thi de dannede ganske som de tidligere tyske Linier ved Somme, to Fremspring, det ene, meget skarpt, foran *Laon:* den gamle *Aisne Front* fra *Berry-au-Bac* til *Soissons* plus *Siegfried Linien* derfra til *Oise*, det andet, mindre fremtrædende, foran *Douai*, men særlig farligt for 5. engelske Armés venstre Fløj: *Wotan Linien* fra lige vest for *Cambrai* til tæt sydøst for *Arras*, forbundet med Linien op over *Vimy Ryggen**).

Mod disse tvende Afsnit af Hindenburg Linien besluttede den franske og den engelske Hærledelse først at sætte deres Hovedkræfter ind, og Resultatet blev, at efter en Maaneds haarde Kampe lykkedes det de Allierede i alt Fald *at bryde ind i* de tyske Fløjstillinger og trods alle Modstanderens Bestræbelser at fastholde disse Fremskridt.

Angrebet paa den nordlige tyske Fløj sattes først i Værk, men vi foretrækker at begynde med Begivenhederne Syd paa.

---

*) Det er dog ogsaa bleven paastaaet, at Navnet *Wotan Linien* kun gjaldt Tyskernes 2. tilbagetrukne Forsvarslinie sydøst for Arras og bag Vimy Ryggen, som ellers almindeligt betegnes ved *Queant—Drocourt Linien*. „Wotan" er i den oldtyske Gudelære den Gudeskikkelse, som vore oldnordiske Forfædre kaldte Odin.

Et Exempel paa Tankenes Styrke i Anløbet: „Fransk Stormvogn", der kører lige paa et stort Træ og vælter det, knækket ved Roden. [„Le Pays de France."]

A.

De franske Offensiver i 1917 ved Aisne og i Champagne.

Frankrigs nye Overgeneral, *Nivelle,* var betegnet som en af de mest levende Typer paa fransk Offensivaand. Hans heldige Operationer ved *Verdun* havde vakt Begejstring for ham i hele Nationen, og selv byggede han aabenbart med Tillid paa sine Erfaringer fra hine Kampe.

Gnrl. Nivelle havde fattet en storslaaet Plan om — samtidigt med, at Haig angreb ved Arras — *at rette et vældigt Stød mod Spidsen og Sydsiden af den tyske Saillant ved Laon,* men saaledes, at dette ikke alene skulde gælde selve Saillantens Flanke, men ramme den i Ryggen. Over hele den 90 km lange Strækning fra *Aubérive* ved *Suippe* til *Oise—Aisne Kanalen* nord for *Vauxaillon,* hvor der lige siden September 1915 ikke havde fundet Operationer af større Omfang Sted fra nogen af Siderne, skulde franske Arméer kaste sig over Tyskerne og trykke Saillanten ind.

Med Hensyn til Terrainets Udseende falder denne Strækning i tre forskelligartede Afsnit: mod Øst den vestlige Del af „Champagne Pouilleuse" (se foran S. 461) fra *Suippe* til *Reims;* i Midten, nord for sidsnævnte Stad, et temmelig fladt Terrain, hvortil slutter sig det østlige Affald af Plateauet mellem *Aisne* og *Aillette* indtil øst for *Craonne;* mod Vest selve dette stærkt bakkede og gennemskaarne Plateau (se Terrainbeskrivelserne foran S. 444—45 og 454—55).

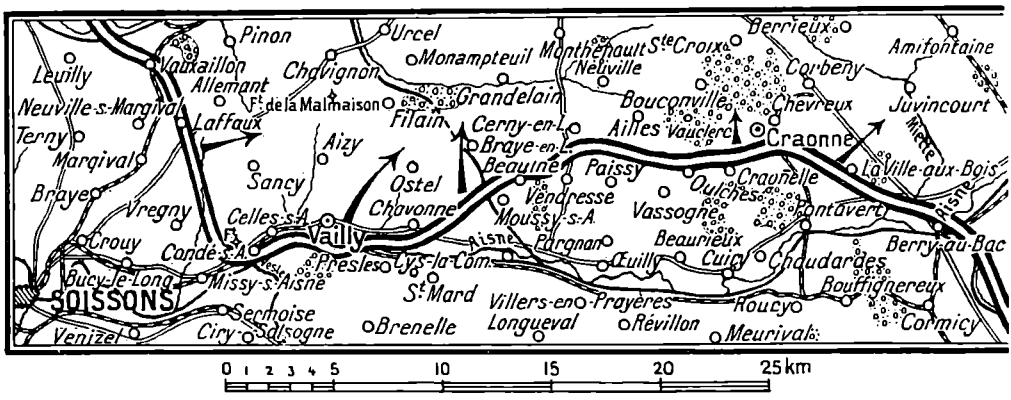

I disse Afsnit stod Tyskerne i de første Dage af April 1917 fremdeles i af Naturen stærke og stærkt befæstede Stillinger: i Champagne paa Højderne ved *Moronvillers;* nord og nordvest for Reims paa Bakkeknuderne ved *Nogent l'Abesse* og *Brimont*, bag *Aisne—Marne Kanalen* og i Skovene ved *La Ville-aux-Bois;* derefter paa Højdepartiet ved *Craonne*, langs *Chemin-des-Dames*, derfra ned til *Aisne*, paa hvis Sydbred de endnu havde et Brohoved ved *Missy*, saa paa Højderne ved *Vailly;* nordøst for *Soissons* var Tyskerne under Arrièregardekampe ved at gaa tilbage til „Siegfried Stillingerne".

Over det franske Frontcentrum førte, som det erindres, Gnrl. *Pétain* Overbefalingen. Til hans Raadighed havde Gnrl. Nivelle til den forestaaende Offensiv stillet i Vestchampagne *4. Armé*, som Gnrl. *Anthoine* nu havde faaet (mod St. Quentin rykkede Gnrl. *Humbert* med 3. Armé); dernæst ved Reims *5. Armé*, som Gnrl. *Micheler* nu kommanderede; fra Berry-au-Bac og til Oise—Aisne Kanalen Michelers gamle *10. Armé*, nu under Gnrl. *Duchesne;* endelig til venstre for denne til *Vauxaillon 6. Armé*, Gnrl. *Maistre.*

Hovedlinierne i Angrebsplanen var, at 6. og 10. Armé*) fra Vest, Syd og Sydøst skulde gaa mod *Chemin-des-Dames* Plateauet og bemægtige sig dette, medens 5. Armé over *Aisne—Marne Kanalen* skulde trænge ind norden om *Brimont Fortet.* Naar saa de tyske Reserver var bleven draget hen til dette Angrebsparti, skulde 4. Armé støde frem i *Champagne.*

Slaget ved Chemin-des-Dames Plateauet og ved Reims 16. April—20. Maj 1917.

(Ogsaa kaldet **Slaget ved Craonne og Moronvillers.**)

I Linien *Bétheny—Ailette* havde Tyskerne ved April Maaneds Begyndelse ifølge „Times History of the War" staaende 13 Divisioner, nord for *Reims* og i *Vestchampagne* 16. Som vi siden ser, laa af disse sidste 4 i

*) Det er dog ikke ganske klart, om Ikke maaske 10. Armé først er sat ind paa et senere Tidspunkt. I det hele taget gives disse Oplysninger om de franske Arméer med noget Forbehold, idet de med Sikkerhed først vides at være rigtige fra Forsommeren 1916 at regne. Vi kommer om lidt tilbage til Fordelingen af de højere Kommandoposter i den franske Hær.

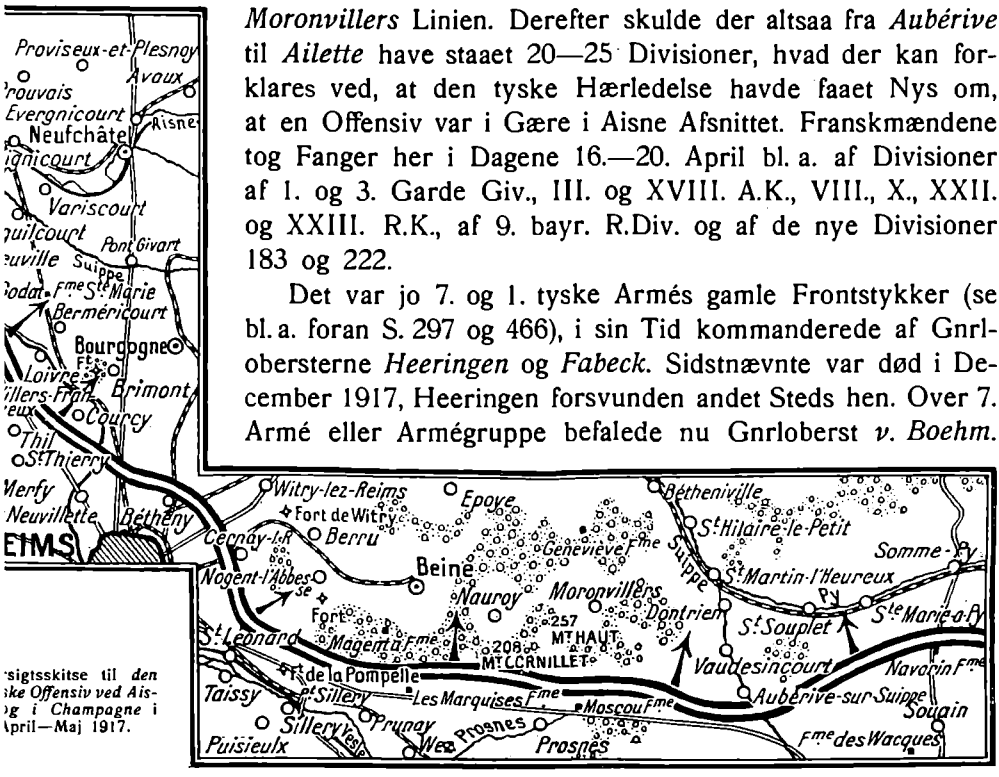

Oversigtsskitse til den Offensiv ved Aisne i Champagne i April—Maj 1917.

Moronvillers Linien. Derefter skulde der altsaa fra *Aubérive* til *Ailette* have staaet 20—25 Divisioner, hvad der kan forklares ved, at den tyske Hærledelse havde faaet Nys om, at en Offensiv var i Gære i Aisne Afsnittet. Franskmændene tog Fanger her i Dagene 16.—20. April bl. a. af Divisioner af 1. og 3. Garde Giv., III. og XVIII. A.K., VIII., X., XXII. og XXIII. R.K., af 9. bayr. R.Div. og af de nye Divisioner 183 og 222.

Det var jo 7. og 1. tyske Armés gamle Frontstykker (se bl. a. foran S. 297 og 466), i sin Tid kommanderede af Gnrlobersterne *Heeringen* og *Fabeck*. Sidstnævnte var død i December 1917, Heeringen forsvunden andet Steds hen. Over 7. Armé eller Armégruppe befalede nu Gnrloberst *v. Boehm*.

KAMPENE I REIMS—CHEMIN-DES-DAMES AFSNITTET.

Den 6. April aabnede Frankmændene i sædvanlig Stil et overvældende Bombardement mod de fjendtlige Linier. Det tyske Artilleri svarede energisk, og særligt gik det atter i den Grad ud over det ulykkelige *Reims*, at man den 10. gav Ordre til at bortsende de endnu tilbageværende 17,000 af Stadens oprindelige 117,000 Indbyggere.

Den 16. April endelig Kl. 6 Morgen slippes paa Fløjene, nogle Timer senere i Midten Infanteriangrebet løs fra *Bétheny* til *Ailette*, medens nord for denne Flod et Skinangreb rettes mod *Coucy Højskoven*. Paa højre Fløj kastes Tyskerne, der syd for *Aisne—Marne Kanalen* havde staaet i *Courcy* og *Loivre*, tilbage til Kanalen. En russisk Brigade under General *Lochvitsky* deltog her med stor Tapperhed i Kampen. Ved *Berméricourt* gik 14. franske Div. (VII. A.K.) over Kanalen og tog denne By. Ved *La Ville-aux-Bois* og i de tilstødende Skove, i hvis Vestkant det i Paris udskrevne 31. Inf. Rgt. (10. Div., V. A.K.) havde staaet i Maaneder, var Kampen særlig haard. Paa begge Sider af dette Punkt gennembrødes, især ved Tankenes Hjælp, 1. og 2. tyske Linie til tæt syd for *Juvincourt*. Fra *Craonne* til *Soupir* tog 2 Armékorps 1. tyske Linie, dermed den berømte Gaard *Hurtebise*. I Linien *Braye-en-Laonnais—Chavonne* gik 2 Divisioner over

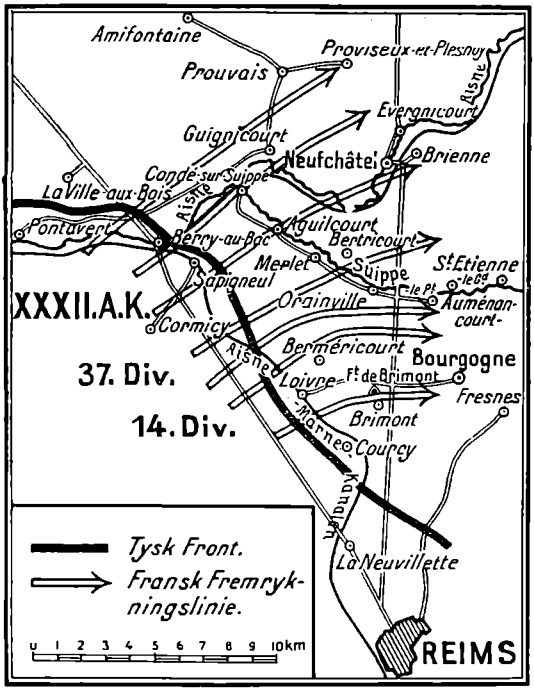

Tysk Fremstilling af Planen for *det franske Fremstød bag om Fort-de-Brimont* under den franske Offensiv ved Aisne og i Champagne i April—Maj 1917 [Illustrierte Geschichte des Weltkrieges."]. XXXII. A.K. er nyoprettet under Krigen; 37. Div. hører til XIX. A.K. i Algerien og laa før Krigen i Constantine; 14. Div. hører til VII. A.K.

Aisne og tog største Delen af det stærke Skyttegravskomplex her og Natten derpaa sistnævnte By. Derimod havde et Kolonialkorps — formentligt II., Gnrl. *Blondlat* —, der angreb ved *Vrégny* og *Laffaux*, endnu kun ringe Fremgang.

Den 17. April regner og sner det som de foregaaende Dage. Kampen er staaende over hele Linien.

Næste Nat og *den 18.* mislykkes franske Angreb ved *Brimont*. 31. Rgt. erobrer efter de 3 Dages Kampe omsider tidligt om Morgenen Resten af Skovene ved *Ville-aux-Bois* og Byens Ruiner. Endvidere fordrives Tyskerne fra *Chemin-des-Dames* ved *Braye*, fra denne By, *Ostel*, *Chivy* og *Vailly*, fra Højderne ved *Vrégny* og fra *Nanteuil-la-Fosse*. 2 tyske Divisioners voldsomme Modangreb syd for *Juvincourt* slaas tilbage.

19. April foretager Franskmændene igen flere Stormangreb nord for *Brimont*, men kommer kun saa smaat frem. Vest paa er Tyskerne derimod i fuldt Tilbagetog til *Chemin-des-Dames*. *Fort-de-Condé* sprænger de i Luften. Kolonialtropperne erobrer *Laffaux*.

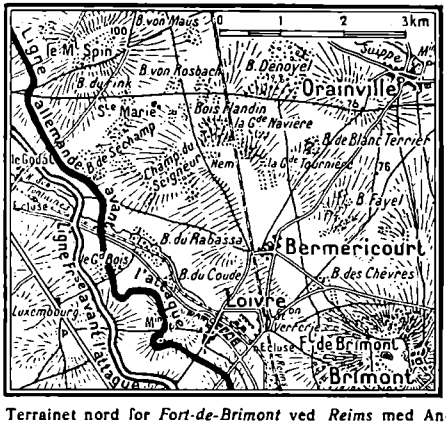

Terrainet nord for *Fort-de-Brimont* ved *Reims* med Angivelse af de tvende Parters Fronter før den franske Offensiv ved Aisne og i Champagne i April—Maj 1917. [„L'Illustration."]

Den 20. fortsættes Kampene, og Franskmændene tager *Sancy*, sydøst for Laffaux.

Den 21. klarer Vejret op. Tyskerne havde nu faaet store Forstærkninger, 12 Divisioner over hele Fronten fra Aubérive til Soissons, og hele den følgende Uge karakteriseres derfor navnlig ved talrige kraftige tyske Modangreb.

Der synes derpaa at være fulgt

Tyske Officerer betragter de franske Stillinger ved *Reims*. I Baggrunden ses Katedralen. [„Die Woche."]

Troppekvarter bag den franske Front ved Aisne.

Russisk Gnrllt. *Lochvitsky*. Brigadechef ved det russiske Troppekontingent paa Vestfronten.

nogle Dages Pause indtil *den 4. Maj*, da 4 franske Divisioner gør et nyt Forsøg paa at bryde igennem mellem *Brimont* og *Berry-au-Bac*. De havde nok lidt Fremgang, men naaede ikke Maalet.

Den 5.—6. Maj fulgte et voldsomt fransk Fremstød, ved hvilket *Craonne* erobredes (36. Div., Gnrl. *Paquette*, XVIII. A.K.) og hele *Craonne Plateauet*, Tyskernes Hovedobservationsplads, samt Byen *Chevreux*, og Vest paa den blodigt omstridte *Møllebakke ved Laffaux* (af 3 afsiddede Kyrasserregimenter).

Paa et Stykke af 20 km var Franskmændene nu i Besiddelse af *Chemin-des-Dames Linien*.

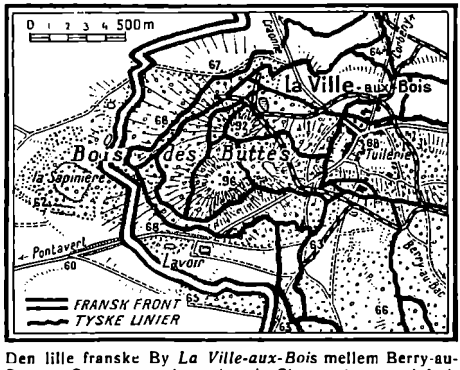

Den lille franske By *La Ville-aux-Bois* mellem Berry-au-Bac og Craonne med omgivende Skovparti og med Indtegnelse af de franske og tyske Linier den 15. April 1917.

Vi kan desværre lige saa lidt her som andet Steds komme ind paa de mange ejendommelige Enkeltheder ved Kampene, men de hosstaaende Smaaskitser giver Læseren lidt Underretning om nogle af de Steder i disse Egne, hvis Navne vil være uforglemmelige i Historien.

KAMPENE VED MORONVILLERS.

Lige vest for Floden *Suippe* ligger en Gruppe Højdepartier, som bærer det fælles *Navn Le Massif-de-Moronvillers*. Her havde Tyskerne siden Efteraaret 1914 befæstet sig stærkt i en Hovedstilling, hvis venstre Fløj stod paa det isolerede *Mont-sans-Nom* („Bjerget uden Navn"), som ved et stort Gab er adskilt fra den vestlige store Bakkegruppe med Toppene *Le Teton*, *Mont Perthois*, *Mont Haut* (257 m), *Mont Blond* og *Mont Cornillet*, hvorhos som højre Fløj var ind-

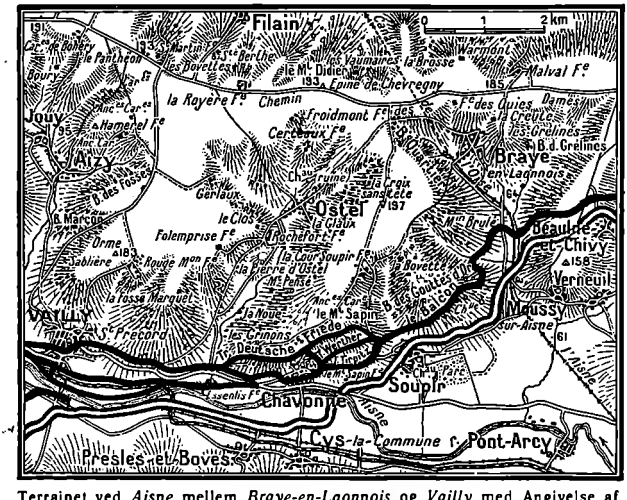

Terrainet ved *Aisne* mellem *Braye-en-Laonnois* og *Vailly* med Angivelse af de tvende Parters Fronter før den franske Offensiv. April—Maj 1917. [„L'Illustration."]

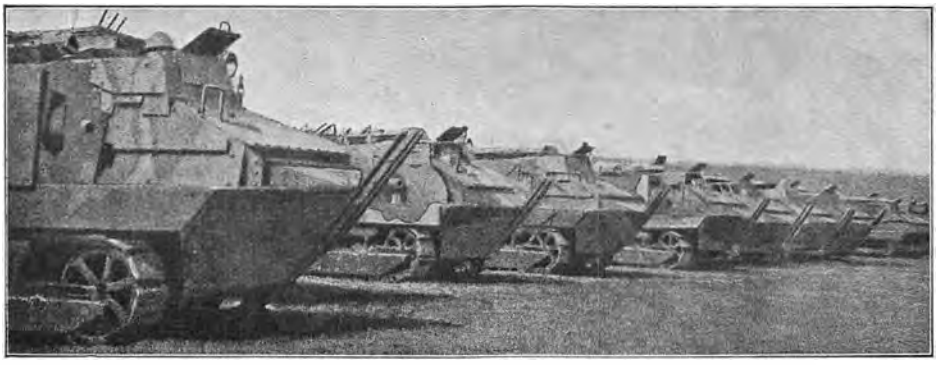

Fransk Tankpark ved Aisne. „Times History of the War" siger, at disse „Stormvogne" afviger en Del i deres Konstruktion fra de engelske; de er mere elegante, men deres Mekanisme mindre godt dækket, idet de er mere beregnet paa Hurtighed end Englændernes. Det var ved *Juvincourt* 16. April 1917, at de første Gang mødte paa Kampladsen, idet de som deres engelske Fæller gik frem foran Infanteriet og ogsaa førte i Angrebet paa 2. tyske Linie. Men da de ikke naaede ud i aabent Terrain, hvor de særligt skulde virke, fik man ikke fuldt Udbytte af dem. 26 af dem, paastaar Tyskerne blev skudt i Stykker.

rettet til Forsvar *Bois-de-la-Grille.* Det var fra Moronvillers Højderne, at det tyske Artilleri i September 1915 havde hindret den venstre franske Angrebsfløj ved *Aubérive* fra at komme frem. Faldt hele denne Position i Franskmændenes Hænder, vilde ikke alene Tyskernes Stilling i det østlige Champagne Pouilleuse blive meget vanskelig, men, hvad det særligt gjaldt om under den nuværende Offensiv, deres Stilling nord for *Reims*, der ogsaa, som vi har set, blev angrebet fra Vest, vilde blive ganske uholdbar.

Tyskerne havde efterhaanden udvidet og forbedret de fra først af anlagte Feltbefæstninger. Bl. a. havde de saaledes bygget fra Nord *2 lange Tunneler* ind i Moronvillers Bjergene, den ene i *Mont Perthois*, den anden i *Mont Cornillet.* Tunnelerne havde mange Sidegrene, af hvilke hver afgav Plads til flere Batlr., og navnlig den sidstnævnte, der bestod af 3 paralelle Galerier, i hvilken endog Decauville Baner løb ind, havde kostet uhyre Arbejde.

Der var tildelt *4. franske Armé*, Gnrl. *Anthoine*, den Opgave at erobre Moronvillers Højderne, og Opgaven var ikke let. Den bestod i et Frontalangreb op mod Højdepunkter, der i kun 1500—3000 m Afstand laa indtil 140 m over de forreste franske Linier, og til hvilke Vejen var spærret med det sædvanlige Net af stærke Skyttegrave, Maskingeværer og Forhindringer af alle Slags. Arméen bestod af 2 Korps under Gnrlerne *J. B. Dumas* (XVII. A.K.) og *Hély d'Oissel* (VIII. A.K.), tilsammen 75,000 Mand med et meget stærkt Artilleri.

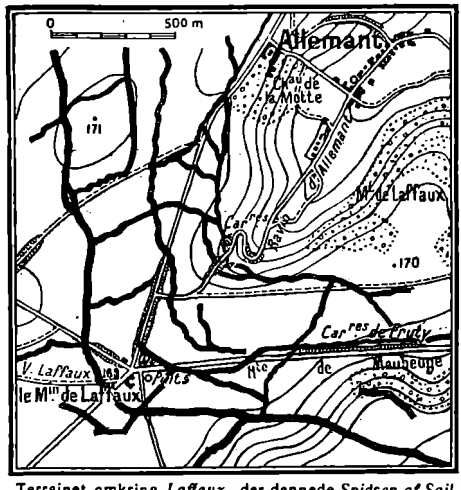

Terrainet omkring *Laffaux*, der dannede *Spidsen af Sailanten i de tyske Forsvarslinier* foran *Laon* i April 1917.

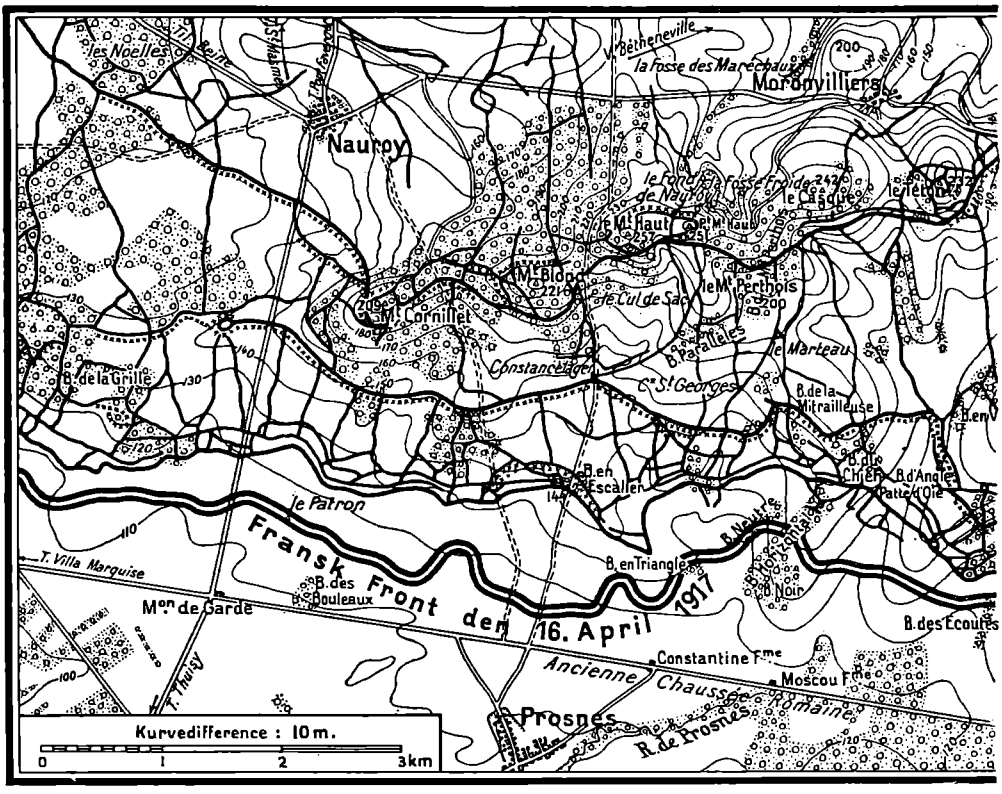

De tyske Befæstninger paa Højdedragene ved *Moronvillers* i April 19
(Tyskerne havde „germaniseret" Højdepunkternes Navne: *Mont Haut* kal

Fra Øst til Vest dannedes den *tyske* Forsvarsgruppe, kommanderet af Chefen for XIV. A.K., Gnrl. *Chales de Beaulieu*,, af 30. Inf. Div. (XV. A.K.), den under Krigen af ældre Rgtr. oprettede sachsiske Div. 58, den nye Div. 214 og 29. Div. (XIV. A.K.), tilsammen c. 40,000 Md. med c. 1000 Stkr. Skyts. Men alt i Løbet af de første Kampdage forstærkedes Gruppen med 32. Div. (XII. A.K.), hentet fra St. Quentin, 23. (VII. A.K.), hentet fra Sedan, 5. og 6. Div. (III. A.K.), hentede fra Elsass, 34. Div. (XVI. A.K.), de nye Divisioner 223 og 242 og flere Afdelinger.

For, som tidligere omtalt, at narre Tyskerne, skulde ikke alene Angrebet i Champagne først tage fat Dagen efter det i Vest, men den franske Artilleriforberedelse her endog 4 Dage efter det i Vest, nemlig den 10. Og Fiffet lykkedes i Hovedsagen.

Gnrl. *de Beaulieu* havde faaet den Opfattelse, at den ventede franske Offensiv ikke vilde finde Sted øst for *Reims*, og at Franskmændene her kun vilde demonstrere med Artilleriet. Gnrl. *v. Gersdorff*, der nu kommanderede 58. Div., udtalte sin bestemte modsatte Anskuelse. Uenigheden mellem de to Gnrlr. antog en saadan Form, at Gersdorff bad om sin Afsked og rettede følgende Anmodning til sin Efterfølger: „Som Følge af en heftig Ordstrid med Korpschefen har

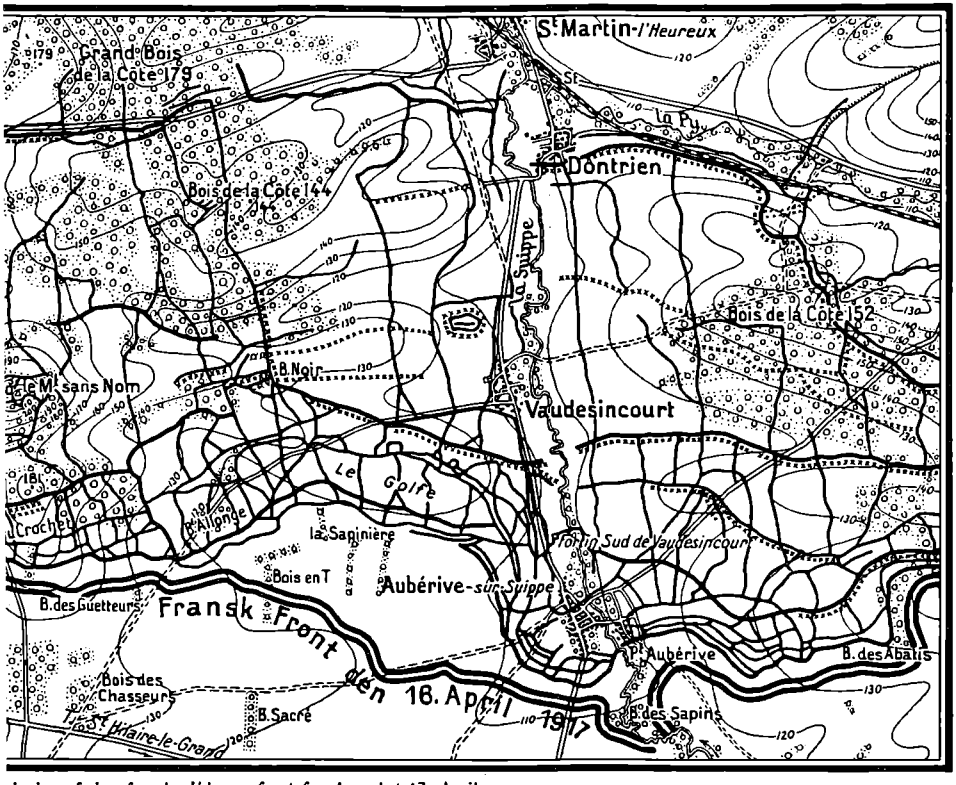

givelse af *den franske Udgangsfront før Angrebet* 17. April.
des „Hochberg", *Le Casque* „Poehlberg" og *Mont Teton* „Kellberg".)

jeg set mig nødsaget til at tage min Afsked. Jeg beder om, at dette meddeles Officererne og Mandskaberne."

Den franske Jernregn holdt ved til *den 17. Morgen.*

Paa højre Fløj gik saa Korpset *Dumas* (c. 4 Divr.) frem med en Del af Div. *Mordacq* mod *Aubérive* øst for *Suippe*, med den marokkanske Div. *Degoutte*, 1 Rgt. af Fremmedlegionen og 185. Territorial Brig. mod *Aubérive* vest for Suippe, mod *Vaudesincourt*, *Le Golfe* og *Mt. Sans-Nom*, med 33. Div., Gnrl. *Éon*, (XVII. A.K.) mod *Le Teton* og *Le Casque* og med Div. *Naulin* mod *Mt. Perthois* og *Mt. Haut.*

Paa venstre Fløj rykkede Korpset *Hély d'Oissel* med 34. Div., Gnrl. *Lobit*, (XVII. A.K.) mod *Mt. Blond* og *Mt. Cornillet*, 16. Div., Gnrl. *Gallais*, (VIII. A.K.) mod *Grille Skoven* og de bagved den liggende Værker.

Samme Dag brød Gnrl. Degoutte gennem *Le Golfe* og tog *Mt. Sans-Nom*, men Divisionerne Éon og Naulin standsedes paa Halvvejen op ad Skraaningerne. Gnrl. Lobit naaede Toppen af *Mt. Blond* og Sydranden af *Mt. Cornillet*, men Gnrl. Gallais standsedes af *Grille Skovens* Forsvarere.

18. April naaede Gnrl. Naulin Sydtoppen paa *Mt. Haut*, *19. April* ero-

Dragehulen („La Caverne du Dragon"), beliggende vest for *Hurtebise*, 20 km under Gaarden *Creute* (se foran Side 457) og 50 m under *Chemin-des-Dames*, erobret af Tyskerne siden 1915, men erobret tilbage af Divisionen *Gaucher* 25. Juni 1917. Hulens Sydindgang forsvaredes af et Maskingevær, der vedblev at fyre, lige til de franske Granatkastere gjorde det af med Betjeningsmandskabet. Samtidigt trængte fra Nordindgangen andre Angribere ind i Hulen, hvor 300 Tyskere toges til Fange.

Fransk Gnrl. *Anthoine*. Artillerist. F. 1860 i Lothringen. Ved Krigens Udbrud Stabschef hos Gnrl. de Castelnau. 8. Oktbr. 1914 Chef for 20. Inf. Div. (X. A K.). Juni 1916 Chef for X. A.K. i Argonne. Ved Somme deltog han med sit Korps i Kampen syd for Floden. Under Fremrykningen i 1917 ledede han Forfølgelsen af Tyskerne mellem Oise og Somme og besatte bl. a. Roye. 23. Marts 1917 gav Nivelle ham Befalingen over 4. Armé i Champagne, men han afgik 4. Juni herfra for at føre 1. Armé nord for Ypres.

bredes *Aubérive* og *Le Teton*, den 22. tog Gnrl. Naulin den østligere, lavere Top af *Mt. Haut.*

Den 26. April afgav Gnrl. Hély d'Oissel Kommandoen til Gnrl. *Vandenbergh.*

30. April lod han Divisionen *Brulard* foretage et Angreb paa *Le Casque, Mt. Perthois* og den højeste Top paa *Mt. Haut.* Det lykkedes dog kun at tage Mt. Perthois.

Derefter sendes de friske Divisioner *Trouchaud* og *Hennoque* op i Linierne ved *Mt. Blond* og *Cornillet* og Div. *Riberpray* afløser Marokkanerne. Kampene fortsættes under talrige tyske Modangreb, og først *den 8. Maj* erobres *Grille Skoven.*

Den 28. April havde Gnrl. *Nivelle* udsendt Beretning om, at hans Arméer siden 16. April mellem Suippe og Ailette havde taget 21,000 Fanger, 294 Stkr. Skyts og 412 Maskingeværer. Men dette Bytte havde kostet meget store Ofre, Terrainvindingen var forholdsvis ringe og vakte ikke Regeringens Tilfredshed. Tyskerne stod endnu mellem *Ville-aux-Bois* og *Craonne, Brimont* havde man ikke kunnet tage og heller ikke de mest dominerende Punkter ved *Moronvillers.*

Samme Dag, da nævnte Beretning udgik, udnævntes Gnrl. *Pétain* til Generalstabschef i Krigsministeriet, d. v. s. til Raadgiver for den civile Krigsminister, medens Gnrl. *Fayolle* i Stedet for Pétain overtog Befalingen over den tidligere

franske Midtfront, nu den franske Fronts venstre Afsnit. Men allerede *den 15. Maj* maatte Pétain afløse Gnrl. *Nivelle* som Overgeneral, medens Gnrl. *Foch* overtog hans Plads hos Krigsministeren. Gnrl. Nivelle traadte tilbage til en Stilling som Gruppechef*).

Foreløbigt skete der dog ikke nogen egentlig Ændring i de af Gnrl. Nivelle trufne Dispositioner, men Gnrlrne Pétain og Fayolle besluttede at bringe det næste planlagte Angreb i Champagne, som havde til Formaal at konsolidere Stillingen paa Moronvillers Højderne noget mere, til Udførelse. I dette Øjemed var allerede 10. Maj Divisionerne *Joba* (38.. Alger, XIX. A.K.), *Ferradini* og *Aldebert* komne Gnrl. Anthoine til Hjælp

Indgangen til Hovedgaleriet i *Tunnelen* paa *Mont Cornillet*. Et fransk svært Projektil havde i flere m Længde ødelagt denne Indgang, netop som en Deling tyske Infanteriister stod i Galeriet i Nærheden af Indgangen for at rykke op i Skyttegravene. Efter at Franskmændene 20. Maj 1917 havde erobret Mont Cornillet, beskød naturligvis Tyskerne Bjerget, og 27. Maj lukkede tyske Granaters Nedslag Indgangen endeligt. [„L'Illustration."]

Den 17. Maj ombyttedes den nye tyske 223. Div., der en Tid lang havde forsvaret Mt. Cornillet, med en anden ny, 242. Div.

Den 20. satte Gnrl. Vandenbergh Angrebet i Gang. Hovedresultatet var, at 1. Zouave Rgt. af Div. Jobat erobrede Resten af *Mt. Cornillet* og Tunnelen i samme.

Om *Tunnelen* i *Mt. Cornillet* berettes fra fransk Side:

Om Morgenen *den 21.* viste 2 Fanger, hvor Hovedindgangen var. Man havde ikke opdaget den, da franske Granater havde skudt den sammen og spærret den. En Kaptajn og en Løjtnant af Zouaverne gav sig til med nogle Folk med Fakler at undersøge Tunnelen. Det Syn, der mødte dem, var grueligt. Tæt ved Indgangen laa Klynger af forvredne Legemer af tyske Soldater, der, grebne af Panik, var trængt sammen her for at faa Luft og slippe ud. To Læger krøb ind over Ligene og hen langs Decauville Sporene til den første Sidegang. Luftkanalen op til Bjergets Overflade tilligemed det inderste Rum i Sidegangen var bleven ødelagt af en stor Granat. Her fandt Lægerne 2 døde Befalingsmænd og vendte saa

*) Hertil bemærker „Allg. Schw. Militärzeitung". 2. Juni 1917: „For *Nivelle*, der som Fører for 2. Armé i Oktober og November 1916 ledede Offensiven foran Verdun, ved hvilken Højdedraget ved Douaumont kom i Franskmændenes Besiddelse, vækker det Sympati at se den Uegennyttighed, hvormed han fra den højeste Stilling igen træder tilbage i en 2. Rangs Stilling, et Tilfælde, der forøvrigt ikke er sjældent i den franske Hær."

Fransk Div. Gnrl. *Brulard.* F. 1856. Udmærket sig tidligere i Algerien, Tonkin, Madagascar og Marokko. Ved Krigens Udbrud fører han 70. Reservediv. der kæmpede ved Verdun. Senere sendes han til Dardanellerne, hvor han ligeledes udmærker sig. Efter Hjemkomsten atter Divisionschef.

tilbage til Hovedtunnelen. Lidt længere henne i denne stod 2 Maskingeværer og ved Siden af dem en Stabel af 80 Lig. Andre Steder fandtes flere Klynger døde Fjender. Alle disse Mennesker var bleven kvalte af Gassen fra de franske Granater. Ialt opsamledes 600 døde Tyskere i Tunnelen.

Med Kampdagen ved Moronvillers den 20. Maj kan *Slaget ved Reims og paa Chemin-des-Dames Ryggen betragtes som afsluttet.*

Franskmændene angiver, at Antallet af fangne Tyskere ved Aisne og i Champagne nu var steget til 32,000. Men Ofrene paa fransk Side havde, som alt bemærket, været meget store.

I Begyndelsen af Sommeren 1917 finder vi, at *Pétain* har delt Stridskræfterne paa *den franske Front* i 3 Grupper („Groupes d'armées"):

Højre Gruppe: Fronten mod Elsass og Lothringen, Gnrl. *Curières de Castelnau.*

Gruppen i Centrum: Fronten Argonne—Champagne, Gnrl. *Franchet d'Esperey.*

Venstre Fløjgruppe; som alt meddelt, Gnrl. *Fayolle.*

Arméchefer var nu *Anthoine*, 1. Armé; *Guillaumat*, 2. Armé; *Humbert*, 3. Arme; *Gouraud*, 4. Armé; *A. Micheler*, 5. Armé; *de Maistre*, 6. Armé; *de Boissoudy*, 7. Armé; *Gérard*, 8. (9?) Armé; *Duchesne*, 10. Armé.

Modstanderen havde siden Nytaar 1917 delt hele sin Vestfront i ligeledes 3 store Afsnit („Heeresgruppen"):

Højre Hærgrup-

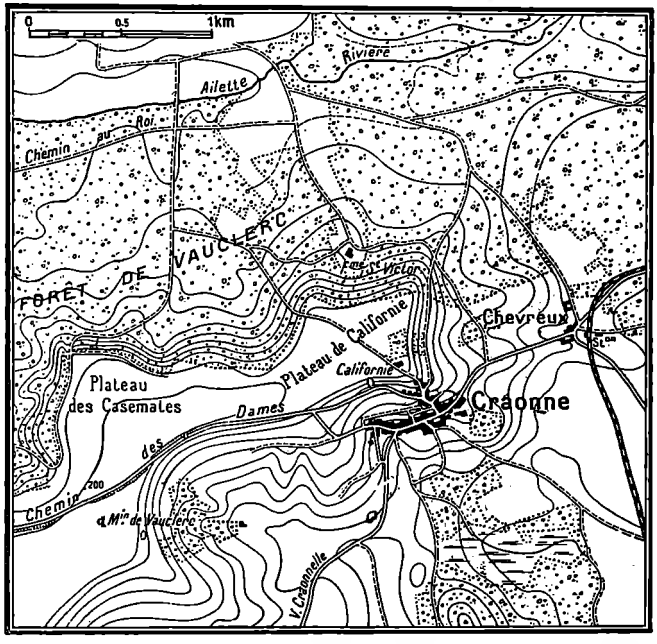

Byen *Craonne* med *Craonne Plateauet* og *Chemin-des-Dames.* Man bemærke desuden de ved denne Krigs Kampe berømt blevne Steder: *Chevreux*, Craonne Plateauets to Højdeflader: *Californie* og *Casemates* Plateauerne, *Vauclerc Mølien*, *Vauclerc Skoven* m. m. Det et Craonne Plateauet, Tyskerne oftest plejer at kalde „Der Winterberg".

pe: Fra den flanderske Kyst til Oise, *Kronprins Rupprecht af Bayern.*

Midterste Hærgruppe: Fra Oise til Moselle, *den tyske Kronprins.*

Venstre Hærgruppe: Lothringen og Elsass, *Hertug Albrecht af Württemberg.*

Fransk Div.Gnrl. *Duchesne.* F. 1862. Ved Krigens Udbrud Oberst og Stabschef ved XX. A.K., udmærkede sig ved Forsvaret af „Grand Couronné de Nancy". Brig. Gnrl. 27. Oktober 1914 og og Gnrlstabschef ved 2. Armé. 9. Marts 1915 XXXII. A.K. Div. Gnrl. 28. Sept. 1916 og II. A.K., 27. Decbr. 1916 2. Armé, derefter 10. Armé.

Fortsatte Kampe i 1917 langs Hindenburg Liniens Sydflanke.

I Dagene *21.—23. Maj* gjorde Tyskerne forgæves Forsøg paa at tage de tabte Stillinger tilbage ved *Moronvillers*, Franskmændene angriber ved *Chemin-des-Dames* med ringe Fremgang vest for *Craonne.* Maaneden ud gensidige Angreb paa forskellige Punkter.

Natten 2.—3. Juni og den følgende Dag retter 2 friske tyske Divisioner, 15. (XX. A.K.) og 41. (VIII. A.K., lige ankommet fra Rumænien) et voldsomt Stød mod *Californie* og *Casemates Plateauerne*, der forsvaredes af Dele henholdsvise af 66. Jæger Div., Gnrl. *Brissaud-Desmaillets*, og af Divisionen *Paquette.* Angrebet mislykkedes. Samme Udfald havde fortsatte tyske Fremstød langs Aisne Plateauet i de følgende Dage.

20. Maj havde Gnrl. *Henrys**) afløst Dumas som Chef for XVII. A.K., 3. Juni den alt saa ofte nævnte Gnrl. *Gouraud* Anthoine i Kommandoen over 4. franske Armé.

En særlig kraftig tysk Kontraoffensiv fandt i Dagene 20.—22. Sted ved *Vauxaillon* og ved *Filain*, ved hvilken de forreste franske Linier gennembrødes. Samtidigt skete et stærkt fransk og ligeledes heldigt Fremstød ved *Mt. Cornillet.* Paa begge disse fulgte Maaneden ud voldsomme Kampe i det samme Terrain, der endte med, at den ene Part atter fravristede den anden de vundne Fordele.

Med vexlende Lykke, men med uformindsket Heftighed kæmpes der saaledes mellem korte Pauser videre over hele Fronten i Resten af Somren og de første Efteraarsmaaneder, uden at der før i Slutningen af Oktober finder nogen Begivenhed Sted af større Betydning.

SLAGET VED LA MALMAISON.

Denne Begivenhed er det kraftige Fremstød, som General *de Maistre* i Dagene *23.—25. Oktober* foretog mod de tyske Linier paa Strækningen

*) Henrys hørte som Humbert, Brulard, Gouraud, Blondlat, Berdoulat (S. 667 efter engelsk Kilde vistnok fejlagtigt kaldet Brandelat), Muteau og mange Andre til de i Afrika og Østasien uddannede franske Officerer.

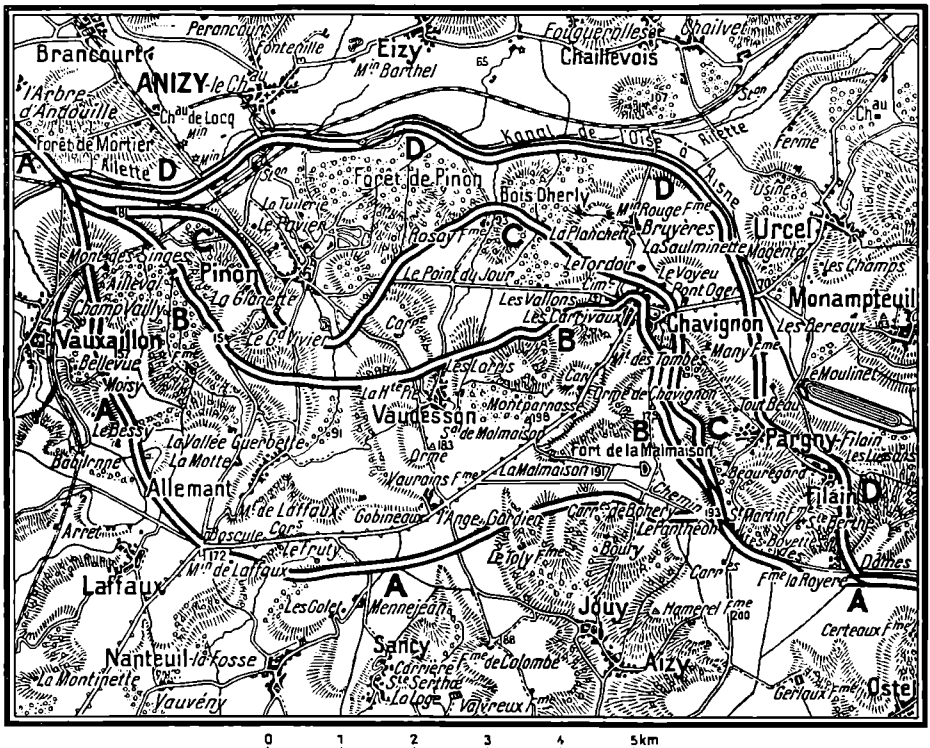

Det franske Fremstød mod *Ailette* nord for *Vailly* i Oktober 1917, kaldet *Slaget ved La Malmaison*. [„Le Pays de France."]

Filain—Vauxaillon, og som kronedes med betydeligt Held. Vi skal fortælle derom i yderste Korthed.

Franskmændene stod *22. Oktober* i en Linie fra *Chemin-des-Dames* syd for *Filain* i en Bue over *Laffaux Møllebakke* og østen om *Vauxaillon* til *Ailette.* Det var nu Hensigten at drive Tyskerne tilbage over *Oise—Aisne Kanalen.*

De *tyske* Stridskræfter bestod af 13. og 14. Div. (VII. A.K.) i forreste Linie, 24. Div. (sachsiske XIX. A.K.) og 27. Div. (württembergske XIII. A.K.) i Reserve; men desuden greb under Kampen 2. Garde Div., 6. Div. (III. A.K.,

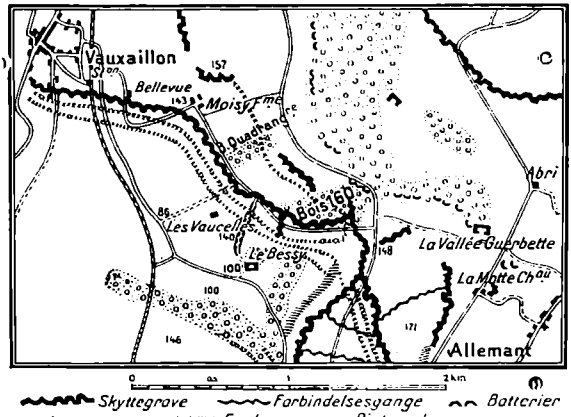

De tyske Forsvarsværker mellem *Allemant* og *Vauxaillon*, nordøst for Soissons, i Midten af April 1917.

lige kommen fra Galizien), 43. R.Div. (XXII. R.K.) og andre Divisioner ind, saa at efter fransk Opgivelse ialt 12 tyske Div. eller Dele deraf deltog i Slaget.

General de Maistres *6. franske Armé* disponerede til Forehavendet over XIV. A.K. [A] (27. og 28. Div.), Gnrl. *Marjoulet*, XXI. A.K. [A] (13. og 43. Div.) Gnrl. *Degoutte*, XI. A.K. [B] (den kendte algeriske Div. 38 og Div. 88), Gnrl, *de Maudhuy*, samt af Dele af Gnrl. *Delignys* XXXIX. A.K. (129. Div.).

I Begyndelsen kæmpedes om de tyske Støttepunkter i Chemin-des-Dames Linien, hvortil Tyskerne var gaaet tilbage i Marts 1917, altsaa om et Stykke af *Siegfried Linien*; disse Punkter var navnlig det ødelagte *Fort Malmaison*, *Gaarden* af dette Navn, Byen *Allemant* og Højdepunkterne 154 og 157 (se Kortskitserne S. 743 og 750). Derefter gjaldt det for Franskmændene om at fordrive Fjenden fra det skovbevoxede og af Slugter, Stenbrud, Moser m. m. opfyldte Terrain ned mod Kanalen og Ailette.

Fordelingen til Angrebet var fra højre Fløj 87., 38., 13., 28. og 129. Div., Reserve 43. og 27. Div. I Kampene paa højre Fløj deltog Gnrl. *Brissaud-Desmaillets* Jæger Div. Venstre Fløjdivision førtes af Gnrl. *Maitrot*. 13. og 43. Div. kom netop til at slaas med 13. og 43. tyske Div.

Kampen var den første Dag navnlig meget haard paa højre Fløj ved det gamle Fort, hvoraf altsaa Slaget har faaet Navn. De næste Dage kostede Angrebene paa *Glonette Skoven*, paa det gennemskaarne Terrain ved Dammen *Le Grand Vivier* og paa den store *Pinon Skov* store Anstrængelser, men det lykkedes Angriberne at komme frem overalt.

23. Oktober Aften stod Franskmændene i *Chavignon*, *Vaudesson* og paa *154. Den 24.* tog 43. Div. *Rosaye Ferme*, og der gjordes smaa Fremskridt paa den øvrige Kampfront.

25. Oktober tog 88. Div. efter en meget blodig Kamp de haardnakket forsvarede Byer *Filain* og *Pargny*, fra hvilke Tyskerne i det foregaaende Halvaar havde generet Modstanderne ved hyppige, ofte heldige Modangreb, 26. Div. *Pinon*. Om Aftenen den 25. var Tyskerne overalt kastede tilbage over *Kanalen* og *Ailette*. Ved deres Tilbagegang sprængte de Broen mellem *Chavignon* og *Urcel* (*Pont Oger*) paa Vejen til *Laon* i Luften.

Franskmændene angiver paa de 3 Dage at have taget 11,000 Fanger, 200 svære Kanoner, 720 Skyttegravspiecer og 720 Mitrailleuser.

Gnrl. Maistre havde i Slaget ved La Malmaison **brudt Hul paa Hindenburg Linien.**

Men Sejren havde videre Følger: *Den 3. November* meldte de tyske Bulletiner, at der var foretaget *en Forlæggelse af Linien ved Chemin-des-Dames:* Truede i deres højre Flanke paa Højderyggen havde Tyskerne nemlig *2. November* set sig nødsaget til at rømme Resten af de Stillinger mellem Aisne og Ailette, som de i over 4 Maaneder havde forsvaret med saa stor Standhaftighed. *Franskmændene var nu Herrer over hele dette*

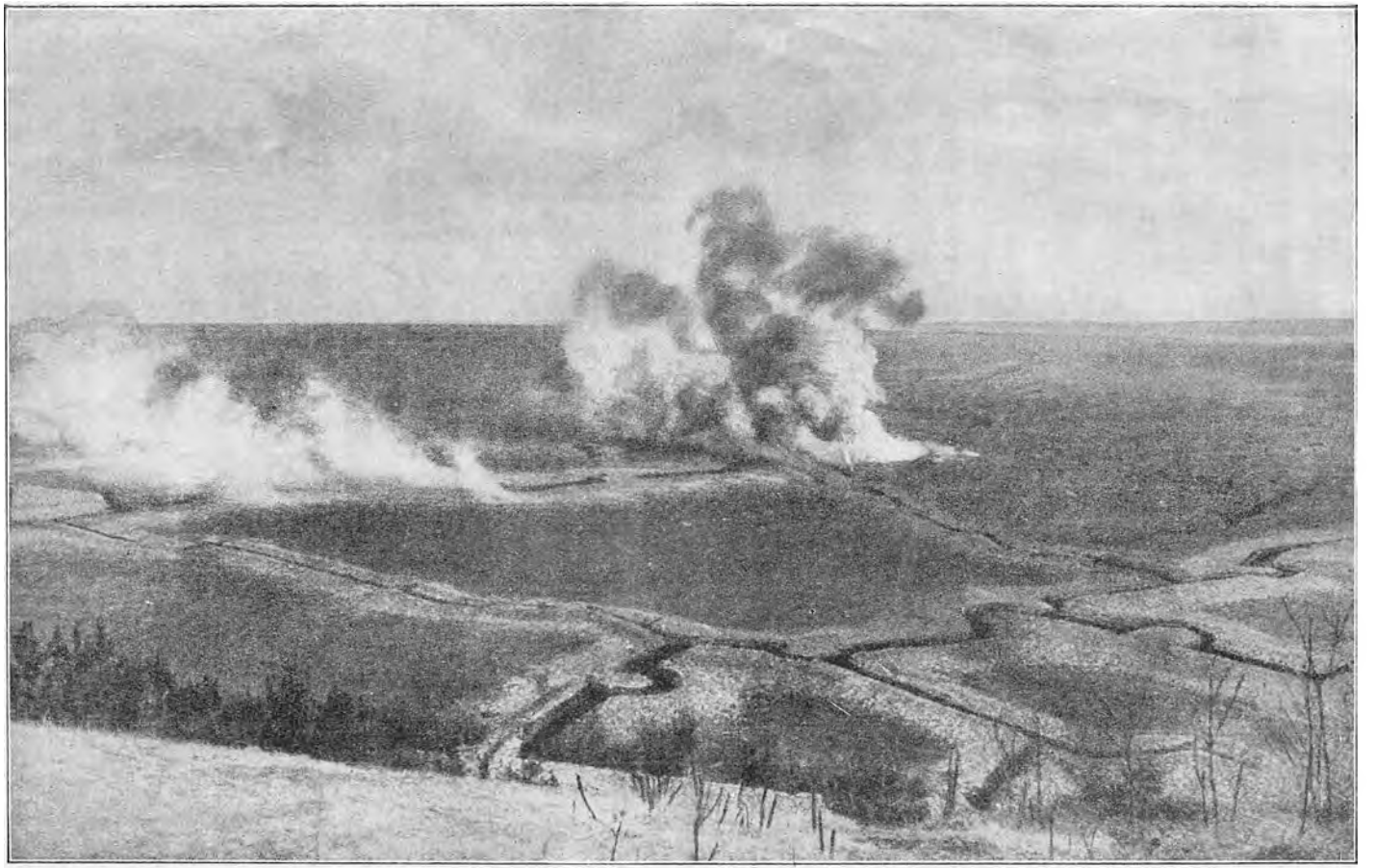

Forberedende *tyske Angreb* paa franske Linier i *Champagne.* [„Welt im Bild."]

dominerende Højdeparti og Hullet i Hindenburg Linien strakte sig over næsten 50 km fra Berry-au-Bac til Ailette.

Om Resultatet af Slaget ved Malmaison udtalte det tysk-schweiziske Tidsskrift „Allgemeine Schweizerische Militärzeitung":

„Dette betød i Betragtning af det i Forhold til det rømmede Areals Størrelse betydelige Tab af Fanger og Skyts et føleligt Nederlag for Kronprinsens Armé, for den franske Angriber et værdifuldt moralsk Plus og en Fremgang i Retningen Laon paa 10 km samt Indblik i Ailette Lavningen."

Samme Tidsskrift siger med Hensyn til Resultaterne af samtlige de skildrede Angreb paa Hindenburg Liniens Sydflanke:

Tyskerne betegner Angrebene som *mislykket Gennembrudsforsøg* og kalder Terraintabene *planmæssige Tilbagetog.* Franskmændene hævder *at have gjort Erobringer* og beviser dette ved *Fangetal* og *Bytte.*

Bortset fra det „planmæssige" maa man vel sige, at begge Parter havde Ret. Franskmændene havde sikkert ikke tænkt sig det helt umuligt at slaa igennem Fjendens Front. De naaede det ikke. Men Tyskerne mistede et ikke ubetydeligt og ikke uvigtigt Stykke af deres nye Forsvarslinie.

Men hvem anede den Gang, at Chemin-des-Dames Plateauet, paa og og om hvilket der var bleven stridt Tusinder af Gange i hele 3 Aar fra Efteraaret 1914 til Efteraaret 1917, kun 7 Maaneder senere efter 24 Timers Kamp atter skulde falde i Tyskernes Hænder?

I Aaret 1917s sidste Maaneder herskede der forholdsvis Ro paa Fronten i Champagne og Isle-de-France.

B.
De engelske Offensiver 1917 i Artois og Flandern.

Ligesom Tyskernes Stilling paa Chemin-des-Dames Plateauet var bleven stærkt udsat ved deres Tilbagegang til Siegfried Linien, saaledes var det samme Tilfældet med deres Stilling *øst for Arras.*

Rent geometrisk set var ganske vist Forholdene for Angriberen ikke saa skarpt gunstige heroppe som ved Aisne, men selve Terrainet frembød til Gengæld ikke de uhyre Vanskeligheder, som Franskmændene havde overfor sig ved deres Offensiv.

Det var imidlertid ogsaa en Aftale, at, medens Gnrl. *Nivelle* vendte sig mod den nye tyske Forsvarslinies Sydflanke, skulde Feltmarschal *Haig* kaste sig over Nordfløjen.

Stødet mod Tyskernes højre Fløj skulde falde 8 Dage forud for Franskmændenes og saaledes lette disse Arbejdet ved at binde tyske Reserver.

Den engelske Aktion foran Arras fulgtes desuden senere af andre Operationer mod de tyske Linier i Flandern.

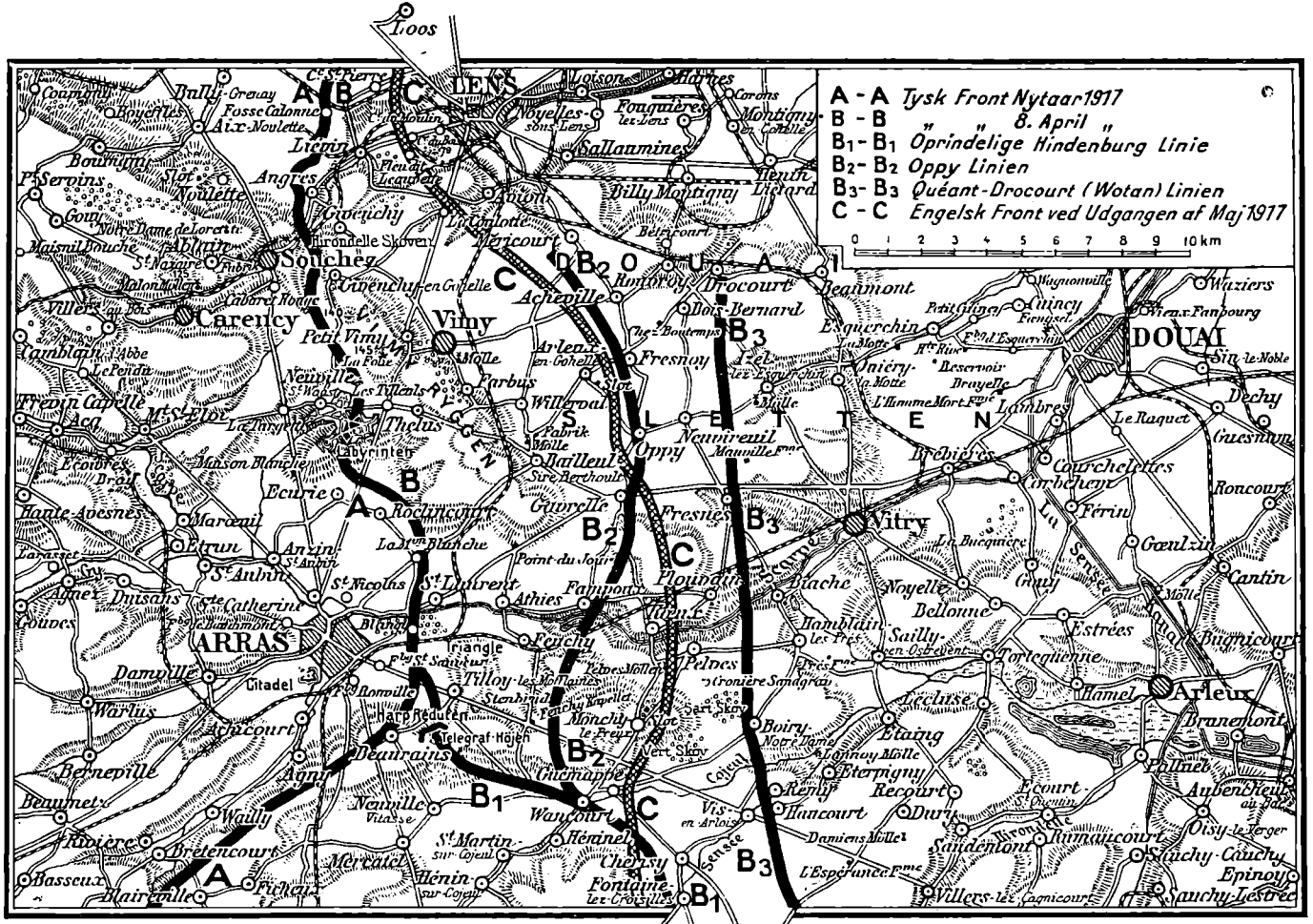

Kampplads en for *Slaget ved Arras* 9. April—20. Maj 1917.

Slaget ved Arras 9. April—20. Maj 1917.

Den 6. April 1917 stod Englænderne sydøst for *Arras* ved *Croisilles* og *Henin-sur-Cojeul.*

Fra Egnen over *Tilloy-les-Mofflaines* løb de gamle tyske Linier mod Nord over *Scarpe Dalen* til de dominerende *Højder ved Vimy*, hvilke Tyskerne siden de Allieredes Efteraarsoffensiv i 1915 atter ved en Række Fremstød i Dagene *26. Januar til 21. Februar 1916* havde sat sig helt i Besiddelse af. Tyskernes Position her paa begge Sider af *Scarpe,* der

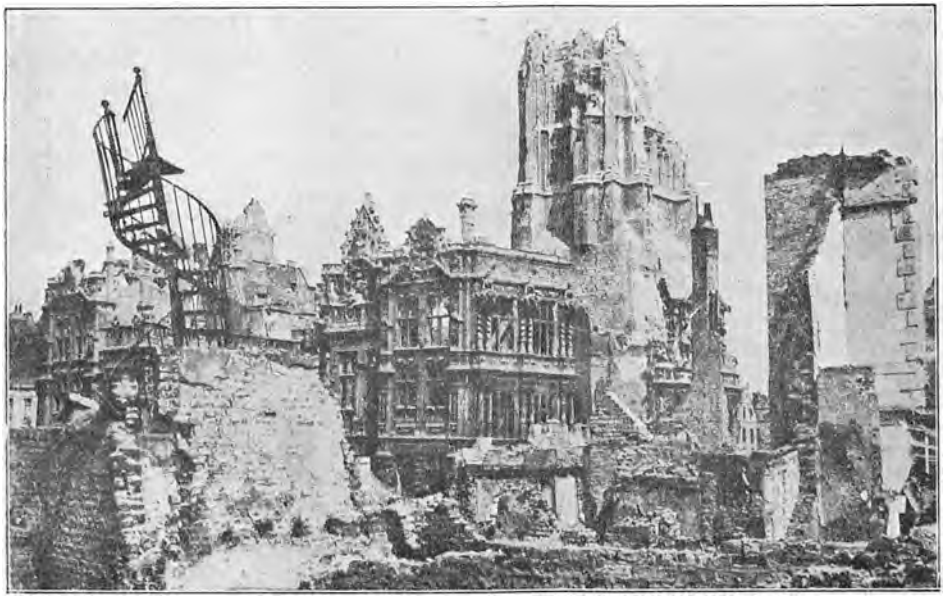

Den af Tyskerne bombarderede *Katedral i Arras.* Taarnet er fuldstændig ødelagt. Man bemærke ogsaa Jerntrappeskelettet, der er omtrent det eneste, der er tilbage af Nabobygningen til venstre.

var farlig for 5. engelske Armés videre Fremrykning mod Cambrai, truedes til Gengæld selv i venstre Flanke af Gnrl. *Gough.* Kunde det lykkes Englænderne at tage denne Linie, altsaa hele det fremskudte Parti af den tyske Front vilde derved Hindenburg Fronten faa et svært Knæk og de tyske Forbindelseslinier over *Cambrai, Douai* og *Lille* ind gennem Belgien blive udsat for Fare.

Dette var imidlertid selvfølgelig den tyske Hærledelse paa det rene med og havde truffet sine Modforholdsregler. Bag det nævnte Frontstykke havde den ladet anlægge *2 andre overordentlig stærke Linier.* Af disse strakte den forreste sig omtrent over *Guémappe* og *Monchy-le-Preux*, *Roeux*, *Gavrelle* og *Oppy* til *Méricourt*, sydøst for Lens, den anden fra *Marcoing* over *Quéant* i omtrent lige nordlig Retning til *Drocourt.* Begge Linier havde Forbindelse med Højderne omkring *Lens.*

I Frontafsnittet mellem *Sensées* lille Tilløb *Agache* (nordøst for Quéant)

Tysk Gnrlobrst *von Quast*. Ved Krigens Udbrud Chef for IX. A.K. (Altona), hvortil det slesvigske Kontingent hører, I Somme Slagene Gruppechef ved Péronne. I 1917 Gnrlobrst og Chef for 6. tyske Armé.

og *La Bassée Kanalen* stod fremdeles *6. tyske Armé*. Det vil erindres, at Armékommandoerne med deres Distrikter paa tysk Side i alt væsentligt var forbleven uforandrede siden 1915, Armékorpsdistrikterne vistnok i Regelen ligeledes, hvorimod Divisionerne indenfor disse Kommandoomraader stadigt havde vexlet. Fra Agache Syd paa til Egnen ved St. Quentin stod i Hindenburg Linien *2. tyske Armé*. 6. Armé kommanderedes nu af Gnrlobst. *v. Quast*, den tidligere Chef for det slesvigske og holstenske IX. A.K., 2. Armé af Kavgnrl. *v. d. Marwitz*.

Om 6. tyske Armés Sammensætning i hine Dage ved man endnu intet nøje, men følgende Divisioner nævnes af Modstanderne som havende deltaget i Slaget paa Strækningen fra Bullecourt til Lens: 2., 3. og 4. Garde Div., 1. og 2. Garde R.Div., 11. Div. (VI. A.K.), 13. Div. (VII. A.K.), 15. R.Div. (VII. R.K.), 17. Div. (IX. A.K.), 17. og 18. R.Div. (IX. R.K.), 26. Div. (XIII. A.K.), 35. R.Div. (XVII. R.K.), 1. bayr. R.Div., 16. og 21. bayr. Div., samt de nye Div. 79, 111, 199, 207, og 220. Mindst 21 Divisioner har Tyskerne altsaa bragt i Ilden ved denne Lejlighed.

Angrebet paa v. Quasts Linier var bleven overdraget *3. engelske Armé*, Gnrl. *Allenby*, som stod i *Arras*, og højre Fløj af *1. Armé*, Gnrl. *Horne*; denne Armé stod fra *Lens* til *La Basseé*.

Til 3. Armé hørte 4 Armékorps, kommanderede af Generalerne *Sir Charles Fergusson* (XVII.) *James A. L. Haldam* (?) *Sir Thomas D'O. Snow* (VII.) og *Sir Frederick I. Maxse* (?), og desuden et Korps i Reserve. Endvidere var Arméen forsynet med en Del Kavaleri for det Tilfælde, at der under særlig ugunstige Forhold skulde blive Brug for det. I Divisionerne var indlemmede canadiske og sydafrikanske Afdelinger.

Paa 1. Armés højre Fløj stod det canadiske A.K., Gnrl. *Byng*.

Af *5. engelske Armés* venstre Fløj kom endelig I. Anzac Korps, Gnrl. *Birdwood*, samt V. A.K. til i Egnen ved Bullecourt at medvirke ved Gnrl. Allenbys Operationer.

Vi skal ikke atter opholde os ved nogen Skildring af Artilleriforberedelsen, der havde samme Karakter som de Forbombardementer, vi nu oftere har talt om, kun, at man ser, at de Kæmpende paa alle Fronter i Almindelighed forud for hver ny offensiv Kraftanstrængelse i forøget Grad bringer alle artilleristiske Midler, Flamme- og Gasangreb i Anvendelse. Ødelæggelsesbeskydningen mod de tyske Befæstningsanlæg begyndte *6. April*, — Dagen

New-Zealændere undersøger en erobret *tysk Anti-Tank Kanon.*

efter at Kongressen i Washington havde vedtaget, at De Forenede Stater skulde erklære Tyskland Krig —, og den varede i 3 Dage under gunstige Vejrforhold, undtagen den sidste Dag, da Sne- og Regnstorme begyndte.

Som vi saa foran under Franskmændenes Forberedelser i Oktober 1916 til Tilbageerobringen af Forterne Douaumont og Vaux, havde Englænderne ogsaa her til Instruktion og Forudøvelse for Angrebsstyrkerne faaet lavet *en Model af Vimy Højderne* paa Grundlag af Ballon- og Flyveobservationer og af de Oplysninger, den med hele Egnen nøje kendte Maire i Vimy havde givet. Lignende omhyggelige Studier var bleven anstillede med Hensyn til andre Steder paa Angrebsfronten, og man kan forstaa, at ad denne Vej det engelske Artilleri havde let ved at indskyde sig paa sine Maal og derved faa Ram paa de vigtige Punkter i de tyske Linier.

Infanteriangrebet aabnedes som altid tidligt Morgen, *den 9. April* Kl. 5½. Arméen Allenby angreb paa begge Sider af *Scarpe* fra *Croisilles* til midt paa *Vimy Ryggen*, og Stødet rettedes altsaa med højre Fløj af denne Armé mod de nordlige 6 km af *Wotan Linien* indtil øst for *Beaurains*. Arméen Horne gik med det Canadiske Korps mod denne Rygs nordlige Parti. Syd for Scarpe erobredes strax denne første Dag *Neuville-Vitasse, Tilloy-les-Mofflaines* og Højden lige nord for denne By, hvorfra Tyskerne havde bombarderet Arras, nord for Scarpe Byerne *Blangy, Feuchy, Chapel, Athies, St. Laurent*, samt den sydlige Ende af *Vimy Ryggen.* Canadierne erobrede *Thélus* og hele Resten af Højderyggen med den fra de tidligere Kampe kendte Gaard *La Folie.* Kavaleriet, som man havde søgt at bringe frem øst for Arras, kunde ingen Vegne komme, særligt paa Grund af de mange

Tysk — vist noget fantasirig — Fremstilling af, hvorledes et syd for *Scarpe* ved *Monchy-le-Preux* forsøgt engelsk Kavaleriangreb bryder sammen i Tyskernes Ild.
[Professor Hans Hoffmann i „Illustrierte Geschichte des Weltkrieges".]

Fra Kampene ved *Bullecourt*. [„Times History of the War."]

Pigtraadshindringer og den opblødte Jordbund, men Tankene gjorde stor Nytte ved at ødelægge de tyske Maskingeværer. Om Aftenen meldte Feltmarschal Haig, at de britiske Tropper havde taget alle Fjendens forreste Linier mellem *Hénin-sur-Cojeul* og *Givenchy-en-Gohelle* i 3—5 km Dybde og taget 6000 Fanger. Chefen for 17. tyske Division, Gnrl. *Bauer*, faldt i Englændernes Hænder.

Den 10. April Aften har 3. Armé taget 3. tyske Linie syd for Scarpe, Canadierne taget *Farbus* og Højdepunktet *145* syd for Givenchy. Iøvrigt graver Englænderne sig ned.

Den 11. April griber 5. engelske Armé ind i Operationerne, idet Australiere og Englændere bemægtiger sig *Bullecourt* og trænger ind mellem de to tyske Retraitefronter i Retning af *Riencourt-les-Cagnicourt*, men et energisk Modstød driver dem tilbage med betydelige Tab til *Ecoust-St. Mein.* 3. Armés højre Fløj erobrer i et Angreb, der støttes af Tropper, som fra *Athies* gaar over Scarpe, *Monchy-le-Preux,* Nøglen til den sydlige Del af *Guémappe—Méricourt Linien.*

Den 12. April falder *Henínel* og *Wancourt* i Englændernes Hænder, og om Aftenen har de hele Højdepartiet syd for Scarpe inde. Et Angreb mod *Roeux* mislykkes.

Byen *Lens* med Forstæder.

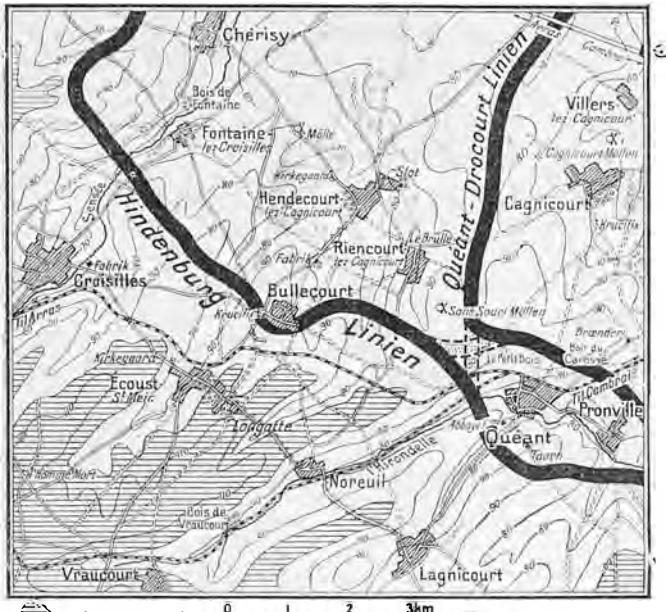

Skitse til Kampene omkring *Bullecourt*. [„Times History of the War."]

Gnrl. Byng tager i et skrækkeligt Vejr *Givenchy* fra 4. tyske Garde Div., der er sendt de medtagne Divisioner Nr. 18 og 21. bayerske til Hjælp.

13. April tager Canadierne *Bailleul-Sir-Berthoult*, *Willerval*, *Vimy* og *Angres*.

14. April rømmer Tyskerne paa Grund af den koncentriske Beskydning fra Syd, Vest og Nord de vestlige og nordlige Forstæder til *Lens*.

Den 14. April hele Morgenen igennem, mens Englænderne fra Syd fra *Vimy Højderne*, fra Vest fra *Angres*, fra Nord fra deres Stillinger ved *Loos* søgte at trænge koncentrisk frem mod Forstæderne til *Lens*, var de Vidne til Hundreder af voldsomme Explosioner foran sig i hele dette af Kulminer og dertil hørende Bygninger og Konstruktioner oversaaede Terrain. Huse, Mure styrtede sammen, Tage røg i Luften, store Ildfontainer rejste sig op mod Himlen, og vældige Røgmasser lagde sig over hele Egnen. Tyskerne havde erklæret, at, dersom de blev tvungne tilbage, vilde de efterlade hele Kuldistriktet i Ruiner. Pioner Batl. Nr. 83 havde faaet de fornødne Ordrer, over 1 Ton Sprængstoffer var i Løbet af den 13. fordelt rundt omkring, alene i en Mine var kastet 20,000 Haandgranater. Ødelæggelsen var frygtelig.

De første 6 Dages Kampe havde indbragt Englænderne et Bytte af 13,000 Fanger, 166 Kanoner, 74 Minekastere og 250 Maskingeværer.

Der indtræder nu en Pause i den britiske Offensiv, idet større Foretagender hindres ved vældige Regnskyl, som besværliggør Fremførelsen af det svære Skyts til de nye Linier.

23.—25. April udspilledes saa en ny lille Kampperiode paa 3 Dage, under hvilken Gnrl. Allenby foretog et Fremstød paa begge Sider af *Scarpe* mod Linien *Fontaine-les-Croisilles—Guémappe—Roeux* med Jernbanestationen — *Gavrelle*. Resultatet blev følgende:

Ved *Sensée* og *Cojeul* sattes 4 engelske Divisioner ind, 21., 40., 33. og 50. mod 35. tyske R.Div. (XVII. R.K.) senere forstærket med 13. Div. (VII. A.K.) og den nye 199 Div. Alle Anstrængelser for at tage *Fontaine* forblev dog unyttige.

Guémappe, der forsvaredes af Bayrerne, erobres den 23. af 15. skotske Div, tages tilbage af Fjenden, erobres igen næste Dag og holdes nu mod Bayrerne, 3. Garde R.Div., og 26. Div. (XIII. A.K.)

Mod *Roeux* og Stationen gaar 17. Div. og 9. og 51. skotske, men alle Divisionerne, der først har Held med sig, maa atter vige.

Gavrelle tager den britiske Marine Div. strax den 23. og holder den mod en halv Snes Modangreb i de følgende Dage.

Et næste Fremstød i Dagene *28.—29. April* mod *Oppy Linien* med 34. og 37. Div. paa højre Fløj syd for *Gavrelle* og Canadierne paa venstre Fløj mod *Arleux-en-Gohelle*, forsvaret bl. a. af 111. tyske Div., men som fulgtes af et kraftigt tysk Modangreb *den 30.*, gav ingen Forandring af Betydning.

Imidlertid er jo Situationen nu den, at Englænderne af de 3 uafhængige Led i Hindenburgs Forsvarssystem foran Arras har bemægtiget sig det forreste med Undtagelse af *Lens*, har brudt Hul paa det næste *syd for Scarpe*, staar tæt foran dettes nordlige Del og truer, i Egnen ved *Bullecourt*, det sidste Led, det, der var angivet som den egentlige „Wotan-Linie".

Den engelske Hærledelse vil naturligvis søge at udbytte denne Situation, og der bringes derfor *den 3. Maj* efter ny Artilleriforberedelse et Angreb i Gang, i hvilket deltager paa højre Fløj igen 5. Armés venstre Fløj, i Midten 3. Armé, paa venstre Fløj Canadierne, og som udvikler sig til et Par Ugers yderst forbitrede Kampe. Thi Tyskerne sætter, og med Held, alt ind paa at afværge Faren.

Den første Dag gaar Gough med V. A.K., Gnrl. *Fanshawe*, og 2. australske Division frem øst for *Bullecourt*, mod dette Punkt sendes 62. Div., der ogsaa trænger ind i Byen, men V. A.K. har ingen Fremgang. Øst for *Gavrelle* staar 1., i *Oppy* 2. preussiske Garde R. Div., de holder Stillingen. Derimod tager Canadierne *Fresnoy* fra 15. R. Div.

Den 4. Maj kastes Tropperne af 5. engelske Armé tilbage til deres Udgangsstillinger den foregaaende Dag. Der kæmpes de følgende Dage videre om *Bullecourt*, idet paa engelsk Side 7. Div. og 1. og 2. australske Div., paa tysk Side 207. Div. sættes ind.

Den 8. Maj erobrer 15. tyske R. Div., 4. Garde Div., 19. R. Div. og 5. bayr. Div. *Fresnoy* tilbage. 13 tyske Modangreb samme Dag ved *Bullecourt* vidner om Kampens Voldsomhed, men *12. Maj* er dog denne By omsider i Englændernes Hænder. *14. Maj* fordrives 4. tyske Ersatz Div. fra *Roeux*. Derpaa befæster *20. Maj* et Fremstød mod 49. tyske R. Div. ved *Fontaine-les-Croisilles* yderligere Englændernes Stilling i *Bullecourt*.

Hermed er *dette Slag ved Arras* forbi, netop samme Dag, da den store franske Offensiv Syd paa standser. Som „Schweizerische Allgemeine Militärzeitung" udtrykker sig, havde det tegnet sig som „et længe forberedt og til hele Situationen operativt og taktisk dygtigt tilpasset Foretagende".

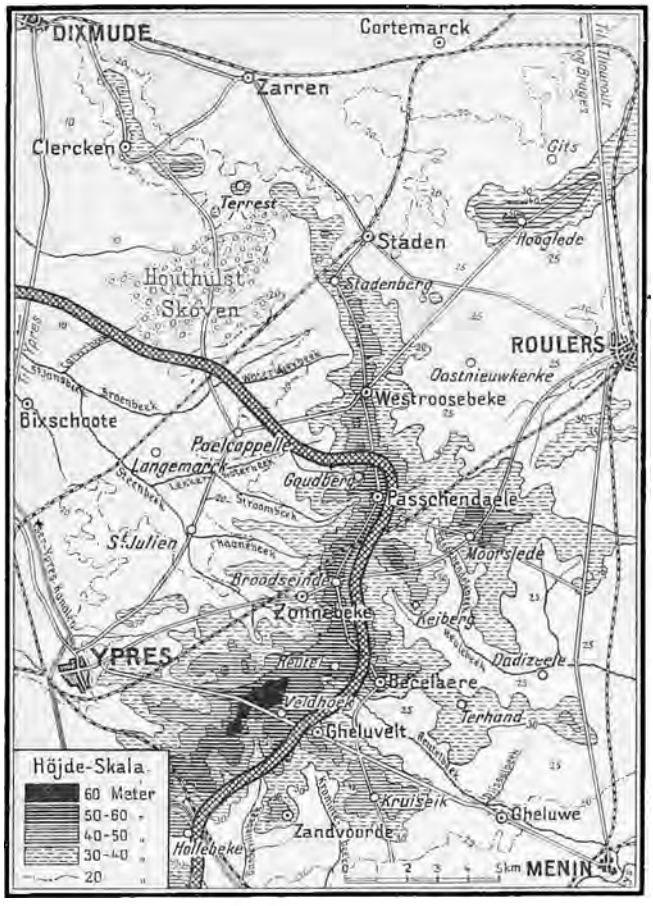

Højderyggen øst for Ypres.

2 km sydøst for *Dixmude* hæver der sig op fra det ellers meget flade Terrain en smal Rygning, som i en Bue over *Clercken, Stadenberg, Westroosebeke, Passchendaele, Broodseinde, Veldhoek* og *Hollebeke*løber østen om *Ypres*, i det den omtrent ved Passchendaele naar Højden 60 m (se ved *Zillebeke*, Kortskitse S. 764, den ofte omtalte *Høj 60*). Fra Hollebeke, hvor Højderyggen gennemskæres af *Ypres—Comines Kanalen*, fortsættes den (se ogsaa S. 350—51), jævnt stigende, til *Wytschaete* (Højde over 70 m), hvorfra en Udløber gaar til *Messines* (65 m), men Hovedryggen gaar videre mod Vest over *Lindenhoek* til det ved Kampene i 1918 saa berømte *Mont Kemmel* (156 m), hvilket vi med dets Omgivelser senere kommer til at beskæftige os med.

7 Uger havde det varet, men Resultatet har vi alt set: *Den tyske Oppy Linie var kun delvis brudt, Wotan Linien fremdeles urørt.* Den nordlige Saillant paa Hindenburg Linien var altsaa nok for største Delen trykket ind, det kan ikke nægtes, men *nye Foretagender* mod dette tyske Frontstykke vilde hidføre *rent frontale Operationer mod en stærkt befæstet, retlinet og stærkt besat fjendtlig Linie og koste store Anstrængelser og Ofre.* Indtil videre i alt Fald opgav Englænderne Tanken om noget Forsøg i denne Retning.

Det engelske Bytte ved Arras meldtes 1. Juni at udgøre c. 20,000 Fanger, 257 Kanoner, 227 Løbegravspiecer og 464 Maskingeværer.

Det engelsk-franske Fremstød i Flandern i Sommeren og Efteraaret 1917.

Det er uvist, hvornaar i 1917 de engelske og franske Overgeneraler i Frankrig for at søge igen at komme Fjenden til Livs paa virkningsfuld Maade vendte Blikket mod Flandern, men der er meget, der taler for, at Beslutningerne om en Offensiv paa belgisk Grund først toges, da man i Slutningen af Maj indsaa, at det i alt Fald indtil videre ikke var muligt at forcere Hindenburg Linien, medens man dog formodede, at Tyskernes Reserver ved Kampene i den hidtil forløbne Del af Aaret var saa medtagne,

Tysk muret Batterianlæg — „Batterie Kaiser Wilhelm II" — ved den flanderske Kyst. [„Welt im Bild."]

at der maaske kunde naas Resultater mod den tyske yderste højre Fløj. (Se vedrørende de efterfølgende Betragtninger m. m. Kortskitserne S. 297, 334, 350-51, 762 samt Bilagskort 16.)

Valget af *Angrebsfronten* deroppe var egentlig temmelig givet. Linien *Lens—Armentières* laa for tæt paa Kampfronten ved Arras til, at en Forskydning af Reserverne skulde blive Tyskerne særlig ubekvem, og dertil medfører det indviklede Kanalnet omkring *La Bassée* med de vaade Jordbundsforhold — hvad et engelsk Fremstød ved *Fromelles* 19. Juli 1916 under Somme Slagene bl. a. havde belært om — store Vanskeligheder for Arméoperationer. Ved *Yser* var der oversvømmet Terrain fra *Houthulst Skoven* Nord paa til kun et Par km fra Kysten ved *Nieuport*. En Landgang paa den belgiske Kyst hindredes af de talrige tyske Kystbatterier. Tilbage som Udfaldsport var altsaa kun den gamle Kamplinie ved Ypres fra *Armentières* til *Houthulst*.

Som snævrere Maal for et Fremstød her frembød det sig allerede at frigøre sig for det Tryk, Tyskerne ved deres gunstige Stilling paa *Højderyggen øst for Ypres* øvede paa Ypres Afsnittets engelske Forsvarere. Siden det 2. Slag ved Ypres var hine fra denne Stilling i Stand til at overse hele Afsnittet og til med deres svære Artilleri at beherske Englændernes Forbindelseslinier bag Fronten. Ved *Zwartelen*, sydøst for Ypres, var Tyskerne jo i Besiddelse af den berømte *Høj 60*, og fra Højderyggen var de endog 6. Juni 1916 ved Erobringen af Resterne af Landsbyen *Hooge* paa Ypres —Menin Vejen komne endnu lidt nærmere til Ypres. Ikke mindst generende var det Fremspring, som de tyske Linier lige siden 1. November 1914 dannede ind i Englændernes Front ved *Messines* og *Wytschaete*, og som Tyskerne kaldte „Wytschaete Buen".

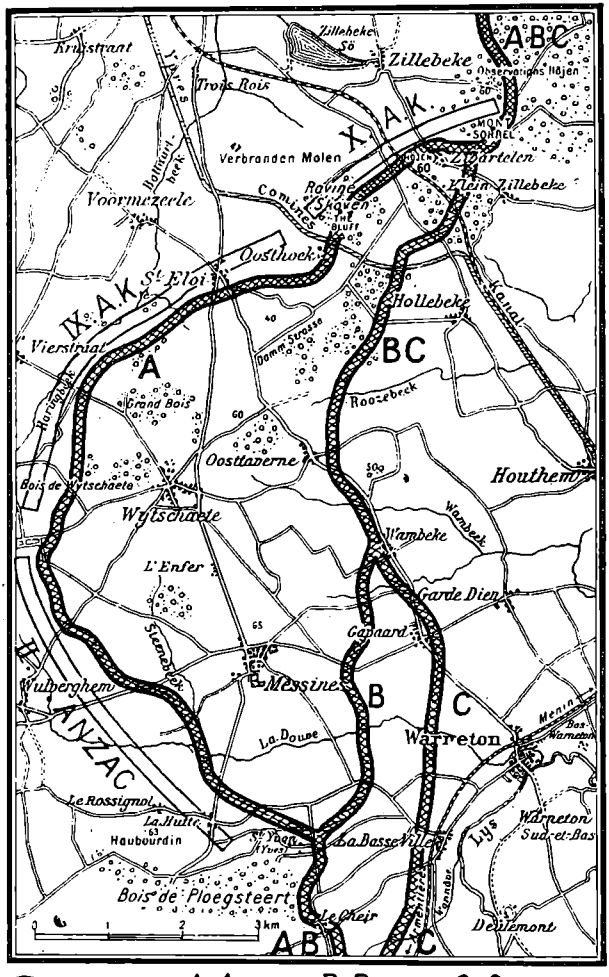

Engelsk-Front A-A: 6'Juni, B-B: 8'Juni, C-C: 14'Juni 1917.

Engelske Fronter under *Slaget ved Wytschaete og Messines* 7.—14. Juni 1917.

Men som fjernere Maal for en saadan Offensiv vinkede naturligvis desuden Udsigterne til muligvis, om ikke strax, saa ved fortsatte Anstrængelser at trænge længere ind i Belgien til eller over Linien *Courtrai—Roulers*, dels for at gøre Tyskerne Stillingen foran *Douai—Lille* vanskelig eller maaske uholdbar, dels og maaske nok saa meget, for at tage de tyske Etablissementer og Stationer for Undervandsbaade og Flyvere langs Kysten og navnlig dem ved *Ostende* og *Zeebrügge* i Ryggen.

*Paa tysk Side**) stod i Flandern højre Fløj af *6. Armé* fremdeles i Egnen syd for *Warneton* (Engelske Kilder angiver *Frélinghien* som nordligste Punkt, men Arméens Fløjkorps greb ind i Kampene længere Nord paa). Det var her det sachsiske XIX. A.K. og II. bayerske K.s gamle Distrikt lige siden 1914. Fra Lys Floden Nord paa til Havet løb *4. Armées* Front, paa hvilken Gnrl. *Sixt von Arnim* havde overtaget Kommandoen efter *Hertugen af Württemberg*. Gruppechef paa v. Arnims venstre Fløj i „Wytschaete Buen" var, ifølge „Times History of the War", XIX. A.K. tidligere Chef, Gnrl. *von Laffert*, som nu havde IV. A.K.

*) Der foreligger desværre fra tysk Side i det Øjeblik, da disse Sider skrives, endnu ingensomhelst Detailmeddelelser om de efter 1914 i de forskellige Kampe i de sidste Aar deltagende Arméenheder, fremfor alt ikke med Hensyn til den europæiske Vestfront. Hvad vi mener at vide, hviler paa de Modstanderne paa forskellig Maade tilgaaede Oplysninger. Men ogsaa de Allierede er i de sidste Par Aar endnu sparsommeligere med, hvad de fortæller om deres Troppeenheder, end forhen. Af og til fremkommer der dog fra begge Sider Enkeltskildringer af visse Episoder i Krigen, saaledes fra Franskmændene f. Ex., som Læseren har set, om Kampene ved Moronvillers og Slaget ved La Malmaison, fra Tyskerne om Felttoget i Rumænien. De to hidtil fremkomne Hovedværker om Krigen, Franskmanden *Hanotaux*'s og Tyskschweizeren *Stegemann*'s, af hvilke kun det førstnævnte er virkelig positivt og for egen Parts Vedkommende, er kun naaet henholdsvis til Begyndelsen af September 1914 og til Februar 1915.

Af ovenstaaende vil Uensartetheden med Hensyn til Detailleringen af vor Fremstilling paa de forskellige Steder forklares.

Tyske Motorbaade til Benyttelsen paa de flanderske Kanaler og Oversvømmelser.

Paa engelsk Side stod, som vi husker, Gnrl. *Hornes* 1. Armé efter Slaget ved Arras med højre Fløj foran *Oppy*, sin venstre Fløj havde den ved *Lys Floden* ved *Armentières*. Nord for Lys stod siden det 2. Slag ved Ypres i *Ypres Afsnittet* fremdeles *2. engelske Armé*, Gnrl. *Plumer*, med venstre Fløj ved *Nordschoote*, hvor der var Forbindelse med *den belgiske Hærs* højre Fløj. *Belgierne* havde derefter Fronten op til Havet med Undtagelse af et lille Stykke ved selve Kysten ved *Nieuport*, der var besat af *franske* Afdelinger.

Det var givet, at, før Tyskernes Fremspring syd for Ypres, hvor de fra deres stærke Artilleripositioner truede Modpartens Linier baade fremefter og til begge Sider, var fjernet, kunde der ikke være Tale om nogen større Offensiv i Flandern. Man havde derfor lagt følgende *Plan: 2.* engelske Armé skulde gaa frem og kaste Tyskerne ud af Wytschaete Partiet. Derpaa skulde *5. engelske Armé*, der efter Arras Slaget stod foran *Cambrai* i Linien *Gouzoucourt—Bullecourt*, sendes op paa venstre Fløj af 2. Armé, op paa venstre Fløj af 5. Armé dernæst *1. franske Armé*, hvorpaa i Eftersommeren disse 3 Arméer skulde i Forening bryde frem og foreløbigt bemægtige sig Højderyggen øst for Ypres fra *Højden 60* ved *Hollebeke* til *Staden*.

SLAGET VED WYTSCHAETE OG MESSINES 7.—14 JUNI 1917.

Den nye Offensiv mod Tyskerne i deres *Wytschaete Saillant* agtedes aabnet paa en imponerende Maade med en kæmpemæssig Minespræng-

Engelsk Gnrl. *Sir Herbert Charles Onslow Plumer.* F. 1857. Traadt ind i York og Lancaster Rgtet. 1876. Deltog som Kaptajn i 1884 i Sudan i Slaget ved El Teb og Tamai. I 1893 førte han i Rhodesia et beredent Skyttekorps i Kampene med Matabele. Udmærkede sig i Boerkrigen i 1899—1900 i Kampene ved Mafeking, saaret 1901. Udnævnt 1902 paa Grund af sin Tjeneste i Felten til Gnrlmajor. 1904—05 var han Gnrlkvartermester, derpaa fik han den irske 5. Div. 1908 Gnrlt. 1911—14 Højstbefalende i „The Nothern Command". Januar 1915 V. A.K. i Gnrl. Smith-Dorriens 2. Armé. Efter det 2. Slag ved Ypres Chef for denne Armé.

ning, som skulde sønderrive alle de fjendtlige Forsvarsanlæg. 15 Maaneder i Forvejen var Forberedelserne til en storslaaet underjordisk Krig begyndt, og alt *den 27. Marts 1916* havde man foretaget et første større Mineangreb mod en lille Høj sydøst for *St. Éloi*, hvor 6 Miner var bleven sprængt paa én Gang og de fjendtlige Værker ødelagt; Kampen om de 6 Minetragte var derpaa hidsigt bølget frem og tilbage i over 3 Uger og var, saa vidt man kan se, omsider endt med, at disse forblev i engelsk Besiddelse. Men ogsaa Tyskerne havde naturligvis lavet deres Mulvarpearbejde, og talrige Sammenstød havde fundet Sted under Jorden til Skinnet af elektriske Lysmidler eller i kulsort Mørke.

Intet Steds paa Kampfronterne var maaske *Minekrigen*, i alt Fald paa engelsk Side, bleven sat i højere Grad i System end i Afsnittet syd for Ypres. Storbritanien havde jo en talrig og glimrende Rekrutering af Minører fra sine store Masser af Minearbejdere hjemme. Lange Minegange var ført ind under de tyske Stillinger paa Højderyggen og dèr forgrenede videre i andre Galerier, der endte med Minekamrene paa Angrebspunkterne. Jordbunden egnede sig godt til Mineanlæg, idet det var muligt, uden at generes for meget af Grundvandet, at gaa temmelig dybt ned, saa at Lydene fra Arbejdet ikke naaede Fjendens Øren. For at undgaa Sammenstyrtninger var Gangene paa mange Strækninger bleven udmurede med Cement. Tilsammen udgjorde hele det engelske Net af Minegange henad 8 km i Længde.

Angrebet paa St. Éloi havde været en ret anselig Operation, men denne Gang skulde Sprængningerne antage et ganske anderledes kolossalt Omfang; 20 Miner havde man inden Offensivstødet faaet lagt under de tyske Værker paa den valgte Angrebsfront, Linien *St. Yvon* (St. Yves)—*Mont Sorrel.* Heraf var dog den ene slaaet ind af en tysk Kontramine. Men fra de 19 Helvedesgruber dybt nede, fyldte med tilsammen 600 Tons eller 40 Jernbanevognladninger Sprængstof, lurede Død og Lemlæstelse paa Fjendens Besætninger oppe paa Højderyggen.

Lige under *Højen 60* havde ganske særligt en uafbrudt Kamp været ført i 10 Maaneder. Her var lagt 2 særdeles vigtige engelske Miner, der maatte vogtes mod Kontraminering med største Agtpaagivenhed. Den 6. Juni opdagedes det, at Tyskerne var ved at drive et Galeri frem, som, hvis det var bleven færdigt før Stormen, vilde have kunnet tillade dem at ødelægge Kamrene.

Af de 6 Korps, som Gnrl. *Plumer* raadede over, var følgende 3 i Rækkefølge fra højre til venstre designerede til Angrebet og stod *6. Juni* rede paa Samlingsstederne tæt bag de engelske Løbegravslinier, nemlig: II. Anzac

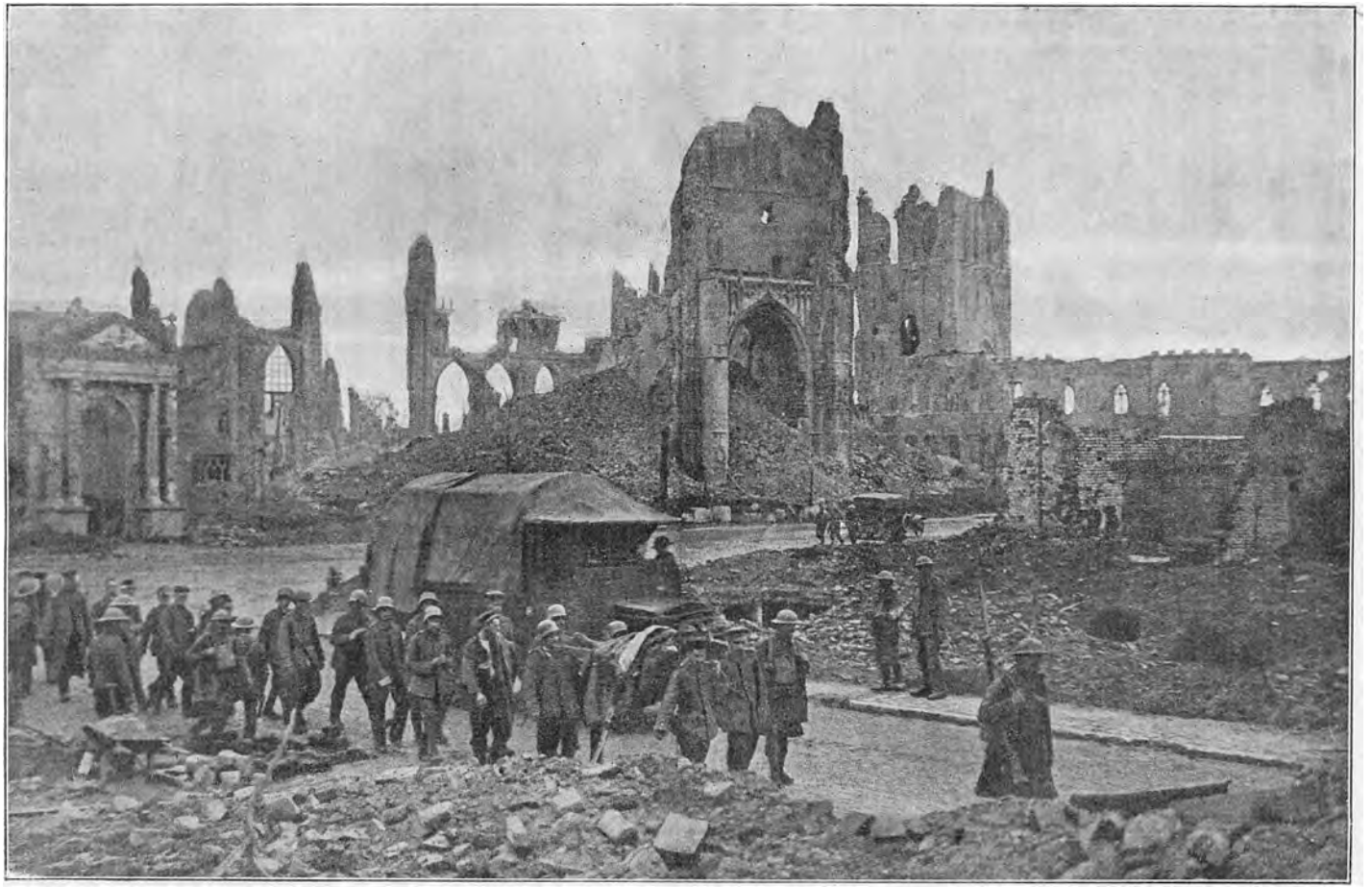

Tyske Fanger føres gennem det ødelagte *Ypres*, som Belgierne og Franskmændene nu kalder „Ypres-la-Morte", ɔ: „det døde Ypres".

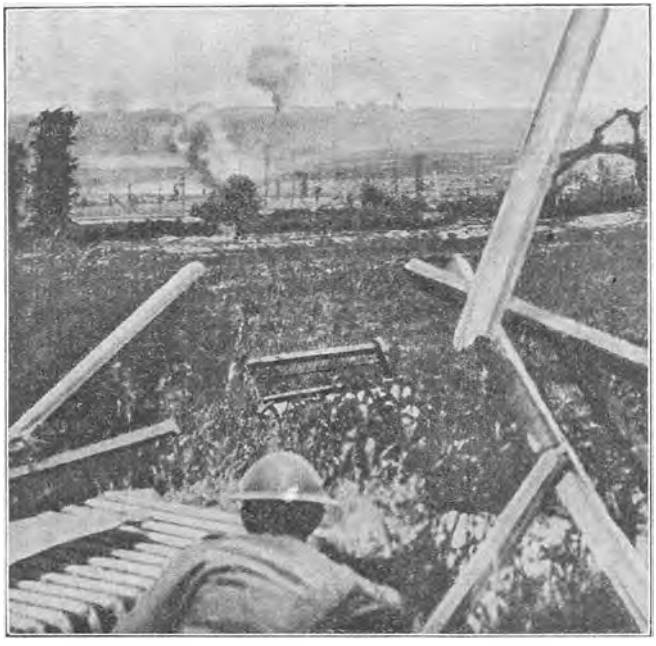

I *en engelsk Skyttegrav* under Beskydningen af det foranliggende *Messines*.

K., Gnrl. *Godley*, (3. austr. Div., New Zealands Div., 25. (Ulster) Div. og 4. austr. Div.); IX. A.K., Gnrl. *Hamilton Gordon*, (30., 16., 19. og 11. Div.); X. A.K., Gnrl. *Morland*, (57., 47., 23. og 24. Div.). Alle Korps talte altsaa 4 Divr. og havde deraf i den angivne Orden de 3 førstnævnte i forreste Linie, den 4. i Reserve. Det var en anselig Styrke paa hele 12 Divr., der saaledes sattes ind paa den 15 km's Front. (Se Kortskitsen Side 764.) Som Formaal for i alt Fald 1. Angrebsdag var betegnet Besættelsen af Linien *St. Yvon—Oosttaverne —Zwartelen.*

Det engelske Artilleris Ødelæggelsesild begyndte *den 27. Maj* og varede til om Morgenen *den 7. Juni.* Om Aftenen den 6. var et frygteligt Uvejr draget hen over Ypres Egnen og havde med Strømme af Regn bragt Svaling i den stærke Hede. Kl. 2½ var det hørt op, og i Fuldmaaneskin fortsattes Bombardementet, til det pludseligt standsede Kl. 3 Morgen. 10 Minutter senere slyngedes paa givet Signal som ved et Trylleslag ovenover de 19 Minekamre 19 store sorte Jordsøjler i Vejret, og Braget af de ganske samtidige Explosioner var saa forfærdeligt, at det hørtes helt ovre i Sydenglands Byer. Mellem Jordsøjlerne og Røgskyerne hvirvledes højt op i Vejret Stumperne af de sønderskudte Tømmer- og Betonkonstruktioner sammen med lange Stykker Pigtraad og Dele af menneskelige Legemer. Saa ramlede hele denne forvirrede Masse igen ned over Terrainet, Spærreilden tog fat, og frem mod de gabende Minekratere styrtede de engelske Infanterilinier.

Tysk Gnrl. *v. Martini.* Chef for II. bayerske A.K.

De øverste Partier af Højderyggen, deriblandt af Højen 60, var som blæste bort. Minerne havde paa alle Sprængningsstederne tilintetgjort alle vigtige Dele af den forreste Løbegravslinie med Reservesamlings-

Fangne Tyskere ved Messines.

stederne, dækkede Rum og Mineanlæg og gyseligt suppleret de 11 Dages Granatødelæggelser.

Natten før den engelske Fremrykning var 3. bayr. Inf. Div. (II. K.) rykket ind i Linierne paa Messines—Wytschaete Højderne for at afløse den sachsiske 40. Div. (XIX. A.K.). Gnrl. v. Arnim havde befalet, at Stillingerne her skulde holdes for enhver Pris. Men den britiske Artilleribeskydning var for overvældende, begge Divr. kom ind i den og led frygteligt, og Minesprængningerne havde fremkaldt en vild Panik i de forreste tyske Linier. Det var ganske umuligt at holde Stand. Det nyttede ikke, at ogsaa 11. Div. (VI. A.K.), der var hentet op fra Bullecourt, ilede til Hjælp. Faa Minutter efter Explosionerne var hele 1. tyske Linie taget. Uden Standsning førtes Angrebet videre op ad de vestlige Skraaninger, og 3 Timer efter var hele selve Højderygningen erobret. Kl. 7 Morgen faldt saa *Messines,* før Middag *Wytschaete.*

Paa Tyskernes højre Fløj søgte Dele af 35. Div. (XVII. A.K.) forgæves at holde *Ravine Skoven* og den lille Bakke ved Kanalen nordøst for *Oosthoek*, som Englænderne havde døbt „The Bluff", og om hvilken utallige tidligere Smaakampe havde drejet sig. Engelske Tanks kørte ind i Skoven og bidrog til at fordrive Fjenden. Paa venstre tyske Fløj bemægtigede Australierne sig Terrainet syd for *Douve.*

I et følgende Fremløb overskred saa det engelske Infanteri i Midten Højderyggens østlige Skraaninger og tog den stærkt besatte 2. tyske Linie. Kl. 3¾ Eftermiddag faldt *Oosttaverne,* og endelig endte Kampen med Fordrivelsen af Tyskerne fra næsten alle de til Forsvar indrettede Bakketoppe, Skove, Gaarde og Landsbyer i 3. Linie.

Den 8. Juni og de næste Dage fulgte enkelte Smaakampe over hele Fronten. Tyskerne betegner dem som mislykkede Fremstød og beretter bl. a., at *den 11. Juni* engelske Eskadroner, der gik frem øst for *Messines* blev tilintetgjorte. Englænderne paastaar, at det var Tyskerne, der ved Modangreb uden Held søgte at vinde noget af det tabte Terrain tilbage, og dette lyder jo ret plausibelt. I alt Fald erobrede Englænderne *Gapaard*, og under et sidste Fremstød *den 14. Juni* trængtes Tyskerne tilbage til en Linie fra tæt sydvest for *Warneton* til *Lille Zillebeke.*

En belgisk Kirkeklokke, fundet i en tysk Løbegrav i *Grand Bois* ved *Wytschaete*. Klokken blev senere af Gnrl. *Plumer* højtideligt overrakt *Kong Albert*.

Alle de Maal, Gnrl. Plumer havde sat sig, havde han naaet, og Englændernes Bytte var 7200 Fanger, 67 Kanoner, 94 Skyttegravspiecer og 294 Stkr. Maskinskyts. Englænderne mistede c. 10,000 Dræbte og Saarede. Blandt de Faldne var den new-zealandske Gnrl. *Brown.*

Det foran et Par Gange citerede tysk-schweiziske Blad skrev omtrent saaledes om Udfaldet:

„Resultatet skyldtes Gnrl. *Plumers* Føring, Minesprængningerne, Artilleriets udmærkede Skydning, Flyvernes Arbejde, Infanteriets Raskhed i Angrebet. Ogsaa Tankene gjorde udmærket Tjeneste."

I de tyske Blade fortalte Telegrammerne 7. Juni:

„Slag ved *Wytschaete Buen* mellem Ypres og *Ploegsteert Skoven.* Vældigste Minesprængning. Paa Nord- og Sydfløjen Englænderne slaaet tilbage. *Wytschaete* og *Messines* i Fjendens Haand. Den tyske Linie trukket tilbage til Strængstillingen (Billedet af Flitsbuen) *Højde 60—Hollebeke—Douve Lavningen* 2 km vest for *Warneton.*"

og 14. Juni:

„Engelske Angreb mellem Ypres og Armentières. Natkampe. Vore Sikringer

foran vor Kamplinie *Hollebeke—Douve Sænkningen* — sydvest for *Warneton* — trykkede tilbage."

En nødvendig Indrømmelse.

DET 3. SLAG VED YPRES 31. JULI—6. NOVEMBER 1917.

Efter Erobringen af Messines og Wytschaete kunde de Allierede roligt skride videre til Udførelsen af deres Hovedplan i Flandern, *Fremstødet fra Ypres*. Forberedelserne dertil var i fuld Gang fra de første Dage af Juni og paaskyndedes nu, men de stillede store Krav, ogsaa til Tiden, og Offensivens Begyndelse fastsattes foreløbigt til *den 25. Juli*.

Belgiske Maskingeværer i Virksomhed mellem *Dixmude* og *Nieuport*.

Til Deltagelse i Aktionen var under Marschal *Haig*s direkte Overbefaling udset:

a) *2. engelske Armé*, Gnrl. *Plumer*, i Linien *Lys—Mont Sorrel*. Arméens Korps sammendroges paa denne Strækning, og dens Sammensætning forblev, i alt Fald i forreste Linie, den samme som under de nys tilendebragte Kampe.

b) *5. engelske Armé*, Gnrl. *Gough*, bestemt til Hovedangrebet i Centrum i Linien *Observations Højen* (øst for Zillebeke) — tæt syd for *Boesinghe*. Af Arméen udløstes V. A.K., og II. Anzac. K., forblev foran Cambrai og indlemmedes i 3. Armé, over hvilken i de første Dage af Juni Gnrl. *Byng* tog Kommandoen i Stedet for Gnrl. *Allenby*, der sendtes til Syrien. Gough disponerede i Ordenen fra højre til venstre over II. A.K., Gnrl. *Jacob*, XIX. A.K., Gnrl. (?), XVIII. A.K.,Gnrl. (?) og XIV. A.K., Gnrl. *Cavan*.

c) *1. franske Armé*, over hvilken Gnrl. *Anthoine* havde faaet Befalingen, i Linien *Boesinghe—Nordschoote*, hvor den afløste Belgierne. Arméens Sammensætning kendes endnu ikke.

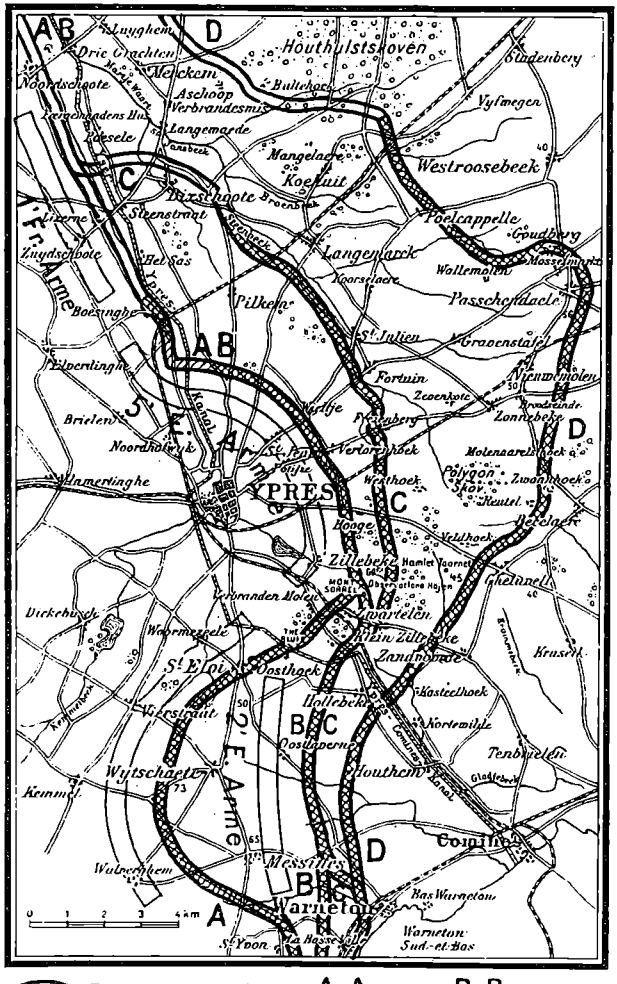

Fransk-Engelsk Front A-A: 6 Juni, B-B: 4 Juni, C-C: 2 August, D-D: ved Nytaar 1918.

De Allieredes Fronter under det 3. Slag ved Ypres 31. Juli—6. November 1917.

De føromtalte Hærstyrker stod *den 10. Juni 1917* i de dem anviste Linier.

Nord for dem sammendroges *den belgiske Hær* til Besættelse af Linien bag *Yser Kanalen* indtil *St. Georges*, og *de franske Tropper* ved *Nieuport* afløstes af *Englændere.*

Hvorledes der fra tysk Side ogsaa i Flandern var anvendt den yderste Omhu for at gøre Stillingerne saa uindtagelige som muligt, er det overflødigt at komme ind paa. Kun skal nævnes, at Englænderne anfører som en ny og meget stor Vanskelighed, Fjenden i 1917 og navnlig i Egnen ved Arras og Ypres havde lagt dem i Vejen, det Utal afsmaa Panser- eller Betonpositioner til Maskingeværer og hurtigskydende Kanoner, som var spredt i Terrainet mellem de tyske Linier, og som bl. a. var særligt bestemte til Bekæmpelse af Tankene.

Under det engelske Angreb paa Wytschaete Partiet var der naturligvis ogsaa, bl. a. for at binde Tyskernes Reserver, foretaget Fremstød over spredte Dele af de Allieredes Front. For Englændernes Vedkommende fortsattes denne Virksomhed med stigende Kraft Juni Maaned igennem i den Hensigt at bortlede Fjendens Opmærksomhed fra, hvad der var i Gære i Flandern. Allerede *8.* og *12. Juni* angrebes de tyske Værker ved *Lens*, Natten *12.—13. Juni* attakeredes der over hele den engelske Front, i Egnen ved *St. Quentin*, ved *Bullecourt*, ved *Lens*, mod *La Bassée* og ved *Neuve-Chapelle*, *14. Juni* ved *Monchy-le-Preux.*

Angrebene fortsattes *19. Juni* atter ved *Lens, den 22.* i Egnen syd for *Armentières* under Medvirkning af den der anbragte *portugisiske Division.*

Den sønderskudte vestlige Del af *Klædehallerne i Ypres* i Efteraaret 1915. Senere ødelagdes disse yderligere.

Natten *24.—25.* og Dagene derpaa angreb Englænderne igen samtidigt over hele deres Front og var ganske heldige ved *Lens* mod 56. tyske Div. Et særlig voldsomt Fremstød udførte Gnrl. *Hornes* 1. Armé *den 28. Juni —1. Juli* over Strækningen fra *Scarpe* til *La Bassée Kanalen*, hvilket navnlig førte til heftige Kampe foran *Oppy* med Afdelinger af 4. bayr. Div. (II. b. K.) og ved *Lens* med 8. tyske Div. (IV. A.K.) og med 11. R.Div. (VI. R.K.), der havde afløst 56. Div.; paa begge disse Steder erobredes Dele af de fjendtlige Linier, men Lens lykkedes det ikke at fravriste Tyskerne. Disse Foretagender, mener man paa engelsk Side, bibragte dog den tyske Hærledelse den Opfattelse, at Offensiven ved *Arras* vilde blive fortsat, og naaede derfor at narre Tyskerne med Hensyn til de Allieredes Forehavende i Flandern.

8. Juli kastede fra *Lombaertzyde* pludseligt efter et kort intensivt Bombardement tyske Marineafdelinger sig over den nyankomne engelske Besætning i Linierne foran *Yser Kanalen* nord for *Nieuport* og drev den med stort Tab — Tyskerne meldte at have taget 1250 Fanger — tilbage paa Kanalens Vestbred.

Imidlertid havde Marschal *Haig* opsat sin nye store Offensivs Begyndelse nogle Dage for i det gunstige smukke Vejr at give sine Flyvere lidt mere Tid til Rekognosceringen af Modstandernes Stillinger paa Angrebsfronten. Det blev nu besluttet, at Aktionen skulde indledes *den 31. Juli*, og i Dagene 27.—29. slog paa forskellige Steder engelske Ingeniører 17, franske 39 Broer over Kanalerne.

Var Slaget ved Wytschaete og Messines udkæmpet paa 8 Dage, saa skulde den Række voldsomme Kampe, som man har kaldet *det 3. Slag ved Ypres*, strække sig over et endnu langt større Spand af Tid end nogen af de tidligere skildrede Kamprækker paa den europæiske Vestfront. Først et Stykke ind i November Maaned sluttedes Englændernes og Franskmæn-

denes forenede Anstrængelser med den uomtvistede Besiddelse af den attraaede Højderyg øst for Ypres og Tyskernes energiske, men haabløse Forsøg paa at hindre Angribernes Fremgang.

Med en Ihærdighed og Udholdenhed, der endog overgik det tyske Arbejde ved Verdun, førte Gnrlrne. Plumer, Gough, hvem Hovedopgaven var tildelt, og Anthoine, deres Tropper i Stød paa Stød fremad, hver Gang med et begrænset Maal og næsten hver Gang med Held til at naa dette Maal, til de endelig *den 6. November* — efter 99 Dages Forløb — stod

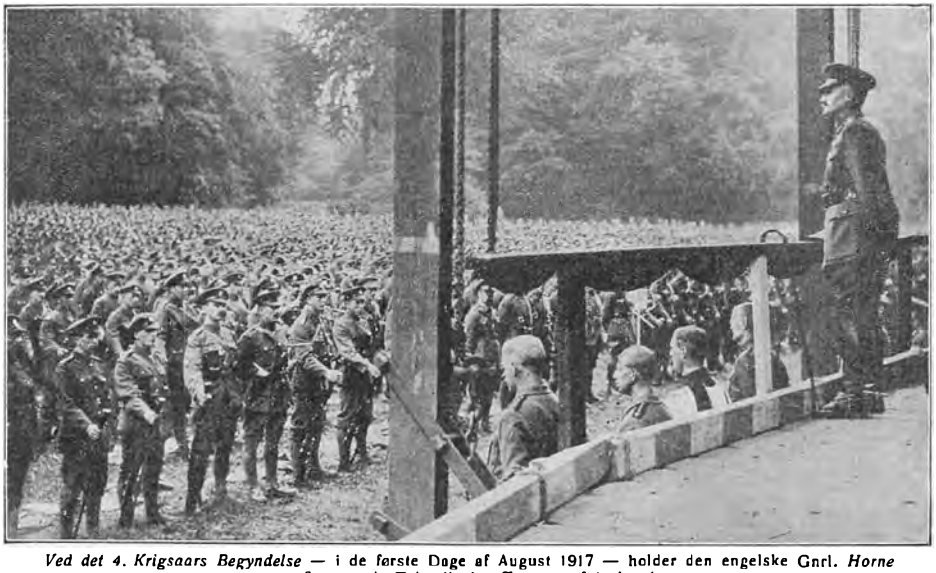

Ved det 4. Krigsaars Begyndelse — i de første Dage af August 1917 — holder den engelske Gnrl. *Horne* en flammende Tale til sine Tropper af 1. Armé.

sejrrige i Fjendens sidste Støttepunkter i *Passchendaele, Goudberg* og *Mosselmarkt.*

Englænderne nævner som paaviseligt at have deltaget i det 3. Slag ved Ypres bl. a. følgende *tyske Hærled:* IV. A.K., VI. R.K., XVII. og XIX. A.K. og II. bayerske K.; 3. Garde Div., Divisioner af VI., XII., XVI. A.K. og XIV., XXVII. og XL. R.K., 10. og 16. bayerske Div.; desuden de nye Divr. 121, 166, 207, 268, 214, 234, 235 og 236. Dette er alene i alt 27 Divisioner.

Det vil, naar der ikke kan gaas i Detailler, saa at alle spændende Situationer med deres tusinde Beviser paa Opofrelse og Heltemod kan belyses fuldt ud, blive meget for trættende at gennemgaa hele dette Virvar af Begivenheder. Vi nøjes med at tegne de tydelige Faser, hvori Kæmpeslaget faldt ganske af sig selv:

1. Fase: 31. Juli—11. August.

2. engelske Armés højre Fløj tager strax første Dag *La-Basse-Ville* ved *Warneton.* 5. Armé erobrer *Hollebeke, Lille Zillebeke, Hooge, Westhoek,*

Ved Daggry den 31. Juli 1917 gaar *fransk Infanteri* frem til Angreb ved *Bixschoote*. [„L'Illustration."]

Verloerenhoek, *Frezenberg*, *St. Julien* og *Pilkem*. Westhoek og St. Julien tager Tyskerne dog tilbage. *1. franske Armé*, der alt i Natten 27.—28. Juli er gaaet over Kanalen syd for *Het Sas*, tager *Steenstraate* og *Bixschoote*.

I Storm og Regn kæmpes der de næste Dage videre under voldsomme tyske Modangreb. *3. August* tager Englænderne atter *St. Julien*, men *5. August* erobrer 207. tyske Div. *Hollebeke* tilbage. *11. August* tages *Westhoek* paany fra 54. tyske R.Div.

2. Fase: 16.—27. August.

Formaalet er at vinde Linien *Gheluvelt—Zonnebeke—Langemarck—Brohovedet* ved *Drie Grachten*.

5. engelske Armé kommer ingen Vegne undtagen paa yderste venstre Fløj, hvor den strax første Dag tager *Langemarck* fra 79. R.Div., hvem 24. Div. forgæves iler til Hjælp, og *Wydendreft* fra 214. Div. Gnrl. Anthoine tager Brohovedet og besætter Terrainet vest for Wydendreft.

Atter talrige tyske Modangreb, navnlig *22.* og *27. August* og især i de mange Skovpartier i Centrum, men uden væsentlig Forandring i den gensidige Stilling.

3. Fase: 20.—24. September.

Den mellemliggende Maaned var af de Allierede benyttet til at sætte sig fast i de vundne Stillinger og til en omhyggelig Forberedelse til næste Fremstød. Gnrl. Plumers Front var bleven udvidet til *Westhoek*, og hans 2. Armé stod nu paa begge Sider af *Ypres—Menin Chausséen*

Generallt. *Sir A. W. Currie*, i Juni 1917 afløst Gnrl. Byng som Højstbefalende over de canadiske Tropper i Frankrig.

Zonnebeke efter Tyskernes Fordrivelse 26. Septbr. 1917. [Fotograferet af Australierne. „Times History of the War."]

med Front mod Sydøst, medens Gnrl. Goughs Angrebsretning betegnedes ved *Ypres—Roulers Chausséen* og *Jernbanen Ypres-Staden.* Vejret havde været frygteligt i August, var bleven lidt bedre nogle Dage ind i September, men Jordoverfladen var allevegne kun Mudder og Vandhuller.

2. engelske Armé tager første Dag *Veldhoek* og en Del af *Polygon Skoven,* 5. Armé *Zevenkote* og gør gode Fremskridt paa Udløberne fra Højderyggen øst for *Langemarck* trods heftig Modstand af 2. Garde Div., 36. Div. (XVII. A.K.) og 121., 208 og 234. Div. Stærke tyske Modangreb de følgende Dage, navnlig *24. September* kan ikke vinde det tabte igen.

4. Fase: 26. September—3. Oktober.

Den 26. og 27. gaar efter tysk Opgivelse 12 engelske Divr. frem til Angreb. Gnrl. Plumer erobrer *Højden 45* med Fortet „Hamlet Taarnet" og fratager 4. bayerske Div. og Dele af det polske V. A.K. hele *Polygon Skoven,* samt afviser ved *Menin Vejen* et Fremstød af 166. Div. Gnrl. Gough fortrænger 23. R.Div. (XII. A.K.) og 3. Garde Div. fra *Zonnebeke;* 6 tyske Modangreb her, det sidste foretaget af 236. Div., nytter intet. Talrige Kontrastød de følgende 6 Dage giver heller ikke Tyskerne noget Udbytte.

Bag den flanderske Front kaster Natten *28.—29. September* tyske Flyvere Brandbomber over *Dunkerque,* der brænder til *den 3. Oktober.*

5. Fase: 4. Oktober.

Ved et Fremstød paa denne Dag trænger 2. engelske Armé ind i *Pol-*

Parti af Valpladsen ved *Pilkem* den 1. August 1917.

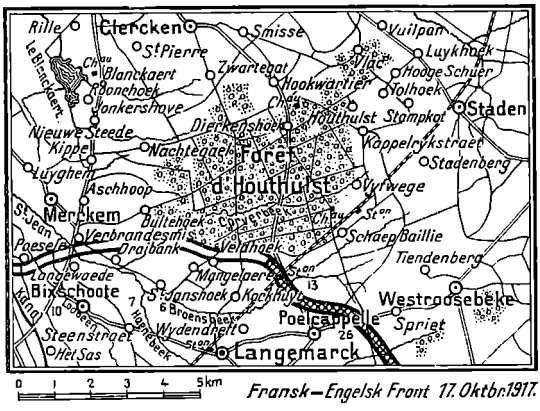

Terrainet omkring *Houthulst Skoven*.

derhoek og tager *Reutel*. 5. Armé bemægtiger sig *Broodseinde* og *Gravenstafel* og trænger ind i *Poelkapelle*.

6. Fase: 9.—10. Oktober.

Samtidig engelsk-fransk Offensiv: 5. engelske Armé tager første Dag Resten af *Poelkapelle* og det sydøstlige Hjørne af *Houthulst Skoven*, der blev angrebet netop, som 227. tyske Div. var ved at afløse Skyttegravsbesætningerne, hvad der frembragte en Del Forvirring hos Forsvarerne. Gnrl. Anthoine erobrer *St. Jean* og *Mangelaere* og med engelske Gardetroppers Hjælp *Koekuit*.

10. Oktober udkæmpes mellem 80 engelske, franske og tyske Flyvere et vældigt Luftslag over Hovederne paa Tropperne. Næste Dag standser Regnskyl Operationerne.

7. Fase: 12. Oktober.

Nyt Fremstød af 5. engelske Armé, det 5. i Løbet af en Maaned. Det bringer en lille Smule Terrainvinding mellem *Passchendaele* og *Houthulst Skoven,* men afbrydes ifølge engelsk Rapport af øsende Regn.

Belgisk Gnrl. *Ruquoi*. F. 1861. Indtraadt 16 Aar gammel i 7. Linie Inf. Rgt. Ved Krigens Udbrud Oberst og Chef for 3. L. Inf. Rgt. Saaret ved Anvers. Under det 2. Udfald fra denne Fæstning tager han ved et Bajonetangreb den af Tyskerne stærkt befæstede Landsby Den-Dries. Atter saaret ved Yser, meldt til Tjeneste paany i Juni 1915 og faar nu 5. Div. Januar 1917 Chef for Generalstaben i Stedet for den ved Døden afgaaede Gnrl. Wielemans.

8. Fase: 22.—27. Oktober.

Efter 10 Dages Smaakampe begynder *22. Oktober* igen et samlet Fremstød af 5. engelske og 1. franske Armé, hvortil fra *den 26.* slutter sig 2. engelske Armé nord for *Gheluvelt* og, for første Gang angribende siden det 2. Slag ved Ypres, *den belgiske Armé*. Overfor Englænderne stod øst for *Houthulst* 26. tyske R. Div. (XIII. R.K.) og 3. Marine Div. (den ødelagte 5. bayerske Div. var bleven trukket tilbage), overfor Franskmændene 40. og 58. tyske Div. Englænderne vandt kun smaat frem, de skyder Skylden paa Vejret. Franskmændene erobrede *den 22.* først *Draibank*, de og Belgierne den 27. Landsbyerne *Verbrandenmis, Aschoop, Merckem* og *Kippe* og 2 Dage senere Luyghem.

9. Fase: 30. Oktober.

5. engelske Armé støder videre frem mod *Passchendaele*, hvis Udkanter efter engelsk Be-

Parti af Terrainet mellem Jernbanen *Ypres—Staden* og den lille By *Veldhoek* med Levningerne af *Houthulst Skoven* i Baggrunden. Vejviseren „Broembeek" var rejst af Tyskerne. [„Le Pays de France.]

retning besættes af canadiske Tropper. Kampen er overordentlig heftig og blodig. Tyskerne betegner Angrebene som afslaaede, undtagen vest for Paschendaele, hvad der altsaa stemmer med engelsk Rapport.

10. Fase: 6. November.

Canadierne erobrer *Passchendaele, Goudberg* og *Mosselmarkt.*

I de 3 Maaneder siden Begyndelsen af August havde bogstavelig talt *næsten hele Englændernes Offensivkraft* været koncentreret paa den lille Strækning mellem Hollebeke og Houthulst. *Havde denne Anspændelse været resultatløs?* Tyskerne har ikke været ene om i deres Bulletiner at reducere lidte Uheld til det mindst mulige. Dette kan være praktisk, ja, nødvendigt for at forebygge Nedtrykthed eller endog Panik i egne Rækker. Men naar man i Tyskland allerede 2. August 1917, altsaa midt i den 1. Fase af Slaget og den, der bragte de Allierede størst Terrainvinding, betegnede disses Offensiv som et Gennembrudsforsøg, der var fuldstændig knust, saa laa det dog for langt fra Sandheden. Intet af Marschal Haigs enkelte Fremstød i det 3. Slag ved Ypres var noget Gennembrudsforsøg. Marschallens Plan gik indtil videre kun ud paa *Skridt for Skridt* at arbejde sig fremefter for at *erobre Højderyggen, og den 6. November havde han,* som alt bemærket, *naaet dette sit Maal.*

At baade Angreb og Forsvar havde kostet blodige Ofre, er en Selvfølge. Derom senere.

Blandt de Aflastningsangreb — Angreb for at lokke Fjendens Reserver bort eller holde dem borte fra den aktuelle Front —, som de sydlige

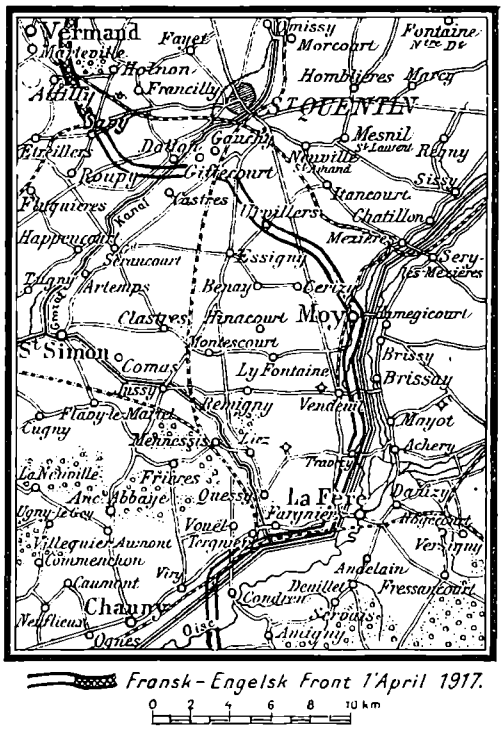

Egnen omkring *St. Quentin* og *La Fère* med *Oise* og *Oise Kanalen*, samt *Crozat Kanalen*. [Efter „Le Pays de France".]

engelske Arméer foretog under Kampene i Flandern, skal vi indskrænke os til at omtale et større Offensivforetagende, iværksat af *1. Armé* den *16. August*, altsaa under Ypres Slagets 2. Fase, over hele Linien fra *Scarpe* til *Hulluch*. Hovedobjektet var aabenbart *Lens*. Det canadiske Korps under Befaling af Bygns Efterfølger, Gnrl. *Currie*, havde Hovedarbejdet og erobrede bl. a. den fra Kampene øst for *Loos* i 1915 bekendte *Høj 70*, hvilken 4. tyske Garde Div. og 220. Div. forgæves søgte at tage tilbage. Canadiernes Angreb fortsattes lige til *3. September*, men Lens lykkedes det fremdeles ikke at tage. Byen med Omgivelser var for stærkt befæstet og for godt forsvaret.

I Egnen ved *Laventie gjorde de portugisiske Hjælpetropper* ifølge Englændernes Beretninger ved flere Lejligheder særdeles god Fyldest.

C.
De fransk-engelske Offensiver 1917 mod Hindenburg Liniens Midtfront.

Det var *den franske 3. Armé*, Gnrl. *Humbert*, den engelske *4. Armé* under *Rawlinson* og *5.* under *Gough*, der havde forfulgt de vigende Tyskere over Midtfronten. Gnrlrne. Humberts og Rawlinsons Fløje stødte, som det alt tidligere er meddelt, da Fremmarchen var standset, sammen tæt vest for *St. Quentin* ved Chausséen fra *Ham*, Rawlinsons og Goughs Fløje mellem *Épéhy* og *Gouzoucourt*. Fra April Maaneds Begyndelse, da de Allieredes Offensiver mod Hindenburg Liniens Fløje aabnedes, faar disse Arméer til Opgave kun at binde saa mange fjendtlige Styrker som muligt, altsaa at føre en henholdende Kamp med dette Maal for Øje. Et ganske tilsvarende Hverv har ligeledes den tyske Midtarmé, *2. Armé*, Gnrlobst. *v. d. Marwitz*, som forsvarer Linien *St. Quentin—Cambrai*.

Operationerne paa nævnte Frontstrækning reduceres derfor hele Aaret 1917 igennem til Smaafægtninger, der naturligvis har deres Opgave at

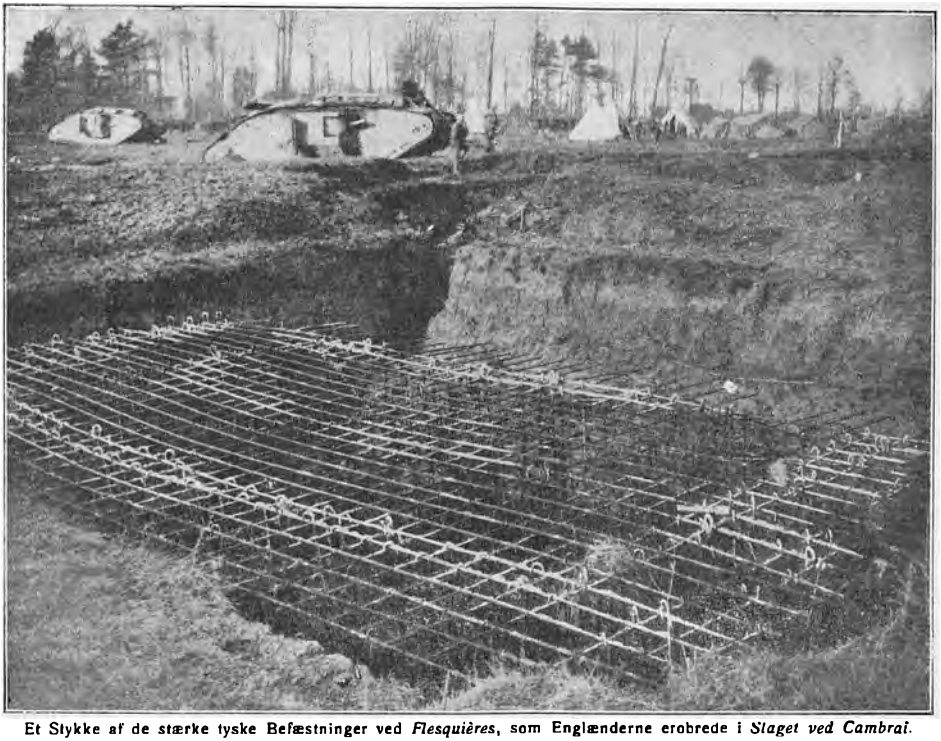

Et Stykke af de stærke tyske Befæstninger ved *Flesquières*, som Englænderne erobrede i *Slaget ved Cambrai*.

løse, men ellers er uden Betydning for Situationen i Almindelighed, hvorfor vi heller ikke skal beskæftige os med dem.

En Undtagelse herfra danner dog til Dels Kampene foran de to nysnævnte Byer, *Saint-Quentin*, der dominerer *Somme Dalen* og *Plateauet mellem Somme og Oise,* og *Cambrai,* der spærrer *Schelde Dalen* og *Chausséerne* og *Banerne* over *Valenciennes* til Belgien. Med de ved dem anlagte tyske Befæstninger udgjorde de Hovedpartierne i hele den nye Del af Tyskernes Forsvarsfront. Her maatte for det første disse sikre sig mod Overraskelser, som kunde have skæbnesvangre Følger, og Modstanderne maatte, dersom de i et givet Øjeblik fik Indtrykket af, at der var et Kup at gøre, prøve paa at benytte Lejligheden.

Foran *St. Quentin* stod Gnrl. *Humbert*, som det erindres, *4. April* i Linien *Moy—Urvillers—Dallon.* De haarde Kampe om disse Punkter var alt begyndt *1. April.* Samtidigt havde Englænderne taget *Francilly* og *Holnon* og gik derfra frem til *Fayet.* De Allierede beherskede nu fra Syd, Vest og Nord Staden St. Quentin, som de begyndte at beskyde *7. April.* Vel førtes der saa derefter med Mellemrum hyppige Artilleridueller og Smaafægtninger paa dette Punkt af Fronten — heftigst synes de at have været i første Halvdel af Juni og i Begyndelsen af August Maaned, altsaa som Aflastningsoperationer samtidigt med Slaget ved Wytschaete—Messines

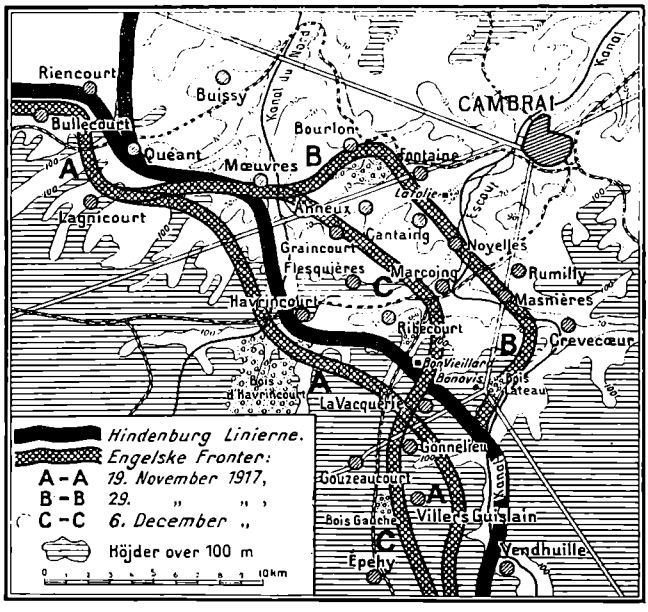

Fronter under *Slaget ved Cambrai* 19. November til 5. December 1917. [Efter „Land & Water" og „Militär-Wochenblatt".]

og med de første Faser af Slaget ved Ypres (*15. August* kom Katedralen i *St. Quentin* i Brand, efter Tyskernes Paastand ved franske Granater, efter Franskmændenes Paastand stukket i Brand af Tyskerne) —, men nogen stor Indsats gjorde hverken Franskmændene eller Englænderne her, og Stillingen forblev 1917 temmelig uforandret for begge Parters Vedkommende.

I *November 1917* synes *den tyske Frontinddeling og Arméernes Fordeling i Frankrig og Belgien* at have været følgende:

A: *Kronprins Rupprecht af Bayerns Frontafsnit*, strækkende sig fra *Havet* til *St. Quentin*, Hovedkvarter *Mons: 4. Armé*, Gnrlobst. *Sixt v. Arnim*, indtil *Lys Floden*, Hovedkvarter *Courtrai; 6. Armé*, Gnrlobst. *v. Quast*, til nordøst for *Quéant* (det lille Vandløb *Agache*), Hovedkvarter *Tournai; 2. Armé*, Gnrlobst. *v. d. Marwitz*, til *St. Quentin*, Hovedkvarter *Le Cateau.*

B: *Kronprins Wilhelm af Preussens Frontafsnit*, strækkende sig til Østudkanten af *Argonne*, Hovedkvarter *Charleville: 1. Armé*, Gnrlobst. *Fritz v. Below*, vestlige Aisne Afsnit, Hovedkvarter *Marle; 7. Armé*, Gnrlobst. *v. Boehn**), østlige Aisne Afsnit og Vestchampagne til *Suippe*, Hovedkvarter *Rethel; 3. Armé*, fremdeles Gnrlobst. *v. Einem*, Østchampagne og Argonne, Hovedkvarter *Vouziers.*

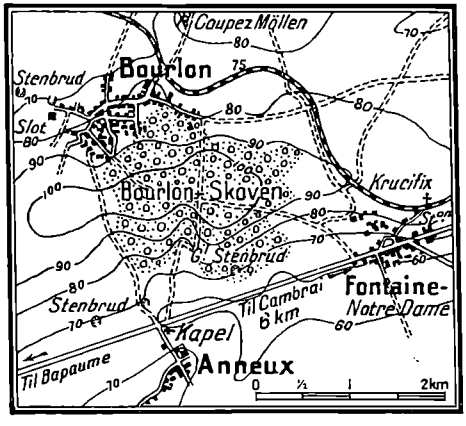

Den fra *Slaget ved Cambrai* berømte *Bourlon Skov.*

C: Gnrlobst. *v. Gallwiz's Frontafsnit*, Verdun Afsnittet og *Woeuvre*,

*) Efter „The Times History of the World" foroven Side 739 fejlagtigt kaldet Boehm.

Hovedkvarter *Montmédy. 5. Armé, Gallwitz* selv, Verdun Afsnittet, Hovedkvarter *Montmédy*, (eller Gnrl. *v. François*, Hovedkvarter *Stenay?); Arméafdeling C,* formentlig endnu Gnrl. *v. Strantz*, Woeuvre.

D: *Hertug Albrecht af Württembergs Frontafsnit.* Lothringen og Elsass, Hovedkvarter *Strassburg.* Herunder *Arméafdelingerne A og B.*

SLAGET VED CAMBRAI 20. NOVEMBER TIL 5. DECEMBER 1917.

12 km syd for *Cambrai* bøjede *Hindenburg Linien* fra Retningen Syd—Nord af i Nordvest til Egnen ved *Bullecourt*, hvor de tyske Linier siden Slaget ved Arras atter løb mod Nord. Af Terrainhindringer findes her foran Cambrai kun *Canal du Nord (Schelde Kanalen).* Kunde Englænderne bryde igennem paa dette Sted, tage Cambrai og maaske trænge længere frem, var der Udsigt til at oprulle den tyske Front foran *Arras.* Gnrl. *Sir Julian Byng* fik Ordre til at gøre Forsøget.

Tysk Gnrloberst. *v. Einem, genannt v. Rothmaler.* F. 1853. Deltog som Sekondlt. med 14. Ulan. Rgt. i Krigen 1870—71. Gentagen Tjeneste i den store Generalstab. 1897 Obst. 1900 Gnrlm. 1901 Direktør i Krigsministeriet. 1903—09 preussisk Krigsminister. 1907 Kav. Gnrl. Ved Krigens Udbrud Chef for VII. A.K., men i September 1914 overtaget 3 Armé i Stedet for den sygemeldte Gnrlobst. v. Hausen. Han er den eneste af Armécheferne fra Krigens første Maaneder, der endnu i 1917 har denne Stilling paa Vestfronten.

Fremstødet, der fastsattes til efter Midten af *November*, vilde man prøve paa at give Form af et regulært Overfald, uden Artilleriforberedelse. Pigtraadshindringerne skulde Tankene ødelægge, og en vældig Park, mellem 3 og 400, af disse Krigsmaskiner stilledes til Byngs Raadighed. Tankene skulde følge lige bag Spærreilden, der blot havde til Formaal at holde Tyskerne nede i deres Skyttegrave, og tæt efter Tankene skulde saa Infanteriet gaa frem.

Til det engelske Angreb var bestemt 7 Inf. og 4 Kav.Divisioner, hvilke sidste, naar et Gennembrud lykkedes, skulde støde frem paa begge Sider af *Cambrai* og derpaa tage Retning bag den tyske Front foran *Arras.* Hovedangrebet agtedes ført frem fra Linien *Villers-Guislain—Lagnicourt* direkte mod *Cambrai*, medens udenfor Fløjene samtidige Stød rettedes mod *Vendhuille* og *Quéant* tor at beskæftige Fjenden her.

Forberedelserne og Troppesamlingerne var trufne med største Forsigtighed og Hemmelighedsfuldhed, Larmen af de støjende Tankes Opmarche var bleven overdøvet ved stærk Skydning med Artilleri og Maskingeværer. Mindre godt Vejr og de engelske Flyvere havde hindret de tyske Flyvere i at opdage noget.

20. November 7¼ Morgen lige i Gry lægger Spærreilden sig over forreste tyske Linie, og det engelske Artilleri indhyller Højdepartiet ved

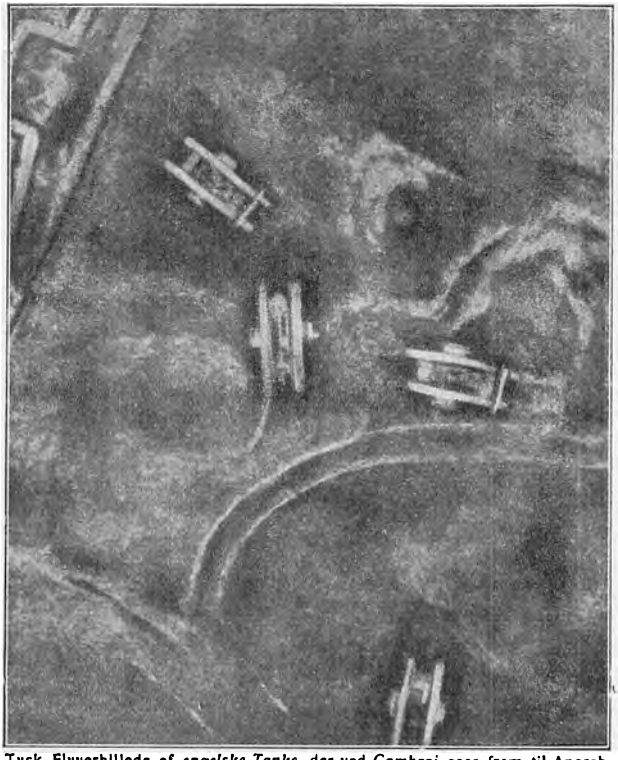

Tysk Flyverbillede af *engelske Tanks*, der ved *Camhrai* gaar frem til Angreb. [„Le Pays de France."]

Flesquières i et Slør af Røg for at hindre Observationer. Bag Granathaglen vælter Tankenes Masse sig som uhyre Spøgelser frem gennem Taagen og ind over Skyttegravene. Det stærkt befæstede *Flesquières* holder den tapre tyske Besætning til om Aftenen, men øst for Byen tager Englænderne i Løbet af Formiddagen næsten i ét Træk *La Vacquerie*, *Bon-Avis*, *Lateau Skoven*, *Ribécourt*, *Marcoing* og *Noyelles*, og Kavaleriet gaar over *Canal du Nord* og gennem *Rumilly* videre mod *Cambrai*. Vest for Flesquières lykkes det de engelske Tropper at bemægtige sig *Cantaing*, *Graincourt* og en Del af *Anneux*.

21. November mister Tyskerne Resten af *Anneux*, *Fontaine-Notre-Dame*, *Bourlon* Skoven og Byen af samme Navn, hvilke sidste tvende Punkter dog atter maa opgives. Mod *Moeuvres* strander alle Angreb.

22. November fravrister V. tyske A.K. den tapre højskotske Division atter *Fontaine*, og ved *Moeuvres* holder Divisioner af VIII. og X. tyske A.K. fremdeles Stand.

23. November trænger engelske Tanks paany ind i *Fontaine* og *Bourlon Skoven* og *Bourlon*. I Fontaine holder den tyske Besætning det engelske Infanteri paa Afstand, og Tankene inde i Byen skydes i Stykker eller fordrives. Bourlon og Skoven maa Englænderne for 2. Gang rømme, de tager begge Dele for 3. Gang, men fordrives af den tyske Gardes Tropper og en Div. af II. A.K. igen for 3. Gang fra Byen.

Allerede nu er det tydeligt, at der i alt Fald denne Gang ikke kan naas noget Sammenbrud, og under fortsatte heftige Kampe søger Englænderne foreløbigt at sætte sig fast i de erobrede Positioner, men *den 29.* har v. d. Marwitz faaet store Forstærkninger, 10—12 Divr., samlet ved Cambrai og udstedt følgende Befaling til sine Tropper:

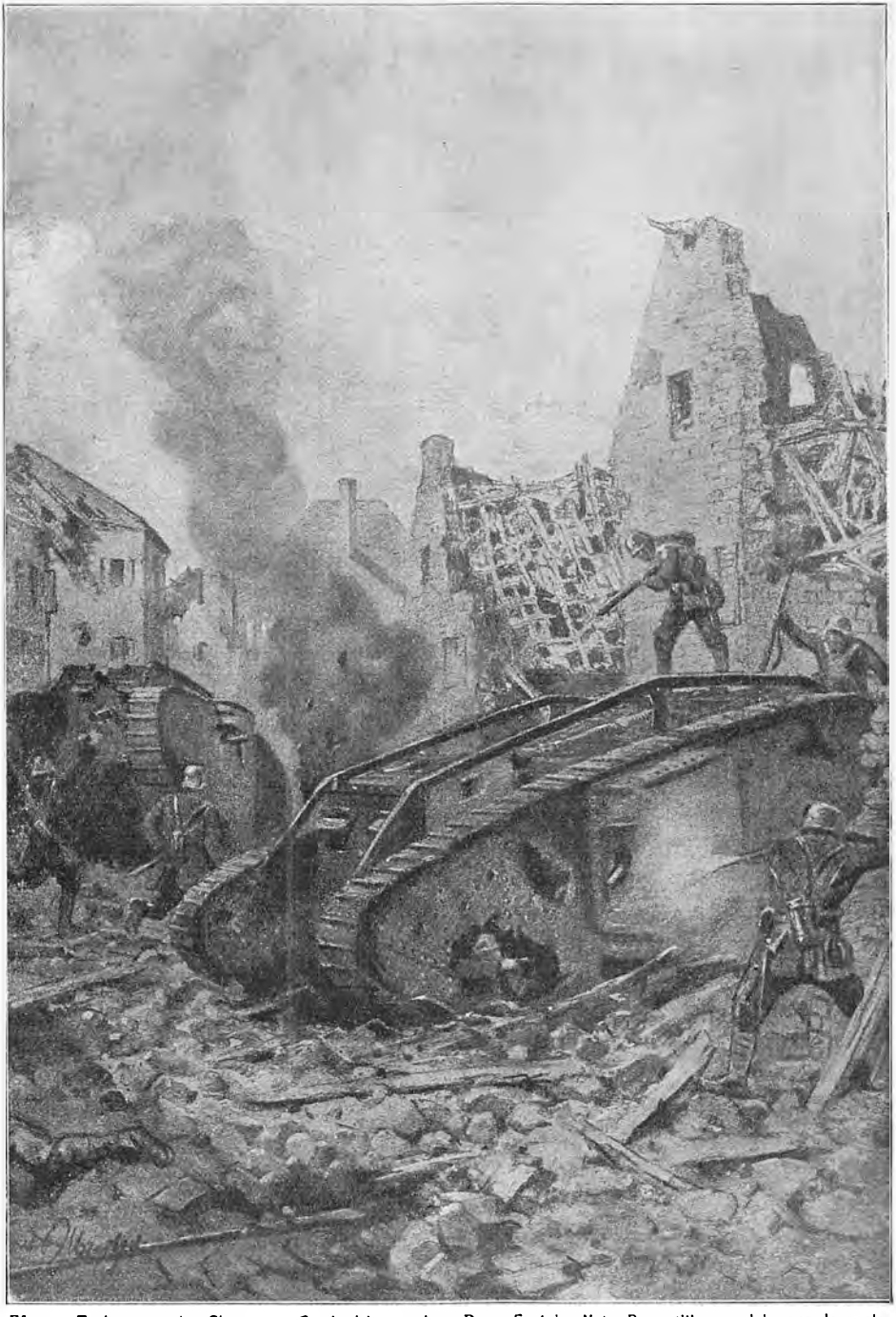

Efter at Tyskerne under Slaget ved *Cambrai* har erobret Byen *Fontaine-Notre-Dame* tilbage, ødelægger de nogle engelske Tanks, der er afskaarne og ikke kan slippe bort. [Kurd Alrecht i „Leipziger Illustrierte Zeitung".]

Parti af *Canal-du-Nord* syd for *Cambrai* mellem *Crèvecoeur* og *Marcoing* efter Tyskernes Fordrivelse i November 1917.

„Soldater af 2. Armé!"

„Ved at kaste talløse Tanks ind i Kampen har Englænderne *den 20. November* vundet en Sejr ved Cambrai. Det var deres Hensigt at bryde igennem, men det lykkedes dem ikke, takket være de Troppers glimrende Modstand, som var sat til at standse deres Fremgang."

„Vi vil nu forvandle deres begyndende Sejr til et Nederlag ved et omfattende Modangreb. Fædrelandet vogter paa Jer og venter, at hver Mand gør sin Pligt!"

Det skulde lykkes v. d. Marwitz ved en energisk Modoffensiv at rive Byng den haabede store Sejr ud af Haanden og at *afværge den største Fare, der endnu havde truet Hindenburg Linien.* Hurtigheden, hvormed Tyskerne traf deres Modforholdsregler, viser ogsaa bedre end noget andet, i hvor høj Grad de følte, at denne Fare var til Stede.

Gnrl. Byng havde sat sig i Besiddelse af en Halvkreds ind i Hindenburg Linien. Terrainet var her opfyldt af lave Bakker og ikke overskueligt fra de nye engelske Stillinger hverken mod Øst eller Nordvest. Fra disse Retninger kom ogsaa det tyske Modstød.

30. November bryder tyske Divr. syd for *Crèvecoeur* ganske overraskende frem over *Canal du Nord*, stormer *Villers-Guislain* og *Gonnelieu* og vender sig herfra mod Nord, medens andre Divisioner dels fra *Fontaine*, dels fra *Mooeures* søger at afskære den engelske Besætning i *Bourlon Skoven. 1. December* maa Englænderne rømme *Masnières*, *3. December* stormer Tyskerne *La Vacquerie.*

De engelske Forbindelseslinier bag det erobrede Fremspring er nu under virksom tysk Artilleribeskydning, men haardnakket holdes *Marcoing*,

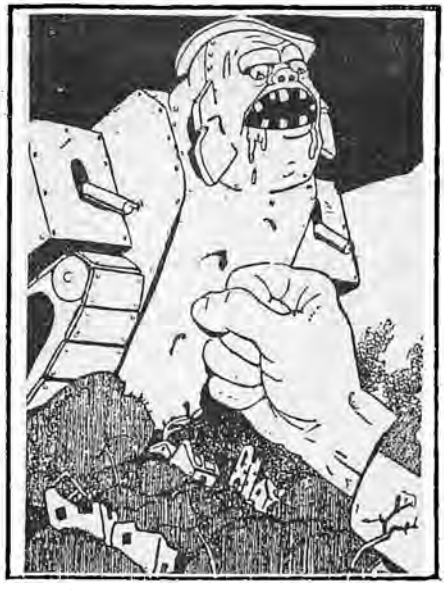

To Karikaturtegninger, hvis Forudsætninger ikke slog til:

Det „strategiske" Tilbagetog.
Hindenburg: „Jeg afslaar bestemt at stoppe op her oftere!" (Man bemærke Lappen paa Benklæderne med Paaskriften „Gott strafe England".)
[„London Opinion."]

Den frygtelige Tank.
„Den tyske Næve kan hver Gang standse dem." (Som bekendt, varede det ikke længe, inden Tyskerne indsaa Nytten af Tankene og selv lavede dem efter.)
[„Meggendorfer Blätter."]

Noyelles, Cantaing, Anneux og *Bourlon Skoven* endnu til den 7. *December*, da alle disse Punkter og delvis *Graincourt* maa rømmes.

Slaget ved Cambrai, der var kommet over Tyskerne som et Lyn fra klar Himmel, og hvis første Resultater var bleven hilst med Jubel i London og Paris, fordi det syntes at varsle det Gennembrud, man her virkelig havde tilsigtet, var ganske vist endt med en lille Terrainvinding, idet Fremspringet foran de erobrede Byer *Havringcourt, Ribécourt, Flesquières* i Areal var større end det omkring de tabte Punkter *Villers-Guislain, Gonnelieu* og *La Vacquerie.* Men *Gennembrudsforsøget var mislykkedes.*

Tabene paa begge Sider var store, men kun om det gensidige Bytte foreligger der Oplysninger: Englænderne meldte at have taget 11,300 Fanger og 138 Kanoner, Tyskerne at have taget 9000 Fanger, 148 Kanoner, 716 Maskingeværer, og at 70 Tanks efter Slaget laa sønderskudte i deres Linier.

Englænderne opgav i Begyndelsen af 1918 deres *Bytte* paa den europæiske Vestfront for Aaret 1917 til 74,349 Fanger, hvoraf 1572 Officerer, dertil 542 Kanoner, 647 Løbegravsmorterer og 2422 Maskingeværer (det engelske Krigsministeriums Rapport for Aaret 1917, fremlagt i Parlamentet, nævner dog kun 73,131 Fanger og 531 Kanoner). Samtidigt nævntes *fra*

fransk Side saa store Tal for de samlede *tyske Tab* i Vest 1917 som 100,000 Døde, 400,000 Saarede og 100,000 Fanger.

Tyskerne anfører tilsvarende store Tal for *de Allieredes Tab.* Englænderne angiver selv deres Tab af Fanger i Vest i hele Aaret 1917 til c. 27,200, af Kanoner til 166.

Det har stor Interesse at kende det virkelige Omfang af disse frygtelige Ofre af Menneskers Liv og Velfærd. Men det vil vist være heldigt ikke under Skildringerne at dvæle alt for meget ved de endnu ofte for skønsmæssige Opgørelser af denne Art. Vi vil sikkert ved Værkets Afslutning kunne komme i Besiddelse af mere tilforladelige og fyldigere Oplysninger.

I sin Rapport over Aarets Begivenheder af 25. December 1917 fortæller Feltmarschal *Haig*, at hans oprindelige med Marschal Joffre i November 1916 aftalte Planer for 1917 havde gaaet ud paa at forcere Tyskernes Saillant ved *Ancre* og *Schelde*, saa at tage *Vimy Ryggen* og derpaa at sætte alle sine Kræfter ind i *Flandern*, hvad han haabede at kunne begynde paa allerede i Maj eller senest i Juni. Men ved Nytaar 1917, da Forberedelserne til fornævnte Hovedaktion i Flandern var i fuld Gang, havde den nye franske Overgeneral *Nivelle* overtalt ham til at deltage i *den forenede fransk-engelske Offensiv mod Hindenburg Linien.* Prisen for Erobringen af *Chemin-des-Dames* havde dog været for høj, de franske Tab saa tunge, at en Fortsættelse her i Nivelles Aand var bleven opgivet, idet dennes Efterfølger, *Pétain,* havde besluttet sig til at afvente *de amerikanske Forstærkningstroppers Ankomst.* De saaledes ændrede Dispositioner havde medført en 3 Maaneders Udsættelse af Operationerne i Flandern indtil et Tidspunkt, da Vejret lagde næsten uovervindelige Hindringer i Vejen for en blot nogenlunde hurtig Fremgang.

I „The Fortnigthly Review"s Martshæfte 1918 udtales der, at det næppe havde været nødvendigt af Hensyn til Fællesoffensiven at udskyde Flandern Offensiven. Man maatte dog vide, at i disse Egne Vejrforholdene som Regel er vanskelige om Efteraaret; Maj vilde rimeligvis have givet bedre Chancer og bragt *Hindenburg* i større Forlegenhed, bl. a. paa Grund af den større Afstand mellem Hovedangrebspunkterne. Det forekommer os, at det engelske Tidsskrift har Ret heri.

Imidlertid — det i sine Former og skiftende Situationer interessante Slag ved Cambrai *udvidede* en Smule det *Hul*, 3. engelske Armé under Slaget ved Arras havde slaaet i *Hindenburg Linien.* Hullet foran *Cambrai* og *Douai* i Forbindelse med de Brud, den tyske Forsvarslinie i Vest havde faaet i *Champagne*, ved *Aisne* og i *Flandern* var i og for sig jo *Fremskridt*, der kunde have fyldt *de Allierede* med berettigede Forventninger om virkelige Sejre. Men i den store Regnskabsprotokol havde *Cen-*

tralmagterne som temmelig rigelig Modvægt faaet noteret nogle meget truende Kreditposter, nemlig efter *Rumæniens nylige Nederlag den store italienske Katastrofe i Oktober og November 1917* og frem for alt *Ruslands totale Sammenbrud.* Havde ikke netop i dette Aar, den nye stærke Forbundsfælle, *Nordamerikas Forenede Stater*, stillet sig ved Ententemagternes Side, vilde disses Krigsudsigter have været, om end naturligvis ikke trøstesløse, saa dog ikke saa lidt usikre. At man paa modsat Side, men navnlig i *Tyskland* ved Aarets Udgang var sejrsberust, kan ikke undre. Vi skal i det følgende Kapitel betragte de indre Foreteelser og den vældige Kraftudvikling, som har præget Forholdene i den store europæiske Centralstat i Verdenskrigens første halvfjerde Aar.

Det belgiske Fort ved Mons (Flamsk: *Bergen*) besat og udbedret af Tyskerne. — Den meget gamle By, der nu er Hovedstad i Provinsen *Hainaut* skal oprindeligt være opstaaet omkring et af Cæsar under Krigene i Gallien anlagt Fort. Den ligger ved den lille Flod Trouille og Canal-du-Centre, der forbinder Sambre med Schelde (l'Escaut). Fra det 14. Aarhundrede til 1862 var Mons Fæstning, udholdt mange Belejringer og var snart i Spaniens, snart i Hollændernes, Franskmændenes og Østrigernes Hænder. I 1904 havde den 27,000 Indbyggere. Under Verdenskrigen var den i lange Tider Hovedkvarter for Kronprins Rupprecht af Bayern.

Tyske Soldater afrejser til Fronten i August 1914.

XXIX.

Tysklands indre Forhold fra Krigens Udbrud til Februar 1917. Fredsforsøgene omkring Nytaar 1917. Den tyske militære Kraftudvikling.

Det Tyskland, som traadte ind i Verdenskrigen i August 1914, var en stærk og fasttømret Stat, endnu stærkere, end Tyskerne selv anede. Det var tillige blevet et meget rigt Land. Handel og Industri havde bragt mange Penge til Tyskland, de smarte tyske Forretningsmænd havde i vid Udstrækning fortrængt de franske og engelske baade fra det europæiske og de oversøiske Markeder. De tyske Banker arbejdede i bevidst national Aand og banede Vejen for tysk Arbejde i alle Nabolande. Der var saaledes opstaaet en helt ny Rigmandsklasse, som fortrængte det gamle tyske Borgerskab og med Held konkurrerede med de tidligere eneherskende tyske Junkere. Denne nye Klasse havde knapt nok opnaaet Kulturens Yderside, i Vittighedsbladene spottes tidt nok dens udannede Overmod *(Protzentum)*.

Visse Egne af Tyskland havde haft en særlig rivende Udvikling. Dette gjaldt saaledes de rhinsk-westfalske Egne, hvis Mineralrigdomme var udnyttede med overlegen Dygtighed og efter videnskabelige Metoder. Di-

striktets egne Kul og de lothringske Jerngruber var Forudsætningerne for den mægtige Industri; hele Omraadet var opfyldt af en Skov af Fabriksskorstene, og Kulrøgen drev tæt over Landet *(det sorte Tyskland)*. Her laa f. Ex. Byen *Duisburg*, der i Løbet af 40 Aar havde udviklet sig fra en stille Middelaldersby til en af Verdens største Indlandshavne og var Udgangspunkt for Kanalen fra Rhinen til Weser, der i øvrigt først blev helt færdig under Verdenskrigen. Tæt ved laa f. Ex. *Essen*, der helt beherskedes af Familien *Krupps* Vaabenfabrikker. En af Distriktets største og mest typiske Matadorer var *August Thyssen*, der i Slutningen af 1860'erne var begyndt med en beskeden Kapital paa 60,000 Mark og 1914 ejede ca. 300 Millioner.

Albert Ballin.
Direktør for „Hamburg-Amerika Linien".

Det hastige Forretningsliv passede godt for *Jøderne*, der ved deres tidlige Modenhed og Sammenhold havde opnaaet at spille en langt større Rolle, end man maatte formode efter deres ringe Tal (ca. $^1/_2$ Million). De indtog en fremtrædende Plads indenfor Bankverdenen, Industrien (saaledes *Rathenau*, der var Direktør for „Allgemeine Elektricitäts Gesellschaft" (A. E. G.), Søhandelen (saaledes *Ballin*, Direktøren for „Hamburg-Amerika Linien"). Paa det aandelige Omraade var deres Indflydelse om muligt endnu større, vi nævner Forfattere som *Hauptmann*, Skuespillere som *Max Reinhardt*, Journalister som *Maximilian Harden*, Redaktør af „Zukunft", og *Th. Wolff*, Chefredaktøren for „Berliner Tageblatt". Intet Under, at der opvoxede en stærk *Antisemitisme* for at bekæmpe Jøderne; den fik dog ikke synderlig Indflydelse, og Kejseren ydede tit i den Grad Jøderne sin Gunst, at det vakte Uvillie hos Junkerne.

Jødefjenderne klagede ofte over, at det var Jøderne, som havde ødelagt den gamle tyske Idealisme og „Innerlichkeit" og gjort Tiden materialistisk. At Jøderne alene havde Skyld derfor, er ikke rimeligt, men sikkert er det, at Klagen var vel grundet. Der herskede en stor Glæde over Penge, og der levedes højt, navnlig i Berlin. De Anklager for Overdaadighed og Usædelighed, som rettedes mod Paris, kunde med større Ret vendes mod Berlin. Det var først Krigen, der lærte Tyskerne Maadehold.

Maximilian Harden, f. 1861. Grundlagde „Die Zukunft" 1892.

Med Rigdommen fulgte en anden uheldig Side, Mangelen paa almindelige, navnlig politiske,

Interesser. Tyske Forretningsmænd arbejdede saa strængt og ensidigt, at de blev Specialister og kun fik Sans for deres eget Fag; hvad Statsstyrelsen angik, mente de, at alt gik godt, og at en god Borger maatte afholde sig fra Kritik.

Og dog var Regeringsformen efter vesteuropæiske Begreber meget gammeldags. Til *den tyske Rigsdag* foregik Valgene ganske vist ved al-

Socialdemokraten *Wendel* (meldte sig som Frivillig). Commerzienrath *Schwertfeger*. *Werner* (Fremskridtpartiet).

mindelig Valgret, men der var ikke Tale om parlamentarisk Styrelse. Kejseren valgte frit og selvstændigt sine Ministre og endda saaledes, at der ikke var nogen Førsteminister, der var de Øvriges Leder, og efter hvem Kabinettet havde Navn. Rigskansler, Marine-, Krigs-, Indenrigsministre etc. stod uafhængige af hverandre, kun afhængige af Kejseren. Underjordiske Intriger og Hofindflydelse spillede derfor ogsaa en stor Rolle ved Ministerbesættelser. Naar Rigsdagen en enkelt Gang som ved *Zabernaffæren* (se I. Afsnit S. 77) mandede sig op til at vedtage et Mistillidsvotum, tog Regeringen aldeles ikke Hensyn dertil.

Regeringen var derfor til langt ind i Verdenskrigen rent konservativ. Den kunde saa meget lettere være det, som Rigsdagen i *Forbundsraadet,* en Samling af Gesandter fra Forbundsstaterne, havde en sikker konservativ Modvægt, og som den største Forbundsstat *Preussen* havde en meget gammeldags Forfatning.

Fru Bertha Krupp v. Bohlen.

Den preussiske Landdag valgtes indirekte, gennem Valgmænd. Den første Trediedel af Valgmændene valgtes af de Vælgere, der betalte den øverste Trediedel af Skatterne, i Reglen kun ganske faa, undertiden en enkelt Mand. Den anden Trediedel valgtes af dem, der betalte den anden Trediedel. Den almindelige Valgret beherskede følgelig kun den ene Trediedel af Valgene, og Landdagen var derfor altid en meget konservativ Forsamling. Som yderligere Garanti var der et Førstekammer, *Herrehuset,* sammensat af dels arvelige, dels kongevalgte Medlemmer af de store Slægter.

I de øvrige Forbundsstater var Forfatningen mere eller mindre konservativ. Den værste rent middelalderlige Forfatning fandtes i *Mecklenburg*, hvor Adelen, Ridderskabet, var eneraadende. Frisindet herskede kun i Dele af Sydtyskland, særlig *Württemberg,* hvis Befolkning da ogsaa i Optræden var fjernest fra den preussiske Stivhed.

Ogsaa *Kommunalforfatningen* i Preussen var indrettet saaledes, at Regeringen og Overklassen beherskede den. En preussisk *Landraad* (Amtmand) havde en ganske anden Magt end den tilsvarende danske. Embedsmændene, hvis Antal var meget stort, skulde stemme, som Regeringen ønskede det, ɔ: konservativt. Ved Valggeometri og Valgtryk opnaaede Regeringen derfor altid mange flere Stemmer, end den kunde gøre Krav paa. Til Landraader og Borgmestre valgtes i oftest paalidelige ministerielle Embedsmænd, mest adelige; de var i Reglen dygtige og hæderlige, men styrede til Overklassens Fordel. Strammest var naturligvis Forholdene i Grænseegne med et ikke-tysk Flertal, saaledes i Nordslesvig; man vil f. Ex. erindre, at, skønt de nordslesvigske Kredse var overvejende danske, havde Tyskerne Flertal i alle Kredsdage (Amtsraad).

Ernst Bassermann, f. 1854 † 1917.

Mod hele dette bureaukratiske Styresæt, der var nedarvet og dybt indgroet i Sædvane og Tankegang, kæmpede de liberale Strømninger i den folkevalgte tyske Rigsdag i Reglen forgæves. Og hele Folkets Opdragelse, hvorved Hovedvægten blev lagt paa Orden og Disciplin samt paa den størst mulige Udvikling af Fædrelandskærlighed og national Overvurdering, bevirkede efter den amerikanske Gesandt *Gerards* rigtige Karakte-

Tysk Infanteri afmarcherer til Manøvre.

ristik, at selv Rigsdagens saakaldte Venstregrupper ofte var meget lidt frisindede, ja, at der egentlig kun indenfor visse Dele af Socialdemokratiet fandtes Elementer, der kunde udvikle sig til et virkeligt Frihedsparti.

Der fandtes en lang Række politiske Partier i Tyskland. Længst til Højre stod de *Konservative* og de dermed nøje forbundne *Frikonservative,* der i Rigsdagen kun var et lille Mindretal, men i den preussiske Landdag næsten beherskede Flertallet. Disse to Partier repræsenterede Godsejerne (*Junkerne*) og de store Industridrivende. De beherskedes af altyske Meninger (ɔ: de ønskede at udbrede tysk Sprog og Indflydelse saa langt som muligt) og var derfor de værste Undertrykkere af de fremmede Folk. I social Lovgivning søgte de altid at værge de besiddende Klasser og var selvfølgelig ivrige Modstandere af direkte Skatter og Arveskatter. Deres meget dygtige Fører var *v. Heydebrand und der Lasa,* (se I. Afsnit S. 258) der kaldtes *Preussens ukronede Konge.*

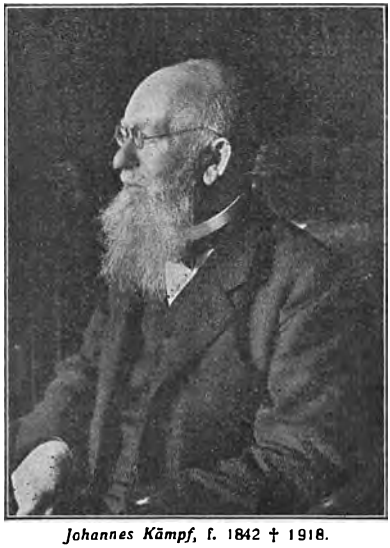

Johannes Kämpf, f. 1842 † 1918.

Nærmest op til disse Partier stod de *Nationalliberale,* der havde været Bismarcks egentlige Parti. Af Liberalisme var der ikke stort andet tilbage end Navnet og skarp Front mod Katolikkerne; der-

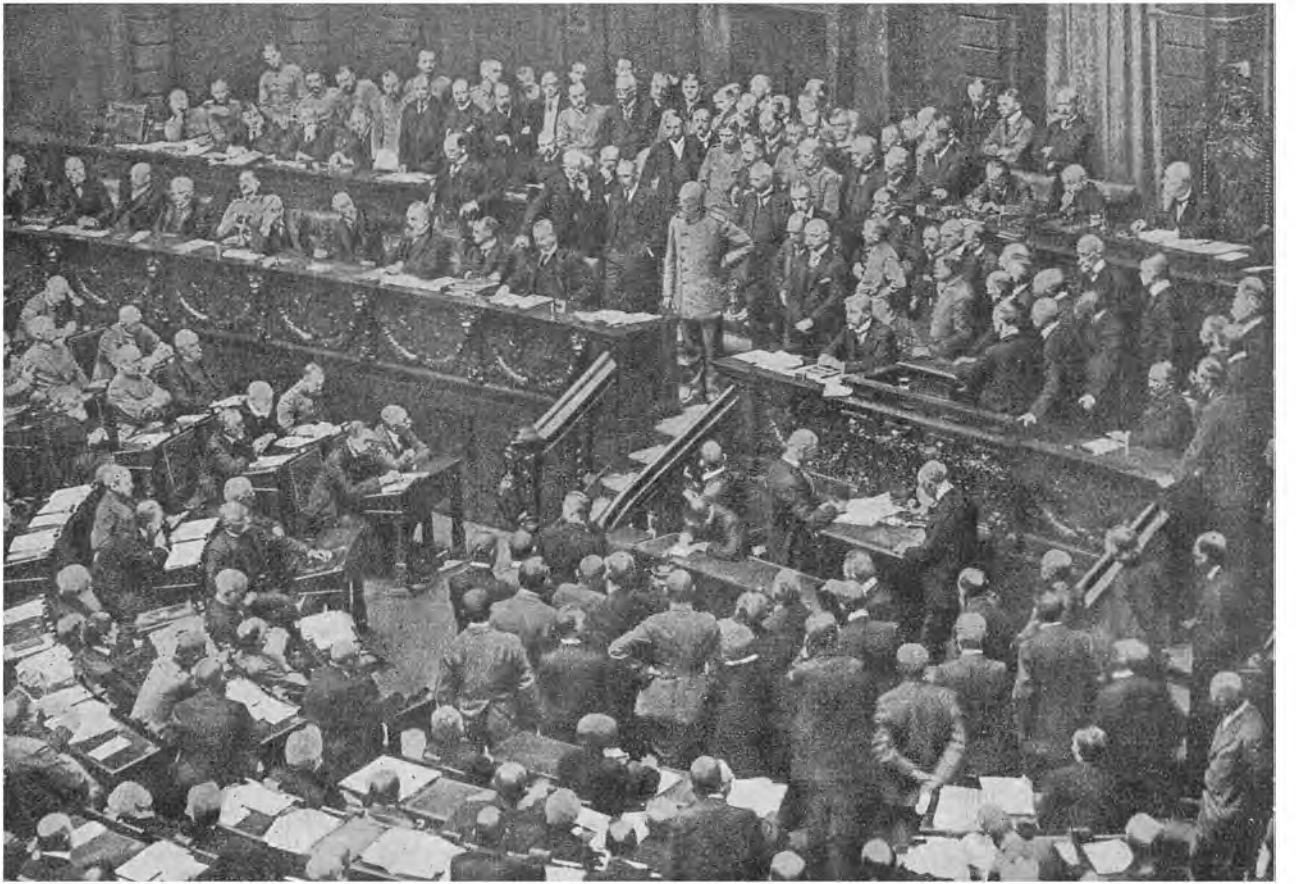

Den tyske Socialistfører *August Bebel*, f. 1840, † 1913.

imod var Partiets Nationalisme og Tilbøjelighed til national Undertrykkelse stadigt i Stigen. Deres vigtigste Politiker var Advokat *Bassermann.*

Centrum, det store katolske Parti, havde navnlig sin Styrke i Rhinegnene og Sydtyskland (Bayern og Baden). Det havde ét Hovedformaal, at arbejde for de katolske Interesser. Paa alle andre Omraader kunde Partiet indtage forskellige Standpunkter, efter hvad Øjeblikket krævede. Centrum fik herved en meget stærk Stilling og var altid i Stand til at sælge sin Hjælp mod Indrømmelser til Katolikkerne. Partiet var desuden i mange Aar bleven godt ledet, først af *Windhorst,* senere af Mænd som Dommer *Spahn* og Bayerns Førsteminister *Grev Hertling,* der blev Rigskansler 1917. Centrum havde blandt sine Vælgere mange Smaaborgere og -bønder, og gik derfor undertiden med til demokratiske Reformer, og da det havde nær Føling med de katolske Polakker og Elsass-Lothringere, havde det ingen Interesse af national Undertrykkelse.

De Frisindede (Fremskridtspartiet) havde mange Tilhængere, navnlig blandt de store Byers Borgerskab, og beherskede de mest læste Dele af Pressen, Blade som „Berliner Tageblatt" og „Frankfurter Zeitung". Partiet svarede omtrent til andre Landes moderat-liberale Partier, dog med meget større Fastholden af Statens Ret. Overfor de undertrykte Folkeslag i Tyskland selv stillede de Frisindede sig i Reglen ret velvilligt. Deres berømte Fører paa Bismarcks Tid havde været *Eugen Richter.* Andel i Regeringen havde de ikke før Verdenskrigen, derimod hørte Rigsdagens Formand, Bankdirektør *Kaempf* til Partiet.

Socialdemokraterne var et meget stort Parti og omfattede c. en Trediedel af Vælgerne, derimod besatte de paa Grund af den uretfærdige Fordeling af Valgkredsene, hvorved de store Byer stadigt fik for faa Repræsentanter, kun ca. 1/4 af Rigsdagspladserne. Af deres gamle Førere var *Bebel* død 1913 og *Liebknecht* 1900; hans Søn *Karl Liebknecht* (Portræt I. Afsnit S. 258) spillede under Krigens første Aar en betydelig Rolle som Leder for Socialdemokraternes yderste venstre Fløj. Socialdemokraternes betydeligste Navne var nu *Bernstein* og *Kautsky;* af de andre Ledere kendes bedst Advokat *Haase* og den senere Fører for højre Fløj, *Scheidemann.* Det tyske So-

Den tyske Socialistfører *Wilh. M. C. Liebknecht*, f. 1826, † 1900.

cialdemokrati havde samme Grundpræg som f. Ex. det danske. Det var paa Grund af sit internationale Præg Modstander af national Undertrykkelse og ligeledes af store Hær- og Flaadebevillinger. I det stærkt konservative Tyskland betragtedes Socialisterne med stor Uvillie af de ledende Kredse, ofte som et rigsfjendtligt Parti, og det er en Selvfølge, at ingen Embedsmand kunde tilhøre det. Det fulgte heraf, at Socialisternes Taler fik et meget teoretisk Præg, da de aldrig kunde tænke sig at komme til at deltage i praktisk Politik.

Tysk Socialistfører *Hugo Haase*, f. 1863.

Det er nødvendigt at erindre sig disse politiske indre Forhold for at forstaa Tysklands Udvikling under Krigen.

Vi har i I. Afsnit S. 26—30 af dette Værk omtalt den stærke patriotiske Bølge, der overskyllede Tyskland ved Krigens Begyndelse. Hele Folket troede den Gang og længe efter, at Tyskland var blevet overfaldet af Fjenderne. Ved det berømte Rigsdagsmøde 4. August 1914 stod ogsaa Socialisterne op under Hurraraabene for Kejseren; deres Leder Haase opfordrede til at stemme for Krigsbevillingen med den Motivering, at han ganske vist var Modstander af al imperialistisk Tankegang, men her drejede det sig om at forhindre, at Czaren blev Herre over Verden. Kejser Wil-

Tysk Jernbanevogn med Indskrifter som „Udflugt til Paris" og „Vi ses paa Boulevarderne", paa Vej til Vestfronten i August 1914.

Max Reinhardt, Teaterdirektør, f. 1863.

helms Ord: „*Jeg kender ingen Partier mere, jeg kender kun Tyskere,*" syntes at være Virkelighed.

Denne glødende patriotiske Stemning holdt sig uforandret til henad Nytaar 1915. Den var tilsat med en sikker Forvisning om, at Krigen vilde blive kortvarig, og at Tropperne kunde ventes tilbage med Hæder og Sejr inden Jul. Paa de Jernbanevogne, der den Gang transporterede Soldater, stod ofte „Schnellzug nach Paris", og selv mange fornuftige Tyskere troede, at Paris vilde falde i September og Petrograd i November. De store Sejre mod Vest i August gav Stemningen ny Næring, og den tyske Hærledelse turde ikke meddele noget om Nederlaget ved *Marne*, som man først længe efter forstod i Tyskland. Den russiske Fremrykning i Østpreussen vakte en kort Tid Panik, ogsaa i Berlin, hvorhen mange fordrevne Indbyggere flygtede, men saa kom jo den store Sejr ved *Tannenberg*. Den hidtil ganske ukendte *Hindenburg* blev nu Nationalhelt og fik en folkelig Glorie, som efterhaanden blev mere og mere udpræget og tilsidst fik Kejseren selv til at træde i Skygge; Wilhelm II opholdt sig under Krigen først i *Luxemburg*, senere i *Charleville* i Nordfrankrig og var bleven mærkværdig taus. Ingen af de andre tyske Generaler, ikke en Gang *Mackensen*, blev for Alvor populære. Derimod maatte Hindenburg en Tid konkurrere med Kaptajn *Müller* paa „Emden" og Undervandsbaadschefen Kaptajn *v. Weddigen*, senere med berømte Flyvere som *Immelmann, Bölcke* og *Richthofen*.

Under Krigsbegejstringen fandt man sig roligt i, at mange af de almindelige borgerlige Friheder blev beskaarne. Landets virkelige Styrelse gik over til Militærguvernører, som tilsidesatte de borgerlige Myndigheder. Man maatte taale en stræng, ofte smaalig *Censur* overfor Breve og Aviser. Frygten for *Spioner* var stor; i Begyndelsen jagede Befolkningen selv efter dem og kom derved til at mishandle ganske uskyldige Mennesker f. Ex. den danske Grevinde *Karen Grote*, f. *Holstein-Rathlou*. Senere søgte Re-

4 Billeder af *tyske Krigsillustrationer til Fadervor*: „Fader Vor. Du, som er i Himlen. Helliget vorde dit Navn. — Giv os i Dag vort daglige Brød. — Forlad os vor Skyld, som vi og forlade vore Skyldnere. — Thi dit er Riget, Magten og Æren i Evighed. Amen."

Tysk Karikatur af Hovedfeltherrerne: *Hindenburg* og *Hötzendorff* gør *Storfyrst Nikolaj*, *Joffre*, *French* og *Cadorna* mat. Fra Sommeren 1915.

geringen at hindre Spioneriet ved at indføre Pas og undersøge de Rejsende, der passerede Grænserne; Mange vil huske, hvorledes disse blev afklædte og undersøgte paa Kroppen, i Reglen uden større Resultat. Det samme System blev jo iøvrigt ogsaa indført i alle de andre krigsførende Lande.

Frygt for Spioneri maa vel ogsaa have været Grunden til den skammelige Behandling, der lige efter Krigens Udbrud blev den gamle, franske Gesandt *Jules Cambon* til Del. Han fik ikke Lov til at forlade Tyskland ad den korteste Vej, over Holland, men blev ført til den danske Grænse i et meget langsomt Tog og med utilstrækkelig Forplejning. Soldater med skarpladte Geværer bevogtede Vognen, paa Punkter af militær Vigtighed, saaledes ved *Rendsburg*, var Persiennerne rullet ned, og ved Endestationen *Vamdrup* maatte Cambon betale Extratoget af sin egen Lomme. Det maa dog tilføjes, at Tyskland senere betalte ham Pengene tilbage.

Jules Cambon.
Fransk Diplomat, f. 1845, Gesandt i Berlin 1907—14.

Det meget ejendommelige, man kunde sige selvironiske, ved hele det fornævnte Forhold er, at næppe noget andet Land før denne Krig eller under Krigen har drevet Spionage baade hos Modstanderne og hos Neutrale med en saa

Landstormsfolk afrejser fra *Berlin* i August 1914.

enestaaende Dristighed og Hensynsløshed og i et saadant Omfang som netop Tyskland.

Krigsbegejstringen kunde undertiden give sig Udslag, der var ubehagelige for Tyskland selv. Regeringen havde selv udspredt et Rygte om, at et Automobil ladet med Guld var paa Vej fra Frankrig til Rusland gennem Tyskland, og opfordrede Borgerne til at faa fat paa den. Følgen af dette sikkert ganske ugrundede Rygte var, at mange Borgere spærrede Vejene med Kæder og skød paa fredelige Automobiler; adskillige Uskyldige mistede Livet, saa Regeringen maatte standse Folks overdrevne Tjenstvillighed. I Kaféer og Restauranter spilledes Nationalsangene ustandselig; rejste Publikum sig da

Berliner Tageblatt
und Handels-Zeitung
Auf Anordnung des Oberbefehlshabers in den Marken ist das Erscheinen des „Berliner Tageblattes" zunächst auf die Dauer von drei Tagen verboten.

Garnisonchef *von Kessel* forbyder „Berliner Tageblatt".

Matthias Erzberger, tysk Politiker, f. 1785. Centrumsmand, Medlem af Rigsdagen fra 1903, arbejdede 1916—18 ivrigt for en „Forstaaelsesfred".

ikke op, risikerede det Ubehageligheder. I det altid stærkt patriotiske *Leipzig* blev saaledes en gammel, skrøbelig Mand mishandlet og smidt ud af en Kafé, fordi han ikke rejste sig, da „Deutschland, Deutschland über alles" en Aften blev spillet for 9. Gang. Det maa tilføjes, at al denne Hurrapatriotisme forsvandt i 1915; fremmede Journalister, der derefter besøgte Tyskland, fandt i Stedet en fast, kold og resigneret Beslutsomhed.

Tyskerne var overbeviste om deres Sags Renhed og Retfærdighed og ivrige for at bibringe de neutrale Folk den samme Tro. Men paa Grund af deres mangelfulde Kendskab til Fremmedes Tankegang blev deres *Krigspropaganda* meget mislykket. Den var anlagt storstilet nok, lededes af store Bureauer, hvoraf det vigtigste var grundlagt af den kendte Centrumspolitiker *Erzberger* og dreves efter de bedste Forretningsprincipper. I Masser af Tryksager, der spredtes over de neutrale Lande og ofte endog fulgte med ganske almindelige Forretningsskrivelser, indprentedes Tysklands Uskyld. Men Tyskerne er vante til, at alt skal hamres ind i Hovedet og siges med overdrevne Udtryk. I deres Propagandaskrifter udtalte de derfor ofte meget mere, end de de kunde staa ved. Et godt Exempel er den meget omtalte Skrivelse fra 93 berømte tyske Videnskabsmænd, Forfattere og Kunstnere, hvori disse afviste Beskyldningerne for at have begaaet Grusomheder i Belgien, og bl. a. erklærede, at ikke én Belgier var bleven straffet uden de gyldigste Grunde.

Denne Skrivelse skadede Tysklands Sag meget. Det samme var Tilfældet med de ubesindige Ord, der faldt fra mange af Tysklands Videnskabsmænd. Den bekendte Filolog *v. Wilamowitz-Moellendorf* erklærede f. Ex., at *Sir Edward Grey* var en Løgner og ikke en Gang *kunde* tale Sandhed. Andre Forfattere fremhævede den tyske Kultur som den højeste af alle. Professor *Lasson* erklærer saaledes: „Vi er i moralsk og intellektuel Henseende alle andre Mennesker overlegne. Tyskland er den mest fuldkomne politiske Frembringelse, der har existeret i Historien. Kejseren er Menneskeslægtens Fryd og Glæde, og Bethmann Hollweg den ypperste Mand i Verden."

En stor Del af dette Praleri forsvandt senere, da Krigens bitre Alvor gik op for Alle. Da blev Pressen organiseret under Ledelse af Udenrigsministeriets Pressebureau, hvis Chef i mange Aar havde været Dr. *Hammann*. Parallelt dermed virkede Krigsministeriets „Kriegspresseamt". Begge lagde megen Vægt paa Paavirkningen af de neutrale Lande, og da man

opdagede, at Propagandaskrifterne gjorde Skade, blev de i det væsentlige standsede, og Bureauerne lagde nu mere Vægt paa at rette de neutrale Lande ved at indbyde Korrespondenter fra dem til Rejser i Tyskland, i de af Tyskerne okkuperede Distrikter og langs Fronterne.

Tysk Karikatur over Ententen: *Czaren, Kong George* og *Poincaré.*

Følelsen overfor Fjenderne var dels Foragt, dels og navnlig det bitreste *Had.* Man foragtede de „degenererede" *Franskmænd* og fandt yderligere Grund til sin Foragt, da en Del af de første franske Fanger var slet klædte, og da man opdagede, at mange af de franske Byer, der blev erobrede, havde staaet helt stille siden 1870, medens der jo havde været en rivende Udvikling i de tyske. Siden, da Tyskerne efter Marne og navnlig efter *Verdun* indsaa, at Franskmændene var de farligste Modstandere, forandredes Foragten til en vis Agtelse; man kunde endda høre Tyskerne erklære, at de egenlig elskede Frankrig! Overfor *Russerne* var Hadet i Begyndelsen meget udpræget. Alle med slavisk Udseende blev ansete for Spioner, da Rusland efter den almindelige Antagelse havde saadanne alle Vegne. Desuden opfattede man Czaren som den troløse Mand, der havde løjet for Tysklands ærlige, fredselskende Kejser, og endelig var Tyskerne dybt forbitrede over de russiske Voldshandlinger i Østpreussen. Efter Slaget ved Tannenberg blev Hadet forandret til stærk Foragt overfor disse Barbarer.

En lignende Foragt vistes overfor *Japan*, hvis Indbyggere jævnligt afbildes som Aber, og i 1915 overfor *Italien,* der altid fremstilles som Forræderen Judas. Det Land, Tyskerne hadede dybest og inderligst, var dog *England.* De havde Følelsen af, at Englands Indgriben i Verdenskrigen vilde forlænge denne i det uendelige og gøre den tyske Sejr tvivlsom. England opfattedes som den store Forbryder mod den germanske Stamme, og der dannede sig en Tro paa, at England i Aarevis med djævelsk Sne-

dighed havde forberedt Krigen for at knuse den tyske Konkurrence, som ikke kunde besejres ad fredelig Vej. Da den engelske Gesandt *Sir Edward Goschen* skulde forlade Berlin, var der store Spektakler. En vældig Folkemængde samlede sig foran Gesandtskabspalæet og gav tydeligt sine Følelser til Kende. Efter Sigende skal saa en af Gesandtskabspersonalet have kastet Smaapenge ud til Mængden, og denne blev da saa rasende, at den slog Ruderne ud. Goschen beklagede sig til Udenrigsministeriet, som gjorde mange Undskyldninger, og der blev derefter stillet et Extratog til Goschens Raadighed. Med det befordredes bl. a. ogsaa den engelske Undersaat, Korrespondenten *Wile,* der har givet en levende Skildring af alle de Ubehageligheder, han var Genstand for, da han blev arresteret som mistænkt for Spioneri.

Gerhart Hauptmann, tysk Digter, f. i Schlesien 1862, bitter Fjende af England under Krigen.

Hadet gav sig Udtryk i *Karikaturer,* som ofte var raa og ondsindede, dog slet ikke værre end de samtidige franske. De værste tyske blev forøvrigt senere forbudt af Politiet og konfiskerede.

Et andet Udtryk fandt Stemningerne i den svulmende *Krigslyrik,* der i Krigens første Aar gik over alle Bredder. Forfatteren *Seeliger* skriver saaledes:

„Nicht Zorndorf heisst es heute,
ein Zornland sind wir jetzt,
ein Zornvolk wider die Meute,
die man auf uns gehetzt.
Tritt einer auf Deutschlands Erde,
so gibt ihm Blei statt Brot,
reisst ihn von seinem Pferde
und schlagt ihn dreimal tot."*)

*) Oversættelse: „Det hedder nu ikke Vredeslandsbyen (Henlydning til *Zorndorf,* hvor Frederik II slog Russerne), nu er vi et Vredesland, et Vredesfolk mod den Bande, som man har hidset mod os. Træder Nogen paa Tysklands Jord, saa giv ham Bly for Brød; riv ham ned af Hesten og slaa ham tre Gange ihjel."

Gerhart Hauptmanns Krigsdigt slutter med Linierne:

„Es kamen drei Räuber auf einmal daher.
Wer da, wer?
Deutschland, wir wollen an deine Ehr!
Nimmermehr!"

„Und wärt Ihr nicht drei, sondern wäret Ihr neun,
meine Ehr und mein Land bleiben ewig mein.
Nimmer nimmt sie uns irgendwer,
dafür sorgt Gott, Kaiser und Deutschlands Heer!
Nimmermehr."*)

At England var Hovedfjenden, betones overordenlig skarpt i den bekendte *Hassgesang* („Hadsang") af *Ernst Lissauer,* der begynder:

„Was schiert uns Russe und Franzos?
Schuss widen Schus und Stoss um Stoss
Wir lieben sie nicht, wir hassen sie nicht.
Wir schützen Weichsel und Wasgaupass.
Wir haben nur einen einzigen Hass.
Wir lieben vereint, wir hassen vereint,
wir haben nur einen einzigen Feind:
England."**)

Et folkeligt Udtryk for det samme Had fremkom i Formlen: „*Gott strafe England*", der blev stemplet paa Breve, Vareprøver etc. Regeringen gjorde en Tid alt for at give Hadet ny Næring. Allerede før Krigen udbrød, spredte den Rygter om, at franske Flyvere havde været over Nürnberg, at franske Læger havde forgiftet Brøndene i Metz etc. (se videre III. Afsnit S. 27 ff.)***), Befolkningen fik Opfordring om at vise Haardhed mod Fangerne, og da nogle

Engelsk Karikatur: *En tysk Familie har sit Morgenhad,* [„Punch"].

*) Oversættelse: „Der kom tre Røvere paa én Gang. Hvem er det? Tyskland, vi vil angribe din Ære! Aldrig! Om I saa ikke var tre, men ni, min Ære og mit Land bevarer jeg for evigt. Ingen skal nogensinde tage dem fra mig: derfor skal Gud, Kejser og den tyske Hær sørge. Aldrig!"

**) „Hvad bryder vi os om Russere og Franskmænd? Skud mod Skud og Stød for Stød. Vi elsker dem ikke, vi hader dem ikke. Vi beskytter Weichsel og Vogeserpasserne. Vi har kun et eneste Had. Vi elsker sammen, vi hader sammen, vi har kun en eneste Fjende: *England.*"

***) Man kan sikkert nu roligt sige, at alle disse Rygter enten var opstaaet i en ophidset Fantasi eller simpelthen fabrikerede. Et graverende Exempel herpaa er Beskyldningen om *Flyverangrebet paa Nürnberg.* Den ud-

Tysk Karikatur over *Italien*.

danske Damer i *Haderslev* fordelte Brød mellem forsultne russiske Fanger, blev de haardt straffede.

De fleste af disse Træk har kun Gyldighed for Krigens første Halvaar. Senere forsvandt baade de værste Karikaturer, Propagandaskrifterne og „Gott strafe England", og Lissauer maatte bortforklare sin „Hassgesang". I de andre Lande vaagnede Hadet senere, men fik længere og dybere Varighed. Det var saaledes *de tyske Lærde, der havde afbrudt de internationale Forbindelser;* da de senere forsøgte at knytte dem igen, svarede den franske Historiker *Lavisse* med et energisk „Non possumus" („Vi kan ikke").

Verdenskrigens Udbrud maatte stille Tyskland overfor en Række vanskelige Problemer. Landet var i høj Grad blevet et *Industriland*, men denne Industri var paa en Maade kunstig, da den var baseret paa, at Tyskland indførte Raastoffer og udførte færdige Produkter; Importen af Raastoffer havde i Almindelighed andraget ca. 4500 Millioner om Aaret, medens der aarligt havde været udført Varer for ca. 6750 Mill. En stor Del af disse Raastoffer stammede fra oversøiske Lande, og da England besluttede sig til at blokere Tyskland, maatte der nødvendigvis opstaa Mangel. Tyskland havde endvidere aarligt indført *Fødevarer* for 2,750 Mill., navnlig Korn fra Rusland og over-

---

sendtes fra *Berlin* gennem Wolffs Bureau 2. August Kl. 3[15] Efterm. og gengaves i hele den tyske Presse med følgende Ordlyd:

„I dette Øjeblik indløber Melding om, at franske Flyvere i Formiddags har nedkastet Bomber i Omegnen af Nürnberg."

„Da der ikke er erklæret Krig mellem Tyskland og Frankrig, foreligger der her et Brud paa Folkeretten." Senere hed det, at det var Jernbanerne ved Nürnberg, Angrebet havde været rettet imod.

Men 18. Maj 1916 var Redaktøren af „Deutsche Medizinische Wochenschrift" Professor, Dr. *Schwalbe*, saa ærlig i en Artikel at tilbagekalde sin tidligere Paastand om Overfaldet bl. a. i følgende Ord:

„Som jeg har erfaret af en Besvarelse fra *Magistraten i Nürnberg* paa en Forespørgsel fra Raadmand *Riedel* i *Jena*, har min Hukommelse svigtet mig paa dette Punkt . . . Magistraten i Nürnberg skrev 3. April d. A.: „Den midlertidige Chef for III. bayerske A.K. her kender intet til, at der nogensinde før eller efter Krigserklæringen af fjendtlige Flyvere er bleven kastet Bomber ned paa Banelinierne Nürnberg—Kissingen og Nürnberg—Ansbach. Alle Paastande og alle Avismeddelelser i den Retning har vist sig at være falske."

De fleste tyske Blade synes ikke en Gang derefter at have fundet Anledning til at opklare Sagen, men det socialistiske Blad „Volksfreund" i Karlsruhe skrev bl. a.:

„. . . I Frankrig er det altid bleven sagt, at denne Historie var pure Opfindelse, hvilket hos os er bleven betragtet som et nyt Bevis paa fransk Skamløshed og Troløshed . . . Det er i Sandhed ubeldigt, at de officielle Oplysninger, Professor Schwalbe har faaet, ikke blev afgivne strax efter den 2. August 1914. Det vilde da have været muligt at finde Ophavsmanden til denne løgnagtige Efterretning, og Tysklands Gesandt vilde have været forhindret i at støtte sig til en falsk Rapport, da han erklærede Krig, som Tilfældet var med Hr. *von Schoen* den 3. August i Paris.

søiske Produkter som Kaffe, The m. m., og hele denne Indførsel vilde nu falde bort. Endelig havde Tyskland haft en meget stor Indtægt af sin *Skibsfart.*

Hvad den sidste angik, var der øjensynligt ikke noget at gøre. Englænderne var og blev Herrer til Søs til Trods for alle Forsikringer i modsat Retning. Tyskland var under Krigen i nøjagtig samme Stilling som Frankrig paa Napoleonstiden: det kunde gøre den engelske Handel noget Afbræk og lejlighedsvis tage nogle Priser — som under „*Möwes*" Togt —, men den *regelmæssige* oversøiske Skibsfart var standset. Forsøgene paa at aabne en Skibsfart ved store Handelsundervandsbaade løb ud i Sandet, da Amerika traadte ind i Krigen. Hovedsæderne for Storhandelen, *Hamburg* og *Bremen* blev haardt ramte, og desto mere, jo længere Krigen varede. De forhen saa livlige Havne laa stille og øde. Der var ikke anden Søhandel tilbage end den østersøiske — *Lübeck* fik i den Anledning et kunstigt Opsving — samt nogen Kyst- og Rhinfart til Holland.

Skuffede Forhaabninger (m. H. t. Paris): „I Aar skal de store Efteraarsmanøvrer afholdes i Frankrig". [„Lustige Blätter" 10/8 1914.]

En mere lønnende Opgave var at omdanne *Industrien* efter Krigens Behov og skaffe den Erstatning for de tabte Raastoffer. Den Mand, der havde Hovedfortjenesten af, at dette skete saa godt som muligt, tilhørte ikke Regeringen, hvor man før Krigen ikke havde ofret dette vigtige Spørgsmaal ret mange Tanker, bl. a. fordi

Tysk Karikatur over *Sir Edward Grey.* Text: „England vil slaas, til den sidste Franskmand er falden." [„Simplicis."]

Reklame for et Stempel med „*Gott strafe England*".

man regnede med en kortvarig Krig, men derimod en privat Forretningsmand, den tidligere nævnte Dr. *Walter Rathenau.* Han var selv af Tilbøjelighed snarest Videnskabsmand og har udgivet en Række Bøger af filosofisk og politisk Indhold, hvori han bekender sig til statssocialistiske Principper. Under Krigen viste han sig dog som en Organisator af første Rang.

Strax efter den engelske Krigserklæring 4. August 1914 forstod Rathenau, at Forsyningen med Raastoffer maaske vilde blive afgørende for Krigens Udfald. Han udarbejdede da en Plan for, hvorledes Tyskland skulde forsørge sig selv og klare sig uden Import. Landet vilde derved opnaa meget, dels ved en planmæssig Organisation faa Forraadene til at slaa til, dels undgaa at gøre Indkøb og derved kommme i Gæld til Udlandet, saa Tyskland ved Krigens Slutning finansielt kunde staa meget bedre end Fjendelandene.

9. August forelagde Rathenau sin Plan for den preussiske Krigsminister *v. Falkenhayn*, som modtog den velvilligt, stillede 4 Værelser til hans Raadighed og anmodede Rathenau om selv at lede den nye Organisation. Den voxede stadigt og optog tilsidst 60 Værelser med et stort Personale.

Opgaven var stor. Al Export maatte standses af de Varer, som paa nogen Maade kunde komme til Nytte i Krigen. Dette skete da ogsaa, men naturligvis dalede derved Tysklands Indtægter fra Udlandet stærkt, og Vexelkursen sank i Løbet af 1½ Aar (for Norden) fra 89 til c. 60. Denne Synken søgte Rigsbanken forgæves at modvirke ved at samle Guld, til hvilket Formaal den brugte „Gulduger" og opfordrede Kvinderne til at indsende deres Smykker. Af Udførselsvarer blev ikke stort andre tilbage end Medicin og Farvestoffer (Tyskland havde et faktisk Monopol paa de sidste Varer) samt Kul.

Dr. Walther Rathenau.

Dernæst maatte Industrien i Hovedsagen lægges om til at blive Krigsindustri. Der krævedes hertil

Frauen! Mütter!

Wer von uns allen möchte es nicht lieber sehen, wenn man statt der Granaten Sensen schmieden und Maschinen bauen könnte! Aber dazu gehört Frieden und Ruhe im Lande. Und die drüben wollen uns das nun einmal nicht gönnen. Habt Ihr nicht gelesen, wie sie uns mit unserm ehrlichen Friedensangebot ausgelacht haben?

So schwer es auch sein mag: es muß noch eine Weile weitergehen! Frauen denkt an Eure Männer, Brüder und Söhne! Früher habt Ihr daheim für sie sorgen können. Jetzt brauchen sie Euch noch viel mehr, denn nur mit Briefen und Paketen ist's jetzt nicht getan.

Wer unter Euch könnte wohl ruhig zusehen, wenn die Feinde in hellen Scharen anstürmen und wenn Eure Männer, Eure Brüder und Söhne keine einzige Kugel mehr ins Gewehr zu stecken hätten? Würdet Ihr nicht lieber den letzten Spargroschen opfern, damit die Euren nicht wehrlos sind?

Darum helft ihnen bei ihrem schweren Handwerk! Reicht ihnen zum Schutze Waffen und Munition hinaus: Zeichnet die Kriegsanleihe!

Mütter, denkt an Eure Kinder! Als sie noch ganz klein und hilflos waren, hat sicher jede unter Euch irgend einmal gedacht: „Mein Kind soll's gut haben im Leben!" Wie viel mehr gilt das jetzt, Ihr Mütter! Eure Kinder müssen bessere Zeiten sehen als wir sie durchmachen. Wehe uns, wenn sie einmal kommen und zu uns sagen: warum habt Ihr's uns nicht leichter gemacht und damals bis zu Ende ausgehalten?

Mütter, jeder Pfennig, den Ihr dem Vaterlande leiht, erleichtert Euren Kindern die Zukunft! Drum helft, daß sie einst nicht darben müssen und ein freies, starkes Volk werden können: Zeichnet die Kriegsanleihe!

Deutschland muß leben!

Unsre Feinde wollen den Frieden nicht. Darum bleibt uns keine Wahl. Wir müssen weiter aushalten, weiter durchhalten. Keiner darf jetzt müde, keiner mürbe werden, keiner auf halbem Wege stehenbleiben. Jetzt heißt es:

„Durch!"

Draußen mit den Waffen, drinnen mit dem Gelde, die Jungen mit ihren Leibern, die Alten, die Frauen, die Kinder mit Hab und Gut. Alles für alle! So bereiten, so erwarten, so verdienen wir den Sieg.

Darum zeichne!

Heute mittags 1 Uhr Schluß!

Noch hast Du Zeit zu zeichnen oder Deine Zeichnung zu erhöhen.

Darum beeile Dich!

Du brauchst kein Geld

um jetzt Kriegsanleihe zu zeichnen, denn die bequemen Zahlungsbedingungen lassen Dir Zeit. Du mußt Dir nur überlegen, was Du in den nächsten Wochen und Monaten voraussichtlich verdienen wirst. Rechne davon ab, was Dich Dein Lebensunterhalt kostet — und Du weißt, was Du Deinem Vaterlande leihen kannst.

Darum zeichne!

Opfordringer i *den tyske Presse* til at *tegne Krigslaan*. [„Tägliche Rundschau."]

Tyske Papirspenge: *5 og 10 Pf. Sedler fra Osnabrück.*

betydelige Indgreb i den frie Dispositionsret, og mange Fabrikanter var forbitrede over, at de ikke længer frit kunde købe og sælge, hvad de vilde. Modstanden blev dog hurtigt brudt, og Rigsdagen gav de nødvendige Love. Rathenaus Organisation forgrenede sig til en Række *Kriegswirtschaftgesellschaften*, som hver havde sin Gren af Industrien at passe. Alle Fabrikker, som paa nogen Maade kunde det, maatte fabrikere Ammunition eller Skydevaaben. Varehuset *Wertheim* oprettede saaledes en Granatfabrik, *Girmes'* Silkefabrik i *Krefeld* lavede Ammunition. I *Frankfurt-am-Main* fabrikeredes tidligere Kunstsilke, men da denne var overflødig under Krigen, blev de store Loftsrum nu indrettede til Tørrepladser for Frugt og Grøntsager. I Byen *Guben* i *Spreewald* var der mange Fabrikker for Filthatte, men da Forbruget faldt stærkt, gav Fabrikkerne sig til at lave Filthjelme til Hæren. De talrige Klædefabrikker, f. Ex. i *Barmen-Elberfeld,* gik over fra at lave civile Varer til at fabrikere Uniformer osv. I Løbet af faa Maaneder var virkelig en stor Del af Tysklands Industri forvandlet til Krigsindustri. Den fik nu ikke længer sine Penge fra Udlandet, men levede af Staten. Mange af Fabrikherrerne var, som det senere kom til at vise sig, ikke bedre Patrioter, end at de beregnede sig urimelig store Fortjenester, og Aktieselskabernes Udbytte steg.

For *Arbejderne* fik denne Udvikling uventet *gunstige* Følger. Nogle Steder havde de haft det godt, saaledes hos Krupp i Essen, og det udbredte Forsikringsvæsen gjorde, at de vanskelig kunde synke helt ned i Armod, saaledes som de engelske og amerikanske, andre Steder (Schlesien) havde de derimod arbejdet for meget ringe Løn, og *Arbejdsløsheden* var før Krigen ret betydelig. Strax i Begyndelsen af Krigen steg Arbejdsløsheden (for 100 ledige Pladser var der i Juli 1914 144 Arbejdssøgende, i August 1914 236), men ved Krigsindustriens Udvikling sank den til under det normale (December 1914 134 Arbejdssøgende) og gik senere saa langt ned, at der tidt var Mangel paa Arbejdere, og at Arbejdslønnen steg nogen-

lunde i Forhold til Fødevarerne. Mangelen blev afhjulpet dels, som vi senere skal vende tilbage til, ved Anvendelsen af *Kvinder*, dels ved *Fanger*. Belgiere og Franskmænd brugtes i Bjergværkerne og endogsaa i Ammunitionsfabrikkerne.

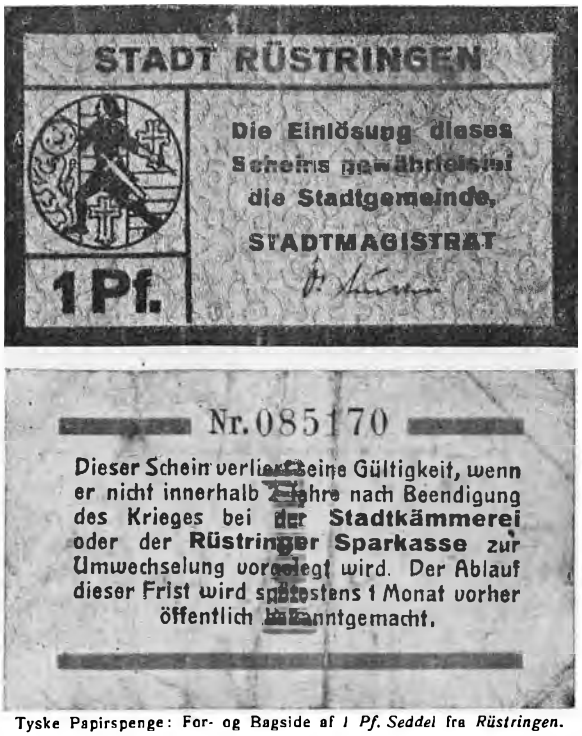

Tyske Papirspenge: For- og Bagside af *1 Pf. Seddel* fra *Rüstringen*.

At sætte Fabrikkerne i Gang var dog ikke nok, man maatte ogsaa skaffe *Raastoffer*. Nogle af disse var tidligere bleven indførte, som Kobber, Gummi, Bomuld, Uld, Petroleum, Benzin, Salpeter etc. Det gjaldt nu om dels at spare paa dem, dels at udnytte de besatte Landes Hjælpekilder og de faa neutrale Lande, hvorfra Udførselen kunde ske uhindret, dels endelig at skaffe brugelige Surrogater.

Sparsommeligheden blev drevet systematisk. Der maatte intet gaa til Spilde, og der blev derfor organiseret Undersøgelse af al Dagrenovation og alle Affaldsdynger. Mange brugte Konservesdaaser blev f. Ex. derved draget frem; de kunde bruges til at fabrikere nye, og undværes kunde de ikke, bl. a. ikke til Soldaternes vigtigste Føde, Gullasch; ved de nye Daaser erstattedes det fremmede og dyre Tin af det hjemlige Zink. *Kobber* var særlig nødvendigt for Granatfabrikationen. Man samlede det derfor sammen fra alle Steder, hvor det kunde undværes, f. Ex. Haandtag, Gelændere. Skolebørnene organiseredes under „Kobberuger" til at indsamle Kobberkedler o. lign. Senere blev alle Kakkelovnsdøre af Kobber beslaglagte, og man kom ind paa at fjerne Kobberet paa Spir og Tage; endnu senere tog man fat paa Kirkeklokker og Broncemonumenter, bl. a. paa de utallige Bismarckstatuer, som dog ofte var af meget daarligt Materiale. De neutrale Lande gennemsøgtes af Opkøbere, hvorved f. Ex. Skandinavien blev nødt til at erstatte sine Kobbermønter med Jernpenge. I de besatte Lande gik Tyskerne frem med stor Hensynsløshed under Kobberindsamlingen. Mange Fabrikker blev baade i Belgien og Polen demonterede for at skaffe en Smule Kobber.

Nødmønt af Papir, anvendt i Kommunen *Brzezowitz* i det østlige Tyskland.

Gummien var næsten ligesaa vigtig, da Troppernes Forsyning krævede en Mængde Automobiler, og disse blev slidt forfærdeligt paa de daarlige Veje, navnlig i Østen. Det hjalp betydeligt, da Tyskerne i Antwerpen fandt store Lagre af Kongogummi, men ogsaa den kunde ikke vare evigt. Det lykkedes da endelig at finde et Surrogat for Gummi. Det var dyrt og kun halvt saa godt som det oprindelige, men kunde til Nød anvendes. Man kom dog samtidigt ind paa at fabrikere Hjulringe af tyndt Jern.

Ogsaa paa mange andre Punkter arbejdede de tyske Kemikere paa at frembringe „*Ersatzstoffe*". Det indførte *Chilisalpeter* afløstes efter norsk Forbillede af *Luftsalpeter*, saa den tidligere Kunstgødning nogenlunde blev erstattet. *Petroleums-* og *Benzin*mangelen var længe følelig, da Russerne havde besat de østrigske Petroleumskilder i Galizien. Der blev da fremstillet *Benzol,* der udvindes af Rester fra Kokesfabrikationen og omtrent kunde erstatte Benzin. 1915 erobredes iøvrigt det meste af Galizien tilbage, 1916 de store Petroleumskilder i Rumænien, og dermed var denne Vanskelighed helt afhjulpet.

Berlins Kommandant, Kavalerigeneral *v. Böhm* med Adjutant.

Ogsaa *Bomulds*mangelen blev delvis hævet, — Bomuld var jo uundværlig dels for Befolkningen, dels til Krigsbrug (Skydebomuld). Til Krigsbrug blev Bomulden erstattet af et Stof, der blev udvundet af Træ; til Beklædningsbrug optoges den gamle, længst forsvundne Brug af Brændenelder („Netteldug"). *Uld* blev indsamlet ved frivillige Gaver i „Ulduger". Alligevel blev der i 1916 en følelig Mangel paa Beklædningsstoffer. 1. Okt. 1916 blev der da indført *Beklædningskort*, der satte meget snævre Grænser for, hvad der maatte købes (betegnende for et Overklasseland som Tyskland) af billige Klæder; Overklassen kunde altsaa en Tid tumle sig frit. Mangelen steg dog stadigt baade paa Klædevarer

og Fodtøj, saa at man ofte maatte bruge Træsaaler. Af andre Erstatningsstoffer kan man endelig nævne Opfindelsen af en Erstatning for det indførte *Kreaturfoder,* bestaaende af iltet Cellulose (Papirmasse); mere end Sulteføde blev det dog ikke. Det følger af sig selv, at under den stadige Jagt efter Surrogater fremkom der meget ganske værdiløst, ligeledes, at en Del af de Surrogater, som var ret brugelige under Krigen — f. Ex. Gummisurrogatet —, senere ikke vil kunne lønne sig. Imidlertid er det rimeligt

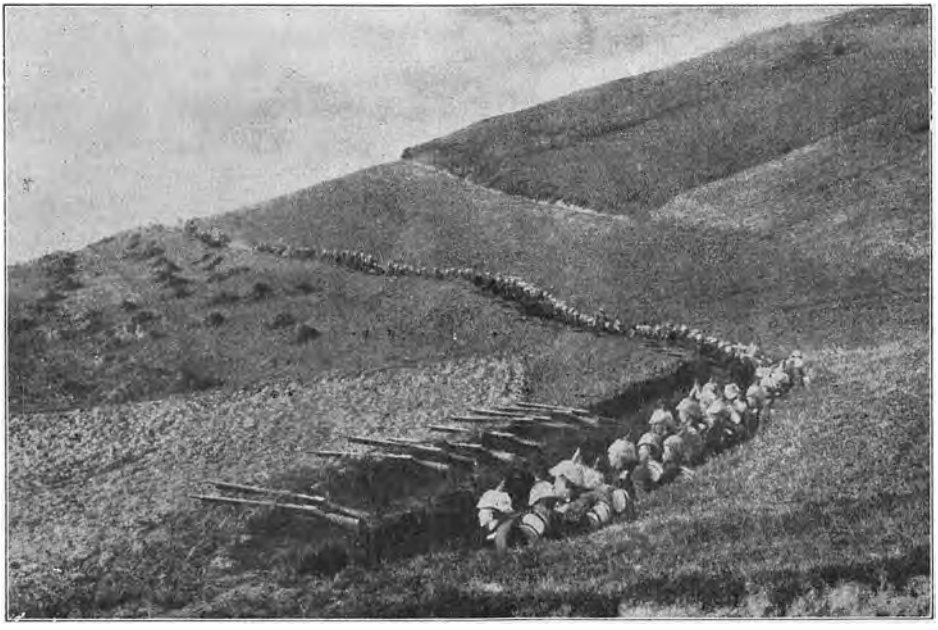

Tysk Infanteri i Skyttegrave i Begyndelsen af Krigen.

at antage, at der paa visse Punkter er gjort Opfindelser af blivende Værdi, som kan gøre Tyskland mere uafhængigt af Udlandet, et Forhold, der mere eller mindre ogsaa er fremtraadt baade i de andre krigsførende og i de neutrale Lande, og som ikke mindst alle Smaastater bør have deres Opmærksomhed henvendt paa.

Efter et halvt Aars Forløb var den tyske Industri saaledes helt omorganiseret. Da Rathenau 1. April 1915 trak sig tilbage, modtog han en fortjent Paaskønnelse fra alle Sider. Den af ham skabte Organisation kunde nu gaa af sig selv.

Et andet Spørgsmaal, der efterhaanden kom til at volde større og større Vanskelighed, var *Fødevarespørgsmaalet.* Da England erklærede sin Blokade, tør man antage, at dets Statsmænd har regnet med den ovenfor nævnte store aarlige Indførsel af Fødevarer og derfor ment, at Tyskland let kunde tvinges i Knæ, naar Indførselen ophørte. Det er ogsaa velkendt,

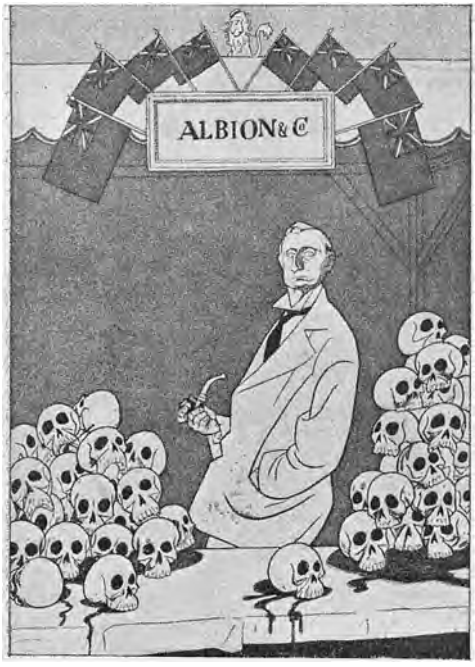

Tysk Karikatur over England: „Krigen er en Forretning som enhver anden." [„Simplicissimus."]

at der baade i fjendtlige og neutrale Lande herskede de mærkeligste Forestillinger om Sult og Oprør i Tyskland, ja, det er endog bleven fortalt, at Berlins Gader laa fulde af Folk, som var døde Hungerdøden etc.

Dette var ganske urigtigt, men lige saa misvisende var det, naar Tyskerne endnu langt inde i Krigen forsikrede, at der fandtes alt, og at ingen Mangel existerede. *Faktum er, at den engelske Blokade stillede de tyske Statsmænd overfor en svær Opgave, og at de ikke havde forberedt sig paa den*, formodentlig fordi de stadig regnede med en kort Krig. *Kejser Wilhelm* havde 1½ Aar før Krigen i en af sine uovervejede Taler sagt: „Der er ikke Tvivl om, at Tyskland nu og i Fremtiden kan forsyne sit Folk med Brød og Kød". Regeringen, der dog vidste bedre Besked, lod længe Befolkningen svære i den samme Vildfarelse. Man var bange for at skræmme den op ved at træffe indskrænkende Forholdsregler, og navnlig var Regeringen ængstelig for at støde de mægtige Agrarer, der helt beherskede den preussiske Landdag. Tyskerne vedblev derfor i den første Tid at leve lige saa rigeligt som før Krigen.

Jagten efter Metal: „Vi skal lave et nyt Felttog, Børn! Saa maa I af med Kakkelovnsdørene!" [Simplicissimus" 24/8 1915.]

I Løbet af Efteraaret 1914 blev imidlertid Stillingen betydelig forværret. Høsten havde været temmelig daarlig, ca. 16 Procent under det normale, og Kornproduktionen var i Forvejen ikke helt i Stand til at dække Forbruget. Desuden var de tyske Landboere om muligt endnu mere egoistiske end andre Landes; da Foderkornet fra Rusland udeblev, brugte de Brødkorn til Kreaturerne. Kornpriserne steg betydeligt og va-

Sukkerkort: „Til at forsøde os Livet er ogsaa Sukkerkort os givet."

Ernæringskort, hvorved man kan faa *frisk Svinekød,* med Overskrift: „Ingen skal mere sig fortryde, Kortet viser, hvad Kød man maa nyde."

rierede desuden i de forskellige Egne; de var naturligvis højest i Storstæderne. Regeringen maatte gribe ind, og det første Skridt var at indføre *Maximalpriser* og forbyde at anvende Rug og Hvede til Foder. Desuden blev Brødbagningen reguleret, og der indførtes „Krigsbrød". I Hvedebrød skulde der blandes mindst 10 Procent Rugmel, i Rugbrød mindst 5 Procent Kartoffelmel, og der kunde anvendes og blev i Regelen brugt mere. Det

Maduddeling i Berlin.

vigtigste Spørgsmaal, at regulere den overordentlig vigtige *Kartoffelhøst*, turde man overhovedet ikke røre ved.

Systemet, der traadte i Kraft *4. November 1914*, var *ganske forfejlet;* Maximalpriserne førte her som overalt til at holde Varerne borte. Henimod Nytaar gik Regeringen da en ny Vej. Der blev oprettet et „*Kriegsgetreidegesellschaft*" under Statstilsyn for at opkøbe og fordele Kornet. I Februar 1915 blev der dernæst indført *Kornmonopol;* alt Korn erklæredes for Statens Ejendom og betaltes med en bestemt Pris. Gennem Selskabet blev det saa fordelt til Kommunerne, der atter skulde sørge for deres Indbyggere. Man gik endvidere over til at regulere Forbruget ved de senere saa bekendte *Brødkort.* De første udstedtes af *Byen Berlin* og gjaldt for Ugen 21. til 28. Februar 1915; de gav Ret for hver Person til 1800 Gram Brød om Ugen.

Denne Foranstaltning blev forklaret af Regeringen i en stor Henvendelse til Indbyggerne. Alligevel vakte den nogen Ængstelse, men det lydige

Folk fandt sig snart til Rette med Forholdene, særligt da haardt arbejdende Mænd kunde faa „Tillægsbrødkort". De øvrige Fødevarer reguleredes ikke, men Priserne steg en Del, især paa Kød. Forholdene var dog i det hele gode i det første Krigsaar; Folk sparede gerne for Fædrelandets Skyld og blev ved Krigsbøger opdragede til Økonomi. *Kolonialvarer* som *Kaffe* forsvandt naturligvis efterhaanden, men i Stedet anvendtes mere eller mindre velsmagende Surrogater. I Løbet af Foraaret 1915 talte man meget om, at Bønderne fodrede Svinene med Kartofler, og at Svinene var „Tysklands værste Fjende." Kampagnen førte til, at en Trediedel af disse blev slagtede ned, hvad der ubetinget var en Fejl.

Brødkort for Staden Berlin og Omegn, gyldigt for 9. Uge, 19.—25. April 1915.

Trods dette og andre Misgreb voldte Fødevarespørgsmaalet i det første Krigsaar ikke mange Vanskeligheder, og Regeringen kunde i Sommeren 1915 med Stolthed meddele, at der var 70,000 Tons Korn tilovers fra forrige Aars Høst. Selv kyndige Iagttagere mente, at dermed var den engelske Udhungringsplan slaaet helt fejl. En neutral Journalist, der i Efteraaret 1915 besøgte Tyskland, fortæller, at paa en Journalistrejse fik Deltagerne daglig

Russisk Karikatur over Tyskerne: „Hellere i Fangenskab end Hungerdøden!" [Tegning af N. Remisova.]

Tysk Krigspostkort: „*To vakre Stridsmænd.*" Under Billedet: „Vi holder ud." Til højre nogle meget naive Vers, der i fri Oversættelse kan lyde saaledes:

„To Stridsmænd vækker Fjendens bitre Had:
Den ene er vort *Krigsbrød*, — hvor det smager!
Den anden vor *Kartoffelrigdom*, — lad
Os med Fornuft blot spare paa vort Lager!"

„I tror, vi sulter? Det er lutter Pjat!
Jer skumle Plan har ikke gjort os bange.
Og vil I vide, hvordan det er fat,
Saa lad Jer bare Alle ta'e til Fange!"

„Ja, de to Karle her Jer volder Kval,
Øjnene skal I faa op, I Blinde!
Thi ogsaa *Krigsbrød* og *Kartofler* skal
Os hjælpe til *vor Sejr tilsidst at vinde!*"

indtil 3 Champagnemiddage med 5—6 Retter og hørte alle Vegne Tale om, at „her kan De se, at man ikke sulter i Tyskland."

Vi vender os nu til *den tyske Indenrigspolitik.*

I denne Henseende foregik der ikke meget af Interesse i det første Krigsaar. Man blev skræmmet op ved Franskmændenes Angreb paa *Elsass* og *Lothringen* og Russernes Besættelse af Dele af *Østpreussen,* især det sidste, da Østpreussen var et af de vigtigste Kornlande, men Franskmændene beholdt varigt kun en Del af Elsass (omkring *Thann*), og efter Slaget ved Tannenberg erobredes næsten hele Østpreussen tilbage.

Mellem de politiske Partier var der ved Krigens Udbrud sluttet „Borgfred": Stridsspørgsmaal maatte ikke drøftes, hverken f. Ex. Valgretten i Preussen eller de egentlige Krigsmaal, saaledes, om man skulde forlange Krigserstatning og Grænseudvidelse eller ikke. Borgfreden blev nogenlunde overholdt i Krigens første Maaneder. Da Rigsdagen samledes 2. December, var *Karl Liebknecht* den Eneste, som protesterede mod at bevilge et nyt Krigslaan, og hans Protest blev ikke optaget i et eneste tysk Blad.

Ved Mødet holdt Rigskansleren *Bethmann Hollweg* en stor Tale. Han havde just ikke været særlig populær før Krigen, hans smukke statelige

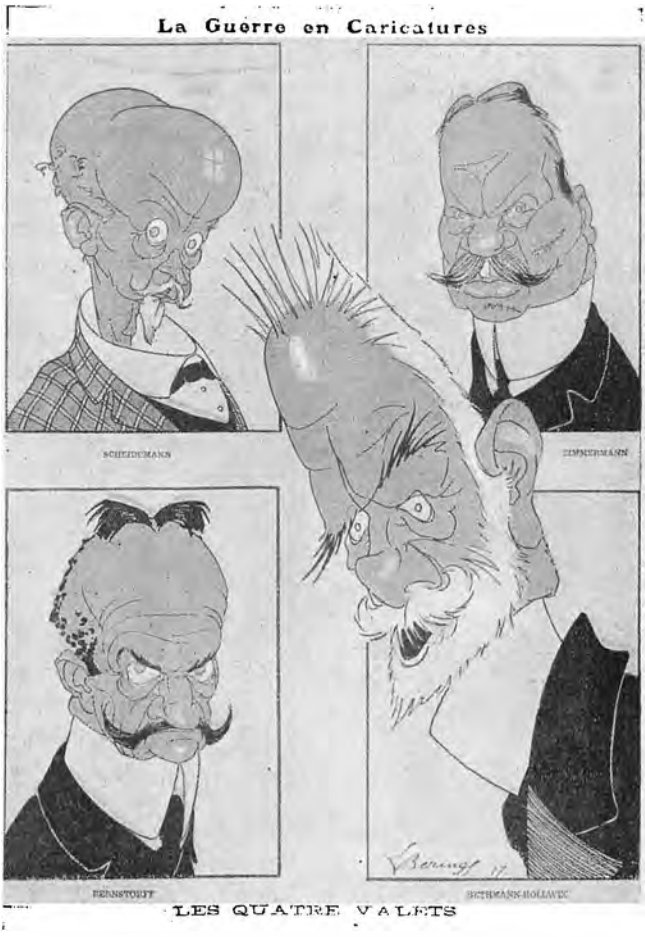

Franske Karikaturer: „De fire Knægte" (i Kortspil): Socialistføreren *Scheidemann*, Udenrigsminister *Zimmermann*, *Grev Bernstorff*, tysk Ambassador i Amerika, *Bethmann Hollweg*.

Person syntes at dække over ringe Karakterstyrke, og baade i 1911 under *Agadir-affæren* og i 1914 ved Krigens Udbrud havde man savnet diplomatiske Evner hos ham. Han vandt dog i indre Styrke og ydre Anseelse under Krigen og nød i lang Tid almindelig Tillid. Ved Mødet klang hans Ord sejrsstolte; han talte om den glimrende Fremgang baade i Øst og Vest og erklærede: „Vi holder ud, til vi har Sikkerhed for, at Ingen mere vil vove at forstyrre vor Fred, en Fred, i hvilken vi vil udvikle og udfolde tysk Væsen og tysk Kraft som et frit Folk." Stolte Ord, men hvad betød de? Bethmann, der 4. August havde sagt, at Tyskland begik en Uret ved at krænke *Belgiens* og *Luxemburgs* Neutralitet, tog nu sine Ord i sig igen; han omtalte de saakaldte „belgiske Aktstykker" og søgte ud fra dem at bevise, at Belgien længe før Krigen havde brudt sin Neutralitet. Men mente han nu med sine Ord 2. December, at Belgien skulde straffes med Indlemmelse i Tyskland i den ene eller anden Form? Det fik man ikke at vide. Nærmest ligger den Forklaring, at Bethmann, hvis engelske Sympatier altid havde været betydelige, ikke ønskede at vække Vestmagternes Uvillie ved en Udvidelse paa Vestgrænsen, men ikke turde udtale sin Mening af Hensyn til sine og Englands mægtige Fjender, de Konservatives Fører, *v. Heydebrand* og Marineminister, Admiral *Tirpitz;* den Sidste optraadte mere og mere som Altyskernes Fører og virkede baade for en hensynsløs Undervandsbaadskrig og for store Grænseudvidelser.

Preussisk Finansminister *Kühn* og Berlins Overborgmester *Wermuth*.

I Januar 1915 var der et Par Ministerskifter. Krigsminister *Falkenhayn*, der om Efteraaret midlertidigt havde afløst den syge *Helmuth Moltke* som Overgeneral, blev nu virkelig Overgeneral; som preussisk Krigsminister efterfulgtes han af *Wild v. Hohenborn*. Vigtigere var det, at den gamle Finansminister *Kühn* 16 Jan. veg Pladsen for en af Direktørerne for „Deutsche Bank", *Helfferich*. Han var en dygtig, smidig og hensynsløs Statsmand, som en Tid kom til at spille en stor politisk Rolle. Hans første Hverv blev at gennemføre et nyt *Krigslaan*. Det første var tegnet ved Krigens Udbrud og havde indbragt 4460 Mill. Mark; det nye, som der blev gjort megen Reklame for, gav mere end det dobbelte, 9160 Mill. Den store Sum viste Folkets Tillid til Sejren, endnu mere den Omstændighed, at der havde tegnet sig mange smaa Sparere. Det tredie Krigslaan i September 1915 indbragte endnu mere, adskilligt over 12 Milliarder. Allerede nu var dog sikkert en Del af Laanene tvungne, og baade Sparekasser, Banker og Assuranceselskaber blev saa temmelig nødte til at tegne betydelige Summer i Statslaan; senere blev det samme ogsaa Tilfældet med private Rigmænd.

Dr. *Helfferich*. Tysk Finansminister 1915—16, Indenrigsminister og Vicekansler 1916—17, nu Vicekansler fra 1917.

I Løbet af Foraaret 1915 traadte *Italien* ind i Forbundet mod Tyskland, dog foreløbig kun som Østrigs Fjende. Tyskland havde (se nedenfor Afsnit V, S. 154 flg.) arbejdet for at faa Italien til at holde sig udenfor Krigen. I den Tale, Kansleren holdt i Rigsdagen 28. Maj, giver hans Skuffelse og Harme sig stærke Udtryk i den mandige, men ganske humørløse Patos, som han var Mester i:

„Vi fører ikke denne Krig med Had, men med Vrede, hellig Vrede. Jo større den Fare

er, som vi, omringede af Fjender paa alle Sider, maa bestaa, jo mere Kærligheden til Hjemmet griber vore Hjerter, jo mere vi maa sørge for Børn og Børnebørn, desto mere maa vi holde ud, til vi har tilkæmpet os alle reelle Garantier for, at ingen af vore Fjender igen vil vove en Kamp. — I den gensidige Tillid til, at vi alle er Et, vil vi sejre trods en *Verden af Fjender.*"

Tysk Spot over Englænderne: „*Skuffede Forhaabninger:* Det er bare et lille Spring . . . ." [„Lustige Blätter" 17/10 1914.]

I den sidste Vending havde Bethmann skabt et Slagord, der var egnet til at slaa an i Befolkningen. Det blev snart ligesaa stærkt brugt som et andet, som Rigskansleren maaske ogsaa er Mester for: „Durchhalten bis zum Sieg", hvis det gik fremad, alene „Durchhalten", hvis det gik mindre godt. Slagord kunde nok efterhaanden behøves. Der begyndte nemlig at vise sig *Krigstræthed.* Det blev ikke den korte Krig, Ofrene var store, hvad Tabslisterne viste, og Sejrene førte tilsyneladende ikke til Resultater. Ganske vist var der i Sommeren 1915 endnu megen Glæde over de store Sejre paa Østfronten, der foreløbigt indbragte Erobringen af *Polen, Galizien* og *Kurland,* men selv Felttoget dèr standsede, og man var lige langt fra den længselfuldt ventede Fred. Det blev som med Franskmændene paa Napoleons Tid, hvem det ikke var muligt at begejstres for nogen Sejr efter Slaget ved *Austerlitz* (1805). I Tyskland opstod det mistrøstige Slagord „Wir siegen uns tot" („Vi sejrer os ihjel").

Ihre Kriegsanleihe zeige mir, was mir die Stärke Gebührlichkeit!

von Hindenburg.

Gold gegen Geld!

Von niemanden wird verlangt, daß er seine Goldsachen unentgeltlich abgebe.

Die Goldankaufstellen vergüten

den vollen Goldwert.

Bring ihnen deine Goldsachen!

Tyske Opfordringer til 1) at tegne Krigslaan, 2) at udlevere Guld.

Og dog havde Regeringen gjort alt muligt for at holde Stemningen oppe. Sejrene blev fejrede ved Flagning og Klokkeringning, og Skolebørnene fik fri efter patriotiske Taler af Lærerne. Til Opmuntring for Soldaterne havde Kejseren strax ved Krigens Begyndelse genoprettet Ordenen fra 1870—

71, *Jernkorset;* men af denne Dekoration uddeltes altfor mange. Allerede indtil Slutningen af Marts 1915 var der givet 5 Storkors af samme, 6488 Jernkors af 1. Klasse og 338,261 Jernkors af 2. Klasse mod 47,000 under hele Krigen 1870—71*). Denne kritikløse Uddeling berøvede Ordenen meget af dens Værd.

Ogsaa andre Maader, hvorpaa man havde søgt at stemme Nationalfølelsen op, viste sig efterhaanden virkningsløse. Der var rundt om i forskellige Byer opstillet kæmpemæssige Træfigurer til at modtage frivillige Gaver, medens Giverne slog Søm ind i Figuren; i Berlin var der saaledes den bekendte Hindenburgstatue, i Wilhelmshaven en Tirpitz, i Köln „de kölnsche Boor" („Bonden fra Köln"). Det er sandt, at der indkom mange Penge, men Gaverne sank efter haanden.

„De kölnsche Boor" („Bonden fra Köln"). Statue, indrettet til at modtage Krigsbidrag.

En særlig Form for Nationalfølelse viste sig ved *Kampen mod de fremmede Ord.* Spisesedlerne blev rensede for dem, og de erstattedes af nylavede tyske, til stor Fortvivlelse for neutrale Besøgende. Meget af denne Sprogrensning var den rene Taabelighed og blev senere opgivet, bl. a. ogsaa, fordi Kejseren ikke vilde ændre Navnet paa den fornemme tyske Orden „Pour le mérite", saa lidt som Hæren vilde forandre Titler som General og Lieutenant.

Beslægtet med Sprogrensningen var Lysten til at *fortyske Stednavnene* i de Egne i Vesten, som Tyskerne beherskede. Professorer fandt ud, at disse Landstrækninger oprindeligt var tyske, men „forvælskede" af de franske Erobrere. Der fremkom Lister over ønskelige Navneforandringer, Tournai burde saaledes kaldes „Doornik", Calais „Kales", Lille „Ryssel" osv. Varige Følger fik disse Forslag kun for Elsass-Lothringen, hvor en lang Række gammelkendte franske Stednavne blev afløste af tyske.

Henad Sommeren 1915 begyndte der til Trods for Borgfreden en ivrig Drøftelse af *Krigsførelse* og *Krigsmaal.* En af Grundene var *den hensyns-*

*) 7. Maj 1918 gives følgende Oplysning: Jernkorset af 1. Klasse uddeles som bekendt kun til saadanne Personer, der tidligere har faaet Jernkorset af 2. Klasse. Af det dagligt voxende Antal Indehavere af Jernkorset af 2. Klasse er indtil Dato ikke mindre end lidt over 75,000 ligeledes bleven udmærkede med Jernkorset af 1. Klasse, og det er ikke alene i den tyske Hær, dette Udmærkelsestegn er bleven uddelt, men ogsaa i de østrigske, bulgarske og tyrkiske Hære.

Jernkorset af 1. Klasse bæres nu, efter hvad „Nordd. Allg. Zeit." meddeler, af 146 fyrstelige Troppeførere, 932 Generaler og 23 Ministre og andre høje Embedsmænd; dertil kommer 48,673 Officerer, 11,437 Underofficerer og 3826 Menige, samt 622 andre Militærpersoner. I Marinen bæres dette Ærestegn af 4335 Personer, i Flyverkorpset af 3536, i Sanitets- og Veterinærkorpsene af 941 og i Intendanturkorpsene af 548. Og endelig er der 78 Feltpræster, der har faaet Jernkorset af 1. Klasse. Det bliver tilsammen 75,007 Personer.

løse Undervandsbaadskrig, som Tirpitz fik sat igennem, og som traadte i Kraft 18. Februar. Den førte til en lang Notevexling med Amerika (nærmere skildret i 7. Afsnit), som blev særlig skarp, da „Lusitania" blev torpederet 7. Maj. Den amerikanske Udenrigsminister *Bryan* trak sig tilbage i Juni, da han ikke vilde optræde for skarpt overfor Tyskland, men hans Eftermand *Lansing* var ganske enig med Præsident *Wilson* om, at det gjaldt Amerikas Ære at faa sat en Stopper for Undervandsangrebenes umenneskelige Side, og 1. September gav Bethmann endelig efter og gik ind paa, at *Passagerbaade* ikke maatte sænkes *uden foregaaende Varsel,* og uden at *Passagererne havde faaet Tid til at redde sig.* Mange Tyskere

„*Lusitania*" *Medaillen.* Slaaet i Anledning af den store engelske Passagerdampers Torpedering.]

Forside.
Indskrift foroven: „Ingen forbudne Varer." Forneden: „Den store Damper *Lusitania*, sænket 5. Maj 1915 af en tysk Undervandsbaad."

Bagside.
Døden ses sælge Billetter til *Lusitania.* Indskrift foroven: „Forretning fremfor alt."

var forbitrede over denne Eftergivenhed, og Spørgsmaalet om Hensyntagen til Amerika eller ikke var fra nu af brændende. Altyskernes stadige Bebrejdelse mod Bethmann var, at han var for svag, en „Flaumacher".

I Utaalmodighed over, at Regeringen ikke vilde meddele sine Krigsmaal, kom *Altyskerne* saa med deres. Allerede i Maj, altsaa før Sejrene i Østen var begyndt at virke, indgav *6 mægtige Korporationer,* deriblandt „Bund der Landwirte" og „Bund der Industriellen", der repræsenterede store Kapitaler, *en Adresse til Rigskansleren. De forlangte heri, foruden et udvidet Kolonialrige, store Grænseudvidelser i Europa. Belgien* skulde være en tysk Vasalstat og alle dets Hjælpekilder gaa over paa tyske Hænder. Af *Frankrig* var det nødvendigt at tage hele Kysten indtil *Somme,* desuden Minerne ved *Briey* (vest for Metz) og af militære Grunde endvidere *Verdun, Belfort* og hele den mellemliggende Fæstningsrække. Mod Øst skulde Grænserne sikres ved betydelige Afstaaelser af *russisk Omraade.*

Hovedvægten ligger, som man ser, paa Erhvervelser mod Vest, altsaa

paa at ydmyge England og Frankrig. Man kunde med stor Ret kalde Tilhængerne af denne Plan for *det russiske Parti*, da de godt kunde tænke sig en fredelig Affindelse med Rusland. Til Partiet hørte Storkapitalen, deriblandt naturligvis ogsaa de store Skibsredere med *Ballin* i Spidsen, desuden de to konservative Partier og de fleste Nationalliberale. De samme Partier vilde i indre Politik indrømme Folkets store Masse saa lidt som muligt, navnlig ikke ændre den preussiske Valgret.

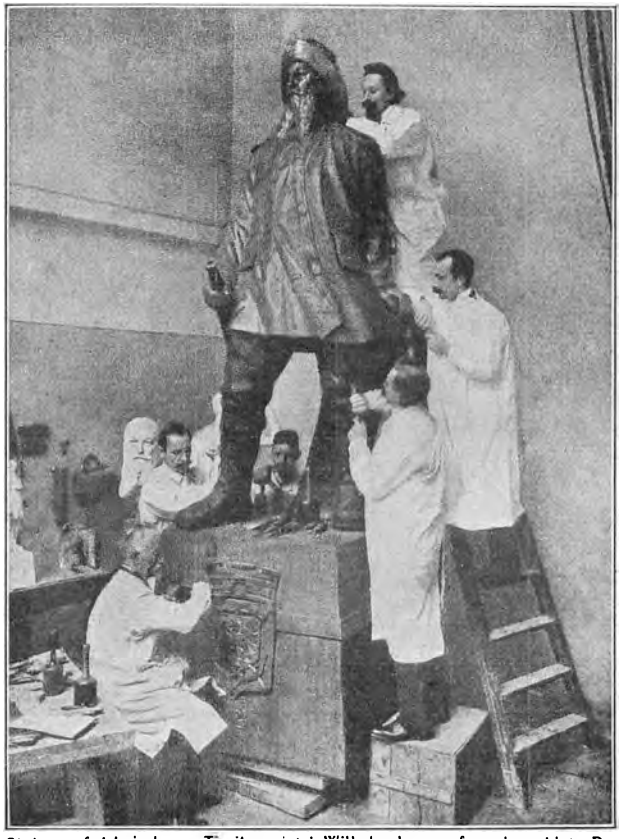

Statuen af Admiral von Tirpitz, rejst i Wilhelmshaven, faar den sidste Behandling fra Billedhuggerens Side.

Mod den omtalte Adresse, der snart blev bekendt, skønt den skulde være hemmelig, optraadte dog forskellige Fredstilhængere. *Liebknecht* udsendte et Fredsmanifest, men han stod ene indenfor Partiet. Det betød mere, at de 3 socialistiske Førere *Haase*, *Bernstein* og *Kautsky* 19. Juni udtalte sig for en snarlig Fredsslutning og fordømte alle Annexionsbestræbelser; de opfordrede den tyske Regering, der kunde pege paa Sejre overalt, til netop derfor at strække Haanden ud til Fred og Forlig. Militærpartiet, som ønskede den fuldstændige Sejr, svarede imidlertid ved at forbyde „Vorwärts" og andre socialistiske Blade, fordi de „opmuntrede Tysklands Fjender". Det viste sig endvidere, at *Socialisternes Flertal* var mere *nationalt* end socialistisk; Medlemmer som *David*, *Scheidemann*, *Südekum* og Forfatterinden *Lili Braun* udtalte sig næsten militaristisk. Partiets Hovedudvalg rettede Bebrejdelser mod Haase, fordi han havde misbrugt sin Stilling som Formand og villet paatvinge Flertallet sin Villie. Det var denne Spaltning indenfor Partiet, der siden blev til et fuldstændigt Brud.

Ogsaa nogle borgerlige Kredse udtalte sig i forsigtige Ord for en *For-*

staaelsesfred. Der opstod en Forening „*Bund neues Vaterland*", som gennem Skrifter søgte at virke herfor, men den blev forfulgt af Generalkommandoerne, og dens Skrifter blev senere forbudte. I nær Forstaaelse med denne Forening fremkom 27. Juli *en Adresse fra en Række ansete Mænd*, mest Frisindede, men dog ogsaa en udpræget Konservativ som Professor *Hans Delbrück*, Redaktør af „Preussische Jahrbücher"; Adressen fraraadede bestemt alle Annexioner. Man kunde kalde dette Parti, der ønskede Forsoning med Vestmagterne, for *det engelske Parti.*

Tysk Spot over *den yngre Liebknecht:* „Den *enstemmige* Liebknecht", — fordi han som oftest stod ene paa Rigsdagen i Udtalelser og ved Afstemninger. (December 1914).

Militærpartiet var imidlertid stadig Herrer, og Bethmann Hollweg var afhængig af det. I en Rigsdagstale *19. August* udtalte han sig med Voldsomhed mod England; han erklærede, at Tilstanden fra 1914 ikke kunde opretholdes, ɔ: at der maatte Annexioner til:

„Europa kan ikke opnaa Freden uden ved et ukrænkeligt og stærkt Tyskland. Den engelske Ligevægtspolitik maa forsvinde. Tyskland maa befæste sin Stilling saa meget, at de andre Stater mister Lysten til igen at drive Indkredsningspolitik. Vi maa til Værn og Lykke for alle Folk tilkæmpe os *Frihed paa Verdenshavene*, ikke for at beherske Havene alene, som England vil, men for at aabne dem i lige Grad for alle Folk. Vi vil være et Arnested for Freden, for de smaa og store Nationers Frihed."

Sir Edward Grey svarede, at dette Program kun betød Frihed for Tyskland til at bryde Traktater, krænke Menneskelighedens Love og føre Krig, naar og hvor det ønskede; „Havenes Frihed" (et udmærket Slagord, der snart blev almindeligt i Tyskland) betød i Virkeligheden Tysklands Eneherredømme. Paa disse Vilkaar kunde der ikke sluttes Fred.

Tyskland gik ind i *det andet Krigsaar* med store Forhaabninger. De nærmest følgende Maaneder syntes at skulle give dem Ret. Det mislykkedes for det engelske Diplomati at samle de christne Balkanstater; derimod vandt Tyskland *Bulgarien* som Forbundsfælle, og dermed var det tapre *Serbiens* Skæbne besejret. Trods den mest fortvivlede Modstand erobrede *Mackensen* med bulgarsk Hjælp baade Serbien, *Montenegro* og *Albanien.* Derefter var Vejen til *Tyrkiet* fri, og Regeringen fortalte Folket om den store Masse Levnedsmidler, der nu vilde strømme til Tyskland. I en Tale i Rigsdagen 9. Dec. 1915 gav Bethmann Udtryk for den tyske Sejrsstolthed:

Satirisk engelsk Jernkors.

Overfor en socialistisk Fredsinterpellation erklærede han: „Tyskland vil ikke komme med Fredsforslag, det vilde være taabeligt. Lad vore Fjender selv komme og indrømme, at deres Forsøg

Den altyske Forfatter *Grev Ernst Reventlow*, Medarbejder ved „Deutsche Tageszeitung".

paa at tilintetgøre Tyskland er slaaet fejl, lad dem tilbyde os Fred, saa kan vi drøfte Sagen. Men vi kræver Garantier for, at vi ikke oftere skal blive Genstand for Overfald, og jo længere Krigen varer, des mere voxer de Garantier, som vi maa forlange."

Det følger af sig selv, at Ententemagterne ikke var villige til Fredsforhandlinger paa et saadant Grundlag.

Mange Andre saa ikke saa lyst paa Fremtiden. Betegnende for Stemningen i vide Kredse er en meget omtalt Bog af den frisindede Politiker *Friedrich Naumann:* „Mitteleuropa".

Naumann gaar ud fra, at der ikke vil blive sluttet en varig Fred, men at Tyskland og Østrig i lange Tider vil være indrammede af to lange Rækker Skyttegrave. Verden vil altsaa blive delt i to store økonomiske Forbund, da det kan forudsættes, at Ententens Sammenhold vil vare ved i Fredstid. Følgelig maa ogsaa Centralmagterne komme til et nært og nøje Sammenhold. Toldgrænserne maa falde bort. Naar det gælder Jernbaner og Kanalplaner, maa de virke i Fællesskab. Det mellemeuropæiske Omraade vil strække sig fra Nordsøen (Hamburg) til Sorte-Havet. Ved at knytte Balkan og det Asiatiske Tyrki til sig, faar Centralmagterne tropiske Omraader, hvor de kan udvinde mange af de Varer, der nu bliver bragt fra de oversøiske Lande, og den store Enhed *Hamburg—Bagdad* eller *Elben—Eufrat* kan saaledes forsyne sig selv. — Tysklands mindre Nabostater, Skandinavien, Holland, Schweiz, maa selv vælge, til hvilken af de store Magtgrupper de vil slutte sig, thi alene kan de ikke staa. Naumann vil naturligvis gerne vinde dem og tager derfor Ordet for en ganske anderledes mild Behandling f. Ex. af Nordslesvigerne.

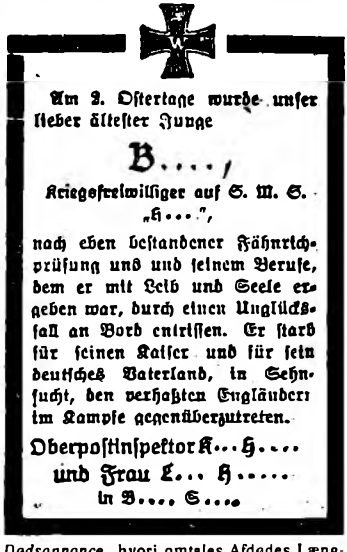

Am 2. Ostertage wurde unser lieber ältester Junge

B.... /

Kriegsfreiwilliger auf S. M. S. „H...",

nach eben bestandener Fähnrichprüfung und und seinem Berufe, dem er mit Leib und Seele ergeben war, durch einen Unglücksfall an Bord entrissen. Er starb für seinen Kaiser und für sein deutsches Vaterland, in Sehnsucht, den verhaßten Engländern im Kampfe gegenüberzutreten.

Oberpostinspektor K... H....

und Frau L... H.....

in B.... S....

Dødsannonce, hvori omtales Afdødes Længsel efter at kæmpe mod de forhadte Englændere.

Naumanns Bog gjorde megen Opsigt. Den fik dog ikke strax praktiske Følger. Der forhandledes om Toldforbund med Østrig-Ungarn, men den østrigske Industri frygtede Konkurrencen med den langt dygtigere tyske, og de ungarske Magnater var bange for det tyske Agerbrug. Mange Tyskere erklærede desuden, at Tyskland ikke kunde nøjes med et Mellemeuropa, men maatte vedblive at være en Sø- og Verdensmagt.

Efter Nytaar 1916 blev Stemningen efterhaanden meget trykket paa Grund af de stadig stigende *Vanskeligheder i Fødevarespørgsmaalet.* Man havde fortalt Befolkningen, at Høsten 1915 var god, og at Englands Udhungringsplaner dermed var endeligt strandede. Det viste sig dog snart, at Høsten tværtimod havde været rigtig daarlig, en naturlig

Tyske Karikaturer over Ernæringsforholdene. 1) *Mælkeknaphed og Kødnød:* „Du kan sagtens le, Du faar Mælk, naar du skriger, medens vi Store maa spise os mætte paa den dyre Pølse." 2) *Sæbenød:* „Bare der snart slet ingen Sæbe var mere." 3) *Patentstol til den, der venter paa Fødevarer:* „Jeg holder ud, jeg kan vente . . ." 4) *Gadekøkken:* „Fader er i Krigen, Moder er paa Arbejde, ogjeg sørger for Maden."

Følge af, at Krigen havde formindsket Arbejdskraften, en Mangel, som de mange, navnlig russiske Fanger, der blev anvendt i Landbruget, ikke kunde erstatte. Kreaturerne savnede Kraftfoder, Mælke- og dermed Smørmængden gik betydeligt ned; der opstod saaledes en følelig *Fedtmangel.* Svinebestanden var sunket stærkt paa Grund af den meningsløse Nedslagtning i Foraaret 1915 og blev ved at synke; da nu ogsaa Kvægbestanden sank, medens Priserne steg, opstod der stor *Kødmangel.* Regeringen maatte stadig

Tyske Soldater ved *erobrede belgiske Kanoner* ved Fort Wavre Ste. Catherine ved Antwerpen.

oprette nye Kontorer til at tage sig af de nye Problemer, men dermed kunde Manglerne jo ikke fjernes. Fra 1. November 1915 var det da bleven bestemt, at to Dage i Ugen skulde være „kødløse" (Tirsdag og Fredag), to Dage „fedtløse" (Mandag og Torsdag). Fedtmangelen var særlig følelig og meget svækkende for svagere Mennesker.

Smørvanskelighederne blev værre endnu ind i Aaret 1916. Der maatte fastsættes et bestemt Maximum, som Publikum kunde faa, men ikke havde Krav paa; det var først 125 Gram om Ugen, men gik senere ned til 90, ja lige til 50 Gram. Og selv dette ringe Kvantum var det tidt umuligt at opnaa. Et af de ejendommeligste Syn i Berlin var „das Butterstehen": lange Rækker af Ventende, mest gamle Mænd og Kvinder, der stod foran en Smørbutik, ofte i mange Timer. I Reglen var de taalmodige og stille, men det kunde hænde, at Naturen gik over Optugtelsen, og at de pryglede

Smørbutikkens Ejer og undertiden en Politibetjent, naar Smørret var udsolgt. Af disse smaa Spektakler opstod i Udlandet Rygter om store Oprør, men Rygterne talte usandt for det andet Krigsaars Vedkommende.

I Foraaret kom den ene Indskrænkning efter den anden. Brødrationen, der var blevet noget forøget efter Høsten 1915, blev atter nedsat, og Kvaliteten blev ringere og ringere. Der blev indblandet „Strohmel" (Mel af Halm), som efter de Lærdes Sigende havde stor Næringsværdi, senere endogsaa det ganske værdiløse „Holzmehl" (Savsmuld). I Marts 1916 blev det fortalt, at det begyndte at knibe med *Sukker*. Man rystede paa Hovedet; Tyskland havde før Krigen haft en stor Sukkerudførsel og maatte da i hvert Fald have nok til sig selv. Men Rygterne var rigtige nok; mange Sukkerroer var opfodrede, meget Sukker gik til teknisk Krigsbrug. I Slutningen af Marts blev det tilladt at bruge kunstige Sødningsstoffer i Stedet for Sukker; det var især Saccharin, som anvendtes. 11. April indførtes der *Sukkerkort*, som gav enhver Person 33 Gram Sukker om Dagen, men ogsaa dette ringe Kvantum blev det efterhaanden umuligt at faa, og Sukker forsvandt snart helt. Det var saa meget mere uheldigt, som man i den foregaaende Sommer havde lavet megen Marmelade til at erstatte Smørret, og dette nu var umuligt.

Sydtysk Karikatur: *Preussisk Rekrutopdragelse:* „Den Manér, som Tyskerne haabede at lære hele Verden." [Simplicissimus" 3/1 1910.]

Vanskeligheden ved at skaffe Beklædningsstoffer er ovenfor omtalt. Kaffe, The og Chokolade forsvandt i Aaret 1916 fuldstændigt. For at sikre Brødkornet saa nogenlunde, blev den Mængde Malt, som maatte anvendes til *Øl*, nedsat, og Følgen var, at Tyskernes Yndlingsdrik blev meget ringere. I Løbet af Foraaret forsvandt ligeledes baade *Æg* og *Ost;* der indførtes *Sæbekort*, da der var meget lidt Sæbe.

Det værste var, at *Kødet* efterhaanden ogsaa blev borte. Der var her store Variationer i de forskellige Dele af Tyskland, selv i de Kommuner, der udgjorde *Gross-Berlin* (Berlin og dets Forstæder). *Sachsen* og *Rhinprovinsen* var daarligst stillede; her fattedes Kødet undertiden aldeles. I

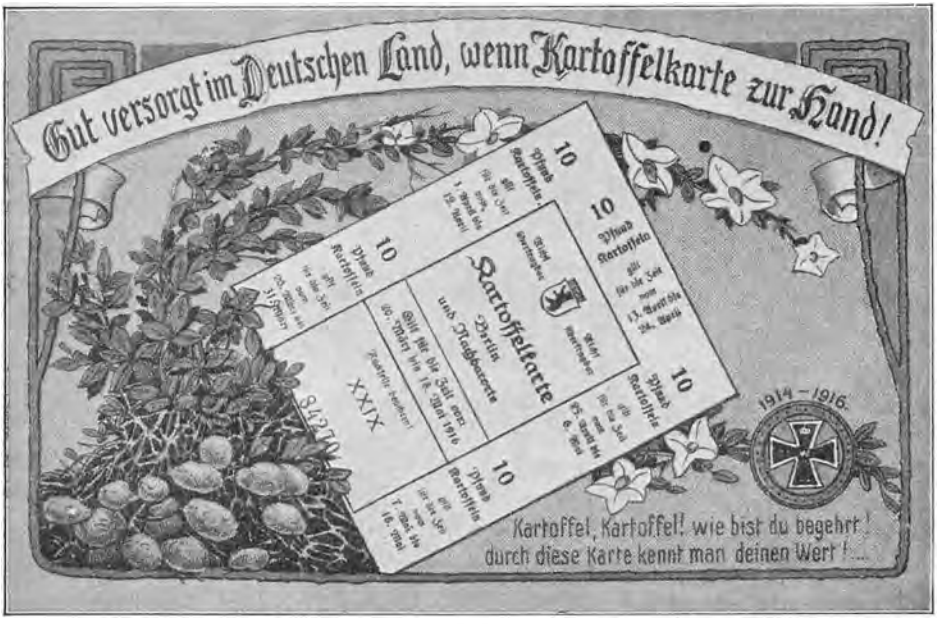

Tysk „Kartoffel" Postkort. Overskrift: „I Tyskland blir man forsynet godt, naar Kartoffelkortet man viser blot." Forneden: „Kartoffel, Kartoffel, hvor er du kær! Først nu vi kender Dit sande Værd!"

Thüringen gjaldt derimod *Kødkort*, som gav Ret til 500 Gram om Ugen, i *Bayern* fik man 800 Gram, i det rige Agerbrugsland *Mecklenburg* svømmede man saa at sige i Mælk og Honning. Misfornøjelsen med al denne Ulighed blev efterhaanden truende.

For at imødegaa Vanskelighederne oprettedes der et *Zentraleinkaufstelle,* som skulde indkøbe Fødevarer fra Udlandet, navnlig Danmark og Holland. Her indleveredes ogsaa alle de Varer, som Rejsende havde forsøgt at smugle ind. Der kom ganske vist saa meget, som disse Lande kunde undvære, men det forslog ikke. Man søgte at udvinde *Olie* af Solsikkefrø, der fabrikeredes *Margarine* af „Kadaverfedt" (Fedt af døde Dyr), Husholdningerne fik Ordre om at samle alle Madrester, for at de senere kunde blive anvendt til Kreaturfoder. Der blev altsaa i det hele udført et stort Arbejde for at holde Nøden borte, men det knirkede endnu noget i Maskineriet. Embedsmændene i de mange Regeringskontorer savnede praktisk Erfaring, og det hændtes f. Ex., at det konfiskerede Smør blev fordærvet.

Brødmærker i Bayern i Maj 1916.

Befolkningen bar i det hele Nøden med beundringsværdig Taalmodighed. Navnlig var det Tilfældet med de talrige smaa Embedsmandsfamilier, hvis Dyrtidstillæg slet ikke stod i Forhold til de stigende Udgifter.

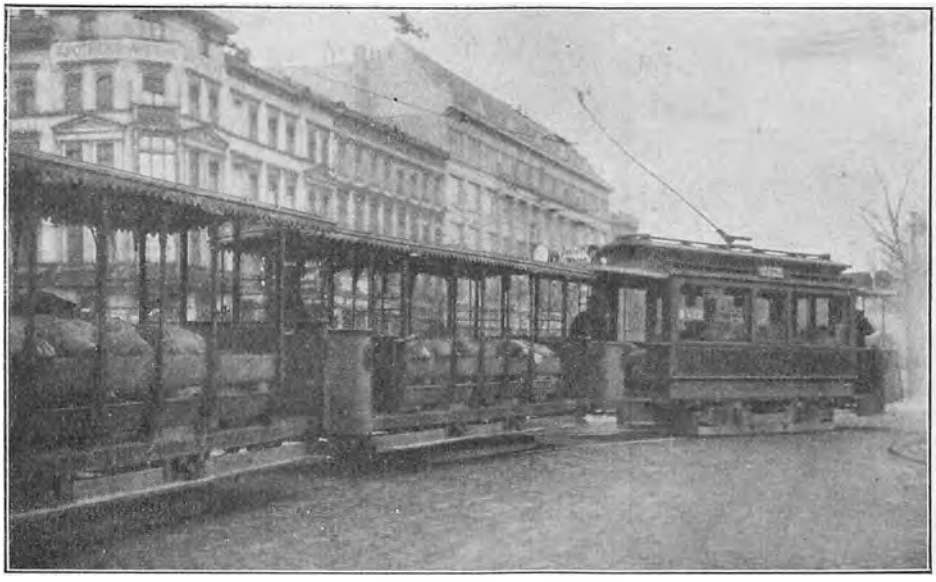

Sporvogne anvendes til Transport af *Kartofler.*

Men Misfornøjelse var alligevel ikke til at undgaa. Befolkningen havde faaet Løfte om store Tilførsler fra Serbien, Bulgarien og Tyrkiet, men der var *saa godt som intet deraf, der kom den civile Befolkning til gode. Det allermeste maa være gaaet til Hæren.* Hvor meget man end holdt af „die Feldgrauen", fandt man det meningsløst, at Soldaterne levede saa meget bedre end deres Familier hjemme, og navnlig, at Officererne næsten levede overdaadigt. Desuden opstod der i de lavere Klasser Bitterhed over, at de Velstaaende benyttede Lejligheden til at „hamstre" Fødevarer i stor Mængde; de rejste om Søndagen ud paa Landet, købte op og vendte hjem med stopfulde Kufferter. Regeringen turde ikke gøre noget imod dem, og senere hamstrede Alle, der paa nogen Maade havde Raad dertil.

Til Afslappelsen i Stemningen bidrog det naturligvis ogsaa, at Tyskland i det meste af 1916 ikke havde store Sejre at rose sig af. Der var nogen Begejstring over den første Offensiv ved *Verdun* i Februar, især over Indtagelsen af Fortet *Douaumont.* Men derefter blev Fremgangen langsommere og afløstes endelig af Tilbagegang. Slaget i *Skagerak* betragtedes som en tysk Sejr. Men om Sommeren kom nye Uheld, den

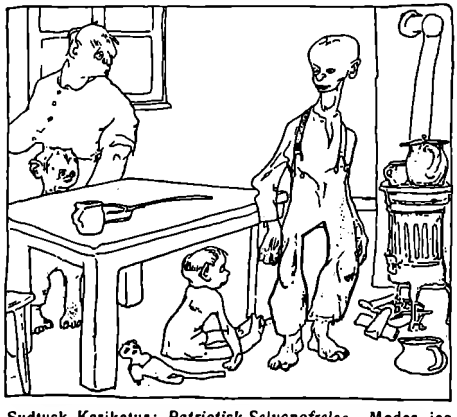

Sydtysk Karikatur: *Patriotisk Selvopofrelse.* „Moder, jeg er saa sulten!" „Ti dog stille! Der staar jo en Politibetjent ude paa Gaden!" [„Simplicissimus" 29/11 1915.]

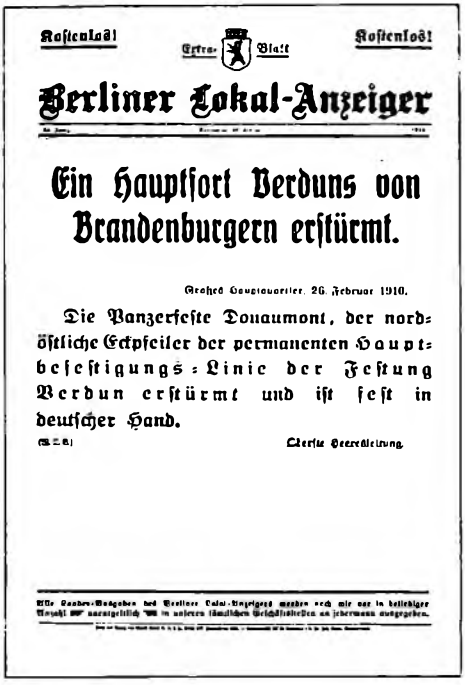

Kostenlos! Extra-Blatt Kostenlos!

Berliner Lokal-Anzeiger

Ein Hauptfort Verduns von Brandenburgern erstürmt.

Großes Hauptquartier, 26. Februar 1916.

Die Panzerfeste Douaumont, der nordöstliche Eckpfeiler der permanenten Hauptbefestigungs-Linie der Festung Verdun erstürmt und ist fest in deutscher Hand.

Oberste Heeresleitung.

Lobeseddel til et Berlinerblad om Erobringen af *Fort Douaumont* ved *Verdun*.

fransk-engelske Offensiv ved *Somme* og særlig *Brussiloffs* Offensiv, som viste, at Rusland langtfra var knækket, men tværtimod i Stand til at tilføje den svage østrigske Hær meget alvorlige Tab. Stemningen blev efter den portugisiske Gesandts Karakteristik en ren „Fatalisme".

Man havde bebrejdet den dygtige og ret frisindede Rigsindenrigsminister *Clemens Delbrück,* der havde siddet i sit Embede siden 1909, at han ikke magtede det svære Fødevarespørgsmaal. I Maj foretoges der da nogle Forandringer indenfor Ministeriet. Delbrück maatte træde tilbage og blev afløst af Finansminister *Helfferich.* Han havde faaet tegnet tre Statslaan, som alle indbragte meget store Summer, der dog ikke naaede Krigsbevillingerne, hvilke til Slutningen af 1915 udgjorde 36 Milliarder Kr. I December 1915 holdt Helfferich ved Forelæggelsen af en Krigsbevilling en Tale, hvori det hed: „Vi staar fast som en Klippe paa vor hjemlige Grund, medens der paa Englands Guldpiller straaler i Flammeskrift Ordene „*mene, tekel, ufarsin*" (de Ord, som Herrens Engel skrev paa Væggen i den babyloniske Konges Palads). Han mente altsaa, at Tysklands Statsfinanser var langt solidere end Englands, eftersom Tyskland gav alle sine Penge ud i Landet selv, medens England vedblev at laane i Udlandet og sluttelig maatte gaa Fallit. Helfferich fik imidlertid stigende Vanskeligheder at kæmpe med; han havde saa længe som muligt udsat at komme med nye Skatteforslag, idet han hævdede, at Fjendens Krigsskadeserstatning vilde dække alle Udgifter. I Foraaret 1916 maatte han imidlertid foreslaa nye Skatter til et Beløb af 600 Millioner aarligt, og hans Forslag vandt ikke Bifald; særligt protesterede Pengemændene energisk mod at betale en Krigsfortjenesteskat.

Dr. *Clemens Delbrück*, tysk Indenrigsminister 1909—16.

Fødevarediktatoren *Hr. v. Batocki.* Var i dette Embede 1916—17.

Helfferich slap ud af Vanskelighederne ved at blive Indenrigsminister og stedfortrædende Kansler. Finansminister blev 22. Maj Grev *v. Roedern.* Samtidigt blev det vanskelige Ernæringsspørgsmaal skilt ud fra Indenrigsministeriet, og der skabtes et *Kriegsernährungsamt* med den tidligere Overpræsident i Østpreussen *v. Batocki* i Spidsen. Han havde vist stor Dygtighed, da det gjaldt om at bringe Orden til Veje i denne stærkt ødelagte Provins, men hans nye Stilling blev ulige vanskeligere. Han skulde disponere enevældigt over alle Fødevarer, Foder- og Raastoffer, ordne Ind- og Udførsel, Tilførsel og Forbrug, navnlig dog sørge for, at Reglerne blev ens over hele Riget. *Fødevarediktatoren,* som Batocki kaldtes, blev modtaget med store Forventninger.

Han fik dog store Vanskeligheder at kæmpe med. Enkeltstaterne vilde ikke finde sig i en saa kraftig Kommando fra Preussens Side. Det var især Bayern og Württemberg, som erklærede, at de havde ordnet deres egne Fødevarer saaledes, at de kunde slaa til for Befolkningen; følgelig vilde de ikke afgive noget til Preussen. Det passerede undertiden, at preussiske Rejsende blev standsede ved den bayerske Grænse i *Hof* og maatte aflevere, hvad de havde købt i Bayern. Baade Kansleren og Batocki rejste til Bayern, men fandt saavel *Kong Ludwig III* som hans Førsteminister Grev *Hertling* utilbøjelige til at give efter. Modstanden blev først brudt hen paa Efteraaret. 2. Oktober indførtes et *Rigskødkort,* som gav Ret til 250 Gram om Ugen for hver Person, en meget lille Ration for det stærkt kødspisende tyske Folk. Over denne Indskrænkning blev der naturligvis ikke Glæde. Dertil kom, at Mælkemængden paa Grund af Foder-

Kong Ludwig III og *Dronning Marie Therese af Bayern* paa deres Guldbryllupsdag 18. Februar 1918.

mangel nu var saa ringe, at det blev bebudet, at fra 1. November kunde kun Smaabørn til 6 Aars Alderen, frugtsommelige Kvinder og Kvinder, der gav Die, faa Sødmælk. Kornhøsten for 1916 var kun nogenlunde god, Kartoffelhøsten overordentlig slet, og det var let at forudse, at Vinteren og Foraaret 1917 vilde blive endnu vanskeligere end de foregaaende Aar. Der blev gjort overordentlig meget fra Regeringens Side for at ordne Fødevarespørgsmaalet, Befolkningen rettede sig troligt efter Opfordringerne om at spare, og der oprettedes rundt om, især i de store Byer, *Folkekøkkener,* hvor de mindst Velstaaende kunde faa nogen Mad, i alt Fald en Portion Kødsuppe med Grøntsager, men dog blev Forholdene i 1916 stadigt værre. Samtidigt steg baade *Tabslisterne* og *Statsgælden.*

Kejser Wilhelm II i 1916.

Den stigende Mangel maa ses som Baggrund for de stadige *Fredsbestræbelser* fra tysk Side og for *indre Stridigheder i 1916.* Vi har tidligere omtalt de to Partier, der kunde kaldes *det engelske* og *det russiske.* I Spidsen for det sidste stod Marineministeren Admiral *Tirpitz.* Han nød med Rette stor Anseelse, da han havde været i sit Embede fra 1897 og i Løbet af de 19 Aar havde skabt den tyske Flaade. Med Støtte af de konservative Partier og de mægtige Foreninger „Flottenverein“ og „Wehrverein“ tog han Ordet for den hensynsløse Undervandsbaadskrig og for, at den skulde gennemføres uden Hensyn til Amerika; han og mange andre Tyske oversaa ganske den Rolle, som Amerikas Fjendskab kunde komme til at spille i Krigen. Bethmann Hollweg, som blev støttet af de frisindede Partier, holdt i 1916 nærmest paa Forstaaelse med Vestmagterne. Der blev da rejst en heftig Kampagne mod ham, og han beskyldtes atter for at være slap og eftergivende.

I Februar 1916 foretog den preussiske Landdag *en Demonstration mod Kansleren;* dens konservative Flertal vedtog en Erklæring om, at det var skadeligt, dersom Hensynet til Amerika skulde formindske den hensynsløse Krig. Rigskansleren svarede, at Udenrigspolitik ikke vedrørte Landdagen. Demonstrationen fortsattes i Rigsdagen, da den traadte sammen 3. Marts. De to konservative og det nationalliberale Parti fremkom med

et Andragende om, at Krigen maattte føres med alle Midler; den nationalliberale Fører *Bassermann* støttede i en senere Artikel Andragendet med Henvisning til „von Tirpitz". Men da var denne allerede falden (15. Marts) og afløst af *v. Capelle.* Der gik Rygter om, at der havde været en vigtig Sammenkomst i Hovedkvarteret i Charleville, hvor det kom til voldsomme Sammenstød mellem Tirpitz og Bethmann; Kansleren blev dog støttet af Hindenburg, og Kejseren lod da Tirpitz falde. Andre paastod, at Tirpitz havde fornærmet Kejserfamilien, og han kom jo i alt Fald ikke senere til Magten, selv efter at hans Politik havde sejret. Man tør maaske ogsaa, med Henblik paa senere Begivenheder, formode, at det er Hindenburg eller rettere sagt *Ludendorff,* der har benyttet Lejligheden til at fjerne en ubehagelig Medbejler.

Kronprins Wilhelm med sin lille Datter.

Bethmann havde altsaa foreløbig sejret, men Partiet Tirpitz levede stadigt. Han søgte at vinde det ved en *Rigsdagstale 6. April 1916;* den var meget sejrsstolt, henviste til Fremgangen ved Verdun og erklærede, at Tyskland aldrig vilde blive knust af England. *Krigsmaalene* blev tydeligere fastsatte end før og var af en meget udæskende Karakter; *Polen* og de andre „befriede" Lande i Øst maatte ikke mere være underkastede den russiske Reaktion, men skulde være uafhængige. Overfor *Belgien* maatte Tyskland have Garantier for, at det ikke mere tjente Vestmagternes Interesser (ɔ: Belgien skulde være tysk Vasalstat), og Tyskland vilde beskytte de undertrykte *Flamlændere.* Det var at tilkaste baade England og Rusland Handsken.

Paa samme Tid søgte Bethmann dog ogsaa *at vinde Amerika* og faa det til at stille sig uvenligt overfor Ententen; der blev vist Gesandten *Gerard* alle mulige Hensyn. Men Amerika krævede, at den hensynsløse Søkrig absolut maatte ophøre, og 6. Maj gik Tyskland da ind paa, at Handelsskibe (ikke blot Passagerskibe) ikke maatte sænkes *uden Varsel,* og uden at Passagererne blev reddede. Det var *et bestemt Løfte, der her blev givet Amerika;* Tyskland erklærede dog, at det ikke var bundet af Løftet, hvis England ikke gik ind paa at løsne Blokaden, men Amerika svarede: „Et Løfte er et Løfte og kan ikke brydes." Denne Modsætning

i Opfattelsen af Løftet kom næste Aar til at bringe de to Lande i Krig, men foreløbig var den neutrale Skibsfart nogenlunde sikret; Søkrigen blev noget humanere, men bragte ganske vist heller ikke store Resultater.

Max G. F. Beseler, preussisk Indenrigsminister 1905—17.

Bethmann havde dog stadigt Fjender baade i Højre og yderste Venstre. Repræsentanten for det sidste Parti var *Liebknecht.* Han stod alene indenfor Socialdemokraterne, var hadet af alle de borgerlige Partier og blev i Rigsdagsmøderne ofte modtaget med Udraab som „Landsforræder", „Smid den Karl ud" etc. Uanfægtet holdt han sine glimrende Taler mod Officerernes Haardhed, Censuren, Uretten mod de lavere Klasser etc. Under Bethmanns Tale 6. April erklærede han, at Tyskland havde ønsket Krigen, at Talen om den undertrykte flamske Race var Hykleri, at Bethmann hellere skulde befri det tyske Folk end tale om andre Folks Befrielse osv.

Der var Mange, som gerne vilde slippe for Liebknechts ubehagelige Afbrydelser og Taler, og *1. Maj* fandt man en Anledning. Der holdtes en ubetydelig Majdemonstration paa *Potsdamer Platz* i Berlin, Politiet arresterede nogle faa Demonstranter, deriblandt Liebknecht. Han var mødt civil, skønt han var Soldat, og da han desuden havde gjort Modstand mod Politiet, vedtog Rigsdagen med alle Stemmer mod Socialisternes og Polakkernes, at Arrestationen skulde opretholdes. Krigsretten dømte ham derefter til 2½ Aars Tugthus, en Straf, som senere blev forhøjet til 4 Aars Tugthus.

Liebknecht havde staaet til venstre for det socialdemokratiske Parti. Men som tidligere omtalt var det allerede i 1915 kommet til Splittelse indenfor dette, og Splittelsen udvidede sig i 1916 til et Brud. *Haases* Tilhængere stemte imod de nye Krigsbevillinger og imod, at Liebknecht i Januar 1916 blev udelukket af Partiet. I Marts traadte 18 Medlemmer, deriblandt *Haase, Bernstein* og *Ledebour,* ud af Partiet og dannede et nyt, „Sozialdemokratische Arbeitsgemeinschaft". Dette Parti ønskede at give Belgien fuld Erstatning, Polen hel Selvstændighed, protesterede desuden baade mod Annexioner og den hensynsløse Søkrig. Det socialistiske Højre under Ledelse af Scheidemann nærmede sig derimod mere og mere til Kansleren; endnu mere var dette Tilfældet med *Fagforeningerne* og deres Førere *Legien* og Svenskeren *Jansson.*

Den tyske Socialistfører *Eduard Bernstein.*

Bethmanns Fjender i Højre var meget farligere end Liebknecht. Der spredtes meget ondartede Flyveskrifter mod ham. Et af dem var skrevet af en højtstaaende østpreussisk Embedsmand, *Kapp*, som følgelig blev afsat; et andet bar som Forfatternavn Pseudonymet *Junius Alter* og beskyldte Bethmann for Svaghed, Langsomhed og Mangel paa Begreb overfor Tysklands Stormagtsfordringer. I en Tale i Juni brugte Bethmann skarpe Ord mod de stadige hemmelige Intriger; han opnaaede i alt Fald, at der blev dannet en „Nationalkomité", der skulde støtte Kanslerens Politik og var enig med ham i hans Fredsformel: Fred mod Vest, Erobringer mod Øst. Men Intrigerne mod Bethmann varede dog stadigt ved.

Den tyske Socialistfører *Philip Scheidemann.*

I Slutningen af August 1916 kom Efterretningen om *Rumæniens* Fredsbrud. Den vakte stor Forfærdelse i Tyskland, hvor Mange troede, at alle de neutrale Stater, deriblandt Skandinavien, vilde benytte Lejligheden til at kaste sig over Tyskland. Alle var klare over, at nu maatte alle Kræfter anspændes for at holde Kampen ud. Et af de første Skridt var at afsætte *v. Falkenhayn* som Overgeneral (29. August); han var Syndebuk for det mislykkede Angreb mod Verdun. Tysklands Afgud *Hindenburg* blev Generalstabschef; den virkelige Leder af Hæren var dog *Ludendorff*, der udnævntes til Generalkvartermester. Da Falkenhayn havde intrigeret stærkt mod Kansleren, var dennes politiske Stilling nu foreløbig sikret.

27. September skrev Hindenburg et mærkeligt Brev til Bethmann. Han erklærede heri, at en Hovedbetingelse for, at Krigen blev vunden, var, at der sikredes Ammunitionsarbejderne tilstrækkelig kraftig Kost. Bethmann skulde derfor forestille alle Myndigheder, hvor alvorlig Stillingen var, og opfordrede hele Civilbefolkningen til de nødvendige Ofre. Der kom virkelig, selv fra Østpreussen, store Gaver ind til Krigsarbejderne, og de Civile blev taalmodigt ved at sulte.

I Oktober bredte der sig Rygter om, at Fredsforhandlinger snart kunde ventes. Paa dette Tidspunkt var *Utaalmodigheden blandt Publikum over, at Freden var lige langt borte, ved at tage Overhaand;* Mange mente, at *nu maatte man begynde den hensynsløse Søkrig*, der efter Marineautoriteternes Mening vilde *gøre det af med England i Løbet af faa Maaneder.*

Det var mægtige Dele af Folket, der delte denne Anskuelse, Industrikongerne i Rhinegnene, de fleste Partier i Berlin, endelig store Dele af Centrum, især i Bayern.

Inden man greb til dette farlige Middel, vilde Bethmann dog forsøge Freden samtidigt med, at Tyskland skulde pege paa Sejren over Rumænien og paa sine egne Kraftanstrængelser. 29. Oktober blev Krigsminister *Hohenborn* afløst af *Stein,* der skulde modernisere den militære Administration i Berlin. Samtidigt oprettedes et nyt Krigskontor, „Kriegsamt", med Gnrl. *Groener* som Chef; Kontoret skulde bl. a. beskæftige sig med alt, hvad der vedrørte Hærens og Ammunitionsarbejdernes Forsyning med Mad og Raastoffer.

Den tyske Socialistfører *Friedrich Ebert.*

Tyskland greb nu til meget kraftige Foranstaltninger for at skaffe det fornødne Mandskab. *Polen* blev erklæret for et Kongerige, da man derfra ventede at kunne faa en polsk Hær til Kamp med Russerne (se nærmere Afsnit IV, S. 415—26). Fra *Belgien* begyndte man systematisk at udføre den civile mandlige Befolkning, der skulde bruges til Tvangsarbejde. Endelig besluttede Tyskerne at mobilisere alle brugbare Kræfter i Landet selv. 25. November blev der forelagt Rigsdagen et Forslag om *civil Værnepligt.* Det var overordentlig vidtgaaende; alle tyske Mænd mellem 17 og 60 Aar skulde kunne indkaldes til at gøre Tjeneste i Krigsindustri, Landbrug, Sygepleje og økonomiske Virksomheder, der stod i Forbindelse med Krigen. Regeringen vilde dermed opnaa, at alle Krigsduelige, som før havde været anvendte til de nævnte Virksomheder, kunde slippes fri og afgaa til Hæren. Forslaget vedtoges næsten enstemmigt.

Tyskland var altsaa nu saa vel rustet som muligt og mente at kunne komme med et Fredstilbud. Allerede 31. Oktober havde Kejseren i et Brev til Bethmann opfordret ham til at forberede Forhandlingerne; Kejseren erklærede, at dette Skridt krævede moralsk Mod og fordrede en Hersker, der havde en Samvittighed, følte sit Ansvar overfor Gud og havde Hjerte baade overfor sit eget Folk og Fjenderne:

„*Jeg* har dette Mod, *jeg* vil vove det i Tillid til Gud."

Rigsdagen blev derefter ganske uventet sammenkaldt til Møde *12. December;* det blev meddelt, at Rigskansleren vilde fremkomme med yderst

Preussisk Ministerfor offentlige Arbejder *von Breitenbach.*

vigtige Meddelelser. Han holdt en kort og klar Tale, fremført med stor Myndighed. I Talen oplæstes *en Fredsnote til Fjenden.* Det hedder heri: „Verden trues med en Katastrofe, hvis Krigen fortsættes. Under denne har *Tyskland, Østrig-Ungarn, Bulgarien* og *Tyrkiet* vist deres uovervindelige Styrke ved en Række Sejre; en Fortsættelse af Krigen vil vise, at deres Modstand ikke kan brydes. Dog søger de ikke at knuse deres Modstandere; tværtimod vil de respektere alle Andres Rettigheder og foreslaar derfor, at alle Krigsførende skal begynde Fredsunderhandlinger. Hvis Modparten ikke vil gaa ind herpaa, er de fire Magter rede til at føre Krigen videre til dens sejrrige Afslutning."

Denne Note sendtes desuden til *Paven,* hvem Tyskland bad hjælpe med under Fredsarbejdet. Dens Indhold betragtedes af Ententen som Hykleri, men denne Opfattelse synes at bero, i alt Fald delvis, paa en Misforstaaelse af Forholdene i Tyskland.

Sagen var vistnok følgende: Angrebene mod *Verdun* og dermed Muligheden for at *slaa Frankrig ned* var *strandede,* og *Englænderne* havde vist *en uventet Dygtighed under Somme Kampene.* Gnrl. *Brussiloffs* Offensiv var en Tid saa farlig, at *Østrig truedes med Undergang,* og det senere Sammenbrud i Rusland kunde jo ingen ane. Tyskerne havde imidlertid *slaaet Rumænerne,* og Kansleren mente derfor, *at Tyskland kunde slutte Fred med Ære.* Han og de Partier, der støttede ham — Socialister, Frisindede og en Del af Centrum — var vistnok villige til omfattende Indrømmelser, *endogsaa til at afstaa en Del af Elsass-Lothringen.*

Tysk Karikatur: „En engelsk Familie laver Dum-dum-kugler." [„Simplicissimus."]

Men der var mange Modstandere af en saadan „Forstaaelsesfred." Højrepartierne og delvis Centrum, desuden Militærpartiet, mente, at Tysklands sidste store Kort i Krigen, *den hensynsløse Undervands-*

krig, var *Trumf*, og at denne *i Løbet af faa Maaneder vilde slaa England til Jorden.* Bethmanns Parti troede ikke paa Undervandskrigens Virkninger og frygtede en Krig med *Amerika.* Kansleren haabede, at han ved de tyske Demokraters Støtte kunde blive Herre over Militærpartiet, og der var vel den Gang maaske nogen Udsigt dertil; *Hindenburg* og *Ludendorff* var i 1916 ikke nær saa stærke, som de blev i 1918. Men *for at hindre altfor voldsomme altyske Protester* saa Rigskansleren sig nødt til at tale saa kraftige Ord om de tyske Sejre, at det maatte *krænke Ententen.* Han var endvidere tvungen af samme Grund til at udtale sig *i ganske svævende Udtryk om Tysklands Krigsmaal,* og endelig til at *slaa paa Sværdet* i de Slagord, som dannede Slutningen af hans Tale:

Zimmermann, Understatssekretær i det tyske Udenrigsministerium. Udenrigsminister Novbr. 1916—Aug. 1917.

„Gud vil dømme! Vi vil uden Frygt og med oprejst Pande følge vor Vej, fast besluttede til Kamp, rede til Fred."

Det tyske Fredsbudskab blev meget ilde modtaget af Fjenderne. I Frankrig advarede *Briand* 13. December Folket mod at gaa i den tyske Fælde, der ikke havde anden Hensigt end den at angive Ententen som den krigslystne Part. I Rusland erklærede *Dumaen* 15. Dec., at en Fred alene kunde komme i Stand ved en fuldstændig Sejr over Tyskland. I England var *Lloyd George* bleven Førsteminister 7. Dec.; 19. Dec. talte han i samme Aand som de andre Magter og mindedes Napoleon, der ogsaa yndede at optræde som Fredsengel, naar det franske Folk var træt.

Dagen efter, *20. December*, blev Verden imidlertid forbauset ved en Fredshenvendelse fra en helt anden Side: *Præsident Wilson opfordrede alle Stater til Fred.* Han pegede paa Krigens uhyre Lidelser og Ødelæggelser og udtalte sin Forvisning om, at Alle i Virkeligheden ønskede Fred, og at Freden let kunde komme i Stand, hvis Parterne kom til at sondere hinandens Meninger. Forklaringen paa Wilsons Mægling synes at være, dels at han ikke kendte

Tysk Karikatur: „*Englands Hjerteblod. 20 Millioner daglig!*" [Kladderadatsch.]

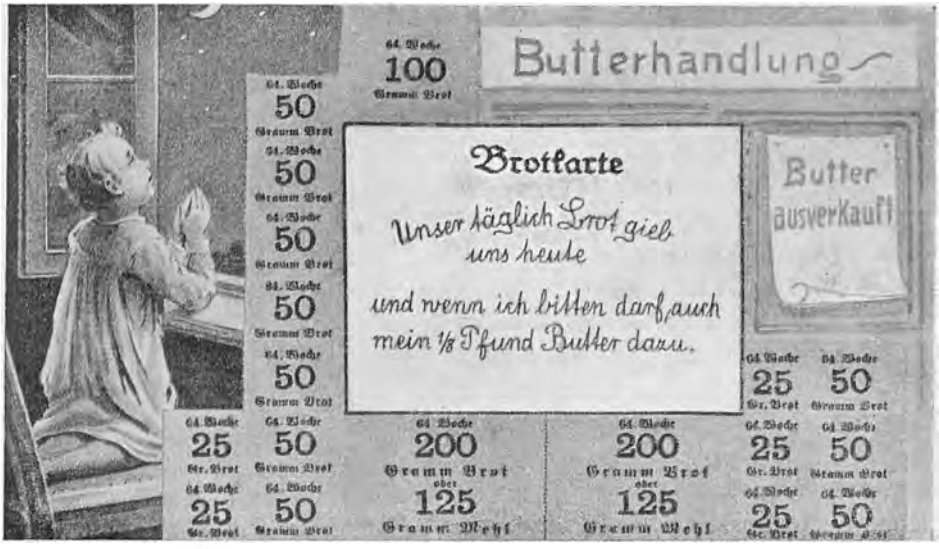

Tysk „Smør" Postkort: „Giv os i Dag vort daglige Brød og, om jeg tør bede, ogsaa mit halve Fjerdingspund Smør dertil!"

Forholdene i Europa, dels at han forudsaa den hensynsløse Søkrig, og at Amerika derved vilde blive draget ind i Krigen; derfor vilde han forsøge at undgaa en Krig, som han ikke ønskede.

Wilsons Note fik Støtte ved andre neutrale Henvendelser; der kom en Fredsnote fra *Schweiz* 22. December, fra *Danmark, Norge og Sverige* 29. December. I Tyskland modtoges disse Fredsnoter med Glæde; man skyndte sig (25. December) at besvare Wilsons Note med megen Anerkendelse af hans ædle Hensigter og foreslog at sammenkalde en Fredskongres i et neutralt Land.

Ententen lod sig dog ikke bevæge af disse Noter. 30. December kom en fælles Erklæring fra alle dens Deltagere. De udtalte, at *Tyskland var Skyld i Krigen,* og at man *ikke kunde stole paa* et Land, der behandlede Traktater som *„en Lap Papir"*. Ententen kunde ikke slutte Fred, før den havde *Sikkerhed* for, at *al Uret*, især mod *Belgien, var gjort god*, og før de *smaa Nationers og Staters Ret var sikret.*

I Tyskland blev denne Afvisning modtaget med stor Forbitrelse; en tysk Note af *11. Januar 1917*, (affattet ligesom Fredsnoten af *Zimmermann*, der i Slutningen af November 1916 havde afløst *Jagow* som Udenrigsminister, erklærede, at Ententen vilde fortsætte Krigen, da den ønskede at erobre Elsass-Lothringen og flere preussiske Provinser, at formindske Østrig, udslette Tyrkiet og lemlæste Bulgarien. En tilsvarende Note kom fra Østrig.

Wilsons Note fik *10. Januar* en høflig, men bestemt Afvisning af Ententen, der samme Dag formulerede sine Fredsfordringer: *Belgien, Serbien,*

I Mangel af Gummi har man i Tyskland anbragt *Jernringe* med *Staalfjedre* paa *Automobilhjulene*. Forsøget skal have vist sig svarende til Forventningerne.

Montenegro, Rumænien og de besatte Dele af Frankrig og Rusland skulde rømmes og have fuld Erstatning, national Frihed skulde indrømmes alle Folk, deriblandt de Folk, der nu var under østrigsk Herredømme, Tyrkiet skulde miste alle sine Besiddelser i Europa. I en Note, som *Balfour*, der nu var engelsk Udenrigsminister, sendte Amerika, forklarede han nærmere, hvorfor Tyrkiet, der havde begaaet saa store Grusomheder i *Armenien* og *Syrien*, maatte straffes.

Hermed var *Fredsforsøgene endeligt strandede.* Grundene til Ententens afvisende Holdning var forskellige. Den nærede som sagt *stor Mistillid til Tyskland* efter *Traktatbruddet over Belgien* (Freden i Brest-Litovsk skulde senere vise, at denne Mistillid fremdeles ikke var ubegrundet). For det andet haabede Ententen endnu, at det i Løbet af 1917 skulde blive muligt at *slaa Centralmagterne ned ved Ruslands* Hjælp. For det tredie troede den ikke, at de freds- og frihedsvenlige Partier i Tyskland *enten virkelig existerede eller havde nogensomhelst Indflydelse.*

31. Januar fik den nordamerikanske Gesandt *Gerard* i Berlin Meddelelse om, at Tyskland nu vilde opgive alle Indskrænkninger i Undervandsbaadskrigen, afspærre hele England, Frankrig og Italien og ikke skaane noget Skib indenfor de afmærkede Dele af Nordsøen, Atlanterhavet og Middelhavet, ikke en Gang Hospitalsskibe. Gerard fik Meddelelsen kun $3^1/_2$ Time, før Afspærringen traadte i Kraft. Vi vender senere tilbage til de Følger, som Erklæringen fik for Forholdet mellem Tyskland og Amerika.

I et Rigsdagsmøde samme Dag søgte Bethmann Hollweg at *dække over sit politiske Tilbagetog* ved at erklære, at han *aldrig* havde været nogen *principiel Modstander* af den hensynsløse Søkrig, kun *foreløbig modsat sig den, indtil Tyskland var rede* ɔ: indtil dets Undervandsbaadsflaade var *tilstrækkelig stærk:*

„Nu er vi rede og kan ikke vente længere. Om Fjendens Betingelser kan vi ikke disputere, de kunde kun antages af et Folk, der var slaaet fuldstændigt . . . Til Kamp til det yderste er vi udfordrede! Vi modtager Udfordringen, vi sætter alt ind, og vi vil sejre!"

Man tør antage, at Bethmann her paa en ikke helt værdig Maade har dækket over sit Nederlag, paa samme Vis, som han 2. December 1914 dækkede over sine Udtalelser om Belgien af 4. August. Han har her vist sin Svaghed og sin Lyst til at blive ved Magten, det vilde have været det værdigste, om han havde trukket sig tilbage.

Fra 1. Februar 1917 begyndte en ny Periode i Krigen. Den blev yderst interessant, bragte den russiske Revolution og Amerikas Indtræden i Krigen men blev tillige Indledning til en Række frygtelige Ulykker, Sult og Nød, for hele Verden.

Den oftere nævnte Nordamerikaner, *James W. Gerard*, der indtil Foraaret 1917 var Gesandt i Berlin, har skrevet to Bøger, hvori han skildrer sine Oplevelser og sin Opfattelse af Forholdene i Tyskland. Af hans Udtalelser i den første Bog, „Mine fire Aar i Tyskland", har vi berørt en Del paa de foregaaende Sider. Hans anden Bog, „Ansigt til Ansigt med Kejseren", udkom paa Dansk, just som vi sluttede dette Kapitel. Ogsaa i den findes et Utal af træffende Bemærkninger om Tyskland og Tyskerne under Verdenskrigen. Bemærkningerne er naturligvis ofte skarpe, thi Gerard endte jo med at blive en bitter — og farlig — Fjende af Tyskerne, og de maa jo staa for hans Regning. Men de har deres store Interesse, og nogle enkelte af dem skal vi derfor tillade os at gengive. (Fremhævelserne af os). Vi begynder med nogle Linier om Stemninger og Forhaabninger:

„Det har været interessant at lægge Mærke til *den psykologiske Udvikling*, som er foregaaet med *Tyskerne* under Krigen. I den korte Tid, hvor Spørgsmaalet Krig eller Fred hang i en Traad, følte man i de syngende Folkehobe, der gik om i Gaderne, en Strømning af, hvad man næsten kunde kalde Jubel — *en almindelig Udløsning af Spændingen efter 40 Aars Forberedelse til Krig.* Dernæst kom den travle Tid med *Mobiliseringen*, og da saa de tyske Hære styrtede gennem Belgien og Frankrig, idet Fæstninger og Stillinger faldt for dem, indtraadte der en Periode af *„erhabene Erhebung"* („ophøjet Løftelse"), en Periode, i hvilken selv de besindigste Tyskere med Øjnene straalende af Vaabenlykke og Sejrvindinger erklærede, at *nu vilde tysk Kultur holde sit Sejerstog over hele Verden.*"

(„I Begyndelsen „— siger Gerard et andet Sted —" blev der ved Efterretningen om enhver *tysk Sejr* flaget overalt; men efterhaanden som Krigen skred frem, meldtes der saa mange tyske Sejre (som imidlertid viste sig hverken at være glimrende eller afgørende), at man kun brød sig lidet om forfængeligt at

prale med tyske Triumfer. I Følge en gammel Sædvane steg 10—15 Trompetere op paa Raadhusets Taarn, hvor de — meget karakteristisk — blæste mod alle 4 Verdenshjørner; men efterhaanden som dette officielle Blæseri ikke altid fulgtes af bekræftende Efterretninger, holdt man lidt efter lidt op med dette Trompeteri.")

„*Marneslaget* gjorde en Ende paa den Jubel, og i Vinteren 1914—15, da det kom til at staa klart, at Tyskland ikke vilde sejre ved Overrumpling, begyndte Folkestemningen at vende om: man begyndte at føle sig *nedtrykt*."

En af Gerard citeret Udtalelse af Rigsdagens Vicepræsident *Paasche* paa et Møde i April 1915 i Byen *Kreuznach* i Rhinprovinsen tyder ogsaa paa en vis Uro:

„Om *Betingelserne for Fred* har vi ikke Lov til at udtale os; men vi vil udtrykke det *Ønske*, der lever i enhver Tyskers Hjerte, om *ikke at give Slip paa fjendtligt Territorium, der er erobret med saa meget tysk Blod*."

Stemningen rejser sig dog hurtigt efter Sejrene i 1915 over Russerne, hvad man ser af det ligeledes citerede Svar, som det tyske Rigsdagscentrums Fører *Paasche* i December 1915 i 254 Rigsdagsmænds Navn, som repræsenterede Borgerpartierne, gav *Scheidemann*, der havde talt mod Annexioner:

„Fast sammensluttede, med roligt Sind, og lad mig tilføje, *med Tillid til Gud*, venter vi paa den Time, da det kan blive muligt at indlede Forhandlinger om en *Fred*, ved hvilken Tysklands *militære, kommercielle, finansielle og politiske Interesser* under alle Omstændigheder og under enhver Betingelse *maa beskyttes for stedse*, herunder indbefattet *den Udvidelse af vort Lands Omraade, som dertil maatte være nødvendig*."

Tysk Postkort med Portræt af Generalfeltmarschal *Hindenburg*, som i et vedføjet Digt sammenlignes med den preussiske Generalfeltmarschal *Blücher*, en af Sejherrerne i 1815 ved *Waterloo*.

Gerard skriver fremdeles:

„Jeg har ikke set noget Tegn til kraftig *religiøs Vækkelse*, og heller ikke er *Kirkerne* under Krigen bleven stærkere besøgt end ellers. Grunden hertil er maaske den, at jeg har opholdt mig i den *protestantiske* Del af Tyskland, hvor Kirken staar under Regeringens direkte Kontrol, og hvor Alle har en Følelse af, at et Besøg i Kirken ikke er andet end en Slags Extraexercits, under hvilken de faar at høre om *Enevældens Glorværdighed* og *Nødvendigheden af ubetinget Lydighed*. Faktisk kan man sige, at *Religionen er gaaet til Bunds i Tyskland*, og mangen statslønnet Prædikant har fra sin Statsprækestol udslynget Taler, der glødede af Had."

Professor *J. P. Bang* har i sin Bog, „Hurra og Halleluja" leveret en stor Samling gyselige Exempler paa disse tyske Prækener. Dog, vi gaar videre med Gerard:

„Efterhaanden som Krigen skred frem, vendte Tyskernes Smag sig mere og mere hen imod *mørke tragiske, ja, næsten uhyggelige Skuespil.* Det syntes, som om Mennesker, der døde paa Scenen, var det eneste, der kunde bringe et Glimt af Oplivelse til at lyse paa Publikums sløve, hovne Ansigter."

„Den sidste Vinter, jeg var i Berlin, var Saisonens Clou Stykket „Erdgeist" af *Wedekind*, hvis Stykke „Vaarbrud", der blev opført i New York i Begyndelsen af 1917, vakte Rædsel og Modbydelighed hos de mest Hærdede blandt Broadways Teatergængere .... I dette 4 Akts Stykke, som spilledes for overfyldt Hus, var der kun én af Akterne, i hvilken der ikke forefaldt et Dødsfald."

Gerard havde paa sin Regerings Vegne, saa længe Bruddet mellem Nordamerika og Tyskland, ikke havde fundet Sted, det Hverv at tage sig af Fangernes og de deporterede Belgieres Behandling i Tyskland. Han fortæller hvert Øjeblik om, hvor skændig denne var. I vort Værks VIII. Afsnit vil vi røre ved dette Emne. Vi tager dog her følgende med:

„I den Tid, jeg var i Tyskland, mistede jeg egentlig kun én Gang mit gode Humør, og det var en Gang, da jeg i 1916 fik Besøg af en tilsyneladende forstandig og høflig Herre fra Udenrigsministeriet, som, medens han sad ved min Pult, gjorde en Bemærkning om, hvor det var dejligt, at Tyskerne havde næsten *2 Millioner Fanger*, som, naar de kom hjem, vilde være *opfyldte af dyb Beundring for den tyske Kultur.* Jeg svarede hertil, at efter min Mening vilde de 2 Millioner Krigsfanger, som var bleven haanede, underernærede, pryglede og tvungne til at arbejde som Slaver i Fabrikker, i Miner og paa Landet, vende tilbage til deres Hjem med et saadant *Had til alt, hvad der var tysk*, at det *ikke vilde være sikkert for Tyskerne at rejse i de Lande, hvor disse Krigsfanger hørte hjemme;* og jeg bemærkede, at de andre Nationer selv havde *deres Kultur*, med hvilken de var fuldkommen tilfredse, og som de ikke ønskede at *bytte* med nogen Kultur med Varemærket „Made in Germany"."

Vi kommer atter tilbage til Gerard.

Den tyske Hær stod ved Verdenskrigens Udbrud med Hensyn til Organisation, Uddannelse og Udrustning, altsaa i hele sit Krigsberedskab, i Spidsen for alle Hære, siger Oberst *Egli**). Navnlig, naar man tillige særligt betoner selve Krigsberedskabet, d. v. s. den fuldkomne Parathed til næsten med kun et Par Timers Varsel at slaa løs til alle Sider, eller dog i alt Fald til en hvilkensomhelst Side, har Tyskschweizeren Ret. Gaaende ud fra samme Synspunkt stillede vi derfor ogsaa vor Redegørelse for de Magtmidler, hvormed Tyskland traadte ind i Krigen, i Spidsen for de militære Betragtninger, vi i II. Afsnit af dette Værk til Belysning af den moderne Krig i Almindelighed skikkede forud for Skildringen af Krigsbegivenhederne.

I det hele og store vidste Omverdenen allerede inden Krigens Udbrud

*) „Zwei Jahre Weltkrieg. August 1914 bis August 1916." Zürich 1917. Af schweizisk Oberst Egli.

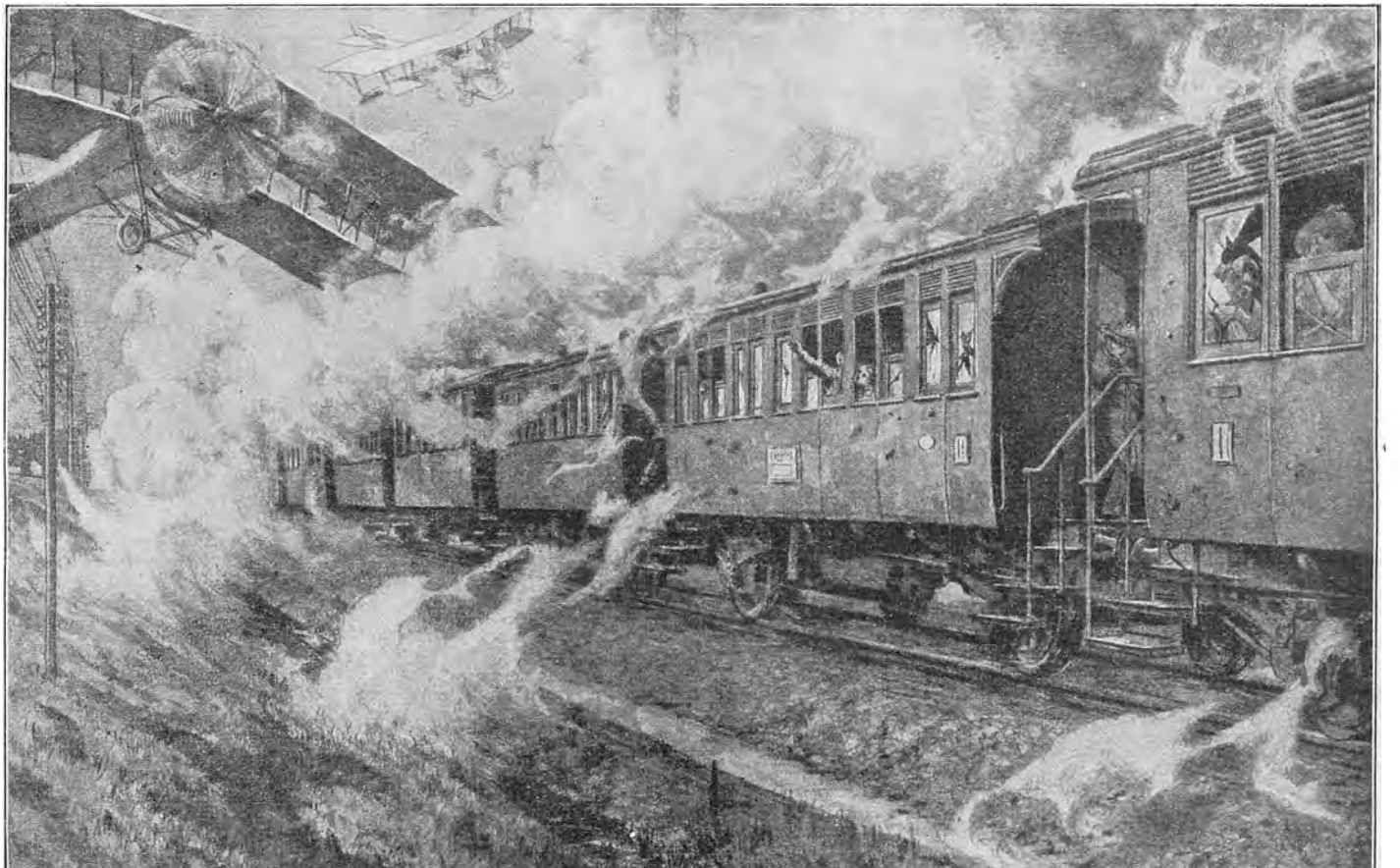

To franske Flyvere overfalder *et tysk Persontog* ved *Donaueschingen* i den sydlige Del af Storhertugdømmet *Baden*, ca. 70 km øst for *Rhinen*.
[Curt Liebich i „Illustrierte Geschichte des Weltkrieges".]

god Besked med fornævnte Forhold, og Alle ventede store Præstationer fra tysk Side. Alligevel havde Tyskland forstaaet at berede sine Modstandere betydelige *Overraskelser.*

Disse Overraskelser var først og fremmest af *teknisk Art* og kom hurtigt til at øve stor Indflydelse paa Krigsbegivenhederne: Man havde forlængst faaet at vide, at Tyskerne havde forøget Antallet af deres *Maskingeværer* stærkt; men ingen havde vel tænkt sig lige fra de første Kampdage at se dette Vaaben optræde i den tyske Hær *i saa vældige Masser* og blive anvendt med saa, man fristedes til at sige rutinemæssig Dygtighed. *Det svære Artilleris* Benyttelse i Tyskernes *Felthær* var ogsaa bekendt Verden over, men heller ikke her havde man forudset *det store Antal svære Kanoner*, Tyskerne strax bragte i Ilden, eller det snævre Samarbejde mellem disse svære Batterier og Infanteriet. Endelig var *den 42 cm Haubitz* jo en Nyhed, som i Krigens første Uger formelig tog Vejret fra alle Teknikere.

Til disse rent tekniske Forspring knyttede sig de uhyre Beholdninger af *Reservemateriel* og *Reserveammunition*, som med stor Forudseenhed havdes rede, men fremfor alt den glimrende Maade, hvorpaa, som i det foregaaende omtalt, den civile tyske Industri hurtigt omstilledes til Fabrikation af Krigsfornødenheder.

Hvad der maaske dog har forbauset mest af alt, er vel den Maade hvorpaa Tyskland har forstaaet før Krigen at indrette sig paa en Udnyttelse af sit *Menneskemateriale* og under Krigen at udvikle og mangedoble sit *levende Værn*, hvad der maaske kan kaldes Hovedhemmeligheden ved Krigsførelsen i Millionhærenes Aarhundrede.

At *de tyske Reservekorps* lige strax ved Fjendtlighedernes Begyndelse kunde føres i Marken i saa stort Antal og lige fra første Dag var lige saa krigsdygtige som Liniekorpsene, var maaske *den største Overraskelse*, den tyske Hærledelse havde at byde paa, og den bidrog i overvejende Grad til at kuldkaste den franske Generalstabs første Beregninger.

Men foruden Linie- og Reservekorpsene opstillede Tyskerne, som vi ved, meget hurtigt *Landeværnsdivisioner* og *Landeværnskorps* af omtrent samme Sammensætning som Liniekorpsene og derpaa, ved Hjælp af det talrige overskydende Mandskab ved Regimenternes Depoter, *Ersatz* (Erstatnings)*brigader* og *Ersatzdivisioner.* Indtil November 1914 var ifølge den franske Hærledelses kort efter offentliggjorte Meddelelser alene *paa den vesteuropæiske Front* af Tyskerne bleven mobiliseret:

2. August: 21 Linie-, 13 Reservekorps;

I Slutningen af August: yderligere 4 Armékorps, sammensat af Ersatzbrigader;

I September: 8 Armékorps, formerede af 33 Landeværnsbrigader;

I Oktober: 5 nye Reservekorps og 1 Marine Inf.Div.

Skønt Tyskland mod Øst havde Østrig-Ungarn ved sin Side, havde Franskmændene ikke ventet paa deres Front at træffe Tyskerne saa stærke. Dog Kravene til Tyskerne om endnu langt kæmpemæssigere Anstrængelser meldte sig hurtigt. De begyndte strax, da Dobbeltmonarkiet viste sig at være en langt svagere Forbundsfælle end forudset, og de steg Maaned for Maaned, efterhaanden som den ene nye Fjende efter den anden stillede sig i Modstandernes Rækker. Bethmann Hollweg sagde eller rettere spaaede allerede Sandheden, da han i Maj 1915 efter Italiens Krigserklæring i Rigsdagen udslyngede sit Slagord om, at Tyskland kæmpede med „en Verden af Fjender", og Følelsen heraf fyldte vel maaske enkelte Tyskere med Ængstelse, men for det store Flertals Vedkommende syntes den snarere indtil videre at kildre Forfængeligheden. En af Krigsforfatterne opstillede, ledsaget af stolte Bemærkninger, en Liste over alle Tysklands Fjender med Angivelse af Fjendelandenes Kvadratkm. og Indbyggertal. Et modificeret Uddrag heraf, ordnet lidt anderledes og med Tilføjelse af senere Tilgang, ser med runde Tal saaledes ud:

Belgien med Congo	23	Mill. Indb.	Marokko	4	Mill. Indb.
Bolivia	$2^1/_2$	—	Montenegro	$^1/_2$	—
Brasilien	$24^1/_2$	—	Nicaragua	$^3/_4$	—
China	$329^2/_3$	—	Panama	$^1/_3$	—
Costa Rica	$^1/_3$	—	Peru	$4^1/_2$	—
Cuba	$2^1/_2$	—	Portugal med Kolonier	15	—
Ecuador	$1^1/_4$	—	Rumænien	$7^1/_2$	—
Forenede Stater	102	—	Rusland	$180^2/_3$	—
Frankrig med Kolonier	$86^1/_3$	—	Santo Domingo	$^3/_4$	—
Grækenland	$4^1/_2$	—	Serbien	$4^1/_2$	—
Guatemala	2	—	Siam	6	—
Haiti	$2^1/_2$	—	Storbritan. m. Kolonier	425	—
Honduras	$^1/_2$	—	Uruguay	$1^1/_3$	—
Italien	36	—	Venezuela	$2^1/_2$	—
Japan	$73^1/_3$	—	Ægypten	12	—
Liberia	2	—			

Tilsammen: *31 fjendtlige Stater* og ca. *1360 Millioner Fjender.*

Herimod kunde de 4 Centralmagter saa kun stille:

Bulgarien	$4^3/_4$	Mill. Indb.	Tyrkiet	21	Mill. Indb.
Tyskland med Kolonier	77	—	Østrig-Ungarn	52	—

Tilsammen: *Ca. 150 Millioner Mennesker.*

Den nævnte Forfatter har taget Munden temmelig fuld, thi de fleste af disse Fjender existerede jo egentlig kun paa Papiret. Men selv om disse mere formelle Modstandere trækkes fra paa Listen tilligemed største Delen af Frankrigs og Storbritaniens Kolonier, hvor Befolkningen ikke med fuld Kraft er medinddraget i Krigen, saa er Listen truende nok. Der bliver altid tilbage vel 500 Millioner Hoveder, hvorfra Soldater *kunde* rekruteres mod Centralmagternes 150 Millioner, en tilsyneladende stor Overmagt

at kæmpe imod. Og hertil er saa senere traadt Nordamerikas 100 Mill. Det bliver 4 mod 1.

En anden Ting er, om ikke Tyskerne burde have forudset, at de vilde finde de fleste af disse Fjender imod sig, og om ikke en mindre udfordrende Politik og Krigsførelse vilde have stillet dem noget mindre ugunstigt.

Imidlertid, det vil virke imponerende, naar en Gang Regnskabet lægges paa Bordet, at faa de fuldstændige Oplysninger om, hvilke Masser af

Svært tysk Skyts til Vestfronten transporteres gennem en okkuperet belgisk By.

veludrustede Afdelinger og Korps, efter Omstændighederne vel uddannede og vel forsynede med Befalingsmænd, som det er lykkedes den tyske Hærledelse at stille paa Benene i hele denne Krig. Foreløbigt foreligger der fra tysk Side intet Grundlag til derpaa at bygge en Oversigt. Derimod er der i de Allieredes Presse flere Gange gjort Forsøg paa at give et Overblik over Tysklands Rustninger til Lands. Saaledes findes i „Pays de France" — paa et tilstrækkelig fremskredet Tidspunkt i April 1917 og Marts 1918 — tvende Behandlinger af dette Emne, hvilke vi i Hovedtrækkene skal gengive:

Ved Krigens Udbrud disponerede Tyskland over

Liniemandskab	870,000	Mand
Reserve	1,180,000	—
Landeværn 1. Opbud	970,000	—
„ 2. „	1,000,000	—
Uddannet Landstorm	875,000	—
Tilsammen	**3,895,000**	**Mand.**

I Løbet af Krigen er ikke alene de ved *Tabene* fremkaldte Huller i Geledderne bleven fyldt ud, men Hærens Effektivstyrke ved Siden deraf stærkt forøget. Midlerne hertil var:

1) Indkaldelsen af de i Fredstid af økonomiske Hensyn slet ikke uddannede krigsduelige Værnepligtige, „Ersatz-Reserve".

2) de efterhaanden indkaldte nye Aargange 1914, 1915, 1916, 1917, 1918 og 1919, hvilken sidste, 19aarige unge Mænd, allerede bragtes til Fronten i 1918.

3) Frivillige. Men desuden er alle Folk, der ifølge de i Fredstid gældende Regler ikke udskreves som Kombattanter, bleven tagne med, ja, man er, som bekendt, gaaet saa vidt, at alle tidligere helt kasserede Folk er bleven stillede for en ny Session og i videst mulig Grad har faaet deres tidligere Vedtegning ændret, hvorpaa de er bleven indkaldte. Man er gaaet ved Indkaldelserne lige til det 50. Aar, og f. Ex. Folk med Hjertesygdom er aldeles hensynsløst bleven sendt til Fronten.

Hele Udskrivningsmassen blev for sin Anvendelse fordelt til *3 store Kategorier:*

1) Tjenesten ved Fronten.
2) Tjenesten bag Fronten, d. v. s. Etapetjenesten og Tjenesten i det Indre.
3) De til Krigsindustrien mobiliserede Arbejdere.

Men Tyskerne benyttede sig fremdeles, for at frigøre Arbejdere bag selve Fronten, i Etapezonerne og hjemme og saaledes skaffe sig flere Kombattanter, af *tvende ganske mod de internationale Folkeretsregler stridende Midler:* De kommanderede i stor Udstrækning til Arbejder af alle Slags, ogsaa direkte militære Arbejder, dels *militære og civile mandlige og kvindelige Krigsfanger*, dels, som tidligere berørt, *den civile Befolkning* af begge Køn *i de okkuperede fremmede Provinser.*

At der her var noget at øse af for en Administration, der satte sig ud over alle Hensyn, er indlysende, naar man betænker, at ifølge det i *Charleville* paa Fransk udgivne tyske Blad „Gazette des Ardennes" var 1. Februar 1917 *følgende Antal Krigsfanger*, militære og civile, Mænd og Kvinder maa det formodes, *internerede i Tyskland:*

Belgiere	658	Officerer,	41,777	Mand
Franskmænd	6,287	—	360,837	—
Englændere	1,104	—	32,025	—
Russere	9,223	—	1,202,784	—
Serbere		—	25,879	—
Rumænere	202	—	9,955	—
eller i alt	**17,474**	**Officerer,**	**1,673,257**	**Mand.**

samt at *Indbyggerantallet* (naturligvis dog det før Krigen) *i de af Tyskerne til samme Tid okkuperede Egne* med et rundt Tal kan anslaas til:

Belgien:	7	Millioner,
Frankrig:	3	—
Rusland:	17	—
eller i alt	**27**	**Millioner.**

Tysk Transportautomobil under Reparation i *Bruges.*

Var denne Fremgangsmaade maaske efterhaanden, vist nærmest med Tyskerne som Forbillede, bragt til Anvendelse, ikke alene af de øvrige Centralmagter, men ogsaa hos deres Modstandere, saa var den til Gengæld intet Steds sat i System med større Hensynsløshed og Grundighed end netop i Tyskland, og det kan jo ikke nægtes, at denne Fremfærd noget formindsker Beundringen for de tyske nationale Ofre i den saakaldte tyske Forsvarskrig.

De i Oktober 1914 i Belgien og Frankrig optraadte 6½ nye Korps og 4 paafølgende Korps formeredes, foruden af Frivillige, af Landeværns og „Ersatz"folk. Af Mandskab af disse Kategorier dannedes efterhaanden 6 „Ersatz" Divisioner, 25 Landeværns Divisioner og 6 Landstorms Divisioner.

Dog heller ikke dette forslog, og der oprettedes *nye Linieformationer* (Divisioner og Brigader), hvortil toges 1 Regiment fra de oprindelige Linie- og ReserveDivr., saa at disse, ligesom forresten ogsaa de saaledes nyskabte Divr., reduceredes til 3 Rgtr. og deres Brigadeinddeling ophævedes. Til Gengæld fik alle Divisionerne et stærkt forøget Artilleri. Paa denne Maade skaffedes 20 nye Divr. og 4 nye Brigader.

1. April 1917 opgav Franskmændene altsaa derefter *hele den tyske Kampstyrke* til:

Tysk Mælkeforsyning i en belgisk Landsby.

25	Linie Korps	= 50	Divisioner
25	Reserve Korps	= 50	—
9	Reserve Divr.	= 9	—
20	nye Divr.	= 20	—
25	Landev. Divr.	= 25	—
6	„Ersatz" Divr.	= 6	—
6	Landstorms Divr.	= 6	—
4	enkelte Brigader	= 2	—

eller tilsammen **168 Divisioner**

Dertil kom 11 Kavaleridivisioner.

I *Marts 1918* kastes i „Le Pays de France" et Blik tilbage paa Tyskernes Præstationer paa Troppefabrikationens Omraade. Vi kan ikke anse alle Talangivelserne her for rigtige, men maa modificere dem en Del, idet vi iøvrigt følger Tankegangen i Fremstillingen.

Det gøres gældende, at med Aargangen 1920, som nu havde været paa Session, havde Tyskland siden Krigens Begyndelse disponeret over i alt *14 Millioner Soldateremner.* Heraf havde dog $2^1/_4$ Million maattet gaa fra paa Grund af legemlig Ubrugbarhed. Men naturligvis har der fremdeles været Afgang heri paa Grund af *Tabene i Krigen.*

Ifølge „Le Temps" havde den tyske Hærledelse officielt opgjort Tabene i de første 3 Krigsaar, d. v. s. indtil 31. Juli 1917, til

Døde:	34,351	Officerer,	1,158,601	Underofficerer og	Menige.
Saarede:	66,223	—	2,922,320	—	—
Savnede eller Fanger:	12,278	—	710,454	—	—

eller i alt: **112,852 Officerer 4,791,375 Underofficerer og Menige.*)**

Heraf danner de Faldne og Savnede samt mindst en Trediedel af de Saarede (dels som Invalider, dels som værende konstant under Lægebehandling) *endelig* Afgang, d. v. s. 3 Millioner. Vil man prøve at føre blot denne Beregning ganske skønsmæssigt frem til *Nytaar 1918*, kan der lægges en Sjettedel til, hvad der giver $3^1/_2$ Million. Saa regner det franske Blad $^1/_2$ Million Reservister, der ikke har kunnet komme hjem fra Udlandet. Lad os da anslaa denne Afgang til 4 Millioner. Der bliver da tilbage for Tyskland af *disponible Folk*, naar Rub og Stub tages med, i Januar 1918 ca. $7^3/_4$ *Million Mand.* „Le Pays" siger et Par Millioner mindre. Men tages Udnyttelsen af alle, selv legemligt svage tyske Mænd, Kvindernes Indsættelser i Mændenes Hjemmearbejde og Misbruget af Fanger og Indbyggere i okkuperede Distrikter med i Betragtning, skal man ikke regne med for smaa Styrketal for Tyskernes Vedkommende.

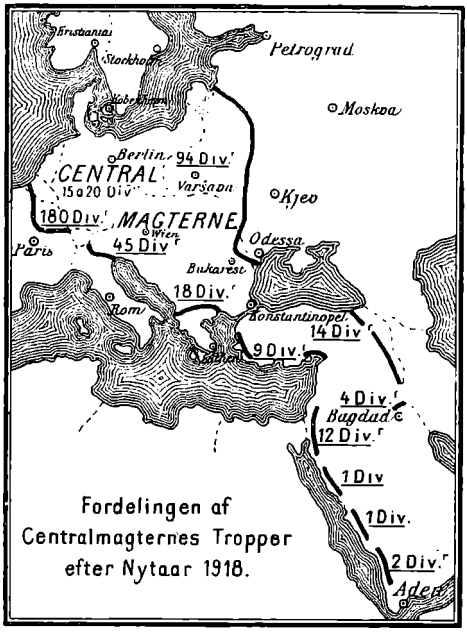

Centralmagternes samlede Landstridskræfter efter Nytaar 1918 ifølge „Le Pays de France".

Vist er det i alt Fald, at man paa det Tidspunkt, da det nævnte Overslag er gjort fra fransk Side, mente at kunne konstatere siden Sommeren 1917 Tilstedeværelsen af **240 tyske Divisioner.**

Udviklingen i de tyske Rustninger former sig da saaledes:

August 1914:	123	Divisioner med	1500	Batailloner
— 1915:	170	—	1900	—
— 1917:	240	—	2344	—

Det franske Blad slutter sin Oversigt med en Opgørelse af *Centralmagternes samlede Landstridskræfter.* Herefter skulde — se hosstaaende Skitse — Fordelingen af de 4 Staters Tropper kort efter Nytaar 1917 have været følgende:

*) „Adelshaandbogen for Tyskland" for 1916 oplyste, at allerede indtil 1. November 1915 var der faldet 1783 Mand af den tyske *Adel*, deriblandt 185 Grever og 454 Baroner. I en Kommission under det preussiske Kultusministerium meddelte Ministeren $^{29}/_{1}$ 1917, at der da var faldet 10,950 preussiske *Lærere*. Disse to Exempler kan alt her give et lille Indblik i Krigsofrenes Virkning paa Tilstanden i forskellige tyske Samfundsklasser.

Paa den vesteuropæiske Front:

154 tyske Divisioner, forøgede kort efter til 174 med 4 hentede fra Italien, 16 fra Rusland*). Men desuden havde man Mistanke om, at de tyske Blade havde Ret, der fortalte om østrigsk og bulgarsk, ja, tyrkisk Vaabenbroderskab paa Vestfronten, og at derfor 3 østrigske, 2 bulgarske og 2 tyrkiske Divisioner var bleven sendt Tyskerne til Hjælp til Frankrig. Bekræftet sig har denne Mistanke dog ikke med Sikkerhed, men den foranledigede Paastanden om, at der kort efter Nytaar 1918 stod 180 Centralmagtsdivisioner i Vesteuropa.

Tysk Kavalerignrl. *Friedrich A. J. von Bernhardi.* F. 1849. Tidligere Chef for VII. A.K. Særlig bekendt som Forfatter til „Tyskland og den næste Krig" (1912).

Paa den russisk-rumænske Front:

Før Ruslands Sammenbrud havde denne Front beslaglagt 92 tyske, 33—35 østrigske, 7 tyrkiske og et Par bulgarske, tilsammen ca. 140 Divr. I November 1917 var denne Styrke bleven reduceret til 117, deraf 80 tyske Divr. Efter Nytaar 1918 stod her ialt kun ca. 80 Centralmagtsdivissioner.

Paa Fronten i Makedonien:

Under Befaling af Genral *v. Scholtz* var her efter Nytaar 1917 samlet 2 østrigske Divr. i *Albanien*, 1 blandet tysk-bulgarsk-østrigsk i *Ochrida*, 3 tyske i *Monastir*, 12 bulgarske Divr. paa Resten af Fronten Øst efter, tilsammen 18 Divr.

I Asien ved Kaukasiens og Persiens Grænse:

14 tyrkiske Divr., fordelte til 1. og 2. tyrkiske Armé.

I Arabien:

4. tyrkiske Divr. saa at sige afskaarne fra Omverdenen: 2 ved *Adén*, 1 i *Hedjaz*, 1 i *Assir*.

I Palæstina:

Her skulde i Stedet for den oprindelige 4. Armé nu staa 7. og 8. tyrkiske Armé, reducerede til i alt 12 Divisioner.

Engelsk Karikatur af *Gnrl. v. Bernhardi.*

Hvad angaar Tyskernes Præstationer med Hensyn til Forsyningerne med *Vaaben*, alt Slags *Krigsmateriel* og *Ammunition*, saa lader disse sig naturligvis ikke, saaledes som de paa Soldatermassernes Omraade, selv blot skønsmæssigt op-

*) Ifølge officiel Meddelelse flyttede Tyskerne trods Bestemmelserne før den med Russerne i *Brest-Litovsk* sluttede Vaabenstilstand alene i December 1917 følgende Divisioner fra Øst til Vest: 16/12 3. Div. fra Vilna (kom til Flandern 21/12); 19/12 4. bayr. Div. fra Tarnopol (i Champagne 23/12); 20/12 81. Res. Div. fra Pinsk (i Lille 26/12); 3/12 42. Div. fra Varšava (i Flandern 2/1 18): 84. Div. 31/12 fra Novogrodek (7/1 18 ved Verdun).

Den tyske Krigsminister *v. Stein.*

stille. Der existerer endnu intet, som kan give Holdepunkter i saa Henseende. Men at det bliver svimlende Tal, der en Gang lægges paa Bordet, er man vis paa.

Ogsaa Tyskerne har i Krigens Løb haft stor Afgang af Materiel, dels hvad der er faldet i Fjendernes Hænder, dels hvad der er ødelagt ved Fjendernes Vaaben, dels hvad der, som f. Ex. Geværer og Kanoner, er udslidt ved Brugen, ikke at tale om Forbruget af Ammunition. Den tyske Hærledelse synes imidlertid forholdsvis let at være kommen vel over alle Vanskeligheder, hvor ikke Mangel paa Raastoffer spillede en alt for stor Rolle. Et Udslag af disse Vanskeligheder var Metaljagten i hele Landet og Metaludplyndringen i de okkuperede fremmede Landsdele.

At det samlede kolossale *Krigsbytte* fra alle Fronter ligeledes har ydet en stor Hjælp til Udligning af Afgangen og til Skabelsen af Nyforsyninger, er klart. 26. Juli 1917 fortalte den tyske Hærledelse, at der indtil da til selve Tyskland var bleven bragt bl. a. følgende erobrede Materiel:

12,156 Stkr. Skyts, 4,931,056 skarpe Skud eller Projektiler til Skytset, 10,640 Ammunitions- og andre Køretøjer, 1,655,805 Geværer, 155,829 Pistoler og Revolvere, 8,352 Maskingeværer, 2,298 Flyvemaskiner, 186 Lænkeballoner, 3 styrbare Luftskibe.

Om Krigens frygtelige økonomiske Tryk paa Kampdeltagerne vidner først og fremmest de vældige Pengemidler, disse alle har maattet skaffe for at bestride de kæmpemæssige Udgifter til Millionhærenes Forsyninger og Underhold. Tyskland har, som alt omtalt, rejst en Række Laan i Indlandet. De derved tilvejebragte Summer udgjorde for det 1. Krigslaans Vedkommende $4^1/_2$ Million, det 2. indbragte $9^1/_6$, det 3. $12^1/_6$, det 4. $10^3/_4$, det 5. $10^2/_3$, det 6. $12^3/_4$ og det 7. (Oktober 1917) $12^1/_2$ Millioner Mk.

Tyskerne, eller rettere Preusserne, plejer at holde fast ved deres Autoriteter, og de ynder ikke under Krigen at skifte Overledelse. Paa en Maade har de heller ikke gjort det, da *Kejseren* nominelt fører Overbefalingen over samtlige Stridskræfter. Men de egentlige Overgeneraler er Generalstabscheferne, og her har Krigens Omskiftelser foranlediget gen-

tagne Forandringer ikke givet Tyskerne Ret til — hvad de dog ofte har gjort — at spotte Modstandernes Ubestandighed. Frankrig havde efterhaanden 3 Overgeneraler, *Joffre*, *Nivelle* og *Pétain* — *Foch* var jo fælles Overgeneral for Ententen —, England har kun haft 2, *French* og *Haig*. For Tysklands Vedkommende medførte Nederlaget ved Marne i 1914 efter kun 2 Maaneders Krigsførelse *Moltkes* Fald, Nederlaget ved Verdun *Falkenhayns* Fald, og siden da har *Hindenburg* i det mindste af Navn haft Ledelsen. Det var altsaa 3 Overgeneraler ligesom hos Franskmændene.

Ogsaa den tyske *Krigsministerportefeuille* er flere Gange vandret til andre Hænder. Det begyndte med *Falkenhayn*, saa fulgte *Wild v. Hohenborn*, der atter under Somme Kampene afløses af *Stein*.

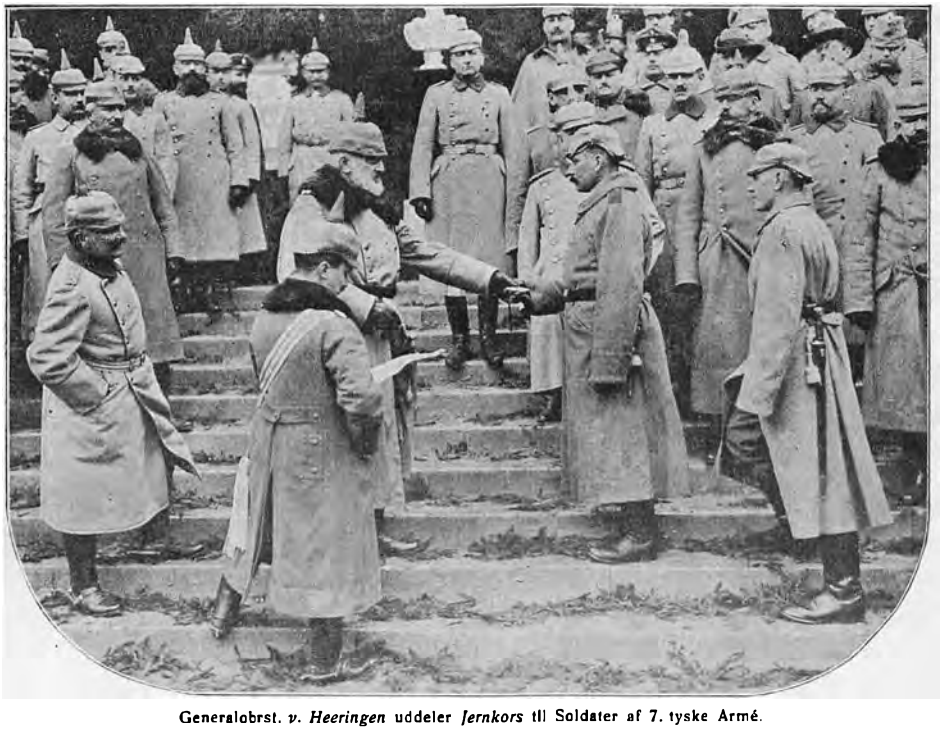

Generalobrst. *v. Heeringen* uddeler *Jernkors* til Soldater af 7. tyske Armé.

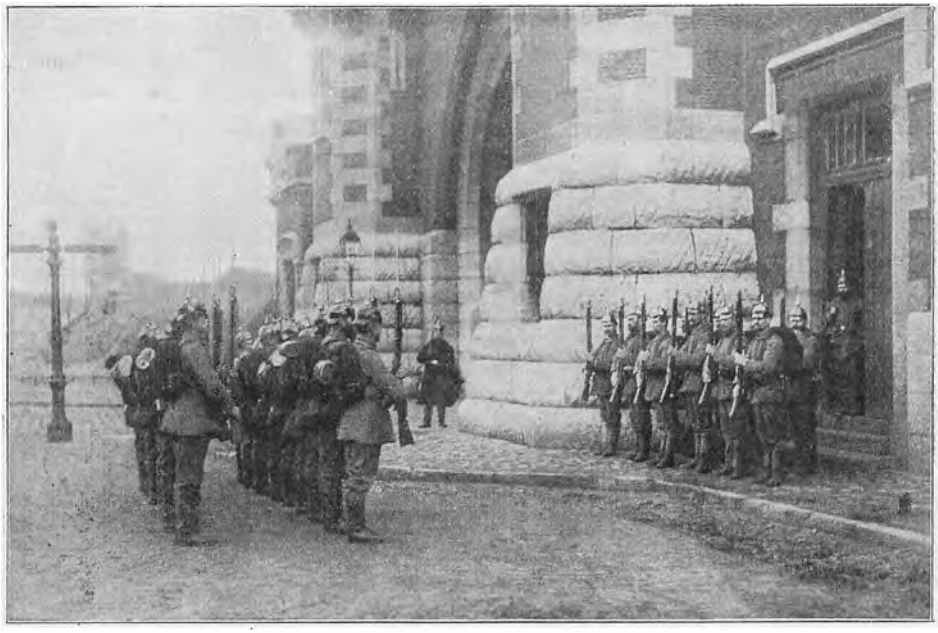

Tysk Vagtafløsning i Belgiernes Hovedstad *Bruxelles*.

XXX.

Belgien og de nordøstlige franske Distrikter under tysk Styrelse.

Belgien.

Den 4. August Morgen 1914 var Tyskerne rykkede ind i *Belgien*, og inden Maanedens Udgang havde de besat det meste af Landet; kun *Antwerpen* og Provinserne *Øst- og Vestflandern* adlød endnu den belgiske Konge. *10. Oktober* faldt *Antwerpen* og faa Dage efter næsten hele Resten af Belgien; kun en ringe Del, *den vestligste Del af Vestflandern*, holdtes besat af belgiske Tropper, som udgjorde Ententens yderste venstre Fløj. Disse Forhold kom til at vare i Aarevis.

Under Troppernes Fremmarche blev der som bekendt begaaet en lang Række Voldshandlinger mod den civile Befolkning og forekom talrige grove Krænkelser af Haagerkonventionens Bestemmelser; vi skal ved en senere Lejlighed vende tilbage til en nærmere Omtale heraf.

Mange Landsbyer og enkelte Huse samt nogle Byer faldt ved denne Lejlighed som Ofre, og mange stolte, historisk berømte Bygninger sank i Grus.

Under en Rejse, som en neutral Journalist i Sommeren 1916 foretog i Belgien, syntes Sporene af Krigen dog mange Steder i alt Fald delvis udslettede. Tyskerne har ikke haft rigtig god Samvittighed med Hensyn

Generaloberst v. Bülows Plakat af 22. August 1914:
„*Ordre til Indbyggerne i Liége.*"
„Indbyggerne i *Andenne* har først vist fredelige Hensigter overfor vore Tropper, men derpaa angrebet dem paa den mest forræderiske Vis. Med min Tilladelse har den General, der kommanderede disse Tropper, lagt Byen i Aske og ladet 110 Personer skyde."
„Jeg bringer dette til Byen Liéges Kundskab, for at dens Indbyggere kan vide, hvilken Skæbne der venter dem, dersom de iagttager en lignende Holdning."

ORDRE

A LA POPULATION LIÉGEOISE

La population d'Andenne, apres avoir temoigné des intentions pacifiques à l'égard de nos troupes, les a attaquées de la façon la plus traitresse. Avec mon autorisation, le général qui commandait ces troupes a mis la ville en cendres et a fait fusiller 110 personnes.

Je porte ce fait à la connaissance de la Ville de Liege pour que ses habitants sachent a quel sort ils peuvent s'attendre s'ils prennent une attitude semblable.

Liege, le 22 Aout 1914.

Général von BULOW.

til Hændelserne i August og September 1914 og har sikkert gjort saa meget som muligt for at fjerne Indicier. Men naturligvis kan en Rejsende paa et kort Besøg i et helt Land ikke se alt. Desuden var det jo en forholdsvis ringe Del af Landet, hvor man havde kæmpet, og Kampene havde paa de fleste Steder kun været kortvarige. Vi skal referere Journalistens Beretning:

I *Provinsen Liége*, som Tyskerne først var trængt ind i, saas endnu hist og her afbrændte Landsbyer og Huse langs Hovedjernbanelinien. I Byen *Liége* laa endnu to Karréer skudt ned efter Gadekampene 19.—20. August 1914. Store Dele af Provinsen syntes ganske urørte, saaledes det kendte Badested *Spa*, hvorimod exempelvis den lille By *Louveigne* mellem Liége og Spa laa helt i Ruiner. — Fuldstændig fredeligt saa

AU PEUPLE BELGE

C'est à mon plus grand regret que les troupes allemandes se voient forcées de franchir la frontière de Belgique. Elles agissent sous la contrainte d'une nécessité inexitable. La neutralité de la Belgique ayant été violée par des officiers francais qui, sous un déguisement, ont traversé le territoire belge en automobile pour pénétrer en Allemagne

BELGES !

C'est mon plus grand desir qu'il y ait encore moyen d'éviter un combat entre deux peuples qui etaient amis jusqu'à présent, jadis même alliés. Souvenez-vous des glorieux jours de Waterloo où c'étaient les armes allemandes qui ont contribué à fonder et à établir l'independance et la prosperité de votre Patrie.

Mais il nous faut le chemin libre. Des destructions de ponts, de tunnels, de voies ferrées, devront être regardées comme des actions hostiles.

BELGES !

Vous avez à choisir ! J'espère que l'armée allemande de la Meuse ne sera pas contrainte de vous combattre. Un chemin libre pour attaquer, c'est tout ce que nous désirons.

Je donne des garanties formelles à la population belge qu'elle n'aura rien à souffrir des horreurs de la guerre, que nous payerons en or-monnaie les vivres qu'il faudra prendre au pays, que nos soldats se montreront les meilleurs amis d'un peuple pour lequel nous éprouvons la plus haute estime, la plus grande sympathie.

C'est de votre sagesse et d'un patriotisme bien compris qu'il depend d'eviter à votre pays les horreurs de la guerre.

Le Général Commandant en Chef l'Armée de la Meuse

Von EMMICH

General v. Emmichs Proklamation til Belgierne af 4. August 1914 (se foran Side 38—39). Den begynder med Historien om, at forklædte franske Officerer har forsøgt i Automobiler at trænge ind i Tyskland (se om denne Kronike foran Side 28—29).

Fra Kampdagene i Belgien i August 1914: *Erobrede tyske Vaaben og Udrustningsgenstande*, Geværer og Pikkelhuer m. m., fremvises paa en Gade i *Bruxelles*.

det naturligvis ogsaa ud i den store ufrugtbare *Provins Limburg* med den udstrakte Hede, *Campinen*, der minder stærkt om Jylland, hvor Tyskerne ogsaa kun var marcheret igennem.

At *Bruxelles* var aldeles uskadt, er ikke underligt, da der slet ingen Sammenstød havde fundet Sted i eller ved Byen.

Mellem *Hovedstaden* og *Antwerpen*, hvor de store Kampe havde staaet under Fæstningens Belejring, saa man fremdeles Krigens Spor saa at sige overalt. Den gamle berømte By *Malines* (*Mechln*) havde lidt betydeligt, og megen god gotisk Arkitektur var gaaet til Grunde. I Domkirken var Sideskib og Hovedskib nu afspærrede og under Reparation. Tværskibet kunde bruges til Gudstjeneste, men ogsaa her var de store Kirkeruder splintrede og mange af Pillernes Statuer ødelagte. Mange af de smaa Byer omkring Antwerpen var aldeles ødelagte, saaledes, som omtalt under Belejringen, bl. a. *Lierre* (*Lier*), hvor den danske Konge *Christjern II* levede under sin Landflygtighed.

Antwerpen havde tilsyneladende ikke lidt synderligt.

En Del større Byer, som *Aerschot*, *Louvain*, *Termonde*, ødelagdes jo helt eller delvis. I Louvain begik Tyskerne den frygtelige Vandalisme at stikke Ild paa det berømte *Universitetsbibliotek*, der nedbrændte til Grunden med dets c. 300,000 Bind, hvoriblandt mange aldeles uerstattelige Skatte. Louvains Katedral, *St. Pierre*, var i 1916 under Istandsættelse. Den var jo ikke bleven helt ødelagt. Taget var brændt, og en af Hvælvingerne var bleven knust ved, at en Klokke styrtede ned igennem den. Tværskib og Kor var derimod temmelig uskadte og blev ind-

Fra Kampdagene i Belgien i August 1914: *Tyske Fanger* i Byen *Bruges*.

viede til Gudstjeneste i Maj 1916 af Kardinal *Mercier*. Kirken som Helhed havde lidt mindre Skade end den i Malines.

Syd for Bruxelles kommer man til en af Verdens tættest befolkede Egne, og Tætheden stiger til det utrolige i Kulminedistrikterne omkring *Mons* og *Charleroi*. I Timevis kører man her gennem ensformige smaa Arbejderbyer. Her var ikke saa lidt ødelagt, tilsammen rimeligvis et stort Antal Huse, men Bebyggelsen var saa tæt, at Ødelæggelsen knapt sporedes ved et flygtigt Blik. Her havde Kampen raset med stor Voldsomhed. Store Dele af Charleroi samt Smaabyerne *Tamines* og *Andenne* var skudt eller brændt ned.

Fæstningen *Namur* havde lidt en Del, navnlig var Bygningerne omkring det store Torv næsten helt skudt ned.

Kom man længere op ad *Meuse Dalen*, blev Krigens Spor stadig tydeligere. Byen *Dinant* var næsten helt afbrændt. Endnu adskillige Mil Syd paa, hinsides den franske Grænsefæstning *Givet*, var der uhyggelig mange sønderskudte Landsbyer og Gaarde. Det samme gjaldt til Dels om den sydlige Del af *Provinsen Luxembourg*, hvor der ogsaa havde fundet heftige Kampe Sted.

Korrespondentens Skildring gælder ikke Provinserne *Øst- og Vestflandern*. Navnlig den sidstnævnte Provins, som siden 1914 stadigt var Krigsskueplads, har lidt overordentlig meget. *Ostendes* næsten fuldstændige Ødelæggelse er kendt, og man maa anse det for givet, at den berømte middelalderlige By *Bruges* er stærkt medtaget af de engelske Flyveres Bomber.

Den ødelagte *Katedral* i *Malines* (Mechln).

Hvad Kunstgenstande udenfor Arkitekturen angaar, som Malerier, Billedhuggerarbejder og Smaakunst, er det klart, at Krigen har taget haardt paa, hvad Fædrene havde efterladt Belgierne.

Korrespondenten lagde dog Mærke til, at der sporedes enkelte tyske Bestræbelser for at vise Pietet. Man kan saaledes nævne, at det belgiske Videnskabsakademis Bygning i Bruxelles var bleven indrettet til Lazaret, men at Overlægen med stor Omhu havde sørget for, at Akademiets Bogsamling blev skaanet. — Under Branden i Louvain reddede en tysk Kaptajn 2 berømte Billeder af *Dirk Bouts*, som hang i Domkirken. Da Forholdene atter blev rolige, blev Malerierne givet tilbage til Menigheden, som lod dem indmure i det amerikanske Kollegium. En Mur var dog ikke noget gunstigt Opholdssted for Malerier, og det var yderst sandsynligt, at disse vilde lide samme Skæbne som *Hertug Philippe af Orléans'* værdifulde Privatsamling, der delvis blev ødelagt af Fug-

Ruinerne af det af Tyrkerne ved Ildspåsættelse ødelagte *Universitetsbibliotek* i *Louvain*.

De tyske Granater regner ned i *Termonde*.

tighed, da Ejeren af Uforstand lod den bringe ned i en Kælder. Tyskerne sørgede da for, at Dirk Bouts' Malerier blev taget ud og gemt paa et sikkert Sted.

Store var som sagt de dels under Kampene stedfundne, dels af Invasionshærene som Straf mod Befolkningen foretagne Ødelæggelser paa arkitektoniske Vidundere og andre Genstande af kunstnerisk eller kulturhistorisk Værdi, men endnu meget større er *den* materielle Ødelæggelse, der blev en Følge af, at *Næringsvejene standsede* under den langvarige Besættelse, og af, at Tyskerne mere og mere *hensynsløst udnyttede Belgiens Hjælpekilder.*

Vi skal da nærmere se paa den egentlige *tyske Styrelse* i Besættelsens lange Aar.

Kort Tid efter, at den tyske Hær havde banet sig Vej igennem Belgien, og endnu inden Antwerpens Fald, *26. August 1914*, blev der i *Bruxelles*

Omkring *Broen over Meuse* i det af Tyskerne ødelagte *Dinant*.

Les enfants JEANNE, MARCELLE et BERTHA BAUJOT :
La famille BAUJOT
La famille LOOZE,
ont la profonde douleur de vous faire part de la perte cruelle et irréparable qu'ils viennent d'éprouver en les personnes de

MONSIEUR
ALFRED BAUJOT
SON ÉPOUSE NÉE
ANNE-MARIE LOOZE
ET LEURS ENFANTS
Marthe et Maria BAUJOT

âgés respectivement de 46, 37, 14 et 6 ans, décédés à Nelle-Dinant, le 24 août 1914.

Un service solennel, pour le repos de leur âme, sera célébré le mardi 17 novembre, à 9 heures du matin (heure belge), en l'église Saint-Boniface, à Ixelles.

Vous êtes prié d'y assister.

Ixelles, le 12 novembre 1914.
Chaussée de Wavre, 93.

Efter Massemyrderierne i Dinant: 3 Børn, hvis Fader og Moder og 2 Søskende er blevet dræbt af Tyskerne i Dinant den 24. August 1914, indbyder sammen med Faderens og Moderens Slægninge til *Sjælemesse over de Myrdede.* I Oversættelse staar der:

„Børnene *Jeanne, Marcelle* og *Bertha Baujot*,"
„Familien *Baujot*"
og „Familien *Looze*"
„meddeler Dem i dybeste Smerte det grusomme og uerstattelige Tab, vi har lidt ved, at"
„Hr. *Alfred Baujot*, hans Hustru, f. *Anne-Marie Looze*, og deres Børn, *Marthe* og *Maria Baujot*, døde i Neffe-Dinant den 24. August 1914."
„De Afdøde var henholdsvis 46, 37, 14 og 6 Aar gamle."
„En højtidelig Sjælemesse over dem vil blive afholdt Tirsdagen den 17. November Kl. 9 Morgen (belgisk Tid) i Saint-Boniface Kirken i Ixelles.
(Ixelles er en Forstad til Bruxelles.)

indrettet *en tysk Administration* med General *von der Goltz**) som *Generalguvernør,* til hvis Raadighed der stilledes *en fuldstændig tysk Embedsstand.* I de første Uger fandt Tyskerne meget ringe Lydighed.

„Ingen kom paa Erobrernes Kontorer, Ingen tog Notits af denne rimeligvis meget korte Episode, undtagen maaske Gadepøbelen, som omgav Embedsmændene med en Atmosfære af Spot og altid var rede til Voldshandlinger," siger Tyskeren *Ulrich Rauscher.* Der kæmpedes den Gang endnu i Bruxelles' Nærhed, saaledes i *Vilvorde.* Det skyldes vist bl. a. den udmærkede Borgmester *Max* i Bruxelles, at det ikke kom til Oprør.

Efter Antwerpens Fald var Haabet om en snarlig Befrielse forbi, Befolkningen maatte finde sig i, hvad Erobrerne bestemte, og disse kunde indrette sig paa en mere blivende Maade. Den belgiske Konge og Regering nød Frankrigs Gæstfrihed i *Le Hâvre.* Nationalbankens Guld og Værdipapirer var bragt til England, og der fandtes altsaa ikke mere noget Fundament for det belgiske Møntvæsen. De belgiske Næringsveje laa stille. Der forelaa kort sagt et stort Organisationsarbejde.

Inden Nytaar 1915 var dette i Hovedsagen udført. En anden dansk Korrespondent, som paa denne Tid besøgte Belgien, skriver:

„De egentlige Angrebs- og Erobringstropper er nu borte. Overalt ses kun fredelige Landstormsmænd, ældre, skæggede Fyre, der har Kone og Børn hjemme, og som ser saa uendelig skikkelige ud, og Tyskerne har med deres forunderlige Evne til at bringe Orden i Kaos i forbløffende kort Tid allerede udrettet meget."

*) Portræt og Biografi II. Afsnit Side 34.

Men Korrespondenten fremhæver rigtigt, at Tyskerne udførte dette Arbejde i deres egen Interesse og paa deres egen Manér. Tyske Embedsmænd havde sagt til ham:

„Alle de Forvaltningsgrene, *der interesserer os*, tager vi i vor Haand, *det øvrige bekymrer vi os ikke om.* Vi har saaledes taget Skatterne, Jernbanerne og Postvæsenet."

Efterhaanden har Tyskerne imidlertid ogsaa taget sig af andre Virksomheder, som Landbruget og visse Industrier, men det bliver dog kun ud fra et rent egoistisk Standpunkt, at man her som i alle okkuperede Egne maa betragte hele den tyske Styrelse.

De besatte Dele af Belgien og Nordfrankrig deltes i tre Omraader:

Yderst ude laa *Operationszonen*, det egentlige Kampomraade, hvor der knapt nok fandtes *nogen Civilbefolkning tilbage; her styredes rent militært.*

Bagved denne Zone laa *Etapezonen,* der omfattede næsten hele den besatte Del af Nordfrankrig og af de to belgiske Provinser *Øst- og Vestflandern* samt Distriktet *Tournai* i *Hainaut.* Ogsaa dette Omraade stod *under Militæret,* idet Officererne havde den civile Styrelse under sig, medens de lokale Myndigheder delvis vedblev at bestaa.

Det tredie Omraade var *Generalguvernementet Belgien*, der omfattede den øvre Del af Belgien Øst efter; af praktiske Grunde havde man dertil lagt to Distrikter af Frankrig, som omkring Fæstningerne *Givet* og *Maubeuge* skyder sig langt ind i Belgien. I Spidsen for dette store Om-

Hôtel i *Le Hâvres* nordlige Forstad *Sainte-Adresse*, omdannet til belgisk Ministerialbygning.

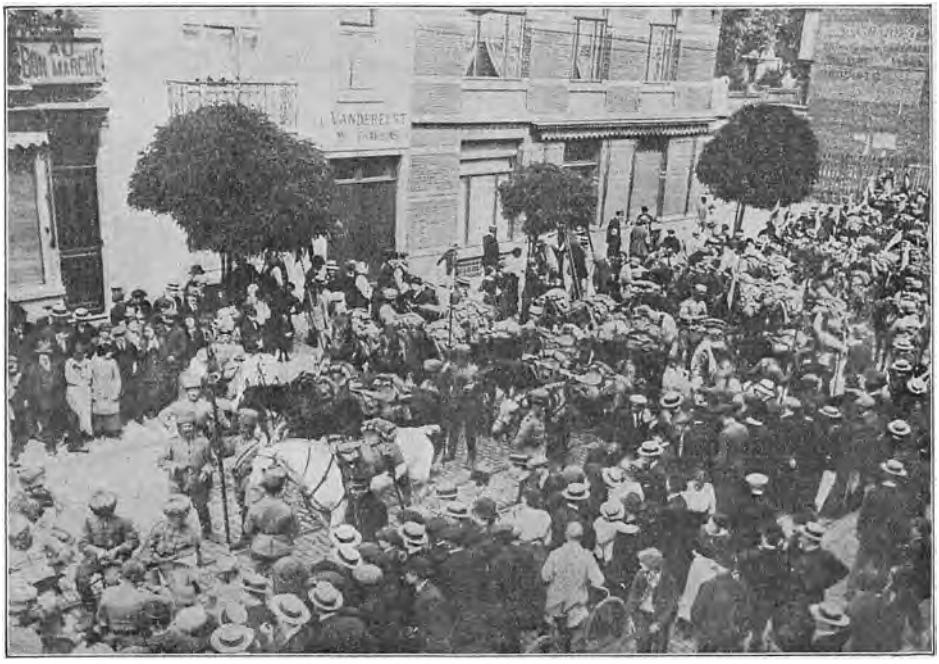

Tysk Kavaleri i Bruxelles lige efter Byens Besættelse i August 1914.

raade var det, at v. d. Goltz, da Administrationen var lagt til Rette, blev stillet som Generalguvernør. Da han imidlertid i December s. A. blev forflyttet til *Tyrkiet* for at bringe Orden i den tyrkiske Hær, afløstes han af Gnrl. *v. Bissing**), der beklædte Embedet indtil sin Død i Foraaret 1917, og som *bar Hovedansvaret for hele den tyske Optræden overfor Belgien.*

Gnrl. Bissings Stilling i det kuede Land kunde sammenlignes med en Monarks. Han boede i *Palais de la Nation*, den belgiske Parlamentsbygning — selve det kongelige Slot var indrettet til Hospital —, i Værelser, der passede for en Konge. Vagtparaden trak op for ham, og han gav Audiens som en anden Fyrste. Men hans Myndighed var da ogsaa fuldkommen kongelig eller, om man vil, enevældig; han herskede over Belgien med den Magt, som *Kong Albert* vilde have haft, hvis der ikke havde været noget Parlament. Han skyldte kun Kejseren, ikke den tyske Rigsdag, Regnskab for sine Handlinger. Han

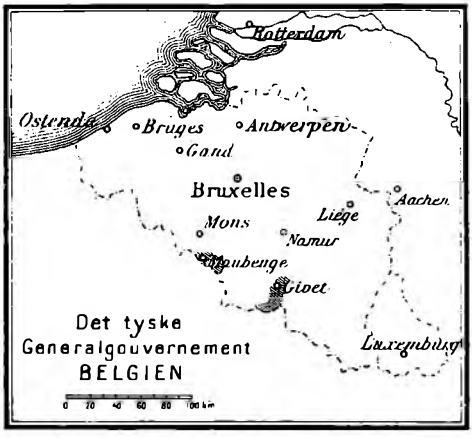

*) Portræt og Biografi foran Side 305.

Tysk Train i Bruxelles lige efter Byens Besættelse i August 1914.

var i Besiddelse baade af den civile og den militære Magt, befalede baade over den civile Embedsstand og de ikke synderlig talrige Garnisonstropper.

Bissing var ved sin Ansættelse 70 Aar, men aandeligt og legemligt i Besiddelse af sin fulde Livskraft. Han havde øjensynligt strax sit Regeringssystem i Orden, selv om det endnu ikke var saa fast udformet, som han gjorde det i et „politisk Testamente", der efter hans Død blev udgivet af Altyskerne. Generalguvernøren gik i dette Testamente ud fra som givet, at *Tyskland maatte beholde Belgien*:

Det var „en hellig Pligt"(!) at beholde dette Land indenfor den tyske Magtsfære og under tysk Indflydelse, og „denne Pligt hindrede for Tysklands Sikkerheds Skyld Tyskerne i at gengive Belgien dets Frihed". Hvis Belgien blev frit, troede Bissing, at det strax vilde blive brugt af Fjenderne som Opmarcheterritorium.

Dernæst betonedes Belgiens store strategiske Betydning i en kommende Krig:

Landet maatte være under tysk Herredømme for at dække de tyske Industriegne, og da Tyskland ligeledes maatte være Herre over den belgiske Industri og over Belgiens Kul, kunde man ikke nøjes med Meuse Linien, men maatte have Nordsøkysten med. „Overfor Belgien gjaldt kun *Magtpolitik*, og ligeledes med Magt maatte Tyskerne naa det Maal, „at Befolkningen, der for Øjeblikket var dem fjendtligsindet, indrettede sig paa tysk Overherredømme og underkastede sig dette".

Saa imødegaar Bissing den Indvending, at det skulde være farligt at indlemme saa mange Millioner Fremmede under sit Herredømme:

„Tyskland bliver ved at være Tyskland, selv om det tager Belgien; dette er helt befolket af *Germaner*, selv *Vallonerne* er egentlig Germaner, og vi maa kun sørge for, at tysk Aand og Magt fæstner sig dèr, hvor fransk Indflydelse har gjort sig gældende."

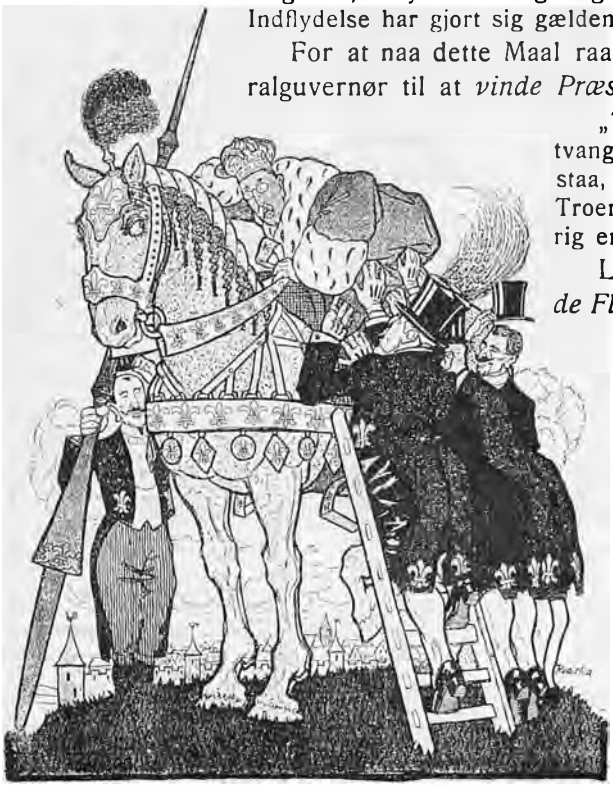

Tysk Haan over den belgiske Konge, som de franske Royalister forgæves vil hjælpe: „*Albert af Frankrig*. De franske Royalister: Lad os bare sætte ham i Sadelen. Han falder nok af igen!" [„Ulk".]

For at naa dette Maal raader den hensovede Generalguvernør til at *vinde Præsteskabet:*

„Tyskerne bør indføre Skoletvang og faa Præsterne til at forstaa, at Tyskland er Kirkens og Troens Beskytter, medens Frankrig er irreligiøst."

Ligeledes maa Tyskerne *vinde Flamlænderne* og altsaa opmuntre „den flamske Bevægelse", men dog aldrig give Flamlænderne statslig *Selvstændighed:*

„Den militære Diktatur bør bevares i Belgien i Aarevis efter Krigen; saa vil Flamlænderne nok bøje sig og erkende deres „Deutschtum"."

Vallonerne kan selv vælge, om de vil bøje sig eller udvandre.

I det hele taget anbefaler Hr. v. Bissing de skrappeste Forholdsregler:

„Man bør skride til Expropriationer af de Belgisksindedes Ejendom for at undgaa lignende Tilstande som i Elsass-Lothringen, man bør sørge for at blive Herre over de belgiske Sparekassers Kapitaler og over de store Kapitaler, som Belgierne har i fremmede Verdensdele."

Med *Kong Albert kan man ikke slutte Fred, han maa afsættes:*

„Englænderne har forlængst vist, at Erobringens Ret er den sundeste og simpleste, og hos *Macchiavelli* kan man læse, at *den, der tager sig for at bemægtige sig et Land, er nødt til at skille sig af med Kongen eller Regenten, selv om det skulde være ved Døden.*"

Som man ser, var Hr. v. Bissings Grundsætninger haarde, kolde og egoistiske; der er ikke Tale om, at han, som han undertiden vilde give det Udseende af, handlede for Belgiens Skyld. Men et Par interessante Tilføjelser vil gøre Billedet fuldstændigt og tillige give en Forklaring paa

Belgiske Soldaters Slægtninge hæver under Belejringen Understøttelser paa Raadhuset i *Antwerpen*.

Bissings Karakter. Manden har, saa vidt man kan se, og som man ogsaa troede i Tyskland, tænkt sig at kunne bevare sin Stilling for Livstid (han kaldtes dèr undertiden „Kong Bissing"). Under denne Forudsætning kunde han ikke være tjent med at regere over et helt ødelagt Land. Følgelig anstrængte han sig først i lang Tid for at holde de belgiske Næringsveje nogenlunde oppe. Modsætningen mellem Fattige og Rige er, som bekendt, meget stor i Belgien; der er Tegn til, at v. Bissing havde villet begunstige den laveste Del af Befolkningen for at vinde den for det tyske Herredømme og derved dele Folket, saaledes som han ogsaa prøvede det

Parti fra *Antwerpens sønderskudte Fortet*.

Le Gouverneur Allemand de la Ville de Liége, Lieutenant-Général von Kolewe, a fait afficher hier l'avis suivant :

« *Aux habitants de la Ville de Liége.*

« Le Bourgmestre de Bruxelles a fait savoir au « Commandant allemand que le Gouvernement « français a déclaré au Gouvernement belge « l'impossibilité de l'assister offensivement en « aucune manière, vu qu'il se voit lui-même forcé « à la défensive. »

J'oppose à cette affirmation le démenti le plus formel.

Bruxelles, le 30 août 1914.

Le Bourgmestre.
ADOLPHE MAX.

Den tyske Militærguvernør i *Liége*, Gnrllt. *v. Kolewe*, havde 29. August 1914 ladet opslaa *en Plakat*, hvori han for at gøre den belgiske Befolkning modløs, gav den usandfærdige Oplysning, at Borgmester *Max* i Bruxelles havde meddelt den derværende tyske Guvernør, at den franske Regering overfor den belgiske havde erklæret, at den var ude af Stand til offensivt at hjælpe Belgien, da den selv var tvunget ind i Defensiven.
I ovenstaaende *Plakat* dementerer Borgmester *Max* paa det bestemteste Kolewes Paastand.

ved at støtte den flamske Bevægelse.

Efter at have udviklet Regeringens almindelige Principper skal vi gaa over til at se, hvorledes disse paa de forskellige Omraader traadte ud i Livet.

Ved Generalguvernørens Side stod *Chefen for Civilforvaltningen*, som ugentlig 2 Gange mødte til Referat. De belgiske Ministre var flygtede, men de fleste Ministerier bestod endnu, dog jo hverken Forsvars-, Udenrigs- eller Kolonieministerierne. *Jernbanerne og Kanalerne*, som var af saa stor Vigtighed for Transporten af de tyske Tropper, stilledes under *Chefen for de tyske Feltjernbaner* og havde helt tysk Betjening. Paa Jernbanestationerne var baade *Navne* og *alle Indskrifter tyske*. Civile Belgiere kunde benytte Banerne, men maatte saa have *Pas. Telegraf* og *Telefon* var helt forbeholdt Erobrerne.

I *Postvæsenet* havde Belgierne kun beholdt de ganske underordnede Stillinger som Postbude o. lign.; i den første Tid efter Landets Besættelse gjorde disse Strike, men blev af den haarde Nød tvungne til at tage deres gamle Pladser. Ogsaa *Politiet* var tysk med Undtagelse af det lokale Politi i visse større Byer.

Tyske Generalreferenter ledede de endnu bestaaende Ministerier. I underordnede Stillinger, baade i Centralstyrelsen og i Provinserne, var der stadig Belgiere som Embedsmænd, men de maatte afgive en Loyalitetserklæring om, at de intet vilde foretage sig mod den tyske Administration.

Provinsadministrationen lod Tyskerne bestaa nogenlunde uforandret. Belgien var inddelt i 9 Provinser, de næste Underafdelinger var Arrondissementer og Kommuner. Kommunerne besad — efter engelsk Mønster — et udstrakt Selvstyre, som dog under den tyske Ledelse blev stærkt indskrænket. I Spidsen for de enkelte *Provinser* stilledes nu *Militærguvernører*, som til Hjælpere havde *Præsidenter for Civilforvaltningen.* Paa samme Maade styredes *Arrondissementerne* af *Kredschefer*, som til

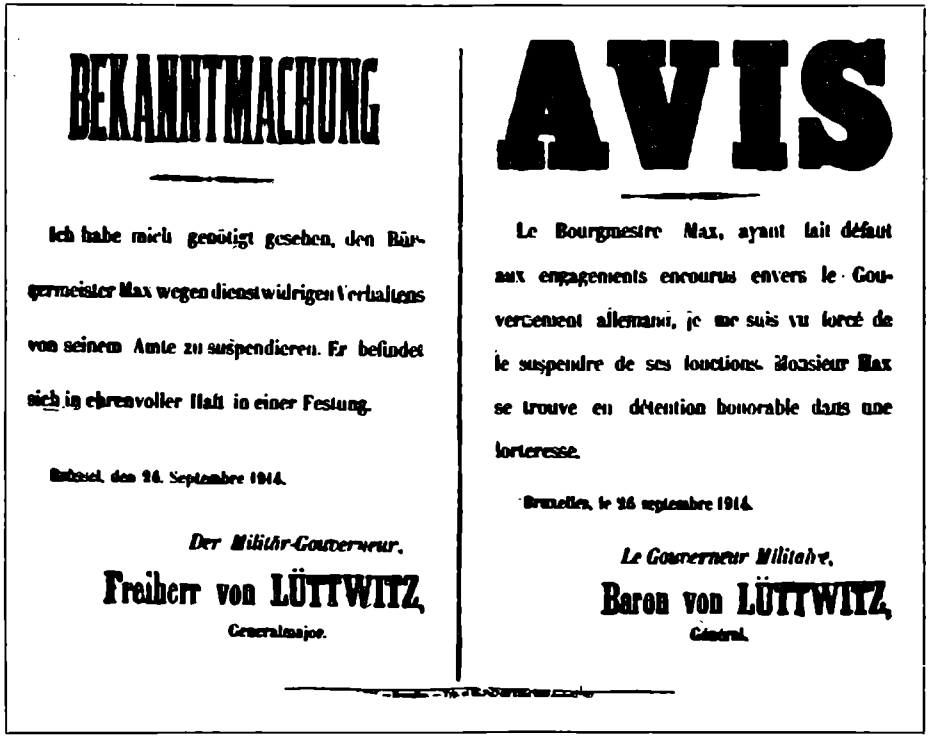

BEKANNTMACHUNG

Ich habe mich genötigt gesehen, den Bürgermeister Max wegen dienstwidrigen Verhaltens von seinem Amte zu suspendieren. Er befindet sich in ehrenvoller Haft in einer Festung.

Brüssel, den 26. September 1914.

Der Militär-Gouverneur.

Freiherr von LÜTTWITZ,

Generalmajor.

AVIS

Le Bourgmestre Max, ayant fait défaut aux engagements encourus envers le Gouvernement allemand, je me suis vu forcé de le suspendre de ses fonctions. Monsieur Max se trouve en détention honorable dans une forteresse.

Bruxelles, le 26 septembre 1914.

Le Gouverneur Militaire.

Baron von LÜTTWITZ,

Général.

Plakat, hvorl Militærguvernøren i Bruxelles, Grrllt. *Friherre v. Lüttwitz*, bekendtgør, at han har set sig nødsaget til paa Grund af Tjenesteforseelse at suspendere Borgmester *Max*, og at denne er bleven sendt i „ærefuldt Fængsel" til en tysk Fæstning. Grunden var denne: efter at det var bleven forbudt Belgierne at vise deres Flag, havde Max i en Proklamation opfordret sine Medborgere til roligt at bære *denne dybe Krænkelse*.

Hjælpere havde *Civilkommissærer*. Et stort tysk Kontorpersonale var naturligvis nødvendigt.

Der var altsaa i Belgien en *ret stor tysk civil Embedsstand*, hvis Medlemmer alle bar nyopfundne Uniformer. Mange af Stillingerne havde Tyskerne dog været saa kloge at besætte med praktiske Forretningsmænd, som tog fornuftigere paa Forholdene end Militæret og nogle Steder saa ud til at staa sig godt med Befolkningen.

Med deres udviklede Lyst til at organisere havde de tyske Erobrere ogsaa i Belgien oprettet „Centraler" overalt. Der var en „Obstcentrale" for Frugthandelen, „Spitzencentrale" for Kniplinger, „Oelcentrale" for det sparsomme Forraad af Olie og Petroleum, „Kohlencentrale" for Kulforsyningen, „Pressecentrale" for Censur og Udbredelse af Tryksager, endogsaa en „Bildungscentrale" for at skaffe Soldaterne Kundskaber.

Finansforholdene var ikke lette at bringe i Orden. Hele Nationalbankens Guldbeholdning var, som før omtalt, bragt til England, og der var stor Mangel paa Skillemønt. Tyskerne skaffede *Skillemønt* ved at anvende Zink fra nogle belgiske Miner. Hvad angaar *Pengesedler*, satte de sig i Forbindelse med en af de største Privatbanker, „Banque Générale", og

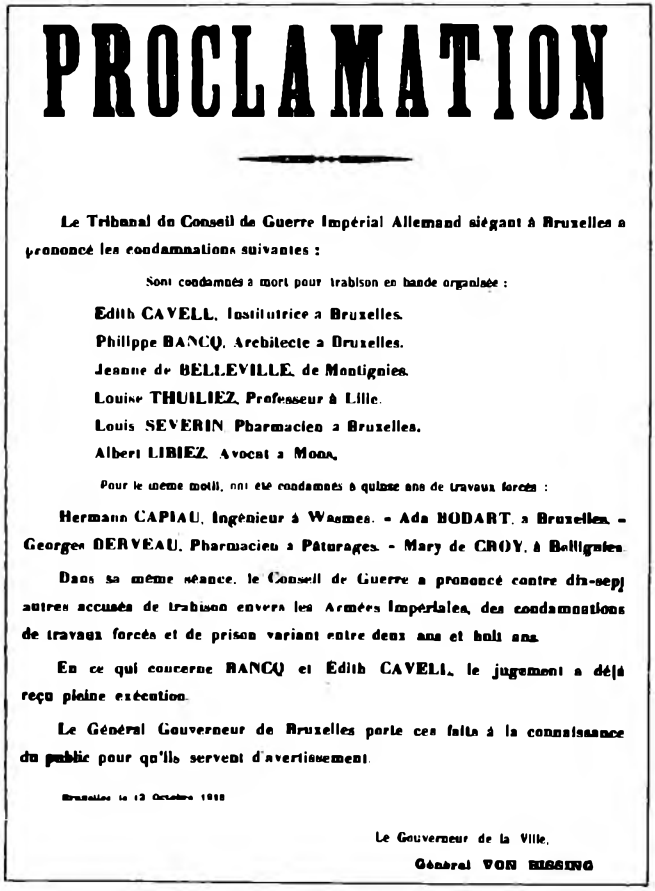

PROCLAMATION

Le Tribunal du Conseil de Guerre Impérial Allemand siégeant à Bruxelles a prononcé les condamnations suivantes :

Sont condamnés à mort pour trahison en bande organisée :

Edith CAVELL, Institutrice à Bruxelles.
Philippe BANCQ, Architecte à Bruxelles.
Jeanne de BELLEVILLE, de Montignies.
Louise THUILIEZ, Professeur à Lille.
Louis SEVERIN Pharmacien à Bruxelles.
Albert LIBIEZ, Avocat à Mons.

Pour le même motif, ont été condamnés à quinze ans de travaux forcés :

Hermann CAPIAU, Ingénieur à Wasmes. - Ada HODART, à Bruxelles. - Georges DERVEAU, Pharmacien à Pâturages. - Mary de CROY, à Belligaies.

Dans sa même séance, le Conseil de Guerre a prononcé contre dix-sept autres accusés de trahison envers les Armées Impériales, des condamnations de travaux forcés et de prison variant entre deux ans et huit ans.

En ce qui concerne BANCQ et Edith CAVELL, le jugement a déjà reçu pleine exécution.

Le Général Gouverneur de Bruxelles porte ces faits à la connaissance du public pour qu'ils servent d'avertissement.

Bruxelles le 12 Octobre 1915

Le Gouverneur de la Ville,
Général VON BISSING

Gnrl. v. Bissings Plakat af 13. Oktober 1915 med Meddelelse om *Dødsdommen over Miss Cavell*, Arkitekt *Bancq*, *Jeanne de Belleville*. Lærerinde *Louise Thuiliez*, Apoteker *Severin* og Advokat *Libiez*, om 15 Aars Strafarbejde til 4 Medskyldige og 17 andre Fængselsstraffe med Tilføjelse, at Arkitekt Bancq og Miss Cavell alt er skudte.

denne udstedte Sedler, der efter Krigens Slutning skulde indløses. Der var fast Kurs for Forholdet mellem tyske og belgisk-franske Penge (1 Mark = 1 1/4 Frcs.), en Kurs, som for Resten ikke var retfærdig.

Belgiens Indtægter og Udgifter havde man naturligvis ikke let ved at faa til at balancere. Tyskerne forlangte, at Belgierne skulde *underholde Besætningstropperne*, og skaffede sig i Begyndelsen Pengene dertil ved *Rekvisitioner* og *Bøder*. Byen *Bruxelles* alene blev saaledes i Krigens første Maaneder ansat til at betale 50 Mill. Frcs., *Antwerpen* det samme Beløb, *Provinsen Brabant* 450 Mill., *Namur* og 17 Kommuner i Byens Omegn 32 Mill. Som Straf paalagdes undertiden svære Bøder. I *Bruxelles* havde saaledes 2 belgiske Politibetjente nægtet at adlyde en tysk Politiagent*); følgelig blev de dømte til 5 Aars Tugthus og Byen ifaldt en Bøde paa 5 Mill. Frcs. I den lille brabantske By *Wavre* blev en tysk Soldat saaret af en Kugle; som Straf blev Byen, der kun har ca. 8000 Indbyggere, idømt en Bøde paa 3 Mill. Frcs.!

Hvor mange af disse uhyre Bøder der virkelig blev betalt, er det endnu umuligt at sige. En dansk Korrespondent, *V. Koppel*, havde det Indtryk, at der i Virkeligheden ikke kom meget ind, og at det var temmelig let at forhandle med v. d. Goltz. Det ligner nu dog ikke de tyske Militærautoriteter at give efter paa slige Omraader.

*) Det var en civilklædt tysk Opdagelsesbetjent, der vilde arrestere en Mand, som solgte forbudte Aviser. De belgiske Betjente, der ikke kendte Tyskeren og troede, at det var et almindeligt Overfald, ilede deres Landsmand til Hjælp.

Generalguvernør Bissing brugte imidlertid et andet System. I December 1914 sammenkaldte han de belgiske *Provinsialstænder* og forlangte, at de skulde forpligte sig til at betale *40 Mill. Frcs. pr. Maaned, altsaa 480 Mill. om Aaret.* Det var en meget betydelig Sum, men Provinsialstænderne gik under Protest ind paa den for ikke at blive stillet overfor værre Fordringer.

Tyskerne nøjedes dog ikke med denne betydelige Skat. Det i *Le Hâvre* udkommende Blad „Informations Belges" har i Sommeren 1918 oplyst, at der indtil Midten af nævnte Aar af Belgien var bleven udbetalt ialt *2½ Milliarder Frcs. i Krigskontributioner,* hvad der vil sige det samme som 2 Millioner om Dagen siden Krigens Udbrud. Enkelthederne i det belgiske Blads Beretning lyder saaledes:

WAARSCHUWING

Te Roeselaere en te Rumbeke zijn Duitsche soldaten door burgers aangerand geworden. Ieder der beide gemeenten is met eene belasting van

100,000 FRANKEN

gestraft geworden.

Ik waarschuw de burgers van Deinze en omgeving zich van alle vijandelijke handeling jegens de Duitsche troepen te onthouden, daar zij eveneens met eene

HOOGE GELDBOETE

en de STRENGSTE MAATREGELEN tegenover de burgerij gestraft zouden worden.

Bijzonderlijk herinner ik dat elke **poging van spioneering, signalen geven, enz.**

MET DEN DOOD

zal gestraft worden.

In het belang der inwoners raad ik aan de stad niet zonder noodzakelijkheid te verlaten en zoo weinig mogelijk te reizen, aangezien men gemakkelijk van spioneering verdacht kan worden.

DEINZE, 2 NOVEMBER 1914.

De Kommandantur

Drukkerij ROGER VAN GOETHEM & Cie Deinze.

Flamsk Plakat, ved hvilken Kommandanten i *Deynze* meddeler Indbyggerne, at Byerne *Rousselaere* (*Roeslaers*) og *Rumbeke* er bleven straffede med *Bøder:*

„Advarsel."

„I Roulers og Rumbeke er tyske Soldater bleven angrebne af Borgerne. Hver af disse Byer er bleven idømt en Bøde af"

„*100,000 Frcs.*"

„Jeg raader Borgerne i Deynze med Omegn til at afholde sig fra Fjendtligheder mod de tyske Tropper, da de saa ogsaa vil blive straffede med en"

„*høj Bøde*",

„og de strængeste Forholdsregler blive trufne med Borgerne. Især minder jeg Dem om, at Forsøg paa at *spionere* eller *give Signaler* vil blive straffede"

„*med Døden*".

„I Indbyggernes Interesse opfordrer jeg dem til ikke at forlade Byen uden Nødvendighed og at rejse saa lidt som muligt, da de let kan blive mistænkte for Spioneri."

„*I August 1914* udskreves fra belgiske Byer og Provinser ialt et Beløb af 200 Millioner Frcs, hvoraf en Del allerede var betalt, da Tyskland i *December 1914* paalagde hele Landet en Krigskontribution af *40 Millioner Frcs. om Maaneden i 1 Aar.* Generalguvernør *v. Bissing* erklærede, at denne Kontribution *ikke skulde gentages.* Men dette Tilsagn blev *ikke holdt.* I *November 1915* blev *Provinsraadene* sammenkaldte for at forny Krigskontributionen paa 40 Millioner pr. Maaned indtil videre. Dette varede indtil *20. November 1916*, da det haardt udpinte Land fik paalagt nye *10 Millioner om Maaneden*, altsaa *50 ialt.* Ved en Forordning af *21. Maj 1917* bragtes Summen op til *60 Millioner Frcs. pr. Maaned.*"

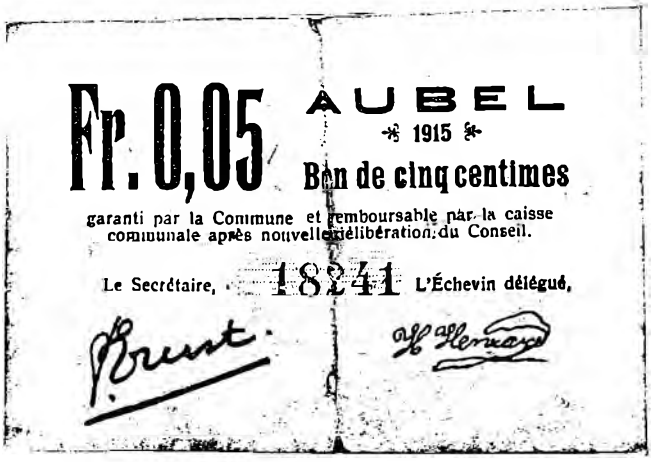

Af den belgiske By *Aubel* paa Grund af Mangel paa Skillemønt udstedt Seddel paa 5 Centimer.

„Denne uhyre Sum maatte Landet udrede ved Siden af sit eget ordinære Budget med flere nye Skatter, desuden særlige Kontributioner og Bøder for forskellige Byer, hvortil kommer, at Tyskerne *12. September 1916* bemægtigede sig den belgiske Nationalbanks og Société Générale's Beholdninger af tyske Penge, tilsammen *430 Millioner Mark.*"

„Ser man imidlertid bort fra disse sidst omtalte forskellige Poster, havde Tyskland indtil Midten af 1918 under Krigen ladet Belgien betale:

November 1914—Oktober 1916	960	Millioner,
November 1916—Maj 1917	350	—,
Juni 1917—Maj 1918	720	—.

Ialt 2 Milliarder 30 Millioner Frcs.

„Hertil kommer *360 Millioner* ved de i 1918 paalagte og *uden Provinsraadenes Medvirkning* — da disse nægtede at vedtage Kontributioner — ordnede 6 Maanedsrater for Juni—November 1918, som toges strax gennem Laan og Kasseanvisninger."

Til Gengæld for, at *de belgiske Provinsraad* i December 1914 var gaaet ind paa at betale den store Skat, havde de faaet Løfte om, at de meget byrdefulde *Rekvisitioner* derefter skulde ophøre.

I Krigens Begyndelse blev der nemlig rekvireret uhyre Masser af Levnedsmidler og andre Fornødenheder til den tyske Hær. Efter den belgiske Kaptajn *Gerlache de Gomerys* Bog: „Landet, som ikke vil dø"*), anføres her nogle af Tallene:

I *Antwerpen* forlangte Tyskerne, at Byen daglig skulde levere hver Mand af Garnisonen 750 Gram Brød, 500 Gram Kød, 500 Gram Kartofler, 1/2 Flaske Vin, 5 Cigarer, 15 Cigaretter og 100 Gram Tobak. I *Gand* (Gent) modtog en Brændevinshandler en Dag Besøg af nogle Soldater, der rekvirerede 800 Flasker Cognac; Manden bad Soldaterne spørge, om der ikke forelaa en Fejltagelse; de kom tilbage med den Besked, at Officererne havde ment — 1600 Flasker. Til Julen maatte Byen forære den tyske Garnison 1 Mill. Cigarer, 1 Mill. Cigaretter og 40,000 Kilo Tobak o.s.v.

Af den belgiske By *Wattrelos* paa Grund af Mangel paa Skillemønt udstedt Seddel paa 10 Centimer.

I *Tournai* (36,000 Indbyggere) maatte der til Julefesten skaffes *extra* 110,000 Flasker Vin.

*) Udkommen i Christiania hos Aschehoug & Co.

Pengeseddel fra *Louvain*. (Forside.)

Det hollandske, fuldtud neutrale Blad „Nieuwe Rotterdamsche Courant" meddeler 18. Januar 1915:

„De Rekvisitioner, som Tyskerne har gjort i Belgien, har i den senere Tid overskredet alle rimelige Grænser. Saaledes har en stor Industridrivende i *Verviers* maattet levere Læder for 1,250,000 Frcs. Som Følge af denne Rekvisition lukkede han sine Værksteder, men Tyskerne truede med at tage alt fra ham, hvis han ikke genoptog Arbejdet. Han maatte da gøre dette og blev tvungen til at overlade Tyskerne Halvdelen af alt det Læder, han fremstillede."

29. Januar 1915 meddelte samme Blad:

„Man lader ikke Bønderne (ved *Termonde*) beholde det mindste af deres Forsyninger af Korn og Halm eller af Kvægbesætningerne. Og paa samme Maade bærer man sig ad ved Rekvisitioner fra Købmænd og Industridrivende. I Fabrikkerne bemægtigede Tyskerne sig ikke alene Raastoffer til 3 Maaneders Produktion, men tillige alt, hvad de kunde overkomme af færdige Varer."

Af Ting, som iøvrigt rekvireredes, kan man nævne mange af de berømte *belgiske Heste;* de blev ført til Tyskland og solgtes dèr ved offentlig Auktion. Endvidere *Tømmer* samt store Masser af *Jernbanemateriel, Maskiner* osv. Rekvisitionerne blev *ikke betalt i rede Penge,* men der blev givet *Bons* o: Anvisninger i Stedet. Mange Gange var disse Papirer ganske værdiløse, da de lød paa Betaling hos „den franske Republik" el. lign.

15. Januar 1915 skulde de første Rater af Krigsskatten paa de 480 Mill. betales, og Bissing udstedte samme Dag en Proklamation, som erklærede, at Rekvisitionerne i Fremtiden *som Regel* skulde betales kontant eller helt bortfalde. Undtagelserne var dog en Tid talrige nok.

Pengeseddel fra *Louvain*. (Bagside.)

Antwerpens Handelskammer meddelte 18. Marts 1915, at der i Byen var rekvireret Varer for 85 Mill. Frcs. Af disse var kun for 20 Mill. betalt; for 60 Mill. af Resten havde Tyskerne endnu ikke fastsat Prisen.

Der er dog Tegn paa, at

Rekvisitionerne efterhaanden virkelig ophørte, og ligeledes paa, at Tyskerne senere forsøgte at faa de belgiske Næringsveje i Gang igen, selvfølgelig ikke for Belgiernes Skyld, men for at faa en sikrere Indtægt af det besatte Land. Disse Bestræbelser naaede deres Højdepunkt i Sommeren 1916, paa hvilken Tid den tyske Regering adskillige Gange indbød neutrale Journalister for at vise dem, hvor langt man var naaet. Det Indtryk, som disse da fik — af, hvad de saa, og af de dem givne statistiske Oplysninger —, var følgende:

Haardest har Krigen ramt den belgiske *Søhandel*, der repræsenteredes først og fremmest af *Antwerpen,* dernæst af *Ostende* og *Zeebrügge.* De

Hautrelief af den belgiske Billedhugger og Maler *Constantin Meunier* (1831—1905): Grubearbejdere, der vender hjem fra Arbejdet.

to sidste Byer laa stadigt i Kampzonen og var ganske ruinerede. Antwerpens Handel var lammet. De 13 km lange Kajer laa øde; der importeredes saa godt som ikke andet end de Fødevarer, som kom til „Hjælpekommissionen", hvis Virksomhed vi senere skal vende tilbage til. Export var der en Smule af. Ad det stærkt trafikerede Kanalsystem førtes Kul og Glas til Holland. Men selvfølgelig var det intet mod Trafikken i Fredstid, og Gaderne var fulde af Arbejdsløse.

Et helt andet Billede frembød det belgiske *Agerbrug.* Hvor meget det led i Krigens første Tid, dels ved Ødelæggelserne, dels og endnu mere ved Rekvisitionerne, er tidligere omtalt. Da disse hørte op, fik det store Muligheder. Det havde før Krigen ikke kunnet give noget stort Udbytte, da den uhyre tætte Befolkning, 7½ Mill. Mennesker paa et Omraade,

der ikke er meget større end Jylland og Fyn tilsammen, udelukkede enhver Tanke om Beskyttelsestold. Nu blev hele den belgiske Kornproduktion beslaglagt til Fordel for Civilbefolkningen, dog saaledes, at Bønderne maatte beholde, hvad de selv skulde bruge til Føde, Foder og Udsæd. Kornet blev afgivet til „Hjælpekomiteen" til en Maximalpris af 27½ Frcs. pr. 100 kg. Denne Pris oversteg Fredsprisen med mere end 50 Procent, og de belgiske Landmænd beklagede sig derfor heller ikke. De kunde komme af med alt, hvad de producerede, og sætte mange Penge i Sparekassen. Selv i de Egne, der var hærgede af Krigen, saaledes de sydlige Dele af Provinserne *Namur* og *Luxembourg*, var der paa Landet tydelige Tegn paa Opblomstring; særligt var mange ødelagte Gaarde ved at blive genopførte.

Statue af Meunier: Grubearbejder.

For den belgiske Folkevelstand er imidlertid *Bjergværksdriften* af langt større Betydning. Den har sit Hovedsæde i de vallonske Egne, Provinserne *Hainaut, Namur* og *Liége,* medens det flamske *Limburg* aabner mægtige Fremtidsperspektiver for Kulminedrift. Om den under Krigen af Tyskerne, hovedsageligt naturligvis atter til egen Udnyttelse, vedligeholdte eller genopfriskede Drift af Bjergværkerne følgende Enkeltheder:

Strax efter Besættelsen af Belgien blev der indført tre særlige *tyske Bjergforvaltninger.* I Provinsen Liége lykkedes det ret hurtigt at faa de 40 — mest smaa og primitive — Kulminer i Gang, dog med formindsket Arbejderbesætning (før Krigen 38,000 Arbejdere, 1915 ca. 33,000).

Igennem det sydlige Belgien strækker sig de uhyre Minefelter, der betegnes ved Navnene *Mons* og *Charleroi.* Her lever en meget tæt Befolkning under trykkede og forkuede Forhold; man kender Typen fra Billedhuggeren og Maleren *Meuniers* Kunst og Elendigheden f. Ex. fra den svenske Forfatter *Gustaf Jansons* gribende Bog „I Mørket". Overklassen udnyttede Arbejderne hensynsløst, Arbejdsgiverne tog sig i Reglen ikke meget af deres Undergivne, og heller ikke Staten havde grebet synderligt ind ved Arbejderlovgivning. Nøden førte i 1880'erne til alvorlige Uroligheder, næsten til Oprør.

En længere Arbejdsstandsning vilde i disse Egne snart afstedkomme helt fortvivlede Forhold. For en stor Del var det lykkedes Tyskerne at faa Arbejdet genoptaget i 1915—16. I Distriktet *Mons* var der 1916 flere Arbejdere i Kulminerne end før Krigen (42,000 mod tidligere 40,000), men ganske vist var

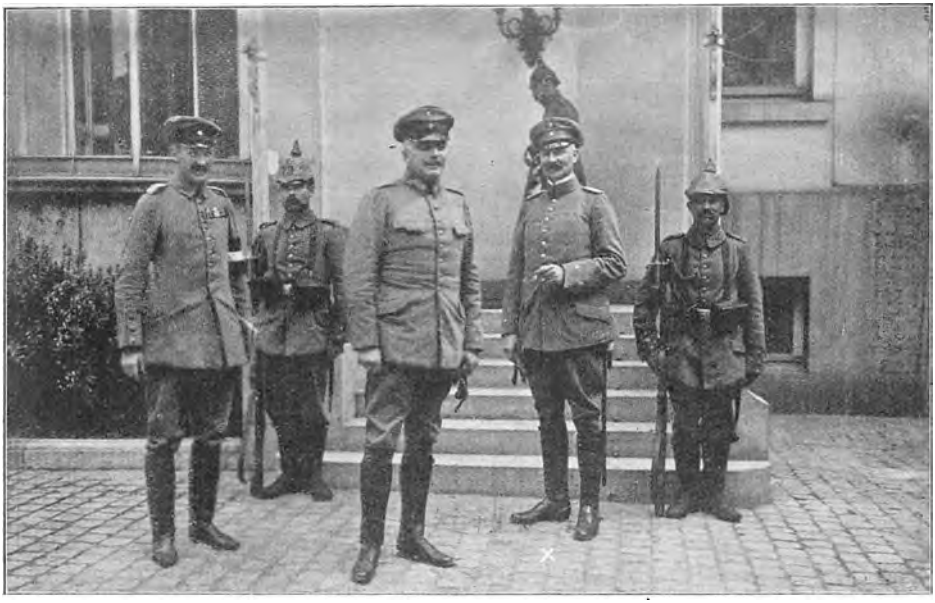

Generalmajor *Freiherr von Lüttwitz*, Milltærkommandant i Bruxelles i 1914, udenfor sin Kommandantskabsbolig (X).

andre Industrier derved bleven affolkede. Ogsaa i Distriktet *Charleroi* var saa godt som alle Kulminer i Drift, og Lønningerne var nogenlunde uforandrede; dog arbejdedes der ikke med fuld Kraft, og Aarsudbyttet var 1915 kun halvt saa stort som i 1913; 1916 steg Produktionen betydeligt. Kullene blev afsatte gennem „Kulcentralen" i Bruxelles og førtes en Tid bl. a. til Danmark.

I Provinsen *Limburg* findes under den øde Hede, *Campinen*, uhyre Kullejer, de største i Belgien (et Omraade paa 1300 Kvadratkilometer). Kullene er af udmærket Kvalitet, men ligger dybt nede og har været vanskelige at udnytte, da der er vandførende Lag over dem. Denne Vanskelighed var dog Belgierne før Krigen ved at overvinde, og efter nogen Standsning paa Grund af denne genoptog Tyskerne 1915 Arbejdet i Gruben *Winterslag*.

I de belgiske *Stenbrud* var Arbejdet 1916 delvis i Gang. Den egentlige belgiske *Industri* var ikke saa gunstigt stillet. Især havde Jern- og Staalværkerne Vanskeligheder at kæmpe med, da Jern ikke findes i Belgien, og Krigen lagde store Vanskeligheder i Vejen for Indførsel. Den gamle berømte *Cockerillske* Fabrik i Liége, der i sin Tid stod paa Højde med Krupps Fabrikker, gik for kvart Kraft. Den belgiske *Glasindustri* var ligeledes kun meget delvist i Gang. I *Antwerpen*, hvor der havde været betydelige *Diamantsliberier*, satte Tyskerne Arbejderne i Virksomhed med at slibe Diamanter fra *Tysk Sydvestafrika*, men de var ikke særlig talrige, og Arbejdet gik snart i Staa. Visse belgiske Industrier var fuldstændig døde, saaledes *Vaabenfabrikkerne* i *Liége* og *Uldfabrikationen* i *Verviers*.

Generalmajor *Freiherr von Bodenhausen*, Militærguvernør i *Antwerpen* i Vinteren 1914—15.

Paa visse Punkter havde Tyskerne for at udnytte Befolkningens Arbejdskraft skabt nye Industrier:

Saaledes kan nævnes deres *Beskæftigelse af de lavest staaende Kvinder.* Disse var i Belgien tidligere meget ofte hjemfaldne til Prostitutionen, saa meget mere som Statskontrollen paa dette Punkt havde været slap. Det belgiske Friheds-begreb, der ganske svarer til det engelske, har bevirket, at man meget ugerne lod Staten gribe ind. Kønssygdommene var derfor meget udbredte og blev farlige for de tyske Soldater. Af Hensyn til disse lavede Tyskerne en ordnet Prostitution og et Sædelighedspoliti samt oprettede Hospitaler for Kønssygdomme og Magdalenehjem. Bedre var det, at man skaffede en Del af Kvinderne Arbejde. I *Bruxelles* og Byer i Omegnen som *Hal* og *Vilvorde* oprettede de saaledes *Cigar-*, *Strømpe-* og *Sækkefabrikker.* Raaprodukterne kom fra Tyskland, og Arbejdslederne var Tyskere. Arbejderne var derimod næsten alle belgiske Kvinder. De fik en nogenlunde rimelig Løn, desuden 1 eller 2 Maaltider om Dagen, og at Arbejdet var eftertragtet, kunde man se af den Iver, hvormed Kvinderne kastede sig over Garnet. Paa dette sidste Omraade har Tyskerne virkelig udrettet noget af Betydning, som fortjener at blive staaende efter Krigen.

Major *Bayer*, ved Kommandantskabet i *Bruxelles* i Efteraaret 1914.

Det belgiske *Røde Kors* kom i Strid med *Bissing*, der opløste det og — konfiskerede dets Formue. Et nyt „Røde Kors" blev oprettet under Ledelse af den tyske Læge, Geheimeraad *Pannwitz*, som arbejdede for at stifte *Kvindehjem*, *Arbejdsanvisningskontorer*, *Folkekøkkener* o. lign. Selv om Tyskerne selvfølgelig ikke stak deres Lys under en Skæppe, havde man Indtryk af, at der blev udført meget godt Arbejde.

Lovtaler over alt dette er der alligevel *ikke* stor Anledning til at holde. Hele denne Arbejdsorganisation var jo *ikke uegennyttig.* Det var let at gætte sig til, at Sandsækkene var bestemte til *de tyske Skyttegrave*, Cigarer og Strømper til *de tyske Soldater!*

Hovedindtrykket af et Besøg i Belgien 1916 var altsaa, at der var nogen Fremgang i Forholdene siden 1914, samtidig nogen Nedgang i Arbejdsløsheden. Derfor maatte man dog ikke lade sig narre af Skinnet og ikke prostituere sig som visse danske Socialister, der, efter paa Indbydelse af Tyskerne at have ladet sig Arrangementerne forevise, berettede om

Den i August 1914 til tysk Civilguvernør i Belgien udnævnte Regeringsraad *von Sandt* med Adjutant.

„det muntre Folkeliv" i Bruxelles. Den belgiske Socialist og Minister *Vandervelde* vendte sig forbitret mod denne ligesaa tankesom hjerteløse Udtalelse. Han paaviste, at der var 700,000 arbejdsløse Mænd, 400,000 arbejdsløse Kvinder, der alle ligesom 500,000 Børn under 16 Aar modtog Understøttelse. Det oplystes samtidigt fra anden Side, at Arbejderbefolkningen var underernæret og Tuberkulosen i stærk Tiltagen.

Naar det stod saa galt til i hin Sommer, der vistnok var den bedste under Krigen, kan man ikke undre sig over, at der tidligere herskede en ganske anderledes Nødstilstand.

Forholdene var navnlig fortvivlede, den Gang den *store Udvandring* foregik efter Antwerpens Fald. I Hundredtusindvis strømmede Belgierne over Grænsen, nogle til Frankrig, de allerfleste over *den hollandske Grænse.*

„I Tiden mellem de første Dage i Oktober og den 14., da Tyskerne naaede frem til Kysten", siger *Gerlache*, „udvandrede der henimod en Million Mennesker. Jernbanetogene var propfulde af Folk. Paa Schelde blev alle mulige Befordringsmidler taget i Brug, selv Lægtere, der blev taget paa Slæb af smaa Dampskibe. Paa Vejene i Flandern og den nordlige Del af Provinsen Antwerpen var der en uhørt Vrimmel af Fodgængere og de forskelligste Slags Køretøjer. Der var endeløse Tog af Folk fra alle Samfundsklasser, af Syge, Svage og Saarede, af bitte smaa Børn og af stakkels gamle Mennesker, som ikke havde langt tilbage."

Den 1 Oktober 1914 til tysk Civilguvernør i *Antwerpen* udnævnte Senator *Strandes* fra Hamburg.

Paa den hollandske Grænsestation *Rosendael* iagttog de fremmede Journalister alle de uhyggelige Scener, som udspilledes. (Se Bill. S. 892.)

Det hændte ofte, at Familierne splittedes, og Børn blev borte fra deres Forældre. Man hjalp sig paa de forunderligste Maader for at skaffe de Savnede til Veje igen. Paa Væggene i Grænsestationerne skrev man til videre Underretning, hvad man havde faaet at vide om saadanne Forsvundne. Det hændtes ogsaa, at en hollandsk Præst, der havde samlet nogle bortkomne Børn, foreviste dem fra Prædikestolen.

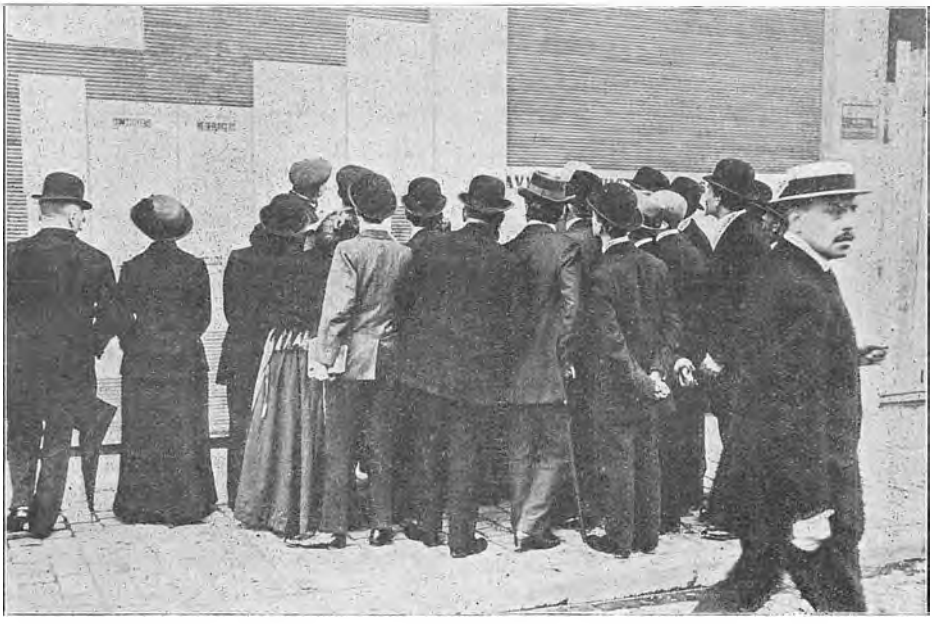

Indbyggere i *Bruxelles* læser en *Plakat*, opslaaet af Byens Borgmester, med Meddelelse om, at Borgere er bleven dømt til Døden.

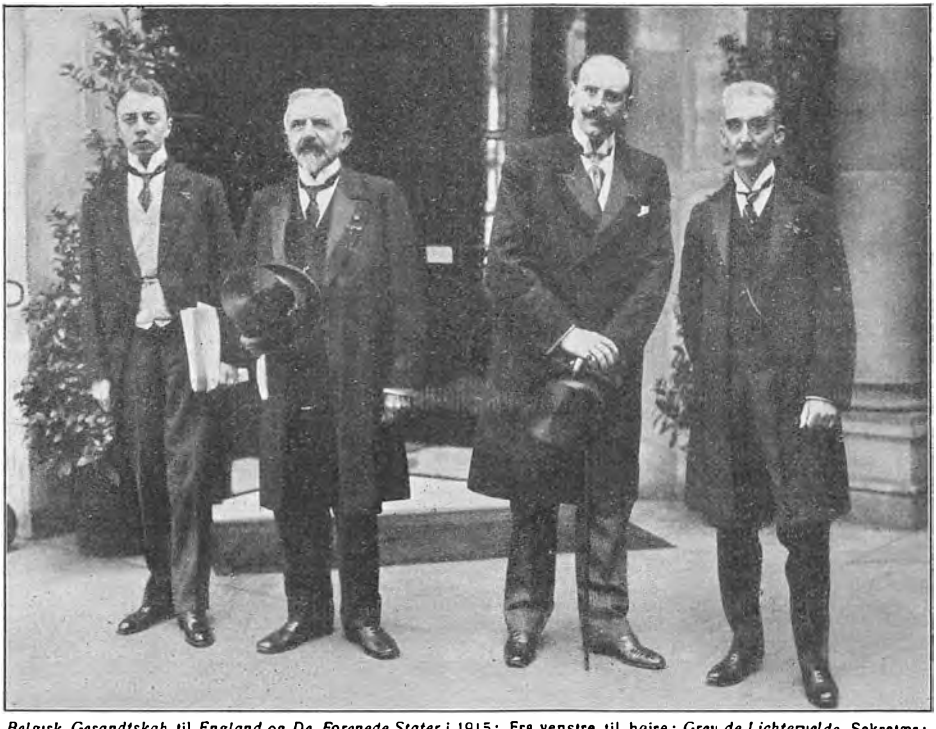

Belgisk Gesandtskab til *England* og *De Forenede Stater* i 1915: Fra venstre til højre: *Grev de Lichtervelde*, Sekretær; *de Sadeler; Carton de Wiart* (hvis Hustru slæbtes bort i Fangenskab til Tyskland); *Hyman*.

Det var en svær Byrde, der saaledes blev lagt navnlig paa *Holland*, men det indrømmes fra alle Sider, at Hollænderne viste en enestaaende Gæstfrihed og Hjælpsomhed. Senere blev Byrderne fordelte, mange Belgiere kom til *England* og *Frankrig*, hvor det efterhaanden lykkedes at skaffe dem Beskæftigelse. Men endnu i Juni 1915 var der dog af de 720,000, som var flygtede til Holland, 80,000 tilbage.

Det laa imidlertid Tyskerne meget paa Sinde, at Flygtningene vendte tilbage, og strax efter Antwerpens Fald erklærede de, at der ingen Fare var ved at komme, at Civilgardisterne ikke vilde blive betragtet som Krigsfanger, og at de unge Mænd hverken vilde blive tvungne til Arbejde eller til at træde ind i den tyske Hær. Et særlig højtideligt Løfte gav v. d. Goltz til Belgiens kirkelige Fører, Kardinal *Mercier*.

Formanden for *den nordamerikanske Hjælpekomité for Belgien og Nordfrankrig, Mr. Herbert Hoover.*

Mange var imidlertid altfor bange for Tyskerne til at ville vende tilbage, og v. Bissing udstedte derfor *15. Januar 1915* et Dekret om, at de, som ikke vendte hjem inden 1. Marts 1915, skulde betale *en Tillægsskat*, der var 10 Gange saa stor som det normale Skattebeløb, en urimelig og uretfærdig Bøde. Mange vendte virkelig tilbage, og i henved 2 Aar holdt Tyskerne saa nogenlunde deres Løfte om ikke at anvende dem til Tvangsarbejde. Derimod blev baade Civilgardister og Mænd i værnepligtig Alder Genstand for et skarpt Polititilsyn, da man var bange for, at de skulde gaa over Grænsen og melde sig i den belgiskeHær.

At inddrages i en Krig som denne maatte særligt for et Land som Belgien være en forfærdelig Ulykke, da Landet ikke tilnærmelsesvis var i Stand til at brødføde sig selv. Naar der dog, i alt Fald ikke i Krigens første Aar, blev Tale om nogen egentlig Hungersnød, skyldtes dette, hvad man har kaldt Verdens største Hjælpearbejde, *den amerikanske Hjælpekommission.*

Ved Krigens Udbrud nedsatte Amerikanerne en Komité i *London* for at komme flygtende Landsmænd til Hjælp. Den fik i September Anmodning om at skaffe Levnedsmidler til de Nødlidende i Belgien. Her havde der nemlig dannet sig en Komité for at lindre Nøden i *Hovedstaden.* Den amerikanske og den spanske Gesandt, som var Komitéens Æresprædsidenter, foreslog denne Komité at udvide sin Virksomhed til *hele Landet.*

Den belgiske Komité — *Comité National de Secours et d'Alimentation* — skaffede sig derpaa Generalguvernørens Tilladelse til at importere Levnedsmidler og andre Fornødenheder for Belgiernes Regning til Uddeling ved Komiteen, saaledes at alt, hvad der gik igennem Komitéen, skulde undgaa Rekvisition fra Tyskernes Side: dens eller rettere sagt den ameri-

kanske Komités Skibe, som førte et eget Flag, skulde være frie for Beslaglæggelse og Torpedering fra tysk Side, — et Løfte, som dog under den hensynsløse Undervandskrig ofte blev krænket. Derpaa blev der rettet en Henvendelse til den engelske Regering, som gav Tilladelse til, at Skibene med Levnedsmidler maatte passere gennem Blokaden under Kontrol af Spaniens og Amerikas Gesandter. Ligeledes skulde alt, hvad Belgien selv producerede af Levnedsmidler, staa til Raadighed for Komiteen, hvilket, som tidligere anført, blev til betydelig Fordel for det belgiske Agerbrug.

Den belgiske Komité skulde fordele Varerne i Belgien selv, men det var den amerikanske Komité i London, der fra nu af kaldtes *Commission for Relief in Belgium* („C. R. B."), som skulde sørge for at skaffe dem til Landet. Den kom til at bestaa af 71 Amerikanere og 4 Spaniere, alle ulønnede og næsten alle Forretningsmænd. Lederen blev en Bjergværksingeniør, *Herbert Hoover*, der viste sig som en saa fortrinlig Administrator, at han senere kom til at lede Fødevareforsyningen for alle Fristaterne.

I Redaktionen af det nu i *London* udkommende belgiske Blad „*L'Indépendance Belge*". Til venstre Chefredaktøren, *A. Lemonnier*.

Komitéen maatte først skaffe *Penge*. Mange Belgiere kunde ganske vist betale selv, men ikke mindre end 1,400,000 Belgiere maatte helt og holdent underholdes af Komitéen. Det betød, at der maatte skaffes ca. 10 Mill. Frcs. pr. Maaned. *Den belgiske* og *den engelske Regering* stillede strax 7½ Mill. til Raadighed, og fra Udlandet kom der rigelige Gaver, saa at „C. R. B." strax havde 32 Millioner at begynde med. Paa Godgørenhed alene kunde man dog i Længden ikke regne. Der blev derfor rejst *et stort Laan i London*, og *de belgiske Banker* overdrog „C. R. B." deres Fordringer paa Udlandet. Iøvrigt skulde hele Foretagendet ikke være filantropisk; det var Meningen, at den belgiske Stat (og den franske, da „C. R. B." ogsaa virkede i de besatte Dele af Nordfrankrig) senere skulde betale Udlæggene tilbage.

Arbejdet lededes ud fra 4 store Kontorer. Det ene var i *New York* og skulde baade indsamle Gaver og købe Varer. Det andet, som blev styret af Hoover selv, var i *London*. Det var Hovedkontoret og skulde

sørge for, at alle Varer førtes til *Rotterdam*. Her var det tredie Kontor, som modtog og opmagasinerede Varerne og afsendte dem til *Bruxelles*, efterhaanden som den belgiske Komité forlangte dem. I Bruxelles var endelig det fjerde Kontor, som sørgede for Fordelingen, der foregik gennem de mange Udsalg, som den belgiske Komité havde oprettet rundt om i Landet; den amerikanske Gesandt havde i hver Provins Repræsentanter, der skulde have Tilsyn med Transporten og Uddelingen. Da Jernbanerne for en stor Del brugtes til Transport af Tropper og Krigsmateriel, maatte Komitéen ofte bruge det udbredte Kanalsystem.

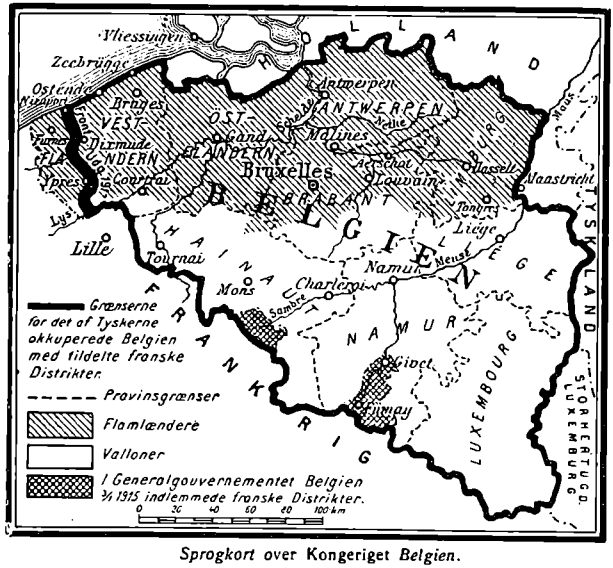

Sprogkort over Kongeriget Belgien.

Komitéen maatte faktisk skaffe Føde, ikke alene til de virkelig Nødlidende, men ogsaa til dem, som endnu kunde betale; den maatte altsaa sørge for Mad til ca. 7 Millioner Mennesker. Det betød, at der maatte indføres og blev indført ca. 60—65,000 Tons Korn pr. Maaned foruden mange andre Fødevarer. *At dette lykkedes, var Amerikanernes uvisnelige Ære.* Vi skal senere omtale, at det blev *Polens* Ulykke, at man ikke dér opnaaede en lignende Ordning.

Da De Forenede Stater i Nordamerika i 1917 traadte ind i Krigen, gik Komitéen over til at blive *en spansk-hollandsk Komité.* Dens Virksomhed fortsattes, men man maa antage, at Tyskerne langt mindre respekterede to svage Stater end det mægtige Amerika, og at Tilstandene i Belgien fra 1917 følgelig blev værre.

Vi vender tilbage til Hr. v. Bissing. Blandt Punkterne paa hans Program var, som omtalt, at han vilde vinde Magt gennem *Skolen* og ved at støtte *den flamske Bevægelse.*

Folkeundervisningen havde længe været et svagt Punkt i Belgien. Det ledende klerikale Parti ønskede ikke, at Almuen skulde lære for meget; der var følgelig for faa Skoler, og Antallet af Analfabeter var større end i noget andet Land nord for Alperne. Kort før Krigen var der vedtaget en Lov om *tvungen Skolegang* (den tilsvarede danske Lov er fra 1814),

men den var ikke traadt i Kraft. Bissing beordrede Loven gennemført, men indførte *tillige Tysk som tvungent Undervisningsfag*, et af de mange Beviser paa, at han tænkte sig, at Belgien stadigt skulde blive tysk Besiddelse.

Det flamske Spørgsmaal kræver en noget nærmere Udredning. Belgierne er som bekendt ikke én Nation: Mod Nord bor ca. 4 Millioner *Flamlændere*, som taler et Sprog, der staar Hollandsk meget nær; mod Syd ca. $3^1/_2$ Millioner *Valloner*, som taler en fransk Dialekt. Racerne er meget forskellige i Præg og Karakter, de lyse, tunge og flegmatiske Flamlændere staar i stærk Modsætning til de smaa, mørke og livlige Valloner.

I ældre Tid repræsenterede Flamlænderne sammen med deres Naboer Hollænderne den glimrende nederlandske Kultur; Malerne *van Eyck, Rubens* og *van Dyck* var flamske, Belgiens gamle Hovedbyer var alle flamske og bar flamske Navne, saaledes *Antwerpen* (paa Fransk Anvers), *Gent* (Gand), *Brügge* (Bruges), *Mechln* (Malines) og *Leuven* (Louvain)*), *Jeperen* (senere Ypern, paa Fransk Ypres) osv.

Vallonerne kom først til at spille nogen større Rolle, da Minedriften blev optaget. *Regeringssproget* i det nuværende Belgien var imidlertid stadigt *Fransk* baade i den spanske Tid (1556—1713), den østrigske (1713—1794) og den franske (1794—1815).

1815 blev Holland slaaet sammen med Belgien til én Stat. Hollænderne begunstigede det flamske Sprog, men kom som „Kættere" paa Kant med Gejstligheden, og begge Belgiens Folk var enige om det Oprør mod Holland, som brød ud 1830 og førte til de to Landes Adskillelse. I *den nye belgiske Stat* var det franske Sprog i Begyndelsen det herskende, Sproget for Regering og Domstole og ved Universitetsundervisningen. Desuden var det ogsaa det „fineste" Sprog, Belgiere omtalte ofte Flamsk som et Bondesprog, og Bruxelles holdt af at blive kaldt „det lille Paris". Selv flamske Forfattere som *Maeterlinck* og *Verhaeren* skrev deres Værker paa Fransk for at skaffe dem en større Læsekreds. Overklassen ogsaa i de flamske Egne var franske og kunde modsætte sig alle flamske Krav, da Valgretten længe var indskrænket.

Efterhaanden, navnlig efter 1870, *kæmpede Flamlænderne sig dog frem.* I Rigsdagen fik Sproget lige Ret, og der blev skabt en ligelig blandet Undervisning, men Sprogenes Stilling var endnu ikke lige. Belgiens 4 Universiteter havde saaledes alle fransk Sprog, og et Forslag, som før Krigen var fremsat om at gøre Universitetet i *Gand* flamsk, var ikke vedtaget.

Det er sikkert, at der hos mange Flamlændere fandtes Bitterhed over denne Uretfærdighed, men de var *ikke tyskvenlige;* der havde *før Krigen* ikke været nogen *tysk* Forstaaelse for Flamlændernes Krav, tværtimod

*) Tyskerne kalder Malines „Mecheln" og Louvain „Löwen".

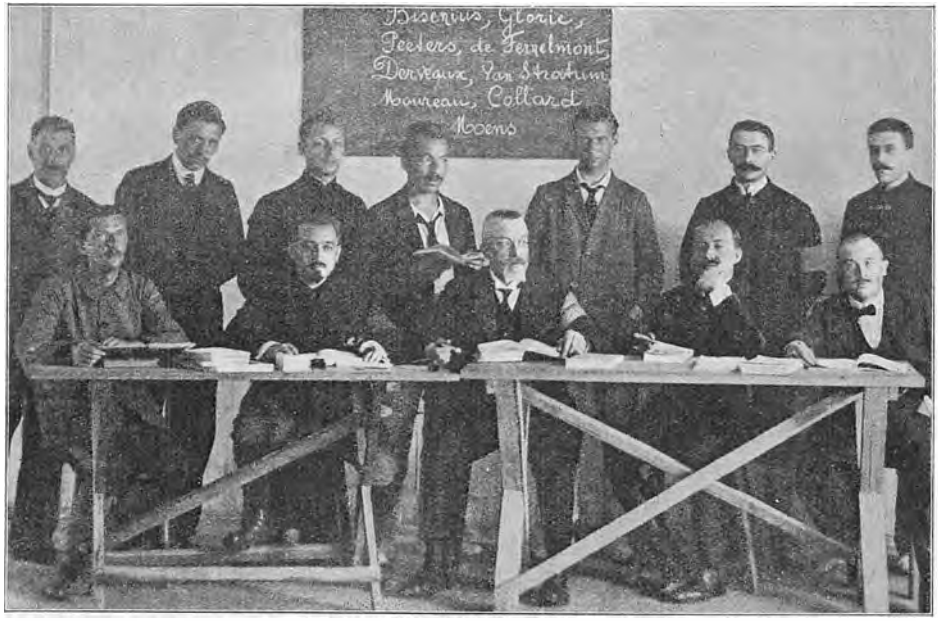

Den belgiske Professor i Historie *Pirenne* i Fangelejren ved *Holzminden*, undervisende sine Medfanger. — *Henri Pirenne* er f. 1862 i Verviers. Fra 1886 Professor ved Universitetet i Gand, fra 1898 Medlem af det belgiske Akademi. Hans Hovedværk er „Belgiens Historie", hvis Udgivelse paabegyndtes i 1899—1900.

havde Altyskerne irriteret Belgierne ved at forlange, at „Nederlandene", der „egentlig var tysk Land", burde indlemmes i Tyskland. Da Tyskerne brød ind i Belgien, *kæmpede begge dets Folk i Enighed mod dem*, og under de Kampe, som Tyskerne angiver at have bestaaet med „Franctireurer", gik det ud over de flamske Byer Leuven og Aerschot saavel som over det vallonske Dinant.

Alligevel forsøgte Tyskerne, *om de ikke hos Flamlænderne kunde faa nogen Støtte for deres Herredømme i Belgien.* Nogle unge Historikere blandt Bissings Omgivelser troede hos Flamlænderne at kunne vække Forstaaelse for, at disse burde slutte sig til deres germanske Brødre, andre, mere praktiske Folk tænkte langt mere paa Antwerpens Havn. Bissing begyndte med at stifte et Blad og et Tidsskrift, som skulde tale Tyskhedens Sag; en Hollænder blev Redaktør for Bladet. Dette Forsøg mislykkedes dog

Den belgiske Professor Historie i *P. Frédéricq* i Fangelejren ved *Gütersloh*. *Paul Frédéricq* er f. 1850 i Gand. 1879—81 Professor ved Universitetet i Liège, derefter ved Universitetet i Gand.

Tysk Arbejdsundervisning for belgiske Kvinder.

aldeles. Generalguvernøren foretog derefter et kraftigere Skridt: *31. December 1915* bestemte han, at *Universitetet i Gand skulde aabnes med*

Af *Tyskerne* oprettet og ledet *Vuggestue i Belgien.*

flamsk Undervisningssprog. Det blev dog vanskeligt at skaffe Lærere. Flertallet af de hidtidige Professorer i Gand sagde Nej. To Professorer, *Frédéricq* og *Pirenne*, som havde agiteret blandt deres Kolleger for at faa dem til at afvise det tyske Tilbud, blev arresterede af vedkommende Étapegeneral (Gand ligger udenfor det egentlige Generalguvernement) og førte til en Fangelejr i Tyskland, hvor de en Tid maatte være sammen med Folk af de laveste Samfundslag.

Blandt Flamlænderne selv var Stemningen delt. Nogle, deriblandt 2 Rigsdagsmænd, mente, at man skulde modtage Gaven, selv om den kom fra Tyskerne, da den kunde være en Støtte for dem i den fremtidige Sprogkamp mod Vallonerne. Andre, og ganske sikkert det store Flertal, protesterede energisk, og efter Professorernes Arrestation fulgte en endnu kraftigere Protest fra samtlige Universitetslærere.

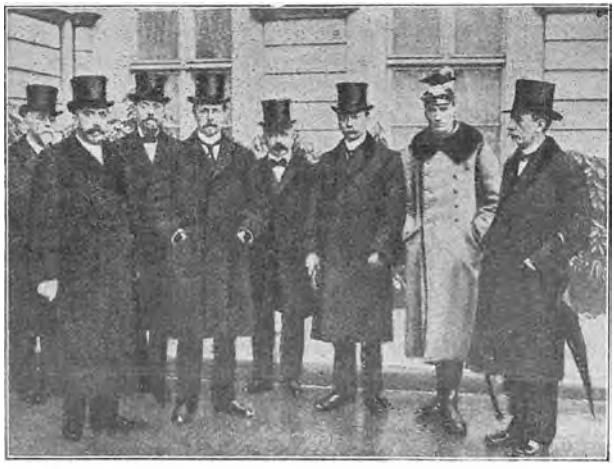

Medlemmerne af det af Tyskerne fremskaffede *flamske Raad*, som tog til *Berlin* og forelagde et „flamsk-aktivistisk Program" for Rigskansleren. [„Welt im Bild."]

Det gik derfor meget smaat med at skaffe Universitetslærere; man fik kun faa Flamlændere, men maatte tage til Takke med Hollændere og selv med Tyskere. Fra Flertallet af de flamske Kredse vedblev der at komme Protester, ligeledes protesterede en Del hollandske Professorer. I Efteraaret 1916 begyndte Universitetet endelig sin Virksomhed med 50 Lærere, men med kun 100 Studenter, et meget ringe Tal, da Universitetet tidligere havde talt 500 Studenter, og saa meget mærkeligere, som der var bleven agiteret stærkt mellem de flamske Katolikker. *I Begyndelsen af 1917 maatte Universitetet lukkes af Mangel paa Tilhørere.*

Trods dette Uheld fortsatte Bissing ad samme Vej.

25. Januar 1917 holdtes der et Møde af 6 flamske Foreninger; her vedtoges en Adresse om, at Belgien ved Fredslutningen maatte blive delt i to nationale, men forbundne Stater. 24. Februar valgtes et „Raad for Flandern" paa 50 Medlemmer, som sendte et Udvalg til Berlin. 3. Marts blev dette Udvalg modtaget af Rigskansler Bethmann Hollweg, for hvem de forebragte deres Ønsker om en Deling af Belgien:

Bethmann modtog dem velvilligt, mindedes det gamle Fællesskab mellem *Tyskere* og *Flamlændere* og bød Flamlænderne Haanden til *fælles Arbejde mod Vælskhedens Fremtrængen.* Deres Ønsker skulde ske Fyldest, og Belgien skulde

nu deles efter Sprogene. Det belgiske Kultusministerium var allerede delt i en flamsk og en vallonsk Afdeling; nu skulde *hele den civile Administration* deles. De 4 nordligste Provinser, *Antwerpen, Limburg, Øst- og Vestflandern*, skulde høre til den flamske Del, de 4 sydlige, *Hainaut, Liége, Namur* og *Luxembourg*, til den vallonske. Den store Midtprovins *Brabant* maatte deles. *Bruxelles* skulde være Hovedstad for den flamske Del, *Namur* for den vallonske. I Folketal fik den flamske Del 4.3 Millioner, den vallonske 3.3 Millioner. Fælles blev Generalguvernøren og enkelte Forvaltningsorganer, saaledes den politiske Afdeling og Hjælpekommissionerne.

Det er ikke vanskeligt at fælde nogen Dom over Bissings flamske Politik. Den skyldtes *ikke nogen Retfærdighedsfølelse*, — saa sandt som Tyskerne under Krigen kun gjorde *faa* Skridt for at stille sig mere velvilligt overfor deres polske Undersaatter, *ingen* overfor deres danske og franske; dens Grund var *rent politisk*, Ønsket om *at splitte det belgiske Folk*. Desuden var det ganske *ulovligt egenmægtigt at forandre Forfatningen i et besat Land eller indføre nye Love*.

Hollandsk Parodi paa de tyske Agitationer blandt Flamlænderne: *De flamske Delegerede og Bethmann Holweg*: „Kong (Bethmann) Stork til de flamske Frøer, som beder om Beskyttelse: „Vi Tyskere vil gøre alt for at befordre Eders Frihed og Uafhængighed!“ [„De Amsterdammer.“]

Saa lidt som Hr. v. Bissing blev populær ved disse Regeringshandlinger, ligesaa lidt kunde han blive det ved den øvrige *Undertrykkelse*, som fandt Sted i hans „Politistat“. En dansk Korrespondent samler i Efteraaret 1914 sine Bemærkninger herom i følgende Vendinger:

„Fraregnet visse af de større Byer kan en *Belgier* i denne Tid *ikke afsende et Brev*, ligesaa vel som han er afskaaret fra at *modtage Breve*, han kan *ikke telefonere* eller *telegrafere*, kan *ikke benytte Jernbanerne uden at betale et dyrt Pas og høje Billetpriser*. Der er adskillige Byer, hvor Borgerne efter Kl. 8 Aften *ikke maa gaa ud paa Gaden;* Straffen for Overtrædelse er *Fængsel* i mindst 14 Dage. — Der udgaar heller ikke andre Blade end maskerede tyske, som udkommer paa Fransk og udgives af journalistiske Outsidere.“

Der kan nævnes mange andre Punkter, paa hvilke Tyskerne greb ind i Belgiens tilvante Forhold. Saaledes blev *den belgiske* (vesteuropæiske) *Tid* afløst af den *mellemeuropæiske*, der var 1 Time, i Sommertiden endda 2 Timer forud for den belgiske.

De belgiske *Domstole* bestod, men ved Siden af dem var der *Krigs-*

Andenne, Sonntag 23 VIII 1914.

BEKANNTMACHUNG

Zwischen Saarburg und Metz hat eine Schlacht stattgefunden bei der 21.000 Franzosen gefangen worden sind.

Seine Majestät der deutsche Kaiser König von Preussen, Markgraf von Brandenburg

HURRA !

SCHEUNEMANN
Major und Detachementsführer.

En tysk Major, der kommanderer et Detachement i Byen *Andenne* (I hvilken de storer Massakrer paa Beboerne fandt Sted 21. August 1914), lader 23. August opslaa en Plakat, hvori han fortæller om de Franskes Nederlag ved Saarburg Dagen i Forvejen og ender med at raabe Hurra for Kejseren af Tyskland.

retter, som dømte i en Række Tilfælde. Krigsretterne straffede dem, der forsøgte at bryde Censuren, at omgaa de tyske Bestemmelser om Pengevæsenet, der raadede deres Landsmænd fra at arbejde for Tyskerne, der afholdt eller deltog i Møder, der bar de belgiske Farver, der holdt Brevduer o. s. v. *Særlig haard Straf var der for Spioner eller for at hjælpe værnepligtige Belgiere ud af Landet.* Det var, som det erindres, den sidste Forseelse, som kostede *Miss Cavell* Livet (se vort Afsnit II S. 173 ff. samt, lige foran, III. Afsnit S. 872). Krigsretternes Virksomhed foregik for lukkede Døre, og, hvad der næsten var værre, de Regler, der var opstillede for dem, var saa vage, at enhver Officer kunde fortolke dem, omtrent som han vilde. Endelig gjaldt den Hovedregel, at *Enkeltmands* Forbrydelse kunde medføre *kollektiv Straf*, ɔ: Straf, som hele den Kommune, han hørte til, maatte undgælde for. Skønt denne Straffemaade aldeles stred mod Bestemmelserne i Haagerkonventionen, blev den dog stadigt anvendt; vi nævnede ovenfor de Straffe, der blev paalagt Byerne Bruxelles og Wavre. Andre Byer maatte en Tid stille *Gidsler*, for at disse kunde undgælde, hvis der passerede noget i denne By. Krigsretternes Domme var haarde. Store Bøder, Tugthusstraf for lange

PROCLAMATION

A l'avenir les localités situées près de l'endroit où a eu lieu la destruction des chemins de fer et lignes télégraphiques seront punies sans pitié (il n'importe qu'elles soient coupables ou non de ces actes.) Dans ce but des otages ont été pris dans toutes les localités situées près des chemins de fer qui sont menacés de pareilles attaques; et au premier attentat à la destruction des lignes de chemins de fer, de lignes télégraphiques ou lignes téléphoniques, ils seront immédiatement fusillés

Bruxelles, le 5 Octobre 1914

Le Gouverneur.
VON DER GOLTZ

Under Belejringen af *Antwerpen* i Dagene 20. September—10. Oktober 1914 lykkedes det ofte *belgiske Patrouiller* pr. Cykle, Motorcykle eller Automobil at slippe igennem eller udenom de tyske Linier og bag disse at afbryde Jernbaner og Telegrafer m. m. til stor Gene for Tyskerne. Generalguvernør *v. d. Goltz* lod da 5. Oktober opslaa følgende Bekendtgørelse Landet over:
„For Fremtiden vil de *Byer*, der ligger *i Nærheden* af et Sted, hvor der er sket Ødelæggelse af Jernbaner eller Telegraflinier, blive *ubarmhjertigt straffede (ligegyldigt, om de har Skyld deri eller ikke)*. Der er derfor taget *Gidsler* i alle Byer, der ligger nær ved de Baner, som er udsat for slige Angreb, og ved det første Forsøg paa at ødelægge Baner, Telegrafer eller Telefonlinier vil de *øjeblikkeligt blive skudte*." — Generalguvernøren vilde altsaa *straffe Landets civile Beboere for de belgiske Troppers Smaabedrifter i den lille Krig.*

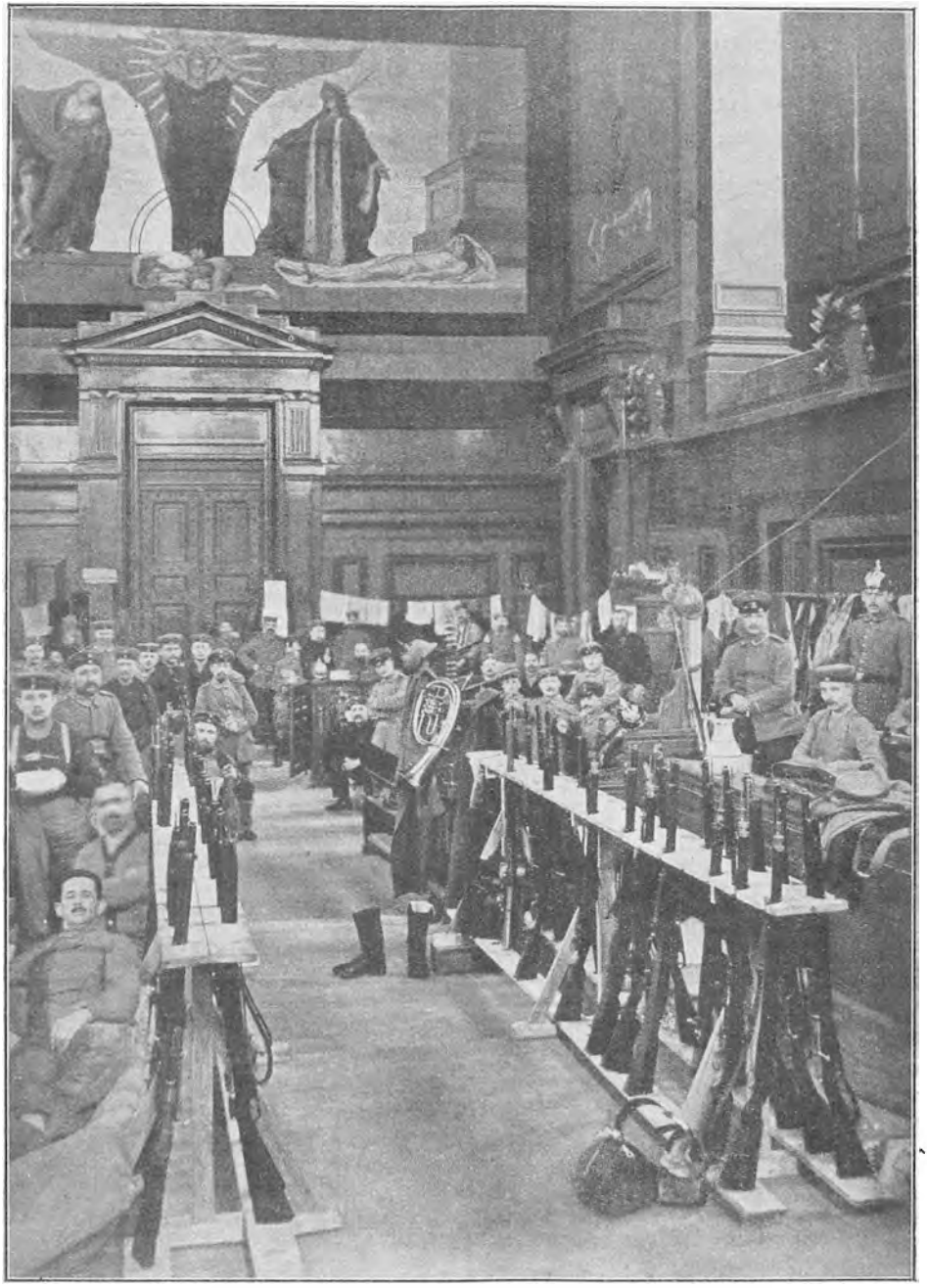

Tyske Soldater i Kvarter i Retssalen i *Justitspaladset i Bruxelles*. [„The Sphere."]
Den tyske Garnison i den belgiske Hovedstad udgjorde i Reglen 3—4000 Mand, men paa Grund af de idelige Gennemtransporter af Tropper var der ofte indtil 10,000 Mand ad Gangen i Byen. Alle offentlige Lokaler, selv det prægtige Justitspalads, toges derfor i Brug til Soldaterne.

Tider, Forvisning til Tyskland eller ret ofte Døden. — For at lukke Belgien inde havde Bissing *imod Holland ladet Grænsen afspærre med Pigtraadshegn*, hvorigennem der var ført *en kraftig elektrisk Ledning*. Alligevel lykkedes det ikke at skræmme Befolkningen, mange unge Mænd kom igennem Hegnet og meldte sig til Tjeneste i den belgiske Hær.

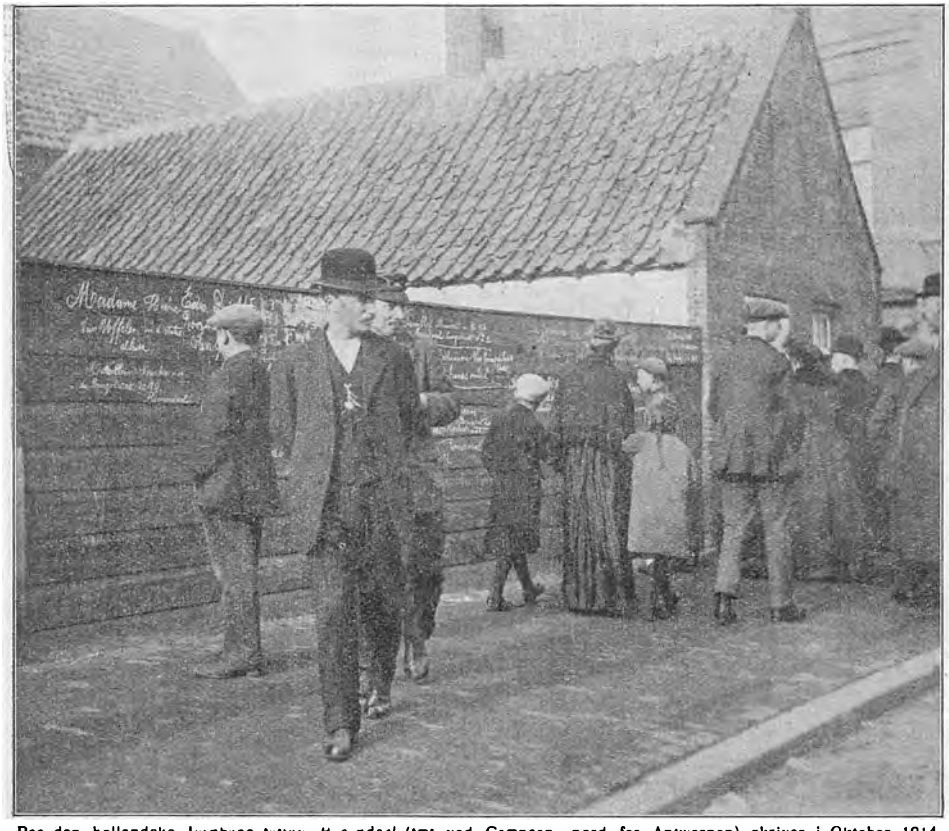

Paa den hollandske Jernbanestation *Roosendael* (tæt ved Grænsen, nord for Antwerpen) skriver i Oktober 1914 belgiske Flygtninge deres Navne paa Plankeværkerne, for at deres Slægtninge kan faa at vide, at de er naaet hertil.

Det lykkedes i det hele ikke Tyskerne at knække den belgiske Opposition. Den viste sig hos Høje og Lave, i smaat og i stort, og de menige Belgiere savnede i de ledende Mænd ikke Forbilleder, som ikke var bange for at vise deres Mod overfor Fjenderne. Blandt disse Ledere var de mest kendte *Max* og *Mercier*.

Adolphe Max (Portræt S. 78) var Borgmester i Bruxelles, da Tyskerne besatte Byen. 19. August 1914 lod han opslaa en Proklamation, hvori han opfordrede Befolkningen til Ro og til at afholde sig fra alle Demonstrationer. Det skyldtes for en stor Del ham, at Hovedstaden intet kom til at lide. Men Max var ikke bange for Tyskerne. 29. August havde Tyskerne ladet opslaa en Plakat om, at den franske Regering havde meddelt den belgiske, at den ikke kunde hjælpe den. Max svarede

med i en ny Plakat at erklære denne Efterretning for usand; Tyskerne forbød da enhver Plakat uden deres Billigelse. Alligevel opslog han 16. September en ny Plakat, hvori han protesterede mod Forbudet mod at hejse det belgiske Flag, men raadede Indbyggerne til at rette sig efter Forbudet. 29. September svarede Tyskerne herpaa ved at afsætte Max som Borgmester, fængsle ham og føre ham til Tyskland (se Proklamationerne Side 870 og 871.).

En meget farligere Fjende var dog den belgiske Kirkes Overhoved, *Mercier*, Kardinalerkebiskop af Malines. Hans høje gejstlige Stilling stillede ham under Pavens Beskyttelse og bevirkede tillige, at Tyskland, hvor det katolske Centrum spillede saa stor en Rolle, og som havde Østrig-Ungarn som Forbundsfælle, ikke turde gaa saa skrapt frem imod ham, som det gerne ønskede. Kardinalen var i hele Bissings Tid i skarp Konflikt med Generalguvernøren og vandt derved i høj Grad sine Landsmænds Tillid.

I Julen 1914 udstedte Kardinalen et *Hyrdebrev*, hvori han omtalte de Lidelser, som Belgien havde gennemgaaet, opregnede Ødelæggelserne, Henrettelserne, navnlig af mange Præster, Bortførelserne til Tyskland af en Mængde Borgere (3100 alene i Fængslet i *Münsterlagen*). Hvad Præsterne angik, forsikrede Kardinalen, at de, saavidt han vidste, alle havde overholdt deres Biskoppers Befaling om ikke at blande sig i Kampen.

Tyskerne forbød, at Hyrdebrevet maatte blive oplæst fra Prædikestolen, men det var imidlertid bleven spredt gennem Trykken; Bogtrykkeren fik derefter en Bøde. Der blev lagt adskillige Baand paa Kardinalens Handlefrihed, — han fik saaledes Forbud mod at besøge de andre Biskopper, et Forbud, der dog senere blev hævet. Han fortsatte imidlertid med sine Protester. I Januar og Februar 1915 opfordrede han Tyskerne til at nedsætte en upartisk Undersøgelseskommission for at undersøge Anklagerne mod Belgierne og særlig mod de belgiske Præster, men han fik ikke noget Svar. — Omkring 1. November 1915 sendte Belgiens sex Biskopper, deriblandt Mercier, en Klage til *Pave Benedikt XV.* og nævnede en Række Steder, hvor der efter deres Vidende var bleven begaaet Grusomheder af den tyske Hær. 24. November sendte de dernæst et aabent Brev til Biskopperne i Tyskland og Østrig og anmodede dem om at medvirke til, at der blev iværksat en retfærdig Undersøgelse. Men heller ikke dette frugtede det mindste. Derfor trættedes Kardinalen dog ikke; vi skal om lidt høre om hans Protest i 1916 i Anledning af de belgiske Deportationer.

Den 18aarige belgiske Spejder *Josephe Lessen*, dekoreret paa Slagmarken af *Kong Albert*, fordi han 10 Gange havde passeret de tyske Linier og havde forunlediget 11 fjendtlige Spioners Arrestation.

Mange Andre protesterede og blev straffede; saaledes sendtes den belgiske Justitsminister *Carton de Wiarts* Frue i $3^1/_2$ Maaned til et tysk Fængsel. Man morede sig med at drille Tyskerne paa samme Maade, som det havde været Tilfældet i *Elsass-Lothringen*. Saaledes bar Alle en 4. August en *Lap Papir* i Knaphullet til Minde om Bethmann Hollwegs Ytring i 1914.

Wichtige Bekanntmachung

Ich verbiete hierdurch auf das strengste einen jeden Maueranschlag, auch von seiten der Stadtverwaltung, ohne meine ausdrueckliche Genehmigung.

Brüssel, 31. August 1916.

Der Militaergouverneur.
(Gez.) von LUETTWITZ,
Generalmajor.

Avis important

Il est strictement défendu, aussi à la municipalité de la ville, de publier des affiches sans avoir reçu ma permission spéciale.

Bruxelles, le 31 août 1916.

Le Gouverneur militaire allemand.
(Signé) von LUETTWITZ,
Général.

Militærguvernøren i *Bruxelles*, Generalmajor *Freiherr von Lüttwitz*, forbyder i Anledning af Borgmester *Max's* Bekendtgørelse af 30. August (se foran S. 870), ethvert Opslag af Plakater i Byen, selv fra de belgiske Bymyndigheders Side.

Mest irriterede blev Tyskerne dog over *de hemmelige belgiske Aviser*, som de ikke kunde faa Bugt med. Allerede tidligt begyndte Belgierne at indsmugle forbudte Blade, navnlig fra Antwerpen, men ogsaa engelske og franske, indtil Antwerpen faldt. Senere indsmugledes ogsaa lejlighedsvis baade Aviser og Bøger som *Bédiers* og „J'accuse". Da dette blev for vanskeligt, stiftedes Blade, som gav Uddrag af fremmede Aviser, saaledes en „Ugerevue over den franske Presse" og Bladene „La Soupe" og „La Cravache", som bl. a. indeholdt Gengivelser af den hollandske Tegner *Raemakers* ondskabsfulde Karikaturer af Tyskerne.

Endelig stiftedes *egne Aviser*, blandt hvilke navnlig „La Libre Belgique" og „De vlaamsche Leuw" („Den flamske Løve") kom til at spille en stor Rolle. Den førstnævnte drillede Tyskerne ved Meddelelsen paa Forsiden:

„Telegramadresse: Det tyske Kommandantskab i Bruxelles. Da Forretningerne gaar daarligt under det tyske Aag, fører vi ingen Annoncer, men opfordrer vore Abonnenter til at gemme deres Penge til bedre Tider."

Det andet Blads Adresse var:

„Lige over for „La Libre Belgique"."

Som et af de hemmelige Blade kan endnu nævnes „L'Ame Belge".

No 126 TROISIEME ANNEE AOUT 1917
-PRIX DU NUMÉRO — Élastique, de zéro à l'infini (prière aux revendeurs de ne pas dépasser cette limite)

LA LIBRE BELGIQUE

J'ai foi dans nos destinées, un Pays qui se défend s'impose au respect de tous ce pays ne peut pas Dieu sera avec nous dans cette cause juste
ALBERT Roi des Belges (4 août 1914).

Acceptons provisoirement les sacrifices qui nous sont imposés, et attendons patiemment l'heure de la réparation A. MAX

FONDÉE
LE 1er FÉVRIER 1915

Envers les personnes qui dominent par la force militaire notre pays, ayons les égards que commande l'intérêt général. Respectons les règlements qu'elles nous imposent aussi longtemps qu'ils ne portent atteinte ni à la liberté de nos consciences chrétiennes ni à notre *Dignité Patriotique.*
Mgr MERCIER

BULLETIN DE PROPAGANDE PATRIOTIQUE — RÉGULIÈREMENT IRRÉGULIER
NE SE SOUMETTANT A AUCUNE CENSURE

ADRESSE TELEGRAPHIQUE
KOMMANDANTUR - BRUXELLES

BUREAUX ET ADMINISTRATION
ne pouvant être un emplacement
de tout repos, ils sont installés
dans une cave automobile

ANNONCES Les affaires étant nulles sous la domination allemande nous avons supprimé la page d'annonces et conseillons à nos clients de réserver leur argent pour des temps meilleurs

Hovedet af Nr. 126 for August 1917 af det hemmelige belgiske Blad „La Libre Belgique". I Oversættelse læses:

No. 126 TREDIE AARGANG August 1917

DET FRIE BELGIEN

Jeg stoler paa vor Skæbne, et Land der forsvarer sig, indgyder Alle Respekt, et saadant Land dør ikke! Gud vil være med os i vor retfærdige Sag.
ALBERT, Konge af Belgien (4. Aug. 1914).

Lad os foreløbigt tage de Lidelser, der tilføjes os, og taalmodigt vente Oprejsningens Time. A. MAX

GRUNDLAGT
1. FEBRUAR 1915

Lad os vise de Personer, der med militær Magt hersker over vort Land, de Hensyn, det almindelige Velfærd kræver. Lad os respektere de Reglementer, de paalægger os, saa længe disse ikke krænker vor christelige Samvittighed eller *vort Fædrelands Værdighed.*
MERCIER

MEDDELELSER FRA FÆDRELANDETS PROPAGANDA — UDKOMMER REGELMÆSSIGT
TIL UREGELMÆSSIGE TIDER. — UNDERKASTER SIG IKKE NOGEN CENSUR

TELEGRAMADRESSE
DET TYSKE KOMMANDANTSKAB
BRUXELLES

Da Redaktion og Administration ikke altid kan være i uforstyrret Ro, er de anbragte i en transportabel Kælder.

ANNONCER: Da Forretningerne gaar daarligt under det tyske Aag, fører vi ingen Annoncer, men opfordrer vore Abonnenter til at gemme deres Penge til bedre Tider.

De hemmelige Aviser uddeltes gratis. Tyskerne gjorde sig alle mulige Anstrængelser for at faa fat paa dem. For Opdagelsen af „La Libre Belgique" blev der udsat en Belønning, først paa 5000 Frcs., senere paa 75,000. I Foraaret 1915 undersøgtes alle de Huse, hvor man antog, at Bladet tryktes, men forgæves. Uddelere og Besiddere af de hemmelige Aviser fik strænge Straffe, men Redaktion eller Trykkeri fandt man ikke.

I Sommeren 1916 var Forholdene i Belgien, som tidligere omtalt, bleven nogenlunde taalelige, og visse Dele af Næringsvejene var kommne i Gang igen. Det var den Gang Tyskernes Plan for Omverdenen at fremstille Tilstanden som meget gunstig, og det er paa denne Tid, danske Socialister skildrede „det muntre Folkeliv" i Bruxelles.

2me Série (Suite au N° 10 de la 1re série) 22 février 1917 N° 1

L'Ame Belge

.... L'Ame belge que les siècles ont petrie de loyauté et d'heroisme et qui passera inviolee et immortelle aux générations futures.

Den belgiske Sjæl. . . . Den belgiske Sjæl, som i Aarhundredernes Løb er bleven gennemtrængt af Troskab og Heltemod, og som vil gaa ufordærvet og udødelig i Arv til kommende Slægter.

Henad Efteraaret skiftede den tyske Presse pludseligt Holdning. 13. Oktober 1916 skriver saaledes „Kölnische Zeitung" om *den store Mængde Arbejdsløse*, som laa Fattigvæsenet til Byrde, og som man var tvungen til at skaffe Arbejde, da de ellers vilde være en Fare for Samfundet. Artiklen var — som mange andre parallele Artikler — skreven *for at retfærdiggøre et helt nyt System, som Tyskerne indviede ved et Dekret af 3. Oktober 1916.* Det hedder heri, at

„*Belgiere*, som *intet Arbejde har*, kan tvinges til at arbejde *selv paa andre Steder* end dèr, hvor de har deres *Hjem*. De tyske Myndigheder og Krigsretter har Ret til *at fremtvinge denne Forskrifts Gennemførelse.*"

I et Interview, som Bissing i November tilstod en amerikansk Journalist, skød han Skylden for disse Tvangsforanstaltninger over paa — „Englands hensynsløse økonomiske Undertrykkelse af Belgien" og henviste til, at han forhen allerede gentagne Gange havde beordret Tvangsarbejde saaledes, 15. Maj 1916. Men der var *stor Forskel.* Tidligere var der beordret *Tvangsarbejde indenfor selve Belgien,* nu gjaldt det *Arbejde i Tyskland.* Sandheden var, at den nye Foranstaltning stod i Forbindelse med det „Hindenburgske System", som er omtalt Side 851—52.

Fra Augustdagene 1914 i Belgien: *Tysk Spærring af en Viadukt.*

De tyske Hære skulde forstærkes saa meget som muligt; derfor maatte der indføres *civil Værnepligt i Tyskland,* den polske Stat maatte oprettes for at skaffe *en polsk Hær,* endelig maatte

Tyske Tropper paa Torvet i Liége efter Byens Besættelse August 1914. [„Le Panorama de la Guerre."]

Belgiens Arbejdskraft udnyttes fuldtud. Resultatet blev da *en Deportation af Belgiere og Franskmænd*, som engelske Forfattere har sammenlignet med *Assyrernes* Flytninger af hele Folkeslag, f. Ex. *Jøderne*, til nye Boliger.

Dekretet af 3. Oktober gjaldt kun Etapedistriktet, men udvidedes snart

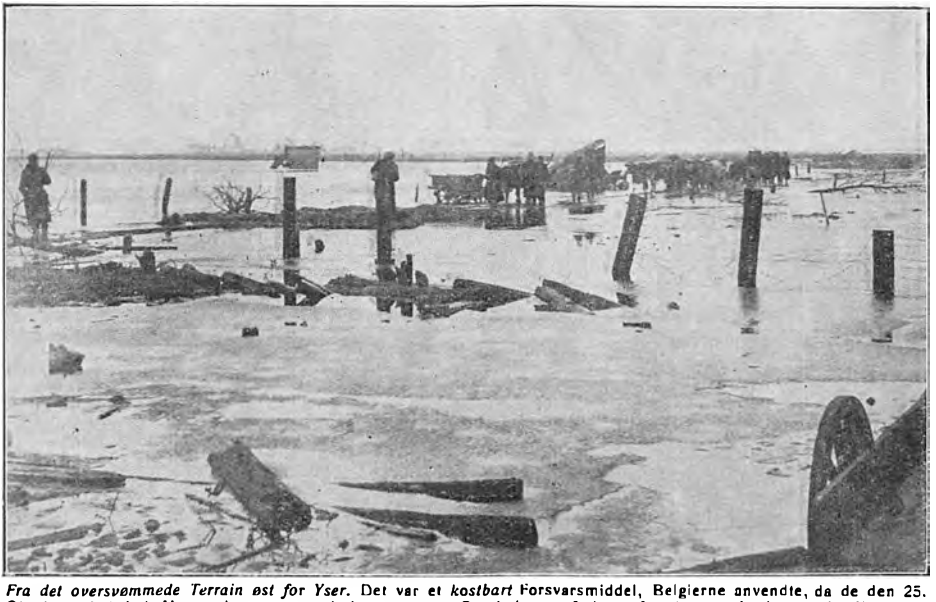

Fra det oversvømmede Terrain øst for Yser. Det var et *kostbart* Forsvarsmiddel, Belgierne anvendte, da de den 25. Oktober 1914 lod Havvandet strømme ind over store Strækninger af deres frugtbareste Jorder øst for Yser, det var mange Millioners Værdier, der ødelagdes. Men Midlet var *virkningsfuldt:* Det reddede Situationen for den lille belgiske Hær og standsede Tyskernes Fremmarche mod Kanalen.

til at omfatte *hele Belgien.* Der deporteredes ikke mange Kvinder, derimod Mænd i Alderen fra 17 til 50. De belgiske Myndigheder blev tvungne til at lave Lister over de Arbejdsløse. Ofte nægtede Myndighederne at gøre dette Arbejde, og Tyskerne maatte saa nøjes med Folketællingslister o. lign., men *vedkommende Myndigheder blev da haardt straffede:*

Byraadet i *Tournai* svarede 20. Oktober med at afslaa den tyske Begæring om at affatte Lister. Det betonede Byens fuldstændige Ro under de 2 Aars Opkupation, men kunde ikke formaa sig til at „skaffe Vaaben mod Landets egne

Fra Augustdagene 1914 i Belgien: *Belgisk Kavaleri* holder et kort Hvil.

Børn" og henviste til *v. d. Goltz'* Erklæring af *2. Sept. 1914* om, at „Ingen skulde tvinges til at give Afkald paa sine patriotiske Følelser." — Den tyske Kommandant Generalmajor *Hopfer*, svarede, at Byraadet havde gjort sig skyldigt i en *„exempelløs Anmasselse"*; han idømte Byen en Bøde paa 200,000 Mark og erklærede, at den senere skulde forhøjes med 20,000 Mark pr. Dag, hvis Listerne ikke skaffedes til Veje!

Der foregik mange pinlige Scener under Deportationerne:

Et amerikansk Øjenvidne fortæller saaledes, at han saa et langt Tog af *Kreaturvogne, fyldte med Deporterede.* Kvinder og Børn søgte forgæves at faa Mændene tilbage, de skreg og hylede, men de tyske Soldater knuste al Modstand, ikke just brutalt, men saa bestemt som muligt. Husene blev gennemsøgte fra Loft til Kældere, og *der blev ingen Forskel gjort paa Arbejdende og Arbejdsløse.* Ved Afrejsen kastede Kvinderne sig ned foran Lokomotivet og maatte rives væk.

At man ogsaa tog *de arbejdende Mænd*, viser bedst *Karakteren af Deportationerne.* Fra Byerne *Arlon* og *Virton* i Luxembourg toges saaledes ikke én Arbejdsløs. Vi har omtalt, at Tyskerne havde anstrængt sig for at faa Kulminerne i Campinen i Gang; nu blev Minerne lukkede, og alle Arbej-

derne transporteredes til Tyskland. „Times" anslaar Tallet af dem, der deporteredes til *selve Tyskland*, til *60,000*, af dem, der kom til *den tyske Front i Frankrig*, til *75,000*, det hele Antal til *c. 150,000*.

Fra Augustdagene 1914 i Belgien: *Tyske Husarofficerer* foran en Kafé i *Bruxelles*.

Om den *Behandling, som de Deporterede var Genstand for,* lyder Beretningerne naturligvis yderst forskelligt:

Der er i de *tyske* Blade offentliggjort Breve fra „Slaver", som gaar ud paa, at de fik mere at spise, end de kunde overkomme, men Brevene saa ikke ud til at være ægte. — Beretninger fra *belgisk* Side lyder helt anderledes. De meddeler, at Føden var utilstrækkelig, de Steder, hvor Fangerne blev anbragte, usunde, at de ofte blev pryglede, og at mange Fanger døde af Nød og Savn. Der foreligger

Den første i *Bruxelles* oprettede *tyske Skole*, ledet af Officerer.

forfærdende Efterretninger herom fra Lejrene i *Münster*, *Soltau*, *Holzminden* (hvor Professor *Pirenne* opholdt sig) og *Ohrdruf*. De, der ikke vilde arbejde, blev f. Ex. straffede ved at *staa ret* mange Timer igennem. Mange af dem blev overladte til *private Arbejdsgivere, der udsøgte dem i Lejrene som paa et andet Slavemarked*. Enkelte blev transporterede saa langt som til *Varšava*.

Der kom snart en Række *Protester* mod hele denne Behandling. 19. Oktober 1916 rettede Kardinal *Mercier* et aabent Brev til *Bissing*, hvori han bl. a. mindede ham om *v. d. Goltz's* Løfte om, at Belgiere ikke skulde transporteres til Tyskland. Bissing svarede undvigende. Mercier skrev da 10. November:

Den hollandske Kunstner *Louis Raemaekers* er født 1869. Strax i Begyndelsen af Verdenskrigen vakte hans Tegninger i det hollandske Blad „Telegraaf" Opmærksomhed hele Verden over. De tyske Myndigheder gjorde alt, hvad de formaaede, for at undertrykke disse mod Tyskland farlige Vaaben. Raemaekers blev i Holland stævnet for Retten for at have krænket Landets Neutralitet, men frikendtes. En Pris er sat paa hans Hoved for det Tilfælde, at han nogensinde skulde komme over Tysklands Grænser. Da han lige efter Nytaar 1916 tog til England, fik hans Hustru anonymt et Postkort, der truede med, at Skibet skulde blive torpederet. „Kölnische Zeitung" truede Holland med, at „Tyskland efter Krigen vilde holde Afregning med det, og for hver Tegning af Raemaekers, vilde der blive forlangt en passende Pengeerstatning".

„Det er med Sorg, at jeg mindes Deres Udtalelser til mig i 1914: „Jeg haaber, at vi skal komme til at staa paa en god Fod med hinanden, det er min Mission at læge Belgiens Saar."

Mercier erklærer, at *Grunden til Deportationerne* er, at *„hver belgisk Arbejder* vil udløse en *tysk Arbejder*, hvilket giver *en Soldat mere til den tyske Hær*", at Arbejdsløsheden *ikke* skyldes *England*, men „er Resultatet af den Maade, hvorpaa *den tyske Okkupation* udøves. Den okkuperende Magt har bemægtiget sig betydelige Oplag af *Raastoffer*, der var bestemte for vor nationale Industri. Den har beslaglagt og afsendt til Tyskland *Maskiner, Værktøj* og *Metaller* fra vore Fabrikker og Værksteder. Den har *dræbt Muligheden for national Industri*, og Arbejderne har kun Valget mellem: at arbejde *for det tyske Folk* — enten her eller i

Scene fra *Tyskernes Deportationer af Befolkningerne* i de okkuperede Egne i Vest.

Tyskland — eller at være *uden Arbejde.*"

Kardinalen paaviser videre,

at Kommunerne havde søgt at faa udført Arbejder, men at Generalguvernøren gjorde dem afhængige af hans Sanktion, og at denne i Reglen blev nægtet. „Man *vilde* altsaa *Arbejdsløshed.* De Arbejdsløses Skare sørgede man med Flid for at forøge. Og trods alt dette fornærmer man vore Arbejdere ved at kalde dem Lediggængere."

Kardinalen slutter saaledes:

„For 2 Aar siden hørte vi om *Død, Plyndring* og *Brand*, men det var dog *Krig!* Men nu er det ikke længer Krig, men *kold Beregning, overlagt Ødelæggelse, Magtens Voldsherredømme over Retten, Vanærelse af Menneskets Personlighed, et Slag i Ansigtet paa Menneskeheden!*"

„Det staar i Deres Exellences Magt at bringe disse en krænket Samvittig-

Fremstilling af, hvorledes *belgiske Arbejdere* i *Cortenbergh*, der skal deporteres til Tyskland, først brændemærkes. [„Le Panorama de la Guerre."] Selv om det vel ikke er ganet saa galt til, som ovenstaaende Fremstilling fortæller, saa viser denne, hvilken Forbitrelse Deportationerne vakte.

Belgiens Enker. [Tegning af Raemaekers.]

heds Raab til at forstumme. Maatte Gud, hvem vi Alle paakalder af vort ganske Hjerte for vort undertrykte Folk, indgive Eder den barmhjertige Samaritans Medlidenhed!"

Denne Protest virkede ikke, men der kom andre Protester, som det ikke var muligt at se bort fra: *Paven, Spanien, Holland, Schweiz* og *De Forenede Stater.* Paven omtalte i et Konsistorium 4. December, at „fredelige Borgere i stort Tal rives bort fra deres Hjem under deres Slægtninges Graad." 20. Januar 1917 underrettede Vatikanet da Mercier om, at Tyskland havde lovet at lade de Deporterede vende tilbage. Tyskerne erklærede senere, at det var ikke alle Belgiere, som fik Lov til at vende hjem, kun de, der fejlagtigt var bleven betegnede som Arbejdsløse; derfor blev faktisk vedvarende mange Belgiere i Tyskland, og mange andre blev senere rekvirerede til at udføre „Hjælpetjeneste", baade i og udenfor Belgien. De, der vendte tilbage, var ofte helt ødelagte, navnlig led Mange af Tuberkulose.

Bernhardisme. (En tysk Soldat efter at have udplyndret et belgisk Hus:) „Det er, som det skal være. Havde jeg ikke gjort det, havde en Anden gjort det!" [Tegning af Raemaekers.]

18. April 1917 døde v. Bissing af Lungebetændelse og efterfulgtes af General *von Falkenhausen.* „Times" giver Bissing det Eftermæle, at han ikke helt billigede alle de Forholdsregler, som han blev nødt til at udføre, og navnlig ikke Deportationerne. Bissing raisonnerede naturligvis ikke som hin brutale General, der i Efteraaret 1914 i „Der Tag" skrev:

„Belgien *er* og *bliver* nu *tysk.* Ikke, fordi vi vil have de Par Millioner *Pak,* som bor der, nej de kan *udvandre,* men fordi *vi behøver deres Land,* deres *Jordrigdomme,* fremfor alt deres *Kyster* og *Have,* for *at bringe England under Kniven.*

Thi det var som omtalt maaske, og formentligt af personlige Motiver, hans Ønske helst at drive en Politik, der kunde bevare Belgiens Velstand

nogenlunde uforandret. I Tyskland erklærede man undertiden, at Bissing var — for mild. Man maatte dog spørge sig selv; naar Bissing var for mild, hvordan maatte saa *en stræng Generalguvernør* være?

Vi skal, som alt meddelt, i Værkets sidste Afsnit, naar forhaabentligt mere samlede Oplysninger foreligger, søge at gøre nogenlunde fuldstændigt Rede for alle det ulykkelige lille Lands Lidelser under Krigen. Men idet vi denne Gang slutter Omtalen af Belgien, maa vi, for at give et foreløbigt skarpt Indtryk af den tyske Ødelæggelse af den belgiske Industri, endnu gøre et Par Tilføjelser til den foregaaende Fremstilling:

Mater dolorosa. En Kvinde bliver vanvittig ved at se sit Barn myrdet af Tyskerne. [Tegning af Raemaekers.]

Paa et Møde, som i Juni 1915 under *Bissings* Forsæde afholdtes i Bruxelles af „Den tyske økonomiske Kommission" dersteds, erklæredes det aabentlyst, at *Hovedformaalet* for Tyskernes Indgreb var, at *den belgiske Industri aldrig mere kunde rejse sig saa stærkt, at den kunde skade den tyske Industri.* De tyske Bankers Repræsentant, Dr. *von Lumm*, udtalte, at, hvad man havde *levnet* af Værdi i Belgien, kun var ladt tilbage dèr, for at Landet kunde være i Stand til at *underholde den tyske Okkupationshær.* Baade Bissing og den tyske Cementfabrikant *Prondzinski* hævdede, at det var nødvendigt at „knække Ryggen" paa hele Belgiens Cementindustri, da den ved sine lave Priser paaførte den tyske Cementfabrikation en tung Konkurrence. Belgien skulde herefter ikke have Lov til at producere mere Cement, end det selv forbruger. Da der i Foraaret 1918 fremdeles i Tyskland klagedes over, at der ikke var gjort nok for at slaa denne Industri ned, svarede den nuværende Generalguvernør *von Falkenhausen:*

„Det er ikke rigtigt, at de belgiske Cementfabrikker er bleven sat i Virksomhed. Tværtimod, *den eneste af de 7 Fabrikker, der var i Virksomhed en kort Tid paa Generalkommandoens Befaling, er bleven lukket igen.* Det vilde overhovedet være *umuligt* at sætte de 6 andre

Tyskeren: „Hvis I vil lade mig beholde, hvad jeg har, skal jeg lade Jer gaa!" [Tegning af Raemaekers.]

Fabrikker i Virksomhed, *da ikke blot Maskinerne i dem, men ogsaa hele deres Installation er taget ned og ført til Tyskland.* Der er overhovedet fornylig givet Ordre til, at, *hvor der endnu findes Maskiner til Cementfabrikation, skal disse snarest muligt demonteres, og sendes til Tyskland.* Leveringer af Cement til private Folk i Belgien skal *indskrænkes til et Minimum,* og vi har *ordnet det saaledes,* at, naar Krigen en Gang er forbi, *vil Belgien ikke en Gang kunne forsyne sig selv med Cement, endsige exportere.* Den belgiske Cementindustri *vil efter Krigen være ganske ude af Stand til at konkurrere med den tyske.*"

Paa ganske lignende Maade gik man frem mod Belgiernes *Glasindustri.* Paa de tyske Fabrikanters Opfordring *forbød* Okkupationsmyndighederne *enhver Export af belgisk Glas* for helt at befri Tyskerne for den belgiske Konkurrence.

Paa nysnævnte Møde meddelte Lumm, at allerede i 1915 var Værdien af de fra Belgien bortførte Maskiner *over 1½ Million.* Nu er den over det dobbelte. Den senere belgiske Minister *Carton de Wiart* oplyste i 1917, at der til Tyskland da var sendt *12,000 større Maskiner eller mindre Maskinanlæg.*

Dette kan vel nok — paa hvilken Side Ens Sympatier end ellers monne være — med Rette betegnes som en i alt Fald i civiliserede Tider ganske enestaaende Udplyndring af et okkuperet Land.

Tyskerne i de okkuperede franske Distrikter.

Da Kampfronten i Slutningen af 1914 som Følge af Skyttegravskrigen indtil videre havde fæstnet sig, gik den, som vi har set, lige til Begyndelsen af 1917 i sydlig Retning øst om *Ypres,* mellem *Armentières* og *Lille,*

Paradepladsen i den gamle, under Kampen i August 1914 ødelagte By *Guise* i Departementet *Aisne* med Statuen af *Camille Desmoulins* (f. 1762, Medlem af Nationalkonventet; 1794 lod Robespierre ham henrette sammen med Danton og 14 Dage efter hans unge Hustru). Byen nævnes først i Historien i det 11. Aarhundrede under Navnet Guisia og er navnlig i det 16. Aarhundrede bekendt som Sæde for Hertugerne af Guise. Den var tidligere en Fæstning af 2. Rang og blev belejret mange Gange fra det 14.—17. Aarhundrede.

TYSK SKIPATROUILLE I VOGESERNE.

EN FALDEN KAMMERAT BEGRAVES.

Sønderskudt Længe af *en Bondegaard* i Nordfrankrig.

derfra Syd paa mellem *Albert* og *Péronne,* svingede ved *Noyon,* som var besat af Tyskerne, gik derfra i østlig Retning nord om *Soissons* og *Reims,* svingede atter ved *Verdun* og fulgte derfra nogenlunde den fransk-tyske Grænse, dog saaledes, at et Stykke af *Elsass* holdtes af Franskmændene.

For at betegne det nærmere, var det fra Nord til Syd følgende franske Departementer eller Dele af saadanne, de tyske Arméer havde sat sig fast i: Det sydlige større Stykke af Departementet *Nord* fra *Lys* Floden Syd paa, hvor især maa nævnes Byerne *Armentiéres, Lille, Tourcoing, Roubaix, Condé, Douai, Valenciennes, Le Quesnoy, Maubeuge, Landrecies* og *Cambrai;* den

Den lille franske Fæstning *Givet* i Departementet *Ardennes* ved Meuse ved den belgiske Grænse, skudt i Grus af østrigske 30.5 cm Morterer i Begyndelsen af September 1914. Fæstningsværkerne er anlagt af Kejser Carl V. og omdannede af Vauban. Givet havde før Krigen 7000 Indbyggere. Komponisten Méhul blev født her.

Af Tyskerne udstedt *Pengeseddel paa 25 Centimer*, gældende for 221 okkuperede Kommuner i Departementerne *Aisne* og *Ardennes*. (Forside).

større nordlige Del, nord for *Aisne*, af Dept. *Aisne* med Byerne *St. Quentin, Vervins* og *Laon;* hele Dept. *Ardennes* med Byerne *Givet, Charleville-Mèziéres, Sedan, Rethel, Vouziers* og *Grand-Pré;* den nordlige Del af Dept. *Meuse* omkring *Verdun* med Byerne *Montmédy, Dun-sur-Meuse, Varennes-en-Argonne, Étain* og *St. Mihiel;* den nordligste Strimmel af det langstrakte Dept. *Meurthe-et-Moselle* med Byerne *Longwy* og *Briey;* smaa Strimler af samme Dept. langs Grænsen og den nordøstligste lille Spids af Dept. *Vosges;*

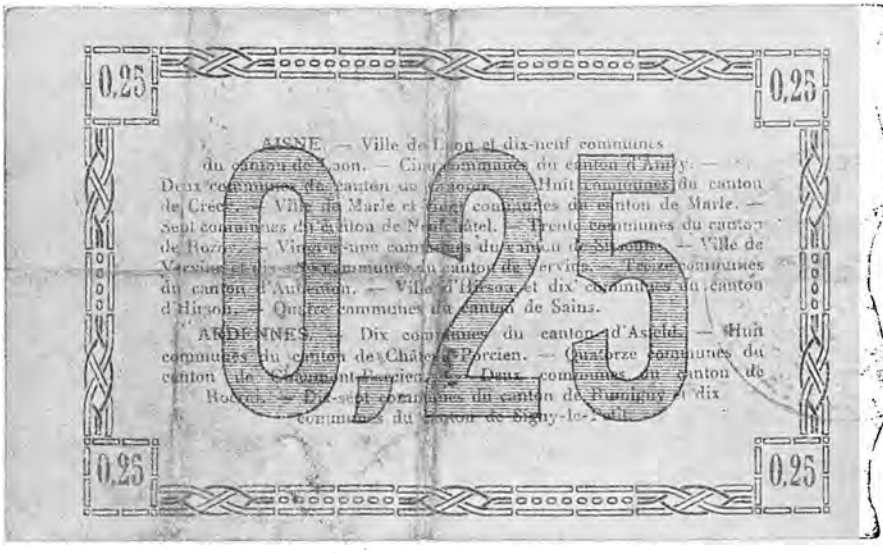

Af Tyskerne udstedt *Pengeseddel paa 25 Centimer*, gældende for 221 okkuperede Kommuner i Departementerne *Aisne* og *Ardennes*. (Bagside).

Tysk Fotografi med følgende Forklaring: „Vejarbejder i Champagne, *hvortil ogsaa Landbefolkningen bliver anvendt, dersom den melder sig frivilligt.*" Det skal altsaa have Udseende af, at Befolkningen, skønt den tvinges til at arbejde for Tyskerne, gør dette frivilligt.

endvidere en østlig Strimmel af Dept. *Pas-de-Calais* med Byen *Lens* og med *Bapaume*, af Dept. *Somme* med Byen *Péronne* og Smaabyerne *Combles*, *Chaulnes, Roye, Nesle* og *Ham* og et lille Hjørne af Dept. *Oise* omkring *Noyon;* endelig en ganske smal nordlig Strimmel af Dept. *Marne* fra *Aisne* nord for *Reims* til *Argonne.*

Under Kampene i 1914 var der begaaet lignende Voldshandlinger her som i Belgien; vi skal ved en senere Lejlighed ogsaa vende tilbage til disse sørgelige Begivenheder.

Ved Skyttegravsfronten foregik der jo stadigt Kampe, men i en stor Del af det Indre af det okkuperede Land var der Ro. Omraadet hørte til Frankrigs bedste Egne; her laa store Miner omkring *Briey* og *Lens; Lille* og *Valenciennes* er betydelige Industricentrer. Visse Egne var ødelagte under Tyskernes Indmarche. Exempelvis var Byerne *Guise* og *Rethel,* den lille Grænsefæstning *Givet*

Tysk Karikatur paa *Tyskernes Optræden i et Slot i Nordfrankrig:* „Disse Franskmænd kan altsaa ikke beslutte sig til at yde den Taktfuldhed Anerkendelse, hvormed vi optræder." [„Lustige Blätter" 26/9 1914.]

Tysk Postkort, der skal vise *de tyske Soldaters Omsorg for de franske Børn*, idet Landstormsmænd deler Brød ud til dem.

og den fra 1870 kendte Landsby *Donchéry* ved Sedan stærkt medtagne. Det meste af Landet laa dog endnu ganske urørt hen, saaledes bl. a. Staden *Laon* med sin pragtfulde Domkirke.

Hele denne franske Egn hørte til Etapedistriktet og styredes af de forskellige militære Chefer. De gamle kommunale Myndigheder ledede dog vedvarende med mange Indskrænkninger deres Kommuner; en lang Række af disse havde i Fællesskab optaget et større Laan og udstedte Pengesedler, som de garanterede for. Disse Sedler var gyldigt og tvungent Betalingsmiddel for Etapedistriktet sammen med tyske Penge til samme Kurs som i Belgien (1 Mark = 1 Franc 25 Centimer).

Epernay le 5 Septembre 1914.

Sur la demande de M. le Maire, nous certifions que l'Intendance du Corps de la Garde royale a imposé à la Ville d'Epernay une amende conventionnelle s'élevant à la somme de :

176,550 francs

payable le 6 Septembre à midi, pour n'avoir pas livré à temps les vivres nécessaires à la troupe.

Au nom de l'Intendance de la Garde royale.

Signé : KAHN, Directeur.

I *Épernay* paalagde Generalintendanten ved det tyske Gardekorps Byen en Bøde af 176,550 Frcs., fordi — rekvirerede Levnedsmidler *ikke var tilvejebragte i rette Tid*. Det var 12,000 kg. saltet Flæsk, som det var *umuligt* at skaffe til Veje. At straffe dette var ikke i Samklang med Moltkes Proklamation (se Side 909). Det var en Udplyndring.

Næringsvejene stod det ikke godt til med.

Minerne var overtagne af Tyskerne, som drev dem til egen Fordel; ganske vist havde de indført nye Metoder, som gjorde Udbyttet betydelig større, men det kom jo kun Fjenderne til Gode under Krigen.

Smaahandelen gik en Tid livligt, saa længe der var Varer, men da disse slap op, var der ingen Mulighed for ny Tilførsel.

Agerbruget laa det i Tyskernes Interesse at ophjælpe, da deres *Hær* i Frankrig helst skulde have sin væsentligste Føde fra Lan-

det selv uden at behøve at ty til Tyskland.

Det var her ikke smaa Kvanta, som behøvedes; endnu i Juni 1916 fik hver Soldat saa vidt muligt 375 Gram Kød *dagligt*, medens store Dele af Tyskland var nede paa 250 Gram *om Ugen*. Officererne levede saa flot, at de jævnligt kunde sende noget hjem til Familien.

Tyskerne havde derfor anstrængt sig for at hæve Agerbruget, der som bekendt ikke stod paa noget højt Standpunkt i Frankrig. Noget af Jorden, navnlig de forladte Gaarde, dyrkedes af Tyskerne. Det kneb med Arbejdskraft, og man brugte da i stort Omfang baade *russiske Fanger* og *den civile franske Befolkning*. Paa Grund af den vidt gennemførte franske Værnepligt var der jo iøvrigt meget faa voxne Mænd tilbage. Tillige brugte man Damp- og Motorplove. Andre Gaarde dreves af Franskmændene selv. Der var indført tysk Orden og Renlighed, elektrisk Lys og W. C. Rundt om indrettedes *Fabrikker*, hvor Bønder fik deres gamle Maskiner efterset gratis, foruden at der lavedes nye Plove og Tærskemaskiner. Undertiden fik Bønderne leveret Saakorn, og der opførtes nye Lader. Til Gengæld maatte Bønderne *afgive det meste af Kornet til de tyske Tropper*. Noget af det blev betalt kontant, andet med Bons, der skulde indløses af den franske Regering efter Krigen. Bønderne kunde dog beholde alt, hvad de dyrkede i *Haver*, og endelig deres *Kaniner*.

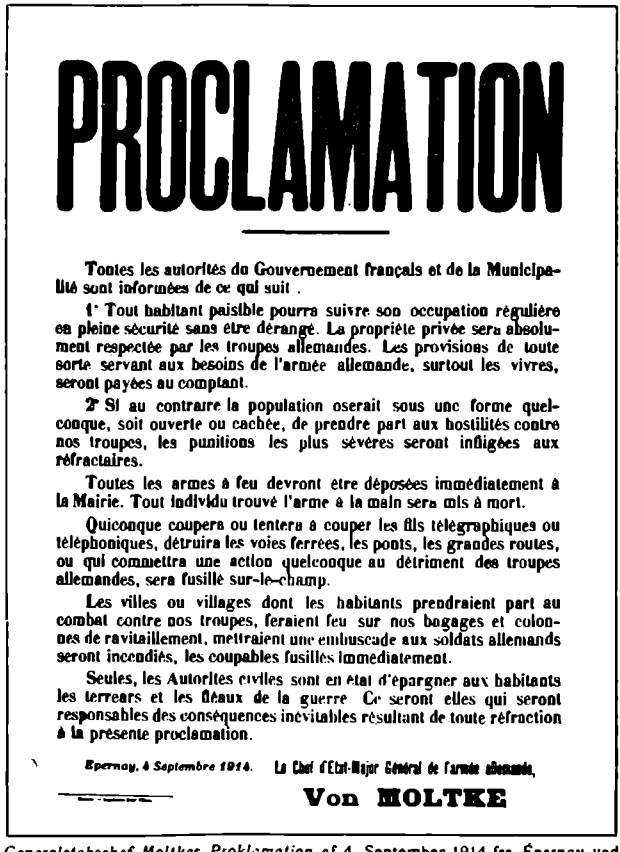

PROCLAMATION

Toutes les autorités du Gouvernement français et de la Municipalité sont informées de ce qui suit.

1° Tout habitant paisible pourra suivre son occupation régulière en pleine sécurité sans être dérangé. La propriété privée sera absolument respectée par les troupes allemandes. Les provisions de toute sorte servant aux besoins de l'armée allemande, surtout les vivres, seront payées au comptant.

2° Si au contraire la population oserait sous une forme quelconque, soit ouverte ou cachée, de prendre part aux hostilités contre nos troupes, les punitions les plus sévères seront infligées aux réfractaires.

Toutes les armes à feu devront être déposées immédiatement à la Mairie. Tout individu trouvé l'arme à la main sera mis à mort.

Quiconque coupera ou tentera à couper les fils télégraphiques ou téléphoniques, détruira les voies ferrées, les ponts, les grandes routes, ou qui commettra une action quelconque au détriment des troupes allemandes, sera fusillé sur-le-champ.

Les villes ou villages dont les habitants prendraient part au combat contre nos troupes, feraient feu sur nos bagages et colonnes de ravitaillement, mettraient une embuscade aux soldats allemands seront incendiés, les coupables fusillés immédiatement.

Seules, les Autorités civiles sont en état d'épargner aux habitants les terreurs et les fléaux de la guerre. Ce seront elles qui seront responsables des conséquences inévitables résultant de toute réfraction à la présente proclamation.

Epernay, 4 Septembre 1914. Le Chef d'Etat-Major Général de l'armée allemande,

Von MOLTKE

Generalstabschef Moltkes Proklamation af 4. September 1914 fra *Épernay* ved Marnen til *den franske Befolkning:*

„1. Enhver fredelig Indbygger kan fortsætte sin daglige Beskæftigelse i fuld Tryghed uden at blive forulempet. Privat Ejendom vil blive absolut respekteret af de tyske Tropper. Alle Forsyninger til den tyske Hær, især Levnedsmidler, vil blive betalt kontant."

„2. Men dersom Befolkningen over under nogensomhelst Form, aabent eller skjult, at deltage i Fjendtlighederne mod vore Tropper, vil de Skyldige blive straffede paa det strængeste."

„Alle Skydevaaben skal strax afleveres paa Raadhuset. Enhver, der træffes med Vaaben i Haand, vil blive dræbt."

„Enhver der overskærer eller forsøger paa at overskære Telegraf- eller Telefontraade, ødelægge Jernbaner, Broer, Landeveje eller begaar nogen Handling til Skade for de tyske Tropper, vil blive skudt paa St det."

„Byer og Landsbyer, hvis Beboere tager Del i Kampen mod vore Tropper, stikker Ild paa vor Bagage eller vore Proviantkolonner eller lægger Baghold for tyske Soldater, vil blive nedbrændte, de Skyldige strax skudte."

„Kun de civile Myndigheder er i Stand til at skaane Indbyggerne for Krigens Rædsler og Svøber. De er ansvarlige for de uundgaaelige Følger af enhver Overtrædelse af denne Proklamations Paabud."

For at skaffe de tyske Soldater Føde lagde Tyskerne megen Vægt paa at *opdrætte Svin*. Beboerne blev opmuntret dertil ved Løfte om, at, hvis de afleverede 15 Svin, kunde de beholde — 1 Svin. Paa forladte Gaarde havde Tyskerne

AVIS

Les personnes mentionnées ci-dessous ont été condamnées par le Tribunal du Conseil de Guerre et fusillées ce même jour à la Citadelle, à savoir :

Le Marchand de Vins en Gros — Eugène JACQUET
Le Sous-Lieutenant — Ernest DECONINCK
Le Commerçant — Georges MAERTENS
L'Ouvrier — Sylvère VERHULST

1° Pour avoir caché l'aviateur anglais qui a atterri à Wattignies, le 11 Mars dernier, l'avoir hébergé et lui avoir facilité son passage en France, de sorte qu'il a pu rejoindre les lignes ennemies ;

2° Pour avoir entretenu et aidé des Membres des Armées ennemies et, après avoir quitté leur uniforme, séjourné dans Lille et les environs et les avoir fait évader en France.

Par proclamation du Gouverneur, du 7 Avril 1915, ces deux cas étant considérés comme espionnage, sont portés à la connaissance du public pour qu'ils servent d'avertissement.

LE GOUVERNEUR

Lille, le 22 Septembre 1915.

Bekendtgørelse af 22. September 1915 fra Guvernøren i Lille.

„Nedennævnte Personer er af Krigsretten i Dag dømt til Døden og skudt i Citadellet:"

„Vingrosserer *Eugène Jacquet*."
„Sekondløjtnant *Ernest Deconinck*."
„Købmand *Georges Maertens*."
„Arbejder *Sylvère Verhulst*."

„1. For at have skjult den engelske Flyver, som sidste 11. Marts gik ned i Wattignies, at have givet ham Husly og hjulpet ham med at komme til Frankrig, saa han kunde slutte sig til Fjenden."

„2. For at have givet Medlemmer af de fjendtlige Hære Underhold og hjulpet dem, og, efter at de havde aflagt Uniformer og opholdt sig i Lille og Omegn, ladet dem undslippe til Frankrig."

„I Henhold til Guvernørens Proklamation af 7. April 1915 bliver disse to Tilfælde, der betragtes som Spionage, bragt til offentlig Kundskab for at tjene til Advarsel."

indrettet hele Svineopdrætningsanstalter.

En anden Del af det franske Agerbrug blev i 1914 helt nedlagt, *Sukkerroedyrkningen*. Den Gang konkurrerede den endnu med den tyske. Sukkerfabrikkerne blev da ophævede, Maskinerne og Kobberet ført til Tyskland. Roerne blev tørrede og anvendte til Kreaturfoder. Det er dog rimeligt at antage, at under Sukkermangelen i Tyskland er Roedyrkningen i Frankrig senere bleven optaget.

Hvad de nordfranske Næringsveje i det hele angik, var Tyskernes Synsmaade *forskelligfra den, som de anvendte i Belgien*. Det sidste Land haabede de at beholde, derfor maatte det saa vidt muligt bringes paa Fode. Derimod var det kun de vildeste Altyskere, som ventede at beholde mere end smaa Strækninger (Briey) af Nordfrankrig. Her lod Tyskerne da i det hele Forholdene gaa, som de bedst kunde.

Der herskede derfor især blandt Industriarbejderne *stor Arbejdsløshed*. Nogle af dem fandt Arbejde i de tyske Fabrikker, som arbejdede for Hæren (Savværker, Bryggerier o. lign.); de fik her en Løn, der for 9 Timers Arbejde varierede fra 3—3½ Francs om Dagen. De, som ikke kunde faa Arbejde, ernæredes ligesom Belgierne af *den amerikanske Hjælpekommission*, hvis Varer fordeltes af Tyskerne. I Maj 1916 kom De Forenede Staters tidligere omtalte Gesandt i Berlin, *Gerard*, til *Charleville*, hvor det store tyske Hovedkvarter var installeret, og han udtalte sig i høj Grad rosende over det glimrende Understøttelsesarbejde, hans

Landsmænd her udførte, idet de, siger han, brødfødte 2,200,000 af Nordfrankrigs Befolkning.

Spansk Karikatur: *De tyske Slavejagter i Belgien og Frankrig:* Hvorledes en Neutral ser paa denne Ting. (Sultanen til Kejseren:) „Ligesom vi nede i Armenien, maa ogsaa Du foretage Dig noget for at hjælpe disse stakkels Mennesker." [„La Publicidad", Barcelona.]

Den franske Befolknings Kost var knapt tilmaalt. Franskmændene var tidligere ikke vant til at spise meget *Kød,* men nu fik de saa godt som intet. Deres *Brødration* var derimod, i alt Fald i Teorien, ganske rigelig (400 Gram om Dagen). Desuden fik de Æg og Grøntsager.

Befolkningens Forhold til Tyskerne var efter disses Sigende godt. Dog har det sikkert kun været ganske faa Overløbere, som holdt med Tyskerne, og de Fornuftige blandt disse har næppe ventet nogen Taknemlighed for de Forbedringer indenfor Minedrift og Agerbrug, som de i egen Interesse havde indført.

Det kunde saa meget mindre være Tilfældet, som Befolkningen stadigt blev anvendt til *Tvangsarbejde.* I Juli 1916 sendte *Briand* som Konsejlspræsident en Rundskrivelse til sine Gesandter og bad dem protestere mod en Række Folkeretskrænkelser (se Bogen „Les Allemands à Lille"). Tyskerne bortførte i Foraaret 1916 c. 25,000 franske Mænd og navnlig Kvinder, deriblandt unge Piger fra 16—20 Aar, fra deres Hjem i *Lille, Roubaix* og *Tourcoing* og tvang dem til Arbejde i andre Distrikter af det besatte Omraade. Der blev foretaget formelige Husundersøgelser af de tyske Soldater.

Af disse Deporterede blev *Mændene* anvendte til Markarbejde, Vejarbejde, Arbejde i Ammunitionsfabrikker og selv i Skyttegravene. *Kvin-*

TOMBES

DES

Soldats Français & Anglais

Jusqu'à maintenant j'ai toléré que des petits drapeaux aux couleurs nationales soient placés sur les tombes des soldats français et anglais.

Ma tolérance a été remerciée de la façon suivante. Il y a quelques jours on a placé d'une manière provoquante et sans goût un drapeau tricolore de trois mètres de hauteur sur les tombes des soldats.

J'ai puni les coupables ainsi que le conservateur du cimetière de peines d'emprisonnement et j'ordonne:

Il est interdit de placer sur les tombes des soldats des objets quelconques aux couleurs nationales des puissances alliées contre l'Allemagne, par exemple des drapeaux, des rubans, des cocardes, etc.

Les objets désignés ci-dessus se trouvant encore sur les tombes doivent être enlevés par la police.

Tout contrevenant sera sévèrement puni.

Roubaix, le 24 Mars 1915.

Commandanture de l'Etape.

HOFMANN

Major et Commandant.

Nr. 75.

Den tyske Højstbefalende i *Roubaix,* Major *Hofmann,* har længe fundet sig i, at *Indbyggerne smykkede faldne Franskmænds og Englænderes Grave med Kokarder, Sløjfer og smaa Flag i de nationale Farver.* Nu har man haft den Frækhed paa Gravterrainet at anbringe *en 3 m høj Flagstang med Trikoloren.* Generalen bekendtgør, at han har *straffet Forbryderne med Fængsel,* og at for Fremtiden *enhver Dekoration* af Gravene i *Nationalfarverne* af enhver Art *er forbudt.*

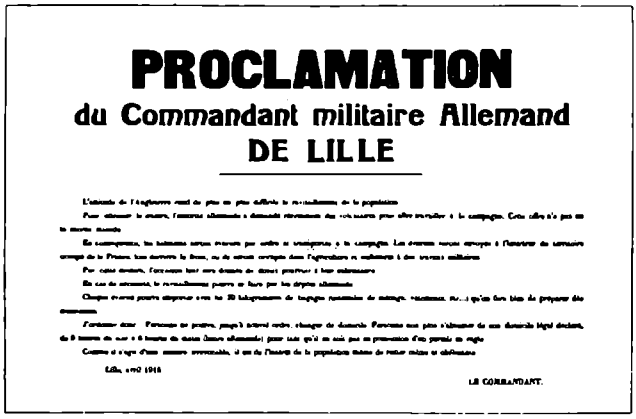

PROCLAMATION

du Commandant militaire Allemand

DE LILLE

LE COMMANDANT.

Proklamation fra den tyske Kommandant i Lille om forestaaende *Deportation af Befolkningen:*

„Englands Optræden gør det mere og mere vanskeligt at ernære Befolkningen."

„For at formindske Nøden har de tyske Myndigheder fornylig anmodet om at faa Frivillige til at arbejde paa Landet. Dette Tilbud har ikke faaet den ventede Tilslutning."

„Som Følge deraf vil Indbyggerne blive ført bort paa Befaling og sendt paa Landet. De Bortførte vil blive sendt til det Indre af den okkuperede Omraade langt bag Fronten, hvor de vil blive beskæftigede med Landarbejde, ikke med Krigsarbejde." (Dette Løfte var det ikke Meningen at holde)

„Ved denne Forholdsregel vil de faa Lejlighed til bedre at bidrage til deres Underhold."

„Om nødvendigt vil de faa Proviant fra de tyske Depoter."

„Enhver, der deporteres, kan medtage 30 kg Bagage (Køkkentøj, Klæder o. s. v.), og Bagagen maa helst gøres i Orden med det samme."

„Derfor befaler jeg: Ingen maa indtil ny Ordre skifte Bopæl, Ingen maa fjerne sig fra sin offentligt registrerede Bolig mellem 9 Aften og 6 Morgen (tysk Tid), med mindre han er i Besiddelse af behørlig Tilladelse."

„Da det her gælder en ulgenkaldelig Forholdsregel, er det i Befolkningens Interesse, at den forholder sig roligt og lydigt."

Denne Proklamation blev efterfulgt af Deportationen af 25,000 civile Personer fra Byerne *Roubaix*, *Tourcoing* og *Lille*. Der var Piger ned til 16 Aar blandt Ofrene, hedder det [efter den franske „Gule Bog"] i den engelske Samling af tyske Proklamationer i Belgien og Frankrig, som bærer Titlen „Papirlapper", og Mænd op til 55. Familier blev hensynsløst opløste.

Den første Deportation iværksattes ved pludselige Razziaer i Gader og Huse. Derefter blev Garnisonen i Lille forstærket, og 22. April 1916 (Paaskeaften) begyndte Bortsendingen. Omtrent Kl. 3 Morgen spærrede Tropper med paasat Bajonet Gaderne, Maskinkanoner opstilledes for at kunne beskyde ubevæbnede Mennesker, Soldater trængte ind i Husene og Officerer udpegede Ofrene, der førtes afsted i Flok til en nærliggende Fabrik og derfra til Banegaarden.

derne maatte vadske og koge for Soldaterne og blev endogsaa, hvad der mildest talt ser meget uheldigt ud, satte til *Oppassere for Officererne.* Som Undskyldning for disse Deportationer brugte Tyskerne, ligesom senere m. H. t. Belgierne, den engelske Blokade, som gjorde det vanskeligt at ernære Befolkningen.

Det paastaas fra fransk Side, at disse Tvangsfanger blev anvendt til haardt og frastødende Arbejde, at Kosten var daarlig, og at der saa godt som ikke blev givet Betaling for deres Arbejde; disse Paastande stadfæstes ved en lang Række Vidnesbyrd.

Der blev naturligvis protesteret i Anledning af Deportationerne, saaledes af *Biskoppen* og *Borgmesteren* i *Lille,* men Protesterne nyttede ikke. I September 1916 kom „Norddeutsche Allgemeine Zeitung" med et Forsvar for den trufne Forholdsregel, erklærede, at det havde været nødvendigt at raade Bod paa Arbejdsmangelen paa Landet ved dèr at anvende de Arbejdsløse i Byerne, og at disse var veltilfredse med deres Lod og havde faaet rigelig Løn og Forplejning. Forklaringen ser ikke meget troværdig ud.

Vi har tidligere omtalt, at under det tyske Tilbagetog i Foraaret 1917 blev baade Byer og Land ødelagte paa den mest hensynsløse, mange Gange urimelige Maade. Ved denne Lejlighed *slæbte Tyskerne hele den arbejdsdygtige mandlige Befolkning med sig for vedblivende at bruge den til Tvangsarbejde.* Franskmændene forsøgte at lindre Nøden og føre Befolkningen tilbage, men alle Frugterne af dette Arbejde maa foreløbigt

være gaaet tabt igen under de store tyske Offensiver i 1918.

„Tägliche Rundschau"s Medarbejder, Kapitän zur See a. D. *v. Pustian*, sendte i Juni 1918 sit Blad et Brev fra *Lille*, hvori han dels skildrede de tyske Soldaters Optræden her, dels den franske Civilbefolknings Stilling og Stemning overfor Invasionstropperne. Det første Afsnit af den tyske Søofficers Beretning lød, som følger:

„De Feltgraa i en okkuperet Storby."

„Hele Dagen igennem er Hovedgaderne i *Lille* fyldt med en uafbrudt Strøm af Feltgraa af alle Vaabenarter og enhver Rang. Man skelner let dem, der hører til Garnisonen, fra Gennemrejsende og Folk i Orlov paa den slentrende Gang og den behagelige Magelighed, hvormed de Sidstnævnte betragter det nye, som den dem fremmede Storstad byder paa. Foran enhver større *Butik* gør de et længere Holdt og mønstrer kritisk det udstillede, blandt hvilket foruden allehaande Krimskrams ogsaa endnu mange nyttige og endog smukke Genstande, som forlængst er uddøde i Tyskland, kan købes uden Rationeringskort." — „*Priserne* er — desværre bortset fra de begærligt efterspurgte røgede Varer — ikke en Gang uforholdsmæssig høje."

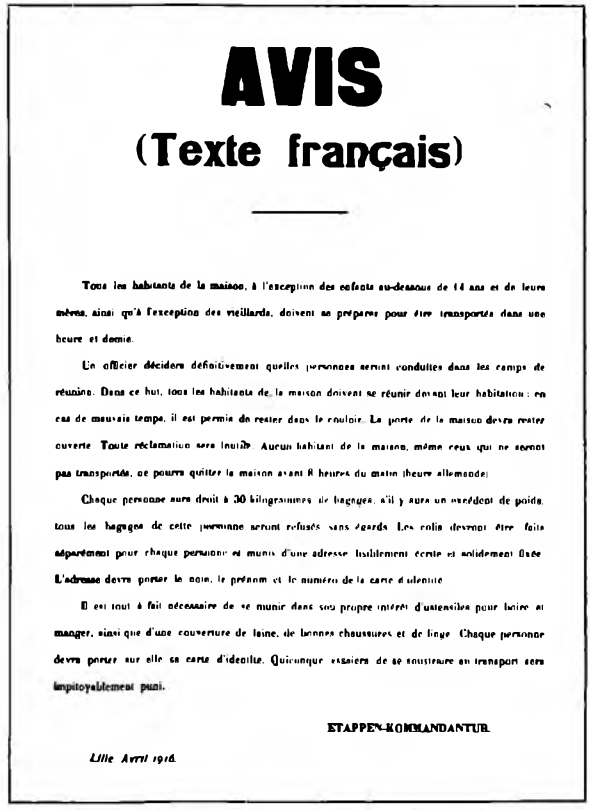

AVIS

(Texte français)

Tous les habitants de la maison, à l'exception des enfants au-dessous de 14 ans et de leurs mères, ainsi qu'à l'exception des vieillards, doivent se préparer pour être transportés dans une heure et demie.

Un officier décidera définitivement quelles personnes seront conduites dans les camps de réunion. Dans ce but, tous les habitants de la maison doivent se réunir devant leur habitation; en cas de mauvais temps, il est permis de rester dans le couloir. La porte de la maison devra rester ouverte. Toute réclamation sera inutile. Aucun habitant de la maison, même ceux qui ne seront pas transportés, ne pourra quitter la maison avant 8 heures du matin (heure allemande).

Chaque personne aura droit à 30 kilogrammes de bagages, s'il y aura un excédent de poids, tous les bagages de cette personne seront refusés sans égards. Les colis devront être faits séparément pour chaque personne et munis d'une adresse lisiblement écrite et solidement fixée. L'adresse devra porter le nom, le prénom et le numéro de la carte d'identité.

Il est tout à fait nécessaire de se munir dans son propre intérêt d'ustensiles pour boire et manger, ainsi que d'une couverture de laine, de bonnes chaussures et de linge. Chaque personne devra porter sur elle sa carte d'identité. Quiconque essaiera de se soustraire au transport sera impitoyablement puni.

ETAPPEN-KOMMANDANTUR.

Lille Avril 1916.

Bekendtgørelse fra Etapekommandantskabet i Lille om, at *Deportationen af Indbyggerne vil finde Sted om 1½ Time*, og som synes at være omdelt i eller opslaaet paa hvert enkelt Beboelseshus i Byen:

„Alle Husets Beboere, undtagen Børn under 14 Aar og disses Mødre, skal gøre sig færdige til at sendes bort inden 1½ Time."

„En Officerer vil træffe endelig Afgørelse om, hvilke Personer der skal føres til Koncentrationslejrene. I den Anledning har alle Husets Beboere at samle sig udenfor deres Bolig; i Tilfælde af daarligt Vejr er det tilladt at blive inde i Gangen. Porten til Huset maa staa aaben. Al Indsigelse vil være unyttig. Ingen af Husets Beboere, selv de, der skal sendes bort, kan forlade Huset før Kl. 8 Morgen (tysk Tid)."

„Hver Person vil kunne medtage 30 kg Bagage; dersom Vægten overskrides, vil Vedkommende komme til at rejse uden Bagage. Hver Persons Kolis maa være pakkede for sig og forsynede med tydeligt skreven og og solidt fastgjort Adresse. Denne skal indeholde Efternavn, Fornavn og Nummer paa Identitetskortet."

„Det er aldeles nødvendigt, at hver Person i egen Interesse medtager Drikke- og Spiserekvisitter, et Uldtæppe, gode Strømper og Undertøj. Enhver, der prøver paa at unddrage sig Bortsendelsen, vil blive straffet uden Barmhjertighed."

Officeren gik rundt og udpegede de Mænd og Kvinder, han valgte, og gav dem en Frist fra 10 Minutter til 1 Time til at gøre sig færdig. „Det var frygteligt", siger et Vidne. [Fransk „Gule Bog".]

„Naturligvis er der foruden Butikkerne ogsaa hundrede andre Ting, der lokker de efter det fremmede nyfigne Tyskere til Eftertanke eller Undren. Af en Vildfarelse rives de kun ud af *Plakaterne* i Vinduerne til de utroligt mange *Vinknejper*, som forbyder vore Krigere at betræde disse, dels af Frygt for Spionagefaren, dels ofte af Hensyn til Kvinderne. Til Gengæld kan der i *Soldaterhjemmene* faas

Det tyske Kommandantskabsskilt i Roye, nedrevet, efter at Franskmændene 17. Marts 1917 havde tilbageerobret Byen. [„L'Illustration."]

for ringe Penge god, kraftig Kost og endnu nogenlunde drikkeligt Øl. For sund aandelig Næring og Underholdning er der paa mønsterværdig Vis sørget i *Læsesale, Biografteatre,* særlige *Foredragssale* og frem for alt i *Teatret,* som vi nærmere kommer til at omtale."

„Med kun blandede Følelser konstaterede jeg efter 3 Dages Ophold, at vore Feltgraa i det okkuperede Frankrig udviser nøje samme „Artige Drenge"-Opførsel, som jeg saa det i de flanderske og tidligere russiske Territorier. Kun sjældent bærer en Mand med kækt i Vejret snoet Overskæg et paa større Foretagsomhed tydende Udseende til Skue. De Allerfleste slaar vel ikke just undseligt Øjnene ned, naar de ser en sirlig Kvindeskikkelse svippe forbi, afstaar vel heller ikke i Omgangen med Franskmændene fra deres gode Ret (?), men i det hele og store optræder de med et stærkt Overmaal (?) af Hensynsfuldhed og næsten sky Beskedenhed (?) overfor de Indfødte. Den, der ikke véd det, vilde sikkert ikke komme paa den Tanke, at han her for sig har lutter Folk, som efter de vældigste Kampe mod en uhyre Overmagt staar som uomtvistelige Sejrherrer paa erobret Jordbund."

„Fra et menneskeligt Synspunkt er det ganske vist meget net og bravt, men politisk set har Tyskernes Mangel paa Selvbevidsthed og sikker Optræden i Udlandet skadet vor Nation i uberegnelig Grad hos de fremmede Folkeslag og bidraget umaadeligt til, at Verdenskrigen er opstaaet (!). Naar ikke en Gang vore Feltgraa i den nuværende Verdenskrig kan frigøre sig fra vor farlige nationale Svaghed, saa forestaar der vort Fædreland selv efter den militære Sejr endnu meget svære Prøvelser, inden den øvrige Verden vil skænke Tyskheden den Agtelse, der tilkommer den."

At imidlertid Indbyggerne i Lille og Omegn, der for Alvor havde faaet det strængest mulige preussiske Militærregimente at føle, just ikke betragtede

Den 16. Februar 1917 bortfører *Tyskerne* fra Byen *Guiscard* Indbyggerne mellem 15 og 60 Aar og specielle Fagarbejdere af enhver Alder, ialt 314 Personer. Fotograferet af en tysk Officer, som glemte Billedet i sit Logis. [„L'Illustration."]

Erobrernes Soldater med Pustians Øjne, kan man tænke sig. I Brevets sidste Del, som i sine Raisonnementer i ægte tysk, lad os nøjes med at sige: Naivetet endnu overgaar første Del, giver Brevskriveren da ogsaa et tydeligt Billede af, hvilke Følelser disse Engles Optræden havde fremkaldt hos de Underkuede:

Civilbefolkningen i Frankrig.

„De Indbyggere, der er bleven tilbage i *Lille,* har det virkelig ikke for behageligt. I 4 Aar har de været afskaarne fra enhver Forbindelse med det øvrige Frankrig, deres blomstrende Handel er død bort, og det, der først efter Krigen atter vil kunne bringe nyt Liv i den, Industrien i Staden og dennes Omegn, arbejder for Erobreren, til Dels med helt forandret Produktion. Hele det personlige og offentlige Liv staar i de tyske militære Forordningers forhadte Tegn. For Millionæren som for den lille Bypige gives der intet Teater, ingen anden Adspredelse end Militærmusiken paa de aabne Pladser."

„Haardest tynger paa de glødende patriotiske Indbyggere Bekymringerne med Hensyn til den endelige Udgang af Krigen. Hvor ofte er de ikke bleven bedragne af de mest forrykte Rygter om glorrige Ententesejre og om, at Englænderne med

PRIX : 5 CENTIMES Charleville, 21 Mai 1917

Gazette des Ardennes

(Journal des Pays occupés)

ÉDITION HEBDOMADAIRE N° 42

Contenant les principaux articles parus dans les N° 398-401

N° 400

Mais nous croyons tout de même devoir caractériser brièvement la méthode simpliste qui est celle de nos contradicteurs parisiens. Après avoir sévèrement interdit l'introduction de la « Gazette » en

Hovedet af *Ugeudgaven Nr. 42* af det i *Charleville* (hvor det store tyske Hovedkvarter residerede fra Efteraaret 1914) i det franske Sprog udgivne Dagblad „for de okkuperede Egne": *Gazette des Ardennes*. Det er, som man ser, et 400 Dages Jubilæum, Bladets ordinære Udgave fejrer den 21. Maj 1917, og *Spidsartiklen* begynder saaledes:

„Det er i Dag det 400. Nummer, som „Gazette des Ardennes" byder sine Læsere "

„Lad os fejre denne Dag med den alvorsfulde Stolthed, som tilkommer den. I den velfortjente Glæde, som det fuldførte Værk opfylder os med, blander sig Sorgen over den Verdenstragedie, vi oplever, og som Tilskuer til hvilken vort Blad skrives."

„Vi vil ikke i Dag vende tilbage til de Etaper, vi har tilbagelagt paa vor Vej siden 1. November 1914, da „Gazetten" fødtes, men kun tilstaa, at Ingen havde vovet da at forudse, at dette beskedne lille Blad en Gang skulde blive en stor Avis, tryki i 160,000 Exemplarer, foruden den 2 Gange om Maaneden udkommende „Illustrerede Udgave i dens 100,000 Exemplarer."

„Et Barn af Krigen og Okkupationen, Adoptivdatter af det malerisk skønne Ardenne, bringer „Gazette" paa denne Majdag sit Fødeland sin Hyldest!"

De 160,000 og 100,000 Exemplarer lyder nu temmelig vældigt, de uddeltes for en stor Del gratis, for at Bladet kunde opfylde sit Øjemed.

det første vilde bringe deres Stad Undsætning! Og hvor mange Gange har de ikke af de franske Tabslister, aftrykte i „Gazette des Ardennes", og af nye endeløse Tog af Fanger maattet se, at deres Fædreland forgæves bløder sig til Døde. Efter vor sidste Fremrykning langt ud over Armentières er nu ogsaa Flyverangrebene bleven sjældnere, hvis Bomber ganske vist oftere tilføjede dem svær Fortræd, men dog dannede en Slags Forbindelse med Vennerne histude."

„At Folk i en saadan Stilling ikke kan elske os, er klart. Men vurderer de dog i det mindste ikke de tyske Myndigheders Velvillie (!), vor Ordenssans, Forbedringen af de tidligere elendige Sundhedsforhold, den tyske Renlighed, de af os skabte offentlige Indretninger, af hvilke Staden endnu i en fjern Fremtid vil have de største Fordele?"

„Den, der kender Frankrig, véd det bedre. I deres tidligere Sløseri, Urenlighed og Uorden har under blændende ydre Forhold Franskmændene befundet sig saa vel, at de slet ikke vilde have det anderledes. Ellers vilde de jo med Lethed have kunnet skaffe sig bedre Tilstande. Ogsaa ved det gode, vi bringer dem, vil den saglige Anerkendelse, der desuden er meget tvivlsom, blive undertrykt af Tanken om, at det paatvinges dem af de tyranniske preussiske Militarister og allerede derfor kun fortjener Afsky. Man behøver blot at betragte Mændenes og Kvindernes Ansigter, naar de studerer Guvernementets offentligt opslaaede Befalinger, for strax at indse dette."

„Mangen Læser vil maaske hertil sige, at jeg er en uforbederlig Sortseer; Franskmændene maa dog ubetinget i Længden indse, at vi i Grunden mener det ganske godt med dem (!), og at de kan lære meget af os. Ak nej, jeg er af Naturen en stor Optimist, men hvad angaar Franskmændene, véd jeg af utalte Rejser gennem hele deres skønne Land, paa hvilke jeg er kommen i nær Berøring med alle mulige Kredse, at de allerede af Forfængelighed i os kun ser og i al Evighed kun vil se røverske Barbarer. Ogsaa paa denne Rejse har jeg ved enhver Lejlighed i store og smaa Byer underholdt mig med Indfødte af de forskelligste Stænder og kun derved faaet bekræftet, at de tyske Verdenslyksaliggørere, som tror, at man ved venlig Imødekommenhed vilde kunne opnaa varig Forstaaelse, om ikke Venskab med vore vestlige Naboer, jager efter højst farlige Lygtemænd. De Fleste blandt dem har maaske aldrig været i Frankrig eller har der kun omgaaedes bestemt afgrænsede Kredse og ladet sig skuffe af de elskværdige Samtaler i disse."

„I Hotellet sagde den meget værdige og korrekte Forretningsdame til mig: „Aa, vi kan ikke i mindste Maade beklage os over de tyske Gæster; mange af dem er endogsaa meget elskværdige. Men De forstaar nok, min Herre, at vi til trods derfor dog Alle af ganske Hjerte længes efter den Dag, da vi igen kan indaande ren fransk Luft." — Ja, Madame, jeg forstaar Dem endog langt bedre, end De tror, thi jeg ved bestemt, at De fra Aftenen paa hin „Dag" til Deres Dødstime vil fortælle enhver Ikketysker, at Deres Krigsgæster ikke var andet end tyvagtige Slubberter og smudsige Svin."

„Og senest 2 Aar efter vor Bortmarche vil Drengene og Pigerne i *Lille* læse i deres Skolebøger, at Frankrigs udødelige Hæder, som forbigaaende var bleven nedværdiget ved Tyskernes forræderiske og fejge Overfald, først atter vil kunne forlene Verden sin fulde Glans, naar *Bocherne* er bleven tugtede for deres Skændselsgerninger og Frankrigs naturlige Grænse paany genoprettet ved, at venstre Rhinbred er bleven befriet for sine tyranniske Undertrykkere."

Vi slutter dette Kapitel med at omtale lidt nærmere den af Kaptajn Pustian nævnte „Gazette des Ardennes", *en i det franske Sprog* paa Foranstaltning af de tyske Myndigheder i *Charleville* fra Midten af Aaret 1915 udgiven *Avis*, der havde til vigtigste Formaal, idet den henvendte sig til den indfødte Befolkning i de okkuperede Distrikter, at bearbejde denne i Retning af tysk Opfattelse. Den bar, som det ses af Afbildningen Side 916, ogsaa Undertitelen „Journal for de okkuperede Distrikter". Hovedudgaven udkom 4 Gange om Ugen, desuden var der en Ugeudgave (Afbildningen) og en illustreret Udgave, udsendt 2 Gange maanedligt. Den almindelige trykte Bekendtgørelse om Bladet i Ugeudgaven viser vi nedenfor i Oversættelse.

Det følger af sig selv, at Gengivelsen i Bladet af de officielle Krigsberetninger var tendentiøs, idet den skulde overvælde de i Forvejen tyranniserede Indbyggere med Indtrykket af Centralmagternes og navnlig Tysklands Sejre. Oplysningerne om de fangne Franskmænd lokkede paa en Maade ved at give ønskede Efterretninger, men havde naturligvis til Hensigt tillige at skræmme ved Angivelsen af de store Tal. At Dagsnyhederne om Krigen havde en passende Farve, er ogsaa klart.

Ugeudgaven af Gazetten gengav de væsentligste Artikler i de sidste 4 Numre. For at tage et Exempel indeholdt det Side 916 afbildede Jubilæumsnummer af 21. Maj 1917 nedenstaaende:

En *Spidsartikel*, hvis Begyndelse findes ved Afbildningen, og hvori Gazettens Virksomhed roses.

Den ordinære Udgave af

Gazette des Ardennes

Journal for de okkuperede Distrikter
udkommer 4 Gange om Ugen.

den indeholder:
De officielle Kommuniquéer
tyske, franske og engelske.
Navnene paa de franske Fanger
der er internerede i Tyskland.
Egnens Avis
som giver de lokale Nyheder fra det okkuperede Frankrig.
Forskellige Lister samt
Alle Dagsnyheder vedrørende den europæiske Krig.

Oplag: 160,000 Exemplarer. Pris: 5 Centimer.

Den illustrerede Udgave
af *Gazette des Ardennes.*

udkommer 2 Gange om Maaneden; den indeholder en Række Afbildninger, illustrerede Fortællinger, Digte, Feuilletoner osv.
Oplag: 100,000 Exemplarer. Pris: 15 Centimer.

En Artikel om *det franske Diplomati i Rusland*, hvori dette kritiseres, til Dels ved Hjælp af Citater af Kritiker i franske Blade, altsaa med det Formaal at skabe Mistillid til den franske Styrelse i det hele. En Artikel: *Hr. Barrès og den store Offensiv*, som citerer den franske Forfatter Maurice Barrès forventningsfulde Artikler under Krigen i Pariserbladet *L'Écho de Paris*" og spotter Resultaterne af de fransk-engelske Anstrængelser i de forløbne 3 Krigsaar. En Artikel; *En Maaneds Offensiv*, hvori Offensiverne i April-Maj 1917 behandles paa samme Vis. *Opkog af gamle franske Avisartikler, der opponerede mod, at Frankrig skulde føre Krig.* Derpaa en *Tabeloversigt over de 3,874,271 Fanger* af forskellige Nationaliteter, deriblandt 368,607 Franskmænd (367,124 i selve Tyskland), som i Øjeblikket efter officielle tysk Opgivelse befandt sig i *Centralmagternes Hænder.* Endelig et Par Smaaartikler, hvori det paastaas, at de skrækkelige *Ødelæggelser i Frankrig under Tilbagetoget i 1917 var en strategisk Nødvendighed for at skabe et Glacis foran de nye tyske Stillinger*, og en Fremstilling af alt, hvad Tyskerne forinden havde gjort for at *redde Kunstværkerne* i Kirkerne og Slottene.

Denne Indholdsfortegnelse er tilstrækkelig til at vise, hvad de tyske Myndigheder vilde opnaa ved Gazetten. Maaske lykkedes det dem herved og ved deres hele Behandling af Beboerne af og til at trykke Stemningen i de okkuperede Egne temmelig langt ned. Proselyter vandt de næppe.

Gamle franske Kvinder fra Landsbyen *Ban-de-Sapt* i *Fransk-Lothringen* (Vogeserne) sammen med deres Præst i Lejren ved *Holzminden* i *Braunschweig*, hvortil Tyskerne havde bragt dem som Fanger, fotograferede sammesteds i 1915. [„L'Illustration."]

Under *den store Paradedefilering* gennem 5. Avenue i *New-York* paa *De Forenede Staters Uafhængighedsdag* 4. Juli 1918, den største Højtideligholdelse af denne Dag, som nogensinde har fundet Sted, deltog ogsaa til Minde om *Portugals berømmelige Tider som søfarende Nation* i Processionen *en gammel portugisisk Karavel* („Caravela"), bemandet med *en Afdeling portugisiske Søfolk.*

XXXI.

Portugals Deltagelse i Verdenskrigen. De russiske Hjælpetropper paa Vestfronten.

PORTUGAL var paa Opdagelsernes Tid et af Verdens vigtigste søfarende Lande og erhvervede sig efter *Vasco da Gamas* Opdagelse 1498 af Søvejen til Indien *et stort Kolonirige* baade i *Indien, Afrika* og *Amerika.* Navnlig i sidstnævnte Verdensdel dannede *Brasilien* en vældig portugisisk Besiddelse. Men Storhedstiden ophørte brat, da *Spanien* 1580 erobrede Landet, som det sad inde med til 1640. I Løbet af disse Aar bemægtigede *Holland* sig mange vigtige Kolonier og satte Portugal ud af Spillet som Sø- og Handelsmagt. 1640 gjorde Portugal sig imidlertid igen uafhængigt og hævdede derefter sin Frihed i en Række Krige med Spanien.

Allerede i det 17. Aarhundrede var *England* Portugals stadige Forbundsfælle, men det blev ikke noget lige Forbund; Portugal var fra første Færd den Underordnede og blev det mere og mere, navnlig efter *Methuentrak-*

taten 1703, som fastsatte, at engelske Uldvarer fik Toldnedsættelse i Portugal, Oportovin i England. I Virkeligheden kom denne Traktat til at betyde, at *Portugal fra nu af var Englands Vasalstat.*

I alle følgende Krige fulgte da ogsaa Portugal England, saaledes i Kampene mod *Napoleon*, som i lang Tid holdt Portugal besat. Den engelske Alliance havde det Gode, at den bevarede Kolonierne for Portugal. Herfra

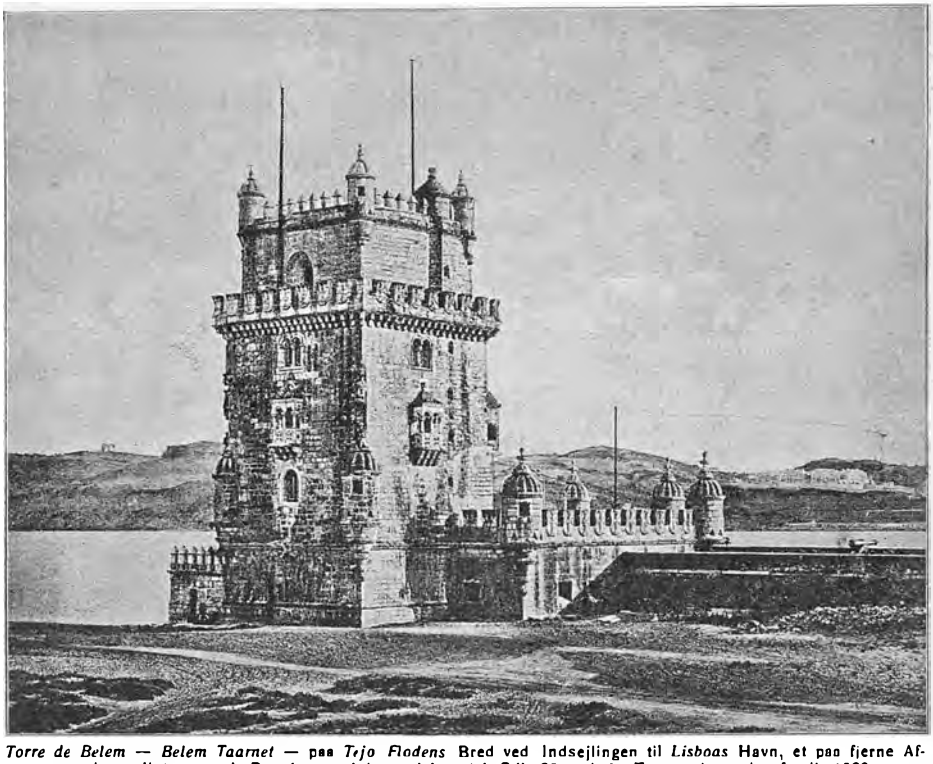

Torre de Belem — Belem Taarnet — paa *Tejo Flodens* Bred ved Indsejlingen til *Lisboas* Havn, et paa fjerne Afstande synligt gammelt Bygningsværk i maurisk-gotisk Stil, 35 m højt. Taarnet byggedes færdigt1520.

maa dog undtages Brasilien, der som selvstændigt Kejserdømme i 1822 ved fredelig Overenskomst skiltes fra Moderlandet. Iøvrigt førte Forbundet til fuldkommen økonomisk og politisk Afhængighed. I 1807 fordrev Napoleons Marschal *Junot* den portugisiske Kongefamilie — *João VI* var Regent under Dronning *Marias* Sindssygdom —, der flygtede til Brasilien. Efter 7 Aars Kampe fortrængte den engelske General *Wellington* atter Franskmændene. Imidlertid havde siden 1807 *Lord Beresford* styret Landet, og han udnyttede dette hensynsløst til Englændernes Fordel. Først 1820 tvang en Revolution Englænderne til at forlade Portugal.

I Løbet af det 19. Aarhundrede lykkedes det ikke Portugal at hæve sig igen. Regenterne af Familierne *Braganza* og *Koburg* var uduelige, indenfor Parlamentet herskede der stadige Partistridigheder, og der fandt meget

hyppige Ministerskifter Sted. Saaledes ogsaa til at begynde med i dette Aarhundrede. Alene fra 1900—16 havde Landet 21 forskellige Ministerier.

Disse langvarige Partikampe har selvfølgelig skadet Portugal meget, og det almindelige Indtryk, man i Europa havde af Portugiserne, var ikke gunstigt. For en stor Del skyldtes dette maaske dog den Omstændighed, at de Fleste med Hensyn til deres Viden var henvist til engelske og delvis ogsaa tyske Kilder, og at mange af disse Landes Forfattere syntes at finde en Tilfredsstillelse i at fremstille Forholdene i Portugal i et ikke

Praça do Commercio (Handelstorvet) i *Lisboa*.
Portugisernes Hovedstad *Lisboa* ligger paa Nordsiden af den til en stor Havn (18 km lang, 11 km bred) udvidede nederste Del af Floden *Tejo*, „La Roda de Lisboa", som atter ved et 7 km langt, 3 km bredt Løb, „La Entrada do Tejo", den egentlige Munding, staar i Forbindelse med Atlanterhavet. Hovedlandingspladsen, „Praça do Commercio", ligger dog paa Flodens Sydside. *Lisboa* har ofte skiftet Navn. Den kaldtes først før Romertiden *Olisipa*, under Romerne *Felicitas Julia*, da Maurerne i Aaret 716 erobrede Byen, fik den Navnet *Al Oschbana*. Da saa Kong *Alphonso I* i Aaret 1147 ved franske, engelske og tyske Korsfareres Hjælp atter tog Byen fra de Vantro, blev den under sit nuværende Navn Portugals Hovedstad. Lisboa blev første Gang i 1344, anden Gang i 1755 for en stor Del ødelagt ved frygtelige Jordskælv, sidste Gang omkom 30,000 Indbyggere. Byen tæller nu c. 400,000 Indbyggere.

smigrende Lys. Bag dette kan der have ligget visse Handelskredses Ønske om, at der kunde findes en Anledning til at fratage Portugal dets Kolonier.

To danske Mænd, Distriktkommissær *Sørensen* i belgisk Congo og Dampskibexpeditør *Petersen* i Aarhus, som begge kender Portugal og Portugiserne temmelig nøje, har efter Opfordring meddelt os deres Opfattelse om Landet og dets Beboere. Til denne Opfattelse tager vi i det følgende stærkt Hensyn.

Oplysningen i dette gamle Kulturland stod paa et saa daarligt Trin, at der i Aaret 1900 fandtes *c. 78 Procent Analfabeter*, væsentligt fordi Præsterne havde modarbejdet Folkeoplysningsarbejdet. Efter Revolutionen 1910 blev Klostrene ophævede, Munkene fordrevne, og der blev, navnlig af den nedennævnte *Affonso Costa* gjort et stort Arbejde for at hæve Skolevæsenet.

En betydelig Del af Landets Jorder var ikke udbyttede ordentligt, bl. a. fordi

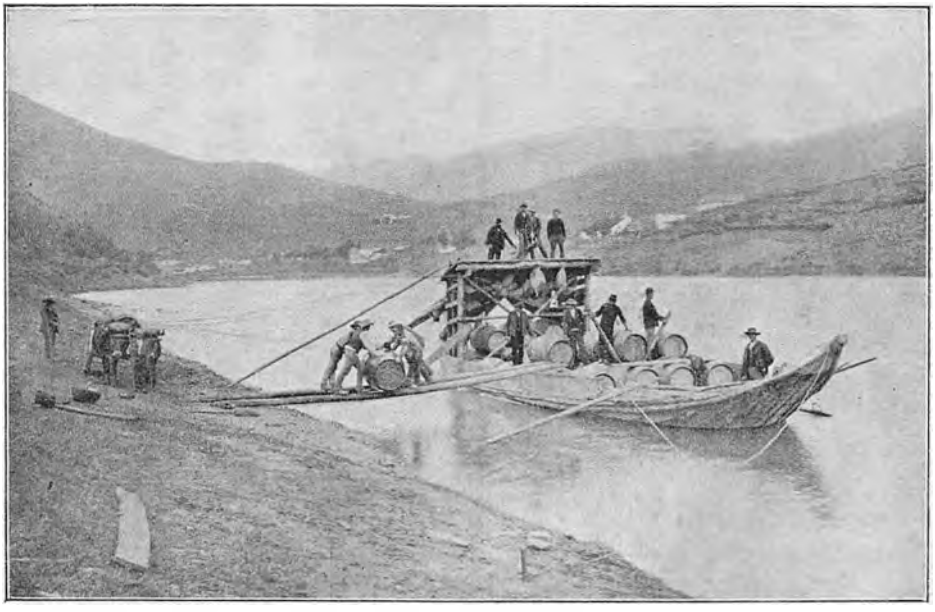

Vin bringes ombord paa en Flodbaad paa *Douro* Floden. [Efter Koebel: „Portugal, dets Land og Folk".]

Adelen, især i de sydlige Provinser, ejede store Godser, som henlaa næsten udyrkede og brugtes til Faare- og Svineavl. Den portugisiske Bonde er imidlertid ligesom den italienske flittig og udholdende og staar i den Henseende over den danske.

Vinavlen var dygtigt ledet og gav store Indtægter, men var overvejende paa engelske Hænder. — *Skovene* var næsten forsvundne. Imidlertid er Portugal Centrum for *Korkmarkedet*, og Korkegedistrikterne tilhørte med faa Undtagelser Portugiserneselv,medens dog de største Fabriker, hvor Korken tilvirkedes, var paa engelske og tyske Hænder. — *Fiskeriet* var forsømt, skønt Atlanterhavet ud for Portugals Kyst var meget fiskerigt. Franskmændene lærte imidlertid Portugiserne at behandle *Sardinerne*, og der drives nu ved *Setubal* og paa Portugals Sydkyst et indbringende Sardinfiskeri.

Vinkælder i det gamle portugisisks Slot *Quinta do Carmo*, som ejes af *John Reynolds*, der, som Navnet, viser, er af engelsk Æt. [Koebel.]

Paa *Handelens* Omraade havde Englænderne længe været næsten eneraadende. I Aarene før Krigen blev de dog trængt

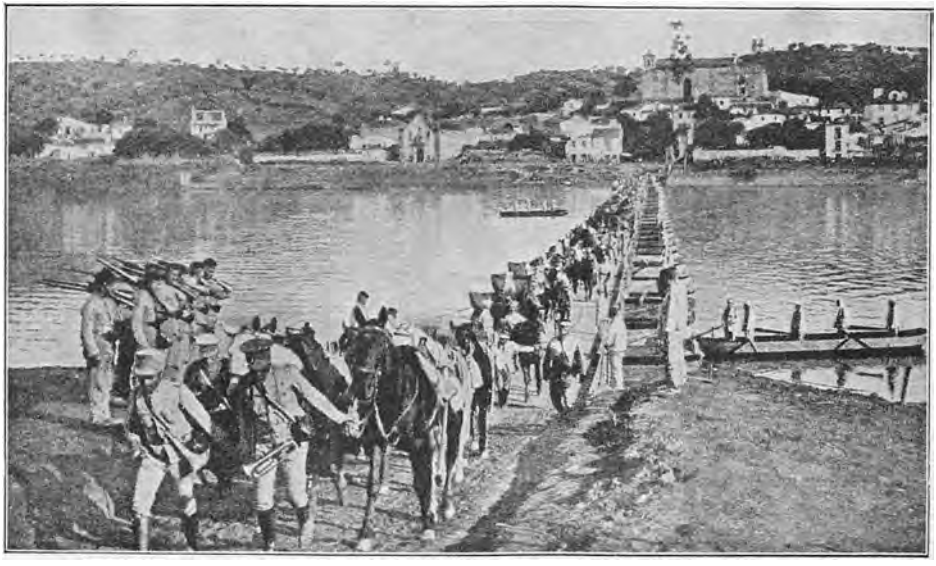

Portugisisk Kavaleri passerer ad en Bro over Tejo Floden.

mere og mere tilbage af andre Nationer. Franskmænd og Tyskere exporterede Sardinerne, et Par skandinaviske Firmaer havde stor Andel i Exporten af Kork. Portugals øvrige Forbindelse med det europæiske Udland beherskedes før Krigens Udbrud mest af Tyskere, og man saa den Gang oftere det tyske end det engelske Flag paa *Tejo*. Derimod drev Portugiserne selv en meget betydelig Handel paa deres *egne Kolonier* og paa *Brasilien*.

En mørk Side ved Landets Forhold var *Finansernes* elendige Tilstand. Den ene Finansminister efter den anden knækkede Halsen paa et Underskud, som han ikke formaaede at klare. Dog havde Costa strax før Krigen virkelig formaaet at tilvejebringe et Statsregnskab, som viste Balance.

Vi kan endelig tilføje, at de danske Meddelelser roser Portugiserne for deres Nøjsomhed og deres elskværdige og gæstfrie Karakter og erklærer, at de er meget forekommende mod Fremmede, samt at de politiske Partier under de mange Revolutioner i det hele altid behandlede hverandre humant.

Man faar altsaa Indtryk af, at der inden Verdenskrigen endnu stadigt var mange Skavanker og især, at altfor meget i Landet var paa fremmede Hænder, men at der var og er stigende alvorlige Bestræbelser paa at hæve Folket.

Portugal har fra sin Storhedstid, som anført, navnlig paa Grund af dets gode Forhold til England, været i Stand til at bevare vigtige *Kolonier*, saaledes Øgruppen *Açorerne*, *Madeira* og de *Capverdiske Øer* i Atlanterhavet, *Angola, Portugisisk Guinea* og Øerne *San Thomé* og *Principe* i Vestafrika, *Moçambique* i Østafrika og forskellige Øer i *Ostindien*. Açorerne og Madeira henregnes dog til Moderlandet.

Andre Nationer plejer at betragte Portugiserne som daarlige Kolonister. At de i ældre Tider, ligesom andre Kolonimagter, ikke har taget videre Hensyn til Koloniernes Befolkninger, men kun har søgt at udbytte dem saa meget som muligt, er notorisk. At derefter selve Portugals relative

Kong Carlos I af Portugal, f. 1863, besteg Tronen 1889, myrdet 1. Februar 1908, da han kørte gennem Gaderne i Lissabon.

Hertug Luiz af Braganza, Kronprins af Portugal, f. 1887, Kong Carlos I's ældste Søn, myrdet sammen med Faderen den 1. Februar 1908.

Tilbagegang og især de slette Finansforhold har øvet den uheldigste Virkning i saa Henseende, er lige saa sikkert. Der kan vel ogsaa deri søges nogen Undskyldning for den Kendsgerning, at England og Tyskland før Verdenskrigen endog drev Underhandlinger om at dele de portugisiske Kolonier i Afrika i engelske og tyske „Interessesfærer", et Skridt henimod en Opfyldelse af Handelskredses Bestræbelser i nævnte Lande for at skille Portugal af med disse Besiddelser. Nu er disse sidste

Mordet paa Kongen og Kronprinsen af Portugal 1. Februar 1908. Kongen kørte sammen med *Dronningen, Marie Amélie af Orléans*, og *Kronprinsen*, og Vognen svingede just fra Praça do Commercio ind i Rua de Arsenal, da en Mand sprang op paa Vogntrinet, affyrede 2 Skud mod Kongen og derpaa skød sig selv, medens en anden Mand med et Karabinskud fra en nærliggende Arkade dræbte Kronprinsen, hvorpaa Politiet skød den sidstnævnte Morder. Dronningen udviste stort Mod, dels ved at søge at skubbe Manden paa Vogntrinet ned fra dette, dels ved at stræbe at dække Kronprinsen med sit Legeme.

Machinationer imidlertid selvsagt gaaet i Staa, og det berettes dertil, at der fra portugisisk Side er sket betydelige Fremskridt i Styrelsen af Kolonierne.

Fornævnte Distriktkommissær *Sørensen*, der en Tid lang var Chef for det store sydlige Distrikt *Kasai* i Belgisk Congo, hvilket grænser til *Angola*, og her i mange Aar haft Berøring med Portugiserne, bl. a. under Udstikningen af Grænselinierne mellem de to Kolonier og under forskellige Stridigheder mellem Grænsebeboerne, hævder, at de er *energiske Kolonister*. Selv om man tager i Betragtning, at Angola er en gammel Koloni, maa man beundre, at det er lykkedes Portugiserne at tilvejebringe saa fortrinlige Samfærdselsmidler, der letter Handelen i saa høj Grad: mange gode Jernbaner, udmærkede Veje og talrige Broer over Floderne.

Vi vender tilbage til Portugals Historie.

Dom Manoel II, Konge af Portugal, yngste Søn af den myrdede Kong Carlos I, f. 1889, Konge 1908, flygtet til England 1910.

1. Februar 1908 blev den tykke, glade og ødsle *Kong Carlos I.*, som havde forsøgt at indføre Enevælden, myrdet paa Gaden sammen med sin ældste Søn Kronprins *Luiz Philippe*. Hans yngre Søn *Manoel* blev ved samme Lejlighed kun saaret og besteg Tronen, men allerede 5. Oktober 1910 fordreves han fra Landet. Der indførtes *republikansk Regeringsform,* Rigets officielle Navn blev *La Republica de Portugal e Algarve*, og dets første Præsident blev derefter *Joaquim Theophilo Braga,* afløst i August 1911 af *Manoel d'Arriaga.*

Oprøret mod *Kong Manoel II.* skyldtes især den Omstændighed, at han var helt i Hænderne paa de Klerikale. Følgen af Republikens Sejr blev da ogsaa strax, at man gik kraftigt frem mod Gejstligheden; Klostrene ophævedes, og Munkene fordreves. Men iøvrigt medførte den nye Regeringsform i Begyndelsen ikke mange Forandringer til det bedre. Partistridighederne vedvarede mellem „Evolutionisterne" (Højrerepublikanerne), „Unionisterne" (de Moderate) og „Demokraterne" (de Radikale), og der fandt stadigt Indfald Sted af *Monarkisterne*, der havde deres Tilhold i *Spanien.* Finansernes Tilstand bedredes ikke meget, skønt den alt omtalte dygtige Førsteminister *Affonso Costa*

Senhor *Manoel d'Arriaga.* Advokat, Digter, forhv. Direktør for Universitetet i Coimbra. Portugals Præsident 1911—1915.

(1913—14) anstrængte sig for at udrydde de værste Misbrug. Følgen af hans haardhændede Reformer var kun, at han blev upopulær og i Januar 1914 maatte vige Pladsen for *Bernardino Machado.*

I Aarene før Verdenskrigen havde som sagt *Tyskerne* begyndt at skaffe sig nogen Indflydelse i Portugal, men de var ikke naaet ret langt ved Krigens Udbrud. Den engelske Alliance var saa gammel og rodfæstet, at Ingen i Portugal kunde tænke sig at komme bort fra den; ved Møder i den portugisiske Rigsdag, *Cortes* kaldes den, 7. August og 23. November 1914 vedtoges enstemmigt Resolutioner om, at *Portugal holdt fast ved Forbundet med England.* Tyskerne kunde kun haabe paa at trække det endelige Brud ud saa længe som muligt af Hensyn til de mange tyske Skibe, som ved Krigens Udbrud var tyet ind i portugisiske Havne, og til, at *Tysk Sydvestafrika* og *Tysk Østafrika* grænsede til de portugisiske Kolonier og kunde trues fra dem.

Senhor Dr. *Affonso Costa.* Advokat, Retslærer. Ministerpræsident 1913—14 og atter 1915—16. Portugals mest kendte Politiker. Demokraternes Fører.

Portugals Indtræden i Krigen trak virkelig ogsaa ud i 20 Maaneder. Præsident Arriaga var fredsvenlig i Forstaaelsen af sit Lands Svaghed, Machado var mere klart engelskvenlig, men dog ogsaa mest tilbøjelig til at føre en afventende Politik. Imidlertid besluttede Regeringen at forstærke Troppestyrkerne i de afrikanske Kolonier, og det kom allerede inden Slutningen af Aaret 1914 til smaa Sammenstød med de tyske Tropper i Afrika.

De Begivenheder, der sinkede Portugals Indtræden i Krigen, var følgende:

I Oktober 1914 gjorde Monarkisterne Oprør og afbrød Jernbane- og Telegrafledningerne. Mobiliseringen blev følgelig standset, skønt selve Oprøret ikke var svært at slaa ned. I December s. A. opstod der dernæst en Ministerkrise, Machado trak sig tilbage, og den nye Førsteminister *Coutinho* kom paa Kant med alle Oppositionspartierne.

Under disse Forhold mente Arriaga, at det var bedst at forhandle med Politikere af alle Partier for at faa at vide, om det var forsvarligt at føre Krig. Svaret *fra militær Side* var, at der manglede saa meget i Troppernes Ammunition og Forsyning paa Grund af Troppesendelserne til Afrika, at det ikke var muligt at afgive Soldater til Vestfronten. Costa, som var Fører for det demokratiske, ententevenlige Parti, erklærede sig ganske vist for Indgriben paa Englands Side, saa snart Rustningerne kunde være i Orden, men Arriaga mente alligevel, at Landet burde forblive neutralt,

særligt da der 19.—20. Januar opstod store Spektakler blandt den Troppestyrke, som skulde afgaa til Afrika.

Arriaga foretog da 23. Januar 1915 et *Statskup.* Ministeriet Coutinho blev fjernet, Præsidenten lod en af sine egne Tilhængere, General *Pimenta de Castro,* danne *et fredsvenligt Ministerium* og overgav ham diktatorisk Magt. Castro udstedte 10. Februar en Ordre om, at Mobiliseringsforanstaltningerne skulde standses, og viste ved forskellige Lejligheder sine *tyske Sympatier,* f. Ex. ved at sende Lykønskning til *Kejser Wilhelms* Fødselsdag. Han blev dog ikke længe ved Magten. 14 Maj udbrød en *Revolution* om Bord paa *Flaaden,* og Bevægelsen bredte sig hurtigt til Hæren og den civile Befolkning. Castro var ude af Stand til at magte Oprøret og maatte trække sig tilbage. 27. Maj *fulgte* den 80aarige *Præsident Arriaga hans Exempel.* Dermed havde *det engelskvenlige Parti sejret.*

Senhor Dr. *Bernardino Machado.* Fhv. Lærer ved Universitetet i Coimbra og tidligere Gesandt i Brasilien. Portugals Præsident 1915—17.

Der blev nu indsat *en foreløbig Regering,* som lod afholde Valg. Ved dette vandt Demokraterne, altsaa Costas Parti, en afgørende Sejr. *Til Præsident* valgtes *Bernardino Machado,* som tiltraadte Magten 6. August 1915. Et Par Maaneder senere tog han *Affonso Costa* til Statsminister, og der kunde nu ikke være Tvivl om, at Portugal snart vilde gribe ind i Krigen paa Englands Side.

Anledningen hertil blev, at Portugal 28. Februar 1916 *beslaglagde de tyske Skibe,* som laa i *Tejo Floden* (Tago), og snart efter ogsaa dem, som laa ved *Madeira.* Tyskland kom med en skarp Protest, men Portugal svarede, at det var nødvendigt at tage Skibene, for at Tyskerne ikke skulde ødelægge dem. 9. Marts meddelte den tyske Gesandt, *Dr. Rosen,* derefter den portugisiske Regering, at *Tyskland erklærede Portugal Krig.* Nogle Dage senere fulgte *Østrig-Ungarn* Tysklands Exempel.

Den Note, som ledsagede den tyske Krigserklæring, meddelte:

At Portugal paa alle mulige Maader havde brudt sin Neutralitet. Det havde tilladt engelske Tropper at marchere gennem Moçambique, og lod Englænderne bruge Madeira til Flaadestation, medens det var forbudt at sælge Kul til tyske Skibe; Portugal solgte Krigsmateriel til England og afbrød tyske Kabler; i Sydvestafrika havde Portugiserne med List

Senhor Dr. *Antonio José d'Almeida.* Læge. Evolutionist. Portugisisk Ministerpræsident 1916.

fanget Tyskere. Den portugisiske Presse og mange Politikere havde brugt de groveste Fornærmelser mod det tyske Folk; eftersom nu Portugal havde beslaglagt de tyske Skibe, var Maalet fuldt; Portugal havde vist, at det betragtede sig som *engelsk Vasal*, og havde endda foretaget Beslaglæggelsen paa en fornærmelig Maade.

Det skal tilføjes, at, da Krigen var erklæret, opdagedes det, at Tyskerne *allerede havde lagt Minespærringer ved Indløbet til Lisboa*, og kort efter bombarderede tyske Undervandsbaade Hovedstaden *Funchal* paa *Madeira* og Byen *São Vicente* paa de *Capverdiske Øer*.

Tysk Karikatur paa *Portugals Indtræden i Krigen: Englands Abe:* „Gaa Du foran, Portugal, og tag fat paa ham! Jeg bliver her og brøler." [„Ulk."]

Dagen efter Krigserklæringen trak Statsminister Costa sig tilbage, for at der kunde blive dannet *en national Samlingsregering*. I denne blev *d'Almeida* Statsminister, medens Costa overtog Finanserne. Der afholdtes 26. Marts en *stor Demonstration* i Lissabon for at støtte Ministeriet. Dog kan man ikke godt være i Tvivl om, at Krigen var alt andet end populær i Folkets brede Lag. Rekrutterne var uvillige til at møde, og mange deserterede over den spanske Grænse. Regeringen maatte anvende strænge Straffe, endogsaa Dødsstraffen, som var bleven afskaffet ved Republikens Indførelse, for at skaffe Disciplin til Veje. I December 1916 opstod der et lille *Oprør*, som dog temmelig let blev dæmpet.

Den indre Uro vedvarede igennem Aaret 1917. I Januar blev ganske vist den Belejringstilstand, der var indført i Anledning af Oprøret, hævet, men i April fandt der paany Ministerskifte Sted, hvorved *Costa* atter blev Førsteminister. I Juli 1917 udbrød der en *Generalstrike*, som førte revolutionære Bevægelser med sig, Costa brugte hele 14 Dage til at kue Oprøret, og Landet var en Tid igen i Belejringstilstand.

De Misfornøjede var dog ikke derfor slaaet til Jorden. I December 1917 udbrød der en *ny Revolution* i Landet, og denne Gang var Oprørerne heldigere. Regeringens Tropper angreb Oprørernes Stillinger, men blev kastet tilbage efter en Kamp paa 48 Timer. Ministeriet Costa saa sig nu nødt til at indgive sin Dimission, og selve Præsident Machado „fik Anmodning om at betragte sig som Arrestant".

Der dannedes *en ny Regering* med den tidligere Gesandt i Berlin, *Sidonio Paez*, som Leder. Det var altsaa Krigsvennerne, som skulde straffes.

Nogen udenrigspolitisk Betydning fik denne Revolution dog ikke. *Ogsaa den nye Regering holdt fast ved Forbindelsen med England.*

Det var ikke saa mærkeligt, at det kunde komme til Revolution i Portugal. Krigen bragte ikke Landet Ære eller Fordel. Derimod var der stigende *Vanskeligheder med Fødevarer.* Brødet var allerede i Fredstid meget dyrt; nu kom der tillige stor *Brødmangel.* Tilførslen af *Kul* blev meget knap, og *Industrien* gik derfor i Staa. Der opstod, som i mange andre Lande,

Commandante *Norton de Matos*, portugisisk Krigsminister, og Brigadechef Oberst *Luiz Augusto Nunes*.

Mangel paa Jernbanevogne, og baade *Sø-* og *Landhandel* led derfor under store Vanskeligheder, *Pengenes Værdi* sank stadigt, kort sagt Landets Forhold, som allerede før Krigen havde været vanskelige, blev nu *helt fortvivlede.*

Vi har fulgt Portugals Forhold frem til Nytaar 1918. Trods Landets Svaghed kunde dets Deltagelse i Krigen dog have *Betydning for Ententen:* Tyskerne kunde nu ikke længere bruge dets udstrakte Kyster til Skjulesteder for deres Undervandsbaade, fra dets afrikanske Kolonier kunde Tysklands Besiddelser angribes, og Ententen kunde paa Øerne, navnlig Açorerne og Madeira, skabe sig værdifulde Anløbspladser for Krigsflaaderne.

Den portugisiske Hær.

Republiken Portugal udgør med *Açorerne* og *Madeira* et Areal af 92,157 □ km (1674 □ Mil) med 6 Millioner Indbyggere, dens Kolonibesiddelser tilsammen 2,090,000 □ km (c. 38,000 □ Mil) med 8⅛ Million Beboere. Herefter at dømme skulde den Styrketilgang, der ved Landets

De portugisiske Tropper i Frankrig: Inspektion af et Infanteriregiment.

Krigserklæring til Centralmagterne kunde tilføres Ententen, ikke være saa ganske ubetydelig.

Men den Kampkraft, de Allierede vandt, blev hverken paa Vestfronten eller i Østafrika, de to Steder, hvor Portugal kom til at gribe ind i Operationerne, ret stor.

General *Tamagnini d'Abreu e Silva*, Chef for den første til Frankrig sendte portugisiske Division.

Regeringen i den unge Republik havde i 1911 faaet vedtaget en *Hærlov,* ved hvilken Hæren omdannedes til en *Milits,* men den heraf følgende Hærorganisation var i 1914 endnu under Udvikling.

Af de 45,000 Mænd, der for Tiden aarligt naar den værnepligtige Alder, uddannedes kun c. 30,000, og i Stedet for den tidligere Tjenestetid paa 3 Aar under Fanerne var *Uddannelsen* nu reduceret til 105 Dage ved Infanteriet og 210 ved Kavaleriet. Mandskabet staar fra det 21. Aar 10 Aar i Linien, 10 Aar i Reserven, 5 Aar i Territorialmilitsen (Landstormen, hvortil ogsaa regnes de unge Mænd i Alderen 17—20). Man mente indtil Aaret 1922 at kunne bringe Hærens Krigsstyrke op til 450,000 Mand foruden 180,000 i Territorialmilitsen.

Republikens Omraade er delt i *8 Militærdistrikter*; desuden findes 2 selvstændige Kommandoer, nemlig paa Açorerne og Madeira. Di-

De portugisiske Tropper i Frankrig: Soldater med Pakmuldyr.

strikterne skal hver opstille en Liniedivision, og 1 Reservedivision. Efter Planen skal Liniedivisionen have 4 Inf.Rgtr., 1 Maskingeværafd., 1 Kav.Rgt. (4 Eskadroner) og 1 Art.Rgt. med ialt 24—30 Feltkanoner; altsaa er Divisionen efter dens første Sammensætning kun svagt udrustet med Artilleri. Reservedivisionerne er i det hele endnu svagere. Af Inf.Rgtr. er der 35 af Linien, 35 af Reserven, af Kav.Rgtr. 11.

For Territorialtroppernes Vedkommende er Landet delt i 3 særlige Distrikter, men der havdes ved Krigens Udbrud ingen Rammer til denne Del af Værnet. Et særligt Elitekorps danner „Municipalgarden" („Guarda Municipal"), der rekruteres i Lighed med og danner et Sidestykke til den franske „Garde Républicaine". Den tæller 5000 Mand og garnisonerer dels i Lisboa, dels i Porto (Oporto).

De portugisiske Tropper i Frankrig: Udlevering af Forplejning til Soldater i Løbegravene.

Den portugisiske Infanterist er livlig, udholdende og

Portugisiske Soldater i Forsyningstjeneste bag deres Front.

ædruelig, Kavaleristen er en dristig Rytter og ligner heri Italieneren. Infanteriets Bevæbning var ved Krigens Udbrud et 6.5 mm Magasingevær System Mauser-Vergueiro. Feltartilleriet havde 7.5 cm Schneider-Canet Kanoner, men ogsaa en Del gamle 9 cm Kanoner.

I August 1916 indtraf i Lisboa *en fransk Militærmission,* som i Samarbejde med *en engelsk Mission* havde til Opgave at undersøge, hvorvidt det var muligt at lade Dele af Portugals Hær optræde paa Kampladsen i Frankrig. Portugiserne havde iøvrigt benyttet Tiden fra Efteraaret 1914 indtil Krigserklæringen ganske godt. I stor Udstrækning havde de saaledes forøget Hærens Beholdninger af forskellig Art, ligesom de havde tilvejebragt en hel Del svært Artilleri. Fra fransk Side omtales med særlig Ros Organisationen af Sanitets- og Provianteringstjenesten, der bl. a. støttes af en stor Park af amerikanske Automobiler. Endelig var der bleven taget ivrigt fat paa Udvidelsen af den i 1912 saa smaat skabte Luftflaade.

Det første portugisiske Kontingent afgik til *Frankrig* i Foraaret 1917. Det var en i den store Instruktionslejr ved Byen *Tancos* ved Tejo Floden formeret Division paa 3 Inf.Brigader à 2 Rgtr. med Kavaleri og Artilleri under Befaling af den i Portugal populære General *Tamagnini d'Abreu e Silva.* Divisionen kaldtes almindeligt „Tancos"Divisionen. Den næste Division kommanderedes af General *Pereira d'Ea;* den var specielt uddannet under de franske og engelske Officerers Tilsyn. Senere er en 3. Division fulgt efter, vistnok under Kommando af den fra Kampene i 1918 med Hæder omtalte General *Gomez de Castro.*

Den samlede portugisiske Troppestyrke paa den europæiske Vestfront udgjorde alt i Efteraaret 1917 50,000 Mand, som stod i Egnen ved *Ypres.* 20,000 Mand holdtes da parat i Portugal til Afløsning eller Eftersendelse,

medens 2000 Artillerister uddannedes i England i Betjeningen af det svære Skyts. Der raadedes da i det nævnte belgiske Afsnit over 15 svære Batterier.

Portugiserne har efter de Allieredes Vidnesbyrd overalt kæmpet tappert. Saa tidligt som i Juli 1917 omtales et Angreb, foretaget af deres 14. Inf. Rgt.

Om deres Deltagelse i Kampene i Afrika vil der blive berettet om i vort VI. Afsnit. I Østafrika bragtes de portugisiske Stridskræfter op til 14,000 Mand, hvilket dog alligevel er respektabelt i en Kolonikrig.

I Oktober 1917 besøgte Præsident *Machado* Frankrig og den belgiske Front. Han begav sig, ledsaget af Præsident *Poincaré*, først til *Verdun*, hvor han dekorerede den berømte Stad med „Taarn- og Sværd Ordenen", derpaa til *Reims* og saa til den portugisiske Front.

Det russiske Kontingent paa den europæiske Vestfront.

Fra Verdenskrigens første Dage kæmpede i Øst Østrig-Ungarere og Tyskere Side om Side, i Vest Belgiere, Franskmænd og Englændere. Efterhaanden som Krigen trak i Langdrag, knyttedes hos begge Parter Vaabenbroderskabet fastere og fastere, og Samarbejdet blev mere og mere intensivt. Dette sidste ytrede sig hos de Allierede bl. a. tydeligt ved franske, engelske og japanesiske Officerers Tilstedeværelse under og f. Ex. belgiske armerede Motorvognes Deltagelse i Kampene paa Russerfronten, ved de fælles Aktioner ved Dardanellerne, i Asien og i Makedonien, hos Centralmagterne ved tyske og østrigske Troppers Afsendelse til Konstantinopel og Syrien o. s. v.

Men medens de Forholdsregler, vi herved har berørt, drejede sig om et virkeligt Krafttilskud fra en Forbundsfælle til en anden, var der andre, der mere tog Sigte paa *en moralsk Virkning*. Det var Detacheringen til en anden Forbundsfælles Kamplinier af et mindre *Troppekontingent*, som ved sin Tilstedeværelse her skulde demonstrere netop udtrykkeligt *Fostbroderskabet*. Paa denne Maade optraadte temmelig tidligt i Krigen i Frankrig *Russere* og *Italienere*, i Galizien *Tyrkere* og *Bulgarere*, ja, selv til Berlin trak den tyske Hærledelse *tyrkiske* Afdelinger.

Allerede tidligere (S. 739) omtalte vi, at *en russisk Brigade* under General *Lochvitsky* med stor Tapperhed fra den 16. April 1917 deltog i Gnrl. *Nivelles* store Angreb mellem Argonne og Oise. Vi skal nu føje nogle enkelte Oplysninger til — mange haves ikke — om disse Hjælpetropper.

Den 20. April 1915 var de første russiske Afdelinger gaaet i Land i *Marseille*. Det var en ret eventyrlig Rejse, de havde foretaget. De var bleven transporterede fra *Vestrusland* gennem *Sibirien* til Halvøen *Dalny* ved *Port Arthur* og derfra *sønden om Asien*, gennem *Suez Kanalen* og *Middelhavet* til Sydfrankrig. General *Joffre* bød den lille Skare Vaabenfæller Velkommen i en Dagsbefaling, og de modtoges selvfølgelig med stor

De russiske Soldaters Ankomst til Frankrig: Scene fra Gennemmarchen gennem Marselille. Den første Kolonne har som Vejviser en Alpejæger. Ved Siden af ham en lille Patrouille, der bærer Blomsterbuketter, sammensat i de Allieredes Farver. [„L'Illustration."]

Begejstring af Indbyggerne i den store franske Havnestad. Tropperne selv fik ved Landgangen Meddelelse om, at *Storfyrst Nikolaj* havde erobret *Trapezunt*, og brød ud i Jubel over denne Efterretning.

Størstedelen af Kontingentet sendtes til Egnen ved *Châlons-sur-Marne* og kom derefter ved forskellige Lejligheder til at kæmpe i *Champagne Pouilleuse* og, som sagt, nordvest for *Reims*, men en Afdeling dirigeredes ogsaa videre til England for dèr at repræsentere den allierede Nation og maaske ogsaa, som Portugiserne, modtage en eller anden særlig Uddannelse.

Det har, som alt antydet, ikke været nogen meget betydelig russisk Styrke, der her er Tale om, i alt højst en Division. Indtil Foraaret 1917 opførte Folkene sig bravt, men efter Revolutionens Udbrud i deres Hjemland naaede snart paa forskellig Maade en uhyggelig Smitte ogsaa helt over i Geledderne paa disse Afdelinger. Der udbrød en Gang et alvorligt Mytteri, som maatte betvinges i Kamp med et Resultat af Dræbte og Saarede, inden man fik Bugt med det. Derefter blev hele Styrken trukket tilbage fra Fronten og anvendt til forskellig Arbejdstjeneste.

Et Par smaa *Aktstykker*, tilhørende *det russiske Udenrigsministeriums hemmelige Arkiv*, hvilke offentliggjordes af *Bolchevikerne,* kan tjene til at belyse Vanskelighederne, man i Frankrig tilsidst fik med disse Russere:

„*Hemlige aktstycken. 125.*"

„Udenrigsminister *Terestschenko* til den russiske Chargé d'Affaires i Paris, 17. August 1917."

I en Lobegrav i *2. tyske Linie* ved *Cambrai* 1917.

I denne Skrivelse bedes om hurtige Oplysninger i Anledning af den franske Ambassadørs foruroligende Meddelelser om Forholdene blandt de russiske Tropper i Frankrig, om Urolighedernes Udbredelse i 2. Brigade, Bortjagelsen af Officerer, Trusel om væbnet Optræden mod de franske Tropper og Mangelen paa Underretninger fra General *Sankevič*. Derpaa erklæres, at den russiske Krigsminister vil foretage de kraftigst mulige Skridt for at genoprette Ordenen, fordre Oprørerne udleverede, lade indsætte militærrevolutionære Domstole og straffe de Skyldige strængt. Der spørges, om dette vil kunne ske uden at anmode Franskmændene om Hjælp. Der forlanges Underretning om, hvorvidt Gnrl. *Sankevič* og Kommissær *Rapp* har vist tilstrækkelig Virksomhed og Energi. Endelig udtales Muligheden af at hente Kontingentet tilbage enten til Saloniki eller til Rusland selv.

Det bemærkes dog, at en væbnet Indskriden fra fransk Side mod den russiske Troppestyrke vilde gøre et nedslaaende Indtryk i Rusland.

„*Hemlige aktstycken. 132—33.*"

„Den russiske Chargé d'Affaires i Paris til den russiske Udenrigsminister. 5. September 1917."

Præsident *Poincaré* har udtalt sin Forvisning om, at Gnrl. *Sankevič*, en særdeles forstandig og forsigtig Mand, vil være i Stand til at formaa den russiske Brigade, som har gjort sig skyldig i Mytteri i Lejren ved *La Courtine*, til Underkastelse uden at nøde Franskmændene til at gribe ind med Vaaben. En saadan Begivenhed vilde være Tyskerne alt for velkommen.

Soldater af *et russisk Regiment*, der gør Tjeneste i Frankrig, fremviser deres *Fane*.

V. Afsnit.

H. STYRMER:

Krigen i Sydøst- og Sydeuropa.

Side 299—392.

INDHOLD.

Side

Kapitel XII. Rumæniens Fredsbrud og Krigsmagt 299

Kapitel XIII. Den rumænske Front indtil Jan. 1917 319

Rumæniens strategiske Stilling. Opmarchen og Indrykningen i Siebenbürgen..... 319

Feltoget i Dobrudscha..... 323

Rumænerne kastes tilbage fra Siebenbürgen 331

De tysk-østrigske Troppers Fremmarche over den rumænske Grænse. Slaget ved Argesul.

Erobringen af Bukarest..... 338

Retraiten fra Bukarest..... 350

Erobringen af Rimnicu Sarat og Braila... 355

Kampene om Sereth Linien..... 357

Kapitel XIV. Salonikifronten og Begivenhederne i Grækenland fra Efteraaret 1916 indtil Foraaret 1918..... 368

KONG PETER AF SERBIEN
under Tilbagetoget mod Albanien, agende paa en med Oxer forspændt Kanonforstilling.
[Efter „l'Illustration."]

DE FRANSKE TROPPER RYKKER IND I SALONIKI.
Paa Balkonen ses General *Sarrail* omgivet af Byens Honoratiores.

Udenrigsministeriet i Bukarest.

XII.

Rumæniens Fredsbrud og Krigsmagt.

Vi har tidligere adskillige Gange omtalt Rumæniens Forhold under Krigen og den Neutralitet, som Landet bevarede i dennes første to Aar. Nye Oplysninger gør det nu muligt at give en nærmere Skildring af Grundene baade til Neutraliteten og til det endelige Fredsbrud, som, skønt det var koldt og egoistisk forberedt, dog førte til Rumæniens Nederlag og Udnyttelsen af en stor Del af dets rige Hjælpekilder (Korn, Petroleum) i Centralmagternes Tjeneste.

Det store Flertal af *det rumænske Folk* er fattige og forkuede *Bønder,* der er saa stærkt underkuede af Godsejere og Jøder, at de ikke har eller kan have nogen politisk Mening. Undertiden har Hadet til Tyrannerne ført dem til Oprør, der aldrig har haft andet Resultat end fornyet Undertrykkelse. De rumænske Jøder er ligesaa daarligt stillede, som de russiske var det før Revolutionen i Rusland. De er udelukkede fra alle Embeder, fra Erhverv som Læger, Advokater o. lign., og har ikke statsborgerlige Rettigheder; de kan blive Soldater, men ikke en Gang Underofficerer. Alle Henvendelser før Krigen om at give de 250,000 rumænske Jøder en bedre Stilling var frugtesløse.

Den politiske Magt tilhørte da stadigt de store Godsejere, *Bojarerne,* der i Aarhundreder havde hersket over Bønderne med samme Magtfylde

som de preussiske Junkere og de ungarske Magnater. Det var dem, der beherskede Valgene og hele den politiske Stilling; ved Valgene blev der ligesom i Ungarn og Balkanlandene øvet skamløst Valgtryk. Gendarmerne blev tit brugt til at mishandle Oppositionens Kandidater, ødelægge deres Huse og holde oppositionelle Vælgere borte fra Valglokalerne.

Denne Godsejerstand og de tilsvarende Samfundsklasser i Byerne var stærkt paavirkede af fransk Kultur, ganske vist mest dens overfladiske

Hora-Dansen ved en Bryllupsfest i Rumænien. Bryllupsgæsterne bærer Nationaldragten. De gifte Kvinder bærer Slør.

Sider. Med Kulturen fulgte franske Sympatier, og disse bredte sig senere til at omfatte England.

Mod denne Dragning i Retning af Vestmagterne virkede dog stærke Kræfter. *Kong Carl (Karol)* følte sig altid som hohenzollernsk Prins og havde den dybeste Sympati for sit Hjemland.

Vi har tidligere (I. S. 219) omtalt det Forbund, som efter hans Tilskyndelse blev afsluttet med Triplealliancen 1883; skønt det kun var undertegnet af Kongen og hans Førsteminister, den ældre *Bratianu*, og ikke formelt godkendt af det rumænske Parlament, betragtedes det dog af Alle som fuldgyldigt og var bestaaende ved Verdenskrigens Udbrud.

I Aarene efter 1883 var Centralmagternes Indflydelse i Rumænien stadig voxet. Først kom Østrig-Ungarn; i 1882 udgjorde dette Monarkis Import

Halvdelen af den samlede Indførsel til Rumænien. Senere tog Tyskland fat paa det metodiske, sejge Arbejde for at erobre det rumænske Marked, som Tyskerne overalt har anvendt. De tyske Banker, særlig „Deutsche Bank" og „Diskonto Gesellschaft", støttede alle tyske Foretagender ved udstrakte Laan og stor Kredit. Den tyske Import var 1913 40,33 Procent af Rumæniens samlede Indførsel, medens Østrigs var sunket til 25 Procent. Af Rumæniens Statslaan skyldtes over Halvdelen Tyskland. I den store Petroleumsindustri kæmpede Tyskerne heldigt med Amerikanerne, de var naaet til at beherske det rumænske Bank og Assurancevæsen, og i Grunden det meste af Rumæ-

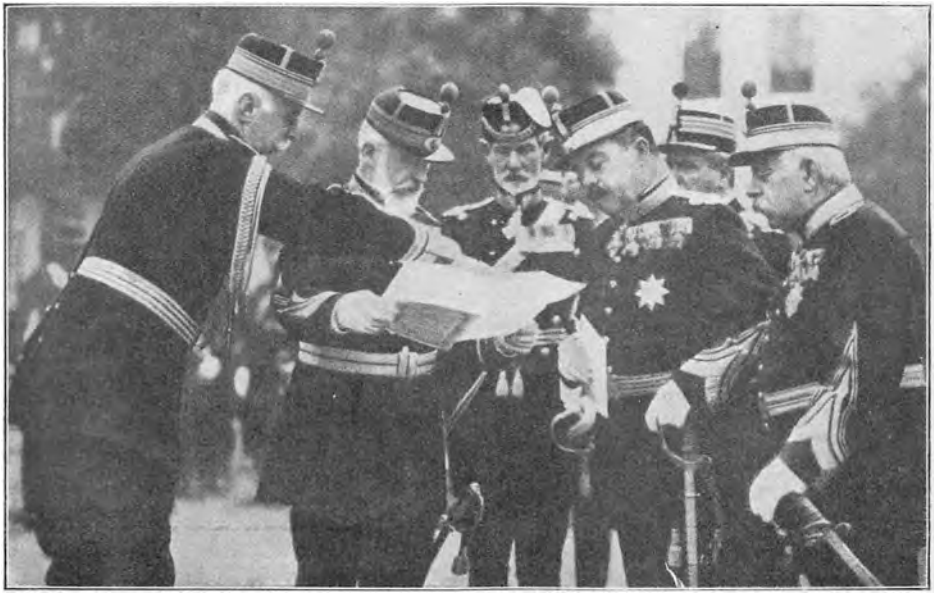

Kong Karol af Rumænien med sin Generalstab.

niens Forretningsliv. Økonomiske Interesser foruden de politiske maatte altsaa drage Landet i tysk-østrigsk Retning.

Naar Forholdene mellem Rumænien og Centralmagterne ikke desto mindre ofte var ret spændt før 1914, skyldtes dette dels Rumæniens Indgriben i den anden Balkankrig (se I S. 284), dels og især Forholdene i *Transsilvanien.*

Transsilvanien eller *Siebenbürgen* udgør den sydøstlige Del af Kongeriget *Ungarn.* Det havde i lang Tid været et selvstændigt Fyrstendømme, men blev ved Udsoningen mellem Østrig og Ungarn 1867 lagt direkte ind under Ungarn. Landet er rigt paa Skove og Mineralier, i Dalene drives ogsaa et indbringende Agerbrug. Man forstaar godt, at Magyarerne regnede Siebenbürgen, der desuden danner en udmærket Afrunding af Riget, for en umistelig Del af dette.

Imidlertid er Ungarernes Tal i Siebenbürgen betydeligt under 1 Million, knap 1/3 af Landets 3 Millioner. Dets Befolkning er, som det saa ofte er Tilfældet i

Østrig-Ungarn, meget broget. Der findes ikke faa Slaver, navnlig *Serbere*, der er naturligvis mange *Jøder* og *Zigeunere*. Et ejendommeligt Element er Tyskerne, de saakaldte *Sachsere*, der er indvandrede i Middelalderen og taler en gammeltysk Dialekt; det er en dygtig, vel oplyst Race, men de har ingen Forbindelse med eller Interesse for Tyskland.

Over Halvdelen af Landets Befolkning (c. 1,600,000) er imidlertid *Rumænere*. Regnes dertil Rumænerne i den sydlige Del af *Bukowina*, i det ungarske *Banat* (Statholderskab) *Temesvar* vest for Siebenbürgen og i andre store Dele af Ungarn, *lever der mellem 3 og 4 Millioner Rumænere under Habsburgernes Scepter*. Disse

Rumænsk Landsby ved Jernbanelinien *Predeal—Ploevci—Bukarest* (125 km Nord for Bukarest).

Rumænere er en lavtstaaende, fattig og daarlig oplyst Race, men unægteligt bærer Magyarerne meget af Skylden for dette lave Standpunkt. Siden 1867 har Rumænerne nemlig, trods alle Løfter, været Genstand for en haard og systematisk national Forfølgelse. Valgloven er bleven forfalsket, saa at Rumænerne indenfor den ungarske Rigsdag i Stedet for 69 kun har haft 14 (en enkelt Gang kun 5) Repræsentanter. Skolerne er efterhaanden omdannede til magyarske; 1863 besad Magyarerne kun 42 Procent af Landets Skoler, nu har de 86 Procent. Denne Magyarisering førte naturligt til, at Oplysningen maatte staa lavt; blandt de ungarske Rumænere er der 70 Procent Analfabeter. Naturligvis var Administrationen helt paa ungarske Hænder.

Dette stærke Tryk fremkaldte Modtryk. Rumænerne stillede Fordring om, at Siebenbürgen skulde være et eget Rigsland, og da de ungarske Magnater vægrede sig ved enhver Indrømmelse, søgte de Undertrykte Tilflugt hos deres Brødre hinsides Karpatherne, som de ellers i Tidernes Løb havde haft meget lidt at gøre med. Der dannedes 1891 i Bukarest en rumænsk Kulturliga, med det Maal at hjælpe alle Rumænere under fremmed Herredømme. Digteren *Octavian Goga* gav i Stykket „Hr. Notaren", der 1913 under stort Bifald blev opført i Bukarest,

en gribende Skildring af Befolkningens forkuede Stilling. Rumænerne begyndte en heldig økonomisk Kamp og købte i faa Aar mange magyarske Jordejendomme tilbage. Præster og Lærere blev først nationalt vakte og førte senere mange Andre med sig. Rumænere fra Siebenbürgen opholdt sig i stort Tal i Rumænien, hvor de holdt Uvillien mod Ungarn vaagen og bidrog meget til, at Kongeriget i 1916 valgte at gaa mod Centralmagterne, — en lignende Rolle som den, Italienerne fra Trentino og Trieste spillede i 1915.

Der fandtes imidlertid ogsaa *undertrykte Rumænere under russisk Scepter;* i *Bessarabien* udgjorde de c. $^2/_3$ af Landets c. 2 Millioner. Ogsaa de var Gen-

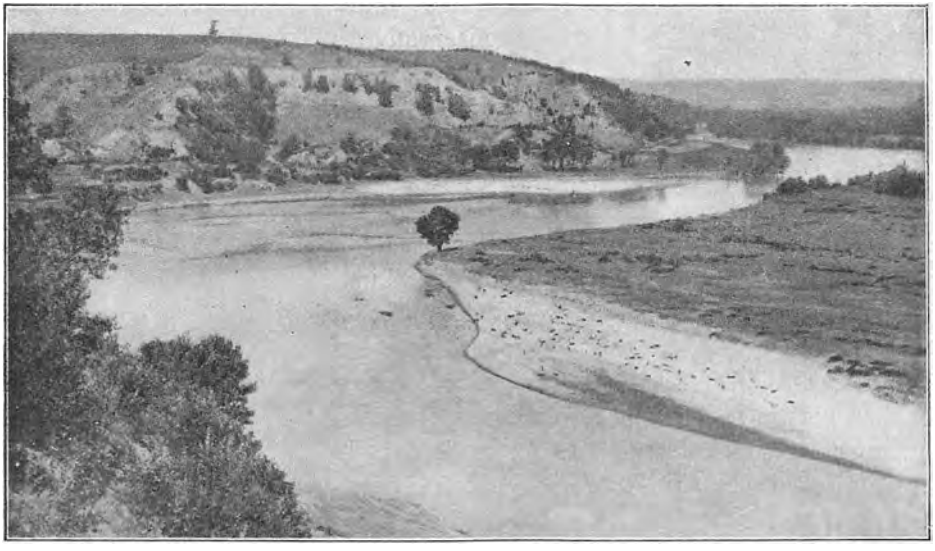

Karakteristisk *rumænsk Landskab fra Alutafloden.* De sorte Prikker, der ses paa Flodbredden, er Kreaturer. Et Par Koer tager sig en Svømmetur i Floden.

stand for en ligesaa haard, om end ikke ligesaa systematisk Underkuelse, og deres Bitterhed herover var saa meget større, som de indtil 1878 havde været under rumænsk Herredømme.

Som man vil se, *dreves de rumænske Sympatier i to helt modsatte Retninger.* Det var 1914 ganske usikkert, hvilken Retning der skulde sejre.

Et halvt Aar før Krigens Udbrud var den konservative Førsteminister *Majorescu* gaaet af og bleven afløst af den liberale *Joan Bratianu.* Under Krigens første Aar viste denne sig som en kold og klog, ganske opportunistisk Politiker, der forstod at holde begge Magtgrupper hen med halve Løfter og vinde betydelige Fordele fra dem begge.

Gamle *Kong Karol* havde en anden Mening. Han glemte som sagt aldrig, at han var en hohenzollernsk Prins, og mente, at hans Ære og Pligt bød ham at ile Tyskland og Østrig til Hjælp; til den østrig-ungarske Ambassadør, Grev *Ottokar Czernin,* udtalte han, at det var „noget Svineri", om Italien angreb Østrig. Desuden mente Kongen, at Rumæniens Livsinteresser krævede, at det gik imod Rusland og paa den Maade søgte at vinde Bessarabien.

Joan Bratianu, rumænsk Politiker, Førsteminister 1909—11 og 1914—17.

Kongen var imidlertid ikke i Stand til at faa Nogen med sig. I en Samtale med Grev Czernin udtalte han, at hvis han kunde handle efter sit Hjerte, skulde den rumænske Hær hjælpe Centralmagterne, men det lod sig desværre ikke gøre. 4. August sammenkaldtes et Kronraad, hvor der foruden Ministeriet mødte forskellige andre Politikere, saaledes de konservative tyskvenlige Førere *Carp, Majorescu* og *Marghiloman*, den konservative, men franskvenlige *Filipescu* og den liberal-konservative *Take Jonescu*. I Kronraadet udtalte kun Carp sig afgjort for at støtte Centralmagterne; alle de andre mente, at man maatte se Tiden an. Rumænien svarede altsaa, at, da det ikke var bleven raadspurgt i Anledning af Østrigs Note til Serbien, ansaa det sig ikke for forpligtet til at deltage i Krigen; det var ganske den samme Holdning, som *Italien* indtog, og de to Stater virkede i den følgende Tid til en vis Grad sammen.

Alexander Marghiloman, rumænsk Politiker.

Petrache Carp, rumænsk Statsmand, f. 1837, mange Gange Minister.

Rumænien besluttede altsaa at indtage en kølig og afventende Neutralitet og var rede til i det afgørende Øjeblik at slutte sig til den sejrende Part. Det var navnlig Bratianu, som vilde følge denne rent egoistiske Politik. De andre Politikere var mere bevægelige, vel ogsaa mere modtagelige for Bestikkelser. *I den følgende Tid foregik der et omfattende Rænkespil i Bukarest.* Centralmagternes og Ententens Gesandter ofrede begge mange Penge paa at paavirke Stemningen, baade ved Bureauer, der udspredte Nyheder, og ved Oprettelsen af nye Blade; der opstod en lang Række Aviser, af

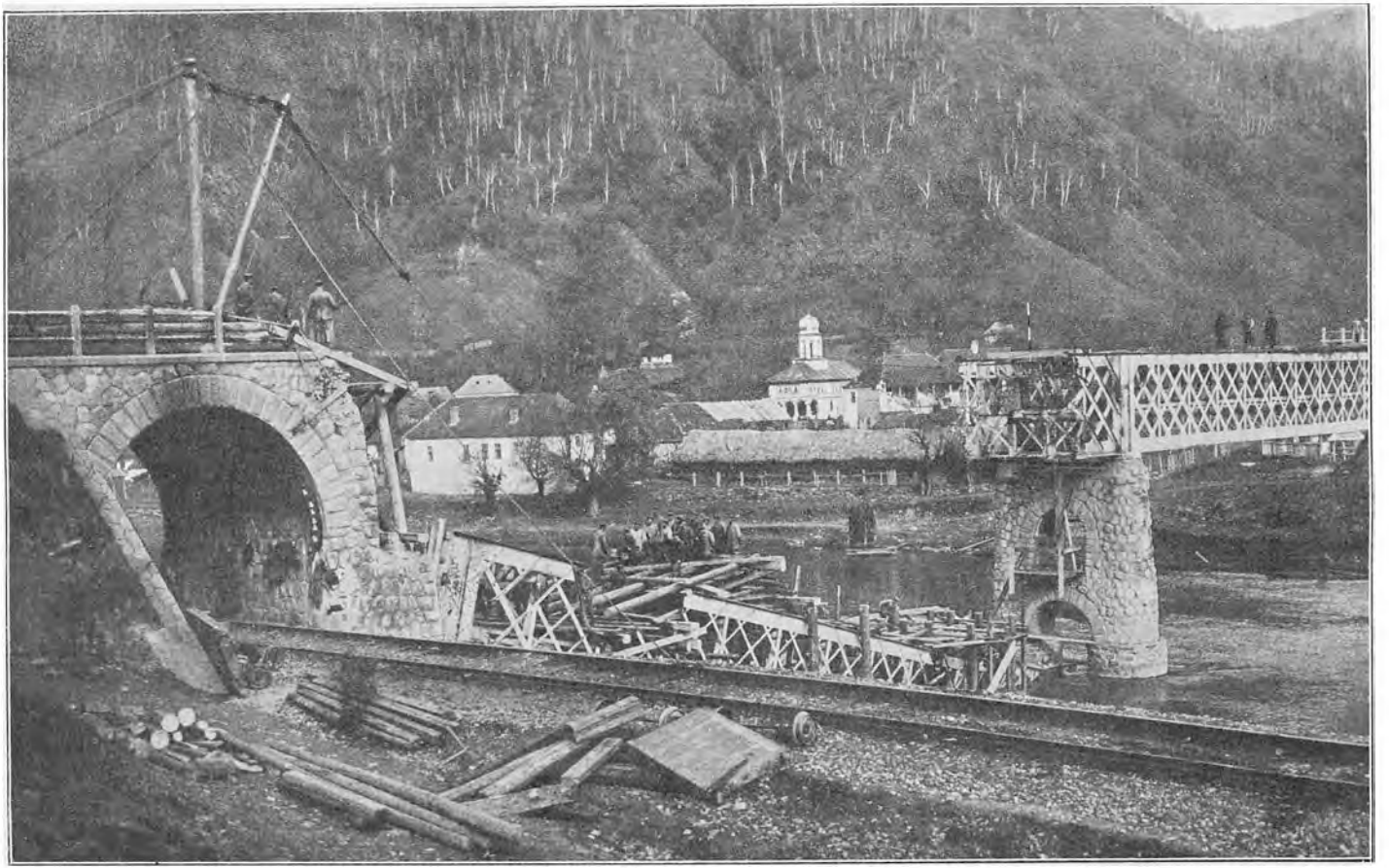

Take Jonescu, rumænsk Politiker.

hvilke Carps og Marghilomans arbejdede for Tyskland, Filipescus for Ententen. At disse Blade indeholdt de værste Overdrivelser og Usandheder, behøver næppe at fremhæves.

Rumænien ventede altsaa. I Løbet af September led Østrig de store Nederlag i *Galizien*, og *Lemberg* blev erobret. Under disse Forhold voxede den ententevenlige Stemning og dermed Lysten til Indgriben. Dette tog stærkt paa den gamle Konge; han følte sin Stilling usikker og vidste, at naar man paa Gader og Stræder raabte: „Afsted til Siebenbürgen," mente man tillige „Ned med Kongen". Han sagde en Dag grædende til Czernin: „Jeg har kun ét Ønske, at dø; den Tanke, at skulle bryde mit Ord, begaa en Troløshed og blive vanæret, er mig saa forfærdelig." Han bukkede tilsidst under i denne Krise og døde 10. Oktober.

Hans Eftermand, Brodersønnen *Ferdinand*, var en meget mindre staalsat Karakter. Diplomaterne klager altid over hans Ubestemthed og over, at han i Slutningen af en Samtale tit sagde det modsatte af, hvad han havde udtalt i Begyndelsen. Han var altsaa let at paavirke for sine Omgivelser; man mente, at den smukke Dronning *Marie*, der var Sønnedatter af *Dronning Victoria* og Datterdatter af *Alexander II*, drog ham stærkt i ententevenlig Retning.

Bratianu havde altsaa frit Spil og forhandlede med begge Parter. Centralmagterne lovede ham Bessarabien, Ententen Transsilvanien, hvis Rumænien holdt sig neutralt, men han ønskede mere. I Januar 1915 laante England Rumænien c. 100 Mill. Kr., men strax efter rømmede Russerne Bukowina, og Forhandlingerne mellem Ententen og Rumænien trak i Langdrag.

Grev *Ottokar Czernin*. Østrig-ungarsk Gesandt i Bukarest til 1916, Udenrigsminister 1917.

Disse Forhandlinger foregik samtidigt med dem, som førtes med Bulgarien (se V. S. 203 flg.) og viste den samme Mangel paa diplomatiske Evner fra Ententens Side. Rumænien ønskede mere end Transsilvanien, hvis det virkelig skulde indlade sig paa det Vovestykke at angribe Østrig-Ungarn, men Rusland vilde absolut ikke høre Tale om at afgive noget af Bessarabien. Til Gengæld ønskede Rumænien Udvidelser ud over Transsilvanien, saale-

des hele Temesvar og Bukowina samt adskillige *Komitater* (Amter egentlig: Grevskaber) i Ungarn, som for en stor Del var beboede af slaviske Folk (Serbere og Ruthenere), men derpaa vilde Rusland heller ikke gaa ind for ikke at støde Serbien. Endelig turde Bratianu ikke indlade sig paa en Krig, før Tilførselen gennem de tyrkiske Stræder var fri, men netop i Foraaret 1915 brast Haabet derom, da *Dardanellerfelttoget* allerede den Gang maatte betragtes som mislykket. Den franske General *Pau* besøgte Rumænien i Febr. 1915 og blev modtaget med stormende Begejstring, men politiske Følger fik Besøget ikke.

Kong Ferdinand af Rumænien, f. 1865, Søn af Prins *Leopold* af Hohenzollern-Sigmaringen, g. 1893 med *Marie* (se nedenf.)

Italiens Fredsbrud i Maj 1915 kom derfor heller ikke til at øve nogen Indflydelse paa Rumænien. Paa samme Tid foregik jo den tysk-østrigske Offensiv i Galizien, der i Løbet af kort Tid bragte saa store Resultater. Under disse Forhold pressede baade de tyskvenlige Blade i Rumænien og Czernin samt hans tyske Kollega *v. Bussche* paa for at faa Rumænien over paa Centralmagternes Side. Det paastaas, at Østrig har lovet Rumænien Bukowina og bedre Behandling af Rumænerne i Siebenbürgen. Omvendt kom Ententevennerne hverandre nærmere, *Filipescu* og *Jonescu*, der altid før havde været Modstandere, traf sammen i patriotiske Foreninger og fandt Støtte hos mange landflygtige Transsilvanere, f. Ex. den før nævnte Goga. Der holdtes Studenterdemonstrationer, og en „Garde for den nationale Værdighed"

Dronning Marie af Rumænien, f. 1875, Datter af Hertug *Alfred af Sachsen-Koburg og Marie Alexandrovna.*

patrouillerede i Gaderne og ødelagde alle de tyskvenlige Blade, den kunde faa fat paa.

Stemningen blev meget urolig i September 1915, da det tysk-østrigske Angreb paa Serbien truede, og Bulgarien samtidigt beredte sig til at anfalde Serberne Øst fra. Begge Magtgrupper anstrængte sig voldsomt for at vinde Rumænien, og *Venizelos* manede indtrængende Bratianu til at lade Grækenland og Rumænien staa sammen med Serbien nu som i 1913. Filipescu og Jonescu hidsede Sindene op paa et stort patriotisk Møde 26. September og opfordrede Regeringen til at redde Serbien. Men Bratianu holdt sig atter forsigtigt tilbage. Han antog, at Venizelos ikke kunde hævde sin Stilling overfor *Kong Konstantins* Tyskvenlighed, og faktisk maatte Venizelos træde tilbage 5. Oktober. Rusland var selv i stor Nød og vilde ikke kunne hjælpe Rumænien, som kunde risikere Angreb paa én Gang Nord og Syd fra, og nu som tidligere under Krigen savnede Landet tilstrækkelig Ammunition og Materiel. Bratianu lod da Ententen vide, at, hvis der ikke kunde landsættes 400,000 Mand ved Saloniki, maatte Rumænien forblive neutralt. Da dette Forlangende var umuligt at opfylde, blev Rumænien en passiv Tilskuer til det tapre Serbiens Nederlag og til, at Bulgarien hævede sig til at blive den ledende Stat paa Balkan.

Den rumænske Kongefamilies Sommerbolig i Karpatherne.

Rumænien bevarede sin Neutralitet endnu i 10 Maaneder. Bratianu benyttede behændigt den daarlige Høst i Tyskland til at skaffe Rumænien Penge. Det blev i Oktober 1915 tilladt at udføre rumænsk Korn (Udførselen havde været forbudt siden August 1914) gennem en Centraludførselskommission, og Centralmagterne købte derefter 50,000 Vognlad-

ninger, som de maatte betale meget dyrt, bl. a. med Kanoner og Ammunition, som senere kunde bruges — og blev brugt — mod Østrig!

Ententevennerne var dog ikke tilfredse med denne afventende Politik. 29. November traadte Parlamentet sammen, og der fulgte i 14 Dage en heftig Debat med mange voldsomme Taler. Mest energisk optraadte Jonescu, der manede Folket til Enighed for at samle det rumænske Folk til en Enhed. Bratianu var som sædvanligt neutral i sine Udtalelser, men der var Tegn, der tydede paa, at han var ved at gaa over til Ententen.

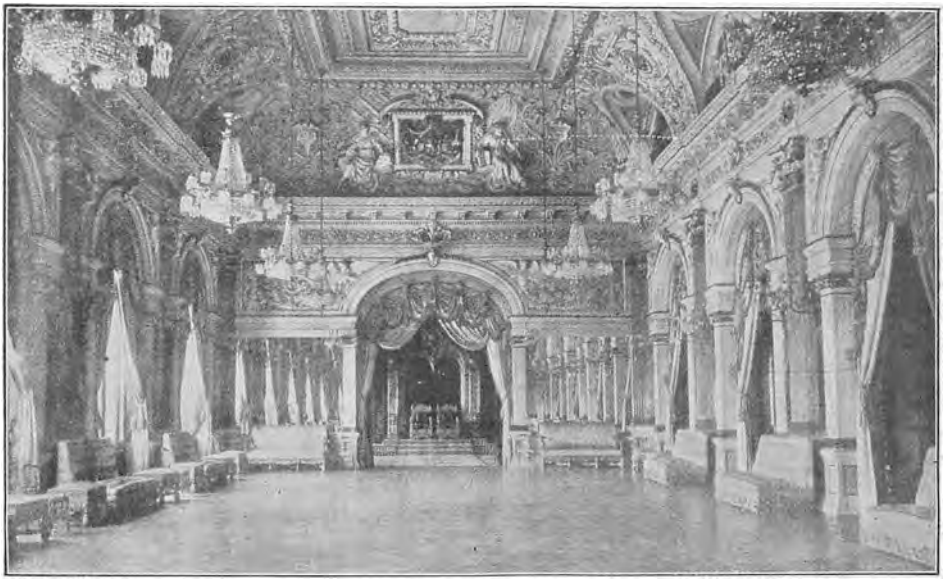

Tronsal i *det kongelige Slot i Bukarest.*

Imidlertid fortsatte han sin afventende Politik endnu i et halvt Aar og solgte Korn til begge Magtgrupper. Bankerne bød hverandre over, og Guldet strømmede til Rumænien.

Fra Maj 1916 begyndte en fornyet Krigsstemning. Grev Czernin truede Jonescu med at tage hans østrigske Dekorationer fra ham, men Følgen blev kun, at Jonescu selv sendte dem tilbage. Der blev i den Anledning holdt en stor patriotisk Fest, hvor Bølgerne gik højt, og hvor det blev meddelt, at Jonescus og Filipescus Partier var sluttede sammen til en fast Enhed, med det Formaal at befri Siebenbürgen. I Juni begyndte *Brussiloffs* store Offensiv, der hurtigt førte til store Resultater; 18. Juni erobrede Russerne *Czernowitz,* Bukowinas Hovedstad, og Krigen nærmede sig stærkt til Rumæniens Grænser. Interventionisterne benyttede Lejligheden til at presse yderligere paa. De krævede Bratianus Afgang, hvis han ikke gav Signal til Krigen, og 17. Juli henvendte de sig i stærke Ord til Kongen: „Deres Majestæt! Giv os den hellige Enhed. Appellér til alle Ru-

mænere, og De vil udføre den største og skønneste Handling, der er Dem mulig... Dynastiet vil kun blive stærkt, hvis det har sine Rødder paa den anden Side af Karpatherne."

Carps og Marghilomans tyskvenlige Tilhængere arbejdede ogsaa under Højtryk for at vinde Stemningen, men mærkede, at den efterhaanden gik mere og mere imod dem. Czernin havde nu meget lidt Tillid til Bratianus Neutralitetsvillie. Sidst i Juni forberedte han sin Regering paa, at et Fredsbrud kunde ventes, naar Høsten var færdig, altsaa i den anden Halvdel af August.

Kronprins Karol af Rumænien, f. 1893.

I Virkeligheden havde Bratianu længe forhandlet med Ententen. Han forlangte, at Rusland skulde støtte ham med et Hjælpekorps, at *Sarrail* samtidig skulde angribe fra *Saloniki,* og at Rumænien skulde sikres mod et bulgarsk Angreb. Da Ententen havde givet disse Løfter — der kun meget mangelfuldt blev holdt —, forlangte han Ammunition og Kanoner, der virkelig ogsaa kom fra Rusland henimod Slutningen af Juli. Vanskeligst var Forhandlingerne om, hvor meget Rumænien skulde have af Østrig-Ungarn, og om, hvor Rumænerne skulde angribe. Selv haabede de mærkeligt nok at kunne undgaa en Krig med Bulgarien.

Begivenhederne udviklede sig nu hurtigt. 15. August angreb Sarrail Bulgarerne, og nogle Dage senere, vistnok 24. August, sluttedes *den endelige Overenskomst mellem Rumænien og Ententen.* Hvor meget Land Rumænien fik Løfte om, er næppe helt kendt og er nu ogsaa temmelig ligegyldigt. Czernin meddelte senere sin Regering, at *Rusland havde stillet Rumænien et Ultimatum 24. August* og erklæret, at dette Land maatte vælge: enten Siebenbürgen, Temesvar og Bukowina — eller øjeblikkelig Indmarche af en russisk Hær. Det er rimeligt at antage, at denne Meddelelse i det væsentlige er rigtig.

Endnu til det sidste troede dog Mange, at alt var uafgjort, særligt da

Kong Ferdinand af Bulgarien slaar *Kong Ferdinand* af Rumænien. [„Kladderadatsch".]

For Rumænien frembyder sig nu den sidste Lejlighed til at deltage i Englands Triumftog. [„Simplicissimus".]

Den italienske og den rumænske Stovleknægt i Ententens Tjeneste. [„Kladderadatsch".]

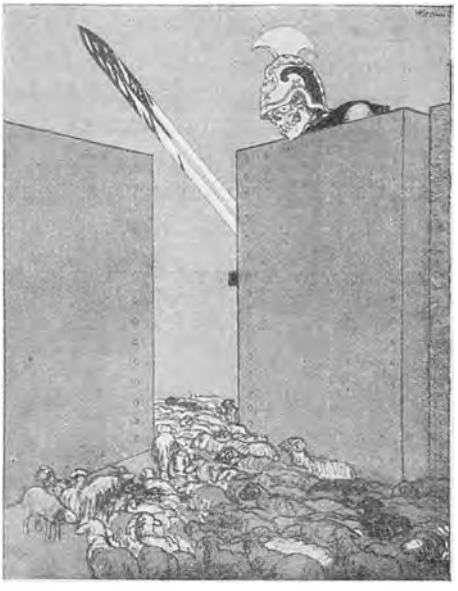

„Vær saa venlig at komme nærmere, mine rumænske Faar! Ogsaa denne Port fører til det engelske Slagteri." [„Kladderadatsch"].

Dronningen klipper det sidste Hohenzollernvaaben af sin høje Gemals Skjorte. [„Simplicissimus".]

Tyske Karikaturer over *Rumæniens* Deltagelse i Krigen.

Kongen 25. August modtog Majorescu, der lige var vendt tilbage fra Tyskland, i Audiens. 26. August fik Czernin Audiens hos Kongen, der udtalte sig meget vagt og uklart, som han plejede. Derefter henvendte Czernin sig til Bratianu, som med et mildt Udtryk førte ham aldeles bag Lyset. „Han erklærede mig paa det bestemteste, at han vilde og kunde forblive neutral; Kronraadet, der var sammenkaldt til næste Dag, vilde bevise, at han talte Sandhed. Kronraadet traadte sammen mod hans Villie, og han

Den rumænske Toldgrænse i *Predeal* (den „tidligere" ungarsk-rumænske Grænse).

troede, at Majorescu skulde afløse ham (ɔ: at Neutraliteten skulde bevares)."

Næste Dag skulde vise, at Bratianu havde talt Usandhed. Ved Kronraadet 27. Aug., mødte en Række Politikere, og Kongen meddelte dem strax, at han havde besluttet at erklære Østrig-Ungarn Krig. Nu maatte Transsilvanien befries. Han sluttede med Ordene: „Gid Rumænien maa sejre over sine Fjender, ligesom jeg har sejret over mig selv." Kronraadet var saaledes stillet overfor et *Fait accompli* og havde egentlig intet andet at gøre end sige Ja. *Endnu samme Dag kom Krigserklæringen.*

I denne betonede Rumænien, at Forbundet af 1883 havde været rent defensivt. Men Østrig-Ungarn brød Forudsætningerne ved Angrebet paa Serbien, og da ogsaa Italien traadte ud af Forbundet 1915, havde Rumænien genvundet sin Handlefrihed, og det saa nu sin Uafhængighed truet ved Østrigernes store Fremgang paa Balkan, der helt vilde bryde Ligevægten paa Halvøen. Dernæst var Forbitrelsen stor over den daarlige Maade, hvorpaa Ungarns Rumænere blev behandlede. De betragtedes som en lavere Race og underkuedes af et Mindretal. Den Harme, som denne Behandling vakte, var svær at holde nede, og den var voxet, da

Østrig-Ungarn selv under Krigen vedblev med Undertrykkelsen. Rumænien ønskede nu at faa en Ende paa Krigen ved at kaste sit Lod i Vægtskaalen.

Samtidigt udsendte Kong Ferdinand Henvendelser til Hæren og Folket og opfordrede dem til at kæmpe for et „helt og frit Rumænien fra Theiss til Havet".

Krigserklæringen blev i Bukarest hilst med stormende Begejstring og larmende Demonstrationer, hvorunder det flere Gange kom til blodige

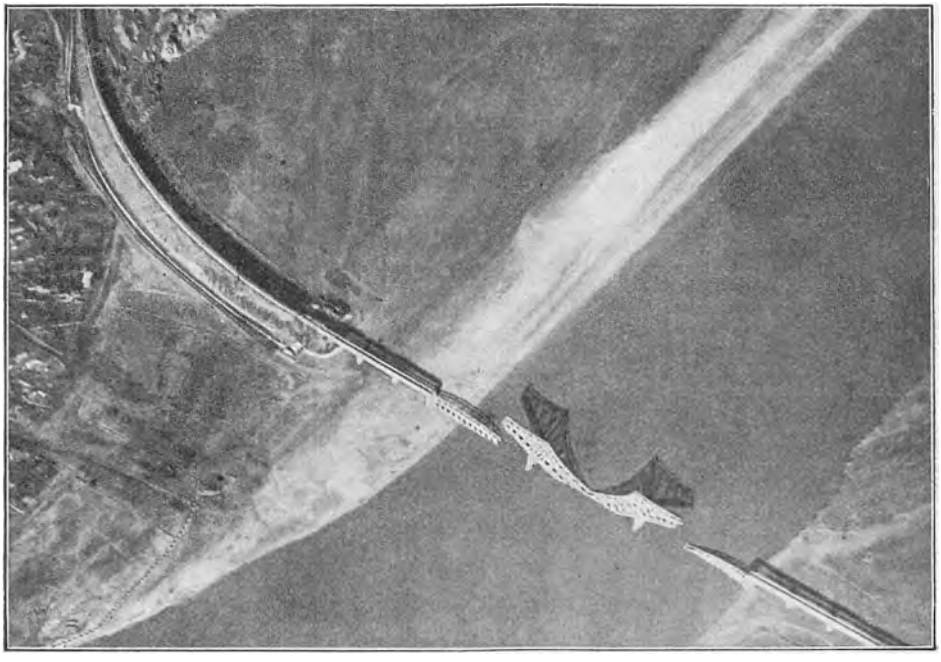

Den afbrudte *Czernavoda-Bro* over Donau set fra en tysk Flyvemaskine.

Sammenstød. Czernin klager over, at Gesandtskabspersonalet og mange Andre, i alt 150 Mennesker, blev indespærrede i Gesandtskabet i 10 Dage, behandlede som Straffefanger og daarligt ernærede. Først derefter fik de sammen med Gesandten Lov til at rejse hjem ad den lange Omvej over Haparanda—Stockholm. Mange af den østrigske Koloni led en endnu værre Medfart.

I *Wien* svarede Regeringen paa Krigserklæringen med en harmfnysende Protest, hvori det bl. a. hedder, at „Judas i Sydvest (Italien) nu har fundet et værdigt Sidestykke i Judas mod Sydøst". Stemmingen var meget trykket, især da man havde en sikker Fornemmelse af, at Grænsen ikke var forsvarligt beskyttet.

I *Berlin* kom Efterretningen om Fredsbrudet som en Bombe. Tyskland havde netop i de sidste Dage forhandlet med Rumænien om Handelsoverenskomster, og Publikum troede derfor, at der var Fred og ingen Fare. Saa meget mere blev det nu opskræmt; der gik vilde Rygter om, at andre neutrale Magter ogsaa vilde gribe til Vaaben.

Fransk Karikatur af *Czernin*.
[Efter „Le Pays de France".]

Følgende Historie kan vise, hvorledes Stemningen var:

Strax efter Begivenheden kom en ellers velunderrettet Journalist fra Centralmagterne til *Kjøbenhavn* og opsøgte en dansk Ven. Han sagde til denne: „Synes De ikke, at jeg er modig, naar jeg rejser til et Land, der er lige ved Krigen?" „Hvad mener De, vil Tyskland overfalde Danmark?" „Nej, tværtimod! Skandinavien vil overfalde Tyskland. Vi ved godt, at der i *Christiania* blev aftalt en fælles Felttogsplan, og at Danmark har staaende 120,000 Mand ved Landgrænsen." Kun med Vanskelighed lod Journalisten sig overbevise om, at Rygtet var fuldkommen urigtigt. — Det kan tilføjes, at andre Steder i Tyskland gik der Rygter om, at Danmark havde en fuldt rustet Hær paa 700,000 Mand(!) staaende parat.

Den tyske Regering handlede hurtigt. Da Krigserklæringen var bekendt, blev Forbundsraadet strax sammenkaldt. Der herskede fuldstændig Enighed paa Mødet, og Resultatet var, at *Tyskland 28. August erklærede Rumænien Krig. Bulgarien* tøvede noget længere, hele fire Dage, og da Tilliden til det ikke var stor, fortolkede Mange denne Tøven paa værste Maade. Saa opfyldt som Riget var af tyske Tropper, havde det dog intet Valg og *erklærede Rumænien Krig 1. September.* Samtidigt kom en Krigserklæring fra *Tyrkiet.* — Rumænien maatte altsaa nu regne med at faa Krig til begge Fronter, baade mod Nord og Syd. Til at modstaa denne store Fare vilde dets egne Tropper, hvor veluddannede de end kunde være, ikke slaa til. Alt kom an paa, om der i Tide kom Hjælp fra Rusland, den eneste Stat, der var i Stand til at bringe den.

Kong Ferdinand af Rumænien til Hest.

Den rumænske Hær havde det sidste Aar før Verdenskrigen været i stærk Udvikling, navnlig paa Grund af den ved *Freden i Bukarest 1913* opnaaede Befolkningsforøgelse, og af de foreliggende Oplysninger fremgaar, at den mobile rumænske Hær ved Verdenskrigens Udbrud var organiseret i 5 Armékorps og 2 Kavaleridivisioner.

Den rumænske Politiker *Nicu Filipescu*, tidligere konservativ Krigsminister, har arbejdet for Tilslutning til de Allierede. Døde kort efter Krigens Udbrud, i Efteraaret 1916.

Hvert af de 5 Armékorps bestod af:

2 Linie- og 1 Reserveinfanteridivision.

1 Kavaleribrigade med 2 Regimenter à 4 Eskadroner.

1 Artilleriregiment med 6 Batterier à 4 Stk. 10.5 cm Haubitser.

1 Pionerbataillon, 1 Sanitetskomp. m. m.

Infanteridivisionen bestod af:

2 Brigader à 2 Regimenter hvert med 6 Mitrailleuser.

1 Jægerbataillon.

1 Feltartilleribrigade med 12 Batterier à 4 Kanoner.

Hver Kavaleridivision talte: 3 Brigader med 24 Eskadroner samt 1 Bataillon ridende Artilleri.

Foruden disse Formationer fandtes:

1 Bataillon Bjergartilleri.

1 Pontonnerbataillon.

1 Jernbanebataillon.

1 Regiment Fæstningsartilleri med 11 Kompagnier samt 3 selvstændige Bataillioner med tilsammen 11 Kompagnier.

Rumænsk Kavaleri passerer Revue for Kong Ferdinand paa den rumænske „National Dag" *den 10. Maj 1916.*

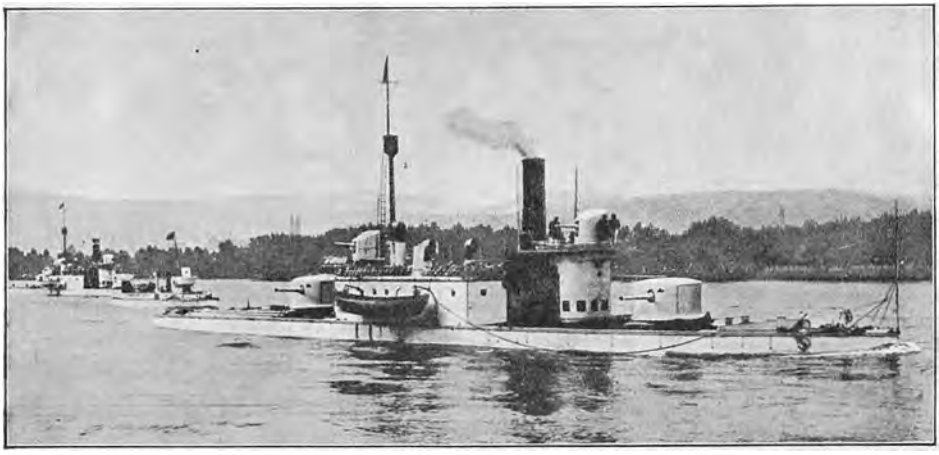

Østrigske Monitorer paa Donau.
Af disse smaa, let pansrede Kanonbaade har man i Østrig bygget en Del under Krigen. *Deplacement* c. 550 Tons, *Armering* 2 Stkr. 12 cm Kanoner, 3 Stkr. 12 cm Haubitser og 2 Stkr. 7 cm h. s. k. (korte hurtigskydende Kanoner), *Fart* 13 Knob, *Besætning* 86 Md.

Efter dette var *Krigsstyrken:* 220 Batailloner.
117 Eskadroner.
126 Feltbatterier
og special Formationerne.

Fra Verdenskrigens Udbrud og indtil Rumæniens Fredsbrud fortsattes Udviklingen af Hæren med stor Iver, navnlig med Oprettelsen af nye Reserve- og Artilleriformationer.

I December 1914 oprettedes 12 Batterier svært Artilleri, og i Sommeren 1916 forøgedes denne Styrke til 24 Batterier, som ved Fredsbruddet blev fordelt til Felthæren med 4 til hvert af de 6 Armékorps, der da blev opstillet. VI. Armékorps opstod ved en i 1913 vedtaget Forøgelse af Reservebataillonsrammerne fra 80 til 120, af hvilke de 24 Batailloner dannede det nye Korps, medens Resten fordeltes til samtlige 6 Korps, sandsynligvis som en 3. Division til hvert.

General *Iliescu*, rumænsk Krigsminister ved Krigens Udbrud i Efteraaret 1916.

Ved Rumæniens Fredsbrud bestod hvert af de 6 Armékorps bl. a. af:

42 Infanteribatailloner, 24 Felt-, 6 — 10.5 cm Haubits- og 4 svære Batterier — ialt 34 Batterier med 136 Stk. Skyts, og hele *den rumænske Felthær* kan efter dette anslaaes til *c. 600,000 Mand.*

Før Verdenskrigen vurderedes den rumænske Hær almindeligt som en lille, vel skolet, vel udrustet og meget brugbar Styrke, men uden Muligheder for Udvikling, da Rammerne var ret svage.

Rumænsk Maskingeværafdeling rykker i Stilling.

Det vil af det foregaaende ses, at Antallet af Reserveafdelinger netop forøgedes meget stærkt umiddelbart før Fredsbruddet, og det maa antages, at Linieafdelingernes Rammer derved svækkedes i al for høj Grad, ligesom Afdelingerne blev af meget forskellig Værdi, og de højere Enheder var slet ikke sammenarbejdede, hvilket sikkert har været en meget medvirkende Aarsag til den rumænske Hærs Nederlag, hvortil dog navnlig bidrog Mangel paa svært Artilleri, Maskinskyts, Flyvemaskiner og tilstrækkelige Ammunitionsforsyninger. Paa alle disse Omraader havde Rumænien i de forløbne Krigsaar været henvist til Indførsler fra krigsførende Lande, navnlig fra Rusland, og følgelig var Behovet langt fra blevet tilfredsstillet, ja man vil endog vide, at den daværende russiske Ministerpræsident *Stürmer* gjorde alt for at hindre Tilførsler til den rumænske Hær, da den endelig var i Krig. Ammunitionstog, bestemt for Rumænien, blev efter Ordre fra Petrograd forsinkede eller ført ind paa Sidespor og standsede, og der er Grund til at tro, at de daværende russiske Magthavere netop tilsigtede et rumænsk Nederlag som et Led i Bestræbelserne for en Separatfred mellem Rusland og Centralmagterne.

Af de anførte Grunde, men navnlig fordi *den rumænske Felttogsplan var uheldig fra Begyndelsen*, blev — som vi skal paavise i det følgende Kapitel — Rumæniens Skæbne meget hurtig beseglet.

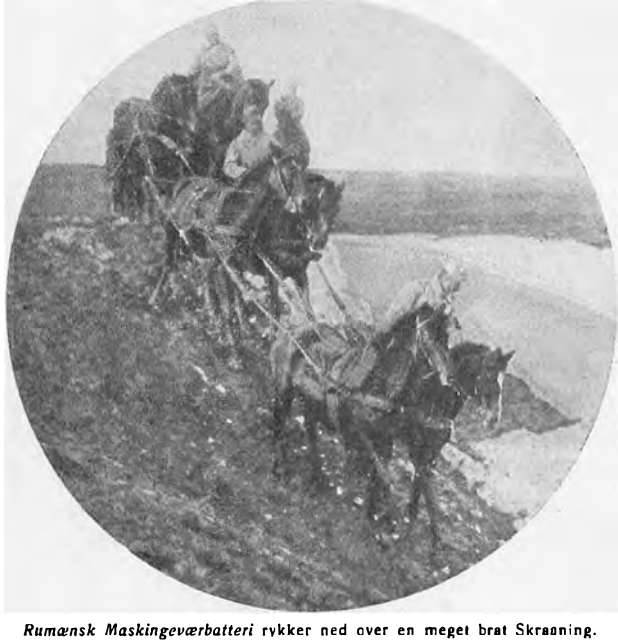

Rumænsk Maskingeværbatteri rykker ned over en meget brat Skraaning.

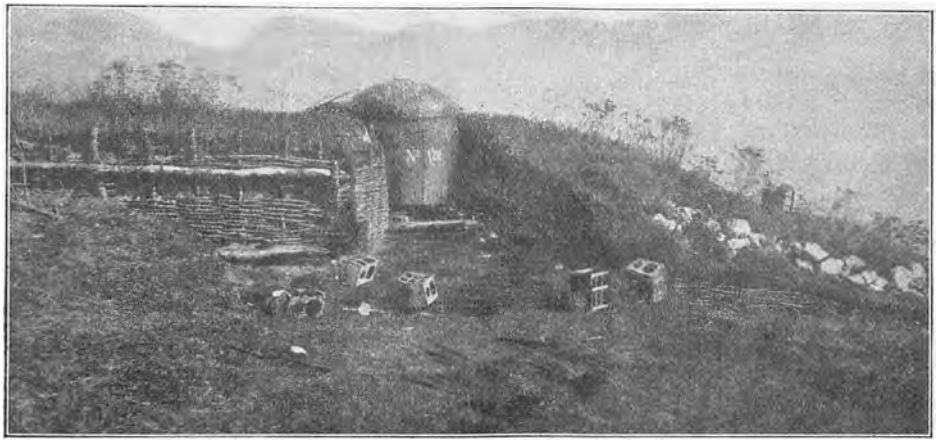

Transportabelt Pansertaarn til en let hurtigskydende Kanon indbygget i en rumænsk Stilling.

XIII.

Den rumænske Front indtil Januar 1917.

Rumæniens strategiske Stilling. Opmarchen og Indrykningen i Siebenbürgen. (Se Kortbilag Nr. 11.)

RUMÆNIEN frembød med sin c. 1200 km lange Grænsefront mod Centralmagterne og disses Forbundsfælle Bulgarien et meget saarbart Maal, idet disse Magter ifølge deres Beliggenhed kunde rette samtidige og koncentrisk virkende Angreb mod det rumænske Territorium fra Nord, Vest og Syd og saaledes bringe den rumænske Hær i en meget vanskelig Situation. Ved Besættelsen i 1913 af det tidligere bulgarske Territorium *Dobrudscha* havde Rumænien skabt sig en offensiv Position, idet der fra Linien *Tutrakan—Dobrič* kunde føres betydelige Kræfter mod Bulgarien uden der at træffe betydende Terrainhindringer. Mod *Siebenbürgen*, som omsluttes af Rumænien, var der ogsaa Muligheder for en Offensiv mod Østrig-Ungarn, og da Russerne netop paa dette Tidspunkt stod i *Skovkarpatherne*, var den nordlige Flanke sikret.

Det rumænske Landbefæstningssystem bestod af Centralfæstningen *Bukarest* og den befæstede *Sereth Linie*, hvilken sidste dog var anlagt med et Indbrud nordfra for Øje. Endvidere de nye brohovedagtige Anlæg ved *Tutrakan, Silistria* og *Cernavoda*, der under en eventuel rumænsk Offensiv mod Syd skulde sikre Forbindelserne over Donau. Hele Systemet svarede imidlertid slet ikke til den Situation, der forelaa ved Rumæniens Indtræden i Krigen.

Forinden Opmarchen kunde iværksættes stod den rumænske Hærledelse overfor Valget mellem 2 forskellige Felttogsplaner.

Hovedkræfterne kunde sættes ind *mod Siebenbürgen*, hvorved den politisk vigtige Opgave at frigøre dérboende Rumænere maaske kunde løses, samtidig med at et Samarbejde med Russernes sydlige Fløjgruppe i Skovkarpatherne kunde bringe Østrigerne i en vanskelig Situation og i høj Grad bidrage til at lette de russiske Hæres Indrykning i Ungarn. Det er derfor hævet over enhver Tvivl, at Russerne har været meget ivrige

Passene efterses ved *en østrigsk Postering i Siebenbürgen.*

for at paavirke den rumænske Hærledelse i Retning af denne Felttogsplan, og de kunde gøre det med saa meget større Vægt, som den direkte Støtte saavel med Hensyn til Tropper som Materiel kun kunde ydes af Russerne.

Den anden Plan, der frembød sig, var at rette et kraftigt Stød *mod Bulgarien* i nøje Samvirken med de Allieredes Salonikihær. Fremrykningen kunde her foregaa enten gennem *Dobrudscha* i Forbindelse med de ved Donau Deltaet staaende russiske Styrker, eller ogsaa over Donau ved *Tutrakan* og *Silistria* samt længere mod Vest, og jo vestligere Stødet blev rettet, desto mere direkte vilde det have truet Centralmagternes Forbindelse med Balkan.

Et kraftigt Pres paa den bulgarske Nordfront vilde sandsynligvis have tvunget Bulgarerne til at svække Sydfronten og derved lettet en offensiv Bevægelse for Salonikihæren. Et heldigt Udfald af disse to Bevægelser vilde have kunnet medføre en Lammelse af Bulgarien og en Afbrydelse

af Centralmagternes Forbindelse Wien—Constantinopel, hvilket vilde have været nøje indpasset i de Allieredes Interesser og af afgørende Betydning for Krigens Udfald. Balkanlandene og tildels Tyrkiet faar nemlig store Mængder Krigsmateriel fra Tyskland og Østrig-Ungarn, medens disse Lande til Gengæld forsynes med Raastoffer og Levnedsmidler fra Balkan. Den hermed forbundne Trafik er knyttet til Donau og Jernbanerne *Belgrad—Niš* og *Temesvar—Orsova—Niš.*

Den første Plan, hvorved Rumæniens politiske Aspirationer tilsyneladende hurtigst kunde realiseres, fandt imidlertid de fleste Tilhængere blandt Regeringens Medlemmer, og i Haab om at kunne udnytte det Forspring som en fuldstændig Overraskelse vilde bringe, havde den rumænske Overkommando længe før Fredsbruddet truffet Forberedelser til *Opmarchen mod Siebenbürgen*, og man regnede paa rumænsk Side med Muligheden af at kunne naa helt frem til *Maros* Linien, inden Østrigerne kunde dæmme op for Angrebet. Var denne Linie først naaet, vilde Frontudstrækningen blive betydelig kortere end selve Grænsefronten, og der kunde derefter blive Tale om en Operation mod Syd. Som man ser, maatte *Forudsætningen for denne Plans Gennemførelse være, at Rumænernes defensive Front langs Donau og i Dobrudscha kunde modstaa Trykket sydfra, indtil det første Maal mod Nord var naaet; men dette var langtfra Tilfældet, og derfor blev hele Felttoget saa skæbnesvangert for Rumænien.*

Det rumænske Kastel i Gymies Passet.

Ved Fredsbruddet *den 27. August 1916* stod den rumænske Hær fordelt i 4 Arméer, hvoraf de 3 var opmarcheret mod Siebenbürgen:

4. Armé under General *Presan* paa højre Fløj i *Moldau* paa begge Sider af *Gyimes* Passet.

2. Armé under General *Crainiceanu* mellem *Focsani* og *Campolung* med *Kronstadt* (Brasso) som første Maal.

1. Armé under General *Avarescu* i *Alts* og *Jius* Floddale med Front dels mod Nord mod *Hermannstadt* og dels mod Vest (c. 1 Division)mod *Orsova.*

General *Crainiceaunu*, Chef for *den rumænske 2. Armée.*

3. Armé under General *Aslan* stod i *Dobrudscha*, medens svage Styrker sikrede langs Donau særlig sydvest for Bukarest.

Betydelige *russiske Styrker* stod paa dette Tidspunkt i *Bessarabien.*

General *Coanda*, Chef for den rumænske Divlsion, der rykkede mod *Orsova.*

Den rumænske Hærs Fremrykning begyndte allerede Natten til *den 28. August 1916*, endnu før de østrigske Tropper langs Grænsen havde faaet Meddelelse om Krigserklæringen.

Det pludselige Fremstød kom Centalmagterne overraskende, og de Forberedelser, der var paabegyndt for at møde et rumænsk Angreb, som først ventedes senere, var ganske utilstrækkelige. Forsvarsstyrken bestod af c. 60 Landstormsbatailloner under *Ærkehertug Karls* Kommando — paa en Front af c. 600 km, og saaledes som Styrkeforholdene var, maatte de østrig-ungarske Tropper overalt gaa tilbage for Rumænerne, hvis første Maal var de forskellige Bjergpas langs Grænsen og dernæst den Jernbane, der løber parallelt med Grænsen over *Fogaras—Kronstadt* mod *Gyimes Passet* mod Nord.

1. rumænske Armé benyttede det c. 350 m høje, men overordentlige snævre *Røde Taarn* Pas, hvorigennem en Jernbane fører til Hermannstadt, samt de vestligere Pas: *Szurduk* og *Vulkan* mod *Hatszeg* og *Petroseny*. Nord for disse Pas frembyder det skovklædte Bjergterrain gode Betingelser for et haardnakket Forsvar. Divisionen mod Orsova mødte kraftig Modstand.

General *Avarescu*. Chef for den *rumænske 1. Armée* senere *Overgeneral. A.* er avanceret fra Geleddet og nyder stor Anseelse saavel i Hæren som blandt Befolkningen.

2. rumænske Armé rykkede over

General *Presan*, Chef for *den rumænske 4. Armée. P.* førte senere Offensiven mod den tyske Donauarmée syd for Bukarest.

Oitoz, Bodza (Busau) og *Predal* (1040 m) Passene, gennem det sidstnævnte fører en Jernbane frem til Kronstadt.

For 4. rumænske Armé stod følgende Fremrykningslinier aabne: *Tolgyes, Beka* og *Gymies* Passene.

Uden alvorlige Kampe rømmede de østrig-ungarske Tropper et Bælte langs Grænsen, der varierede i Bredde fra 30—60 km, og i dette Omraade ligger de største Byer i Siebenbürgen nemlig: *Kronstadt, Hermannstadt* og *Petroseny*. Ved *Orsova* udkæmpedes et 5 Dages Slag, der endte med Østrigernes Nederlag. Udover *Herkulesbad* naaede Rumænerne dog ikke, skønt der blev kæmpet haardt i denne Egn, men det var lykkedes dem at standse Trafikken paa Donau.

Parti af de store *Kornsilopakhuse* og *Elevatorer* ved *Constanza*.

Imidlertid vandt ogsaa 4. rumænske Armé lidt efter lidt frem langs *Maros, St. og Lille Kokel* samt *Alt* Flodernes Dalstrøg, og efter at Østrigerne var slaaet den 7. *September* ved *Czik-Szereda* i Øvre-Alt Dal gik Rumænernes Linie i Hovedsagen fra *Dorna Watra*, hvor de var i Forbindelse med den russiske Fløjarmée, over *Czik-Szereda, Fogaras, Hermannstadt, Hatszeg* til *Orsova*. I denne Linie standsede Fremrykningen. Tyske og østrigske Forstærkninger blev i stor Hast sendt frem i Siebenbürgen og blev i Midten af September sat ind i Kampene mod Rumænerne. De gik strax over til Angreb i Egnen om Hatszeg—Petroseny, og allerede *den 20. September* naaede tyske Tropper frem paa rumænsk Territorium. Samtidig var Forholdene blevet meget vanskelige for de russisk-rumænske Styrker i *Dobrudscha*.

Felttoget i Dobrudscha.

Den rumænske 3. Armée bestod af 4. Divisioner og var forstærket med 1 russisk og 1 blandet russisk-serbisk Division.

Centralmagterne havde af Hensyn til Betydningen af at opretholde Forbindelsen med Balkan samlet Tropper til Forsvar mod et eventuelt

Oberst *Luckoff*, efter General Jostoffs Død Efteraaret 1916 *Chef for den bulgarske Generalstab.*

rumænsk-russisk Fremstød fra Dobrudscha. Oprindelig bestod denne Styrke kun af nogle bulgarske og tyske Afdelinger; men allerede i de første Dage af September kom det første Regiment af de tyrkiske Divisioner, som blev dirigeret mod Rumænerne, og yderligere Forstærkninger af tyske, østrigske, bulgarske og tyrkiske Tropper indtraf lidt efter lidt, uden at de dog alle fandt Anvendelse i *Dobrudschafelttoget.*

Den 28. August overtog Generalfeltmarschal *v. Mackensen* med General *v. Tappen* som Stabschef, Kommandoen over den 700 km lange Front langs Donau og Dobrudschas Grænse.

Det var *v. Mackensens første Opgave* at forhindre en eventuel rumænsk-russisk Fremmarche fra Dobrudscha, medens *Hovedopgaven* var at trænge over Donau og i Forbindelse med et tysk-østrigsk Angreb fra Siebenbürgen at opsøge og slaa den rumænske Hær afgørende.

Dobrudscha er et fladt, svagt bølgeformet, træløst Landskab, hvor de lave Lerhytter i de spredte Landsbyer hæver sig næsten umærkeligt over Terrainet. Jorden er overordentlig frugtbar. Der findes kun faa Byer. Langs Donau ligger *Tutrakan, Silistria, Rasova, Cernavoda* og *Harsova*, og ved Kysten findes Rumæniens vigtigste Udførselshavn, *Constanza*, der ved Jernbanen over *Medjidia* staar i Forbindelse med Cernavoda, hvor en c. 20 km lang Brokonstruktion fører over Donau. Længst mod Nord er Landet mere kuperet og naar c. 400 m Højde; men baade øst og vest for disse Højdedrag strækker sig brede Sumpbælter langs Donau og langs Sortehavet.

Af Hensyn til den russiske Koncentration i Bessarabien, maatte v. Mackensen handle hurtigt og søge at slaa Fjenden, inden de russiske Hovedstyrker kunde naa frem. Hans Styrke bestod af 2 bulgarske Kavaleridivisioner, 3 bulgarske Inf. Divisioner (Nr. 1, 4 og 6), 2 tyske Divisioner (Nr. 217 og 105), medens 2 tyrkiske Divisioner var under Vejs. Dertil kom et kraftigt Artilleri, der var Rumænernes langt overlegent.

Hilmi Pascha, Chef for det *tyrkiske Troppekontingent i Dobrudscha.*

General *Kisselow*, Chef for 6. bulgarske Division, Tutrakans Erobrer.

En mindre højre Kolonne skulde tage *Dobrič* og derefter føre en henholdende Kamp, medens en større venstre Kolonne skulde rykke frem mod Øst med venstre Fløj støttet til Donau. Denne Kolonnes første Maal var *Tutrakan* og *Silistria*.

Den 1. September erklærede Bulgarien Rumænien Krig, og samme Dag fik 3. rumænske Armé Ordre til strax at gaa over Grænsen. Men Bulgarerne kastede hurtigt de rumænske Forposter, og efter en heftig 3 Dages Kamp besatte en bulgarsk Brigade *Dobrič*. Her kæmpede Bulgarerne første Gang med Russerne. Langs Donau var den venstre Fløjgruppe rykket frem, og *den 5. September* stod alt klart til Angreb paa Værkerne syd for Tutrakan. Stormen gennemførtes med stor Kraft og Energi, og i Løbet af den 5. var Hovedstillingen erobret, og den 6. rykkede Angriberne ind i Byen. Af de 41 Bataillonen, 6 Eskadroner og 20 Batterier, som havde deltaget i Forsvaret, faldt ikke mindre end 400 Officerer og 28,000 Mand i Centralmagtstroppernes Hænder, og der erobredes c. 100 Stkr. Skyts. Endvidere var Rumænernes Tab af Døde og Saarede meget betydeligt, navnlig under Overgangen over Donau.

Imidlertid blev de rumænsk-russiske Angreb mod Dobrič fornyet, og Stillingen var vanskelig for Bulgarerne. Derfor beordres venstre Kolonne til at fremskynde Fremrykningen, og det lykkedes den at overrumple og tage *Silistria* den 9. September. Besætningstropperne reddede sig for en stor Dels vedkommende over Donau.

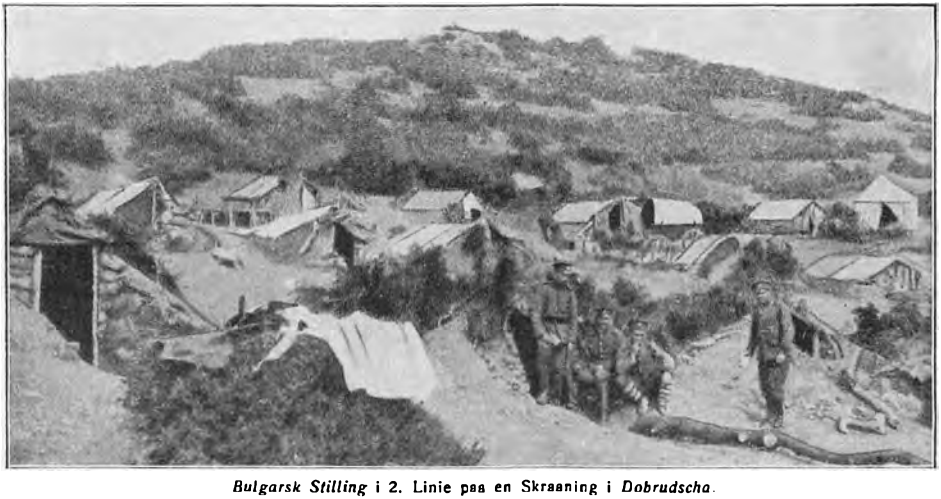

Bulgarsk Stilling i 2. Linie paa en Skraaning i *Dobrudscha*.

Kirken i Gyöngyes, i Siebenbürgen, blev stærkt medtaget under de der stedfundne Kampe.

Ved Silistria begynder de store Sumpstrækninger paa venstre Donaubred, og Floden danner herfra en fortrinlig Flankesikring. Medens det rumænske Artilleri paa venstre Bred vest for dette Sted havde kunnet gribe ind i Kampene paa højre Bred, saa var det nu kun de rumænske Monitorer, der kunde genere den tysk-bulgarske Fremtrængen langs Donau.

Ved Erobringen af Tutrakan og Silistria var *den rumænske Plan om en Fremtrængen over Donau paa disse Steder tilintetgjort.* Hertil kom, at Fronten var saa meget forkortet, at den videre Fremtrængen mod Jern-

Tysk og bulgarsk Kavaleri hugger ind paa de flygtende rumænske Kolonner efter Slaget ved *Dobrič.*

banelinien: *Cernavoda—Constanza* kunde foregaa frontalt. Modstanden maatte naturligvis forudsættes at vokse, efterhaanden som Rummet indsnevredes. Forfølgelsen blev strax iværksat, og intet syntes at kunne standse de tysk-bulgarske Troppers energiske Fremmarche, skønt Forsyningstjenesten var uhyre vanskelig i disse vejfattige Egne.

Jo længere Angriberen naaede frem langs Donau mod Nordøst, desto vanskeligere blev Stillingen for de rumænsk-russiske Styrker ved Dobrič mod Øst. I Midten af September dirigeredes Forstærkninger frem til den rumænske højre Fløj, og man forsøgte at standse Angriberen i Linien: *Oltina—Kara Omer;* men efter en 3 Dages Kamp maatte Rumænerne gaa tilbage, og Forfølgningen var saa energisk, at det først ved *Rasova* lykkedes dem at tage Stilling. Nu maatte de Allierede ved *Dobrič* tiltræde en hurtig Retraite for ikke at blive klemt ud mod Havet, og Tilbagegangen blev stærkt trængt af de i voldsomme Marcher forfølgende Bulgarer,

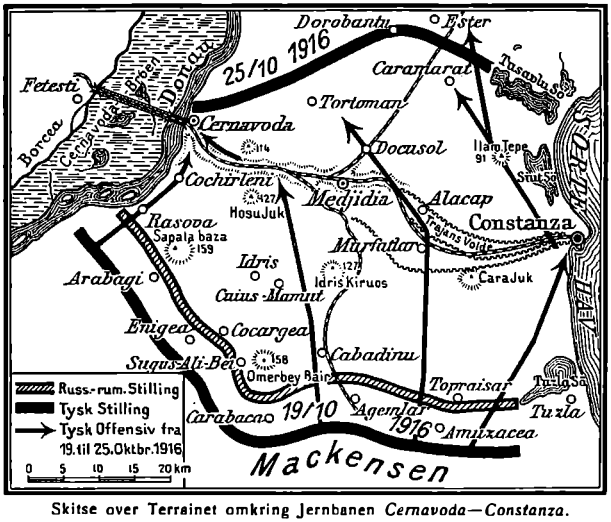

Skitse over Terrainet omkring Jernbanen *Cernavoda—Constanza.*

selv friske rumænske Tropper, der lige var ankommet til Dobrudscha, blev revet med tilbage.

Først i Linien: *Rasova—Cabadinu—Topraisar—Tuzla* blev de vigende Troppestyrker optaget af nye rumænske og russiske Afdelinger, som i et 4 Dages Slag *16.—19. September* bragte v. Mackensen til at standse, og Kampene blev nu staaende her c. 1 Maaned.

Centralmagtstroppernes Etapelinier maatte bringes i Orden, og Forsyninger samt Artilleri skulde føres frem, inden det næste Fremstød kunde finde Sted. Begge Modstandere fik betydelige Forstærkninger, og en Tid var det endog de Allierede, der foretog forskellige Angreb paa de tyskbulgarske Linier, særlig ved *Topraisar.* Samtidig trængte 2—3 rumænske Brigader over Donau paa en Pontonbro mellem *Rustschuk* og Tutrakan for at angribe de bulgarske Forbindelseslinier i Ryggen paa Centralmagtstropperne, men Angrebet blev meget hurtigt imødegaaet fra alle Kanter, og med betydelige Tab maatte de rumænske Tropper redde sig tilbage over Floden, hvor Pontonbroen var bleven ødelagt af østrigske Flodfartøjer.

Den rumænsk—russisk—serbiske Stilling syd for Jernbanen Cernavoda—Constanza var indrettet i flere Linier og forsynet med et ret kraftigt Artilleri. Terrainet foran Stillingen var aabent og overskueligt, og hele Front-

Bulgarsk Landstormsmandskab paa Banebevogtning i *Dobrudscha.*

udstrækningen var c. 70 km. Stillingen var besat med 4 rumænske, 2 russiske, og 1 serbisk Division, 1 russisk Kavaleridivision og 1 rumænsk Kavaleribrigade, og kort Tid før Angrebet fandt Sted, forstærkedes Besætningen yderligere med 1 russisk Armékorps og 1 Skyttedivision.

Den 19. Oktober Kl. 7 Form. lod v. Mackensen Angrebet gaa løs paa hele Fronten, efter at Artilleriet havde virket hele *den 18.* Paa højre Fløj kom bulgarsk Kavaleri og længere mod Vest bulgarsk Infanteri. Tyrkiske Divisioner kæmpede med Russerne, medens tyske Afdelinger fik den vanskeligste Opgave: at angribe det stærkt udbyggede *Topraisar*, hvor Gennembruddet fandt Sted.

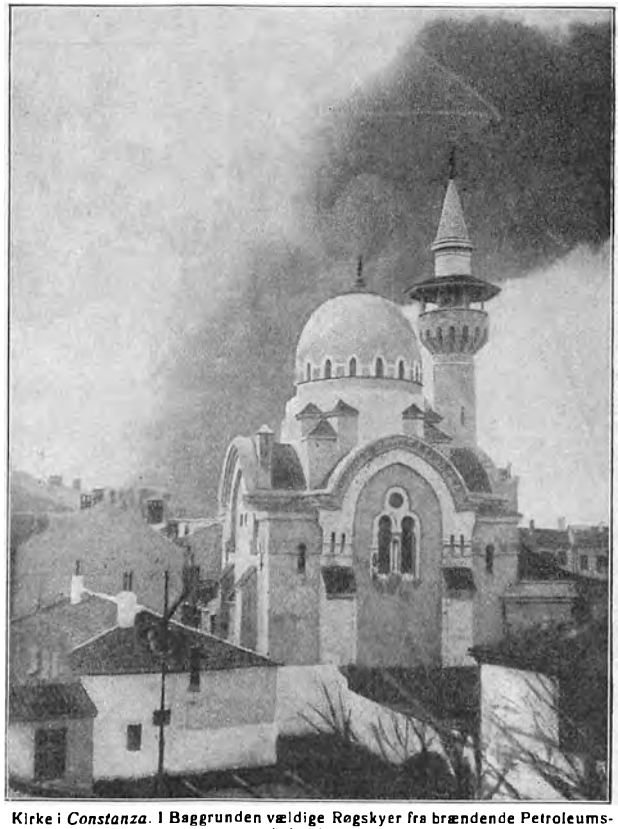

Kirke i *Constanza*. I Baggrunden vældige Røgskyer fra brændende Petroleumsbeholdere.

I 3 Dage rasede Kampen uafbrudt med stor Heftighed. Da var det ude med Forsvarernes Modstandskraft, og de maatte gaa tilbage. Under Retraiten, som snart udartede til vild Flugt tilføjede det tyskbulgarske Artilleri de flygtende Skarer svære Tab. Forgæves huggede det russiske Kavaleri ind for at tvinge de oprevne Afdelinger til at standse.

Den af *v. Mackensens* Armée vundne *Sejr var afgørende*, men det gjaldt om at udnytte den fuldt ud, hvorfor den mest energiske Forfølgelse blev iværksat allerede ud paa Eftermiddagen den 21. mod Jernbanen *Cernavoda—Constanza*. De vigende Tropper fik end ikke Lejlighed til at gøre Modstand i de foran Constanza forberedte Stillinger, og *den 23. Oktober* blev denne By besat af tyske og bulgarske Tropper.

Betydelige Forraad af alle Slags faldt i Sejrherrernes Hænder; men det var dog lykkedes de Flygtende at antænde en Del af de store Benzin- og Olielagre, der fandtes i Byen.

Faa Dage efter Erobringen af Constanza blev ogsaa *Medjidia* og *Ra-*

sova besat, og i Ilmarcher gik det mod *Cernavoda*, der *blev fuldstændig overrumplet* og taget *den 25. Oktober*. Jernbanebroen over Donau blev kun delvis ødelagt af Rumænerne.

Nu var hele *Jernbanelinien Cernavoda—Constanza i Centralmagternes Besiddelse*, og tiltrods for at der var gaaet Tog efter Tog over Donau, blev dog betydelig Mængder Jernbanemateriel efterladt og taget af Erobrerne.

Rumænske Fanger opstillet i *det tyrkiske Krigsministeriums Gaard i Konstantinopel.*

De slagne Troppers Tilbagetog foregik for de russisk-serbiske Afdelingers vedkommende mod *Tulcea*, medens de rumænske dirigeredes mod *Harsova* og *Braila*, hvor man ventede Forstærkninger. En mindre Styrke slap over Donau ved Cernavoda. Da Centralmagterne ikke foreløbig vilde trænge udover Linien Cernavoda—Constanza, blev der indrettet en defensiv Front noget nord for denne Linie, og til Sikring af Forsvarsarbejderne blev bulgarske og tyske Kavaleri- og Infanteridetachementer fremsendt mod Nord. Stillingen, der frembød gode Betingelser for et sejgt Forsvar, var kun c. 60 km lang.

Saasnart de vigtigste Forsvarsarbejder i Stillingen var tilendebragt, blev de fremsendte Sikringsdele trukket tilbage, hvorpaa russisk-rumænske Styrker fulgte langsomt efter mod Syd.

General *Sakharoff*, en af *Brussiloffs* tidligere Underførere, havde nu overtaget Kommandoen over de Allieredes Troppestyrker i Dobrudscha.

Hermed var Dobrudscha Felttoget bragt til Afslutning.

I Løbet af 2 Maaneder var det lykkedes Centralmagterne med forholdsvis smaa Styrker at rense hele den sydlige Del af Dobrudscha indtil Linien: Cernavoda—Constanza, der var det foreløbige Maal.

v. Mackensen skulde nu optræde defensivt i Dobrudscha for med den størst mulige Styrke at gaa over Donau og sammen med *v. Falkenhayns 9. Armé*, der trængte frem gennem de transsylvanske Alper, at angribe *Bukarest* og derefter fuldende Rumæniens Nederlag.

General *Arz v. Strausenburg* Chef for den østrigske Armé i Siebenbürgen.

De Allierede mistede i dette Felttog c. 38000 Fanger, 170 Stkr. Skyts, hvoraf 38 svære Kanoner, og 170 Mitrailleuser foruden en Mængde Materiel. Det er imidlertid paafaldende, saa ringe Tabene og Byttet har været efter Tutrakans Fald, skønt de Allierede overalt kæmpede haardnakket og ofte holdt Stillingerne ret længe.

Rumænerne kastes tilbage fra Siebenbürgen.

Det var en almindelig udbredt Anskuelse, at de Allieredes samtidige Angreb i 1916 baade paa Vestfronten ved *Somme*, i *Galizien* og paa *den italienske*

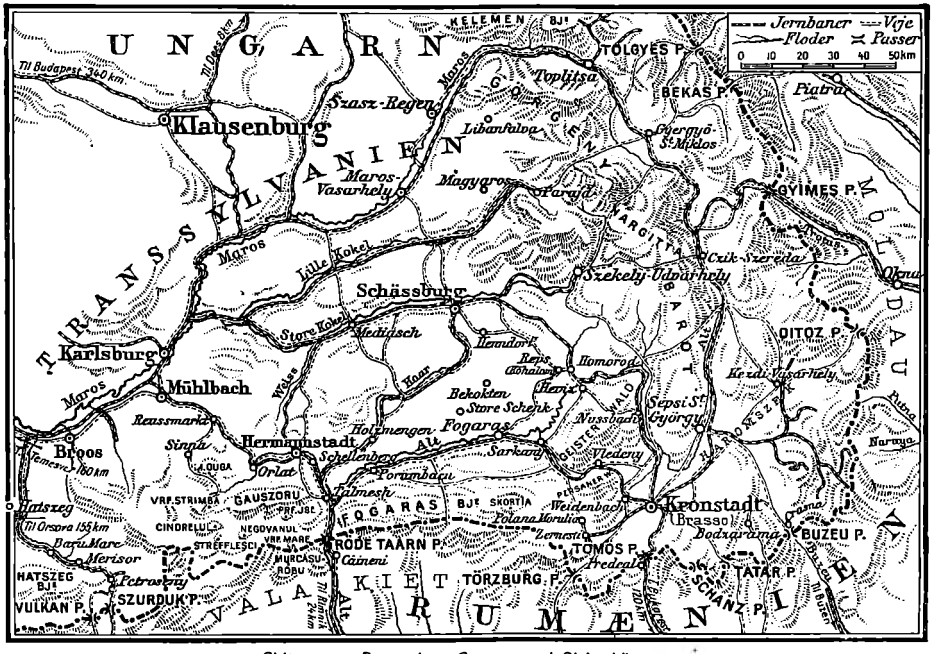

Skitse over *Rumæniens Grænse mod Siebenbürgen,*

Generalløjtnant *Krafft v. Delmensingen*, Chef for det bayerske Alpekorps, der rykkede over Røde Taarn Passet ind i Rumænien.

Front havde fastholdt saa mange tysk-østrigske Tropper, at Centralmagterne ikke vilde kunde samle tilstrækkelige Styrker til en Offensiv mod Rumænien fra Vest; men den tyske Generalstab havde fundet Midler til at opstille nye Hærled, idet adskillige Divisioner med 4 Regimenter maatte afgive det ene, og Regimenterne paa 4 Bataillioner afgav 1 Bataillon, og endelig sørgedes der for en absolut artilleristisk Overlegenhed, samt en stærk Tildeling af Flyvere. Paa denne Maade lykkedes det at skabe de to Arméer, der skulde begynde Fremrykningen mod Rumænerne i Siebenbürgen.

Henimod Midten af September opmarcherede en tysk-østigsk Armée (7.) under General *Arz von Strausenburg* mod den østlige Grænse i Siebenbürgen, hvor den 4. rumænske Armé var under Fremrykning, medens Hovedgruppen den 9. tysk-østrigske Armé under General *v. Falkenhayn* opmarcherede omkring Temesvar i Ungarn. Denne Armé bestod foruden af østrig-ungarske Tropper tillige af 8 tyske Divisioner (Nr. 89, 187, 48 Res., 76 Res., 10., 11. og 12. bayerske og 8. bay. Res.) samt det bayerske Alpekorps, der særlig egnede sig for Bjergkamp, og som hidtil havde hørt under den tyske Kronprins' Hærgruppe i Frankrig.

v. Falkenhayn disponerede over c. 250,000 Md., og det maa formodes, at det tilsigtedes her at give Generalen Lejlighed til at vinde en virkelig Sejr. Hans Stjerne var nemlig begyndt at dale stærkt efter de mislykkede store Foretagender paa Vestfronten (Offensiven mod Calais 1914 og Verdun 1916), for hvilke v. Falkenhayn havde været den ivrigste Talsmand.

Den 19. September overtog v. Falkenhayn Kommandoen over den ovennævnte Styrke, der som Modstander havde 1. rumænske Armé, og han havde bestemt at føre Hovedstødet frem fra *Hermannstadt*, hvor 2 rumænske Divisioner led et Nederlag allerede den 22. September; men de afgørende Kampe begyndte dog først den 26. syd for Byen. Gennem det c. 50 km syd for Hermannstadt værende snævre *Røde Taarn Pas* førte de rumænske Troppers eneste Tilførselslinie, kunde dette Pas besættes i Ryggen paa den rumænske 1. Armés Avantgarde, vilde et Nederlag ved Hermannstadt være en Katastrofe for denne. v. Falkenhayn lod nu en Styrke beskæftige Rumænerne i Fronten og sendte samtidig (den 22.) det bayerske Alpekorps under General *Krafft v. Delmensingen* i en Bue mod Vest over de c. 2000 m høje *Gauszoru Bjerge* frem mod Røde Taarn

Passet, som disse Elitetropper naaede den 26. efter en overordentlig smuk Marchydelse, i en bidende Kulde og over et overordentlig vanskeligt Bjergterrain, hvor Rumænerne ingen Sikring havde. Passet, der uvist af hvilken Grund, ikke var besat med rumænske Styrker af Betydning, blev nu besat af Bayerne med Front baade mod Nord og Syd.

Medens den rumænske 1. Armé fastholdt Stillingerne syd for Hermannstadt, var 2. Armé venste Fløj under Fremrykning fra *Fogaras* mod *Schässburg,* og denne Fremrykning rummede en stor Fare for v. Falken-

En af Rumænerne under *Tilbagetoget fra Siebenbürgen* efterladt Vognpark.

hayns venstre Fløj, endvidere kunde Rumænerne ved Hermannstadt vige ud gennem Alt Dalen mod Øst, begge disse Muligheder maatte forhindres, og en stærk kombineret tysk-østrigsk Kavaleristyrke blev i den Hensigt skudt frem i Alt Dalen som en Kile mellem de to rumænske Hære. Nu var Brikkerne paa Plads, Spillet kunde begynde.

Den 27. September brød det tyske Hovedangreb frem mod de rumænske Afdelinger under General *Manolescu*, der kæmpede med Fortvivlelsens Mod, og som ifølge en Befaling, der uheldigvis var opsnappet af Tyskerne, skulde forsvare Stillingerne til sidste Mand, da 2. rumænske Armé vilde komme til Hjælp. Trods tapper Modstand maatte Rumænerne vige for de overlegne Angribere, og lidt efter lidt trængtes de tilbage langs Alt Dalen henimod Røde Taarn Passet, hvor det bayerske Alpekorps allerede spærrede Tilbagetogslinien. I denne Dal opstod nu et ubeskriveligt Virvar af Mennesker, Dyr og Køretøjer. Fra alle Sider strømmede de flygtende

Kolonner sammen i den snævre Dal, hvor Alpekorpset modtog dem med en tilintetgørende Ild. Omtrent *3 rumænske Divisioner* (c. 40 Batailloner og 16 Feltbatterier) *blev oprevet under Kampene mellem Hermannstadt og Røde Taarn Passet i Dagene den 26.—30.* September 1916.

En af Rumænerne efter *Slaget ved Kronstadt forladt Stilling.*

De Forsøg, rumænske Styrker gjorde paa at aabne Røde Taarn Passet sydfra, lykkedes lige saa lidt som de Angreb, 2. rumænske Armé førte frem fra Fogaras Bjergene. Kun i Egnen om *Szekely-Udvarhely* kom Rumænerne lidt frem, og den 3. Oktober slog de en østrigsk Kavaleristyrke nord for *Bekokten.* v. Falkenhayn lod nu Alpekorpset overtage Sikringen af Sydfronten og vendte sig med Hovedstyrken af 9. Armé mod Nordøst for at drive 2. rumænske Armé tilbage over Grænsen. Fremrykningen foregik mod hele det rumænske Frontafsnit fra *Fogaras* over *Henndorf* til henimod *Schässburg*, og allerede den 3. Oktober indledes Kampen ved Fogaras.

Den rumænske General *Crainiceanu* havde imidlertid besluttet at gaa

Russisk Infanteri og svært Artilleri passerer en rumænsk By paa Vej til Fronten.

tilbage langs Alt Floden til det stærke Terrainafsnit *Geisterwald*, nordvest for Kronstadt, og først optage Kampen dér. Men de tysk-østrigske Troppers Fremrykning skete saa hurtigt, at de i Kampene den 5. og 6. Oktober trængte Rumænerne tilbage fra Stilling til Stilling. Crainiceanu haabede nu at kunne standse Modstanderens Fremrykning paa de Højder, der strækker sig paa begge Sider af *Kronstadt*, hvortil der var ført Forstærkninger

Episode fra *det bayerske Alpekorps Angreb* paa de rumænske Stillinger i *Rode Taarn Passet*.
[Efter Tegning af H. Treiber i Ill. Geschichte des Weltkrieges.]

frem. Allerede den 7. Oktober blev de rumænske Arrièregarder, der skulde give Hovedstyrken Tid til at indrette de valgte Stillinger, angrebet og kastet helt ud af Geisterwald, og samme Dag trængte de forreste tysk-østrigske Tropper helt frem til Hovedstillingerne ved Kronstadt, hvor Rumænerne ydede den mest haardnakkede Modstand og foretog flere forgæves Modangreb. Om Morgenen den 8. naaede Centralmagtstropperne frem til Udkanten af Byen, hvor der nu udkæmpedes en vild og forbitret Gadekamp, der først var afgjort den 9. ved Daggry. Nu traadte de rumænske Styrker ved *Sepsi St. Gyorgy* ogsaa i Aktion, men blev strax angrebet vestfra og slaaet tilbage mod Øst.

Rumænernes Stilling var nu haabløs. De tyske svære Batterier, der i disse Kampe spillede en fremragende Rolle, bekastede allerede Vejene opover *Törzburger* og *Tömös* Passene med Granater, og endelig lykkedes det en tysk Kolonne at trænge frem til disse Pas og saaledes spærre Tilbagetoget ad disse Veje for Rumænerne, der nu maatte fuldføre Retraiten

over *Schanz, Tatar,* og *Buzeu* Passene. I *Slaget ved Kronstadt* mistede Rumænerne c. 1200 Fanger og 25 Kanoner, samt 810 Jernbanevogne med Proviant og Krigsmateriel af enhver Art.

Disse Kampe indvirkede stærkt paa Forholdene ved 4. rumænske Armé paa den nordlige Front, hvor Armé v. Arz naaede frem til Linien: *Czik-Szereda—Gyergyö St. Miklos* den 10. Oktober. General Presans

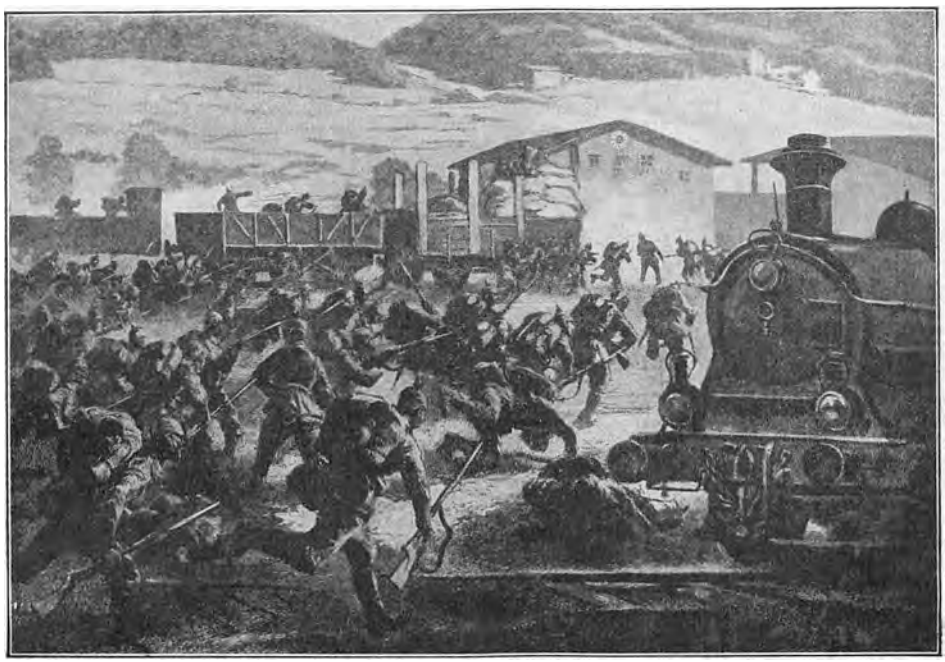

Tyske Tropper stormer *Banegaarden ved Predeal den 23. Oktober 1916.* [Efter Tegning af Prof. A. Hoffmann i „Illustrierte Geschichte des Weltkrieges].

Armé trængtes nu under stadige Kampe tilbage til Grænsepassene: *Tölgyes, Bekas, Gyimes* og *Oitoz*, hvor den satte sig fast og standsede de østrigske Troppers videre Fremmarche. I sidste Halvdel af Oktober overtog russiske Tropper Størstedelen af Fronten langs Siebenbürgens Østgrænse. Rumænernes Tab indtil dette Tidspunkt er blevet anslaaet til c. 80,000 Døde og Saarede, 37,000 Fanger og 244 Kanoner. Den rumænske Offensiv var blevet afvist, og den Ide, der laa til Grund for den, havde bragt et skæbnesvangert Resultat. *Man havde haabet at vinde et politisk Kompensationsobjekt, — men man mistede Dobrudscha.*

v. Mackensens Offensiv tvang Rumænerne til at forandre den oprindelige Plan, og de svækkede Fronten i Siebenbürgen uden dog at kunne hidføre en afgørende Vending i Udviklingen paa Dobrudscha Fronten.

De rumænske Tropper havde kæmpet tappert; men Føringen stod langt fra Maal med denne Tapperhed.

De tysk-østrigske Troppers Fremmarche over den rumænske Grænse. Slaget ved Argesul. Erobringen af Bukarest.

Med Besættelsen af Linien: *Cernavoda—Constanza* og Sammenbrudet af den rumænske Offensiv i Siebenbürgen var første Del af Felttoget ført til en for Centralmagterne gunstig Afslutning. Den Uro og Usikkerhed i de operative Beslutninger, som blev kendelig hos den rumænske Hær-

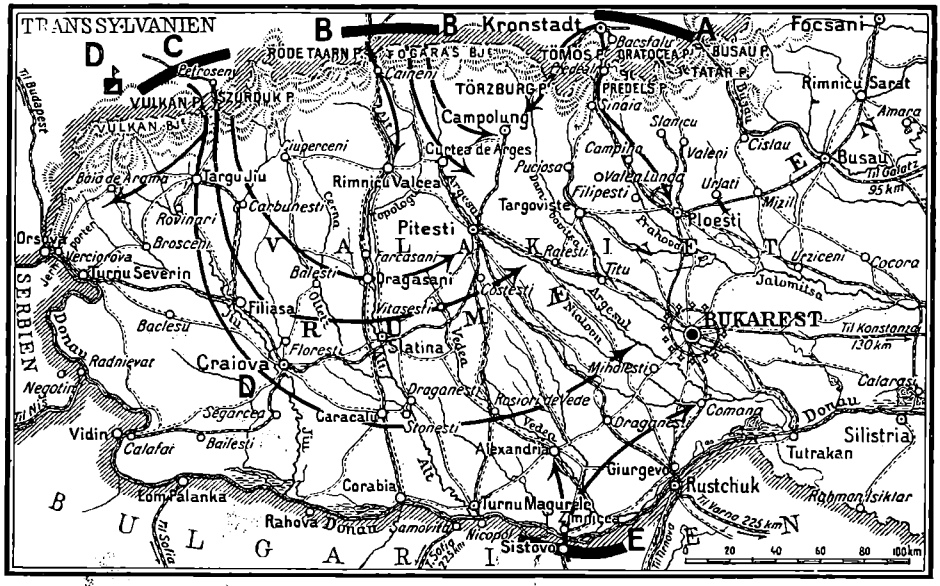

Armé v. Falkenhayn
A: Gruppe v. Morgen
B: „ Krafft v. Delmensingen
C: „ v. Kühne
D: Kavalerikorps v. Schmettow.
E { Donau Armeen (v. Kosch)
Angrebsretninger.
Passer
Jernbaner
Veje
Grænser.

Skitse over de *tysk-østrigske Hæres Indrykning i Valakiet og Opmarchen mod Bukarest.*

ledelse strax efter Kampen om Tutrakan, tog til i Omfang og var en afgørende Faktor i det rumænske Nederlag. I en Beretning fra det tyske Hovedkvarter meddeles bl. a., at de rumænske Divisioner, der skulde hidføre en Afgørelse paa et eller andet Punkt, som Regel sad i Troppetogene, naar Afgørelsen fandt Sted. Denne fortsatte Flytning af Kræfterne til de Punkter, hvor Modstanderens Offensiv netop i Øjeblikket var farligst, medførte en stadig Kommen for sent, og Initiativet gik helt over til de paa de ydre Linier opererende Centralmagtstropper, hvis Kreds sluttedes tættere og tættere omkring Rumænerne, der efterhaanden fik mindre og mindre Bevægelsesfrihed.

Paa dette Tidspunkt ankom General *Berthelot*, som Chef for en fransk Militærmission, til Rumænien for at bistaa den rumænske Generalstab med Raad, der kunde baseres paa et indgaaende Kendskab til tyske Krigsme-

toder; men det kunde ikke raade Bod paa den numeriske og materielle Underlegenhed, hvormed de rumænske Arméer maatte optage Kampen mod den fra flere Sider fremrykkende Modstander.

Centralmagtstropperne stod nu over for den vanskelige Opgave at trænge frem over de rumænske Grænsepas fra Nord for derefter i Forening med v. Mackensens Donauarmé at erobre Valakiet. Terrainet besværliggjorde alle Operationer, og Vinteren var allerede begyndt. For Rumænerne var det en Livssag at forhindre enhver Fremtrængen nordfra, og de vilde yde den mest forbitrede Modstand. 1. og 2. rumænske Armé modtog da ogsaa store Forstærkninger.

General *von Schmettow* førte det til v. Falkenhayns Armée knyttede Kavalerikorps, der sikrede Gruppen Kühnes Fremrykning mod Syd.

General *von Kühne* førte den Gruppe af v. Falkenhayns Armée, der over *Vulkan* og *Szurduk* Passene trængte ind i Rumænien.

Omkring *den 10. Oktober* beordrede *v. Falkenhayn* en almindelig Fremrykning med Hovedstyrken over Linien *Campolung—Sinaia*, den korteste Vej til Bukarest. Det bayerske Alpekorps, der i Røde Taarn Passet havde modstaaet talrige rumænske Modangreb blev forstærket med 2 østrigske Bjergbrigader, og denne Gruppe under *Krafft v. Delmensingen* skulde aabne Passet og rykke frem mod Egnen om *Curtea de Arges*.

Der opstod nu en Række haardnakkede Kampe langs hele Grænsen mellem *Vulkan* og *Buzeus* Passene. I Røde Taarn Passet og syd for Kronstadt trængte de tysk-østrigske Tropper om end langsomt saa dog stadigt fremad.

General *von Morgen* førte den Gruppe af v. Falkenhayns Armée, der over *Predeal Törzburger Passene trængte ind i Rumænien.* (Se ogsaa IV. Afs. S. 44).

Den 23. Oktober erobredes *Predeal* syd for Törzburger Passet, og henimod *1. November* var Centralmagtstropperne trængt frem over Pashøjderne overalt. Men dermed var Vanskelighederne ikke overvundne; thi Terrainet paa de transsylvanske Alpers Sydskraaninger er overalt stærkt kuperet og gennemskaaret af Slugter og Sidedale, og her gjorde Rumænerne kraftig Modstand, hvilket var saa meget lettere, som det tysk-østrigske Artilleris Overlegenhed vanskeligt

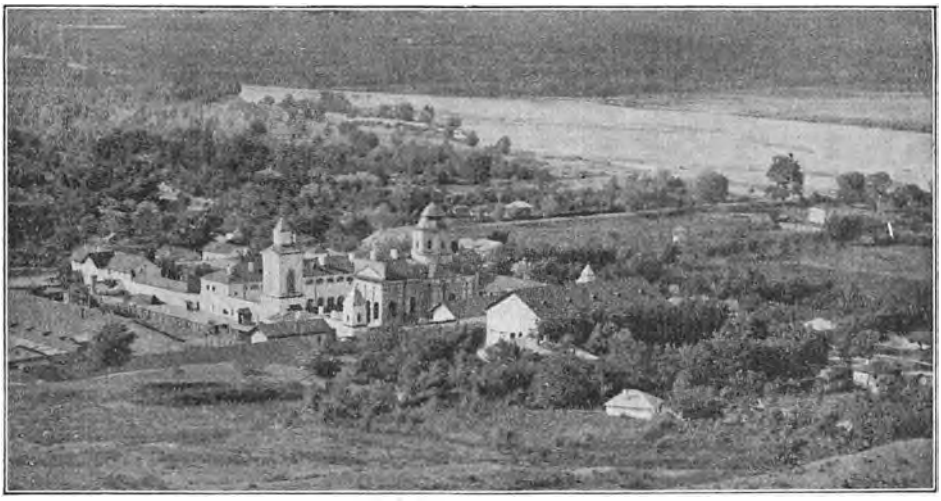

Bokuvač i Jiu Dalen i Rumænien.

kunde udnyttes i dette Terrain. v. Falkenhayn gav nu Tropperne syd for Kronstadt Ordre til foreløbigt at fastholde de vundne Stillinger og besluttede at føre Hovedstødet frem gennem *Jiu* Dalen syd for *Petroseny*.

Den 11. November begyndte Hovedfremrykningen gennem *Vulkan* og *Szurduk* Passene, hvor de tyske Besætningstropper havde skjult Opmarchen af den nye Gruppe, der var blevet stillet til v. Falkenhayns Raadighed, og som bestod af 2 tyske Infanteridivisioner (Nr. 109 og 111) samt Kavalerikorpset *Schmettow* bestaaende af 6. og 7. tyske Kavaleridivision alt under General *v. Kühnes* Kommando.

Planen var følgende:

En kombineret Brigade skulde rykke mod den rumænske Orsovagruppe og hindre dennes Indgriben i Kampene mod Øst. Gruppen *Kühne* skulde derefter begyndte Offensiven mod *Targu Jiu*. Saasnart Szurduk Passet var aabnet skulde Schmettows Kavalerikorps rykke mod Syd og sikre Gruppen Kühnes Fremrykning.

Fra *Røde Taarn* Passet skulde *Krafft v. Delmensingen* fortsætte sin Offensiv mod *Rimnicu Valcea—Curtea de Arges*. Hovedstyrken af den oprindelige 9. tysk-østrigske Armé, der kæmpede østligere under General *v. Morgens* Kommando, skulde følge Fremrykningen til Linien *Campolung Sinaia*.

v. Kühnes Angreb, der, som nævnt, paabegyndtes *den 11. November,* kom overraskende og førte snart til de ønskede Resultater, selv om Modstanden fra enkelte stærkt udbyggede Støttepunkter maatte nedkæmpes med svært Artilleri, som kun med den største Vanskelighed kom frem.

Rumænerne maatte vige for Angribernes voxende og overvældende Tryk, og de søgte tilbage i sydøstlig Retning til de paa Højderne syd og

Tyske Ingeniører istandsætter de af Rumænerne sprængte Broer over *Alt Floden*.

sydøst for Targu Jiu forberedte Stillinger, hvortil der ogsaa indtraf Forstærkninger; men Modstanderens Fremrykning foregik saa hurtig og med saadan en Kraft, at de rumænske Tropper, der kæmpede med Fortvivlelsens Mod, atter maatte tiltræde Tilbagetoget der 17. November.

Slaget ved Targu Jiu aabnede hele det vigtige Vejnet, der fra Passene fører mod Syd og Sydøst, og dermed var Hovedbetingelsen tilstede for den fortsatte strategiske Offensiv mod *Alt Floden*, i hvilken Linie den rumænske Hærs Skæbne skulde besegles.

Med højre Fløj over *Filiasu—Craiova* og venstre Fløj over *Carbunesti* paa en Front af c. 20 km tiltraadte Gruppen *Kühne* Fremrykningen mod *Alt* Floden. En Division skulde sikre Forbindelsen med Krafft v. Delmensingens høre Fløj.

Imidlertid var den rumænske Orsovagruppe kommet i en uhyre kritisk Stilling ved den før omtalte fra Gruppen Kühne udsendte Flankesikring, der trængte frem mod *Orsova—Turnu Severinu*, og kun efter heftige Kampe lykkedes det Rumænerne at komme tilbage i sydøstlig Retning; men de naaede ikke Forbindelse med den rumænske Hovedstyrke; thi da de kom frem til Egnen vest for *Carasalu*, var v. Kühnes Tropper allerede rykket ind i denne By, og *den 6. December* maatte de c. 7000 Md., der udgjorde Resten af de oprindelige 3 rumænske Regimenter strække Gevær.

Efter at Passene i Slaget ved Targu Jiu var blevet aabnet, begyndte Kavalerikorpset Schmettows Fremrykning mod Sydøst, og da det bakkede Terrain var renset for omstrejfende Rumænere, fulgtes Hovedretningen mod *Filiasu—Craiova*.

Den 21. November naaede Schmettows Fortrop Craiova, der kort efter blev besat af en af v. Kühnes Divisioner. Intet Sted havde de ved Targu Jiu

slagne Rumænere faaet Lejlighed til at standse og optage Kampen i nye Stillinger. Forfølgningen foregik overalt med største Kraft. Erobringen af Craiova, den vigtigste By i det vestlige Valaki, var af meget stor Betydning for Centralmagterne, som herved opnaade Jernbaneforbindelse saavel med Hjemlandet som med Donau. De overordentlige vanskelige Transportforhold, som de hidtil under Fremrykningen over Grænsen havde maattet kæmpe med, blev nu i høj Grad lettet. Byen blev herefter Basis for de fortsatte Operationer mod Øst. Gruppen Kühne og Kavalerikorpset stod

Rumænske og russiske Fanger bevogtes af østrig-ungarnske Soldater.

nu overfor en ny og vanskelig Opgave, idet de samtidig med Forfølgningen af de retirerende rumænske Arméer skulde svinge ind paa den nye Front, hvis Hovedretning gik fra Nord til Syd langs *Alt* Flodens østlige Bred. I dette Afsnit, der med de ret stejle, bjergagtige Flodbredder danner den sidste strategiske Forsvarlinie vest for Bukarest, satte Rumænerne sig da ogsaa fast og agtede at optage Kampen.

Imidlertid var den fra Røde Taarn Passet fremtrængende Gruppe Krafft allerede paa den østlige Side af Alt Floden i Rummet Nord for *Rimnicu—Valcea* og *Curtea de Arges*, og denne Fremrykning var saameget farligere for Rumænerne som den rettedes direkte mod de rumænske Tilbagetogslinier, der fra Alt Stillingen fører til Linien: *Bukarest—Titu—Pietesti.*

De Kampe, der fra Midten af Oktober var blevet ført om det stærkt befæstede og af Rumænerne haardnakket forsvarede Røde Taarn Pas, havde saaledes omsider bragt det ønskede Resultat; men Krafft v. Delmensingen havde ogsaa modtaget betydelige Forstærkninger, og det var kun

Generalfeltmarschal *v. Mackensens Donauarmé* foretager Overgang over Floden ved *Sistovo* den 24. November 1916. De første Baadechelonner med Infanteri føres over under Dækning af Monitorernes og Landbatteriernes Ild. [Tegning af Fritz Neumann i „Illustrierte Geschichte des Weltkrieges"].

med den yderste Anspændelse og under uhyre Ofre, at det lykkedes de tysk-østrigske Elitetropper, der her havde trodset saavel Elementernes Rasen som Terrainets besværlige Formationer, at naa frem til den ovennævnte Linie *den 24. November.*

Ifølge *v. Falkenhayns* Ordrer havde Gruppen Kühne fortsat Fremrykningen mod Afsnittet: *Slatina—Dragasani*, medens Kavalerikorpset gik mod *Carasalu*, hvortil det naaede den *23. November*, og derefter vendte Korpset sig med Hovedstyrken mod Nord for at understøtte det af en Infanteridivision allerede indledede Angreb paa Slatina Partiet.

I Stillingerne ved Slatina, der var meget stærke, ydede Rumænerne heftig Modstand, og gentagne Gange blev de tyske Overgangsforsøg og

Den af tyske og østrigske Pionerer byggede *Pontonbro ved Sistovo* nærmer sig Fuldførelsen.

Angreb afvist med store Tab; men da den fra Syd over *Stönesti* kommende omgaaende Bevægelse blev følelig, rømmede Rumænerne Stillingerne *den 27. November* og gik tilbage mod Nordøst.

Samme Dag oprettedes Forbindelsen mellem Grupperne *Kühne* og *Krafft.*

Medens saaledes saavel *Krafft v. Delmensingen* som *v. Kühnes* og *v. Schmettows* Tropper gik til en energisk Forfølgning af de slagne Rumænere fra Nord og Vest, optraadte nu *en ny Gruppe mod Syd* for sammen med de førstnævnte Centralmagtstropper at fuldende Rumæniens Nederlag.

Det var *v. Mackensen,* der efter at have dannet den stærke Forsvarsstilling nord for Constanza—Cernavoda, gik over Donau med Hovedstyrken af den Armé, hvormed han havde renset Dobrudscha.

Overgangen blev foretaget paa de historiske Steder ved *Sistovo* og *Zimnica*, hvor den russiske Hær i 1877 passerede Floden mod Syd. Maaneder forinden var Stedet nøje rekognosceret, og den bulgarske Bred behersker netop her ganske den rumænske. Der etableredes en meget stræng Afspærring, og ingen fik Pas til Rumænien. Alle Tilførselsveje til Bro-

hovederne blev anlagt og afmærkede om Natten. I en nærliggende Kanal fandt de østrig-ungarske Monitorer og Patrouillebaadene samt Pontonner og færdigbyggede Færger en skjult og dækket Samlingsplads. Store Mængder Proviant, Ammunition ogMateriel var blevet samlet ved *Sistovo*.

Sprængt Panserkuppel i et rumænsk Fort ved Bukarest.

Og alle disse Forberedelser saavel som Troppernes Opmarche foregik uden at blive iagttaget af Rumænerne, som dog nogle faa Dage før selve Overgangen fandt Sted, beskød Sistovo med svært Artilleri.

Den 23. November laa der en tæt Taage over Donau, og da gik Angrebet løs; indledet og støttet af Artilleriilden, skete det paa flere Steder, og hurtig naaede nogle tyske og bulgarske Regimenter den nordlige Bred, hvor de strax skabte en snæver Stilling omkring Brohovederne. Stillingen udvidedes, og Brobygningen paabegyndtes og fuldførtes i Løbet af 2 Dage, hvorpaa den egentlige Fremmarche kunde begynde.

Den 27. November var den almindelige Situation saaledes:

Donauarméen under General *v. Kosch* havde overskredet *Vedea* Afsnittet og var under Fremrykning mod Nordøst, idet dens højre Fløj sikredes af Afdelinger, der var ført over Donau ved *Giurgevo*, og dens højre Fløj gik fra *Alexandria* mod *Draganesti*.

Kavalerikorpset stødte frem fra *Rosiori de Vedea* og kæmpede c. 20 km sydøst for Slatina.

Gruppen Kühne var i Færd med at overskride Alt Floden, og *Gruppen Krafft* var naaet

Østrigsk Forbindingsplads for Letsaarede.

frem til *Topologu—Curtea*. Foran den højre Fløj af den egentlige 9. Armés Hovedstyrke nord for Campolung begyndte Rumænernes Forsvar at afsvækkes.

Den 29. November rykkede v. Kraffts Tropper ind i *Pitesti*, hvor betydelige Forraad af Benzin og Olie samt 180 Jernbanevogne blevet taget som Bytte. Samme Dag blev Campolung besat og dermed var Vejene over *Törzburger* Passet aabnet. Det næste Maal for Forfølgeren var Linien *Ratesti—Manesti*.

Den 30. November blev v. Falkenhayns 9. tysk-østrigske Armé, der havde hørt under Erkehertug Josephs Hærgruppe, underlagt *v. Mackensen*, som samtidig *fik Overkommandoen over samtlige tysk-østrigske, bulgarske og tyrkiske Styrker paa den rumænske Krigsskueplads*.

Den rumænske Hær var nu i en overordentlig vanskelig Stilling, og Overkommandoen stod over for det tunge Valg mellem en fuldstændig Opgivelse af Hovedstaden eller et Forsvar af den med de til Raadighed staaende Afdelinger af de Gang paa Gang slagne 1. og 2. Arméer, i Haab om at 3. Armé og russiske Styrker skulde komme til Undsætning.

Hovedstaden *Bukarest* er Rumæniens største By og Landets politiske, økonomiske og militære Centrum. Den talte c. 350,000 Indbyggere. Byen er beliggende paa en fuldstændig flad og ensformig Slette paa begge Sider af den ret ubetydelige lille Flod *Dambovitsa*. De Forsvarsanlæg, der udførtes omkring Byen, havde en Omkreds af c. 72 km og krævede en Besætningsstyrke paa c. 150,000 Mand. Fæstningen var en udpræget Fortfæstning af det Brialmontske System, idet den omfattede 18 store Forter samt flere Mellemværker. Forter og Mellemværker blev oprindelig projekterede af General *Brialmont*, og de mindede i Konstruktion om Forterne ved Liége og Namur. Hele Anlægget med c. 700 Stk. Skyts kostede c. 100 Millioner Kroner, og i Midten af Halvfemserne da det var færdigt, regnedes Bukarest for en af Verdens stærkeste Fæstninger; kun Paris og Antwerpen var større. Med sine talrige store og kraftige Forter og den store Skytsudrustning var den, naar Felthæren havde overtaget dens direkte Forsvar en Fæstning, der maatte betegnes som uindtagelig ved andre Midler end Udsultning. Men Erfaringerne fra Liége, Namur, Maubeuge og Antwerpen fristede ikke til at optage en Kamp indenfor Fæstningens Forter, naar Indsatsen maatte være Hovedstyrken af den rumænske Felthær.

Rumænerne vilde dog ikke opgive Hovedstaden uden Kamp. De besluttede at optage en sidste Kamp foran (vest for) Byen, i en Stilling fra *Campolung* over *Pitesti* langs Floden *Argesul* over *Gaesti* og videre mod Sydøst. Denne Stilling havde et svagt Punkt i den ved Pitesti mod Vest stærkt fremspringende Vinkel; men ellers var Stillingen stærk, og Floden Argesul frembød en betydelig Hindring for Angriberen fra Vest.

Den rumænske Plan gik ud paa at holde den nordlige Del af Stillingen indtil Gaesti som defensiv Front mod v. Falkenhayns Angreb, og med alle til Raadighed staaende Reserver at bryde frem fra Bukarest mod den tyske Donauarmé og slaa denne, derefter vilde der være Mulighed for at kaste

v. Falkenhayn mod Nord. Denne Plan, der skyldtes den franske General *Berthelot* var rigtig, og den beredte da ogsaa v. Mackensen mange Vanskeligheder; men Udførelsen holdt ikke Maal med Planens Fortræffelighed, og navnlig var Stødgruppen ikke tilstrækkelig stærk.

Den tyske Donauarmé var paa dette Tidspunkt naaet frem til *Argesul* ved *Comana* c. 25 km syd for *Bukarest*, da de forenede russisk-rumænske Styrker førtes frem til Angreb og drev den tyske Avantgarde tilbage. Der udspandt sig nu i de første Dage af December en Række heftige Kampe

Udsigt over *Bukarest*.

mellem Argesul og den vestligere Flod *Nialovu*, i hvilke de tyske Tropper blev kastet noget tilbage; men efterhaanden som Donauarméens Hovedstyrke greb ind og førte Stødet ind i de rumænske Troppers sydlige Flanke, begyndte disse at vakle, og den *3. December* maatte de gaa tilbage med store Tab, og i en slet Forfatning søgte de Tilflugt bag Hovedstadens Fortrække.

Paa den nordlige Fløj havde Rumænerne heller ikke Heldet med sig; thi allerede *den 1. December* brød v. Morgens Tropper den rumænske Modstand ved Campolung, medens v. Kraffts Gruppe langsomt fortsatte Fremrykningen mod *Titu*, og i den første Uge af December naaede denne Gruppe helt frem mod Bukarest.

Fra Törzbuger Passet forfulgtes Rumænerne langs *Dambovitsa* til *Targovista*, herfra blev de tyske Tropper dirigeret mod det vigtige Jernbaneknudepunkt *Ploesci*, der er Centrum i Rumæniens rigeste Oliedistrikter, herfra kunde de paa meget virksom Maade true de rumænske Tilbagetogslinier. Nu maatte ogsaa de rumænske Tropper, der stod ved Sinaia til

Forsvar af Tömös Passet, gaa tilbage; men de blev tildels omringet og fanget i Egnen om Ploesci.

Hermed var alle Passene over de Transsilvanske Alper, vest for Buzeu Passet, i Centralmagternes Besiddelse. Erobringen af Ploesci blev imidlertid det sidste og afgørende Moment, der bragte Rumænerne til at opgive Bukarest. De stod nu i Fare for at blive omgaaet baade fra Nord og Syd, og paa Grund af den rivende Hast, hvormed Begivenhederne havde udviklet sig, og den voldsomme Kraft hvormed Centralmagternes

Regeringsbygningen i Bukarest.

Offensiv blev ført, maatte de gaa ud fra, at Fæstningen inden faa Dage kunde blive helt indesluttet. *Ordren til Retraiten blev da ogsaa givet.*

Allerede *den 1. December flyttedes Regeringen*, de store Banker og de Allieredes Gesandtskaber til *Jassy* i *Moldau*, og den 5. December sprængtes Arsenalet i Bukarest i Luften. Samme Dag satte de forreste Dele Kavalerikorpset Schmettow sig fast i et af Forterne paa Bukarest' Nordfront, og samtidig trængte Afdelinger af Donauarméen ind i Byen sydfra. Rumænerne synes at have rømmet Fæstningen i stor Hast. Næsten alle Fæstningsværker faldt uskadt i Centralmagtstroppernes Hænder. Store Forraad af Proviant og Ammunition, som var ophobet i Forterne eller indladet i Jernbanevogne, der stod sammenstuvede paa Ringbanen omkring Byen, blev gjort til Bytte.

Den rumænske Hærs Kampkraft var fuldstændig brudt. I Dagene 1.—4. December blev c. 70,000 Rumænere taget til Fange, og der raadede stærk Tvivl, om det skulde lykkes at føre Resterne af de rumænske Arméer tilbage til *Sereth* Linien.

I Midten af December udviser Opgørelsen af *Centralmagternes Bytte* paa det rumænske Krigsteater følgende Tal:

c. 160,000 Fanger, 422 Feltkanoner, 24 svære Kanoner, 364 Mitrailleuser, 200,000 Geværer, 137 Lokomotiver og 4000 Jernbanevogne. Endvidere var betydelige Mængder af Levnedsmidler og Petroleum samt 50,000 km² fortrinlig Agerjord erobret. De store Oliefelter i Egnen om *Predeal* og *Ploesci* var dog i Hovedsagen blevet ødelagt af Rumænerne. Raffinaderierne, Oplagene og de store Tanks var stukket i Brand, og hele Egnen stank af brændende Petroleum. Sjælen i dette mægtige Ødelæggel-

Parti fra de af Rumænerne ødelagte *Petroleumsfelter* og *Borestationer* i Egnen syd for *Predeal*.

sesværk var den engelske Oberst *Norton Griffiths*, der med en Skare amerikanske Ingeniører i Løbet af faa Dage tilintetgjorde for mange Millioner, og det tog Tyskerne lang Tid, inden de kunde udnytte de rige Kilder.

Rumænernes Tilbagetog udartede til en fuldstændig Déroute. Veje og Jernbaner var overfyldte med Flygtninge af alle Klasser, og i alle Slags Køretøjer. Vogne med Oxeforspand, Motorkøretøjer, Hølæs og Kvæghjorde og mellem disse, Troppekolonner af alle Vaabenarter. Som en bred Strøm væltede disse forsultne og udmattede Skarer tilbage mod Nord og Nordøst.

Den 6. December holdt v. Mackensen sit Indtog i Rumæniens Hovedstad og opslog sit Hovedkvarter i det kongelige Slot. General Greve *Tülff von Tschepe und Weidenbach* blev udnævnt til Generalguvernør i den erobrede Del af Rumænien, der nu skulde udnyttes til Centralmagternes Fordel paa samme Maade som Belgien, Nordfrankrig og Polen var blevet det.

Selve Bukarest fik General *von Heinrich* som Kommandant, en Mand med betydelig Erfaring paa dette Omraade, idet han tidligere havde været Kommandant i Lille.

En af den tyske Administrations første Handlinger var at udskrive en

General *Tülff von Tschepe und Weidenbach*, tysk Generalguvernør i den besatte Del af Rumænien.

mægtig Formueskat, og de i Omløb værende rumænske Seddelpenge skulde for at være gyldige afstemples mod et Gebyr paa 30 pCt.

Retraiten fra Bukarest.

Efter Bukarests Fald den 6. December 1916 var Situationen følgende: Langs *Moldaus* Grænse havde russiske Tropper under Generalerne *Kaledin* og *Letschitski* overtaget Forsvaret af de Stillinger, hvori 4. rumænske Armé havde standset de tysk-østrigske Troppers Fremrykning i Midten af Oktober. Centralmagtstropperne i dette Afsnit bestod af 1. Armé under General v. Arz og 7. Armé under General v. Kövess og dannede tilsammen *Erkehertug Josephs Hærgruppe.*

I *Valakiet* stod *v. Mackensens Hærgruppe,* bestaaende af 9. Armé under General v. Falkenhayn med Underførerne — Krafft v. Delmensingen, v. Morgen, v. Kühne og v. Schmettow — mod Nord, og Donauarméen under v. Kosch mod Syd. De rumænske Tropper, der havde kæmpet mod v. Mackensens Arméer, blev efter Kampene om Bukarest i Hovedsagen trukket tilbage for at blive reorganiseret under Generalerne Avarescus og Presans Ledelse. Den russiske General *Sakharoff,* som havde ført Kommandoen i Dobrudscha blev udnævnt til Øverstbefalende for samtlige allierede Arméer i Rumænien. I Januar 1917 blev han dog afløst af General *Gurko.*

I *Dobrudscha* stod de russiske Tropper c. 20 km nord for Cernavoda Jernbanen overfor 3. bulgarske Armé under General *Nerisoff.*

Valakiet blev ogsaa efter Bukarests Fald den vigtigste Del af det rumænske Krigsteater. Men de russiske Tropper, der indtraf altfor sent, kunde ikke hidføre nogen Forandring i Udviklingens Gang. *Hele Fronten gik i Hovedsagen i en ret Linie fra Dorna Watra* mod Nord til *Oltenitza* ved Donau mod Syd.

Den russiske General *Kaledin.*

v. Mackensen beordrede strax en hurtig Fremtrængen mod Buzeu Linien, under hvilken der maatte regnes med en kraftig Modstand langs Floderne *Jalomitsa* og *Buzeu.* For at neutralisere denne Modstand og for om muligt at afskære Dele af

Den russiske General *Sakharoff.*

Generalfeltmarchal *v. Mackensen holder Indtog i Bukarest den 6. December 1916* i Spidsen for tyske og bulgarske Tropper. Paa Victoria Pladsen modtages Generalen af Byens civile Myndigheder.

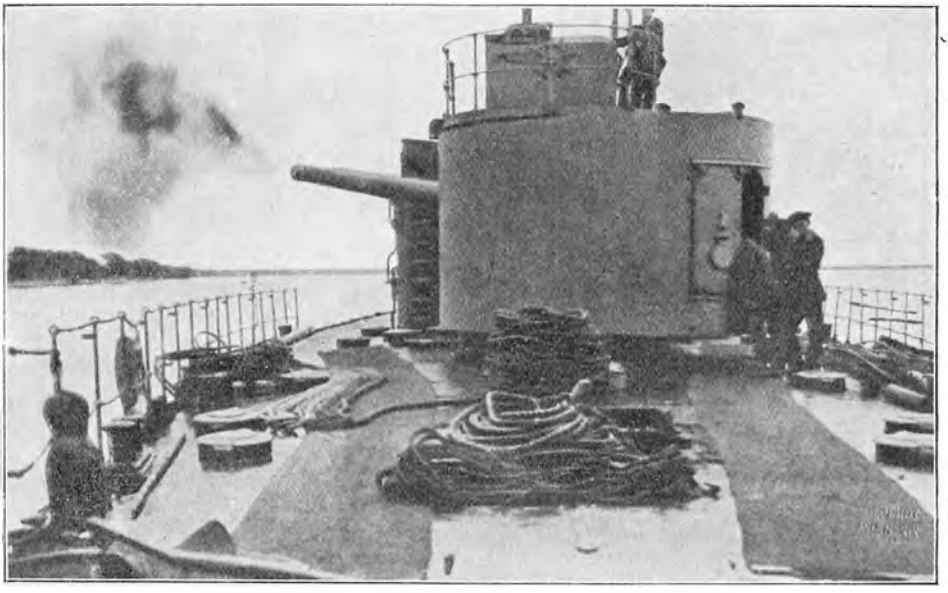

Østrigsk Monitor paa Donau i Kamp med rumænske Landbatterier.

de vigende russiske og rumænske Arméer var det Hensigten at trykke stærkest paa mod Nord. Under denne Bevægelse, der formede sig som en Svingning omkring Siebenbürgens sydøstlige Hjørne, maatte Donauarméen udføre meget anstrængende Marcher for at være paa Højde med 9. Armé.

Medens v. Mackensens Gruppe saaledes stødte rask frem i Centrum, skulde Fløjgrupperne mod Nord langs Siebenbürgens Grænse og mod Syd i Dobrudscha føre en henholdende Kamp for at fastholde Modstanderens Styrker længst muligt.

Hverken Jernbaneforbindelserne eller Vejnettet var gunstigt for de Allieredes Tilbagetog, og Troppernes Modstandskraft var kun ringe efter de mange og svære Kampe, der alle var endt som Nederlag for Rumænerne. Det gjaldt derfor om at komme fri af Fjendens Kløer, hvilket ogsaa lykkedes i nogen Grad, efterhaanden som de friske russiske Forstærkninger afløste de udmattede og demoraliserede rumænske Afdelinger, og derved dæmmedes der i nogen Grad op for Centralmagtstroppernes hurtige Fremrykning. Endvidere lagde Vejrliget ogsaa betydelige Hindringer i Vejen for en hurtig Fremrykning, idet Regn i Uger opblødte alle Marker og Veje.

De Allieredes oprindelige Tanke — at yde Modstand i Jalomitsa Afsnittet — synes at være blevet opgivet, skønt der blev trukket Forstærkninger til fra Dobrudscha, hvor Fronten derved svækkedes.

Den 10. December gik Donauarméens Kavaleri over Jalomitsa ved

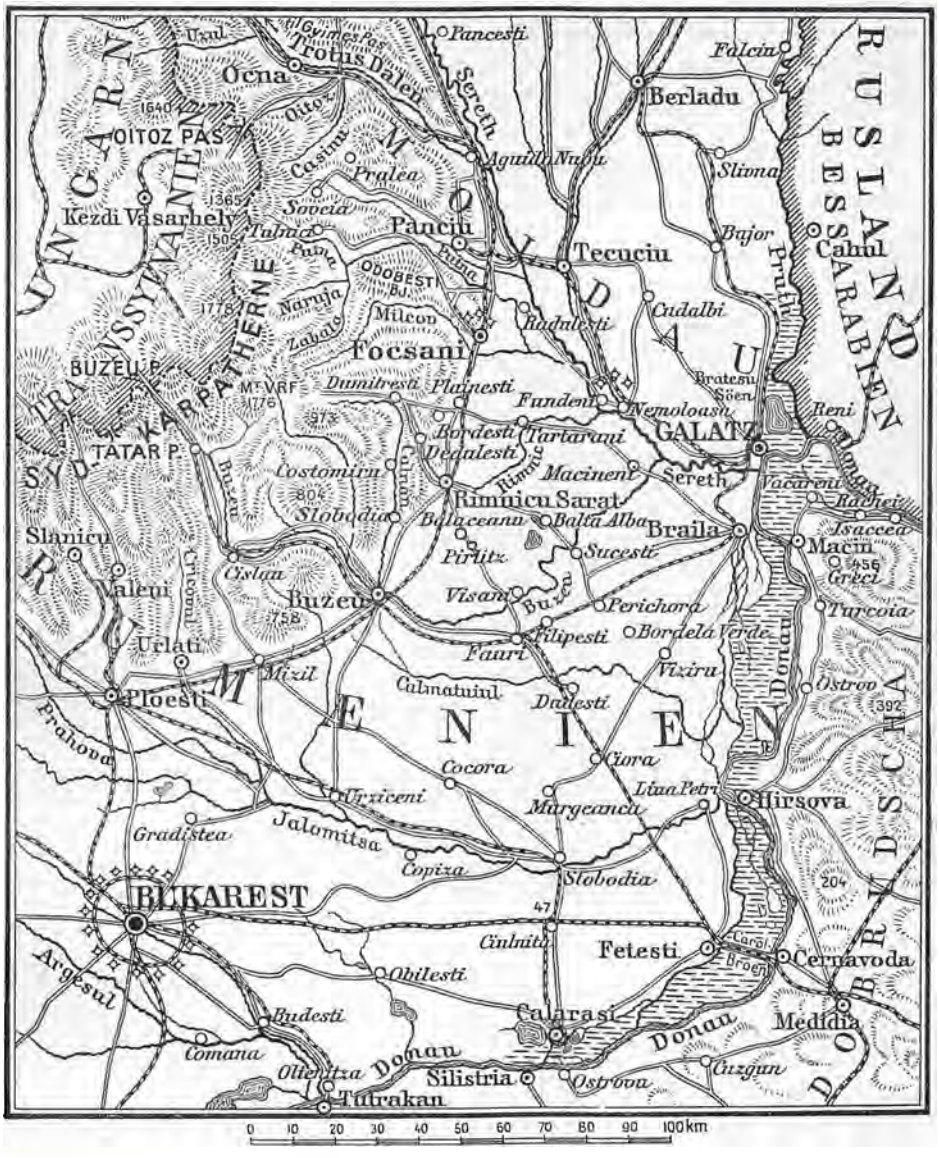

Skitse over *Terrainet mellem Bukarest* og *Sereth* Linien.

Copazul (Copiza) og stødte frem mod Nordøst uden at møde Modstand. Et Par Dage senere rykkede v. Falkenhayns højre Fløj over Floden ved *Urziceni* medens bulgarske Afdelinger, der var gaaet over Donau ved *Calarasi* og *Fetesti* trængte haardt frem mod de tilbagegaaende Styrkers venstre Fløj. v. Mackensens Hærgruppe fortsatte stadigt med stærk venstre Fløj. Afstanden *Ploesci—Buzeu* er 65 km, og allerede den 14. December havde Dele af v. Falkenhayns Armé, der i Hovedsagen fulgte Jernbanen,

passeret Floden Buzeu og erobret Byen af samme Navn, der er et vigtigt Knudepunkt. Efter nogle Kampe den 15. og 16. December gik hele 9. Armé den 17. over Floden med bred Front, medens Donauarméen tiltvang sig Overgangene over *Calmatuiul* syd for *Filipesti.*

De Allierede gik nu tilbage i to Retninger, idet en Kolonne bestaaende af Rumænere og 1 russisk Division dirigeredes mod *Rimmicu Sarat*, hvor

Rumænsk Infanteri bryder op fra en Hvileplads.

russiske Forstærkninger optog dem, og en anden hovedsagelig russisk Kolonne tog Retning mod *Braila.*

Tilbagetoget ved nedre Jalomitsa paavirkede Forholdene i Dobrudscha, hvor Russerne gik tilbage fra Stillingerne Nord for Jernbanelinien Cernavoda—Constanza og den 15. December var i Højde med *Hirsova.* Hele Dobrudscha skulde opgives, og Bulgarerne trængte stærkt paa for at kaste Russerne helt over Donau.

Den russiske Retraite blev imidlertid udført hurtigt og med smaa Tab. Den 17. December passeredes *Babadag* c. 50 km nord for den oprindelige Stilling.

Her gjorde Russerne nogen Modstand den 19.—20. December, og det kom til ret heftige Kampe langs hele denne Front indtil den 22., da den russiske venstre Fløj blev trukket over paa den nordlige Bred af Donau ved *Tulcea* og *Isaccea.* Den 24. December trængte Bulgarerne helt frem

til Donau Deltaet og besatte Tulcea; men en mindre russisk Styrke koncentreredes i Linien *Rachel—Greci* øst for *Macin* og dannede saaledes et Brohoved for *Braila*.

Erobringen af Rimnicu Sarat og Braila.

Den 17. December stod v. Mackensens 2 Arméer i Linien: *Viziru—Filipesti—Visani—Pirlitz—Slobodia* c. 25—50 km fra de russisk-rumænske

Tyrkiske Fanger taget af Rumænerne i Dobrudscha.

Stillinger, der dækkede Braila—Rimnicu Sarat, de sidste Byer i Valakiet, som endnu var i Rumænernes Besiddelse.

v. Falkenhayn skulde føre Hovedangrebet mod Rimnicu Sarat, medens Donauarméen foreløbigt beskæftigede Fronten ved Braila. Angrebet paa Rimnicu blev ført i to Grupper. Venstre Fløjgruppe — Krafft v. Delmensingen — rykkede frem mod *Calnau* Linien, medens Angrebet paa højre Fløj førtes frem nord for *Pirlitz*. *Den 22. December* stormedes de stærke russisk-rumænske Stillinger vest for Jernbanen Buzeu—Rimnicu, og Dagen efter besatte højre Fløj Landsbyen *Balaceanu*.

Den 24. December fandt der en meget livlig Artillerikamp Sted syd og vest for Rimnicu Sarat, i hvilken det tyske Artilleris Overlegenhed gjorde sig stærkt gældende, og de russiske Modangreb blev overalt vist tilbage.

Den 26. December udstrakte Krafft v. Delmensingen sin Front mod Nord og Vest og fik Føling med 1. østrigske Armées højre Fløjgruppe under *v. Gerock*.

Paa denne Dag naaede Kampen om Rimnicu Sarat sit Højdepunkt, idet det lykkedes tyske Tropper, trods den heftige Modstand, at gennembryde de russiske Linier paa en Front af 16 km og erobre flere Landsbyer i Rimnicu Sarats umiddelbare Nærhed. Om Natten til den 27. December trak Russerne sig noget tilbage til nye Stillinger nærmere Byen, i hvilke der den følgende Dag kæmpedes med uhyre Heftighed. Resultatet blev, at Russerne paany maatte vige, og efter voldsomme Gadekampe blev Rimnicu Sarat opgivet. Under disse 5 Dages Kampe tog 9. Armé c. 10,000 Fanger.

Den rumænske Kongefamilies Sommerslot ved *Sinaia*.

Nu kom Turen til Donauarméen. Tyske og østrigske Tropper angreb mod *Filipesti*, medens bulgarske og tyrkiske Divisioner udfyldte Rummet mod Øst ud til Donau.

Den 25. December begyndte Angrebet paa de stærke Stillinger paa begge Sider af Jernbanen Buzeu—Braila. Kampen var særlig haard om Byen *Filipesti*, som Russerne fastholdt.

De to næste Dage afventede v. Kosch Virkningen af 9. Armées Angreb paa Rimnicu Sarat, og da denne Armées højre Fløj efterhaanden naaede helt frem mod *Balta Alba*, var de russiske Stillinger i Linien Filipesti—Viziru saa stærkt truet i højre Flanke at en Tilbagegang blev nødvendig.

Den 28. December paabegyndte Russerne Rømningen af de forreste Stillinger ved Filipesti og trak i Løbet af den 29. og 30. Fløjen tilbage til nye Stillinger ved *Sucesti—Perichora*, medens Centrum og venstre Fløj fastholdt Linien *Borde la Verde—Viziru*. Imidlertid udviklede Forholdene paa begge Fløje sig hurtigt saaledes, at Russerne maatte gaa tilbage i Rummet mellem Floden Buzeu og Donau, og Donauarméen, der var ifærd med

at fremdrage svært Artilleri til Angreb paa Stillingerne, kunde strax iværksætte en skarp Forfølgning.

I Dobrudscha stod Russerne som før nævnt i Stillinger foran *Macin,* som den *30.* og *31. December* blev angrebet med Held af 4. bulgarske Division samt nogle tyske Afdelinger, og da Angrebet blev fortsat den *4. Januar 1917*, maatte Russerne rømme Stillingerne, hvorefter bulgarske, tyske og tyrkiske Tropper rykkede ind i Macin. En Del af de russiske Afdelinger søgte over Donau ved Braila, medens andre gik mod Nord til *Vacareni,* hvor de blev angrebet af Bulgarerne den 5. Januar og kastet over Floden.

Dobrudscha var nu helt rømmet, og det tyske Artilleri kunde aabne Ilden mod Braila øst fra, hvorefter Stillingerne syd for Braila ogsaa maatte rømmes.

Den 3.—4. Januar kæmpedes der vest for Braila mellem de russiske Arrièregader og tysk-østrigske Tropper af Donauarméen. De russiske Stillinger blev brudt og rullet op mod Øst til Donau. Natten til *den 5. Januar trak Russerne sig tilbage bag Sereth*, og samme Dags Middag rykkede Douauarméens Kavaleri ind i Braila, samtidig med at bulgarske Tropper kom fra Macin.

Russiske Troppetransportskibe ankommer til *Braila* i Rumænien.

Den 6. Januar standsede Donauarméens forreste Afdelinger foran Sereth Linien, som Russerne for enhver Pris vilde forsvare.

Derimod havde 9. Armé endnu en betydelig Fremgang.

Saaledes rykkede Krafft v. Delmensingen mod Nord over Karpathernes østlige Udløbere. I Centrum dirigeredes v. Morgens Gruppe mod *Plainesti*, og v. Kühne fulgte Rimnic Flodens nedre Løb, medens v. Schmettows Kavaleri holdt Forbindelsen over det flade Landskab mellem Rimnic og Buzeu mod Øst med Donauarméen.

Den 5.—6. Januar stod v. Falkenhayns højre Fløj i Linien *Tartarani—Macineni.*

Kampene om Sereth Linien.

I en Længde af c. 200 km strakte Fronten sig nu fra *Gyimes* Passet til Sereths Udløb i Donau ved *Galatz,* og denne Frontstrækning deltes i 3 naturlige Afsnit:

Russiske og rumænske Flygtninge føres under Bevogtning bag de tyske Linier i Rumænien.

Et nordligt Afsnit paa c. 125 km fra *Gyimes* Passet til *Focsani*, hvor Kampomraadet i Hovedsagen er Karpathernes østlige Skraaninger, som særlig ved Vintertid byder meget daarlige Kampbetingelser. Dette Afsnits sydøstlige Fløjpunkt dannes af Bjerget *Odobestí*.

Centrum — ca. 50 km — fra nævnte Fløjpunkt til Brohovedet ved *Nemoloassa* var meget svagt. Sereth løber her gennem det aabne, flade Landskab, og danner ingen væsentlig Hindring for Operationerne.

Et sydøstligt Afsnit — c. 50 km — fra Nemoloassa til Donau. Her danner Sereth en betydelig Hindring for Fremrykningen. Dalbunden er 10—15 km bred, og Bredderne sumpede og moseagtige. En Del Veje og en Jernbane løber parallelt med Floden, men nedenfor Nemoloassa findes ingen Overgange.

Lige siden Berlinerkongressen var Rusland anset som Rumæniens sandsynligste Modstander, og følgelig var *Sereth Linien* befæstet med Front mod Nordøst. Anlæggene var oprindelig blevet planlagt af *Brialmont*, men senere tildels udført under tyske Officerers Ledelse.

Galatz dannede Liniens østligste Støttepunkt. Der fandtes her før Krigen 10 Batterigrupper, fordelt paa 3 Linier paa en Front af 15 km og i en Afstand af 7 km fra Byen.

Østrigske Pionerer ved Bygningen af den store Pontonbro over Donau ved *Svistovo*. Broledene samles paa forskellige Steder langs Flodbredden og føres derefter paa Plads ude i Strømmen.

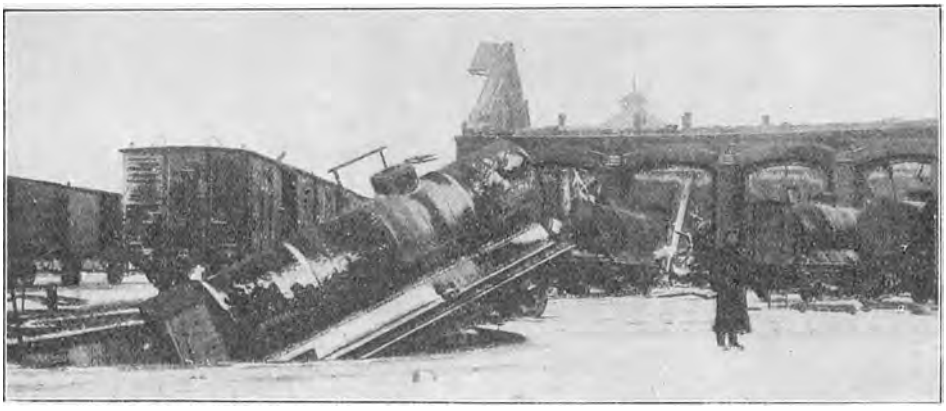

Jernbanestationen i *Fauri* ødelagt af Russerne under Tilbagetoget til Sereth.

Nemoloassa var Centrum i den befæstede Linie. Her fandtes 8 Batterigrupper i 2 Linier paa en Front af 20 km.

Ved Foden af Karpatherne dannede *Focsani* og Brohovedet ved *Cosmesti* hele Liniens nordvestlige Begrænsning. Focsani ligger ret højt og behersker en Del af Floddalen. Forsvarsværkerne bestod her af 15 Grupper i 3 Linier paa c. 23 km.

Liniens permanente Værker var imidlertid ikke moderne efter de Krav, Verdenskrigen har stillet, og kunde saaledes kun tjene som Støttepunkter for de talrige Feltbefæstninger, som var blevet anlagt under Krigen. Det vigtigste Punkt i det befæstede Omraade var det c. 1000 m høje *Odobesti* nordvest for Focsani.

Et Angreb paa det ret svage Centrum af Fronten vilde imidlertid være meget farligt, saalænge det ikke kunde følges af en samtidig Fremrykning paa begge Fløje. Det gjaldt navnlig for de tysk-østrigske Grupper at faa den venstre Fløj frem.

Paa Grænsefronten mod Nord var det endnu ikke lykkedes Centralmagtstropperne at bryde Modstanden i Passene, og hele den sydlige Del af Karpatherfronten fra Gyimespasset var efter Bukarests Fald blevet af afgørende Betydning for de Allierede, saalænge Fronten strakte sig mod Sydøst. Russerne maatte efterhaanden rømme de oprindelige Stillinger i de sydligste af de mange smaa Dalstrøg, som løber fra Vest til Øst, og Stillingen gik nu over *Odobesti*, der spærrede for Tyskernes videre Fremrykning. Længere mod Nord vanskeliggjorde et kraftigt Fjeldparti syd for *Trotus* Dalen Angreb fra Syd, som tilsigtede en Omgaaelse af Stillingerne fra Oitoz til Gyimes Passene.

Det vilde have været af stor Betydning for Centralmagterne at komme i Besiddelse af Trotus Dalen og Passet ved Gyimes; thi herigennem fører en Jernbane, der staar i Forbindelse med det østrigske Net, og hele Forsyningstjenesten vilde derved være blevet betydelig simplere.

Den nedre Del af Trotus Dalen havde kun ringe Betydning, saafremt den Øvre ikke blev besat.

Afsnittet om Oitoz og Gyimes Passene blev saaledes et meget vigtigt Maal for de tysk-østrigske Tropper.

Det Terrain, gennem hvilket Angrebet skulde føres paa denne Del af Fronten, frembød imidlertid saa store Vanskeligheder, at man deri maa søge Grunden til, at det ikke lykkedes bedre. Vi skal gengive følgende Beskrivelse:

„Trange, vilde Bjergkløfter, stærkt forgrenede Flodlejer, uvejsomme snedækkede Bjergtoppe og uigennemtrængelige Skovpartier udgør Kampterrainet. Kanonerne maa ved Hjælp af Tove fires ned i Slugterne og atter hejses op paa den anden Side. Ammunitionskolonnerne og Forplejningstrainet kan kun faa Steder anvende Køretøjer. De fleste Steder maa der bruges Transportdyr. Dertil kommer det slette Vejrlig med Taage, Snestorme og Temperaturer indtil ÷ 15°".

Strax efter Rimnicu Sarats Erobring begyndte de tysk-østrigske Angreb paa Karpatherne, saavel fra Syd som fra Vest.

Angrebene syd fra, der var en Fortsættelse af Operationerne over Rimnicu Sarat, blev udført af Krafft v. Delmensingens Gruppe.

Den 27. December bredte Kampene sig længere mod Nord, og i *Zabala* Dalen maatte Russerne gaa tilbage. I *Naruja* og *Putna* Dalene trængte tysk-østrigske Tropper frem under *v. Gerocks* Kommando, medens Angrebene mod Trotus Dalen paabegyndtes gennem *Cacinus*, *Oitoz* og *Uzuls* Dalstrøg.

I Oitoz Passet havde Tyskerne nogen Fremgang; men russiske For-

Landsby i Siebenbürgen. Beboerne vender tilbage efter Rumænernes Tilbagetog.

stærkninger dæmmede dog snart op for Angrebet, og i Retning af *Soveia* skred Angrebsbevægelsen kun langsomt fremad.

I disse isolerede Kampe, der paa denne Tid udkæmpedes under saa vanskelige Forhold, opnaaede Centralmagtstropperne kun ringe Fremgang paa den nordligste — den vigtigste Del af Fronten.

Russernes forbitrede Modstand, der snart gik over til en Række heftige Modstød, hindrede en Forandring i den strategiske Situation, og Gyimes Passet samt den vigtige Jernbanelinie gennem Trotus Dalen forblev i de Allieredes Besiddelse.

Længere mod Syd maatte de russiske Tropper derimod gaa tilbage. De havde forsøgt i et kraftigt Modangreb at skyde en Kile ind mellem v. Arz's og v. Falkenhayns Arméer. Over en 25 km bred Front rykkede de frem nordvest for Focsani mod 9. Armés venstre Fløj; men Angrebet brød sammen overalt, kun paa Odobesti opnaaede de en mindre forbigaaende Fremgang.

Til Gengæld angreb de tysk-østrigske Grupper desto heftigere og tilbageerobrede snart det tabte og mere til. Da Odobesti var blevet taget, kunde de permanente Værker omkring Focsani bekastes, og da Russerne maatte frygte en omgaaende Bevægelse mod Nord, der vilde true deres Tilbagetogslinie, maatte de opgive Byen. *Den 8. Januar rykkede v. Morgens sejrrige Tropper ind i Focsani,* medens Russerne trak sig tilbage bag *Putna.*

Længere nede ad Sereth lykkedes det andre Afdelinger af 9. Armé at bemægtige sig en Række stærke Stillinger c. 20 km sydvest for Floden. Det var det svære tyske Artilleri, der her gjorde Udslaget. Russerne trak sig tilbage til andre Stillinger ved *Nanesti,* og saalænge disse var besat, dannede de et Brohoved paa Sereth's højre Bred.

Den 10. Januar 1917 standsedes i Hovedsagen Centralmagternes Fremgang i Rumænien, selv om der endnu kæmpedes med stor Voldsomhed i de nærmeste 14 Dage.

Mellem Braila og Galatz stod der saaledes en Række Kampe, under hvilke Galatz flere Gange blev bombarderet og nogle Fæstningsværker ødelagt. *Den 19. Januar* erobrede Dele af v. Kühnes Gruppe Stillingerne omkring *Nanesti* og besatte Byen, hvorved fremtidige russiske Fremstød fra Sereth Linien i høj Grad vanskeliggjordes.

Stærk Kulde og voldsomt Snefald i Forbindelse med Troppernes Udmattelse efter Maaneders forbitrede Kampe og vældige Marcher satte nu en Grænse for Kampvirksomheden, og under denne Stilstand blev Hovedmængden af de tyske Tropper trukket tilbage, og Fronten blev overtaget af østrigske, bulgarske og tyrkiske Afdelinger.

Paa de Allieredes Side blev Tiden udnyttet til en Reorganisation af den rumænske Hær, og de faa Afdelinger, der havde kæmpet til det sidste, blev ogsaa trukket tilbage. Dette Organisationsarbejde lededes af Over-

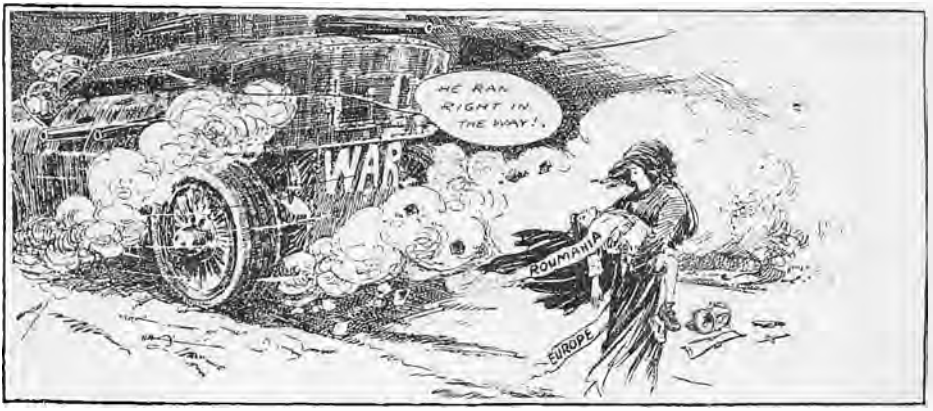

Amerikansk Fremstilling af Rumæniens tragiske Skæbne: Krigens tunge Panservogn har overkørt det lille uskyldige Rumænien. Chaufføren raaber: „Han løb lige ud paa Vejen."

generalen Avarescu med *Presan* som Generalstabschef, og i Løbet af Foraaret 1917 blev den rumænske Hær atter en Faktor, der maatte regnes med paa denne Front.

Felttoget i Rumænien formede sig som ét eneste Triumftog for de tyske Tropper. De store Resultater maa i lige Grad tilskrives den øverste Ledelse, de enkelte Gruppeførere og Troppernes glimrende Tapperhed, og til sene Tider vil disse Operationer kunne tjene som Exempler paa den rigtige Anvendelse af altidgældende strategiske og taktiske Grundbegreber, tilpasset efter Tidens enorme

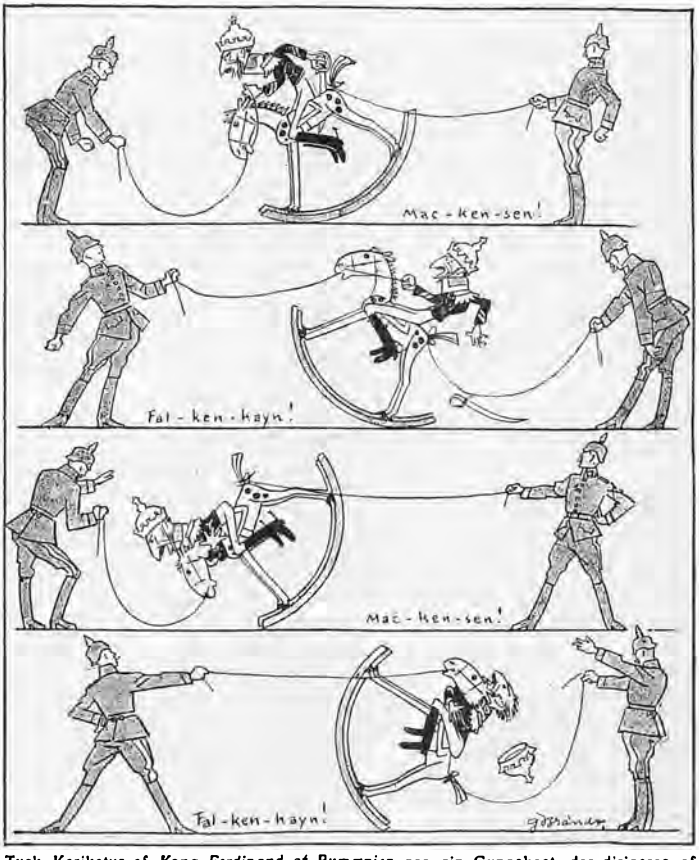

Tysk Karikatur af *Kong Ferdinand af Rumænien* paa sin Gyngehest, der dirigeres af Generalerne *Falkenhayn* og *Mackensen*. [Efter „Kladderadatsch".]

Den østrigske General *Arz von Straussenburg* f. 1857. Ved Krigens Begyndelse Chef for 15. Inf.Div., Armékorps Chef 1914 (6. A.K.). Deltog med stor Hæder i hele Fremrykningen i Rusland 1915—16. Efteraaret 1916 Fører for den nye østrigske Hærgruppe i Siebenbürgen. I 1917 Chef for den østrigske Generalstab.

tekniske Udvikling. For de rumænske Hære formede Krigen sig derimod som en Række forsmædelige Nederlag, under hvilke Tropperne ofte kæmpede med den største Tapperhed og Opofrelse. I Slaget ved Hermannstadt og under Forsvaret af Predeal Törzburger og Røde Taarn Passene udførte Rumænerne Bedrifter, som enhver Hær vil være stolt over. Vi har allerede omtalt den skæbnesvangre Felttogsplan, hvorefter den rumænske Hærledelse skred til Aktion, og vi skal her paapege nogle af de Forsømmelser og uheldige Forhold, hvorpaa der burde have været raadet Bod, længe forinden Krigen blev erklæret. Ifølge Øjenvidners Beretning synes der ikke at være taget tilbørligt Hensyn til Krigserfaringerne. De af Rumænerne anlagte Skyttegrave var saaledes knap 1 m dybe, og i Angreb stormede det rumænske Infanteri ofte frem mod Stillinger og Pigtraadshegn, der ikke forinden var taget under Behandling af Artilleriet. Natlige Patrouiller brugte elektriske Lommelygter og blev derved strax opdaget.

Den monumentale Indkørselsportal til *Kong Karol Broen* over Donau ved *Cervavoda*.

I en Indberetning af 13. November 1916 fra en Regimentschef til hans Division faar man et Indtryk af Tilstanden i de Afdelinger, der efter den rumænske Hærs store Tab i Siebenbürgen og Valakiet blev formeret:

„Jeg har den Ære at melde, at det den 9. November oprettede Regiment bestaar af Folk, som har været fritaget for Tjeneste og først efter en

Den tyske Gnrl. *von Gerock*, der førte en Gruppe tysk-østrigske Tropper under Kampene ved Sereth i Vinteren 1916—17.

Østrigsk Trainkolonne i et af de vildsomme snedækte *Passer i Karpatherne* paa Grænsen til Rumænien.

Rumænsk Lystslot i Curtea de Arges.

senere Undersøgelse er erklæret for tjenstdygtige, og som kun har faaet en meget ufuldstændig Uddannelse. Over Halvdelen af Folkene har ikke skudt en eneste Øvelsesskydning, og de mangler det simpleste Kendskab til Fægtning og Skydning. Regimentet har intet Sanitetspersonale, ingen Forbindsstoffer, ingen Kogekedler, ingen Gasmasker og mangler Graveredskaber. Regimentet har ingen Rammer. Kompagnierne føres af Reserveløjtnanter, og Bataillonerne af Premierløjnanter. Underofficererne er lige udnævnt og har ingen Uddannelse. Undertegnede overtog Kommandoen den 9. November og fik samtidigt Ordre til, at Regimentet skulde indlades paa Jernbanen. Alle disse Mangler er uden Resultat meldt til Kommandanten i Instruktionslejren i *Lacusarat*. Jeg foreslaar, at Regimentet faar den absolut nødvendige Tid til Forberedelse og Erhvervelse af de mest elementære Kundskaber samt til Afhjælpning af de værste Mangler."

„Kommandøren for Infanteriregmt. Nr. 75/79.
Oberstlt. *Betea*."

Lige saa lidt som paa Uddannelsen og Bevæbningens Omraade havde man ved Armeringen af Centralfæstningen *Bukarest* og den befæstede *Sereth Linie* taget Hensyn til Krigserfaringerne. Den rumænske Hærledelse havde, selv da den mægtige Fjende trængte ind i Valakiet, intet gjort for at fuldstændiggøre Forsvaret af Bukarest, og Resultatet blev, at hele Fæstningen maatte rømmes uden Kamp. Hvorvidt dette Forhold skyldtes militær Udygtighed eller Bestikkelse af de paagældende Myndigheder er ikke oplyst. Betegnende for Tilstandene i saa Henseende kort før Krigens Udbrud er en Udtalelse, som General Avarescu skal være

Athenæum i Bukarest.

fremkommet med i et Arméinspektionsmøde i Juni 1916. Han skal have sagt, at et Land, der ikke kan frigøre sig for den indre Fjende — *Svindleriet* —, bør ikke tænke paa at vende sig mod nogen ydre.

Rumæniens tragiske Skæbne har givet Generalen Ret.

Den 22. December 1916 traadte det rumænske Parlament sammen i Jassy, hvortil Regeringen var flyttet, og den 24. dannedes et Samlingsministerium, der omfattede *Take Jonescu* og nogle Medlemmer af hans Parti, medens det gamle konservative Parti forsvandt fra den praktiske Politik. *Carp* frygtede stadigt Ruslands Magt og erklærede aabent og ærligt, at Rumæniens Sejr kunde betyde en Sejr for Rusland, og han ønskede derfor, at Rumænien maatte blive slaaet.

Marghiloman afslog Bratianus Tilbud om en Portefeuille i det nationale Ministerium. Han forblev i Bukarest og fraterniserede stærkt med Rumæniens Fjender.

Den nye Regering indførte strax en Række demokratiske Reformer, der var stærkt paakrævet for at holde sammen paa Hæren. Der indførtes almindelig og direkte Valgret. Endvidere vedtoges en meget gennemgribende Reform med Hensyn til Jordbesiddelserne, idet en stor Del af Krondomænerne og visse Godser blev stykket ud til fri Ejendom, saaledes at Arealet af Bøndergods for hele Landet vilde stige fra 53 til 85 Procent. Hele Udviklingen havde imidlertid medført en saa nøje Forbindelse mellem Rusland og Rumænien baade i militær og økonomisk Hensende, at dette sidste Land nødvendigvis maatte blive hvirvlet med i den russiske Revolutions Malstrøm. Men herom i et senere Kapitel.

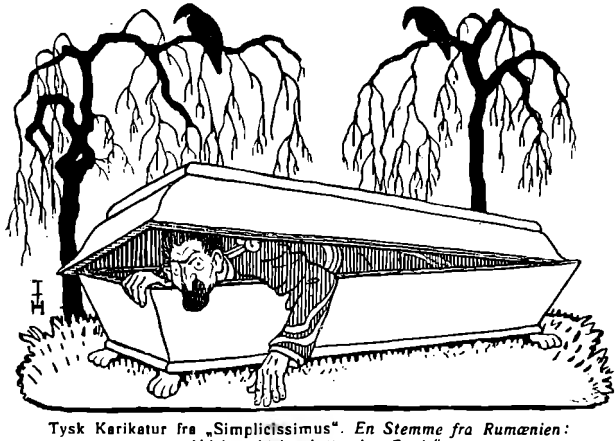

Tysk Karikatur fra „Simplicissimus". *En Stemme fra Rumænien:* „Aldrig, aldrig slutter jeg Fred."

Fransk Infanteri paa Marche fra *Saloniki.*

XIV.

Salonikifronten og Begivenhederne i Grækenland fra Efteraaret 1916 indtil Foraaret 1918.

I Løbet af Sommeren 1916 udvikledes Saloniki til et fuldstændigt militært Museum med næsten alle Arter af Allierede Tropper. Foruden de oprindelige engelske og franske Afdelinger af forskellige Afstamninger, kom Serberne til i Foraaret 1916, og endelig i August kom et Kontingent af stoute Russere og en Division smaa hurtige Italienere under General *Petiti.* Medens de forskellige Nationaliteter holdes stærkt adskilte paa Vestfronten, saa vil man i Saloniki se dem færdes mellem hverandre, og en Brigade blonde Russere kan her blive afløst af en Brigade sorte Senegalesere. Men trods disse Kontingenters Forskelligheder i Sprog, Sæder og Skikke synes General *Sarrail* dog at have dannet en Front, der har været tilstrækkelig solid til at modstaa og afvise de Angreb, som Centralmagtstropperne hidtil har ført frem imod den. Imidlertid har de rent militære Foreteelser paa denne Front kun været ringe i Udstrækning og i almindelig Betydning, og de maa stedse ses paa Baggrund af den politiske Udvikling saavel paa Balkan som i den nære Orient.

I August Maaned 1916 strakte General Sarrails Front sig fra *Mesta* Floden mod Øst over *Serres, Demirhissar, Gjevgeli, Florina* til Albaniens Grænse mod Vest (se Skitsen V. Afs. Side 264). Langs Grænsen mod Nord stod svage græske Vagtposter, som intet Sted hindrede Bulgarerne i at trænge ind paa græsk Territorium.

Ententetropper i Saloniki. Fra venstre til højre i bageste Række: *Annamit, Franskmand, Senegaleser, Englænder, Russer, Serber* (delvis skjult). Foran: *Kretenser* og *Indier.*

Da Rumænien i August 1916 havde sluttet sig til de Allierede, havde man ventet, at Salonikihæren i en kraftig Offensiv mod Nord havde søgt at hindre Bulgarerne i at angribe Rumænien; men det blev derimod Bulgarerne, der førte Angrebet mod Salonikihæren.

Den 17. August 1916 brød tyske og bulgarske Styrker i 2 Kolonner pludselig frem paa den vestlige Fløj. Den ene Kolonne rykkede uden at møde større Modstand ind i den serbiske Hærstyrkes vestlige Fløjpunkt *Florina*, og *den 22. August* besatte Bulgarerne Vejknudepunktet *Kastoria* c. 40 km syd for Florina. Den anden Kolonne fulgte Jernbanen i sydøstlig Retning og drev Serberne under heftige Kampe tilbage, den *20. August* kæmpedes der om *Banitsa* og *Ekshisu*, og Serberne maatte rømme den vigtige Jernbaneviadukt og trække sig tilbage til Højderne vest for *Ostrovo* Søen, hvor Bulgarernes Fremrykning stand-

Tysk Karikatur:
„Lille Mor Rusland, jeg bringer
Dig et taknemmeligt Folks Hilsner!" —
„Hvem er Du?" — „Jeg er den sidste Serber!" [Efter „Ulk".]

Albanesisk Artilleri i Durazzos Havn.

sede, idet franske og russiske Forstærkninger var kommet til Hjælp. Et stort bulgarsk Angreb blev ført frem mod Stillingerne *den 22. August*, men blev afvist.

Paa den østlige Del af Fronten gik Bulgarerne ligeledes frem til Angreb i 2 Kolonner, og det lykkedes dem at drive Englænderne tilbage over *Struma*, og *den 22. August* var hele Jernbanen *Drama—Serres—Demirhissar* i Bulgarernes Hænder. Den østligste Kolonne gik over *Mesta* og besatte *Kavalla*.

Bulgarerne havde om end med betydelige Tab opnaaet gode Resultater, idet Fronten var blevet væsentlig forkortet og sikret mod omfattende Angreb mod Fløjene, og endvidere synes de at være kommet *Sarrails* Offensiv i Forkøbet.

Endelig *den 10. September* begyndte Englænderne et Angreb paa Struma Fronten og ved *Doiran* Søen, hvor ogsaa Italienerne kæmpede. I Løbet af Oktober kastedes Bulgarerne bort fra Jernbanen, men det lykkedes dog ikke at tilbageerobre Demirhissar og Serres.

Imidlertid var *de Allieredes Hovedangreb* blevet sat i Gang længst mod Vest den *13. September*. Det lykkedes her at tilføje Bulgarerne betydelige Nederlag, og i Løbet af kort Tid tilbageerobredes det Terrain, som serbiske Tropper netop havde rømmet. Under disse Kampe gik Serberne frem paa

højre Fløj mod *Kaymakchalan* Bjerget, medens franske og engelske Afdelinger kæmpede længere mod Vest, hvor Florina blev taget den 17. September. Bulgarerne, der trak sig tilbage i Retning mod *Monastir*, satte sig dog fast i stærke Stillinger nord for Florina, og Vejrforholdene satte foreløbigt en Stopper for de Allieredes videre Fremrykning. Men i de første Dage af Oktober genoptoges Kampvirksomheden, og *Serberne satte atter Foden paa serbisk Jord.*

Bjergknuden Kaymakchalan blev efter voldsomme og forbitrede Kampe erobret af serbiske Tropper, og hele den serbiske Sydgrænse indtil den albanske Grænse mod Vest blev overskredet.

„Times" Specialkorrespondent ved den serbiske Hær sendte sit Blad følgende Beskrivelse af de frygtelige og blodige Kampe ved Kaymakchalan den 20. September:

„— Fjenden havde faaet Forstærkninger og begyndte Angrebene igen i Gaar Aftes. Fra 9 Aften til 5 Morgen foretog Bulgarerne fire Angreb og havde et svært Tab af Døde og Saarede."

„Det sidste af disse Angreb varede en Time. Det var det voldsomste og som Følge deraf det, der kostede Fjenden de største Tab. Vore Tab var smaa, da der ikke havde fundet Nærkamp Sted. — —"

„Mandags Angrebet fandt Sted lige efter 4 om Morgenen. Der gik ingen forberedende Artilleribeskydning forud. Den fjendtlige Chef mente aabenbart, at det var bedst at undvære den, da han saa muligt kunde overrumple og feje os bort ved et energisk Fremstød fra den forreste Linie. Denne var kun 150 Meter fra den forreste serbiske Grav."

„Det første Angreb var da ogsaa saa overvældende, at vor første Linie blev løbet over Ende efter en kort Modstand og udslettet af Jordens Overflade. Men

Soldaterne i et fransk Regiment paa Saloniki Fronten arrangerer stor Cirkusforestilling.

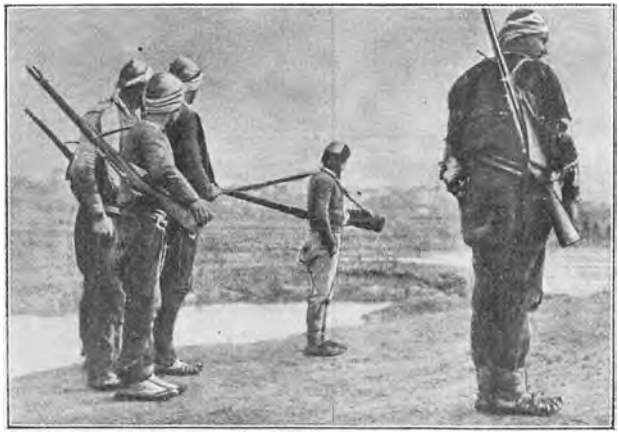

Albanesere i bulgarsk Tjeneste.

dette Slagteri var kun en Forsmag paa det Blodbad, der skulde følge efter."

„Bulgarerne gik i Kompagnikolonner frem imod vor anden Linie, men deres forreste Rækker blev ubarmhjertigt mejede ned af vor Maskingevær- og Riffelild. Den første Angrebsbølge knustes. Den anden ligeledes. Men en tredie og en fjerde fulgte efter, og der opstod en desperat Nærkamp Mand mod Mand. I næsten tre Timer gjorde Haandgranater og Bajonetter deres dødbringende Arbejde. Sejren var længe uvis. Gravene blev tre Gange erobrede og taget tilbage, men den tredie Tilbageerobring blev den sidste."

„Morgenen gryede over en Scene af sandt Vildskab og Slagteri. Klokken var over 9, da Kampen var forbi. Den havde raset i 5 Timer. Vore Folk havde svære Tab og var for udmattede til at forfølge Bulgarerne, som saaledes beholdt den erobrede fremskudte Linie."

„Kampen strakte sig over en Front paa omtrent 2000 Meter, men den blodigste Kamp koncentreredes om en Strækning paa ca. 800 Meter. Serberne tog 57 usaarede Fanger. — —"

I Anledning af *de tyske Flyveres Besøg over Saloniki* udførte *franske og engelske Flyvere* ovenstaaende smukke *Mosaikarbejde* af Sten og Muslingeskaller. Figuren er den tyske Ørn, og Underskriften lyder: „Bare rolig! Vi skal nok plukke Fjerene af Dig."

Den 5. Oktober gik Serberne over *Crna* paa den sydlige Del af den store Bue, som Floden danner øst for Monastir ned mod *Brod*, længere mod Vest blev *Kenali* og *Buf* besat.

De Allierede stod nu foran Bulgarernes sidste stærke Stillinger syd for *Monastir*, og her blev Kampen staaende i nogen Tid. Tyske Tropper understøttede Bulgarerne paa denne Front, og længe bølgede Kampene frem og tilbage.

I den første Uge af Oktober indløb der Melding om, at Italienerne havde landsat Tropper paa Albaniens Kyst i *Santa Quaranta* og besat hele *Øvre-Epirus*.

Henimod Midten af November fik Serberne dog Overtaget og trængte længere og længere frem, hvorved Modstanden i den vestlige Del af *Crna* Bugtningen ogsaa paavirkedes, saaledes naaede Serberne lidt efter lidt op i Højde med Monastir fra Øst. Samtidig havde Franskmændene og Russerne Fremgang paa Vestsiden af Crna, efter at de i mange Uger forgæves havde søgt at gennembryde Modstanden paa Linierne *Presba—Kenali. Den 16. November* stod de kun 5 km syd for Monastir.

Fransk Div. Gnrl. *Cordonnier*. Ved Krigens Udbrud Chef for en Brigade af II. A.K. Udmærkede sig bl. a. ved Virton 21. Aug. 1914. Chef for det franske Kontingent i Salonikihæren indtil Jan. 1917.

Med overlegne fjendtlige Styrker paa nært Hold baade mod Syd og Øst fandt Bulgarerne det mest formaalstjenligt at rømme Byen, før de blev helt omgaaet.

Den 19. November holdt de Allieredes Tropper med Serberne i Spidsen Indtog i Syd-Makedoniens Hovedstad, — *Monastir blev atter Serbernes By*. De tysk-bulgarske Tropper veg tilbage til Højderne nord for Byen.

Monastirs Erobring kom til at danne Afslutningen paa de Allieredes Offensiv i Vest-Makedonien. Det var en Begivenhed af overvejende moralsk Betydning, navnlig for de serbiske Tropper. I strategisk Henseende havde Byen kun ringe Værd, som den laa der i Udkanten af Operationsomraadet og med meget besværlige Forbindelser til Basis ved Saloniki. Fra Slutningen af November 1916 har de Allierede da heller ikke forsøgt nogen større Fremrykning i denne Egn.

Fransk General *Grossetti*. F. 1861. Tjent i Algerien, Tonkin og Cambodja. Ved Krigens Udbrud Stabschef ved 3. Armé (Gnrl. Ruffey). Under Marne Slaget 42. Inf.Div. (VI. A.K.). Overtog 7. November 1914 midt under Kampen Befalingen over XVI. A.K. Afløste Januar 1917 Gnrl. Cordonnier som Chef for den franske Orientarmé. † 8. Januar 1918.

Kampvirksomheden døde hen paa hele Fronten i Løbet af Vinteren for atter at blusse noget op i Foraaret 1917, men de politiske Begivenheder i Grækenland tog da en saadan Vending, at General Sarrails Opmærksomhed i allerhøjeste Grad maatte være henvendt derpaa og en Fremrykning fra de engang vundne Stillinger vilde under disse Forhold have været meget risikabel.

Den Styrke, General Sarrail raadede over paa Saloniki Fronten i Begyndelsen af 1917, talte c. 500,000 Md., men af disse kan man med Sikkerhed kun regne med c. 200,000 egentlige Kombattanter, idet Forsyningstjenesten, Traintjenesten og Sanitetstjenesten samt de mange Arbejder med Hensyn til Vejnettets Udbedring m. m. har

optaget over Halvdelen af den samlede Styrke, og da der hverken fra Frankrig eller England kunde ventes Forstærkninger, er det meget forstaaeligt, at General Sarrail ikke turde indlade sig paa større offensive Foretagender, som med Lethed vilde kunne være imødegaaet af bulgarske og tyske Tropper, der paa dette Tidspunkt kunde frigøres fra Rumænien.

Foruden de nævnte politiske og strategiske Betænkeligheder skal endelig anføres den meget daarlige Sundhedstilstand, der havde hersket i hele Salonikihæren i Sommeren 1916, idet saavel Malaria som Dysenteri havde hærget den i stort Omfang.

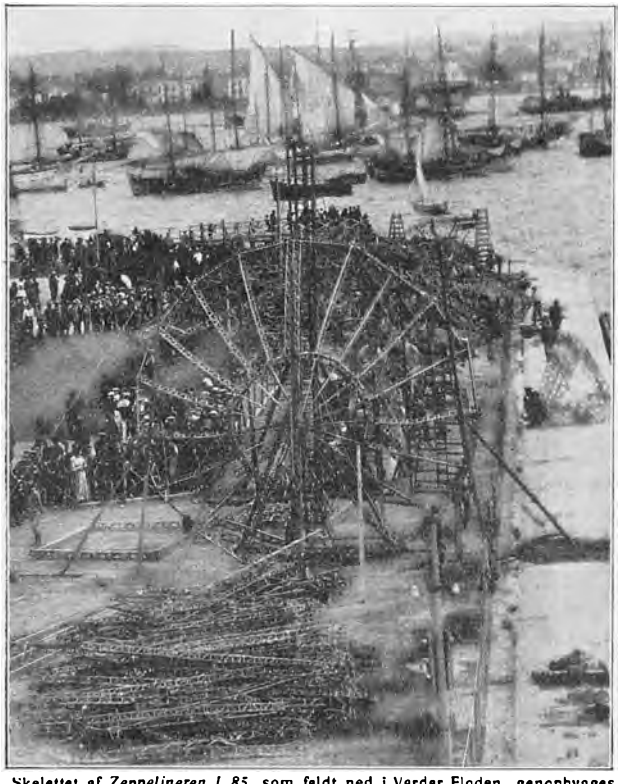

Skelettet af *Zeppelineren L 85*, som faldt ned i Vardar Floden, genopbygges „til Skræk og Advarsel" paa Kajen i *Saloniki*.

Den engelske General *Milne* skriver saaledes i sin Rapport af December 1916:

„Sanitetsvæsenet har været stillet overfor meget store Vanskeligheder. Det er indlysende, at i et Klima, der skifter fra isnende Kulde til brændende Varme, i et vandfattigt Bjerglandskab uden Kommunikationsmidler, og hvor Dysenteri og Malaria holder til Huse, er denne Tjenestegrens Pligter og Ansvar overordentlig tunge. Der er anstillet Forsøg paa at finde en brugbar Transportmaade for de Syge i Bjergegnene, og samtidig er der ført en haard Kamp mod Malariaen. Officerer med Specialkundskab ledede disse Arbejder. Fugtige Egne blev drænede, og hele Stillingen blev nøje undersøgt, saaledes at kun de sundeste Strækninger blev holdt besat, og dog havde Malarien en rig Høst, men den er stadig i Aftagende."

Vi har tidligere (Side 267—76) givet en kort Skildring af Grækenlands Historie fra Angrebet paa Serbien (September 1915) til Rumæniens Krigserklæring (August 1916). Vi hævdede den Gang den Anskuelse, at Grækenlands Ulykker i det hele var selvforskyldte og væsentligt skyldtes *Kong Konstantins* vaklende og upaalidelige Holdning.

Nye fremkomne Oplysninger i de to *græske Hvidbøger* tillader nu at

Fransk Militærmusik i Saloniki en Søndag Eftermiddag.

uddybe denne Opfattelse. Kongens Tyskvenlighed var meget udpræget allerede fra Krigens Begyndelse, men han holdt den Gang endnu paa, at Grækenland skulde bevare sin Neutralitet. Da han imidlertid i Efteraaret 1915 havde skilt sig af med *Venizelos*, blev han mere og mere tilbøjelig til at gaa over paa Tysklands Side og falde Salonikihæren i Ryggen.

Fra Efteraaret 1915 indrettede *Kongefamilien* sig *et eget Ciffersystem for Telegrammer til Berlin.* De sendtes oftest ved traadløs Telegraf over den græske Legation i *Sofia*, som besørgede dem videre til Gesandten i Berlin, *Theotokis*, der forhandlede med de tyske Myndigheder; der blev efterhaanden *til det Brug* indrettet en Række *nye traadløse Stationer.* En Del af Telegrammerne blev efter Kongens Afsættelse fundne af den nye Regering og offentliggjorte; et stort Antal er rettede til *Kejser Wilhelm* personligt. Andre viser Forhandlinger med Udenrigsminister *Jagow*, hans Efterfølger *Zimmermann* samt Generalerne *Falkenhayn*, *Mackensen* og *Hindenburg.* Ad denne Vej skaffer Kongen sig et tysk Laan paa 40 Mill. Mark; de skal øjensynlig for en Del anvendes til at hverve græske Bander, der skal angribe Sarrails Forbindelseslinier og organiseres af den tyske Officer *Falkenhausen.* Kongen *giver endelig Kejseren stadige Oplysninger* om den græske Hærs Størrelse, dens Beholdning af Skydevaaben og Ammunition etc.

Færdselsgang sprængt i Klippen paa Saloniki Fronten.

Der vil herefter *ikke* længer kunne være Tale om Kong Konstantins „ærlige og modige" Neutralitet. *Og der falder et mildere Skær over Ententens mange Voldsforholdsregler mod Grækenland.*

Allerede saa tidligt som Januar 1916 meddeler Theotokis Kongen, *at Falkenhayn har foreslaaet Grækenland Samvirken* saaledes, at de græske Tropper rømmede visse Dele af Makedonien, som Tyskerne og Bulgarerne kunde besætte; Grækerne maatte ikke gøre Modstand mod dem, men skulde derimod med Magt hindre Ententen i at udskibe flere Tropper. Der opnaaedes dog ikke den Gang Enighed mellem Konstantin og Tyskland. Dette var derimod Tilfældet i Maj. Den tyske og den bulgarske Gesandt meddelte 23. Maj Førsteminister *Skuludis*, at tysk-bulgarske

Tropper vilde rykke frem paa græsk Omraade og besætte *Fort Rupel* (jfr. S. 274—75), paa den Betingelse, at Besættelsen kun skulde være midlertidig, og at Tyskerne og Bulgarerne vilde erstatte al den Skade, som blev forvoldt ved Besættelsen, og respektere Indbyggernes Rettigheder. Skuludis tog denne Meddelelse „til Efterretning", ɔ: han gik ind paa den, men *nægtede senere overfor det græske Kammer, at han havde truffet Aftale med Tyskerne!* Da Besætningen i Fort Rupel gjorde Modstand mod Angriberne, fik den Ordre fra Regeringen til at rømme Fortet uden Modstand.

Kavalla. I Baggrunden den gamle romerske Vandledning.

Den tysk-bulgarske Besættelse af dette Fort vakte, som tidligere omtalt, megen Uvillie og Mistro hos Ententen. Det samme blev Tilfældet i endnu højere Grad, da de tysk-bulgarske Tropper senere *besatte hele det østlige Makedonien.* Ogsaa her var der, saavidt man kan se, forud truffet Aftale mellem Grækenland og Tyskland; Tyskerne havde imidlertid lovet, at de ikke vilde besætte de makedonske Byer *Drama, Kavalla* og *Serres*, men dette Løfte blev *ikke holdt*, og der kom snart mange Klager over, at Bulgarerne forfulgte og udjog den græske Befolkning, dræbte de græske Gendarmer osv. Patriotiske Grækere som Gesandten i Rom *Koromilas* advarede Regeringen mod at slippe Bulgarerne frivilligt ind i Landet; de vilde aldrig forlade det mere. Regeringen svarede paa disse Bebrejdelser, at den ikke kunde hindre Centralmagternes Tropper i at føre Krig paa græsk Omraade, naar Salonikihæren fik Lov dertil. Svaret tilfredsstillede hverken Venizelos' Tilhængere eller Ententen, og Rømningen af det østlige Makedonien blev en Hovedgrund til Bruddet

Engelsk Officer udsteder *Pas* til Beboerne i en lille makedonisk Landsby.

mellem Kongen og Venizelos og til Ententens vel grundede Mistillid til Grækenlands Hensigter.

I August 1915 var *Zaimis* endnu Statsminister. Han var efter Ententens bestemte Krav gaaet ind paa at *afvæbne Hæren* og søgte at gennemføre dette loyalt, men de hjemvendende Soldater var af deres Officerer oplærte i Troen paa, at Tyskland var uovervindeligt, at Kong Konstantin var den eneste, som vilde Landets sande Vel, og at det gjaldt for dem at forsvare ham imod Venizelos. De dannede derfor, især paa *Peloponnes*, *Reservistforbund* og blev en mægtig Støtte for Kongens Politik.

I *det gamle Grækenland* (det, som existerede før de store Udvidelser i Balkankrigene) havde Kongen i det hele mange Tilhængere. Alene Navnet kunde virke begejstrende; *Konstantin I.* hed den Kejser, der grundlagde *Konstantinopel*, medens den sidste byzantinske Kejser, der 1453 faldt i Kampen mod Tyrkerne for at forsvare denne Hovedstad, som Grækerne simpelthen kalder „Byen", hed *Konstantin XI.* Af Kong Konstantin XII. havde Folket altid ventet, at

En fransk Soldat gør Toilette foran en *Statue af Silenus.*

FERDINAND.

Konge af Bulgarien.

KONSTANTIN XII.

Konge af Grækenland.

han skulde erobre „Byen" tilbage. Dertil kom saa den store Popularitet, som Kongen havde vundet under Balkankrigene.

Mod Kongens Parti stod et ligesaa stort, der sluttede sig til *Venizelos* og mente, at det var hans Statsmandskunst, ikke Konstantins Sværd, hvem de store Udvidelser i 1912—13 skyldtes. Til dette Parti hørte *det nye Grækenland* ɔ: *Makedonien, Kreta, Epirus* og de fleste Øer, ældre og nyerobrede, i Arkipelagus, desuden alle Grækere i Tyrkiet, England, Frankrig og Amerika. Venizelos' Parti var ententevenligt, Kongens tyskvenligt.

Græsk Admiral *Konduriotis*. 17. Oktober 1916 Marineminister i Ministeriet Zaimis.

I Sommeren 1916, under Bulgarernes Fremrykning i det østlige Makedonien, var Bruddet mellem Partierne bleven fuldbyrdet, da Kong Konstantin 27. August havde afvist den sidste Henvendelse fra Venizelos. 30. August hejste en Løjtnant i det kretensiske Gendarmeri i *Saloniki* Oprørsfanen; han og hans Folk marcherede til 11te Divisions Lejr og opfordrede Soldaterne til at slutte sig til dem for at organisere det nationale Forsvar. Der blev derefter med Sarrails Støtte oprettet en national *Forsvarskomité*.

Venizelos blev i Athen indtil ind i September. 25. September drog han imidlertid til *Kreta*, ledsaget af den populære Admiral *Konduriotis*.

Proviantering pr. Muldyrryg paa den fransk-italienske Front mellem *Monastir* og *Prespa Søen*. [„L'Illustration".]

Fransk Admiral *Dartige du Fournet*. Før Krigen Marinepræfekt i Bizerta. Oktober 1916 afløst Admiral Boué de Lapeyrière som Højstbefalende over de Allieredes Middelhavsflaader.

Fra Kreta udstedte de *en Proklamation* til Befolkningen for at retfærdiggøre, at de foretog en Rejsning mod Kongens landsskadelige Politik. De to Oprørsledere rejste derefter rundt til *de Ægæiske Øer*, som alle blev vundne, og naaede endelig til *Saloniki*, hvor de sammen med General *Danglis* 18. Oktober dannede *en provisorisk Regering*, som opfordrede Frivillige til at melde sig for at beskytte Grækenland mod Bulgarerne. Stor Tilstrømning blev der dog foreløbig ikke Tale om, navnlig fordi Ententemagterne i lange Tider ikke kunde blive enige om, hvilken Kurs de skulde følge overfor Grækenland.

I *Rusland* var *Nikolaj II* lidet tilbøjeligt til at støtte Venizelos, der havde gjort Oprør mod sin Konge; det vilde være altfor farligt overfor den stigende republikanske Stemning i selve Rusland. Desuden vilde Kejseren gerne skaane sin Fætter Konstantin.

Italien var af andre Grunde Venizelos' Uven. Det holdt endnu siden Krigen med Tyrkiet (1911—12) *Rhodos* og 11 andre tyrkiske Øer besat paa Trods af Øernes græske Befolknings Ønske, et Forhold, der maatte give Anledning til megen Uvillie mellem Grækenland og Italien. Dernæst ønskede Italien at erhverve ikke alene *Albanien*, men ogsaa det græsktalende og græskfølende *Epirus*, som Venizelos i Krigens Begyndelse havde ladet græske Tropper besætte. Italien følte, at under Ledelse af Venizelos kunde Grækenland blive en farlig Medbejler til Herredømmet over Adriaterhavet, og var derfor principielt imod enhver Støtte af Oprørspartiet.

Frankrig var Ven af Venizelos, medens Regeringen i *England* var tilbøjelig til at se Tiden an, i Haab om, at det var muligt at faa Kongen til, ikke just at slutte sig til Ententen — det havde ringe Betydning nu, da den græske Hær var i Opløsning og derfor lidet værd som Forbundsfælle —, men i alt Fald indtage en ærlig Neutralitet og ikke vise Tilbøjelighed til at falde Salonikihæren i Ryggen.

Markoutenakis, Sekretær hos Venizelos.

Under disse Forhold blev *Ententens Politik overfor Grækenland* en mærkelig, højst uheldig, *Blanding af Svaghed og Haardhed.*

1. September 1916 kastede en fransk-engelsk Eskadre under Admiral *Dartige du Fournet* Anker ved *Salamis*. Næste Dag forlangte Ententen, at den skulde have Ret til at kontrolere Post-

og Telegrafvæsenet, og at en Række af Tysklands Agenter skulde udvises. Zaimis gik ind paa begge Fordringer, men Reservistforbundene rejste Modstand og angreb det franske Gesandtskab. Zaimis, der ikke følte sig Situationen voxen, gik 12. September af. Kongen udnævnte derpaa *et nyt Ministerium* med en ganske ukendt Mand, *Kalogeropulos*, som Chef.

Ententen vilde dog ikke anerkende ham, og 4. Oktober blev han afløst af Professor *Spiridion Lambros;* denne var en anset Lærd og havde

Demonstrationer i Athen den 1. Debember 1916.

ikke tidligere deltaget i Politik. Ententen ventede, at han vilde være føjelig, og anerkendte ham. Det viste sig dog snart, at Lambros var det stik modsatte. Han vilde holde Tiden hen ved at *føre Ententemagterne bag Lyset,* bøje sig for deres Fordringer, naar de blev for indtrængende, men opfylde saa faa af Løfterne som muligt. Det var den gamle vel kendte Politik fra Byzantinernes og Tyrkernes Tid.

I de næste Maaneder kom Ententen gennem Fournet med stadig nye Fordringer. Der forlangtes først, at Regeringen skulde træffe effektive Forholdsregler mod Reservistforbundene, og at nogle tyskvenlige Embedsmænd og Officerer skulde fjernes; senere krævede Fournet, at *den græ-*

ske Flaade skulde afvæbnes, delvis udleveres, Batterierne ved *Piræus* og *Salamis* demonteres, og at Ententen skulde have Kontrol over Jernbanen fra Athen til *Larissa* i *Thessalien.* Lambros lovede alt, hvad der blev forlangt, men samtidig lod han stadig Tropper og Krigsmateriel afgaa til Thessalien, hvorfra de truede baade Salonikihæren og Venizelos' Tropper, og Pressen i Athen angreb paa det voldsomste Ententen for dens ydmygende Fordringer.

Trods denne mistænkelige Holdning fra Lambros' Side besluttede England og Frankrig ved et Møde i *Boulogne* 20. Oktober, at de *ikke* vilde gribe ind *til Fordel for Venizelos.* De anerkendte følgelig ikke hans Regering i Saloniki, men nøjedes med at tilstaa hans Hær en Understøttelse paa 10 Mill. Francs, medens de forbød ham at brede sin Magt over Thessalien. Da det *4. November* kom til et Sammenstød mellem Venizelos' og Kongens Tropper i Thessalien, krævede Ententen ganske vist, at der skulde indføres en neutral Zone, men den rige Provins blev ved at være i de Kongeligsindedes Hænder.

Fournet vedblev med sine Fordringer og Neutralitetskrænkelser. 17. November forlangte han Udleveringen af 18 Felt- og 16 Bjergbatterier, 140 Maskingeværer m. m. 20. November krævede han, at *Centralmagternes Gesandter skulde forlade Grækenland i Løbet af 48 Timer.* Dette skete ogsaa, men Lambros nægtede at udlevere Kanonerne. I Slutningen af November voxede Reservistbevægelsen stadigt, og man truede aabent med at angribe Venizelos' Tilhængere i Athen. Paa samme Tid var dennes Hær af Frivillige efterhaanden bleven saa stor, at *den provisoriske Regering 24. November erklærede Bulgarien og dets Forbundsfæller Krig.*

Spændingen mellem Ententetropperne og Kongen steg under disse Forhold stadigt. Den græske Hær og Flertallet af Befolkningen i Athen var navnlig forbitret over Fordringen om Kanonerne, og Regeringen var bestemt paa ikke at udlevere dem godvilligt. Den samlede Tropper paa alle de strategisk vigtige Punkter, hvorfra Vejen mellem Athen og *Piræus* kunde beherskes, og ca. 10,000 Frivillige sluttede sig til de regulære Tropper. Tropperne kommandereres af General *Kallaris.*

Skønt denne græske Styrke var meget større end den, som Fournet foreløbigt kunde skaffe til Veje, troede han dog, at Grækerne ikke vilde lade det komme til Voldsomheder. Han havde i Forvejen en lille Afdeling Franskmænd staaende i Parkanlægget *Zappeion* ved Athen; 1. December landsatte han endvidere 2—3000 Mand Franskmænd, Italienere og Englændere og lod dem marchere mod Athen i tre Kolonner. Det var sikkert Hensigten at besætte alle vigtige Punkter ved Athen; de Kongeligsindede paastod, at Venizelisterne derpaa skulde rejse en Opstand, afsætte Kongen og gøre Venizelos til Præsident.

Medens Ententetropperne sorgløst marcherede mod Athen, blev de

Ententekarikaturer i Anledning af Tronskiftet i Grækenland.

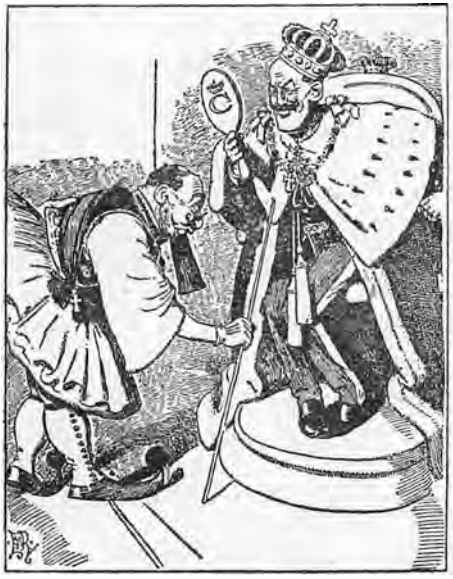

1) Italiensk Karikatur. Konstantin: „I har taget Øerne, Saloniki, min Hær og min Flaade fra mig . . . Hvorfor tager I ikke ogsaa min Kone?“ [„Numero“, Turino, Januar 1917.]
2) Italiensk Karikatur. Kong Konstantins Afrejse fra Lugano. [„Numero“, Turino, August 1917.]
3) Engelsk Karikatur. *Officeren:* „Deres Majestæt. De Allieredes Repræsentanter venter efter Deres Majestæts Svar paa deres sidste Ultimatum. — *Tino* (Kongen): „Vent et Øjeblik, til jeg faar arrangeret mit kongelige og taknemlige Smil.“ [„The passing Show“, London Febr. 1917]
4) Russisk Karikatur. Den kejserlige tyske Krokodille: *Kejseren:* „Jeg græder over Grækenland, stakkels lidende Land!“ [„Mecha“, Moskva.]

pludseligt beskudt fra Højderne. De led betydelige Tab, ca. 400 Mand Døde og Saarede, og gik tilbage i Forvirring; Grækernes Tab var kun halvt saa stort. Krigsskibene støttede derpaa fra Piræus Tropperne ved at bombardere det kongelige Slot, men *Resultatet blev dog et absolut Nederlag for Ententen.* Grækenland afleverede kun 6 Batterier i Stedet for de 34, som Fournet oprindeligt havde forlangt; til Gengæld forlod Ententens Tropper helt Athen.

Svært Skyts udlades i *Salonikis Havn.*

Hovedstaden var nu helt behersket af de Kongeligsindede, og de benyttede Lejligheden til at lade det gaa ud over Venizelos Tilhængere. Der paastaas fra engelsk Side, at det blev en ren Bartholomæusnat, at der blev myrdet 200 af disse, fængslet 1500 og ødelagt store Værdier. Saa ophidset, som Stemningen var, er disse Opgivelser ganske trolige. 25. December blev der saa paa *Marsmarken* ved Athen rejst en stor Forbandelsessøjle over Venizelos, og her gik Bølgerne højt.

En Korrespondent til et hollandsk Blad skriver:

„Det halve Athen var forsamlet for at forbande den afskyede Rebel, det halve Athen var forenet i et stort, mægtigt Had. Der blev raabt og skreget, hylet og jublet af Raseri. Et mere levende, bevæget Skuespil har jeg aldrig set... Først blev et Billede af *Venizelos* brændt. Saa raabte en Mand: „Død over Forræderen og alle hans Tilhængere!" og væltede en stor Granitblok. Utallige Stene fulgte efter: talløse Stemmer brølede: „Fordømmelse over Venizelos!" Og saa begyndte man i en næsten endeløs Procession at bære Stene til, der kom Mænd af alle Stænder og alle Aldre. Stendyngen blev til en Høj, tilsidst til et Bjerg af Stene, et Monument, en evig Forbandelse og et afskrækkende Exempel for den kommende Slægt. Saa kom Erkebiskoppen af Athen med hele sit Følge og blev hilst med Begejstring af Folket. Han besteg en Højde i Nærheden af den store Stendynge og kastede ogsaa sin Sten mod Nord, Syd, Øst og Vest. „Vær forbandet, Eleutherios Venizelos, Du Forræder mod Din Konge og Dit Fædreland!" raabte han. De andre Præster kom til og gjorde det samme. En ung Gejstlig med kulsort Skæg stod op; han havde et Ansigt som en Martyr; han løftede sin Arm med en højtidelig Ge-

bærde og strakte sin Haand ud. „Anathema („Forbandelse")!" tordnede han, og hele Folket, der saa ham, brølte med, skælvende af Ophidselse."

„Titusinder af Hænder løftede sig mod Forbandelsesbjerget. „Anathema! Anathema! Bort med Forræderen! Forbandet være han i Liv og Død!" Det var, som om Skrigene ikke vilde tage Ende, som om hele Byen og Bjergene gentog dem. Folket var som et oprørt Hav, der vilde tilintetgøre alt for at køle sit Raseri."

En varm Fædrelandsven, den tidligere omtalte græske Gesandt i Rom *Koromilas*, advarede Kongen i bevægede Ord mod at gaa videre ad den Vej, han havde betraadt; Frankrig og England vilde ikke tilgive Fornær-

General *Kristodulos*, Chef for den græske Felthær. Han var tidligere Chef for 1. Div., der over Thasos søgte til Saloniki, hvor den forenedes med de Allierede. Resten af IV. græske Korps overgav sig og førtes til Tyskland som „Gæster".

melsen mod dem, og det vilde gaa ud over Folket. Men de Kongeligsindede jublede og erklærede, at 1. og 2. December var de to største, helligste og berømmeligste Dage i Grækenlands Historie; „Akropolis' Klipper havde genvundet deres gamle Glans". *Dronning Sofia* telegraferede 6. December til sin Broder Kejser Wilhelm om Bombardementet, hvorunder Kongefamilien gemte sig i Kælderen, om Gadekampene og tilføjede:

„Bladet har vendt sig. Det var en stor Sejr overfor fire Stormagter, hvis Tropper flygtede for Grækerne og senere trak sig tilbage under Eskorte af græske Tropper."

Der var dog ingen Grund til at juble. Grækenland frembringer meget lidt Korn og maa aarlig indføre en Mængde Fødevarer. En *Blokade* vilde altsaa i Løbet af kort Tid lamme Landet aldeles. Den blev da ogsaa forkyndt faa Dage efter „Slaget ved Athen." *31. December* overrakte Ententegesandterne derefter en Note, hvori de erklærede, at Blokaden vilde vare ved, indtil deres Fordringer var opfyldte. Den græske Hær og alle dens

Gennadius, græsk Minister i London.

Forraad skulde overføres til Peloponnes, ligeledes alle Vaaben, Reservistforeningerne norden for Peloponnes skulde opløses, Venizelos' fængslede Tilhængere løslades, og der skulde gives fuld Oprejsning for Krænkelserne mod Ententen 1. December.

Kongefamilien vilde nødigt bøje sig for disse Fordringer. Den tænkte tværtimod paa at *faa den tysk-bulgarske Hær til at angribe Salonikihæren og vilde samtidigt overfalde denne Syd fra.* Allerede *3. December* spørger Dronningen, om den tyske Hær snart er rede til Angreb. Kejseren svarer, at nu er der ingen anden Udvej for hende og „Tino" (Kongen) end at slutte sig til Tyskland:

„Hvis Tino med sin Hovedstyrke angriber Sarrails vestlige Fløj, vil det medføre Afgørelsen i Makedonien."

Samtidigt faar Falkenhausen Ordre til at udruste Bander paa 5000 Mand; de skal særligt afskære Jernbanen mellem *Monastir* og *Saloniki.*

Der forhandles videre om denne græske Indgriben i Krigen indtil Midten af Januar. Kongefamilien presser paa for at faa Tyskerne til at angribe; Blokaden virker voldsomt, der er Brødmangel, der indføres 5 kødløse Dage om Ugen, og Folk begynder at dø af Sult.

„Noten (den af 31. December) er uforskammet, der er kun Brød til 14 Dage, man vil lade os dø af Sult",

erklærer „Tino" og Sofia 1. Januar 1917. 9. Januar telegraferer Dronningen, at Manglen paa Fødevarer og Ammunition tvinger Grækenland til at afholde sig fra enhver Offensiv:

„Du kan tænke Dig min Tilstand! Hvor jeg lider! Gid disse fordømte Svin (cochons infâmes) maa faa den Straf, de fortjener!"

Sir Francis Elliot, engelsk Gesandt i Athen.

Men Hindenburg er ikke villig til Indgriben; han kan ikke afse Folk nok til en Offensiv paa Balkan. Og da Ententen kræver, at Noten af 31. December skal opfyldes i Løbet af 48 Timer, maa Grækenland bøje sig og anerkende Fordringerne, „i Princippet." — Teotokis gaar til *Zimmermann*, der nu er tysk Udenrigsminister, og presser atter paa, men han svarer stadigt med en Henvisning til Hindenburg. Og denne nøjes med at foreslaa Kongen, at han skal lade Artilleriet ødelægge, hvis Ententen forlanger dets Udlevering. Kongen lover at opfylde dette Ønske.

26. Januar er alt Haab om tysk Hjælp ude. Kongefamilien kan kun sende Kejseren en Fødselsdagshilsen, hvori det hedder:

„Vi følger med Beundring de store Begivenheder til Lands og til Vands. Gud give Dig snart en berømmelig Sejr over alle disse infame Fjender!"

Saa er Grækenland da nødt til at bøje sig helt for Ententen og tømme Ydmygelsernes bitre Kalk. Selv havde det blandet Drikken, thi der kan vel ikke godt være Tvivl om, at Angrebet 1. December er sket efter Aftale med Tyskerne, og at disse har givet et halvt Løfte om samtidigt at angribe Salonikihæren.

29. Januar maatte de græske Tropper i Overværelse af Gesandterne og den græske Regering højtideligt sænke deres Faner for Ententens. Dermed

Venizelistiske Tropper aflægger Faneed i Athen.

var der givet Oprejsning for „Slaget ved Athen". Lambros gik tillige ind paa Ententens øvrige Fordringer, men tøvede som tidligere med at holde sine Løfter. Alle Tropper skulde føres til Peloponnes, men mange af dem forblev dog i de nordligere Egne, og her gemtes en stor Mængde Rifler og Ammunition til senere Lejlighed. Reservistforbundene skulde opløses, men blev dog ved at bestaa i Provinserne, hvor de stadigt beherskede Befolkningen. Navnlig var det Tilfældet i Thessalien, hvor de og Banderne *førte Guerillakrig mod General Sarrails Tropper.* Og Aviserne fortsatte med deres Angreb mod Ententen; de paastod, at Salonikihæren vedblev at krænke græske Følelser, og at Kongens Tilhængere forfulgtes; navnlig var de forbitrede over, at Blokaden stadigt blev ved at bestaa, og at der derfor herskede stor Nød i Landet. Ententen mente ikke, at den turde slippe det mægtige Vaaben, som Blokaden gav den overfor Grækenland; paa den anden Side kunde den stadigt ikke beslutte sig til at anvende militær Magt.

I *Marts* skete der vigtige Begivenheder, som kom til at forandre Stillingen. 20. Marts afløste *Ribot Briand* som fransk Statsminister; Ministerskiftet var et Udtryk for en mere energisk Udenrigspolitik. Paa samme Tid blev *Kejserdømmet styrtet i Rusland;* dermed faldt den vigtigste udenrigske Støtte for Kong Konstantin. Ruslands nye demokratiske Regering holdt ikke af nogen Indgriben overfor en mindre Stat, men havde ikke Spor af Interesse i at holde Konstantin oppe.

Under disse Forhold hævede *Venizelos' Parti* atter Hovedet. I Marts begyndte dets Blade paany at udkomme i Athen. *Zante* og andre Øer løsrev sig fra den kongelige Styrelse. *19. April* mødtes Statsministrene for England, Frankrig og Italien i *Saint Jean de Maurienne* i Savoyen og kom til fuldstændig Enighed om det græske Spørgsmaal. I Grækenland mærkede man Omslaget i Ententens Holdning; *22. April* afskedigede Kongen Lambros og tog for 5. Gang *Zaimis* til Minister.

Denne var dog som tidligere en svag Mand, hvis redelige Villie Ingen drog i Tvivl, men som ikke var stærk nok til at bygge Bro over Modsætningerne. Kongens Tilhængere betragtede Venizelos som Oprører og Landsforræder, dennes Tilhængere hævdede, at Kongen havde krænket Landets Forfatning. Der var ingen Forsoning mulig.

Tilfældige Forhold bevirkede, at Situationen maatte klares. I *Maj* begyndte Høsten i Thessalien. Hvis den faldt i Hænderne paa Kongens Tropper, vilde Ententens Hungerblokade tabe det meste af sin Effektivitet. Ententemagterne forhandlede derfor med Zaimis om, at en stor Del af Høsten skulde gaa over til Venizelos' Tropper, men Zaimis trak Forhandlingerne i Langdrag.

Ententen var nu tvungen til *at handle.* Italien blev nødt til at opgive sin Modstand mod, at Venizelos igen kom til Magten, og Magterne blev enige om, at *Kongen maatte afsættes. 5. Juni* ankom den franske Politiker *Jonnart* som deres Overkommissær til Grækenland; han havde været Udenrigsminister og Generalguvernør i Algérien og var kendt som en dygtig og hensynsløs Mand.

Følgerne af Jonnarts Udnævnelse lod sig meget snart mærke. Mod Nord begyndte Italienerne at røre sig. Allerede i Oktober 1916 havde de besat *Argyrokastro* i det nordlige Epirus. *4. Juni 1917* proklamerede de *Albaniens Uafhængighed* for at betage Grækenland al Lyst til Udvidelser i den Retning. *8. Juni* besatte de Epirus' Hovedstad *Janina. 12. Juni* erobrede Sarrails Tropper Thessaliens Hovedstad *Larissa* efter en kortvarig Kamp; faa Dage senere var hele Provinsen i Ententens Hænder. Dermed var den thessaliske Høst sikret.

Om Besættelsen af Thessalien skriver den engelske Krigskorrespondent *G. Ward Price* følgende:

„I Løbet af Maj 1917 havde General *Sarrail* samlet Tropper ved Grænsen til det

gamle Grækenland i Haab om, at de Allieredes Regeringer vilde tillade Brugen af dem. Men først Søndag *den 10. Juni* Kl. 11 Form. kom Ordren, og Kl. 3 Eftm. var Rytterkolonnen og 1 Batteri samt 2 Panserautomobiler paa Marche langs Foden af Bjergene ad en Vej, der fører til *Jernporten* ved Indgangen til *Sarandaporon Passet.* Hele Styrken talte en kombineret Inf. Div., 4 Rytterregimenter og noget Artilleri, samt en Reservediv. i *Ekaterini.*"

„Efterretningerne gik ud paa, at *Royalisterne* kun havde truffet meget faa Foranstaltninger. Nogle Gendarmposter havde i nogle Dage været paa Udkig paa begge Sider af Passet for at melde om vore Bevægelser. Kolonnen skred frem gennem Passet og naaede *Elassona* ved Daggry. Befolkningen var meget reserveret, men Synet af Artilleriet gjorde Stemningen venligere. Nogle Lastautomobiler fulgte Kolonnen for hurtigt at kunne føre Infanteriet frem til Hjælp for Rytterne. Om Aftenen fortsattes Marchen mod *Larissa.* Natten var bælgmørk, kun Acetylenlygterne paa Motorvognene sendte et blændende Lys langs Vejen. Jeg var saa søvnig efter 2 Nætters Marche, at jeg knapt kunde holde mig oprejst i Sadlen, og omsider lod jeg da ogsaa min Chauffør sidde op paa Hesten for selv at tage Rattet paa min Fordvogn. Pludseligt bemærkede jeg noget, der forjog min Træthed. General *Venel,* der kommanderede hele Styrken, kørte forbi i sit Automobil og standsede i Têten af Kolonnen, hvor han tog Rytterføreren Oberst *de Fourtou* med i Vognen, og satte derpaa Kursen mod *Larissa.* Jeg fulgte efter, og Kl. 6 Morgen naaede vi Udkanten af Byen. Dèr midt paa Vejen ventede Byens Kommandant General *Bayeras.* Denne General havde Erfaringer fra en lignende Situation, idet han ifølge Ordre fra Athen havde overgivet *Fort Rupel* til Bulgarerne Aaret før. Efter en kølig Hilsen tog General Bayeras Ordet og sagde: „Jeg har Ordre til ikke at modsætte mig de Allieredes Indmarche i Larissa, og jeg kommer for at træffe Aftale om den fælles Besættelse af Byen ved Hjælp af græske og franske Tropper."

„Hertil svarede General Venel: „Dette Arrangement er umuligt. Jeg har Ordre til at besætte Byen og tage Garnisonen til Fange, og De, Hr. General, er nu min Fange." Efter nogen Tids Forløb vexlede de to Generaler nogle Ord, hvorpaa Grækeren satte sig i sin Vogn og kørte bort med Oberst de Fourtou, General Venels Vogn kom bagefter, og jeg sluttede op gennem de af Mængden opfyldte Gader. Jeg var strax forbauset over at se en Mængde unge Mennesker drive rundt uden at have noget at gøre. Det viste sig senere, at det var Reservister, som den græske Regering havde sendt nogle Dage før til Larissa. Geværerne var skjult rundt om, og saafremt den franske Styrke havde været mindre, vilde den sandsynligvis være bleven overfaldet paa samme Maade, som det skete i Athen den 1. December 1916. Ved at følge General Bayeras Vogn naaede vi Kasernerne, og vi fik Vished for vor Antagelse, at den franske Kolonnes hurtige Fremmarche havde overrasket Garnisonen, der tilsyneladende var i Færd med at evakuere. Generalen talte et Par Ord med de græske Officerer, hvorpaa han kørte bort med en fransk Soldat ved Siden. Oberst de Fourtou, som skulde tage sig af de græske Officerer, antog naturligvis, at alt var ordnet. Han var uden Eskorte, og han lod Tolken opfordre Officererne til at at lægge deres Vaaben paa Bordet i Messens Samlingsstue. Obersten og 5—6 franske Officerer gik ind i Messen, og strax efter meddelte Tolken, at de ikke vilde aflevere Vaabnene. Men Obersten afskar enhver Diskussion ved at meddele, at, saafremt Vaabnene ikke blev afleveret i Løbet af 10 Minutter, vilde han køre bort, og dermed var Krigen erklæret. Fristen var ved at løbe ud, medens Grækerne endnu skændtes, og Obersten var allerede paa Vej til sin Vogn, da hans Stabschef Kapt. *Bellenger* kom og meldte, at en græsk Ba-

taillon Evzoner var i Færd med at flygte bag om Kasernerne. „Hent Spahiregimentet!" befalede Obersten, og de første franske Ryttere var allerede til Stede. De græske Officerer, der talte c. 40, var nu mere spagfærdige, da de tilmed hørte Ordrerne til Panserautomobilerne blive sendt af. Kort Tid efter kom Spahiregimentet som en Stormvind over Sletten, og det udvikledes strax mod det græske Fodfolk. Ilden aabnedes, og Projektilerne faldt tæt ved os, hvor vi stod Ansigt til Ansigt med de græske Officerer, hvis Mandskab kæmpede mod Vore 2—300 m borte. Nogen Tid efter indtraf Panserautomobilerne, og disses Maskingeværer hørtes snart knalde i noget større Afstand mod de flygtende Grækere. Imidlertid havde en fransk Major afvæbnet en ringe græsk Styrke, der stod i Kasernen. Under alt dette havde 2 græske Officerer benyttet Lejligheden til at flygte, nemlig Obersterne *Grivas* og *Frangas*, men Spahierne fangede dem begge."

„Fra Tid til anden kom der nu smaa Grupper af Fanger, og samtidigt meldtes der om Tabet af 3 franske Officerer og 8 Mand samt c. 30 Saarede. Grækerne var paa Flugt og led store Tab. Dette var den eneste Modstand mod Besættelsen af Thessalien, og Franskmændene tog ingen Repressalier. Befolkningen i Larissa havde ventet at se de to forræderiske Oberster blive skudt; men heller ikke det skete, de førtes som Fanger til Saloniki."

Charles Jonnart, de Allieredes Overkommissær i Grækenland.

Samtidigt handlede Jonnart med stor Hurtighed. *11. Juni* blev franske Tropper landsatte paa Tangen ved *Korinth*, og samme Dag henvendte Jonnart sig til Zaimis og erklærede, at Ententen krævede, at Kongen maatte gaa af, og at hans Søn *Kronprins Georg* ikke maatte komme paa Tronen.

Som Støtte for dette voldsomme Indgreb i Grækenlands Forhold paaberaabte Ententen sig følgende Raisonnement: Da Grækenland 1832 blev løsrevet fra Tyrkiet, blev det *ikke en helt selvstændig Stat. Otto af Bayern* blev gjort til Grækenlands Konge under Ruslands, Englands og Frankrigs Garanti, men Garantien gjaldt *kun Kongedømmet*, ikke Kongens *Person*. Da Kong Otto 1862 blev jaget i Landflygtighed, fordi han havde brudt Forfatningen, valgte Garantimagterne den danske *Prins Vilhelm* til Konge under Navnet *Georg I*, og i en Londontraktat af 13. Juli 1863 udtaltes det, at Grækenland under Frankrigs, Englands og Ruslands Garanti er et uafhængigt og konstitutionelt Kongerige. De tre Magter er saaledes Garanter for Grækenlands Forfatning, ligesom de til Dato *har betalt Kongens Civilliste*. De har den Opgave at paase, at Grækenland er et konstitutionelt Monarki, ɔ: at Kongen ikke bryder Forfatningen. *Kong Konstantin* har *brudt Forfatningen* ved forskellige Lejligheder og er derfor *moden til Afsættelse*.

Efter Jonnarts Henvendelse afholdtes der et græsk Kronraad om Eftermiddagen 11. Juni, hvor Kongen udtalte, at han blev nødt til at føje sig for Stormagterne. 12. Juni erklærede Zaimis overfor Jonnart, at *Kongen*, der som altid alene interesserede sig for Grækenlands Vel, *havde besluttet at forlade Landet sammen med Kronprinsen* og udpeget sin næstældste Søn *Prins Alexander* til Efterfølger.

Samtidigt offentliggjorde Kongen en Proklamation til det græske Folk af følgende Indhold:

„Jeg giver efter for Nødvendigheden, idet jeg opfylder min Pligt mod Grækenland og alene har Fædrelandets Interesser for Øje, forlader følgelig mit kære Land sammen med Kronprinsen og lader min Søn *Alexander* bestige Tronen. Selv naar Dronningen og jeg lever fjernt fra Grækenland, vil vi altid bevare den samme Kærlighed til det græske Folk. Jeg beder Alle om at modtage min Beslutning roligt, i Tillid til Gud, hvis Beskyttelse jeg paakalder for Folket."

„For at mit bitre Offer for Fædrelandet ikke skal være forgæves, beder jeg Eder af Kærlighed til Gud, Fædrelandet og mig om at holde fuldstændig Orden og rolig Disciplin, da den mindste Afvigelse derfra, selv om dens Hensigt er god, kan føre til en stor Katastrofe. Den Kærlighed og Hengivenhed, I altid har bevist overfor Dronningen og mig i lykkelige og sørgelige Dage, er nu en stor Trøst for os. Gud beskytte Grækenland!"

Kong Alexander I af Grækenland, født 1893. Besteg Tronen 12. Juni 1917.

En tilsvarende Proklamation blev udstedt af *Kong Alexander*, der erklærede, at han vilde „følge den politiske Linie, som hans Fader havde fulgt i sin glimrende Regering". Dette maatte dog betragtes som en Frase; det var givet, at den unge, ganske uerfarne Konge blev nødt til helt at rette sig efter Ententemagterne.

De kongeligsindede Blade udtalte deres store Sorg over Kong Konstantins Afgang:

„Han vilde leve bestandigt i det græske Folks Hjerter, og Grækenland besteg nu Golgata sammen med ham med sit grusomme Kors paa Ryggen."

Medens franske og engelske Blade fortæller, at Kongens Afgang blev modtaget med Ro i Athen, giver det italienske Blad „Secolo" en helt anden Skildring:

„Fra Forstæderne strømmer Mængden som et oprørt Hav ind til Byens Centrum. Boulevarden oversvømmes af Mennesker, Grupper af Studenter og Borgere løber som Forrykte til højre og venstre og raaber: „Man forjager Kongen. Hævn! Hævn!" 800 bevæbnede Reservister omgiver Slottet og sværger ikke at slippe Kongen igennem. Flere Gange forsøgte Kongen at komme ud af Slottet, det lykkedes først om Eftermiddagen 12. Juni."

Konger drog til sit Sommerslot *Tatoi*. Dagen efter indskibede han og hans Familie sig i Stilhed paa en græsk Damper; endnu ved Afrejsen fra Grækenland blev de hilste med store Ovationer af Landbefolkningen. De sejlede til *Messina* og drog derfra gennem Italien til *Schweiz*. Her foregik der i Byen *Lugano* ondartede Optøjer mod Kongen; han rejste derfor længere Nord paa, til den tysktalende Del af Schweiz.

Kong Konstantin havde ved sin Afrejse udtrykt det Haab, at Zaimis maatte vedblive at være Minister, men hverken Ententen eller Regeringen i Saloniki vilde gaa ind paa nogen halv Forholdsregel; de krævede, at

Venizelos skulde vende tilbage, og at de Tilhængere af ham, der var bleven fængslede og mishandlede i December 1916, skulde have fuld Erstatning, endvidere, at den Rigsdag, der var bleven valgt i December 1915 og var Modstander af Venizelos, skulde erklæres for ugyldig, medens den tidligere, *venizelistiske Rigsdag* af Juni 1915 skulde indkaldes.

Da Jonnart *24. Juni* stillede disse Krav, trak Zaimis sig tilbage. Kong Alexander bad derpaa *Venizelos* danne *et nyt Ministerium.* 27. Juni var hans Ministerliste færdig (blandt Ministrene var hans Kollega fra Saloniki *Konduriotis*), og samme Dag holdt han i Athen under Beskyttelse af Ententens Tropper en stor Tale til Folket og meddelte, at Landet nu vilde

Tysk Karikatur. *Venizelos* modtager engelsk Bestikkelse og siger: „Vedbliv altid at beskytte mit stakkels Fædreland." (Januar 1917.)

Tysk Karikatur. „Jeg erklærer Bulgarien og Tyskland Krig." Olympens Guder ler.

slaa ind paa nye Veje. Til en Begyndelse *afbrød han den diplomatiske Forbindelse med Centralmagterne,* men nogen Krig med dem turde Grækenland ikke foreløbigt indlade sig paa, da Hæren var i fuld Opløsning og de fleste Officerer paa Kongens Side.

Der forestod da nu et stort Oprydningsarbejde, som Venizelos tog fat paa med sin sædvanlige Kraft og Hensynsløshed. En lang Række Embedsmænd og Officerer blev afskedigede, og nogle af deres Ledere, saaledes *Dusmanis* og *Gunaris,* blev landsforviste. Mod Ministerierne *Skuludis* og *Lambros* blev der rejst Sag for Landsforræderi. Da der stadigt var Uroligheder, især paa Peloponnes, blev *hele Grækenland 16. August erklæret i Belejringstilstand.* Blokaden blev strax hævet, men Nøden var længe stor, og det varede endnu henved et Aar, inden Grækenland definitivt traadte ind i Krigen paa Ententens Side. Og dette kom i 1918 til at ske *under ganske anderledes ugunstige Vilkaar, end Tilfældet vilde havde været i 1915.* Grækenland fik nu ingen af de Løfter om Landudvidelser, som 1915

skulde lokke det ind i Krigen. Kun Fremtiden kunde vise, om Venizelos havde handlet rigtigt ved afgørende at tage Ententens Parti.

Vi kan slutteligt nævne, at der Juni 1918 foregik et Ministerskifte i *Bulgarien*, som senere skulde faa afgørende Betydning. Den tyskvenlige *Radoslavoff* maatte gaa af og afløstes af Føreren for det demokratiske Parti, *Alexander Malinoff*, der er født i Bessarabien, har gaaet i Skole og paa Universitetet, ja, aftjent Værnepligt i Rusland og derfor er udpræget Russerven.

Græske Studenter hilser *Venizelos* velkommen til *Piræus*

VI. Afsnit.

H. STYRMER:

Landkrigen udenfor Europa.

Side 87—224.

INDHOLD.

Side

Kapitel IV. Kampene ved Suezkanalen..... 87

Kapitel V. Begivenhederne i Kaukasus indtil Efteraaret 1916..... 107

Kapitel VI. Begivenhederne i Mesopotamien indtil Foraaret 1917..... 135

Forholdene i Persien..... 184

Kapitel VII. Kampene i Palæstina indtil Jerusalems Erobring..... 192

Indsejlingen til *Suezkanalen* ved *Port Said.*

IV.

Kampene ved Suezkanalen.

STRAX ved Verdenskrigens Udbrud sluttede *Ægypten* sig til de Allierede idet Regeringen *den 5. August 1914* udstedte en Deklaration, der motiveredes med, at Tilstedeværelsen af den engelske Okkupationshær udsatte Landet for Angreb fra Englands Fjender, hvorfor det var nødvendigt at tage alle Forholdsregler for at kunne forsvare Landet mod saadanne Angreb. I 20 Artikler blev derefter udgivet forskellige Bestemmelser, der i Realiteten *stillede Ægypten paa Englands Side.*

Saalænge Tyrkiet var neutralt, behøvede Ægypten ikke at frygte noget Angreb, da England og Frankrig var Herrer i Middelhavet; men Forholdet til Tyrkiet blev hurtigt ret spændt; thi Khediven af Ægypten opholdt sig stadigt i Konstantinopel, hvor han nu som altid modarbejdede Englands Interesser. For bedre at kunne udføre sine Intriger anmodede han England om Hjælp til at kunne vende tilbage til Ægypten; men denne Anmodning, der kom Englænderne meget ubelejligt, blev afslaaet, idet disse anbefalede ham at blive, hvor han var. Dette Svar blev kraftigt udnyttet af de tyske og østrigske Gesandter i Konstantinopel, der nu fik Khediven helt over paa Centralmagternes Parti, saa at han aabenlyst arbejdede for at faa Tyrkerne til at angribe Ægypten.

I selve Ægypten var Forholdene rolige, og de tyske og tyrkiske Agenter, der forsøgte at organisere en Opstand mod England, havde intet Held med sig. Men i Begyndelsen af *Oktober Maaned 1914* begyndte *Forholdene i Suezkanalen* at udvikle sig paa en ret foruroligende Maade. Kanalen var neutral Zone, og ententefjendtlige Skibe kunde derfor ikke opbringes i den. For at saadanne Skibe ikke skulde blive liggende i Kanalen af Frygt for Opbringelse, var der truffet den Bestemmelse, at alle Skibe skulde passere

Ægyptiske Lansenerer i Kairos Gader.

uden unødvendigt Ophold. Alligevel var der efterhaanden ophobet en Del Dampere under tysk Flag, saaledes at der var en betydelig Fare for, at Kanalen skulde blive spærret. Da de tyske Skibsbesætninger endvidere forsøgte at sænke Skibene, greb den ægyptiske Regering ind og lod Skibene besætte og føre til Alexandria.

Den 5. November 1914 udbrød Krigen mellem England og Tyrkiet, og Englænderne skred strax til en Regeringsforandring i Ægypten. Landet løsreves fuldstændigt fra Tyrkiet og stilledes under engelsk Protektorat. Som omtalt i V. Afsnit Side 75, blev Khediven afsat og hans Onkel, *Prins Hussein Kamil,* udnævnt til Sultan. Hele denne Regeringsforandring foregik uden nogen som helst Uro fra Befolkningens Side.

Den engelske Okkupationshær var i Begyndelsen af August Maaned

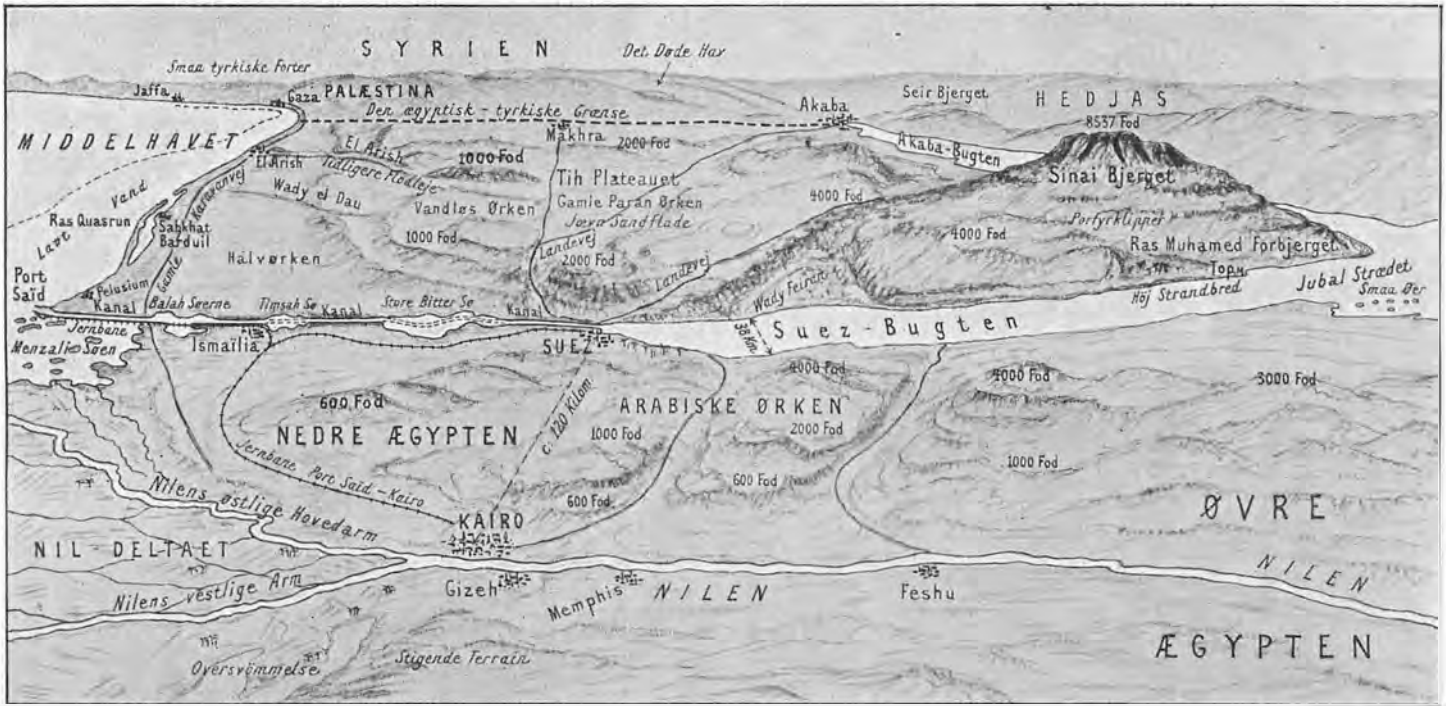

Perspektivisk Skitse over *Sinaihalvøen*, *Suezkanalen*, *Øvre-* og *Nedre-Ægypten* samt *Nildalen*.

blevet stærkt reduceret ved Afgivelser til Hærene i Frankrig; men allerede i September indtraf der Forstærkninger fra Indien samt nogle Territorialstyrker fra England. I Slutningen af November og i Begyndelsen af December ankom endvidere det australske og ny-zealandske Kontingent, der dog først maatte gennemgaa en betydelig Uddannelse. Kommandoen førtes af Generalløjtnant *Sir John Maxwell,* der var særdeles godt inde i ægyptiske Forhold.

De første Fjendtligheder foregik til Søs. De i det østlige Middelhav og i det Røde Hav værende engelske og franske Krigsskibe fik ved Krigens

Ørkenlandskab ved *Pyramiderne.* I Forgrunden *en arabisk Kirkegaard.*

Udbrud Ordre til at observere de tyrkiske Havne og forhindre alle Dispositioner derfra. Dette medførte forskellige mindre Fægtninger.

Til Lands trængte der meget hurtigt spredte Flokke af Beduiner over Grænsen, og Englænderne opgav strax hele Sinaihalvøen og trak deres fremskudte Poster tilbage til Suezkanalen. Fortet ved *Nakhl* blev rømmet og sprængt i Luften. Ligeledes ødelagde Englænderne talrige Kilder i denne vandfattige Egn for derved at vanskeliggøre en tyrkisk Fremrykning over Sinaihalvøen. Beduinerne fulgte efter, og den 21. November kom det til en mindre Fægtning ved *Bir-el-Nuss;* men de følgende Maaneder forløb uden større Begivenheder, og først i Februar 1915 udførte Tyrkerne et virkeligt Angreb paa Kanalen.

Suezkanalen, den korteste Forbindelse mellem England og Indien, var den Nerve, som Tyrkiet kunde haabe at ramme. Afbrydelsen af denne Forbindelsesvej — selv om det kun blev en rent midlertidig — ved Sænkning af Skibe eller Udlægning af Miner — blev derfor *Tyrkernes væsentligste Maal ved Krigens Begyndelse.*

En Fremrykning fra Syrien mod Ægypten er vel en vanskelig Operation; men Historien viser, at den ikke er umulig. Saaledes rykkede Napoleon fra Ægypten til Akre og tilbage igen. Anlæget af Suezkanalen har imidlertid medført, at Krigsskibe kan deltage i Kampen, og en Angriber maa derfor medføre svært Artilleri. Vandmangel kan ofte umuliggøre alle

Operationer; men i November og December 1914 faldt der rigelig Regn i Sinaiørken.

I topografisk Henseende er Sinaihalvøen delt i 3 Afsnit.

Længst mod Nord strækker sig en Sandørken fra *Rafa* mod Vest langs Kysten, og dens vestligste Del naar en Bredde af c. 66 km. Vest for *Katia* svinger den mod Syd langs Kanalen og bliver efterhaanden smallere, saa at den øst for Byen *Suez* kun har en Bredde af c. 20 km. Ørkenen er meget vandfattig og uhyre besværlig at passere. Ved *El Arish* udmunder en Flodseng — *Wadi el Arish* — som efter Regnperioder er vandførende. Halvøens midterste Del er en aaben stenet eller gruset Højslette, undertiden flad, undertiden bølgeformet, ubeskrivelig øde og i høj Grad vandfattig. Alligevel er det mindre trættende og demoraliserende at rykke frem her end i den nordlige Del. Med Undtagelse af en kort Strækning er Terrainet passabelt endog for tunge Køretøjer saasom Kanoner og Automobiler. Højden varierer mellem 300 og 500 m.

General *Sir John G. Maxwell* f. i Scotland 1859. Har deltaget i Kampene i Ægypten og i Sydafrika. Øverstbefalende i Ægypten fra Verdenskrigens Udbrud til 23. Marts 1916. Ved sin Hjemkomst til England dæmpede han det irske Oprør i Foraaret 1916.

Syd for Linien: *Suez—Akaba* ligger et meget vildt og vanskeligt passabelt Bjergparti, som ikke kan overskrides af større Troppestyrker.

Paa hele Halvøen bor kun c. 40,000 Mennesker, hvoraf Hovedparten holder til om El Arish.

Der fører 2 Hovedveje over Sinai fra den tyrkiske Grænse til Suezkanalen. Den ene — den gamle Karavanevej — fra *Rafa* over *El Arish* til *Kantara* er c. 200 km lang. Telegraflinien fra Syrien til Ægypten tjener som Ledelinie. Vejen kan passeres af Infanteri og Kameler, men kun med stort Besvær af Artilleri, og den kan flere Steder beskydes fra Søen. Den anden — Pilgrimsvejen fra *Akaba* over *Nakl* til *Suez* — er for Størstedelen passabel for Artilleri. Vandmanglen er stor, og Akaba er helt aaben mod Søsiden. Fra denne By er der 3 Dagsmarcher til den nærmeste Station paa Medinabanen.

Ved Aarsskiftet 1914—15 var *den engelske Styrke* i Ægypten ret betydelig. Den bestod af et australsk-ny-zealandsk Armékorps, en Territorialdivision, en Yeomanrybrigade og omtrent et indisk Armékorps.

Den indiske Styrke havde Forsvaret af selve Kanalen, medens de øvrige Tropper var samlede i Uddannelseslejre ved Alexandria, Kairo og flere andre Steder.

Forsvarslinien mellem *Suez* og *Port Said* indskrænkes i væsentlig Grad ved Indsøerne *Bitter, Timsah, Ballah* og *Menzaleh*. Langs Kanalens Vestside løber en Jernbane, der ved *Ismailia* staar i Forbindelse med *Kairo;* Afstanden Port Said—Suez er c. 160 km. Stillingen var rent defensiv. Vandmanglen gjorde det vanskeligt at fremskyde Kavaleriafdelinger i længere Afstand fra Fronten, og kun ved de anlagte Brohoveder ved *Kantara, El Ferdan, Ismailia, Tussum, Serapeum Shalup* og *Kubri* var der Mulighed

for at udføre Modangreb. Selve Kanalen er 70—110 m bred i Overfladen og 9—10½ m dyb. I Vinterens Løb havde Englænderne udbedret Stillingerne betydeligt, og i det nordlige Afsnit blev enkelte Strækninger sat under Vand.

Forsvaret var delt i 3 Afsnit, nemlig:

1) *Kantara—Ismailia,* 2) *Tussum—Serapeum,* 3) *Shaluf—Kubri,* og det støttedes af Krigsskibe i Kanalen.

Tyrkerne havde allerede ved Krigens Begyndelse i November tilsigtet et Angreb paa Ægypten, men hindredes deri ved Mangel paa Udrustning og ved Transportvanskeligheder. Endvidere havde Proklamationen af „den hellige Krig" ikke den ønskede Virkning, idet kun faa Araberstammer sluttede sig til Tyrkerne. De Tropper som Tyrkerne oprindelig havde i Syrien bestod for en væsentlig Del af Arabere. Disse blev dog senere ombyttet med andre, og ved Begyndelsen af 1915 stod *den 2. tyrkiske Armé* bestaaende af 4 Linie- og 2 Reservedivisioner samlet i *Central-* og *Syd-Syrien.* Endvidere var 10—15 000 Beduiner forflyttet fra Medina til Nakhl. Der blev samlet store Forraad i *Beerseba* og El Arish, og Fremrykningszonerne blev omhyggelig rekognosceret. Til Overgeneral for den Styrke af *2. Armé,* der skulde angribe Ægypten var valgt Marineministeren *Djemal Pascha,* der i Balkankrigen med stor Dygtighed havde ført Armékorps under *Mahmud*

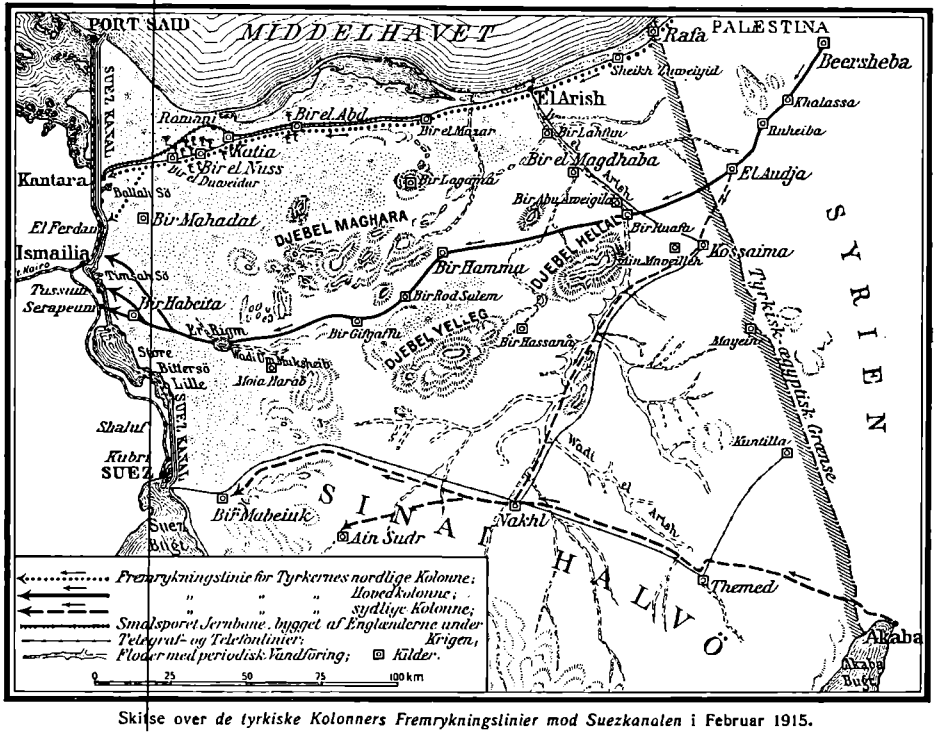

Skitse over *de tyrkiske Kolonners Fremrykningslinier mod Suezkanalen* i Februar 1915.

Djemal Pascha, Fører for 4. tyrkiske Armé, paa Inspektion ved Suezkanalen.

Muktar Pascha. Hans Stabschef var den bayerske Oberst *Kress von Kressenstein*. Djemal Pascha valgte ingen af de to nævnte Hovedveje som Hovedfremrykningslinie over Sinai; men han besluttede med Hovedstyrken at rykke over *Beersheba, El Audja, Bir Hamma* og *Er Rigm* mod den midterste Del af Suezkanalen og samtidig at demonstrere mod Kantara og Suez.

De til hans Raadighed staaende Tropper fordeltes saaledes:

En nordlig Kolonne mod *Kantara* under *Muntaz Bey*, en forhenværende Røverhøvding, bestod af: 2 Infanteriregimenter, 2 Felt- og 1 Bjergbatteri, 1 Maskingeværkompagni samt nogle Ryttere. Ialt c. 6000 Mand.

Hovedkolonnen, der førtes af *Djemal Pascha den Yngre*, og med hvilken Overgeneralen fulgte, — var sammensat af:

10. Division under den tyske Oberst *Trommer*.
23. Division under *Behdjet Bey*.
25. Division under *Ali Fuad Bey*.
1 Kavaleriregiment, 2 Maskingeværkompagnier, noget Feltartilleri og 2 Stkr. 15 cm Haubitser.
4. og 7. Ingeniørbataillon med et Brotrain.
Ialt c. 30,000 Mand.

Hele Styrken var saaledes c. 40,000 Mand.

Transportvæsenet var godt ordnet. Hvert Regiment havde 250 Kameler, og Forplejningstjenesten virkede ogsaa godt. Feltskytset blev paa vanskelige Strækninger trukket af Mandskabet, medens Haubitserne og Pontonvogne var forspændt med Oxer. Dagsmarcherne blev ofte indtil 35 km.

Den 11. Januar 1915 brød Hovedstyrken op fra *Hebron,* og dens Arrièregarde passerede *Beersheba* den 18. Januar. Den 26. Januar stod den sydlige Kolonnes Avantgarde ved *Bir Mabeiuk,* Hovedkolonnens ved *Moia Harab,* medens Dele af den nordlige Kolonne var i Kamp med engelske Styrker øst for Kantara.

Det var nu klart, at et Hovedangreb var forestaaende, og Englænderne forstærkede Besætningstropperne i det nordlige Afsnit med *Ny Zealændere,* samtidig med, at 4 engelske Krigsskibe løb ind i Kanalen til Forstærkning af de 5 engelske og franske Fartøjer, som allerede fandtes der. Den 27. Januar angreb den sydlige Kolonne El Kubri uden Held. Næste Morgen fulgte et Angreb ved Kantara, hvilket ogsaa blev afvist, og de tyrkiske Afdelinger gravede sig nu ned udenfor Skibsartilleriets Virkningsomraade.

Officerer af *Sultanen af Ægyptens Adjutantstab.* Fra venstre til højre: *Hassan Tewfik Bey Badr, Said Bey Helmy, Muhamed Bey Saphat, Said Bey Zaglul, Ismaïl Bey Raffreit* og *Abbas Bey Daramaly.*

Imidlertid var den tyrkiske Hovedkolonne naaet frem til Er Rign, idet dog omtrent hele 10. Division — uvist af hvilken Grund — stod 4-5 Dagsmarcher længere mod Øst. Uden at afvente denne Divisions Ankomst forlagde Djemal Pascha den 31. Januar sit Hovedkvarter til *Katayib el Keil,* hvor han den næste Dag gav Ordre til Angreb.

Hovedstyrken — 25. Division og Hovedparten af 23. Division — skulde forcere Kanalen mellem Tussum og Serapeum, medens Resten af 23. Division demonstrerede mod Ismailia. Den nordlige Kolonne skulde angribe ved Kantara og demonstrere mod El Ferdan, og endelig skulde den sydlige Kolonne demonstrere mod El Kubri.

Djemal Pascha søgte at opflamme Tropperne med følgende Dagsbefaling:

„Soldater! Bag Eder findes den store Ørken, foran Eder den fejge Fjende. Bag ham det rige Land Ægypten, som med Utaalmodighed venter paa vor Ankomst. Viger I, saa vil Døden være Eder vis — foran Eder ligger Paradiset!"

Man var fra tyrkisk Side fuldkommen overbevist om, at Resultatet vilde blive en stor Sejr, saa meget mere som de mod Hovedangrebspunktet fremsendte Patrouiller havde meldt, at den vestlige Bred var ubesat af Fjenden.

Den 2. Februar begyndte Kampene øst for Ismailia, hvor indiske Tropper søgte at trække Dele af Tyrkernes 23. Division indenfor Rækkevidden af Hovedstillingens Skyts; men en voldsom Sandstorm standsede Kampen, hvorefter Tyrkerne gravede sig ned c. 4 km. øst for *Ferry*.

25. Division — Hovedstyrkens sydlige Fløj — rykkede frem til en Afstand af c. 7 km. fra Kanalen mellem Tussum og Serapeum. Her syntes Terrainet særlig egnet for en Overgang over Kanalen. Lige øst for denne

Kairo, set fra Citadellet.

er der en Række Klitter og Sænkninger, bevoxede med Krat. Selve Skraaningen ned mod Vandet er brat, men har en Række dybe Kløfter, og nedenfor Skraaningen er der en flad, 6—7 m bred Strandbred.

Da Natten faldt paa rykkede 25. Division frem med Pionererne i Téten af Kolonnerne med nogle og tyve Pontonner og 5—6 Flaader. Divisionens 3 Regimenter, der rykkede fløjvis frem, naaede helt frem til Kanten af Kanalen c. Kl. 3 om Morgenen. Natten var mørk, og Alt var stille paa den vestlige Bred, saa det saa en Tid ud, som om Overgangen skulde lykkes. En Del af Pontonnerne var allerede sat i Vandet, da der blev nogen Uro paa højre Fløj blandt de irregulære Tropper. Englænderne blev nu vækket, og de engelske Bjergkanoner og Maskingeværer aabnede strax Ilden, hvorefter Kampen begyndte.

Dette skete c. Kl. $3^1/_2$ om Morgenen. Tyrkerne laa tæt sammenpakkede langs Kanalbredden og led meget under Englændernes velrettede Ild. De Pontonner, som var sat i Vandet blev sænkede ved Beskydning med Undtagelse af en enkelt, der naaede over til den vestlige Side af Kanalen, hvor dens Besætning blev taget til Fange. Kampen udviklede sig nu ogsaa i sydlig Retning.

Det overraskende Moment var imidlertid gaaet tabt for Tyrkerne, og *Angrebet kunde allerede betragtes som mislykket.* Da Dagen gryede, kom de tyrkiske Reserver frem, og med Støtte af Artilleriet angreb de saavel mod Tussum som mod Serapeum; men nu aabnede de Allieredes Krigsskibe paa Tinsahsøen og i Kanalen Ilden, der besvaredes fra 3 tyrkiske Feltbatterier og de 2 Haubitser. Under denne Kæmpen blev den engelske, ubeskyt-

Tyrkiske Fanger taget af Englænderne under Kampene i Februar 1915 føres under Bevogtning gennem Kairo til en Fangelejr.

tede Krydser *Hardinge* ret stærkt beskadiget. Støttet af Ilden fra Krigsskibene og Artilleriet gik de indiske Besætninger fra Tussum og Serapeum frem til Modangreb og rensede Forterrainet, medens tyrkiske Reserver blev standset af Artilleriet.

Angrebet var standset, og Kl. 3 Eftm. var Tyrkerne under Tilbagetog paa denne Del af Fronten.

Den 3. Februar fortsatte 23. tyrkiske Division sin Fremrykning længere mod Nord mod Brohovedet ved Ismailia, men blev standset c. 1000 m fra Kanalen.

Oppe ved Kantara og El Ferdan blev de tyrkiske Angreb, der enkelte Steder naaede helt frem til de engelske Pigtraadsspærringer ogsaa afvist samme Dag.

Den tyrkiske Demonstration mod Byen Suez fik ingen Betydning.

Den 4. Februar fortsatte Indierne Fremrykningen fra Serapeum, og i Løbet af Natten til den 5. Februar trak Tyrkerne sig tilbage langs hele Fronten.

Englænderne mistede kun — 115 Mand Døde og Saarede, hvorimod Tyrkernes Tab var c. 900 Døde, c. 1500 Saarede og 650 Fanger. Det tyrkiske Angreb var af Englænderne blevet opfattet som en voldsom Rekognos-

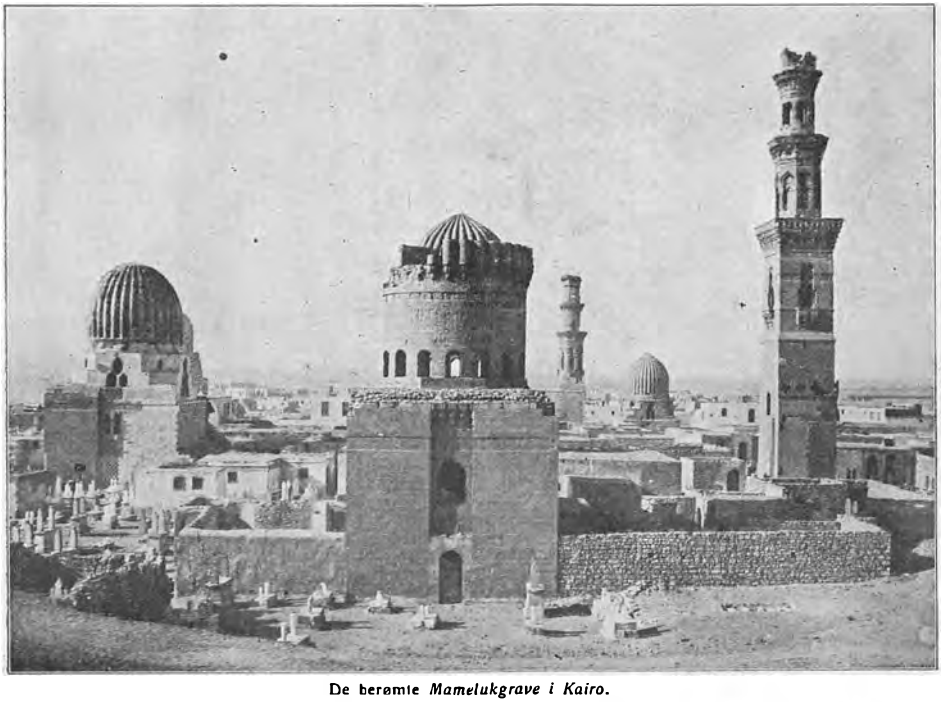

De berømte *Mamelukgrave i Kairo.*

cering, hvilken Antagelse bestyrkedes ved, at engelske Flyvere den 6. Februar meldte om større tyrkiske Reserver i Egnen om *Er Rigm;* men den følgende Nat fortsatte Tyskerne det paabegyndte Tilbagetog mod Beersheba. Den tyrkiske Fremrykning over Sinai var vel forberedt og blev godt udført; men selve Angrebet paa Kanalen blev udført med altfor ringe Styrke. Der deltog saaledes kun c. 12,000 Mand af Hovedkolonnens 30,000 i Hovedangrebet, og Forberedelserne var meget utilstrækkelige. Iøvrigt skyldes det mislykkede Resultat i høj Grad de irregulære Troppers Mangel paa Disciplin.

Imidlertid havde Englænderne nu faaet Bevis for, at en betydelig tyrkisk Hær med alt Tilbehør kunde føres mod Ægypten, og vel trak Tyrkerne sig tilbage, men de anlagde en Række moderne Forsvarslinier paa Sinai-Halvøen, og herfra foruroligede de af og til Englænderne, der ogsaa paa Ægyptens vestlige Grænse maatte kæmpe med talrige Skarer af Beduiner, der førtes med Energi og Dygtighed af Enver Paschas Broder *Nuri Bey*.

Tyrkisk Koncentrationslejr i Ørkenen syd for Jerusalem.

General Maxwell søgte da ogsaa at sikre Ægypten saa godt som muligt mod nye tyrkiske Angreb ved Anlæg af Skyttegrave og Feltbaner i Ørkenen øst for Suezkanalen. Engelske Krigsskibe beherskede Kysten, og svære Skibskanoner blev ført i Land og bragt i Stilling vest for Kanalen.

Der forefaldt nu og da Træfninger mellem mindre tyrkiske og engelske Troppeafdelinger, men nogen Betydning havde disse Kampe ikke.

I Foraaret og Sommeren 1915 stillede Dardanellerfelttoget saa store Krav til Tyrkiets Kræfter, at det foreløbig var ude af Stand til at foretage

Pyramiderne set fra en Flyvemaskine.

nogen Offensiv mod Ægypten, og selv da de Allierede rømmede Gallipolihalvøen ved Udgangen af 1915, ændredes Situationen ikke strax, idet Russernes Fremgang i Kaukasus gjorde det nødvendigt at sende betydelige Forstærkninger til denne Front.

Men i *Februar 1916* rettede Nuri Bey et alvorligt Angreb mod Ægyptens Vestgrænse, og der blev ført livlige Kampe, ved hvilke Englænderne under General *Peyton* trængtes tilbage. Efter at General Maxwell havde sendt Forstærkning, blev dog Nuri Bey slaaet, og den 14. Marts besatte Peyton *Solum* og senere efter en mindre Kamp Nuri Beys Lejr ved *Birvar*, c. 50 km vest for Solum.

Da dette lille Felttog var afsluttet med Englændernes Sejr, blev Maxwell, hvis Ledelse ikke havde vundet hans Uven, Kitcheners Anerkendelse, kaldt tilbage og afløst af General *Arthur Murray*.

Kort efter aabnede Djemal Pascha et nyt Angreb paa Ægypten, denne Gang mod Nord, ikke langt fra Kysten, i *Katia* Distriktet.

Den 23. April 1916 stod der en alvorlig Træfning ved *Katia*. Tyrkerne blev slaaet og forfulgt af det engelske Kavaleri, og engelske Flyvere tilføjede de flygtende Tyrkere betydelige Tab.

I Slutningen af Juli rykkede Tyrkerne atter frem og fulgte nu den gamle Karavanevej over El Arish. Denne Fremrykning af en tyrkisk Hær, der talte c. 18,000 Mand, har vistnok været en Overraskelse for Englænderne, der ansaa et „Sommerfelttog" i Ørkenen for lidet sandsynligt. Tyrkerne marcherede da ogsaa om Natten og holdt Hvil om Dagen under Palmegrupperne, hvor de engelske Flyvere kun vanskeligt kunde opdage dem. Ikke

Ny-Zealandske Tropper graver Skyttegrave i Ørkenen.

langt fra Katiaoasen forskansede Tyrkerne sig, og det tyrkiske Kavaleri og Kamelrytteri foretog herfra hyppige Strejftog. De engelske Flyvere opdagede dog Tyrkernes Fremrykning i rette Tid, og i de første Dage af August fandt der nogle Flyverkampe Sted; men tyrkiske Flyvere naaede dog helt ind over Suezkanalen og kastede mange Bomber over Ismailia.

Den 3.-4. August 1916 angreb Tyrkerne de engelske Stillinger ved *Romani* paa en Front af c. 16 km. Kampen endte med en fuldstændig Sejr for Englænderne, der kastede Tyrkerne tilbage mod El Arish. Tyrkerne mistede henved 9000 Mand eller Halvdelen af deres Styrke, medens de engelske Tab kun var ringe. Englænderne tog ogsaa et stort Bytte, nemlig: 5 Kanoner, 4000 Granater med Ladninger, 2300 Geværer med 1 Million Patroner, 9 Maskingeværer og 30 Kasser Ammunition. Endvidere 500 Kameler og 100 Heste og Muldyr.

De engelske Linier blev nu skudt længere frem, og Bygningen af Feltjernbanen fra Kantara mod Øst samt Anlægget af Vandtanke blev fremskyndet mest muligt.

I December 1916 generobrede Englænderne El Arish og slog en tyrkisk Kolonne ved *Maghdaba*, derpaa fulgte en ny engelsk Fremrykning, og den *9. Januar 1917* blev Tyrkerne drevet over Grænsen ved *Rafa*.

Dermed var hele den nordlige Del af Sinai renset for tyrkiske Tropper.

Om disse Begivenheder paa Sinaihalvøen og om Englændernes glimrende Arbejder paa denne Front skriver Londoner-Pressens Korrespondent i Ægypten *W. T. Massey* følgende:

„De Ørkentropper, der udgjør en Del af den øst-ægyptiske Armé, havde allerede sat sig i Bevægelse for at angribe *El Arish*, da Tyrkerne rømmede Byen

Det engelske Regiment „Manchester Territorials" paa Marche gennem *Kairo* til Lejren i Ørkenen ved *Heliopolis*.

og hermed opgav Forsøget paa at forsvare en stærk, naturlig Stilling, som frembød mange vanskelige Punkter for Angriberne."

„Koncentrationen begyndte ved Daggry, og hele Dagen igennem afgav det bølgeformede Ørkenland et usædvanligt Skue. Saa langt Øjet rakte, saa man Rækker af australsk og ny-zealandsk Kavaleri og Yeomanry, en Kavaleridivision, ledsaget af Kompagnier af det fortrinlige Kamelkorps og Territorialinfanteri i Fremrykning over de med tætte Buskadser bevoxede Sandhøje, Nogle gemte i Dalene, Andre tegnede sig skarpt mod Horizonten.

„Kolonnen blev ledsaget af Flyvere, der hyppigt gik op til en Højde af 3000 m, og som holdt de fjendtlige Maskiner paa Afstand. Fra Daggry til Skumring patrouillerede Flyverne for at beskytte Kolonnen, og samtidig forhindrede de Fjenden i at anstille Rekognosceringer fra Luften. Tungt belæssede Tog løb ustandseligt frem med Forsyninger. Til Kampstyrken var knyttet Tusinder af Transport-Kameler, og da hele Arméen opererede paa en forholdsvis snæver Front, afgav Ørkenen et saa livligt Billede, som den i hele sit lange Liv ikke har haft Lejlighed til at fremvise ret ofte."

„Tidligt om Aftenen indløb der Melding til Jernbanestationen, at Tyrkerne var i Færd med at forlade El Arish, og det blev besluttet at sende en Kavaleridivision og et Kamelkorps frem for at besætte Byen. Trods deres anstrengende Dagsmarch satte Dragonerne sig strax i Bevægelse — det var lidt før Midnat —,

og denne Nattemarche over adskillige Mil af yderst vanskeligt Terrain blev udført med en saadan Præcision, at Dragonerne og Kamelrytterne fuldstændig havde omringet Byen, da de første Solstraaler lagde deres Guldglans over de østlige Høje. El Arish var forladt af Tyrkerne. Udenfor Byen blev der taget nogle faa Fanger. Hovedparten af Befolkningen var blevet tilbage. De var Allesammen meget medtagne af Sult; men der blev øjeblikkelig truffet Anstalter til at give dem Mad."

„Korrespondenten red fra Jernbanestationen til El Arish sammen med en bereden Brigadekonvoj. Han siger, at, set ved Dagens Lys, tager Landskabet sig saa voldsomt ud, at det var forbausende, at Tropperne havde formaaet at udrette, hvad de gjorde, i Mørke. De første otte—ni engelske Mil var der fuldt af rullende Sandbølger med Dale, der gradvis blev dybere, og alle Vegne var der tæt

Australsk Remontedepot med over 1000 Heste i Abrassia.

Krat. Saa begyndte der en Række højere Sandbanker, som ikke var dækkede med nogen Slags Vegetation, bortset fra nogle smaa Palmelunde, man hist og her stødte paa. Bankerne havde skarpe Rygge og Sider, mange Steder saa stejle som Klipper, og det var nødvendigt at ride i Bugter og Slyngninger ud og ind, saa at Vejen blev adskilligt længere end den lige Linie. Sporene af Hestehove i dette indfiltrede Terrain viste, at hele Regimenter ofte maatte finde Stier, der saaledes snoede sig frem i det vigende Spor."

„Hvor denne vandløse Sporsti nærmer sig Enden, syntes Vanskelighederne uovervindelige. Maaske har Tyrkerne betragtet dem saaledes; for skønt de havde forskanset sig stærkt ved *Masaid*, fem engelske Mil mod Vest, havde de knapt nok gravet en Skyttegrav ved *El Arish*. Og var det slemt for Kavaleriet, saa var det adskilligt værre for Artilleriet. Desuagtet blev Kanonerne kørte frem samtidigt, skønt man paa nogle Steder først maatte skære Siderne af Højene for at gøre Passagen fremkommelig."

„*El Arish* er en typisk orientalsk By, hvis Huse er opførte af en Slags Mursten, der laves af den dyndede Jord. I Fredstid bor der adskillige Tusinde Mennesker, som lever af at dyrke nogle Strimler frugtbar Jord i *Wadi el Arish* og øst derfor. Gaderne er videre og renere end sædvanligt saadanne Steder, og der er mindre af den ubehagelige Odeur, der plejer at karakterisere de indfødte Kvarterer i Østens Byer. El Arish bærer kun et enkelt Sted Spor af Krigens Hærgen. Byen er bleven bombarderet flere Gange fra Havet, og det vidner paa een Gang om Flaadens Ønske om at skaane den civile Befolkning og om god Skydning, at næppe et eneste af Mudderstenshusene er blevet rørt. Fortet, der ligger i den sydlige Udkant af Byen og som var bygget af solide Sten, blev smadret af Skibs-

Tyrkisk Troppeafdeling holder Rast ved Banegaarden i Jerusalem kort før Afmarchen til Fronten.

kanonerne paa adskillige engelske Mils Afstand, og de tykke Mure var reduceret til en Grushob; alligevel var Husene paa de tre Sider af Fortet, og ganske tæt op ad dette, ubeskadigede."

— — —

„Ørkentroppernes Fremrykning til El Arish var kun bleven muliggjort efter mange Maaneders ihærdige og dygtigt udførte Organisation. Kanalforsvarets Historie er af overordentlig Interesse, ikke blot for England og de Allierede, men ogsaa for Neutrale hvis „drægtige Skuder" passerer Kanalen og „henter Guld om Bord" paa Orientens Kyster, men som ikke tager Del i den Byrde, det er at beskytte dem."

„Tyrkernes mislykkede Expedition i Februar 1915 overbeviste dem om Nødvendigheden af at have Veje og Jernbaner til at støtte et Angreb. De tog fat paa at lave Jernbaner; men de naaede aldrig at faa deres Linier ført længere frem end til en Afstand af 100 engelske Mil fra Kanalen. Derimod anlagde de Veje, der gik en anseelig Strækning ind paa ægyptisk Territorium, og ad disse kunne de vedblive at sende Motorvogne med Forsyninger. I disse Tider, hvor langtrækkende Artilleri kunde true Skibsfarten i Kanalen, kunde man ikke beskytte Trafiken ved at sætte sig ned paa Bredden og vente paa Tyrken. Forsvarslinien maatte føres tilstrækkeligt langt frem mod Øst til, at man kunne forhindre et Bombardement af Kanalen med langtrækkende Skyts. Man maatte have Jernbaner og Motorveje; thi ellers vilde Forsvaret kræve dobbelt saa stor en Styrke som den, der har gjort sit Arbejde saa grundigt, og har disse Anlæg end kostet mange Penge, saa har Prisen ikke været for høj, naar man derved har kunnet spare ikke faa Menneskeliv."

„Der er Decauville-Jernbanen, en Linie med en Meters Sporvidde, og en anden Linie med sædvanlig Sporvidde. Lokomotiver fra London and South We-

stern Railway befarer dem i Dag med lige saa tunge Ladninger, som de nogen Sinde har trukket, mellem Southamptons Dokker og Nine Elms. Uophørligt Nat og Dag, Uge efter Uge kører de dér paa en Tur, der bliver til 200 engelske Mil ud og hjem, og efter en Køreplan, der overholdes paa Minuttet."

„Til Transporten af Konstruktionsmaterialer og Forsyninger af enhver Art kommer den stadige Besørgelse af Tropper og deres Udrustning. Efter alle Teorier om Jernbaneledelsen fra Tiden før Krigen vilde disse Linier blive betragtede som absolut overbebyrdede til Fortvivlelse; men de fungerer med fuldkommen Lethed og Punktlighed. De er en Triumf for Ingeniørkorpsets Jernbanekompagni."

Maskeret Kamel i Lilleasien.

„Tredive Millioner Sandsække! Det er jo dog Noget. Men tænk saa paa Arbejdet med at fylde dem og sætte dem paa Plads! Og dog var dette Smaating mod at grave de Skyttegrave, for hvilke de skulde tjene som Brystværn. Hvis Tal var tilgængelige, vilde det sandsynligvis vise sig, at der vilde gaa adskillige Tons Sand, udgravet i Skyttegrave og i Jernbane- og Vejkonstruktion, paa hver Sandsæk, der er bleven brugt. Naar man skal grave en Skyttegrav i løst Flyvesand, maa man gjøre Furen meget større, end Skyttegraven i sig selv udkræver. En Skyttegrav paa to Fods Bredde og sex Fods Dybde vil behøve en Udgravning, der er femten Fod bred foroven, og deroppe maa man saa anbringe Risgærder med Lærred over for at forhindre Sandet i at sive ned gjennem Sprækker. Naar det er gjort, maa Sandet igen anbringes bagved Risgærdet eller Sandsækkene, og hele Arbejdet udkræver mindst fire Gange saa meget Spadeværk, som behøves til at lave en Skyttegrav i almindelig Jord. Men selv naar Skyttegraven omsider er færdig har Soldaterne ikke „Fyraften". Hver tredie Dag — eller saadan noget — maa Skyttegraven renses for Flyvesand, og blæser det op, vil den let kunne blive fyldt med Sand i Løbet af 24 Timer. At skovle Sand er en Ting, der aldrig faar Ende. Udenfor Skyttegraven skal der naturligvis anbringes Masser af Pigtraadshegn."

„En Post kan omtales som typisk for, hvad Arméen i Ægypten har udrettet i Løbet af sidste Sommer. Man havde valgt en saadan Beliggenhed for den, at man derfra kunde beherske et meget vidtstrakt Terrain. Den maaler omtrent en halv engelsk Mil tværs over Centrum, og et Væv af Ild- og Støtteskyttegrave er sat i Forbindelse med et System af underjordiske Kommunikationsgange paa adskillige kms Længde. Disse er lavede paa den Maade, at man først har skaaret en aaben Skyttegrav og derefter forsynet den med en Dækning, der gør den bombesikker. Der er rigeligt med Vand, og Garnisonen gør sig til Gode med, hvad der ellers turde betragtes som Luxus i Ørkenen: et dagligt Bad. Nede under Jorden er der Rum, der tjener som vel spækkede Spisekamre. Desuden er der indrettet bombesikkre Lægevagtstationer, som er beundringsværdigt konstruerede og udrustede med alt til Faget henhørende, og skønt det er ganske overordentligt usandsynligt, at Posten vil komme til at staa sin Prøve, saa er der ikke forsømt Noget, der kan sætte Garnisonen i Stand til at udholde en kortvarig Belejring."

„Nogle Steder i Forsvarssystemet havde man større Vanskeligheder at over-

Den bekendte *Fjeldport i Adén.*

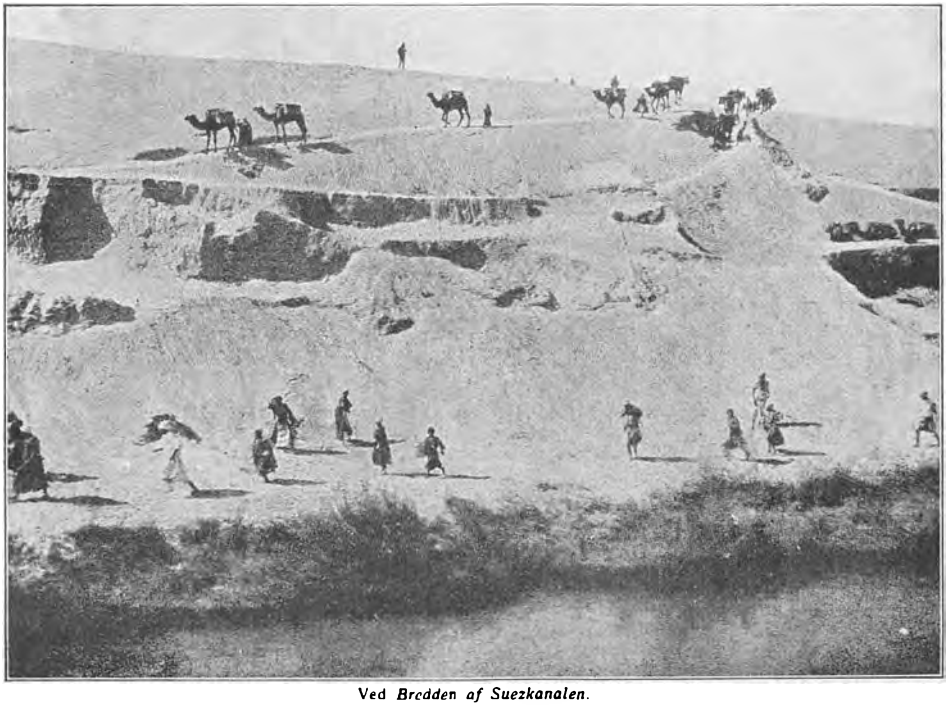

Ved *Brødden af Suezkanalen.*

vinde. Der er for Exempel *Gebel Murr*, der kunde kaldes Ørkenens Gibraltar, hvor indiske Tropper i mange drøje Maaneder baxede med Granitten for at skære Skyttegrave og Kanon-Emplacementer i den, og *Ayun Musa*—Moses' Kilder — hvor Vandspejlet var saa højt, at man maatte bygge Forsvarsværkerne opad paa god, gammeldags Manér, i Stedet for at grave dem nedunder Jordens Overflade."

„Vejanlægene har betalt den umaadelige Tid og Slid, de har kostet, tilbage med Renter. Som Regel er de forsynede med en Slags Kalksten, som er let og skør, men som holder sig ganske godt, naar den bliver stadigt vandet. Den faas paa Stedet, og paa alle Tider af Dagen kan man se Motorvogne belæssede med store Saltvandstanke jolle ud i Ørkenen og vaske Landeveje. Resultatet er, at disse er fortrinlige, og det er en ren Fornøjelse at tage en Tur med Motorvogn ud ad dem."

„Ægypten staar i Taknemlighedsgæld til Arméen for mange Ting; men eet af de mest betydningsfulde Arbejder, den har udført, er en Chaussé mellem *Ismailia* og *Port Said* paa Kanalens vestlige Side, hvorved det for første Gang er blevet muligt at køre fra Port Said til Kairo med Motorvogn. I Forbindelse med disse store, strategiske Vejanlæg er udført en Mængde lettere af taktisk Værdi, ad hvilke Infanteriet bekvemt kan marchere. Efter Krigen vil alle disse Veje være til stor Nytte for den indfødte Befolkning."

Med Rømningen af El Arish og Rafa ved Aarskiftet 1916—1917 kan de tyrkisk-tyske Drømme om at angribe Suezkanalen og trænge ind i Ægypten betragtes som definitivt kuldkastede.

Tyrkisk Kamelkaravane med Forsyninger passerer en arabisk By i Lilleasien paa Vej mod Suezfronten.

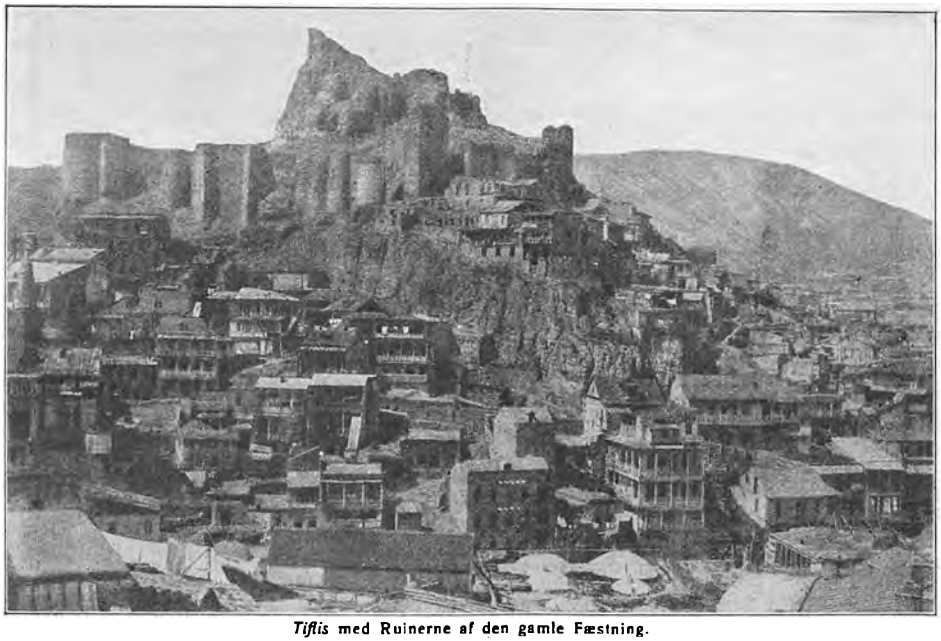

Tiflis med Ruinerne af den gamle Fæstning.

V.

Begivenhederne i Kaukasus indtil Efteraaret 1916.

TYRKIETS egentlige Krigsmaal ligger i Europa; men saalænge Bulgarien og Grækenland var neutrale, maatte den tyrkiske Hær udføre Foretagender af sekundær Art for Centralmagterne. Vi har i det foregaaende Kapitel set, hvorledes Tyrkerne maatte gaa Tyskernes Ærinde i et mislykket Angreb paa Suezkanalen, og vi skal nu betragte de Begivenheder, der er forefaldet i *Kaukasus,* hvor Tyrkernes Aktion havde til Hensigt at trække saa mange russiske Tropper som muligt bort fra Fronten i Polen og Galizien og at faa et kraftigt Fodfæste i det uhyre vanskelige kaukasiske Bjergterrain, for derved at forhindre eventuelle russiske Angreb paa Bagdadbanen, — som man ser, atter en Aktion, der i første Række skulde tjene Tysklands Interesser i disse Egne.

Den kaukasiske Bjergkæde strækker sig fra Sortehavet til det Kaspiske Hav. Syd for disse Bjerge findes et lavere liggende mere aabent Terrain, hvor bl. a. *Tiflis,* Georgiens tidligere Hovedstad, ligger, og hvor der er rige Oliekilder. Tiflis har Jernbaneforbindelse saavel med *Batum* ved det Sorte Hav som med *Baku* ved det Kaspiske Hav og derved med det øvrige Rusland.

Længere mod Syd træffer vi *Transkaukasiens* vilde og forrevne Fjelde, der danner Grænsen mellem Ruslands og Tyrkiets Besiddelser. En Jernbane gaar fra Tiflis forbi den russiske Fæstning *Kars* til *Sarykamysh* fra *Alexandropol* over *Erivan* langs den persiske Grænse til *Djulfa*.

Den tyrkiske Fæstning *Erzerum* ligger omtrent i samme Afstand fra Grænsen som Kars, men har ingen Jernbaneforbindelser.

Hele det transkaukasiske Fjeldparti, der strækker sig ind i Persien og Kurdistan, er et Højland, hvor de fleste Byer og Landsbyer ligger i c.

Parti af den gamle *Romervej i Kaukasus.*

2000 m. Højde over Havet, og Bjergene naar ofte den dobbelte Højde. Enhver Fremrykning er meget vanskelig i dette vejfattige Terrain. Den eneste brugbare Vej gaar over Kars, Sarykamysch til Erzerum. Endvidere findes der Overgange over Bjergene ved *Olty*, *Alaschgerd* og *Bajazid* samt vest for *Choi*, hvor Vejen fører til *Van*. I Bjergene syd for Batum er der kun Stier. Alle Pasovergangene naar en betydelig Højde og anses nærmest for uoverstigelige om Vinteren. Medens Russerne saaledes raadede over et Jernbanenet, der sikrede dem de nødvendige Tilførsler, og som til en vis Grad kunde benyttes til Troppeforskydninger, maatte Tyrkerne derimod lægge deres Forbindelseslinier gennem et bjergrigt og uvejsomt Terrain, hvor Vinteren tilmed gjorde Transportforholdene endnu vanskeligere.

Saalænge den tyrkiske Flaade nogenlunde kunde hævde sig i Sortehavet, foregik Tilførslerne over *Trapezunt;* men da denne Forbindelse blev usikker, var den tyrkiske Hær i Kaukasus henvist til Erzerum og den nærmeste Del af Lilleasien.

I Begyndelsen af *November 1914* var IX. og X. tyrkiske A.K. samlede om *Erzerum*, XI. A.K. stod ved *Van*, 2 Divisioner af I. A.K. mellem *Trapezunt* og *Batum* og et mindre Detachement ved Grænsen syd for Batum.

Da Krigen med Tyrkiet udbrød, var den russiske Hær i Kaukasus kun

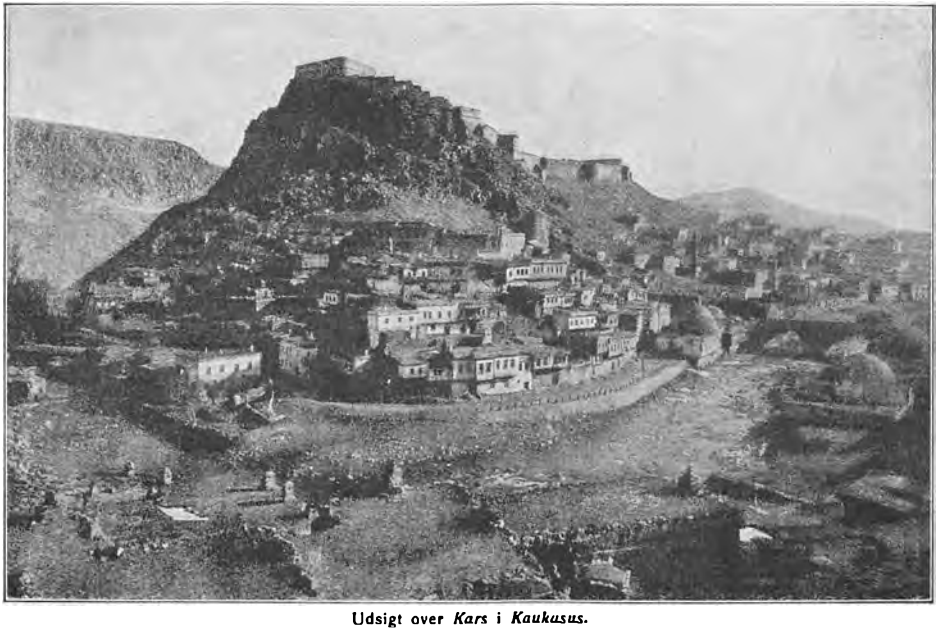

Udsigt over *Kars* i *Kaukasus.*

meget lille, idet der af de oprindelig 3 kaukasiske Korps var afgivet 2 til Østfronten. Styrken førtes af General *Schabiloff*, medens Vicekongen var General *Voronzoff-Daschkoff.*

Den 3. November overskred Russerne den tyrkiske Grænse ved alle Overgangene mellem Persiens nordvestlige Hjørne og Sortehavet for at skaffe Klarhed over de tyrkiske Styrkers Fordeling. De fleste Steder foretoges Fremmarchen med svage Kræfter, idet der dog rykkede c. $1^1/_2$ Division ad Vejen mod *Erzerum.*

Denne Kolonne besatte den 6. November *Köpriköj,* midtvejs mellem Grænsen og Erzerum, hvor den standsede Fremrykningen og forskansede sig.

Den følgende Dag begyndte den tyrkiske Hovedstyrke sin Fremmarche fra Erzerum. IX. A.K. angreb den russiske Stilling ved Köpriköj. I nogen Tid afslog Russerne Angrebene; men da det X. A.K. kom til, maatte

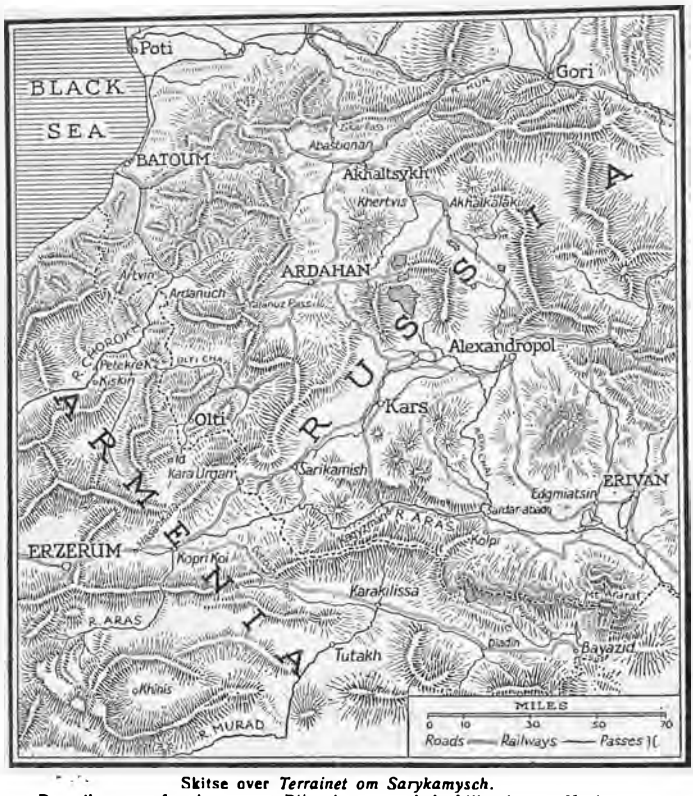

Skitse over *Terrainet om Sarykamysch.*
Der vil senere fremkomme et Bilagskort over hele Lilleasien og Kaukasus.

Russerne gaa tilbage til en Stilling nordøst for Köpriköj, som de dog tilbageerobrede *den 20. November.*

En anden russisk Styrke rykkede frem over *Karakilisse,* og en tredie Kolonne besatte *Bajazid* den 3. November.

I nogen Tid blev den tyrkiske Hær staaende med XI. A.K. ved Van, medens Styrken ved Sortehavskysten marcherede mod Batum, og det synes at have voldt nogen Vanskelighed at bestemme den Opgave, der skulde tildeles XI. A.K., som ved Van dannede en god Sikring mod en russisk Fremtrængen over *Djulfa—Kobur.* Den Tanke synes ogsaa at have været fremme, at Korpset skulde trænge frem over Djulfa mod *Kura-Dalen,* og afbryde den russiske Jernbane der; men for at et saadant Fremstød, der betød en betænkelig Splittelse af Kræfterne, skulde kunne true den russiske Hærs Forbindelser alvorligt, var det tillige nødvendigt at kunne standse Russernes Tilførsler ad Søvejen, og disse Betingelser var ikke til Stede.

Henimod Midten af December koncentreredes hele *den tyrkiske 3. Armé* under *Enver Paschas* Kommando i Egnen om Erzerum.

Ialt: IX., X., XI. A.K, samt 1 Division af XIII. A.K. med en samlet Styrke af c. 150.000 Mand.

Russisk Kosakgeneral, der udmærkede sig under Kampene i Kaukasus i December Maaned 1914.

Tyrkisk Kamelkaravane i Taurus (Lilleasien) paa Vej til Fronten i Kaukasus.

Den russiske Hær i Kaukasus, der paa dette Tidspunkt var blevet forstærket med turkestansk Infanteri og sibirisk Kavaleri, talte c. 100,000 Mand og stod med Hovedstyrken ved Kars med en stærk Avantgarde ved Köpriköj, medens *Ardahan* og *Sarykamysch* var besat med mindre Styrker.

Den kaukasiske Krigsskueplads spillede kun en sekundær Rolle for Rusland, og Hærens Opgave var af ren defensiv Art, nemlig at hindre de tyrkiske Tropper i at trænge langt ind paa russisk Territorium.

Tyrkernes foran nævnte Opgave krævede en offensiv Optræden.

Den tyrkiske Plan var følgende:

XI. A.K. skulde fastholde de fjendtlige Styrker syd for Grænsen ved Angreb i Retning af Köpriköj, medens Hovedstyrken — IX. og X. A.K. — skulde søge frem i en stor Bue til venstre — over *Id* og *Olty* mod *Sarykamysch* og Jernbanen mellem *Kars* og *Sarykamysch* for saaledes at omklamre den russiske Hær.

Planen var dristig. De omgaaende Bevægelser maatte ske ad en Række Bjergstier i dyb Sne, saa Samtidighed i Angrebet kunde kun vanskeligt opnaaes, og Artilleriet samt det meste af Trainet maatte efterlades. Og dog vilde Angrebet maaske være lykkedes, saafremt Russerne — hvilket Tyrkerne formentlig har troet — havde staaet ved Köpriköj eller tæt nord for denne By; men da Russernes Hovedstyrke stod ved Kars, blev det Tyrkerne, som paa selve Slagmarken blev klemt inde mellem to fjendtlige Grupper og derfor maatte bukke under.

Samtidig med Hovedstyrkens Fremrykning genoptog den tyrkiske Styrke af I. A.K. sin Fremmarche mod *Ardahan,* som efter c. 14 Dages heftige Kampe blev besat den *1. Januar 1915.*

Den tyrkiske Hovedstyrke brød op omkring Midten af December XI. A.K. drev Russerne ud af Köpriköj og tvang dem c. 15 km. tilbage til *Khorosan.*

Imidlertid var IX. og X. A.K. trængt over Bjergpassene og naaede Juledag frem mod Sarykamysch og Jernbanen.

Den 28. December stod XI. A.K. ved Khorosan, IX. A.K. foran Sarykamysch og X. A.K. langs Jernbanen mod Øst; men de to sidstnævnte Korps havde lidt meget og savnede nu Forplejning, Artilleri og Ammunition.

Russerne koncentrerede i de sidste Dage af Aaret 1914 betydelige Styrker baade ved Ardahan og mod Sarykamysch. En Del sibiriske Tropper blev over Baku—Tiflis—Alexandropol sendt helt frem til Sarykamysch, og russiske Tropper i Persien blev over Djulfa—Erivan, Alexandropol og Kars ført frem til Kamppladsen.

Den 29. December kastede Russerne sig over X. A.K., som efter 3 Dages haarde Kampe den *1. Januar 1915* med svære Tab maatte begynde

Tilbagetoget mod *Olty*. Efter denne Sejr vendte den russiske Hovedstyrke sig strax mod Ardahan, hvor den tyrkiske Styrke kastedes tilbage den *3. Januar* i Retning af Chorok Dalen.

Ufortøvet vendte Russerne sig derefter mod Sarykamysch, hvor IX. tyrkiske A. K. endnu stod i Kamp med Byens Besætning, *Korpset blev den 5. Januar 1915 angrebet i Ryggen, omringet og tvunget til Overgivelse.*

For at lette Trykket paa de slagne Korps trængte XI. tyrkiske A.K. nu voldsomt frem, idet det kastede den russiske Avantgarde fra *Khorosan* til *Karai Urgan*. Herved opnaaede Tyrkerne ogsaa, at de russiske Kræfter, som

Episode fra *Kampen ved Sarykamysch* den 5. Januar 1915. En Kosakafdeling hugger ind paa et tyrkisk Batteri. (Russisk Fremstilling).

var frigjorte ved IX. A.K.s Overgivelse, ikke kunde optage Forfølgelsen af X. A.K., men blev dirigeret mod Sydvest. Der udviklede sig nu en Række voldsomme Kampe, under hvilke Tyrkerne forsvarede sig haardnakket, indtil de *den 14. Januar* maatte gaa tilbage for et Angreb i højre Flanke. De blev ved dette Flankeangreb tvunget bort fra Hovedvejen til Erzerum, saa at Retraiten maatte foregaa ad en nordligere og meget slet Vej. For at gøre det muligt for Hovedstyrken at arbejde sig frem mod Erzerum, maatte Arrièrgarden lade sig ødelægge i en Kamp ved *Yeniköi*, c. 10 km. vest for Karai-Urgan *den 17. Januar.*

Medens disse Kampe foregik i Egnen om Karai-Urgan forfulgte Russerne de mod *Olty* og *Chorok* flygtende tyrkiske Kolonner. I Nærheden af Grænsen lykkedes det Resterne af I. og X. A.K. at forene sig, og den 20. Januar foretog de et nyt Fremstød, men blev kastet tilbage med store Tab.

Samtidig med at disse Hovedkampe fandt Sted mellem Erzerum og Kars, blev der ogsaa kæmpet langs den øvrige Grænsefront.

Man maa beundre baade den tyrkiske og den russiske Hær, der i ugelange Vinterkampe omkring Sarykamysch Køprikøj i 3000 m Højde under uhyre Vanskeligheder viste baade Initiativ og Udholdenhed i Kampen.

Den tyrkiske Hær mistede c. 50,000 Mand, Døde, Saarede og Fanger, medens Russernes Tab var forholdsvis ringe.

I grel Modsætning til de faktiske Forhold staar de tyrkiske Meldinger fra de første Dage i Januar 1915. Vi skal saaledes anføre en officiel tyrkisk Melding af 3. Januar 1915:

„Kaukasus-Arméen fortsætter sin sejrrige Fremmarche. En Del af vor Hær, der rykkede frem til Sarykamysch, vandt en glimrende Sejr. Siden den 25. De-

Episode fra *Tyrkernes Flugt* efter *Kampen ved Sarykamysch.* [Efter Tegning af Paul Thiriat i „The Sphere"].

cember har vore Tropper taget over 2000 Russere til Fange og erobret 8 Kanoner, 13 Maskinkanoner, en Mængde Ammunition og Krigsmateriel. Vore Tropper bemægtigede sig mellem Sarykamysch og Kars 2 Militærtog og ødelagde Jernbanen, og vore nordligere kæmpende Afdelinger har opnaaet nye Resultater."

I et andet Telegram afsendt fra Konstantinopel den 3. Januar hedder det:

„Fra en tilforladelig Kilde meddeles, at de tyrkiske Troppers Fremmarche i Kaukasus, ligner et Befrielsestogt."

„Den islamitiske Befolknings Sympati viser, at Befrielsens Time er slaaet for Kaukasus."

To Dage senere var Tyrkernes Nederlag fuldbyrdet.

I et Brev til „Jyllandsposten" meddeler *M. Brøndsted* følgende om Tilfangetagelsen af den tyrkiske General *Ischan Pascha*, der var Chef for IX. A.K.:

Den Officer, der udførte Bedriften at tage *Ischan Pascha* til Fange, fortæller selv:

„Vor Bataillon, deriblandt mit Kompagni, forfulgte den slagne Fjende. Mit Kompagni gik i Spidsen. I Skumringen stødte vi paa to tyrkiske Maskingeværer.

Ved et hurtigt udført Angreb, inden Tyrkerne fik Tid til at samle sig og sætte sig til Modværge, huggede vi Betjeningsmandskabet ned og styrtede Maskingeværerne ned i Afgrunden."

„Jeg kommanderede Holdt og besluttede, ledsaget af nogle Frivillige, selv at udføre en Rekognoscering. Vi klatrede op paa Bjergkammen og — troede knapt vore Øjne. I Dalen dybt for vore Fødder brændte en Mængde Baal, hvorom tyrkiske Soldater havde lejret sig. Jeg vendte tilbage til mine Folk og befalede dem at forholde sig fuldstændig rolige. Vi overnattede paa det Sted hvor vi befandt os. Da det begyndte at gry, opløste jeg Kompagniet i Skyttekæde, og vi begyndte forsigtigt at nærme os Tyrkernes Bivuak, der laa i Skovbrynet. Mandskabet havde

Helten fra *Sarykamysch* × Gnrlt. *Prshevalsky*, sammen med andre russiske Officerer.

jeg befalet ikke at skyde, for at Fjenden i Bivuaken af Skudene ikke skulde slutte sig til vor Styrke. Jeg rykkede længere frem med mine Folk og raabte paa Tartarisk:"

„„Overgiv jer, eller vi skyder Alle ned!""

„Hvad der foregik hos Tyrkerne, ved jeg ikke, men der opstod en stor Forvirring. Først nærmede sig os en Mullah med Ordene: „Allah, Allah!" Derpaa kom en Officer hen til os, der sagde paa radbrækket Fransk: „Hr. Officer, Blod er ikke nødig — vi overgiver os!"

„Jeg ser hen paa Bivuaken: Der var over tre Hundrede Mand, og alle bevæbnede."

„Jeg tænker: at tage til Fange kræver visse Formaliteter. Alle maa strax afvæbnes, og jeg har kun to Trediedele af mit Kompagni, da de Andre var faldne i Slaget. Jeg besluttede at bruge List, og idet jeg gik hen til Paschaen, hvis Navn jeg ikke kjendte, erklærede jeg højt:"

„„De Herrer Officerer kan beholde deres Vaaben, Mandskabet afvæbnes!""

„Paschaen var, som jeg først senere erfarede, *Ischan Pascha*, Chefen for det IX. Armékorps."

Paa Fransk spurgte han mig, hvem jeg var.

„„Jeg er Kaptajn i den russiske Armé og er udsendt for at opfordre Dem til Overgivelse. Vore Hærafdelinger vente paa deres Svar.““

„Hvor stor er den Styrke, hvorfra de er udsendt?“ spurgte Paschaen.

„„Et Regiment staar her i Skoven“, svarede jeg roligt, „og bagved Bakkekammen staar Artilleri og Maskingeværer.““

„„Hvor er Deres Officerer?““

„„Paa Bjergkammen“, svarede jeg og tænkte ved mig selv, at jeg kun har to unge Løjtnanter.

„Underhandlingerne begyndte. Jeg opfordrede Alle til at stige til Hest, skjønt jeg selv var til Fods. Dette bemærkede Tyrkerne, og en af Generalens Adjutanter spurgte mig, hvor min Hest var.“

Kurdertyper.

„Jeg svarede rask uden Forlegenhed:“

„„Den har jeg ladt tilbage i Skoven.““

„Paa Paschaens Befaling blev der givet mig en Hest, og vi begav os paa Vej. Selv red jeg i Spidsen med mit Kompagni, fordelt paa Siderne af de Fangne, og som Bagtrop. Jeg fører Byttet og tænker: „Hvad skal jeg gjøre, hvis jeg pludselig støder paa en tyrkisk Afdeling? Jeg vil ikke faa Tid til at føre Fangerne til vor Bivuak.“

„Men Skæbnen var os gunstig. Næppe var vi kommen ud af Dalen, før jeg ser vort Artilleri, der var kørt op i Stilling. Det var aabenbart indtruffet om Natten. Jeg lod min hvide Baslyk befæste paa en Bajonet. Batteriet tav, men Tyrkerne syntes overbeviste om min Erklærings Sandhed: at vor Hærafdeling befandt sig i Nærheden. De lod Hovederne mismodigt hænge. I Taushed red vi videre. Efter at være kommen over Bjergkammen og have naaet Dalen var vi ikke langt fra vor Bivouak.“

„Nu nærmede jeg mig Paschaen og sagde:“

„„Hr. General, den Styrke, hvormed jeg har taget Dem og Deres Stab til Fange, er, som De ser, kun et Kompagni Soldater.““

„Paschaen blev helt overrasket. Han gjorde store Øjne og saa paa mig med et rasende Blik, som jeg ikke saa snart skal glemme. Han slog sig for Panden og udbrød: „Schaitan — Kaptajn, Schaitan!““*)

„Vi var allerede i Bivuakken, hvor jeg overgav min Divisionsgeneral Fangerne“.

Ogsaa i det nordvestlige *Persien* fandt der en Række Kampe Sted mellem *tyrkiske Kurderstammer* og russiske Tropper. Grænsen mellem Persien og Tyrkiet har aldrig været bestemt angivet; men efter den per-

*) Godt gjort, Kaptajn, godt gjort!

siske Revolution i 1909 blev der nedsat en Kommission, der skulde udstikke Grænsen nøjagtigt. Kommissionen begyndte sit Arbejde ved den persiske Bugt, og da Verdenskrigen brød ud, var den endnu ikke naaet til den nordlige Del. I Mellemtiden havde Tyskerne sat sig i Besiddelse af alle Passene i Grænseegnene, saaledes at de havde gunstige Betingelser for en Offensiv mod den persisk-russiske Grænse i Retning af Djulfa-Passet. Efter Revolutionen lagde Russerne en Garnison i *Tebris* for at beskytte det derværende russiske Konsulat. En russisk Garnison lagdes

Fahkidime Pascha, Chef for 12. tyrkiske Division, inspicerer sine Tropper i *Persien*.

tillige i *Choi*. Tyrkerne tog heraf Anledning til at lægge en tyrkisk Garnison i *Suj Bulak*, og saaledes var det persiske Territorium allerede krænket fra begge Sider ved Krigens Udbrud. Russerne sendte strax Detachementer fra Tebris og Choi frem til *Kotur Passet*. Efter en Række Kampe ved *Katen* og *Serai* trængte de frem mod Van, men da Kurderne havde modtaget Forstærkning, lykkedes det disse at standse Russerne mellem Serai og Van. Imidlerlid gik en større Kurderstyrke frem over Suj Bulak mod *Tebris*, som den efter en kort Kamp besatte i Begyndelsen af Januar. Fremrykningen blev strax fortsat mod *Djulfa*. Ved *Sofian* stødte Kurderne dog paa overlegne russiske Styrker og blev kastet tilbage. *Den 30. Januar besatte Russerne atter Tebris.*

Efter de ovenomtalte uheldige Kampe trak Tyrkerne sig tilbage mod Erzerum og vest for denne Fæstning, og med Foraarets Komme blev de to Modstanderes Opmærksomhed henvendt paa andre Fronter: Tyrkerne maatte koncentrere mod Dardanellerne, og Russerne svækkede Styrkerne

i Kaukasus til Gunst for Arméerne i Polen og Galizien. Resten af Aaret 1915 forløb derfor uden nævneværdige Begivenheder i disse Egne; men netop ved Slutningen af Aaret var Forholdene paa de forskellige Fronter forandret, saaledes at den kaukasiske Front fik forøget Interesse.

Efter at Centralmagternes store Offensiv var standset, var det lidet sandsynligt, at der i Vinteren 1915—16 vilde ske noget paa Fronten i Polen. Tyskerne og Østrigerne var optaget af Balkanfelttoget, og Russerne havde ikke Kræfter til at begynde en Offensiv paa Hovedfronten. Derfor havde de Lejlighed til at ofre den sekundære, men ingenlunde betydnings-

Bro over *Adji-Tschoj* ved *Tebris*.

løse Krigsskueplads i Kaukasus og Armenien fornyet Opmærksomhed, og forskellige Omstændigheder gjorde det netop ønskeligt for Russerne paa denne Tid.

Tyrkerne havde uddannet nye Enheder, som var overflødige i Europa. En Del af dem blev sendt til Syrien, andre til Mesopotamien, men nogle stod rede til Anvendelse i Armenien. Samtidig hermed havde Forholdene paa Gallipoli Halvøen udviklet sig saaledes, at der kunde afses Tropper til andre Fronter. Det gjaldt derfor om at benytte Tiden, inden disse kunde naa frem. Endvidere var Englændernes Stilling i Mesopotamien saa alvorlig, at et Aflastningsforsøg var ønskeligt, og netop ved en vellykket Offensiv gennem Armenien og et Fremstød gennem Persien kunde Russerne komme sine uheldigt stillede Vaabenfæller til Hjælp.

Paa Grund af den Rolle som *Fæstningen Erzerum* kom til at spille under Kampene i Begyndelsen af 1916, skal vi nærmere omtale Forholdene paa dette Sted. Byen Erzerum ligger paa en Højslette c. 2000 m over Havet. Mod Syd, Nord og Nordøst hæver sig høje Fjelde, over hvilke Vejene til *Mush*, *Sarykamysch* og *Trapezunt* fører gennem trange Pas. Mod Sydvest ligger den vestlige Eufrats Dalstrøg.

Parti af *Byen Erzerum.*

Før Krigen regnedes Erzerum for en meget stærk Fæstning. Den var omgivet af en Række Forter, og udenfor Fortlinien samt længere mod Øst ved Vejene fra Olty, Kars og Mush laa der en ny Række Forter; men disse Fæstningsværker var slet vedligeholdt. Det indre Fortbelte var helt umoderne, og selv de nyere Forter laa for nær Byen, mange af Værkerne skrev sig fra den russisk—tyrkiske Krig 1877—78. Tidligt paa Vinteren 1914 begyndte man at modernisere Fæstningen under Ledelse af Tyskeren *Posselt Pascha.* Hovedvægten blev lagt paa en ny ydre Befæstningslinie paa den østlige Front langs et Hesteskoformet Fjeldparti *Deve Boyun* ɔ: Kamelhalsen. Tyrkerne meddelte, at der var c. 1000 Stkr. Skyts i Fæstningen, hvoraf 460 af svært Kaliber og c. 200 Bjerg- og Feltkanoner. *Achmed Fevzi* var Kommandant i Byen. Fæstningens Svaghed laa i den lange Afstand fra dens Hovedbasis, saaledes at Tilførsler ikke kunde skaffes hurtigt frem. Der er nemlig 2 Dages Jernbanerejse og mindst 25 Dagsmarcher fra *Bosporus* over *Angora* til Erzerum. Under fredelige Forhold var Vejen over *Trapezunt* den almindeligste.

Posselt Pascha, tysk General i tyrkisk Tjeneste. Han ledede Moderniseringen af Fæstningen Erzerum i 1915.

Bagdad Banen, der var enkeltsporet og kun havde et ringe Materiel, var ikke

Skitse over *Fæstningen Erzerum.* (Se endvidere Bilagskortene Nr. 10 og 14).

til megen Nytte for denne Front. Desuden skulde den ogsaa opretholde Forbindelsen mellem Konstantinopel og Armégrupperne i Persien, Mesopotamien og Syrien.

I Begyndelsen af Januar 1916 talte *3. tyrkiske Armé*, der nu stod under *Kiamil Paschas* Kommando, c. 150,000 Mand. Denne Styrke var fordelt i en Linie fra Sortehavet til noget syd for Erzerum, medens nogle Divisioner, irregulære Kavaleristyrker og Kurderstammer stod længere mod Øst og dækkede Vejene fra *Bitlis* og *Mush.*

General *Voronzoff-Daschoff.* Fra Verdenskrigens Udbrud *Vicekonge i Kaukasus* indtil den 5. Sept. 1915, da han blev afløst af Storfyrst Nikolaj.

XI. tyrkiske A.K. dækkede mod Vest Chorok Dalen til noget forbi Olty, medens IX. A.K. og Dele af X. A.K. stod i Centrum. Resten af X. A.K. paa højre Fløj.

Da *Storfyrst Nikolaj* i Efteraaret 1915 fratraadte Stillingen som Generalstabschef for den russiske Hovedhær og udnævntes til Vicekonge i Kaukasus, talte den Styrke, der stod i disse Egne, næppe 100,000 Mand; men henimod Slutningen af 1915 blev den forstærket med 2 Armékorps fra Sydrusland og saaledes bragt op til c. 160,000 Mand.

Russisk Bjergartilleri i Kaukasus.

General *Nikolaj Judenitsch*, som hidtil havde været Generalstabschef for Kaukasushæren, førte nu den direkte Kommando over Arméen.

Storfyrst Nikolajs Ankomst til Kaukasus skulde snart give sig Udslag i en forøget Aktivitet paa denne Front, og der forberedtes da ogsaa en Offensiv i Vinteren 1915—16; men det er sandsynligt, at den blev iværksat noget tidligere end oprindelig tænkt.

Den 9. Januar 1916 evakueredes de sidste engelsk-franske Tropper fra Gallipolihalvøen, og derved blev mindst 5 tyrkiske Armékorps frigjort til Anvendelse paa andre Steder. En Del af disse var bestemt for Kaukasus; men paa Grund af Aarstiden vilde det tage mindst 6 Uger, inden disse Forstærkningers første Echelon kunde naa frem til Fronten.

Det gjaldt derfor for Russerne at benytte Tiden, og Storfyrsten bestemte sig til strax at gribe Offensiven og at trodse de Vanskeligheder, som et Vinterfelttog er forbundet med i disse Egne, hvor Temperaturen som Regel er ÷ 20—30° C. og ofte synker til ÷ 40°. Vejene og Passene i Bjergene er ofte ufarbare paa Grund af Sneen, og heftige Storme med voldsomme Sneskred er almindelige.

Muhamed-Ali-Pascha. Borgmester i Erzerum. Tidligere Fløjadjutant hos Sultan Abdul-Hamid.

Befolkningen lever fremdeles i Jordhytter som paa *Xenofons Dage,* da han førte sine 10,000 Udødelige til Trapezunt; men Russerne kendte alle disse Forhold fra den foregaaende Vinters Felttog. General Judenitsch var nødt til at rykke frem paa en meget bred Front i adskilte Kolonner. Der var saaledes omtrent 110 km mellem de to Fløjgrupper, der i et konvergerende Angreb skulde erobre *Erzerum.*

Den højre (nordlige) *Kolonne* rykkede frem fra *Olty,* hvor et Angreb i Begyndelsen af Januar Maaned var slaaet tilbage, gennem den snævre *Oltychai Dal* for at angribe XI. tyrkiske A.K. i Fronten.

Den midterste Kolonne (Hovedstyrken) fulgte langs Vejen *Sarykamysch —Erzerum* mod *Hassan Kale,* og endelig skulde *den venstre* (sydlige) *Kolonne* rykke frem fra *Alaschgerd* mod Tyrkernes højre Fløj for at afskære Forbindelsen med Erzerum og de ved Van Søen staaende tyrkiske Tropper.

Fremrykningen begyndte den 11. Januar. Den første Opgave var at sikre Flankerne. Højre Fløj kom overraskende over Tyrkerne og kastede dem tilbage over *Tortum Søen.* Ved en omgaaende Bevægelse tvang Russerne derpaa Tyrkerne til at gaa tilbage mod Erzerum gennem den vestlige *Eufrats* Sidedale, medens 1. tyrkiske Division blev tvunget tilbage mod Vest. Den russiske venstre Fløj gik frem paa lignende Maade.

Den 13. Januar havde denne renset den øverste Del af *Sharian* Flodens Dalstrøg og afventede nu den midterste Kolonnes Fremrykning. Længere mod Syd drev russiske Detachementer Tyrkerne tilbage nordvest for Van Søen.

En 130aarig Kurdergeneral, der har deltaget i den russisk-tyrkiske Krig 1828—29, men som nu gaar med Tiggerposen i *Erzerum.*

Imidlertid var Hovedkolonnens Fremrykning foregaaet planmæssigt i Centrum. *Den 16. Januar* naaede den Köpriköj, hvor der kæmpedes i 2 Dage. 3 tyrkiske Divisioner holdt Landsbyen og Brohovedet ved *Araxes* besat og standsede derved Russernes Fremrykning noget. Men om Eftermiddagen *den 18. Januar* kom en russisk Bataillon over Broen, og samme Dag blev Landsbyen taget. De tyrkiske Divisioner blev delvis sprængt, og med Udfaldet af denne Kamp var *Erzerums Skæbne beseglet.*

General *Judenitsch* stod nu kun 50 km fra Fæstningen. Hans *sydligste Kolonne* var trængt

frem ad Stier over vilde Fjeldpartier og havde kilet sig ind mellem Tyrkernes Centrum og deres højre Fløj, som blev drevet tilbage mod *Mush.* Hans *højre Kolonne* havde, som nævnt, afskaaret en tyrkisk Division fra Forbindelsen med Erzerum, medens Resten af XI. tyrkiske A.K. var blevet tvunget til en hastig Retraite efter at have mistet et Par Tusinde Fanger.

Den 19. Januar stod Judenitsch ved *Hassan Kale,* hvor Araxes Dalen er stærkt indsnævret. Tyrkerne havde imidlertid lidt et saa alvorligt Ne-

Vinterlejr for den kaukasiske Kavaleridivisions Stab paa Toppen af Højdedraget *Kargabazar* under Angrebet paa Erzerum. Tilhøjre for Stien findes en Radiostations Opstandere.

derlag ved Köpriköj, at de ikke kunde fastholde den derværende stærke Stilling, men udkæmpede kun en Arrièregardefægtning. Den næste Dag fortsattes Retraiten til Stillingen bag *Deve Boyun,* og Russerne stod nu foran Befæstningsanlæggene ved Erzerum.

Den russiske Fremrykning var foregaaet hurtigt og planmæssigt og var blevet fulgt af et stadigt Held.

Hele den tyrkiske Front var trykket 80 km tilbage. Store Forraad af Levnedsmidler og Vaaben og c. 4000 Fanger faldt i Russernes Hænder. To tyrkiske Divisioner mod Syd og én mod Nord havde mistet Forbindelsen med Hovedstyrken, og Resten af Hæren var drevet sammen i Bjergkedlen ved Erzerum. Mange tyrkiske Detachementer var under Russernes hurtige Fremmarche blevet afskaaret og strejfede nu omkring i Bjergene.

Saasnart Efterretninger om Russernes Offensiv i Kaukasus naaede Konstantinopel, blev c. 50,000 Mand af Gallipolihæren indladet paa Jernbane

og førtes frem til *Angora,* men der vilde medgaa mindst en Maaned til en saadan Transport, og Stillingen i Erzerum var haabløs. Forraadene var utilstrækkelige, og de tyrkiske Tropper, der talte c. 100,000 Md., var stærkt demoraliserede og besad ikke Styrke nok til at standse de sejrrige Russere, som trængte frem fra Nord, Øst og Syd.

Fra den 26. Januar til den 12. Februar var der en lille Standsning i Operationerne, idet Russerne maatte føre svært Skyts og Ammunition frem samt ordne Forbindelserne med videre Tilførsler for Øje; men Stillingen ved Deve Boyun blev dog stadigt beskudt med Feltskyts for at hindre Tyrkerne i at udbedre Værkerne.

En russisk Kolonne under General *Prshevalsky* var imidlertid bøjet af fra Hassan Kale og trængte gennem dyb Sne og i stærk Kulde (÷ 40—50°) ned gennem vestre *Eufrats* Dalstrøg og stod den 10. Februar foran Fort *Kara Gubek.*

Under store Vanskeligheder lykkedes det her en sibirisk Division at faa Artilleri i Stilling paa en Fjeldtop, hvorfra Fortet kunde beherskes. Dette faldt den 12. Februar, og Dagen efter blev det sydligere beliggende Fort *Tafta* erobret efter et heftigt Bombardement.

Herved fik Russerne fast Fod i Ryggen paa Deve Boyun. I de følgende Dage gik Midtekolonnen voldsomt paa langs Vejen fra Kars, og ét for ét faldt Værkerne langs Deve Boyun.

Imidlertid var ogsaa den sydlige Kolonne trængt frem langs Vejen fra *Mush,* og om Aftenen den 15. Februar var den naaet op i Flanken paa den stærke Stilling, som Tyrkerne derefter maatte opgive, hvorpaa Russerne kun stod overfor Erobringen af den gamle, indre Fortrække, hvis Modstandskraft kun var ringe. Tyrkerne tiltraadte nu et skyndsomt Tilbagetog. Om Morgenen *den 16. Februar* blev de sidste Værker rømmede, og ved Middagstid red den russiske Midtekolonnes Kavaleri ind i Byen, hvor de forenede sig med den nordre og søndre Kolonnes forreste Dele.

Erzerum var erobret, og *Judenitsch's dristige Plan var lykkedes.*

Ifølge de officielle russiske Meddelelser faldt der ved Erobringen af Erzerum 235 Officerer og 12,953 usaarede Tyrkere i Sejrherrernes Hænder, foruden mange syge og saarede Fanger. Dertil kom et Krigsbytte paa 323 Kanoner, betydelige Forraad af Levnedsmidler og store Ammunitionsdepoter. Fra den 11. Januar og indtil den 17. Februar mistede Tyrkerne ialt c. 60,000 Mand — og 5 Divisioner var blevet sat fuldstændigt ud af kampdygtig Stand.

Heller ikke ved denne Lejlighed fornægtede det tyrkiske Hovedkvarter sin Trang til at give Meldingerne om Begivenhederne en fra de faktiske Forhold meget afvigende Form. *Den 21. Februar* lød den tyrkiske Melding saaledes:

„Af militære Hensyn har vor Hær uden Tab(!) trukket sig tilbage til en Stil-

ling vest for Erzerum efter at have ødelagt de Stillinger, der befandt sig 15 km øst for Byen, saavel som 50 gamle Kanoner, der ikke kunde medføres."

„De fantastiske Efterretninger, som Russerne udspreder, og som gaar ud paa, at de i Erzerum har taget 1000 Kanoner og 80,000 Md. til Fange, er stridende mod Sandheden. Der har i Virkeligheden ikke fundet nogen Kamp Sted i Omegnen af Erzerum, bortset fra de Kampe, der udspilledes i de nævnte Stillinger."

„Erzerum var heller ingen Fæstning, men en aaben By; nogle gamle Forter, der laa i Nærheden af Byen, havde ikke nogen militær Værdi. Af den Grund blev det heller ikke taget under Overvejelse at hævde Besiddelsen af Byen mod Russerne."

I Virkeligheden var Erobringen af Erzerum *en glimrende strategisk Episode*, og med Tabet af denne, den vigtigste Grænsefæstning mod Nord-

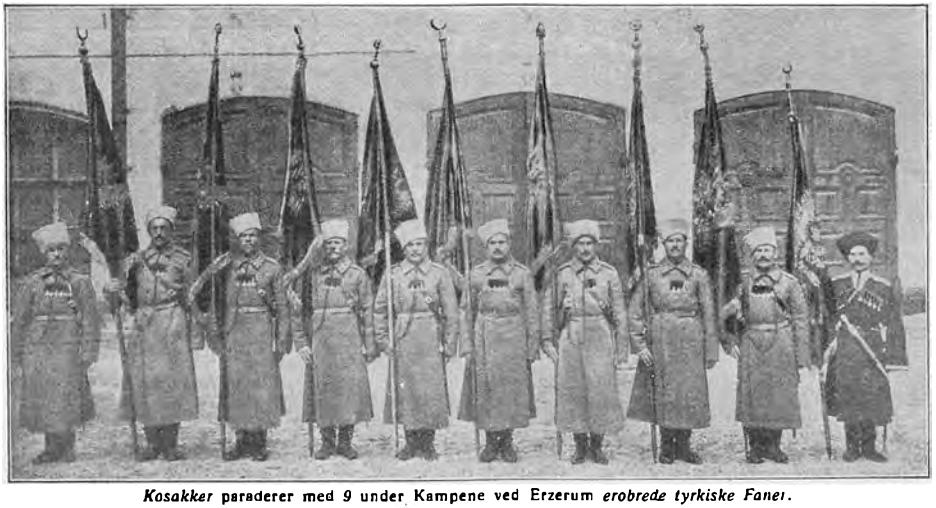

Kosakker paraderer med 9 under Kampene ved Erzerum *erobrede tyrkiske Faner.*

øst, mistede Tyrkerne Hovedstøttepunktet i Forsvaret af de rige Egne længere mod Vest. Disse var stadigt i Tyrkernes Besiddelse, og først efter Erobringen af *Erzingjan* og Sletterne omkring *Sivas* vilde det russiske Stød ramme det asiatiske Tyrki i Hjertet.

I det vejfattige Lilleasien danner Erzerum et meget vigtigt Knudepunkt i Kommunikationsnettet, og med de relativt gode Forbindelser var Byen et godt Udgangspunkt for fortsatte Operationer, hvad enten disse skulde rettes mod Vest mod *Erzingjan* og *Sivas,* eller mod Syd mod *Mush, Bitlis* og *Diarbekr.* En vellykket Fremtrængen i den sidste Retning vilde ogsaa være en alvorlig Trusel mod Tyrkernes Forbindelser mod *Mesopotamien.*

For at kunne fortsætte Fremrykningen gjaldt det atter for Russerne at sikre Flankerne. De første Opgaver maatte derfor blive Erobringen af *Trapezunt* og Sikringen af Taurusbjergene samt Forbindelserne fra Mush og Bitlis.

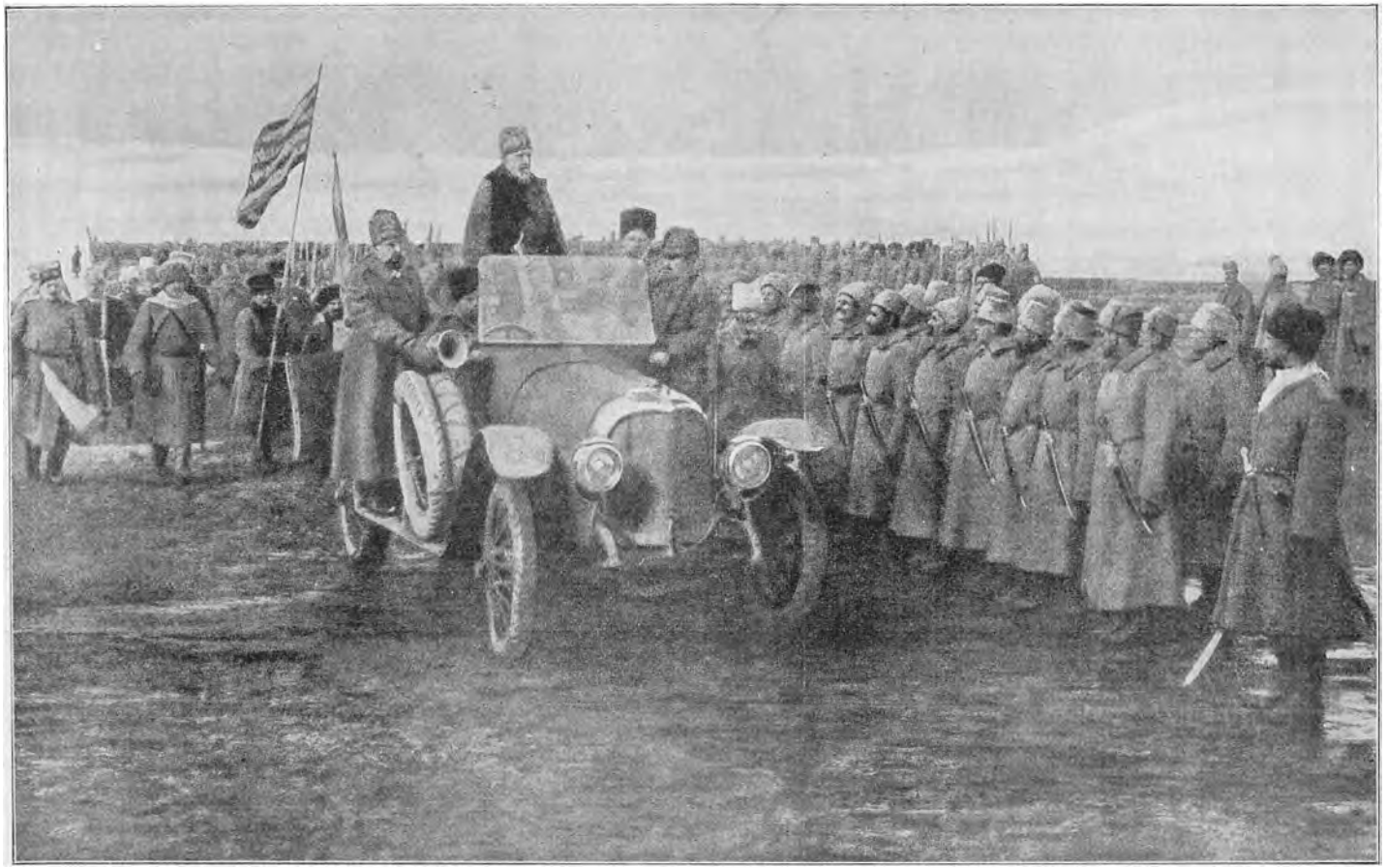

Storfyrst Nikolaj holder Revue over de sejrrige Tropper af Kaukasushæren. Storfyrstens Automobil fulgt af Standerbæreren passerer langsomt foran Fronten af de forskellige Afdelinger. [Efter L'Illustration].

Erobringen af Trapezunt vilde — foruden at sikre Russerne mod Angreb fra denne Kant — ogsaa frembyde andre Fordele.

Russerne havde nemlig som eneste Forbindelseslinie kun Jernbanen over *Tiflis*. Dennes Ydeevne var meget begrænset, og Transporterne tog lang Tid denne Vej. Ved Besættelsen af Trapezunt vilde de faa en ny Forbindelseslinie over Sortehavet, og Tropper, Ammunition og Forsyninger af enhver Art kunde sendes til Armenien fra Odessa, Sevastopol og andre Sortehavshavne, hvorfra Transporten kun varede c. 2 Dage.

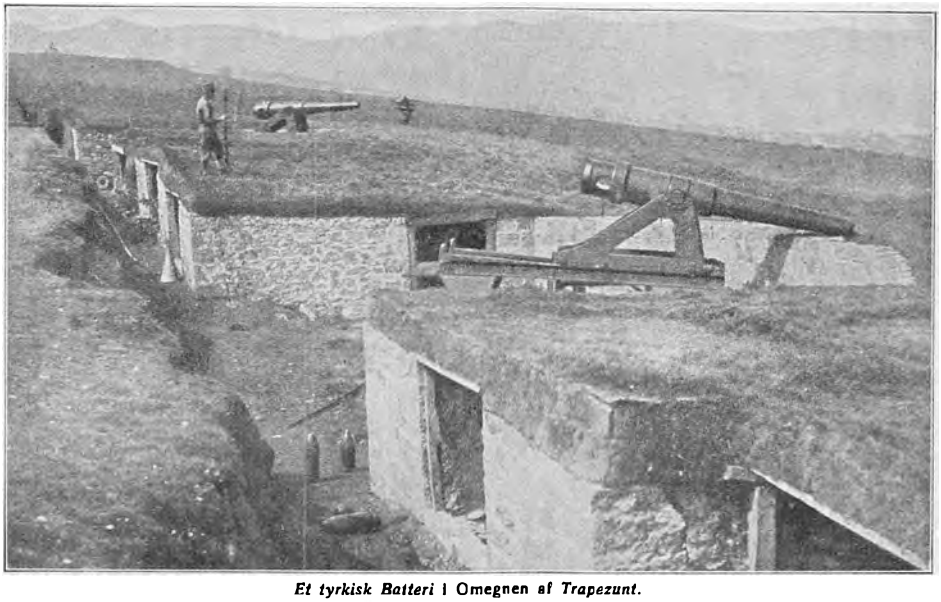

Et tyrkisk Batteri i Omegnen af Trapezunt.

Dog var denne Vej paa Grund af de tyske Undervandsbaades Optræden ikke helt sikker.

Trapezunt dannede ogsaa en god og nødvendig Basis for en russisk Fremtrængen mod Erzingjan fra Nord, idet en c. 30 km lang smalsporet Bane fører fra Kysten mod Syd, og fortsættes i en god Landevej til Erzingjan. Trapezunt er en By paa c. 35,000 Indbyggere, hvoraf c. 8000 Grækere og 6000 Armeniere. Byen er meget gammel og var i sin Tid Hovedstad i et lille Kejserrige. Den er omgivet af byzantinske Mure. Tyrkerne havde i den sidste Tid under tysk Ledelse anlagt en Række Batterier saavel langs Havet som paa Landfronten.

I April Maaned 1916 rettede Russerne et Angreb paa Byen fra flere Sider. Som omtalt var det lykkedes den russiske højre Kolonne at afskære en tyrkisk Division fra Forbindelsen med Erzerum. Denne søgte mod Vest delvis mod Trapezunt, forfulgt af russiske Styrker, som dog kun spillede en mindre Rolle under Byens Erobring. Hovedangrebet blev ud-

ført, under kraftig Støtte af den russiske Sortehavsflaade, af en betydelig Styrke, der var blevet landsat ved *Rize* c. 75 km øst for Trapezunt, og da Byen desuden blev angrebet af en mindre Styrke Vest fra, bestemte Tyrkerne sig til at opgive Forsvaret og trække sig tilbage i sydlig Retning. Det lykkedes imidlertid de tyrkiske Arrièregarder at opholde Russerne saa længe, at Størsteparten af de i Byen værende Forraad kunde ødelægges eller bringes i Sikkerhed.

I Midten af April Maaned kom Russerne i Besiddelse af Trapezunt.

Den tyrkiske Guvernør fra Trapezunt forhandler med *russiske Parlamentærer* om Byens Overgivelse.

Kort Tid før Overgivelsen af denne By havde Tyrkerne forsøgt at bryde den russiske Front ved et alvorligt Angreb paa det russiske Centrum øst for Erzingjan for derved ogsaa at tvinge Kystgrupperne tilbage. I 6 Dage udkæmpedes et heftigt Slag i Egnen mellem Erzerum og Erzingjan, og først efter at have lidt meget alvorlige Tab bestemte Tyrkerne sig til at opgive Gennembrudsforsøget.

Allerede inden Trapezunts Erobring var det lykkedes Russerne at sikre den venstre Fløj mod Overraskelser fra Syd, idet den russiske venstre Fløjgruppe havde kilet sig ind mellem den 3. tyrkiske Armés Hovedstyrke ved Erzerum og de to højre Fløjdivisioner og de selvstændige Kurderstyrker, der stod i Egnen sydøst for Erzerum henimod *Van Søen.* Ved en fortsat Fremtrængen lykkedes det Gruppen at tage det vigtige Vejknudepunkt *Mush,* og i Begyndelsen af Marts 1916 blev ogsaa det andet

vigtige Punkt i disse Egne, *Bitlis,* besat. Herfra fører den eneste Vej over de armeniske Taurus Bjerge frem til Tigris Dalen og Mesopotamien.

Med Mush og Bitlis som Udgangspunkter søgte Russerne at arbejde sig frem mod *Diarbekr;* men den lille Styrke, som paa Grund af Terrainforholdene var ganske selvstændig i sin Optræden, havde ikke Kraft nok til at trænge synderlig frem i denne Retning.

Ved Erobringen af Erzerum og Trapezunt havde Russerne gjort vigtige Skridt fremad mod Besættelsen af Armenien, og de var nu i Besiddelse af gode Udgangspunkter for Operationerne mod *det næste Maal — Erzingjan.* Omkring denne By havde Tyrkerne lidt efter lidt samlet betydelige Styrker. Hertil var de ved Erzerum slagne Afdelinger trukket tilbage, samt en Del af Styrken fra Trapezunt, og endelig var der ført betydelige Forstærkninger frem fra Bosporus. Allerede i Midten af Januar paabegyndtes Forskydningerne fra Gallipolihalvøen til Kaukasus, og i Tiden omkring *den 1. Juni 1916* talte den tyrkiske Hær i Armenien c. 300,000 Md. under den tyske General *Bronsart von Schellendorf.*

De to Modstandere stod nu mere lige med Hensyn til Forbindelsesveje, end da Kampen stod nærmere Sortehavet og den russiske Grænse, og Tyrkerne havde paa dette Tidspunkt en talmæssig Overlegenhed.

Imidlertid rykkede de to russiske Kolonner frem mod Erzingjan. Hovedstyrken fra Erzerum var i Midten af Marts efter haarde Kampe naaet til Egnen omkring *Mamahatun* og *Aschkala,* hvor Kampen blev staaende i omtrent 2 Maaneder. Den anden russiske Kolonne, der kom fra Trapezunt, havde ogsaa haarde Kampe at bestaa og store Vanskeligheder at overvinde. I Midten af Maj Maaned naaede den *Chorok Flodens* øvre Dalstrøg, hvor den fik Forbindelse med en anden russisk Styrke ved *Baiburt.*

Paa dette Tidspunkt var Tyrkerne blevet saa stærke, at de vovede at gaa over fra Defensiven til Offensiven paa hele Linien: *Mamahatun—Aschkala—Baiburt.*

Paa Fløjene havde Tyrkerne kun ringe Fremgang; i Centrum ved Aschkala, saa det derimod en Tid daarligt ud for Russerne, der maatte opgive de forreste Stillinger; men noget længere tilbage blev Tyrkernes Fremtrængen dog standset.

Tyrkerne ventede nu c. 14 Dage, inden de paany gik til Angreb paa de russiske Stillinger ved Baiburt og Mamahatun, hvor det lykkedes dem at trænge Russerne tilbage over en Frontbredde af c. 40 km. I Resten af Juni Maaned blev Kampen staaende i denne Egn, medens det lykkedes Tyrkerne at afskære Russerne fra Forbindelsen med Trapezunt.

Russerne satte sig imidlertid godt fast i det bjergrige Terrain mellem Mamahatun og Erzerum, og da de fik betydelige Forstærkninger, optog de henimod Slutningen af Juni Offensiven mod Erzingjan. De gik frem i 3

Kolonner. Paa den nordlige Fløj oprettedes Forbindelsen atter med Trapezunt, og de to nordligste Kolonner drev Tyrkerne tilbage mod Vest og Sydvest. Samtidig fortsatte Hovedstyrken ved Mamahatun sin Fremrykning, der i Begyndelsen kun gik langsomt, men senere tog mere Fart, og efter at have tilføjet Tyrkerne et Nederlag i heftige Kampe øst for *Erzingjan* kunde *Russerne holde sit Indtog i Byen den 26. Juli 1916.*

Dermed var Armenien praktisk talt kommet i russisk Besiddelse. Den armeniske Befolkning; d. v. s. Resterne af den, var hermed blevet befriet for det tyrkiske Voldsherredømme, efter at have gennemgaaet større Lidelser under denne Krig end nogensinde før.

Russiske Soldater instrueres i Brugen af en Mitrailleuse. [Efter „Niva"].

Russerne havde nu opnaaet de Resultater, de med de til Raadighed værende Styrker kunde vente at naa, og Forholdene i Europa umuliggjorde en Forøgelse af Hærene i Armenien, idet den Brussiloffske Offensiv krævede alle de Tropper, der kunde undværes andetsteds. Følgen blev, at Russerne i Armenien satte sig fast i de erobrede Egne og trak endog nogle Tropper bort fra denne Front.

Tyrkerne havde gjort Holdt i Bjergene vest for Erzingjan, og de forberedte nu en offensiv Bevægelse paa et andet Sted.

Den selvstændige russiske Kolonne der trængte frem over *Mush* og *Bitlis* havde som Maal *Diarbekr* i Kurdistan, ved hvis Besættelse Russerne kunde overskære den korteste Forbindelse mellem den tyrkiske Hær i Armenien og *Mosul* og *Bagdad.* Endvidere vilde de derved komme i Besiddelse af righoldige Kobberminer, hvorfra Tyrkiet og formentlig ogsaa Tyskland og Østrig-Ungarn blev forsynet med Kobber.

Opgaven var imidlertid meget vanskelig. Foran sig havde Russerne de armeniske Taurus Bjerge, og Forbindelseslinien tilbage var lang og besværlig. Modstanderens Styrker var ikke ubetydelige, og de regulære tyrkiske Tropper blev virksomt støttet af den krigerske Befolkning.

Det blev da ogsaa Tyrkerne, som først kunde vise Fremgang i disse Egne. Efter Tabet af Erzingjan havde de nemlig truffet Forberedelser til en Offensiv mod Russernes Forbindelser ved Erzerum, hvorved de haabede at tvinge Russerne bort fra Erzingjan.

I de første Dage i August gik Tyrkerne frem til et stort samlet Angreb paa den russiske Sydfront i Armenien. Under en Række heftige Kampe fra *den 1.—12. August* opnaaedes betydelige Fordele. Mush og Bitlis blev tilbageerobret, og en Tid saa det ud, som om hele den russiske Front i Armenien skulde vakle. Men paa dette Tidspunkt maatte den tyrkiske Hærledelse sende betydelige Forstærkninger baade til Bal-

Armeniske Flygtninge ombord paa en *fransk Krydser* i Middelhavet.

kanfronten, hvor *v. Mackensen* forberedte Stødet mod Rumænien, og til Salonikifronten. Trykket mod Kaukasusfronten blev saaledes svagere, og da Russerne samtidig fik Forstærkninger frem til den truede sydlige Fløj, blev Tyrkernes Offensiv ikke alene standset; men Russerne rykkede frem og besatte atter Mush i Slutningen af August 1916.

Lige fra Krigens Begyndelse havde det forsvarsløse *Persien* været Skueplads for krigerske Begivenheder, og Russerne havde endog anlagt en Jernbane fra *Djulfa* til *Tebris*. Da de endelig i 1916 begyndte de offensive Bevægelser i Asien, blev Kampene efterhaanden udvidet til stadig større Dele af Persien, og russiske Kolonner greb længere og længere mod Syd med det Maal at gøre Armenien og Mesopotamien til en fælles Krigsskueplads, og endvidere i det Haab rettidigt at kunne række

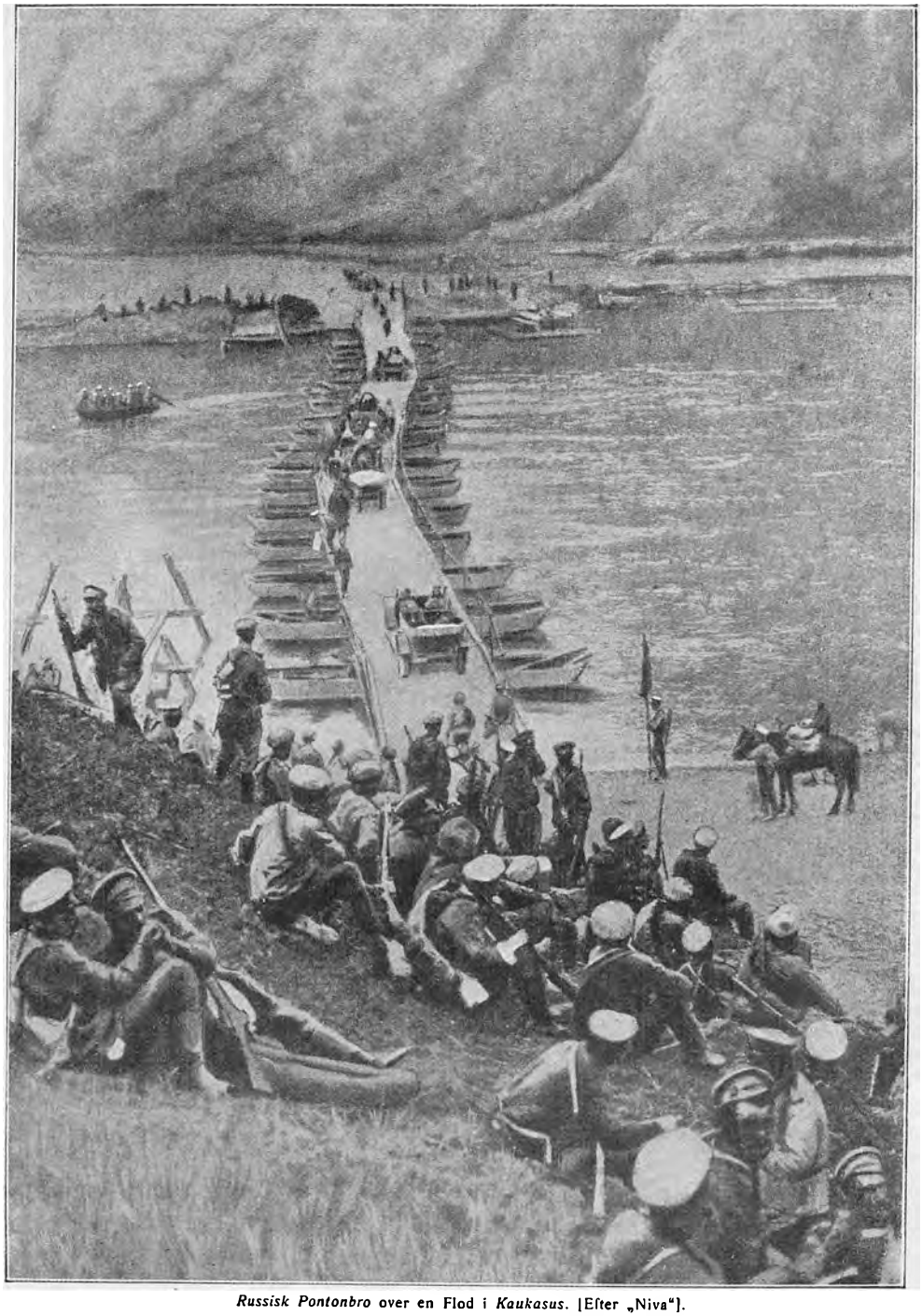

Russisk Pontonbro over en Flod i *Kaukasus*. [Efter „Niva"].

den i *Kut-el-Amara* indesluttede engelske Styrke under General *Townsend* en hjælpende Haand.

Ialt opererede i Persien 3 selvstændige russiske Kolonner, adskilt ved brede vejløse Bjergpartier. De 2 nordligste Kolonner rykkede frem fra Urmia Søen gennem *Store* og *Lille Zabs* Flodens Dalstrøg med *Mosul* som Maal. *Den 18. Maj* kom den nordligste Kolonne i Kamp med en tyrkisk

Persisk Artilleri holder Øvelse. Materialet er meget gammelt og kun brugeligt som Salutkanoner.

Styrke, der havde forskanset sig ved *Revanduz,* en lille By midt inde i Kurdistans vilde Bjergegne — c. 110 km fra Mosul. Tyrkerne ydede saa haard Modstand, at Russerne ikke kunde trænge videre frem.

Den anden Kolonne naaede frem til *Ban,* men blev senere kastet tilbage mod *Sakkys.*

Den tredie og sydligste af de russiske Kolonner i Persien var den vigtigste og stærkeste. Den rykkede frem med *Bagdad* som Maal og førtes af General *Baratoff.* Efter først at have kuet nogle persiske Bander rykkede Kolonnen frem fra *Hamadan* mod Vest langs den eneste brugbare Vej, der fra *Teheran* fører til Bagdad og Mesopotamiens Sletter. Uden at støde paa Modstand drog Kolonnen gennem *Luristans* brede Fjeldparti i Vestpersien over det 1700 m høje Pas *Iman Hassan,* og efter en mindre Kamp ved *Kasr-i-Schirin* nærmede Russerne sig i Slutningen af Maj Maa-

ned den tyrkiske Grænseby *Khamkin,* hvor Tyrkernes Hovedstilling var anlagt. Det russiske Angreb blev foretaget uden fornøden Forberedelse og brød sammen, og da Tyrkerne tilmed paa dette Tidspunkt havde modtaget Forstærkninger, kunde de gaa over til kraftige Modangreb, hvorved Russerne kastedes tilbage med betydelige Tab.

Under stadige Kampe forfulgte Tyrkerne den slagne Angriber og rykkede frem ad Karavanevejen *Bagdad—Hamadan.*

I Slutningen af Juni Maaned udkæmpedes et 6 Dages Slag ved Byen *Kerind* c. 50 km vest for *Kermandschah,* hvor Tyrkerne beholdt Valpladsen, og General Baratoff trak sig helt tilbage til Stillinger ved *Kermandschah, som Tyrkerne endelig erobrede den 1. Juli.* Russerne maatte fortsætte Tilbagetoget mod Hamadan, som Tyrkerne besatte henimod Midten af August Maaned. Fra dette Knudepunkt sendtes tyrkiske Detachementer mod Nord i Retning af *Zendjan* og mod Syd mod *Ispahan,* men ingen af disse Steder blev naaet, og den tyrkiske Bevægelse gik nu i Staa.

Russernes Forsøg paa ad forskellige Veje at naa frem til Tigris Dalen og Mesopotamien for derved at vanskeliggøre Tyrkernes Forbindelser med Styrkerne imod Øst var strandede for denne Gang.

— En smuk Præstation ydedes dog af en Afdeling af General Baratoffs Kosakker, der den 22. Maj efter et dristigt og eventyrligt Ridt naaede de engelske Styrker foran *Kut-el-Amara.* Det var en fremragende sportslig Bedrift, men uden militær Betydning. —

Ud paa Efteraaret 1916 døde efterhaanden Kampene hen paa hele den lange Front fra Sortehavet til det sydvestlige Persien og Begivenheder af større Betydning fandt ikke Sted Resten af Aaret.

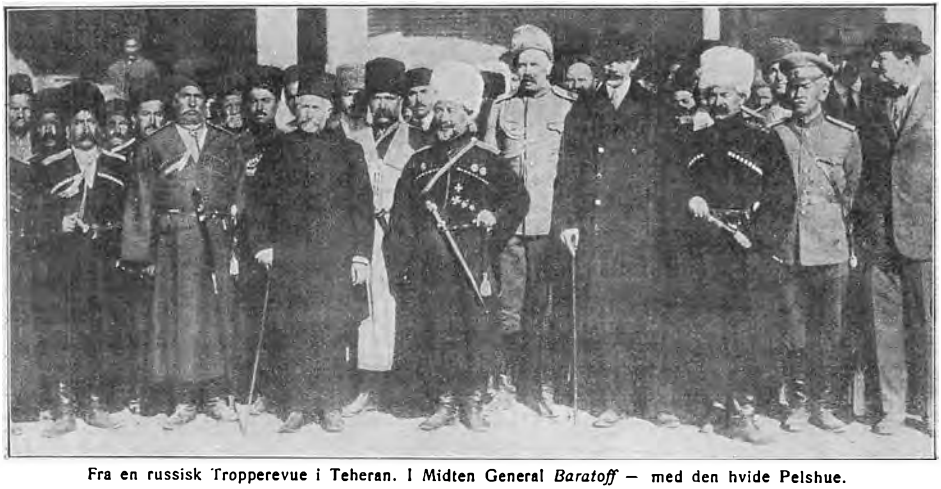

Fra en russisk Tropperevue i Teheran. I Midten General *Baratoff* — med den hvide Pelshue.

Parti fra *Marmarahavet.*

VI.

Begivenhederne i Mesopotamien indtil Foraaret 1917.

BAGDADBANEN er det Ord, der *danner Nøglen* til Forstaaelsen saavel af de betydningsfulde Krigsbegivenheder i disse historiske Egne som af et af den nyere Verdenspolitiks interessanteste Afsnit.

Vi skal derfor indlede dette Kapitel med en kort Fremstilling af denne Banes Tilblivelseshistorie og dens Udvikling indtil Verdenskrigens Udbrud.

Kejser Wilhelms Besøg i Konstantinopel i 1889 var den store pangermanske Plans Morgenrøde, den Plan der i Berlin var kendt under den forkortede Betegnelse *B-B-B — Berlin—Byzans—Bagdad.* Efter Krigens Udbrud har en tysk Professor i et Foredrag udtalt, at Tysklands Maal kunde udtrykkes ved de fire geografiske Stednavne: *Nordsøen — Konstantinopel — Bagdad — det Indiske Hav*, og Kejseren selv har talt om „en germansk Kile, der naaede fra Hamburg til den Persiske Golf". *Deutsche Bank* havde allerede opnaaet Kontrollen over Jernbanerne i det europæiske Tyrki, og Lokomotivet skulde være Hovedmidlet til at udstrække tysk Indflydelse til den midterste Orient. Det har sin historiske Interesse at erindre om, at den første Tysker, der for sine Landsmænd paapegede Tyrkiet som et udstrakt Virkefelt for tysk Foretagsomhed, var den unge *Moltke*, den senere saa berømte Feltmarschal, der i 1836 var

kaldet til Konstantinopel for at forestaa Reorganisationen af det tyrkiske Militærvæsen. Han havde personlig redet gennem Anatolien og skuet ud over Øvre-Eufrats Dalstrøg — drømmende om den Dag, da disse frugtbare, men udyrkede Sletter blev vundet tilbage af den fremblomstrende Civilisation.

Det blev imidlertid først, da *v. d. Goltz* i 1883 paa *Abd-ul-Hamids* Kaldelse paabegyndte Nyorganisationen af den tyrkiske Hær, at den af Moltke fremsatte Forestilling fik Vækst, ligesom den Tanke, at det tyrkiske

Udsigt over *Bagdad.*

Militærapparat kunde udnyttes som et Vaaben i Tysklands Hænder, ogsaa skulde bære vægtige Frugter. Hvad den finansielle Side af Sagen angik, var der store Penge at tjene; thi Tyskland forsynede ikke Tyrkiet med noget som helst uden til meget høje Priser. At grunde tyske Landkolonier i Lilleasien af Tysklands Overbefolkning var upraktisk og blev almindeligvis forkastet, idet de civiliserede Europæere ikke kunde tage Konkurrencen op med den nøjsomme indfødte Befolkning. Langt mere tiltrækkende var derfor Drømmen om at kontrolere og administrere *Nedre-Eufrats* og *Tigris'* frodige Sletter, og endnu en Gang gøre dem til Verdens Kornmagasin, og der oprulledes glimrende Billeder for Berlinerne om det Guld, der laa og ventede paa at blive taget op i *Mesopotamien.*

Tyskernes Hensigter var derfor til en vis Grad af økonomisk Natur; men de var fremfor alt politiske. De ønskede at bygge en vældig Jernbane fra *Bosporus* til den *Persiske Havbugt* med en Havn ved denne som Endestation. Hvilket Flag der end maatte vaje over denne Havn, saa var det Me-

ningen, at den skulde blive en væsentlig tysk Bastion. Den vilde have en Armé under tysk Indflydelse til Støtte, og i kommende Aar vilde den blive en Udfaldsport mod Indien. Planer om udgaaende Bevægelser over det Indiske Ocean blev dog kun sjeldent omtalt. Det var en Udvikling, der vel vilde komme af sig selv, — *det gjaldt om at naa ud til den Persiske Golf.*

Imidlertid tog Bagdadbanen kun langsomt Form, Aaret før Kejser Wilhelms omtalte første Besøg hos Sultanen havde et tysk Selskab, der støttedes af den tyske Rigsbank, opnaaet Koncession paa Bygningen af en kort Jernbane langs den asiatiske Kyst af *Marmarahavet.* Resultatet af Kejserens Besøg var, at denne Koncession udvidedes til at omfatte Strækningerne til *Angora* og *Konia*, og *den 27. November 1892* rullede det første Tog ind i det ældgamle Angora. Oprindelig var Banen projekteret videre til *Kaisarieh*, sydøst for Angora; men Retningen blev forandret til fra *Eski-Cheir* at gaa mod *Konia*, denne Strækning aabnedes 1896. Begge de nævnte Linier er kendte under Navnet *den anatoliske Jernbane*, hvorved disse Egne knyttedes meget fastere til Hovedstaden Konstantinopel, og de gik i enhver Henseende fremad.

Tysk Ordonansofficer holder Hvil ved den historiske Moské ved Tarsus i Cilicien.

Intet Under, at Sultanen med denne Opblomstring for Øje gerne saa Banearbejderne fortsat snarest; men „Deutsche Bank" var dog betænkelig ved helt alene at paatage sig den økonomiske Risiko ved Gennemførelsen af den storstilede Opgave, som Bygningen af den 3035 km lange Linie fra *Bosporus* til *Basra* ved den Persiske Bugt er, og hvortil Udgifterne er anslaaet til 800—900 Millioner Mark.

Ogsaa med Henblik paa hele den politiske Udvikling i Tyrkiet vilde

en Internationalisering af hele Banen byde de bedste Garantier for Aktionærerne.

Det blev i første Række fransk Kapital som *v. Siemens*, Direktøren for „Deutsche Bank", fik interesseret i Foretagendet. Frankrig havde nemlig allerede gennem mange Generationers dygtige Arbejde monopoliseret den tyrkiske Handel og det tyrkiske Jernbanevæsen i det vestlige Lilleasien og *Syrien*.

I Aaret 1898 aflagde Kejser Wilhelm sit andet Besøg i Konstantinopel og fortsatte sin berømte Pilgrimsfærd til Syrien og det hellige Land —

Bazaren i Basra. Den meget rummelige Bygning er forsynet med et 35 Fod højt Stentag ligesom Bagdads Bazarbygninger, og de forskellige Haandteringer og Udsalg har deres bestemte Pladser som i alle Østens Byer. Ved hvert Hjørne paa Hovedgaden er Gadenavnene angivet paa Engelsk ved Siden af de arabiske Bogstaver.

under hvilket han vandt Tyrkens Hjerte for evigt ved at proklamere sig selv som Islams Beskytter. Og i 1889 var Frugten modnet. — *Sultanen bevilgede en Koncession for den anatoliske Banes Fortsættelse til Bagdad og den Persiske Havbugt til et tysk Konsortium*, der under Hensyn til den fremmede Kapital, nu kaldtes „*Det kejserlige ottomanske Bagdad Jernbaneselskab*". Direktionen er imidlertid tysk, og i Repræsentantskabet er Majoriteten ogsaa tysk. Den tyske Indflydelse er i den Grad dominerende, at Bagdadbanen tiltrods for det tyrkiske Navn og den franske Deltagelse med Rette maa betragtes som et tysk Foretagende, ja, som det til Dato største og mægtigste Udslag af tysk Expansionstrang og Expansionsevne. Selve *Bagdadbanekoncessionen* giver i 46 Paragraffer vidtgaaende Rettigheder til Koncessionshaverne, saasom Ret til Minedrift i de metal- og mineralrige Egne, Banen passerer, endvidere Tilladelse til at drive Skibsfart paa Eufrat og Tigris samt til at udbygge og drive Havneanlæg

Parti fra *Bagdad*. En af de mange *Pontonbroer*, der forbinder de af *Tigris* adskilte Bydele.

Engelsk Teltlejr ved *Bender-Buchir* ved den nordøstlige Side af *den Persiske Golf.*

i Bagdad og Basra og „paa et nærmere bestemt Punkt ved den Persiske Golf."

Disse sidste Bestemmelser vaktede engelske Statsmænds Betænkelighed i højeste Grad; thi hermed afsløredes de vidtgaaende tyske Planer.

I mere end et Aarhundrede har England udøvet et uindskrænket Protektorat over den Persiske Havbugt. Engelske Krigsskibe har holdt Sørøverne i Tømme, og engelske Embedsmænd er Gang paa Gang optraadt som Voldgiftdommere mellem de forskellige Smaafyrster Bugten rundt. Skulde det engelske Herredømme af en eller anden Grund ophøre her, vilde den Persiske Bugt og dens nærmeste Omgivelser hjemfalde til et

Østrigske Artillerister passerer en af *Taurusbjergenes* vilde Kløfter. Dette Billede er optaget af „Az Erdekes Ujság", og ad denne Vej har man Efterretning om, at østrigske Tropper har kæmpet sammen med Tyrkerne paa den asiatiske Front.

fuldstændigt Anarki. Selvfølgelig har England haft en bestemt Hensigt med at paatage sig denne brydsomme og kostbare Polititjeneste, nemlig at holde enhver fremmed Magt borte fra et Hav, som grænser saa umiddelbart op til dets indiske Besiddelser, som Tilfældet er med den Persiske Golf. Og ved den stadige Udøvelse af dette kostbare, politiske Politisyn i Bugten mente England øjensynlig at have erhvervet en almindelig Anerkendelse af sit Overherredømme i disse Egne, hvis Bevarelse de engelske Politikere har anset som en absolut Betingelse for Indiens Sikkerhed. Det vilde efter engelske

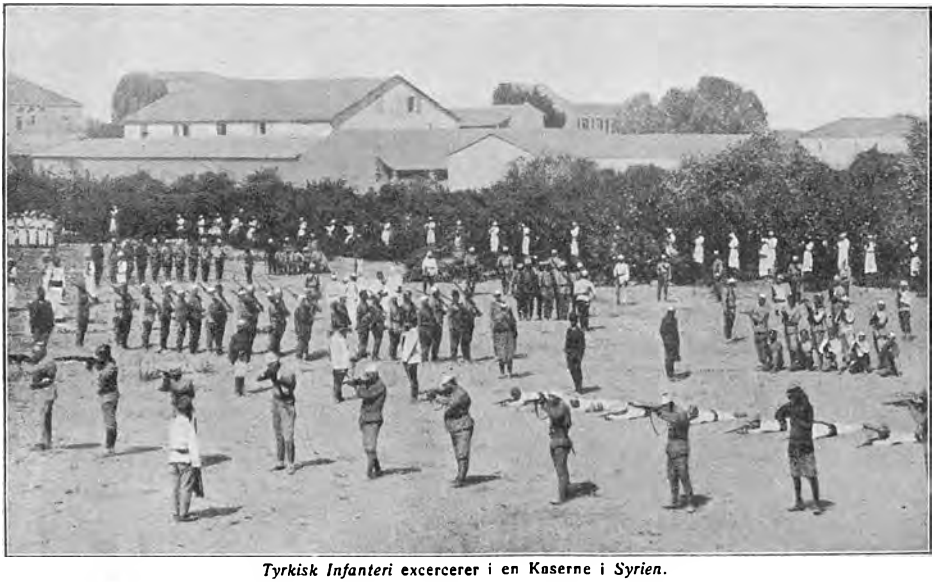

Tyrkisk Infanteri excercerer i en Kaserne i *Syrien*.

Statsmænds Mening kun nytte lidet, at England var raadende ved Suezkanalen og i Kapstaden, dersom noget Punkt ved den Persiske Bugt kom i en fremmed Magts Besiddelse. Da nu de tyske Planer om Bagdadbanen kom frem i 1899, søgte England ogsaa strax at krydse disse, og benyttede sig i den Anledning af en Strid mellem Centralregeringen i Konstantinopel og den tyrkiske Vasalfyrste i Byen *Koweit* ved Nordenden af den Persiske Bugt.

Englænderne optraadte her som Fyrstens Forsvarere og opnaaede derved det faktiske Protektorat over hans Land. Dette er vel af mindre Værdi; men Koweit er den eneste virkelig gode Havn i disse Egne og vilde som saadan være det naturlige Endepunkt for Bagdadbanen ved Havet. England havde herved sikret sig en betydningsfuld Indflydelse paa Anlæget af Banen fra Bagdad til Bugten, og denne Indflydelse søgtes yderligere skærpet ved Kravet om, at denne sidste Banestrækning skulde være et internationalt Foretagende. Forhandlingerne herom var dog endnu ikke afsluttede ved Krigens Begyndelse.

Højst forskellige i landskabelig Henseende er de historiske Egne, dette Kæmpeskinnelegeme skal gennemskære. Vi vil nu følge Banens bugtede Vej fra Bosporus til den Persiske Golf. (Se Bilagskort Nr. 14.):

Ved *Haïdar Pascha*, en af Konstantinopels asiatiske Forstæder tager den anatoliske Jernbane og dermed Bagdadbanen sin Begyndelse og følger paa en Strækning af ca. 100 km *Marmarahavet* og Bugten ved *Ismid* — det naturskønneste Parti af hele Banen.

Ved Station *Biledjik* begynder Banen at stige op mod den lilleasiatiske Højslette, der naaes ved *Eski Cheir* — en By med ca. 50,000 Indbyggere. Her

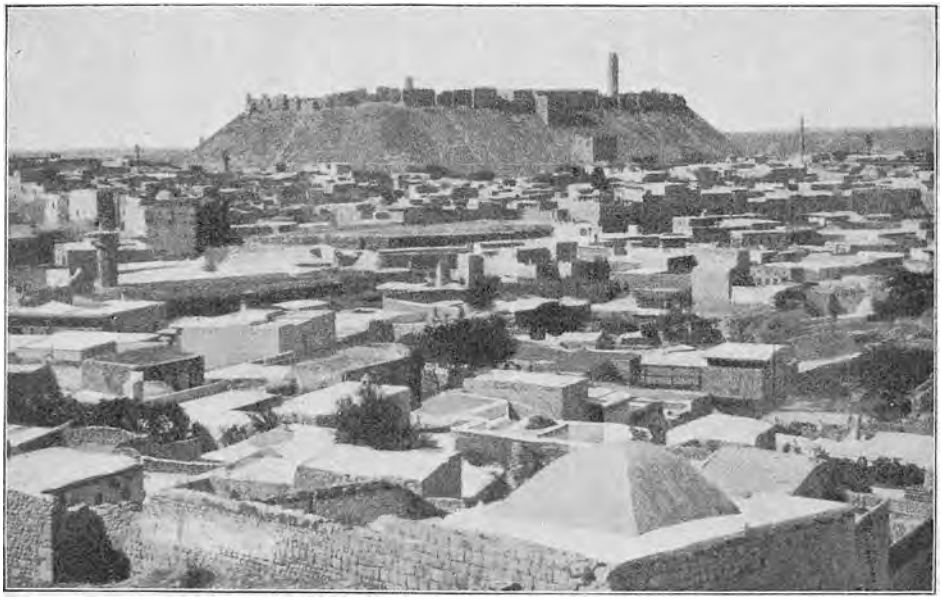

Udsigt over *Aleppo* i *Syrien*. I Baggrunden Ruiner af den fra det 11.—12. Aarhundrede stammende Borg, der blev opført under *Seldschukerne*.

er Terrainet meget øde og ensformigt, og midt paa denne Slette ender den anatoliske Bane ved *Konia* ca. 750 km fra Bosporus. Den egentlige Bagdadbane tager nu sin Begyndelse og føres mod Øst til Foden af Taurusbjergene ved *Eregli* c. 1050 m o. H., og vi er her ved den i teknisk Henseende vanskeligste og den mest kostbare Del af hele Banen. Til Sammenligning kan anføres, at Strækningen Konia—Eregli kostede c. 85,000 Kr. pr. km, medens Strækningen Eregli —Adana er beregnet til 350,000 Kr. pr. km. Paa et kun 47 km langt Afsnit findes 70 Tunneller, hvoraf en paa 3.5 km, samt 37 Viadukter og Broer.

Arbejdet var i 1916 ikke fuldført her og bliver det næppe før om nogle Aar. Først ved Stationen *Dorak* begynder Banen igen for over Adana at føres i en Bue Nord om *Alexandrette Bugten*. Anlægget er her af militære Hensyn ført saalangt mod Nord, at det ikke kan naaes af Krigsskibenes Kanoner. Derpaa føres vi mod Syd til *Aleppo*, hvorved der er opnaaet Tilknytning til det franske Net i Syrien og til Mekkabanen.

Fra Aleppo gaar Banen i nordøstlig Retning gennem et svagt bølgeformet og kun tyndt befolket Landskab og træder ved *Eufrat* ned i Mesopotamien, den næsten ganske flade nordmesopotamiske Slette. Dette er maaske det Distrikt, hvor

Banen hurtigst vil medføre store og blivende Forandringer; thi faa Steder paa Jorden er i den Grad egnet til Korndyrkning, som netop de Strækninger, Banen her gaar igennem. Ved Begyndelsen af 1917 var Banen ført frem i Nærheden af de vældige Ruindynger ved *Nisibin*, og herfra fortsættes den projekterede Linie over *Mosul* langs Tigris højre Bred. Ved Byen *Samarra* kommer man atter ind i frugtbare Distrikter, og her findes en færdigbygget Del af Banen, nemlig en Strækning paa c. 125 km mellem Samarra og *Bagdad*. I en Afstand af mindre end 100 km fra denne By findes Ruiner af samtlige de Fortidens Storbyer, hvis moderne Arvtager det nuværende Bagdad er. Hele Landet er her en eneste Ruinmark med Minder fra alle Aldre og i alle Stilarter; thi netop i disse

Den gamle Romerbro over *Karun* Flodens Hovedløb ved *Shuster* i Persien. (Se Skitsen Side 144).

Egne, hvor Eufrat og Tigris nærmer sig hinanden, har siden Arilds Tid Mesopotamiens Centrum ligget. Det sidste Afsnit af Banen fra Bagdad til den Persiske Bugt er vel udstukket, men tilhører dog kun Projekternes Verden.

Det skæbnesvangre ved hele Bagdadbanen var, at *den ikke blev holdt uden for Verdenspolitiken.* Tyskland tilkendegav strax fra første Færd sit Forlangende om, at Banen skulde ende med en Havn ved den Persiske Bugt. Herved blev England Banens aabne Modstander fra Begyndelsen, og denne Modstand blev ikke forringet ved Abd-ul-Hamids Krav om Tilknytningen til Mekkabanen ved Aleppo, hvorved England saa sin Stilling saavel i Ægypten som ved det Røde Hav truet.

Ogsaa Frankrig følte sig irriteret, navnlig over den tyske Banes Indtrængen i det franske Interesseomraade i Syrien, og endelig var Rusland meget utilfreds med de tyrkiske Krav om Banens Forlængelse over *Diarbekr—Kharput* med Sidelinier til *Erzerum* og *Van.*

Bagdadbanen fik saaledes fra Begyndelsen en udfordrende Karakter.

Den var Tysklands storstilede Forsøg paa, trods Vestmagternes og Ruslands Modstand, at sprænge sig en Vej ud til Orienten, den blev derved en Trusel mod alle tre Magter, men navnlig mod England, hvilket under Bygningen stedse er traadt tydeligere for Dagen. Dette Tysklands Kampsignal blev stærkere og stærkere, indtil det druknede i Verdenskrigens altoverdøvende Bulder.

Under Krigen har Bagdadbanen — selv i dens ufærdige Stand — været Centralmagterne til uvurderlig Nytte. Uden denne Jernbane vilde Tyrkiets

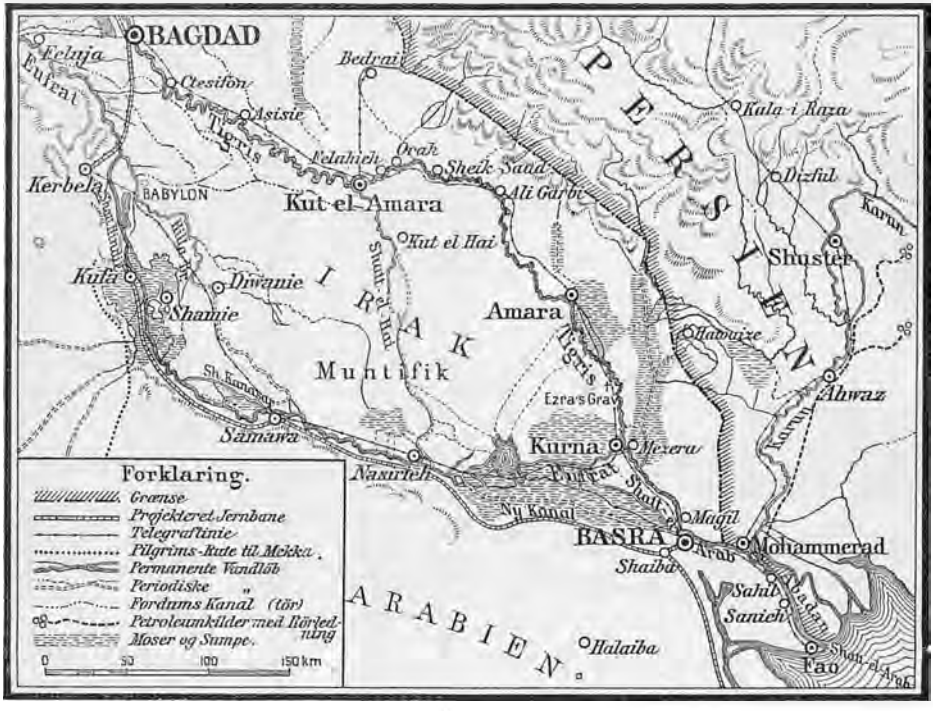

Skitse over *den mesopotamiske Krigsskueplads* mellem *Bagdad* og *den Persiske Havbugt*.

Krigsførelse paa de mange, i betydelig Afstand fra hverandre beliggende Krigsteatre i Asien og Europa, have været uigennemførlig; thi det har netop for Tyrkerne, som her opererede paa de indre Linier, været af den største Betydning hurtigt at kunne sende Tropper, Materiel og Forsyninger frem og tilbage mellem Konstantinopel, Kaukasus, Mesopotamien og Ægypten. Ogsaa Tyskland har haft stor Gavn af Banen, efter at Gennembruddet i Serbien 1915 bragte den direkte Forbindelse i Stand igen mellem Berlin—Belgrad—Konstantinopel. Fra Lilleasien faar Tyskerne Uld, og Bomuld hentes fra Egnen om Adana, hvor et tysk Selskab virker. Kobber faas fra Bjergene om Eufrats Kilder, og Opium til medicinsk Brug leveres i stor Mængde fra Lilleasiens Valmuemarker. Endelig er der rige Kulgruber,

og den til Brændsel anvendelige Træbestand vilde efter Fagmænds Skøn, selv om der ikke fandtes Banekul være tilstrækkelig til at sikre Banens Drift 10 Krigsaar endnu.

Efter denne meget korte Paavisning af Bagdadbanens enorme Betydning, baade som politisk Sprængstof før Krigen og som strategisk vigtig Faktor under Krigen, skal vi gaa over til at behandle selve Operationerne paa den mesopotamiske Krigsskueplads.

Allerede før Tyrkiet kastede Masken som Tysklands Forbundsfælle, havde den britiske Regering truffet Forholdsregler til at sikre Englands Interesser i den Persiske Havbugt, og *den 7. November 1914* ankrede en Transportflaade med en indisk Brigade op udfor *Shatt-el-Arabs* Munding. General *Delamain* førte Kommandoen over denne Styrke, der ifølge *Asquiths* Udtalelser havde til Hensigt: „*at sikre sig Arabernes Neutralitet, at værne de engelske Interesser ved Golfen, at beskytte Petroleumskilderne* og *i det hele taget at hævde det britiske Flags Prestige i Østen.*"

Den engelske General *Sir Arthur Arnold Barrett*, der førte Kommandoen over Expeditionskorpset i Mesopotamien indtil 1. Januar 1915.

I Løbet af faa Timer nedkæmpedes det lille tyrkiske Fort *Fao*, og en mindre Styrke besatte Byen af samme Navn, hvorpaa General Delamain sejlede c. 50 km opad Floden forbi de engelsk-persiske Olieraffinaderier, hvorfra den engelske Marine faar Forsyninger. Styrken blev uden Modstand landsat ved *Sanijeh* og indrettede sig her for at afvente Forstærkningernes Ankomst. Disse, der bestod af 2 Infanteribrigader, 1 Kavaleriregiment og 3 Feltbatterier ankom til Sanijeh *den 15. November*, og General *Sir Arthur Barret* overtog Kommandoen over hele Korpset. Paa Melding om at den tyrkiske Garnison i *Basra* var paa Marche mod Syd, satte det engelske Korps sig i Bevægelse mod Nord den 17. November. Terrainet er her ganske fladt og bart, med enkelte Grupper af Daddelpalmer, men det er meget sumpet og var stærkt opblødt efter et heftigt Regnskyl.

Ved *Sahil* modtog Tyrkerne Kamp, i hvilken Englænderne, der støttedes af Ilden fra 2 Kanonbaade, kastede dem tilbage; men Fremrykningen blev dog ikke fortsat før den 21. November. Tyrkerne havde paa dette Tidspunkt forladt *Basra*, som Englænderne derpaa besatte *den 22. November*, og denne By blev nu indrettet til Basis for de videre Operationer.

Basra ligger ved Shatt-el-Arabs højre Bred c. 90 km fra Mundingen af den Strøm, i hvilken Eufrat og Tigris løber sammen. Selv om Byen ikke har samme Betydning nu som i tidligere Tider, da den dannede Mellemledet mel-

lem Europa, Levanten og Indien, er den dog en meget betydelig By med en stor Fremtid. Den har været betragtet som Centrum for Tyrkiets Styre ved den Persiske Golf. I England kunde man derfor med Rette fejre Basras Besættelse som en betydningsfuld Begivenhed, der vilde give Genlyd i Arabien og Persien, og Byens arabiske Befolkning hilste Englænderne med Bifald, da de under Udfoldelse af et velberegnet orientalsk Ceremoniel proklamerede Byens Indlemmelse i Kejserriget.

Ved *Kurna* havde Tyrkerne samlet deres Styrke til en saa kraftig Modstand, at de svage engelske Styrker, der sendtes mod dem, ikke kunde

Indiske Tropper landsættes ved Fao i den Persiske Bugt.

vinde Fremgang. Først efter at Forstærkninger af Land- og Søkræfter var indtruffet, lykkedes det Englænderne efter to forgæves Angreb at omgaa de tyrkiske Stillinger, og *den 9. December 1914* blev Resten — c. 1000 Mand — af den tyrkiske Styrke taget til Fange.

Ved Erobringen af *Kurna* havde Englænderne sikret sig Herredømmet over hele Deltaet, og de opførte her to befæstede Lejre ved *Kurna* og *Mezera* paa begge Sider af *Tigris*.

Tyrkerne var hidtil blevet kastet tilbage uden større Vanskeligheder; Stillingen var dog ikke uden Betænkeligheder for Englænderne; thi i *Bagdad* stod fremdeles betydelige tyrkiske Styrker, der var Englænderne overlegne. I *Januar 1915* ankom der atter Forstærkninger fra Indien og General *Sir John Nixon* overtog nu Kommandoen over hele den engelske Styrke.

De første Maaneder af Aaret 1915 hengik uden større Begivenheder;

men i Dagene *11.—14. April* kom det til meget alvorlige Kampe. Denne Gang var det Tyrkerne, der angreb og det paa tre forskellige Steder: ved *Kurna*, ved *Ahwaz* ved *Karun* Floden, hvor der var en engelsk Brigade til Sikring af Oliekompagniets Rørledninger, og endelig ved *Shaiba,* sydvest for Basra. Hovedangrebet førtes ved Shaiba af en tyrkisk Styrke paa c. 18,000 Mand, og det voldsomme 3 Dages Slag førte her til Tyrkernes

Parti fra en af de mange Flodarme, der gennemskærer *Basra*.

Nederlag. Englænderne opgiver deres egne Tab til 700 Døde og Saarede og Tyrkernes til 6000 Døde, Saarede og Fanger.

Der var nu atter forholdsvis roligt indtil Slutningen af Maj Maaned, da der blev meldt om tyrkiske Tropper nord for Kurna, og den 6. engelske Division under General *Townshend* blev udsendt mod dem og drev dem tilbage til *Amara*, der blev besat *den 3. Juni 1915.* Til denne By, der ligger ved Tigris c. 120 km. ovenfor Kurna indtraf Dagen efter General *Gorringe* med 12. Division. Han havde renset Landet om Karun Floden helt op til Ahwaz for Fjender og drevet disse mod Vest. Under disse Kampe tog Englænderne 1773 Fanger, 17 Kanoner og 2700 Geværer. Den tyrkiske Styrke under *Nur-Ed-Din Bey* trak sig nu helt tilbage til *Kut-el-Amara.* Fra Kut-el-Amara løber en Kanal, Shatt-al-Hai, som forbinder Tigris med Eufrat ved *Nasiriyeh* c. 160 km. nordvest for Basra. Langs

denne Kanal og langs Eufrat kunde Tyrkerne, udenom Stillingerne ved Amara og Kurna, rykke frem og angribe den engelske Basis ved Basra.

For at hindre dette blev General Gorringe i Slutningen af Juni Maaned sendt med en Styrke fra Kurna mod Nasiriyeh. Fremrykningen maatte for en stor Del ske i Baade paa Floder, Kanaler og over Søer eller gennem et meget sumpet Terrain. Varmen var ulidelig, og Moskitoerne var en

Indisk Kavaleripatrouille under Fremrykning mod *Kut-el-Amara.*

alvorlig Plage. Efter en Kamp den 24. Juli naaede Englænderne Maalet *den 25. Juli.*

Med Besiddelsen af *Nasiriyeh* ansaa man Faren for en Fremmarche fra Amara mod Kut-el-Amara for fjernet, og i Begyndelsen af August 1915 fik General Townshend med 6. Division Ordre til at bryde op og rykke frem langs Tigris. Fremrykningen blev støttet af 10 Kanonbaade, Kolonnen maatte i Hovedsagen følge Floden, da Vandmangel umuliggør Operationer i længere Afstand fra denne. Tigris løber her i store Slyngninger, hvorved Marchevejen forlænges betydeligt. Sumpe og Kanaler indskrænker ogsaa Fremkommeligheden og nødvendiggør talrige Broslagninger.

Tyrkerne veg uden Modstand, først c. 10 km. nedenfor Kut-el-Amara gjorde Nur-Ed-Din Holdt i en stærk Stilling paa begge Sider af Tigris. Hans Styrke udgjorde c. 10,000 Mand foruden nogle Araberstammer, hvis Paalidelighed var meget ringe, idet deres Handlemaade oftest var bestemt af Kampens Udfald. Stillingen faldt i 3 Afsnit med Fløjene støttet til im-

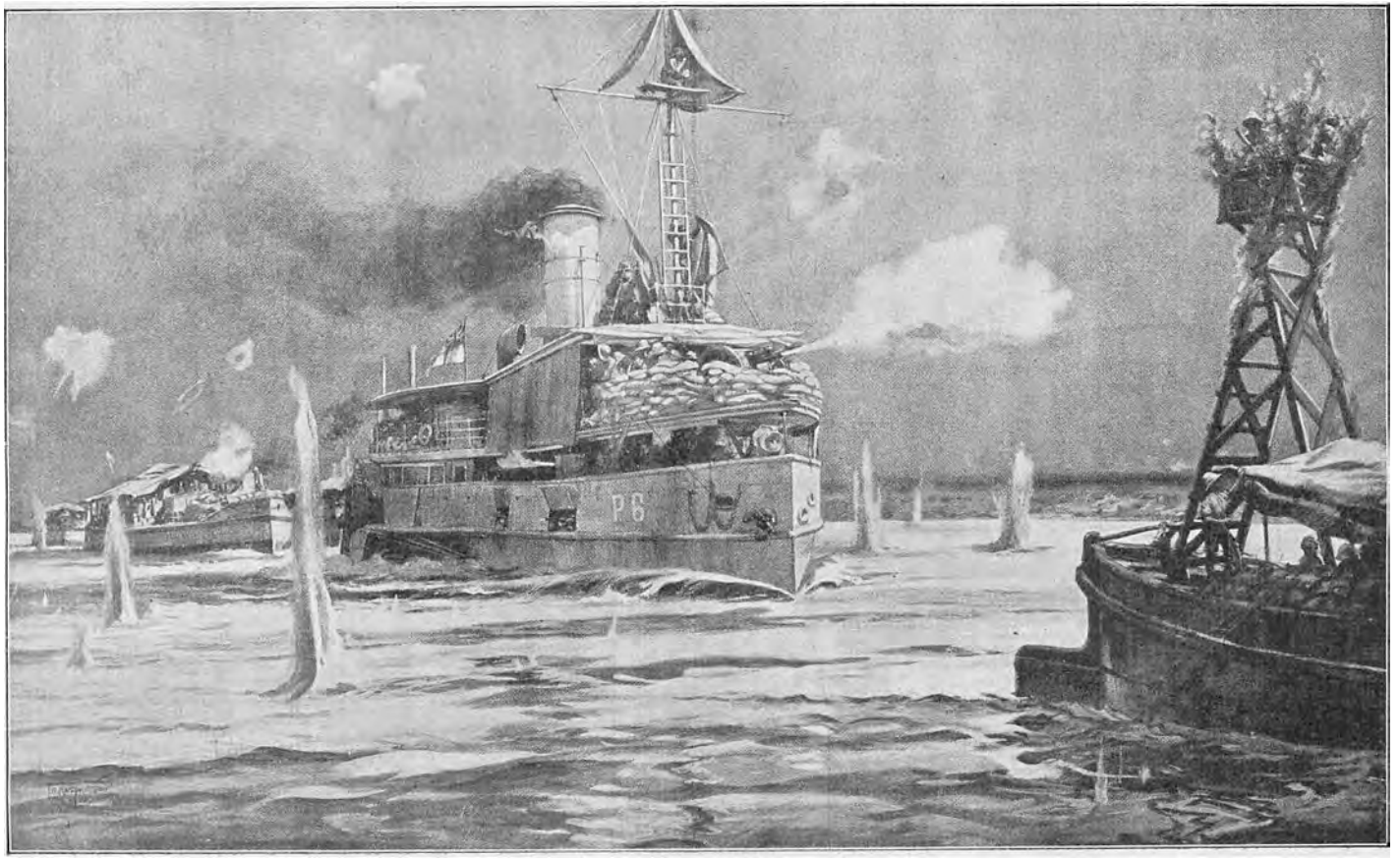

Armerede engelske Floddampere paa *Tigris* i Kamp med tyrkiske Batterier.

passabelt Terrain, og den var i teknisk Henseende udstyret efter de bedste tyske Forskrifter. Lange og dybe Forbindelsesgange førte frem til Kampgravene, der var 8—10 Fod dybe og forsynet med Overdækninger og Skydeskaar. De vigtigste Afstande i det flade, let overskuelige Forterrain var afmærkede, og der fandtes mange Miner.

Mod denne Stilling gik Englænderne frem til Angreb den 28. September og naaede at knuse den ene tyrkiske Fløj, medens Kampene paa de to andre Afsnit forblev uafgjort; men dækkede af Mørket drog Tyrkerne sig ud

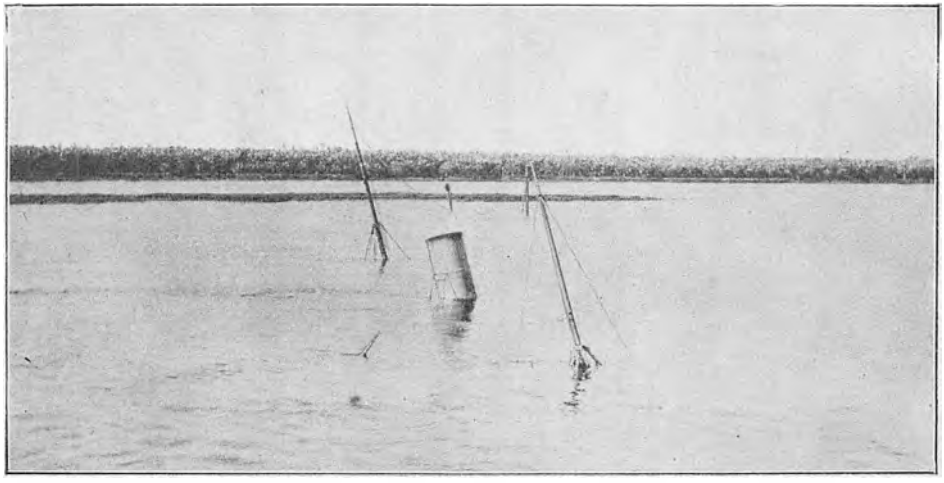

Vraget af Hamburg-Amerika Liniens Damper „Ekbatana", der blev sænket af Tyrkerne i Shatt-el-Arabs Munding for at spærre for Englænderne, hvilket ikke lykkedes.

af Kampen og tiltraadte Tilbagetoget mod Bagdad. *Den 29. September 1915 rykkede de engelske Tropper første Gang ind i Kut-el-Amara.*

De engelske Tab af Døde og Saarede opgives her til 1233 Mand, og Tyrkernes til c. 4000, deraf 1153 Fanger.

Den 5. Oktober standsede Tyrkerne Tilbagetoget i en forberedt Stilling ved *Ctesifon* c. 30 km sydøst for Bagdad, og samme Dag besatte de forreste engelske Afdelinger *Asisie.*

Kut-el-Amara ligger i en Afstand af c. 300 km fra Bagdad langs Floden og kun 150 km ad Karavanevejen. De sumpede Strækninger hører op her, og Landet ligger aabent og let passabelt mod Vest og Nordvest.

De af Englænderne hidtil udførte Operationer synes at have været vel overvejet og godt ledet. Alle Bevægelser var lykkedes, og et stort Landomraade var blevet besat. Ganske vist havde Tyrkerne kun optraadt med ringe Styrke og uden at gøre alvorlig Modstand, og dette Held bragte øjensynligt Englænderne til, som saa ofte før, at undervurdere Modstanderne og til at begynde et Foretagende uden tilbørlig Forberedelse, og hvor Maal og Midler stod i stærkt Misforhold til hinanden. De tog nemlig nu den

dristige Beslutning at fortsætte Bevægelsen helt frem til Bagdad for at komme i Besiddelse af Kalifernes gamle By.

Kunde dette opnaas vilde det betyde en overordentlig stor baade strategisk og politisk Sejr saavel over Tyrkiet som over Tyskland. Bagdad var Standkvarter for XIII. tyrkiske Armékorps og rummede betydelige militære Depoter og Forraad af enhver Art. Byen var et vigtigt Knudepunkt for Forbindelserne mod Nord over Mosul til Armenien og Kaukasus, mod Øst til Persien og mod Vest til Syrien og Lilleasien.

Den engelske General *Sir John Nixon* med Stab. N. er født 1857, har deltaget i mange Felttog baade i Asien og Afrika. Ved Krigens Udbrud kommanderede N. i Bangalore Distriktet i Indien. Førte Kommandoen i Mesopotamien fra Januar 1915 til Januar 1916. N. har en stor Del af Ansvaret for de uheldige Beslutninger om den første Fremrykning mod Bagdad.

I politisk Henseende vilde Byens Erobring vække stor Opsigt i alle muhammedanske Lande som et Vidnesbyrd om Englands Magt. Det vilde være et haardt Slag for Tyskerne at se Englænderne i Besiddelse af Bagdadbanens foreløbige Endepunkt.

Man maa imidlertid vel erindre, at en Besættelse af Bagdad ingenlunde kunde hidføre en militær Afgørelse, idet Modstanderen — om han blev slaaet — vedblivende kunde vige ud mod Nord og Vest, og Fremrykningen vilde være ensbetydende med en stor Forøgelse af Vanskelighederne ved Forsyningstjenestens Ordning samt ved Sikringen af Etapelinier og det besatte Landomraade; men Tyrkerne var paa dette Tidspunkt Englænderne overlegne i Styrke, og de havde endog Mulighed for at faa Forstærkninger.

Den dristige Fremrykning mod Bagdad blev dog besluttet og iværksat, — og den mislykkedes.

General Townshend anførte sine Betænkeligheder ved at paabegynde Bevægelsen med den til Raadighed staaende ringe Styrke c. 15,000 Mand, der allerede var stærkt medtaget af udstaaede Anstrængelser under de stedfundne Kampe; hvorimod General Nixon, der jo var den øverste Chef, tilraadede Fremstødet som fuldt forsvarligt og gennemførligt. Ansvaret synes at maatte deles mellem General Nixon og Regeringerne i Indien og i England, hvilket Resultat *den engelske Kommission*, der senere har undersøgt Forholdet, ogsaa synes at være kommet til, idet den *fastslaar:*

Ruinen, *Takht-i-Kasruh* (Chorus Bue). Denne 30 m høje sassanidisiske Tronsal, er den eneste Rest af det nypersiske Riges Hovedstad, *Ctesifon.*

at Fremrykningen mod Bagdad i Oktober 1915 var et politisk og militært Misgreb, foretaget med utilstrækkelige Stridskræfter og daarlig Forberedelse.

Fremstødet mod Bagdad blev udført af General Townshend med en lille Division, der blev støttet af Kanonbaade paa Floden; og det blev paabegyndt *den 19. November* — eller ca. $1^1/_2$ Maaned efter, at Asisie var blevet besat.

Den tyrkiske Stilling ved *Ctesifon* laa paa begge Sider af Tigris og var ca. 15 km bred. Den var blevet udbedret og forstærket i flere Maaneders Arbejde, og Forsvarsstyrken talte ca. 13,000 Mand med 38 Kanoner, medens Forstærkninger var under Fremrykning.

Efter en længere Nattemarche gik Englænderne frem til Angreb *den 22. November* og erobrede den forreste, svagere besatte tyrkiske Linie, medens et Forsøg paa at trænge frem til 2. Linie blev afvist ved et Modangreb.

Den 23. November gik med Reorganisation af Tropperne og Opsamling af de Saarede. Tyrkerne fik nu Forstærkninger, og om Natten foretog de flere Angreb, der dog blev slaaet tilbage. Den 24. November kæmpedes der kun lidt; men Englænderne maatte paa Grund af svigtende Vandtilførsel trække den højre Fløj noget tilbage. Den 25. November blev de sidste Saarede bragt ind, og disse maatte nu i en yderst slet Forfatning i aabne Baade, uden Beskyttelse transporteres bort. Der manglede Proviant samt de simpleste Forbindingssager og Medikamenter, ligesom Sanitetspersonellet var i højeste Grad utilstrækkeligt.

Paa Efterretningen om at betydelige tyrkiske Styrker bevægede sig mod Øst uden om den engelske Fløj, begyndte General Townshend at

Engelsk Damper ved en *Landgangsbro* i *Kut-el-Amara.*

trække sine Tropper tilbage; men Tilbagetoget var meget vanskeligt. Af Hensyn til Proviant- og Vandtilførslerne samt for at faa fornøden Hjælp af de bevæbnede Floddampere maatte de engelske Styrker følge Flodens mange og store Slyngninger. Tyrkerne fulgte hurtigt og tæt efter, og der blev udkæmpet heftige Arriéregardekampe.

De samlede engelske Tab under Kampen ved Ctesifon og den paafølgende Retraite opgives officielt til *4567 Mand* eller *30 pCt. af den oprindelige Styrke.*

En engelsk Kommission har undersøgt Sanitetvæsenets Forhold under disse Begivenheder og konstateret, at det var enestaaende slet ordnet, — der var saa at sige Mangel paa alt, hvorfor de Syge og Saarede kom til at lide uhyre Kvaler, forinden de naaede Hospitalerne i Basra, og mange bukkede under for Dysenteri og Saarfeber. Transportvæsenet var lige saa mangelfuldt udrustet og ordnet.

Tyrkerne erobrede 3 Transportskibe, hvoraf 2 var ladet med Proviant, samt 2 Kanonbaade, hvis Armering var 10.5 cm og 7.5 cm Kanoner og Mitrailleuser, endvidere en Del Ammunition og Materiel, og senere faldt flere Transportskibe i Tyrkernes Hænder.

Den 3. December 1915 naaede Resterne af det slagne, engelske Korps tilbage til Kut-el-Amara, hvor det kunde føle sig sikker, og hvor der var store Forraad, og her standsedes Tilbagetoget.

Tyrkernes Hovedstyrke havde forfulgt langs Tigris, samtidig med at en mindre Kolonne rykkede frem længere mod Nord mod *Scheik-Saad* for at afskære Englænderne fra Forbindelse ad Floden med Basra. Det kom her til en Kamp med en engelsk Flaadeafdeling, som med Tab af en Monitor og to Transportskibe maatte gaa tilbage.

Gade i Kut-el-Amara.

I Tiden til henimod Julen 1915 lykkedes det Tyrkerne helt at indeslutte General Townshend med hans c. 10,000 Mand i Kut-el-Amara, men trods gentagne og heftige Angreb, der kostede dem store Tab, kunde de dog ikke udrette noget mod de engelske Hovedstillinger, hvorved Englænderne kunde blive tvunget til Overgivelse. General Townshends Stilling var dog langt fra let; thi, saafremt han ingen Undsætning fik, maatte han før eller senere strække Gevær paa Grund af manglende Forraad, selv om disse havde været betydelige til at begynde med.

Der blev da ogsaa meget hurtig organiseret *en Undsætningsexpedition* paa ca. 2 Divisioner under General *Aylmers* Kommando ved *Ali-Garbi*. *Den 4. Januar 1916* begyndte Avantgarden under General *Younghusband* Fremrykningen paa begge Sider af Tigris indtil Scheik-Saad, hvor Tyrkerne, som før nævnt, havde en vel forberedt Stilling væsentlig paa den højre Flodbred.

General Younghusband angreb med utilstrækkelige Kræfter og led store Tab; men da Reserverne kom op, lykkedes det at drive den tyrkiske højre Fløj ca. 16 km tilbage. I disse Kampe mistede Englænderne ca. 3000 og Tyrkerne 4500 Mand.

Friherre v. d. Goltz Pascha, som i Slutningen af Oktober havde taget Befaling over de tyrkiske Kræfter i Mesopotamien, var her til Stede og ledede Kampene paa tyrkisk Side.

Paa engelsk Side skete ogsaa et Personskifte ved Begyndelsen af

Indbyggerne i *Kut-el-Amara* afventer Englændernes Ankomst.

Den engelske General *Aylmer*, der førte Undsætningskorpset mod *Kut-el-Amara* indtil Marts 1916.

Aaret 1916, idet General Nixon af Helbredshensyn fratraadte Kommandoen i Mesopotamien og blev efterfulgt af General *Sir Percy Lake.*

Samtidig med Undsætningskorpsets Angreb forsøgte Garnisonen i Kut-el-Amara flere forgæves Udfald.

Tyrkerne havde trukket sig tilbage til en Stilling ved *Orah*, ca. 40 km øst for Kut-el-Amara, hvor Englænderne angreb med Held den 13. Januar; men heftige Regnskyl standsede atter Operationerne, og først den 21. Januar kunde Bevægelsen fortsættes. Tyrkerne stod nu omkring *Felahieh*, hvor de holdt Stand trods heftige Stormløb, og det lykkedes saaledes ikke Englænderne at bryde igennem og etablere en Forbindelse med den indesluttede Styrke. Dette skyldes for en stor Del den voldsomme Nedbør, der faldt under Kampen og forvandlede hele det flade Terrain til et næsten impassabelt Morads. Tigris steg ca. 7 Fod og oversvømmede store Strækninger.

Tabene var betydelige paa begge Sider. Tyrkerne angiver saaledes de engelske Tab til 3000 Mand.

Den engelske Korrespondent Mr. *Edmund Candler* har i „Times" givet følgende Skildring af en Episode i de forreste Skyttegrave under denne Kamp.

„Den 21. Januar holdt Tyrkerne den stærke Stilling ved *Felahieh.* Det var en „Flaskehals" -position med en Front paa halvanden mile. Der var ikke Tale om Mulighed for at omgaa den, og der var ikke andet for end at gaa lige løs paa den. Englænderne forskansede sig foran den. Den 20. bombarderede de den med alle deres Kanoner, og ligeledes den 21. om Morgenen som en Forberedelse til et Frontalangreb."

Den engelske Generalmajor *Younghusband*, der førte Anvantgarden for Undsætningskorpset mod Kut-el-Amara i Januar 1916.

„Kanonernes tordnende Orkester rystede Jorden og sønderflængede Luften, og Ekkoet brusede som Véklagen i en Dødsmarche, naar dens højtidsfulde Toner bølger under St. Pauls Hvælvinger. Støtter af Jord steg i Vejret over de tyrkiske Linier, og Søjler af Røg, grønne og hvide, brune og gule. Mægtige Straaler af Vand sprang op, hvor en vildfaren tyrkisk Granat plumpede ned i Tigris. Al denne Regn af Granater skulde have dækket Englændernes Fremrykning; men Tyrken sov ikke, som han burde. Han var paa ingen Maade tabt bag af en Vogn."

„En Læge sad i en Udgravning og lavede The. Han gav Korrespondenten en Kop, og mens de drak Theen, kom en Reserveafdeling til Stede og besatte en Skyttegrav til venstre for dem. De lo og

gjorde Halløj: men det var en anstrængt Spøgefuldhed, og der var ingen rigtig Glæde i den. Folkene vidste, at der laa en blodig Dag foran dem. Disse Frontalangreb paa den uendelige Slette har Pokker skabt. Det er disse vældige Strækninger i aabent Terrain, der tager Pusten fra En. Der var en Mand, der sagde, at han havde aldrig saa kolde Fødder, som naar han laa med Reserverne under Ilden. „Naar man skal ligge længe og vente, er det grangiveligt som at være hos Tandlægen, naar han staar og roder i sin Skuffe efter Tangen. Man ser ikke rødt" — og han svor, at han havde nydt en Helvedesild storartet et Sted i Frankrig. Man kan sætte sig ind i den Impuls, der driver En over de sidste 200 Yards, der synes at vare en Evighed. For de fleste Soldater bliver den Slags Ting efterhaanden dagligt Brød; men disse Folk var Rekrutter, og man kunde se, at de var bange, skønt de holdt sig tappert. Der faldt en Kommando, og de drog videre til den næste Stump Dækning."

Den engelske General *Sir Percy Henry Noel Lake* f. 1855. Har deltaget i mange Felttog baade i Afghanistan, Sudan og Ægypten. Senere i Kanada og endelig i Indien hvor L. var Divisionsgeneral fra 1901—12. Ved Verdenskrigens Udbrud var L. Chef for Generalstaben i Indien. L. førte Kommandoen over den engelske Styrke i Mesopotamien fra Januar til August 1916.

„I Skyttegraven ved Siden af laa der to Saarede. Bombardementet var ophørt. Gevær- og Maskinilden længere fremme fortsattes; den lød som Hagl paa et Tag af Bølgeblik. Reservisterne vilde snart være inde i den. De lyttede anspændt, om der skulde komme et Ophold; men den hverken sagtnede eller standsede, saa det var klart, at Tyrkerne holdt ud. Saa arriverede der en af Englændernes Haubitser, ganske langsomt, venligt og rumlende. Den gav sig til at beskyde Tyrkernes Skyttegrave. Saa en 18-pundinger i fuldt Firspring med slappe Tøjler. Der stod en indisk Soldat, som med stor Alvor var i Gang med at grave, og mens han gravede, klagede han paa sin bedrøvelige, fatalistiske Maade og med en Stemme, der syntes at komme langt borte fra, over, at han nogen Sinde var bleven taget bort fra Frankrig. „Sahib", sagde han, „der er ikke Spor af Dækning paa den Slette. Hvorfor angriber vi ikke om Natten? I Frankrig, Sahib —" og han hengav sig til en poetisk Lovtale over Frankrigs skjønne Land og en Bespottelse af denne bibelske Græsslette i Udtryk, som man godt kunde billige."

„Der blev efterhaanden kjedeligt i Skyttegravene — det var rart at se sig lidt om andre Steder. Brigadens Hovedkvarter var ikke langt borte. Generalen fortalte, at Englænderne var trængt ind i de tyrkiske Skyttegrave; men paa dette Tidspunkt var deres Rækker skrumpede sørgeligt ind, og Angriberne var blevne jagede ud igjen med Haandgranater. Det saa temmelig snavs ud."

„Korrespondenten traf ikke Mange, der havde været inde i de tyrkiske Skyttegrave. Der var en ung Mand, den eneste Officer af hans Regiment, der var kommen tilbage i Live og usaaret, og han havde faaet een Kugle gennem sin Lomme og een gennem Hjelmen. Han var naturligvis meget optaget af Affairen og fortalte om den med en naiv Ligefremhed, undrende sig over, at han var i Live."

„Det var et Mirakel, at Nogen overhovedet var sluppen levende gjennem den Ild under Angrebet og Tilbagetoget; men denne unge Officer og hans Folk havde været nede i Skyttegravene og holdt den vundne Stilling i en Time og et Kvarter.

Afdelinger af andre Regimenter var komne igjennem, to britiske og to indiske. „Jeg saae otte Bajonetter og Geværer, der allesammen pegede paa mig", sagde han, „og Soldaternes Ansigter. Jeg var gruelig forskrækket, og jeg troede, at de næste to Yards vilde gjøre det af med mig. Jeg følte allerede Blyet i Maven. Jeg tænkte, jeg var kaput." — „Hvorfor skød de ikke?" — „Det veed jeg ikke. Jeg antager, de var bange. Jeg fyrede min Revolver af paa dem, og den jog en hel Bunke Støv op." — „Var det, da De fik Kuglen gjennem Hjælmen?" — „Nej, det var før." Han tog den af og viste, hvor Kuglen havde strejfet hans Haar. — „Og den gennem Lommen?" — „Det var bagefter."

Del af *en engelsk Transportflaade* paa Vej op ad Tigris til Kut-el-Amara. Baadene — de saakaldte *„Mahailaher"* trækkes i Vindstille af Mænd, der gaar paa Flodbredden og haler i et til Mastetoppen fastgjort Tov.

„Størstedelen af Frontalilden kom fra anden Linie. Englændernes koncentrerede Bombardement paa de Skyttegrave, der laa nærmest ved Floden, havde her tyndet de tyrkiske Tropper ud i Frontlinien. De vidste, hvor de maatte vente Angrebet og havde flyttet sig hen til venstre og til Sumpen, hvorfra de beskød de Englændere, der rykkede frem ind i den bombarderede Zone. Officeren havde renset en lille Skanse 50 Yards foran Linien med sin Revolver. Tyrkerne havde smidt deres Geværer og havde sat i Løb. Da han først var kommen ind i Skyttegraven, havde han ikke længere Rede paa Tiden. „Det kunde være en halv Time, eller det kunde være halvfjerde Time", sagde han. Det var faktisk fem Kvarter. Skyttegraven var snart tom, og han var „lige saa sikker og tryg i den som i et Hus". Han fandt en Maskinkanon og vendte den om mod den anden Linie og over Traversen imod Tyrkernes venstre Fløj. Maskinen var af et vanskelig haandterligt Mønster. Hver sjette eller syvende Skud klikkede. Han skilte den ad og tog Patronerne ud, satte den sammen igen og legede med Tingesten som med et Stykke Legetøj, til Tyrkerne kom anstigende og kastede Bomber ned i Skyttegraven lige hen imod hans Travers. Saa gav han Kanonen fem Geværskud og tiltraadte Tilbagetoget."

„Et andet Regiment havde ingen Haandgranater og blev gradvis drevet ned i Skyttegraven fra Traversen ned imod Floden, hvor en anden Afdeling med Bomber

kom op ad en zigzagformet Skyttegrav. Nu var Englænderne klemt inde mellem Angriberne fra begge Sider og bogstavelig talt trykkede over Brystværnet. Da de rømmede Stillingen, kom de under en dræbende Ild og mistede flere Folk end under Angrebet."

„Just som den unge Officer var ved at glide ned i Skyttegraven, blev hans Kammerat, *Timmins*, der var lige ved Siden af ham, ramt af en Kugle i Baghovedet og faldt over paa hans Skulder. Han skildrede, hvad han saae, med Detailler, som ikke lader sig gengive. „Det gjorde mere Indtryk paa mig end noget som helst andet", sluttede han beskedent. „Efter det fik jeg et nervøst Sammen-

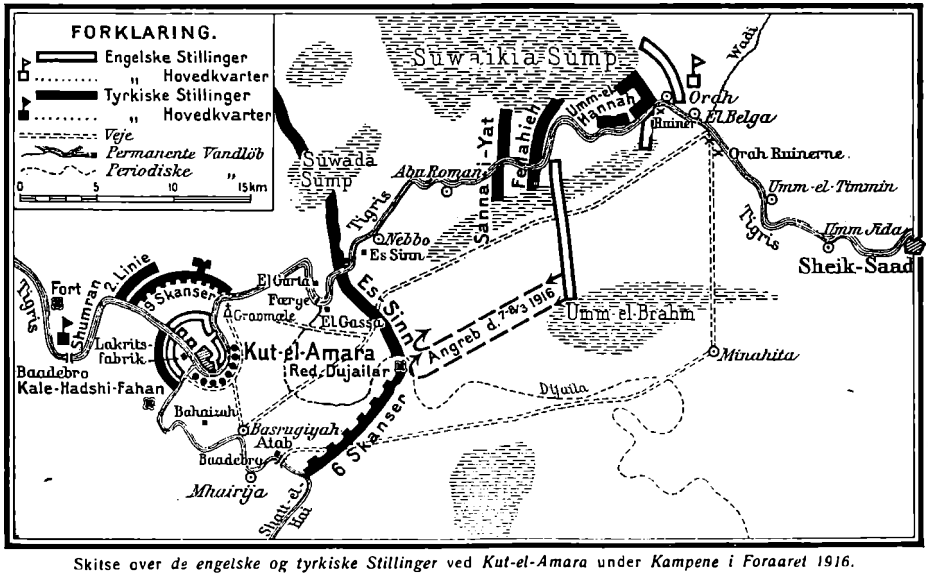

Skitse over *de engelske og tyrkiske Stillinger* ved *Kut-el-Amara* under *Kampene i Foraaret 1916.*

brud." Det nervøse Sammenbrud hindrede ham dog ikke i at udfolde en særdeles livlig Virksomhed Resten af Dagen."

„Paa en Bemærkning om, at nu var han vel bleven Regimentschef, svarede Officeren, som lige var fyldt tyve, at der var en anden Løjtnant, som var enogtyve. Da denne havde gjort Tjeneste som Regimentets Transportofficer, havde han ikke taget Del i Fægtningen. Nu tilfaldt Chefsposten ham."

I Februar forefaldt kun Smaakampe. Der foregik netop paa denne Tid den Forandring, at Expeditionskorpset overgik fra den indiske Regerings Kontrol til selve den engelske Overkommandoes Overtilsyn; men med Marts Maaneds Begyndelse blussede Kampene op igen, og *den 7.—8. Marts 1915* foretog General Aylmer en dristig Nattemarch mod Es-Sinn Stillingens Fremspring *Dujailah.* Ved Daggry den 8. førtes Angrebet frem; men det strandede med store Tab, og Styrken maatte gaa 30 km tilbage. Efter dette mislykkede Forsøg maatte General Aylmer vige Pladsen som Chef for Undsætningsexpeditionen og blev afløst af den førnævnte General *Gorringe*, der medførte en frisk Division, den fra Gallipolikampene kendte 13. engelske Division.

Den 5. April kastedes Tyrkerne ud af Stillingen ved *Umm-el-Hanah* og ved *Felahieh*, og forfulgtes i Løbet af den 6. til *Sanna-i-Yat* Stillingen. Endelig den 13. April blev der foretaget et mislykket Angreb paa denne Stilling; men efter en kraftig Artilleriforberedelse i Dagene den 20.—22. gentoges Angrebet den *23. April* med mere Held. De engelske Tropper der kun kunde angribe paa en meget smal Front naaede helt ind i Tyrkernes 3. Linie, hvor Modangrebene dog hurtigt tvang dem til at gaa tilbage, og dermed opgav man at undsætte General Townshend.

General Lake klargør Situationen i følgende Beretning:

„Vedholdende og haardnakkede Angrebsforsøg paa begge Flodbredder var saaledes slaaet fejl, og det var bekendt, at Garnisonen i Kut-el-Amara kun havde Proviant for højst 6 Dage endnu. General Gorringes Tropper var meget udmattede. De samme Soldater var Gang paa Gang gaaet frem til Angreb paa stærke Stillinger, der forsvaredes af en beslutsom og tapper Forsvarer. I Løbet af 18 paa hinanden følgende Dage havde de ydet det højeste af, hvad Mennesker kan yde for at overvinde ikke blot den fjendtlige Modstand, men ogsaa de særlige klimatiske og terrainmæssige Vanskeligheder — og det paa Proviantrationer, der i Betragtning af de Anstrængelser, Tropperne havde udholdt, langt fra var tilstrækkelige, men som det paa Grund af Transportvanskeligheder var umuligt at forøge. Kravet om Hvile for Tropperne var saaledes en bydende Nødvendighed."

Den engelske Generalmajor *Sir George F. Gorringe*. Ledede først som Chef for 12. engelske Division Operationerne mod *Ahwaz* ved *Persiens Vestgrænse*, i Marts 1916 overtog han Kommandoen over Undsætningskorpset ved Kut-el-Amara.

Følgende Udtog af Breve fra en Officer, der var med Undsætningskorpset mod Kut-el-Amara, giver et levende Indtryk af Forholdenes vanskelige Karakter:

„Vi er nu et godt Stykke oppe ad Tigris og har været paa Marche i 9 Dage. Jeg fungerer som assisterende Adjutant ved et Detachement, bestaaende af os selv og et andet Regiment, og indtil Dato har jeg ikke haft et Øjeblik for mig selv."

„Siden jeg skrev sidst, har vi haft nogle ret ubehagelige Oplevelser."

„Dagen efter den, da jeg skrev, begyndte med en smuk Morgen. Men just som vi brød op, begyndte det at regne; det blev ogsaa bitterlig koldt. Vi marcherede gennem fodtykt Mudder, ikke en Fodsbred fast Grund under Fødderne. Kan I tænke jer en saadan raakold Vinterdag, da Regnen strømmer ustandseligt, og vi allesammen er klædt i tyndt Khaki, saa at Vinden gaar til Marv og Ben, mens hvert Skridt er et Arbejde!"

„Kl. 10 gjorde vi Holdt for at faa Frokost. Jeg fik den bedste Mad, jeg har faaet, siden vi kom i Land, idet jeg delte to kogte Æg med en Kammerat. Vi kunde ikke sidde, hvor trætte vi end var, men maatte staa op hele Tiden."

„I Tusmørket ankom vi, trætte og udmattede, — vaade, kolde, elendige — til et Sted, man havde udset til Lejrplads, paa Bredden af en Flod. Det var saa at sige kun en Sump, gennemtrukket med Grøfter og Grave. Vor Transport kom ikke, den var blevet standset af uovervindelige Hindringer, og dér stod vi i det svindende Lys, medens Regnen strømmede ned, og spekulerede paa, hvad Enden paa det hele skulde blive."

„Vi stod der i syv stive Klokketimer."

„Det syntes os næsten en Evighed, inden Transporten naaede frem — det vil sige, den kunde ikke komme nærmere end paa en halv Mile's Afstand. Adjutanten og jeg fo'r rundt i Mørket og prøvede paa at faa sat Energi nok i Folkene til at hente Teltene og Provianten. Baade de og Officererne var stive af Kulde, og vi maatte bogstavelig talt ruske dem op; vi halede i dem, bandede og skreg, og tilsidst marcherede jeg af Sted i Retning af Transporten med et mindre Kommando. Det var en drøj Tur. Vi kunde imidlertid ikke godt blive vaadere eller

Engelsk Lazaret i Amara.

koldere, end vi var i Forvejen. Saa kom Arbejdet med at sætte Telte op — det var ikke mange, der kom op —."

„Næste Morgen var Lejren et Skue...! Hvordan vi kom af Sted uden at miste Halvdelen af vor Udrustning, gaar over min Forstand, thi om Aftenen havde vi maattet smide Tingene paa det første det bedste Sted i Mørket."

„Det mærkeligste ved det hele var imidlertid, at vi neppe nok havde en eneste Mand syg. Jeg troede, at ca. 50 % vilde have været fuldstændigt ødelagt. Jeg ventede Gigt, Feber, Lungebetændelse og al den Slags Ting. Det er i Sandhed mærkværdigt, hvad Mennesker kan holde til, naar de skal."

„Næste Dag marcherede vi et Par Miles til en anden Lejr, da den gamle var fuldstændig ubrugelig. Vejret klaredes en Smule, og vi havde en forholdsvis behagelig Nat."

„Den følgende Dag — en Søndag — gik Marchen videre, og vi maatte vade og springe over og gennem en Masse Grøfter og Bække. Inden en Time kom vi til en Grøft, som var absolut impassabel. Vi fandt et Sted, hvor Folkene kunde springe over én efter én. Muldyrene maatte aflæsses og Byrderne kastes fra

Mand til Mand, en højst ubekvem Fremgangsmaade. Grøftens Sider var slibrige, og en Del af Folkene gik paa Hovedet i. Jeg selv maatte have alting sikkert over, lige til det sidste Muldyr, og saa indhente Hovedstyrken, som paa dette Tidspunkt var kommet en Fjerdingvej forud. Da jeg naaede den, var jeg absolut „færdig".“

„I tyve Minutter gik alt godt, saa kom vi til mere Vand og maatte vade en Fjerdingvej. Pludselig gik et Muldyr lige til venstre for mig i et Hul og druknede. Et Par Skridt længere fremme fandt min Hest et Hul og begyndte at sprælle i Vandet; jeg er ingen god Rytter og var ikke videre glad ved Situationen; den fik Forbenene op paa den anden Side og gjorde fortvivlede Anstrængelser for at faa Fodfæste, men gled stadig tilbage. Tilsidst lagde den sig bagover og var nær

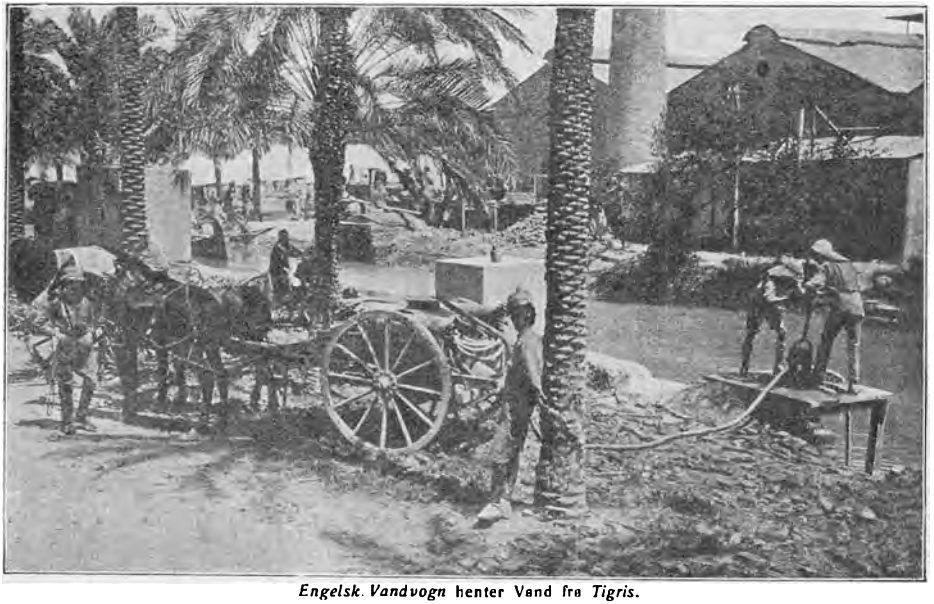

Engelsk Vandvogn henter Vand fra *Tigris*.

faldet ovenpaa mig. En Mand raabte til mig: „Spring af!“ — hvad jeg ogsaa gjorde. Jeg faldt i Vandet og sank, men kom op igen og ud af Hullet. Hesten klarede sig ogsaa. Jeg troede, at Resultatet vilde blive en forfærdelig Forkølelse, men jeg har ikke mærket noget til det.“

„Man maa ikke tro, at disse Genvordigheder skyldtes nogen Mangel i Organisationen. Det Land vi passerede, beskrives officielt som „impassabelt for Tropper paa denne Tid af Aaret“.“

— — —

„Vi ligger nu i Lejr mindre end halvtredie miles fra Ildlinien, og har været her nogle Dage. Vi hører af og til Braget fra de store Kanoner, Maskingeværernes Skratten og de tyrkiske Riflers Plaffen.“

„Alt omkring os er Skyttegrave, thi dette er en Valplads. Det er vanskeligt at forestille sig, at de Ruiner, som ligger her i Solen, har været med i en morderisk Kamp. Der kæmpedes under hele det Regnvejr, jeg har fortalt om, under aaben Himmel, uden nogen Dækning. Man holder ikke af at tænke paa, hvad de saarede paa begge Sider maa have gennemgaaet.“

„Vi har haft forholdsvis lidt at gøre i de sidste Par Dage, og man keder sig

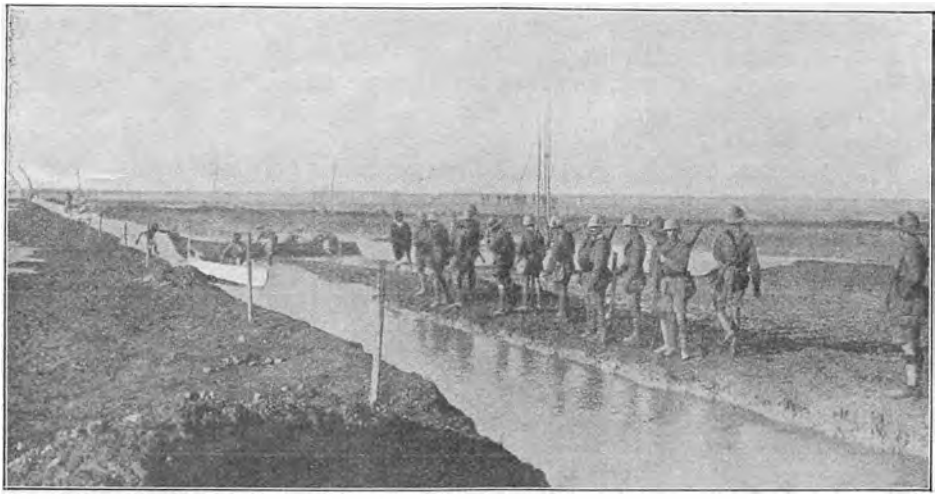

Englænderne under Fremrykning langs *Tigris*. Foruden selve Floden gennemskærer talrige Vandledningskanaler det flade Terrain, og i Regntiden er Troppebevægelserne vanskelige her.

Antennemasten rejses ved en *engelsk Radiostation i Mesopotamien.*

og feder sig og længes efter Afvexling i Ensformigheden. Ikke tabe Modet! Naar alt kommer til alt, tror jeg aldrig, jeg har været lykkeligere i mit Liv. Der er Tider — og de vil vel sagtens komme igen — da man føler, at man vilde give Aar af sit Liv for at være borte fra det hele, men disse Tider gaar ogsaa . . . . Jeg vilde ikke have været borte fra det for alt i Verden."

— — —

„Jeg skriver fra Skyttegravene. Vi har været her i 9 Dage. Mens jeg skriver, fløjter og hvisler Kuglerne over mit Hoved."

„Jeg deltog i mit første, rigtige Angreb i Forgaars Nat. Det var efter Mørkets Frembrud, og vi havde ikke den fjerneste Ide om, hvad vi havde foran os. Vi

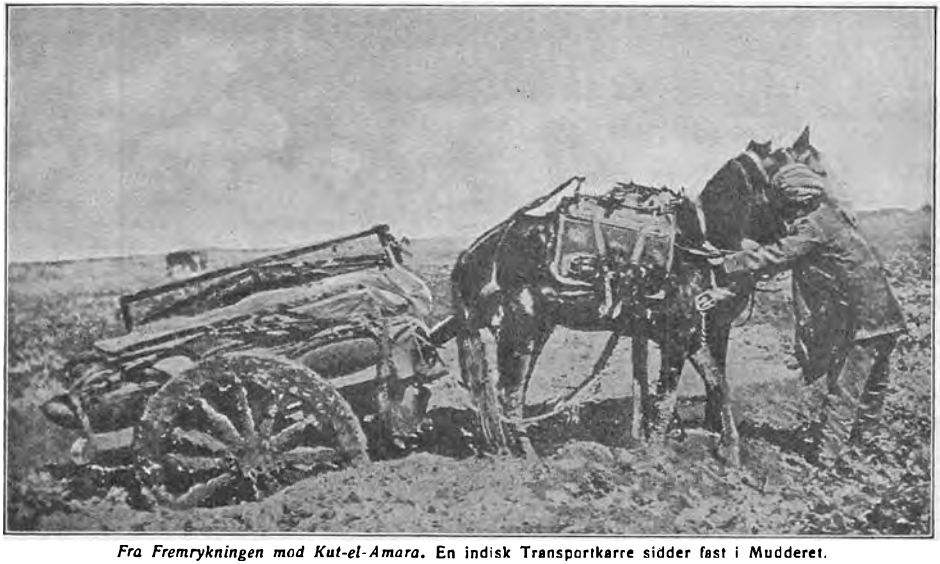

Fra Fremrykningen mod Kut-el-Amara. En indisk Transportkarre sidder fast i Mudderet.

laa i en udsat Stilling i omtrent 8 Timer, under Ild hele Tiden, og vi havde kun een Dræbt og ingen Saaret. Jeg er glad over at kunne sige, at Beskydningen hidindtil ikke har foruroliget mig det mindste. Mine Folk har opført sig prægtigt, og jeg er umaadelig stolt af dem . . . ."

— — —

„Vi er nu tilbage i Orah-Lejren — for at hvile ud, som det hedder; — det vil sige, at vi har nok at gøre hele Dagen igennem. Jeg vilde egentlig hellere være i Skyttegravene. Man savner Spændingen, Vagterne i de mørke Nætter, da enhver Busk, enhver Skygge synes et Menneske."

„Man staar og stirrer gennem Kikkerten — for den kan bruges lige saa godt om Natten som om Dagen . . . . „Krak, krak, krak." — et Maskingevær spiller paa vor Grav, og man dukker sig; og saa op igen."

„Pludselig bliver man klar over, at der er Bevægelse i Terrainet. Er det Angreb? Bombekastere eller blot en Patrouille? — —"

„Saadan føler man det i Begyndelsen, men lidt efter lidt faar man en anden Opfattelse og begynder at indse forskellige Ting: — At en Mand, Du ikke kan se, heller ikke kan se dig, at dit Omløb i Hovedet er lige saa godt som Fjendens og bedre. Og man længes efter, at denne Fjende skal komme og brase imod denne Mur af Rifler og Bajonetter. Dette er ikke fri Fantasi."

„En af de Ting, der har forbavset mig mest, er den Følelse af Løftelse, man har, naar man venter et Angreb; denne Følelse er i Virkeligheden en Kombination af Følelser, af hvilke den mest fremherskende er Taknemligheden og Overraskelsen over, at man ikke er bange og Glæden ved at vide, at man har sine Folk under Kommando. Det er det ideelle Øjeblik til at faa en Kugle gennem Hovedet."

„Jeg har modtaget Brystskjoldet og skal prøve det. Men jeg kan umuligt føre mine Folk, hvis jeg er bedre beskyttet end de. Det har jeg ikke Mod til."

Fem Dage efter at den unge Officer havde skrevet det sidste af ovenstaaende Breve, kom det, han kalder „det ideelle Øjeblik", til ham. Han fik en Kugle gennem Hovedet og dræbtes paa Stedet.

Townshends Styrke havde nu paa 5. Maaned været indesluttet i Kut-el-Amara, og Situationen havde forværret sig fra Dag til Dag. Selve Byen er en lille snavset Araberby med c. 6000 Indbyggere, saa Indkvarteringsforholdene kan ikke have været

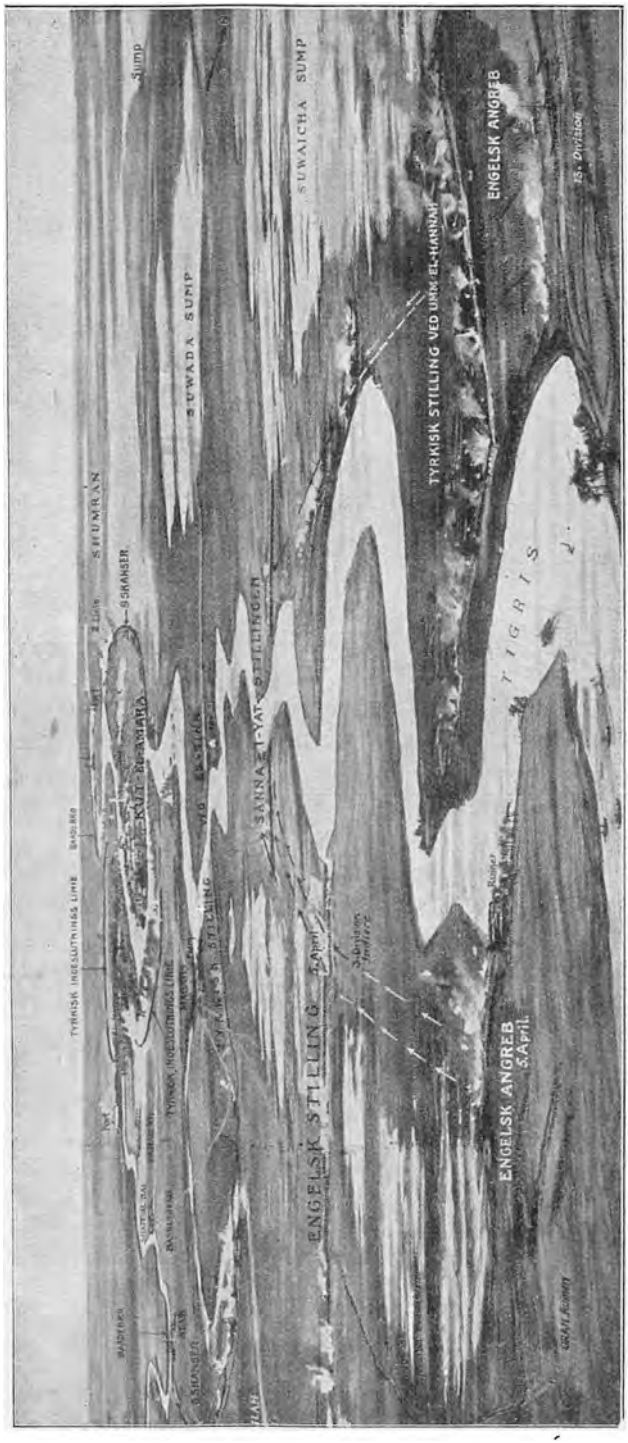

Perspektivisk Skitse over de engelske og tyrkiske Linier under Kampen ved Kut-el-Amara i Foraaret 1916. [Efter „The Sphere".]

gode. Vejret var til Tider slet, og de heftige Regnskyl bragte store Oversvømmelser, som dog generede mindre i selve Byen, da den ligger paa et lille Højdedrag. Forraadene var ved Belejringens Begyndelse ret store, og den 24. Januar fandtes yderligere store Kornoplag, der var skjult rundt om i Byen. Disse kunde imidlertid først udnyttes, efter at der fra Aeroplaner var kastet Møllesten ned i Byen.

Med Rationernes stadige Nedsættelse og det vanskelige Klima fulgte megen Sygdom, og da Beholdningerne af Medicin og Hospitalsudstyr var meget smaa, blev Tilstanden helt uhyggelig.

Tyrkerne bombarderede Byen saavel fra svære Batterier som fra Luften; men Townshends tungeste Opgave var dog at bekæmpe den nagende Sult, der deprimerede de haardt medtagne Tropper, og samtidig svandt Haabet om Hjælp mere og mere.

Der blev gjort flere Forsøg paa at bringe Forsyninger frem til Byen baade pr. Aeroplan og ad Flodvejen, ad hvilken man den 24. April sendte en Floddamper med Proviant; men den stødte paa Grund og blev taget af Tyrkerne.

Den 26. April sendte General Townshend Parlamentærer til den tyrkiske Øverstkommanderende, *Khalil Pascha*, og tilbød at overgive Byen mod fri Afmarche for hele Styrken; men dette blev afslaaet, og endelig *den 29. April* udsendte Townshend det sidste traadløse Telegram, hvori han meddelte, at Kanoner og Ammunitionsoplag var ødelagt, og faa

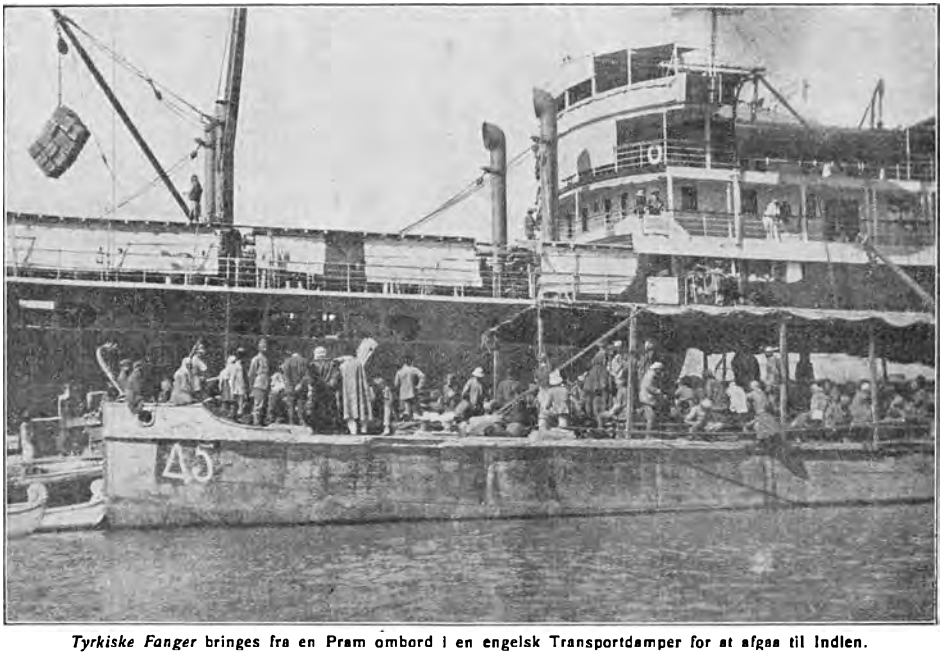

Tyrkiske Fanger bringes fra en Pram ombord i en engelsk Transportdamper for at afgaa til Indien.

Den engelske Generalmajor *Sir Charles V. F. Townshend*, f. 1872. Udmærkede sig som Løjtnant i 1898 ved sit glimrende Forsvar af Fortet i Chitral paa den indiske Nordgrænse. Forsvarede Kut-el-Amara i 5 Maaneder, men maatte derpaa overgive sig og førtes som Fange til Konstantinopel.

Timer efter, da den traadløse Station ogsaa var slaaet itu, hejste han det hvide Flag og overgav sig uden Betingelser til Tyrkerne. En Styrke paa 2070 engelske og 6000 indiske Soldater maatte strække Gevær, medens 1136 Syge og Saarede ved Tyrkernes Foranstaltning blev sendt ned ad Floden til General Gorringe. Englænderne fremhæver ved denne som ved tidligere Lejligheder Tyrkernes ædelmodige og hensynsfulde Fremfærd mod Fangerne.

General Townshend, der som Anerkendelse for sit tapre Forsvar fik Tilladelse til at beholde sit Værge, blev med sin Stab bragt til Konstantinopel, hvor de er blevet behandlet særdeles godt, og den øvrige Styrke er interneret i en Lejr i Anatolien.

Dette var den uheldige Afslutning paa det skæbnesvangre Forsøg paa at naa frem til Bagdad, der blev besluttet i Oktober 1915.

Smertelige var de Tab som Englænderne led. Hele General Townshends Styrke, der ved Operationernes Begyndelse talte ca. 14,000 Mand var tabt, idet ca. 9000 Mand maatte vandre i tyrkisk Fangenskab, medens ca. 5000 var faldne eller saarede under Kampene, og Undsætningsexpeditionen mistede ialt ca. 23,000 Mand Døde og Saarede under Forsøgene paa at trænge frem til Kut-el-Amara. Og alle disse Ofre kunde have været undgaaet, saafremt Operationerne ikke var blevet ført ud over Kut-el-Amara, før alle Forberedelser med Hensyn til Transportvæsen, Sanitetvæsen og Reservernes Organisation og rettidige Ankomst havde været tilendebragt.

„Wüstenkönig *war* der Löve!" („Løven" var engang Ørkenens Konge.) Karikatur af Th. Th. Heine. Simplicissimus.

Man kan derfor ikke forundres

Lord George Hamilton, Formand for den engelske Komission til Undersøgelse af de Operationer i Mesopotamien, der medførte Kut-el-Amaras Fald.

over, at en stærk Folkestemning i England rejste Kravet om at faa hele det mesopotamiske Felttog undersøgt, og i Sommeren 1916 blev den Kommission nedsat, hvis Kendelse denne Sag vedrørende allerede er omtalt.

Efter Kut-el-Amaras Fald indtraadte en lang Standsning i Operationerne paa denne Front. Englænderne havde høstet bitre Erfaringer ved den Skæbne, der overgik General Townshends Styrke og Undsætningskorpset paa Grund af de mangelfulde Forberedelser, og navnlig fordi Transportmidlerne langtfra havde kunnet tilfredsstille de uhyre Krav, der stilledes for at forsyne med alle Fornødenheder de ret betydelige Troppestyrker, som her opererede c. 400 km fra deres Hovedbasis ved *Basra,* og hvis eneste Forbindelseslinie var Floden Tigris. Endvidere var Aarstiden meget lidt egnet til større Troppebevægelser i disse Egne, hvor Temperaturen i Sommertiden naar op til 45—50° C. i Skyggen. Men var Englænderne uvirksomme paa selve Fronten, saa udfoldede de desto større Aktivitet bag denne; thi Nederlagene ved Ctesifon og Kut-el-Amara maatte hævnes navnlig af Hensyn til Britternes Prestige i hele den muhammedanske Verden.

General Lake udkastede nu en omhyggelig Plan til Reorganisation af hele Styrken og til dens Forsyning med alle Krigsfornødenheder, og han blev kraftigt støttet i dens Gennemførelse af Krigsministeriet i England og af den indiske Regering.

Styrken blev forøget, der blev tilført betydelige Mængder af svært Skyts og Flyvemaskiner, og navnlig blev Transportmidler til Brug paa Floden stillet til Raadighed i fornødent Omfang og i dertil egnet Skikkelse. Der blev anlagt Veje og bygget Jernbaner, nemlig en Linie fra *Kurna* til *Amara* og en let Feltbane fra *Sheik-Saad* ud til de engelske Stillinger foran Kut-el-Amara.

Alt dette maatte tage Tid, og trods ihærdigt Arbejde var Forberedelserne dog endnu ikke afsluttet, da det i November Maaned blev en taalelig Temperatur.

I August Maaned maatte General Lake fratræde Kommandoen paa Grund af Sygdom,

Den engelske Generalløjtnant *Sir Stanley Maude* førte 13. engelske Division under Kampen ved Kut-el-Amara i Foraaret 1916. Han overtog Kommandoen over hele det engelske Expeditionskorps i Mesopotamien efter General Lake i August 1916. Erobrede Bagdad 11. Marts 1917. Døde pludselig i Sommeren 1917.

og det blev nu General *Maude,* der *overtog Ledelsen* og kom til at høste Frugterne af det af General Lake paabegyndte Reorganisationsarbejde.

Ved Bedømmelsen af Operationerne i Mesopotamien maa de ganske særlige og vanskelige klimatiske Forhold og disses Indflydelse paa Terrainets Passabilitet tages i Betragtning. En engelsk Korrespondent skriver saaledes, at en Hær, som opererer i Mesopotamien kan blive tvunget til Uvirksomhed, — i Regntiden (Vinteren) af Mudder og Søle, om Foraaret af Oversvømmelser og om Sommeren og tidligt paa Efteraaret af Varmen.

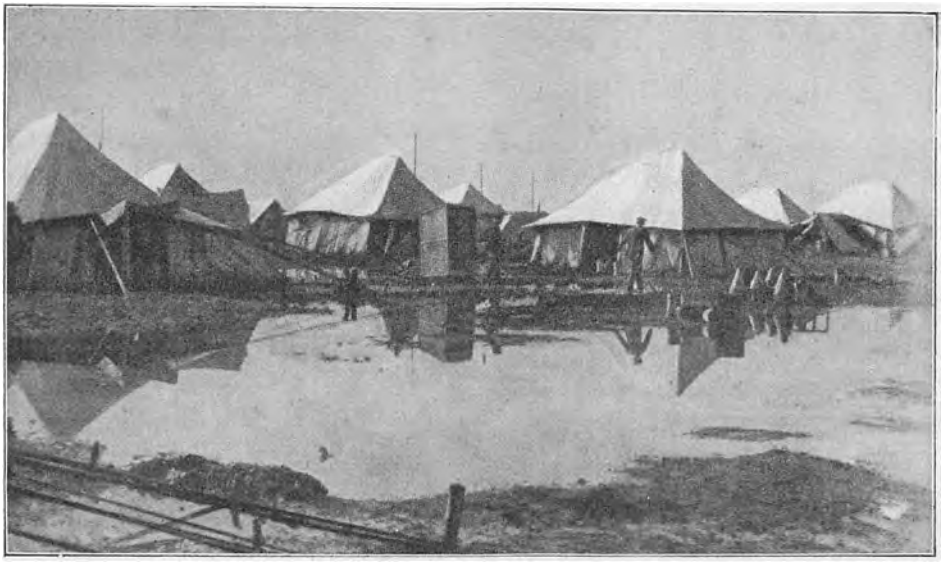

Engelsk Lejr i Mesopotamien truet af Oversvømmelse.

Med Undtagelse af Oktober og November er der ingen Maaned, i hvilken man med Sikkerhed kan paaregne saa gunstige Vejrforhold en hel Uge igennem, at Operationerne ikke hindres deraf.

I *Efteraaret 1916* var *Situationen paa hele den asiatiske Front* fra *Sortehavet* til *Middelhavet* følgende:

1. I *det vestlige Afsnit — Ægypten* — var Tyrkerne drevet tilbage over Grænsen ind i *Palæstina* (se VI. Afsnit Side 106.)

2. I *Midteafsnittet — Mesopotamien og Persien* — for hvilket *Bagdad* var Tyrkernes Basis, rettede disse efter Kut-el-Amaras Fald et Fremstød mod Persien og trængte de russiske og nogle smaa engelske Styrker tilbage til *Hamadan* (se VI. Afsnit Side 134.)

3. I *det nordlige Afsnit — Armenien* — stod Russerne i Linien: *Trapezunt—Erzingjan—Mush* (se VI. Afsnit Side 130.)

Den tyrkiske Fremrykning i Persien var farlig for de Allierede; idet saavel Afghanistan som Indien var truet, navnlig saafremt Persien greb ind til Gunst for Tyrkiet.

Det blev da General *Maudes Opgave* med de Kræfter, der nu stod til Raadighed i Mesopotamien at afværge denne Fare, og det bedste Forsvar var her, — som i saa mange lignende Tilfælde — en kraftig Offensiv mod Fjendens saarbareste Sted, nemlig *Bagdad;* thi var Englænderne først Herrer i Bagdad, saa maatte Tyrkerne skyndsomt trække sig ud af Persien, og fra disse Betragtninger indledede General Maude de Operationer, som vi skal se, førte til Erobringen af Bagdad.

Engelsk Transportofficer paa sit flydende Hjem paa Tigris. I den store Kurv opbevares det Fjerkræ, der senere skal pryde Officerens Middagsbord.

I *Begyndelsen af December 1916* var *den tyrkiske Stilling* ved Kut-el-Amara følgende:

Paa den venstre (nordlige) Bred af Tigris holdt de *Sanna-i-Yat* Stillingen, der var blevet forstærket betydeligt, og hele Strækningen indtil Kut-el-Amara var gennemskaaret af forskellige tilbagetrukne Forsvarslinier.

Paa den højre (sydlige) Flodbred gik Fronten fra et Punkt c. 5 km nordøst for Kut-el-Amara ned til *Shatt-el-Hai* c. 3 km fra dennes Udløb i Tigris og videre mod Nordvest til Tigris ved *Shumran.*

Khalil Pascha førte Kommandoen over hele den tyrkiske Front.

De engelske Stillinger laa kun c. 300 m fra Sanna-i-Yat, medens de var 4—8 km fjernede fra de vestligere tyrkiske Linier.

Det var General *Maudes Plan* først at drive Fjenden ud af Stillingerne paa den højre (sydlige) Flodbred, for derigennem at true Tyrkernes Forbindelseslinie og endelig at tage Sanna-i-Yat Stillingen ved et frontalt Angreb.

Den 13. December begyndte Englænderne Fremrykningen syd for Tigris, passerede *Es-Sinn* Linien, der var forladt af Tyrkerne, og under forbitrede Kampe i Dagene 13.—25. December naaede de frem til en Stilling c. 2 km øst for *Shatt-el-Hai.*

Om Operationerne den 13. og 14. December beretter „Times" Korrespondent *Edmund Candler* følgende:

„Vi rykkede frem om Aftenen den 13. December til *Shatt-el-Hai*. Rytteriet gik over ved *Basrugiyeh* og Fodfolket østligere ved *Atab*. Nattemarchen over det fuldkomment flade Terrain, som var uden Retningspunkter, forløb uden Uheld. Baade Rytteri og Fodfolk naaede til nøjagtigt Klokkeslet frem til de Maal, der var sat dem. Fodfolket gik over Floden Kl. 5,45 og Rytteriet ved Daggry den 14. Inden der var gaaet en Time, havde vore Pionerer bygget Ramper, og to Pontonbroer blev slaaede over Floden, medens Fjendens Forposter blev drevne bort."

En *indisk Transportkolonne* passerer en Palmelund ved Nedre Tigris.

„*Hai* er en Flod med lavt Buskads paa Brederne. Den er for Tiden paa visse Steder helt tørlagt, paa andre staar der Vand. Vadestederne er talrige, men forræderske, og et Par Transportvogne blev stikkende i Kviksandet. Vanddybden var kun 6 Tommer der, hvor vi passerede. Saa snart Rytteriet var kommet over, rensede det Flodens vestlige Bred for Fjender lige til *Kala Haji Fahan* — ca. 3 km fra Tigris. Tyrkerne holdt her Stillingen, indtil vort Rytteri kom dem paa en Afstand af 300 m, hvorpaa de rømmede deres Skyttegrave."

„Vort Fodfolk paa den østlige Hai-Bred blev derved sikret mod enfilerende Ild, hvorpaa det rykkede frem og besatte det af Rytteriet erobrede Terræn."

„Dettes Hovedstyrke strøg nu af Sted mod nordvest til *Shumran-Broen* over Tigris — ca. 1 km op ad Strømmen fra *Kut*. De fremskudte Patrouiller naaede indtil 500 m fra Stedet. Vore Tab i Dagens Løb var ubetydelige. Natten mellem den 14. og 15. December fløj vore Aeroplaner over *Kut* i Maaneskin og nedkastede Bomber paa Fjendens Bromateriel, medens det blev bugseret op ad Strømmen. Pontonerne kom i Drift og spredtes, saa at Tyrkerne den følgende Dag var ude af Stand til at føre Tropper tværs over Floden paa Bro. Nu kunde de kun bruge Færger dertil."

„Under Operationerne har vort Flyverkorps i det hele taget gjort et fortrinligt Arbejde med at rekognoscere og udfinde Kanonstandpladser. Det drev ogsaa

fjendtlige Flyvere tilbage. En af vore Maskiner, som ramtes af en fjendtlig Geværkugle, der gennemskød en Stiver, gik ned mellem vort Rytteri og Brohovedet foran *Shumran*, hvor den blev beskudt af Kanoner. Flyveren var just i Færd med at observere. Han slap uskadt derfra, og Maskinen blev bjærget uden at have lidt videre Skade."

„Den 15. rykkede vi frem langs Shatt-el-Hai indtil paa det nærmeste 1 km fra Tigris, saa vi nu har besat en Linie paa begge Sider af *Hai*. Dette Maal har man naaet uden videre Møje. Største Delen af Tabene omfatter Letsaarede."

Fra en *Indisk Lejr i Mesopotamien.*

„Den 16. December skød vi vore Forposter frem til 3 km vest for Hai. Om Morgenen blev der iagttaget en betydelig tyrkisk Styrke af irregulære Tropper, som rykkede frem fra Sydvest. En Del af dem kom frem fra skjult beliggende Skyttegrave og blev beskudt af Maskinskyts. Da vore Tropper rykkede frem mod dem, trak de sig tilbage."

„Vore Soldater er glade ved atter at skulle i Virksomhed efter saa længe at have maattet forholde sig roligt." — —

„Vi kom saa langt frem, at vi nu ogsaa kunde iagttage Kut fra Vestsiden. Vi saa Folk staa paa Tagene og stirre efter os. Fra vor Lejrplads ser vi Byen paa en Afstand af 5 km. Den gør et kompakt og solidt Indtryk og ligner nærmest en Kalkklint ud mod Havet. De hvide Huse ses paa en mørk Baggrund af Palmer, og den høje Minaret rager op, som var den et Fyrtaarn. Vi kunde have skudt Byen sønder og sammen, om vi havde villet."

„Vejret har været fortrinligt."

Der brød nu et Par Dages voldsomt Regnvejr løs, som for en Tid hindrede Operationerne i det opblødte Terrain.

Men i Januar 1917 udfoldede Englænderne stor Kraft i Angrebene fra Syd, og de indrettede en Angrebszone over en 2 km's Front, samtidig med at Sanna-i-Yat Stillingerne blev angrebet. Tyrkerne ydede overalt stærk

Engelske Kavaleriheste indskibes i *Basra* i en Floddamper for at føres op ad Tigris.

Tyrkisk Feltartilleri passerer en Pontonbro i *Bagdad*.

Modstand og kæmpede tappert; men de engelske Løbegrave blev skudt længere og længere frem paa begge Sider af Shatt-el-Hai, ligesom Fronten forlængedes mod Vest for at kunne beskyde Kut-el-Amara fra Flanken.

Tyrkerne rømmede Stillingerne Skridt for Skridt, og der leveredes voldsomme Kampe i de sidste Dage af Januar, den 5. og 8. Februar samt Natten mellem den 9. og 10. Februar, hvorved den engelske Front udvides til c. 6 km's Bredde. Tabene var store paa begge Sider; men navnlig led Tyrkerne meget, fordi det engelske Artilleri rettede et kraftigt Bombardement mod Byen og de tyrkiske Stillinger, hvorfra der dog stadigt udgik Modangreb. Den vestligste Flanke sikredes af det engelske Kavaleri.

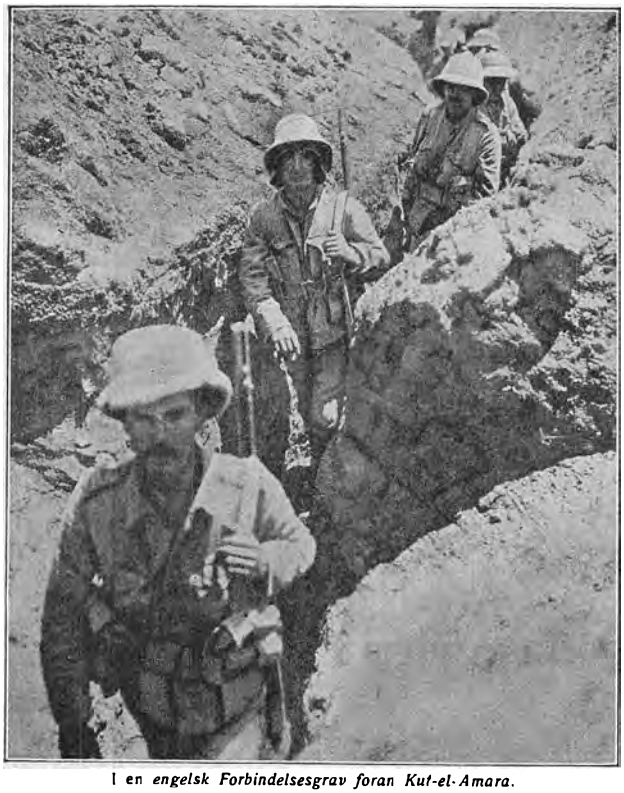

I en *engelsk Forbindelsesgrav foran Kut-el-Amara.*

Tyrkerne var nu drevet tilbage til i Højde med *Shumran* Bugten vest for Kut-el-Amara, som paa dette Tidspunkt var omringet fra Øst, Vest og Syd, medens der fremdeles stod tyrkiske Tropper paa højre Tigrisbred mellem Kut-el-Amara og Shumran Bugten i den saakaldte *Dahra* Bugt. Her angreb Englænderne den 15. Februar og kastede Tyrkerne tilbage til Floden. Endelig Natten til den 16. Februar blev de sidste tyrkiske Stillinger i Dahra Bugten taget, og dermed var hele den højre Flodbred i Englændernes Besiddelse. Der blev under disse Kampe taget c. 2000 Tyrkere til Fange, hvilket var det største Fangeantal, Englænderne hidtil havde naaet i Mesopotamien.

For nu at bortlede Tyrkernes Opmærksomhed fra Egnen vest for Kut-el-Amara maatte Sanna-i-Yat Stillingen angribes. Man haabede derved at trække flere tyrkiske Tropper mod Øst, hvorved den paatænkte Overgang over Tigris ved Shumran vilde blive lettet.

Den 17. Februar gik c. 1 engelsk Brigade til Angreb paa Sanna-i-Yat

og naaede frem over den 2. tyrkiske Linie; men ved kraftige Modangreb tilbageerobrede Tyrkerne det tabte. Efter en omhyggelig Artilleriforberedelse angreb Englænderne paany *den 22. Februar* og denne Gang med 4 Brigader, og det lykkedes denne Gang at besætte og holde den 2. tyrkiske Linie trods 6 Modangreb.

Den engelske Demonstration paa dette Frontafsnit havde nu virket, og Overgangen over Tigris ved Shumran blev strax iværksat.

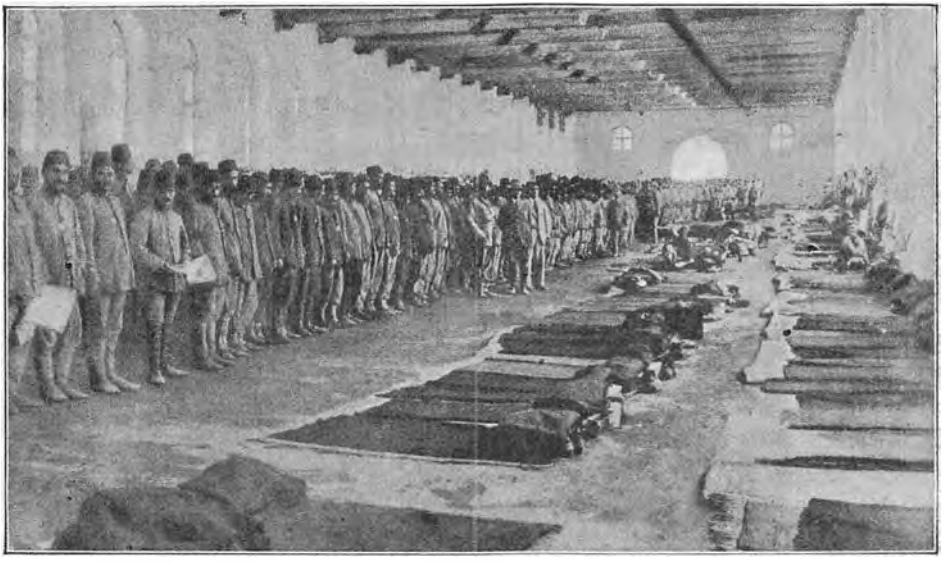

Tyrkiske Soldater i engelsk Fangenskab stiller til Eftersyn af de dem udleverede Effekter.

Lidt før Daggry *den 23. Februar* færgedes 4 engelske Kompagnier over Tigris, og disse satte sig fast paa venstre Flodbred i Shumran Bugten. Broslagningen begyndte kort efter, og i Løbet af 9 Timer var den første Bro færdig, hvorpaa Tropperne marcherede over. Inden Aften var det lykkedes at føre en Divisions Fodfolk over, og en anden Division stod klar til at fortsætte. Tyrkerne gjorde heftig Modstand i dette Afsnit, men kunde intet udrette mod det engelske Artilleri og Mitrailleuserne. Samtidig med denne Flodovergang blev Angrebene fortsat paa Sanna-i-Yat, og 3. og 4. Linie erobredes i en Bredde af c. 1700 m.

Kampene blev fortsat hele Natten igennem, under stadig mindre Modstand, idet Tyrkerne nu havde besluttet at opgive Kut-el-Amara Afsnittet.

Dækket af Mørket fik de ogsaa med megen Dygtighed trukket Tropperne tilbage, og det var en forladt By, Englænderne rykkede ind i om Morgenen *den 24. Februar 1917.*

Kut-el-Amara var atter i Englændernes Besiddelse, og *General Townshend var hævnet.*

Erobringen af Kut-el-Amara var imidlertid ikke Maalet for de Opera-

En *gammel engelsk Floddamper paa Tigris.*

tioner som General Maude havde indledet; men den væsentligste Hindring for at naa Maalet — *Bagdad* — var dermed fjernet, og Forholdene begunstigede denne Gang Englændernes videre Fremrykning.

Efter de stedfundne Kampe at dømme kunde Tyrkerne ikke raade over Reserver af Betydning i disse Egne, og det er ogsaa en Kendsgerning, at Tyrkerne lige fra Efteraaret 1916 maatte sende alt det Mandskab, der kunde undværes i Asien, til de europæiske Fronter — Rumænien og Balkan.

Ogsaa Vejrforholdene var gunstige, idet en langvarig Kulde bevirkede at de store Oversvømmelser, der plejer at følge med Snesmeltningen i Februar og Marts, først kom langt senere, og dog havde betydelige Regnskyl øget Vandmængden i Tigris saa meget, at Transporterne kunde foregaa langt op ad Floden. General Maude fik derved Lejlighed til at udnytte Kanonbaade i Samarbejde med et talrigt og vel udstyret Kavaleri.

Saasnart man var blevet Tyrkernes Tilbagegang var, iværksatte Englænderne en meget energisk Forfølgning, under hvilken Kavaleriet tog fremragende Del. Det skulde under Forfølgningen snart vise sig, at Tyrkernes Nederlag ved Kut-el-Amara var af afgørende Natur.

Allerede *den 25. Februar* rykkede engelsk Kavaleri og Infanteri vestpaa langs Floden, og Kanonbaade fulgte denne Bevægelse. Stærke tyrkiske Arrièregarder, der stod c. 25 km vestnordvest for Kut-el-Amara, blev kastet tilbage, og oppe ved

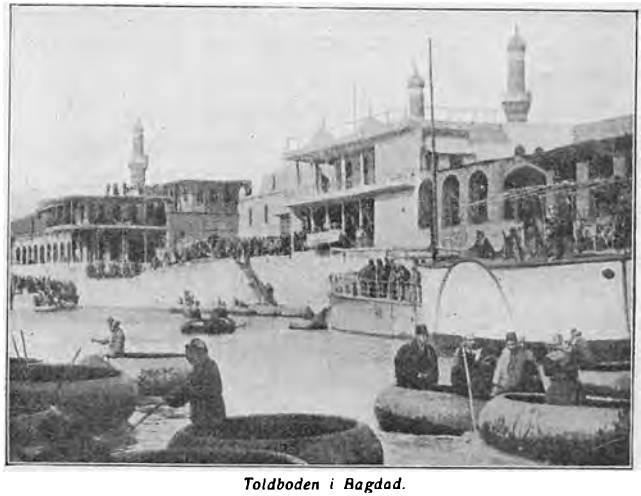

Toldboden i Bagdad.

Baghela gjorde Tyrkerne Forsøg paa at slæbe en Pontonbro bort; men engelske Flyvere overraskede dette Foretagende og tvang Slæbebaaden til at give slip paa Pontonnerne, der tillige med et betydeligt Materiel blev taget af Englænderne.

Den 26.-27. Februar fortsattes Forfølgningen, og der stod Kampe c. 50 km ovenfor Kut-el-Amara, hvorved de 3 engelske Kanonbaade *Firefly*,

Englænderne rykker ind i en lille By *Ashar, paa Vejen mod Bagdad.*

Sumana og *Pioneer*, der var gaaet tabt i 1915 under Retraiten fra Ctesifon, tilbageerobredes fra Tyrkerne. Endvidere faldt 2300 Fanger og et rigt Bytte af alle Slags Krigsmateriel i Englændernes Hænder.

Den 28. Februar blev *Asisie* besat, og *den 6. Marts* stod Englænderne foran *Ctesifon*, hvor Tyrkerne havde indrettet nogle Stillinger, som de dog strax rømmede paa Grund af Modstanderens overordentlig hurtige Fremtrængen; men ved *Diala* Floden kom det til heftige Kampe i Dagene *8.-10. Marts*, under hvilke de engelske Tropper arbejdede sig frem mod selve *Bagdad*, — og endelig *den 11. Marts rykkede General Maudes forreste Afdelinger ind* i *Kalifernes gamle By* — kun 16 Dage efter at Fremrykningen fra Kut-el-Amara var begyndt.

Et stort Bytte faldt i Englændernes Hænder, bl. a. en tyrkisk Geværfabrik, 4 Lokomotiver og en Del rullende Materiel, samt et stort Forraad af alle Slags, som Tyrkerne ikke havde kunnet bortføre, skønt Rømningen var paabegyndt umiddelbart efter Kut-el-Amaras Fald. De Kanoner, som var taget fra General Townshend, blev ogsaa tilbageerobrede.

Sporvogn i en af Bagdads Gader.

Faa geografiske Navne øver en saadan Tiltrækning som Kalifernes *Bagdad*, og dog er vore Dages Bagdad meget forskellig fra *Harun-al-Raschids* By. De 2 Millioner Indbyggere, Byen dengang havde, er i det 20. Aarhundrede svundet ind til c. 200,000, og af al den Glans og Pragt, hvorom *Tusind og een Nat* beretter, er der heller ikke stort tilbage. De snævre snavsede Gader og de mange faldefærdige Huse gør et trist og nedslaaende Indtryk, og selv de saa berømte Bazarer mister efterhaanden det særlige orientalske Præg. Medens Bagdad fordum var det store Handelscentrum for Vareudvexlingen mellem Indien mod Øst og Middelhavslandene mod Vest, saa er Byens kommercielle Betydning i Løbet af de sidste Halvhundred Aar væsentlig indskrænket til at være Mesopotamiens vigtigste By og Centrum for den indenrigske Handel.

Bagdads Erobring var Resultatet af en omhyggelig tilrettelagt og vel udført Operation, og det var *en Begivenhed af meget omfattende politisk og strategisk Betydning.*

Den engelske Prestige i Østen var i høj Grad blevet rystet i sin Grundvold ved Gallipolifelttogets skæbnesvangre Forløb saavel som ved de uheldige Operationer ved Kut-el-Amara i 1915-16; men med General Maudes Indmarche i Bagdad genoprettedes atter den fulde Tillid til og Respekt for det britiske Kejserrige og dets Folk i store Dele af den muhammedanske Verden.

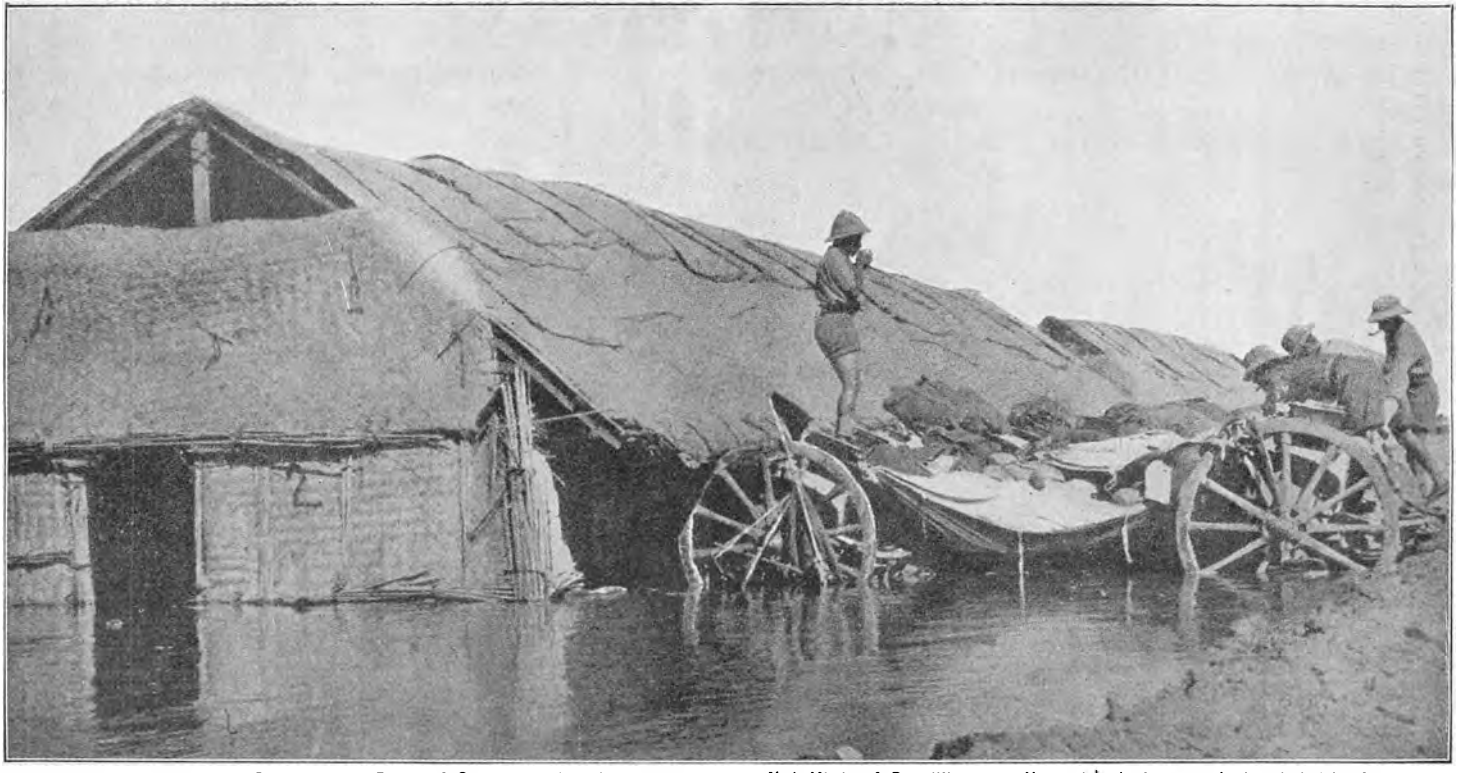

Engelske Officersbarakker, som Beboerne paa Grund af Oversvømmelsen har maattet rømme. Ved Hiælp af Forstillinger og Vogne har de lavet nogle interimistiske Køjesteder udenfor Barakkerne.

Blandt de mange Forholdsregler, som General Maude traf efter Bagdads Erobring, var ogsaa Udstedelsen af følgende klogt affattede Proklamation:

„*Til Befolkningen i Vilajetet Bagdad!*"

„I min Konges og hans Folks Navn skal jeg meddele følgende:"

„Vore militære Operationer har til Hensigt at slaa Fjenden og kaste ham ud af disse Egne, og for at naa dette Maal, er der overdraget mig den øverste Kon-

Gade i Bagdad.

trol over de Territorier, i hvilke britiske Tropper opererer; men vore Hære kommer ikke som Erobrere eller som Eders Fjender, men som Befriere."

„Siden *Halakas**) Dage har Eders By og Land været under fremmede Tyranner, Eders Paladser faldt i Ruiner, Eders Haver visnede hen, og Eders Forfædre har ligesom I stønnet under Aaget. Eders Sønner har maattet drage i Leding trods Eders Villie, Eders Velstand er blevet berøvet Eder paa uretfærdig Vis og bortødslet paa fjerne Steder."

„Siden *Midhats***) Dage har Tyrkerne talt om Reformer; men vidner Ruinerne og de øde Marker ikke om disse Løfters Uholdbarhed?"

„Det er ikke blot min Konges og hans Folks Ønske, men dette Ønske deles ogsaa af de store Nationer, hvormed vi er allierede, at I skulle blive ligesaa lykkelige som i Fortiden, da Eders Land var frugtbart, da Eders Forfædre berigede

*) Halaka, rettere *Hulaku*, mongolsk Hersker der 1258 erobrede Bagdad fra den sidste arabiske Kalif. Siden den Tid har Bagdad altid været under Fremmedherredømme.

**) Midhat Pascha, senere Ungtyrkernes Fører, var Pascha i Bagdad 1868—72 og bestræbte sig for at indføre Reformer.

hele Verden med Literatur, Videnskab og Kunst, og da *Bagdad* var et af Verdens Vidundere."

„Mellem Eders Land og min Konges Besiddelser har der været knyttet mangt et Baand. I over 200 Aar har Købmænd fra Bagdad og Storbritannien drevet Handel til gensidig Fordel og Glæde. Paa den anden Side har Tyskerne og Tyrkerne i Løbet af 20 Aar gjort Bagdad til et Magtcentrum, fra hvilket de vilde angribe Britterne og disses Allierede i Persien og Arabien. Derfor kan den britiske Regering ikke være ligegyldig for, hvad der sker i Eders Land nu og i Fremtiden; thi i det britiske Folks og dets Allieredes velforstaaede Interesse kan

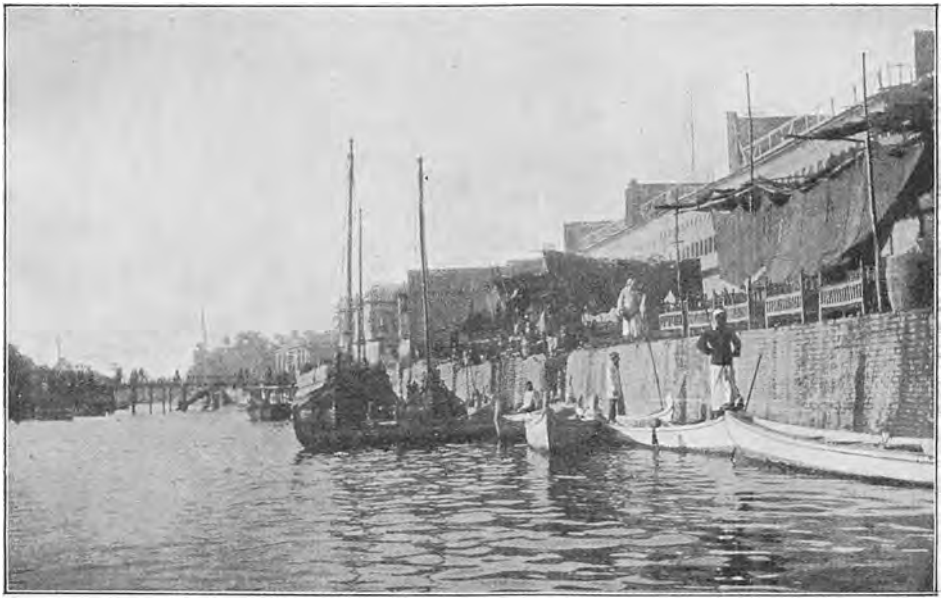

Kajer langs Tigris.

den britiske Regering ikke risikere en Gentagelse af det, som Tyskere og Tyrkere har foretaget sig i Bagdad under Krigen."

„Men I — Bagdads Indvaanere, hvis kommercielle Fremgang og hvis Sikkerhed mod Undertrykkelse og Invasion stedse skal ligge den britiske Regering paa Sinde, I maa ikke tro, at den britiske Regering vil paatvinge Eder fjendtlige Institutioner. Det er den britiske Regerings Haab, at de Forhaabninger, der næres af Eders Tænkere og Forfattere, skal blive virkeliggjort, og at Bagdads Befolkning en Gang igen skal florere og nyde sin Velstand under Institutioner, som er i nøje Samklang med dens hellige Love og dens rodfæstede Idealer. I *Hedjaz* har Araberne bortjaget de Tyrkere og Tyskere, som undertrykkede dem, og Sherif *Hussain* er proklameret som Konge. Han regerer i Frihed og Uafhængighed og er allieret med de Nationer, som bekæmper Tyrkiets og Tysklands Magt, og paa samme Maade optræder de ædle Arabere — Lorderne af *Koweit*, *Neid* og *Asir*."

„Mange ædle Arabere er bukket under i Kampen for det arabiske Folks Frihed mod de fjendtlige Herskere — Tyrkerne —, som undertrykkede dem. Det er den britiske Regerings bestemte Villie saavel som de Stormagters, der

er allieret med Storbritannien, at disse ædle Arabere ikke skal have lidt forgæves. Og det er det britiske Folks og de med dem allierede Nationers Haab og Ønske, at den arabiske Race maa genfødes til Storhed og Ry mellem Jordens Folkeslag, og at den skal høre sammen i Enighed og Samdrægtighed."

„O! I Bagdads Folk! Husk, at I gennem 26 Slægtled har stønnet under fremmede Tyranner, der stedse har søgt at bringe Splid blandt de mægtigste Araberstammer for selv at drage Fordel af denne Modsætning. Denne Politik afskyr Storbritannien og dets Allierede; thi der kan aldrig blive hverken Fred eller Lykke, hvor der er Fjendskab og Vanrøgt. Derfor er det paalagt mig at indbyde

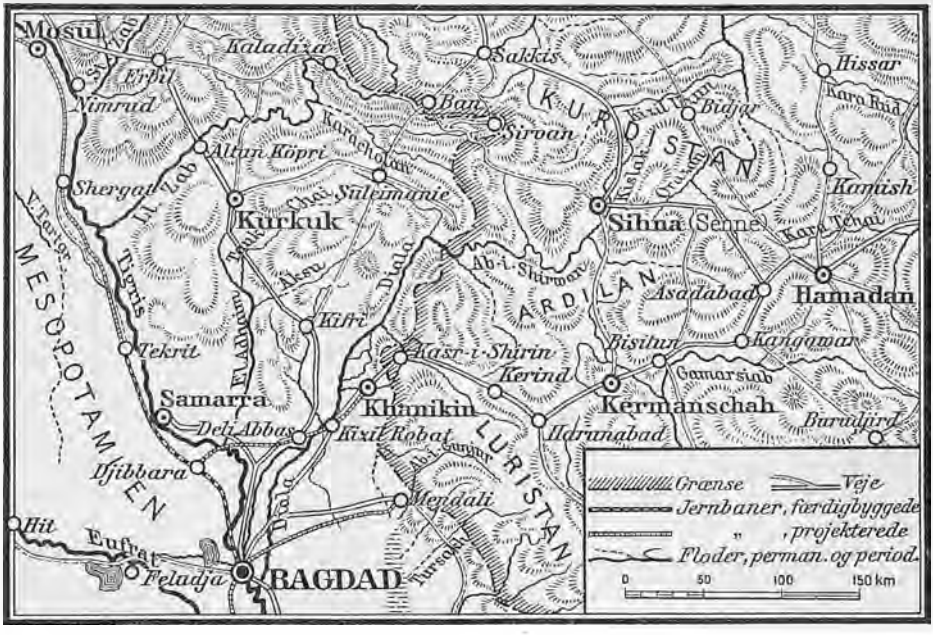

Skitse over det Terrain i *Mesopotamien og det vestlige Persien* i hvilket Operationerne blev fortsat *efter Bagdads Erobring.*

Eder til, gennem Eders Ældste og Repræsentanter, at deltage i Ordningen af Eders civile Affairer sammen med Storbritanniens politiske Repræsentanter, der ledsager den britiske Hær, saaledes at I kan blive forenet med Eders Stammefrænder mod Nord, Øst, Syd og Vest i Virkeliggørelsen af Eders Races Forhaabninger."

„Bagdad den 19. Marts 1917."

— — — —

Den engelske Menigmand, som i Maaneder havde jaget den langfingrede „Buddoo" (Araber) langs Forbindelseslinierne, og som havde set, hvad der undertiden hændte de saarede engelske Soldater, har sandsynligvis haft sin egen Mening om „de ædle Arabere". Men Proklamationen var utvivlsom af stor Betydning.

Den engelske Fremrykning kunde imidlertid ikke standse ved Bagdad. Sejren maatte udnyttes og det erobrede Territorium sikres. I den Anledning blev der udsendt tre 3 Kolonner:

1) *En højre Kolonne* langs *Diala* for at opnaa Forbindelse med Russerne i Persien og om muligt afskære den derværende tyrkiske Styrke.

2) *En Midtekolonne* langs Tigris for at sikre den færdigbyggede Del af Bagdadbanen — ialt 125 km — d. v. s. til noget forbi *Samarra.*

3) *En venstre Kolonne* mod Byen *Feludja* ved *Eufrat.*

Fremmarchen blev strax paabegyndt, og de to Fløjkolonner naaede uden større Modstand frem mod deres Maal. *Den 19. Marts* blev *Feludja* besat, og *den 31. Marts* var engelske Tropper i *Deli Abbas* i Diala Dalen, hvor de den *2. April* fik Forbindelse med Russerne, som paa dette Tidspunkt stod i *Kizil Robat*, c. 20 km nordvest for den engelske Styrke.

Den runde Baad *Kouffa*, som allerede i Herodots Tid benyttedes paa Tigris. Det er Kurvemagerarbejde, tætnet med Beg.

Den midterste Kolonne maatte udstaa flere betydelige Kampe under Fremrykningen, men *den 23. April* var Englænderne Herre over *Samarra*, og der blev her erobret 16 Lokomotiver og 244 Jernbanevogne. Endvidere faldt 700 Fanger, 15 Kanoner, 2 Mitrailleuser og c. ½ Million Geværprojektiler i Englændernes Hænder.

Den 9. Maj gik det første Tog, ført af Englændere, mellem Bagdad og Samarra. De tyrkiske Styrker, som havde kæmpet paa denne Front, bestod af XIII. og XVIII. A.K., trak sig efterhaanden langsomt ud af Kampen og overlod Englænderne det besatte Omraade. Varmen var nu ogsaa saa stærk, at større Operationer i disse Egne var uigennemførlige, og Englænderne havde ingen Interesse i foreløbigt at rykke længere frem. Der indtraadte derfor en længere Stilstandsperiode paa den mesopotamiske Front.

Begivenhederne i Mesopotamien indvirkede direkte paa *Forholdene i Persien.* I dette Afsnits Kapitel V. Side 134 skildrede vi den tyrkiske Fremrykning i Persien, der først standsede ud paa Sommeren 1916 i Linien: *Hamadan-Bidjar*, og i disse Egne blev Kampen staaende.

Det tyrkiske Nederlag ved Kut-el-Amara og Englændernes Fremrykning mod Bagdad bevirkede meget hurtigt, at XIII. tyrkiske A.K., som

Mehmed (ɔ: Muhammed V. i Mesopotamien) „Jeg haaber, at *Wilhelm* maa komme nærmere til Havet (den persiske Bugt); thi jeg kommer stadigt længere og længere bort derfra." (Tegning i „Punch")

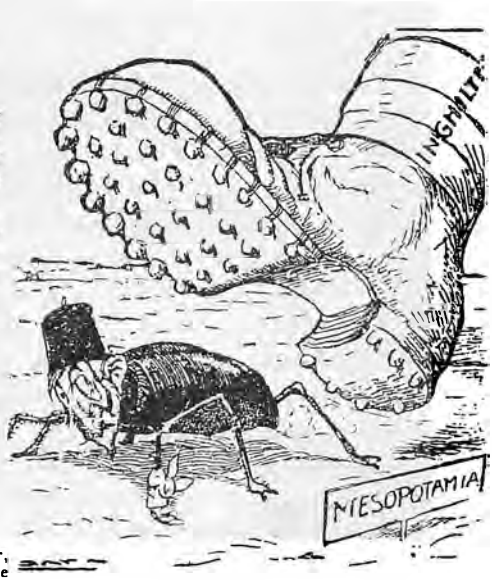

Italiensk Karikatur. „Den britiske Støvle og den tyrkiske Bille."

stod i Persien maatte tiltræde Retraiten. Bagdad var Basis for den nævnte tyrkiske Styrke, og en fjendtlig Besættelse af denne By vilde vanskeliggøre Retraiten ud af Persien. De russiske Afdelinger under General *Baratoffs* Ledelse fulgte Tyrkerne i Hælene og besatte *den 7. Marts 1917 Bidjar*, *Sihna*, *Hamadan* og flere Smaabyer, og *den 14. Marts* var Russerne i *Kermandschah*.

General *Baratoff*, Chef for den russiske Armé i Persien. Ved Verdenskrigens Udbrud Chef for 1. kaukasiske Kosak Division i Kars (Kaukasus).

En nordligere russisk Kolonne marcherede fra *Sakkys* over *Ban og* passerede den tyrkisk-persiske Grænse *den 20. Marts*.

Hovedkolonnen var paa denne Tid i heftig Kamp ved *Kerind*, hvor Tyrkerne maatte vige. Det saa en Tid farligt ud for det tyrkiske XIII. A.K.; men det lykkedes Korpset at lægge Retraitelinien over *Kifri* mod *Mosul*. Som før omtalt rakte Russere og Englændere hinanden Haanden i Diala Dalen *den 2. April 1917*, og dermed ophørte Russernes aktive Deltagelse paa denne Front.

Forholdene i Persien.

Vi har tidligere (I. Afsnit S. 216—18) i al Korthed omtalt Forholdene i *Persien* før og omkring den Tid, da Traktaten mellem England og Rusland blev sluttet (1907). Ved denne var, som

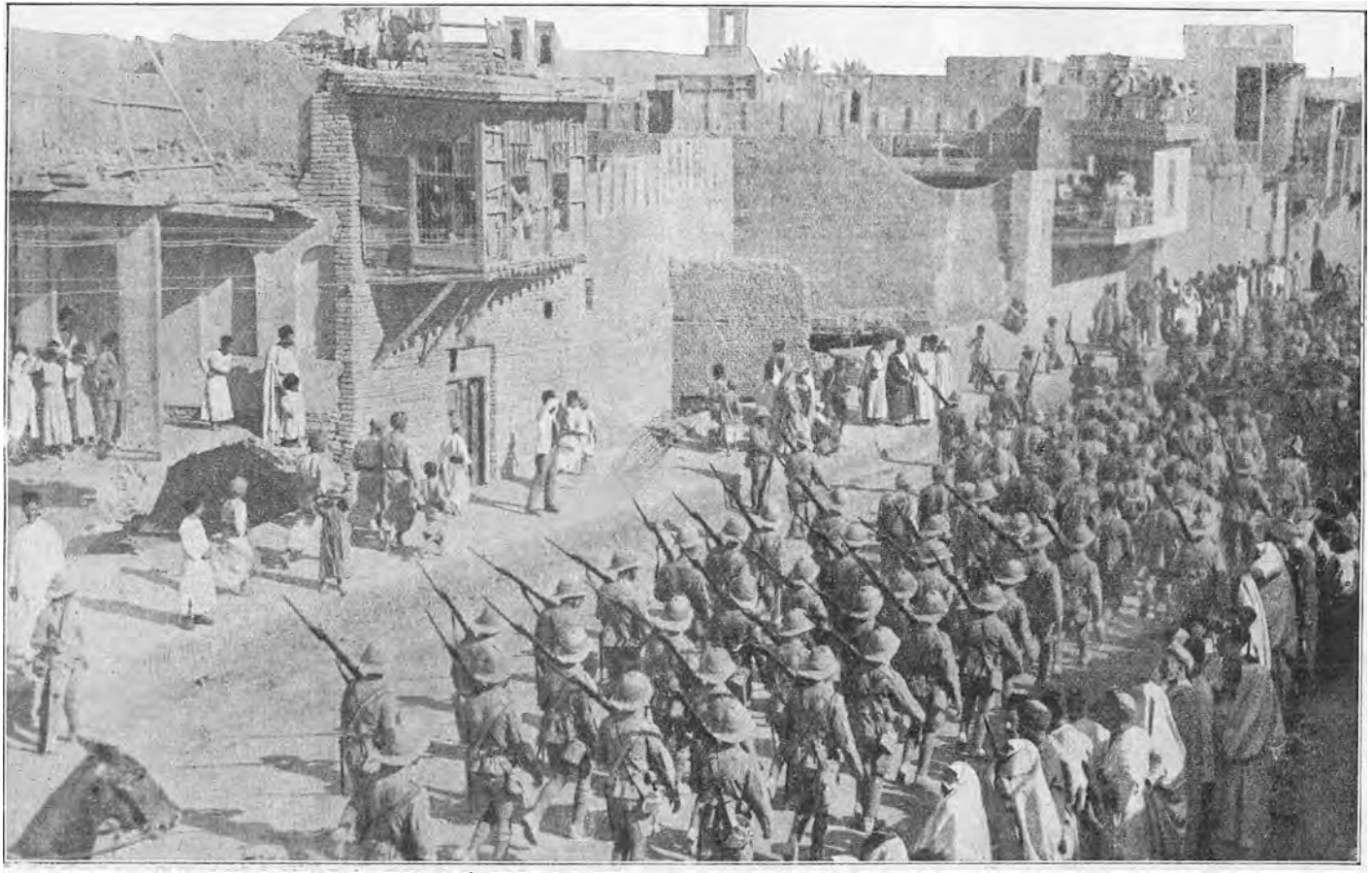

Engelsk Eskorte fører tyrkiske Fanger gennem Bagdad.

Sultan Ahmed, Shah af Persien f. 1898, besteg Tronen 1909.

omtalt i I. Afsnit, kun en ringe Del af Landet blevet engelsk Interessesfære, den bedste og største Del russisk, medens Persiens Midte var neutralt. Englænderne har ofte med Grund rettet Bebrejdelser mod *Sir Edward Grey*, fordi han her ofrede gamle engelske Interesser for storpolitiske Hensyn.

Efter denne Traktat begyndte patriotiske Persere at forstaa, at deres Fædreland skulde holdes nede i Afmagt og Afhængighed, og at alle Forsøg paa at hæve det skulde knuses. Dette viste sig tydeligt ved Stormagternes Optræden overfor Amerikaneren *Morgan Shuster*, der 1911 blev indkaldt for at bringe Orden i Finanserne. Han forefandt efter eget Sigende „en Regering i stærkt Forfald, mellem hvis vaklende Ruiner en broget Samling af belgiske Toldofficerer, italienske Gendarmer, tyske Artillerisergenter, franske Lærde, Doktorer, Professorer og Statsraader, østrigske Militærinstruktører, engelske Bankassistenter, tyrkiske og armenske Hofmænd og sidst, men ikke mindst en betydelig Tilblanding af russiske Kosakofficerer, Lærere og Exercermestre, alle dagligt

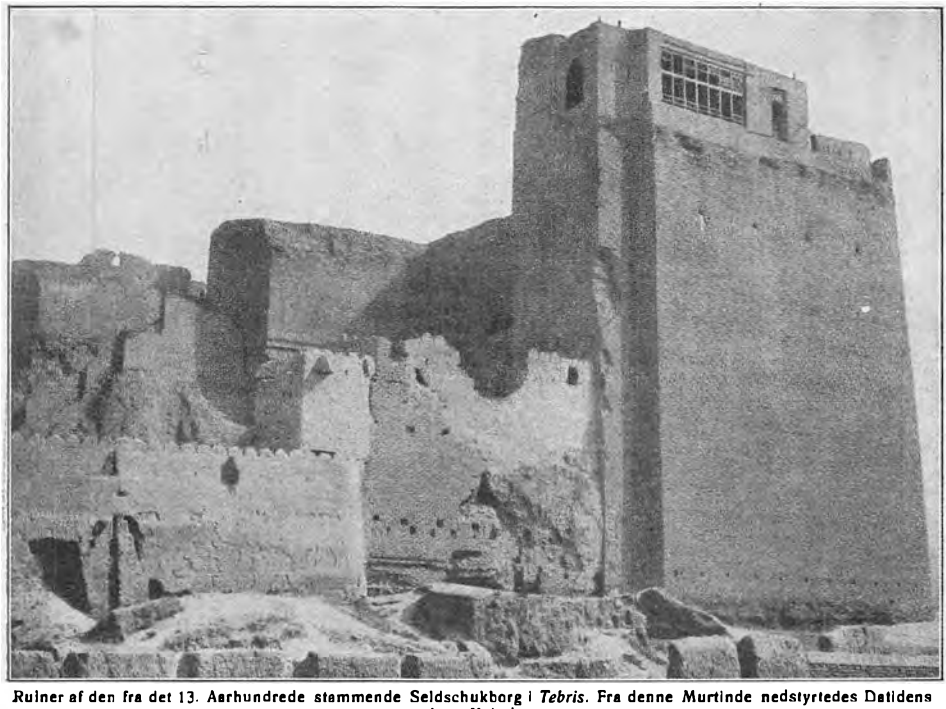

Ruiner af den fra det 13. Aarhundrede stammende Seldschukborg i *Tebris*. Fra denne Murtinde nedstyrtedes Datidens troløse Kvinder.

arbejdede paa at give den persiske Regering et stærkt Skub henimod Falliten — med et snildt Sidepuf i Retning af deres egne politiske eller personlige Interesser. Denne fornøjelige Beskæftigelse optog Herrerne af de fremmede Legationer og Damerne ogsaa." Shuster lod sig ikke skræmme, men begyndte med Held at skaffe Orden til Veje. Men netop hans heldbringende Virksomhed vakte alle Stormagters Forbitrelse. I meget uforskammede Udtryk protesterede de mod Reformerne. Med størst Voldsomhed optraadte Rusland, hvis Kosakker spillede Herrer i det nordlige Persien og bl. a. udryddede Befolkningen i c. 60 Byer; Rusland saa igennem Fingre med den afsatte Shah *Muhammed Alis* Røvertog ind i Landet. Tilsidst tilstillede Rusland Persien et Ultimatum og fordrede, at Shuster skulde fjernes. Rigsdagen blev tvungen til at opfylde denne Fordring. Efter Shusters Afrejse faldt Persien tilbage til den gamle Uorden og Slendrian.

Prins Heinrich XXXI Reuss, f. 1868., Tysklands Minister i Teheran.

Det følger saaledes af sig selv, at de patriotiske Persere nærede et inderligt Had baade til England og Rusland. Heraf benyttede *Tyskerne* sig. De oprettede tyske Skoler og et tysk Hospital, tysk Kapital begyndte at faa Indpas, og Tysklands Konsuler i *Tebris* og *Bushir* havde det Hverv at gøre Indsigelser, hver Gang Englænderne og Russerne begik Overgreb. Følgelig kom Tyskerne til i Folkebevidstheden at staa som Persiens naturlige Beskyttere, navnlig da ogsaa mange unge Persere, der havde faaet deres Uddannelse i Berlin, udbredte Troen paa, at Tyskland var uovervindeligt.

Samtidigt hermed tabte den gamle Modsætning mellem Persere og *Tyrkere* sig (Modsætningen hidrørte navnlig fra, at Perserne er *Shiiter*, Tyrkerne *Sunniter* — to forskellige Sekter af Muhammedanerne). Nu huskede de kun, at begge Folk havde samme Religion. Men Tyrkerne var jo Tysklands Venner, og Persiens Forhold til Tyskland blev følgelig herved endnu varmere. I samme Retning virkede endelig de *svenske Officerer*, der under Ledelse af General *H. Hjalmarsson* fra 1911 begyndte at organisere det persiske Gendarmeri. Svenskerne udførte efter Alles Sigende et udmærket Arbejde, men Sympatierne indenfor den svenske Overklasse og især Officersstanden var som bekendt ubetinget tysk.

Efter alt det foregaaende skulde man have ventet, at Persien var traadt ind i Krigen paa Centralmagternes Side, i alt Fald efter at Tyrkiet i Oktober 1914 var kommet med og havde prædiket den hellige Krig. Dette skete imidlertid ikke. Den persiske Hær var ubrugelig, og den eneste Maade, Perserne kunde støtte Centralmagterne paa, var at forsyne de kri-

Indisk Infanteri udskibet i *Bender Buchir.*

gerske Nomadestammer med Vaaben og faa dem til at føre Guerillakrig mod de russiske og engelske Tropper. Disse Midler greb man da ogsaa til, og da Tyrkerne besatte Provinsen *Azerbeidstan*, optraadte de som Persernes Befriere fra det russiske Aag.

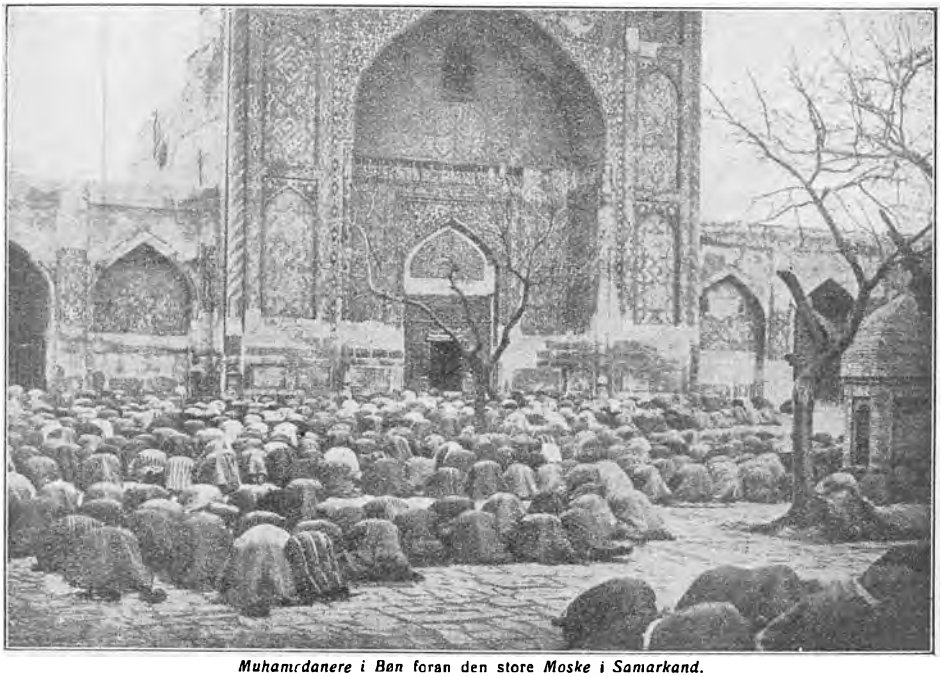

Muhamedanere i Bøn foran den store *Moske i Samarkand.*

I Begyndelsen af 1915 blev Forholdene i Persien mere og mere spændte, og Uroen i Landet voxede. Englænderne og Russerne nærede Mistanke om, at de svenske Officerer stod bagved Bevægelsen, og søgte at faa Svenskerne bort, skønt engelske Konsuler tidligere havde rost den Orden, som Gendarmeriet havde tilvejebragt paa Landevejene. Midlet til at fjerne Svenskerne var at undlade at betale deres tilgodehavende Løn. Da Hjalmarsson blev utaalmodig og beslaglagde en Del af de persiske Toldindtægter, erklærede Englænderne, at han maatte være bleven forrykt, og at hans Hjerne var svækket. I Begyndelsen af 1915 forlod iøvrigt han og de øvrige aktive svenske Officerer Persien, fordi de blev hjemkaldte af deres Regering, men nogle Reserveofficerer blev tilbage, og Englænderne kunde ikke undvære dem af Hensyn til Vejenes Sikkerhed.

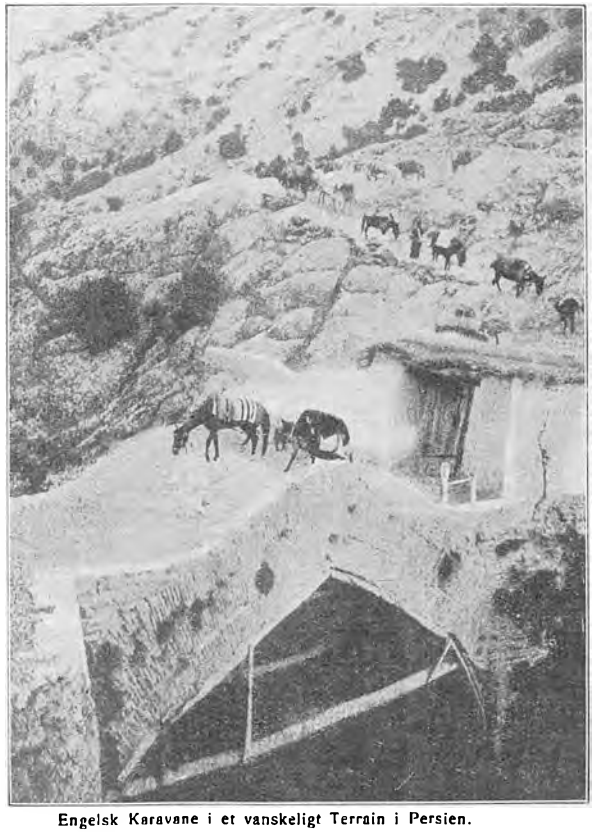

Engelsk Karavane i et vanskeligt Terrain i Persien.

Svenskerne var borte, men Tyskerne blev. Den tyske Gesandt, *Prins Heinrich XXXI Reuss,* holdt sit Indtog i *Teheran* eskorteret af en hel lille Hær med Kanoner, Geværer og Bombekastere. Den tyske og den tyrkiske Legation omdannedes til Fæstninger. Bevæbnede Bander overfaldt rundt om Russerne og Englænderne og søgte at myrde deres Konsuler. Tyske Aviser paa persisk Sprog ophidsede Perserne; der udspredtes Rygter om, at *Kejser Wilhelm* var gaaet over til Muhammeds Lære. Paa samme Maade havde Tyskerne i Forvejen fortalt Tyrkerne, at Kejseren og hele hans Harem (!) var paa Vej til *Konstantinopel*, at Tyskerne havde omdannet alle Kirker i *Belgien* til Moskeer o.s.v.

Igennem hele Aaret 1915 var Englændernes og Russernes Stilling i Persien truet. I Juli blev nogle engelske Officerer dræbte i Havnebyen *Bushir*. En Maaned senere mødte den tyske Konsul *Schünemann* i Spidsen

for 1000 Mand den russiske og den engelske Konsul i *Kermanshah* og tvang dem efter en ligefrem Kamp til at trække sig tilbage. I *Shiraz* blev den engelske Vicekonsul myrdet. Ententekolonien i *Ispahan* blev tvungen til at forlade Byen; Tyskerne søgte ved Bestikkelse at faa *Baktiar Stammen* til at fange eller dræbe dem. I November 1915 havde Tyskerne planlagt et større Kup. De vilde bevæge den unge Shah *Sultan Ahmed* til at drage fra Hovedstaden Teheran til det tyskvenlige Ispahan sammen med Regeringen og Parlamentets tyskvenlige Flertal. I Ispahan skulde Persien

Baad bygget af Rør benyttet af de indfødte i Mesopotamien.

saa erklære Rusland og England Krig; man haabede at faa Hjælp af Emiren i *Afghanistan*, hvilket Land ogsaa blev bearbejdet af tyske og tyrkiske Agenter.

I nogle Dage saa Stillingen meget truende ud. Tysklands, Østrigs og Tyrkiets Gesandter forlod Teheran og samlede nogle Mil syd for Byen en stor Styrke, rede til at modtage Shahen. Denne blev ogsaa bearbejdet fra modsat Side; en russisk Hær nærmede sig Teheran Nord fra, og Ruslands og Englands Gesandter søgte at gøre Shahen begribeligt, at det drejede sig om hans Trone. Den arme Dreng vidste ikke sine levende Raad, men besluttede sig tilsidst til at blive i Teheran. Kort Tid efter overfaldt Gendarmeriet, ledet af svenske Officerer, den engelske Konsul i *Shiraz* og tog ham til Fange.

Mod Slutningen af Aaret vendte Bladet sig imidlertid. Englænderne besatte Bushir og bredte derfra deres Indflydelse over Sydpersien. Russerne trængte samtidigt frem i Nordpersien, erobrede Prins Heinrichs Hovedkvarter i *Kum* og truede Ispahan. I Løbet af 1916 gik det endnu bedre. Russerne drev, som ovenfor omtalt, Tyrkerne helt ud af Persien

og nærmede sig Bagdad; de indtog endvidere Ispahan. Kampene fortsattes indtil den russiske Revolution, stadigt med meget smaa Afdelinger.

Samtidigt rykkede den engelske General *Sir Percy Sykes* fra Bushir op til Shiraz og Ispahan og bragte Orden til Veje i det sydlige Persien. De tysksindede Stammer blev slaaet ned, og Prins Heinrichs Intriger hørte op. England og Rusland sluttede en ny Aftale om, at den i 1907 fastslaaede neutrale Zone skulde høre ind under engelsk Interessesfære. Da saa Bagdad var taget af Englænderne, steg Englands Prestige mægtigt, og Forholdene i Persien blev roligere, skønt Befolkningens Sympati rimeligvis fremdeles var paa Centralmagternes Side. Da det russiske Rige i Løbet af 1917 blev mere og mere opløst, blev de russiske Tropper trukket bort. Den engelsk-russiske Overenskomst af 1907 bortfaldt helt og ligeledes alle de gamle Aftaler mellem Rusland og Persien. England var foreløbigt eneraadende i Persien og udøvede sin Magt gennem det nye Gendarmeri, som Sir Percy Sykes havde organiseret, — de sidste svenske Officerer havde 1918 forlængst forladt Persien. Men Tyrkernes nye Fremskridt gjorde Stillingen farlig — i Foraaret 1918 besatte de f. Ex. Tebris. Tyrkerne skulde bane Vejen for Tyskerne, der ved Freden i *Brest-Litovsk* sikrede sig uhindret Handelsforbindelse med Nordpersien gennem Rusland.

Persiens Skæbne under Verdenskrigen var meget sørgelig; det kaldtes neutralt, men da det ikke var i Stand til at hævde Neutraliteten, blev denne stadigt brudt af alle de krigsførende Magter.

Kosakkavaleri under Fremrykning i det snedækte *Kaukasus*.

Tyrkisk Brøndanlæg i Sinai Ørkenen.

VII.

Kampene i Palæstina indtil Jerusalems Erobring.

I dette Afsnits Kapitel IV. førte vi Begivenhederne frem til Januar 1917, da det ved Erobringen af *Rafa* og *El Arish* var lykkedes Englænderne at kaste Tyrkerne ud af Ægypten. Men Englændernes derpaa følgende tilsyneladende Passivitet gjorde Tyrkerne dristige, og de forsøgte atter at trænge frem paa Sinai Halvøen, hvor det kom til ret haarde Kampe ved *Hassana*, syd for Vejen fra *Ismailia* til *Wadi el Arish*. Det var indlysende, at Ægyptens østlige Grænse ikke kunde forsvares ved en defensiv Optræden, og *Indrykningen i Palæstina* var da ogsaa allerede besluttet. Motiverne dertil var dels rent militære, idet Begivenhederne jo tilfulde havde bevist, at Ægyptens Østgrænse var vanskelig at forsvare selv mod en saa slet forberedt Angriber som Tyrkerne, der dog i over 2 Aar havde holdt en Del af Ægypten besat; men de afgørende Motiver til den nævnte Beslutning var dog af politisk Natur. Det var paa dette Tidspunkt blevet besluttet *at befri Palæstina for det tyrkiske Regimente* og bringe Landet under særligt Styre efter Englands, Frankrigs og Ruslands nærmere Bestemmelse. Forhandlingerne om dette Spørgsmaal synes at være ført i Foraaret 1916 og den 6. Marts 1917. Ordlyden af et Memorandum desangaaende fandtes offentliggjort af Bolshevik Regeringen i Bladet *Isvestia* den 24. November 1917:

„Ved de Forhandlinger, som fandt Sted i Foraaret 1916 i London og Petrograd, kom den engelske, franske og russiske Regering til Forstaaelse med Hensyn til den fremtidige Udstrækning af de respektive Interessezoner og territoriale Er-

Foderrationer fordeles til en *Kamelkonvoy.*

hvervelser i det Asiatiske Tyrki saavel som Dannelsen af en *uafhængig arabisk Stat* eller et Forbund af arabiske Stater. Overenskomstens Hovedlinier er følgende:

„*Rusland skal have* Provinserne *Erzerum, Trapezunt, Van* og *Bitlis* samt den sydlige Del af *Kurdistan* til Linien *Mush—Sert—Ibn—Omar—Amadjie—Persiens Grænse.*

Grænsen for de russiske Erhvervelser ved Sortehavs Kysten skal senere fastlægges til et Punkt vest for Trapezunt."

„*Frankrig* faar *den syriske Kyststrækning*, Vilayetet *Adana* og et Territorium, begrænset mod Syd af Linien: *Ala—Dagh—Zara—Egin—Kharput.*"

„*England* erholder den *sydlige Del af Mesopotamien* med Bagdad og de to syriske Havnestæder *Haifa* og *Akka.*"

„Zonen mellem de franske og engelske Besiddelser dannes af *en arabisk Forbundsstat.*

„*Alexandretta skal være Frihavn.*"

„I den Hensigt at sikre Ententemagternes religiøse Interesser skal *Palæstina* med dets mange hellige Steder *udskilles af Tyrkiet og underlægges en særlig Overhøjhed.* De respektive Magter skal gensidigt anerkende de Koncessioner, der existerede før Krigen i de forskellige Zoner, og de skal overtage en til Nyerhvervelsen svarende passende Del af den tyrkiske Gæld."

Man vil bemærke, at der ikke er Tale om nogen Genoprettelse af et *jødisk Rige i Palæstina* og heller ikke om bestemte Grænser.

Den franske Interessesfære ligger nord for Linien fra *Aleppo* til *Mardin*, og en arabisk Stat skal ligge mellem den engelske Besiddelse i Mesopomien og den franske i Nordsyrien og mellem Nordsyrien og Palæstina. Dog synes Linierne her ret svage og er aabenbart forbeholdt senere Forhandlinger; men den engelske Regering skulde allerede paa dette Tidspunkt have haft nogen Sympati for *den jødiske Zionisme.* Imidlertid er det sandsynligt, at den særlige Regering i Palæstina var tænkt som Vogter af de hellige Steder, medens England og Frankrig var enige om en Genoprettelse

af *et arabisk Rige* i Østen. I Januar 1917 antog *Sheriffen af Mekka* Titlen *Konge af Hedjaz*, og Araberne foretog i Løbet af Sommeren flere Fremstød mod Medina Banen.

Grænsen mellem Palæstina og Ægypten er en unaturlig ret Linie fra Havet nord for *Rafa* mod Sydøst, og Tyrkerne gjorde intet Forsøg paa at forsvare denne Linie, men gik tilbage til den naturlige stærke Stilling langs *Wadi el Ghuzze,* der løber fra *Beersheba* til Havet, c. 10 km syd for *Gaza.* Det er et Flodleje, til hvilket der er mange Tilløb fra det sydlige Palæstina, og det vigtigste af disse er *Wadi el Sheria.* Skrænterne ned til

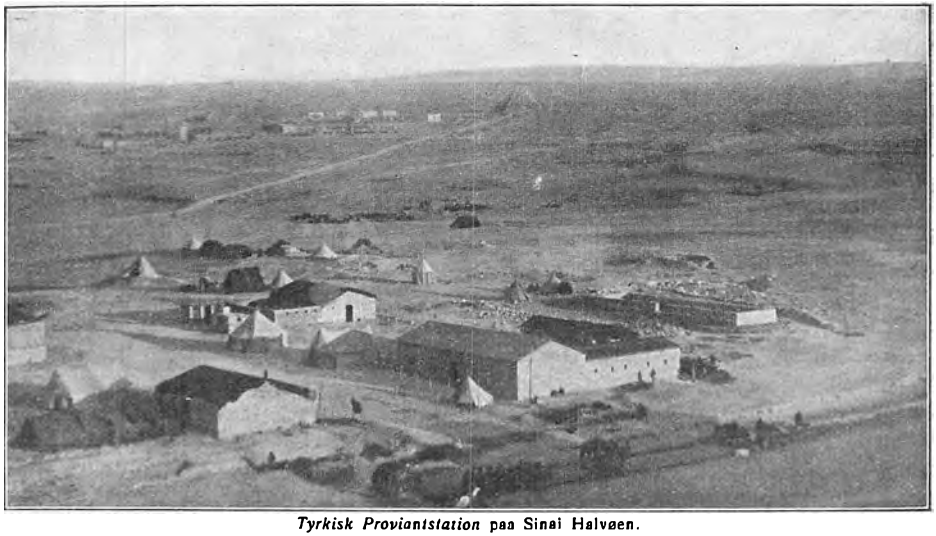

Tyrkisk Proviantstation paa Sinai Halvøen.

Flodsengen er fra 10—200 m høje, og selve Løbet kan naa c. 100 m i Bredden. Terrainet rundt om er bølgeformet og var tidligere græsbevoxet eller fuldt af frodige Bygmarker; men Krigen har forvandlet det hele til en Ørken.

Den tyske General *Kress von Kressenstein* førte Kommandoen over de tyrkiske Styrker i Sydpalæstina; men hans Hverv var meget vanskeligt, efterhaanden som Tyrkerne blev kede af Krigen. Hungersnød og Sygdomme hærgede Landet og Syrien ikke mindst. Forsyningerne til Tropperne kom kun sparsomt eller udeblev helt. Mandskabet mødte med stor Uvillie eller deserterede i Mængde. Saaledes mistede en Division, der rykkede ud fra Konstantinopel 3000 Desertører. Et Regiment naaede Mesopotamien med et Tab paa 300 Md. af 1300, og af 2000 Md., der fra Konstantinopel skulde frem til Aleppo, naaede kun 966 Maalet. Under saadanne Forhold var det meget vanskeligt at tilrettelægge et virksomt Forsvar. Den tyrkiske Styrke var koncentreret ved *El Shellal* med Observation i Linien: *Khan Yunus—Weli Sheikh Nuran—El Sha'uth;* men *den 5. Marts 1917* meldte de engelske Flyvere, at 2 tyrkiske Divisioner trak sig tilbage. En

Kamelerne vandes.

kraftig Forfølgning var imidlertid umulig paa dette Tidspunkt, da Jernbanen endnu ikke var færdigbygget til *Rafa*. Fjenden kunde derfor uhindret indrette sig en ny Stilling fra *Gaza* til *Tel el Sheria* med Beersheba som en fremskudt venstre Fløj.

Den 20. Marts 1917 ankom det engelske Hovedkvarter til Rafa, c. 30 km syd for Gaza, og General *Murray* besluttede at naa Gaza. General *Dobell* førte Infanteriet og General *Chetwode* de beredne Tropper. General Murrays Plan gik ud paa at naa frem til Wadi Ghuzze, før Fjenden kunde faa Tid til at befæste sin Stilling og faa Forstærkninger frem, samt at forhindre Tyrkerne i at gaa tilbage uden Kamp, og endelig om muligt at tage Gaza ved et Coup de main. *Dette førte til det 1. Slag ved Gaza.*

Tidligt *den 26. Marts* overskred General Chetwode Wadi Ghuzze uden Modstand, og ved Daggry fulgte 53. og 54. Division efter, medens 52. Div. stod som Reserve ved *Khan Yunus*. Den engelske Bane var paa dette Tidspunkt ført frem til *Deir el Belah*. De beredne Afdelinger skulde omgaa Fjendens venstre Flanke og angribe Gaza fra Øst og Nord, medens Infanteriet skulde føre Angrebet frem fra Syd. Morgenen var kold og fugtig, og en tyk Taage vældede ind fra Havet og forhindrede Flyverne i at rekognoscere, og Tropperne havde store Vanskeligheder ved at naa frem mod deres Maal, selv om Bevægelserne blev skjult for Tyrkerne. Ret tidligt blev en tyrkisk Divisionsgeneral med Stab taget til Fange. Ved *Beit Durdis*, c. 8 km nordøst for Gaza, standsede de beredne Tropper den omgaaende Bevægelse og begyndte Angrebet paa de tyrkiske Linier c. Kl. 3^{30} Eftm. Infanteriangrebet Syd fra var allerede sat an 2 Timer tidligere. Maalet var *Ali Muntar*

Djemal Pascha førte Kommandoen i hele Syrien og Palæstina

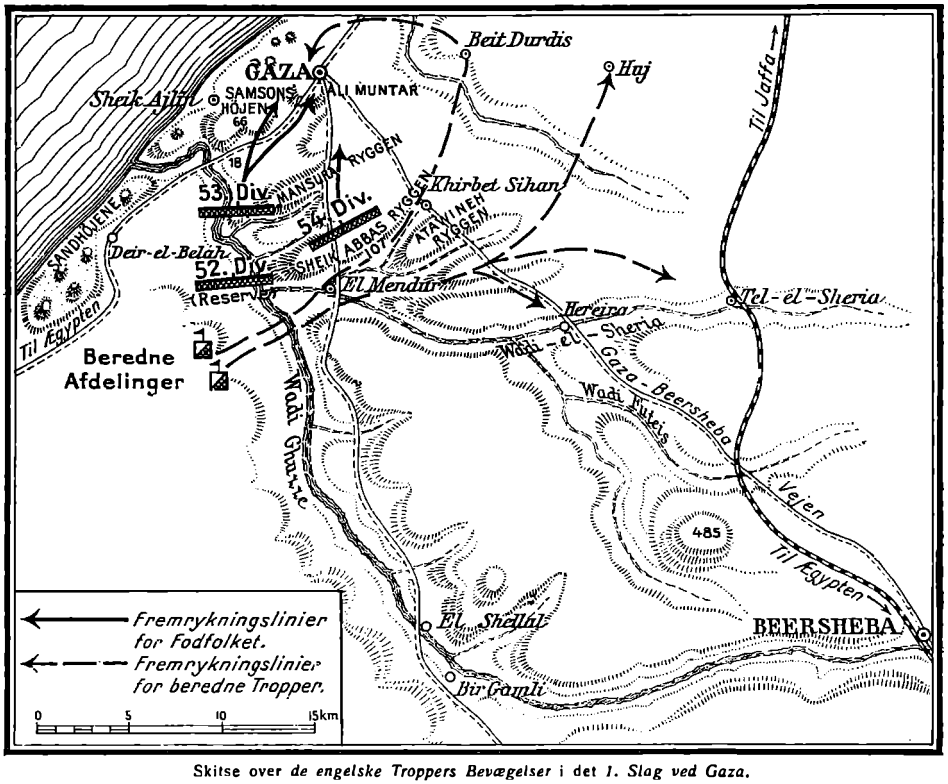

Skitse over *de engelske Troppers Bevægelser* i det *1. Slag ved Gaza.*

sydøst for Gaza. Imidlertid blev de beredne Afdelinger angrebet af tyrkiske Forstærkninger, der kom Øst fra, men de fortsatte Bevægelsen, og c. Kl. 5 var Tyrkerne kastede tilbage, og de første Australiere var allerede i Byen. Samtidigt havde Infanteriet erobret *Ali Muntar*, og skønt Tyrkernes Angreb Øst fra stadigt skred frem, saa vilde Gaza dog være blevet erobret, hvis ikke Mørket allerede var begyndt, og Tabet af de 2 Timer om Morgenen paa Grund af Taagen blev nu meget følelig.

General Murray antager, at General Dobell vilde kunne have fremkaldt Afgørelsen ved at sætte sin Reservedivision ind. Hovedvanskeligheden var imidlertid *Vandmanglen.* Angrebet fandt Sted langt fra Jernbanen, og der var ingen Forholdsregler truffet for det Tilfælde, at Angrebet skulde mislykkes. General Dobell havde allerede store Vanskeligheder ved at forsyne de i Angrebet engagerede Tropper, og han handlede maaske derfor rigtigt ved ikke at indsætte Reserven. I Ly af Natten blev Tropperne med stor Dygtighed trukket tilbage mod Wadi Ghuzze, og her blev den sydlige Bred holdt, medens Tyrkerne forfulgte til den nordlige.

Det 2. Slag ved Gaza aabnedes *den 15. April 1917* med et voldsomt Bombardement mod de stærke tyrkiske Stillinger.

Engelske_beredne_Tropper holder Hvil ved *El Arish.*

De engelske Forsvarsanlæg var blevet forstærkede i den forløbne Tid, der var tilført nogle Tanks, og Jernbanen var blevet forlænget til Wadi Ghuzze. Den 17. April om Morgenen begyndte selve Angrebet med 3 Inf. Divisioner, 1 Kav. Division og flere Tanks. Englænderne trængte strax over paa Nordsiden af Wadi Ghuzze, hvor de standsede og traf Forberedelser til den videre Fremrykning. Efter et heftigt kombineret Bombardement saavel fra Land som fra Søen fortsattes Angrebet den 19., men Fremgangen var kun ringe, og Tyrkerne foretog flere kraftige og vellyk-

Engelske Skyttegravsanlæg foran Gaza.

kede Modangreb. I Løbet af den 20. døde Kampen hen, og Englænderne maatte opgive Haabet om foreløbigt at naa Gaza. De engelske Tab var meget betydelige, nemlig c. 7000 Mand.

Som et første Offer for disse 2 uheldige Kampe maatte General Dobell den 21. April fratræde Kommandoen, der blev overtaget af General *Chetwode.* General Murray giver General Dobell Skylden for Nederlagene, men den Øverstbefalendes Indflydelse paa og Kontrol med Operationerne synes ikke at have været tilstrækkelig effektiv.

Englænderne havde lidt 2 virkelige Nederlag ved Gaza, og som Tegn paa, at den engelske Regering ansaa disse for alvorlige, tjener, at de officielle Rapporter om Kampene, der ankom til England i Juli, først blev offentliggjort i November, da Meddelelserne om Fremrykningen mod Nord var kommet.

Med Undtagelse af et natligt Kavaleritogt den 22.—23. Maj, hvor det lykkedes General *Chauvel* at ødelægge en betydelig Del af Jernbanen mellem Beersheba og Audja, var der roligt paa Palæstinafronten Resten af Sommeren.

Den 28. Juni 1917 overtog General *Allenby* Kommandoen paa denne Front for at forberede en Offensiv mod Nord op i Palæstina. Paa dette Tidspunkt var Forholdene saaledes:

Den tyrkiske Hær i Sydpalæstina holdt en stærk Stilling, der strakte sig fra Havet ved Gaza og omtrent langs Vejen Gaza—Beersheba til denne sidste By. Gaza var blevet omdannet til et stærkt, moderne Støttepunkt, forsynet med svære Pigtraadspærringer og Skyttegravssystemer og havde saaledes udmærkede Betingelser for et seigt Forsvar. Resten af den

Beredskabsstiling for indiske Tropper paa Palæstinafronten.

tyrkiske Linie bestod af en Række Støttepunkter *Sihan, Atawineh, Baba, Abu Hereira, Abu el Flaha* og endelig de Værker, der beskyttede Beersheba. Den indbyrdes Afstand mellem Værkerne var 1500—2000 m, dog var Beersheba fjernet ca. 7 km fra nærmeste Støttepunkt.

Tyrkerne stod fordelt paa en ca. 50 km lang Linie, men de bagved liggende Forbindelseslinier var gode, og der kunde med stor Lethed koncentreres mod ethvert truet Afsnit af Stillingen.

General Allenbys Plan gik ud paa at gaa til Angreb paa Tyrkernes venstre Fløj ved *Hereira* og *Sheria* og derfra rulle Stillingen op mod Vest. Erobringen af Beersheba maatte være den nødvendige Indledning til disse Operationer, dels fordi der findes gode Vandforsyninger i denne By, og dels fordi det nord og nordvest for samme liggende Højdedrag var en gunstig Udgangsstilling for Angrebsstyrken. Naar Beersheba var erobret, vilde Englænderne endvidere kunne drage fuld Nytte af deres Overlegenhed med Hensyn til beredne Tropper.

Samtidigt med Hovedangrebet fra Øst skulde der udføres et kombineret Angreb paa Gaza, i hvilket Marinen skulde deltage ved at bombardere Forsvarsværkerne ved Gaza samt Jernbanestationer og Depoter nord for Byen.

Operationerne mod Beersheba krævede store Forberedelser. Vandtilførslerne og Transportforholdene frembød de største Vanskeligheder, og der maatte træffes Foranstaltninger til, at Tropperne, medens de opererede i betydelig Afstand fra deres oprindelige Vandforsyningssteder i en Periode,

Engelsk Ammunitionstransport paa Kameler holdes dækket i en *Wadi* (Flodleje).

der maaske kunde strække sig over en Uge eller mere, kunde holdes rigeligt forsynet med Vand; thi man kunde ikke med Sikkerhed paaregne, at Brøndene i Beersheba var brugelige strax efter Besættelsen. Transportforholdene var heller ikke gode. Der fandtes ingen gode Veje syd for Gaza—Beersheba Linien. Englænderne kunde derfor ikke bruge Motorkøretøjer, og Terrainet var kun i ringe Grad farbart for almindelige Køretøjer. Hele Hærens disponible Train, heri indbefattet 3000 Kameler, maatte derfor afgives til de østlige Kolonner for at sætte dem i Stand til at operere i en Afstand af 30—50 km fra nærmeste Jernbanestation. Der blev da ogsaa truffet Forberedelser til at forlænge Jernbanen til *Karm* og fra *Gamli* til henimod Beersheba til Ammunitionstransporter. Endvidere blev der anlagt en Bane fra Deir el Belah til Wadi Ghuzze. Den militære Bane fra Kantara til Fronten var under hele denne Periode stærkt overbelastet. For-

uden Troppernes normale Forsyninger maatte der fremføres Belejringsskyts og Ammunition, store Depoter af Forplejningsgenstande og andet Materiel til Endestationerne Deir el Belah, Shellal og Gamli, og endelig skulde Jernbanemateriellet til de nye Linier udtransporteres.

I Perioden fra Juli til Oktober var Tyrkernes Styrker paa Palæstinafronten blevet stærkt forøget, saaledes at General *von Kressenstein* henimod Midten af Oktober raadede over 68 Infanteribatailloner, 28 Eskadroner Kavaleri, 312 Stkr. Feltskyts og c. 500 Maskingeværer ialt c. 50,000 Mand. Det fremgik meget tydeligt af alle de Forberedelser, Tyrkerne traf, at de vilde gøre en kraftig Modstand.

Den franske General *Bailloud* (til venstre) og den engelske General *Allenby*, Chef for Expeditionskorpset i Palæstina.

De enkelte Støttepunkter i Linien *Gaza—Hereira* var mod Slutningen af Oktober blevet udvidet, saa de praktisk talt dannede en sammenhængende befæstet Linie fra Havet til et Punkt syd for Sheria. Anlæggene ved Beersheba var stadigt isolerede.

Angrebet paa Beersheba, hvormed Operationerne skulde begynde, var fastsat til *den 31. Oktober 1917.* Man var begyndt at anlægge Jernbane fra Shellal henimod *Karm* og fra *Gamli* til *El Beiggar,* hvorfra den senere skulde fortsættes til Beersheba. Der var samlet betydelige Vandforsyninger i *Khalassa* og *Aslui,* hvorfra de beredne Styrker skulde udgaa, som skulde foretage en stor omgaaende Bevægelse og angribe Beersheba fra Øst og Nordøst. Den 27. Oktober udførte Tyrkerne en kraftig Rekognoscering henimod Karm med ca. 2 Kavaleriregimenter og 1 Infanteriregiment med noget Artilleri. De engelske fremskudte Sikringsdetachementer holdt dog Stand mod Angrebet, indtil 53. Div. kom til Hjælp, og Tyrkerne trak sig derpaa tilbage.

Bombardementet paa Gaza begyndte den 27. Okt., og den 30. Okt. deltog engelske og franske Slagskibe i Beskydningen.

Om Aftenen den 30. Okt. var de Kolonner af den østlige Styrke, der skulde angribe Beersheba samlet, og Fremrykningen begyndte om Natten, saaledes at de forskellige Afdelinger kunde naa Udgangsstillingerne inden Daggry.

Angrebsplanen gik ud paa med 2 Divisioner at angribe de tyrkiske

Stillinger mellem Khalassa og Wadi Saba, og medens Kamelkorpset og noget Infanteri skulde demonstrere mod Anlæggene nord for Wadien, skulde 53. Inf.-Div. dække Korpsets venstre Flanke. Angrebets højre Fløj skulde sikres af et Kavaleriregiment, og endelig skulde nogle beredne Tropper tage Stilling overfor de sydlige Forsvarsværker ved Beersheba. For at faa Feltartilleriet saa langt frem, at det blev i Stand til at ødelægge Pigtraadsspærringerne foran de tyrkiske Stillinger, maatte Englænderne først erobre en lille fremskudt tyrkisk Stilling, hvilket ogsaa lykkedes tidligt paa Dagen.

Derefter begyndte Bombardementet paa Stillingen. Dette skred tilfredsstillende frem, idet der dog maatte gøres Ildpauser, for at Støvet kunde

Engelske Tropper i Stilling foran *Gaza*.

lægge sig. Kl. 11^{15} blev Stillingerne anset for stormmodne, og Infanteriangrebet begyndte. Det blev heldigt udført langs hele Fronten, og omtrent Kl. 1 var Englænderne Situationens Herrer. En Del mindre Stillinger længere Nord paa blev erobret ud paa Aftenen.

Imidlertid var de beredne Tropper den 31. Okt. om Morgenen efter en Nattemarche paa 40—55 km ankommet til *Khasm Zanna*, c. 10 km øst for Beersheba. Fra Højderne maatte Fremrykningen fra Øst og Nordøst mod Byen ske over et aabent og næsten fladt Terrain, der beherskedes af de tyrkiske Stillinger nord for Byen og fra *Tel el Saba,* som erobredes inden Aften. Forsøgene paa at overskride Sletten med smaa spredte Styrker skred kun langsomt fremad, men hen paa Aftenen gik det australske Rytteri til Angreb til Hest mod Byen. Det galoperede over to dybe Skyttegrave, der var besat af Tyrkerne, og naaede ind i Byen c. Kl. 7 Eftm., hvor det tog mange Fanger. Tyrkerne, der raadede over 2 Inf.-Regmtr. med Artilleri

og Maskingeværafdelinger, var blevet overrumplet og overvældet ved Angrebets Hurtighed. Englænderne tog 2000 Fanger og 13 Kanoner, Tyrkernes Modstand i Egnen om Beersheba var brudt, og den tyrkiske Hovedstillings venstre Fløj blev derved blottet for senere Angreb. Tidspunktet for det direkte Angreb paa Gaza var ikke forud bestemt, da det afhang af Begivenhederne ved Beersheba. Det var Hensigten at gaa til Angreb 1—2 Døgn før Angrebet paa Sheria Stillingen for at trække de tyrkiske Reserver bort fra det Sted, hvor Hovedangrebet skulde finde Sted. Efter det vellykkede Overfald paa Beersheba, hvor der efter Meldingen var tilstrækkelige Vandforsyninger, haabede man at kunne angribe Sheria den 3.—4.

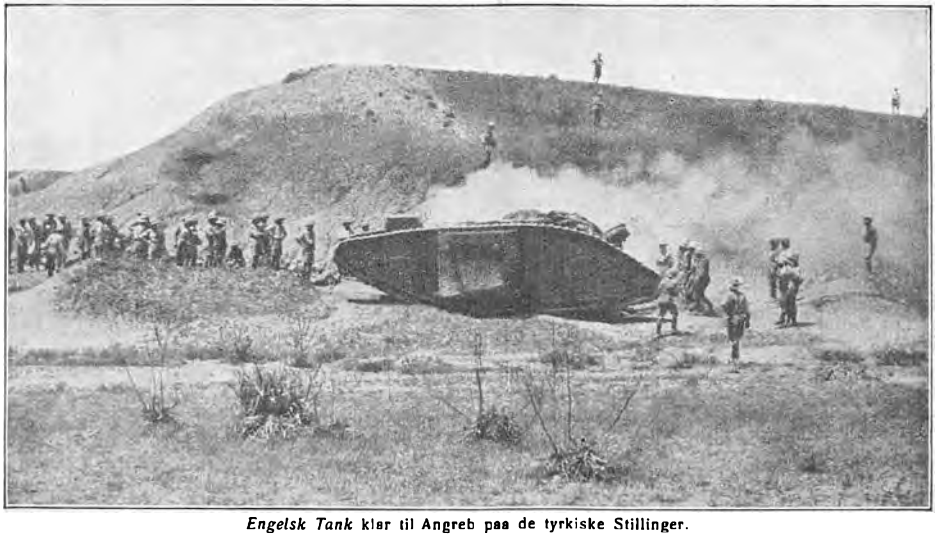

Engelsk Tank klar til Angreb paa de tyrkiske Stillinger.

November. *Angrebet paa Gaza blev derfor fastsat til den 2. November om Morgenen.*

Maalet for Angrebet var de tyrkiske Stillinger vest for Byen paa en Front af c. 5500 m. Angrebsterrainet bestod af Sandklitter indtil 50 m høje. De tyrkiske Stillinger bestod af flere Rækker Skyttegrave og Skanser.

Paa Grund af den betydelige Afstand -- c. 3000 m —, der skulde tilbagelægges fra de yderste engelske Skyttegrave til de tyrkiske Stillinger, var det bestemt, at Angrebet skulde foretages før Daggry. Det lykkedes i Hovedsagen, undtagen i et enkelt Skyttegravsafsnit paa venstre Fløj og i Centrum. Tyrkerne led betydelige Tab, saaledes maatte en af de Divisioner, der holdt Afsnittet foran Gaza, trækkes tilbage efter at have mistet 33 % af sin Kampstyrke, og en af Reservedivisionerne blev trukket til som Erstatning. Hensigten med Angrebet var derved naaet. De erobrede Stillinger dannede en stærk og stadig Trusel mod hele den tyrkiske venstre Fløj ved Gaza, særligt i det Tilfælde, at Tyrkerne gjorde Tegn til Tilbagegang.

I Afsnittet om Beersheba viste det sig imidlertid, at Vanskelighederne med Transporterne og Vandforsyningen var større end forventet, og derved forhaledes Angrebet paa Sheria Stillingerne.

Ved Daggry den 1. November rykkede 53. Div. med Kamelkorpset fra Beersheba mod Nord for at sikre den højre Flanke under Angrebet, og beredne Tropper søgte frem langs *Hebron*-Vejen for om muligt at naa *Daheira,* hvor man haabede at finde Vand samt en af Tyrkerne anlagt Motorvej.

Den 3. November fortsatte Englænderne Fremrykningen mod Nord, og det kom til Kamp om de af Tyrkerne anlagte stærke Stillinger. Den

Engelsk Skyttegravsanlæg i Sinai Ørken.

4. og 5. November foretog Tyrkerne flere mislykkede Angreb paa Kavalerikolonnen. Under disse Kampe anvendte de aabenbart alle til Raadighed værende Reserver for at tvinge Englænderne til at forandre Angrebsplanerne. Terrainet nord for Beersheba er bjergrigt og vandfattigt. Saafremt Englænderne havde søgt mod Nord, vilde Resultatet være blevet uafgjorte Kampe, samtidig med at Hovedstødet vilde være blevet for svagt til at bryde Tyrkernes Modstand i Egnen om Sheria—Hereira.

Ved Daggry *den 6. November* stod Angrebsstyrkerne klar sydøst for de tyrkiske Stillinger. Angrebet skulde begynde med et Fremstød mod den Gruppe Forsvarsværker, der laa til venstre i det tyrkiske Forsvarssystem. Derefter skulde der rettes et Stød lige mod Vest langs Jernbanen. Angrebet skred hurtigt og planmæssigt frem. Inden Aften var Stillingerne ved Sheria erobret. Englænderne var rykket 15 km frem og havde taget de tyrkiske Forsvarsværker paa en Front af 11—12 km. De Kampe, 53. Div.,

Kamelkorpset og Kavalerikolonnen havde leveret i Dagene den 2.—6. November, tiltrak og udmattede de tyrkiske Reserver og beredte Vejen for det heldige Udfald af Angrebet paa Sheria.

Bombardementet paa Gaza var imidlertid blevet fortsat, og der var givet Ordre til at foretage et nyt Angreb Natten mellem den 6. og 7. November. I Løbet af den 6. opdagede engelske Flyvere en Del Troppebevægelser paa Vejene nord for Gaza, hvilke blev beskudt af Artilleriet; men der var intet Tegn paa, at Tyrkerne havde til Hensigt at evakuere Gaza.

Det første Angreb paa højre Fløj mødte dog kun ringe Modstand, og snart indløb Melding om, at Tyrkerne var borte, og tidligt om Morgenen den 7. November besatte Englænderne de nordlige og østlige Forsvarsværker ved Gaza, medens det tyrkiske Arrièregardeartilleri vedligeholdt Beskydningen af Byen og Ali Muntar, til det blev mørkt. Saasnart det var konstateret, at Tyrkerne havde rømmet Byen, blev Forfølgningen strax iværksat langs Kysten. I Løbet af Eftermiddagen blev Tel el Sheria erobret efter en heftig Kamp. Paa den engelske højre Fløj ved Hebron Vejen var Situationen uforandret den 7. November.

Den 8. November fortsattes Fremrykningen, og Interessen samlede sig særligt om Forsøget paa at afskære de tyrkiske Bagtropper, hvilket dog ikke lykkedes.

Af Flyvernes Meldinger fremgik det, at Tyrkernes Tilbagetog foregik i stor Uorden, og at de næppe kunde yde nogen kraftig Modstand, hvis der blev indledet en energisk Forfølgning.

Den 9. November gik Englænderne derfor over til en direkte Forfølgning med saa mange Tropper, der kunde samles saa langt fra Jernbaneetappestationerne. Vanskelighe-

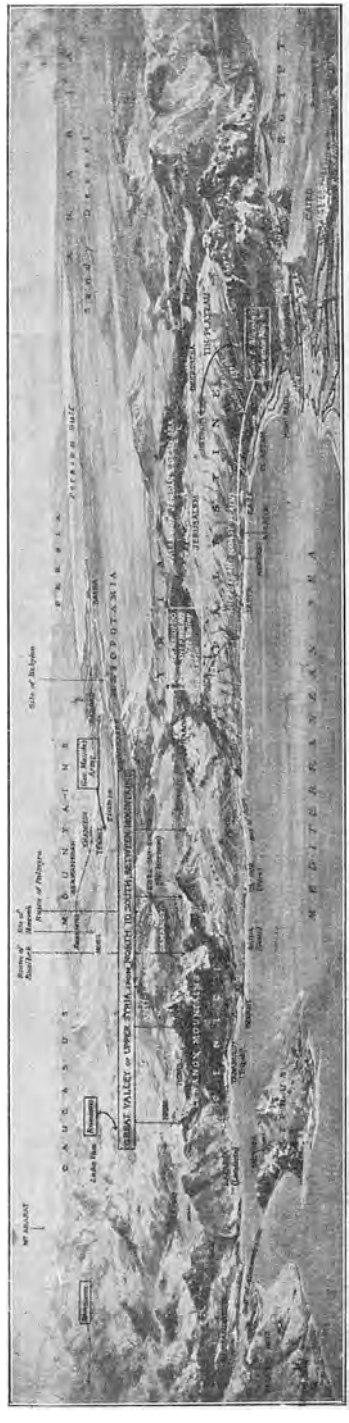

Perspektiv Skitse over hele *Palæstina, Syrien* og *Mesopotamien* med Angivelse af Retningerne for General Allenbys og General Maudes Angreb i 1917.

den laa her i at skaffe tilstrækkelige Mængder Proviant og Vand. Da den tyrkiske Styrke, der var trukket tilbage mod *Hebron*, var stærkt medtaget, kunde den næppe true den engelske Fremrykning, hvis Maal var Forbindelsesstationen mellem Jerusalem—Jaffa Jernbanen og Beersheba Banen. Naar denne Station var i Englændernes Besiddelse vilde Tyrkerne være splittet i 2 Dele med meget vanskelige Forbindelseslinier.

En Brønd i Beersheba ødelagt af Tyrkerne, forinden deres Flugt fra Byen den 1. November 1917.

Operationerne den 10.–11. November viste, at Tyrkernes Modstand langs *Wadi Sukereir* var i Stigning. Man anslog Tyrkernes Styrke til ca. 15,000 Mand, og det var aabenbart, at den tyrkiske Hær vilde gøre et sidste Forsøg paa at standse Englændernes Fremrykning mod den nævnte vigtige Station.

Under disse Omstændigheder var de engelske Fremskridt den 10.—11. kun smaa. Tropperne led stærkt af Tørst, og der var store Vanskeligheder med at fremskaffe Forsyninger; men den 11. November naaede Englænderne dog frem til Stillinger, der var gunstige for Angrebet, som efter omhyggelige Forberedelser den 12. skulde begynde den 13. November. Englænderne stod nu 55 km nord for Jernbaneforbindelserne, og Transporterne frem til Tropperne var uhyre vanskelige, men det lykkedes dog at faa 2 svære Batterier frem.

Situationen den 13. om Morgenen var nu den, at Tyrkernes hele Styrke, c. 20,000 Mand, stod splittet over en 35 km bred Front fra *El Kubeibeh* mod Nord til *Beit Jibrin* mod Syd. Den højre Halvdel gik c. 8 km vest

Ørkenbane med Etappestation, som Tyrkerne har anlagt under Krigen. Paa Bakken et tysk-tyrkisk Lazaret.

for og omtrent parallelt med Jernbanen til *Ramleh*. Den tyrkiske højre Fløj var svag og næsten omgaaet, takket være Englændernes hurtige Fremrykning langs Kysten, hvor beredne Tropper allerede den 12. naaede Wadi Sukereirs Udløb, og andre Tropper besatte *Burkah* og *Esdud*.

Det Terrain, over hvilket Englænderne skulde angribe, er aabent og bølgeformet, med smaa Landsbyer, omgivet af Lermure. Det stærkeste Parti, hvori Tyrkerne ydede den kraftigste Modstand imod den omgaaende Bevægelse fra Nord og Vest, dannedes af Linien *Katrak* og *Wadi Surar*.

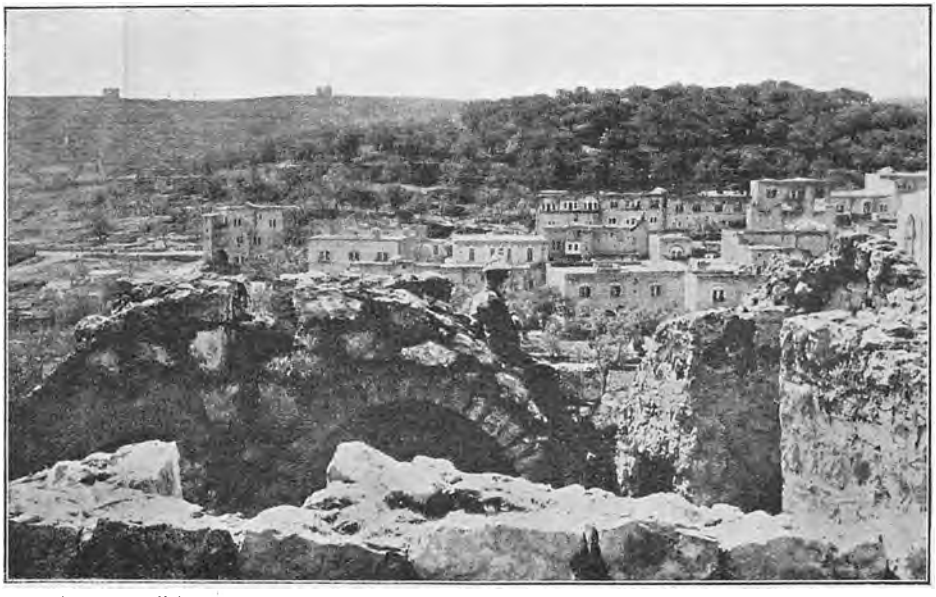

Udsigt over *Hebron*. Paa den skovklædte Højde i Baggrunden havde David i sin Tid en befæstet Lejr.

Erobringen af Afsnittet omkring Burkah, der udførtes af 53. Div. den 11. November, blev paa virksomste Maade understøttet af et flot udført Angreb af de beredne Tropper, der i Galop passerede Sletten under heftig fjendtlig Ild og omgik Tyrkernes Stilling fra Nord. Derefter aftog Tyrkernes Modstand, og henimod Aften trak deres Styrker sig tilbage mod Øst og Nord. Tidligt paa Dagen *den 14. November* blev den vigtige Jernbanestation besat af Englænderne. Den tyrkiske Hær var nu sprængt i 2 Dele, der i Uorden trak sig tilbage dels mod Nord, dels mod Øst.

I Løbet af 15 Dage var Englænderne rykket c. 100 km frem paa den vestlige og c. 65 km paa den østlige Fløj under stadig Kamp med en tyrkisk Hær paa 9 Inf.- og 1 Kav.-Div., der oprindeligt stod i stærke forberedte Stillinger, og havde bibragt den Tab, der beløb sig til c. $^2/_3$ af den oprindelige Styrke. Englænderne tog c. 9000 Fanger, 80 Kanoner, c. 100 Mitrailleuser og store Mængder Ammunition og Materiel.

Efter Besættelsen af Forbindelsesstationen fortsatte Englænderne Fremrykningen og naaede efter nogle mindre Kampe *Ramleh* og *Ludd* den 15. om Aftenen, og den 16. blev *Jaffa* besat uden Modstand.

Anlægget af Jernbanen var blevet fremmet saa meget som muligt, og man havde benyttet enhver Lejlighed til at ilandsætte Materiel paa flere Steder af Kysten; men Troppernes Fremskridt var sket saa overraskende hurtigt, at det var nødvendigt at standse noget, for at de nødvendige Jernbaneanlæg kunde blive udført. Imidlertid maatte Englænderne for at kon-

En engelsk Kameltransportkolonne har været til Vanding i en Floddal.

solidere deres Stilling paa Sletten, søge at komme i Besiddelse af den eneste brugbare Vej, der gennemskærer Judæa Bjergkæden fra Nord til Syd, nemlig fra *Nablus* til *Jerusalem,* inden Tyrkerne kunde organisere et Forsvar i det defiléagtige og vejfattige Terrain.

Fra Vestsiden af Judæa Bjergkæde strækker en Række Udløbere sig i Retning Øst til Vest, adskilte ved snævre Dale. Disse Bjerge er paa de fleste Steder stejle, nøgne og stenede, og her og der findes bratte Afgrunde. Mellem Hovedkæden og Slettelandet ved Kysten ligger de lave Højder, der kaldes *Shephelah.*

Paa den Front, Englænderne skulde angribe, fører kun én god Landevej fra Jerusalem til Jaffa, og paa en Strækning af c. 6 km ved *Bab el Wad* passerer denne Vej et snævert Pas, hvor Tyrkerne havde ødelagt Vejen flere Steder. De andre Veje er kun Stier paa Siden af Højderne eller op ad de spærrede Dalbunde. Overalt var der kun Vand i ringe Mængde.

Den 17. November begyndte Territorials Fremmarchen fra *Ramleh* over *Beit ur el Tahta* mod *Bireh,* medens Linieinfanteriet først den 19. rykkede frem i 2 Grupper. En Kolonne fulgte Hovedvejen til *Kuryet el Enab*, der erobredes efter en haard Kamp den 20., og samme Dag standsedes Territorials af stærk tyrkisk Modstand ved *Beitunia* c. 7 km fra Jerusalem-Nablus Vejen. En anden Kolonne gik frem over *Beit Likia*, og Bevægelserne, der — for at undgaa Kampe lige i Nærheden af den hellige Stad — havde *Bireh* til Maal, dækkedes i højre Flanke af australsk Kavaleri.

Engelske beredne Tropper indretter en Bivuak.

Den 21. avancerede Infanteriet ad en Sti fra Kuryet el Enab henimod Bireh. Vejen var impassabel for Køretøjer og blev holdt under kraftig Beskydning af Tyrkerne; men ved Aftentid var dog Højdedraget omkring *Neby Samwil* i Englændernes Besiddelse, og en mindre Afdeling, der demonstrerede et Angreb langs Hovedvejen til Jerusalem, naaede c. 5 km øst for *Kuryet el Enab.* De Stillinger, Englænderne naaede den 21. om Aftenen, markerer Grænserne for deres Fremskridt under deres første Forsøg paa at naa frem til Hovedvejen nord for Jerusalem.

Paa den nordlige Fløj blev Territorials haardt trængt og maatte vige til henimod *Beit ur el Foka*, og den 22. rettede Tyrkerne 2 Modangreb mod Neby Samwil Højderne, hvilke dog blev slaaet tilbage.

Den 23. og 24. foretog Englænderne nye Angreb paa de tyrkiske Stillinger vest for Landevejen; men Tyrkerne havde faaet Forstærkninger og kunde støtte Infanteriet med Artilleri, medens det engelske Artilleri ikke

kunde bringes frem. Begge Angreb mislykkedes derfor, og det blev klart, at der maatte foretages større Forberedelser og Omplaceringer, før man kunde haabe paa at drive Tyrkerne bort.

Skønt det ikke var lykkedes Englænderne strax at naa de endelige Maal, havde de dog opnaaet betydelige Resultater. De snævre Pas fra Sletten mod Vest til Højdedraget paa Judæa Bjergkæde var kun sjældent blevet erobret og havde vist sig skæbnesvangre for mangen en fremrykkende Hær. Hvis Forsøget ikke var blevet foretaget strax, eller hvis det var ført med mindre Kraft, vilde Tyrkerne have vundet Tid til at reorganisere Forsvaret i Passene længere mod Vest, og en Erobring af Højdedraget vilde da have været en meget vanskelig Opgave. Nu havde man vundet saadanne Fordele, at Forberedelserne til det endelige Angreb kunde foretages med Udsigt til Held.

Den 4. December var Afløsningen tilendebragt, og Englænderne holdt Linien *Beit ur el Tahta—Neby Samwil* Højderne. Alle Anstrængelser fra tyrkisk Side paa at tilbageerobre disse Højder blev afslaaet med store Tab.

Begunstiget af godt Vejr skred Forberedelserne til et nyt Fremstød mod de tyrkiske Stil-

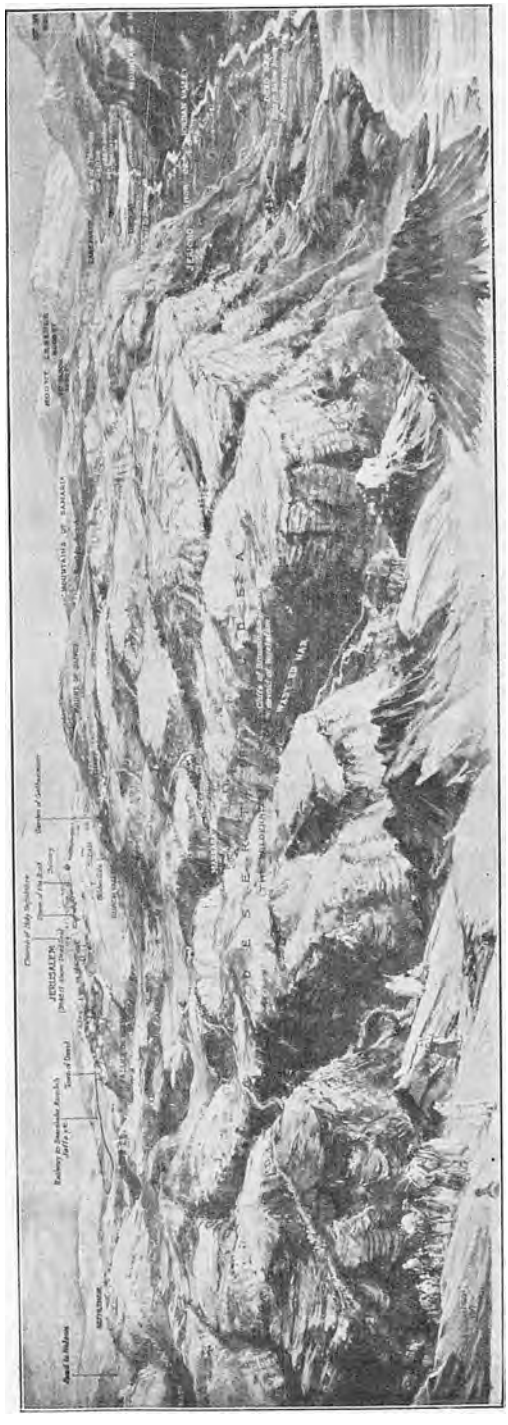

Perspektiv Skitse over *Judæa Højsletten.* Yderst til højre *Jordan Floden* og *det Døde Hav.*

linger vest og syd for Jerusalem godt frem. Vejene blev udbedret, saaledes at Artilleriet kunde føres frem. Der blev ogsaa truffet Foranstaltninger til Fremskaffelsen af Vand.

Angrebet skulde finde Sted den 8. December 1917. Wallisiske Tropper i Forbindelse med 1. Kavaleriregiment var den 4. rykket frem fra Stillinger for Beersheba langs Hebron—Jerusalem Vejen. De havde Ordre til at naa frem til Egnen nord for *Bethlehem* den 7.; men ingen Troppeafdeling maatte rykke ind i Jerusalem under denne Operation.

Tyrkiske Parlamentærer viser det hvide Flag foran de engelske Linier *den 9. December 1917.*

Den 7. skiftede Vejret, og i 3 Dage regnede det næsten uafbrudt. Over Højderne laa en tæt Taage, der umuliggjorde Observationer fra Luften og Signalering. Regnen havde en endnu alvorligere Virkning, idet den var ved at kuldkaste de Foranstaltninger, Englænderne havde truffet for at fremskaffe Forsyninger, thi Vejene blev næsten ufarbare for mekaniske Transportmidler og Kameler. I Løbet af Natten til den 8. var Tropperne placerede, og ved Daggry begyndte Angrebet, der gik støt fremad, selv om Fremskridtene over de stejle Klippesider og de dybe Dale og under en betydelig fjendtlig Modstand var smaa. Endvidere kunde Artilleriet ikke vinde frem med Infanteriet. Men henimod Middag havde dog Londonerregimentet tilbagelagt c. 4 km og svingede derpaa mod Nordøst for at erobre Nablus Vejen, medens Territorials, der havde erobret *Beit Iksa* Højen, gjorde klar til yderligere Fremrykning.

Imidlertid var den højre Kolonne blevet noget forsinket syd for Jerusalem, og dette bevirkede, at Englænderne først den næste Dag kunde fortsætte den almindelige Fremrykning. Da Natten faldt paa, strakte de engelske Linier sig fra *Neby Samwil* over *Lifta* til et Punkt c. 3 km vest for Jerusalem og derfra mod Øst. Alle de tyrkiske Forsvarsværker vest

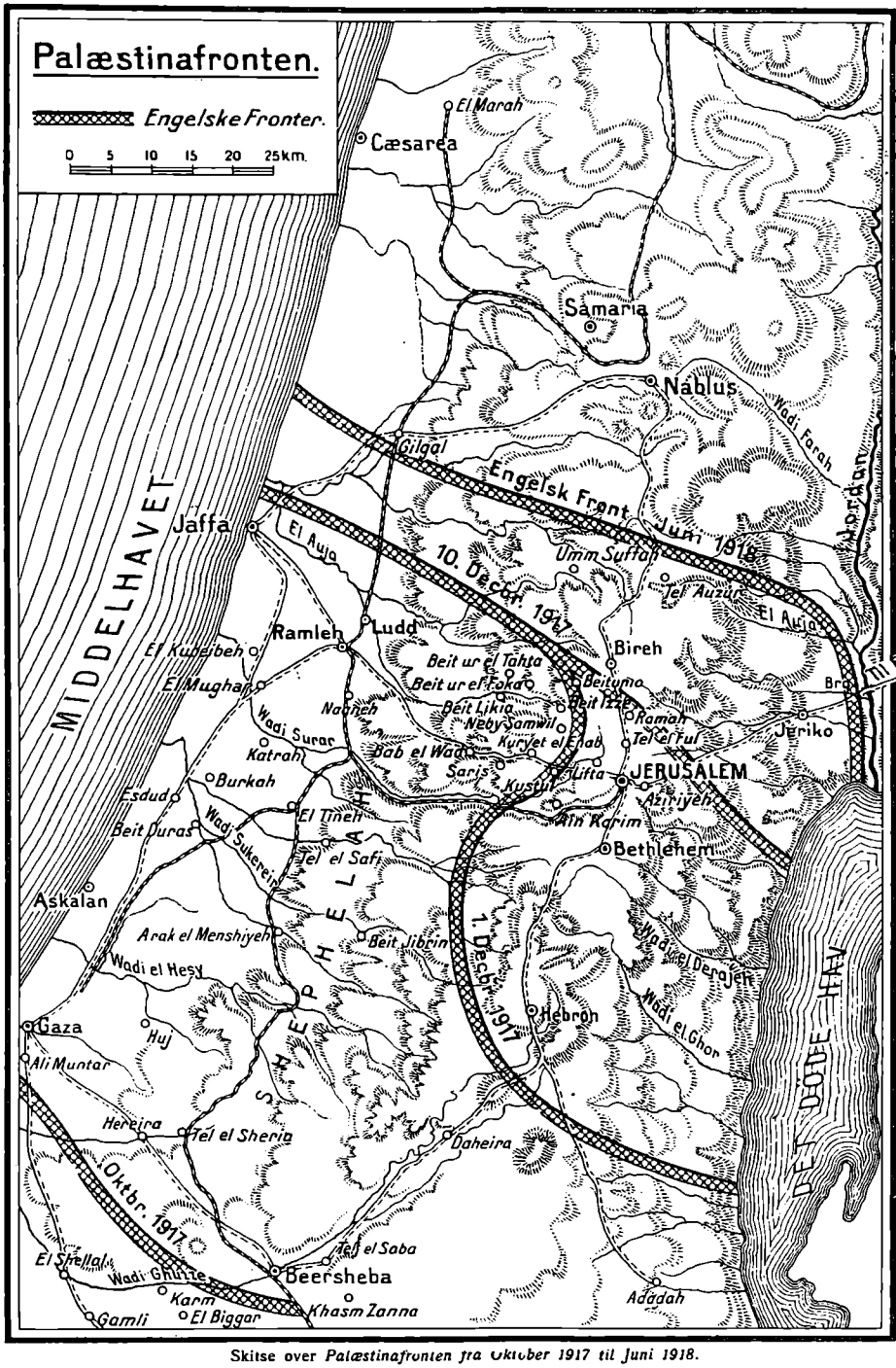

Skitse over *Palæstinafronten fra Oktober 1917 til Juni 1918.*

General *Allenby* modtager *i Jerusalem* Byens Ældste.

og nord for Jerusalem var erobrede, og de engelske Tropper var kun i kort Afstand fra Nablus Vejen.

Den 9. December om Morgenen fortsattes Marchen. Tyrkerne havde i Nattens Løb trukket sig tilbage, og London- og Territorialtropper besatte en Linie tvers over Nablus Vejen c. 8 km nord for Jerusalem, medens wallisiske Afdelinger indtog en Stilling øst for Jerusalem tvers over Vejen til Jeriko.

Dermed var Jerusalem isoleret, og *ved Middagstid 9. December kom den tyrkiske Parlamentær og overgav Byen.*

Ved Operationerne *fra den 31. Oktober til den 9. December* tog Englænderne c. 12,000 Fanger, c. 100 Kanoner, mange Maskingeværer, 20 Millioner Geværpatroner og 250,000 Granater. Over 20 Aeroplaner blev enten erobret eller brændt.

Den 11. December holdt General Allenby sit officielle Indtog i den hellige Stad.

De nærmere Omstændigheder ved Jerusalems Erobring faar man et godt Indtryk af gennem følgende Korrespondance fra *Mr. Massey* til et engelsk Blad:

Fire Aarhundreders ottomanisk Herredømme over Kristnes og Jøders hellige By og Muhamedanernes „Helligdom" er endt. Det „gyldne" Jerusalem er befriet. Den hellige By er bleven fravristet Tyrkerne; men skønt der stod et forbitret Vaabengny udenom, blev ingen britisk Kugle eller Granat rettet mod dens Mure.

OLIEBJERGET I JERUSALEM SET FRA GETHSEMANE HAVE.

JULEDAG I BETHLEHEM. Romersk katolsk Procession til Fødselskirken.

Udsigt over *Jerusalems snedækte Tage.* I Baggrunden ses *Oliebjærget.*

En epokegørende Sejr er bleven vundet, uden at saa meget som en Sten er bleven ridset eller en Tomme Jord beskadiget. De hellige Mindesmærker vil gaa over til kommende Slægter, urørte af den britiske Armé. Under ingen af de 17 Erobringer, Jerusalem tidligere har oplevet, er den kommet fuldstændig uskadt ud af Begivenhederne, og det er den britiske Hærs Ære, at dette, det mest ærefrygtindgydende Sted paa Jorden, er gaaet i den Grad urørt ud af denne sidste Ildprøve, at end ikke en Partikel af det ældgamle Støv er bleven forstyrret."

„Det var General *Allenbys* Strategi og hans Armés Tapperhed, der tvang Tyrkerne til at gaa tilbage. Der var ingen Gentagelse af de Kampe om Stadens Mure, som har kendetegnet tidligere Epoker i dens Historie. Ingen britisk Kanon var at se indenfor en betydelig Afstand fra Murene. Det tyrkiske Artilleri fyrede fra Stillinger, der laa klods op ad Byen. Fjendtlige Kanoner tordnede fra Oliebjerget; men det eneste, Stadens Indbyggere mærkede til de engelske Batterier, var Kanonernes utydelige Brummen, som Vinden bar did fra det fjerne."

„Englænderne havde ventet paa denne begivenhedsrige Dag med Taalmodighed; for de vidste, at den vilde komme. Nogle af deres Tropper — fra England, Skotland, Irland, Wales, Australien og New-Zealand — havde i de sidste fjorten Dage kunnet se Jerusalem fra Højene langt borte. De er stolte over at have taget Del i denne glimrende Sejr, og de Strabadser, de har maattet døje for at opnaa dette store Resultat, regner de for intet."

„General Allenbys officielle Indtog i Jerusalem sammen med sin Stab og Cheferne for de deltagende franske og italienske Tropper formede sig som en Ceremoni, der var den Sag, de kæmper for, fuldt værdig. Paa dette for Christenheden saa hellige Sted, hvorfra Frelserens Lære om Fred paa Jorden og Velbehag mellem Menneskene spredtes over Jorden, var der intet glimrende militært Skuespil, intet Optog med Udfoldelsen af en sejrrig Armés Pomp og Pragt. Overgeneralen, omgivet af sin faatallige Stab og en Vagt af allierede Tropper paa i

Vejen fra Jerusalem til Ramleh.

alt 150 Mand, oplæste under en stilfærdig Ceremoni en Proklamation til Beboerne, havde et Møde med Byens Notabiliteter og Overhovederne for de forskellige religiøse Samfund, — og dermed var det officielle Indtog forbi. Ingen tordnende Saluter, der kunde forkynde for al Verden den sjælegribende Begivenhed, som vil faa sin Plads i dens Krønike for alle Tider. Ingen Flag blev hejste, — og der var intet fjendtligt Flag at hale ned. Kun en kort Marche af de faa allierede Tropper til Kvarteret paa *Zions Bjerg* inde i Byen, 200 Yards fra Murene, og tilbage igen. Ceremonien var fuld af simpel Værdighed. Den var ogsaa fuld af Betydning."

„Det var en rent militær Akt med et Minimum af militær Udfoldelse; men dens Betydning gik ikke Indbyggerne uænset forbi. De saa i den Afslutningen paa det gamle „Regime" og Begyndelsen til en ny Ærа med Frihed og Ret for

Engelsk Bivuak paa *Zions Bjerg*.

alle Klasser og alle Trosbekendelser. Ingen Klokker ringede fra de antike Taarne. Ingen Præst stod frem og udviklede Dagens aandelige Betydning for Mængden, — men i Hjertets Dyb paa de Mennesker, der hænger ved Jerusalem med den dybeste Ærefrygt og Fromhed, flammede der en uskrømtet Glæde over, at den gamle Orden havde veget Pladsen for en ny. Der behøvedes ingen stor Parade af Tropperne for at give Folket Forstaaelsen af, at det nye Regeringssystem støttede sig paa Styrke. Dét var der Bevis nok for i de Kampe, der havde staaet paa Højene og i de dybtskaarne Dale og Kløfter i Nærheden af den hellige By. Den fuldstændige Mangel paa Udfoldelsen af et Triumftogs Sejrspragt og den strænge

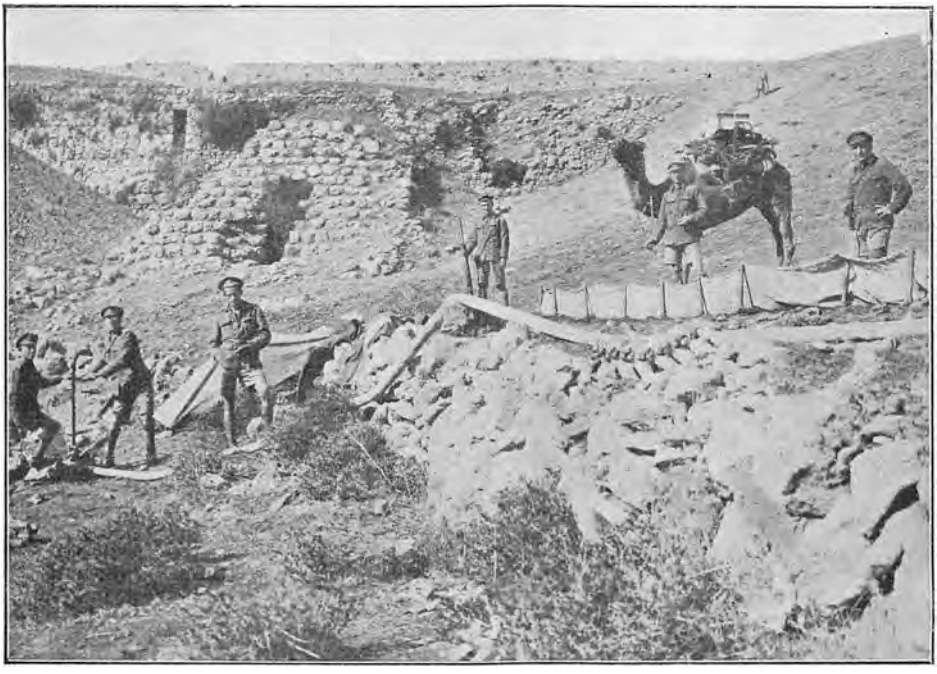

Kilde ved *Salomons Dam*, hvor engelske Tropper henter Vand.

Hensyntagen til Finfølelsen hos alle Trosbekendelser fortalte mere veltalende end noget Ord eller ydre Glimmer, at Tyranniets og Undertrykkelsens Regimente var til Ende med Tyrkernes Forsvinden."

„*Den 8. December* om Aftenen var de engelske Tropper rykkede saa langt frem mod Tyrkernes forskansede Stillinger, at det var aabenbart, at Fjenden meget snart maatte trække sig tilbage nord og øst for Byen, uagtet Tyrkerne havde Forstærkninger paa Marche ad Landevejen til Jeriko, — et sidste desperat Forsøg paa at forhindre, at Staden skulde gaa ud af deres Besiddelse."

„Englænderne slappede ikke deres Pression et Øjeblik, og tidligt om Morgenen *den 9. December* troede deres Generaler, at Befrielsen af Jerusalem var umiddelbart forestaaende. Ogsaa Folket selv mente, at Befrielsens Time var kommen, og i næsten hvert andet Hus i Jerusalem opsendtes der Bønner til den Almægtige, at de britiske Tropper maatte sejre."

„Kl. 8 om Morgenen kom Jerusalems Borgmester og Chefen for Politiet ud under et Parlamentærflag. Borgmesteren, der beklæder sin betroede borgerlige

Stilling i Kraft af den Omstændighed, at han er et Medlem af Familien *Husseing*, der besidder Beviser for sin direkte Nedstamning fra *Muhamed* gennem Profetens Datter, tilbød at overgive Byen. Ved Middagstid blev den formelle Overgivelse arrangeret."

„I de 4 Timer, der gik mellem Tilbudet om Overgivelse og selve Overgivelsen, stod der en hidsig Kamp udenfor Jerusalem, hvor Tyrkerne satte sig mere haardnakket til Modværge end i nogen foregaaende Periode under alle disse Operationer. De mødte Bajonet med Bajonet. Londoner Tropper blev sendte nord om Byen, og da de brød frem fra Passet, blev de angrebne med stort Raseri af Tyr-

Parti fra *Jordans* Flod.

kerne, der stod i en Linie langs Bakkekammen og overdængede dem med en voldsom Ild fra *Oliebjerget*."

Londonerne stormede Oliebjerget med et glimrende Bajonetangreb, og ved Middagstid var Tyrkerne drevne saa langt tilbage, at Englænderne havde sat sig fast over hele Terrainet 7000 Yards nord for Bymurene. Tropper fra Wales, der opererede fra Syd og Øst, drev Tyrkerne ud ad *Jeriko* Vejen. Saadan var den militære Situation *den 9.* om Middagen.

„I Jerusalems Forstæder strømmede Folk fra Husene ud paa Gaden og bragte General Allenbys Repræsentanter deres jublende Velkomsthilsen. De klappede i Hænderne, og gamle Koner og unge Piger kastede Blomster og Palmegrene paa Vejen."

„Overgivelsesceremonien selv var snart besørget. Generalen gav Borgmesteren sine Instruxer med Hensyn til Ordenens Opretholdelse, og der blev stillet Vagt ved de offentlige Bygninger udenfor Byen. Men ingen engelsk Soldat gik indenfor Murene den Dag. Skjønt Lyden af Kanontordenen knap nok var forstummet, følte Befolkningen sig tryg og lykkelig."

Engelske Tropper rykker ind *i Jerusalem.*

General Allenbys højtidelige Indtog i den hellige Stad den 11. December 1917.

„*Den 10.* blev Tyrken jaget længere mod Nord og Øst. Iøvrigt forblev Situationen uforandret til *den 11.*, da Overgeneralen holdt sit officielle Indtog i Jerusalem. Mr. *Massey* siger i et Telegram till London Pressen, at han tvivler om, at nogen Englænder, hvis han havde overværet det uforglemmelige Øjeblik og været Vidne til, at den sejrrige Chef for Arméen i Palæstina holdt sit værdige Indtog, kunde have ladet være at føle Stolthed og stærk Bevægelse eller kunde undgaa at blive greben af Befolkningens frie og spontane Tilkendegivelse af Glæde og Jubel — denne Befolkning, som nu efter 3 Aars Krig erkender, at alle Racer

og alle Trosbekendelser har vundet Frihed for stedse ved Englændernes Erobring af Jerusalem. Det var denne Følelse og denne Erkendelse, der gav sig Udslag i det hjertegribende Velkommen, den bød den britiske Overgeneral."

„Det var en „malerisk" Trængsel. Fra Udkanten af Jerusalem var *Jaffa* Vejen overfyldt af Folk, der strømmede vestpaa for at hilse den sejrrige General. Mørktklædte unge Mennesker af alle Nationaliteter, derunder indbefattede Armeniere og Grækere, stod Side om Side med Musselmænd, der var klædte i Orientens mere straalende Farver. Turbanens Fremhersken i Gaderne bidrog til at oplive Scenen. Mange Muhamedanere deltog højlydt i Velkomstraabene, og deres Ansigter straalede af Glæde, da Generalen kom."

„Husenes flade Tage og Balkoner var tæt besatte af Mennesker, der raabte et hjerteligt Velkommen. Men det var i Gaderne, hvor den kosmopolitiske Mængde var samlet, at man fik det mest usminkede Indtryk af den Følelse, der havde grebet alle Befolkningens Lag og Klasser. Man hørte Raab som „Bravo" og „Hurra" fra Folk, som rimeligvis aldrig før havde udtalt disse Ord. At der ikke var noget kunstigt eller lavet i disse Tilkendegivelser, var øjensynligt. Tæt ved Jaffa Porten var der for Exempel 3 gamle Muhamedanere, som græd af Glæde."

„General Allenby betraadte Jerusalem til Fods. Udenfor Jaffa Porten blev han modtaget af Militærguvernøren og en Æresgarde, bestaaende af Soldater, der har taget deres fulde Del i Felttoget. Til højre for Porten stod de, Mænd fra engelske, skotske, irske og walisiske Grevskaber. Lige overfor dem stod der 50 Mand til Fods, Repræsentanter for Australiens og New-Zealands Dragoner, der har deltaget i Krigen i Sinai Ørken og Palæstina, næsten siden Krigen brød ud. Indenfor Murene stod der 20 franske og 20 italienske Soldater fra de Afdelinger, deres respektive Lande har sendt for at tage Del i Operationerne i Palæstina."

Tæt ved Jaffa Porten, hvis Jerndøre kun meget sjældent aabnes, ses det brede Hul i Muren, der blev brudt i Anledning af *Kejser Wilhelms* Indtog i Jerusalem i 1898. Det blev ikke taget i Brug ved denne historiske Lejlighed. General Allenby gik ind gennem den antike Port, som Araberne kalder „Vennen". Nedenfor Murene stod Mængden tættere sammenstuvet i de snævre Gader end udenfor."

„Overgeneralen havde paa sin højre Side Chefen for de franske Tropper og til venstre Chefen for de italienske. Bagefter dem fulgte den italienske, franske og amerikanske Militærattaché og nogle Medlemmer af Generalstaben. Æresvagten sluttede op og marcherede bagefter. Processionen svingede til højre henimod *Zions Bjerg* og gjorde Holdt ved *Al Kala Citadellet.*"

„Paa Trappetrinene ved Foden af *Davids Taarn* — der endnu ligger paa samme Sted som, den Gang Christus færdedes i Jerusalem — blev Proklamationen til Stadens Indbyggere læst op i Overværelse af General Allenby og mange af Byens Notabiliteter. Proklamationen lovede, at alle Personer skulde blive i Stand til at udføre deres lovlige Forretninger uden Indblanding, og at alle indviede Bygninger, Steder, milde Stiftelser eller sædvanlige Bedepladser for Christne, Jøder eller Muhamedanere vilde blive opretholdte og beskyttede. Den gjorde øjensynligt et dybt Indtryk paa Befolkningen."

„Processionen drog derefter videre, op ad *Zions Gaden* til Kasernepladsen, hvor General Allenby modtog Byens Spidser og Overhovederne for de religiøse Samfund. Borgmesteren og Mufti'en — den Sidstnævnte er ligeledes et Medlem af Husseing-Slægten — blev forestillede og ligeledes Sheikerne fra *Omar* og *Aksa Moskéerne* samt Medlemmer af gamle, muhamedanske Familier, hvis Stam-

tavle kan føres mange Aarhundreder tilbage. Patriarkerne for de romerske, græsk-orthodoxe og armeniske Kirker havde faaet Ordre af Tyrkerne til at forlade Jerusalem; men deres Repræsentanter blev præsenterede for General Allenby saa vel som Overhovederne for de jødiske Komitéer og for den syriske og græsk-katholske Kirke, den abyssiniske Biskop og en Repræsentant for den engelske Kirke. Sidstnævnte varetager næsten alle de krigsførende Landes kirkelige Interesser og er en meget optaget Mand."

„Da Præsentationen var forbi, vendte Processionen tilbage til Jaffa Porten, og General Allenby forlod Jerusalem. Saaledes endte en simpel og imponerende Ceremoni, hvis Virkninger vil blive vidtrækkende."

„Mr. Massey fortæller et Par personlige Oplevelser fra sit Ophold indenfor Jerusalems Mure, der tjener til at vise den dybe Følelse af Taknemlighed blandt

Parti fra *Jaffa*. *Klokketaarnet* i Midten. *Raadhuset* tilhøjre.

Beboerne over, at det tyrkiske Regimente var bragt til Ende. Han spaserede i *Davids Gaden*, da en jødisk Kvinde, der saa, at han var Englænder, kom hen til ham og sagde: „Vi har bedt til, at denne Dag maatte komme. I Dag vil vi synge „God save our gracious King". Vi har sultet; men nu er vi fri." Kvinden slog sine korslagte Arme mod sit Bryst, mens hun talte, og hun gentog: „Dette er vor Befrielses Dag."

„Paa sin Vandring gennem Byen betragtede Mr. Massey med Beundring *Omars Moské* — eller „Domkirken paa Klippen" —, det Sted, der næst efter Mekka holdes for det helligste i den muhamedanske Verden. I „den hellige Grav"s Kirke var Præsterne glade over at vise en Englænder Helligdommen, og hans Erfaringer i Jerusalem bekræftede helt igennem, at Jerusalem nu rummer en lykkeligere Befolkning end paa noget Tidspunkt i Mands Minde."

„Man erfarer nu, at Tyrkerne blev taget fuldstændigt ved Overrumpling ved de engelske Sejre ved *Beersheba* og *Gaza*. Efter den sidstnævnte Bys Fald blev de meget bange for Jerusalem. *Den 10. November* ankom der Officerer fra *Hebron*,

medbringende de militære Arkiver. Den 12. aflagde *Enver Pasha* et Besøg i Jerusalem og drog videre til Hebron. Da han kom tilbage herfra, hed det sig, at Jerusalem skulde rømmes. Nogle af Beboerne blev sendt bort, og andre fik Besked om at holde sig klar. *Den 16.* blev der taget en ny Beslutning, og nu skulde Jerusalem forsvares til den sidste Blodsdraabe. Der ankom endnu flere tyske Officerer og mange tekniske Afdelinger til den tyrkiske Armé."

„I Krigens Løb er der foregaaet en Del Henrettelser i Jerusalem. Forud for det første Slag blev Muftien i denne By og hans Søn førte til Jerusalem. Muftien er Kadiens Raadgiver i religiøs Ret. Han blev hængt i en af Galgerne, der er rejst tæt ved Jaffa Porten, og hans Søn blev skudt. Tyrkerne indrettede deres Hovedkvarter i Notre Dame Hospitalet, og før de fortrak, sendte de alt Bohavet i dette franske, religiøse Institut bort. For en 14 Dages Tid siden gav General *von Falkenhayn* Ordre til, at alle Amerikanere skulde fjernes fra Jerusalem; men de tyrkiske Læger, som havde set det fortrinlige Arbejde, der blev gjort i det amerikanske Hospital, protesterede og forlangte, at den amerikanske Lægestab skulde blive. Deres Protest blev taget til Følge; men 2 Dage før Overgivelsen af Byen blev adskillige Amerikanere førte bort."

— — —

„De sidste Kampe, der gik forud for Jerusalems Befrielse, var helt igennem yderst skarpe. Aldrig har Troppernes militære Egenskaber været stillede paa en haardere Prøve end under dette store Slag om den hellige Stad. En Armé, som har udholdt et Ørkenfelttogs Strabadser og med Munterhed bevaret sin ubetvingelige Aand under Hede, Tørst og Sandstorme, befandt sig pludseligt i en Bjergegn, hvor Nætterne er forbistret kolde. Og det værste af det hele var, at Vejret var paa Tyrkernes Side."

„Netop som Operationerne for at indtage Stillingen forud for Angrebet begyndte, gav det sig nemlig til at øse Vande ned paa den ubarmhjertigste Maade. Officerer og Menige, alle Mand var gennemblødte til Skindet. Den eneste Vej, der var, blev forvandlet til et Morads, saa at Artilleriets Bevægelser næsten umuliggjordes. Transporter strandede paa øde Øer, og Kamelerne kunde ikke staa fast paa Benene, men gled bestandigt, skønt de gode Dyr gjorde deres bedste og bevarede deres overlegne Mine. Det var en drøj Tur; men Troppernes Humør stod paa Højde med det Maal, de stræbte efter at naa."

„Trods Mudder, Regn og Taage slog Englænderne de bedste tyrkiske Tropper, — Soldater, der var formerede i Stormkompagnier med Staalhjelme og al den nyeste Krigsmaling, Tyskland har paa Lager."

„Resultatet var i Sandhed glimrende. Englænderne udførte, hvad Fjenden havde anset for umuligt, og de engelske Boys var de lykkeligste og gladeste Tropper i hele den vide Verden. Det Land, som Slaget gik hen over, er yderst vanskeligt at operere i. Der er næppe en Kvadratalen, der er flad. Det er en evindelig Rækkefølge af Høje og Dale, alle tæt besatte med Krat, og op og ned gaar det ad stejle Skrænter, der vilde forbyde Adgang for alle Andre end de stærkeste og tapreste Mænd. Hver Top, der blev taget, var kronet med vel udførte Skyttegrave, spækkede med stærkt befæstede Punkter, Stillinger for Maskinskyts og med Kommunikationsgange bagud. Den ene Række Bakker efter den anden holdtes stærkt besat, og intet uden en vidunderlig fast Villie til at sejre satte Englænderne i Stand til at erobre dem."

„I Jerusalem fandt Englænderne 750 saarede Tyrker uden Lægemidler og praktisk talt uden Fødevarer."

Englændernes Stilling den 10. December var saa nær paa Jerusalem, at den maatte skydes længere mod Nord for fuldstændigt at sikre Byen mod eventuelle tyrkiske Angreb.

Den 20. December lykkedes det Englænderne at trænge c. 25 km frem paa venstre Fløj over *Jaffa,* til Floden *El Auja.*

Den 27. December foretog Tyrkerne med III. og XX. A.K. et fortvivlet Forsøg paa at tilbageerobre Jerusalem; men Angrebet blev heldigt afslaaet, og Englænderne trængte frem til *Bireh,* c. 25 km nord for Jerusalem, hvorfra det nordlige Terrain kunde beherskes.

Efter en Pause paa c. 6 Uger, i hvilken General Allenby traf Forberedelser til et nyt Angreb mod Nordøst over *Jeriko* til *Jordan* Floden, fortsattes Fremrykningen, og ved *Slutningen af Februar 1918* stod de engelske Tropper i en Linie fra Havet langs den vestlige *El Auja* over *Tell Auzur* langs den østlige *El Auja* til *Jordan* og derfra til det *Døde Hav. Hermed var Hovedforbindelsen mellem Jerusalem* og *Damascus i Englændernes Hænder.*

Derefter indtraf heftige Regnskyl, der hindrede yderligere Operationer.

Paa tyrkisk Side havde General *von Falkenhayn* faaet Overkommandoen efter General *Liman von Sanders,* og de betydelige tyske og tyrkiske Forstærkninger, der blev ført til Palæstina Fronten i Foraaret 1918, vidner om den Frygt, man paa tysk-tyrkisk Side nærede for Englændernes videre Fremtrængen mod Nord.

Jeriko Møllen, hvor en Del af de britiske Tropper gik over *El Auja.*

VII. Afsnit.

H. EWALD og E. GYLDENKRONE:

Krigen til Søs og i Luften.

Side 161—460.

INDHOLD.

Side

Kapitel IV. Søkrigsbegivenhederne i Nordsøen og tilgrænsende Farvande i Verdenskrigens første Aar 161

Kapitel V. Søkrigsoperationerne i Østersøen i Verdenskrigens to første Aar 267

Kapitel VI. Søkrigen i Middelhavet, Adriater-Havet samt Farvandene om Arabien 297

Italiens Indgriben i Krigen 297

Den italienske Flaade 301

Kapitel VII. Krigsbegivenheder i det Sorte Hav 1914—16 317

Kapitel VIII. Søkrigsbegivenhederne i Nordsøen og Atlanterhavet i Krigens andet Aar 329

Den danske Handelsflaades Krigsforlis i Tiden August 1914 til Januar 1915 369

Kapitel IX. Hjælpekrydserne „Möwe"s og „Geier"s Togter 372

Kapitel X. Slaget ved Jylland den 31. Maj—1. Juni 1916..... 392

Den engelske Eclaireringsstyrke..... 396

Den engelske Hovedstyrke 398

Den tyske Eclaireringsstyrke..... 399

Den tyske Hovedstyrke..... 400

Flaadernes Opmarche 404

2. Fase 412

3. Fase. Den engelske Hovedstyrke griber ind..... 422

Tabene i Kampen 435

Fortsættelse af Begivenhederne i Nordsøen og Atlanterhavet i 2. Krigsaar..... 441

Den danske Handelsflaades Krigsforlis i Aarene 1916 og 1917..... 450

Operationerne ved Flanderns Kyst i Krigens 2. Aar... 460

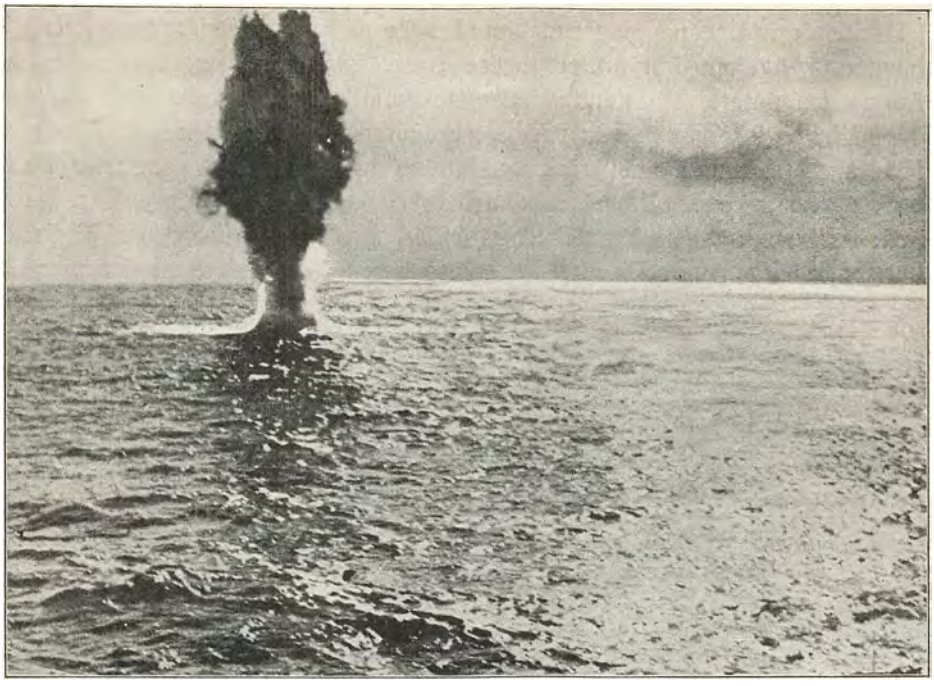

En tysk Mine, der af et engelsk Minestrygningsfartøj i Nordsøen er blevet slæbt op i Vandoverfladen, bringes til Explosion ved Beskydning. Ved Explosionen udvikles to meget høje og hurtig paa hinanden følgende Maximumstryk, hvoraf det første skyldes Sprængladningens momentane Detonation, det andet, der følger 1/20 Sec. efter, Gasarternes pludselige Udvidelse. Det første fremkalder en Gennemrystelse af den omgivende Vandmasse, det andet et Stød, og da Vandet ikke kan give efter i Siderne, bliver det slynget højt til Vejrs.

IV.

Søkrigsbegivenhederne i Nordsøen og tilgrænsende Farvande i Verdenskrigens første Aar.

VERDENSKRIGENS første Aar førte ikke til det forventede store Sammenstød i *Nordsøen* mellem den tyske *Hochseeflotte* og den engelske *Home Fleet* eller — som den efter Krigens Udbrud blev kaldt — *The Grand Fleet*, idet dennes Forhaabninger om, at den tyske Hovedstyrke skulde løbe ud og tilbyde den Kamp, ikke blev opfyldte, medens den paa sin Side ikke vovede at fremkalde Afgørelsen ved et voldsomt Fremstød mod *Helgolandsbugten.*

Helgoland blev den 2. August forladt af den civile Befolkning, der i Dampere førtes over til Fastlandet, medens de militære Myndigheder gjorde Fæstningen kampberedt og tog det tidligere saa mondæne Badested

i Besiddelse. Minespærringer etableredes for at spærre Adgangene til Krigshavnen, i hvilken 2 Flotiller Jagere og c. 20 Undervandsbaade den 5. August laa parate, afventende den engelske Flaades Angreb.

I *Kiel* og *Wilhelmshaven* var de kæmpemæssige Arbejder med Flaadens Klargøring derimod endnu ikke afsluttede, og den saa ofte omtalte Plan om et overraskende Angreb med de tyske Torpedofartøjer paa Kanalhavnene, før den engelske Flaade var mobiliseret, maatte opgives, fordi England begyndte Krigen med Flaaden i saa krigsberedt en Stand, som det normalt vilde have taget 4 Uger at bringe den op til.

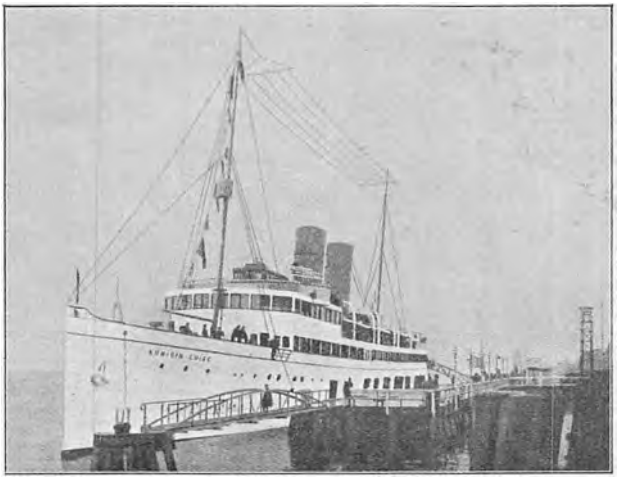

Den tyske Kystdamper *Königin Luise*, 2160 Tons, Fart 20 Knob, der, før Krigen var erklæret mellem England og Tyskland, var sendt ud fra *Cuxhaven* med flere hundrede Miner om Bord. Natten mellem den 4. og 5. August 1914 udlagde den et Minefelt udfor Themsens Munding, hvor den blev skudt i Sænk af engelske Jagere. Den 6. August stødte den engelske Krydser *Amphion* og 14 Dage senere de 2 danske Dampere *Maryland* og *Chr. Broberg* paa de udlagte Miner og sank.

Allerede i Foraaret 1914 havde Admiralitetet nemlig bestemt, at der i Stedet for de sædvanlige Flaademanøvrer skulde afholdes en Prøvemobilisering, og denne var blevet afsluttet den 25. Juli. Medens under almindelige Forhold kun 1. Flaade var helt udrustet, 2. Flaade laa med halv Besætning om Bord, og 3. og 4. Flaade kun kunde komme ud ved at indkalde c. 30,000 Mand af *The Royal Naval Reserve*, (Koffardimarinens Officerer og Mandskab), behøvede Admiralitetet nu blot at standse den paabegyndte Hjemsendelse af Reservisterne, for at Admiral *Jellicoe* den 30. Juli 1914 kunde hejse sit Flag i *Iron Duke* (se S. 5), der laa i *Portland*, og strax staa Kanalen ud med den engelske Hovedstyrke, som han baserede paa *Rosyht* og *Cromarty* samt *Scapa Flaw* paa Ørkneyøerne. Herfra beherskede han det nordlige Udløb fra Nordsøen og laa i en gunstig Stilling til at gaa i Angreb uden at være udsat for Flankestød fra den tyske Nordsøkyst.

Grand Fleet's Dreadnoughter indtog imidlertid hele det første Krigsaar en afventende Position ved disse nordlige Støttepunkter, medens dens Krydsere, Jagere og Undervandsbaade spredtes ud over Nordsøen og optog Bevogtningen af denne og af Udgangene til Verdenshavene.

Desuden fik to Divisioner Jagere og Undervandsbaade Station i *Harwich* for at patrouillere paa de indre Linier omkring *Themsens* Munding og *Dover* og blev sammen med 3. Flaade direkte underlagte Admiralitetet.

Den engelske Dreadnought *Colossus's* Besætning efter at den har sat Rekorden i Kulfyldning: 880 Tons i 2 T. 20 M. I de engelske Skibe fyldes der altid Kul med egen Besætning, og alle — lige fra Næstkommanderende til den yngste Matros — deltager i dette snavsede Arbejde. Det er blevet en hel Sport at fuldende dette hurtigst muligt, og at det kan have sin store Betydning, fik man et udmærket Bevis for ved Kampen ved Falklandsøerne. Ved *Scapa-Flow* paa Ørkneyøerne er der stationeret Kulskibe med 2 fulde Kulbeholdninger til hvert Skib. Chefen for *Grand Fleet* og Admiralitetet faar hver Aften telegrafisk Melding om Kulforbruget. Alle er trænede til, at samtlige Skibe paa een Gang under kritiske Forhold skal kunne fylde Kul i meget kort Tid.

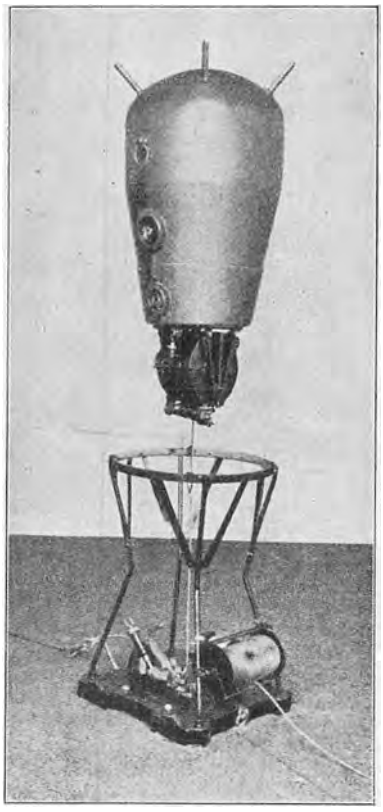

Tysk Sømine af den saakaldte *Blyhornstype*. Den pæreformede Minekasse indeholder en Ladning paa 80—120 kg af Skydebomuld, Trotyl, Trinol eller et andet Sprængstof, der bringes til Explosion ad elektrisk Vej. I Paasejlingsøjeblikket dannes et galvanisk Element, hvis Strøm faar en i Ladningen anbragt Platintraad til at gløde, hvorved en Patron, der er anbragt uden om denne, bringes til Detonation, hvilket atter forsaarsager hele Ladningens Sprængning. Af Hensyn til det Skib, der kaster Minen, maa denne først blive farlig en Tid efter, at den er udlagt. Dette opnaas, ved at Minekassen med den nedenunder hængende Ankertovstromle hviler i en Minestol med Fodanker og gaar til Bunds med denne. Naar den har ligget her en vis Tid smeltes et i Havvand opløseligt Forbindelsesstykke, hvorefter Minekasse og Tromle stiger til Vejrs under Afvikling af Ankertovet. En Ventil, hvis Indstilling svarer til Vandtrykket paa den ønskede Dybde, standser Tromlen. Minen armeres (d. v. s. bliver farlig) ved at Minekassen paa Grund af sin Opdrift fjernes lidt fra den i Spiralfjedre ophængte Tromle, hvorved en Kontakt sluttes. Fodankret bærer en Tromle med en Stoaltraadsline, der forbinder den ene Mines Anker med den andens. Et Træk i denne Line vil udløse Minens Ankertov. Minen vil da stige op i Overfladen, og da Trækket i Ankertovet herved ophører, trækker Spiralfjedrene atter Minekasse og Tovtromle sammen, hvorved Kontakten paa den elektriske Ledning afbrydes, og Minen er desarmeret (er ufarlig) og kan optages. Det samme vil være Tilfældet, hvis Ankertovet slides over, og Minen gaa i Drift. Den tyske Marine har c. 10 forskellige Minetyper.

Den tyske Søhandel blev paa denne Maade øjeblikkelig standset; men Faren for Miner og Undervandsbaadsangreb tillod dog ikke nogen tæt Blokade af den tyske Nordsøkyst, hvorfor „Hochseeflotte"s lettere Materiel — særlig Undervandsbaadene — bibeholdt en ret stor Bevægelsesfrihed og var særdeles virksomme i deres Bestræbelser for at naa den tyske Admiralstabs Maal: at reducere den engelske Flaade ved en jævn og vedholdende Beskæringsproces — Skib for Skib —, til den tyske var den jævnbyrdig. Dette lykkedes dog ikke; — tværtimod blev Styrkeforholdene mellem de to Modstanderes Flaader betydelig forrykket til Fordel for England, der i Løbet af det 1. Aar fik sin Hovedstyrke forøget med 12—13 Dreadnoughter, medens Tyskland kun fik 1 ny i dette Tidsrum.

Natten mellem den 4. og 5. August 1914, — 3 Timer efter at Krigen mellem England og Tyskland var erklæret, — afgik de engelske Undervandsbaade *E. 6* og *E. 8* til *Helgolandsbugten* for at vaage over Fjendens Bevægelser. Den engelske Flaade tog saaledes strax fat paa den Bevogtningstjeneste, der skulde blive dens Hovedopgave i Verdenskrigens første Aar.

Men den tyske Flaade kom den dog i Forkøbet og fik samme Nat Lejlighed til at paabegynde sin offensive Minekrig, idet det lykkedes Kystdamperen *Königin Luise*, der var blevet omdannet til Mineskib, ført af Korvetkaptain *Biermann* at liste sig ind og udlægge en Minespærring ved *Themsens* Munding. Da den hen paa Morgenen var færdig med sit Arbejde og vilde søge tilbage til den tyske Kyst, blev den imidlertid forfulgt af 3. engelske Jagerflotille, der havde været paa Patrouille i *Doverstrædet*. Flotillechefen, Kommandør

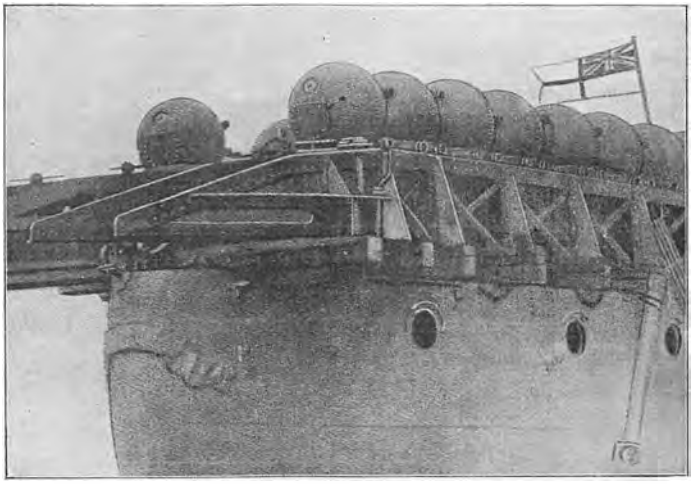

Engelsk Mineskib. Minerne hviler i deres Fodankre, der er forsynede med Ruller, og køres langs Skinner paa Dækket agter ud, hvor de kastes, idet de ad et Skraaplan føres fri af Skibet. I England er 12 Torpedokanonbaade (800 Tons, Byggeaar 1888) og 7 ældre Krydsere af *Iphigenia*-Klassen (3,500 Tons, Byggeaar 1890) bleven indrettede til Mineskibe; men saavel her som i Tyskland har efterhaanden alle Slags Skibstyper fra Dreadnoughter til Undervandsbaade Miner om Bord. Desuden er mange Passagerskibe og Trawlere bleven omdannede til Mineudlæggere. I Tyskland er der 1905-07 bygget 2 specielle Mineskibe *Albatross* og *Nautilus* paa c. 2000 Tons, der hver kan rumme c. 400 Miner, hvilket var Maximumsantallet af Miner, der førtes af nogen Minedamper ved Verdenskrigens Begyndelse.

Cecil Fox, som havde hejst sin Stander om Bord i Krydseren *Amphion* (se S. 36), var af en engelsk Trawler blevet underrettet om det mistænkelige Skibs Nærværelse og var staaet Øst paa, fulgt af Jagerne *Lance, Laurel, Lark* og *Linnet*. Efter et Par Timers hidsig Jagt blev „Königin Luise" omringet af de 4 Jagere, og da den nægtede at overgive sig, aabnede de Ilden paa den og skød den i Sænk. Af den 130 Mand store Besætning blev 50 reddede og de fleste bragte om Bord i „Amphion", der i Spidsen for Jagerne strax fortsatte Rekognosceringen længere Nord paa. Admiralitetet blev pr. Radio underrettet om Beliggenheden af Minefeltet, og flere Minestrygningsfartøjer blev samme Dag sendte ud for at bortrydde det.

Dette lykkedes imidlertid ikke, thi da „Amphion" den 6. August kom tilbage, stødte den i Nærheden af det Sted, hvor „Königin Luise" var blevet ødelagt, paa en af de tyske Miner, der exploderede under Krydserens Forende. Høje Flammer slog op langs Kommandobroen og bevirkede, at alle paa denne faldt bedøvede om. Kommandør Fox kom dog ret hurtigt paa Benene igen og fik stoppet Maskinen, der stadig gik frem med fuld Kraft. Hele Forskibet stod i Brand og 151 Mand, hvoraf 20 Fanger fra „Königin Luise", var dræbte eller saarede. Da det var umuligt at faa Magasinerne sat under Vand, blev de Saarede bragte i Fartøjerne, og Alle fik Ordre til at forlade Skibet, der ikke stod til at redde, men 10 Minutter senere sank efter en ny Explosion.

I Tyskland hoverede man over, at det tyske Orlogsflag strax havde vist sig under den engelske Kyst, medens man i England var ret betaget af dette første Tab paa Søen. *Sir Edward Grey* lod gennem den engelske Gesandt i Haag udsende en Meddelelse om, at Tyskerne havde udlagt Kontaktminer overalt i Nordsøen uden Hensyn til den derved opstaaede Fare

for alle andre Nationers Handelsskibe, samt at det engelske Admiralitet paa Grund af den fra tysk Side anvendte Fremgangsmaade maatte skride til at anvende de samme Midler som Selvforsvar.

Den tyske Regering erklærede, at der kun var udlagt Kontaktminer i Nærheden af den engelske Kyst, og anbefalede neutrale Skibe at anløbe et Sted c. 10 Sømil N.V. for Helgoland, hvor der vilde komme tysk Lods om Bord.

Det er næppe sandsynligt, at Tyskland har spredt Miner i rum Sø, da dette vilde frembyde en altfor stor Risiko for dets egne Skibe og Undervandsbaade. Tysklands første Anvendelse af Angrebsminer havde det strategiske Maal at spærre den engelske Patrouille-Flotille inde eller tvinge den til at vælge sig en nordligere og mindre generende Basis end Harwich. Men at denne Mineudlægning frembød en alvorlig Fare for den *neutrale* Handel fik Danmark sørgelig Erfaring for. Trods de engelske Minestrygeres ihærdige Arbejde og det udstationerede Vagtskibs Instruxer om Kurs stødte nemlig Damperne *Maryland* og *C. A. Broberg* 14 Dage senere paa Miner og sank omtrent paa samme Sted, hvor „Amphion" var gaaet ned.

En tysk Dobbeltpost bevogter en paa Flanderns Kyst ilanddrevet engelsk Mine. Allerede den 26. August 1914 indrapporteredes de første drivende Miner, og i Vinterens Løb drev der talrige Miner i Land saavel paa Hollands og Belgiens Kyster som paa Jyllands Vestkyst og Norges Sydkyst, ja helt op i Kristiania Fjord. Om de paa Hollands Kyst ilanddrevne og indbjergede Miner er det officielt oplyst, at af 234 Miner var 111 engelske, 46 franske og 3 tyske. At de engelske Miner er langt i Overtal, skyldes den store engelske Kanalspærring, der blev udlagt den 7. Oktober 1914 (se Kortet S. 4), og som ligger tæt sv. for Hollands Kyst.

De krigsførende Lande har øjensynlig gjort deres bedste for at overholde de iøvrigt ret vage internationale Bestemmelser, der gælder for Minekrigen. England har altid været en Modstander af Anvendelsen af Miner, der kun kunde tjene til at indskrænke Flaadens Bevægelsesfrihed. Paa de forskellige Konferencer har der været Forslag fra engelsk Side om at forbyde Udlægning af Miner udenfor 10 Sømil fra Kysten; men dette er aldrig blevet vedtaget af de andre Magter. Derimod blev det paabudt, at forankrede Miner skulde blive ufarlige, naar de gik i Drift, og uforankrede Miner, de saakaldte *Strømminer*, ufarlige højst 1 Time efter, at de, der havde udlagt dem, havde ophørt at kontrollere dem.

„Königin Luise"s Miner har sikkert været forankrede, da de jo blev liggende paa samme Sted, hvor de var kastede, og de mange drivende

Miner, der i August 1914 blev observerede i Nordsøen af forbipasserende Dampere, skyldtes uden Tvivl Forankringstovenes Uholdbarhed. Minerne synes desuden gennemgaaende at have opfyldt Haagerkonventionens Bestemmelser om Ufarlighed, naar de rev sig løs, thi alle Minesprængninger i Nordsøen er sket paa Steder, hvor Minerne maa antages at have været opankrede.

Den engelske Flaade havde allerede fra 1910 forberedt sig paa med al Kraft at kunne imødegaa den tyske Minekrig, idet der var blevet indkøbt et stort Antal Nordsø-Trawlere, der skulde anvendes til Minestrygning. Desuden var der i *Royal Naval Reserve* blevet oprettet en særlig Trawlersektion, bestaaende af Trawlerskippere og Mandskab, der blev et fortrinligt Personel til det trættende og farlige Minestrygningsarbejde. Flere Trawlere er stødt paa Miner og sunkne; men 10,000 uforfærdede Søfolk har arbejdet i c. 500 Trawlere og har ved Hjælp af deres Farvandskendskab og Erfaring om Strømforholdene i Løbet af Krigens første Aar faaet uskadeliggjort saa godt som alle de tyske Miner udfor den engelske Nordsøkyst.

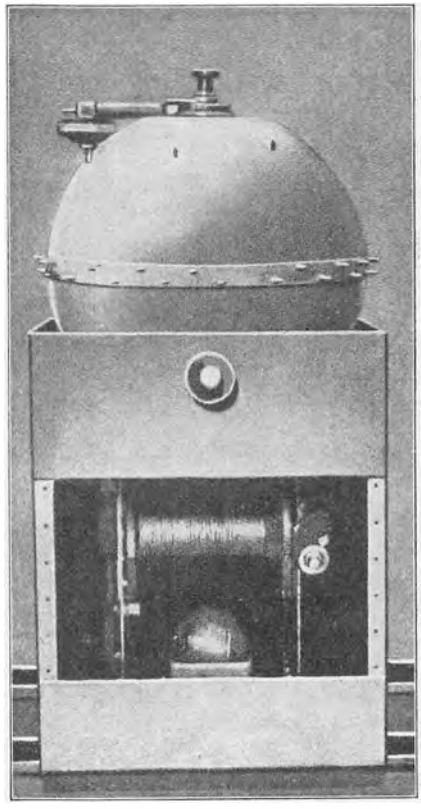

Engelsk-fransk Sømine af Vickers-Bréguet-Typen, der er en af de mange forskellige Minetyper, der anvendes i disse Lande. Naar denne Mine kastes, vil den blive liggende i Overfladen, medens Fodankret med Ankertovtromlen under Afvikling af Ankertovet gaar til Bunds. Under Ankret er der ophængt et Lod, hvis Afstand fra Ankret er den samme som den Dybde, man ønsker at Minen skal indtage under Havets Overflade (f. Ex. 3 m). Naar Loddet tager Bunden, vil der falde en Pal i Indgreb med Tromlen, hvorved dennes Omdrejning standses. Minen vil da trækkes ned under Overfladen, indtil selve Ankret naar Bunden. Paatændingen sker ad mekanisk Vej, idet en Kontaktstang udenpaa Minen paavirkes ved Passejlingen og bringer en Slagstift til at slaa ned i en Fænghætte inde i Minen. Lige efter Udlægningen er Minen ufarlig, idet Kontaktstangen fastholdes af en Salmiakprop, der efterhaanden opløses af Havvandet.

Den 5. August patrouillerede imidlertid de 2 ovennævnte engelske Undervandsbaade, „E. 6“ og E. 8“, neddykkede med Periskoperne i Vandskorpen, nordvest for Helgoland og kunde, da de om Natten blev afløste paa deres Poster, søge tilbage mod den hjemlige Kyst og melde, at alt var roligt i Helgolandsbugten.

Da den engelske Flaade ikke viste sig, stod 6 tyske Undervandsbaade den 6. August til Søs herfra for at rekognoscere. Ved Efterretningen herom forstærkedes Bevogtningen af *Doverstrædet*, da man frygtede for, at Tyskerne havde den Opgave at angribe de store Transportdampere, der i

Krigens første Dage førte den engelske Hær over til Fastlandet. Men den tyske Admiralstab havde endnu ikke tilstrækkeligt Kendskab og Tillid til Undervandsbaadenes Ydeevne og Chefernes Dygtighed til at vove det farlige Forsøg: at forcere den engelske Kanal, hvorfor disse foreløbig kun havde det Hverv at rekognoscere og at skaffe Oplysninger om „Grand Fleet"s Bevægelser.

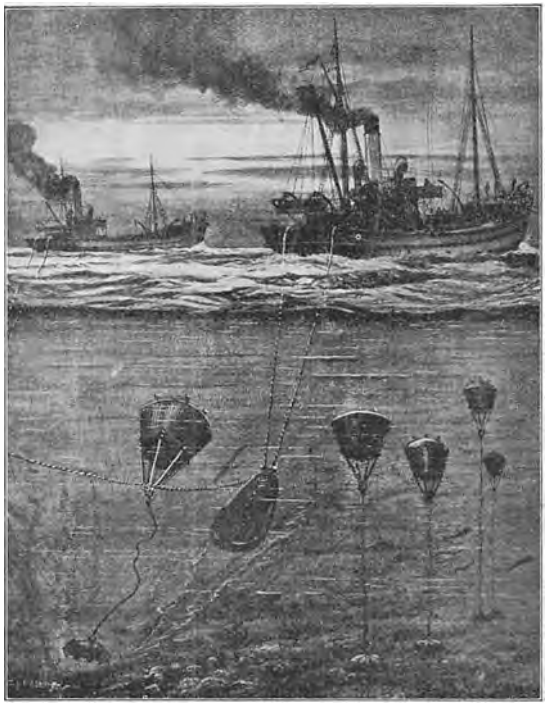

Engelske Damptrawlere stryger Miner i Nordsøen. Fra Verdenskrigens Begyndelse har mange hundrede Trawlere været beskæftigede med det farlige og besværlige Arbejde at bortrydde de tyske Minespærringer ved Strygning. Trawlerne gaar parvis med langsom Fart c. 100 m fra hinanden. Hver slæber en Skovl i svære Staaltraadstrosser, og mellem Skovlene er udspændt en Søgeline, med hvilken de prøver at fiske Minernes Fortøjning, for derved at slæbe Minerne til Side eller rive dem løs fra deres Ankertov. I England anvendes dog ogsaa større Fartøjer, de saakaldte *Mine-Sweepers* af *Spider*-Klassen, hvoraf der byggedes 6 i 1911 og *Surveying-Trawlers* (*Daisy* og *Esther* 1912), der alle er ret dybtgaaende, 600 Tons store Fartøjer af Trawlertype. Man kan ogsaa stryge Miner med Net, der udspændes mellem 2 mindre Skibe, der gaar foran Kampskibene. Hertil bruges i England de ældre Torpedo-Kanonbaade af *Circe* og *Gossamer* Klassen, der omfatter 12 Skibe. I Tyskland sorterer Minestrygningstjenesten under Mineafdelingen i *Cuxhaven*. Ogsaa her anvendes saavel ældre Torpedobaade som Trawlere til dette Arbejde. [Efter Tegning af *Charles J. de Lacy* i „Ill. London News".]

Den 17. August vendte Undervandsbaadene tilbage uden at have set noget til den engelske Hovedstyrke. De havde været helt ovre under Skotlands Nordkyst — c. 700 km fra Helgoland —, hvilken Præstation vakte almindelig Begejstring i Tyskland, hvor man dog samtidig fik den sørgelige Meddelelse, at *U. 15* var blevet paa Valpladsen.

1. engelske Krydsereskadre, bestaaende af de beskyttede Krydsere *Southampton*, *Nottingham* og *Birmingham* under Kommando af Commodore *Goodenough* havde den 9. August truffet denne Undervandsbaad i Overfladen udfor Ørkneyøerne. Vejret var diset og „Birmingham", der var nærmest ved den, beskød den og ramte Periskopet. „U. 15" dykkede, men har sandsynligvis faaet Vand ind gennem det ituslaaede Periskop. Thi den kom kort efter op igen og blev øjeblikkelig ramt i Taarnet af en Granat fra „Birmingham" der vædrede den. „U. 15" sank og dens 20 Mand store Besætning druknede.

Denne Begivenhed virkede strax beroligende paa den offentlige Mening i England, hvor man var blevet ængstelig ved Truslen om, at den engelske Flaades Overlegenhed skulde reduceres ved Undervandsbaadsangreb. Det havde nu vist sig, at disse kunde afværges; men samtidig

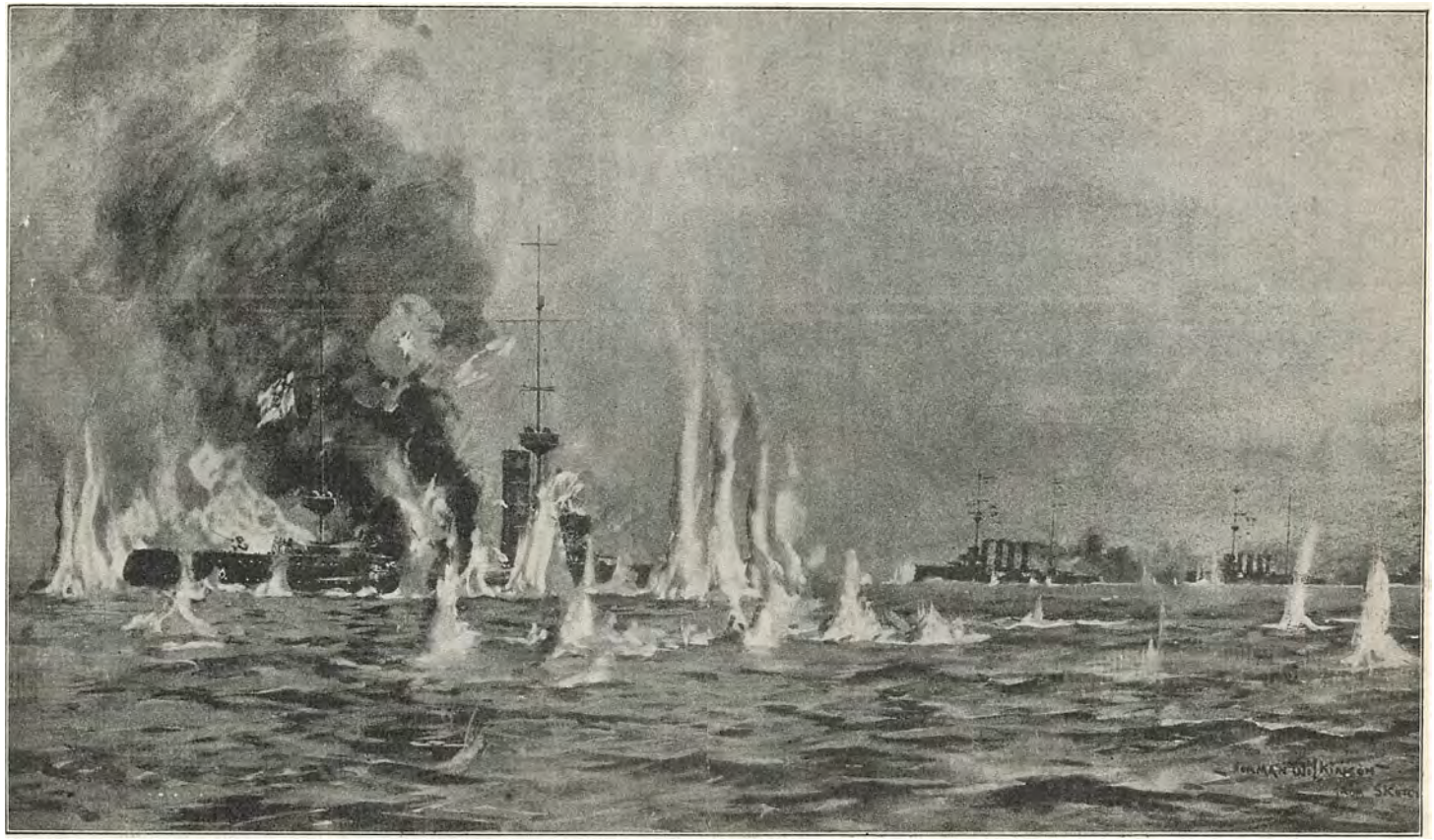

Den tyske Krydser *Mainz* skydes i Sænk af den engelske 1. lette Krydsereskadre under Commodore *Goodenough*, der i Kampen ved Helgoland den 28. August 1914 kom *Arethusa* og Jagerne til Hjælp. En engelsk Officer fra en af Krydserne har udtalt: „Da jeg sidste Gang fik Lejlighed til at betragte „Mainz", var den ødelagt fra øverst til nederst; hele Midterskibet brændte, men den skød stadig, og fra en Kanon forude og en agter udspyede den sit sidste Raseri som en Vildkat, der er blevet afsinding af sine Saar.
[Efter Tegning af *Norman Wilkinson* i „Ill. War News".]

maatte de engelske Baade, der opretholdt Bevogtningen af Helgolandsbugten erkende Umuligheden af at komme i Angreb mod de hurtiggaaende tyske Krydser- og Jagerflotiller, som i den paafølgende Uge daglig udsendtes fra Helgoland, og som flere Gange jagede dem i timevis og beskød dem med Kanoner og Torpedoer. Men Undervandsbaadene gjorde deres store Gavn ved stadig at holde Admiralitetet underrettet om Patrouillernes Sammensætning og deres Bevægelser, og intet pansret Skib vovede sig paa Grund af deres Nærværelse udenfor Helgolandsbugten.

Den 19. August foretog de tyske beskyttede Krydsere *Stralsund* og *Strassburg* (af „Breslau"typen, se S. 72) et Udfald i Nordsøen. Efter om Natten at være naaet helt over under den engelske Kyst fik „Strassburg" den næste Morgen en Undervandsbaad i Sigte, som den beskød paa langt Hold og efter den tyske Rapport beskadigede. „Stralsund" kom ligeledes paa stor Afstand i Kamp med flere engelske Jagere. Sandsynligvis har disse Krydsere udlagt Miner, da 7 neutrale Skibe, hvoraf 4 danske, samt 5 engelske Trawlere i de følgende Dage stødte paa Miner udfor *Newcastle*, *Sunderland* og *Shields*. 11 af disse Skibe sank og c. 30 Mand omkom. Begge Krydsere naaede uskadte tilbage til deres Basis og samme Dag indrapporterede et tysk Luftskib, der havde været paa Togt helt op i Skagerak, at Nordsøen var fri for Fjender.

Efter at de tyske Jagere paa *Dogger Banke* havde skudt 32 engelske Trawlere i Sænk, besluttede Admiral *Jellicoe*, at Chefen for 1. Kampkrydsereskadre, Kontreadmiral *Beatty*, skulde foretage et stort kombineret Angreb paa de tyske Patrouiller, og denne fik — som den første Flaadefører i moderne Søkrig — Kommandoen over en Styrke, der var sammensat af Dreadnoughtkrydsere, andre Krydsere, Jagerflotiller og Undervandsbaade.

Planen var, at 2 Jagerflotiller bestaaende af c. 30 Jagere, førte af 2 Flotillekrydsere skulde afskære de tyske Jagerpatrouiller nord for Helgoland fra deres Basis og tilintetgøre dem i rum Sø. Det blev bestemt, at Angrebet skulde finde Sted den 28. August om Morgenen, til hvilket Tidspunkt alle de andre i Expeditionen deltagende Styrker skulde være paa Plads, for i Nærheden af Kampladsen at have tilstrækkelig stærke Stridskræfter til at kunne imødegaa selv den kraftigste Undsætning af de angrebne tyske Jagere, om hvis Patrouillefelter og Ruter man i Forvejen havde faaet nøjagtig Underretning af de rekognoscerende Undervandsbaade.

Admiral Beatty afgik derfor fra Skotlands NØ Kyst Natten mellem den 26. og 27. August med *1. Kampkrydsereskadre*, bestaaende af Dreadnoughtkrydserne *Lion, Princess Royal, Queen Mary* og *New Zealand* samt *Invincible*, der, — kommende fra Rosyth, hvor den havde afsluttet en større Reparation, — sluttede sig til Eskadren i rum Sø. *4 Jagere: Komet, Hydra, Tigres* og *Loyal* (se S. 35) gik sammen med *1. lette Krydsereskadre: Southampton, Falmouth, Birmingham, Lowestoft* og *Nottingham*,

under Commodore *Goodenoughs* Kommando, i Spidsen for Eskadren og afsøgte Farvandet for Undervandsbaade.

Den samlede Styrke ankom den 28. August om Morgenen til det forud bestemte Sted, c. 30 Sømil V.N.V. for Helgoland, hvor Jagerne *Lurcher* og *Firedrake* samme Morgen havde afpatrouilleret Farvandet.

Chefen for „Grand Fleet"s samtlige Undervandsbaadsflotiller, Commodore *Keyes*, havde hejst sin Stander i „Lurcher" og begge Jagerne var afgaaede fra Harwich den 26. August Kl. 12 Mn. sammen med de 8 Undervandsbaade: *D. 2*, *D. 8*, *E. 4*, *E. 5*, *E. 6*, *E. 7*, *E. 8* og *E. 9* (se S. 44) med Kurs mod Helgoland. Ved Mørkets Frembrud den 27. gik Undervandsbaadene alene frem og indtog deres Positioner tæt under Kysten, hvor 5 af dem, neddykkede, den næste Morgen skulde observere Fjendens Bevægelser og særlig angribe de Panserskibe, som eventuelt vilde løbe ud til Assistance, medens „E. 6", „E. 7", „E. 8" skulde blive i Vandets Overflade, udsætte sig for Opdagelse og trække Forfølgerne Vest efter. Her var nemlig Kontreadmiral *Christian* paa Post allerede den 27. om Aftenen med en Eskadre ældre pansrede og beskyttede Krydsere: *Euryalus*, *Amethyst*, *Sutlej*, *Bacchante*, *Cressy*, *Hogue* og *Aboukir*, (se S. 29), og holdt gaaende c. 20 Sømil syd for Dreadnoughtkrydsernes Plads for at optage Kampen med de tyske Skibe, der maatte søge at undslippe Vest over.

Da Admiral Beatty var paa Plads, afgik „Lurcher" og „Firedrake" til Helgoland for at være til Assistance for „E. 6", „E. 7" og „E. 8" og yde dem den størst mulige Dækning.

Commodore *Tyrwhitt*, der havde sin Stander hejst i den nybyggede og kraftige lille Krydser *Arethusa* (se S. 37), og som var Chef for samtlige Jagerflotiller, var blevet udset til at tage Offensiven med 1. og 3. Jagerflotille, med hvilke han den 27. Kl. 5 Fm. forlod Harwich.

Flotillerne bestod af følgende Skibe:

1. Flotille: Krydseren *Fearless* (samme Type som *Amphion)* med Flotillechefen, Kommandør *Blunt*

Viceadmiral *Sir David Beatty*, Chef for 1. Kampkrydsereskadre og for den kombinerede engelske Angrebsstyrke i Kampen ved Helgoland den 28. August 1914. B. havde som ung Officer udmærket sig paa Nilkanonbaadene i 1898 og ved Tientsin i 1900, hvor han — skønt haardt saaret — i Spidsen for 200 Matroser erobrede nogle chinesiske Kanoner. Efter i flere Aar at have gjort sig bemærket ved sin utrættelige Energi og administrative Dygtighed — saa at „*Keep your eye on Beatty*" var blevet et Mundheld i den engelske Flaade —, blev han ved en Admiralitetsordre fritaget for at opfylde Betingelserne med Hensyn til Søfart for at kunne avancere til Flagmand og blev i 1910 udnævnt til Kontreadmiral som Englands yngste Admiral, — 39 Aar gammel. 1910—13 var han Sekretær hos 1. Admiralitetslord, og i Foraaret 1913 hejste han sit Flag i Dreadnoughtkrydseren *Lion*, der var Admiralskibet i Kampen ved Helgoland.

om Bord. Jagerne *Acheron, Archer, Ariel, Attack, Badger, Beaver Defender, Ferret, Forester, Goshawk, Hind, Jackal, Lapwing, Lizard, Phoenix, Sandfly.*

3. Flotille: Jagerne: *Laertes, Laforey, Lance, Landrail, Lark, Laurel, Lawford, Legion, Leonidas, Lennox, Liberty, Linnet, Llewelyn, Louis, Lucifer, Lydiard, Lysander* (se S. 35).

Kort efter Daggry den 28. nærmede de sig Helgoland N. V. fra, og Kl. 6^{50} fik de 3 forreste en tysk Jager i Sigte, som de forfulgte. Denne radierede om Hjælp til sin Flotillechef, Korvetkaptajn *Wallis,* der var om Bord i *V. 187* (se S. 36) og strax forcerede frem efter Lyden fra Skydningen, idet Vejret var saa diset, at man kun kunde se c. 2 Sømil frem over. Men „V. 187" blev snart omringet af 4 engelske Jagere, der afskar den Retræten til Helgoland. Den forsvarede sig med største Tapperhed, men den overlegne engelske Artilleriild tilføjede den store Beskadigelser. Efter at saavel Flotillechef som Chef var faldne, sank den, idet den fortsatte Skydningen til det sidste med en enkelt Kanon.

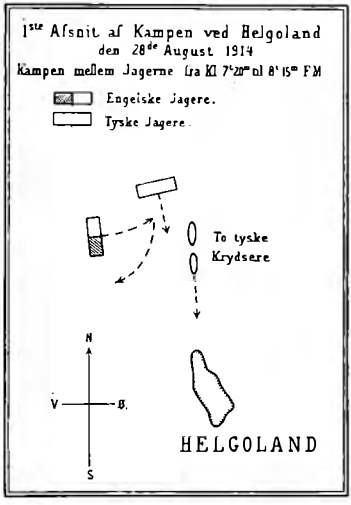

Skitse I.

De engelske Jagere satte øjeblikkelig Fartøjer i Vandet for at redde de Overlevende fra „V. 187", men medens de var beskæftigede hermed, nærmede Krydseren *Mainz* sig (se S. 28) og aabnede en dødbringende Ild paa Baadene. Flere af de tyske Matroser, der var bjergede, sprang igen over Bord for at undgaa at blive tagne til Fange, og Englænderne maatte hurtigst mulig trække sig tilbage. „Goshawk" og „Defender" efterlod 2 af deres Fartøjer, som de ikke kunde naa at faa hejst.

Imidlertid havde den engelske Undervandsbaad *E. 4* (Chef: Kaptainlieutenant *Leir*) iagttaget Begivenhederne i sit Periskop og gik nu i Angreb mod „Mainz", der hurtig tog Flugten og forsvandt i Taagen. Dermed var Jagernes Tilbagetog dækket, og „E. 4" dykkede nu ud og stod ned mod de 2 Robaade. 1 engelsk og 1 tysk Officer samt 12 Mand blev tagne om Bord i Undervandsbaaden, medens 1 tysk Officer tillige med de haardt saarede blev efterladt i Fartøjerne, som blev dirigerede mod Helgoland.

Medens dette stod paa havde „Arethusa" og de øvrige Jagere været engagerede i en løbende Fægtning med høj Fart og paa c. 3000 m Afstand med c. 20 tyske Jagere. Paa Grund af Dis og Krudtrøg maatte enhver egentlig Ledelse af Kampen opgives. Hver Jager angreb for sig, og de tyske, der var absolut underlegne, led svære Tab.

Skydningen hidkaldte imidlertid 2 tyske Krydsere, „Strassburg" (af

„Breslau" Klassen) og „Ariadne" (2650 Tons; Armering 10 Stk. 10,5 cm Kanoner; Byggeaar 1900). Saa snart disse fik „Arethusa" i Sigte, aabnede de en voldsom Ild imod den, hvorfor Commodore Tyrwhitt, der fandt Situationen kritisk, radierede til „Fearless" om Assistance. Da denne nærmede sig blev den beskudt af „Strassburg"; men samtidig lykkedes det „Arethusa" med en 15 cm Granat at ødelægge Broen i „Ariadne", der efter dette alvorlige Havari skyndsomst trak sig tilbage i Retning af Helgoland. Da flere engelske Jagere nærmede sig og truede med Torpedoangreb, tog „Strassburg" ligeledes Flugten.

Men „Arethusa" var blevet meget beskadiget og havde kun een 15 cm Kanon tilbage, der kunde betjenes. Dækket brændte midtskibs, alle 4 Torpedoapparater var utjenstdygtige, og dens Fart var stærkt reduceret. Flere af Jagerne var ogsaa en Del medtagne, og da nu tilmed Helgolands høje Kyst slog igennem Taagen forude, fik de engelske Flotiller Ordre til at trække sig tilbage mod Vest for at reparere. I Løbet af 1 Time blev Hullerne stoppede, Lækmatter paasatte, og de fleste af „Arethusa"s Kanoner bragt i Orden igen, og da Commodore *Keyes* Kl. 10 Fm. radierede fra „Lurcher", at han og „Firedrake" blev forfulgte af tyske lette Krydsere, ilede „Arethusa" og dens Jagere atter frem mod Fjenden under Helgoland.

Commodore *R. Y. Tyrwhitt*, Chef for „Grand Fleet"s Jagerflotiller og for den egentlige Angrebsstyrke i Kampen ved Helgoland den 28. August, hvor han havde hejst sin Stander i den nybyggede Krydser *Arethusa*. 38 Aar gammel var han i 1908 blevet udnævnt til Kommandør efter at havde udmærket sig som Jager og Divisionschef i forskellige Eskadrer, og i 1913 blev han Commodore for 1. Flaades Jagerflotiller. I den officielle Rapport efter Kampen ved Helgoland udtaltes „at T.'s Angreb blev udført med stor Dygtighed og Tapperhed".

Det lykkedes ikke „Arethusa" at finde „Lurcher", derimod blev den selv Kl. 11 Fm. angrebet af en stor tysk Panserkrydser (sandsynligvis *York*, se S. 35). Efter at denne havde afgivet adskillige Salver, der alle faldt for kort, og 2 Torpedoer, der ikke ramte, trak den sig tilbage og forsvandt i Taagen. Men Commodore Tyrwhitt blev ængstelig for, at en kraftig Undsætning af de tyske Jagere var under Opsejling, hvorfor han telegraferede til Admiral *Beatty* i *Lion* om Hjælp.

Kort efter dukkede Krydseren *Mainz* ud af Taagen, og „Arethusa" og „Fearless" gik med usvækket Energi løs paa den nye Modstander. Denne forsvarede sig tappert, men fik hurtigt store Lækager, navnlig efter at være blevet ramt af en fra Jageren *Laertes* affyret Torpedo, der foraarsagede en Kedelexplosion. De engelske Jagerbesætninger var imidlertid meget udmattede efter den anstrengende Formiddag. Efter 25 Mi-

nutters haard Kamp blev derfor de 2 lette engelske Krydsere „Falmouth“ og „Nottingham“s Ankomst til Kampladsen hilst med Begejstring. Admiral Beatty havde strax sendt disse afsted, da han modtog Commodore Tyrwhitts Nødtelegram, og denne trak sig nu Nord paa med 3. Flotille og overlod til de lette Krydsere at skyde „Mainz“ i Sænk. Deres 15 cm Projektiler kvalte snart enhver Modstand. Efter at 2 af Skorstenene og den ene Mast var skudt bort, sank „Mainz“ dybere og dybere, lagde sig tilsidst helt om paa

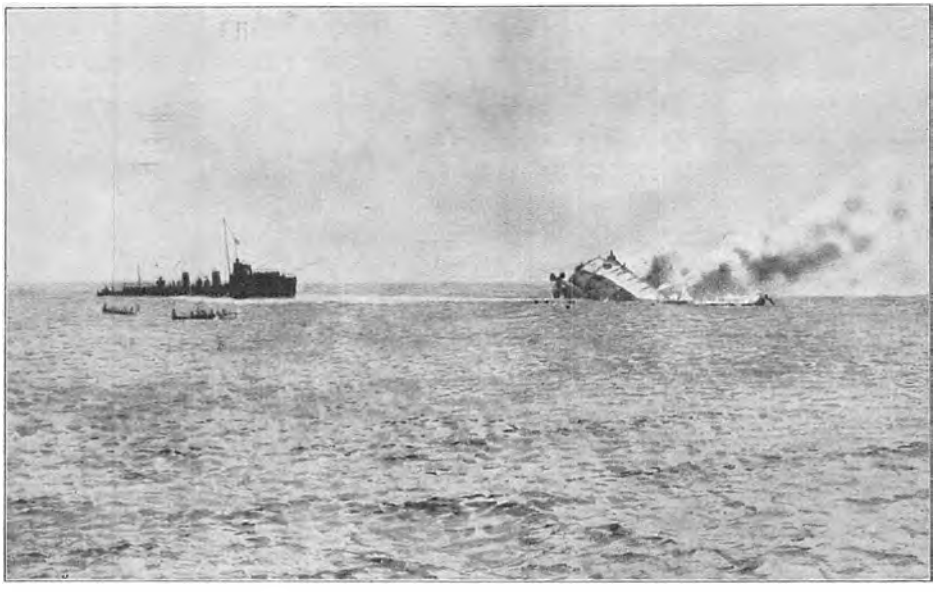

Den engelske Jager *Lurcher* staar hen til den synkende tyske Krydser *Mainz* og redder de Overlevende af dens Besætning. En Mand fra „Lurcher“ giver følgende Beskrivelse af Katastrofen: „Det var et frygteligt Syn. Dækket var opfyldt af Døde og Døende; den ene Mast og 2 af Skorstenene var bortskudte. Vi reddede 224 Mennesker; men det var farligt at blive ved den, da den sank meget hurtigt. Vi havde netop slaaet Bak paa Maskinen, da den krængede Bagbord over, og vi saa dem, der var tilbage, glide ned langs Skibssiden og ned i Vandet. Saa sank den, og de tyske Matroser gav den et Hurra med i Dybet. Alle de Reddede var meget medtagne; kun 50 af dem kunde støtte paa Benene.“

Siden og gik til Bunds, medens Jageren „Lurcher“, der var kommet til Stede, løb op til det synkende Skib og bjergede c. 250 Mand af Besætningen.

Om Bord i de engelske Kampkrydsere havde man, kort efter at de lette Krydsere var sendte af Sted til Kampladsen, observeret Periskoperne af 3 tyske Undervandsbaade. Ved hurtige Drejningsmanøvrer og høj Fart lykkedes det dog at undgaa disses Angreb, hvorefter de til Eskadren knyttede Jagere fik Ordre til at forfølge dem. Imidlertid indløb der fornyede Anmodninger pr. Radio om Hjælp — denne Gang fra „Lurcher“ og „Fearless“, — og da Admiral Beatty frygtede, at de tyske Kampkrydsere skulde være løbne ud, besluttede han selv at gaa frem med sin Hovedstyrke mod Helgoland.

Han skriver herom i sin Rapport:

Det stod mig klart, at skulde Hjælpen have nogen Værdi maatte den være overvældende og ydes med den størst mulige Hurtighed. Jeg havde hverken tabt Faren for at møde Undervandsbaade eller for et — paa Grund af Taagen i SØ. sandsynligt — kraftigt Udfald fra den fjendtlige Basis af Syne. Men vor høje Fart gjorde et Undervandsbaadsangreb vanskeligt og den rolige Sø vilde gøre det forholdsvis let at opdage det i Tide. Jeg ansaa os for kraftige nok til at tage Kampen op med en hvilken som helst Udfaldsstyrke — undtagen Dreadnoughterne — men det var ikke sandsynligt, at disse vilde kunne naa at komme til Stede, naar blot vort Angreb blev udført tilstrækkelig hurtigt.

Kampkrydserne med „Lion" i Spidsen løb c. 20 Sømil frem paa Ø.S.Ø.lig Kurs og observerede Kl. 12 ¼ „Fearless" og 1. Jagerflotille, der trak sig tilbage mod Vest, samt de lette Krydsere i Kamp med „Mainz". Da denne var ved at synke, syntes her ingen Hjælp nødvendig; men da der hørtes Kanonskydning i N.Ø., sattes Kursen efter Lyden og kort efter fik „Lion" „Arethusa" i Sigte, der paa c. 3000 m Afstand vexlede Skud med den tyske Krydser *Köln* (Søsterskib til „Mainz"). Admiral Beatty søgte at afskære denne fra Helgoland, men saa snart den fik Øje paa de store Skibe, drejede den N.Ø. i og flygtede.

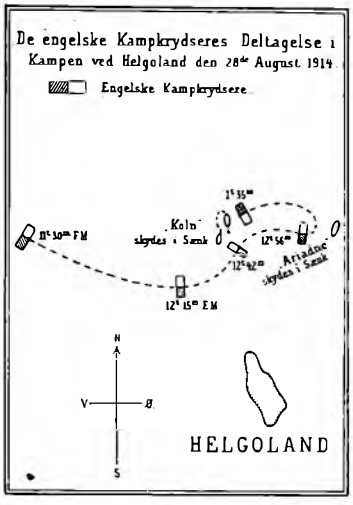

Skitse II.

De tyske Jagere og Krydsere har næppe haft nogen Anelse om, hvor stærke engelske Stridskræfter der havde været samlede ved Kamppladsen, thi pludselig kom Krydseren „Ariadne" frem af Taagen. „Lion" affyrede 2 Salver mod den med sine svære Kanoner, hvorefter „Ariadne" — brændende — atter forsvandt i Taagen. Da de engelske Jagere havde rapporteret, at der fandtes Miner Øst over, ansaa Admiral Beatty det ikke for tilraadeligt at forfølge den; men den havde iøvrigt faaet saa svære Beskadigelser, at den ikke stod til at redde og sank kort efter. Forinden havde Chefen givet Ordre til at lægge de Saarede i Fartøjerne, og tililende tyske Jagere optog disse og Resten af Besætningen, af hvilken der var faldet 70 Mand.

„Köln" havde allerede ved sit første Møde med Dreadnoughtkrydserne faaet sin Maskine havareret og kunde kun gøre ringe Fart, hvorfor Admiral Beatty omtrent fandt den paa samme Sted, da han efter at have opgivet Forfølgelsen af „Ariadne" stod Vest paa. 2 Salver paa 4 Skud med „Lion"s svære Kanoner var tilstrækkelige til at sende den til Bunds, og den sank saa hurtigt, at 4 engelske Jagere, der løb frem for at redde Mandskabet, ikke fandt en eneste levende af den 380 Mand store Besætning.

Umiddelbart herefter blev „Queen Mary" angrebet af 2 tyske Undervandsbaade, men undgik de afskudte Torpedoer ved en hurtig Drejning. Admiral Beatty vilde dog ikke udsætte sine kostbare Skibe for yderligere Undervandsfarer, og da han ansaa sin Mission for endt, løb han for fuld Kraft Vest over og gav telegrafisk Ordre til alle sine Skibe og Jagere: „*Retire*".

De lette Krydsere og en Del af Jagerne spredtes som en beskyttende Vifte foran Kampkrydserne, der satte Kurs mod Ørkneyøerne, medens „Liverpool" blev sendt til Rosyth med Saarede.

De øvrige Jagere stod over mod Themsens Munding, og Kontreadmiral Christian, der hele Dagen forgæves havde ventet paa, at Fjenden skulde komme i Sigte, kom dem i Møde og lod sine Krydsere tage de haardest medtagne paa Slæb.

„Arethusa" havde 30 Huller i Skibssiden; den halve Bro var sprængt bort og det ene Torpedoapparat knust. I „Laurel" var Chefen, Kaptajn *Rose*, paa et tidligt Tidspunkt blevet saaret i begge Ben, men var blevet paa Broen under hele Kampen, i hvilken hans Skib blev meget beskadiget ved Sprængningen af en af dets egne Torpedoer. Ogsaa Jagerne „Ferret", „Laertes", „Liberty" og „Laforey" havde lidt en Del, men det lykkedes dog at føre alle de i Affæren deltagende engelske Skibe sikkert i Havn med et samlet Tab paa kun 62 Døde og Saarede.

Tyskerne havde mistet c. 600 Mand, 3 Krydsere og 1 Jager; men desuden var mange af deres Skibe stærkt beskadigede. De havde ikke faaet den nødvendige Undsætning fra Wilhelmshaven, hvorfra de tyske Kampkrydsere kunde have naaet Kampladsen i rette Tid. Selv om Udfaldet af Kampen derved muligvis var blevet det samme, vilde denne dog være blevet betydelig kostbarere for deres Modstandere.

Admiral Beatty havde ved sin personlige, dristige Indsats med Kampkrydserne, indenfor Rækkevidden af Helgolands Kanoner, skaffet Jagerne Luft ved at befri dem for 2 af deres farligste Modstandere, „Ariadne" og „Köln", og kunde være stolt af det fortrinlige Samarbejde, der havde fundet Sted mellem de forskellige Dele af hans Styrke. Men han gjorde samtidig den Erfaring, at al Samvirken i Kampøjeblikket mellem egne Undervandsbaade og større Skibe maatte opgives, da de sidstnævnte skød paa ethvert Periskop, der var i deres Nærhed, uden at være i Stand til at skelne Ven fra Fjende.

Den tyske Admiralstab udtalte i den officielle Rapport sin Anerkendelse af, at Englænderne uden at ænse Faren havde gjort deres Bedste for at redde de tyske Besætninger, og det engelske Admiralitet udtrykte sin Beundring for den Tapperhed, hvormed Tyskerne havde forsvaret sig mod Overmagten. —

Den tyske Minedamper *Albatross* havde imidlertid benyttet sig af det

disede Vejr til at fortsætte Mineudlægningerne udfor den engelske Kyst. Saavel Admiral Beatty som de langs Østkysten patrouillerende Jagere, der havde faaet Underretning om, at „Albatross“ ledsaget af 4 Torpedobaade opholdt sig i Nordsøen, hvor den havde deltaget i Ødelæggelsen af flere Fiskedampere, søgte ivrigt efter den; men den undgik alle Efterstræbelser og slap i god Behold tilbage til Cuxhaven.

Under Mineafsøgningen paa de Steder, hvor den var blevet observeret, blev talrige Miner uskadeliggjorte. Men den engelske Flaade mistede sam-

Engelske Jagere i Vifteformation foran Kampkrydsere under disses Passage af Nordsøen.

tidig det gamle Fiskeriinspektionsskib, Kanonbaaden *Speedy* (800 Tons; Byggeaar 1893), da det den 3. September var Tender for flere Minestrygningsfartøjer, der arbejdede 30 Sømil af Land. Først stødte Trawleren *Lindsdell* paa en Mine og sank, og en halv Time senere led „Speedy“ samme Skæbne; begge Skibes Besætninger blev dog reddede. —

De tyske Jagere foretog atter et Kryds over Dogger-Banke i Begyndelsen af September og kaprede 15 engelske Trawlere, fuldt lastede med Fisk. De blev førte til Wilhelmshaven og tagne i Brug af Tyskerne, hvilket bestyrkede det engelske Admiralitets Mistanke om, at tyske Trawlere i Nordsøen under engelsk eller neutralt Flag deltog i de natlige Mineudlægninger, der ofte var blevne observerede af Fiskerne, uden at det ved hurtig paafølgende Jagerrazziaer nogensinde havde været muligt at opspore noget Skib under tysk Flag, der kunde have udlagt Minerne.

Samtlige Orlogsskibe fik derfor Ordre til at visitere ethvert Skib, de fik i Sigte, hvilket var et meget besværligt Arbejde paa Grund af de mange Fiskerfartøjer, der stadig færdedes paa Dogger-Banke og mellem Texel og Themsens Munding. Da man frygtede for et Mineangreb paa

Sheerness og *Chatham* blev endvidere 2 af Indløbene til Themsen spærrede, og alle fremmede Skibe samt engelske Skibe fra fremmed Havn, der vilde op ad Floden, fik Ordre til at tage Admiralitetslods ved Indløbet.

I flere af de neutrale Skibe, der blev visiterede, fandtes uforholdsmæssig store Beholdninger af Benzin og Proviant, der konfiskeredes, da det formodedes, at de var bestemte til de tyske Undervandsbaade. I Følge Rapporterne skulde nemlig enkelte af disse have holdt Søen i 14 Dage i Træk, hvilket paa dette Stadium af Undervandsbaadskrigen ansaas for umuligt, hvis de ikke fik Forsyninger fra en eller anden flydende Basis.

De tyske Undervandsbaade havde — i Modsætning til de engelske i Helgolandsbugten — haft mange Lejligheder til at angribe Fjendens større Skibe under den engelske Kyst, men havde i Krigens første Maaned indskrænket sig til at rekognoscere. Den 5. September blev imidlertid den engelske beskyttede Krydser *Pathfinder* (3000 Tons, Armering 9 Stk. 10,2 cm Kanoner, Byggeaar 1904, Besætning 270 Mand) udfor *Firth of Forth* skudt i Sænk af den tyske Undervandsbaad *U. 21*, Chef Premierlieutnant *Hersing*, der saaledes fik Æren af at være den første i Søkrigshistorien, der med Held gennemførte et Undervandsbaadsangreb.

„Pathfinder", der var Flotillechefsfartøj for 8. Jagerflotille, havde i flere Dage patrouilleret udenfor Bugten. Den ovennævnte Dag gik den Kl. 4 Em. med langsom Fart c. 15 Sømil fra Indløbet, da den vagthavende Officer pludselig saa 2 Periskoper tæt ved Skibet. Han slog øjeblikkelig „fuld Kraft frem" og søgte at dreje Stævnen mod Periskoperne; men et Øjeblik efter blev „Pathfinder" ramt af en Torpedo midtskibs om Styrbord.

De fleste af Besætningen var nede paa Banjerne for at drikke The. Ingen af dem kom levende op, da hele Forskibet blev knust ved en Explosion i forreste Magasin, i hvilket der opbevaredes en Del Krigsladningsrum til Torpedoer. Desuden blev mange paa Dækket dræbte eller saarede af de nedstyrtende Stumper af forreste Mast, Skorsten og Bro, der alle splintredes. Skibet begyndte at gaa ned med Næsen, og 7 Minutter efter, at Explosionen havde fundet Sted, gav Chefen den sidste Ordre: „*Every man for himself and God for us all!*" („Hver Mand bjerge sig selv, og Gud være med os alle"), hvorefter „Pathfinder" stak Agterenden lodret i Vejret og sank.

Larmen og Rystelserne, der kunde mærkes i mange Miles Omkreds, hidkaldte en Mængde Fartøjer — Jagere, Trawlere og Motorbaade; men det varede dog 1¼ Time, før det første — Jageren *Stag* — naaede Ulykkesstedet. Den fandt kun 78 Mand i Live, og af disse døde under Transporten c. 40 af deres Saar og af Udmattelse.

„U. 21" var en af den tyske Flaades nyeste Undervandsbaade, (800 Tons stor, armeret med 5 Torpedoapparater og en 10 cm Kanon); men da selv disses Fart kun er 12 Knob under Vandet og 18 Knob i Overfladen

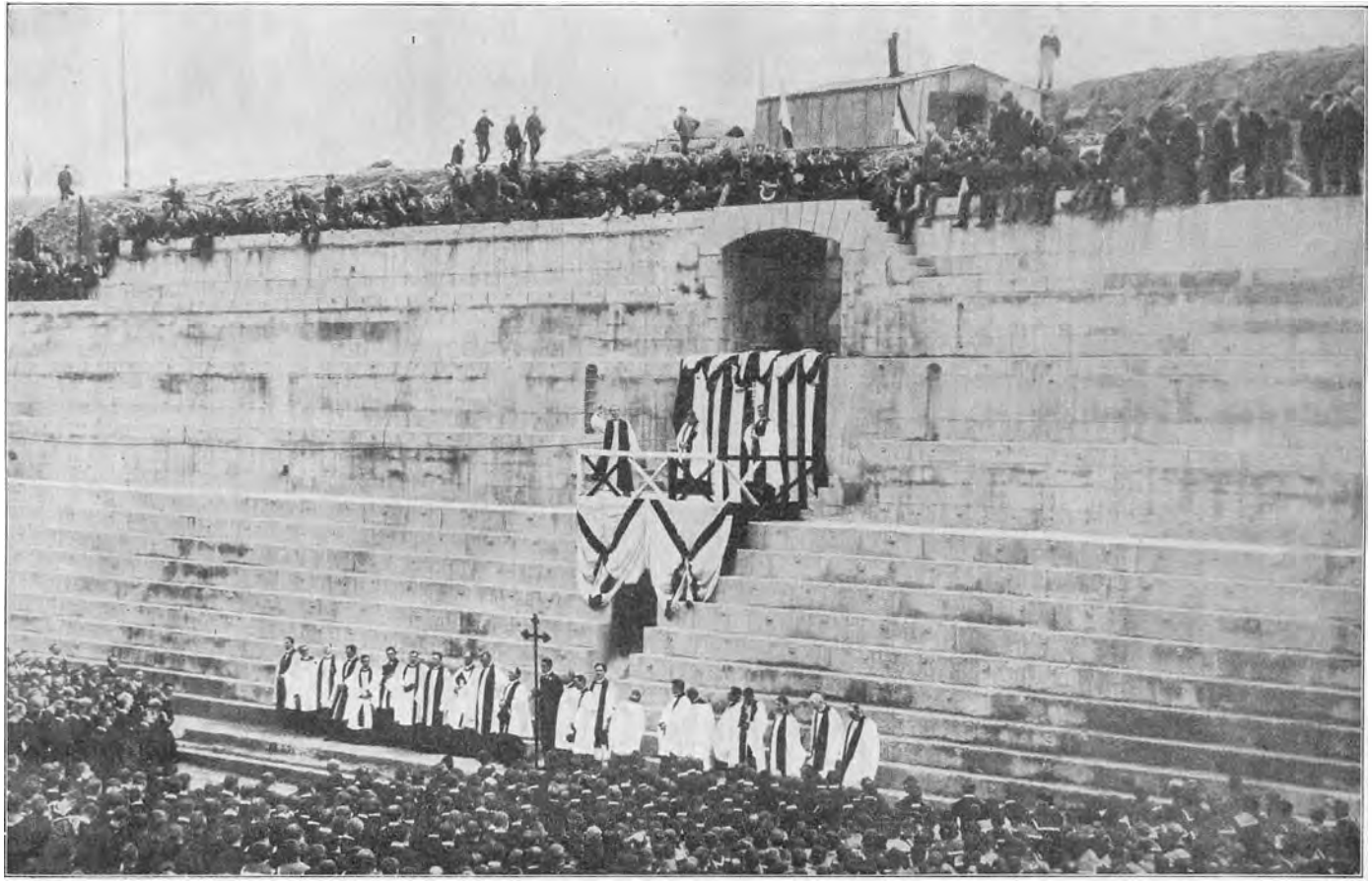

Erkebiskoppen af York holder Gudstjeneste for Flaadens Mandskab i en Tørdok i *Rosyth*.

blev en Mængde hurtiggaaende engelske Jagere og Krydsere strax sendte ud paa dens c. 400 Sømil lange Retrætelinie, idet man haabede at kunne afskære den Tilbagetoget; men de fandt den ikke.

I de følgende Dage foretog en stor engelsk Krydserflaade, ledsaget af Jagere, en Razzia i Nordsøen — helt ned til Helgolandsbugten. Det antydedes i de officielle Rapporter, at Formaalet havde været at lokke den tyske Flaade ud, idet den engelske Hovedstyrke laa lige klar til at staa til Søs og optage Kampen. Men Krydserne kunde, da de kom tilbage, rapportere, at der over Hovedet ingen tyske Skibe fandtes i Nordsøen.

Medens de fremherskende Vejrforhold i dette Farvand lige fra Krigens Begyndelse havde været Stille, Dis og rolig Sø, skete der den 12. September et fuldstændigt Omslag i Vejret, der intil den 21. blev stormfuldt, undertiden næsten orkanagtigt med heftige Regnskyl. Gennemførelsen af den engelske Patrouilletjeneste i dette Tidsrum blev derfor særdeles vanskelig. Søen var saa høj, at den slog ind og slukkede Fyrene i Jagernes Kabysser, og der skete forskellige Ulykker blandt Mandskabet. Mange Skibe forliste saavel i Nordsøen som i Kanalen, hvor bl. a. Maskinskoleskibet *Fisgard II* gik ned udfor Portland.

I de engelske Undervandsbaade var Tjenesten under disse Forhold særlig anstrengende, hvorom Commodore Keyes skriver følgende i sin Rapport:

„Under de usædvanlig heftige Vestenstorme, der rasede mellem den 14. og 21. September var Undervandsbaadene i en højst ubehagelig Situation — til Luvart af Land og kun faa Sømil fra den fjendtlige Kyst.

Den krappe Sø, som ledsager vestlige Storme i Helgolandsbugten, gjorde det vanskeligt at holde Lemmen i Kommandotaarnet aaben *). Det var umuligt at finde Hvile, og selv om Undervandsbaadene holdt sig i 60 Fods Dybde pumpede de 20 Fod, d. v. s. bevægede sig 20 Fod op og ned. . ."

Men ogsaa i de tyske Undervandsbaade var de lange Togter meget strabadserende for Besætningerne, hvilket fremgaar af følgende Brudstykke af en Rapport fra en af Cheferne:

„Det er frygtelig anstrengende for Nerverne; — det var ikke alle og enhver der kunde holde det ud. Naar vi gaar under Havets Overflade er der dødsstille i Baaden; de elektriske Motorer gaar lydløst rundt, og der kommanderes kun ved Tegn. Vi hører ofte Skruerne gaa rundt i Dampere, der glider hen over os. En overvældende Søvnighed griber Mandskabet, og det kræver den største Viljeanspændelse at holde sig vaagen. Jeg har haft Folk, der bogstavelig talt ikke spiste de første 3 Døgn for ikke at spilde den Tid, de ellers kunde benytte til at sove i.

Jeg har selv staaet eller siddet 8 Timer i Træk med Øjet presset mod Periskopkikkerten og stirret ind i det blanke Glas til mine Øjne og mit Hoved smertede. Naar Besætningen er for udslidt, finder vi os et Sove- og Hvilested paa Havbunden, men her rokker Baaden ofte som en Vugge."

*) For at forny Luften i Baaden, naar den om Natten laa i Overfladen.

Under denne Periode skete det første vellykkede *engelske* Undervandsbaadsangreb, idet Kaptainlieutnant *Max K. Horton* med Undervandsbaaden *E. 9* (se Side 44) stod ned i Helgolandsbugten og den 13. September skød den beskyttede Krydser *Hela* i Sænk. Denne havde tidligt om Morgenen forladt Helgoland og gik med langsom Fart med Kurs mod Elbmundingen, da den blev observeret af „E. 9", der laa „a wash", 6 Sømil

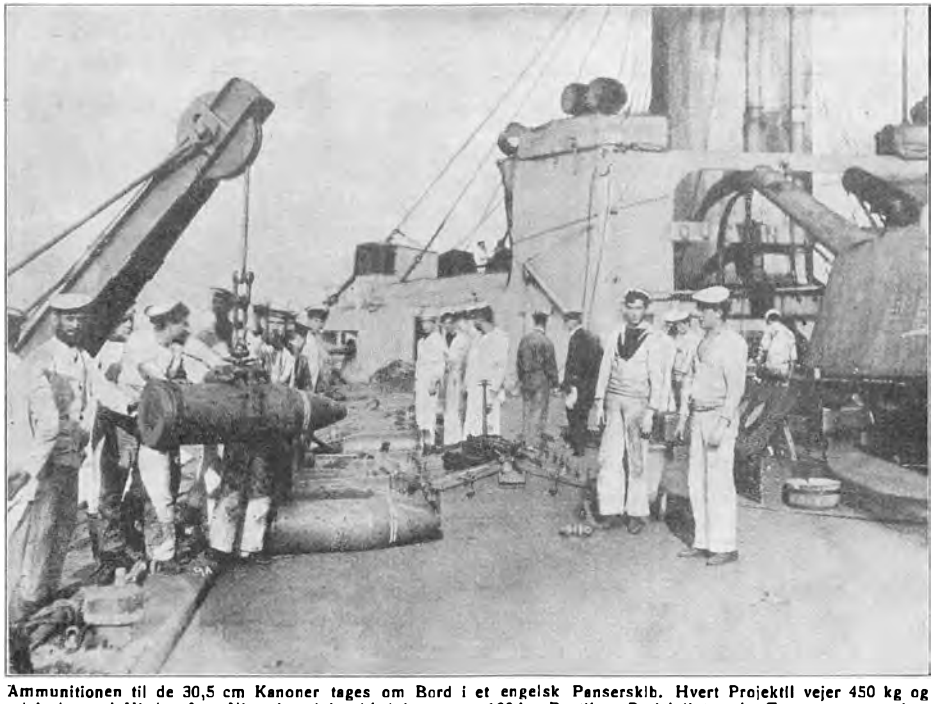

Ammunitionen til de 30,5 cm Kanoner tages om Bord i et engelsk Panserskib. Hvert Projektil vejer 450 kg og udskydes ved Hjælp af en Nitroglycerinkrudtladning paa c. 120 kg. Bagtil er Projektilet under Transporten omgivet med en smal Rem til Beskyttelse af Kobberføringsbæltet, der ved Skuddets Affyring skærer sig ned i Kanonens Riffelgange og tvinger Projektilet til at følge disses Snoning. Herved faar Projektilet den Rotation, som er nødvendig, for at det skal faa en sikker Bane i Luften.

syd for Øen. „E. 9" dykkede og affyrede paa c. 300 m Afstand 2 Torpedoer, der begge ramte „Hela" henholdsvis i Boven og midtskibs.

Trods „Helas" store Beskadigelser lykkedes det at holde den flydende 1 Time og at redde hele dens Besætning.

Da „E. 9" gennem Periskoperne havde forvisset sig om Torpedoernes ødelæggende Virkning, drejede den Nord i — skarpt forfulgt af nogle tyske Jagere. Den undslap imidlertid og indtog atter roligt sin Post N.V. for Helgoland. Da den efter at være blevet afløst nogle Dage senere vendte tilbage til sin Basis, Harwich, blev den modtaget med store Ovationer af de i Havnen liggende engelske Skibe.

Skønt „Pathfinder" og „Hela" nærlig var af samme Type, og deres Modstandere „U. 21" og „E. 9" var lige stærke, havde det tyske Torpedo-

angreb vist sig at være af langt større ødelæggende Virkning end det engelske. Det formodedes derfor, at den tyske Marine havde indført et nyt og kraftigere Sprængstof til sine Torpedoer end det almindeligt anvendte Skydebomuld, og denne Antagelse bestyrkedes ved den ældre og mindre Undervandsbaad *U. 9's* Tilintetgørelse af de engelske Krydsere *Aboukir, Hogue* og *Cressy* (se S. 29), der blev skudt i Sænk den 22. September.*)

Disse 3 ældre Krydsere, der for en stor Del var bemandede med Reservister, havde under Septemberstormene overtaget Patrouilletjenesten ved Udløbet til Kanalen, medens Jagerne havde maattet søge Læ under den engelske Kyst. Den 21. begyndte Vejret at bedage sig, og om Mor-

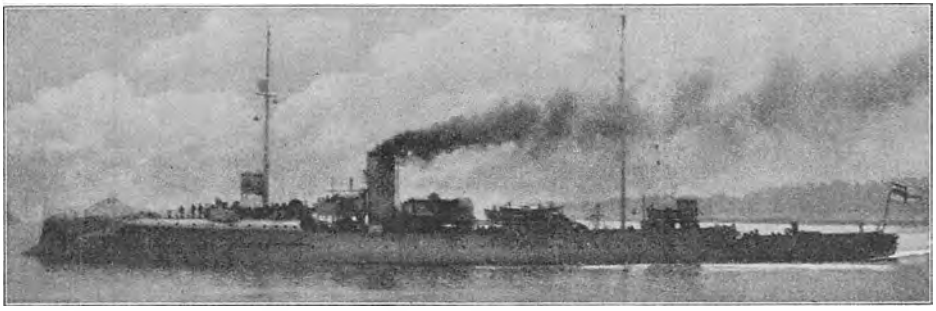

Tysk beskyttet Krydser *Hela*, der den 13. September 1914 blev skudt i Sænk i Helgolandsbugten af den engelske Undervandsbaad *E. 9.* „Hela" var bygget 1895 og havde et Deplacement paa 2040 Tons. Selv om dette Tab i Henseende til Materiel var ret betydningsløst for den tyske Flaade, vakte det dog megen Opmærksomhed, dels fordi det var det første heldigt gennemførte engelske Undervandsbaadsangreb, dels fordi dette fandt Sted 6 Sømil *syd* for Helgoland.

genen den 22. laa de 3 Krydsere c. 20 Sømil N. V. for *Hoek van Holland* og afventede Jagernes Tilbagekomst, der skulde finde Sted Kl. 10 Fm.

Et tysk Luftskib havde den foregaaende Dag foretaget et Togt ned over Kanalen og bragt Efterretning om Krydsernes isolerede Tilstedeværelse uden Jagerbeskyttelse, hvorfor den tyske Undervandsbaad „U. 9" havde faaet Ordre til at forlade *Emden* og angribe dem.

„U. 9" stod Vest paa langs Kysten. Fra *Texel* (se Nordsøkortet S. 4) holdt den længere til Søs og gik paa Grund af diset Vejr med Periskopet et Par Meter over Vandet. Kl. 6¼ Fm. fik den Øje paa Krydsernes blaagraa Skrog. Den var da allerede indenfor Torpedorækkevidde, men dykkede nu helt ned for om muligt at nærme sig uopdaget og angribe paa klos Hold. Da den kun havde 3 Torpedoapparater med en Torpedo i hvert, og da det vilde tage Tid at lade Udskydningsrørene paany med de 3 Reservetorpedoer, den yderligere medførte, ønskede Chefen for „U. 9", Kaptainløjtnant *Otto Weddingen,* at være sikker paa sine første Skud.

Krydserne, der havde ligget samlede, dannede nu Patrouillelinie med 3 Sømils Afstand mellem Skibene. Ingen af dem havde observeret den

*) Saasnart det i England var blevet konstateret, at de tyske Torpedoers Ladningsrum indeholdt Trinitrotoluol (T. N. T.), blev alle Skydebomuldsladningerne i de engelske erstattede med dette Sprængstof.

fjendtlige Undervandsbaad, der gik i Angreb mod den Midterste, „Aboukir", og Kl. 6½ affyrede en Torpedo imod denne. I de andre Skibe hørte man en voldsom Explosion og saa pludselig „Aboukir" faa en meget stærk Krængning til Styrbord. „Cressy" og Hogue" troede, den var stødt paa en Mine, og drejede ned imod den for at bjerge dens Besætning.

„Aboukir" krængede hurtigt saa meget over, at dens Fartøjer ikke kunde sættes i Vandet. Skibsbunden med den røde Kobberklædning blev synlig og straalede i Sollyset, men dækkedes snart af en Mængde nøgne Skikkelser, der, efterhaanden som Skibet gik rundt, her søgte den sidste Redning, efter at være kravlede ud langs den horizontale Skibsside.

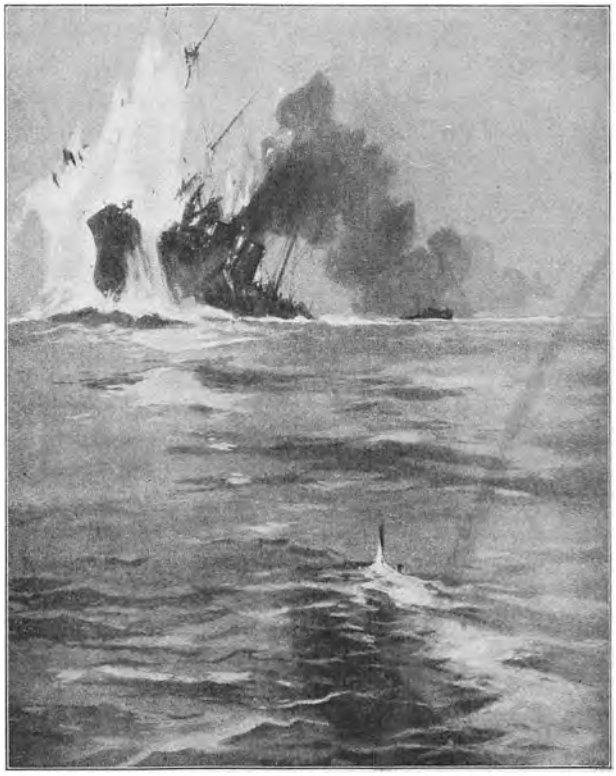

Engelsk Undervandsbaad *E. 9*, Chef Kaptain-Lieutenant *Max K. Horton*, iagttager gennem Periskopet den tyske Krydser *Helas* Ødelæggelse, efter at denne var blevet ramt af 2 Torpedoer fra „E. 9". De fleste af Krydserens Besætning blev reddede af en tililende tysk Jager. [Efter „Nelsons Portfolio".]

Fartøjerne fra de to andre Krydsere ilede til Hjælp, og et af dem, fyldt med Reddede fra „Aboukir", var allerede vendt tilbage til „Hogue", da denne ved 2 mægtige Explosioner — den ene 20 Sek. efter den anden — ligesom løftedes op af Vandet, lagde sig om paa Styrbords Side og efter 6 Minutters Forløb vendte Bunden i Vejret og sank.

Det var atter „U. 9"s Værk, idet den Kl. 6^{55} — 25 Minutter efter at have ramt „Aboukir" — havde foretaget et nyt Kig med sit Periskop og set „Hogue" ligge stoppet i c. 300 m's Afstand. Den affyrede da sin anden Torpedo og var saa heldig at træffe „Hogue" lige under et af de 23 cm Ammunitionsmagasiner, der blev sprængt ved Rystelserne.

Besætningen i „Hogue" var strax gaaet i Gang med at gøre los paa de paa Dækket staaende store Skydeskiver, der kunde tjene som Flaader. De havde derefter roligt afventet den Ordre til at springe over Bord, der faa Øjeblikke senere blev givet af Chefen Kommandør *Nicholson*, efter

at denne fra Broen havde ledet Redningsmidlernes Fordeling. Da „Hogue" gik rundt, stod han paa Lønningen og svingede med Kasketten til Afsked. Nogle af Folkene saa ham imidlertid komme klar af Skibet og fik ham bjerget op i et Fartøj, hvor den afholdte Chef blev modtaget med 3 *Cheers*. Næstkommanderende, der havde staaet lige over det Sted, hvor Explosionen fandt Sted, blev slynget udenbords og fik begge Ben brækkede; men 2 Matroser holdt hans Hoved over Vandet og svømmede hen til en Baad med ham.

Kaptainløjtnant *Otto Weddingen*, Chef for den tyske Undervandsbaad *U. 9*, med hvilken han den 22. September 1914 skød de engelske Panserkrydsere *Aboukir*, *Hogue* og *Cressy* i Sænk. Han var født 1882, blev Officer 1901 og gjorde sig som ung Officer bemærket ved med stor Dristighed at redde en Matros fra at drukne, i hvilken Anledning han blev dekoreret med Redningsmedaillen. Fra 1910 gjorde han Tjeneste ved Undervandsbaadene og blev før Krigen Chef for en af Flotillerne. Den 15. Oktober 1914 skød han — ligeledes med „U. 9" — den engelske Krydser *Hawke* i Sænk. I Februar 1915 blev han Chef for en større og nyere Undervandsbaad, *U. 29*, og foretog med denne flere dristige Togter rundt Englands Kyster. Efter at den tyske Admiralstab havde givet Ordre til, at Undervandsbaadskrigen ogsaa skulde rettes mod de fjendtlige Handelsskibe, skød han 6 af disse i Sænk, men viste ved disse Lejligheder den størst mulige Hensynsfuldhed overfor Skibenes Besætninger. Under et Angreb paa nogle engelske Kampskibe den 20. Marts 1915, vædrede et af disse „U. 29", der sank, og Weddingen druknede sammen med hele sin Besætning.

Om Besætningens mønsterværdige Optræden udtaler den officielle Rapport:

„Folkene opførte sig udmærket og adlød enhver Ordre, selv medens de svømmede rundt i Vandet. En Fuldbefaren sprang ud af et Fartøj for at gøre Plads for en anden og vilde ikke lade sig bjerge, før alle var reddede. Han var i Vandet c. ½ Time. Der var ikke nogen som helst Panik; Folkene tog deres Tøj af, som befalet, og klyngede sig til Køjer og Trægenstande".

I „Cressy" var man nu først blevet klar over, at det drejede sig om et Undervandsbaadsangreb, og Kanonbesætningerne spejdede efter Periskoper udover den urolige Sø, der var opfyldt af Fartøjer, Vraggods og Skibbrudne fra „Aboukir" og „Hogue". Begge Skibe gik omtrent samtidig til Bunds, og kort efter mente man i „Cressy" at se et Periskop c. 300 m ude om Bagbord. Det blev strax beskudt, og „Cressy" drejede for fuld Kraft ned imod det.

I Rapporten skrives herom:

„Kanoner D. forsikrer, at han ramte et Periskop, og at Undervandsbaaden derefter viste sit Kommandotaarn. Da det ogsaa lykkedes at træffe dette, sank Undervandsbaaden. En Officer, der stod ved Siden af Kanoneren, mener, at Granaterne kun ramte flydende Tømmer; men Folkene paa Dækket maa have haft Indtrykket af, at en Undervandsbaad var blevet skudt i Sænk, thi de brød ud i høje *Cheers* og klappede ivrigt."

Det var ganske rigtig „U. 9"s Periskop, der havde vist sig, men Kaptainløjtnant Weddingen har senere erklæret, at det ikke blev truffet, da der blev skudt vildt, og at han undgik Vædring ved at dykke.

„Cressy" stoppede og fortsatte Redningsarbejdet; Kl. 7¼ observeredes et andet Periskop *) om Styrbord i c. 500 m Afstand. Ilden aabnedes paa det, og Chefen fra „U. 9" har udtalt, at Skuddene faldt i en ubehagelig Nærhed af Periskopet, hvorfor han strax affyrede en Torpedo, der traf „Cressy". Da denne ikke forekom ham tilstrækkelig beskadiget, afskød han et Kvarter senere endnu en Torpedo, der ligeledes ramte.

I den officielle Rapport fra „Cressy" anføres:

„Kl. 7¼ observeredes et andet Periskop om Styrbord agter. Ilden blev aabnet imod det; Kølvandet af en Torpedo, der var blevet afskudt paa 500—600

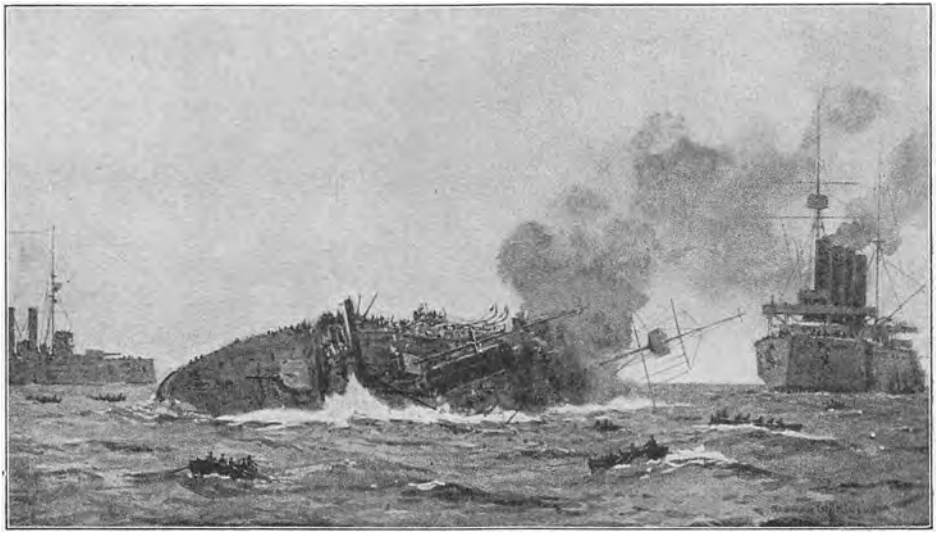

Den engelske Krydser *Aboukir* skydes i Sænk af den tyske Undervandsbaad *U. 9* den 22. September 1914, medens Krydserne *Hogue* og *Cressy* iler til Hjælp og sætter Fartøjer i Vandet for at redde de Skibbrudne. Disse tog iøvrigt Situationen med største Ro, og flere af dem sang: *„It's a long long way to Tipperary"*, hvilket andre besvarede med *„It's if you have to swim there"*. Mange svømmede over til „Hogue", der var nærmest, men da denne kort Tid efter ogsaa blev ramt af en Torpedo, maatte de søge over til „Cressy". Da denne ligeledes blev skudt i Sænk, forliste de for tredie Gang. Før de tililende hollandske Dampere kunde bringe Hjælp druknede 62 Officerer og Underofficerer og c. 1400 Menige. [Efter *Norman Wilkinson* i „Ill. War News".]

Meters Afstand, kunde tydelig ses, og den ramte os lige foran agterste Bro. „Cressy" krængede omtrent 10° til Styrbord og blev liggende i denne Stilling. Før Torpedoen traf os, var alle vandtætte Døre og Luger blevne lukkede og alt Messeinventar og disponibelt Tømmer blevet bragt op og kastet over Bord til de Druknende fra de andre Skibe. En anden Torpedo, affyret fra den samme Undervandsbaad gik c. 20 Meter agten om os **). Omtrent et Kvarter senere blev en tredie Torpedo afskudt fra en Undervandsbaad paa vor Styrbords Bov. Den ramte i Kedelrum Nr. 5. Skibet krængede nu hurtigt over og vendte til sidst Kølen i Vejret, i hvilken Stilling det holdt sig i c. 20 Minutter, indtil det sank Kl. 7 55.

De hollandske Dampere *Flora* og *Titania* samt 2 engelske Trawlere havde paa stor Afstand set de 3 Krydsere forsvinde — den ene efter den anden — og havde strax sat Kurs mod Ulykkesstedet, hvortil de ankom

*) Dette var atter „U. 9"s.

**) Dette er i Overensstemmelse med Kaptainløjtnant Weddingens Beretning, som maa anses for at være den korrekteste.

ca. Kl. 8½. Det lykkedes dem at redde 59 Officerer og Underofficerer og 860 Menige. Flere af dem var forliste 3 Gange, idet de fra „Aboukir" først havde bjerget sig over i „Hogue", og, da denne sank, var svømmede over til „Cressy". Ca. 400 Mand blev landsatte i *Ymuiden* og herfra nogle Dage senere førte tilbage til England, medens Resten blev overført til de engelske Krydsere og Jagere, der var hidkaldte ved Radiotelegram og

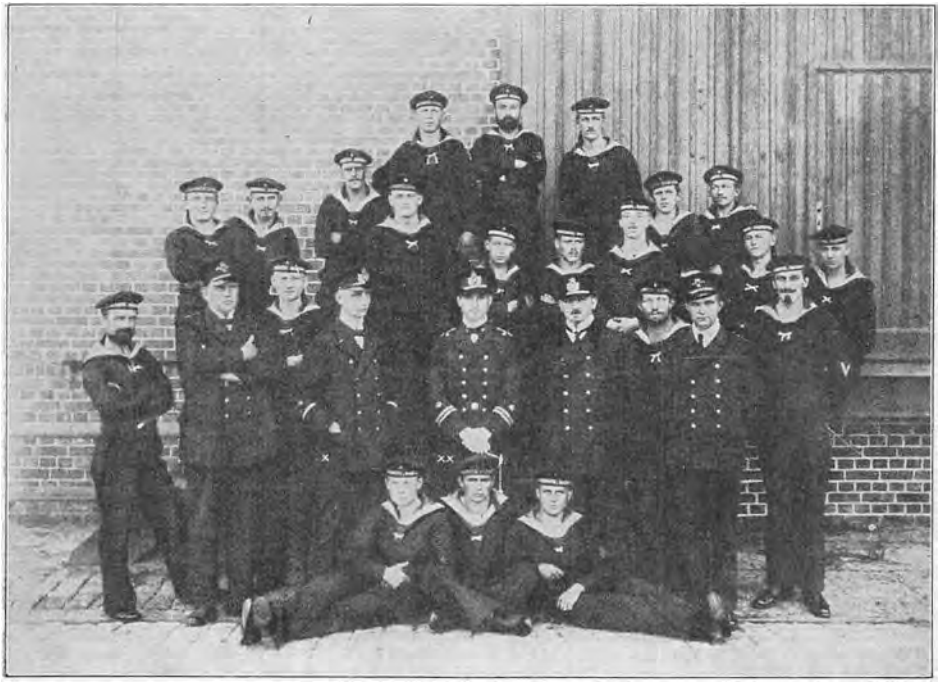

Besætningen paa den tyske Undervandsbaad *U. 9*, der den 22. September skød de 3 engelske Panserkrydsere i Sænk. Foruden Chefen, Kaptainløjtnant *Otto Weddingen*, bestod den af 1 Løjtnant, 1 Ingeniør, 5 Dæks- og Torpedounderofficerer, 4 Maskinister, 7 Matroser og 7 Fyrbødere — ialt 26 Mand. Ved Hjemkomsten blev der af forskellige Rigmænd skænket Mandskabet store Pengegaver, og alle blev af Kejseren dekorerede med Jernkorset.

naaede Stedet Kl. 9. Redningsarbejdet blev afsluttet Kl. 11½, og det viste sig, at der var omkommet 62 Officerer og Underofficerer og 1400 Menige. Dette betydelige Tab af Menneskeliv fremkaldte stor Sorg i England og særlig i *Sheerness* og *Chatham*, da de fleste af de Omkomne var ældre gifte Reservister, der var bosatte i disse Byer. Da „U. 9" sikkert — trods alle Paastande fra engelsk Side om det modsatte — har været alene om Ødelæggelsen af de 3 Krydsere, havde saaledes en enkelt dygtig ført Undervandsbaad foraarsaget et Tab, der var 1000 Mand større end den engelske Flaades i Slaget ved *Trafalgar*.

„U. 9" stod efter Angrebet Øst paa, skarpt forfulgt af en Mængde engelske Jagere, som det først lykkedes den at ryste af sig, da den ved Mørkets Frembrud var tværs af *Terschelling*.

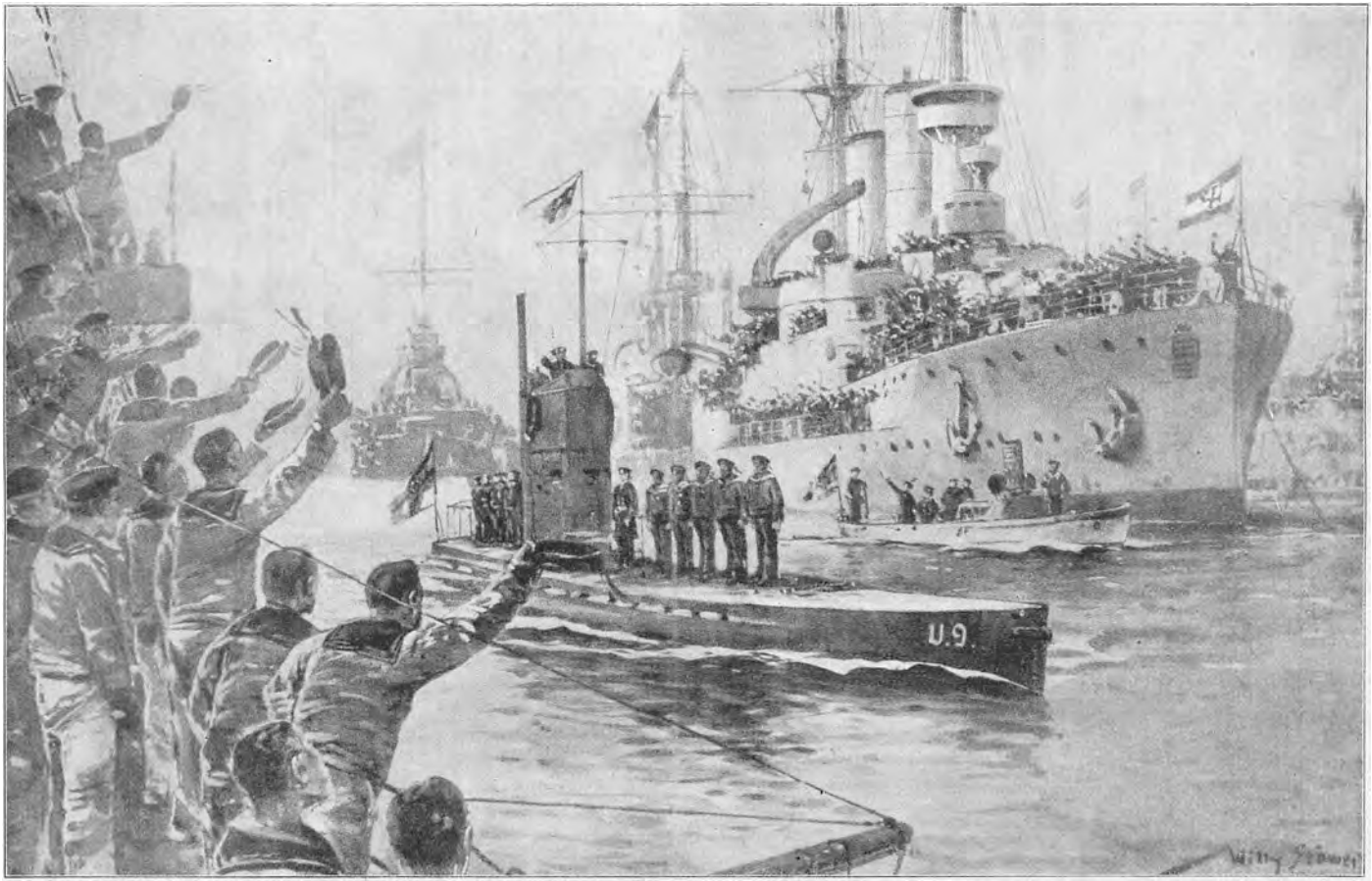

Den tyske Undervandsbaad *U. 9* sejler ind til Wilhelmshaven efter sit heldige Angreb paa de engelske Krydsere. Mandskabet var opstillet til Parade, og Besætningerne i alle de Skibe, den passerede, bød den velkommen hjem med kraftige Hurraraab. [Efter Tegning i „Leipziger Ill. Zeitung".]

Kaptainløjtnant Weddingen havde med stor Dygtighed og Energi løst sin Opgave. Fra et militært Synspunkt maa man navnlig anerkende, at han gennemførte sit Angreb fuldt ud og ikke trak sig tilbage fra den farlige Kampplads, før alle hans 3 store Modstandere var bukkede under. Efter det ringe Resultat af de frygtede Undervandsbaades Virksomhed i Krigens 2 første Maaneder var mange begyndt at tvivle om, at de vilde komme til at spille nogen væsentlig Rolle i Søkrigen; men „U. 9", der hørte til de mindre og ikke helt moderne U-Baade, havde nu leveret Bevis for disses fortrinlige offensive Egenskaber. Det maa imidlertid indrømmes, at Angrebet var foregaaet under særlig gunstige Omstændigheder. De engelske Krydsere var uden Jagerbeskyttelse, „Aboukir" gik kun med 7 Knobs Fart og „Hogue" og „Cressy" laa næsten stille for at bringe Hjælp til deres synkende Søsterskib.

Chefen for Krydseren *Hogue*, Kommandør *Wilmot S. Nicholson*, der gjorde sig bemærket ved sin behjertede Optræden under *U. 9*'s Angreb den 22. September 1914 og blev reddet af sin Besætning. Chefen for *Cressy*, Kommandør *Robert W. Johnson*, der druknede, og Chefen for *Aboukir*, Kommandør *John. E. Drummond* viste ligeledes stor Koldblodighed under Katastrofen. Kommandør Nicholsons Liv havde 2 Gange tidligere været i Fare; første Gang, da han som Midshipman var udkommanderet med Krydseren *Calliope*, der var det eneste Skib, som under en Orkan ved *Samoa* slap til Søs, medens alle andre paa Rheden liggende amerikanske og tyske Skibe forliste; anden Gang som Lieutenant i Jageren *Gala*, der gik under i Nordsøen.

Dette Forhold foranledigede det engelske Admiralitet til at udstede en almindelig Ordre til Flaaden om, at ethvert større Skib, i hvis Nærhed der skete et Undervandsbaadsangreb eller en Minesprængning, strax skulde fjerne sig fra Stedet og overlade beskadigede Skibe til deres Skæbne, og at kun mindre Skibe maatte komme disse til Hjælp.

Admiralitetet udsendte følgende Kommentar til denne for den engelske Flaade saa sørgelige Affære:

„„Aboukir"s Undergang var en almindelig ulykkelig Hændelse, saaledes som det kan ske paa Patrouilletjeneste. Men „Hogue" og „Cressy" blev skudt i Sænk, fordi de løb frem til Assistance, blev liggende ved deres Kammerat med stoppede Maskiner for at redde Mennesker og saaledes frembød et let og sikkert Maal for et fortsat Undervandsbaadsangreb. Den naturlige menneskekærlige Tilskyndelse førte i dette Tilfælde til alvorlige Tab, der kunde have været undgaaede ved en mere haardhændet Hævdelse af de militære Hensyn. Moderne Søkrig stiller os overfor saa mange nye og mærkelige Situationer, at et saadant Fejlskøn er tilgiveligt; men ved den fremtidige Manøvrering af de store Skibe vil det være nødvendigt at indskærpe, at de Omstændigheder, der foreligger, naar et Skib i Eskadre bliver beskadiget i et Minefelt eller ved et Undervandsbaads-

angreb, er analoge med det, der kan hænde i en Artillerikamp, hvor man maa overlade beskadigede Skibe til at klare sig selv. Ingen menneskekærlig Handling, hverken overfor Ven eller Fjende, maa føre til, at Forsigtighedsforanstaltninger overfor eget Skib eller Krigens Krav bliver forsømte; ingen Forsøg paa at redde Mennesker maa foretages, naar det vil skade den militære Situation." — —

„Tabet af c. 60 Officerer og Underofficerer og 1400 Mand vilde have forekommet os mere naturligt, om det var sket i aaben Artillerikamp, og er særlig smertelig under de forefaldne Omstændigheder. Men selv om disse var blottede for enhver Kampbegejstring, forhindrede de ikke Disciplinens Hævdelse, og at der blev udvist behjertet Mod og redebon Selvopofrelse blandt alle Grader af Besætningen." — —

„Bortset fra det store Tab af Menneskeliv er Krydsernes Undergang af mindre Betydning for Flaaden. Skønt det var store og kraftige Skibe, hørte de til en Krydserklasse, der i Fart var blevet distanceret af mange af Fjendens Kampskibe. Før Krigen var det blevet bestemt, at der ikke skulde anvendes mere paa deres Udbedring, og at de skulde opføres paa Salgslisten, saa snart større Reparationer viste sig nødvendige."

Chefen for den engelske Undervandsbaad *E. 9*, Kaptainlieutenant *Max K. Horton*, der den 13. September 1914 skød den tyske Krydser *Hela* i Sænk syd for Helgoland og den 6. Oktober den tyske Jager *S. 126* udfor Ems. Kaptainlieutenant Horton er født 1884 og blev efter i Portsmouth at være uddannet til Tjeneste i Undervandsbaadene Chef for forskellige af disse 1905-10. Derefter var han i 2 Aar Vagtchef i større Skibe og var med til at bjerge Passagererne fra Damperen *Delhi*, der strandede ved *Cap Spartel* i 1911, ved hvilken Lejlighed han blev dekoreret med *Board of Trade*'s Sølvmedaille. I 1913 blev han udnævnt til Kaptainlieutenant og i Marts 1914 til Chef for „E. 9".

Trods forøget Aktivitet fra engelsk Side for at tage Hævn over de 3 Krydseres Ødelæggelse, patrouillerede Undervandsbaadene dog forgæves i Helgolandsbugten i ca. 14 Dage uden at finde noget Maal for deres Efterstræbelser, og Flotillechefen, Commodore Keyes, indberettede:

„Muligheden for at gennemføre et Undervandsbaadsangreb mod en Fjende, hvis store Skibe aldrig og hvis mindre Krydsere kun sjeldent kommer ud af de beskyttede Havne, er kun ringe."

Men da „Hela"s Banemand, Kaptainlieutenant Horton, den 6. Oktober med „E. 9" havde vovet sig helt ind under den stærke tyske Fæstning *Borkum* ved Mundingen af *Ems,* observerede han længere mod Vest 2 tyske Jagere, der med høj Fart holdt gaaende c. 6 Sømil af den hollandske Ø *Schiermonnikoog*, (se Kortet S. 23). Skønt Jagernes ringe Dybgaaende gør det meget vanskeligt at ramme dem med Torpedoer, gik „E. 9" i Angreb mod den ene, *S. 126* (Deplacement 480 Tons; Byggeaar 1904-05).

Paa 600 Meters Afstand affyredes den første Torpedo, der gik agten om Maalet; men et Øjeblik efter blev „S. 126" truffet midtskibs ved „E. 9"s andet Skud. En mægtig Vandsøjle blev slynget i Vejret, og Jageren rejste sig næsten lodret op i Vandet og sank.

Saa snart Kaptainlieutenant Horton havde iagttaget sin Modstanders Ødelæggelse, satte han Kursen mod *Harwich*, som han naaede i god Behold, medens tyske Krydsere og Jagere bjergede de fleste af „S. 126"s 56 Mands store Besætning.

I England havde man imidlertid bestræbt sig for at faa det før Krigen stærkt forsømte Minemateriel bragt i Orden. Da dette Søkrigsvaaben har

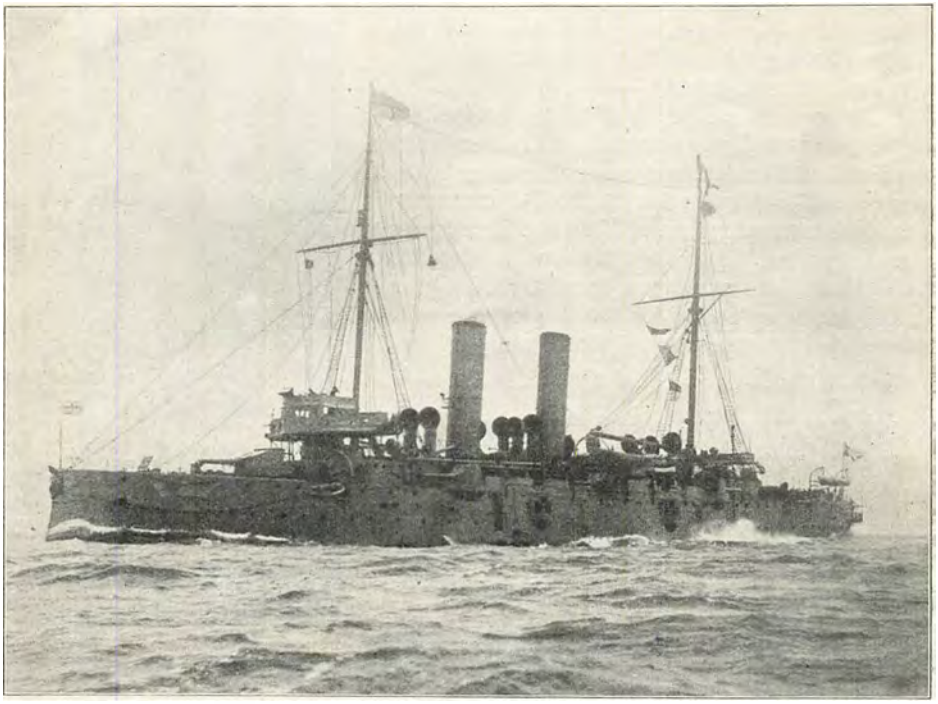

Den engelske beskyttede Krydser *Hawke*, der den 15. Oktober 1914 blev skudt i Sænk i Nordsøen af den tyske Undervandsbaad *U. 9*, Chef Kaptainløjtnant *Otto Weddingen*, som for denne Bedrift blev dekoreret med „Pour le merite". „Hawke" var et ældre Skoleskib, der løb af Stablen 1891 og var armeret med 2 Stk. 23,4 cm og 10 Stk. 15 cm Kanoner; Deplacement 7300 Tons; Fart 19 Knob. Af den 540 Mand store Besætning druknede alle Officererne, undtagen Trediekommanderende, samt c. 450 Underofficerer og Menige.

den Særegenskab frem for andre, at det er forholdsvis let at skaffe til Veje, var det lykkedes at faa c. 20,000 selvvirkende Miner gjort klare, og disse blev i Dagene omkring den 6. Oktober udlagte — udenfor Søterritoriet — mellem *Ostende* og *Themsens* Munding, (se Kortet S. 4). Senere spærredes endvidere den indre Del af *Firth of Forth*, Indløbene til *Sheerness*, *Cromarty* og *Scapa Flaw* samt *Humber-* og *Tyneflodens* Mundinger med Miner. *)

Admiralitetet havde tøvet længe med at udføre disse Foranstaltninger af Hensyn til Undervandsbaadenes Bevægelsesfrihed, der allerede var blevet

*) Disse Miner var i Modsætning til de Selvvirkende ved Kabler forbundne med en Søminestation i Land, hvorfra de kunde gøres farlige eller ufarlige ved, at Forbindelsen med en Elektricitetskilde blev sluttet eller afbrudt. I Minespærringerne fandtes Gennemsejlingsaabninger for egne Skibe.

hæmmet meget ved de tyske Mineudlægninger. Da Minerne ikke kan ses fra Undervandsbaade, der sejler under Vandet, hvor Synsvidden omtrent er som i den tætteste Taage paa Havets Overflade, havde de engelske Undervandsbaade ved flere Lejligheder været i Berøring med de tyske Miner. Saaledes havde „E. 9", Chef Kaptainlieutenant *Talbot*, den 25. September, neddykket, fisket Ankergrejerne til en af disse og havde, da den gik til Overfladen, taget Mine og Anker med op. Til alt Held vendte Minens Blyhorn bort fra Baaden; men det var alligevel et besværligt og farligt Arbejde at faa Minen løftet klar, hvorefter der ikke var andet at gøre end at lade den gaa ned i dens tidligere Dybde.

Admiralitetet haabede imidlertid, at den store Minespærring ved Mundingen af Kanalen skulde forhindre tyske Undervandsbaade i at trænge ind i denne, — et Haab, der ikke gik i Opfyldelse. Endvidere ønskede det at lette Flaadens besværlige Visiteringstjeneste ved at lede al Sejlads fra og til Kanalen og Themsen tæt ind under den engelske Kyst.

Paa den nordlige Blokadelinie mellem den skotske og den norske Kyst maatte Krydserne imidlertid stadig holde Søen for at kunne overhale og visitere ethvert Skib, der søgte ind mod eller ud fra Nordsøen og Skagerak; men uden at være blevet klog af Skade lod man dem udføre denne Tjeneste uden Beskyttelse af Jagere.

Chefen for den engelske beskyttede Krydser, *Undaunted*, Kommandør *Cecil H. Fox*, der var Chef for 3. Jagerflotille, og som sammen med Jagerne *Lane, Lennox, Legion* og *Loyal* den 17. Oktober 1914 udfor Hollands Kyst skød de tyske Jagere *S. 115, S. 117, S. 118* og *S. 119* i Sænk. Kommandør Fox var Chef for *Amphion*, da denne den 6. August stødte paa en af *Königin Luise*'s Miner og sank. Han fik ved denne Lejlighed Ansigt og Hænder stærkt forbrændte, men kunde dog c. 3 Uger senere hejse sin Stander i den nye Flotillekrydser *Faulknor*, fra hvilken han faa Dage før Kampen under den hollandske Kyst havde flyttet Standeren til „Undaunted". Han var en af den engelske Flaades yngste Kommandører.

Den 15. Oktober var saaledes de 2 ældre Krydsere *Theseus* og *Hawke* paa Patrouille c. 70 Sømil Ø. N. Ø. for *Aberdeen* og fik Kl. 11 Fm. en Damper, der førte norsk Flag, i Sigte. Da de nærmede sig den med moderat Fart, observeredes fra „Theseus" en Skumstribe, der kunde ligne Kølvandet af en Torpedo, og kort efter hørtes en voldsom Explosion i „Hawke".

Det var atter den tyske Undervandsbaad „U. 9", ført af Kaptajnløjtnant Otto Weddingen, der gik angrebsvis til Værks overfor de engelske Krydsere. Efter at have skudt forbi til „Theseus" havde han ramt „Hawke" under et af Kedelrummene, hvor Laviner af Kul, store Ildragere og Reserve-Maskindele hvirvledes rundt paa den mørke Fyrplads, og mange Fyrfolk blev dræbte. Samtidig blev et stort Stykke af Skibssiden revet op, og „Hawke" begyndte at krænge over.

Chefen var paa Broen og lod strax Fartøjerne gøre klare, men kun 2 af dem kom i Vandet, før Skibet sank — 5 Minutter efter Explosionen.

Officerer og Underofficerer blev paa deres Post til det sidste. Det lykkedes dem at faa en Flaade gjort los, og c. 20 Mand blev bjergede paa denne. En af Befalingsmændene entrede dernæst ned ad Skibssiden med en Øxe og kappede en Fartøjstalje, i hvilken Travaillen var blevet hængende fast ved Skibet, der truede med at trække Baaden med ned. De 46 Mand, der havde faaet Plads i denne, observerede kort efter Undervandsbaadens Periskop tæt ved og roede løs paa det for at vædre det.

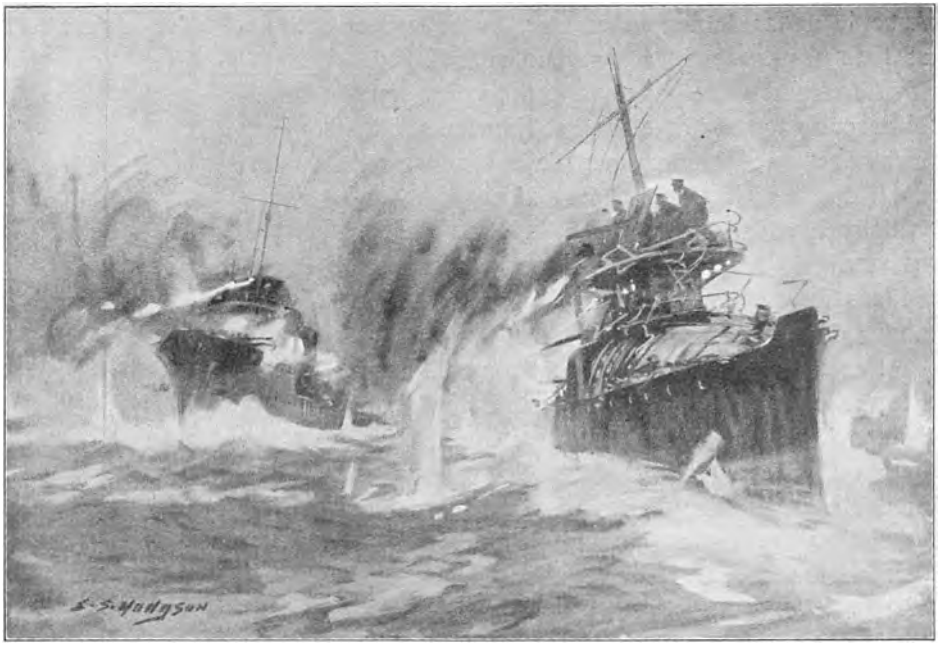

Engelske og tyske Jagere i Kamp udfor den hollandske Kyst den 17. Oktober 1914. De engelske Jagere førtes af deres *Flotille-leader*, Krydseren *Undaunted*, der løb af Stablen 1914, er 3600 Tons, armeret med 2 Stk. 15 cm og 6 Stk. 10 cm Kanoner og har en Fart af 29 Knob samt en Besætning paa c. 300 Mand. Jagerne af *L* Klassen er løbne af Stablen 1913, er 950 Tons, armerede med 3 Stk. 10,2 cm Kanoner og har en Fart af 31 Knob samt en Besætning paa c. 100 Mand hver. De var saaledes de 4 tyske Jagere, der alle blev skudt i Sænk, betydelig overlegne, idet disse var byggede 1903, havde en Tonnage paa 420 Tons og var armerede med 3 Stk. 50 mm Kanoner samt kunde løbe 26 Knob. Besætning: 56 Mand. [Efter *S. S. Hodgon* i „Nelsons Portfolio".]

Samtidig søgte de at beskadige det med Aarer og Baadshager; men Kaptajnløjtnant Weddingen havde observeret den sig nærmende Fare og dykkede. Han havde taget et Kig med Periskopet for at se, om „Theseus" skulde komme til Hjælp, men Admiralitetets nylig udstedte Ordre havde virket, og den var strax løbet bort fra Ulykkesstedet.

De Fleste af „Hawke"s Besætning var blevne forsynede med Redningsmidler, men druknede, da de fik Krampe eller døde af Kulde i Vandet. Kun de c. 80 Mand i Travaillen og paa Flaaden blev reddede, idet de blev optagne af Fiskedampere og førte til Aberdeen.

Den norske Damper var forsvundet samtidig med „Theseus". Dette fremkaldte atter den fra engelsk Side tidligere udtalte Formodning om, at

tyske Skibe under neutralt Flag dækkede Undervandsbaadenes Angreb. Et saadant forud aftalt Samarbejde har det imidlertid næppe været muligt at etablere. Undervandsbaadene maa tage deres Chance, og den dygtige og snarraadige Kaptajnløjtnant Weddingen har muligvis fundet en saadan ved at løbe efter en neutral Damper — uden dennes Vidende — og afvente, at de engelske Krydsere skulde nærme sig den.

Den tyske Admiralstab havde imidlertid faaet Underretning om, at der fra engelsk Side paatænktes en Flaadeaktion mod de af Tyskland besatte belgiske Kystbyer, og at Kontreadmiral *Horace L. A. Hood* med en Flotille af Krydsere og Jagere skulde støtte den belgiske Hærs venstre Fløj samt forhindre større tyske Troppemassers Bevægelser langs Kysten fra *Ostende* til *Nieuport*. For at imødegaa disse Flaadeoperationer, som senere vil blive omtalte, sendtes flere tyske Undervandsbaade ned mod Kanalen, og samtidig fik de 4 Jagere *S. 114, S. 115, S. 118* og *S. 119* Ordre til at afgaa fra *Emden* og holde ned langs den hollandske Kyst for at være til Assistance for Undervandsbaadene — saa nær som muligt ved disses Operationsfelt.

Den engelske Undervandsbaad *E. 3* ødelægger i Nordsøen en beskadiget tysk Hydroaeroplan efter at have bjerget dets Fører og Passager og taget dets Flag. „E. 3" løb den 18. Oktober 1914 paa en Mine i Helgolandsbugten og sank. Den var bygget 1912 hos Vickers og Co, var 800 Tons og var den første artilleriarmerede engelske Undervandsbaad. Den havde 3 Torpedoudskydningsrør og en Besætning paa 28 Mand, der alle druknede tillige med Chefen, Kaptainlieutenant *Chalmondeley*.

Jagernes Bevægelser blev imidlertid rapporterede af en engelsk Undervandsbaad pr. Radio til *Harwich*, hvor Chefen for 3. Jagerflotille, Kom-

mandør *Cecil H. Fox*, havde hejst sin Stander i den nybyggede Krydser *Undaunted*. Han stod strax til Søs, ledsaget af Jagerne *Lance, Lennox, Legion* og *Loyal*. Den 17. Oktober Kl. 2 Em. fik han den hollandske Kyst i Sigte, og samtidig observeredes Røgen af de 4 tyske Jagere. „Undaunted" gik frem i Spidsen for Divisionen, og da de tyske Skibe kun kunde holde 27 Knob, medens de engelske løb 30, halede disse hurtigt ind paa Fjenden.

Den engelske Jager *Badger*, Chef Kaptain *Fremantle*, værdrer den 25. Oktober 1914 en tysk Undervandsbaad udfor den hollandske Kyst. „Badger"s Bov blev en Del beskadiget; men Undervandsbaaden slap heldigt fra Kollisionen og naaede i Følge tysk Meddelelse tilbage til sin Station i god Behold. [Efter Tegning i „Nelson's Portfolio".]

Paa c. 3 Sømils Afstand affyredes „Undaunted"s forreste 15 cm Kanon og den agterste Jager, „S. 119" blev ramt af Lyddit-granaten, der sprang under Broen og bevirkede, at Jageren sank i Løbet af 2 Minutter. Jagten fortsattes hen over det Sted, hvor den var sunket, og hvor mange Skibbrudne raabte om Hjælp, da Englænderne passerede dem. Men der var ikke Tid til at standse, da det gjaldt om at afskære de 3 andre flygtende Jagere Tilbagetoget. Disse forsvarede sig tappert med deres 50 mm Kanoner, hvis Ild særlig blev rettet mod de engelske Jagere, da det maatte anses for haabløst at forsøge at gøre den pansrede „Undaunted" nogen Skade med saa smaa Kanoner. Derimod affyrede de deres Torpedoer imod denne, men uden at ramme. Kampafstanden aftog mere og mere, og efter en løbende Fægtning paa omtrent 2 Timer var alle de tyske Jagere skudt i Sænk. Kun 31 Mand af Besætningerne blev reddede og førte til England; paa engelsk Side blev 1 Officer og 4 Mand saarede.

Dagen efter blev det tyske Lazaretskib *Ophelia* under den hollandske Kyst kapret af engelske Jagere med den Motivering, at der nogen Tid i

Forvejen var blevet fundet Mineudlægningsmateriel i et lignende Skib. Da „Ophelia"s Optræden i det hele taget forekom Englænderne mistænkelig, blev den ført til *Gravesend.* Fra tysk Side protesteredes der i heftige Udtryk mod dette formentlige Overgreb; det hævdedes, at der ingen

Det engelske Hospitalskib *Rohilla,* der under en Storm stødte paa en Mine udfor den engelske Østkyst den 30. Oktober 1914. Skibet, der var paa Vej fra Leith til Frankrig for at føre Saarede over til England, havde c. 200 Læger og Sygepassere ombord. Det blev sat paa Land ved *Whitby,* hvis Redningsbaade bjergede de fleste af de Ombordværende.

militære Personer havde været ombord i Skibet, men kun en civil Fører og Læge- og Sygepasserpersonel, samt at Skibet var sendt ud for at søge efter og bringe Hjælp til de Skibbrudne fra de 4 nedskudte tyske Jagere.

Besætningen blev imidlertid erklæret for Krigsfanger, idet de fleste — foruden Armbindene med det røde Kors — bar Huer med Navne paa forskellige tyske Jagere; da Skibet havde Radiostation, og da der blev fundet en Mængde explosive Stoffer ombord, blev det betragtet som god Prise.

Efter Jagerkampen under den hollandske Kyst blev de engelske Pa-

trouiller langs den tyske Nordsøkyst yderligere forstærkede, da det var af den største Betydning at forhindre tyske Undervandsbaade i at trænge ind i Kanalen. For at gøre Alle, der færdedes i dette Farvand og i Nordsøen, interesserede i Eftersøgningen udlovede Admiralitetet en Doucør paa 1000 £ for enhver Efterretning, der førte til Ødelæggelsen af en tysk Undervandsbaad eller andet Orlogsskib, og 200 £ for enhver Meddelelse, der blot kunde skaffe et engelsk Orlogsskib et fjendtligt i Sigte.

Den engelske Undervandsbaad *E. 3* trængte under denne Rekognoscering saa langt ind i Helgolandsbugten, at den stødte paa en Mine i

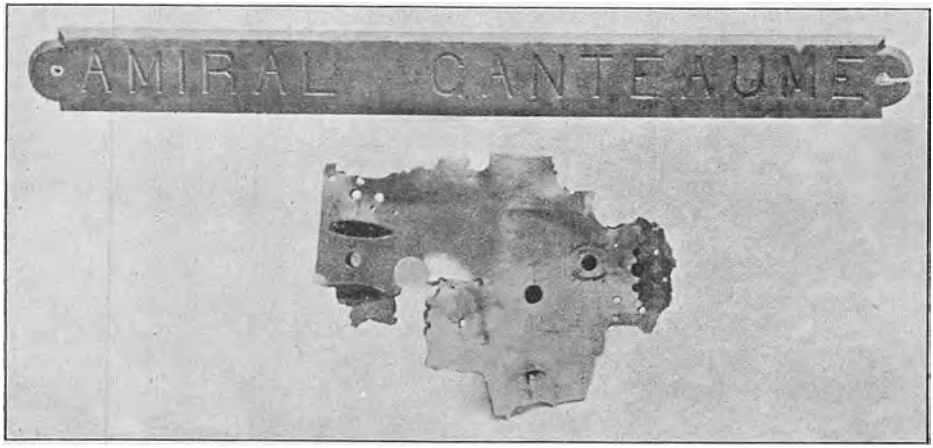

Et Stykke af en tysk Torpedo, der blev fundet i den franske Damper *Amiral Ganteaume*, som uden Varsel blev angrebet af en tysk Undervandsbaad i Kanalen den 26. Oktober 1914. Efter at være blevet ramt af Torpedoen, lykkedes det Damperen at bjerge sig ind til Havn. C. 40 Mennesker blev dræbte ved Explosionen. Fra tysk Side blev det paastaaet, at Katastrofen maatte være sket ved en Minesprængning, men ovenstaaende Fotografi udelukker enhver Tvivl.

Spærringen udfor *Wilhelmshaven* og sank. Nogle Dage senere, den 25. Oktober, jagede Krydseren *Fearless* en tysk Undervandsbaad, der undslap. Men da denne, efter Mørkets Frembrud Kl. 7 Em., laa i Overfladen, blev den observeret af den engelske Jager *Badger*, Chef Kaptain *Fremantle*, der først troede, den var engelsk. Han var imidlertid kommet saa tæt ind paa den, at han tydelig kunde høre en tysk Kommando fra det aabne Kommandotaarn, hvorefter han strax drejede Stævnen imod den og vædrede den, samtidig med at han beskød Kommandotaarnet. „Badger"s Bov blev en Del beskadiget ved Sammenstødet, og Kaptain Fremantle var overbevist om, at han havde løbet sin Modstander i Sænk *). De tyske Autoriteter meddelte dog senere, at denne var kommet tilbage og kun med mindre Beskadigelser. Sandsynligvis er det de tyske Undervandsbaades Dobbeltskrog, der har reddet den, idet selv en stor Lækage paa Yderskroget ikke kan faa Baaden til at synke, naar blot Inderskroget holder.

*) Admiralitetet sendte Chefen for „Badger" følgende anerkendende Telegram: „Admiralitetet er særdeles tilfreds med Deres udmærkede Forhold".

Trods den strenge Bevogtning af Kanalens Munding slap dog flere tyske Undervandsbaade igennem og lod snart høre fra sig; men samtidig skete der i Nordsøen en Begivenhed, der blev Indledningen til en ny Fase af den tyske Undervandsbaadskrig, idet *U. 17* den 20. Oktober sænkede den engelske Koffardidamper *Glitra* under den norske Kyst. „Glitra" var paa Vej til *Stavanger* med en Ladning Olie og Kul og var kun 10 Sømil fra sit Bestemmelsested, da den fik en Undervandsbaad med tysk Flag i Sigte. Den forsøgte at flygte, men blev ved et Par skarpe Skud

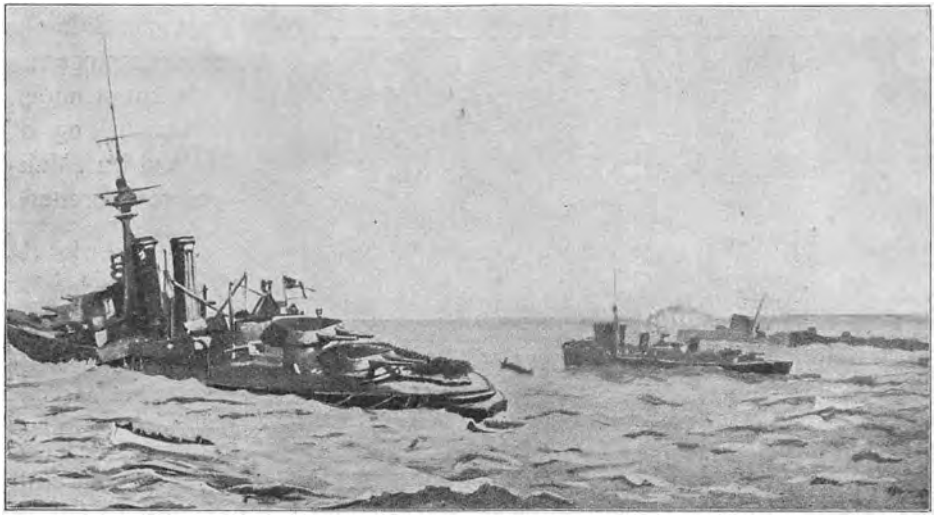

Den engelske Dreadnought *Audacious*, synkende udfor den irske Kyst, efter den 27. Oktober 1914 at være stødt paa en tysk Mine. Engelske Jagere og White Star Liniens Damper *Olympic's* Fartøjer søger at bjerge Besætningen. „Audacious" var et af den engelske Flaades nyeste Skibe, af *King George V* Klassen og var løbet af Stablen 1912. Deplacement 27,000 Tons; Armering 10 Stk. 34,2 cm og 10 Stk. 12 cm Kanoner samt 3 Torpedoudskydningsapparater. Fart 22 Knob. Besætning 900 Mand.
[Efter et Fotografi i „United States Naval Institutes Proceedings", taget fra „Olympic".]

for Boven tvunget til at stoppe. I Følge engelske Beretninger kom der en tysk Officer og 4 Menige ombord, med Revolver i Haand, og gav Besætningen Ordre til at forlade Skibet i Løbet af 10 Minutter. Officeren lod det engelske Flag hale ned, rev det i Stykker og trampede paa det. Da Besætningen var gaaet i Baadene, aabnede Tyskerne „Glitra"s Bundventiler, hvorefter Skibet sank.

At overhale fjendtlige Handelsskibe med Undervandsbaade og at ødelægge dem, efter at Besætningen har forladt dem, er i og for sig ikke mere folkeretsstridigt end den Virksomhed, de tyske Krydsere udfoldede paa Verdenshavene, og hvis delvise Berettigelse er blevet omtalt S. 82-83. Men England saa pludselig dets Tilførsler truede i de hjemlige Farvande, og Admiralitetssekretærens Meddelelse af 23. Oktober om, at kun 39 af 4000 engelske Skibe, der gik i udenrigsk Fart, hidtil var blevne ødelagte af Fjenden, kunde derfor ikke berolige den ophidsede Folkestemning, der

særlig vendte sig mod de Dispositioner, der var trufne af det engelske Admiralitet. Dette hævdede, at de tyske Undervandsbaades Antal var altfor ringe til, at de kunde faa nogen væsentlig Betydning som Handelsødelæggere, og da indtil Udgangen af 1914 kun 2 engelske Koffardidampere yderligere var blevne ødelagte af disse, slog man sig efterhaanden til Ro med, at Admiral *v. Tirpitz'* Udtalelse om en planlagt Undervandsbaadsblokade af de engelske Kyster kun var en tom Trusel.

De ovennævnte 2 Dampere var *Malachite* og *Primo*, der begge blev skudte i Sænk i Kanalen i Slutningen af November af *U. 21*. Der blev fra dennes Side vist Besætningerne det størst mulige Hensyn, og en Mand fra „Malachite" beretter:

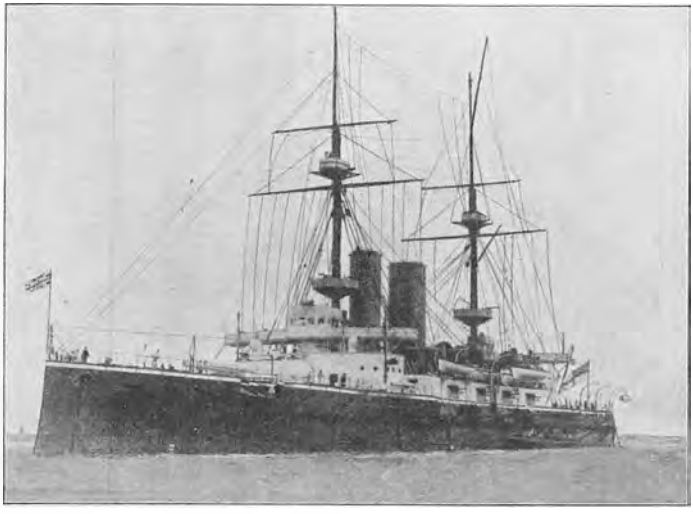

Den engelske Pre-Dreadnought *Bulwark*, som den 26. November 1914 blev ødelagt udfor *Sheerness* ved en indre Explosion, der skyldtes Selvantændelse af Krudtet i et af de agterste Magasiner. „Bulwark" var løbet af Stabelen 1899 og havde et Deplacement paa 15250 Tons. Armering: 4 Stk. 30,5 cm og 12 Stk. 15 cm Kanoner. Besætning 750 Mand, af hvilke 736 omkom.

„Chefen for „U. 21" gjorde Undskyldning for de Ubehageligheder, han maatte berede os, og beklagede, at der ikke var Plads til os i hans Undervandsbaad. Han tillod os at ro, hvorhen vi ønskede, og ventede med at skyde vort Skib i Sænk, til de mod *Håvre* roende Redningsbaade var udenfor al Fare. — Fra Håvre, hvor man havde hørt Skuddene, blev to franske Jagerflotiller sendte ud for at forfølge „U. 21", der blev opdaget længere Vest paa i Kanalen; men det lykkedes den at undslippe efter at have affyret 2 Torpedoer mod Jagerne — uden dog at ramme dem."

Denne Meddelelse blev senere bekræftet af det franske Marineministerium.

Undervandsbaadskrigen blev saaledes indledet under ret humane Former. Men den kunde dog allerede i Efteraaret 1914 opvise et mørkt Punkt, idet den franske Passagerdamper *Amiral Ganteaume,* der den 26. Oktober havde forladt *Calais* med 2500 Flygtninge, hvoriblandt mange Kvinder og Børn, uden Varsel blev angrebet af en tysk Undervandsbaad, som affyrede en Torpedo mod den. Torpedoen ramte i en af Kulkasserne; c. 40 Mennesker blev dræbte ved Explosionen, medens Resten overførtes til den i Nærheden værende engelske Damper *Queen.*

Dagen efter denne Begivenhed beredte den tyske Admiralstab den engelske Flaade en ny pinlig Overraskelse, idet det viste sig, at der var blevet udlagt Miner paa en af Hovedtrafiklinierne langs den irske Kyst. Den engelske Damper *Manchester Commerce* stødte paa en Mine udfor *Tory Islands* paa Irlands Nordkyst og sank. Kort Tid i Forvejen havde Admiralitetet udsendt fortrolige Instruktioner til Skibsførere og Rhedere om at lade deres Skibe følge denne Rute, og den Hurtighed og Akkuratesse, med hvilken den nu var blevet spærret med Miner, var et nyt Bevis for den vidtforgrenede Spionage, der fra tysk Side blev drevet i England. Her formodede man, at Minerne var udlagte fra et Skib under neutralt Flag, eller muligvis af den tyske Hjælpekrydser *Berlin,* der 14 Dage senere, forfulgt af engelske Krydsere, søgte Tilflugt paa Throndhjem Fjord, hvor den blev interneret. Det viste sig her, at den havde Mineudlægningsmateriel ombord, men ingen Miner.

Den engelske beskyttede Krydser *Hermes*, der var omdannet til Depotskib for Flyvebaade, og som den 31. Oktober 1914 blev skudt i Sænk i Kanalen af en tysk Undervandsbaad. „Hermes" var løbet af Stablen i 1900 og havde et Deplacement paa 5600 Tons og var af samme Type som *Highflyer* (se S. 91). Af dens c. 450 Mand store Besætning blev 22 dræbte og 7 saarede ved Torpedosprængningen. Resten blev reddet.

Tyskland dementerede ikke denne Mineudlægning og advarede alle Skibe mod at komme den irske Kyst nærmere end 60 Sømil. Men før det engelske Admiralitet havde faaet Meddelelse om, hvad der havde fundet Sted, skete der en meget alvorlig Katastrofe for den engelske Flaade, idet Dreadnoughten *Audacious* den 27. Oktober stødte paa en af de udlagte Miner og sank eller blev sat paa Land. Dette er ikke blevet officielt bekræftet, men efter de Meddelelser, der foreligger fra forskellig Side, er der Grund til at antage, at det forholder sig rigtigt, at 6 Dreadnoughter den paagældende Dag manøvrerede paa denne af Miner opfyldte Rute, og at „Audacious" Kl. 8 Fm. stødte paa en af disse. I Følge den tidligere omtalte Admiralitetsordre fjernede de andre Skibe sig øjeblikkeligt, kun Krydseren *Liverpool* og nogle Jagere blev tilbage for at assistere det svært beskadigede Skib, der strax sank saa dybt med Agterenden, at Søen slog ind over denne.

White Star Liniens Damper *Olympic* var i Nærheden og blev advaret

mod Minefaren af „Liverpool". Hverken denne eller de andre Krigsskibe havde Fartøjer, da disse var efterladte ved *Scapa Flaw*, for at Skibene kunde være klare til Kamp. „Olympic" satte derfor sine i Vandet og bjergede Størstedelen af „Audacious"s Besætning, af hvilken dog c. 200 skal være omkomne. De Reddede blev fordelte i „Liverpool" og „Olympic", der afgik til sit Bestemmelsessted, *Liverpool.*

En Passager fra „Olympic" har meddelt, at han ombord har faaet følgende Beretning om Katastrofen af en Maskinunderofficer fra „Audacious":

Strandpromenaden i det engelske Badested *Yarmouth*, mod hvilket det første af de tyske Krydseres Overfald paa den engelske Østkyst blev udført den 3. November 1914. De tyske Krydseres Ild blev nævnlig rettet mod Radiostationen og Flaadens Flyverstation, men alle Projektilerne faldt for kort, enkelte faldt ned paa den brede Forstrand, og Byen tog ingen som helst Skade.

„„Audacious" stødte den 27. Oktober Kl. 8 Fm. paa en Mine. Vi var paa et Krydstogt med Eskadren, og naturligvis lod de andre Skibe os i Stikken efter Explosionen. Jeg var paa dette Tidspunkt i et af de underste Maskinrum. Vi hørte et skarpt, øredøvende Smæld, som om en af vore svære Kanoner var blevet affyret. Skibet rystede fra for til agter. Da hørte jeg Vandet strømme ind, — — for at forhindre en Kedelexplosion blev Fyrene under Kedlerne slukkede. Dette, i Forbindelse med at det indstrømmende Vand fortættede Turbinernes Damp, forhindrede Skibet i at naa Kysten, der kun var 20 Sømil borte."

„Passagerer og Mandskab fra „Olympic" blev i Liverpool saa at sige belagt med Skibsarrest i en Uge. Officerer og Mandskab maatte give Admiralitetet deres Æresord paa ikke at forraade denne ulykkelige Hændelse, før Regeringen fremkom med en officiel Meddelelse om den."

En saadan blev imidlertid ikke udsendt, men en Maaned senere ramte der atter den engelske Flaade et alvorligt Uheld, der ikke kunde skjules,

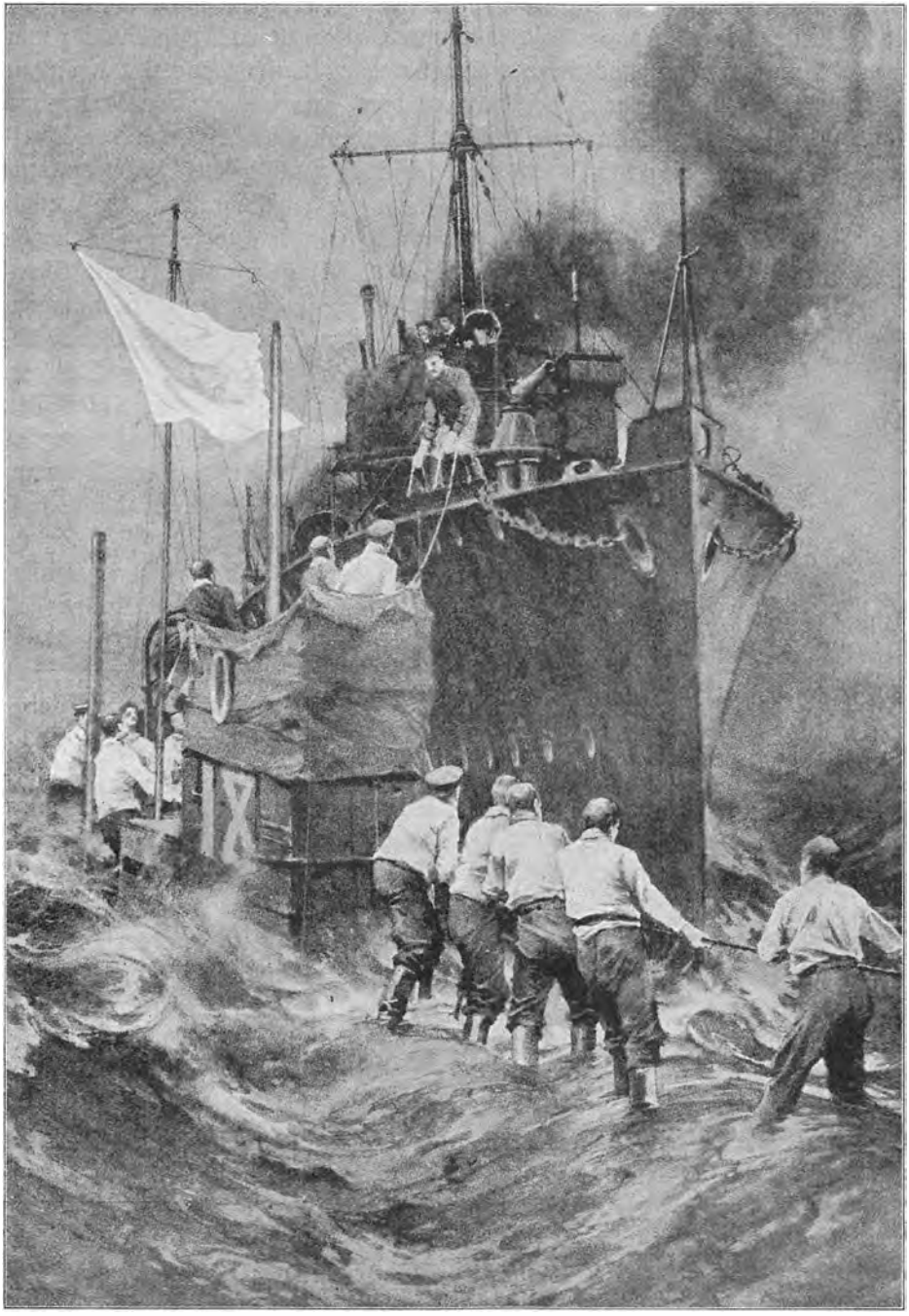

Den tyske Undervandsbaad *U. 18* hejser det hvide Flag, og Besætningen overgiver sig til den engelske Jager *Garry*, efter at denne ved Vædring den 23. November 1914 ved Skotlands Nordkyst havde tilføjet Baaden et saa alvorligt Havari, at den ikke kunde naa tilbage til tysk Havn. [Efter „The great War".]

idet Predreadnoughten *Bulwark* blev ødelagt ved en indre Explosion, medens den laa til Ankers ved *Sheerness*. Den havde opholdt sig her nogle Dage sammen med flere andre Skibe og havde den 26. November om Morgenen faaet Landlovsfolkene ombord, saa at hele den 750 Mand store Besætning var i Skibet. De fleste spiste Frokost, andre havde Øvelser paa Dækket, og Musikken spillede, da pludselig Kl. 8 Fm. en stor Flamme slog i Vejret i Nærheden af det agterste Kanontaarn. Umiddelbart derefter steg en mægtig Ildsøjle op af agterste Skorsten og efter en voldsom Explosion blev Skibet splintret i Stumper og Stykker. Ingen af de andre Skibe blev beskadigede, skønt det regnede ned over dem med Sprængstykker, medens de alle indhylledes i en tæt Røg, og da denne trak bort, var der intet mere at se af „Bulwark", af hvis Besætning kun 14 Mand blev reddede. Skibene paa Rheden lagde strax deres Torpedonet ud, da de troede, det drejede sig om et Undervandsbaadsangreb; men denne Formodning blev senere afkræftet, af en af Admiralitetet nedsat Kommission, der konstaterede, at Explosionen var sket ved Selvantændelse af Krudtet i et af de agterste Magasiner. Muligheden af, at der skulde være blevet anbragt en Helvedesmaskine e. l. ombord i Skibet, blev ligeledes benægtet.

Oversigtskort over de tyske Krydseres 2. Overfald paa den engelske Østkyst den 16. December 1914.

De tyske Undervandsbaades Angreb paa engelske Orlogsskibe stilnede meget af i de sidste Maaneder af 1914, og indtil Aarets Udgang lykkedes det endnu kun 2 Gange at gennemføre dem:

Den 31. Oktober blev Krydseren *Hermes*, der var afgaaet fra sin Station ved *Dunquerque*, hvor den havde været Depotskib for Flyvebaadene, angrebet af en tysk Undervandsbaad i Doverstrædet. Da der var ret høj Sø, lykkedes det denne at komme uopdaget ind og paa kort Afstand at affyre en Torpedo, der slog Skruerne af „Hermes", der saaledes kom til at ligge stille. Det var derfor en let Sag for Undervandsbaaden at komme i

Angreb anden Gang og at ramme „Hermes“ i Agterskibet, der blev saa beskadiget at Skibet sank 2 Timer senere. 2 franske og 3 engelske Jagere kom hurtigt til Assistance og reddede Besætningen.

Den 12. November blev Torpedokanonbaaden *Niger* udfor Dover skudt i Sænk af en tysk Undervandsbaad, der affyrede en Torpedo imod den paa c. 500 m Afstand. Ombord i „Niger“ saa man tydelig Boblerne af Torpedoens Kølvand nærme sig, men da Skibet laa til Ankers, kunde det intet foretage sig for at undgaa den. Besætningen sprang overbord og blev alle reddede.

Til Gengæld mistede den tyske Flaade Undervandsbaaden *U. 18,* der blev vædret af den engelske Jager *Garry* udfor Nordkysten af Skotland den 23. November. Efter Kollisionen dykkede „U. 18“, men da den havde faaet saa store Havarier, at den ikke vilde være i Stand til at naa hjem til tysk Havn, kom den en Time senere atter op i Overfladen. „*Garry*“, der havde holdt sig i Nærheden af det Sted, hvor „U. 18“ var forsvundet, gik atter løs paa den. Undervandsbaadens Besætning var imidlertid kravlet op ad Lugerne, stillede sig op langs Strøktovene og hejste det hvide Flag. De blev tagne ombord i „Garry“, men een Mand var blevet i „U. 18“, hvor han aabnede alle Søventilerne. Baaden løb fuld af Vand, og han gik til Bunds med den.

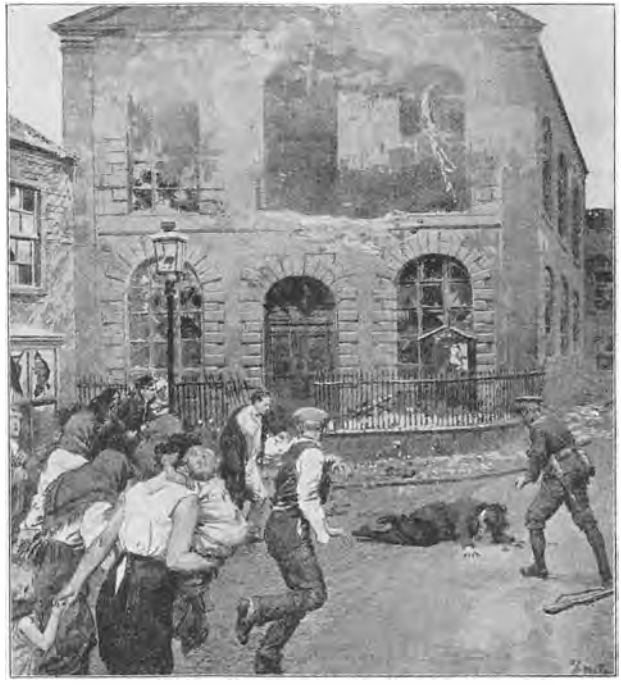

Gadescene i *West Hartlepool* den 16. December 1914 under de tyske Krydseres 2. Overfald paa den engelske Østkyst. Den dræbte Kvinde er blevet ramt af et Sprængstykke af en Granat, der exploderede i Baptistkapellet, som blev fuldstændig ødelagt. [Tegning af *J. Matania* i „The Sphere“.]

De forholdsvis faa Tab, som det var lykkedes de tyske Undervandsbaade at paaføre den engelske Flaade efter „U. 9“ Affæren den 22. September, vidnede om, at Krigserfaringerne havde lært Englænderne at beskytte og forsvare sig imod dem, særlig ved Jagere, høj Fart, hyppige Kursforandringer og Vædring, men det skyldtes selvfølgelig ogsaa, at det engelske Admiralitet stadig holdt de store Skibe borte fra Nordsøen. Denne tilsyne-

ladende Uvirksomhed fra disses Side fremkaldte som omtalt stærk Kritik blandt det engelske Folk og bevirkede en Række Presseangreb, der rettedes mod 1. Admiralitetslord, Admiral Prins *Louis af Battenberg* (se S. 20), hvem man paa Grund af hans tyske Herkomst med Urette tillagde mindre ædle Motiver og desuden ikke ansaa for tilstrækkelig sagkyndig. Prinsen bøjede sig for den almindelige Mistillid til hans Ledelse, der forøvrigt indenfor

Grand Hotel i *Scarborough*, hvis Kafé blev ødelagt af de tyske Krydseres Granatild ved Overfaldet den 16. December 1914.

Flaaden var almindelig anerkendt, og trak sig tilbage fra sin fremskudte Plads, der den 28. Oktober 1914 blev overtaget af den afskedigede Admiral, Lord *Fischer of Kilverston* (se S. 22), Dreadnoughternes Skaber, som af Lord *Rosebery* var blevet kaldt „Flaadens Kitchener".

Admiral Fischer foretog strax en Del Forandringer i Personellets Fordeling og ansatte flere af de Officerer, der tidligere havde været i hans Stab, til Tjeneste i Admiralitetet. Dernæst indkaldtes en Del afskedigede Officerer til aktiv Tjeneste, bl. a. den bekendte Artilleriexpert Admiral Sir *Percy Scott*, og 4 pensionerede Admiraler blev Chefer for Hjælpekrydsere med Kaptains Rang. Admiral Fischers Reformiver havde tidligere vakt stor Modstand indenfor Marinen, men nu fremkaldte hans kraftige Vilje

Engelske Jagere paa Scarboroughs Rhed.

almindelig Tilfredshed og gav sig strax Udslag i Dreadnoughtkrydsernes Afsendelse til Sydamerika for at knuse de tyske Krydsere, og Erklæringen om, at hele Nordsøen skulde betragtes som Krigsskueplads.

Den 2. November udsendtes følgende Bekendtgørelse:

„Da Mineudlægning under neutralt Flag og Rekognoscering ved Hjælp af Trawlere, Hospitalskibe og neutrale Skibe er almindelige Former for den tyske Krigsførelse til Søs, har Admiralitetet fundet det nødvendigt at træffe extraordinære Foranstaltninger for at imødegaa disse, i Betragtning af de enorme Interesser, der varetages af den engelske Flaade, af det fredelige Handelssamkvems Betryggelse og af Hævdelsen af Handelen mellem neutrale Lande indenfor Folkerettens Grænser."

Hus i *Wyckham Street* i *Scarborough*, hvor en Moder og hendes 2 Børn blev dræbte under Bombardementet den 16. December 1914.

„Det bekendtgøres derfor, at hele Nordsøen vil blive betragtet som Krigsskueplads. Indenfor dette Omraade vil Handelsskibe af enhver Nationalitet, Fiskerfartøjer og alle andre Skibe være udsatte for alvorlige Farer, dels ved Miner, som det har været nødvendigt at udlægge, dels fra Jagerne, der Nat og Dag patrouillere efter mistænkelige Skibe, med mindre man paa det strengeste overholder Admiralitetets Direktiver.

Der vil blive gjort alt for at meddele denne Advarsel til neutrale Lande, og til Skibe, der befinder sig i rum Sø, men Admiralitetet erklærer, at fra og med den 5. November maa alle Skibe, der passerer en Linie fra Hebridernes Nordspids, gennem Færøerne til Island, gøre dette paa eget Ansvar."

„Skibe af alle Nationer, der ønsker at sejle til Norge, Østersøen, Danmark og Holland, tilraades det, hvis de er for indgaaende, at gaa gennem den engelske Kanal og passere Dover, hvor der vil blive givet dem Anvisning for Sejladsen, der vil kunne udføres i Sikkerhed — for saa vidt angaar de engelske Farvande — langs den engelske Østkyst til *Farne-Island* (se Kortet Side 4), hvorfra om muligt en sikker Rute vil blive anvist til *Lindesnæs,* hvorfra der kan fortsættes tæt langs Kysten." — —

Den tyske Admiralstab udtalte om denne Bekendtgørelse:

„Formaalet med denne Erklæring, er lige til: Tyskland skal afskæres fra enhver Skibsforbindelse. Levnedsmidler er tidligere blevne erklærede for Krigskontrabande; Tyskland skal udsultes, — d. v. s., at Millioner af Nonkombattanter ved en forbryderisk Politik skal fordømmes til Hungersnød. Den engelske Beregning har kun et Hul, — Dommen kan ikke exekveres. Dernæst vil England tvinge de Neutrale til at slaa ind paa en engelskvenlig Politik."

Den af Admiralitetet anviste Vej viste sig imidlertid ikke fri for Fare, thi dels skulde Skibene passere en ikke fyrbelyst Kyst, dels et Farvand, der grænsede tæt op til Minefelterne, og mange Skibe er da ogsaa strandede eller stødt paa Miner under Sejladsen. Men England opnaaede paa denne Maade lettere at kunne føre Kontrol med Tilførslerne til Tyskland og efterhaanden fuldstændigt at forhindre disse ved at skærpe Krigskontrabandebestemmelserne.

Den 2. November modtog det tyske Admiralitet Melding om *Sejren ved Coronel.* For at forøge det engelske Folks Bestyrtelse over denne Begivenhed besluttedes det at sende en Krydsereskadre over Nordsøen for at bombardere Kystbyerne *Yarmouth* og *Lowestoft.*

Efter at der var udlagt et nyt Minefelt mellem Helgoland og Wilhelmshaven, udenfor hvilket et stort Antal Undervandsbaade blev stationerede for at angribe eventuelle Forfølgere, afgik Dreadnoughtkrydserne: *Seydlitz, Moltke* og *von der Tann,* Panserkrydserne *Blücher* og *Yorck* og de beskyttede Krydsere *Kolberg, Graudenz* og *Strassburg* Kl. 6 Em. fra Wilhelmshaven under Kommando af Kontreadmiral *Funke.* Det lykkedes dem, skjulte af Mørket, at slippe uopdagede gennem de engelske Patrouillelinier udenfor Helgolandsbugten. Den 3. om Morgenen passerede de en engelsk Trawlerflaade, der antog dem for engelske Krigsskibe og viftede god Morgen til dem, og umiddelbart derefter — c. 10 Sømil af den engelske Kyst — fik de Fiskeriinspektionsskibet, Kanonbaaden *Halcyon* i Sigte. Denne flygtede strax ind mod *Yarmouth* og undslap, efter at der fra „Seydlitz" var afgivet flere Salver mod den, hvorved 5 Mand saaredes og dens Radionet, Bro og Skorsten blev beskadigede. Vejret var diset, og da Admiral Funke var underrettet om, at der var udlagt engelske Minespærringer langs Kysten, turde han ikke komme denne nærmere end c. 10 Kilometer.

Paa denne Afstand begyndte han Bombardementet Kl. 7 Fm. mod Yarmouth, hvis Beboere blev i høj Grad opskræmte ved Skydningen og ilede ned paa Strandpromenaden for at se, hvad der gik for sig. I Disen kunde man utydeligt skimte Omridset af en 4-skorstenet Krydser og saa en Række Glimt fra en Mængde Kanoner, samtidig med at man observerede Projektilernes Nedslag i Vandet i nogen Afstand fra Kysten. Enkelte slog ned i Sandet nogle faa hundrede Meter fra Radio- og Flyvestationen, men ingen af dem gjorde nogen Skade.

Paa Grund af Taagen kunde Tyskerne ikke selv skelne Nedslagene, og efter at de havde afgivet c. 100 Skud, hørte Skydningen op, og Skibene trak sig til tilbage mod Helgoland. De mindre Krydsere udkastede en Række Miner, og den engelske Undervandsbaad, „D. 5" (se S. 26), der sammen med 2 Jagere havde optaget Forfølgelsen, stødte paa en Mine og sank.

Dette dristigt udførte Krydstogt blev saaledes kun en tom Demonstration, men man hævdede i Tyskland, at det maatte have givet Englands Stolthed som Havets Behersker et alvorligt Knæk: „for første Gang i flere Hundrede Aar havde fjendtlige Skibskanoner beskudt den engelske Kyst". Krydserne havde lykkeligt undgaaet at møde overlegne engelske Søstridskræfter, men Foretagendet blev dog ret kostbart for dem, idet Panserkrydseren „Yorck" (se S. 34) paa Tilbagevejen løb paa en tysk Mine og sank. Kun 77 af dens 630 Mand store Besætning blev reddede. Chefen blev idømt 2 Aars Fæstningsarrest, for at have undladt at følge de givne Instruxer.

Efter at den tyske Stillehavseskadres Ødelæggelse i *Kampen ved Falklandsøerne* var blevet bekendt i Tyskland, maatte den offentlige Mening beroliges ved forøget Aktivitet fra de hjemmeværende Krydseres Side, hvorfor det blev besluttet den 16. December at foretage et nyt Bombardement af de engelske Kystbyer med den samme Krydsereskadre, forøget med *Derfflinger*.

Da man havde faaet Underretning om, at Farvandet omkring *Hartlepool*, *Scarborough* og *Whitby* ikke var spærret med engelske Miner, delte Eskadren, der Dagen forud var afgaaet fra Wilhelmshaven, sig Kl. 4 Fm. i 2 Dele, hvoraf den ene satte Kursen mod Hartlepool. Vejret var ogsaa denne Gang taaget, og 3 Sømil fra Land stødte Krydseren pludselig paa de 2 engelske Jagere *Doon* og *Hardy*, der blev beskudte og maatte flygte for Overmagten med 2 Dræbte og 6 Saarede. Den forreste Krydser affyrede derefter 3 Skud mod Hartlepools lille Batteri, der besvarede Ilden og dræbte og saarede flere paa „Blüchers" Dæk. For at være sikrede mod Undervandsbaadsangreb gik de tyske Skibe derefter for fuld Fart imod Byen, kastede Miner og affyrede en Mængde Granater mod offentlige og private Bygninger, af hvilke flere blev meget beskadigede. Befolkningen tog Situationen med stor Ro, skønt 113 blev dræbte og 300 saarede, hvoraf de fleste var Kvinder og Børn. Efter 25 Minutters Forløb drejede Skibene Øst paa.

Omtrent samtidig med dette Angreb var den anden Del af Eskadren begyndt at bombardere Scarborough, hvor der absolut ingen Fæstningsværker var. Byen er et Badested, hvor en stor Del af Befolkningen bestaar af gamle, afskedigede Embedsmænd. Krydserne holdt tæt ind under det gamle Slot — saa tæt, at Søfolk paa Stedet ansaa det for yderst farligt at

navigere med saa store Skibe paa denne Afstand fra Land. Dønningen var efter de foregaaende Dages Storme ret høj, men Fjenden lod til at være udmærket stedkendt og stod for fuld Fart op langs Byen i c. 500 m Afstand. Bombardementet blev navnlig rettet mod Gas- og Vandværkerne, Grand Hotel og den bag Byen liggende traadløse Telegrafstation. Men ogsaa mange private Huse blev ødelagte, og paa Gader og Stræder, der var opfyldte af Mennesker, idet der ikke var udstedt nogen Instrux om, hvorledes man skulde forholde sig under dette uforudsete Tilfælde, krævede

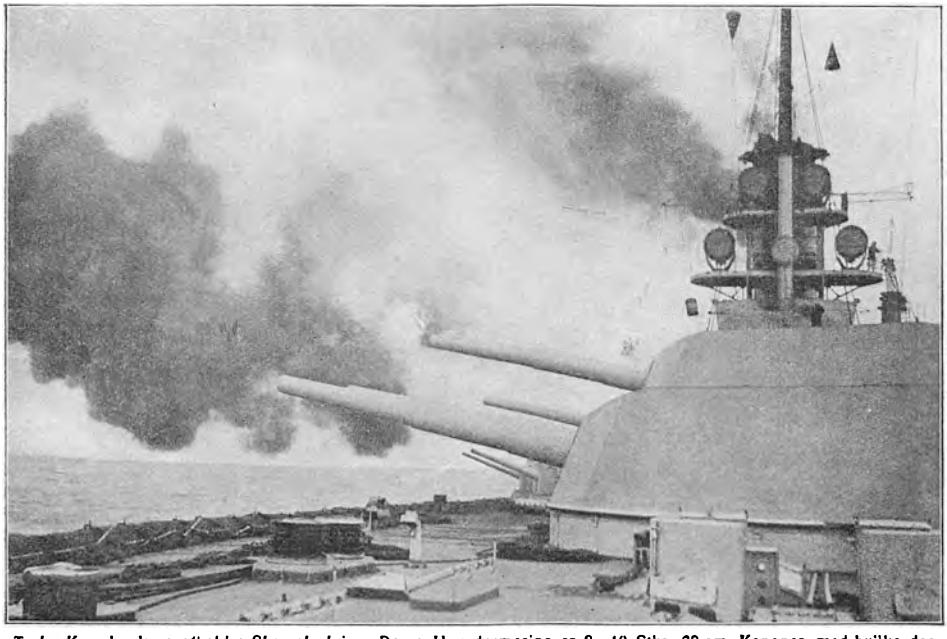

Tyske Kampkrydsere afholder Skarpskydning. Deres Hovedarmering er 8—10 Stkr. 28 cm. Kanoner, med hvilke der kan skydes 1.6 Skud pr. Minut pr. Kanon. Projektil og Ladning vejer c. 300 kg., og Mundingshastigheden er c. 900 Meter.

de fjendtlige Granater flere Ofre. Kl. 8¾ var der efter 40 Minutters Bombardement afgivet c. 500 Skud, hvorefter de tyske Skibe forsvandt i Taagen, efterladende 18 Dræbte og 70 Saarede i den lille Kystby, hvor det navnlig var gaaet ud over Kvinder og Børn.

Fjenden var imidlertid staaet Nord paa, og omtrent Kl. 9¼ Fm. observerede Udkigsstationen ved *Whitby* 2 store Skibe, der nærmede sig for fuld Fart. 10 Minutter senere aabnede Skibene Ilden mod den Klippepynt, paa hvilken Stationen laa. Mange af Granaterne gik langt ind i Landet og alarmerede nogle fredelige, intet anende Landsbyer, men de fleste slog mod Klippen uden at gøre Skade. Det gamle Abbedi blev ramt flere Gange; men iøvrigt slap Whitby nogenlunde uskadt fra dette Overfald, der kun foraarsagede 3 Dræbte og 2 Saarede.

Allerede før de første Skud var faldne ved Hartlepool og Scarborough, havde Telegrafapparaterne været i Gang for at skaffe Hjælp fra *Grand Fleet*, hvis Kampkrydsere strax blev sendte Syd paa og nærmede sig for fuld Kraft for at afskære de tyske Skibe Retræten. Disse blev imidlertid begunstigede af det taagede Vejr. Kl. 10½ Fm. havde Admiral *Funke* sine Skibe samlede paa det aftalte Mødested, hvorefter han satte Kursen mod Helgoland, skarpt forfulgt af de engelske Krydsere. I en kortvarig Klaring

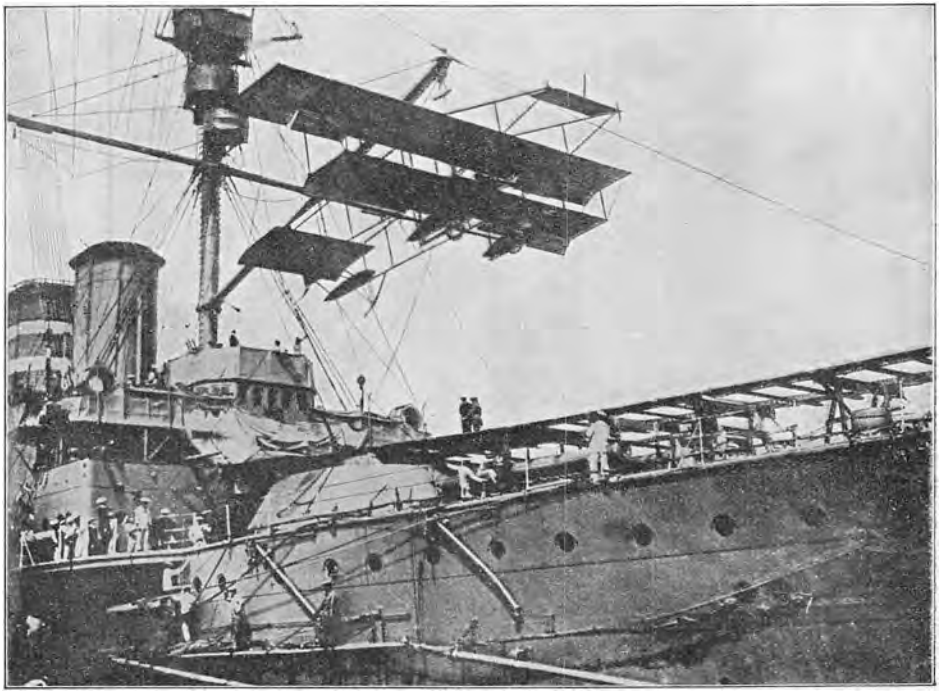

En Flyvemaskine tages om Bord i en engelsk Krydser. Flere Krydsere og Pre-Dreadnoughter er bleven forsynede med Platforme over Fordækket, hvor der kan anbringes Flyvemaskiner, og hvorfra disse skal kunne starte. Under Rekognoscering kan der saaledes sendes en Flyver til Vejrs i det belejlige Øjeblik, og denne vil strax pr. Radio kunne afgive Melding, til den rekognoserende Krydser om, hvad han har observeret.

fik 2. engelske Kampkrydsereskadre Fjenden i Sigte paa en Afstand af c. 12,000 m, men før Ilden kunde aabnes, skjulte Taagen atter de to Modstandere for hinanden, og den tyske Udfaldsstyrke naaede uden Tab tilbage til sin Basis.

De opnaaede Resultater svarede ikke til den store Risiko, hvormed disse dristige Overfald paa den engelske Kyst var forbundne. Formaalet med dem har sandsynligvis været at forsøge at faa Admiral Jellicoe til at flytte sin Basis til et mere udsat Sted længere mod Syd og, til for at berolige de opskræmte Kystbeboere, at etablere en Kystbevogtning med større Skibe, der kunde blive gode Maal for de tyske Undervandsbaades Torpedoer, om hvis Virksomhed der i nogen Tid havde været Stilhed. *Grand*

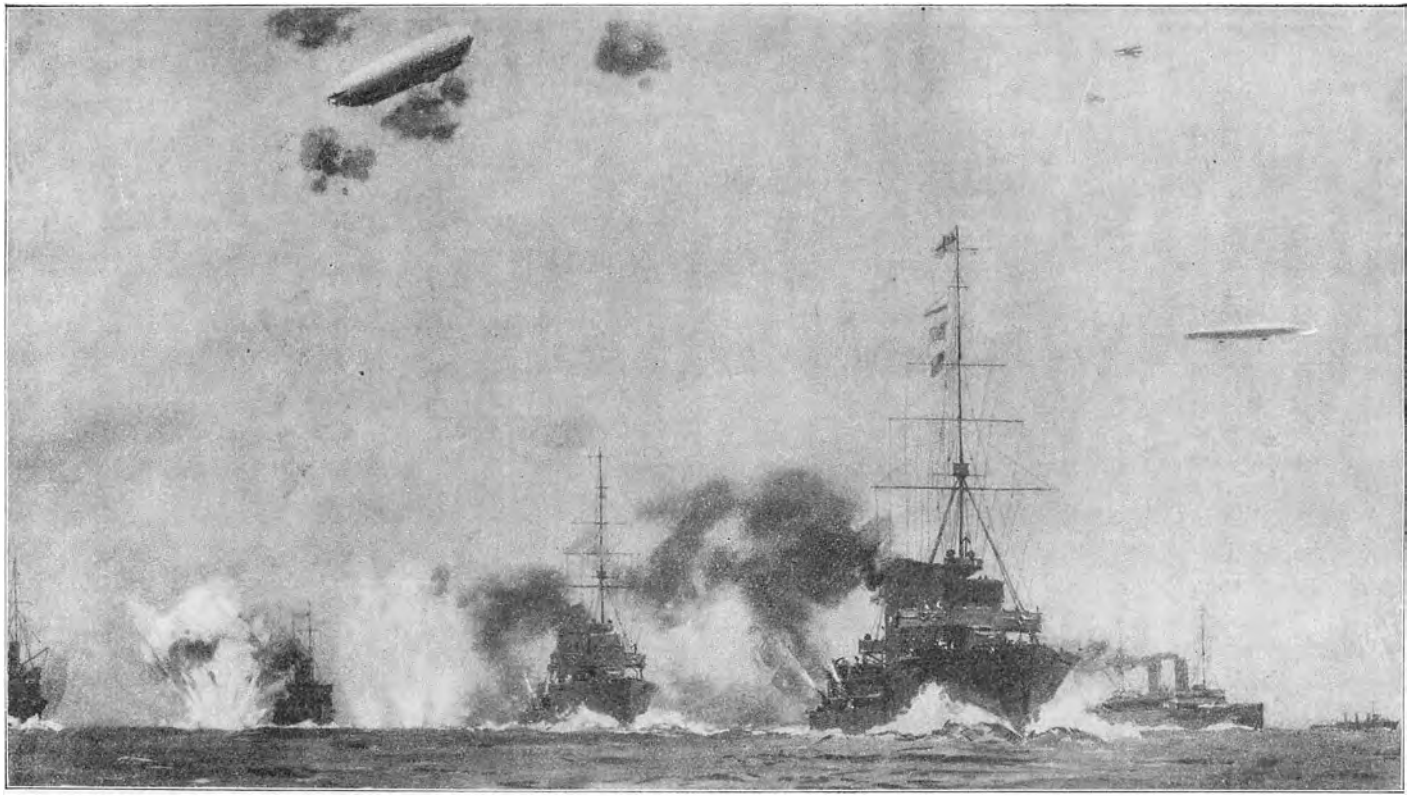

Tyske Luftskibe og Flyvemaskiner angriber engelske Krydsere og Jagere udfor *Helgoland* den 25. December 1914, medens disse afventer de engelske Flyveres Tilbagekomst fra Toget til Cuxhaven. Luftskibene blev jaget tilbage ved nogle velrettede Skud fra *Arethusa*.

Fleet forblev imidlertid rolig og afventende oppe ved *Scapa Flaw,* Kystbefolkningen blev ikke grebet af Panik, og Troppetransporten fra England til Frankrig fortsattes under stadig voxende Tilstrømning af Frivillige, hvis Kamp- og Hævnlyst var blevet vakt ved de tyske Overfald paa de aabne Byer. Kun blev alle mistænkelige Personer, der opholdt sig ved Kystbyerne, fra nu af endnu strængere bevogtede og mange af dem arresterede, idet de tyske Skibes nøje Kendskab til Farvandene, Minernes Beliggenhed og de udstationerede engelske Jageres Fraværelse m. m. lod formode, at Fjenden havde været bistaaet af Spioner i Land.

Den engelske Pre-Dreadnought Formidable, der Natten mellem den 31. December 1914 og den 1. Januar 1915 blev ramt af 2 Torpedoer fra den tyske Undervandsbaad *U. 20.* „Formidable", der sank, var Søsterskib til „Bulwark", der den 26. November 1914 blev sprængt ved en hidtil uopklaret Explosion indenbords.

Den engelske Flaadeledelse udsendte strax et stort Antal Flyvere, der kun kunde indberette, at Nordsøen var ren for Fjender, og samtidig benyttede den dristige engelske Flyver, Kaptajn *Samson,* de gunstige Vejrforhold til *den 20. December* at nedkaste Bomber paa de af Tyskerne oprettede Flyvestationer ved *Bruxelles,* hvor flere Maskiner blev beskadigede. Angrebet gentoges *den 24. December* af Flyver-Eskadrechef Kaptajn *R. B. Davies,* der ved at kaste 12 Bomber mod Hangarerne ødelagde en Parseval Maskine.

Den engelske Flaadeledelse havde imidlertid planlagt et af Jagere, Undervandsbaade og Flyvebaade kombineret Overfald paa *Cuxhaven,* og Juledag *den 25. December 1914* blev 7 Flyvebaade transporterede fra England til et Samlingssted ved *Helgoland.* Da de paa Station værende fremskudte engelske Undervandsbaade i den senere Tid havde haft Vanskelighed ved at følge de tyske Skibes Bevægelser i dette Farvand, skulde der samtidigt udføres en omfattende Rekognoscering. Flyvebaadene blev eskorterede af lette Krydsere og Jagere under Kommando af Kommandør *Tyrwhitt,* samt af Undervandsbaade under Kommandør *Keyes* og blev

ved Daggry satte i Vandet. De blev strax førte mod Cuxhaven, hvor der laa flere tyske Krigsskibe til Ankers. Flyverne kastede Bomber paa Skibene, Fæstningsværkerne i Land og Zeppelinhallen og rekognoscerede i 3 Timer. Paa Grund af diset Vejr maatte de flyve meget lavt og var meget udsatte for den tyske Ild. Det var desuden meget vanskeligt at observere, hvor stor Skade Bomberne foraarsagede. Englænderne paastaar, at flere af Skibene blev ramte, hvorimod Tyskerne hævder, at de slet ikke blev beskadigede.

Imidlertid havde Tyskerne fra Helgoland observeret de eskorterende Skibe, der afventede Flyvebaadenes Tilbagekomst, og sendt 4 Flyvebaade, 2 Zeppelinere og flere Undervandsbaade ud imod dem. Bomberne fra de tyske Aeroplaner faldt tæt omkring de engelske Skibe, men uden at ramme, og de to fra tidligere Kampe bekendte Krydsere *Arethusa* og *Undaunted* rettede strax deres Kanoner mod Luftskibene, der maatte trække sig tilbage samtidig med, at det lykkedes Krydserne og Jagerne at undgaa Angreb fra de tyske Undervandsbaade ved at løbe i Zig-Zag Kurs og høj Fart. De engelske Skibe blev i de tre Timer paa deres Station, hvor de optog 3 af de tilbagevendende Flyvere i god Behold og 3, hvis Maskiner var blevne saa medtagne af Beskydningen, at disse maatte ødelægges for ikke at falde i Fjendens Hænder. Man var i nogen Tid i Uvished om den 7. Flyver, Kapt. *Hewletts* Skæbne, men det viste sig at han, der var Eskadrechef for de udsendte Flyvere, var bleven optaget af en hollandsk Trawler, men havde mistet sin Flyvebaad. Alle Deltagerne i Expeditionen kom saaledes tilbage til England efter at have deltaget i Verdenskrigens første Angreb af Flyvebaade paa Panserskibe. Samme Dag fløj en dristig tysk Flyver op ad Themsen indtil 14 Sømil fra London, hvor han vendte om, da han paa Grund af diset Vejr intet kunde udrette. Han slap uskadt tilbage over Kanalen.

Chefen for den engelske Pre-Dreadnought „Formidable“, *Kommandør Loxley*, der med stor Koldblodighed under „U 20“s Angreb paa hans Skib den 1. Januar 1915 søgte ad redde de andre Skibe i Admiral Bayleys Eskadre, ved at afvise den Hjælp, disse vilde yde ham. Han havde tidligere udmærket sig ved Erobringen af Benin i 1897 og var før Verdenskrigens Udbrud Stabschef i den engelske Middelhavseskadre.

Ved Udgangen af Aaret 1914 var Frygten i England for den tyske Undervandsbaadstrudsel bleven betydelig afsvækkket. Siden Kanonbaaden „Niger“s Sænkning ved Dover den 11. November var intet Undervandsbaadsangreb blevet gennemført, hvilket tilskreves den Taktik, der blev fulgt af de langs Kysterne patrouillerende engelske Skibe. Men Agtpaagivenheden i disse var samtidig blevet sløvet, og man var begyndt at glemme de tidligere indhøstede sørgelige Erfaringer fra Nordsøen.

Chefen for den tyske Kampkrydsereskadre, Admiral *Hipper*, der under Kampen ved Dogger Banke den 24. Januar 1915 havde sit Flag hejst i „Seydlitz".

Mellem *Plymouth* og *Themsens* Munding opretholdtes saaledes en Patrouille med en Eskadre paa 7—8 ældre Panserskibe under Kommando af Viceadmiral *Sir Lewis Bayly,* og denne Eskadres regelmæssige Bevægelser i Kanalen gjorde det forholdsvis let for Fjenden at planlægge et Angreb, som det lykkedes at gennemføre Natten imellem *den 31. December* og *1. Januar 1915.*

Eskadren var for Vestgaaende med langsom Fart og uden den reglementerede Jagerbeskyttelse. Vejret var stormfuldt med høj Sø. Det agterste Skib i Linien var Pre-Dreadnoughten *Formidable*, der blev ført af Kommandør *Arthur Noel Loxley.* Besætningen havde fejret Nytaarsaften og var lige kommen til Køjs, da Skibet blev gennemrystet ved en mægtig Explosion forude om Styrbord, idet det blev ramt af en Torpedo i Dynamorummet. Det elektriske Lys slukkedes. Radiostationen blev sat ud af Virksomhed og hele Besætningen styrtede halvnøgne op paa øverste Dæk, hvor de fandt deres Chef roligt siddende paa Kommandobroen med en Cigaret i Munden og sin lille Foxterrier ved sin Side. Hans korte og rolige Ordrer bragte dem alle til Besindelse, og man tog fat paa Arbejdet med at faa de store Midtskibsfartøjer i Vandet. Dampen strømmede ud fra Kedlerne, og Spillene kunde ikke bruges, hvorfor de svære Hejsegier til Fartøjerne maatte betjenes med Haandkraft. Det nærmeste Skib i Linien, der havde hørt Explosionen, stoppede og vilde assistere; men Kommandør Loxley, der var klar over, at han var blevet angrebet af en Undervandsbaad, og at de andre Skibe ved at stoppe vilde komme til at dele Skæbne med ham, lod signalere: „Hold Dem borte; her er Undervandsbaade i Nærheden."

Kommandør *v. Trotha*, Admiral Hippers Stabschef.

Den første Baad var imidlertid kommen i Vandet, men kæntrede, og mange af Folkene knustes mod Skibssiden. „Formidable" krængede mere og mere over, men en Explosion — sandsynligvis en ny Torpedotræffer — forude om Bagbord fik den til at rette sig op.

Efterhaanden lykkedes det af faa 3 andre Fartøjer i Vandet, men de kunde kun rumme

en ringe Del af Besætningen. Resten havde samlet sig paa Mellemdækket, hvor der blev budt Cigaretter rundt, og betragtede Baadenes Kamp med den høje Sø, som om det hele var et Skuespil. Fra Broen udtalte Chefen nogle anerkendende Ord til en Løjtnant for den udmærkede Maade, hvorpaa han havde ledet Fartøjernes Udsætning; — iøvrigt fulgte han taus Begivenhedernes Gang. Omtrent 3 Timer efter den første Explosion sank „Formidable". Kommandør Loxley raabte: „Farvel Gutter, hver

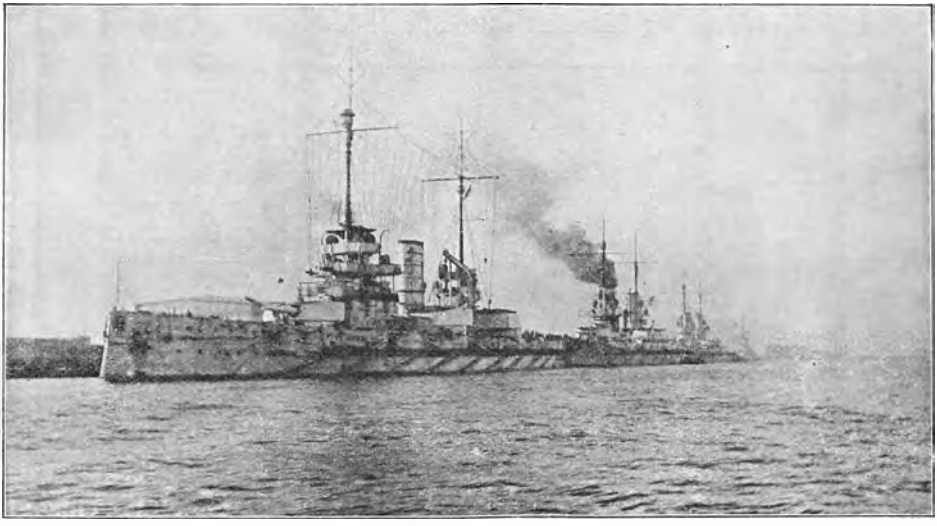

Tyske Kampkrydsere ved deres Basis i Helgolands Bugten, med Damp oppe, klare til at løbe ud. De 4 Kampkrydsere, der deltog i Kampen ved Dogger Banke den 24. Januar 1915 var: *Seydlitz* (25000 Tons, 10 Stk. 28 cm. og 12 Stk. 15 cm. Kanoner, Fart 28 Knob, bygget 1912, Besætning 1108 Mand). *Derfflinger*, (26600 Tons, 8 Stk. 30.5 cm. og 12 Stk. 15 cm. Kanoner, Fart 28.5 Knob, bygget 1913, Besætning 1125 Mand). *Moltke* (23000 Tons, 8 Stk. 30.5 cm. og 12 Stk. 15 cm. Kanoner, Fart 28.4 Knob, bygget 1910, Besætning 1013 Mand). *Blücher* (15800 Tons, 12 Stk. 21 cm. og 8 Stk. 15 cm. Kanoner, Fart 25.8 Knob, bygget 1908, Besætning 888 Mand).

Mand redde sig selv, og Gud være med os Alle!", hvorefter han gik ned med Skibet sammen med 33 Officerer og 560 Mand.

Denne sørgelige Indledning af det nye Aar for den engelske Flaade blev denne en fornyet Lære om de Forsigtighedsforanstaltninger, der stadig maatte overholdes overfor de tyske Undervandsbaade.

Admiral *Beresford* udtalte i denne Anledning følgende i Underhuset den 15. Februar 1915:

„Undervandsfaren bliver meget overvurderet; der skal blot tages de nødvendige Forsigtighedsforanstaltninger overfor den. Men undlades dette, da er Undervandsbaaden det farligste Vaaben i denne Søkrig. Det er meget usikkert, om en Undervandsbaad nogensinde vil blive i Stand til med Torpedoer at træffe et Skib, der løber høj Fart, og den vil sikkert aldrig faa sin Torpedo ind paa et Skib, der eskorteres af et passende Antal Jagere og mindre Fartøjer. Disse er den bedste Beskyttelse. Over hvor mange af den Slags Fartøjer disponerede den Eskadre, hvortil „Formidable" hørte? Det er almindelig bekendt, hvor Eskadren holdt gaaende, og hvad den foretog sig. Den løb ud og sendte sin bedste Be-

skyttelse — Jagerne — hjem igen. Da den senere kom længere ud i Kanalen, i en Zone, der var bekendt for at være hyppigt besøgt af fjendtlige Undervandsbaade, blev Farten sat ned. Admiralen vilde aldrig have gjort dette, hvis Admiralitetet efter Tabet af de tre Krydsere („Aboukir" „Cressy", „Hogue") havde udsendt en bestemt Ordre om, at ethvert større Skib under Gang skulde gaa fuld Kraft og være ledsaget af Jagere til Beskyttelse."

En saadan Ordre blev kort efter udsendt, og Admiral Bayly blev forflyttet til den irske Østkyst.

Efter flere resultatløse Angreb fra de tyske Undervandsbaades Side paa de i Nordsøen og Kanalen patrouillerende engelske Orlogsskibe besluttede den tyske Marinestab at søge at lokke den engelske Kampkrydsereskadre, der stadig stod under Kommando af den dristige Viceadmiral Beatty, i en Fælde.

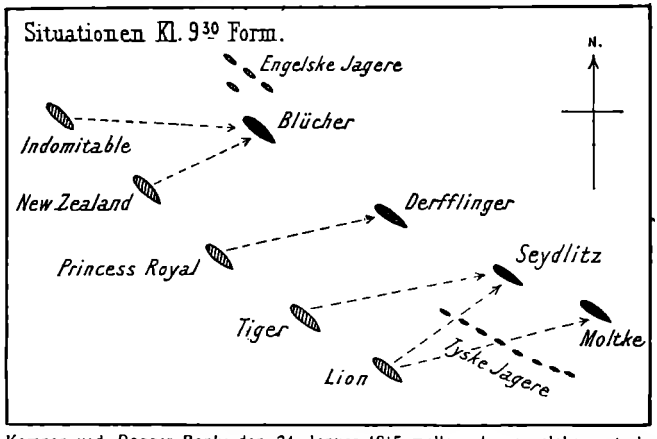

Kampen ved *Dogger Banke* den 24. Januar 1915 mellem den engelske og tyske Kampkrydsereskadre.

Den 23. Januar 1915 løb i Tusmørket en tysk Jagerflotille, fulgt af 6 lette Krydsere, ud gennem Minespærringerne i Helgolands-Bugten og gennemsøgte Farvandet for at sikre den tyske Kampkrydsereskadre under Kontreadmiral *Hipper* fri Passage uden Risiko for engelske Undervandsbaadsangreb. Flagskibet, Dreadnoughtkrydseren *Seydlitz*, fulgt af *Moltke*, *Derfflinger* og *Blücher* stod om Natten ud fra Wilhelmshaven. Nord for Helgoland udlagde Eskadren et stort nyt Minefelt og mellem dette og Dogger Banke stationeredes en Undervandsbaadsflotille klar til at gaa i Angreb, naar den Fjende, som man haabede at kunne lokke Syd paa, nærmede sig.

Det engelske Efterretningsvæsen havde imidlertid virket udmærket og samme Dag stod Admiral Beatty ligeledes til Søs fra *Rosyth* om Bord i sit Flagskib *Lion*. Hans Eskadre bestod af Dreadnoughtkrydserne: *Tiger, Princess Royal, New-Zealand* og *Indomitable*, en Krydsereskadre: *Southhampton, Nottingham, Birmingham* og *Lowestoft*, samt 3 lette Krydsere: *Arethusa, Aurora* og *Undaunted*, og en Jagerflotille under Kaptajn *R. J. Tyrwhitt.*

Natten mellem 23. og 24. var taaget, men hen paa Morgenstunden klarede det op, og Kl. 7 Fm. fik „Aurora", Kommandør *W. Nicholson*, de første tyske lette Krydsere i Sigte i Nærheden af *Dogger Banke*. Han afgav strax Melding herom pr. Radio til Admiral Beatty.

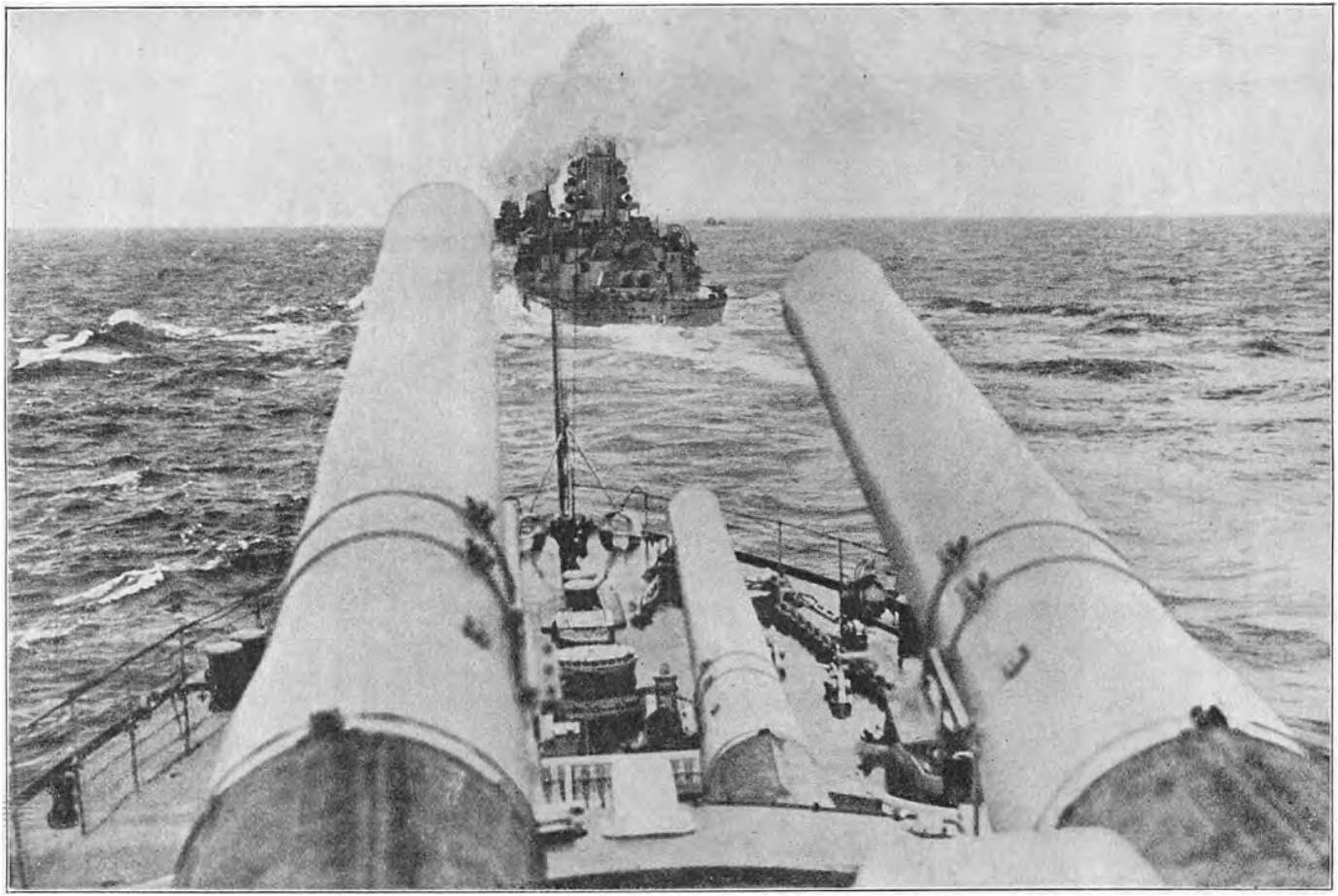

Engelske Kampkrydsere i Kølvandsorden.

En Officer fra Aurora har skrevet følgende Beretning om Mødet med Fjenden:

„Klokken var lige ved 7 Fm., da vi i Halvmørket saa en af Fjendens lette Krydsere, vistnok *Kolberg*, sammen med nogle Jagere tværs ude om Styrbord."

„Det var ikke nogen let Sag i den Belysning at dømme om, hvorvidt det var Ven eller Fjende, men vi gjorde strax „Klart Skib", idet vi dog ikke fuldt og fast var overbevist om, hvorvidt Skibet ikke var en Ven eller om vor „Der Tag"

Dreadnoughtkrydseren *Princess Royal*, til hvilken Admiral *Beatty* overførte sit Flag under Kampen ved *Dogger Banke*, efter at *Lion's* Maskine var blevet beskadiget. Admiral Beattys Hovedstyrke bestod af følgende Kampkrydsere: Søsterskibene *Lion* og *Princess Royal* (bygget 1910 og 1911, 30000 Tons, 8 Stk. 34.s cm. og 16 Stk. 10.s cm. Kanoner, Fart 28.s Knob, Besætning 990 Mand). *Tiger* (bygget 1913, 31000 Tons, 8 Stk. 34.s cm. og 12 Stkr. 15 cm. Kanoner, Fart 28.s Knob, Besætning 1200 Mand). *New-Zealand* og *Indomitable* (bygget 1911 og 1907, 20300 Tons, 8 Stk. 30.s cm. og 16 Stk. 10.s cm. Kanoner, Fart 26.s Knob, Besætning 780 Mand).

nu var kommet. Man bliver nu til Dags saa vant til falsk Alarm, at dette ligesaa godt kunde have været Tilfældet denne Gang."

„Al Tvivl var imidlertid snart borte, idet Fjenden, der kunde se os meget tydeligt mod den lysere Baggrund, aabnede Ilden paa os med stor Sikkerhed. Vi svarede og fik saa et meget net lille Engagement i Gang."

„Man kunde knapt nok se Omridset af Skibene paa Grund af Mørket og Røgen, men, hver Gang der blev skudt, lod Glimtene fra Kanonerne os vide, hvor de var, og Projektilernes Vanding, der fulgte c. 10 Sekunder efter Glimtene, angav os Afstanden til Fjenden, beregnet efter Flyvetiden."

„Det var spændende og maaske i Begyndelsen lidt forstyrrende at se Glimtene fra Kanonerne og saa vente, til Projektilerne faldt, for at faa Vished om, hvorvidt det saa var vore Skibe eller Søen, der skulde standse deres Flugt. De faldt noget for kort i de første Salver, men kom efterhaanden nærmere, hvilket gav Stof til Overvejelse, da vi kunde regne ud, at, naar de sidste Nedslag laa c. 400 m nærmere end de foregaaende, vilde de næste sandsynligvis ramme. ... Efter 7—8 Minutters Skydning, holdt Tyskerne imidlertid hurtigt bort. Paa dette

Tidspunkt kom deres Slagkrydsere i Sigte, hvorfor vi ikke kunde jage vor Modstander; ydermere havde vi den Mission at skaffe vore store Skibe Føling med Fjenden.

Saa snart Admiral Beatty havde observeret Glimtene fra Kanonerne i Sydsydøst styrede han mod dem, satte Farten op til 22 Knob og beordrede de mindre Krydsere og Jagerflotillerne til at forcere ned mod Fjenden og afgive Melding om hans Bevægelser. „Southhampton", „Arethusa" og „Aurora" meldte kort efter, at 3 Kampkrydsere og „Blücher", 6 mindre Krydsere og c. 22 Torpedobaade kom op i Kølvandslinie paa nordvestlig Kurs. De engelske Jagere fik Ordre til at angribe, men Admiral Hipper vendte øjeblikkeligt om og stod Sydøst paa. Af Hensyn til „Blücher" kunde han kun løbe 25 Knob. Dette Skib synes at have været predestineret til den Skæbne, der kort efter ramte det, idet dets ringere Fart ikke tillod det at følge de tre andre Krydsere, hvis disse udnyttede deres fulde Maskinkraft i en løbende Fægtning, hvor det gjaldt om at undgaa Kamp og om at trække Modstanderen med sig over i en farlig Zone. At dette som tidligere nævnt sandsynligvis har været Formaalet med Udfaldet, bekræftes ved, at Admiral Hipper stadig gjorde Omkring uden at afvente Oplysninger om, hvor kraftig en Modstander han havde for sig.

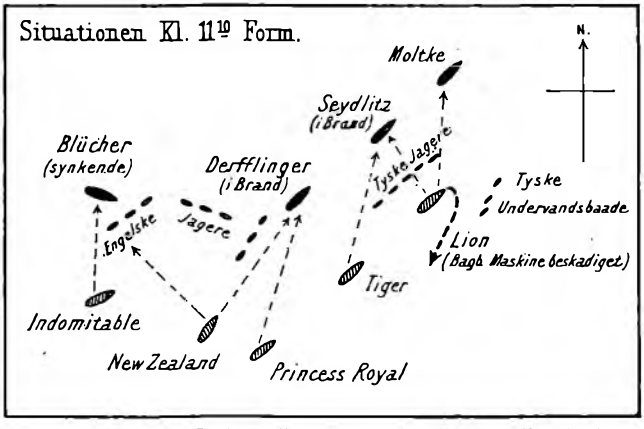

Kampen ved Dogger Banke mellem den engelske og tyske Kampkrydsereskadre den 24. Januar 1915.

Vinden var Nordøst, Vejret klart og udmærket sigtbart. Da det var sandsynligt, at de tyske Skibe vilde kaste Miner efter sig, holdt Admiral Beatty ikke lige i deres Kølvand, men holdt dem paa parrallel Kurs paa sin Bagbords Side, samtidig med at Farten sattes op til 28½ Knob. Her — som ved flere andre Lejligheder — forbausede Maskinpersonalet i flere af de engelske Skibe deres Chefer ved at drive Skibene op til en Fart, der var over, hvad de nogensinde tidligere havde løbet. „Indomitable"s og „New-Zealand"s Fart var tidligere ansat til 26½ Knob; men de holdt nu med Lethed deres Plads i Linien.

Kl. 9 omsider lykkedes det „Lion" at komme ind paa en Afstand af c. 20,000 m. fra det agterste Skib i Fjendens Linie, „Blücher". De engelske Panserkrydsere formede da Skakorden for ikke at maskere hinandens Ild, og „Lion" afgav det første Skud, som gik for kort.

De tyske Krydsere gik i Kølvandslinie med de mindre i Spidsen og et stort Antal Jagere tværs ude om Styrbord, der med deres Røg søgte at skjule Krydserne og dække dem mod Beskydning. De engelske Jagere havde trukket sig tilbage, for at Røgen fra dem ikke skulde genere de store Skibe.

Med Mellemrum blev der fra „Lion" afgivet enkelte Skud til Indskydning. Nedslagene observeredes skiftevis bagved og foran Modstanderen,

Ildlederen og hans Assistenter paa deres Post i en Kampkrydsers Ildlederstation, hvorfra de svære Kanoner affyres lagvis (i Salver) ved Hjælp af Admiral Sir *Percy Scotts* Ildlederapparat. Kanonbesætningerne ved de enkelte Taarne skal kun lade Kanonerne og holde *Sidesigtet*, medens Ildlederen selv tager *Højdesigtet* for samtlige Kanoner og affyrer dem alle paa én Gang, saaledes at Røgen fra den ene Kanon aldrig vil genere den anden. Hvis Ildlederen er mindre duelig, vil selvfølgelig Skuddene fra *alle* Kanonerne forfejle deres Maal, hvorimod man ved at lade hver Skytte tage sit eget Sigte og fyre af, har en Chance for, at, selv om enkelte fyres af i urette Tid, vil dog nogle af Skuddene ramme. Admiral Beatty fremhæver imidlertid i sin Rapport om Kampen ved Dogger Banke den udmærkede Tjeneste, som de Kaptajner, der var Ildledere, har udført. Det udmærkede Resultat af Skydningen viser ogsaa, at Apparatet har været betjent godt og har staaet sin Prøve i alle de engelske Skibe.

saa at denne „var i Gaffel", og Kl. 9^{10} Fm. fik „Lion" sin første Træffer i „Blücher". Da „Tiger" kort efter aabnede Ilden mod „Blücher", skiftede „Lion" til „Derfflinger", der var det næste Skib i den tyske Linie, og som da var c. 18,000 m. borte. Kl. 9^{10} besvarede Tyskerne den engelske Ild. Admiral Beatty forcerede stadigt frem, og Kl. 9^{30} havde hvert af hans Skibe det tilsvarende Nummer i Fjendens Linie under Beskydning. Fra begge Sider var der god Træfning, men de engelske Skibes svære Armering viste sig paa den store Afstand den tyske overlegen. Særligt led „Blücher", der havde været udsat for alle Skibenes Ild, efterhaanden som de passerede, megen Skade, medens dens egne Projektiler ikke var i Stand til at gennembryde det engelske Panser. Den sakkede agterud,

sandsynligvis paa Grund af Maskinskade, og Kl. 10¾ drejede den til Bagbord og holdt Nord paa med svær Slagside, Ild om Bord, tilsyneladende meget ødelagt. „Indomitable" fik Ordre til at forfølge den.

Den tyske Jagerflotille viste nu Tegn til at ville gaa i Angreb for at tiltrække sig Fjendens Opmærksomhed og derved formindske hans Ildvirkning paa de tyske Kampkrydsere, der var stærkt beskadigede og i Gang med at forøge Afstanden ved at trække sig Nord efter. Dette Jager-

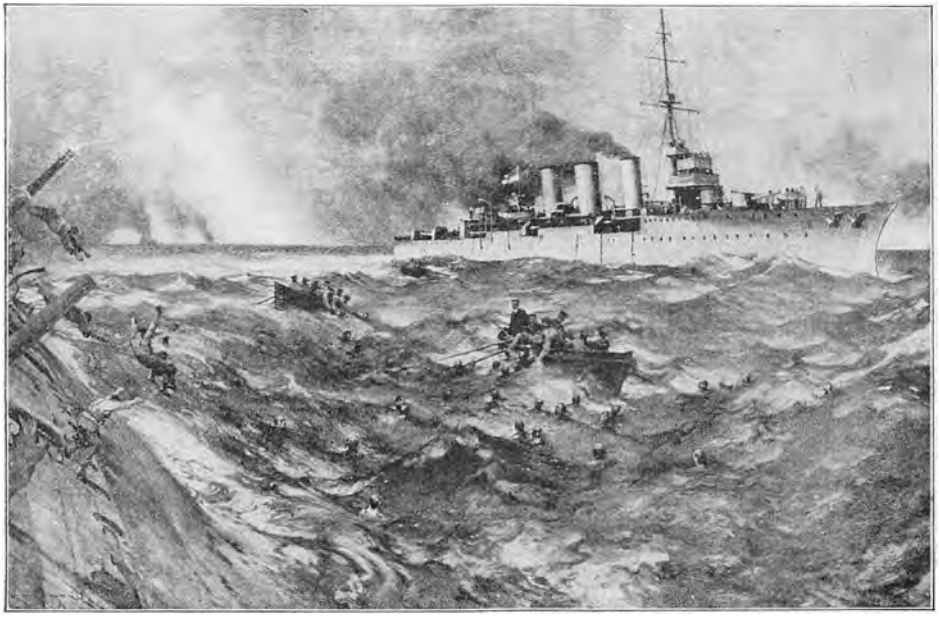

Den engelske Krydser *Arethusa* bjerger de druknende tyske Søfolk fra Krydseren *Blücher* under Kampen ved *Dogger Banke* den 24. Januar 1915. Der blev kun reddet ca. 150 Mand (1/8 af Besætningen), idet Redningsarbejdet maatte afbrydes, da „Arethusa" blev beskudt af et tysk Luftskib, der styrede hen over det Sted, hvor „Blücher" var sunket.

angreb blev imidlertid øjeblikkeligt imødegaaet af de engelske Jagere, idet *Meteor* i Spidsen for den saakaldte „M Klasse" med stor Dristighed gik mellem begge de kæmpende Linier og drev de tyske Torpedobaade tilbage, assisteret af „Lion"s og „Tiger"s Kanoner.

„Meteor" vendte derefter tilbage til „Blücher" og afskød 2 Torpedoer mod denne, hvem det imidlertid lykkedes med sine sidste Salver fra de 15 cm. Kanoner at tilføje „Meteor" betydelige Beskadigelser. „Arethusa" fyrede ligeledes en Torpedo mod det ulykkelige Skib, der nu laa helt stille og fik mere og mere Slagside. Paa 200 m. Afstand gav „Arethusa" det da Dødsstødet ved en Torpedotræffer. Officererne i „Arethusa" prajede over til „Blücher", at Besætningen, der kravlede rundt paa Skibssiden, skulde springe overbord for ikke at blive halet ned med Skibet. Det flød nogle Minutter med Bunden i Vejret, før det sank, medens „Are-

thusa" hurtigt bjergede c. 150 Mand. Den blev imidlertid forstyrret i Redningsarbejdet af en tysk Zeppeliner og et Aeroplan, der kastede Bomber ned paa de Druknende, idet man uden Tvivl maa have haft den Opfattelse, at det var et engelsk Skib, der var ved at synke.

Efter det afslaaede tyske Jagerangreb drejede Admiral Beatty Nordøst i parallel Kurs med Modstanderne, hvem han ikke tillod at forøge Afstanden. Store Flammer slog op fra „Seydlitz" og „Derfflinger", og de engelske Krydsere følte sig overbevist om at skulle vinde en afgørende Sejr, navnlig hvis de kunde tvinge Modstanderne længere Nord paa — bort fra deres Basis. De blev dog meget foruroliget ved paa dette Tidspunkt at observere Undervandsbaade forude om Styrbord, og Admiral Beatty, der fra „Lion"s Bro personlig saa Sprøjtet fra et Periskop 2 Streger fra forind, maatte øjeblikkeligt dreje Bagbord over for at undgaa den eventuelt udskudte Torpedo. Derefter drejede de atter til Kurs, og Kampkrydsernes høje Fart forhindrede Undervandsbaadene i at komme i Angreb senere. Men kort efter blev „Lion" ramt af et alvorligt Uheld.

Chefen for den tyske Krydser „Blücher", Kommandør *Erdmann*, der blev reddet af et Fartøj fra den engelske Krydser *Arethusa*, da „Blücher" sank. Kommandør Erdmann døde kort Tid efter paa et Hospital i England af Lungebetændelse.

Kl. 11^{10} Fm. kom der Melding fra Maskinen om, at den havde faaet et Skud i Kondensatoren og derfor ikke kunde holde Farten. Da Skaden ikke kunde repareres paa Stedet, og da Skibet for den langsomme Fart vilde blive et godt Maal for de fjendtlige Undervandsbaade, fik det Ordre til at trække sig tilbage og holde Nordvest over.

Admiral Beatty skiftede samtidigt sit Flag til Jageren „Attack", der kom paa Siden af „Lion". Admiralen gik om Bord i den for med højeste Fart at sætte efter de engelske Krydsere, der under Kommando af Kontreadmiral *Sir Archibald Moore* i „New Zealand" fortsatte Forfølgelsen Nordøst over.

Før Admiral Beatty naaede sit destinerede nye Flagskib „Princess Royal", var hans Eskadre imidlertid vendt om, idet Admiral Moore havde afbrudt Kampen kort Tid efter at have overtaget Ledelsen.

Skibene nærmede sig nemlig den farlige Zone, Undervandsbaadene blev observerede hyppigere og hyppigere, og det fortaltes senere, at der var indløbet Radiomelding om, at den tyske „Hochseeflotte" var for Udgaaende fra Helgolands Bugten. Admiral Moore har maaske ved at opgive Forfølgelsen reddet Skibene fra at falde i det af Tyskerne planlagte Baghold, men Admiral Beatty skal have været meget misfornøjet, da han Kl. $12^1/_2$ hejste sit Flag i „Princess Royal", ved at finde sine Modstandere paa saa fjern Afstand, at al yderligere Forfølgelse maatte opgives.

Medens Flammerne fra „Seydlitz“ og „Derfflinger“ forsvandt i Horisonten mod Øst, stod de engelske Krydsere tilbage til „Lion“, som de naaede Kl. 2 Em. Da ogsaa dens Styrbords Maskine var kommen i Uorden, fik „Indomitable“ Ordre til at tage den paa Slæb, hvilken Manøvre blev udført med stor Dygtighed. Begge Skibe naaede om Natten Rosyth i god Behold.

Resultatet af Kampen ved Dogger Banke var saaledes en Sejr for den engelske Flaade, idet de tyske Krydsere, stærkt beskadigede, flygtede tilbage til deres Basis uden at opnaa deres Hensigt: at lokke Forfølgerne ind i en farlig Minezone, og uden at deres Undervandsbaade fik Lejlighed til at udrette noget. Begge Parter mistede 1 eller 2 Jagere. Det personelle Tab har været ret betydeligt paa begge Sider; men er ikke blevet opgivet officielt. Admiral Beatty rapporterer, at „Lion“ havde 17 Saarede, „Tiger“ 10 Døde og 11 Saarede, og „Meteor“ 10 Døde og 1 Saaret.

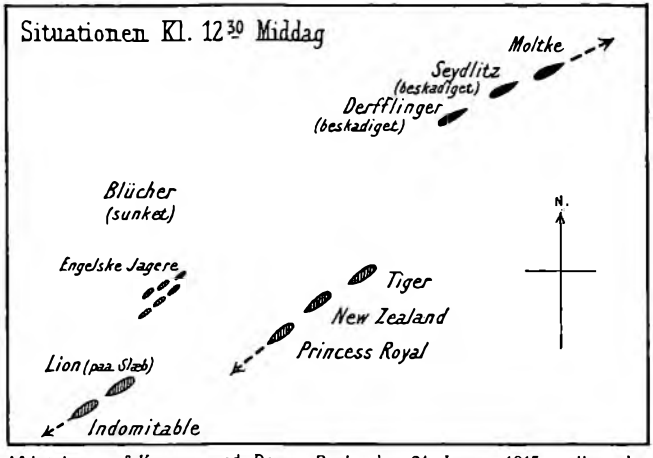

Afslutningen af Kampen ved *Dogger Banke* den 24. Januar 1915 mellem den engelske og tyske Kampkrydsereskadre.

Den tyske Admiralstab rettede ingen Bebrejdelse mod Admiral Hipper, fordi han intet havde kunnet udrette mod den store Overmagt, idet Styrkeforholdet omtrent havde været $3^1/_2$ til 5, derimod blev Chefen for den samlede „Hochseeflotte“, Admiral *v. Ingevohl*, kort Tid efter fjerne tfra sin Post og afløst af den tidligere Admiralstabschef Admiral *v. Pohl*. Grunden til dette Chefskifte tilskreves dels den uheldige Sammensætning, som den Øverstkommanderende havde givet Kampkrydsereskadren, dels at den tyske Hovedstyrke tøvede med at løbe ud til Undsætning af „Blücher“ og for at tvinge Admiral Beatty til Kamp.

Den engelske Marineminister Churchill udtalte i Underhuset i Anledning af denne Kamp:

— — — „Hvis en Gang *Grand Fleet* faar Lejlighed til at optage en Kamp, haaber vi at kunne formere en Slaglinie, der er Fjendens langt mere overlegen end i Forholdet 4 til 5 saavel i Henseende til Beskaffenhed som i Antal af Skibe. En saadan extra Margin man vi betragte som en Tillægsassurance for uventede Tab ved Miner og Undervandsbaade — Tab, der naar som helst kan blive paaført os under Udviklingen til en stor Søkamp. Ved at betragte For-

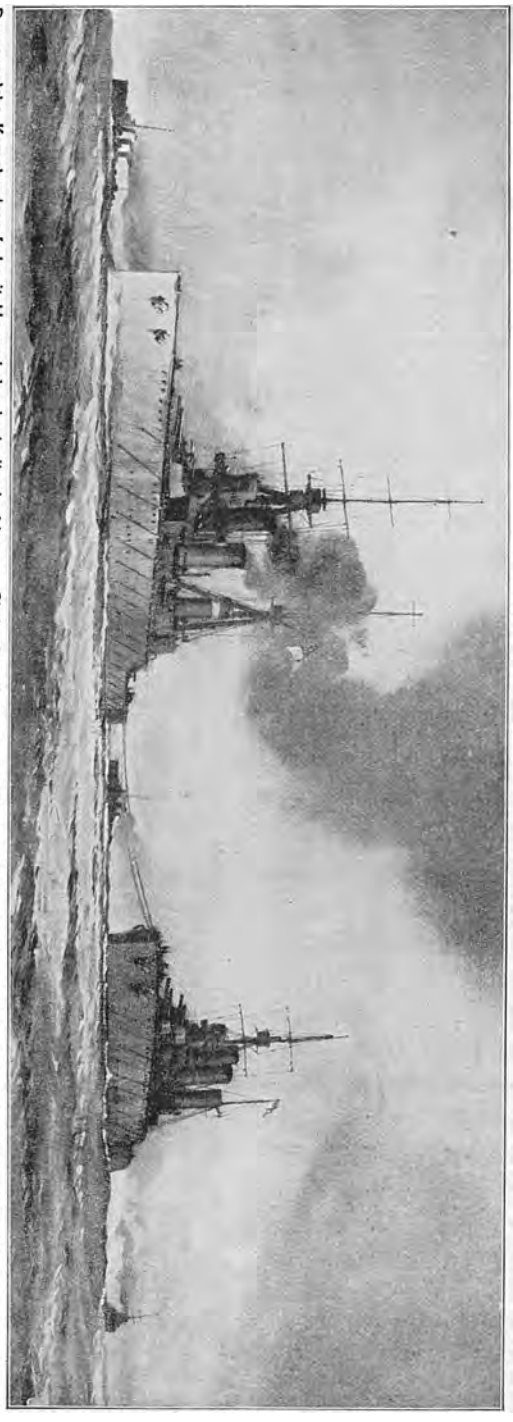

Den engelske Kampkrydser *Indomitable* med den beskadigede *Lion* paa Slæb efter Kampen ved Dogger Banke den 24. Januar 1915. Admiral Beatty fremhæver i sin Rapport, det udmærkede Samarbejde, der blev udvist af Chefen fra „Indomitable", Kommandør *Osmond de Brock*, under denne vanskelige Manøvre. Begge Skibe kom naturligvis meget forsinkede til Rosyth, hvor man var begyndt at frygte, at Kampen havde kostet den engelske Flaade mere, end de i Forvejen hjemvendte engelske Krydsere og Jagere vilde meddele. Der blev derfor stormende Jubel paa Flaadestationen, da „Indomitable" viste sig i Indløbet med det populære Admiralskib paa Slæb.

holdene paa denne Maade kommer vi til det Resultat, at Kampen ved Dogger Banke var en vigtig og, jeg tør endda sige: tilfredsstillende Begivenhed. Skønt Flaadens Tab ikke kan sammenlignes med Hærens i denne Krig, har de dog været alvorlige. Vi har, hovedsagelig ved Undervandsbaadenes Torpedoer, mistet ca. 5500 Befalingsmænd og Menige, og vi har ved Artilleriild tilføjet Fjenden et lignende Tab, hvilket for ham er en betydelig højere Procent af hans samlede Styrke end vort Tab. Vi har desuden i Søkampen taget 82 Officerer og 934 Mand til Fange, medens ingen af vore Besætninger er blevne tagne til Fange under Kamp paa Søen. Naar Fjenden har haft Lyst dertil, har han ikke haft Lejlighed, og naar han har haft Lejlighed dertil, synes han ikke at have haft Lyst. Tabet af de 5500 Mand af vort Flaademandskab har i Krigens første 6 Maaneder sikret vor Ernæring, saa at vi endda har haft rigeligt med Fødemidler. Ved Hævdelsen af vort Herredømme paa Havet har vi kunnet føre en bedre Husholdning, end vi nogensinde har ventet, eller vore Forfædre nogensinde har kunnet gøre det paa noget som helst Tidspunkt i vor Historie."

Fra gammel Tid havde England været en Forkæmper for, at ingen Krigsførende maatte lægge Hin-

dringer i Vejen for Tilførsel af Levnedsmidler til den civile Befolkning i Fjendens Land. I Overensstemmelse hermed blev der fra Krigens Begyndelse ikke gjort Indvendinger imod, at neutrale Skibe besejlede tyske Havne, naar de blot ikke medførte Krigskontrabande.

Den 26. Januar 1915 udstedte den tyske Regering imidlertid en Erklæring om, at den vilde beslaglægge alle Korn- og Foderstoffer, der var

Chefen for *Blücher*, Kommandør *Erdmanns* Bisættelse, der fandt Sted med militær Honnør i Edingburgh, hvor han døde af Lungebetændelse, efter den 24. Januar at været blevet bjerget fra sit synkende Skib af en engelsk Jager i Nordsøen. Dødeligheden blandt de Skibsbesætninger, der i dette og de omkringliggende Farvande blev bjerget efter at have ligget — selv kun en kort Tid i Vandet — var under Vinterkampagnen meget stor og opgives til c. 50%.

i Landet, selv overtage Fordelingen og forbyde ethvert Salg af disse Varer. Denne Erklæring gav England Anledning til at forandre Anskuelse med Hensyn til Tilførslen af Levnedsmidler til Tyskland, og i *Falmouth* beslaglagdes samme Dag den store amerikanske Korndamper „*Wilhelmina*", der var paa Vej til tysk Havn.

I en Note til De Forenede Stater om denne Sag udtalte *Sir Grey*:

Berettigelsen af at skelne mellem Fødevarer, der er bestemte til den civile Befolkning og Fødemidler til Fjendens Krigsmagt, holder op, naar selve Adskillelsen mellem de Civile og de Militære forsvinder. I et Land, hvor der er et saa omfattende Krigsberedskab som i Tyskland, er der ingen tydelig Adskillelse

mellem de Mennesker, for hvis Ernæring Regeringen er ansvarlig eller ikke. Erfaringen viser, at Retten til Rekvisitioner vil blive udnyttet i største Udstrækning for at sikre Krigsmagten, hvad den skal have, og selv om mange Ting muligvis bliver importerede til Brug for den civile Befolkning, vil de blive benyttede af Krigsmagten, hvis militære Forhold kræver det."

I Tyskland var man strax klar over, at dette var Indledningen til en fuldstændig Aflukning for Tilførselen af Fødemidler Vest fra, og der fremkom kraftige Indsigelser mod dette engelske Udsultningsforsøg. Admiral *v. Tirpitz* havde allerede i December 1914 sagt til en amerikansk Udsending:

„Der rejser sig ingen protesterende Røster fra Amerika, og der gøres ingen eller i alt Fald meget ringe Modstand mod Englands Aflukning af Nordsøen for den neutrale Skibsfart. Hvad vilde Amerika sige, hvis Tyskland erklærede alle Fjendens Handelsskibe Krig."

Den tyske Marineminister hentydede hermed til de højtudviklede og talrige tyske Undervandsbaade som Repressaliemiddel, idet han mente, at disse vilde være i Stand til at standse Englands Forsyninger ved at nedskyde alle Ententens Handelsskibe, der nærmede sig de engelske Kyster.

Den tyske Regering fulgte nu denne Anvisning, der vilde give de tyske Undervandsbaade, hvis Effektivitet overfor Orlogsskibene var blevet meget reduceret, fuldt op at bestille. *Den 4. Februar erklærede Tyskland Undervandsblokade af den engelske Kyst fra den 18. Februar 1915 at regne og udsendte følgende Bekendtgørelse:*

1. „Farvandene omkring Storbritannien og Irland inklusive alle engelske Kanaler erklæres herved for Krigszone. Fra *den 18. Februar* vil ethvert fjendtligt Koffardiskib, der overhales i denne Krigszone, blive ødelagt, uden at det kan garanteres, at Besætning og Passagerer undgaar den herved truende Fare.

2. Neutrale Skibe i Krigszonen vil — under Hensyn til den Anvisning, den engelske Regering den 31. Januar har udsendt om Misbrug af det neutrale Flag, og til at Søkrigens Tilfældigheder ikke altid kan undgaas — løbe den Risiko, at Angreb, der er tiltænkt fjendtlige Skibe, kan ramme Neutrale.

3. Skibsfarten Nord om Shetlandsøerne i den østlige Del af Nordsøen og paa en Strækning af indtil 30 Sømils Bredde langs den hollandske Kyst er udenfor Farezonen."

De tyske Undervandsbaade havde imidlertid allerede inden Blokadeerklæringen foretaget adskillige Angreb paa engelske Handelsskibe og havde fra Begyndelsen af Aaret 1915 ialt sænket 8. Ved flere af disse Lejligheder var de tyske Chefer optraadte med saa stor Hensynsfuldhed, som Forholdene tillod det, overfor Skibenes Besætninger og Passagerer, idet disse havde faaet en, ganske vist meget begrænset, Tid til at forlade Skibene i og Tilladelse til at medtage saa meget Gods, som der kunde rummes i Redningsbaadene, der alle blev velforsynede med Vand og Proviant. Naar de var i Sikkerhed, gik de tyske Besætninger ombord og lagde Bomber forskellige Steder i det forladte Skib, der derefter blev sprængt. *Denne Krigsførelse maa betragtes som forsvarlig*, idet der, som tidligere omtalt,

er den Forskel mellem Principperne for Krig til Lands og Krig til Søs at, medens *Privatejendom* skal respekteres under den *første*, existerer der for Søkrigens Vedkommende den saakaldte *Søbytteret*, ifølge hvilken *de krigsførende Staters Krigsskibe kan bemægtige sig fjendtlige Undersaatters personlige Ejendom.* Da Undervandsbaadene er forhindrede i at sætte Prisemandskab ombord i de Skibe, de overhaler, og Tyskerne desuden

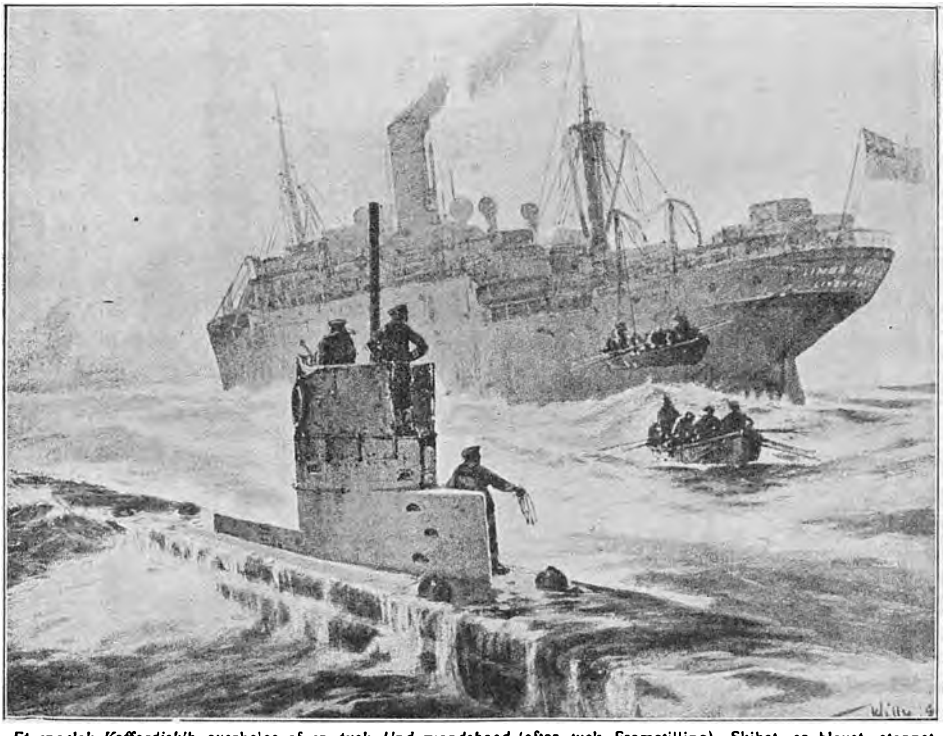

Et engelsk Koffardiskib overhales af *en tysk Undervandsbaad* (efter tysk Fremstilling). Skibet er blevet stoppet ved Signaler og Kanonskud for Boven. Besætning og Passagerer forlader Skibet i Redningsbaadene, og paa Undervandsbaaden staar en Mand klar med Kastelinen for at tage Baadene paa Slæb ind mod den nærmeste Kyst. Da senere Torpederingen uden Varsel tog Fart, blev alle engelske Handelsskibe armerede med en eller to Kanoner og forsynede med Betjeningsmandskab til disse.

heller ikke havde nogen Havn, hvortil de kunde indbringe deres Priser, var der intet andet at gøre end at sænke dem.

Ved Undervandsbaadsblokadens Erklæring kom imidlertid *en ny Fare* til at true saavel Englands og dets Allieredes som de Neutrales Skibe, idet disse nu blev udsat for at blive *skudt ned uden Varsel, en Fremgangsmaade, der førte Søkrigen ind i et nyt og barbarisk Spor, som ikke havde nogen Hjemmel indenfor de gældende folkeretlige Bestemmelser.* Faren for de Neutrale blev saa meget desto større, som England havde anerkendt Berettigelsen af, at de Krigsførendes Skibe som Krigslist førte neutralt Flag, og da der fra hollandsk Side var blevet protesteret herimod, henviste England til den engelske *Merchant Shipping Act* af 1894, ifølge

hvilken fremmede Handelsskibe havde Lov til at hejse engelsk Flag for at undgaa Opbringelse. Da „Cunnard" Damperen *Lusitania* den 6. Februar ankom til Liverpool under amerikansk Flag, maatte ogsaa Amerika tage Stilling til dette Spørgsmaal og godkendte efter en Del Forhandlinger i det væsentlige det engelske Princip: „at det var en tilladt og anerkendt Krigslist at sejle under neutralt Flag," idet det dog forlangtes, at dette ikke maatte ske hyppigt og skulde anvendes med Forsigtighed.

En dansk Damper, der i Havn med store Bogstaver faar paamalet Navn og Hjemsted, for dermed at konstatere sin neutrale Oprindelse. De neutrale Skibe blev desuden paa Skibssiderne mærkede med Nationalflaget og flere af dem havde til Brug om Natten deres Hjemlands Navn i Transparent anbragt paa Agterdækket.

Den tyske Regering udsendte nu følgende Memorandum:

„Fra den nuværende Krigs Begyndelse har *England* ført en Handelskrig mod *Tyskland*, der lader haant om alle folkeretlige Grundsætninger. Ganske vist har den engelske Regering betegnet Londoner-Deklarationen som Ledetraad for dens Flaades Optræden, men i Virkeligheden har den paa væsentlige Punkter erklæret sig løst fra denne Deklaration, skønt dens egne Repræsentanter paa Londoner-Konferencen anerkendte dens Bestemmelser som gældende Folkeret.

Den engelske Regering har opført paa Krigskontrabande-Listerne en Række Genstande, der enten slet ikke eller kun indirekte anvendes i Krigsøjemed, og som efter Londoner-Deklarationen og almindelig anerkendte folkeretlige Regler overhovedet ikke betegnes som Kontrabande. Den har endvidere fuldstændig slaaet Streg over Forskellen mellem *absolut* og *betinget* Kontrabande, idet den beslaglægger *alle* de til Tyskland bestemte Varer, som henhører under betinget Kontrabande uden Hensyn til, i hvilken Havn de skal losses eller, hvorvidt de er bestemte til civilt Brug eller til Krigsførelse. Den generer sig end ikke for at tilsidesætte Pariser-Deklarationen og lader sine Krigsskibe borttage tysk Ejendom, der overhovedet ikke er Krigskontrabande, og det tilmed fra neutrale Skibe. Idet den omgaar sine egne Forslag til Londoner-Deklarationen, har den endvidere ladet talrige tyske Værnepligtige føre bort fra neutrale Skibe og gjort dem til Krigsfanger. Endelig har den erklæret hele Nordsøen for Krigszone, og selv om den ikke har umuliggjort Besejlingen af det aabne Farvand mellem *Skotland* og *Norge*, saa har den dog i høj Grad gjort denne saa besværlig og farlig, at der i Strid med al Folkeret er indført Blokade af alle neutrale Havne og alle neutrale Kyster. Det er klart, at alle disse Forholdsregler forfølger det Maal, ved folkeretsstridig Lammelse af den legitime neutrale Handel ikke alene

at lamme Tysklands Krigsførelse men ogsaa det tyske Folks Handel *for tilsidst at tilintetgøre Tyskland ved Udsultning.* De neutrale Magter har i det store og hele rettet sig efter den engelske Regerings Forholdsregler, og de har ikke forlangt, at de tyske Personer og Varer, der af den engelske Regering folkeretsstridigt er blevet fjernede fra deres Skibe, skal tilbagegives. De slutter sig altsaa paa en vis Maade til de med Friheden paa Havet uforenelige engelske Principer, idet de øjensynligt under engelsk Pression ved Udførsels- og Transitforbud forhindrer den til fredelige Formaal bestemte Transit til Tyskland.

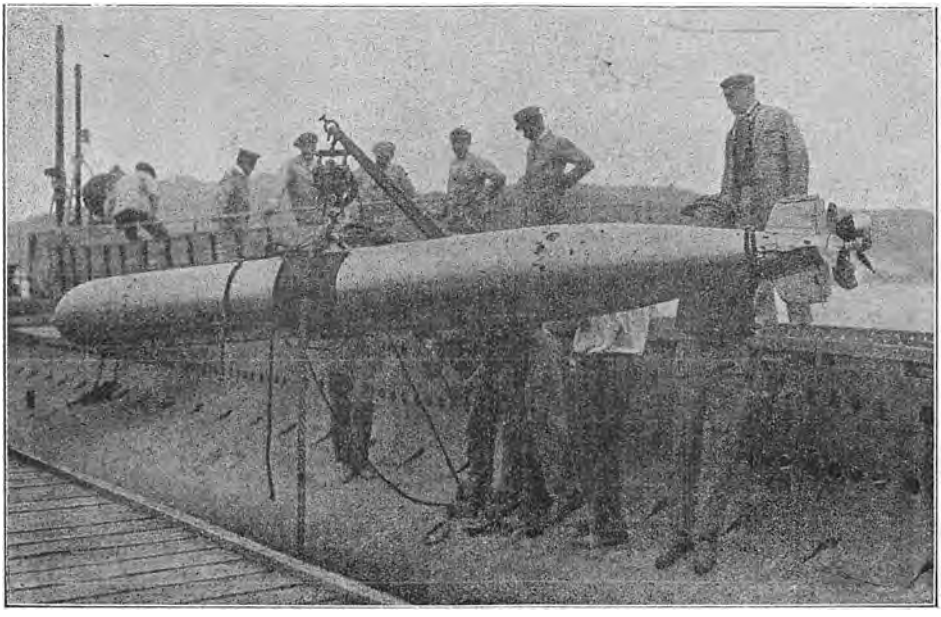

En Torpedo tages paa et Værft ombord i en Undervandsbaad.

Forgæves har den tyske Regering gjort de neutrale Magter opmærksomme paa, at den maa tage under Overvejelse, om *den* kan vedblive som hidtil strengt at følge Londoner-Deklarationens Bestemmelser, naar England fortsætter sin paabegyndte Fremgangsmaade, og de neutrale Magter stadig foretager sig alle Neutralitets-Tilsidesættelser til Skade for Tyskland.

England paaberaaber sig til Undskyldning for dets folkeretsstridige Foretagender, at dets Livsinteresser staar paa Spil, og de neutrale Magter synes at nøjes med en teoretisk Protest og saaledes lade de forskellige Livsinteresser for de Krigsførende tjene som fyldestgørende Undskyldning for alle dens Krigsmetoder. Men Tyskland maa ogsaa paaberaabe sig *sine* Livsinteresser og ser sig derfor til sin Beklagelse nødsaget til overfor England at tage Forholdsregler, der skal gøre Gengæld for dette Lands Opførsel. Ligesom England har betegnet Farvandet mellem Skotland og Norge som Krigszone, *saaledes betegner Tyskland Farvandene rundt Storbritannien og Irland med samtlige Kanaler som Krigsomraade og vil med alle de til Raadighed staaende Midler bekæmpe den engelske Søfart paa disse Steder.*"

De Forenede Stater nedlagde paa de neutrale Magters Vegne en meget skarp Protest mod den tyske Undervandsblokade, og Notens Form blev

det første Tegn paa, at man før eller senere maatte være forberedt paa, at *Amerika* kunde komme til at deltage i Verdenskrigen. Navnlig vilde De Forenede Stater paa ingen Maade anerkende, at Mistanken om, at det amerikanske Flag blev ført af et af de krigsførende Landes Skibe, skulde berettige tyske Undervandsbaade til at skyde et saadant Skib ned, uden

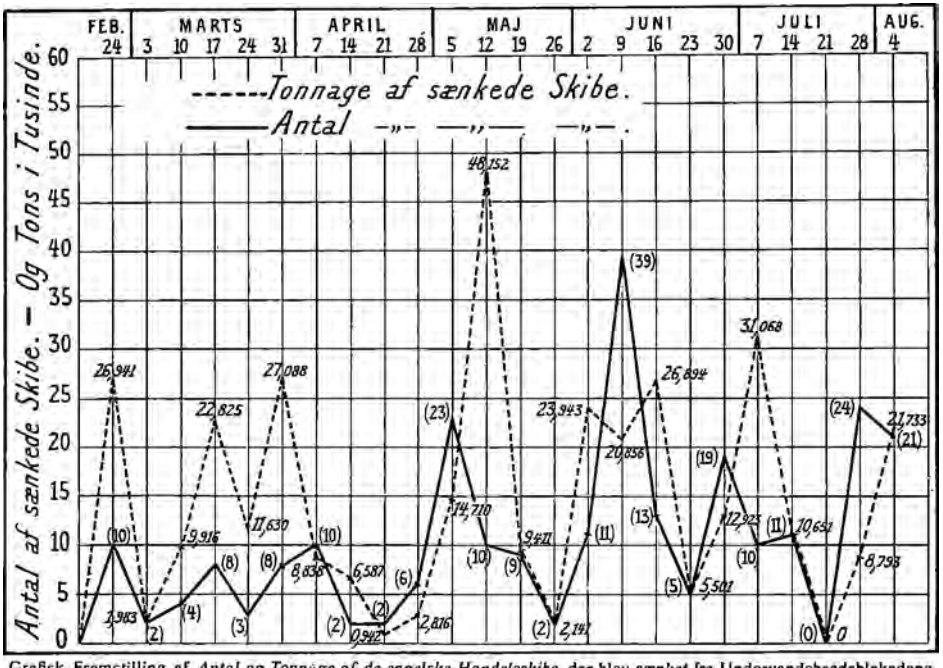

Grafisk Fremstilling af *Antal og Tonnage af de engelske Handelsskibe*, der blev *sænket* fra Undervandsbaadsblokadens Erklæring og til Udgangen af det første Krigsaar.

at det var blevet visiteret, dets Nationalitet fastslaaet og det var blevet konstateret, om det medførte Krigskontrabande.

Da den omtalte Tilbageholdelse af den amerikanske Damper „Wilhelmina" endnu var det eneste Tilfælde, hvor Fødemidler til den civile Befolkning i Tyskland var blevne beslaglagte af den engelske Regering, forsøgte Amerika at faa en Overenskomst i Stand mellem de Krigsførende, gaaende ud paa, at Tyskland skulde hæve Undervandsblokaden, hvis England vilde tillade, at Fødemidler uhindret blev ført til tyske Havne, under den Forudsætning, at der blev givet Garanti for, at Fødemidlerne udelukkende kom den civile Befolkning til Gode.

Den engelske Premierminister Asquith afviste imidlertid dette Forslag, og udsendte den *1. Marts 1915* følgende Bekendtgørelse:

1. Intet Koffardiskib, der har forladt Havn efter 1. Marts 1915, vil faa Tilladelse til at fortsætte Rejsen til nogen som helst tysk Havn.

2. Intet Koffardiskib, der er afsejlet fra tysk Havn efter 1. Marts 1915, vil faa Tilladelse til at fortsætte sin Rejse med noget som helst Gods om Bord, der er lastet i en anden Havn.

3. Ethvert Koffardiskib, der har forladt Havn efter 1. Marts 1915, bestemt til en ikke tysk Havn, men som medfører Gods bestemt til Fjenden, eller som er fjendtlig Ejendom, *kan* blive tvunget til at udlosse dette i England eller dets Allieredes Havne.

De Forenede Staters Regering erklærede, at disse Bestemmelser var et alvorligt Indgreb i de neutrale Staters souveræne Rettigheder, men efterhaanden som Undervandskrigen udviklede sig, ophørte dog Indvendingerne, samtidig med at England paa flere Punkter besluttede sig til at lempe sig efter Amerikanerne.

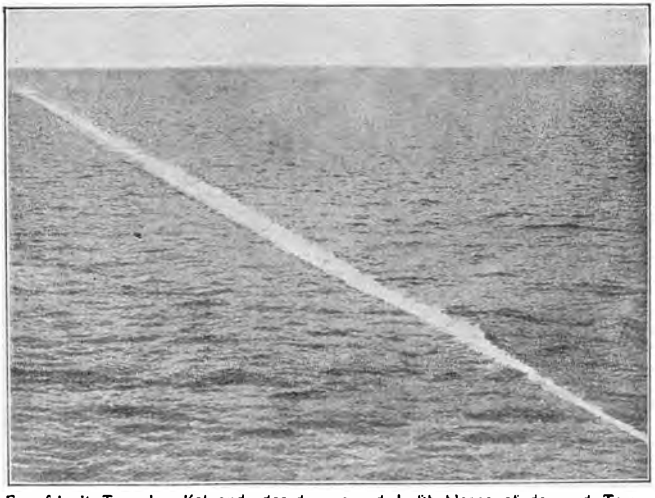

En afskudt Torpedos Kølvand, der dannes ved Luftboblerne af den ved Torpedoens Fremdrivning forbrugte Luft, idet denne stiger op til Vandets Overflade.

I England hilstes Regeringens energiske Optræden med stor Tilfredshed. Truslen om Undervandsblokaden havde ikke vakt Panik, og man blev yderligere beroliget ved, at Tabet den første Blokadeuge kun var 10 Skibe af 1830 ud- og indgaaende Skibe til engelske Havne. Men man var ængstelig for de nye Farer, der truede de mange Mennesker, der færdedes paa Søen, og der opstod en kraftig Hævnlyst overfor de Undervandsbaadsbesætninger, der nu skulde gennemføre den tyske Regerings Plan om Sænkning af Koffardiskibe uden Varsel.

Saaledes udsatte Søfartstidenden *Syrene and Shipping* en Belønning paa 500 £ til det første Koffardiskib, der vædrede og sænkede en tysk Undervandsbaad.

Allerede *den 28. Februar* var den lille engelske Damper *Thordis*, ført af Kaptajn *Bell*, saa heldig at vinde den udsatte Præmie. Damperen blev udfor *Beachy Head* angrebet af en tysk Undervandsbaad, der affyrede en Torpedo mod den uden at ramme. Før Undervandsbaaden atter kunde komme i Skud, blev den vædret af „Thordis", hvis Kaptajn afgav følgende Beretning:

„Undervandsbaaden løb foran om os og drejede paa en Afstand af 30—40 m. ned imod os paa vor Bagbords Bov. Et Øjeblik efter saa vi Kølvandet af en Torpedo agter om Styrbord. Hele Besætningen saa den. Det lignede en Pil med Fjer. Undervandsbaaden havde øjensynlig affyret en Torpedo imod os uden at ramme, idet Skibet var blevet løftet op over af Søen. Jeg sagde til mig selv:

„Den har sikkert nok en Torpedo til, saa det er bedst, jeg prøver paa at vædre den. Det er omtrent den eneste Chance." Jeg gav derfor Rorgængeren Ordren: Haardt Styrbord. Mit Skibs Stævn og Periskopet, der var det eneste, vi kunde se af Fjenden, var kommet nærmere og nærmere til hinanden, og hvis jeg var gaaet ned paa Dækket, kunde jeg have rørt Periskopet med min Haand, da vi gik hen over Baaden. Vi hørte en knagende Lyd. Saa kunde vi ikke mere se Periskopet, og kort Tid efter kom der en Mængde Olie paa Vandet rundt omkring os. Jeg tror, vi sænkede Undervandsbaaden.

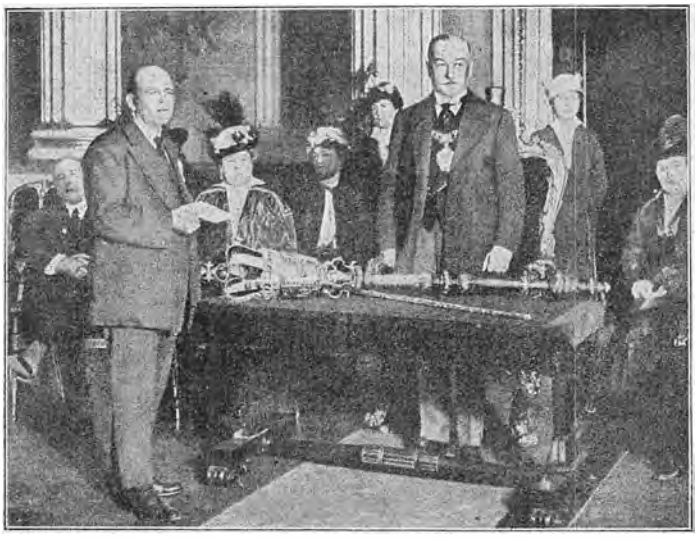

Føreren af den engelske Damper *Thordis*, Kaptajn *Bell*, faar af Londons Lordmayor overrakt den udlovede Belønning for at have *vædret en tysk Undervandsbaad*, hvilket er blevet konstateret ved at tage Skibet i Dok. Der var tydelige Mærker i Bunden, som viste, at Vædringen havde fundet Sted. Kaptajn Bell blev udnævnt til Reserveløjtnant i Flaaden.

Selv led vi ingen Skade, men jeg tilskriver udelukkende vor Redning vort ringe Dybgaaende, idet den høje Sø løftede os op, i det Øjeblik Torpedoen passerede under os."

Det var særligt de i den engelske Kanal opererende tyske Undervandsbaade, der saavel før Blokaden som i dennes første Uger tiltrak sig Opmærksomheden ved deres hensynsløse Optræden. *Den 31. Januar* var saaledes Damperen *Tokomaru*, der kom fra New-Zealand, lastet med Levnedsmidler til Belgierne, blevet skudt i Sænk uden Varsel og *den 1. Februar* var der blevet gjort Forsøg paa at sænke det engelske Hospitalsskib *Asturia*. Dette var i Overensstemmelse med Haagerkonventionen malet hvidt med en bred grøn Stribe fra for til agter og var mærket med røde Kors paa Skibssiden. Om Eftermiddagen observeredes Kuplen fra en Undervandsbaads Kommandotaarn c. 500 m fra Hospitalsskibet og samtidig den hvide Skumstribe fra en Torpedo. Ved en hurtig Drejning og ved Forøgelse af Farten undgik „Asturia" at blive ramt.

Dagen efter Blokadeerklæringen blev der uden Varsel afskudt en Torpedo mod Cardiff-Damperen *Cambank* udfor *Anglesey*; flere Mennesker dræbtes ved Explosionen. Samme Dag blev det første neutrale Skib, den norske Damper *Beldridge*, der sejlede med Olie fra New-Orleans til Amsterdam, torpederet. Den sank imidlertid ikke, men blev slæbt ind paa Themsen, hvor den kom i Dok og hvor der blev fundet Stumper af en tysk Torpedo i den.

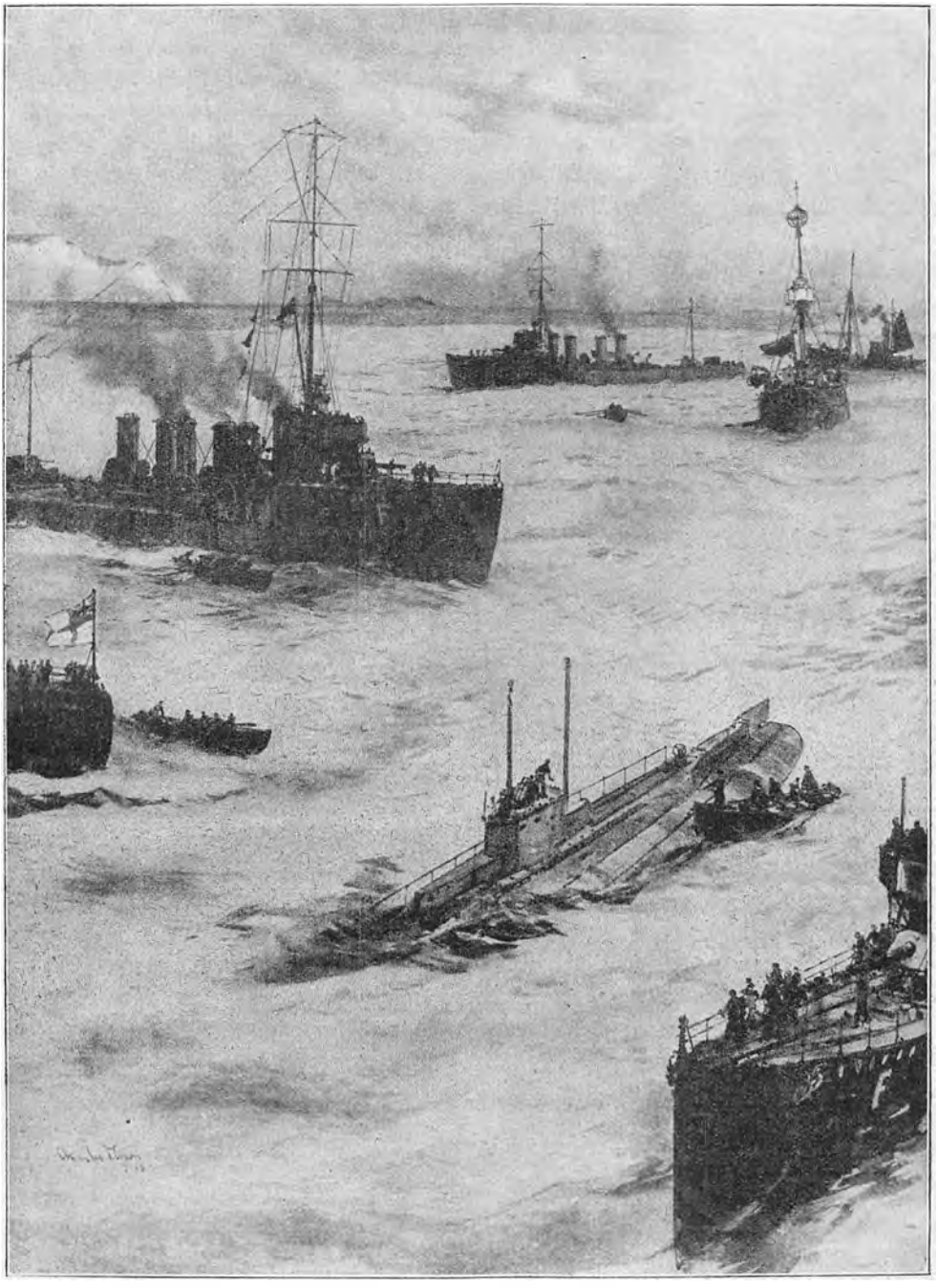

En engelsk Jagerflotille tager den 5. Marts 1915 udfor Dover Besætningen fra den tyske Undervandsbaad *U. 8* til Fange.

Af den grafiske Fremstilling S. 230 vil Antallet af engelske Handelsskibe, der blev sænkede fra Undervandsbaadsblokadens Begyndelse, fremgaa. Mange dramatiske Omstændigheder og sørgelige Enkeltheder knytter sig til disse Forlis, blandt hvilke særlig Nedskydningen af Passagerdamperen *Falaba*, paa hvilken der befandt sig saavel amerikanske som andre neutrale Passagerer, vakte almindelig Opsigt.

Den 28. Marts 1915 blev denne 5000 Tons store Damper overhalet af den tyske Undervandsbaad *U. 36* efter en ret langvarig Forfølgelse. „Falaba" havde 160 Passagerer ombord, og disse fik kun 10 Minutter til at forlade Skibet i. En af Baadene kæntrede, og før de tilbageblevne Passagerer kunde komme i de øvrige Baade, affyrede Undervandsbaaden en Torpedo mod „Falaba", der blev ramt og kort efter sank. 121 Mennesker — Mænd, Kvinder og Børn — druknede.

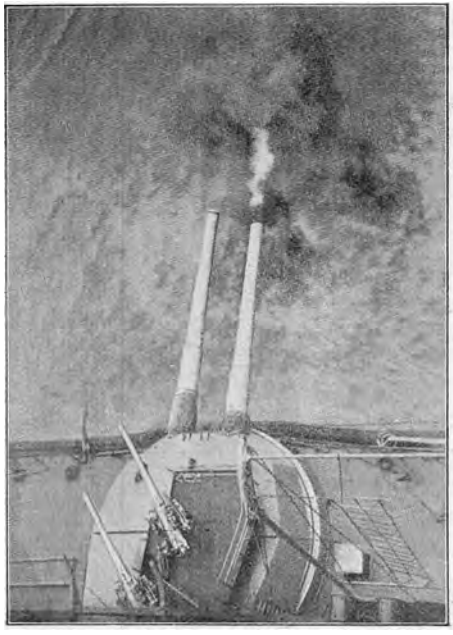

Et Kanontaarn med 2 Stkr. 30 cm Kanoner fotograferet fra Foremærs i den engelske Dreadnought *Superb*. Paa Taarntaget to 10 cm Antitorpedobaads Kanoner.

Katastrofen blev senere i England gjort til Genstand for en retslig Undersøgelse under Ledelse af Lord *Mersey*, overfor hvem Øjenvidner erklærede, at den tyske Undervandsbaadsbesætning fra „U 36"s Dæk havde raabt Hurra, da „Falaba" sank. Der var ikke blevet gjort noget som helst Redningsforsøg overfor de Druknende, der kæmpede med Døden saa tæt ved Undervandsbaaden, at mange kunde være blevne reddede, blot der fra denne var bleven rakt en Haand ud.

Som tidligere nævnt optraadte de tyske Undervandsbaade dog ved flere Lejligheder med større Hensynsfuldhed, og blandt de Chefer, der særligt gjorde sig bemærkede i saa Henseende, skal først og fremmest nævnes Kaptajn *Otto v. Weddigen*. I Verdenskrigens Begyndelse var han Chef for en mindre og ældre Undervandsbaad, *U. 9*, fra hvilken han *den 22. September 1914* med Torpedoer sænkede de 3 engelske Krydsere *Aboukir*, *Cressy* og *Hogue* og *den 25. Oktober 1914* skød den engelske Krydser *Hawke* i Sænk. Senere foretog han en Omsejling af England, Skotland og Irland, hvilket paa dette Tidspunkt vakte den største Opsigt i Tyskland og maaske har aabnet Øjnene for Mulighederne af en Udvidelse af Undervandsbaadenes Aktionsomraade.

Ved Erklæringen af Undervandsblokaden fik Kaptajn Weddigen Kom-

mandoen over en stor, moderne Undervandsbaad, *U. 29*. Med denne tilføjede han den engelske Koffardiflaade store Tab. Det berettes saaledes fra engelsk Side, at „U 29" i den første Uge af Marts Maaned en Torsdag Morgen viste sig i Kanalens Munding, hvor den Kl. 7 Fm. ødelagde et Skib. Om Eftermiddagen sænkede den et Skib ved *Start Point* og om Aftenen yderligere et ved *Landsend*. Efter at have ligget paa Lur hele den næste Dag og Nat lykkedes det den Lørdag Morgen at sænke 3 Skibe ved *Scilly Øerne*. I alle disse Tilfælde sørgede Kaptajn Weddigen for, at Besætningerne blev bjærgede. Han lod byde Vin og Cigarer til de Skibbrudne, og da en engelsk Sømand var falden i Vandet, kastede han noget tørt Tøj ned til ham i Redningsbaaden. Den næste Uge ødelagde „U. 29" 4 Skibe og blandt dem

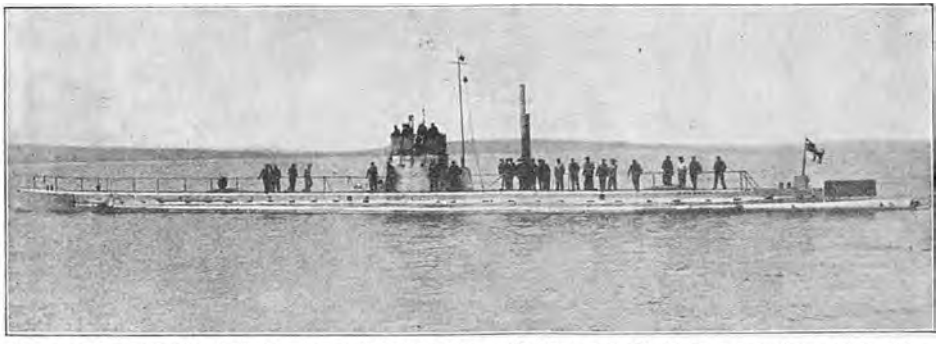

Den tyske Undervandsbaad *U. 29.*, der med Kaptajn *Otto v. Weddigen* som Chef blev vædret af et engelsk Krigsskib og sank den 22. Marts 1915.

den engelske Damper *Andalusia*, hvis Fører Kaptajn *Malby* har afgivet følgende Beretning:

„Jeg var den Sidste, der forlod „Andalusia". Før jeg gik i Fartøjet, stødte jeg mig ret alvorligt i den ene Side. Da de tyske Officerer saa dette, anmodede de mig om at komme om Bord i Undervandsbaaden. Det gjorde jeg og blev forbundet i Kaptajn Weddigens lille Box, hans saakaldte Kahyt. De fandt ud af, at jeg havde brækket et Ribben, og behandlede mig i den Anledning med al muligt Hensyn. Kaptajn Weddigen indbød mig paa Portvin og Cigarer, og jeg benyttede Lejligheden til paa en høflig Maade at forklare Officererne, hvad min Mening var om den tyske Politik overfor Koffardiskibene. „Det er vor Pligt" svarede Weddigen venligt, „men vi vil heller ikke dræbe civile Folk, det er Skibene, ikke Menneskene vi vil ødelægge." Medens vi talte sammen, forekom det mig, at jeg kendte Kaptajnens Ansigt fra nogle Fotografier, jeg havde set i Bladene, hvorfor jeg spurgte ham: „Var det ikke Dem, der var Chef for den Undervandsbaad, der skød 3 engelske Krydsere i Sænk i Nordsøen?" „Det er rigtigt nok" svarede han, „jeg havde den Gang Kommandoen over „U. 9", men nu er jeg Chef for „U. 29"."

Imidlertid var Besætningen fra „Andalusia", hvis Fartøj var bleven tagen paa Slæb af „U. 29", blevet kommanderet op paa dennes Dæk og stod nu tæt sammen, flankerede af tyske Matroser med ladte Revolvere. Officererne trakterede min Besætning med Cigarer og beordrede 1. Maskinmester og 2 Mand til at gaa med om Bord i „Andalusia", hvor Søhanerne blev aabnede. Derefter tog de Sø-

kortene og Skibspapirerne med sig. Undervandsbaaden indhentede senere en fransk Bark, og da denne var blevet tvunget til at dreje bi, blev vi beordrede til at gaa i Fartøjerne og med disse at ro hen til det franske Skib, der tog os om Bord."

Kort Tid efter denne Begivenhed blev „U. 29" ødelagt og Kaptajn Weddigen druknede med hele sin Besætning. *Den 22. Marts* meddelte det engelske Admiralitet, at man havde Grund til at antage, at „U. 29." var blevet sænket. Det er ikke blevet opklaret, hvorledes dette er sket,

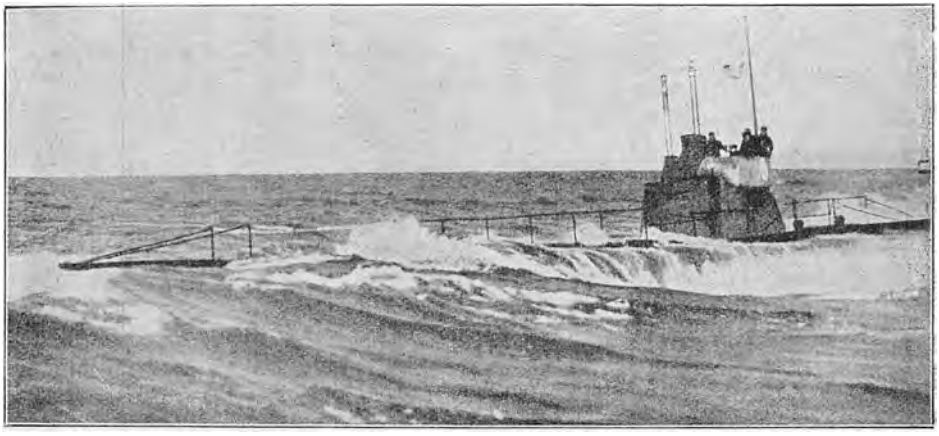

Tysk Undervandsbaad for fuld Fart i Nordsøen.

men det antages, at den er blevet vædret af et større engelsk Krigsskib under Forsøg paa at torpedere dette.

Det var imidlertid ikke den første tyske Undervandsbaad, det var lykkedes den engelske Flaade at faa Bugt med efter Blokadeerklæringen, thi allerede *den 5. Marts* var *U. 8* blevet ødelagt udfor *Dover.*

En Flotille af engelske Jagere under Kommando af Kommandør *C. D. Johnson* observerede „U. 8" ved Indløbet til Kanalen og forfulgte den. Det lykkedes at tvinge den op i Overfladen, idet den sandsynligvis er kommet ind i en af de udlagte Netspærringer, hvorefter hele dens Besætning, 29 Officerer og Menige, blev tagne til Fange.

Den Forbitrelse, der herskede i England, over de tyske Undervandsbaades Fremfærd overfor de engelske Koffardiskibes Besætninger og Passagerer, gav sig nu Udslag i, at Admiralitetet besluttede, at den tilfangetagne Undervandsbaadsbesætning skulde behandles paa en strængere Maade end andre Krigsfanger, hvorfor der udsendtes følgende Bekendtgørelse:

„Admiralitetet føler sig ikke berettiget til at behandle de 29 Officerer og Menige, der er taget til Fange fra „U. 8" som hæderlige Krigsfanger. Denne Baad har opereret i *Dover-Stræde* og *Den engelske Kanal* i de sidste Uger, og der er stærk Sandsynlighed for, at den har gjort sig skyldig i at angribe og sænke uarmerede Koffardiskibe og i at affyre Torpedoer mod Skibe, der havde Nonkombattanter, Neutrale og Kvinder ombord. Det er selvfølgelig overordentlig vanskeligt at henføre de enkelte Forbrydelser til en bestemt Undervandsbaad, og

muligvis vil det nødvendige Bevis for at fælde en Dom ikke kunne fremskaffes før efter Fredsslutningen. Imidlertid maa Personer, der er sigtede for slige Forbrydelser, underkaste sig visse strængere Bestemmelser og kan ikke blive behandlede i Overensstemmelse med deres Rang eller komme sammen med andre Krigsfanger."

Det oplystes iøvrigt senere under en Interpellation i Parlamentet, at der ikke var overgaaet disse Krigsfanger noget som helst ondt; de kunde

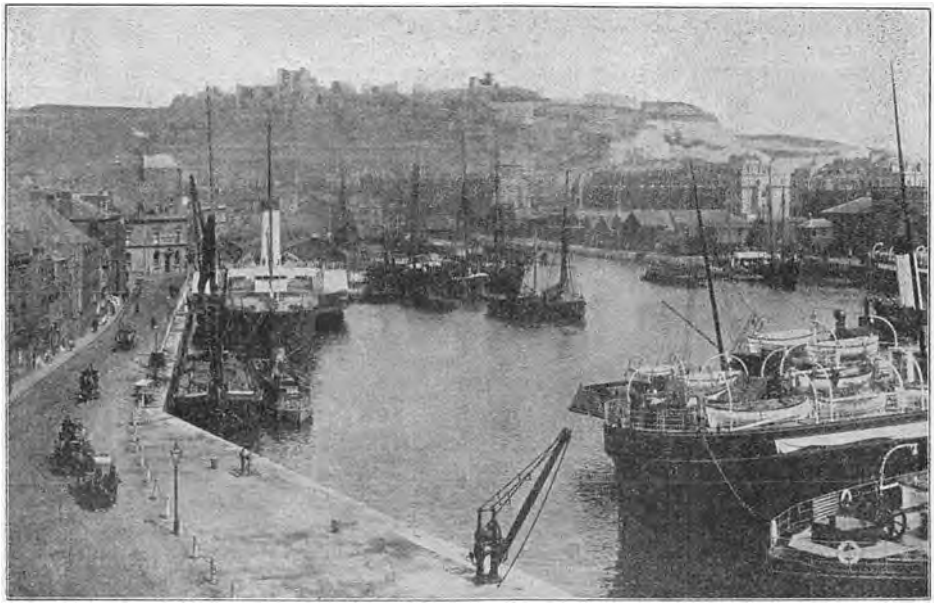

Dover Havn, der er Basis for den engelske Patrouilleeskadre i Kanalen, og som — ligesom alle andre engelske Havne og Floder — er forsynet med omfattende Netspærringer for at forhindre fjendtlige Undervandsbaades Indtrængen i Havnen.

bevæge sig frit i deres Fangelejr, faa Extraforplejning samt skrive og læse, saa meget de vilde. Officererne blev opvartede af de Menige og havde desuden Adgang til en Sportsplads. Kun blev de holdt afsondrede fra de andre Krigsfanger. Men selv denne Bestemmelse blev snart ophævet, da der kom Meddelelse om, at Tyskerne havde taget meget haarde Repressalier. 29 engelske Officerer af Hæren, blandt hvilke var *Lord Grey's* og Sir *W. E. Goschen's* Sønner, var strax blevne anbragte i Enecelle i et isoleret Fængsel og fik kun tilstaaet Rationer som menige Soldater. Begge Parter blev imidlertid snart enige om at ophæve de trufne Bestemmelser.

En anden tysk Undervandsbaad, *U. 12*, blev faa Dage senere ødelagt udfor *Firth of Forth*. Den var blevet observeret og rapporteret af 2 Trawlere, og Jagerne *Attack* og *Ariel* optog Forfølgelsen af den. „U. 12" afskød 2 Torpedoer mod „Attack" men uden at ramme, hvorimod den selv blev opdaget af „Ariel", Kaptajnløjtnant *Creagh*, der styrede lige hen imod den. Da Creagh passerede det Sted, hvor den var forsvundet, mærkede han

et Stød, og det viste sig senere, at Undervandsbaaden havde mistet sine Periskoper og saaledes var blevet blind. Den kom atter op i Overfladen, hvor den blev beskudt af „Ariel" og andre tililende Jagere. Efter at den havde mistet 10 Mand af den 28 Mand store Besætning, overgav Baaden sig.

Det var den sidste officielle Beretning om Ødelæggelse af tyske Undervandsbaade, der blev udsendt fra det engelske Admiralitet. Det besluttedes fra nu af at bevare Taushed med Hensyn til de fjendtlige Undervandsbaades Skæbne, der ikke vendte tilbage. Den engelske Flaade — *„the silent fleet"* — trak sig saaledes endnu mere tilbage fra Offentligheden, hvad den saa meget roligere kunde gøre, som hver Mand i England vidste, hvilket kolossalt Arbejde Flaaden udretter i *Bevogtnings- og Transporttjenesten.*

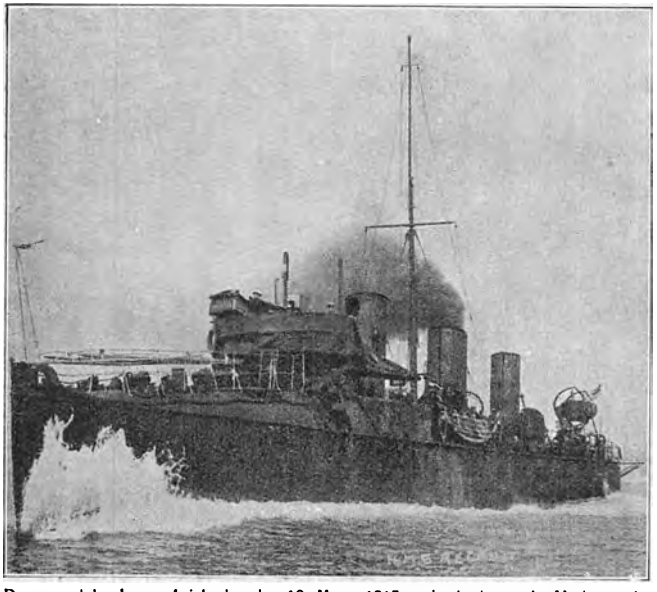

Den engelske Jager *Ariel*, der den 10. Marts 1915 vædrede den tyske Undervandsbaad *U. 12* udfor *Firth of Forth*. Ariel er 773 Tons og løber en Fart af 29 Knob. Armeringen bestaar af 2 Stkr. 10 cm og 2 Stkr. 76 mm Kanoner samt 2 Stkr. 53 cm Torpedoudskydningsrør. Byggeaar 1911.

Disse Virksomheder havde i 1915's Begyndelse krævet et Par Ofre, idet de til Hjælpekrydsere omdannede Handelsskibe *Viknor* og *Clan Mac Naughton* var stødt paa Miner ved den irske Kyst og sunkne med et Tab tilsammen af 500 Mennesker. Desuden var den armerede Damper *Boyano,* der var paa Patrouille udfor *Firth of Clyde*, blevet skudt i Sænk af en Undervandsbaad den 11. Marts og var sunket i Løbet af 2 Minutter med hele sin Besætning, 200 Mand.

De mægtige *engelske Transporter over Kanalen* var derimod i Verdenskrigens første 10 Maaneder foregaaet, uden at et eneste heldigt tysk Undervandsbaadsangreb var blevet gennemført paa dem. Selv om dette til Dels kan tilskrives den effektive Jagerbeskyttelse og Transportdampernes høje Fart samt natlige Overfartstider, synes det dog mærkeligt, at de Tusinder af Skibe, der i ovennævnte Tidsrum er passeret over Kanalen, har kunnet undgaa Fjendens Efterstræbelser. Den 11. April blev imidlertid Transportdamperen *Wayfarer* ramt af en Torpedo c. 100 Sømil af *Scillyøerne.* De ombordværende Troppers Optræden under Kommando af Major

Richardson var mønsterværdig. 5 blev dræbt ved Explosionen; men det lykkedes Besætningen og Soldaterne at lempe Lasten i Skibet saa meget, at det 40 Fod lange Hul kom op over Vandets Overflade, hvorefter „Wayfarer", i hvilken der bl. a. var 763 Heste, blev bugseret ind til *Queenstown.*

For at forhindre enhver Tilførsel til Fjenden havde det engelske Admiralitet etableret en meget stærk *Krydserkæde* fra Skotlands til Norges Kyst under Kommando af Kontreadmiral *de Chair,* der havde hejst sit Flag i den armerede Hjælpekrydser *Alsation.* Enhver Damper, der forsøgte at forcere Kæden, blev overhalet og i Reglen ført til skotsk Havn for at blive visiteret, da dette ikke længere kunde foretages paa Søen af Frygt for Undervandsbaadsangreb, naar Skibene laa stille i længere Tid. Krydserne led flere Tab, der dels skyldtes Vinterstormene i Nordsøen, dels Minesprængninger. Der klagedes iøvrigt over, at de af Tyskerne afskudte Torpedoer ikke sank, hvis de forfejlede Maalet, men blev liggende i Vandets Overflade som farlige Søminer.

Engelske Fiskerbaade i *Queenstown's* Havn, hvorfra de den 7. Maj 1915 stod ud og bragte Hjælp til den synkende *Lusitania.* Ved Verdenskrigens Begyndelse talte den engelske Fiskerbefolkning 125000 Mand og efter 9 Maaneders Forløb var 14000 af disse engagerede af Admiralitetet navnlig til den farlige Minestrygningstjeneste.

Admiralitetet viste sin Anerkendelse af Patrouilleskibenes udmærkede og anstrengende Tjeneste ved efter Vinterens Strabadser at uddele store Belønninger saavel til Mandskabet paa disse Krydsere som paa de Trawlere, der arbejdede i den sydlige Del af Nordsøen. Trawlerbesætningerne, der rekruteredes fra den tapre engelske Fiskerbefolkning, *R. N. R. T. S.* (Royal Naval Reserve Trawler Section), blev ofte overfaldne af tyske Undervands- og Torpedobaade og maatte udkæmpe flere Forpostfægtninger. Den 18. April blev Trawleren *Vanilla* skudt i Sænk uden Varsel, og da en anden Trawler kom til Stede for at bjerge Besætningen, blev den forhindret deri, idet Undervandsbaaden kom op i Overfladen og beskød den med Kanoner. 2 tyske Torpedobaade overfaldt den 1. Maj 4 Trawlere i Kanalen og aabnede Ilden mod dem paa ret lang Afstand. Trawleren *Co-*

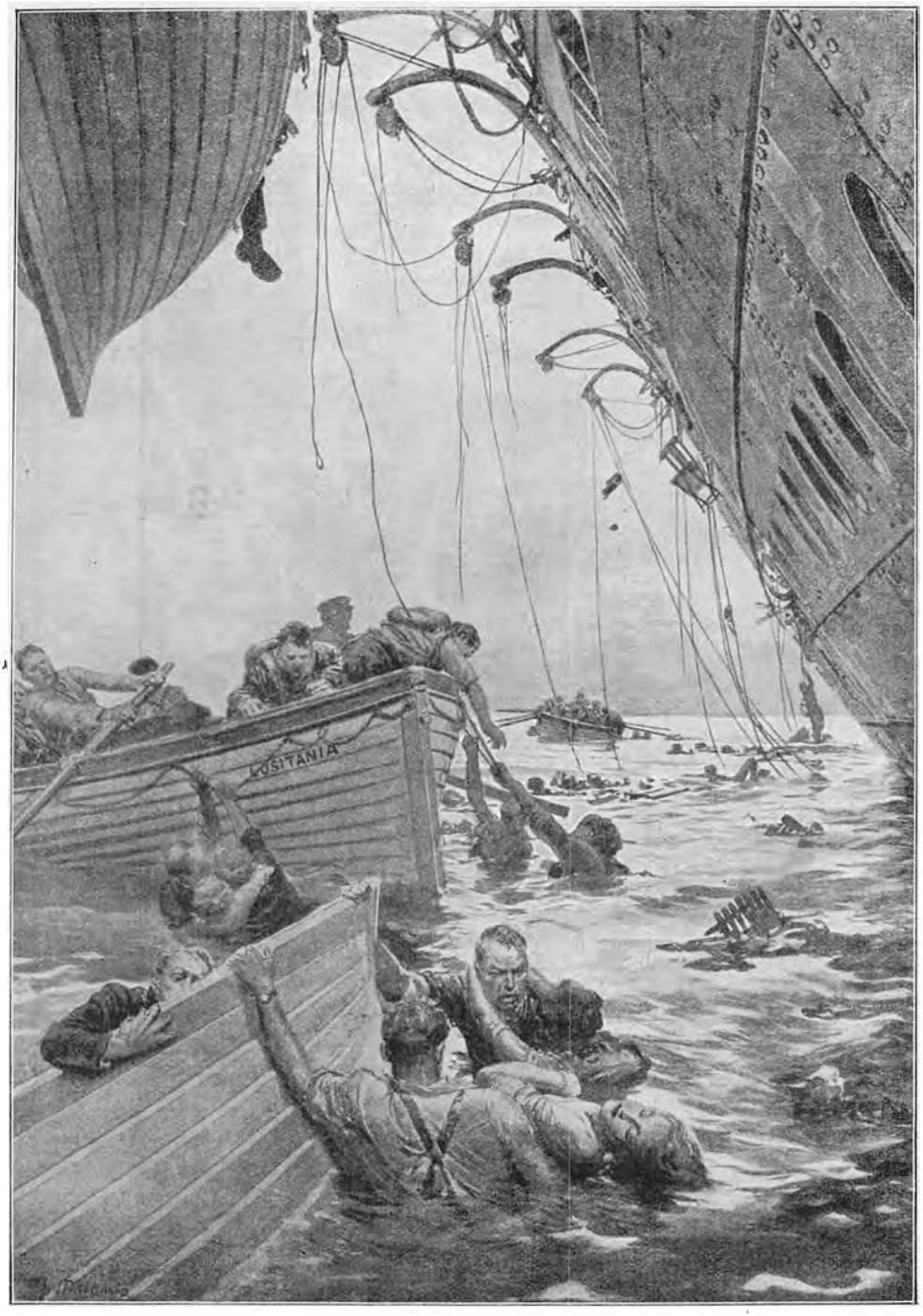

Lusitania synker 7. Maj 1915. (Tegnet efter et Øjenvidnes Beskrivelse af *Matania* til *The Sphere*).

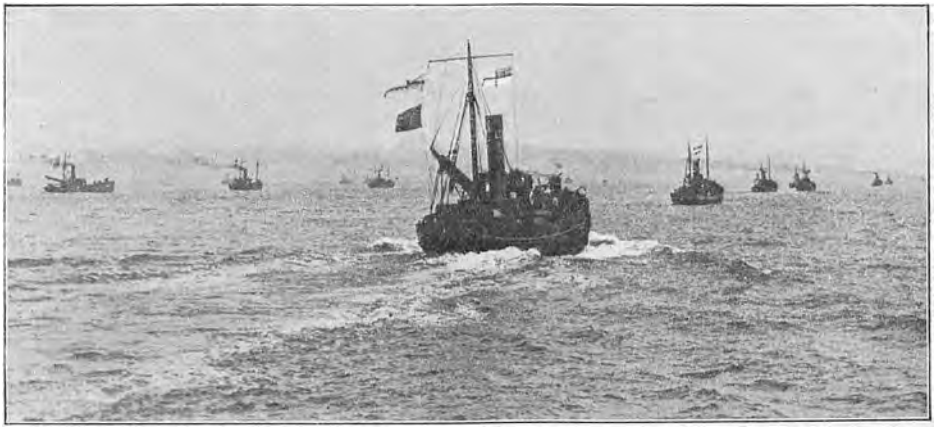

Engelsk Trawlerflaade paa Patrouille og Mineafsøgning i *Nordsøen*.

lumbia blev sænket og kun 1 Officer og 2 Mand af dens Besætning bjergede af de tyske Torpedobaade, der strax satte Kursen Sydøst over. 3. Jagerflotille, bestaaende af Jagerne *Laforey*, *Leonidas*, *Lowford* og *Lark*, var imidlertid blevet alarmeret og forfulgte Torpedobaadene, der blev overhalede og skudt i Sænk. Besætningerne blev reddede af de engelske Jagere, fra hvilke et Par Officerer sprang udenbords for at bjerge de saarede Tyskere. Da man hos disse forhørte sig om de tilfangetagne Englænderes Skæbne, fik man at vide, at de havde været spærrede inde om Læ og var sunkne sammen med Torpedobaadene.

Samme Dag blev den i 1896 byggede engelske Jager *Recruit* skudt i Sænk i Kanalen ved et Torpedoskud fra en tysk Undervandsbaad. 4 Officerer og 21 Menige blev reddede af Trawleren *Daisy*.

Den hensynsløse tyske Krigsførelse paa Søen var imidlertid begyndt at sætte Sindene i Bevægelse i Nordamerika, der ved en Note allerede i Marts Maaned havde underrettet den tyske Regering om, at hvis amerikanske Borgere led Overlast paa Søen, vilde det blive vanskeligt at opretholde den venskabelige Forbindelse mellem de to Lande. I de paafølgende Maaneder tilspidsedes Situationen ved forskellige Begivenheder.

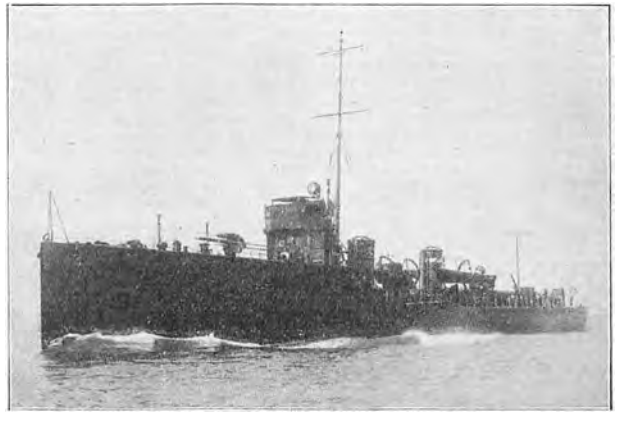

Den engelske Jager *Recruit*, der den 1. Maj 1915 blev skudt i Sænk i Nordsøen af en tysk Undervandsbaad. R. var 350 Tons stor, armeret med 1 Stk. 76 mm og 5 Stkr. 57 mm Kanoner samt 2 Stkr. 45 cm Torpedoudskydningsrør. Fart 29 Knob. Besætning 60 Mand. Bygget 1896.

Den belgiske Hjælpekomités Damper *Harpelyce*, der kom ballastet fra Amerika, blev den 10. April skudt i Sænk i Kanalen paa Vej til Rotterdam. Skibet havde gennem den tyske Gesandt i Haag faaet frit Lejde; det bar alle de befalede og let kendelige Neutralitets-Mærker og havde bl. a. „Commission for Belgian relief" med store Bogstaver malet paa Skibssiden. Da Torpedoen blev affyret imod den uden Varsel, druknede 17 Mand af Besætningen.

Et Undervandsbaadsperiskop observeres fra en engelsk Jager, hvis Kanoner strax rettes imod det. Periskopet frembyder kun et ringe Maal og er vanskeligt at ramme; men skulde det ske, er Baaden derved ikke ødelagt, men kun blevet „blind". Naar Undervandsbaaden opdager Jagerens farlige Nærhed, vil den strax søge ned paa dybere Vand og ved Hjælp af sit Kompas navigere bort fra det farlige Sted Men den vil blive forfulgt af Jageren, der ofte ved Luftbobler og Olieplетter vil kunne følge dens Spor. Jageren vil øjeblikkelig dreje Stevnen imod den og forsøge at værdre den og vil de uden udkaste Bomber, der exploderer efter en vis Tids Forløb under Vandets Overflade og ødelægger alt indenfor en Radius paa c. 100 m, medens Jageren selv paa Grund af sin høje Fart, 30 Knob (d.v.s. 15 m i Sekundet) vil være kommet udenfor den farlige Zone, før Explosionen finder Sted.

Den 28. Marts blev den amerikanske Damper *Cushing* angrebet af et tysk Aeroplan, Klokken 7 om Aftenen, da Skibet var i Kanalen c. 8 Sømil fra *North Hinder Fyrskib*. Man havde ombord, c. 600 m oppe i Luften observeret en Flyvemaskine, der nærmede sig fra den engelske Kyst. Da Flyveren fik Øje paa Skibet gik han ned til 150 m's Højde. Hele Besætningen stod paa Dækket og beundrede den Sikkerhed, hvormed han begyndte at kredse omkring Skibet og navnlig søge ind over Skorstenene. Man anede ingen Fare og troede, det var en Englænder, da der pludselig faldt en Bombe i Vandet lige ved Siden af Skibet, og sprøjtede Søen højt i Vejret. Dækket blev øjeblikkelig tomt for Tilskuere, idet disse søgte Dækning om Læ. Den næste Bombe ramte heller ikke, men den trejde slog noget af Lønningen af Skibet, der dog naaede Havn i god Behold, efter at Kaptajnen havde set Flyveren forsvinde ind mod Helgolandsbugten og observeret hans hvide Flag med det sorte Kors.

Endvidere var den amerikanske Damper *Gulflight,* som var paa Vej til Rouen med Olie fra Texas, blevet ramt af en Torpedo, der den 1. Maj uden Varsel blev affyret imod den udfor Scilly Øerne. Det lykkedes dog nogle engelske Skibe at faa den bugseret i Havn.

Men den amerikanske Forbitrelse naaede dog først Kogepunktet, da der kom Efterretning om, at den store engelske Passagerdamper *Lusitania*, der kom fra New York med 1255 Passager ombord, uden Varsel var bleven skudt i Sænk udfor *Queenstown* den 7. Maj.

Lusitania havde før Krigen været opført paa Listen over de engelske Hjælpekrydsere, men var ikke bleven armeret. Medens den lastede i *New York's* Havn, udspredtes der mange falske Rygter om, at den skulde medføre store Mængder

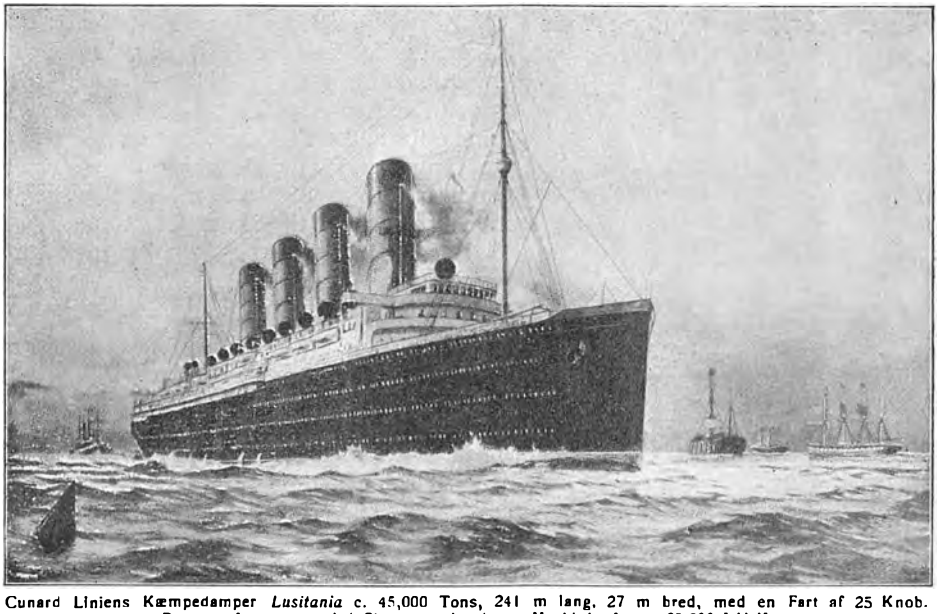

Cunard Liniens Kæmpedamper *Lusitania* c. 45,000 Tons, 241 m lang, 27 m bred, med en Fart af 25 Knob. Den var forsynet med 4 Skruer og havde en Maskinkraft paa 65,000 I.H.K.

af Vaaben og Ammunition til England, og den Dag, den skulde afgaa, udsendte den tyske Gesandt i *Washington* følgende Bekendtgørelse:

„Rejsende, der har til Hensigt at indskibe sig for at rejse over Atlanterhavet, erindres om, at der er Krig mellem Tyskland og dets Allierede paa den ene Side og England og dets Allierede paa den anden; at Krigszonen omfatter alle de Farvande, der støder op til de engelske Øer; at Skibe, der fører Englands eller dets Allieredes Flag i Følge den kejserlige tyske Regerings Kundgørelse udsætter sig for Ødelæggelse i disse Farvande, og at Rejsende, der sejler i Krigszonen ombord i Englands eller dets Allieredes Skibe, gør dette paa egen Risiko." „Det kejserlig tyske Gesandtskab". Washington, d. 22. April 1915.

Til Trods for denne Advarsel afsejlede „Lusitania" dog planmæssigt den 1. Maj med 292 1. Kl., 602 2. Kl. og 361 3. Kl. Passagerer ombord. Af disse var 188 Amerikanere, og Passagerlisten indeholdt flere kendte Mænds Navne, f. Eks Millionæren *A. J. Vanderbilt*, Theaterdirektør *Charles Frohman* og Bibliothekar *Elbert Hubbard*. Besætning og Tjenerpersonale udgjorde 651 Mand.

„Lusitania", der kunde løbe 25 Knob, holdt kun 21 over Atlanterhavet, en Fart, der maatte anses for tilstrækkelig til at føle sig nogenlunde sikker for Undervandsbaadsangreb.

Imidlertid havde man i England fra de første Dage af Maj Maaned sporet stor Aktivitet fra de tyske Undervandsbaades Side syd for den irske Kyst. Damperen *Fulgent* var bleven skudt i Sænk, Sejlskibet *Earl of Latham* ligeledes, og et tredie Skib var lige gaaet klar af en Torpedo. Der var øjensynlig koncentreret et større Antal Undervandsbaade i dette Farvand, og skønt man havde Formodning om, at det var „Lusitania", de laa paa Lur efter, gjorde man dog ikke noget effektivt Forsøg paa at forhindre dem i deres Forsæt.

Da „Lusitania" den 7. Maj havde faaet den irske Kyst i Sigte, modtog Kaptajn *Turner* traadløs Meddelelse om, at der var Fare for Angreb af Undervandsbaade. Han lod derfor Skibet løbe i Zig-Zag Kurs indefter og etablerede dobbelt Udkig. Da der imidlertid ikke var sket noget til henimod Kl. 12. Md., holdt han støt Kurs og satte Farten ned til 18 Knob for ikke at komme for tidligt til *Mersey*-Barren, hvor den paa Grund af Tidevandet stærkt varierende Vandstand ellers vilde tvinge ham til at ligge stille i nogen Tid og afvente Højvande.

„Lusitania"s Fører, Kaptajn *W. T. Turner*, der havde overtaget Kommandoen over Skibet i Stedet for Kaptajn Dow. Kaptajn T., der var fast Fører for Cunard Liniens største Damper „Aquitania", gik ned med „Lusitania", men blev reddet efter at have ligget 1½ Time i Vandet.

Denne Fremgangsmaade har været underkastet megen Kritik, idet man mener, at Kaptajn Turner burde have forøget Farten det mest mulige i denne Rejsens farligste Zone og eventuelt være løbet en Omvej for ikke at komme for tidligt til Indløbet til *Liverpool*. Det bebrejdedes desuden Admiralitetet, at det ikke havde sendt Jagere ud for at eskortere „Lusitania" det sidste Stykke, men havde regnet med, at dens høje Fart var tilstrækkelig Beskyttelse mod Undervandsbaade.

Vejret var straalende, Søen rolig, og Passagererne følte sig fuldstændig trygge. Kl. 2 Em. var Skibet ca. 8 Sømil syd for *Kinsdale Head* ved *Queenstown*. De fleste var nede ved Lunchen, da Kaptajnen, der stod paa Bagbords Side af Broen, pludselig hørte 2. Styrmand varsko, at han observerede en Torpedo om Styrbord. I samme Øjeblik mærkedes en ret svag Rystelse i Skibet, og der strømmede Røg og Damp op af et Hul mellem 3. og 4. Skorsten.

Torpedoen var trængt ind i et af Kedelrummene, og Vandet strømmede ind paa Fyrpladserne. Umiddelbart derefter hørtes en ny Explosion; man antog først, den skyldtes Undervandsbaadens anden Torpedo, men den har snarere hidrørt fra Hoveddamprørets Sprængning. Skruerne gik i Staa, og Kaptajnens Ordre paa Maskintelegraferne, der strax blev stillede paa „fuld Kraft bak", blev ikke adlydt.

Det store Skib gled derfor videre med ret stærk Fart, men da det samtidig begyndte at krænge over, forlod de fleste Passagerer Frokostbordet og gik op paa Dækket for at forhøre om Aarsagen hertil. Ingen i Salonen, der laa langt fra det Sted, hvor Explosionen fandt Sted, havde ændset de derved opstaaede svage Rystelser eller tænkt, at det dumpe Stød, som flere havde mærket, skyldtes en Torpedosprængning.

Da det blev almindelig bekendt, hvad der var sket, opstod der ingen Ængstelse, da Alle følte sig overbeviste om, at et Skib af „Lusitania"s Størrelse ikke vilde synke. Der var intet at se til den angribende Undervandsbaad, og der var

overhovedet ingen Skibe i Nærheden.

Besætningen udførte roligt og punktligt alle de Ordrer de fik af Kaptajnen og Styrmændene, uddelte Redningsbælter til Passagererne og gjorde Fartøjerne klare. Da Farten ikke kunde tages af Skibet, var Redningsbaadenes Udsætning ret vanskelig og kunde kun foregaa paa den ene Side paa Grund af Krængningen, der stadig forøgedes og bevirkede, at man efterhaanden indsaa, at Situationen var kritisk.

Flere af Passagererne sprang over Bord, iførte Redningsbælter og drev agterud sammen med de Fartøjer, der var komne i Vandet. Kaptajnen stod paa Broen og ledede Besætningens ihærdige Arbejde med Udsætning af Flaader og Bjergning af Kvinder og Børn. Men efter 16 Minutters Forløb lagde det store Skib sig helt over paa Siden og sank.

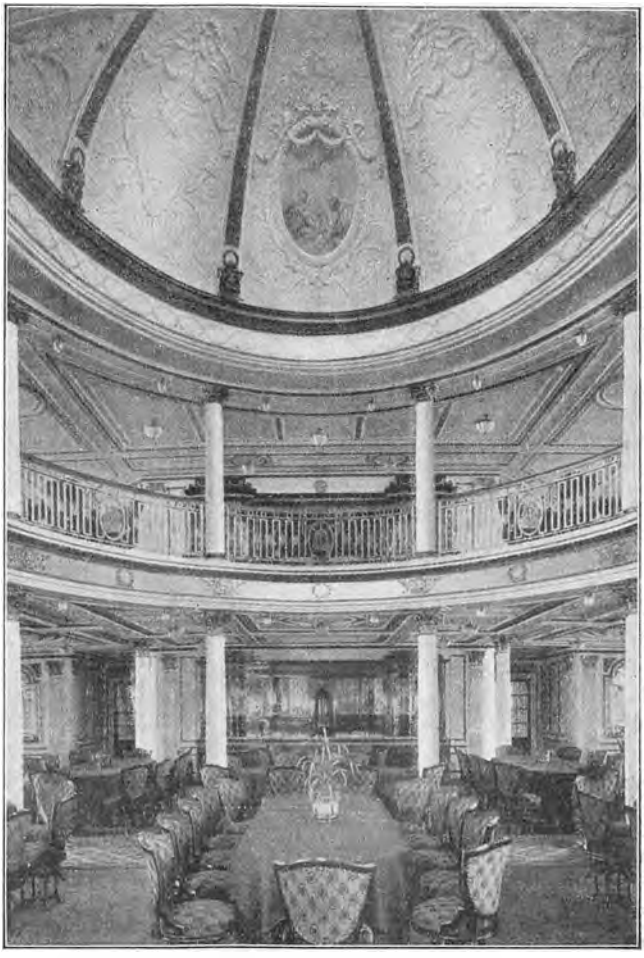

Lusitanias Spisesalon, der var prægtfuldt udstyret i Ludvig XVI's Stil, og over hvilken en stor Kuppel hvælvede sig med et Galleri med Mahognibord og -Stole. Panelerne var dekorerede med Malerier af fremragende Kunstnere, og hele Monteringen gjorde Skibet værdigt til Betegnelsen „wonder of the deep".

Ingen Skibe øjnedes, hvorfra der kunde ventes Hjælp, men fra Land havde man observeret Katastrofen og alarmeret alle de i Queenstown liggende Fiskerbaade og andre Fartøjer, der strax stod ud mod Ulykkesstedet. Her udspandt der sig det rædselsfuldeste Drama. Børn klamrede sig til deres Mødre, der fortvivlet kæmpede med Bølgerne; flere var døde af Skræk og drev som Lig rundt i Vandskorpen. Mange Mænd, der kunde svømme, gjorde deres yderste for at hjælpe de Druknende. Millionæren *Vanderbilt* gav saaledes sit Redningsbælte til en Kvinde og druknede selv. Thi Hjælpen var længe om at komme til Stede, og da den endelig naaede derud — c. 2 Timer efter, at Skibet var sunket — var der kun 770 levende tilbage af de 1906, der havde været ombord.

De Reddede blev bragt ind til Queenstown, og blandt disse var „Lusitania"s Fører, Kaptain *Turner*, der i sin Rapport hævdede, at hans Skib

hverken havde været armeret eller havde medført Ammunition og Sprængstoffer til England, hvorfor der ikke var nogen som helst Undskyldning mulig for den Udaad, der var blevet begaaet, og som vakte almindelig Harme over hele den civiliserede Verden.

Da tilmed de tyske Aviser jublede over Begivenheden og betragtede den som en militær Heltebedrift af den paagældende Undervandsbaad,

Lusitanias Tværsnit sammenlignet med en af Londons Hovedgader. *Lusitanias* enorme Dimensioner er blevne grafisk fremstillede paa forskellig Maade. Saaledes v ser dens Bredde sig at være af samme Størrelse som en af Londons mest befærdede Gader, Cheapside, hvor et af „Lusitania"s Spanter kunde anbringes med dets Sider i Flugt med Husrækkerne, og Skibets Højde fra Bunden til øverste Dæk kunde staa Maal med de højeste Huse.

og da det viste sig at 102 af de 188 ombordværende amerikanske Borgere havde fundet Døden ved denne Lejlighed fandt De Forenede Staters Regering Anledning til at tage alvorligt til Orde.

I en Note af den 13. Maj 1915 rekapituleredes de amerikanske Protester mod „Falaba", „Cushing" og „Gulflight" Affærerne. Derefter udtaltes der Haabet om, at „Lusitania"s Sænkning maatte skyldes en Misforstaaelse fra den paagældende Undervandsbaadschefs Side af de modtagne Ordrer, og at den ikke var foregaaet med den tyske Regerings Billigelse. Men

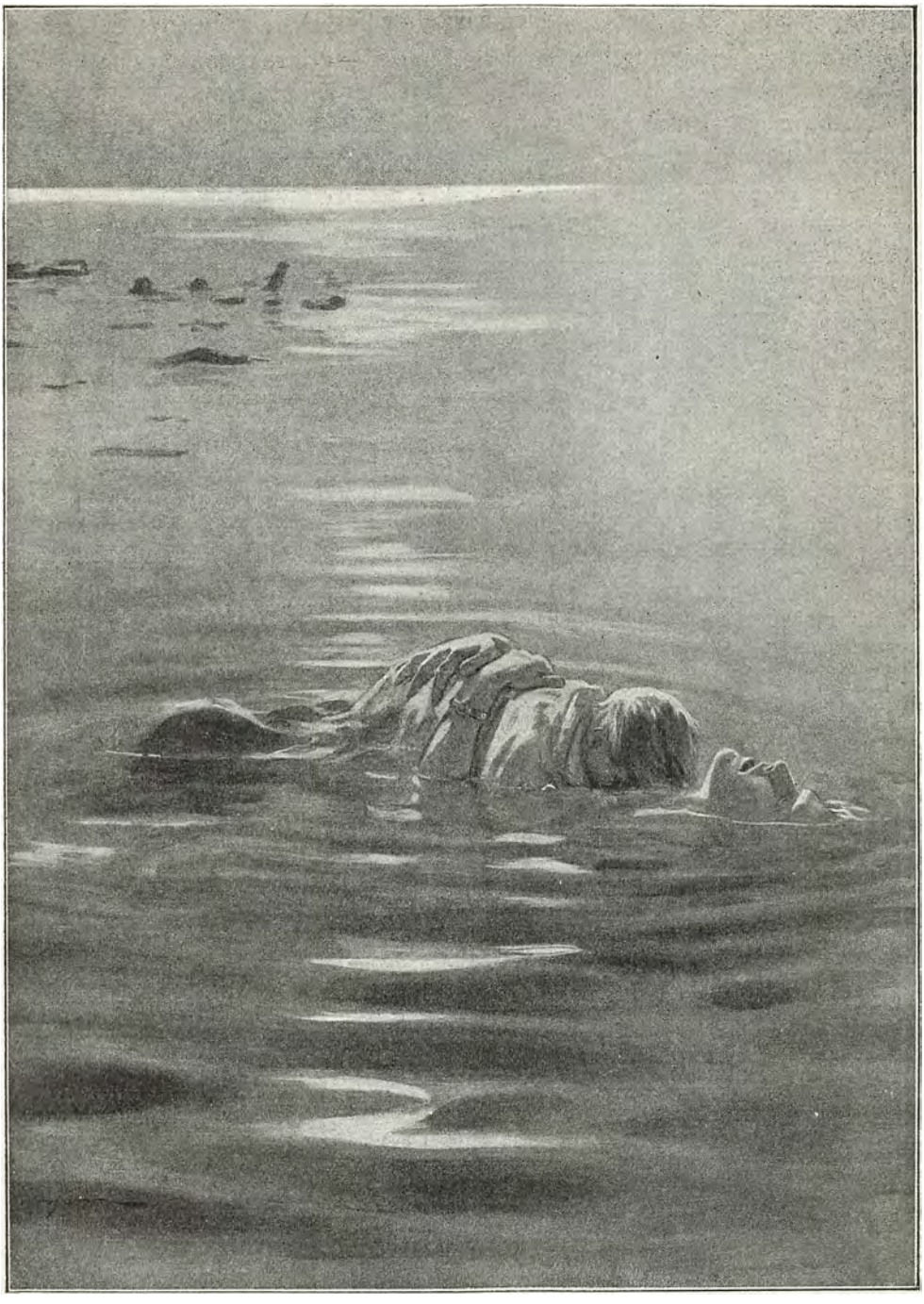

En lille Dreng paa c. 3 Aar, der druknede i sin Moders Arme, efter at hun havde kastet sig over Bord med ham fra den synkende *Lusitania*. [Efter „L'Illustration".]

selv om denne Antagelse var rigtig, fandtes den tyske Regering paa ingen Maade at være berettiget til en Krigsførelse, der indskrænkede de amerikanske Rhederes og Borgeres lovlige og frie Færden paa Havet, og Tyskland vilde blive gjort ansvarligt for enhver saavel tilsigtet som uforsætlig Krænkelse af denne Ret:

„De Forenede Staters Regering ønsker derfor paa det alvorligste at gøre den kejserlige tyske Regering opmærksom paa, at Protesten mod dens nuvæ-

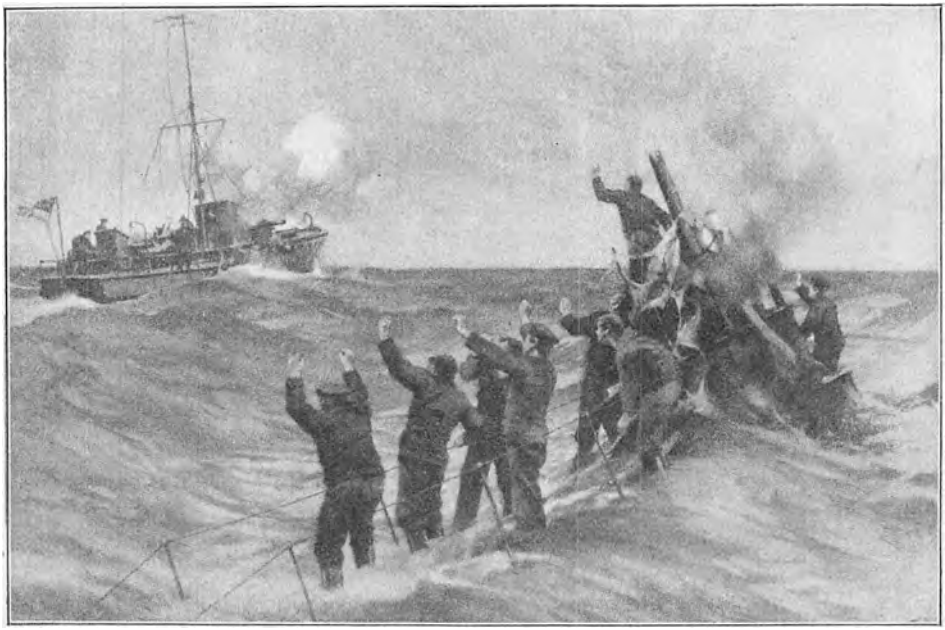

Den tyske Undervandsbaad *U. 14* skudt i Sænk af et engelsk Patrouillefartøj i Nordsøen. 6 Officerer, 21 Mand blev taget til Fange. U. 14 var bygget 1911—12 og var 300 Tons stor (neddykket). Farten var 13 Knob i Overfladen og 8 under Vandet.

rende Angrebsmetode paa den fjendtlige Handel bunder i det praktisk talt umulige i at anvende Undervandsbaade som Handelsødelæggere uden at komme i Strid med de Regler for honnet Optræden, Retfærdighed og Menneskelighed, som efter moderne Opfattelse er det væsentligste i hele Krigsførelsen. — — —"

„Det er praktisk talt umuligt for en Undervandsbaadsofficer at visitere et Koffardiskib i rum Sø, at efterse dets Papirer og Ladning, og gøre det til Prise. Der kan ikke sendes Prisebesætning ombord i det, og det kan ikke sænkes, uden at dets Besætning og alle ombordværende i smaa Fartøjer overgives til Havets Barmhjærtighed. —"

„— — — Den amerikanske Regering forventer derfor, at den tyske vil desavouere de Handlinger, Amerika beklager sig over, og vil give Oprejsning — for saa vidt Oprejsning over Hovedet er mulig — for disse uretfærdige Handlinger, og at der strax bliver gjort Skridt til at forhindre Gentagelser. — — —"

„— — At udtrykke sin Beklagelse og tilbyde Erstatning, naar neutrale Skibe er blevne sænkede af en Fejltagelse, kan have sin internationale Berettigelse, naar ingen Menneskeliv er gaaet tabt, men kan ikke retfærdiggøre eller und-

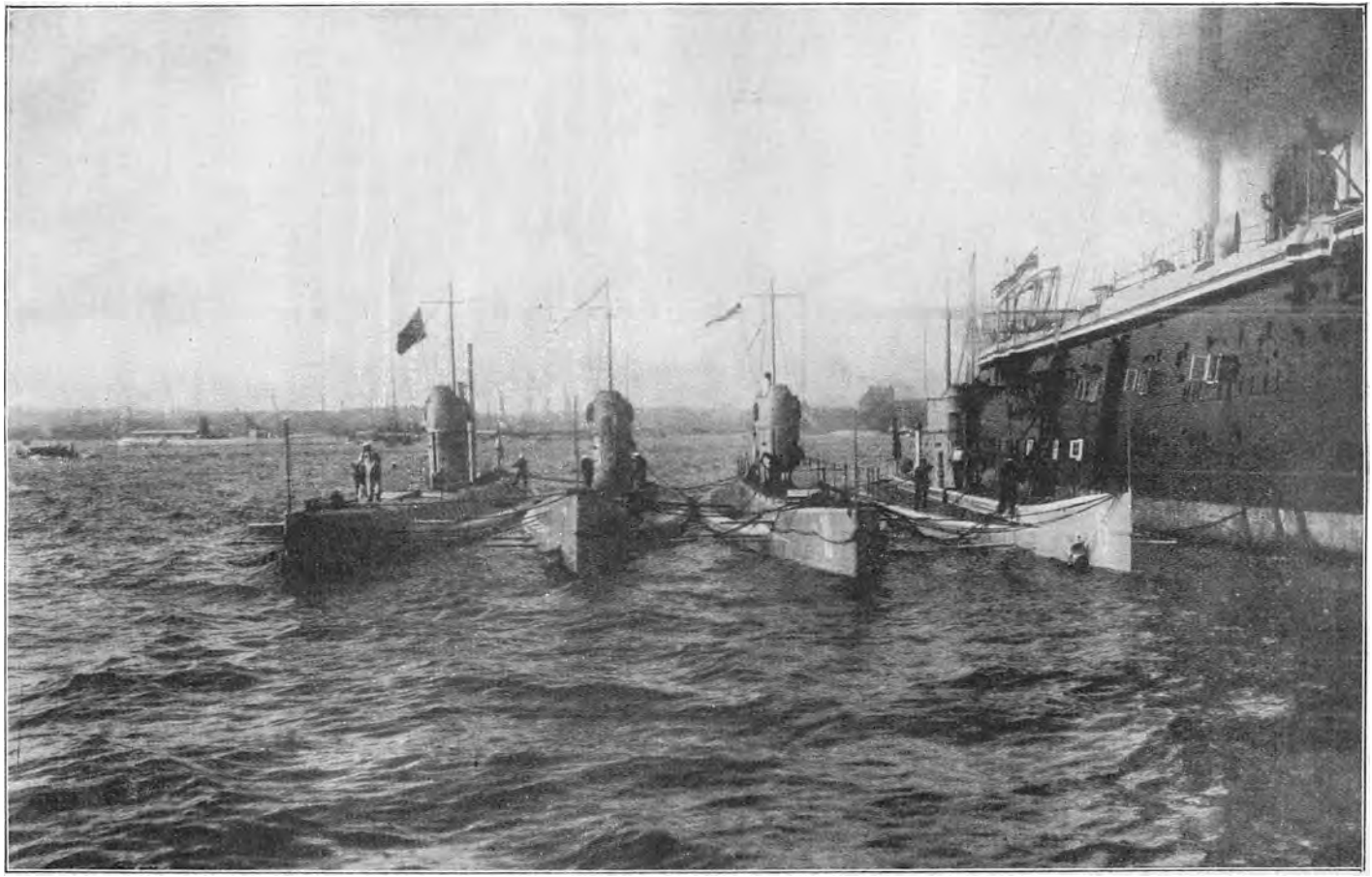

Tysk Undervandsbaadsflotille i Havnen i *Kiel.*

skylde en Fremgangsmaade, hvis naturlige og nødvendige Følge er, at neutrale Personer udsættes for nye og overordentlig store Farer."

„Den kejserlig tyske Regering vil ikke kunne forvente at De Forenede Staters Regering skal tie med et eneste Ord eller undlade nogen Handling, som maa anses for nødvendig til Udøvelsen af dens hellige Pligt: Hævdelsen af de Forenede Staters og deres Borgeres Rettigheder og Beskyttelsen af disses frie Virken og Færden".

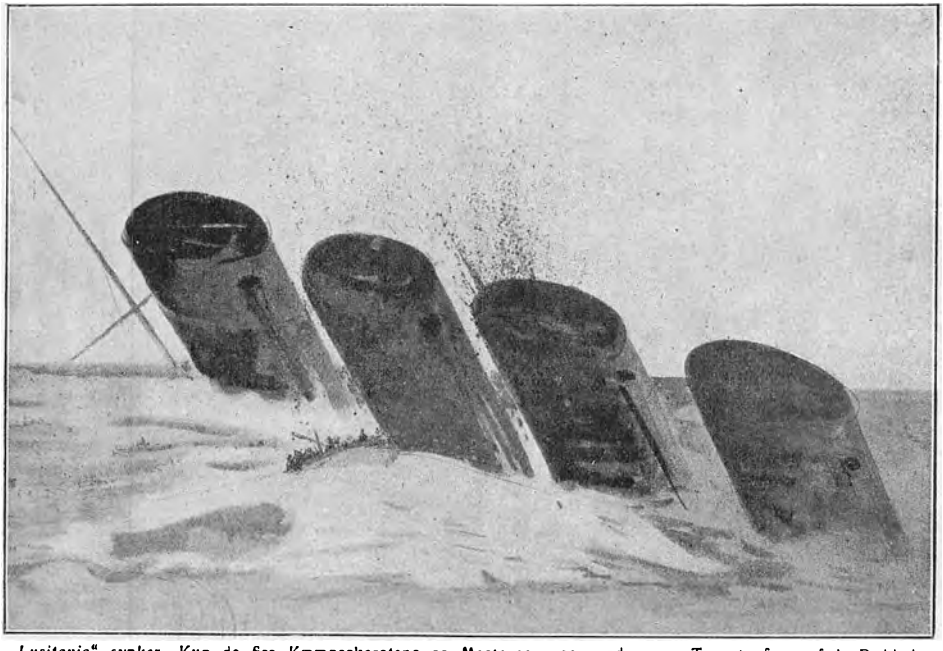

„Lusitania" synker. Kun de fire Kæmpeskorstene og Masterne rager endnu op. Tegnet af en af de Reddede, „Covent Gardens" Testermaler Oliver P. Bernard. [Efter „Ill. London News".]

I den tyske Regerings Svar af 29. Maj blev der først og fremmest gjort uforbeholden Undskyldning for Angrebene paa Damperne „Cushing" og „Gulflight" og tilbudt Erstatning for dem:

„— — hvis neutrale Skibe i de første Maaneder har lidt under den tyske Undervandskrigsførelse paa Grund af Fejltagelser ved Identificeringen, da er det kun ganske isoleret og undtagelsesvis og kan nærmest tilskrives den engelske Regerings Misbrug af Flagene i Forbindelse med Skibsførernes mistænkelige eller strafværdige Opførsel."

Da „Falaba" blev sænket, havde det været den tyske Undervandsbaadschefs Hensigt at give Passagerer og Besætning god Tid til at komme fra Borde. Men Føreren adlød ikke Ordren om at dreje bi og havde ved Raketsignaler søgt at hidkalde Hjælp, hvorpaa den tyske Chef ved Signaler og Megafoner gav Ordre til, at Alle skulde forlade Skibet i Løbet af 10 Minutter. Det hævdedes i Noten, at der i Virkeligheden blev givet dem 23 Minutter, og at Torpedoen først blev afskudt, da nogle mistænkelige Fartøjer ilede til Assistance.

Med Hensyn til „Lusitania" hævdede den tyske Regering, at den amerikanske maatte være uvidende om visse faktiske Forhold, der havde været den direkte Anledning til Skibets Sænkning:

„— — De Forenede Staters Regering gaar stadigt ud fra, at „Lusitania" kunde betragtes som en almindelig uarmeret Koffardimand. Den kejserlige tyske Regering tillader sig i denne Sag at fremhæve, at „Lusitania" er et af de største og hurtigste engelske Koffardiskibe, bygget med Tilskud fra Regeringen som en Hjælpekrydser og opført som saadan i det engelske Admiralitets *Navy list.*

„Den kejserlige Regering er ligeledes ved paalidelige Rapporter fra sine Agenter og neutrale Passagerer underrettet om, at i længere Tid har praktisk talt alle de mere værdifulde engelske Handelsskibe været forsynede med Kanoner, Ammuniton og andre Vaaben og bemandede med Folk, der er uddannede i Skytsbetjening. I Overensstemmelse med de Efterretninger, vi er i Besiddelse af, havde „Lusitania" Kanoner ombord, men disse var monterede og skjulte under Dækket."

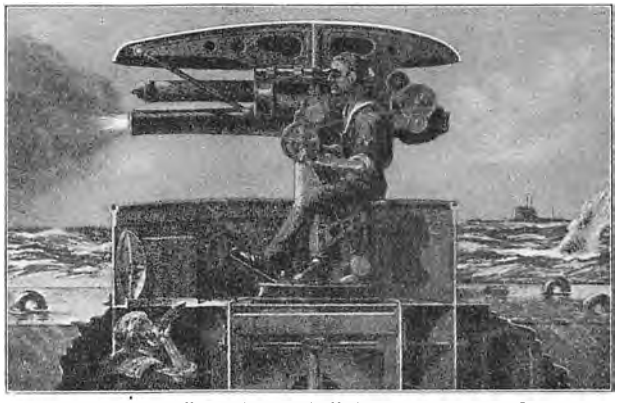

Kanon i Forsvindingsaffutage i en *tysk Undervandsbaad.* Paa Grund af de forholdsvis faa og kostbare Torpedoer, Undervandsbaadene medfører, foretrækker disse at ødelægge de kaprede Skibe ved Artilleriild; men da denne kun kan afgives i Vanders Overflade, lader den sig ikke anvende mod armerede Skibe, der kan forsvare sig, eller mod Skibe, der ved Vædring vil søge at uskadeliggøre deres Angribere. Ta rige neutrale Skibe er blevne beskudte af tyske Undervandsbaade, der gennem de paamalede Neutralitetsmærker havde faaet Underretning om, at Skibene var uarmerede.

„— — Endelig maa den kejserlige Regering fremhæve, at „Lusitania" paa den sidste Rejse ligesom ved tidligere Lejligheder medførte Canadiske Tropper og Krigsmateriel, blandt andet ikke mindre end 5400 Kasser Ammunition, bestemte til Ødelæggelse af tapre tyske Soldater, som med Selvopofrelse og Hengivenhed gør deres Pligt i Fædrelandets Tjeneste. — —"

„— — Det engelske Dampskibsselskab maa have været klart over den Fare, Passagererne i „Lusitania" blev udsatte for under disse Omstændigheder. Selskabet lod dem desuagtet gaa om Bord og forsøgte saaledes med velberaad Hu at benytte amerikanske Borgeres Liv til Beskyttelse for den ombordværende Ammunition. Det er i Følge de amerikanske Love udtrykkelig forbudt at tage Passagerer med Ammunitionstransport-Skibe, og der idømmes Bøder for Overtrædelse af denne Bestemmelse. Dampskibsselskabet har saaledes ved sin letfærdige Adfærd været Aarsag til de mange Passagerers Død."

„Der er ingen Tvivl om, at „Lusitania" sank saa hurtigt, fordi den i Skibet værende Ammunition exploderede, hvilket fremgaar af Rapporten fra Undervandsbaadschefen og af andre Oplysninger. Hvis denne Explosion ikke havde fundet Sted efter Torpedosprængningen, vilde sandsynligvis alle Passagererne være blevne reddede."

Noten afsluttedes med de sædvanlige Høflighedsformularer og med Meddelelse om, at Tyskland var villigt til at gøre alle mulige Indrømmel-

ser for at undgaa Friktion og Komplikationer i det venskabelige Forhold til Amerika, *kun saa den tyske Regering sig ikke i Stand til at standse Undervandsbaadskrigen mod England.*

Denne gik derfor sin Gang; men allerede *den 25. Maj* blev der gjort et nyt Attentat paa den amerikanske Handelsflaade, idet Damperen *Nebraska* blev angrebet af en tysk Undervandsbaad c. 40 Sømil af Irlands Sydøstpynt. Da Skibet hverken førte Flag eller var forsynet med Neutralitetsmærker, antog Undervandsbaadschefen, der i Tusmørket ikke kunde læse Navnet paa Skibet, at dette var fjendtligt, affyrede en Torpedo mod det og ramte det. „Nebraska" hejste nu det amerikanske Flag, hvorefter Undervandsbaaden forsvandt uden at bekymre sig om de Redningsbaade, der var blevne sat i Vandet, eller om Skibets Skæbne. Det lykkedes „Nebraska" at klare sig til *Liverpool* ved egen Hjælp.

Kanon paa Dækket af en *engelsk* Undervandsbaad. Kanonen er anbragt i fast Affutage paa Dækket og bliver stående, naar Baaden er neddykket, idet Kanonens ædlere Dele beskyttes ved Dæksler m. m.

Den tyske Regering gjorde strax Undskyldning for Fejltagelsen, og tilbød Erstatning, og da der ingen Menneskeliv var gaaet tabt, gav denne Affære ikke Anledning til yderligere Vanskeligheder. Derimod *skærpede* De Forenede Staters Regering i en Note af *9. Juni sin Protest mod Sænkningen* af „Lusitania".

Efter først at have udtalt Regeringens Forbauselse over Tysklands Standpunkt i „Falaba"-Affæren:

„at et Forsøg fra et Koffardiskibs Side paa at undgaa at blive kapret og at hidkalde Hjælp, skulde formindske Forpligtelsen hos den Officer, der forsøger at udføre Kapringen, til at foretage denne med alle mulige Sikkerhedsforanstaltninger for de Ombordværende,"

oplystes den tyske Regering om, at den var urigtigt underrettet, naar den antog „Lusitania" for et armeret Troppetransportskib, som tillige havde Krigskontrebande ombord. Der udtales i Noten: — — — —

— — „Lykkeligvis er dette Forhold, hvorom den amerikanske Regering er i Stand til at give den kejserlige tyske Regering officiel Underretning. De i Deres Excellences Note anførte Kendsgerninger er — saafremt de var sande — saadanne som den amerikanske Regering officielt skal undersøge og derved udføre sin anerkendte Pligt som neutral Stat idet den fordrer sine Love overholdt. Det var dens Pligt at overvaage, at „Lusitania" ikke var armeret med Angreb for Øje; at det ikke blev benyttet som Transportskib; at det ikke førte Ladning, som var forbudt ifølge de amerikanske Regulativer og at, hvis det virkelig var et engelsk

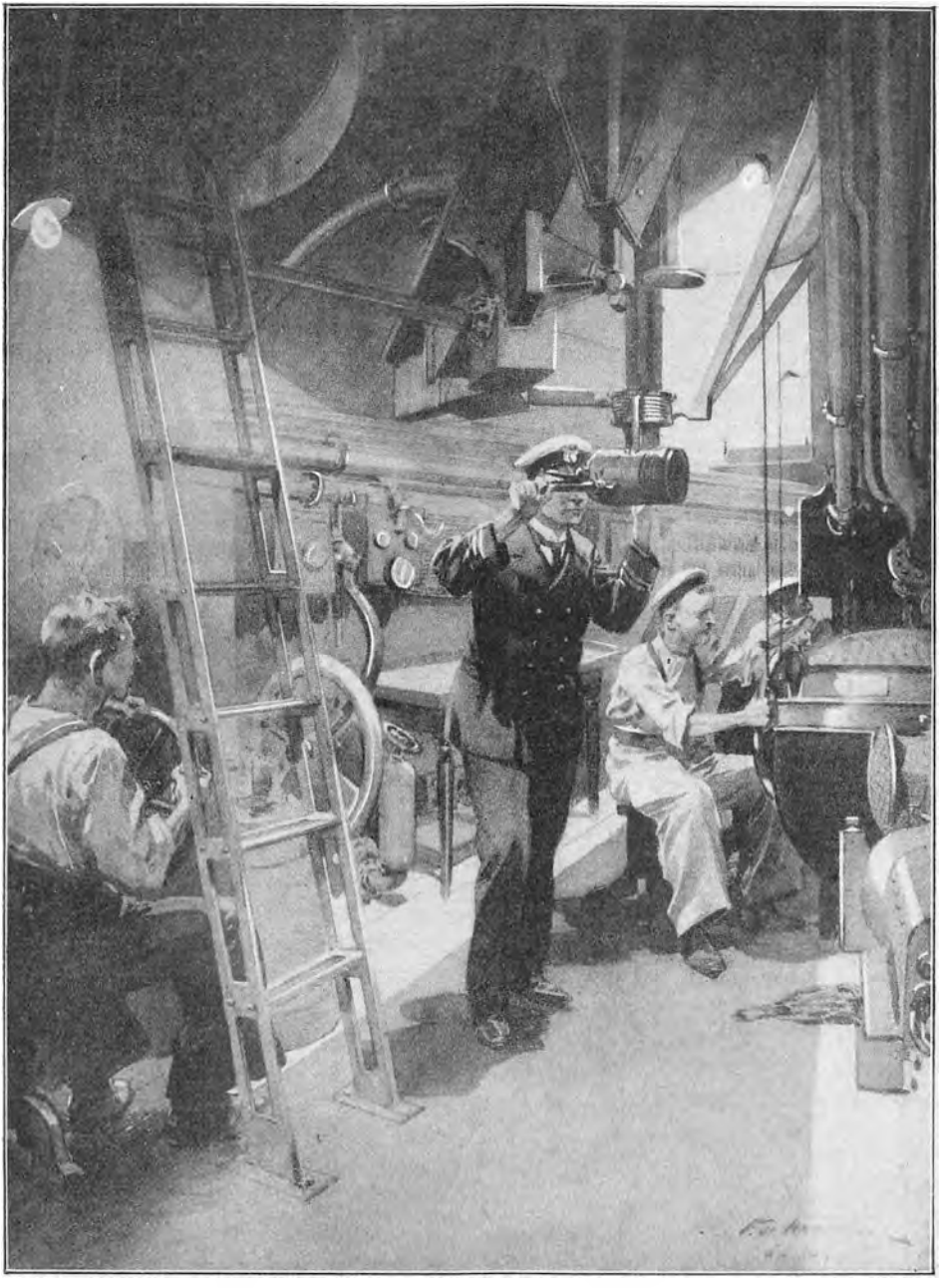

Scene om Bord paa neddykket engelsk Undervandsbaad. [Efter Tegning af F. L. Haenen i „The Great War".]

Engelsk Admiral *Sir Henry Jackson*, der blev udnævnt til First Sea Lord 1915 og afløste Lord Fisher (se VII, Side 22)i dette Embede, er født 1855. Han er kun lidt kendt udenfor Flaaden, han har her virket dels ved Radio- og Torpedovæsenet, dels som Chef for Søkrig skolen i Portsmouth, dels i Admiralitetet.

Krigsfartøj, — det da ikke blev udklareret som et Handelsskib; og den (Regeringen) udførte denne sin Pligt og sørgede for en minutiøs Overholdelse af Regulativerne gennem sine lovligt ansatte Embedsmænd. Den er derfor i Stand til at forsikre den kejserlige tyske Regering om, at denne er forkert underrettet. Hvis den kejserlige Regering skulde mene at være i Besiddelse af fuldgyldigt Bevis for, at den amerikanske Regerings Embedsmænd ikke udførte deres Tjeneste med Omhu, haaber den amerikanske Regering, at den vil fremlægge dette Bevis til Undersøgelse."

„Hvilke end den kejserlige Regerings Argumenter kan være angaaende „Lusitania"s Medføren af Krigskontrebande eller angaaende Explosionen af dette Materiel paa Grund af Torpedoen, saa skal det kun siges, at efter denne Regerings Mening vedkommer disse Argumenter ikke Spørgsmaalet om Lovligheden af den Fremgangsmaade, der af de tyske Marineautoriteter anvendtes ved Sænkningen af Skibet."

„Men ved Sænkningen af Passagerskibe drejer det sig om Principper for Menneskelighed, som stiller enhver Biomstændighed, der kan tænkes at berøre Sagen, i Baggrunden, — Principper, som, — hvad den kejserlige tyske Regering sikkert uden Tøven vil anerkende og indrømme — hæver den op over almindelige Tilfælde, der gøres til Genstand for diplomatisk Diskussion eller international Forhandling."

„Hvilke faktiske Forhold der end kunde være angaaende „Lusitania", saa er Hovedsagen den, at en stor Damper, først og fremmest bestemt til Befordring af Passagerer og som ombord havde over 1000 Mennesker, der ikke havde nogen Lod eller Del i Krigsførelsen, blev torpederet og sænket uden saa meget som en Gnist af Varsel, og at Mænd Kvinder og Børn blev sendt i Døden under Omstændigheder, der er uden Sidestykke i moderne Krigsførelse."

„Det Faktum, at mere end 100 amerikanske Borgere var blandt dem, der omkom, gjorde det til De Forenede Staters Regerings Pligt at tale om disse Ting

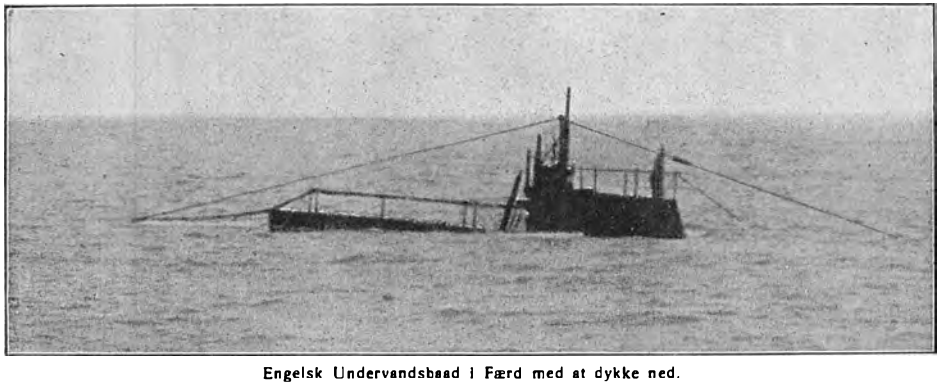

Engelsk Undervandsbaad i Færd med at dykke ned.

og endnu engang, med højtideligt Eftertryk, at henlede den kejserlige tyske Regerings Opmærksomhed paa det alvorlige Ansvar, som De Forenede Staters Regering mener, at den har paadraget sig ved denne tragiske Begivenhed, og paa de uomtvistelige Grundsætninger paa hvilke dette Ansvar hviler."

„De Forenede Staters Regering kæmper for noget langt højere end almindelig Ejendomsret eller Handelsprivilegier. Den kæmper for noget saa højt og helligt som Menneskelighedens Rettigheder, hvilke enhver Regering sætter en Ære i at respektere og som ingen Regering har Ret til at se bort fra, naar det drejer sig om dem, der er under dens Beskyttelse og Overhøjhed."

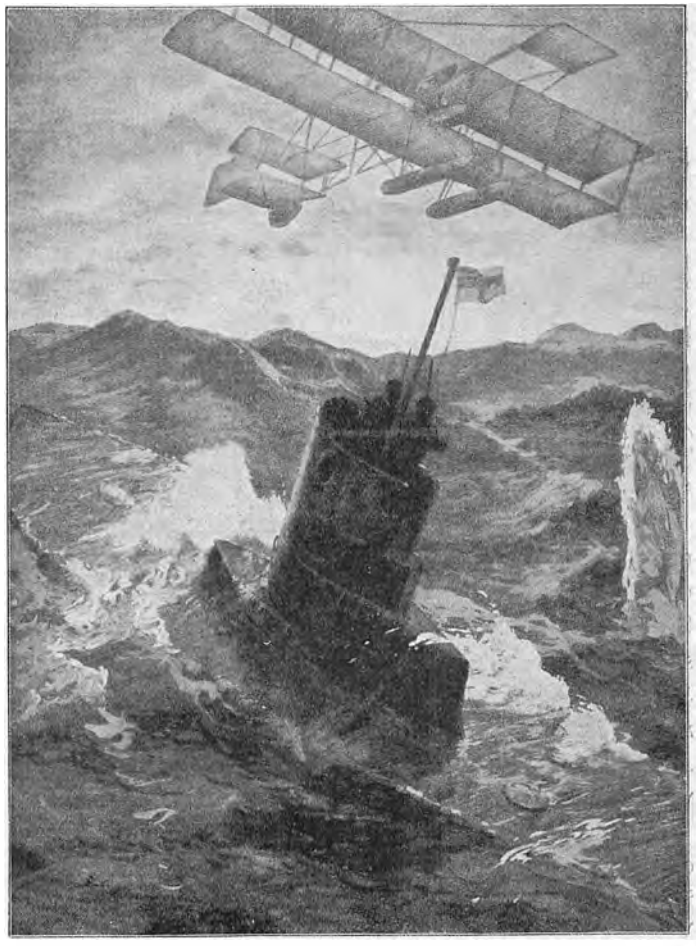

Tysk Aeroplan angriber en engelsk Undervandsbaad, fra hvis Kommandotaarn der aabnes Geværild mod den.

„Kun virkelig Modstand fra Skibets Side mod Opbringelse eller dets Nægten af at stoppe, naar det fik Ordre dertil for at blive visiteret, kunde have givet Chefen for Undervandsbaaden nogen Berettigelse til at bringe de ombordværendes Liv i Fare. — — — —"

Den 8. Juli svarede den tyske Regering paa den amerikanske Note af 9. Juni. Noten henviser til Englands Brud paa de internationale Love, herunder indbefattet dets Uvillighed til at anerkende Londonner-Declarationen, dets Erklæring af en Krigszone i Nordsøen, dets Blokade af Tyskland, hvorved Tilførslen af Fødemidler til Tyskland er blevet standset, endogsaa via neutrale Havne. Endvidere fortsætter Noten med en Retfærdiggørelse af den tyske Undervandsbaadskrig som en Gengældelsesforanstaltning, og den tilbyder amerikanske Skibe Sikkerhed under deres

Gustav Stahl, den tyske Reservist som tilstod at have aflagt falsk Ed paa, at han havde set fire monterede Kanoner paa „Lusitania". Han blev dømt til 18 Maaneders Fængsel.

Sejlads, saafremt de forsynes med særlige Mærker og deres Afsejling meddeles passende Tid i Forvejen, samt at den amerikanske Regering garanterer, at de ikke har Kontrebande ombord. Der tilbydes, at, saafremt Amerika ikke skulde kunne faa et tilstrækkeligt Antal neutrale Passagerdampere, da maa 4 fjendtlige Passagerdampere overgaa til under amerikansk Flag at besørge Passagerfart mellem Nordamerika og England. Noten gentager Paastanden om, at der har været Ammunition ombord i „Lusitania", Ammunition, der var bestemt til Tysklands Fjender, og hvorved Tusinder af tyske Mødre og Børn vilde være blevet berøvet deres Forsørgere.

Den tyske Note indeholdt saaledes intet Svar paa det, der var Hovedspørgsmaalet, Amerika og Tyskland imellem: Sænkning eller Ikke-Sænkning af Passagerskibe. I en tredie Note af *28. Juli* fra De Forenede Staters Regering karakteriseres den tyske Note af 8. Juli som „utilfredsstillende", og der udtales, at *Gentagelser fra tyske Krigsskibes Side af Handlinger, hvorved Passagerskibe sænkes uden Varsel, maa, naar det drejer sig om amerikanske Borgeres Liv, af den amerikanske Regering betragtes som overlagt uvenskabelige.* Selv om denne Note ikke var noget Ultimatum, saa var den dog af *meget alvorlig Art.*

Den tyske Regerings Gesandt i Washington, Grev Bernstorff, blev da ogsaa beordret til at meddele den amerikanske Regering, at Passagerskibe ikke fremtidig vilde blive torpederede af tyske Undervandsbaade uden Varsel, med mindre de forsøgte at undløbe eller ydede Modstand, naar de blev opfordrede til at standse.

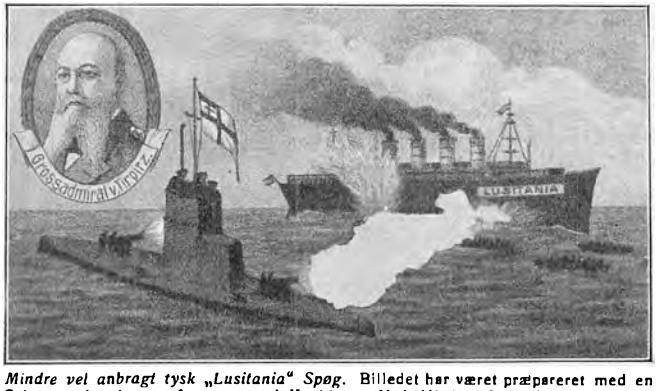

Mindre vel anbragt tysk „Lusitania" Spøg. Billedet har været præpareret med en Salpeteropløsning og forsynet med Knaldsats. Ved Hjælp af en glødende Tændstik, antændes Papiret ved Kanonen, og Ilden forplanter sig til Damperen, som springer i Luften med et Knald. Foroven til venstre Portræt af den hensynsløse Undervandskrigs Hovedmand, Admiral *v. Tirpitz*.

I Nordsøen fortsattes Operationerne. De tyske Undervandsbaade angreb saavel Krigs- som Handelsskibe, men saavel de som tyske Torpedobaade blev eftersøgte og jagede af Englænderne. I det engelske Underhus

meddelte Admiralitetets Parlamentssekretær, at der indtil *15. Maj 1915* af britiske Skibe var sænket eller erobret 460,628 Tons, og Tabet af Menneskeliv herved var nærlig 1556. Antallet af neutrale Skibe, der var sænket ved at løbe paa Miner, var, ligeledes til *15. Maj*, 48, hvorved 93 Mennesker omkom, sænkede af Undervandsbaade var 15 Skibe, hvorved 6 omkom, sænket af Krydsere blev 3 Skibe, hvorved ingen omkom. Til samme Dato havde den engelske Krigsflaade af tyske Skibe sænket eller erobret 314,465 Tons og, saa vidt det kunde oplyses, var der herved intet Menneskeliv gaaet tabt.

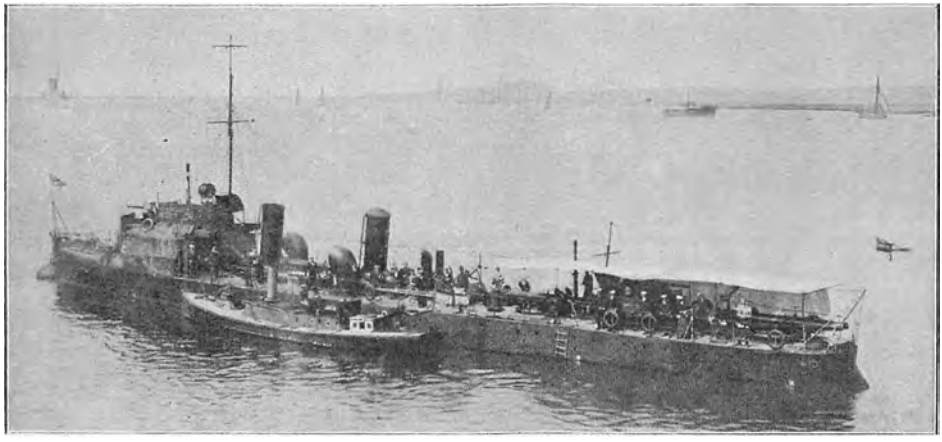

De engelske Torpedobaade Nr. 10 og 12 blev sænkede i Nordsøen af en tysk U.B. den 10. Juni 1915. England havde 9 af denne Type. De er 194 Tons store og er armerede med 3 Torpedorør og 3—47 mm Kanoner. Fart 25 Knob, Besætning 32 Mand. Sat i Vandet 1903—04.

Den 27. Maj sprængtes ved en indvendig Explosion den engelske Hjælpekrydser *Princess Irene* i Luften, og kun 1 af ca. 270, hvoraf 78 Dokarbejdere, blev reddet. Skibet laa til Ankers paa Themsen.

I Begyndelsen af *Juni* blev den tyske Undervandsbaad *U. 14* sænket, dens Besætning paa 21 Mand og 6 Officerer blev taget til Fange.

Den 10. Juni blev de to engelske Torpedobaade *Nr. 10 og 12* torpederede af en tysk Undervandsbaad, medens de var paa Patrouilletjeneste udfor Østkysten af England. 41 af Besætningerne blev reddede.

Den 20. Juni, da den engelske Panserkrydser *Roxburgh* var under Gang ca. 100 Sømil udenfor Firth of Forth, blev den ramt af en Torpedo, men den naaede Havn og blev repareret.

Torpedojageren *Lightning* blev *den 30. Juni* paa lignende Maade — enten ved Torpedo eller Mine — beskadiget udfor Østkysten af England; den naaede Havn, men med Tabet af 14 Mand.

Den sidste Begivenhed i Nordsøen i Krigens første Aar var, at en engelsk Undervandsbaad, *E. 6.,* Chef Kaptain *C. P. Talbot, d. 26. Juli,* medens den var paa Patrouilletjeneste udfor den tyske Kyst, skød den tyske Jager *G 196* i Sænk.

En af de store *Havnemoler* ved *Zeebrügge*. Havnen og Kanalen, som derfra fører til Brügge og videre til Antwerpen, benyttes nu som Basis for tyske Torpedo- og Undervandsbaade.

Den sydligste Del af Nordsøen, mellem Holland-Belgien og den nordøstligste Del af den franske Kyst paa den ene Side og den deroverfor liggende Del af den engelske Kyst paa den anden Side, kaldes *Hoofden*, et Farvand, der er vel kendt, men ikke synderlig vel lidt af Søfolk. Gennem Holland og Belgien udgyder Floderne Rhin, Maas og Schelde deres Vandmasser i dette Farvand og danner ved deres Udløb, foruden mange Øer, udenfor Kysten Sandbanker og Grunde i stor Mængde. Floderne er sejlbare for de største Skibe op til meget vigtige hollandske og belgiske Byer (Rotterdam, Antwerpen m. fl.), hvor Varer fra Alverdens Egne viderebefordres dels pr. Jernbane, men mest pr. Lægter op ad Floderne og

Tysk Marineinfanteri, der er i Færd med at installere Feltkanoner i Klitterne paa Flanderns Kyst. Disse Kanoner viste sig magtesløse overfor angribende Skibe, og blev snart erstattede med svært, langtrækkende Skyts, anbragte i skjulte Stillinger i Nærheden af Kysten.

gennem et glimrende Kanalsystem langt ind i Frankrig og Tyskland. Men Byerne ude ved Kysten maa, for at skaffe sig en Havn, bygge mægtige Moler ud i Vandet, saaledes som man ser det paa den hollandske Kyst f. Eks. ved Ijmuiden, hvorfra Kanal fører op til Amsterdam, og paa den belgiske Kyst ved Nieuport, Ostende og Zeebrügge, Brügges Havnestad, hvorfra der gennem Kanaler er Forbindelse med bl. a. Antwerpen.

Belgiens Kyst minder meget om Jyllands Vestkyst, Sandklitter (Düner) opfylder Kysten, og udenfor er der Revler og Sandbanker. Hoofden er

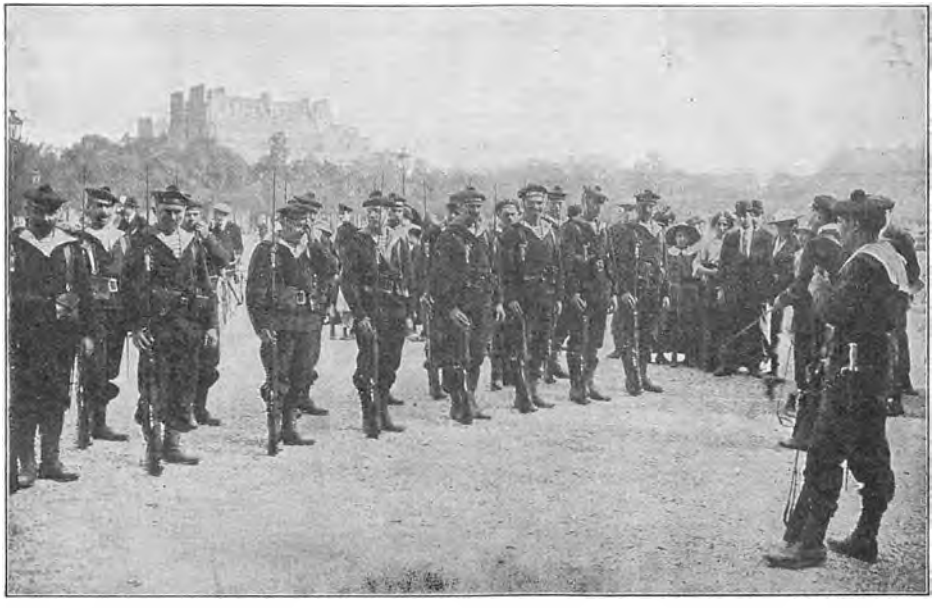

Det franske Marineinfanteri blev ved Krigens Udbrud anvendt i Paris til Ordenens Opretholdelse og eventuelt Forsvar af Byen, men det sendtes snart til Fronten, hvor det bl. a. gjorde sig bemærket ved sit sejge Forsvar af Dixmude.

det stærkest befærdede Farvand i Verden, men Sejladsen kræver den største Agtpaagivenhed, ikke mindst fordi Taage og Dis ofte lægger sig over det.

Udfor den belgiske Kyst har den engelske og franske Flaade støttet de Allieredes venstre Fløj, da den forlængedes helt ud til Havet og hos begge de kæmpende Parter har Marinetropper taget virksom Del i Kampen. Tysk Marineinfanteri var med ved Belejringen af Antwerpen under Admiral *v. Schroeder*, og efter denne Bys Erobring blev de en kort Tid anvendt ved de derværende mægtige Havneanlæg, men de blev snart sendt til Kysten, som de besatte fra den hollandske Grænse til hen mod Nieuport og deltog i Kampene mod Belgiere og Franskmænd. En tysk Marineinfanterist skriver herom i et Brev bl. a.

„*Den 27. September* havde vi igen en Fægtning ved *Elewit*. Belgierne havde besat Jernbanedæmningen. Vi maatte angribe. 4. Kompagni, altsaa mit, i Spid-

Fransk Kontreadmiral Ronarch var Chef for Marineinfanteriet i Krigens Begyndelse. F. den 22. Februar 1865, Premierløjtnant 1890, Kommandør 1908, Kontreadmiral 1914, Viceadmiral 5. November 1915 og derpaa Medlem af den franske Flaades Overkommando. For sit Forsvar af Dixmude blev han dekoreret af den belgiske Konge.

sen. 2500 m maatte vi springvis frem under en morderisk Ild. Da vi var kommet ham paa 400 m Afstand, kunde vi næsten ikke mere. Men Du maa ogsaa betænke, at der til at storme frem under heftig Beskydning med den tunge Tornyster paa Ryggen og 200 Patroner i Lommerne, hører Nerver af Staal. Men vi ordnede det. Paa 200 m Afstand lød Kommandoen, „Bajonet paa, Marche, Marche, Hurra!" Da skulde Du have set Belgierne løbe. Alt kastede de fra sig, Tornyster, Gevær, Frakke ja endog Buxerne, men hvor kunde de dog løbe. Vi havde trods den hæftige Beskydning kun 3 Døde og nogle Saarede. Men vor Gud var ogsaa med os. Han holdt sin beskyttende Haand over os. — —"

„— — Officererne sagde, at om højst 10 Dage er Antwerpen vor. De fangne Belgiere siger: „Vi er ikke bange for Skydningen, men naar Tyskerne brøler Hurra, da er der mange, der stikker af." De Karle er alle gamle Folk, dertil afmagrede; Arme og Ben som Børn, men listige og grusomme. — —"

Engelsk Marineinfanteri deltog i Forsvaret af Antwerpen og *den 27. August* landsattes en engelsk Marinebrigade i *Ostende* tillige med en Eskadrille Flyvemaskiner, som udførte mange Angreb mod Tyskerne. Fransk Marineinfanteri udmærkede sig under Kommando af Admiral *Ronarch* ved Forsvaret af *Dixmude* og *Yser-Kanalen,* 6000 Mand var de, da de kom til Dixmude med Ordre til at holde Byen blot i 4 Dage, saa skulde Forstærkning komme, — de holdt den i 26 Dage, men da havde de ogsaa mistet Halvdelen af Folkene og $^4/_5$ af Officererne. Til Belønning fik Marineinfanteriet sin egen Fane, og senere er Æreslegionens røde Baand blevet fæstet til Fanestangen.

Ved Krigens Udbrud var der i England hos *Barrow* i *Furness* 3 Flodmonitorer under Bygning for *den brasilianske Regering.* Det engelske Admiralitet overtog disse tre Fartøjer, som fik Navnene *Severn, Humber* og *Mersey.* De var ca. 1250 Tons store stak kun c. 2 m og var saaledes vel egnede til at optræde i det grundede Farvand udfor Flanderns Kyst, tilmed havde de en ret kraftig Armering, bestaaende af hver 2 15 cm lange Kanoner, 2 12 cm Haubitzer og 4 47 mm hurtigskydende Kanoner. Disse i Forbindelse med andre, baade større og mindre Skibe ydede Hæren god Støtte i Forsvaret af Yser-Kanalen og Kyststrækningen, og bidrog saaledes til at standse Tyskernes Fremtrængen til *Calais.* Var denne lykkedes, vilde ikke blot Forbindelsen mellem Frankrig og England være blevet meget vanskeligere, men fra Calais kan med moderne, svært Artilleri *Dover Strædet* beherskes, thi dette er paa sit smalleste kun godt 35 km bredt. En anden og ikke mindre vigtig Opgave for den nævnte Flaade var Ødelæggelsen af de belgiske Havne ved *Zeebrügge, Ostende* og *Nieuport*

for at de ikke skulde kunne benyttes som Basis for de tyske Undervandsbaade og Jagere, der herfra vilde kunne anfalde den stærkt trafikerede Forbindelse England—Frankrig og hele den store Skibsfart gennem Kanalen. Kontreadmiral *Hood* kommanderede den af meget forskelligartet Materiel sammensatte Flaade af saavel engelske som franske Skibe. Henimod Midten af Oktober naaede Tyskerne efter Antwerpens Fald Ostende og begyndte Fremrykningen langs Kysten.

Den 17. Oktober ankrede Hoods Eskadre, bestaaende af Krydserne *Attentive* og *Foresight*, Monitorerne *Severn, Humber* og *Mersey* samt en Del Jagere, udfor *Nieuport. Den 18.*, da Efterretning var modtaget om, at Fjenden nærmede sig *Westende,* stod Eskadren op forbi *Westende* og *Middelkerke* for at drage Ilden paa sig og søge at bringe Kanonerne til Taushed. En livlig Granatild aabnedes fra Kysten, og Skibene svarede kraftigt igen. Samme Dag sendtes en Landgangsstyrke med Mitrailleuser i Land ved Nieuport for at hjælpe til ved Forsvaret af denne By. Den Dag havde Hood sit Flag hejst i Krydseren *Amazon,* som imidlertid blev truffet i Vandlinien og maatte sendes til England for at repareres. Flere af Skibene havde Døde og Saarede. Men Skibenes Ild gjorde Virkning. Der

Engelsk Marineinfanteri deltog i Forsvaret af Antwerpen, hvortil sendtes 8000 Mand strax efter Krigens Udbrud. Senere deltog det i Forsvaret af Flanderns Kyst. Endvidere har det taget Del i Erobringen af de tyske Kolonier, i Felttoget i Mesopotamien m. fl. St.

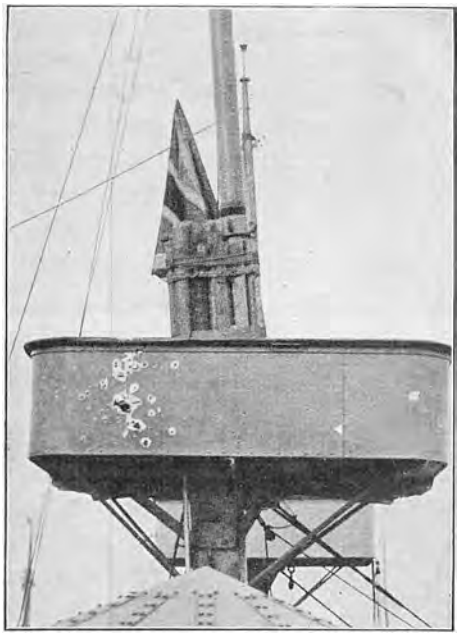

Rinaldo's Nødmast og Mærs. Rinaldo hører til en Klasse Skibe, som Englænderne kalder „Sloops". De benyttedes før Krigen til Tjeneste i oversøiske Farvande, hvori de bl. a. foretog Opmaalingsarbejder. Englænderne har til Gavn for alle Søfarende udarbejdet Søkort over Farvandene hele Verden over. „Rinaldo" og flere Skibe af lignende Type har under Krigen deltaget i Operationerne ved Flanderns Kyst. Billedet viser en Nødmast paa R., og paa Mærset ses Anslag af Skrapnells og Sprængstykker fra Granater. Disse Skibe er ca. 1000 Tons, armerede med 10 cm Kan.

saas mindre og mindre til Tropper, medens Tyskerne installerede flere og flere svære Kanoner i Klitterne. Eskadren behøvede derfor sværere Kanoner, hvorfor de lette Krydsere returnerede til England, medens Panserskibet *Venerable* og adskillige ældre Krydsere og Kanonbaade ankom for at fortsætte Operationerne.

Opholdet i Nærheden af Kysten vanskeliggjordes i høj Grad for Tyskerne. En anden tysk Marineinfanterist skriver i et Brev:

„— — I Klitterne maatte vi ved *Westende* og bagved Westende henad *Nieuport* til den 25., 27. og 28. Oktober døje en uhyggelig Granatild fra de engelske og franske Krigsskibe. Engelske Flyvere meddelte vore Stillingers Beliggenhed, og saa begyndte der en Kanonade, ækel, kort og godt, naar disse Bæster af 30.5 cm slog ned til højre og venstre og oversprøjtede os med Sand og Granatstumper. Et saadant Bæst slog ned i vort Train, 2 Mand og 6 Heste døde med det samme. 20 Skridt fra mig slog en Granat ned i Artilleriets Forstillinger: 2 Mand døde, 2 Heste saarede. Det er en infam Følelse ikke at kunne værge sig derimod. Man maa lægge sig bag en Klit og blot ligge stille uden at røre sig."

5 franske Jagere deltog under Hoods Kommando, og *den 30. Oktober* havde den engelske Admiral sit Flag hejst i den franske Jager *Intrépide* og førte den franske Flotille i Kamp udfor *Lombartzyde.* Den største Harmoni herskede mellem de Allieredes Flotiller. Efterhaanden som der kom flere og flere tyske svære Kanoner i Stilling, led de Allieredes Skibe imidlertid en Del Skade. *Mersey* fik sit 15 cm Taarn gjort ubrugeligt og adskillige Skud i Vandlinien. Jageren *Falcon,* som sammen med flere andre beskyttede *Venerable* mod Angreb af fjendtlige Undervandsbaade, fik 9 Mand dræbt, deriblandt Chefen, og 16 saarede; 4 andre Fartøjer led ligeledes en Del; Operationerne fortsattes imidlertid uafbrudt lige til *den 9. November.* Da de allierede Hære havde faaet Forstærkninger, og da Egnen om Nieuport var blevet oversvømmet, gik Kampen paa Landjorden over til Skyttegravskampe, og Eskadrens stadige Nærværelse blev ikke mere nødvendig.

I Angrebet paa Flanderns Kyst til Støtte for Ententens Hære deltog engelske og franske Skibe af højst forskellig Type, lige fra ældre Opmaalingsskibe til Panserskibe og nybyggede Monitorer, af hvilke sidste et betydeligt Antal byggedes i Krigens 1. Aar. De nye Monitorer er dels af en større Type paa 4—5000 Tons, armerede med 1 eller 2 38 cm eller 2 35.6 cm Kanoner, dels en mindre Type paa ca. 500 Tons, armerede med 1 23.4 cm og 1 15 cm Kanon eller 2 15 cm Kanoner. De har ringe Fart og lille Dybgaaende. [Tegnet af Montague Dawson til „The Sphere".]

Viceadmiral *Bacon* er født i September 1863 og blev Officer i 1883. I 1897 deltog han i Benin Expeditionen. 1906—07 var han Chef for „Dreadnought" paa dette Skibs første Togt. 1907—09 var han Direktør for Artilleri- og Torpedovæsenet. Han blev Kontreadmiral 1909 og tog samme Aar Afsked for at overtage Posten som Direktør for „The Coventry Ordnance Works". Han meldte sig atter til Tjeneste i Januar 1915 og var ved den engelske Front i Frankrig. Han udnævntes til Viceadmiral den 15. Juli 1915.

Den 23. November bombarderede to engelske Panserskibe med flere andre, mindre, Skibe *Zeebrügge.* Denne Plads var af Tyskerne blevet indrettet som en *Basis for Undervandsbaade,* der delvis sejlede dertil fra Emden langs den hollandske Kyst, medens sandsynligvis nogle er blevet transporterede i adskilt Stand dertil pr. Jernbane og ad Kanalerne og da byggede færdige. Det var derfor af Vigtighed for Englænderne at ødelægge Havneanlæg og Værksteder dér, thi Afstanden fra Zeebrügge til Dover Strædet er kun nogle faa Timers Sejlads. En Korrespondance til „Daily Mail" beretter, at *Solvay Værftet* ved Brügge-Kanalen blev ødelagt og 6 dér under Bygning værende Undervandsbaade tilintetgjorte, ligesom Kraner og Jernbanetog beskadigedes.

Til Trods for gentagne Angreb mod Zeebrügge, baade fra Søen og fra Luften, lykkedes det ikke at holde tyske Undervandsbaade borte fra den engelske Kanal. Nogle Handelsskibe blev skudt i Sænk, ligesom før nævnt to engelske Krigsskibe skødes ned i Nærheden af Dover. *Men Forbindelsen mellem England og Frankrig opretholdes og de mægtige Transporter og Forsyninger til Hærene i Frankrig gik deres Gang over Kanalen uden at lide noget Afbræk* under Beskyttelse af den engelske Flaade og den Del af den franske Flaade, som var posteret i Kanalen. Krydsere, Jagere, Patrouillefartøjer, udmærket assisterede af Flyvere, eskorterede Transporterne. I den smalle Del af *Dover Strædet* udlagde Englænderne store Spærringer af Staaltraadsnet, bestemte til at fange Undervandsbaade i. Kun 1 Transportdamper er blevet ramt af en Torpedo i Krigens første Aar, men den blev bjerget i Havn (se foran S. 238.) *Den 16. Februar 1915* blev den franske Damper *Ville de Paris* sænket ud for *le Hâvre* ved Bomber, der blev anbragt ombord af den tyske Undervandsbaad *U. 16.* Der blev givet Besætningen 10 Minutter til at gaa i Baadene. „U 16." forfulgte derefter en *norsk* Damper, men da franske Jagere fra Dunkerque kom til, maatte den opgive Forfølgelsen og dykke under. *Den 15. Februar* blev den engelske kullastede Damper, *Dulwich, uden Varsel* sænket i Kanalen af en Undervandsbaad.

Den 12. og 16. Februar rettedes der et kraftigt *Angreb mod den flanderske Kyst* fra talrige Flyvemaskiner under Ledelse af Commander *Samson.*

Admiral *Eduard von Capelle*, tysk Marineminister. F. den 10. Oktober 1855; blev i 1904 Direktør for Ministeriets Forvaltningsdepartement. 1909 blev han Viceadmiral. Han afløste v. Tirpitz som Marineminister 15. Marts 1916. Admiral von Capelle har været en af de mest energiske Forkæmpere for Udvidelsen af den tyske Flaade.

Ligeledes kastedes der fra Luftfartøjer Bomber mod *Hoboken Værftet* nærved Antwerpen. *Den 3. April* dreves tyske Mineudlægningsfartøjer, som var i Færd med at udvide det foran *Zeebrügge* af Tyskerne udlagte Minefelt, tilbage til Havnen. *Den 7. Maj* mistede Englænderne det første Fartøj udfor Belgiens Kyst, idet Jageren *Maori* stødte paa en Mine og sank. Jageren *Crusader* ilede til Hjælp og satte Fartøjer ud for at hjælpe til at bjerge „Maoris" Besætning, men en heftig Beskydning fra Kysten drev „Crusader" bort og 88 Mand fra „Maori" og „Crusader" blev tagne til Fange af tyske Fartøjer, der kom ud fra Zeebrügge.

I April 1915 blev Kontreadmiral Hood afløst i Kommandoen over den engelske „Dover Patrouille" af Viceadmiral *Bacon,* under hvis Kommando Eskadren ved Flanderns Kyst fortsatte sine Angreb og understøttede Hæren i dens Operationer paa Kysten; de til denne Opgave hidtil anvendte smaa Monitorer blev afløste af nybyggede, bedre beskyttede Skibe af lignende Type, dels større og svært armerede, der fik Navne efter kendte Krigere, f. Eks. *Prince Rupert, Marshal Ney* etc., dels mindre, som fik Numre.

Som alt nævnt *gik det 1. Krigsaar til Ende uden at Kampflaaderne var mødtes.* Tyskland haabede formentlig paa, at dets Torpedobaade og Undervandsbaade skulde faa Held til at ødelægge saa mange af de store engelske Skibe, at en Kamp mod den engelske *High-Sea-Fleet* kunde optages, uden at man skulde møde en alt for stor Overmagt. Det skete ikke, og *Tilvæxten til den engelske Flaade i det første Krigsaar har været stor*, sikkert betydeligt større, end den, der er tilgaaet den tyske Flaade, som næppe har kunnet erstatte de mange Krydsere, der ødelagdes, idet der i Tyskland særligt lagdes Vægt paa Forøgelsen af Undervandsbaade. Hvor mange Skibe der indlemmedes i de respektive Flaader, er ikke nøjagtig kendt. Man véd dog, at den engelske Flaade optog i sig en stor Mængde *Minesøgerskibe,* ɔ: *Trawlere,* som armeredes og udrustedes med særlige til Minesøgning egnede Installationer i Form af Slæbetrosser e. l., disse Fartøjer holder tillige Patrouilletjeneste rundt om de engelske Kyster, og heri understøttes de af andre Nybygninger: Motorbaade med høj Fart, ligesom mange ny Jagere er komne til, dels for at beskytte den engelske Skibsfart saavel som den neutrale, der skal bringe Forsyninger til England, mod de tyske Undervandsbaades Angreb, og dels for at vaage over de store Transporter til og fra Fastlandet.

Af nedenstaaende Tabel ser man en Oversigt over Personellet i de krigsførende Magters Flaader ved Krigens Udbrud.

De krigsførende Magters aktive Flaadepersonel ved Krigens Udbrud.

Personel	England	Tyskland	Frankrig	Japan	Rusland	Italien	Østrig-Ungarn
Over-Admiraler	3	2		2			
Admiraler	12	6		6	12	1	1
Vice —	22	12	15	19	20	10	2
Kontre —	58	22	30	38	21	19	15
Kommandører og Kaptainer	702	154	360	270	346	137	80
Premier- og Sekondløjtnanter	2508	2220	1419	1965	1378	753	558
Løjtnanter	2740	3183	147	1569		1340	387
Kadetter	639	448	77	119		73	175
Ingeniører	837	577	505	811	538	326	164
Læger	593	340	390	364	286	259	84
Intendanter	750	276	211	389		228	224
Marine Konstruktører	122	162	187	135	519	107	141
Præster	147	30			85		11
Underofficerer og Menige	119597	65797	60505	50050	49258	36660	17689
Marine-Infanteri-Officerer	465	177					
— — Underofficerer og Menige	21414	5791					
Ialt	150609	79197	63846	55736	52463	39913	19931

Hertil kom for den engelske Marines Vedkommende strax ved Krigens Udbrud en Forøgelse paa 67,000 og i Oktober 1914 udskreves yderligere 32,000, saaledes at den engelske Flaades Personel naaede 250,000 Mand inden Udgangen af det 1. Krigsaar. Tilsvarende Tal for de øvrige Krigsmagters Flaader er ikke bekendtgjorte.

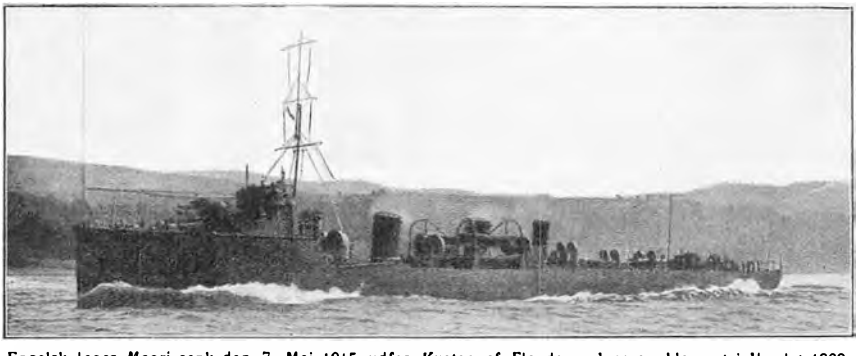

Engelsk Jager *Maori* sank den 7. Maj 1915 udfor Kysten af Flandern. Jageren blev sat i Vandet 1909. Den var 980 Tons, armeret med 2 10.2 cm Kanoner og 2 45 cm Torpedorør Dens Fart var 34 Knob og Besætningen 71 Mand.

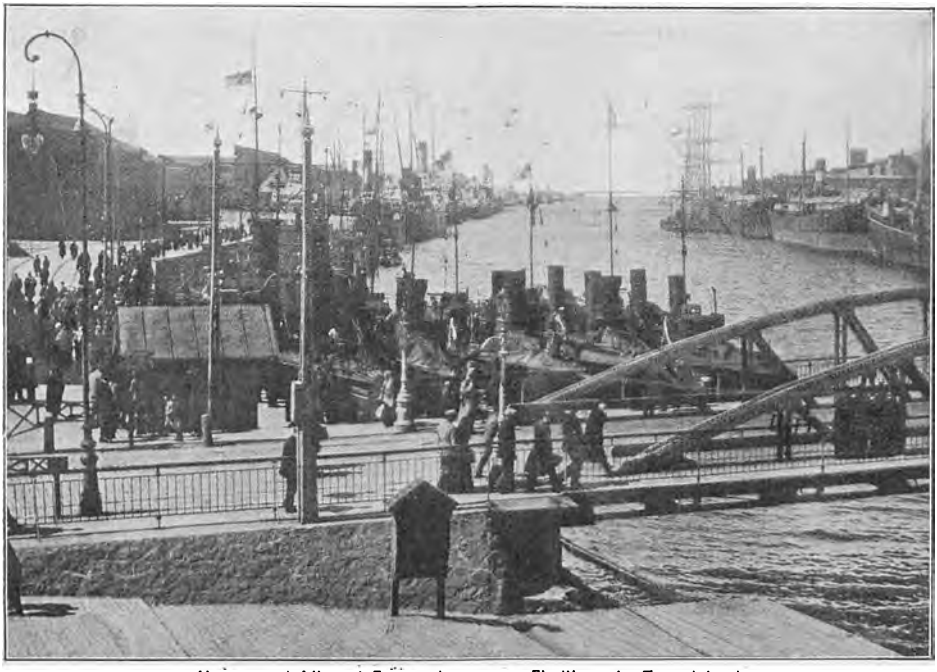

Havnen ved *Libau,* i Forgrunden ses en Flotille tyske Torpedobaade.

V.

Søkrigsoperationerne i Østersøen i Verdenskrigens to første Aar.

Den tyske Flaade maatte ved Krigens Udbrud gøre Front mod to eller maaske snarere mod tre Sider. Hovedstyrken var som før nævnt i Nordsøen, Resten af Flaaden i *Østersøen,* hvortil kom de Krydsere, der var i oversøiske Farvande. Igennem *Kielerkanalen* har den tyske Flaade en sikker og hurtig Forbindelse fra Nordsø til Østersø, saaledes at Styrkerne i disse Farvande let kan varieres efter de Krav, Øjeblikket stiller. Kieler-Kanalen munder ud i Kieler Fjord, i Bunden af hvilken den vigtigste tyske Flaadebasis, *Kiel,* findes, med store Regeringsværfter etc. og med det store „Germania Værft", som tilhører *Fried. Krupp*, og som i første Række bygger Krigsskibe af alle Arter, nu under Krigen navnlig Undervandsbaade. Længere øst paa i Østersøen er der i *Danzig* endnu en tysk Krigshavn. Afstanden Kiel—Danzig ad Søvejen er 280 Sml.

Den russiske Flaades Hovedbasis i Østersøen er *Kronstadt. Reval* er ligeledes en befæstet Flaadestation. Paa den finske Sydkyst er Byerne *Viborg* og *Helsingfors* befæstede, i Skærgaarden ved sidstnævnte By ligger

I moderne *Mineudlægningsfartøjer* anbringes Minerne med deres Anker, Kabel og øvrige Tilbehør paa et „rullende Fortov" paa Skibets Dæk. „Fortovet" rager lidt ud over Skibets Agterende, saaledes at Minerne falder vel klar af Skruer og Ror. Minerne kastes, medens Skibet løber en ret betydelig Fart.

den bekendte Fæstning *Sveaborg*. Afstanden Kronstadt—Kiel er 800 Sml. (se Kortet foran S. 45).

Medens den tyske Flaade som tidligere nævnt er den russiske betydeligt overlegen, kunde den dog ikke strax med alt i Østersøen disponibelt Materiel gaa op ad den Finske Bugt til, thi den maatte være forberedt paa, at Vestmagternes Flaader kunde gøre Forsøg paa at trænge ind i Østersøen gennem Kattegat og én eller flere af de tre Forbindelsesveje, der fra dette Farvand fører ned i Østersøen. Af disse 3 Forbindelsesveje har *Sundet* ikke tilstrækkelig Vanddybde til, at Skibe med stort Dybgaaende kan passere igennem. I *Drogden,* Løbet mellem Amager og Saltholm, er Vanddybden kun mellem 6 og 7 m, medens *Flinterenden* mellem Saltholm og Sverige har mellem 7 og 8 m Vand. Saa at sige alle større Panserskibe og Krydsere har større Dybgaaende end dette. I *Store Bælt* er Vanddybden tilstrækkelig for ethvert Skib, og ligeledes har *Lille Bælt* Løb, hvor der er dybt Vand; Løbet deler sig i to, et gaaende mellem den tyske Ø Aarø og Fyen og et mellem Aarø og Sønderjylland. For begge Bælters Vedkommende, navnlig Lille Bælt, gælder, at Løbet, naar Talen er om Skibe med stort Dybgaaende, er bugtet og paa sine Steder meget smalt.

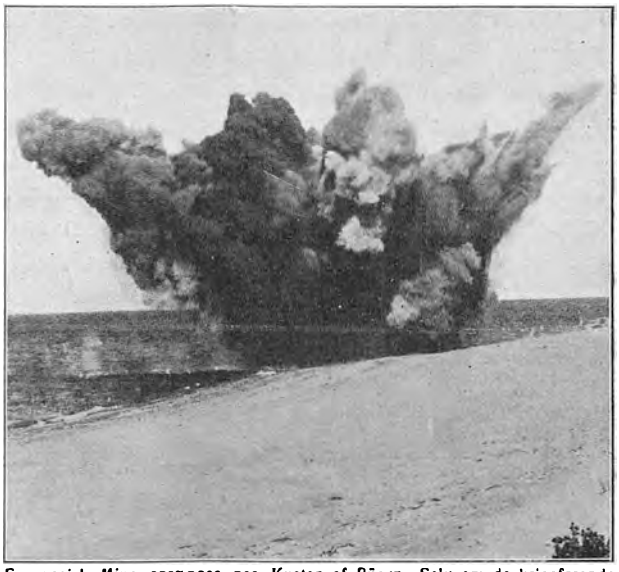

En russisk Mine sprænges paa Kysten af *Rügen*. Selv om de krigsførende Magters Miner er konstruerede med det Formaal at blive ufarlige, naar de sprænger deres Fortøjning, saaledes som det er vedtaget paa Haager-Conventionen, sker det dog ret ofte, at denne Foranstaltning svigter, og Minerne kan da springe af sig selv ved at tørne mod Kysten, eller saafremt ukyndige Folk piller ved dem. Ellers bortsprænges de eller adskilles af kyndige Folk.

Af *den danske Regering* blev der *den 3. Augst 1914* udlagt *Miner* i Adgangen til *Kongedybet, Hollænderdybet* og *Drogden*, og Gennemsejlingstrafikken henvistes til *Flinterenden. Den 5. August* udsendte Regeringen Bekendtgørelse om at: ..... „ligesom der er udlagt Minespærringer i det danske Løb i Sundet, er det, for saa vidt muligt at undgaa, at Krigsoperationerne udstrækkes til de danske Farvande og for at kunne opretholde Forbindelsen mellem de danske Landsdele, besluttet, at der udlægges Minespærringer i *Store Bælt* samt i det danske Løb i *Lille Bælt*".

Strax da Krigen brød ud mellem England og Tyskland udlagdes af *sidstnævnte Land* Miner i den sydlige Udgang af *Store Bælt* og *Lille Bælt,*

ligesom en betydelig Flaadestyrke observerede disse Farvande, men Vestmagternes Flaade prøvede ikke paa at tiltvinge sig Adgang til Østersøen. Foruden disse Minefelter blev der ogsaa udlagt Miner udenfor en Del af de vigtigste tyske Østersøhavne og i Femern Bælt.

Russerne benyttede Krigens første Dage til Udlægning af Miner i den *Finske Bugt* og i *Riga Bugten* samt i Nærheden af de mellem disse to Bugter liggende Øer *Dagø* og *Øsel*, ligesom ogsaa Adgangen til de vigtigere Byer paa den finske Kyst spærredes med Miner.

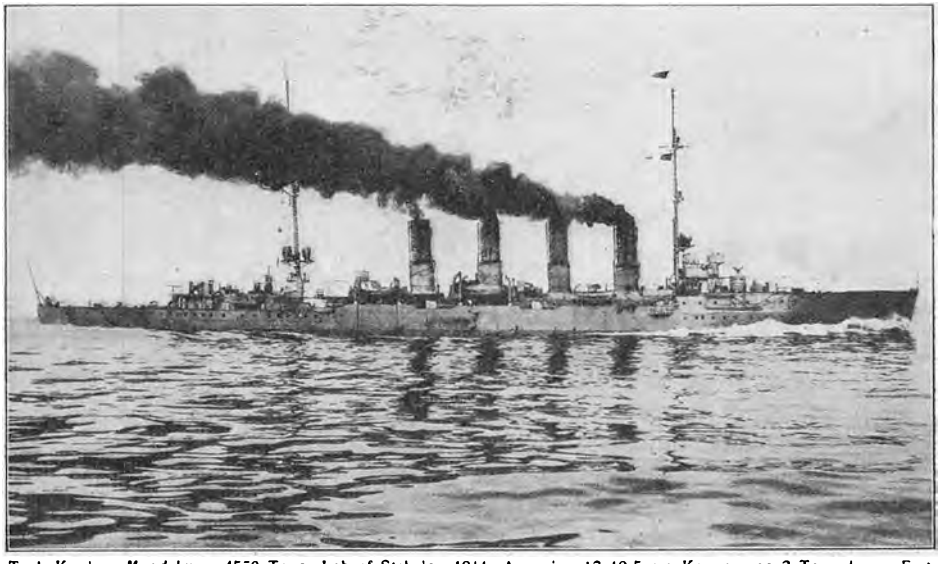

Tysk Krydser *Magdeburg*, 4550 Tons. Løb af Stabelen 1911. Armering 12 10.5 cm Kanoner og 2 Torpedorør. Fart 28 Knob. Besætning 373 Mand. Sidepanser 100—60 mm. Dæk 50—20 mm. Krydseren løb paa Grund den 27. August 1914 paa Odensholm ved Indløbet til den Finske Bugt og blev ødelagt.

Foruden disse, nærmest *defensive*, Minespærringer etableredes ogsaa af begge Parter, hvad man kan kalde *offensive* Spærringer paa saadanne Steder i Østersøen, hvor man kunde forvente, at Fjendens Krigsskibe vilde passere.

Det var af de foran nævnte Grunde kun lettere tyske Skibe, der kunde anvendes i Krigens første Uger i Østersøens østlige Del. Men Tyskerne gik strax angrebsvis frem. Allerede den 1. August 1914 viste tyske Skibe sig ud for *Libava* og den 2., Dagen efter Fredsbruddet med Rusland, bombarderede de lette Krydsere *Augsburg* og *Magdeburg* denne, tæt ved den tyske Grænse liggende By, hvor Russerne selv havde sænket nogle Skibe i Indsejlingen til Havnen. Den russiske Flaade havde i Admiral *von Essen* en dygtig og energisk Kommanderende. I Ly af Minespærringerne holdt Flaaden Øvelser for yderligere at uddanne Besætningerne i Kampen mod Torpedo- og Undervandsbaade, Bortrydning af Miner, Skydning m.m. Krydsere og Jagerflotiller udsendtes i Østersøen paa Rekognoscering og disse

mødtes nu og da med de tyske Skibe, men det kom ikke til Kamp, da den svagere Part i Tide unddrog sig en saadan. *Den 13. August* blev Fyrtaarnet paa *Dagerort* (Østsiden af Øen Dagø) bombarderet af tyske Krydsere.

Den 27. August foretog lette tyske Krydsere en Rekognoscering ind i Mundingen af den finske Bugt, dækket af diset Vejr; det blev imidlertid

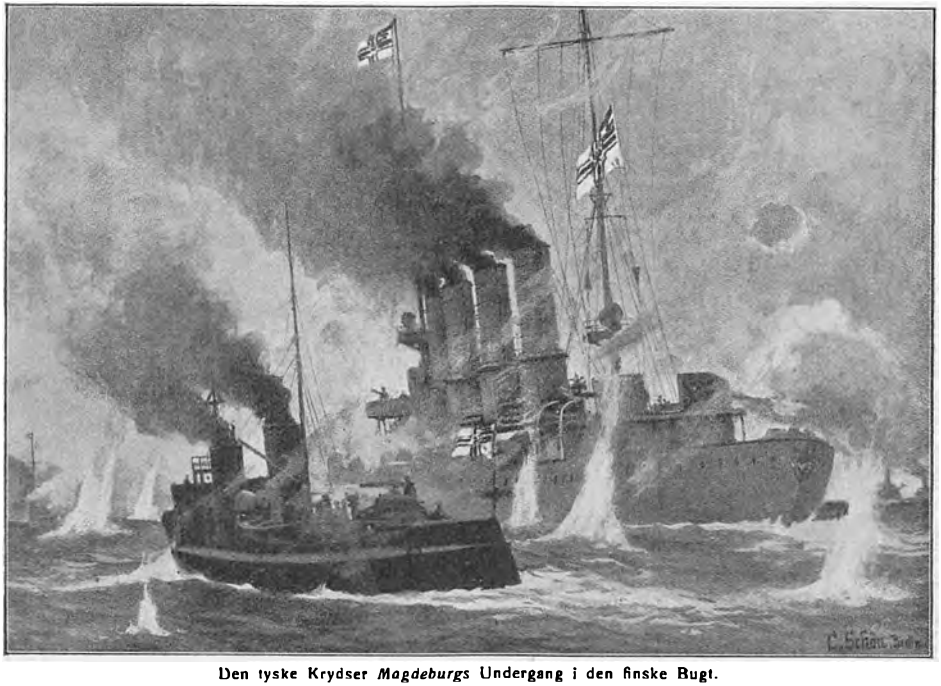

Den tyske Krydser *Magdeburgs* Undergang i den finske Bugt.

tæt Taage og under denne løb Krydseren *Magdeburg* paa Skærene ved Øen *Odensholm*. Alle Anstrængelser for at bringe Skibet flot viste sig frugtesløse; russiske Skibe kom hurtigt tilstede i overlegent Antal og de mindre tyske Skibe, der var blevet hos „Magdeburg", maatte trække sig tilbage. Denne besvarede kraftigt den russiske Beskydning, men blev snart gjort ganske ukampdygtig, hvorfor Tyskerne sprængte Skibet i Luften. Det lykkedes en tysk Torpedobaad at redde en Del af Besætningen, Resten blev taget til Fange af Russerne. Omkring samme Tidspunkt angreb Krydseren *Augsburg* en russisk Minetrawlerflotille, der arbejdede paa Bortrydning af et af Tyskerne udlagt Minefelt, i hvilket to hollandske Skibe var sunket. Den trak sig tilbage, da russiske Skibe kom til. Paa Tilbagetoget mødte „Augsburg" den russiske Panserkrydser *Admiral Makaroff*. Der vexledes Skud, men „Augsburg"s overlegne Fart tillod den at unddrage sig videre Kamp.

Først den *6. September* viste *en større tysk Eskadre* sig i den nordlige Del af Østersøen. Den bestod af 7 ældre Panserskibe, tre større og nogle mindre Krydsere samt Jagere. Den russiske Forpoststyrke trak sig tilbage for at faa Forstærkninger. Tyskerne beskød Fyrtaarnet paa *Lågskær,* den sydligste af *Aalands Øerne,* samt opbragte enkelte Dampere, bl. a. Passagerdamperen *Uleåborg*, som førtes til tysk Havn. Det hedder sig, at

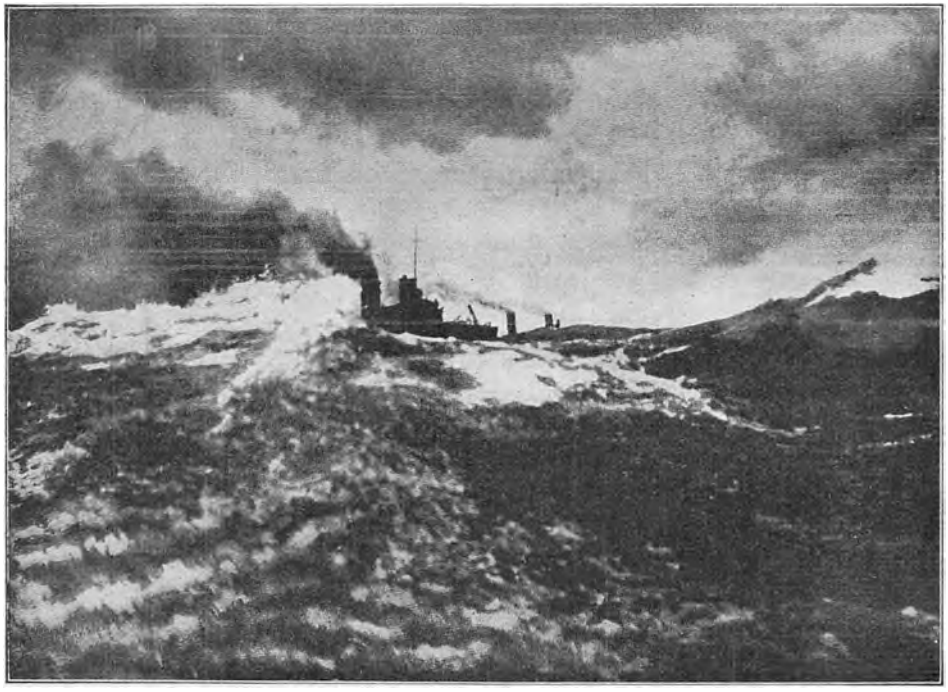

Tyske Torpedojagere i høj Sø. De tyske Torpedobaade er mærkede med et Tal og foran dette et af Bogstaverne G, V eller S, der angiver, at Baaden er bygget henholdsvis paa Germania Værftet i Kiel, Vulcan Værftet i Stettin eller Schichaus Værft i Elbing ved Danzig.

de tyske Skibe om Natten antog deres egne Jagere for angribende russiske, beskød dem og tilføjede dem betydelig Skade, — fra russisk Side opgives, at 8 blev ødelagt, et Tal, der dog neppe er rigtigt. Denne Episode viser, at egne Torpedofartøjer om Natten, naar der paa nogen Maade kan være Tale om Forvexling, maa holde sig borte fra de store Skibe, — ellers bliver de beskudt, thi det er altfor farligt at lade dem komme ind paa Torpedoskudsafstand af de store Skibe.

I *September* Maaned bombarderede tyske Skibe den sydlige Del af den russiske Kyst, ødelagde Fyrtaarne, opmaalte Farvandet og søgte at rydde det for Miner.

Den *24. September* opererede tyske Skibe ud for *Vindava.* Da Russerne frygtede en Landgang her, blev stærkere Skibe sendt dertil og Tyskerne trak sig tilbage.

DET TYSKE MINESKIB »ALBATROS«.

Efter Kampen ved Gotland.

ENGELSK ARTILLERI LANDSÆTTES PAA GALLIPOLI-HALVØEN.

Begge Flaaders Undervandsbaade var i Virksomhed, men det lykkedes i længere Tid ikke de russiske at rette noget virksomt Angreb paa tyske Skibe.

Den 10. Oktober blev den russiske Panserkrydser *Admiral Makaroff* angrebet af en tysk Undervandsbaad. Krydseren var stoppet op for at undersøge en mistænkelig Damper, som førte hollandsk Flag. Torpedoen ramte imidlertid ikke.

Den 11. Oktober, da Panserkrydserne *Bayan* og *Pallada* (Søsterskibe til *Admiral Makaroff*, se foran S. 46) var paa Patrouilletjeneste udenfor

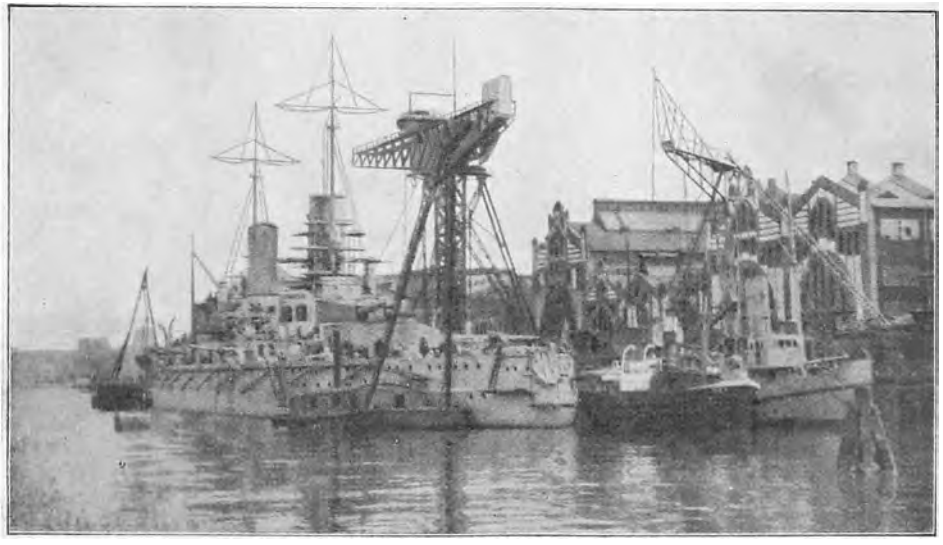

Germania-Værftet ved *Kiel*. Det tilhører Aktieselskabet *Fred. Krupp*. Næsten alle Beddingerne, hvorpaa Skibene bygges, er overdækkede, dels for at Bygningen kan foregaa uden Hensyn til Vejret, og dels for at Uvedkommende ikke skal kunne gøre Iagttagelser. Værftet beskæftiger flere Tusinde Arbejdere. Det ligger i Nærheden af det kejserlige Værft.

den Finske Bugt, blev sidstnævnte Skib angrebet af en Undervandsbaad med det Resultat, at den sank og hele Besætningen, 580 Mand, omkom. Belært af Erfaringen fra Krigen i Nordsøen, satte „Bayan" Farten op og løb bort, og ingen mindre Fartøjer var i Nærheden. Flere andre Angreb rettedes mod de russiske Skibe, men uden Resultat. Russerne erklærer, at „Bayan" skød en Undervandsbaad i Sænk, en anden skal være blevet vædret af den russiske Jager *Letutchi*. Det er svært at afgøre, om en Undervandsbaad bliver skudt isænk ved Kanonild, thi det, at Baaden dykker ned, medens Projektilerne slaar ned rundt omkring den, eller rettere sagt omkring dens Periskop, betyder som Regel ikke, at den er truffet, saa den synker. Samme Dag sank en tysk Torpedobaad efter at være løbet paa en Mine.

Den 17. November gentog Tyskerne Angrebet paa *Libava* (Libau), ligesom de sænkede nogle Dampere i Indløbet til Havnen, hvorved den spærredes.

Om Natten *den 23. November* mistede Tyskerne ved et Uheld Jage-

ren *S. 124.* Denne sejlede uden Lanterner og blev i Nærheden af *Falsterbo Rev* oversejlet af den danske Damper *Anglo Dane.* Jagerens Besætning blev reddet.

Den 12. December mistede Tyskerne Panserkrydseren *Friedrich Karl,* der løb paa en Mine og sank; kun 200 af den næsten 600 Mand store Besætning skal være blevet reddede. Hvor „Friedrich Karl" sank, er ikke nøjagtig kendt, ligesom Tyskerne ikke officielt har anerkendt Tabet af den.

Den 25. Januar 1915 lykkedes det en russisk Undervandsbaad i Nær-

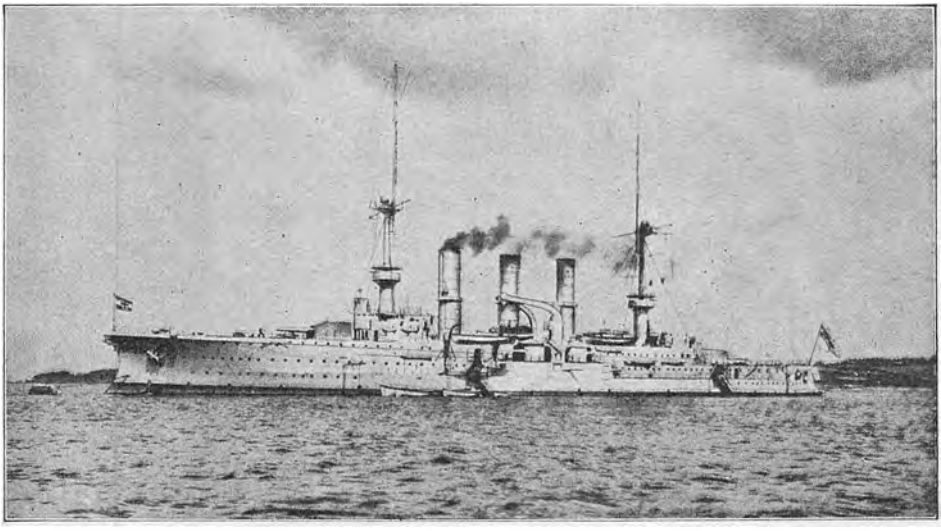

Den tyske Panserkrydser Friedrich Karl sank den 12. December 1914 efter at være løbet paa en Mine i Østersøen. Ca. 400 Mand omkom. Skibet blev sat i Vandet 1902 og var 9000 Tons stort, armeret med 4 21 cm K., 10 15 cm K. og 20 8,8 cm Kanoner samt 4 Torpedoapparater. Farten var 21 Knob. Største Pansertykkelse paa Skibssiden 100 mm. Taarnene 150 mm Dækket 50—40 mm Besætningen var 591 Mand

heden af *Rügen* at ramme den tyske Krydser *Gazelle* med en Torpedo. „Gazelle" var dog i Stand til at redde sig i Havn. Omtrent samtidig skal en russisk Undervandsbaad have sænket en tysk Torpedobaad.

I *Marts Maaned* understøttede russiske Skibe Hærens Operationer mod *Memel.* En stærk tysk Eskadre, bestaaende af 7 Panserskibe og en Del Jagere, kom faa Dage efter til Stede, hvorpaa Russerne trak sig tilbage og *den 28.* blev Libava atter bombarderet fra Søen; men først *den 8. Maj* blev Byen erobret af Tyskerne, idet Flaaden understøttede Angrebet (se IV. Afsnit S. 220—21). Tyskerne gik strax i Gang med at fjerne de sænkede Skibe, udbedre Havnen og Befæstningerne for at benytte Libava som Hjælpebasis under de kommende Operationer mod Riga Bugten.

Den 20. Maj døde Admiral von Essen, og Kommandoen over den russiske Østersøflaade overtoges af Viceadmiral *Kanin.*

Sejlads i den nordlige Del af Østersøen er i Vintermaanederne umuliggjort paa Grund af Is. Trafikken paa Petrograd er almindeligvis stand-

set fra Slutningen af November til henimod Slutningen af April, og Riga kan som Regel ikke besejles i Tiden fra Begyndelsen af December til Udgangen af Februar.

En Del af den russiske Flaade havde om Vinteren Station i *Riga Bugten* og *Moon Sund* mellem Øsel og Fastlandet. Da Isen i Slutningen af Maj 1915 brød op i Østersøen begyndte den tyske Flaade Operationer mod nævnte Bugt. I de første Dage af Juni viste en større Eskadre sig udfor Indløbet; de udlagte Minespærringer hindrede de tyske Skibe i at angribe Russerne; men fra Skibene sendtes Hydroaeroplaner ind over de russiske Skibe, mod hvilke de kastede Bomber, dog uden Resultat.

Løjtnant *F. A. N. Cromie* som i Efteraaret og Vinteren 1915 med fremragende Dygtighed førte en engelsk Undervandsbaad i Riga Bugten.

Den 4. Juni skød den tyske *U. 26* udfor *Riga Bugten* det russiske Mineskib *Jenisei* i Sænk; af den ca. 250 Mand store Besætning reddedes kun 32. Russerne havde imidlertid haft Held til at udlægge Miner paa de tyske Skibes Rute, og ved at løbe paa disse og ved Undervandsangreb skal 3 tyske Skibe være sunkne eller beskadigede. (Det skal bemærkes at der fra tysk Side gennemgaaende ikke meddeles noget om Tab af Skibe, med mindre det er oplagte Tilfælde, som ikke kan skjules, — lignende Fremgangsmaade slog iøvrigt efterhaanden de øvrige Krigsførende ogsaa ind paa.)

Den 28. Juni bombarderede en tysk Eskadre Byen *Vindava* (Windau), tillige

Tysk Mineskib Albatros blev den 2. Juli 1915 efter en Kamp med overlegne russiske Stridskræfter sat paa Grund i *Herviken* paa Gotland. Den var 24 Tons stor og sat i Vandet 1907. Den var armeret med 8 8,8 cm Kanoner Besætningen var 199 Mand, hvoraf ca. 35 blev dræbt i Kampen. Resten blev bjerget i Land, til Dels med Assistance fra svensk Side. Svenske Læger forbandt de Saarede, da Skibets egen Læge var blevet haardt saaret.

med den Hensigt om muligt at sætte en Expedition i Land paa Kysten, men et Angreb af russiske Skibe tvang Tyskerne til at opgive Foretagendet.

Den 2. Juli var en tysk Eskadre paa Rekognoscering i den nordlige Del af Østersøen. Krydseren *Augsburg*, Mineskibet *Albatros* og 3 Jagere blev om Morgenen i taaget Vejr et Stykke øst for *Gotland* angrebet af en overlegen russisk Eskadre, bestaaende af Panserkrydserne *Rurik, Admiral Makaroff, Bayan* og de beskyttede Krydsere *Bogatyr* og *Oleg*. Russerne

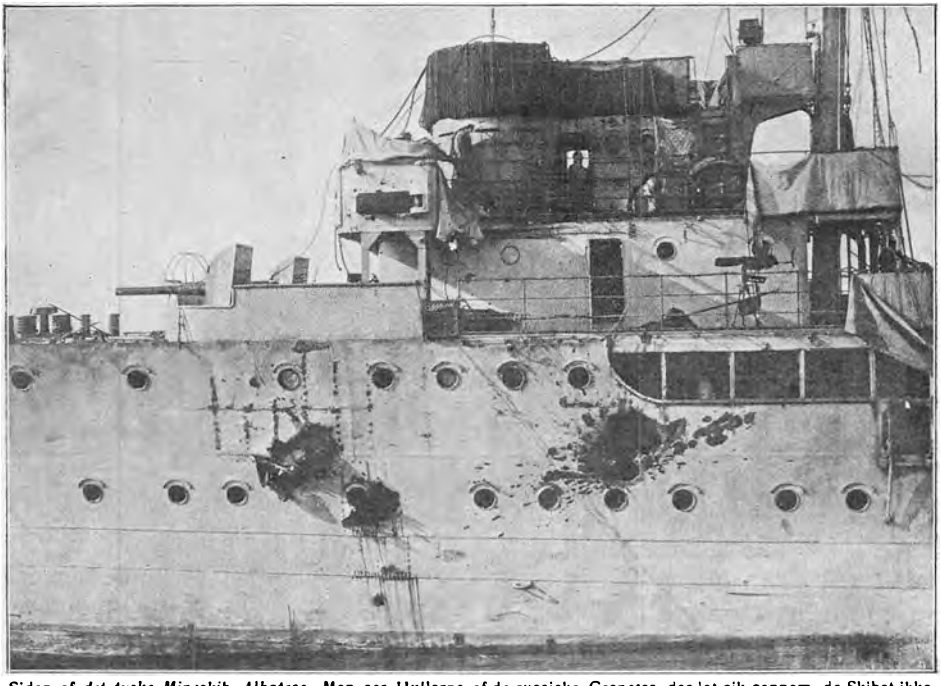

Siden af *det tyske Mineskib Albatros*. Man ser Hullerne af de russiske Granater, der let gik gennem, da Skibet ikke var panseret. „Albatros" blev senere taget af Grunden af Svenskerne og Skib og Besætning interneret i Sverige.

forsøgte at afskære Tyskerne Tilbagetoget og beskød dem kraftigt, men Taagen hindrede ofte nøjagtig Skydning. „Augsburg" maatte flygte, men dette lykkedes ikke den betydelig langsommere „Albatros", som hurtigt blev medtaget af de russiske Skibes Ild. De tyske Jagere rettede Angreb paa de russiske Skibe, men havde ikke Held til at ramme dem; men ved at løbe mellem Russerne og „Albatros" og udsende Røgmasser dækkede de denne, der nu holdt af Vest paa for at sætte paa Land, forfulgt af to russiske Skibe. Chefen paa „Albatros", Kaptain *West,* løb det meget medtagne Skib paa Grund i *Henviken* tæt ved *Østergarns Fyr* paa Østkysten af Gotland. Den øvrige Del af den tyske Eskadre, bl. a. Panserkrydseren *Roon*, var, hidkaldt af Skydningen, ilet til Hjælp og angreb de russiske Skibe, men disse var overlegne, og „Roon" tilligemed de den ledsagende mindre Krydsere maatte snart opgive den ulige Kamp og trække sig til-

bage, forfulgt af Russerne. „Roon" blev truffet flere Gange, men det lykkedes dog Tyskerne at undslippe i Taagen; muligvis blev de russiske Skibe ogsaa forstyrrede i Forfølgelsen ved Angreb af tyske Undervandsbaade, der skal have beskadiget en russisk Jager. Dette var *første Gang, at større Styrker mødtes i Østersøen;* Russerne var paa Kampladsen med overlegne Kræfter, og selv om de tyske Tab ikke var store, blev dog Sejren Russernes.

Under Forfølgelsen af „Albatros", havde de russiske Skibe fortsat Skydningen ind *paa svensk Territorium*, saaledes at Nedslag, i hvert Fald

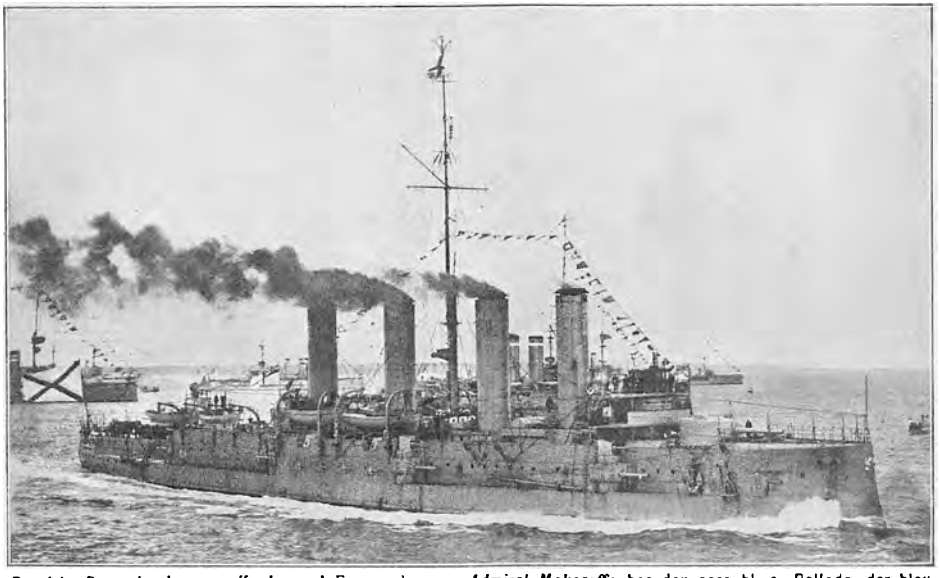

Russiske Panserkrydsere og Krydsere. I Forgrunden ses *Admiral Makaroff*; bag den gaar bl. a. *Pallada*, der blev skudt i Sænk af en tysk Undervandsbaad den 11. Oktober 1914 (se foran S. 273).

Ricochetter, var faldne faa Hundrede m fra Land. *Den svenske Regering* nedlagde i Petrograd en bestemt Protest mod den begaaede Krænkelse af det svenske Territorium, og den russiske Regering udtalte overfor den svenske sin dybe Beklagelse over, at et Projektil var faldet inden for Sveriges territoriale Farvande, og forklarede, at ifølge Rapport fra Chefen for Østersøflaaden kunde denne Hændelse kun være sket som Følge af den tætte Taage paa det Sted, hvor Kampen var foregaaet, hvorved den nøjagtige Skydning var blevet hindret. Samtidigt udtaltes de mest positive Forsikringer om, at det var Ruslands Hensigt paa strængeste Maade at respektere Sveriges Neutralitet.

Samme Dag som ovennævnte Affaire fandt Sted, *2. Juli*, blev en tysk Panserskibseskadre af „Deutschland" Klassen udenfor *Danzig Bugt* angrebet af en Undervandsbaad. Denne afskød 2 Torpedoer mod det forreste Skib i Eskadren; begge Torpedoer ramte og i Følge russisk Beretning

sank Skibet, der formodedes at være *Pommern.* Fra tysk Side benægtes at „Pommern" er sunket; muligvis har det da været et andet Skib af „Deutschland" Klassen, der er blevet ramt, ej heller er det udelukket, at Skibet har kunnet bjerges i Havn, særligt hvis kun én af de to Torpedoer har truffet. — *Den 8. Juli* meddelte *det engelske Admiralitet*, at den Undervandsbaad, der havde udført Angrebet, var *engelsk,* ført af Kaptajn *Max Horton,* den Samme, som *den 13. September 1914* skød Krydseren *Hela* i Sænk inde i *Helgolands Bugten* og den *6. Oktober* samme Aar udfor *Borkum* skød den tyske Jager *S. 116* i Sænk. Dette var første Gang, der fremkom Meddelelse om, at *engelske Undervandsbaade opererede i Østersøen.* Disse Baade er sejlede ned gennem Kattegat, Sundet og Flinterenden og er komne uopdagede forbi de i den sydlige Del af Sundet patrouillerende tyske Skibe ud i Østersøen. Afstanden fra England til det Sted, hvor ovennævnte Angreb fandt Sted, er c. 900 Sømil. Ifølge russisk Beretning skal i Begyndelsen af *Juli* en russisk Jager have vædret en tysk Undervandsbaad.

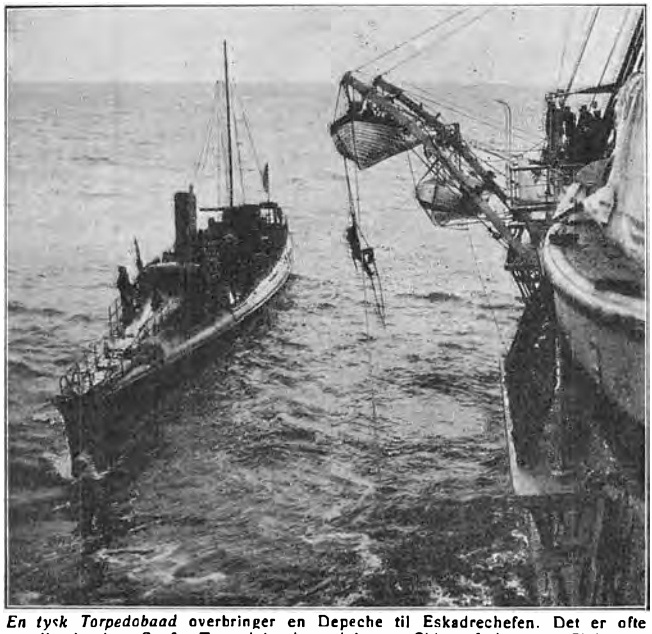

En tysk Torpedobaad overbringer en Depeche til Eskadrechefen. Det er ofte umuligt i aaben Sø for Torpedobaade at løbe paa Siden af de større Skibe paa Grund af Sø eller Dønning. Man maa da hjælpe sig paa anden Maade, som f. Ex. ved at en Mand griber et Knudetov, der svinges ud mod Torpedobaaden, naar den med langsom Fart passerer tæt forbi det større Skib.

I Krigens første Aar holdt den russiske Flaade i Østersøen den tyske Flaade Stangen. Tyskerne mistede flere Skike end Russerne, et Forhold der ikke kan overraske, henset til, at den tyske Flaade var den, der oftest gik angrebsvis frem; men den blev imødegaaet med Kraft og Energi af Russerne, som paa deres Side ogsaa ofte sendte Rekognosceringsstyrker langt frem i Østersøen, og hen mod Krigsaarets Slutning fik de russiske Undervandsbaade, som det ses, en meget effektiv Støtte af de til Østersøen med stor Dygtighed førte engelske Undervandsbaade.

Den tyske Flaade fortsatte Udførelsen af sine Opgaver i Østersøen, hvilke var dels at angribe den russiske Flaade, naar Lejlighed gaves, dels

at samarbejde med Hæren i dennes Fremrykning mod Riga og endelig at beskytte den betydelige Trafik over Østersøen med Malm fra svenske Havne til Tyskland. I alle 3 Punkter blev den kraftigt imødegaaet af den russiske Flaade, som sagt meget virksomt støttet af de engelske Undervandsbaade.

Den 30. Juli sænkede den *engelske Undervandsbaad E. 1.* en større *tysk Transportdamper*, der var paa Vej til *Libava* med Tropper til General von Belows Armé.

Strax efter at Tyskerne havde erobret Libava, 8. Maj 1915, gik de i Gang med at reparere Havneanlægene, fjærne de i Indløbene sænkede Skibe og befæste Byen for at benytte den som Basis under Operationerne mod Riga Bugten. Herredømmet over Riga-Bugten vilde give en i høj Grad nødvendig Hjælp for den tyske Hær, der efterhaanden havde besat *Vindava* og den vestlige Kyst af Riga Bugten.

Kejser Wilhelm II i Samtale med Admiralerne *v. Tirpitz* og *v. Holtzendorff*.

Den 8. August viste en større tysk Eskadre, bestaaende af 9 Panserskibe, 12 Krydsere, et betydeligt Antal Torpedofartøjer og Minestrygere tillige med Flyvere sig, udenfor *Irben Strædet*, Fastlandet mellem *Øsel* og Farvandet mellem *Lyserort* og *Domesnæs*, og beskød den russiske Flaadestyrke, der opholdt sig indenfor den i Irben Strædet udlagte Minespæring. Tyskerne mistede ved denne Rekognoscering, saavidt det er oplyst, et Par Minestygere, ligesom to mindre Krigsskibe skal være blevet beskadigede ved at løbe paa Miner. Spærringen i Strædet led kun ringe Skade.

Den 16. August og følgende Dage rettedes der et nyt og kraftigt Angreb paa Russerne i Riga-Bugten. Dækket af en tæt Taage lykkedes det Tyskerne at bortrydde en Del af de i Irben Strædet udlagte Mine- og Netspærringer, saaledes at en Del Krydsere og Jagere kunde forcere gennem Strædet ind i Riga Bugten uden at blive beskudt, hverken af de russiske Skibe eller fra de kraftige Batterier, der var anlagt paa *Sworbe Halvøen,* paa Øsels sydligste Del. De tyske Skibe rettede stax Angreb paa den russiske Eskadre, der bestod af Panserskibet *Slawa*, en Del Krydsere, Kanonbaade og Jagere. Russerne trak sig tilbage mod *Moon Sund*, Strædet mellem Øen Moon og Fastlandet. Herunder blev Kanonbaadene *Sivoutch* og *Korjetz* angrebet af tyske

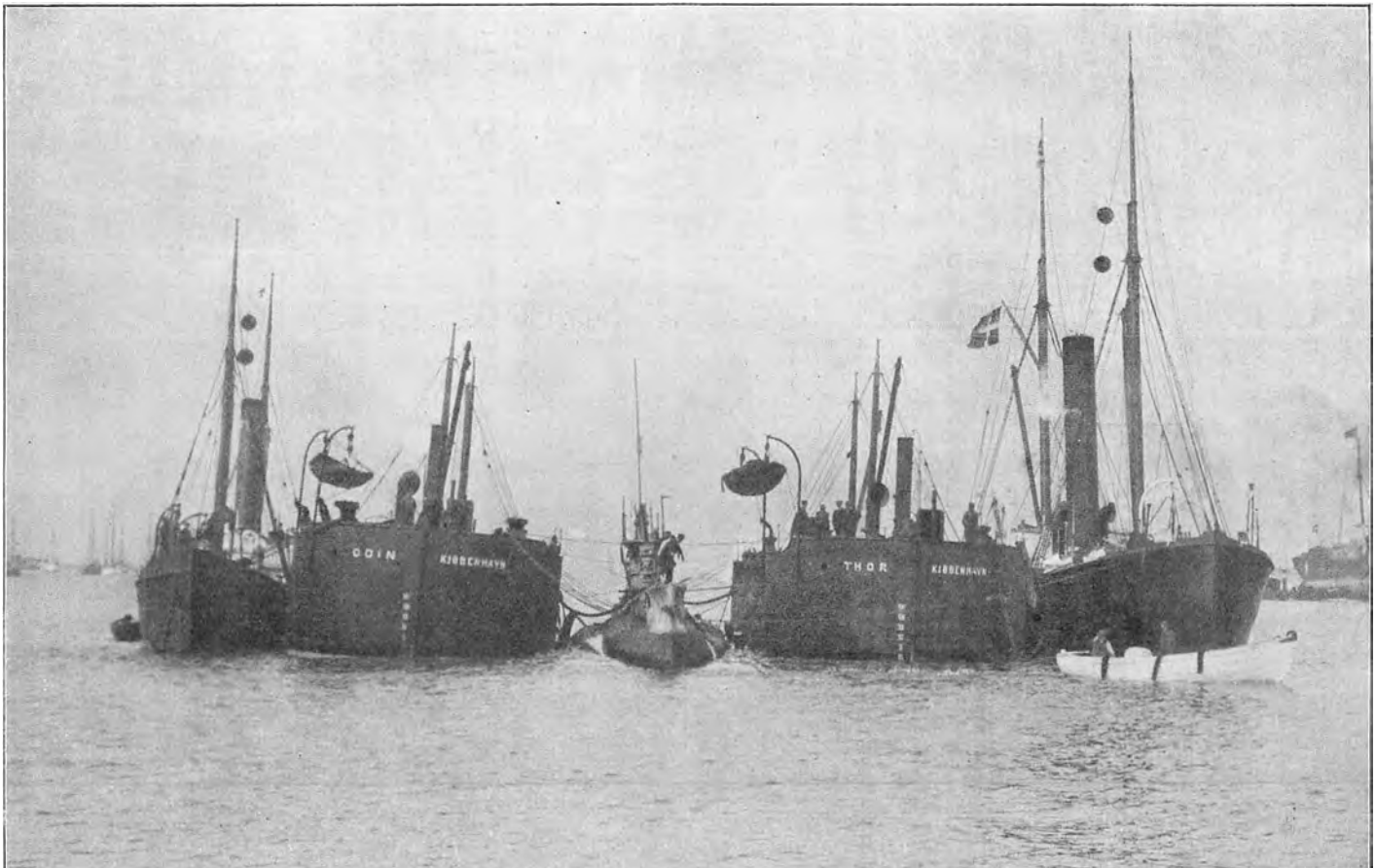

Den *engelske Undervandsbaad E. 13.*, der sank efter det uberettigede Angreb af tyske Jagere den 19. August 1915 sydøst for *Saltholm*, blev nogle Dage efter af *Svitzers Bjærgningsentreprise* løftet ved Hjælp af 2 Pontonner. Man fortøjer disse i paa hver Side af det sunkne Skib, lader Vand løbe ind i dem, saa de sænkes til deres dybeste Vandlinie. Dykkere anbringer Kæder under Vraget og de fastgøres til Pontonnerne. Vandet pumpes ud af disse, der hæver sig, løftende det sunkne Skib med sig. Pontonerne bugseres ind mod Land, til Vraget atter tager Grunden, og Operationen gentages, indtil Vraget er saa højt løftet, at det kan bringes i Havn, hængende mellem Pontonerne.

Krydsere og Jagere med det Resultat, at „Sivoutch" blev skudt i Sænk, medens den anden Kanonbaad blev stærkt beskadiget. 40 af "Sivoutch"s Besætning paa 170 Mand blev reddede af de tyske Jagere. Panserskibet „Slawa" blev forgæves i Taagen eftersøgt af de tyske Jagere. To af disse mødte under denne Eftersøgning den kraftige og hurtige russiske Jager „Novik", og der udspandt sig en kort men haard Fægtning, under hvilken alle tre tog en Del Skade, inden de tyske Jagere unddrog sig yderligere Kamp.

Det lykkedes ikke den tyske Eskadre at bryde det russiske Forsvar, idet det taagede Vejr, der havde lettet de tyske Skibes Indtrængen i Bugten,

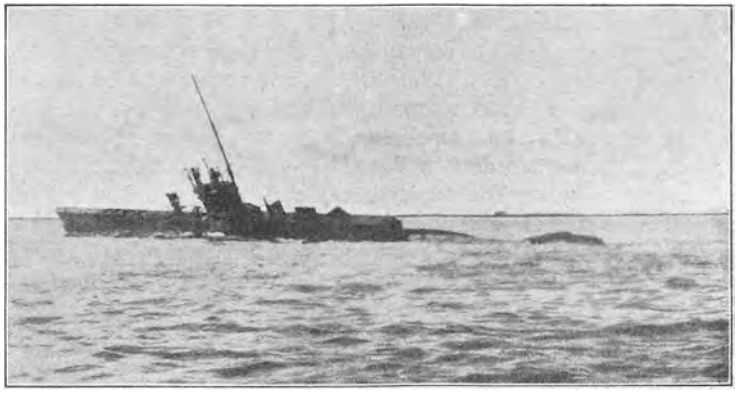

Den engelske Undervandsbaad *E. 13* paa *Svaneklapperne* ved *Saltholm*.

hindrede en samlet Aktion og gav de russiske Torpedofartøjer gode Chancer for Angreb mod de større tyske Skibe, saaledes lykkedes det *den 19. August* den *engelske Undervandsbaad E. 1.*, Kaptajn *Noel T. Laurence*, med en Torpedo at ramme den store tyske Dreadnoughtkrydser *Molkte;* denne sank dog ikke, men blev i beskadiget Tilstand bragt til Kiel for at repareres. Angrebet har sandsynligvis fundet Sted uden for Bugten. *Den 21. August* opgav Tyskerne Kampen og trak sig ud af Riga Bugten. Russerne angiver den tyske Eskadres Tab under disse Dages Kampe til 2 Krydsere og 8 Jagere, medens Tyskerne erklærer kun at have mistet 2 Jagere; de russiske Tab er ikke nærmere angivet. Tyskerne holdt dog stadigt Riga Bugten under kraftig Observation.

Den 25. August blev de russiske Signalstationer *Syd-Ristna* og *Andreasberg* paa Dagø beskudt af tyske Krydsere.

Den 10. August, altsaa samtidig med at Rekognosceringen mod Riga Bugten fandt Sted, rettede en anden tysk Eskadre et Angreb mod de russiske Skibe, der havde Basis i Skærgaarden ved *Aalandsøerne;* samtidig beskødes Kystbatterierne paa Øen *Utø*, som bragtes til Taushed; de russiske Skibe trak sig ind i Skærgaarden.

Paa hvor tidligt et Tidspunkt de første *engelske Undervandsbaade*

trængte ind i Østersøen, er ikke kendt, men endnu saa sent som i August Maaned 1915 har de dristige engelske Chefer ført deres Baade gennem de vanskelige og af Tyskerne stærkt bevogtede Farvande fra Nordsøen til Østersøen og sluttet sig til den russiske Flaade.

Da det om Morgenen *den 19. August* blev lyst, opdagedes det, at den engelske Undervandsbaad E. 13. stod paa Grund paa dansk Søterritorium ved *Svaneklapperne* tæt sydøst for *Saltholm.*

Den engelske Admiralitetssekretær meddelte om denne Tildragelse, at Kaptajnløjtnant *Layton* har indberettet:

Undervandsbaaden gik paa Grund tidligt om Morgenen, og alle Anstrængelser for at faa den flot viste sig forgæves.

Kl. 5 Fm. kom den danske Torpedobaad *Søulven* og meddelte „E. 13.", at der vilde blive den tilstaaet 24 Timer til at forsøge paa at komme af Grunden. Samtidig ankom en tysk Torpedojager og forblev liggende tæt ved Undervandsbaaden, indtil endnu to danske Torpedobaade kom til, da den sejlede bort Syd paa.

Kl. 9 Fm., medens de tre danske Torpedobaade laa til Ankers tæt ved Undervandsbaaden, kom to tyske Torpedojagere op syd fra. Da de var omtrent $^1/_2$ Sømil borte, hejste den ene af Jagerne et internationalt Signal (der betød, at Besætningen øjeblikkelig skulde forlade Fartøjet), men før Chefen paa „E. 13." havde Tid til at aflæse det, afskød den tyske Jager en Torpedo mod den paa en Afstand af ca. 300 m, hvilken Torpedo dog exploderede, idet den tog Grunden tæt ved den.

I samme Øjeblik aabnede den tyske Jager Ilden fra alle sine Kanoner, og da Kaptajnløjtnant *Layton* saa, at hans Baad var i Brand for og agter, og da han var ude af Stand til at forsvare sig, fordi han var paa Grund, gav han Besætningen Ordre til at forlade Baaden.

Medens Folkene laa i Vandet, blev der skudt paa dem med Maskingeværer og Granater.

En at de danske Torpedobaade satte strax sine Baade i Vandet og dampede imellem Undervandsbaaden og den tyske Jager, som af den Grund maatte standse sin Skydning, og trak sig tilbage.

15 af „E. 13."s Besætning paa 30 Mand omkom. De Øvrige blev reddede af de danske Torpedobaade og indbragtes til Kjøbenhavn, hvor de blev internerede. De Omkomne, hvis Lig blev opfiskede i Vandet tæt ved Baaden, blev paa den danske Regerings Foranstaltning — efter at en Sørgehøjtidelighed paa Orlogsværftet i Kjøbenhavn var afholdt — sendt til England med 2 af „Det Forenede Dampskibs-Selskab"s Skibe.

I Anledning af denne *utvivlsomme Krænkelse af Danmraks Neutralitet nedlagdes der af den danske Regering en bestemt Prtotes overfor Regeringen i Berlin,* og i Løbet af faa Dage modtoges der fra Berlin et Svar, i hvilket *den kejserlige Regering udtaler sin Beklagelse af og en Undskyldning for det forefaldne* med Tilføjelse, at de til de tyske Skibschefer givne Ordrer om at respektere Neutraliteten paany strængt er blevet indskærpede.

E. 13. blev senere taget af Grunden af „Svitzers Bjergningsentreprise" og indbragt til Orlogsværftet ved Kjøbenhavn, hvor den blev interneret.

I et Brev fra En af dem, der var med *E. 13.*, udtales bl. a.:

„*E. 13.* forlod *Harwich den 12. August 1915* sammen med *E. 8.*, . . . da vi var kommet til Søs, meddelte Kaptajn *Layton* os, at vi skulde til Østersøen, hvorover vi alle var glade, da dette Farvand syntes at være det eneste Sted, hvor der var noget reelt Arbejde for U-Baade — vi havde næsten tilbragt 1 Aar i Nordsøen uden at øjne et tysk Skib. . . . . Vi passerede tæt forbi *Helsingør* Kl. 4 Em. *den 18. August*, idet vi gik under Vandet og langsomt, da vi maatte vente paa Mørket for at benytte dette til Forceringen ud gennem det meget farlige Farvand i Sundets sydlige Del. Kl. 10 Em. dykkede vi ned og satte Diesel-Motoren i

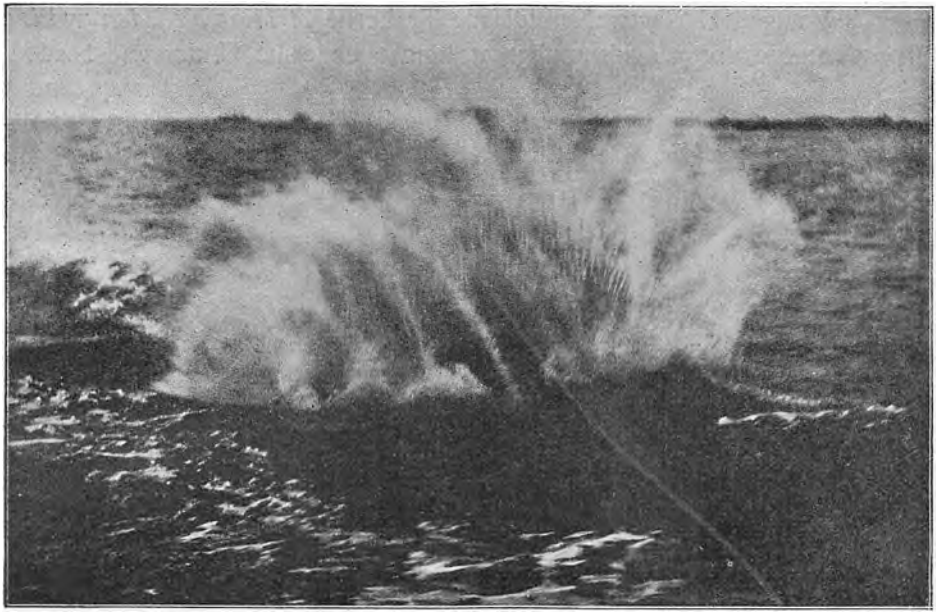

En Torpedo, udskudt fra en Jager, tager Vandet. Fra Jagere udskydes Torpedoerne fra Torpedokanoner, der staar paa Dækket, enten ved Hjælp af komprimeret Luft eller ved Krudt. Torpedoen gaar i en kort Bue og forsvinder i Vandet, der sprøjter op om den. Vandets Modtryk drejer en Gangsætningsventil, og Torpedoen gaar videre, drevet frem af sit eget Maskineri.

Gang, dog stoppede vi hvert Kvarter for at tage Pladsbestemmelse, men Kompasset viste galt, hvorfor vi Kl. $11^3/_4$ Em. gik paa Grund paa Saltholm Flak. Vi saa Projektørlys og Kanonglimt fra Sundets Udgang og vidste. at nu passerede E. 8 den tyske Patrouille. . . . . Kl. 6 Fm. *den 19. August* kom en *dansk* Torpedobaad, *Narhvalen*, ud til os. — Kort efter kom den *tyske* Jager *G. 134* paa Besøg. Dens Chef prajede over til os, og efter Udvexling af nogle Bemærkninger, gik den Syd paa. Vi kunde nu høre, at han brugte sin Radiotelegraf . . . Jeg gik ned for at oplade Akkumulatorbatteriet. . . . . Senere fik jeg at vide, at den tyske Jager pludselig saas at styre mod os med fuld Fart og angribe os. Han afskød 2 Torpedoer, den ene exploderede tæt ved Jageren, den anden passerede foran om os, saa aabnede han Ilden med Kanonerne."

„De danske Torpedobaade, der laa i Nærheden, fik nu travlt, og tvang den tyske Jager til at holde inde med Skydningen. Jeg var som sagt nede — og saa pludselig Granater fare tværs gennem Baaden, og strax var Helvede løs, thi vor egen Ammunition blev ramt og exploderede. — — Der kom Vand i Batteriet,

saa der udvikledes en kvælende Gas. Vi fik Ordre til at forlade Baaden. Jeg sprang i Vandet og opdagede, at Tyskerne oversprøjtede Vandet rundt om fra Maskinkanonerne. — — — Jeg svømmede mod Land og var saa heldig ikke at blive ramt, men da jeg var halvkvalt af Explosionerne, kunde jeg ikke naa Kysten, men sank. Uden at jeg anede det, var en dansk Baad tæt bag mig og en dansk Underofficer sprang over Bord og fiskede mig op fra Bunden, lige tids nok til at redde mit Liv. — — — 5 af Ligene, der blev fiskede op, saas at være ramt af Projektilerne fra Maskinkanonerne, medens de svømmede. Dette synes jeg er noget af det fejgeste, man kan tænke sig, men Tyskerne lader ikke til at bryde sig om sligt — — —."

I Slutningen af *September* udlagde Tyskerne *et Minefelt i den sydlige Del af Sundet* for saavidt muligt at hindre engelske Undervandsbaade i at trænge ind i Østersøen. Minerne laa tæt op til svensk Søterritorium udfor Skanør og til dansk Søterritorium syd for *Amager*, saaledes *at der kun levnedes den neutrale Skibsfart en smal Rende til Sejladsen fra Flinterenden videre Syd paa gennem Sundet til Østersøen og omvendt.* Minefeltet er senere blevet *udvidet*, saa det strækker sig *helt rundt om Falsterbo Rev* paa den svenske Side og et Stykke vest for *Aflandshage* paa dansk Side og gaar tæt op til neutralt Søterritorium. Da en Minespærring for at holdes i fuld effektiv Stand kræver et ret betydeligt Tilsyn og tillige en kraftig Bevogtning, var Udlægningen af Spærringen her ensbetydende med, at den tyske Styrke, der observerede den sydlige Udgang af Sundet, blev betydeligt forøget.

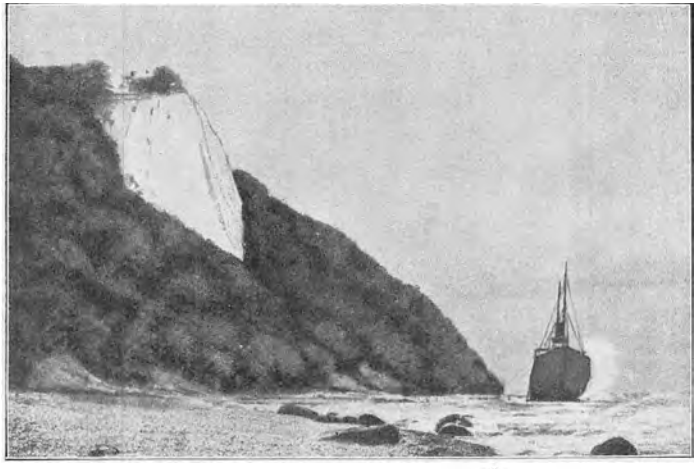

Tysk Damper Svionia paa Grund ved Stubbenkammer paa Rügen. Det var den første tyske Damper, der i Østersøen blev ødelagt af de engelske og russiske Undervandsbaade.

Hvor mange engelske Undervandsbaade det er lykkedes at trænge ned i Østersøen er ikke nøjagtig kendt, Opgivelser herom varierer fra 10 til 20.

I Krigens første Maaneder rettede de i Østersøen opererende engelsk-russiske Undervandsbaade udelukkende deres Angreb mod de tyske Krigsskibe, men fra Begyndelsen af *Oktober 1915* udvidede de deres Operationer, idet de — i Lighed med, hvad tyske Undervandsbaade alt længe havde gjort i Farvandene omkring England — ogsaa rettede Angreb paa tyske Handelsskibe, der sejlede med Krigskontrebande, navnlig Malm, fra svenske

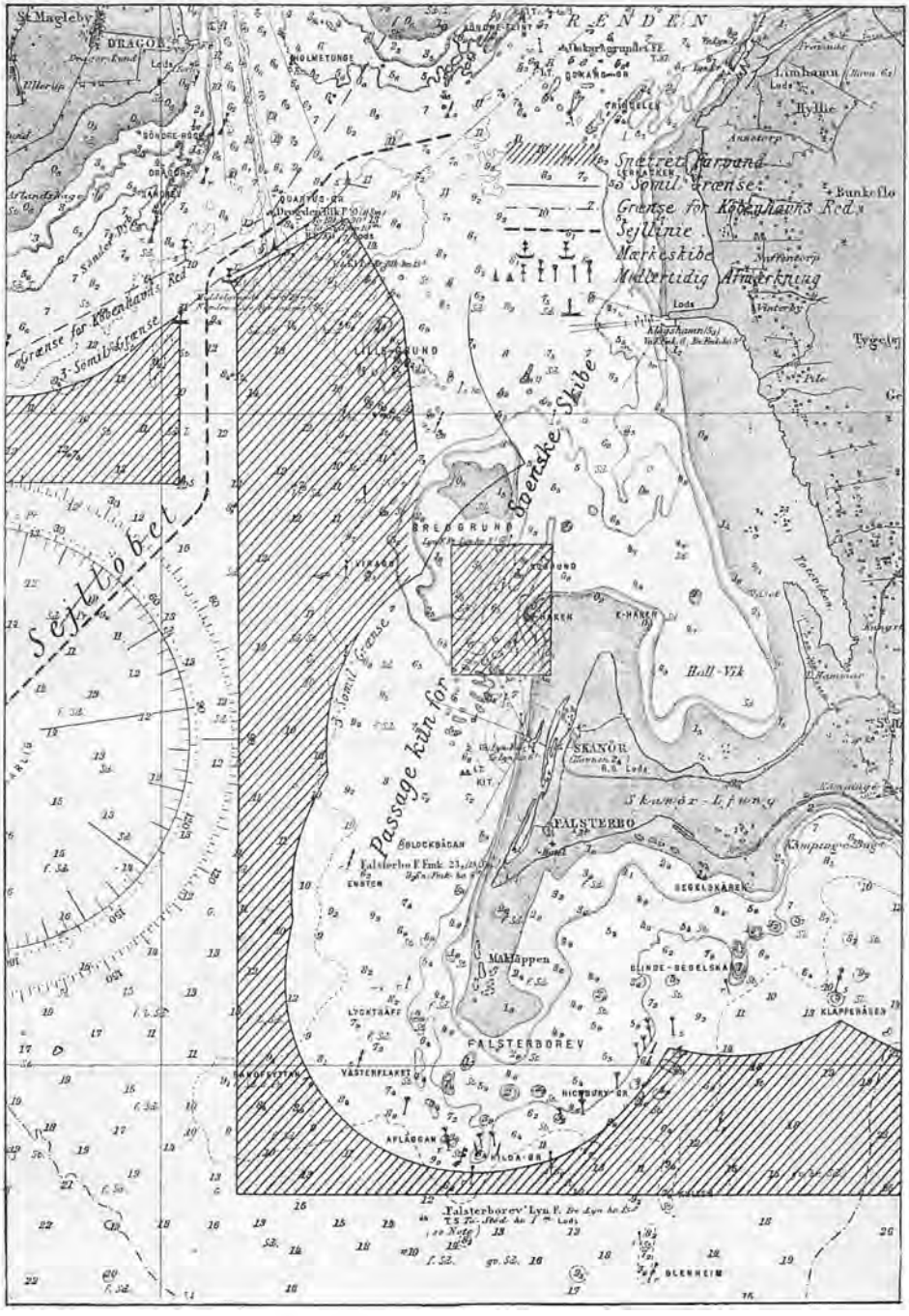

Kort over de *af Tyskerne i Sundets sydlige Del udlagte Spærringer*, der, i Forbindelse med Bevogtningsskibene, skal hindre fjendtlige Skibes og Undervandsbaades Indtrængen i *Østersøen*.

Havne til Tyskand. Dog gaves der altid Besætningen Tid til at gaa i Baadene. Det første tyske Skib, som blev ødelagt, var Damperen *Svionia* af Hamburg, paa ca. 3000 Tons. *Den 3. Oktober* blev den i Nærheden af *Ancona* paa Rügen indhentet af *en engelsk Undervandsbaad.* Mandskabet blev beordret til at forlade Damperen, som derpaa blev beskudt med Kanoner. Den sank dog ikke, men drev paa Land udfor *Stubbenkammer.*

Den 10. Oktober blev den malmlastede Damper *Luleå* standset i Nærheden af Gedser Rev, og efter at Mandskabet var gaaet i Baadene, blev den beskudt, uden dog at synke. Den drev paa Grund paa Revet og blev senere tætnet og bragt flot af Tyskerne. En Del af Mandskabet indkom i deres Baad til Gedser, hvorfra de rejste til Tyskland. Det var dog især længere Nord paa i Østersøen, at Undervandsbaadene opererede mod de tyske Handelsdampere, nemlig i Nærheden af *Gotland* og *Øland* og *udenfor Stockholms Skærgaard.*

Samme Dag som „Luleå" blev beskudt ved Gedser, meddeles det, at den engelske Undervandsbaad *E. 19.* i Nærheden af *Ølands Södra Udde* havde sænket den store tyske Damper *Nicomedia* med 6800 Tons Malm ombord. „E. 19." er den fjerde officielt omtalte af de i Østersøen operererende engelske Undervandsbaade. Den kullastede Damper *Gutrune* blev omtrent paa samme Sted faa Dage efter ligeledes sænket, og i Oktober Maaned bragte næsten hver Dag Bud om, at en eller flere tyske Dampere var ødelagte i Østersøen.

Ialt er antageligt *i nævnte Maaned ca. 25 tyske Dampere sunkne i Østersøen,* medens vel det dobbelte Antal blev holdt tilbage i svenske eller tyske Havne.

Minespærringer blev udlagt saavel af Tyskerne som af Russerne, og paa disse sank enkelte, bl. a. svenske Dampere. Minerne gik, efterhaanden som Ankertovene rustede over, i Drift, og paa svenske saavel som paa danske Kyster drev de i Land. De blev *ikke* altid *ufarlige,* naar de gik i Drift, saaledes sprang nogle ved at drive ind paa Kysten af *Bornholm.* Ved *Faxe* drev ligeledes i Oktober Maaned Miner ind, og ved Uskadeliggørelsen af disse blev en dansk Søofficer og en Matros saarede.

Undervandsbaadene indskrænkede sig dog ikke til udelukkende at sænke Dampere; naar Lejlighed gaves, blev de *opbragte* og med Prisebesætning ombord førte til russisk Havn. I Midten af Oktober tog saaledes en engelsk Undervandsbaad den malmlastede *svenske* Damper *Nike,* som blev ført til Reval, hvor den kom for Priseretten. Den russiske Undervandsbaad *Alligator* opbragte i Slutningen af Maaneden ligeledes en Damper i Nærheden af Aalands Øerne og førte den til russisk Havn.

Den tyske Flaade i Østersøen udfoldede stor Virksomhed for at beskytte den for Tyskland, paa Grund af Malmtilførslen meget vigtige Forbindelse med Sverige; Krydsere, Torpedojagere, armerede Trawlere, Zep-

pelinere og Flyvebaade var i uafbrudt Virksomhed. Men Tilførselslinien var lettere at angribe end at forsvare, idet den hovedsagelig gaar fra de svenske Havne ved den Botniske Bugt ned gennem *Södra Ævärkan*, Farvandet mellem Aalands Øerne og den svenske Kyst, og ud i Østersøen, altsaa lige forbi den russiske beskyttede Basis ved nævnte Øer.

Situationen for de neutrale Stater, som grænser op til dette Farvand, var ikke altid lige behagelige, saaledes som f. Ex. ovenfor nævnt for Danmarks Vedkommende E. 13.s Stranding ved Saltholm. Sverige havde haft Affairen med „Albatros", og *den 21. Otober* blev *den svenske Undervandsbaad Hvalen* udfor *Ystad* paa svensk Søterritorium beskudt af en *tysk* armeret Trawler. „Hvalen" var under Gang tilligemed Værkstedsskibet „Blenda", de havde begge det svenske Orlogsflag hejst. Der blev af Trawleren afgivet en halv Snes Skud, inden Fejltagelsen blev opdaget. Paa „Hvalen" blev en svensk Underofficer saaret; han døde faa Dage efter. Da man fra Trawleren var klar over Fejltagelsen, anmodede Chefen om at maatte gaa paa Siden af „Hvalen", sandsynligvis for at yde Hjælp, hvilket blev afslaaet.

Tysk Viceadmiral *von Pohl*, † som Admiralstabschef i Berlin 16. Februar 1916.

Den svenske Regering protesterede i Berlin i Anledning af det passerede. Fra tysk Side blev der udtalt en dyb Beklagelse af Fejltagelsen og lovet en streng Undersøgelse i den Anledning.

I Anledning af, at enkelte af Sænkningerne af tyske Dampere havde fundet Sted indenfor svensk Territorialgrænse, protesterede den svenske Regering ogsaa herimod i *London*, og England udtalte sin Beklagelse, saa fremt Neutralitetskrænkelse havde fundet Sted, hvilket vilde blive undersøgt, naar Rapporter fra Undervandsbaadene var modtagne.

Den 14. Oktober skal en engelsk Undervandsbaad i Nærheden af *Møen* have skudt en tysk Jager i Sænk, en Meddelelse, der dog ikke er nøjagtigt bekræftet.

Færgeforbindelsen *Trelleborg—Sassnitz* blev afbrudt. Personbefordringen genoptoges dog snart af svenske, almindelige Passagerdampere. Ligeledes gik, dog med Afbrydelser, — efter nogle Dages Forløb — tyske Færger over, som oftest om Natten. Ogsaa Dagfarten kom senere atter i Gang fra tysk Side. Naar Færgerne gik over, da skete det som Regel under Eskorte af tyske Krigsskibe, men ogsaa her var de engelske Undervandsbaade virk-

somme. *Den 7. November* convoyerede den lette tyske Krydser *Undine* tilligemed 2 Jagere den tyske Dampfærge *Preussen*, da Krydseren blev angrebet af en engelsk Undervandsbaad, ført af Kaptajn *Cromie*. „Undine" sank efter at være blevet ramt af 2 Torpedoer. Næsten hele Besætningen blev reddet af de ledsagende 2 Jagere, kun 19 Mand omkom. I et Brev skriver Kaptajn Cromie — efter at have fortalt, at en spændende For-

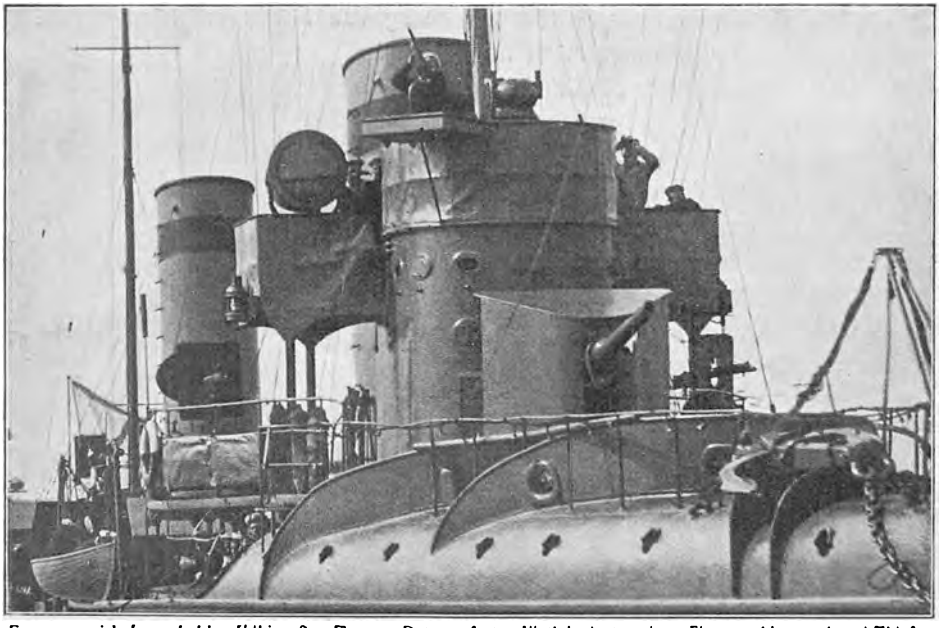

Fra en russisk Jager holdes Udkig efter Flyvere. Det er af stor Vigtighed at opdage Flyvemaskinerne i god Tid for at kunne naa at faa en effektiv Beskydning i Gang imod dem, inden de naar hen over Skibet, thi Flyvemaskinernes Fart er stor, ca. 150 km i 1 Time.

følgelse i et Farvand, hvor han vidste, at Dampfærger passerede, var blevet afbrudt, ved at en tysk Krydser og 2 Jagere kom til Syne —:

„Da jeg regnede ud, at de maatte komme tilbage igen, holdt jeg mig under Vandet, og jeg fik da ogsaa fat paa *Undine* om Eftermiddagen. Den første Torpedo standsede den og stak den i Brand, men den sank ikke hurtigt nok, hvorfor jeg, for at undgaa Jagerne, der var efter os, dykkede under Agterenden af „Undine" og gav den en Torpedo fra den anden Side. . . . Vi kom ind, bedækkede med Is."

De tyske Skibe, der observerede *Riga Bugten*, havde her en udsat Station, idet de stadig maatte være paa deres Post overfor Undervandsbaadenes Angreb. Udfor *Libava* blev *den 23. Oktober* den tyske Panserkrydser *Prinz Adalbert* angrebet og skudt i Sænk af en engelsk Undervandsbaad. Krydseren har sikkert været ledsaget af Torpedojagere, som skulde beskytte den, men ikke desto mindre lykkedes det Undervandsbaaden at komme i Angreb, og den afskød 2 Torpedoer mod „Prinz Adalbert", som blev ramt af dem begge, saa den sank i Løbet af saa kort

Tid, at kun en ringe Del af den henved 600 Mand store Besætning blev reddet. „Prinz Adalbert" var et Søsterskib til „Prinz Friedrich Karl", der sank den 12. December 1914 i Østersøen (se foran S. 273).

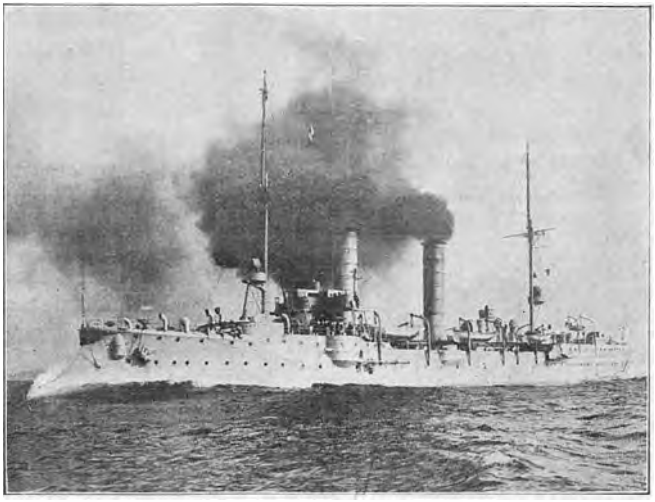

Tysk Krydser Undine blev skudt i Sænk den 7. November 1915. Den var 2700 Tons stor, Fart 21.5 Knob, Armering 10 10.5 cm Kanoner. Sat i Vandet 1902. Besætning 281 Mand.

Skønt Isforholdene i Østersøen uden Tvivl har lagt Undervandsbaadene betydelige Hindringer i Vejen og gjort Opholdet i dem lidet behageligt, fortsatte de dog deres Virksomhed, saa længe det paa nogen Maade var dem muligt at komme ud fra og ind til de Havne, hvor de skulde have deres Beholdning af Proviant, Brændsel, Torpedoer og Ammunition fornyede. Saa længe det lod sig gøre, blev de hjulpet ud og ind gennem Isen af Isbrydere. Der foreligger enkelte Beretninger om denne Tjeneste. Saaledes skal kortelig omtales en interessant, men overordentlig besværlig Tur, som den engelske *E. 9.* har haft:

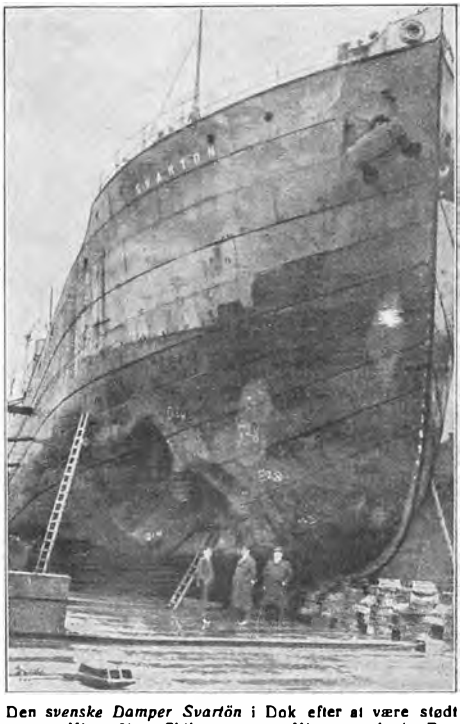

Den *svenske Damper Svartön* i Dok efter at være stødt paa en Mine. Naar Skibet rammer Minen med sin Forende, kan det undertiden lykkes at bjerge det i Havn, særligt, naar Ladningen er Træ.

Baaden gik ud gennem Isen efter Isbryderen, og da den naaede Iskanten, fortsatte den alene videre til en „bestemt Plads", hvor den verificerede og prøvede alle de mange Maskinerier, Pumper etc., af hvis nøjagtige Virkemaade en Undervandsbaads Liv er afhængigt; den „bestemte Plads" var i Nærheden af en af Jagere ofte benyttet Rute. „E. 9." saa da ogsaa 3, men de var for langt borte. Dog noget efter, da det korte Dagslys var ved at svinde, kom en fjerde Jager, og mod den manøvreredes der. „Det er meget vanskeligt at holde sig i passende Dybde paa

Grund af høj Dønning", siges der, og da Vanddybden ikke var særlig stor, var man udsat for at tage Bunden med et Dunk, der kunde blive for haardt. „E. 9." kom Jageren paa 600 m Afstand, afskød sin Torpedo, dykkede ned og talte Sekunderne: „I det rette Øjeblik, 45—50 Sek. efter Skuddet, høres det dumpe Brag af Torpedoens Explosion." 4 Minutter efter tages der et „Kig", — Jageren var borte. Saa lagde „E. 9." sig ned paa Bunden i længere Tid for at undgaa tililende Fjenders Efterstræbelser. Da den gik op for at vende hjem, var det blevet nordlig Storm. Sprøjtet fra Søen frøs strax til Is, saa det var meget vanskeligt at holde Kommandotaarnets Luge fri for Is; en Mand maatte stadig være i Gang med dette Arbejde. Broen blev efterhaanden dækket med 6 Tommer Is. Maskintelegrafen frøs fast. Tilsidst maatte der dykkes ned for at befri Baaden for Isen. Endelig fandt denne sin Isbryder og kom vel i Havn.

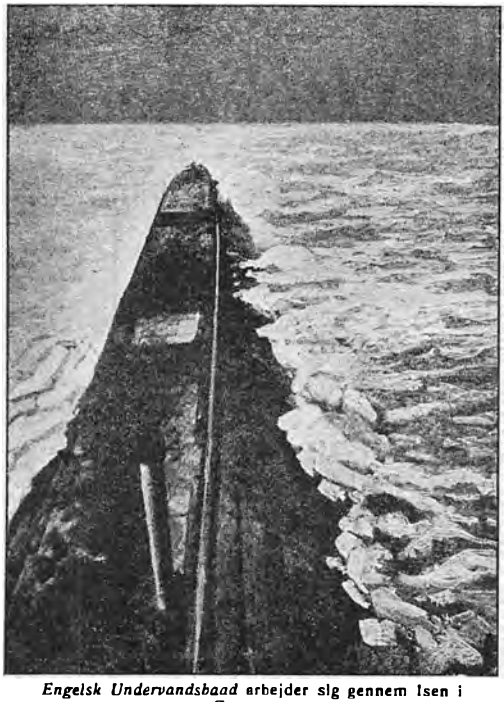

Engelsk Undervandsbaad arbejder sig gennem Isen i Østersøen.

Den 17. December 1915 blev den tyske beskyttede Krydser *Bremen* og *én* af de ledsagende *Torpedojagere* skudt i Sænk i den østlige Del af Østersøen af en Undervandsbaad. Størstedelen af Besætningen blev reddet.

Naar det i denne Periode mest er tyske Skibe, der er blevet ødelagt eller sænkede, er Grunden den, at de russiske større Krigsskibe som Regel holdt sig indenskærs ved Aalands Øerne, den Finske Bugt og i Riga Bugten. Kun nu og da gjorde de kortere Fremstød, naar de gennem Flyvere eller ad anden Vej havde faaet Underretning om, at der i Nærheden af de nævnte beskyttede Opholdssteder var observeret svagere tyske Styrker.

Den 22. Oktober rettede nogle af de russiske Skibe i Riga Bugten et Angreb paa Kysten omkring *Domesnæs*. Efter et stærkt Bombardement blev der sat Landgangskorps i Land, som drev de tyske Tropper tilbage og tog nogle Fanger. Da der kom tyske Forstærkninger til, indskibede Russerne sig igen efter kun at have lidt et ringe Tab af Mandskab. Midt i November blev ovennævnte Kyststrækning atter bombarderet.

Den 5. November blev i Mundingen af den Finske Bugt *Førerbaaden* for en russisk Minesøgerflotille skudt i Sænk af en tysk Undervandsbaad.

Omtrent 14 Dage senere overraskede *russiske Jagere* i Nærheden af

Vindava en *tysk Patrouilledamper* og skød den i Sænk. 20 Mand af Besætningen toges til Fange.

Bevogtningen af og Arbejdet paa de mange Minespærringer har sikkert krævet adskillige Ofre, men Antallet af disse er ikke kendt. Ligeledes skete der af og til Ulykker ved Konvoyering, samt ved at saa mange, saavel Krigs- som Handelsskibe, sejlede om Natten uden Lanterner. Det siger sig selv, at i mørke Nætter kan Kollisioner ikke altid undgaas, selv om man holder nok saa godt Udkig, thi den Afstand, paa hvilken man en

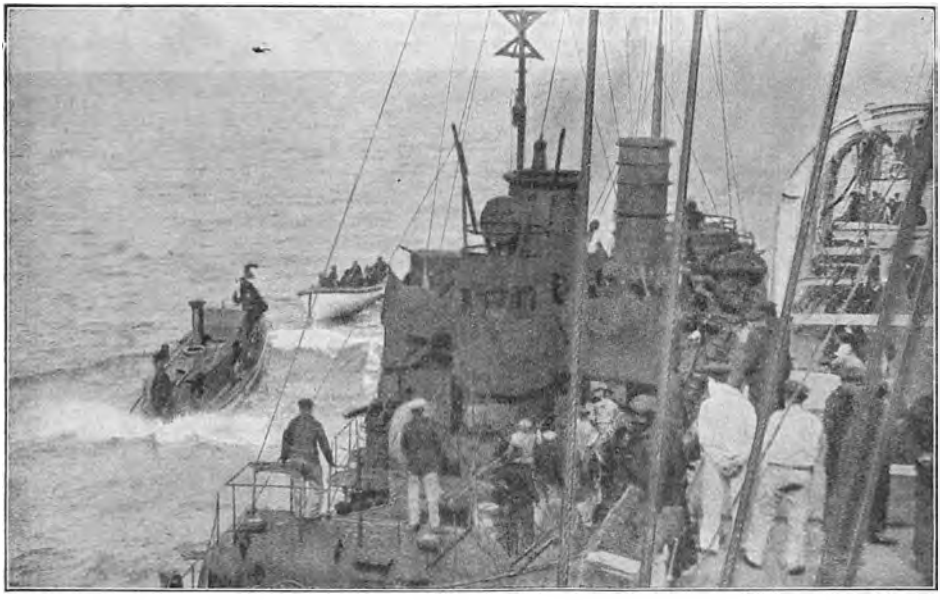

Tyske Torpedobaade, fortøjede langs Siden af en Krydser. Dette kan i aaben Sø kun lade sig gøre under gunstige Vejrforhold.

Vinternat opdager et andet Skib, der gaar med alle Lys slukkede eller blændede for ikke at blive set, indskrænker sig ofte til 100—200 m. Er det Dis, Taage, Regn- eller Snetykning, da stiller Forholdene sig endnu ugunstigere. Det skal ogsaa nævnes, at Vanddybden i Østersøen mange Steder ikke er særlig stor, saaledes at et sunket Skib kan blive til en „Grund", thi medens det i Fredstid strax bekendtgøres, naar og hvor et Skib er sunket, og Stedet saa hurtigt som muligt bliver afmærket med Vagere og muligvis Lystønder, hvorhos Vraget snarest fjernes — enten bjerges eller bortsprænges —, saa holdes Stedet, hvor et Skib under Krigen sænkes af de Krigsførende, hemmeligt, og det bliver særdeles farligt for Sejladsen, naar der ikke er Vand nok over det. Detailler om, hvormange Skibe der er sunkne af ovennævnte Aarsager, samt naar og hvor, kommer som oftest ikke frem for Offentligheden; enkelte Tilfælde kan dog nævnes:

Den 15. Oktober kolliderede om Natten den *tyske Færge* paa Vej fra

Trelleborg til Sassnitz med *en tysk Jager;* denne sank og kun 5 af den 45 Mand store Besætning blev reddet.

I *Midten af December* sprang et tysk Fartøj *Bunz*, der arbejdede paa den tyske Spærring i den sydlige Udgang af *Store Bælt*, i Luften; største Delen af Besætningen menes at være omkommet; enkelte Lig blev opfiskede af de danske Vagtskibe i Store Bælt.

Den 21. December sank den tyske Damper *Ludwig* 6 Sømil udfor *Karlskrona*. Dykkere, der undersøgte det sunkne Skibsskrog, meddelte, at den øjensynligt var sunket efter at være løbet paa *en sunken Undervandsbaad*.

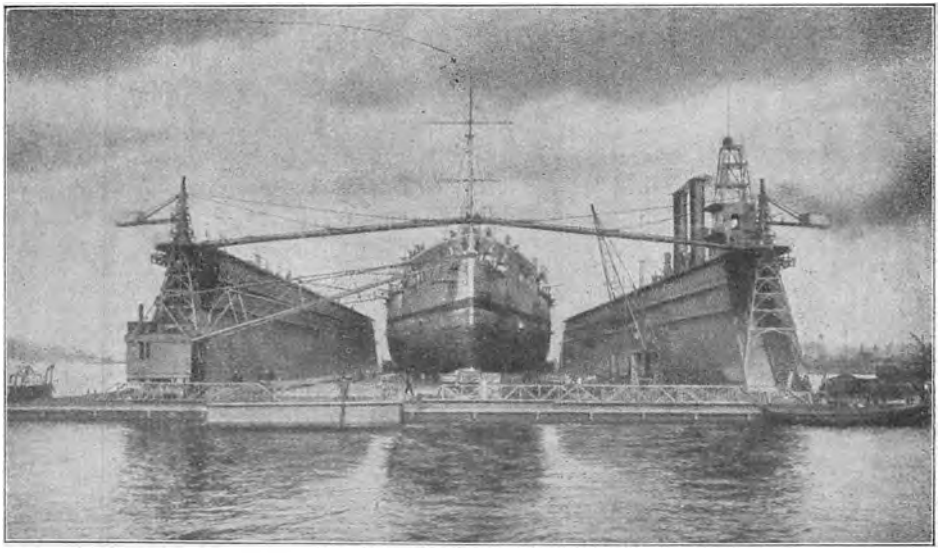

Tysk Panserskib, som staar i Flydedok. — Man pumper Vand ind i Dokken, der derved synker saa langt ned, at Skibet kan sejle ind over dens Bund; Skibet fortøjes, og der „klodses op" under det, saa det staar sikkert og fast. Vandet pumpes ud, Dokken hæver sig, medtagende Skibet, der nu kan efterses og repareres.

En saadan Undervandsbaad blev fundet paa Havbunden, gennemhullet af Skud og derfor umulig at hæve. Hvorledes og hvornaar Undervandsbaaden er sunket, vides ikke; der udtales Formodninger om, at det var en *tysk* Baad.

Isforholdene i Østersøen tvang de engelske og russiske Undervandsbaade til at blive i Havn, saaledes at der i Vintermaanederne ikke af disse blev lagt den tyske Malmtrafik Hindringer i Vejen; men da Isen paa denne Aarstid lukker for al Trafik i den Botniske Bugt, gik Farten for største Delen i Staa af sig selv.

En meget vigtig Udførselshavn for svensk Malm fra de mægtige Gruber i det nordlige Sverrig er *den norske Havn Narvik*, som ligger indenfor *Lofoten*. Golfstrømmens varme Vand holder Havnen isfri hele Aaret, og herfra gik en Del Dampere paa norsk Territorium og indenskærs Syd paa til Tyskland, hovedsagelig rundt *Lindenæs* og ned gennem *Kattegat*. *Den*

19. Marts 1916 opbragte en engelsk Undervandsbaad i Kattegat den norske, med Malm lastede Damper *Kong Inge* og satte Prisemandskab ombord i den, og efter at Damperen havde fyldt Kul i Frederikshavn, førtes den til Leith i Skotland. Dette er en af de faa Gange, man hint Aar hørte om engelske Krigsskibes Virksomhed i Kattegat.

Selv om den russiske Flaades større Skibe sjældent optraadte — og i Vintermaanederne ej heller paa Grund af Isen kunde optræde — ude i

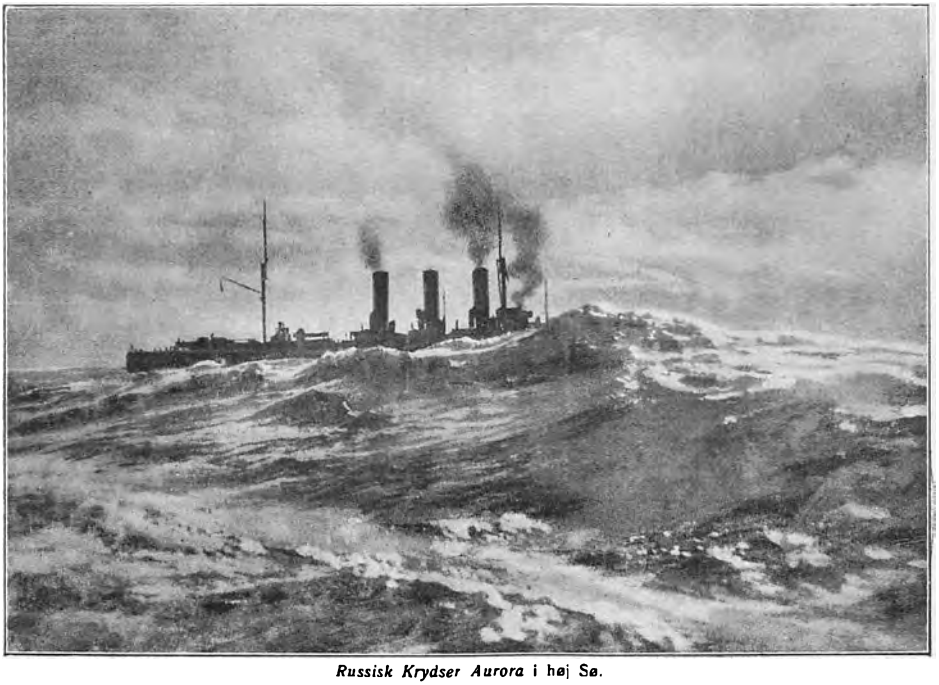

Russisk Krydser Aurora i høj Sø.

Østersøen, saa opfyldte Flaaden dog en af sine Hovedopgaver i det den var *Herre over Riga Bugten*, holdt den tyske Flaade ude herfra og i høj Grad vanskeliggjorde sammes Ophold i Nærheden af Bugten, saaledes at den tyske Hærs Fremrykning mod Riga hæmmedes, medens samtidig denne By beskyttedes og den russiske Hærs højre Fløj havde en kraftig Støtte. I Løbet af Vinteren 1915—16 blev de 4 russiske Dreadnoughter af *Gangut* Klassen færdige (se foran S. 57), ligesom flere Undervandsbaade indlemmedes i Flaaden. Den tyske Flaade blev herved nødt til at have flere større Skibe i Østersøen.

Da Isen brød op i Østersøen hen paa *Foraaret 1916*, udfoldedes der atter Aktivitet i dette Farvand saavel paa Vandet som i Luften. Tyske Flyvere angreb i *April* og *Maj Maaned* adskillige Gange de militære Etablissementer ved *Moon Sund* og *Pernov*, ligesom Flyverstationen *Papenholm* blev bombarderet fra Luften. De russiske Krigsskibe i Riga Bugten, bl. a.

Czar *Nikolaj II* og den daværende russiske Marineminister *Ivan Grigorovitsch* (se Portræt VII, S. 53).

Slawa, angrebes ligeledes. Russiske Flyvere overfaldt til Gengæld Tyskerne ved Vindava.

De engelske og russiske Undervandsbaade genoptog nu deres Angreb paa de tyske Skibe, og fra første Halvdel af *Maj* hørte man atter særdeles jævnligt om disse Sammenstød. Saaledes blev *den 16. Maj* Damperne *Hera*, *Kollga* og *Bianca* ødelagte udfor *Stockholm Skærgaard*. Den *22. Maj* blev atter 3 tyske Dampere sænkede.

I det ellers for Krigsbegivenheder rolige Kattegat blev *den 17. Maj* den lille tyske Damper *Trave*, der var paa Vej fra Lübeck til Norge med Kul, skudt ned af en engelsk Undervandsbaad *nord for Kullen*, efter at dens Besætning havde faaet Tid til at gaa i Baadene, saaledes som det ogsaa ellers var Tilfældet, naar engelske Undervandsbaade sænkede Handelsskibe.

De tyske Handelsskibe blev i Østersøen paa Grund af de stadige Angreb fra fjendtlig Side som Regel konvoyerede.

Den 13. Juni 1916 angreb 6 russiske Jagere sydøst for *Landsort* en Konvoy paa 13 Dampere, som var beskyttet af en Hjælpekrydser *Hermann* og nogle Torpedobaade og armerede Trawlere. 2 af Torpedobaadene blev skudt i Sænk, og ligeledes blev „Hermann" skudt i Brand, og da den ikke kunde undkomme, sænket af sin egen Besætning, af hvilke omtrent en Trediedel blev bjerget af Russerne og taget til Fange. Damperne flygtede ind mod den svenske Kyst, forfulgt af Russerne, der dog afbrød Forfølgelsen, da Skibene naaede svensk Territorialgrænse, hvor omtrent samtidigt svenske Torpedobaade kom til Stede. Efter russisk Opgivelse skal 4 eller 5 af Damperne være blevet ødelagt eller sunkne.

Det skal bemærkes, at, naar *Handelsskibe bliver konvoyerede* af en krigsførende Magts Krigsskibe, da er de, ifølge *de internationale Konventioner*, udsatte for Angreb, uden at Hensyn tages til Besætningernes Skæbne; *de bliver altsaa betragtede som hørende til de krigsførende Magters Krigsflaade.*

Til Slut skal anføres, at Russerne allerede paa et ret tidligt Tidspunkt af Krigen anlagde *Befæstninger paa Aalandsøerne* for der at faa en beskyttet Basis for Flaaden. Denne Befæstelse er i Strid med *Deklarationen af 16. April 1856 mellem Rusland og Frankrig-England, hvori erklæres, at Aalandsøerne ikke vil blive befæstede, og at der dèr ikke vil blive opretholdt eller skabt noget militært eller Flaadeetablissement.*

I *Sverige* vakte de af Rusland paa disse Øer trufne militære Foranstaltninger en vis Uro, hvilken naturligt ikke blev mindre ved de hyppige Angreb paa Handelen med Tyskland — Angreb, som i første Række gik ud over Malmexporten.

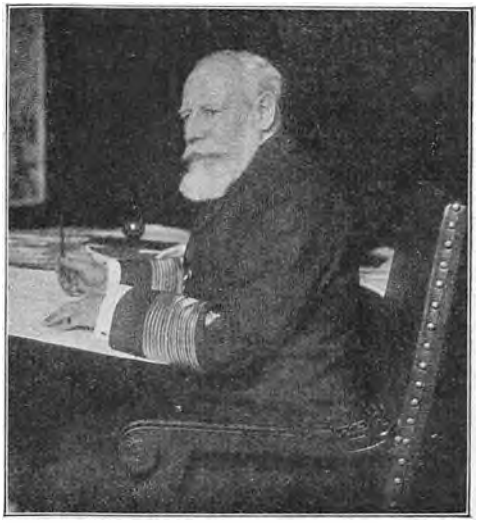

Admiral v. Holtzendorff, Chef for den tyske Admiralstab. Født 9. Januar 1853. Premierlieutenant 1877. Kaptain 1891. Kommandør 1897. Kontreadmiral 1904. Viceadmiral 1909. Han har flere Gange været paa Stationen ved Kiautschou i Østasien; var 1905 anden Admiral i 2. Esk. af den aktive Slagflaade, i 1906 Chef for 1. Esk. af Hochseeflotte og efterfulgte 1909 Prinz Heinrich som Chef for Hochseeflotte. Admiral v. H. har udfoldet stor Virksomhed for Forøgelsen af den tyske Flaade.

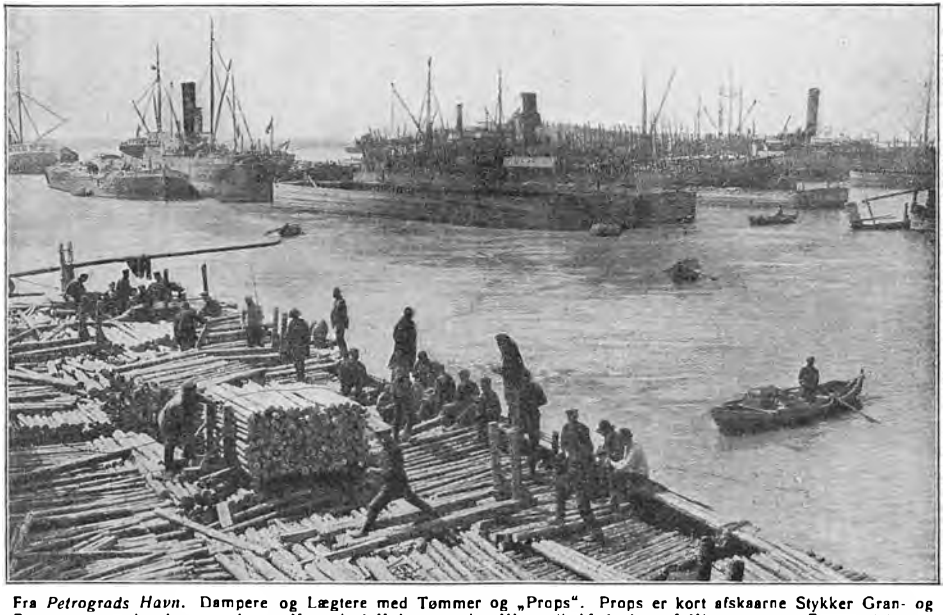

Fra *Petrograds Havn*. Dampere og Lægtere med Tømmer og „Props". Props er kort afskaarne Stykker Gran- og Fyrretømmer, der benyttes i stor Mængde i Kul- og andre Miner til Afstivning af Minegangene. Fra russiske og finske Havne udskibedes før Krigen store Mængder heraf til mange forskellige Steder Jorden over, ikke mindst England og dets Kolonier.

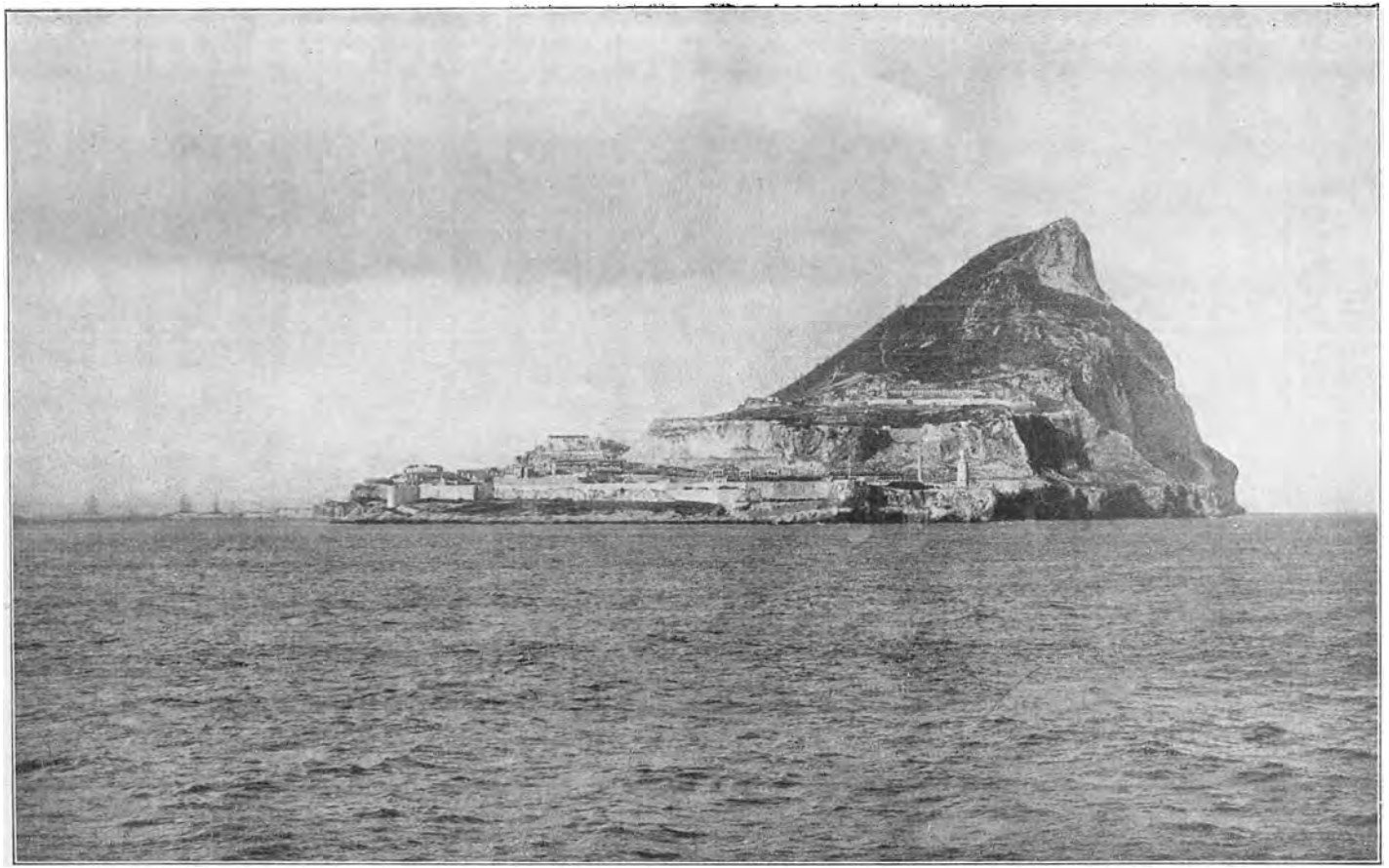

Gibraltar, der ligger ved Strædet af samme Navn, tilhører England og er en stærk Fæstning og Flaadestation. Den imponerende Klippe er ved en lav, smal Landtange forbundet med Spanien. England erobrede G. under den spanske Arvefølgekrig 1704. Forgæves har Spanierne, bl. a. 1779—81 forsøgt at tilbageerobre det. Udfor G. er Strædet 23 km. bredt. Det beherskes saaledes af Fæstningens mange og svære Kanoner. Paa Klippens sydligste Punkt, tillige Europas sydligste Punkt, staar et Fyrtaarn, „Europa Point".

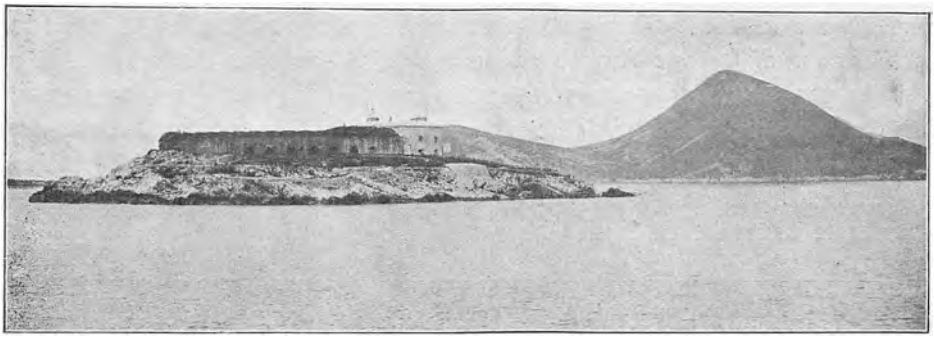

Fortet *Punta d'Ostra* ved Indsejlingen til Bugten ved Cattaro.

VI.

Søkrigen i Middelhavet, Adriater-Havet samt Farvandene om Arabien.

Italiens Indgriben i Krigen.

EFTER at de tyske Krydsere *Goeben* og *Breslau* var undslupne de engelske Krydsere og havde søgt Tilflugt i *Konstantinopel,* og efter at de fransk-engelske Flaader havde spærret *Adriater-Havet,* var *Middelhavet* i Krigens første Maaneder renset for Centralmagternes Krigsskibe. Transporterne fra *Algier* til Frankrig gik deres Gang og ligeledes kunde den store Trafik gennem Middelhavet til og fra *Suez-Kanalen* gaa uforstyrret under Flaadernes Beskyttelse. I Løbet af de første Maaneder af Krigen landsattes i *Marseille* ca. 50,000 indiske Tropper. Afstanden fra *Port Said* til Marseille er ca. 1500 Sømil, fra Marseille til Algier ca. 400 Sømil.

I *Adriater-Havet* var det den fransk-engelske Flaades Opgave at holde den østrigske Flaade indespærret — om muligt tvinge den til Kamp. For at søge at faa en Basis saa langt fremme som muligt, blev *Cattaro* gentagne Gange bombarderet, og Artilleri og Tropper sattes i Land for at nedkæmpe de længere fra Kysten liggende Forter, hvilket dog ikke lykkedes.

Franske og engelske Torpedobaade og andre mindre Fartøjer var beskæftigede med at uskadeliggøre og opfiske de i rigt Maal udlagte Miner; alene ved Cattaro opfiskedes mere end 1000 Miner i Krigens første Maaneder. Herunder var man stadig udsat for Angreb fra østrigske Torpedo- og Undervandsbaade, der i *den Dalmatiske Skærgaard* havde mange Tilflugtssteder og Efterretningsstationer. Disse var gentagne Gange Maalet for de allierede Flaaders Fremstød op i Adriater-Havet. *Pelagosa* og *Lissa* Fyrtaarne og Radiostationer blev ødelagte, Telegrafkabler blev overskaarne. Under disse Operationer blev Angreb af østrigske Torpedo og Under-

vandsbaade med Held undgaaede. Franske Undervandsbaade gik helt op til *Pola* for at forsøge Angreb paa østrigske Skibe dér. Under et dristigt Forsøg paa at trænge gennem Spærringerne ind i *Polas Havn* og angribe de der opankrede Skibe, blev den franske Undervandsbaad *Curie* (se foran S. 70) erobret af Østrigerne *den 28. December 1914.* Den blev indlemmet i den østrigske Flaade under Navnet „*Zenta*", til Minde om det første østrigske Skib, der blev ødelagt i Krigen.

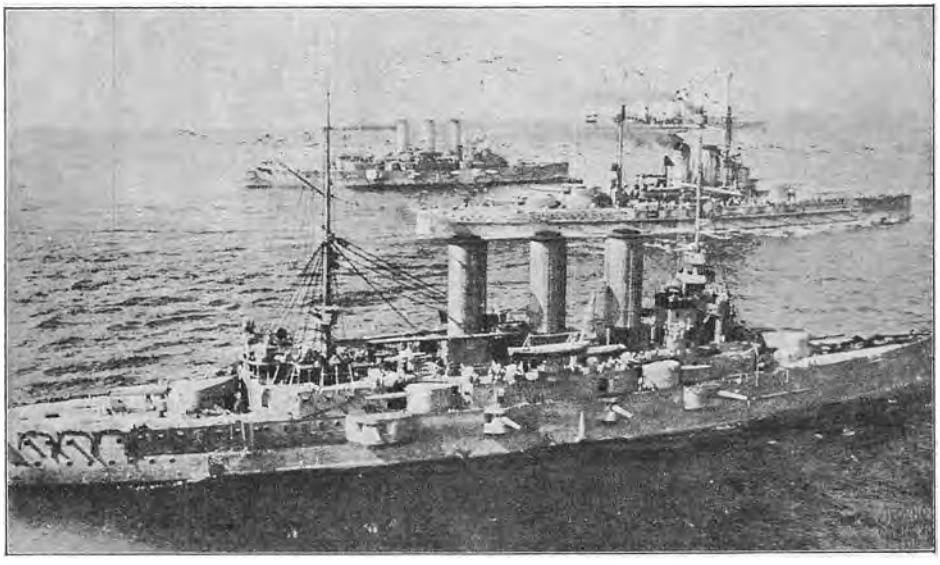

Østrigske Panserskibe af ældre Type, i Forgrunden „Erzherzog Karl". der er 10600 Tons stor, sat i Vandet 1903, Armering 4 Stkr. 24 cm, 12 Stkr. 19 cm, 12 Stkr. 7 cm og 8 Stkr. 4,7 cm Kanoner. Fart 20,5 Knob. Største Pansertykkelse 240 mm. Besætning 700 Mand.

En Episode, der ogsaa skal nævnes, skønt den ikke er nogen direkte Begivenhed mellem de Krigsførende, er, at Italienerne *den 24. December 1914* besatte Byen *Avlona* i Albanien for at opretholde Albaniens Uafhængighed og Integritet. For at beskytte den italienske Koloni i Avlona beskød de to ældre italienske Skibe *Mesurato* og *Sardegna* Avlonas Fæstningsværker og bragte dem til Taushed, — til Dels paa Opfordring af *Essad Pascha.* Den italienske, franske og serbiske Legation søgte Beskyttelse ombord paa de italienske Skibe.

I Begyndelsen af Januar 1915 lykkedes det *den østrigske Undervandsbaad U. 15* at ramme det franske Dreadnought-Panserskib *Jean Bart* med en Torpedo, som imidlertid ramte saa forligt, at Skibet ikke sank, men blev bragt i Havn og repareret.

En fransk Officer skriver i et Brev om Angrebet paa „Jean Bart":

„Vi slap uden Tvivl heldigt fra det. Vi sejlede som sædvanlig med skarpt Udkig overalt, men uden Ængstelse — man bliver Filosof efter at have været 5 Maaneder i et Panserskib, — da der pludselig hørtes Braget fra en vældig Ex-

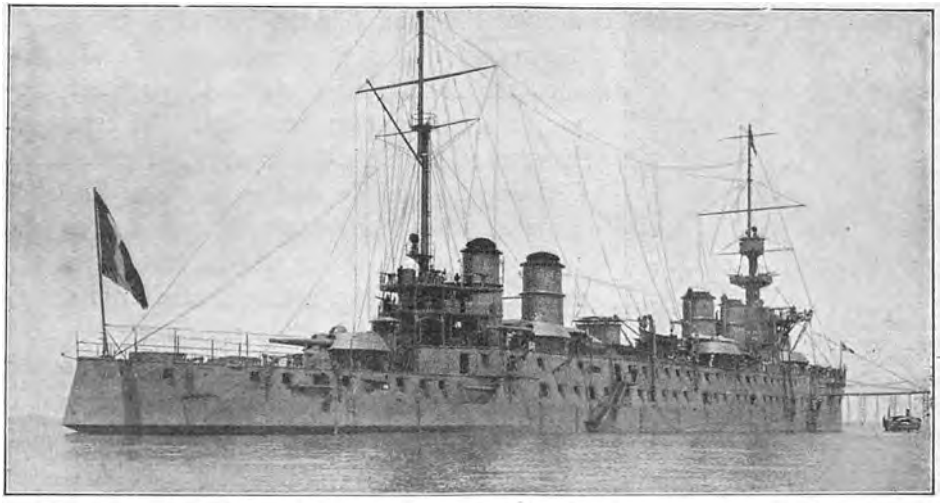

Fransk Panserkrydser *Léon Gambetta* blev skudt i Sænk af en østrigsk Undervandsbaad den 27. April 1915. L. G. var 12600 Tons stor, sat i Vandet 1901. Armering 4 Stkr. 19,4 cm, 16 Stkr. 16,4 cm og 24 Stkr. 4,7 cm Kanoner. Fart 23 Knob. Største Pansertykkelse 170 cm. Besætning 725 Mand.

plosion, der rystede hele Skibet. Jeg var selv paa Kommandobroen. En enorm Vandmasse kastedes i Vejret forude, højere end Broen, og styrtede ned over os: Hvilket Styrtebad! Vi var blevet torpederede af en Undervandsbaad. Granatstumper, der var hvirvlede op sammen med Vandet, faldt ned for mine Fødder, og i samme Øjeblik saa jeg Kølvandet fra endnu en Torpedo, der heldigvis var afskudt med galt Sigte, saa den gik omtrent 100 m agten om os".

Officeren fortæller, at skønt der strømmede Hundreder af Tons Vand ind i Skibet, var der ingen Panik, og Arbejdet paa at begrænse Indstrømningen af Vandet udførtes med Ro af Besætningen, medens Skibet sejlede i Havn.

Et Angreb, der gav Resultat, havde den østrigske Undervandsbaad *U. 5* Natten mellem *den 26. og 27. April 1915* i *Otranto Strædet* paa den franske Panserkrydser *Léon Gambetta.* Denne gik for langsom Fart Syd over paa Vej til

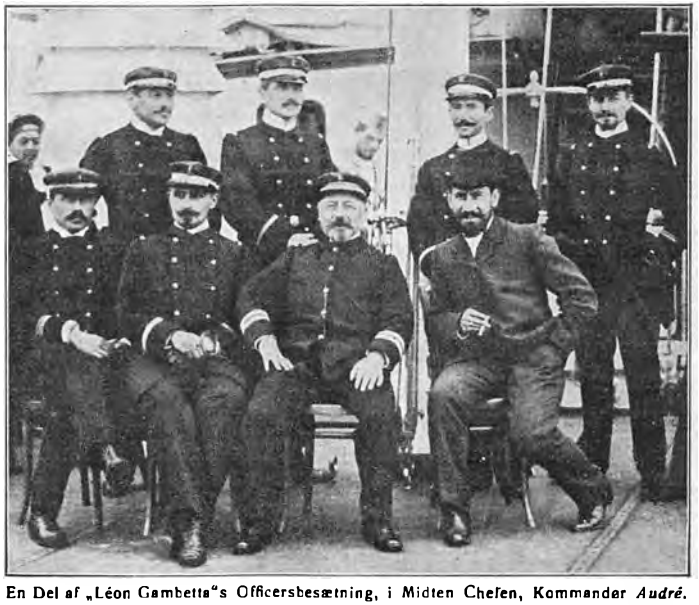

En Del af „Léon Gambetta"s Officersbesætning, i Midten Chefen, Kommandør *Audré.*

Kaptainløjtnant *Hersing*, der som Chef for den tyske Undervandsbaad, *U 51*, førte denne fra en tysk Havn, sandsynligvis Kiel, udenom England gennem Gibraltarstrædet til Dardanellerne, hvor dens Tilsynekomst vakte stor Opsigt og bragte Forstyrrelse i de engelsk-franske Angreb paa Strædets Fæstningsværker.

Malta. Kl. 1 om Natten blev den ramt af 2 Torpedoer, hvoraf den ene traf i Maskinrummet, saa Dynamoerne standsede og Radiotelegrafen dermed blev sat ud af Virksomhed. Krydseren sank i Løbet af 10 Minutter. Af den 725 Mand store Besætning blev kun 136 reddede af tililende italienske Torpedobaade, der, uden Hensyn til Faren for at blive taget for franske, kom til Hjælp. Eskadrechefen, Kontreadmiral *Sénès*, gik ned med Skibet.

I dette Tilfælde, som en Gang før under Krigen — nemlig da det engelske Panserskib „Formidable" blev skudt ned i Kanalen — har Undervandsbaaden angrebet i uddykket Stilling, altsaa paa samme Maade som en Torpedobaad eller Jager. Man kan fra Undervandsbaade næsten intet se gennem Periskopet om Natten i neddykket Tilstand. Det er om Natten meget vanskeligt at se en uddykket Undervandsbaad, da den ligger meget lavt paa Vandet, og der fra den ikke kommer nogen Røg; benytter Undervandsbaaden Elektromotoren som Fremdrivningsmiddel i Stedet for Dieselmotoren, kan man heller ikke høre den.

Ved Krigens Begyndelse havde *Østrig* 6 Undervandsbaade færdige og 6 under Bygning. De 6 første har næppe haft tilstrækkelig store Beholdninger til at kunne gaa ret langt udenfor Adriater-Havet, hvorfor ogsaa Trafikken i Middelhavet gik uden Afbræk. Heri indtræder der imidlertid en Forandring, da, i Slutningen af Maj 1915, Undervandsbaade viser sig ved *Dardanellerne*. Der var strax forskellige Gisninger i Omløb om, hvad dette var for Baade. Nogle mente, at det var de nye østrigske Baade, der nu var færdige og saa store, at de kunde naa til Dardanellerne fra Adriater-Havet, Andre gættede paa, at det var Baade, der var byggede i Tyskland og i adskilt Stand pr. Jernbane sendt til *Pola* eller *Konstantinopel*, for der at blive samlede og udrustede; atter Andre mente, at det var tyske Baade, der havde gjort Turen fra *Kiel* udenom England gennem *Gibraltar Strædet* til Dardanellerne. Det sidste har sikkert været Tilfældet for de første ved Dardanellerne og i Middelhavet udenfor Adriater-Havet optrædende Undervandsbaades Vedkommende. Naar man véd, at Afstanden, det her drejer sig om, er 3500 Sømil, vil det forstaas, at det maa have været Baade med et ret stort Deplacement, thi en saadan Rejse kræver en stor Aktionsradius*).

*) Ved et Skibs *Aktionsradius* forstaar man den Distance, det kan udsejle uden at forny sine Forsyninger, hverken af Proviant eller Brændselsmaterialier, Smørelse m. m.

Den 25. Maj 1915 skød den tyske Undervandsbaad *U 51* ved Dardanellerne det engelske Panserskib *Triumph* i Sænk, som tidligere meddelt.

Faa Dage i Forvejen var imidlertid *Søkrigen i Middelhavet indtraadt i en ny Fase,* idet *Italien den 23. Maj erklærede Østrig-Ungarn Krig,* hvorefter samme Dag Tyskland erklærede Italien Krig.

Vestmagternes Flaade fik nu en betydelig Tilvæxt, ligesom Kampen i og ved Adriater-Havet lettedes for Frankrig og England, derved, at Kulfyldning, Proviantering og andre Forsyninger samt Reparationers Udførelse m. m. nu kunde faas og foretages i de italienske Havne og ved Italiens Kyster, eller, med andre Ord, de paa Søen altid saarbare Forbindelseslinjer blev i høj Grad forkortede, idet de fransk-engelske Flaaders Operationsbasis kunde rykkes frem til italienske Havne.

Officersbesætningen paa U 51 (× Kptlnt. *Hersing*). Det har været Tvivl underkastet, hvorvidt U 51 har faaet Forsyninger fra i Forvejen til bestemte Pladser udsendte Skibe, men Sandsynligheden taler for, at Baaden har haft tilstrækkelig Aktionsradius til at kunne gøre den lange Rejse paa egen Haand.

Afstanden fra Otranto til Malta er ca. 320 Sømil, fra Otranto til Bizerta ca. 525 Sømil, fra Otranto til Pola ca. 370 Sømil.

Den italienske Flaade.

Ved Krigens Udbrud bestod den italienske Flaade af følgende Antal Skibe under 20 Aar gamle:

6 Panserskibe af Dreadnought-Typen,
4 Panserskibe af Pre-Dreadnought-Typen,
4 ældre Panserskibe,
8 Panserkrydsere,
7 beskyttede Krydsere,
33 Torpedobaadsjagere,
69 større Torpedobaade,
20 Undervandsbaade.

Hertil kom en Del Specialskibe og Hjælpeskibe, samt en Del ældre Materiel af forskellig Slags.

Desuden var der under Bygning:

4 Dreadnoughter,
16 Torpedobaadsjagere,
9 Undervandsbaade.

Indsejlingen til Krigshavnen paa *den engelske Ø Malta*. Fra 1530 havde Malta tilhørt Malteserridderne. I 1798, paa sit Togt til Ægypten, erobrede Bonaparte Øen, men allerede 1800 indtog Englænderne den. Ved Freden i Amiens 1802 blev det bestemt, at M. skulde tilbagegives Malteserridderne, men dette skete dog ikke og ved Freden i Paris 1814 kom Englænderne i retmæssig Besiddelse af Øen, der nu er en stærk Flaadebasis.

Sammenholdes ovenstaaende Tabel med den foran Side 12 opførte, vil det ses, at Italiens Indtræden i Krigen bringer de fransk-engelske Flaader i Middelhavet *en betydelig Forøgelse*, ikke mindst af *Torpedofartøjer*.

De italienske *Krigshavne* er følgende:

Spezia, hvor der findes Beddinger og Dokker store nok til at kunne tage de største Krigsskibe,
Neapel, hvor der findes en mindre Dok,
Castellamare,
Taranto, der har en Dok, som kan tage de største Krigsskibe,
Venedig, hvor der ligeledes findes store Dokker,
Maddalena, paa Nordenden af Sardinien; den er dog kun beregnet paa at være Støttepunkt for Torpedofartøjer.

Endvidere har der i de seneste Aar været arbejdet paa i *Otranto* at skabe en Basis for Flaaden, Arbejder, der sandsynligvis for en stor Del er færdige.

Forsyningsstationer for Torpedofartøjer findes i *Genua*, *Gaëta*, *Messina*, *Brindisi* og *Ancona*.

Dygtige Konstruktører — bl. a. *Cuniberti* og *Orlando* — har forstaaet at forene i Skibe af relativ moderat Størrelse en kraftig Armering og god Panserbeskyttelse med stor Fart.

Øverstkommanderende over den italienske Flaade ved Krigens Udbrud var *Hertugen af Abruzzerne* — kendt bl. a. fra sin Nordpolsexpedition. (Portræt V, 162).

Ved Italiens Indtræden i Krigen udsendte *den franske Øverstkommanderende over Flaaderne i Middelhavet* en Dagsbefaling, hvori det bl. a. hedder:

„I det Øjeblik, hvor Italiens Intervention og de med dette Land trufne Aftaler letter hans Flaade dens Arbejde som den umiddelbare Vogter af Adriaterhavet, vil han udtale sin varme Tak til sine Underordnede for den utrættelige Iver, Energi og Selvfornægtelse, som enhver af dem havde udvist, og derved hjulpet ham i de i høj Grad anstrengende og lidet taknemmelige Arbejder, som Flaadestyrken havde haft at udføre. — — —"

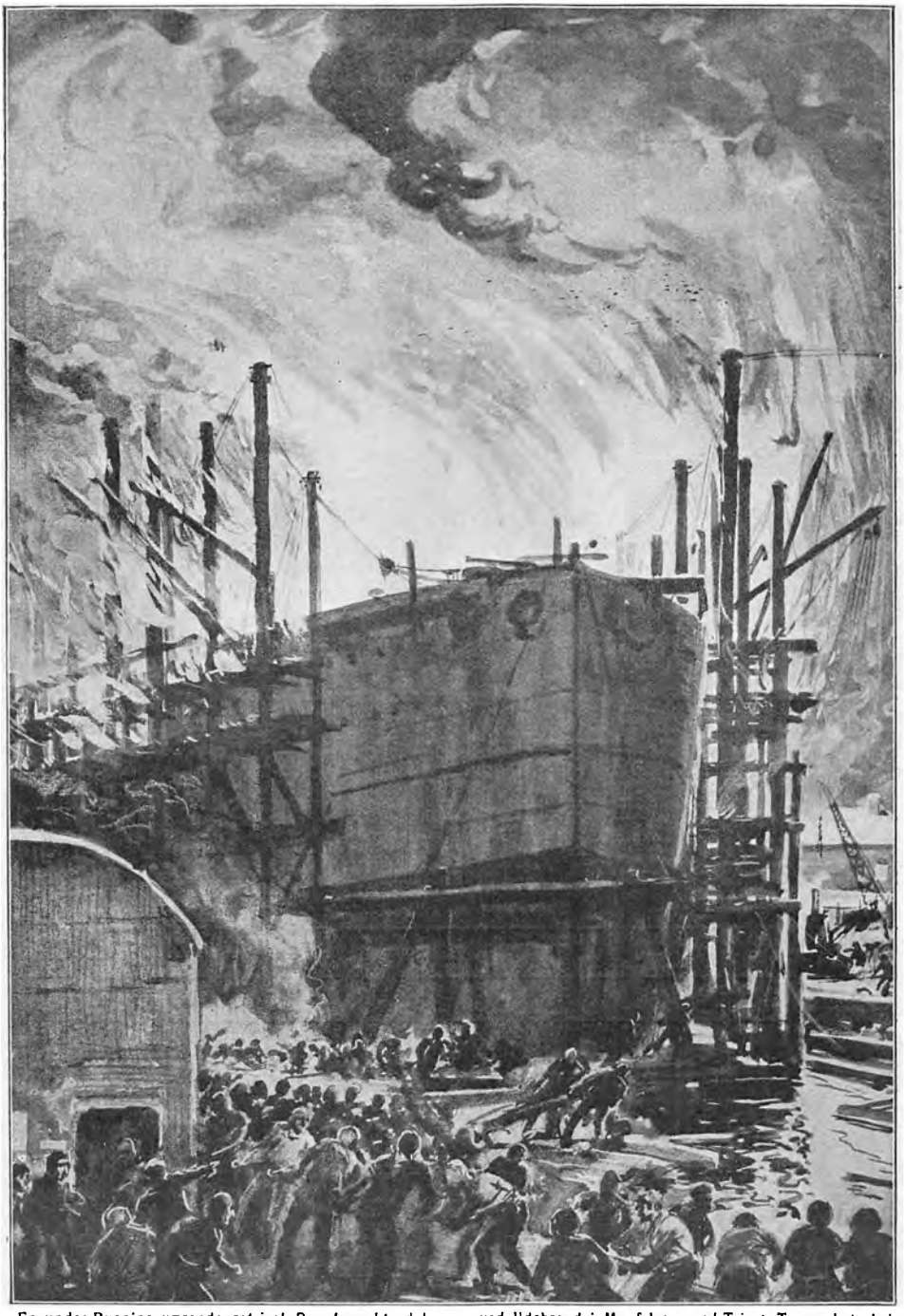

En under Bygning værende *østrigsk Dreadnought* ødelægges ved Ildebrand i Monfalcone ved Triest. Træværket skal være blevet overhældt med Petroleum og antændt. Samtidig skal 6 Destroyere have lidt samme Skæbne.

Italienske Panserskibe

Navn	Sat i Vandet	Størrelse tons	Armering	Torpedo-apparat	Hastig-hed	Besæt-ning
Andrea-Doria Caio-Duilio	1913	22900	13 Stk. 30.5 cm 16 - 15 - 18 - 7.6 -	3	22	995
Giulio Cesare Leonardo da-Vinci Conte di Cavour	1911	22400	13 - 30.5 - 18 - 12 - 20 - 7.6 -	3	22	995
Dante-Alighieri	1910	21000	12 - 30.5 - 20 - 12 - 16 - 7.6 -	4	24.0	980
Roma	1907	12800	2 - 30.5 - 12 - 20.3 - 24 - 7.6 -	2	22	765
Napoli	1905					
Vittorio Emanuele	1904					
Regina Elena	1904					
Regina Margherita	1901	13400	4 - 30.5 - 4 - 20.3 - 12 - 15 - 20 - 7.6 -	4	20.5	820
Amiraglio di St. Bon Emanuele Filiberto	1897	9800	4 - 25.4 - 8 - 15 - 8 - 12 - 8 - 5.7 -	4	18	565

Denne Udtalelse kaster et Strejflys over den i høj Grad anspændte Tjeneste, der kræves af Alle i en Flaade, der ligger paa Blokade overfor en, om end svagere, saa dog maalbevidst og handledygtig Fjende.

Mod den nye Fjende greb Østrigerne den *24. Maj 1915* Offensiven og beskød italienske Byer paa Adriater-Havs Kysten, samt Jernbanelinjen,

Italienske Torpedojagere

Antal	Aargang	Tons	Fart	Torpedoud-skydningsrør	Artillerl-Armering
3	1915	1500	35	4	3 Stk. 12 cm, 6 Stk. 7.6 cm
3	1914	1000	32	4	3 Stk. 12 cm, 6 Stk. 7.6 cm
10	1914—15	700	30	2	1 Stk. 12 cm, 4 Stk. 7.6 cm
10	1912—13	680	33	2	1 Stk. 12 cm, 4 Stk. 7.6 cm
1	1912	400	29	3	4 Stk. 7.6 cm
10	1906—10	400	29	3	4 Stk. 7.6 cm
6	1902—04	330	30	4	5 Stk. 5.7 cm
5	1899—1901	320	30	2	1 Stk. 7.6 cm, 5 Stk. 5.7 cm
1	1899	300	28	2	5 Stk. 5.7 cm

NB. De 16 førstnævnte var under Bygning, da Krigen brød ud.

der paa mange Steder løber tæt ved Kysten. Østrigske Luftskibe og Hydroaeroplaner nedkastede Bomber forskellige Steder.

Mod *Venedig* blev der kastet Bomber fra Hydroaeroplaner; *Porto Corsini Kanalen* blev bombarderet af en Krydser og Torpedobaade, *Rimini* blev beskudt, *Sinigaglia, Ancona, Vieste* og *Manfredonia* ligesaa. Den *italienske* Torpedojager *Turbine* blev ødelagt, forinden den Eskadre, hvortil

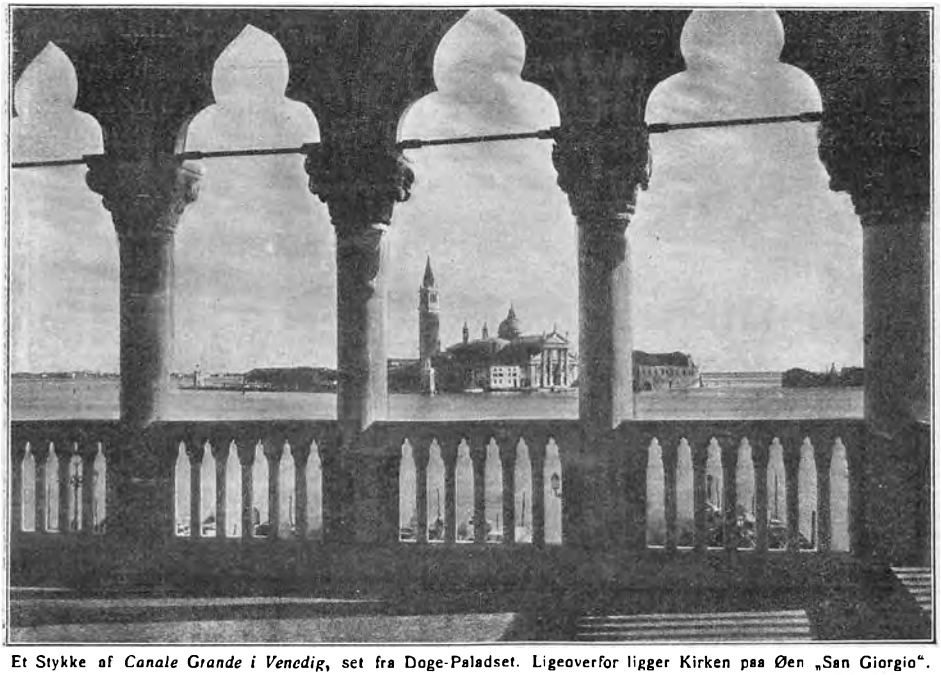

Et Stykke af *Canale Grande i Venedig*, set fra Doge-Paladset. Ligeoverfor ligger Kirken paa Øen „San Giorgio".

den hørte, naaede til Hjælp. Den blev angrebet af Krydseren *Helgoland* og 3 Jagere.

Samtidig angreb italienske Skibe forskellige Byer paa den østrigske Kyst. Torpedojageren *Zeffiro* gik mod *Porto Buso*, tæt ved Grænsen mellem Italien og Østrig; en Del Skibe og Fartøjer blev ødelagte, Jernbanestationen beskødes, og omtrent 60 Mand blev tagne til Fange. Italienske Luftskibe kastede Bomber mod *Pola* og andre Byer.

Den 8. Juni blev det italienske Luftskib *Citta da Ferrari* efter et Togt mod Fiume angrebet af et østrigsk Hydroaeroplan og ødelagt. Østrigerne fortsatte deres Angreb saavel paa Vandet som i Luften mod den italienske Kyst, hvor Byerne ikke ligger tilbagetrukne i en Skærgaard, saaledes som Tilfældet er paa østrigsk Side. Den italienske Flaade samarbejdede med Hæren i Angrebet paa *Monfalcone,* der erobredes *den 10. Juni.*

Til nogen Kamp mellem større Orlogsmænd kom det ikke, da de østrigske Skibe holdt sig i Skærgaarden eller i Polas Havn og derfra

foretog deres hurtige Udfald mod den italienske Kyst. Afstanden mellem de to Kyster er kun 60—70 Sømil, og kan saaledes tilbagelægges af et hurtiggaaende Fartøj paa ca. 3 Timer.

Derimod blokerede den italienske Flaade i Forbindelse med den fransk-engelske Flaade Pola og den østrigske Kyst, hvor Radio-Stationer, Fyrtaarne etc. ødelagdes; men ikke altid lykkedes det under disse Fremstød at undgaa eller afvise Angreb af de østrigske Undervandsbaade.

En bemærkelsesværdig Affaire fandt Sted i den nordlige Del at Adriater-Havet *den 17. Juni 1915*, idet en østrigsk Undervandsbaad skød den italienske Undervandsbaad *Medusa* i Sænk. „Medusa" dykkede ud uden at ane den fjendtlige Baads Nærhed, denne saa den gennem sit Periskop og

Italiensk Panserkrydser *Amalfi* blev skudt i Sænk af en østrigsk Undervandsbaad den 7. Juli 1915. „Amalfi" var 10600 Tons stor, sat i Vandet 1908. Armering 4 Stkr. 25.4 cm, 8 Stkr. 19 cm, 16 Stkr. 7.6 cm og 8 Stkr. 4.7 cm Kanoner. Fart 23.5 Knob. Største Pansertykkelse 200 mm. Besætning 685 Mand.

afskød strax en Torpedo mod den, saa den sank; 5 af den 17 Mand store Besætning blev tagne til Fange.

Den 1. Juli blev den *østrigske* Undervandsbaad *U 11* overrasket i uddykket Tilstand af et italiensk Hydroaeroplan, der gik ned ganske tæt over den og kastede 2 Bomber, som traf, saa „U 11" sank og dens ca. 30 Mand store Besætning omkom. „U 11" var en af de nye østrigske Baade paa ca. 850 Tons. En lignende Skæbne havde kort Tid i Forvejen en *italiensk* Undervandsbaad haft.

Den 7. Juli, under en Rekognoscering i den nordlige Del af Adriater-Havet, blev den italienske Panserkrydser *Amalfi* skudt i Sænk af en Undervandsbaad. Dennes Periskop saas først i 150 m Afstand; den første Torpedo gik forbi, den anden ramte. Ca. 70 Mand omkom, medens omtrent 600 blev reddede i Skibets egne Baade.

Den 18. Juli bombarderede 4 italienske Panserkrydsere *Cattaro.* Da de sejlede bort, blev de angrebne af Undervandsbaade, og *Giuseppe Garibaldi* ramtes og sank i Løbet af 15 Minutter. Af Besætningen paa 560 Mand blev omtrent 500 reddede.

Det fremgaar heraf, at *Blokaden af Adriater-Havet ved Udgangen af det første Krigsaar vai effektiv;* intet østrigsk Skib, hverken Krigsskib eller Handelsskib, kunde komme ud gennem Otranto Strædet, med Undtagelse af Undervandsbaade. Men at opretholde en saadan Blokade overfor en energisk Fjende, kræver — foruden stadig Agtpaagivenhed — sine Ofre, saavel af Personel som af Materiel.

Ved *Udbruddet af Krigen med Tyrkiet* fik Flaaderne i Middelhavet endnu flere Opgaver, nemlig *Bevogtningen af Lilleasiens Kyst mod Middelhavet, Syriens* og *Arabiens Kyster og endelig Suez-Kanalen.*

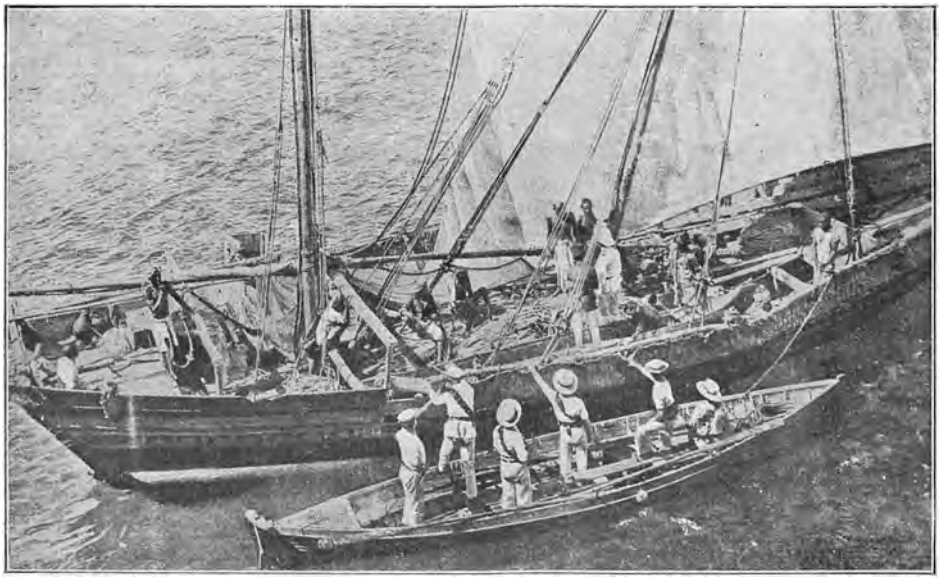

En Baad fra en engelsk Krydser søger efter Kontrebande ombord i en arabisk „Dhow". Med mindre Sejlskibe drives der en livlig Kystfart, saavel langs Lilleasiens og Syriens Kyster som i Røde Havet og det persiske Hav, og en ikke ringe Del af de engelske og franske Krydseres Tid optages af at hindre Kontrebandes Tilførsel til Tyrkerne.

Her samarbejdede engelske og franske Skibe, ligesom den russiske Krydser *Askold* ogsaa var til Stede.

Al Kystfart blev afbrudt, og hvor det kunde lade sig gøre, lagdes der Hindringer i Vejen for det ventede tyrkiske Angreb paa Suez-Kanalen. Ved Byen *Alexandrette*, beliggende, hvor den syriske Kyst støder til Sydkysten af Lilleasien, gaar Jernbanen saa tæt ud til Kysten, at den kan beskydes fra Søen. Skønt Alexandrette er ubefæstet, varede det dog paafaldende længe, før Jernbanelinien blev ødelagt, og meget Mandskab og Materiel passerede uhindret ad denne Vej til den tyrkiske Armé i Syrien. Først *den 17. December 1914* ankom den engelske Krydser *Doris* ud for Byen og bombarderede og ødelagde Jernbanelinien, Broer m. m.; herpaa tilstilledes der Byen et Ultimatum angaaende Jernbanemateriellets og Stationens Ødelæggelse og Udlevering af alt Krigsmateriel i Byen — i modsat Fald

vilde denne blive bombarderet. Ultimatumet fremkaldte et Svar fra *Djemal Pascha* i Damascus, Chef for den tyrkiske Armé, der var bestemt til at operere mod Ægypten, i hvilket han truede med at lade skyde de i Damascus internerede engelske Undersaatter, saafremt en eneste tyrkisk Nonkombattant skulde blive skudt i Alexandrette. Forhandlingerne herom trak ud og endte med, at to i Alexandrette værende Lokomotiver skulde sprænges i Luften af Tyrkerne selv. *Den 21. December* sendtes en engelsk Landgangsstyrke ind for at overvære Ødelæggelsen af Maskinerne; men saa erklærede Tyrkerne, at de intet Sprængstof havde. Dette blev da bragt

Den 12. Maj 1915 blev det engelske Panserskib *Goliath* torpederet af den tyrkiske Torpedojager *Muavenet-i-Millije*. Angrebet lededes af den tyske Korvetkaptajn *Firle* (X), ved hvis Side ses Baadens tyrkiske Chef. Til venstre ses (XX) den tyske Torpedounderofficer, som affyrede Torpedoen.

til Veje fra „Doris" — men atter var der nye Vanskeligheder, idet Tyrkerne sagde, at de ikke havde nogen, der var i Stand til at behandle saadant Sprængstof. Man indgik saa et pudsigt Kompromis, idet en engelsk Officer, der talte tyrkisk, midlertidigt blev ansat i den tyrkiske Hær, og han foretog da Sprængningen, som overværedes af den tyrkiske Garnison paa 4000 Mand. Derefter sejlede „Doris" fra Alexandrette. Denne lille Episode er fortalt mere omstændeligt, end selve dens Betydning berettiger den til, men den viser, at der dog ogsaa i denne, ellers saa haardhændede Krig er fornøjelige Intermezzoer, hvor man har gjort sig Bestræbelser for at undgaa mere Ødelæggelse end højst nødvendigt — ligesom Episoden maa ses paa Baggrund af de særlig politiske Forhold i disse Egne af det tyrkiske Rige. Dog er det vel tvivlsomt, om man naar sit Maal bedre paa den Maade, end ved at slaa haardt med det samme.

Senere kom engelske og franske Krydsere jevnligt til Alexandrette for

at hindre Istandsættelse af Banelinien, ligesom senere et derværende Petroleumslager blev ødelagt, forat det ikke skulde kunne tjene til Afgivelse af Brændsel til de tyske Undervandsbaade, der hen paa Foraaret 1915 viste sig i den østlige Del af Middelhavet. Samme Skæbne undergik alle Petroleumslagre i Lilleasiens Kystbyer.

Paa *den syriske Kyst* blev Byen *El Arish* nogle Gange bombarderet, dels af den russiske Krydser *Askold*, dels af de franske Skibe *St. Louis*, — et ældre Panserskib, — Krydserne *d'Entrecasteaux* og *d'Estrées*, ligesom franske Hydroaeroplaner, der bragtes hertil paa særlige Skibe, foretog Flyvninger ret langt ind over Land for at fastslaa Beliggenheden

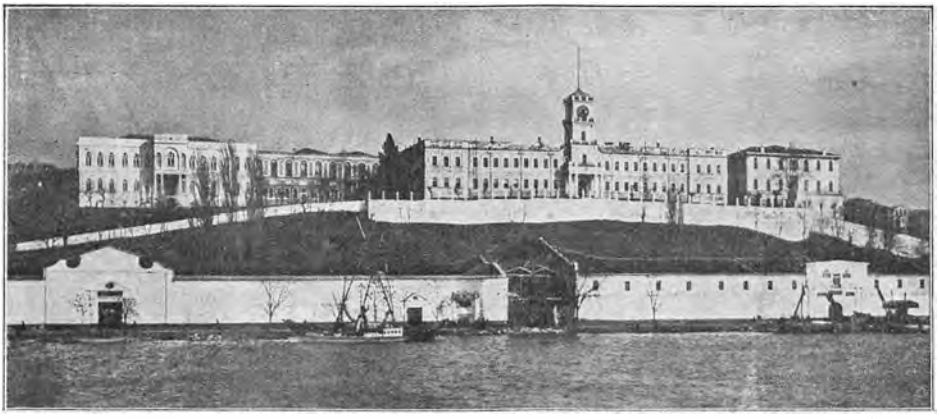

Den tyrkiske Kadetskole i Konstantinopel. Bygningens Størrelse viser, at man i Tyrkiet i de senere Aar var begyndt at skabe en kraftigere Flaade, end man tidligere havde haft. De af Tyrkiet bestilte „Dreadnoughter" naaede dog ikke til Konstantinopel inden Krigens Udbrud. England „overtog" saaledes en af dem.

af og Størrelsen af de tyrkiske Lejre. Jevnligt sendtes Landgangsstyrker i Land paa Rekognoscering. De blev ofte modtaget med Venlighed af Befolkningen. Der maatte her i disse Egne optrædes med megen Takt og Diplomati af Hensyn til Forholdene, dels i Syrien, dels i Arabien og det nærliggende Ægypten, for at „Udfoldelsen af den grønne Fane", ɔ: Erklæringen af den hellige Krig, ikke ved hensynsløs Optræden fra Ententens Side skulde vinde Tilhængere.

I *det indiske Hav* og *Røde Havet* var engelske Krydsere i Aktivitet for at beskytte de store Transportflaader fra Indien og Australien, der overførte Tropper, Materiel, Krigsfornødenheder og, ikke mindst, Proviant og Raastoffer. Tropperne blev landsat i Ægypten, men Størstedelen af de med Varer lastede Dampere gik gennem Suez-Kanalen til franske eller engelske Havne.

Medens for en stor Del den arabiske Kyst langs det røde Hav er uden større Havnebyer, og i det hele, hvad man kalder en meget ugæstmild Kyst, og Araberne tilmed var lidet tilbøjelige til at deltage i Krigen, var der dog enkelte Pladser, hvor der var tyrkisk Garnison og ældre

Fæstningsværker; ligeledes blev der drevet en Del Kystfart, hvorved Forsyninger bragtes til den tyrkiske Hær, der var under Samling i Syrien. Den By, hvortil denne Kystfart særlig gik, var *Akaba*, der ligger i Bunden af den lange Bugt af samme Navn, som paa Østsiden af *Sinai-Halvøen* skærer sig ind mellem denne og Arabien.

Faa Dage efter Fredsbruddet med Tyrkiet havde fundet Sted, indtraf den engelske Krydser *Minerva* sammen med et Par Jagere i Bugten ved Akaba, og forlangte, at det derværende Fort skulde overgive sig, hvilket Tyrkerne nægtede, hvorfor Fortet og Guvernementsbygningen blev ødelagt ved Skibenes Ild. „Minerva" forblev indtil videre stationeret i Bugten ved Akaba.

Den tyrkiske Krydser *Midjidieh*. Størrelse 3330 Tons, sat i Vandet 1903. Armering 2 Stkr. 15 cm, 8 Stkr. 12 cm og 6 Stkr. 3,7 cm Kanoner. Fart 22 Knob, Besætning 312 Mand. Den er bygget hos *Cramp* i Philadelphia, U.S.A.

I den sydlige Indgang til det Røde Hav, *Bab el Mandeb Strædet*, ejer England den lille Ø *Perim*, der er en vigtig Kulstation og befæstet. Ikke langt fra Bab el Mandeb („Dødens Port") paa den sydøstlige Kyst af Arabien ligger den engelske By, *Aden*, omgivet af et engelsk Protektorat. Tæt op til dette Protektorat, ved selve Bab el Mandeb Strædet, havde Tyrkerne en Garnison i *Fort Turba* paa *Halvøen Sheik Seyd*. Den engelske Krydser „*Duke of Edinburgh*" angreb i *Begyndelsen af November 1914* Fort Turba, og under Dækning af Krydserens Kanoner blev 3 Batailloner af de undervejs til Ægypten værende indiske Tropper sat i Land, den tyrkiske Garnison blev fordrevet og en Del taget til Fange; Fortet erobredes og besattes af Englænderne, ved hvilken Lejlighed et ikke ringe Krigsbytte gjordes.

I *den persiske Havbugt* rettedes ogsaa i Begyndelsen af November af indiske Tropper under Beskyttelse af Krydseren *Odin* Angreb paa Byen *Fao* ved Mundingen af *Shatt-el-Arab*; Tropper landsattes og Tyrkerne beskødes fra armerede Fartøjer; Byen erobredes, hvorefter Operationerne paa denne fjerne Krigsskueplads kunde paabegyndes i større Stil. I disse deltog en Marinebrigade, ligesom en „Kanonbaadsflotille" samarbejdede med Hærstyrken, der kæmpende trængte frem langs Evfrat og Tigris. Disse Kanonbaade var af yderst forskellig Type og Art: lavtgaaende Hjuldampere, armerede Bugserbaade, ja endog en Slags armerede Hydroplaner.

En af Hovedopgaverne for Ententen, navnlig England, var at holde *Suez-Kanalen* farbar. Denne Kanal var og er det mest saarbare Punkt paa Englands og Frankrigs Forbindelseslinier ud til Østen i Almindelighed, deres derværende egne store Besiddelser i Særdeleshed.

Kontrakten om Bygningen af *Suez-Kanalen* blev undertegnet d. 5. Januar 1856, Arbejdet blev paabegyndt i 1859 og udført for fransk Kapital. 10 Aar efter, 1869, blev Kanalen under store Højtideligheder indviet. Bygmesteren var den franske Ingeniør *Ferdinand Lesseps,* hvis Statue staar ude paa Enden af den lange Mole, der ved *Port Saïd* strækker sig ud i Middelhavet, beskyttende Indsejlingen til Kanalen.

Suez-Kanalens Bygmester var den franske Ingeniør *Lesseps*, hvis Statue staar ude paa den Læmole, der ved Port Said strækker sig ud i Middelhavet.

Suez-Kanalen er ca. 90 Sømil lang, gravet igennem den Sandarm, der forbinder Asien med Afrika. Den gaar fra Havnen *Port Saïd* (grundlagt 1859) ved Middelhavet til *Suez* ved Bugten af samme Navn, den nordvestlige Ende af det Røde Hav. Kanalen passerer gennem to Søer, *den store* og *den lille Bitter-Sø;* omtrent ved dens Midte ligger Byen *Ismailia.* Dens oprindelige Dimensioner var 22 m Bredde ved Bunden, 54 m ved Overkanten, Vanddybden var 8 m. I 1884 blev det vedtaget at udvide den til 63 m Bredde ved Bunden, 100 m ved Overkanten og 9 m Dybde, hvorved Anlægsomkostningerne kom op paa noget over 600 Millioner Francs. Nu kan Kanalen passeres af Skibe med et Dybgaaende af 9.14 m (30 feet).

Skal 2 Skibe passere hinanden i Kanalen, da maa det ene hale ind til Siden og fortøje, medens det andet sejler forbi. Gennemsejlingen maa ikke ske med mere end ca. 6 Knobs Fart.

Afgiften var oprindelig fastsat til 10 frcs pr. Netto-Register-Ton, i 70erne voxede den op til 14 frcs, men faldt derpaa. I 1905 var den sat ned til 7.75 frcs., i 1910 til 7.25 frcs for lastede Skibe, 4.75 for Skibe i Ballast. I 1913 henholdsvis 6.25 og 3.75 frcs. Fra 1. Januar 1915 begynder paa Grund af Krigen Forhøjelserne af Afgifterne, der siden d. 1. Januar 1918 er 8.50 frcs, ens for lastede og ballastede Skibe.

England var oprindelig imod Bygningen af Kanalen, der jo aabnede en ny og kortere Vej til Østens rige Lande, særlig for Middelhavsmagterne. Men

i 1875 købte England (under *Lord Beaconsfields* Ministerium) Hovedmængden af Aktierne i Suez-Kanal-Kompagniet af Khediven af Ægypten, *Ismail Pascha;* England fik herved den afgørende Indflydelse paa Ledelsen af Kanalen og samtidig paa Forholdene i selve Ægypten.

Suez-Kanalen forkortede Vejen fra England til Indien med over 4000 Sømil, idet der fra *den engelske Kanal* gennem Middelhavet og Suez-Kanalen til Byen *Colombo* paa *Ceylon* er c. 6400 Sømil, medens Vejen rundt *Kap det gode Haab* er c. 10500 Sømil. Fra *Marseille* gennem Suez-Kanalen til *Colombo* er der c. 4900 Sømil; Vejen gennem *Gibraltar-Strædet* og rundt Kap det gode Haab til *Colombo* er over dobbelt saa lang.

I de første Par Aar efter at Kanalen var blevet aabnet for den almindelige Trafik, blev den ikke synderligt stærkt benyttet, men efterhaanden som Verdenshandelen i det hele taget voxede, og Sejlskibene mere og mere blev fortrængt af Dampskibe, viste det sig, at Kanalen havde en overordentlig Betydning.

Nedenfor er givet en Oversigt over Trafikken gennem Kanalen i de forløbne Aar:

1869:	10	Skibe	6,576	Netto Tons		
1870:	486	—	436,609	—	26,758	Passagerer.
1875:	1494	—	2,009,984	—	84,446	—
1880:	2026	—	3,057,422	—	98,900	—
1885:	3624	—	6,335,753	—	205,949	—
1890:	3389	—	6,890,094	—	161,352	—
1895:	3434	—	8,448,383	—	216,940	—
1900:	3441	—	9,738,152	—	282,203	—
1906:	3975	—	13,445,504	—	359,616	—
1910:	4525	—	13,830,478	—	233,978	
1915:	3708	—	15,266,155	—	?	

Den overvejende Del af denne Tonnage er engelsk, dernæst kommer Tyskland, der er i hurtig Fremgang. Tager man saaledes to Aar, der ligger hinanden saa nær som 1898 og 1902, stiller Forholdene mellem engelske og tyske Skibe, der har passeret gennem Kanalen, sig saaledes:

1898:	2295	engelske	Skibe	med	6,297,743	Netto Tons
	356	tyske	—	—	969,597	—
1902:	2171	engelske	—	—	5.854,014	—
	479	tyske	—	—	1,475,225	—

Det ses heraf, at Tysklands Handel paa Østen — som andre Steder — er i stærk Fremgang.

Af de i 1915 passerende Skibe var 2736 engelske med en Netto-Tonnage paa 11,656,038, Resten tilhørte de med England Allierede eller de Neutrale — bl. a. passerede 46 danske Skibe paa ialt 166,497 Netto-Tons.

Disse Tal viser tilfulde den store Betydning, det havde for England og Frankrig at bevare Suez-Kanalen intakt.

Strax ved Krigens Begyndelse greb England kraftigt ind i Styret i Ægypten. Saaledes forbødes det ægyptiske Skibe at besejle tyske Havne, ligesom al Handel paa Tyskland blev standset. De engelske Sø- og Landstridskræfter fik Bemyndigelse til at udøve alle Krigs-Rettigheder i ægyptiske Havne og paa ægyptisk Territorium, og Krigs- saavel som Handelsskibe eller -Varer kunde bringes for de britiske Priseretter; endvidere

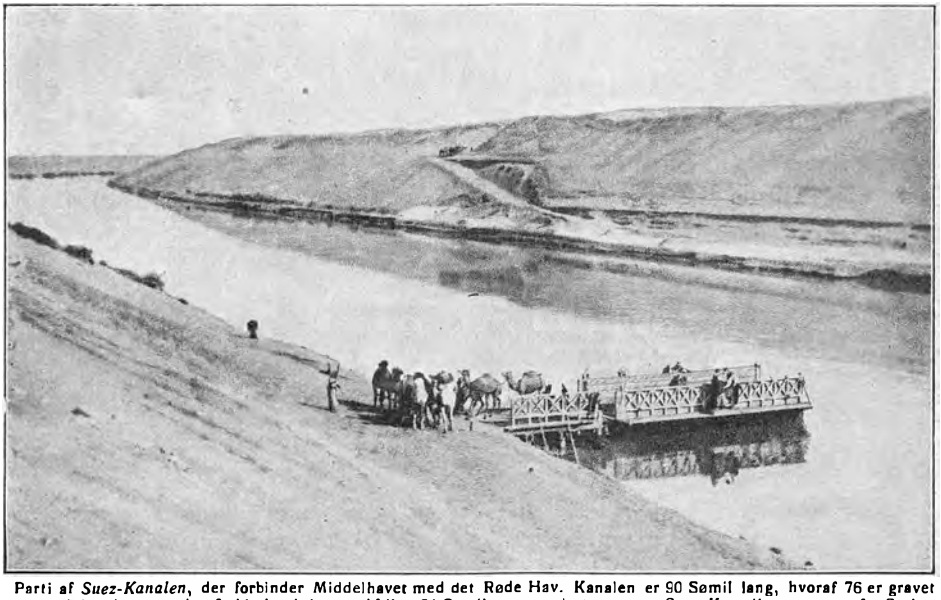

Parti af *Suez-Kanalen*, der forbinder Middelhavet med det Røde Hav. Kanalen er 90 Sømil lang, hvoraf 76 er gravet gennem Landtangen, der forbinder Asien og Afrika, 24 Sømil er opmudret gennem Søer. Kamelkaravanerne fra Syrien og Arabien færges paa gammeldags Maade over Kanalen, Broer findes ikke.

blev der truffet Bestemmelser om, at tyske og østrigske Handelsskibe, der ankom til ægyptiske Havne inden 14. August 1914 uden at være bekendt med Krigstilstanden mellem England og Tyskland frit kunde forlade disse, men uden unødvendig Forsinkelse. Lignende Bestemmelser blev truffet for Suez-Kanalens Vedkommende. Der blev med andre Ord tilvejebragt en Forstaaelse mellem England med Allierede paa den ene Side og Ægypten paa den anden Side, der nærmest havde Karakter af en Alliance-Traktat.

Et Antal tyske og østrigske Handelsskibe laa ved Krigens Udbrud i Kanalen, eller ankom dertil i de første Dage af August 1914. Det stod dem frit for — ifølge den ægyptiske Regerings Bestemmelser — at passere gennem Kanalen, men de skulde forlade dens Anløbshavne inden en passende Frist, og de vilde ikke blive opbragte, saalænge de var i ægyptiske Farvande. Kun et Mindretal af Skibene benyttede sig af denne Tilladelse, — Faren for Opbringelse, naar de naaede det tilstødende aabne Farvand, var

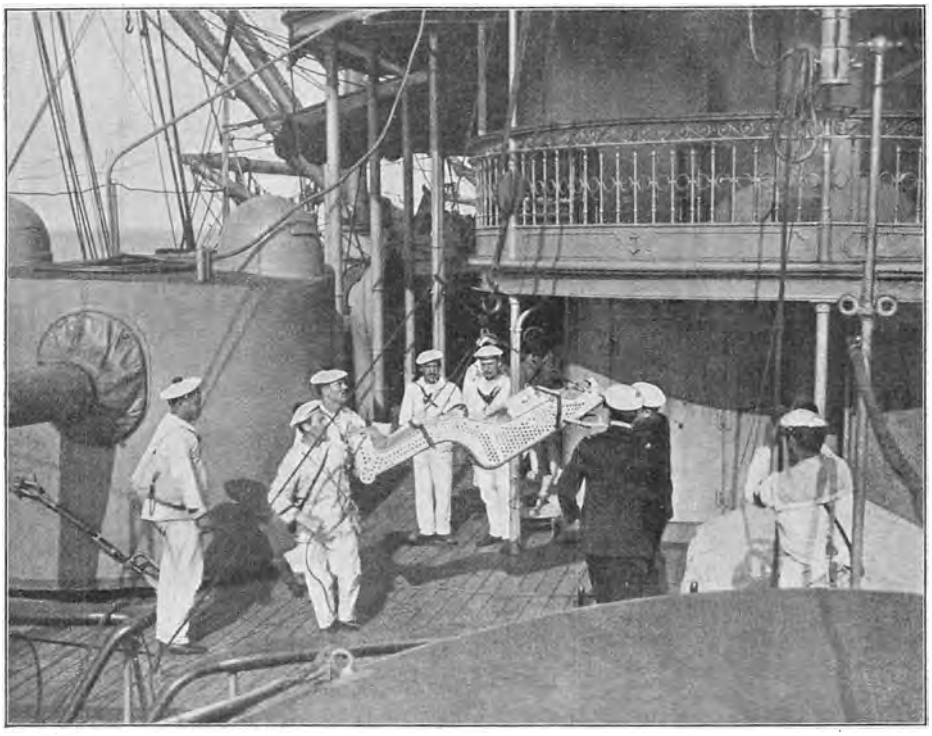

Ambulanceøvelse paa fransk Panserskib *Jauréguiberry*. Den benyttede Baare er specielt konstrueret for Transporten om Bord paa Skibe.

jo ogsaa overhængende. Muligheden for, at Suez-Kanalen kunde blive blokeret ved Sænkning af store, fuldt lastede Skibe var saaledes betydelig, og det blev kun undgaaet ved den største Agtpaagivenhed fra de ægyptiske og engelske Autoriteters Side. Det blev nødvendigt at faa denne Farekilde fjernet, og den 14. Oktober tog den ægyptiske Regering, der havde fuld Grund til Utilfredshed med, at de tyske og østrigske Kaptajner nægtede at forlade Kanalen og dens Havne paa Trods af det givne Tilhold, sine Forholdsregler imod dem. Ægyptiske Tropper besatte de omtalte Skibe — 22 ialt — for at hindre Uorden og Ødelæggelse af disse; derpaa kom der ægyptiske Skibsbesætninger ombord paa Damperne, som toges til Søs, og paa 3-Mile-Grænsen opbragtes de af Englænderne, der førte dem til Alexandria, hvortil de ankom den 20. Oktober. Den engelske Regering udsendte en Redegørelse til de allierede og neutrale Magter, der havde undertegnet Suez-Kanal-Conventionen, og heri meddeltes, at den britiske Regering ikke kunde gaa med til at fortolke Retten til fri Adgang til og Benyttelse af Kanalen og dens Havne saaledes, som de tyske og østrigske Skibe havde gjort — det vilde være det samme som at godkende en tidligere eller senere Spærring af Kanalen; derfor var det klart, at den ægyptiske Regering var i sin gode Ret til at fjerne de fjendtlige Skibe, der allerede havde opholdt sig længe

nok i Kanalen til at vise, at det var deres Hensigt at forblive der indtil Krigens Slutning.

Den engelske Priseret i Alexandria erklærede de 22 Skibe for lovlige Priser.

En stor Del af Hjælpekorpsene fra Australien og Ny-Zealand, som overførtes paa engelske Krigs- og Handelsskibe, udskibedes i Ægypten og gennemgik her i store Lejre en Uddannelse, inden de for største Delen sendtes til Krigsskuepladserne i Europa. En Del blev tilbage for i Forbindelse med de i Ægypten værende engelske Tropper at forsvare Landet, navnlig Suez-Kanalen. I dette Forsvar deltog adskillige større og mindre af de Allieredes Krigsskibe, saaledes det ældre franske Kystforsvarsskib *Requin,* den beskyttede Krydser *d'Entrecasteaux*, de engelske ældre Panserskibe *Swiftsure* og *Ocean*, Krydserne *Minerva* og *Clio*, Hjælpekrydseren *Hardinge* og enkelte Torpedobaade. Da det første Angreb paa Kanalen omsider fandt Sted i Begyndelsen af *Februar 1915*, bidrog disse Skibe med deres langtrækkende Skyts til, at det uden større Tab for Englænderne blev afvist, og Tyrkerne maatte tiltræde Tilbagetoget gennem den ugæstmilde Sinai-Halvøs Ørkner.

Om Natten *den 2. Februar 1915* angreb en tyrkisk Styrke paa ca. 12,000 Mand Suez-Kanalen. Med stort Besvær var Hæren med Artilleri og øvrigt Tilbehør ført frem under Ledelse af *Djemal Pascha* og tyske Officerer. Angrebet var ventet, og blev let afvist af Englænderne.

Byen *Batum* ved den sydøstlige Kyst af Sorte Havet. Den er kendt for sin store Petroleumsindustri. Den russiske Flaade, der her havde en beskyttet Basis, opretholdt Forbindelsen med den kaukasiske Hær ved at bringe Forsyninger hertil fra Odessa og Sebastopol. Batum blev den 10. December 1914 bombarderet af „Yawuz Selim", hvorved mange af Petroleumsanlægene blev beskadigede.

Strædet ved Bosporus, Indsejlingen fra Sorte-Havet, et af de smukkeste Farvande i Verden.

VII.

Krigsbegivenheder i det Sorte Hav 1914–16.

Det Sorte Hav, der kun ved det ganske smalle Stræde ved *Bosporus* er i Forbindelse med *Marmara Havet,* er temmelig stort, kun lidt mindre end Nordsøen og 4 Gange saa stort som Adriaterhavet. Den vigtigste russiske Krigshavn ved Sorte Havet er *Sebastopol,* medens *Odessa* er den vigtigste Handelsby. Andre større russiske Byer er *Feodosia* paa Krim og *Novorossisk* og *Batum* paa den kaukasiske Kyst, begge kendte for deres righoldige Petroleumskilder og store Export af Petroleum. Paa den tyrkiske Kyst af Lilleasien, den anatoliske Kyst, er den største By *Trapezunt.*

Foran Side 12 er givet en Oversigt baade over den tyrkiske Flaade og den russiske Sortehavsflaade. Som alt tidligere meddelt, fik den tyrkiske Flaade strax i August Maaned 1914 en betydelig Forøgelse derved, at de tyske Skibe *Goeben* og *Breslau*, der undslap fra Englænderne i Middelhavet, løb ind til Konstantinopel og overdroges til — „købtes af" — Tyrkerne, der gav dem Navnene „Sultan Yawuz Selim" og „Midilli". De tyske Besætninger forblev i Tyrkiet og fordeltes paa de tyrkiske Skibe, der saavidt muligt fik tyske Officerer til Chefer.

Endnu medens Ententemagternes Gesandter opholdt sig i Konstantinopel, indledede Tyrkerne Fjendtlighederne mod Rusland, idet deres Flaade *den 27. Oktober 1914* løb ud fra Bosporus gennem de tyrkiske Spærringer

Byen *Novorossisk* ved Sorte-Havets Østkyst er en vigtig Petroleumshavn. Den blev den 29. Oktober 1914 bombarderet og delvis ødelagt af den tyrkiske Krydser Midilli (ex Breslau).

foran Strædet videre ud i Sorte-Havet. „Sultan Yawuz", „Haireddin Barbarossa", „Torgud Reis", Krydserne „Midilli", „Hamidieh", et Par Jagere, „Berk" og „Peik" samt nogle Torpedobaade dannede den tyrkiske Eskadre, der indledede Fjendtlighederne. Af disse Skibe var de tidligere tyske Skibe alle russiske overlegne i Fart, medens desuden „Yawuz Selim" var kraftigere armeret end noget af de russiske Skibe, saaledes at man maa sige, at selv om Russerne i Skibsantal var Tyrkerne overlegne, var de det egentlig ikke i Kampkraft. Fra tysk-tyrkisk Side udtales, at Russerne *den 27. Oktober* lagde Miner udfor Bosporus for at spærre den tyrkiske Flaade Udgangen til Sorte Havet, — der er dog næppe Tvivl om, at Paastanden er urigtig, da den russiske Flaade paa dette Tidspunkt opholdt sig udfor den rumænske Kyst. Den 27. om Aftenen spredtes de tyrkiske Skibe ud over Sorte Havet, idet dog de to ældre Panserskibe, „Haireddin" og „Torgud" blev tilbage foran Bosporus. „Yawuz Selim", — paa hvilket Skib den tyske *Admiral von Souchon* havde sit Flag vajende, medens Skibets Chef var tysk Kommandør *von Muller*, — gik tillige med et Mineskib og Torpedobaade mod *Sebastopol*. „Midilli", Chef, Kommandør *Kettner*, skulde tillige med de øvrige Skibe gaa dels mod *Odessa,* dels mod *Feodosia* og *Novorossisk.*

Tysk Viceadmiral *v. Souchon* var Chef for den tyske Krydsereskadre i Middelhavet, da Krigen brød ud. Han førte med stor Dygtighed de to hurtige Krydsere *Goeben* og *Breslau* paa deres Krydstogt i Krigens første Dage, skuffede de engelske Forfølgere og naaede ind til Konstantinopel, hvor Skibene „solgtes" til Tyrkiet. Admiral v. Souchon overtog derpaa Ledelsen af den tyrkiske Flaade, og da Tyrkiet traadte ind i Krigen, var han Flaadens energiske og dygtige Chef.

Foran *Sebastopol* blev den russiske Kanonbaad *Kubanetz* og Mineskibet *Prut* samt et Par mindre Fartøjer skudt i Sænk *Torsdag den 29.*

Oktober. Samme Morgen bombarderedes *Odessa*, hvor fem Dampere beskadigedes, og nogle Petroleumstanke ødelagdes. Ved Daggry viste den store Jager „Berk", Chef tysk Premierlieutenant *v. Mellenthin*, sig foran *Novorossisk* og forlangte sig udleveret samtlige i Havnen liggende Dampere, i modsat Fald vilde den tyrkiske Flaade skyde alle offentlige Bygninger i Byen i Brand. Den tyrkiske Flaade kom i Skikkelse af „Midilli" — ex Breslau, — der løb ind i Bugten. De russiske Batterier forholdt sig tavse, men „Midilli" aabnede Ilden mod dem; en lille russisk Regeringsdamper, der fra Inderhavnen var paa Vej ud mod „Midilli", vendte skyndsomt om og samtidig beskød Midilli de i Havnen liggende Dampere, 14 blev skudt i Brand og i Sænk. Dernæst toges de store Petroleumsbeholdere under Beskydning; med vældige Explosioner slyngedes Dækkene af Beholderne højt op i Luften, og vældige Flammer og Røgmasser væltede mod Himlen — ca. 60 store Tanke skødes i Brand. De store Kornsilo'er, Kajer og Havneanlæg ødelagdes, ligesom Jærnbanestationen med flere offentlige Bygninger skødes i Brand. — Det, at Forterne ved Novorossisk den 29. lod „Berk" og „Midilli" gaa uantastede ind i Bugten, tyder ikke paa, at Russerne allerede den 27. skulde have indledet Fjendtlighederne mod Tyrkiet ved Kastning af Miner foran Bosporus.

Type paa en russisk Matros af Sortehavs-Flaaden. Der har af og til før Krigen — og ogsaa nu i den seneste Tid — været Uroligheder blandt Besætningerne paa Flaaden i Sebastopol. De russiske Matroser ligger gennemgaaende inde til Tjeneste i 7 Aar.

Den 1. November var den tyrkiske Eskadre atter tilbage i Bosporus uden at have lidt noget Tab, hverken af Personel eller Materiel.

Den russiske Flaade iværksatte nu Angreb paa Lilleasiens Nordkyst, hvor nogle af de mindre Byer bombarderedes, og mange af de smaa Sejlskibe, der besørger en stor Del af Konstantinopels Forsyning med Fødemidler, Kul, m. m., ødelagdes.

Forbindelsen mellem Odessa og Batum opretholdtes, hvorved Transporten af saavel Tropper som alle nødvendige Forsyninger til den russiske Hær i Kaukasus lettedes meget.

Den mest virksomme af de tyrkiske Krydsere var „Midilli", der paa Grund af sin høje Fart — ca. 28 Knob — var særlig egnet til at foretage Krydstogter, idet den altid var i Stand til at kunne unddrage sig muligt overlegne Fjender. „Midilli", assisteret af andre Krydsere, holdt en Art Patrouilletjeneste langs den anatoliske Kyst, beskyttede Skibe, der gik øst paa til Trapezunt, Platana eller Rizeh med Soldater og Krigsmateriel, eller vest paa med Fødemidler etc. Ind imellem gjorde den Afstikkere nord paa. *Den 7. November 1914* bombarderede den saaledes *Poti*, hvor-

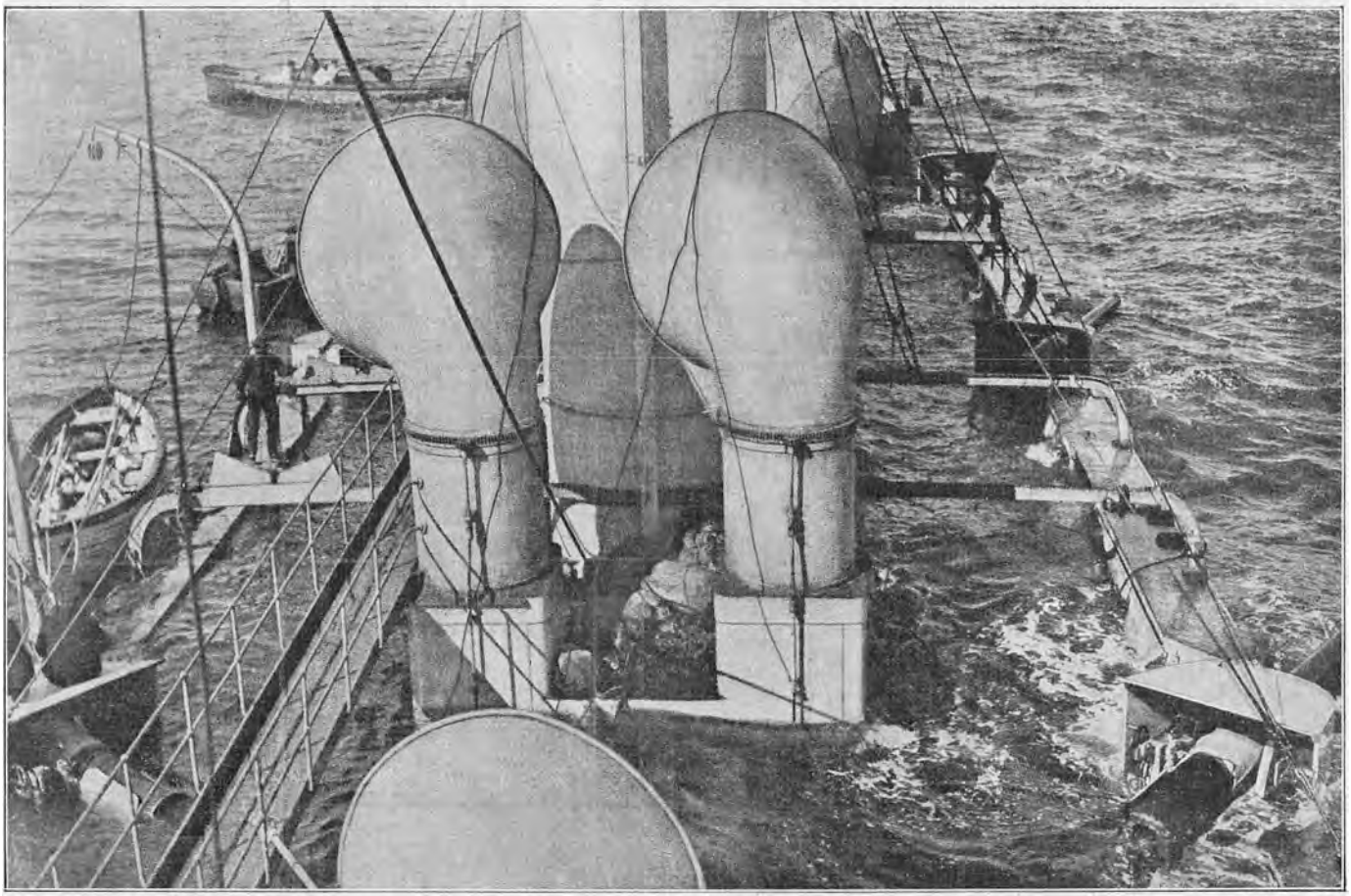

Den tyrkiske Krydser *Medjidieh* sank den 3. April 1915 i Nærheden af Sebastopol efter at være stødt paa en Mine. Da Vanddybden, hvor Skibet sank, ikke var særlig stor, ses Overbygning, Kanoner, Skorsten m. m. ragende op over Vandet. Russerne sendte Dykkere ned, der tætnede Lækken, pumpede derpaa Vandet ud af Skibet og bjergede det i Løbet af faa Uger. Efter Reparation blev det indlemmet i den russiske Flaade.

fra en ret betydelig Petroleumstransport foregik. Fra Land blev Beskydningen dog kraftigt besvaret, og Poti led kun ringe Skade.

I Midten af November var „Yawuz Selim" og „Midilli" atter ude, og nærmede sig Sebastopol. Vejret var diset, da de to Skibe *den 18. November* ankom udfor Havnen, vidende, at den russiske Eskadre under Kommando af Viceadmiral *Eberhardt* var til Søs. Pludselig dukkede paa Styrbords Boug en russisk Krydser ud af Taagen, men et Øjeblik efter viste 4 russiske Panserskibe tilligemed Krydsere og Jagere sig om Bagbord. Russerne har aabenbart set de tyrkiske Skibe først, thi de aabnede Ilden med god Virkning, „Yawuz Selim" blev truffet flere Gange; de to hurtige tyrkiske Krydsere satte Farten op, og, idet de besvarede den russiske Ild, løb de bort og forsvandt i Taagen. Men „Yawuz Selim" havde lidt nogen Skade og mistet en Del Døde og Saarede. Ogsaa de russiske Skibe var blevet ramte. Affairen viste, at den russiske Sorte-Havsflaade havde nyttet Tiden vel, og at det ikke var raadeligt selv for et saa stærkt Skib som „Yawuz Selim" at indlade sig med flere af de russiske Panserskibe paa én Gang, selv om disse var ældre Skibe.

Hovedrengøring ombord paa Krydseren *Midilli* efter en Kulfyldning i Konstantinopels Havn.

Den 10. December blev *Batum* bombarderet af „Yawuz Selim", og en stor Del Petroleumsbeholdere dèr ødelagdes.

Russerne havde lagt Minespærringer udenfor Bosporus; to tyrkiske Jagere sank her ved at løbe paa Minerne, og den *26. December* stødte „Yawuz Selim" paa en Mine og blev stærkt beskadiget. Den kom ind til Konstantinopel og blev repareret, men dette Arbejde var forbundet med meget

Besvær, da der i Konstantinopel ikke findes nogen Dok, der kan tage saa stort et Skib. Ca. 3 Maaneder varede Reparationen, og i denne Tid havde Russerne Overtaget i Sorte-Havet, og de benyttede det til stadige Angreb paa Kystfarten langs Lilleasien, og foraarsagede betydeligt Afbræk paa Forsyningerne til den tyrkiske Hær, der opererede omkring Erzerum.

I første Uge af Januar 1915 angreb russiske Krydsere den tyrkiske Krydser *Medjidieh*, der ledsagede en Konvoy i Nærheden af Sinope. „Medjidieh" flygtede, og Konvojen ødelagdes.

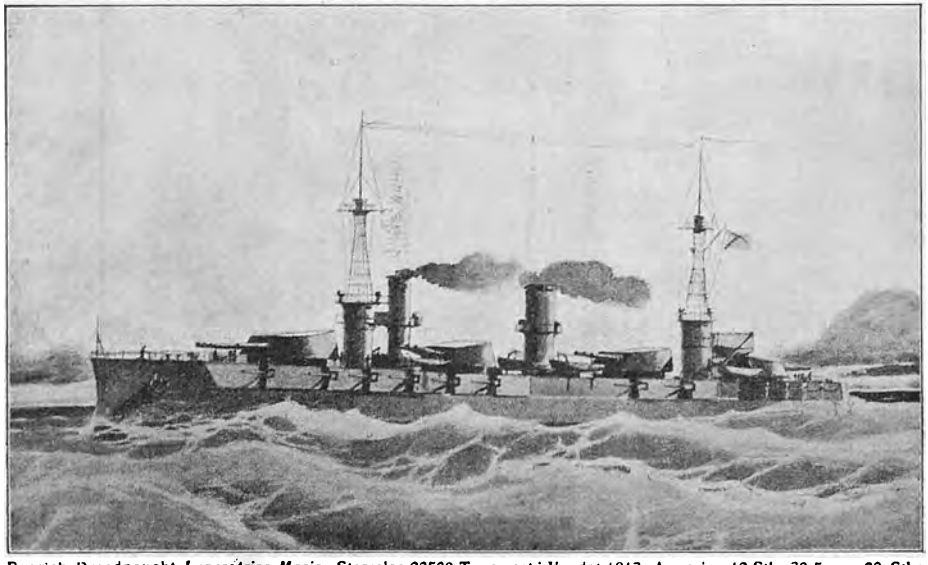

Russisk Dreadnought *Imperatriza Maria*. Størrelse 22500 Tons, sat i Vandet 1913. Armering 12 Stkr 30.5 cm, 20 Stkr. 12 cm, 4 Stkr. 8 cm og 4 Stkr. 4.7 cm Kanoner. Fart 22 Knob. Besætning 900 Mand. Det er den første færdigbyggede russiske Dreadnought i Sorte Havet.

Faa Dage efter blev „Midilli" og Krydseren *Hamidieh*, Chef: tysk Korvetkaptajn *von Kottwitz*, i taaget Vejr pludselig angrebet af overlegne russiske Kræfter og maatte skyndsomst flygte.

De første Dage af *April 1915* var „Yawuz Selim" efter endt Reparation atter ude, ledsaget af enkelte mindre Krydsere, og *den 3. April* bombarderede disse Skibe *Sebastopol*.

Ved den Lejlighed blev den tyrkiske Krydser *Medjidieh* ødelagt, dels ved Beskydning, dels ved at løbe paa en Mine, og den sank paa lægt Vand ved *Otchakow*. Kort Tid efter, da den var tætnet af Russerne, blev den bragt flot og i Havn og efter endt Reparation indlemmet i den russiske Flaade.

I Slutningen af April og i Begyndelsen af Maj bombarderede den russiske Flaade gentagne Gange Forterne ved Bosporus, dog paa saa stor Afstand, at Forternes Kanoner ikke kunde række Skibene; Forterne har næppe lidt synderlig Skade.

Om Undervandsbaade hører man ogsaa i Sorte Havet, — begge Parter Krydsere og Jagere paastaar, at de har sænket én eller flere, men — som før sagt — det er saare vanskeligt at konstatere, om en Undervandsbaad gaar ned under Vandet med Villie eller ikke.

Af de tyrkiske Skibe var det stadig „Midilli", der hørtes mest om. Adskillige Gange, angreb den de russiske Skibe, men oftest mødte den Overmagt. Med Jagere og Krydsere indlod den sig oftere i løbende Fægtning, — og som Regel kom den uskadt derfra. I *Feodosia* ødelagde den de derværende russiske Torpedoværksteder. Russerne kunde ikke indhente den, men de forsøgte da at gaa til Bosporus, naar de vidste, at den var ude, for dèr at afvente dens Tilbagekomst, — men under sin dygtige Chefs Ledelse slap „Midilli" uskadt ind bag de beskyttende Forter. Undertiden fik den Hjælp af „Yawuz Selim", men dennes Kampdygtighed synes at være blevet noget nedsat, efter at den var blevet beskadiget ved at løbe paa Minen i Slutningen af December 1914.

Om Natten *den 11. Juni 1915* stødte „Midilli" udfor Bosporus sammen med 2 russiske Jagere, der strax angreb den og tilføjede den en Del Skade, ligesom der paa begge Sider var en Del Dræbte og Saarede.

Kort efter skal „Midilli" være stødt paa en Mine, hvilket har afbrudt den i dens Virksomhed med at beskytte den tyrkiske Trafik langs Lilleasiens Nordkyst. Nogen Bekræftelse herpaa foreligger ikke, men det er dog sikkert, at denne Trafik i Juli Maaned led betydeligt Afbræk. Saaledes blev i Midten af Maaneden en Konvoy paa ca. 60 tyrkiske Skibe ødelagt af russiske Torpedobaade i Nærheden af *Chorokh;* alle Besætningerne blev tagne til Fange. Kultransporterne fra Kulminedistriktet ved Zunguldak til Konstatinopel blev ved samme Tid saa godt som afbrudte. I en Petrogradmeddelelse af 2. August 1915 udtales, at russiske Torpedobaade ved den anatoliske Kyst har ødelagt ca. 450 Sejlskibe og nogle Dampere, ligesom 4 befæstede Byer er blevet bombarderede.

I *Juli Maaned 1915* blev den første russiske Dreadnought i Sorte-Havet, *Imperatriza Maria*, færdig, og hermed fik den russiske Flaade et Skib, der var *„Yawuz Selim"* overlegent i alt, undtagen i Fart. Dens Hovedarmering er 12-30.5 cm Kanoner, men dens Fart er kun 21 á 22 Knob mod „Yawuz Selim"s 27—28 Knob.

Den 5. September angreb de to russiske Jagere *Pronzitelny* og *Bystry* nær ved *Zunguldak* Krydseren *Hamidieh* og to Torpedobaade; efter næsten to Timers Kamp flygtede de tyrkiske Skibe i Retning af Bosporus, og fire Kuldampere, der var under Beskyttelse af de tyrkiske Skibe, blev sænkede.

Da *Bulgarien den 14. Oktober 1915* traadte ind i Krigen paa Centralmagternes Side, forøgedes den russiske Flaades Opgaver i Sorte-Havet til ogsaa at omfatte Angreb paa den bulgarske Kyst, Skibsfart og den bulgarske Krigsflaade, der dog kun bestod af 6 Torpedobaade paa 100 Tons,

26 Knobs Fart, armerede med 3—4.7 cm Kanoner og 3 Torpedorør, samt et Par ældre Fartøjer.

Den 27. Oktober 1915 ankom en russisk Eskadre, bestaaende af Panserskibe, Krydsere og Jagere udfor *Varna* paa den bulgarske Kyst og bombarderede Byen, hvorved Jernbanestationen, Toldbygninger, en traadløs Telegrafstation og andre Militæretablissementer blev ødelagt, ligesom en Torpedobaad og nogle Dampere i Havnen beskadigedes. De bulgarske Landbatterier besvarede Skibenes Ild uden dog at tilføje dem nogen Skade. Under dette Bombardement var en britisk Kommission af Søofficerer med *Kontreadmiral Phillimore* som Formand ombord i det russiske Flagskib.

Engelsk Kontreadmiral *Richard Fortescue Phillimore* traadte ind i Marinen 1878, blev Løjtnant 1886, Kaptain 1899. Kommandør 1904. Kontreadmiral 1915. Han var Chef for Panserskibet „Goliath" i Krigen med Kina 1900. Fra Juni 1912—August 1915 var han Stabschef i Middelhavsflaaden. Han var Chef for „Inflexible" i Slaget ved Falklands Øerne 8. December 1914 og under Operationerne ved Dardanellerne, hvor han ledede Landsætningen af Tropperne. Fra Oktober 1915 til December 1916 var han tilkommanderet det russiske Hovedkvarter.

De russiske Jagere var stadig virksomme langs den anatoliske Kyst. *Den 10. December 1915* mødte 3 russiske Jagere de to smaa tyrkiske Kanonbaade *Doruk Reis* og *Malatia* nær ved Øen *Kephken*, øst for Bosporus. Begge Kanonbaadene maatte i synkefærdig Stand sætte paa Land og blev senere ødelagte.

Den 20. December 1915 viste en større russisk Eskadre sig atter foran *Varna* og bombarderede paany Havneanlægene og militære Bygninger. En Torpedobaad skal være blevet skudt i Sænk i Havnen.

I *Januar 1916* ødelagde russiske Jagere over 200 Sejlskibe ved den anatoliske Kyst, — og den *10. Januar* fandt de ved Floden *Melens* Munding en strandet *tyrkisk Undervandsbaad*, som blev ødelagt. Samme Dag blev Byen *Samsun*, øst for Sinope, bombarderet; samme Skæbne led Byerne *Unieh* og *Fatsa*.

Den 8. Januar 1916 var der en Fægtning mellem „Yawuz Selim" og et russisk Skib, sandsynligvis „Imperatriza Maria", i hvilken førstnævnte skal have lidt en Del og haft over 100 Døde og Saarede.

Den 9. og 10. Februar 1916 bombarderede en russisk Eskadre *den tyrkiske Hærs Stillinger* i Nærheden af Byen *Vitze*, der ligger omtrent midt mellem Batum og Trapezunt, og *støttede herved virksomt den russiske Kaukasushærs Kamp mod Tyrkerne.* Angrebene fra Søen mod den tyrkiske Hærs venstre Fløj vedligeholdtes i de følgende Uger. *Den 4. Marts* sattes under Skibenes beskyttende Ild Tropper i Land ca. 100 km øst for Trapezunt og *Byen Atina erobredes.*

Den 6. Marts bombarderes Byen *Maprava* og de omkring den staa-

ende tyrkiske Tropper, der maatte trække sig tilbage til *Rizeh* under Trykket af *det kombinerede Angreb* fra Land og Sø. Forsyninger af alle Slags førtes over Havet til den russiske Hær, medens omvendt det kun var faa tyrkiske Skibe, det lykkedes at naa uskadt frem til Trapezunt, Hoved-Udskibningsstedet for Forsyningerne til den tyrkiske Hær, der saaledes blev mere og mere henvist til at benytte Forbindelserne over Land gennem Lilleasien, eller, med andre Ord, Tilførslerne blev i højeste Grad uregelmæssige, da der ingen Jernbaner fandtes og Vejene var slette. Situationen var prekær for Tyrkerne, og deres Flaade gjorde sig store Anstrængelser for at fordrive Russerne fra det sydøstlige Hjørne af Sortehavet. Saavel Flyvebaade som tyske — muligvis østrigske — Undervandsbaade rettede Angreb paa de russiske Skibe, men af Krigsskibe vides ikke noget at være sænket i denne Del af Sorte Havet, og *den russiske Flaade fortsatte med at yde Hæren, der opererede i Armenien, sin virksomme Støtte.*

Russisk Viceadmiral *Eberhardt*, Chef for den russiske Sortehavsflaade, der bl. a. kraftigt støttede den russiske Kaukasushærs Operationer mod Tyrkerne i Lilleasien.

Derimod skød en Undervandsbaad i Nærheden af Rizeh *den 30. Marts 1916 det russiske Hospitalsskib „Portugal"* i Sænk. „Portugal" var forsynet med de for et Hospitalsskib ifølge Haagerkonventionen foreskrevne Mærker (hvidmalet Skrog med et bredt grønt Bælte fra Stævn til Stævn) og førte „Røde Kors"s Flag. Skibet sank i Løbet af ganske kort Tid, og af de 273 ombord værende blev kun 158 reddede. Blandt de omkomne var 15 Røde Kors Søstre, deriblandt *Baronesse Meyendorff.*

Den russiske Regering nedlagde en formel Protest mod denne Krænkelse af de vedtagne Regler for Krigsførelsen til Søs. Noten slutter med at udtale, at

„Omstændighederne ved Angrebet udelukker, at Undervandsbaadens Angreb kan være sket af en Fejltagelse."

Den 18. April 1916 blev *Trapezunt erobret* af *den kaukasiske Hær* under *Storfyrst Nikolai i Forbindelse med Flaaden* under Viceadmiral *Eberhardt,* idet i de foregaaende Uger saavel Dele af Flaaden som Hydroaeroplaner med kortere Mellemrum havde bombarderet Byen. Efter Trapezunts Fald blev Stillingen for den tyrkiske Hær i Lilleasien meget vanskelig, idet den snart kom til at mangle Ammunition m. m., saaledes at *Erzerum* maatte opgives, og Hærens venstre Fløj, der trak sig vest paa, blev stadig beskudt fra Søen af den russiske Flaade.

Konstantinopel fik — foruden fra den anatoliske Kyst — betydelige Tilførsler fra *Rumænien.* Fra *Constanza* forsøgte jævnligt Dampere at

Den russiske By Suchum Kalé led samme Skæbne som flere andre af Byerne ved Sorte-Havet, idet den blev beskudt og delvis ødelagt af *de tyrkiske Krydsere*. Byen ligger et Stykke nord for Batum.

naa ind i *Bosporus*, men flere af dem blev sænkede af russiske Jagere. Denne Tilførselslinie søgte de tyske Undervandsbaade at beskytte. *Den 9. Marts* blev den russiske Jager, *Lieutenant Putschin,* skudt i Sænk i Nærheden af Varna. Samme Dag angreb tyske Hydroaeroplaner russiske Skibe i dette Farvand. Træffere blev observerede paa nogle af Jagerne, medens Flyverne ikke led Tab.

Den 11. Marts blev *Varna* dog atter bombarderet af Russerne, som samtidigt opbragte eller ødelagde 7—8 Skibe, der var paa Vej fra Constanza til Konstantinopel, blandt disse Damperen „Esperanza" paa 7000 tons, lastet med Mel og Foderstoffer, hvis Besætning blev taget til Fange.

Krydseren „Midilli" og nogle Undervandsbaade skal i den østlige Del af Sorte-Havet i Begyndelsen af April have sænket enkelte russiske Transportskibe, men Russerne var Herrer i Sorte-Havet, og naar de tyrkiske Krydsere var ude, var det kun korte Togter, de indlod sig paa.

Russiske Undervandsbaade og Flyvebaade rekognoscerede jævnligt i Nærheden af Bosporus, hvor en Del Handelsskibe sænkedes, og *den 24. April* kastede Flyvebaade Bomber mod den tyrkiske Krudtfabrik ved *Zeitunluk*, i Nærheden af Konstantinopel, hvorved Fabrikken kom i Brand.

„Midilli" var atter ude i Begyndelsen af *Maj 1916*, og den skal have sænket en Damper og flere Sejlskibe i Nærheden af *Sebastopol*, ligesom den bombarderede Havneanlægene ved det russiske Badested *Eupatoria den 7. Maj*. Omtrent samtidigt skal en *tysk Undervandsbaad* være sunket udfor Varna ved at løbe paa en Mine.

I Byen *Burgas* paa den bulgarske Kyst var der oprettet Værksteder, hvor Undervandsbaade, der var sendt i adskilt Stand fra Tyskland, blev samlede og færdigbyggede af tyske Ingeniører og Arbejdere, — alt under Overledelse af Admiral v. Souchon. For at hindre Fuldendelsen af disse Arbejder rettede den russiske Flaade *den 3. Juni* om Natten et Angreb mod Burgas, ved hvilket Værkstederne og de under Samling værende Undervandsbaade led betydelig Skade.

Den 4. Juli 1916 bombarderede „Yawuz Selim“ Byen *Tuapse,* syd for Novorossisk, samtidig sænkedes den russiske Passagerdamper *Knias Obolensky.* „Midilli“ beskød Byen *Scotchi,* tæt ved Tuapse.

Den 9. Juli blev *uden Varsel* atter et *russisk Hospitalsskib* sænket. En Undervandsbaad angreb *Vperiode,* der var paa Vej til *Batum,* og Skibet sank. 7 Mennesker omkom, medens det lykkedes at redde de øvrige.

I en Korrespondance til „Daily Mail“ fra Odessa berettes, at den russiske Flaade i Krigens to første Aar havde sænket 70 tyrkiske Dampere og ca. 8000 Sejlskibe. Det er ikke muligt at kontrolere disse Tal, men der er uden Tvivl langs den anatoliske Kyst blevet ødelagt et meget betydeligt Antal, ganske vist oftest smaa, tyrkiske Sejlskibe.

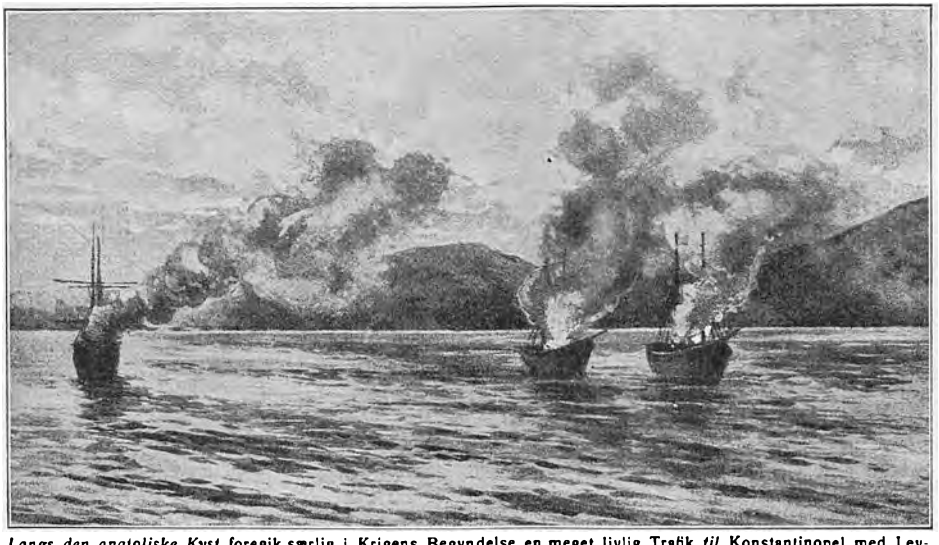

Langs den anatoliske Kyst foregik særlig i Krigens Begyndelse en meget livlig Trafik *til* Konstantinopel med Levnedsmidler og Kul, og *fra* Konstantinopel med Forsyninger af alle Slags til den tyrkiske Hær i Lilleasien, hvor Trapezunt var Hovedudskibningspladsen. Mindre tyrkiske Sejlskibe besørgede en stor Del af denne Fart, men de blev gentagne Gange, som Billedet her viser, angrebet og en stor Mængde ødelagt af de russiske Krigsskibe.

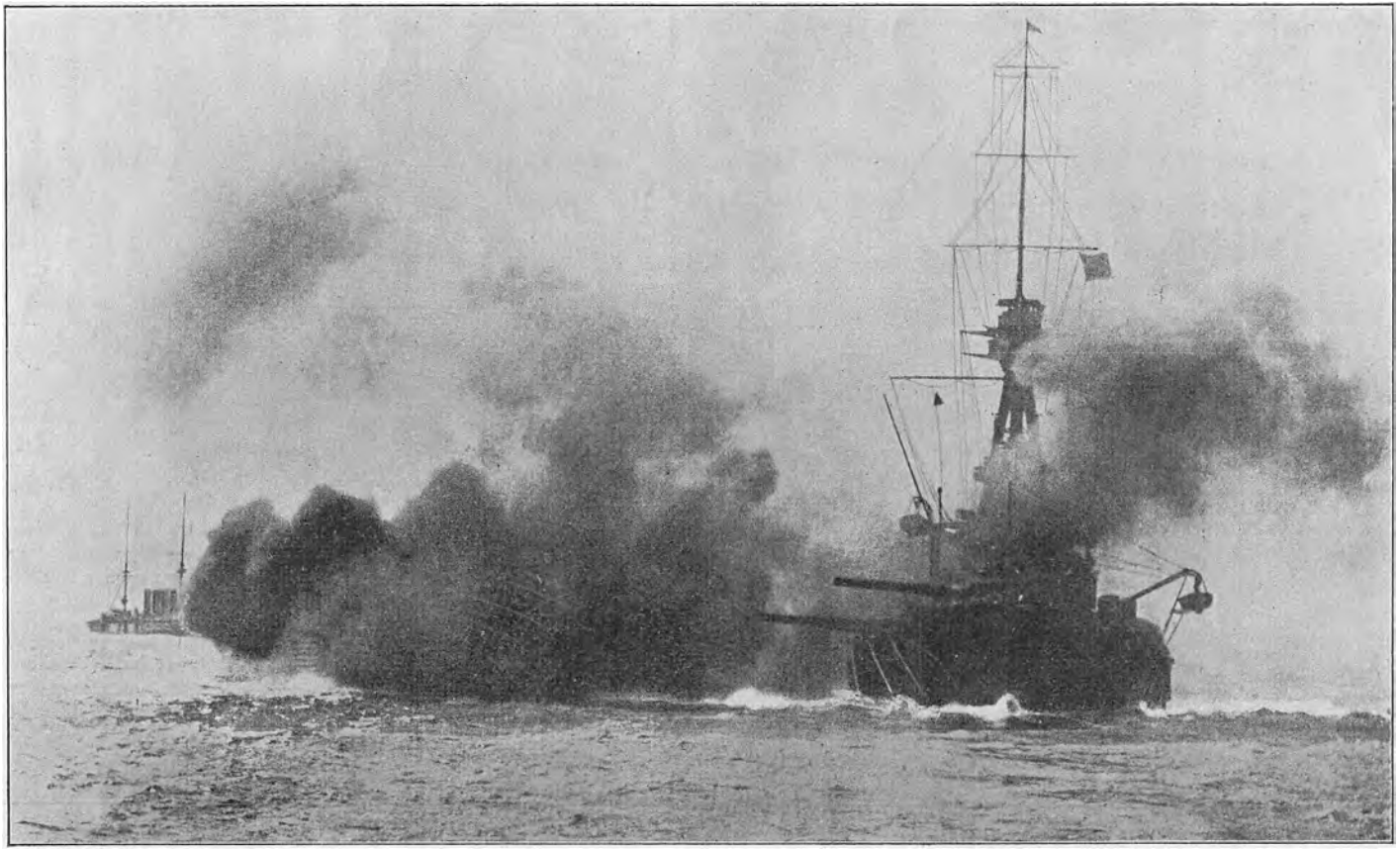

Engelsk Dreadnought „Collingwood„ hører til en Klasse paa tre Skibe — de to andre hedder „Vanguard“ og „St. Vincent.“ C. er sat i Vandet 1908, er 23400 Tons stor, armeret med 10 Stkr. 30.5 cm og 18 Stkr. 10.2 cm Kanoner samt 3 Undervands-Torpedorør. Farten er 22 Knob, Besætningen 780 Mand. Skibssiden er pansret med 254 mm Panser, der hen mod Stævnene aftager til 102 mm. I Krigens Begyndelse gjorde det engelske Kongepars Søn *Prins Albert* Tjeneste ombord i „Collingwood.“

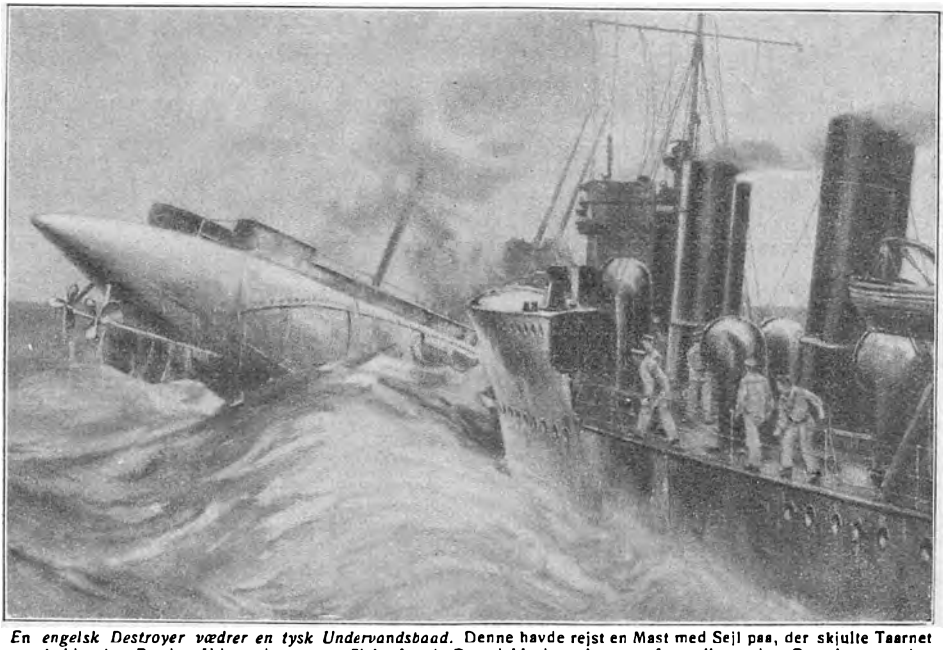

En engelsk Destroyer vædrer en tysk Undervandsbaad. Denne havde rejst en Mast med Sejl paa, der skjulte Taarnet og skulde give Baaden Udseende som et Fiskerfartøj. Den dykkede ned, men af en eller anden Grund maatte den kort efter atter gaa op og blev da ramt af Jagerens skarpe Stævn mellem Taarnet og Agterenden.

VIII.

Søkrigsbegivenhederne i Nordsøen og Atlanterhavet i Krigens andet Aar.

BEGIVENHEDERNE paa Søen i Krigens første Aar og det, der udrettedes af Englands og dets Allieredes Flaader, kan illustreres ved et Brev fra den engelske „First Lord of Admiralty", Mr. *A. J. Balfour*, til Mr. *Tuohy*, Ejer af Bladet „New-York-World":

„Hvis nogen ønsker at vide, hvorvidt den britiske Flaade i det forløbne Aar har vist sig sine Traditioner værdig, da er der en meget let Maade at konstatere dette paa. Der er 7, og kun syv, Funktioner, som en Flaade kan opfylde."

„1. Den kan fordrive Fjendens Handel fra Havene."

„2. Den kan beskytte egen Handel."

„3. Den kan holde den fjendtlige Flaades Virksomhed nede."

„4. Den kan umuliggøre Transport af fjendtlige Tropper over Søen, hvad-enten det er til Angreb eller Forsvar."

„5. Den kan transportere egne Tropper hvorhen den vil."

„6. Den kan sikre Tilførslerne til Tropperne" — og

„7. den kan støtte deres Operationer."

„Alle disse Opgaver har den engelske Flaade saa at sige løst med Held. Intet tysk Handelsskib findes mere paa Oceanet. De Allieredes Handel er mere sikker mod Angreb, lovligt eller ulovligt, end den var efter Slaget ved Trafalgar.

Den tyske Kampflaade har hidtil ikke vovet sig udenfor sine beskyttede Farvande. Ingen Invasion er blevet forsøgt paa disse Øer. Britiske Tropper er i et Antal, der er uden Sidestykke i Historien, blevet transporterede over Havene og er blevet effektivt understøttede paa Kysterne. Den største Militærmagt har set sine Kolonier blive erobrede en efter en og har ikke været i Stand til at bringe Folk eller Kanoner til deres Forsvar. Om en Flaade, der har udrettet dette, maa vi have Lov til at sige, ikke alene, at den har udrettet meget, men at ingen Flaade nogensinde har udrettet mere. Og vi Borgere i det britiske Kejserrige kan kun haabe, at det andet Krigsaar ikke vil vise nogen Nedgang i dens Præstationer, ligesom dens Anstrængelser sikkert ikke vil formindskes."

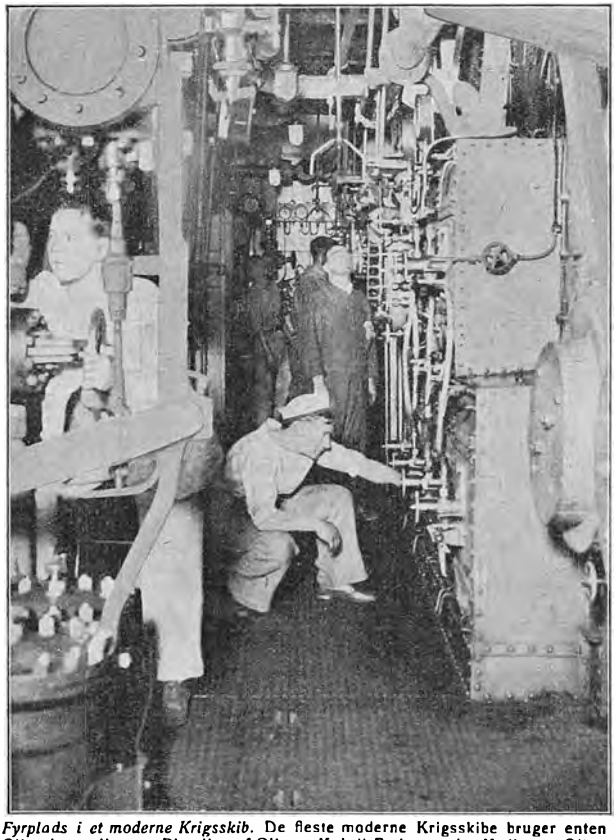

Fyrplads i et moderne Krigsskib. De fleste moderne Krigsskibe bruger enten Olie alene eller en Blanding af Olie og Kul til Fyring under Kedlerne. Olien sprøjtes i findelte Straaler ind over Fyret og Tilførslen reguleres ved Haner — en lettere og renligere Maade end Kulfyring. Tilmed kan Olien opbevares i Rum, f. Eks. mellem Bundene, der ellers ikke kan anvendes til Henstuvning af Gods og Beholdninger. Til Gengæld yder Kullene en ikke uvæsentlig Beskyttelse, idet Kulkasserne er anbragt op langs Skibssiden udenfor Kedelrummene eller tværskibs foran Kedlerne.

I *det andet Krigsaar* var Opgaverne for Englands og dets Allieredes Flaader de samme, men det krævede stort Arbejde at løse disse Opgaver, særligt gjaldt dette *Beskyttelsen af egen Handel.* I Tyskland var nogle af de før Krigen paabegyndte større Skibe blevet færdigbyggede, ligesom 2 Kampkrydsere blev sat i Vandet, men Hovedvægten blev lagt paa Bygningen af Torpedofartøjer, navnlig *Undervandsbaade.* Af disse blev efterhaanden et betydeligt Antal færdige, dels større Baade med betydelig Aktionsradius, kraftig Armering, saavel af Torpedoer som Kanoner, samt en betydelig Fart i Overfladen, dels mindre Baade med reduceret Hastighed og Aktionsradius, indrettet til *Udlægning af Miner.* Af disse blev der kastet mange rundt om England og Irland, dels fra saadanne Undervandsbaade, men ogsaa fra Hjælpekrydsere, altsaa Handelsdampere, der var forsynede med Armering af Kanoner og Torpedoer og indrettede til Kast-

ning af Miner. I en saadan Damper kan som Regel medføres flere Hundrede Miner, medens Undervandsbaadene til Udlægning af Miner næppe har medført mere end ca. 12, i hvert Fald ikke de først byggede.

Den hensynsløse Undervandsbaadskrig i Forbindelse med den stadige Kastning af Miner voldte Trafikken paa de engelske og franske Havne betydeligt Afbræk, men den engelske Flaade, eller rettere sagt England, optog med stor Energi tilligemed Frankrig Bekæmpelsen af baade Undervandsbaadene og Minerne. Efterhaanden indgik der i Flaaden et stadigt voxende Antal afarmerede Trawlere og Minesøgerfartøjer, i September 1915 var Antallet voxet til ca. 2500, og det øgedes stadigt. Et stort Antal smaa, hurtige armerede Motorfartøjer byggedes, som skulde forfølge og angribe Undervandsbaade; Antallet af Jagere, der tilgik Flaaden i de første Aar, var ogsaa betydeligt, saaledes at der overalt rundt Englands Kyster og i Nordsøen altid var Hundreder af Fartøjer i Gang med Minestrygning og paa Udkig efter Undervandsbaade. Det voldte ingen Vanskelighed at bemande denne store Mængde Fartøjer, thi Alle meldte sig til Tjeneste, fra ældre, afskedigede Admiraler ned til unge Fiskerdrenge. *Rudyard Kipling* skriver om denne store og stadig voxende Auxiliairflaade, dens Besætning og Arbejde:

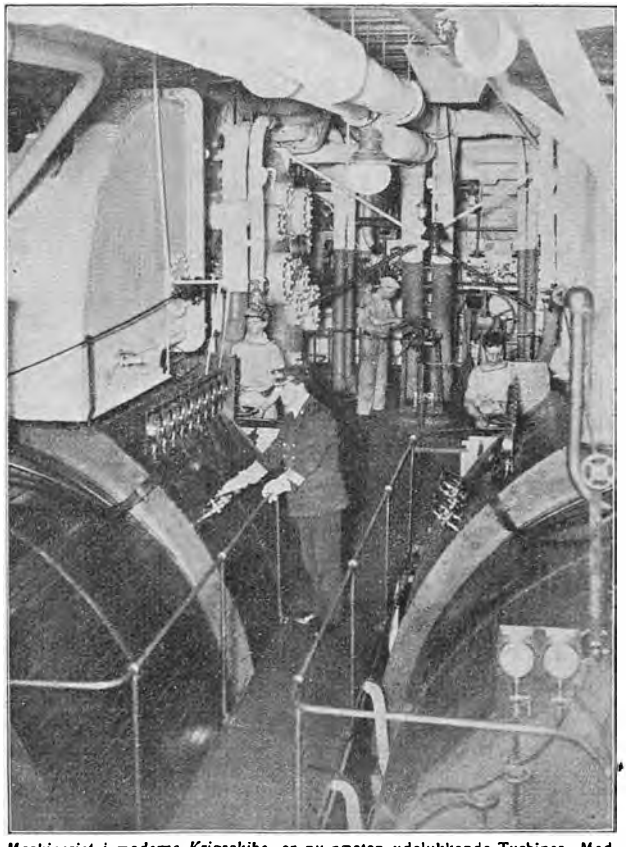

Maskineriet i moderne Krigsskibe, er nu næsten udelukkende Turbiner. Med disse kan man lettere opnaa og holde de store Hastigheder, der fordres, men Turbinen er i Tilfælde af Havarier vanskeligere at reparere.

„Kommandoordene kan have forandret sig lidt, Materiellet er sikkert blevet mere kompliceret, men Aanden hos de ny Besætninger, som er gaaet i Gang med det gamle „Job" („Arbejde"), er helt igennem uforandret. Det er den samme stolte, nøjsomme, haardhændede og paa Erfaring saa rige Tjeneste, som i fordums Dage skabte Flaaden, saadan som vi kender den nu i denne Krig. Det er ligegyldigt,

om den kaldes Trawler- eller Hjælpekrydserflaaden. Den er hovedsagelig bemandet med Fiskere, men den tager i sin Tjeneste Enhver, som har Smag for Søen — fra afskedigede Admiraler til Sønnen af en Skibskok. Dens Existens er til den almindelige Trafiks Beskyttelse og til Fjendernes Bekæmpelse. Dens Bedrifter registreres ved smaa Flag, der stikkes i Søkort. Dens Tab noteres i Avisernes upaaagtede Hjørner. „The Grand Fleet" har kun et flygtigt Kendskab til den; de altid aarvaagne lette Krydsere, som passer paa den fra Baggrunden, er mere intime med den; Destroyerne, der har deres Virkefelt udfor uoplyste Kyster og rundt om og henover uafmærkede Grunde, kommer, som man kan forstaa, i direkte Kontakt med den. Undervandsbaadene skiftevis roser den og — da nu engang det ene Periskop ligner det andet meget — forbander dens Handlekraft. Men den stadige Strøm til og fra de hjemlige Farvande af Dampere — Passagerskibe og Lastdragere —, 6 i Timen, er enige i at velsigne den."

Hurtigsejlende Motorbaade, som England anvender til Patrouilltjeneste. En Del af dem er byggede i Amerika.

Til Trods for den egentlige Krigsflaade og den store Flaade af Auxiliairskibe, som England holdt i Søen, led Trafikken paa de engelske Havne dog betydelige Tab ved de tyske Miner og — ikke mindst — ved den stadige Virksomhed af Undervandsbaadene.

Det, at de tyke Undervandsbaade i saa mange Tilfælde skød Skibe i Sænk uden noget forudgaaende Varsel, vakte stor Harme, ikke blot i *England* og de med dette *allierede Lande*, men ogsaa i saa at sige alle *neutrale Lande.* Fra Kaptajner og Besætninger paa de engelske Skibe hørtes stadig Udtalelser som: „Ja, hvis vi blot havde haft en Kanon, saa skulde vi nok have klaret os". Nu havde Damperne som Regel kun én Maade at søge at undgaa Sænkning paa, hvis de overhovedet saa noget til Undervandsbaaden eller dens Periskop, inden Torpedoen exploderede i Skibet og sendte det til Bunds, nemlig den, at vende Agterenden til, og

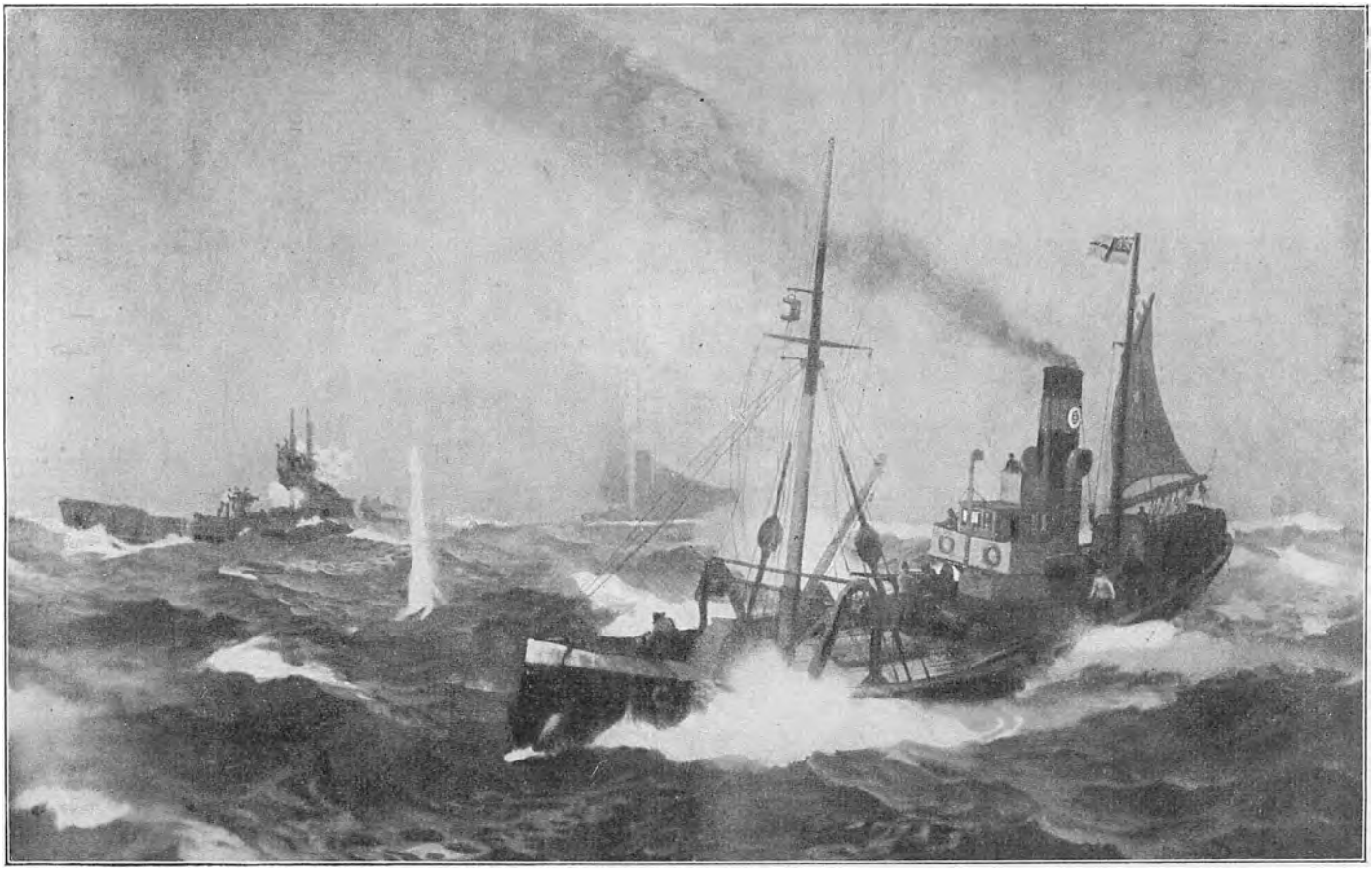

Tysk Undervandsbaad beskyder en engelsk Mine-Trawler. [Tysk Fremstilling.]

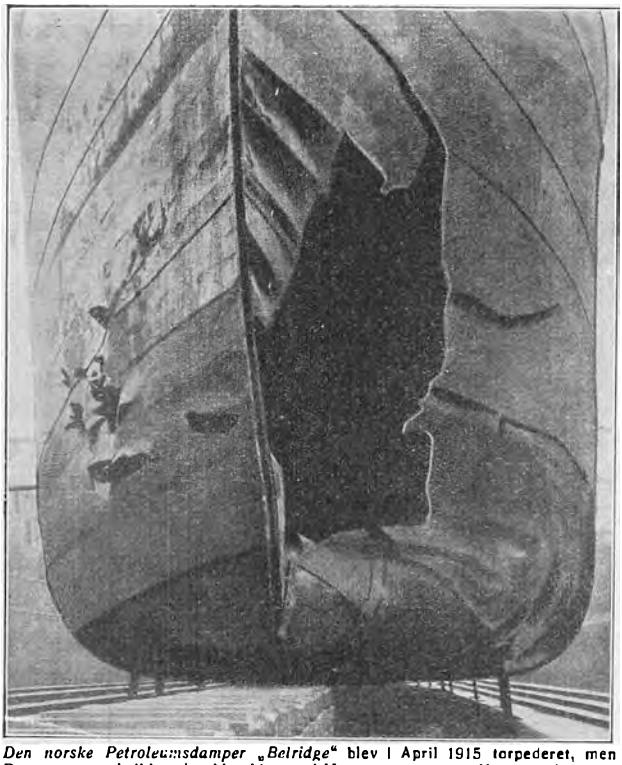

Den norske Petroleumsdamper „Belridge" blev i April 1915 torpederet, men Damperen sank ikke, den blev bjærget i Havn og repareret. Man ser det store Hul, Explosionen har forårsaget, men Kollisionsskodtet, der er ca. 5 m agten for Stævnen, har holdt.

søge at løbe fra Undervandsbaaden, hvilket dog kun lykkedes de færreste, da Undervandsbaadene oftest var almindelige Handelsdampere overlegne i Fart.

(Mindre, let manøvrerende Dampere forsøgte ogsaa undertiden at dreje hen mod Undervandsbaaden og søge at vædre den — jvf. foran S. 231 „Thordis".)

Man besluttede sig da i England, og kort efter ogsaa i de med det allierede Lande, til *at forsyne Fragtdampere, som ønskede det, med en eller flere Kanoner*, der som Regel blev opstillede agterude, saaledes at der kunde skydes paa den forfølgende Undervandsbaad og dennes Angreb derved muligvis afvises.

Det siger sig selv, at Gennemførelsen af denne *Armering af Handelsskibe* maatte tage lang Tid, thi Kanoner og Ammunition skulde først fremskaffes, og Antallet af engelske Handelsdampere er meget stort.

I gamle Dage var Englands — og andre Landes — Koffardimarine vant til at omgaas Kugler og Kanoner, dengang da enhver Ostindiefarer og ethvert Skib, der gik paa de lange Rejser, maatte være armeret for at værge sig mod Kapere og Sørøvere. At Koffardiskibe atter i denne Krig skulde blive tvungne til at forsyne sig med Armering, kom sikkert Alle som en Overraskelse, men da det viste sig nødvendigt, blev efterhaanden mange Dampere udrustede med hurtigskydende Kanoner og fik et Par — eller flere — i disses Betjening kyndige Folk ombord, og mange er de Tilfælde, hvor Kanonen har reddet en Damper fra Undergang, naar den da i Tide har opdaget Undervandsbaaden.

Den omkring England fra *18. Februar 1915 erklærede Farezone* gjaldt som bekendt ikke alene de Allieredes Skibe, men ogsaa *de Neutrales*. Disse kom derved i en vanskelig Situation, thi mange af dem, ikke mindst

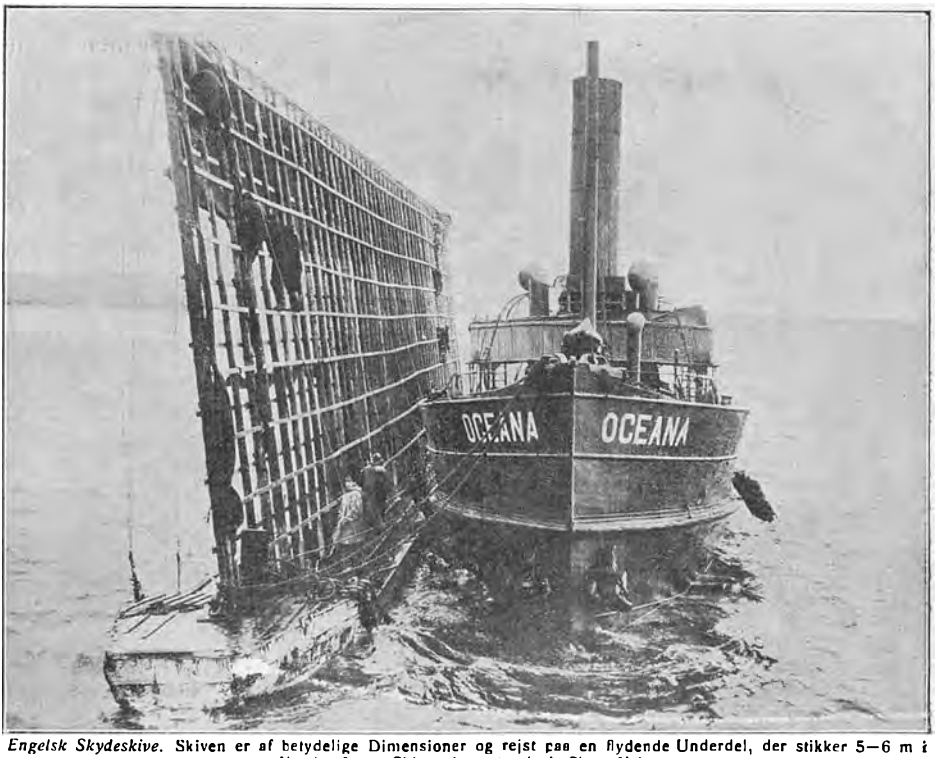

Engelsk Skydeskive. Skiven er af betydelige Dimensioner og rejst paa en flydende Underdel, der stikker 5—6 m i Vandet for at Skiven kan staa i alt Slags Vejr.

de Skandinaviske Lande, var i betydelig Grad afhængige af Tilførsler fra England, navnlig Kultilførsler.

De tyske Undervandsbaades Angreb paa og Nedskydning af Koffardiskibe indskrænkedes tilmed ikke til at finde Sted udelukkende indenfor Grænserne af det som Farezone erklærede Farvand, i flere Tilfælde blev Skibe sænkede endogsaa saa langt udenfor dette Farvand, at man skulde tro, at Fejltagelse med Hensyn til Pladsen maatte være udelukket, selv for en Undervandsbaad, for hvilken nøjagtig Navigation og Pladsbestemmelse undertiden kan være vanskelig.

Tilfælde af Krænkelse af de neutrale Landes Søterritorium fandt ogsaa af og til Sted fra begge de krigsførende Gruppers Side. Før Krigen havde de fleste Lande hævdet *3 Sømil som Grænsen for deres Territorium*, men enkelte havde erklæret 4 eller endda mere for Grænsen; under Krigen er 3-Sømilegrænsen, og ikke mere, blevet anerkendt af de krigsførende Magter, og de Lande, der havde hævdet en Grænse ud til 4 eller flere Sømil, maatte stiltiende bøje sig og acceptere 3-Sømilegrænsen.

Farerne for Handelsdamperne, der skulde til eller fra England, indskrænkede sig imidlertid ikke til Miner og Undervandsbaade. Ogsaa *fra Luften* blev der rettet Angreb mod dem, idet Krigens andet Aar bragte

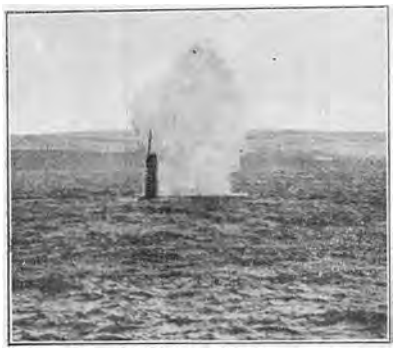

H. M. S. „Queen Elisabeth" faar en Træffer i Skiven. Projektilet er gaaet gennem Skiven og slaar ned i Vandet umiddelbart bag Skiven. Disse Øvelser drives meget intensivt og Skydning afholdes paa meget store Afstande.

en forøget Aktivitet i Luften. Zeppelinere og Flyvebaade paabegyndte Togter mod England, og paa Ud- og Hjemrejsen blev der ofte kastet Bomber mod Dampere ligesom der ogsaa rettedes Angreb mod dem fra Luftfartøjer, der gik ud over Havet med saadanne Angreb som Hovedopgave.

Begivenhederne i Farvandene om England i de første Maaneder af Krigens andet Aar er næsten alle saadanne, der fremkaldes af Undervandsbaads- og Minekrigen.

Den 8. August 1915 blev den engelske Hjælpekrydser *India*, 8000 Tons, torpederet af en tysk Undervandsbaad nordvest for *Bodø* i Indløbet til Vestfjord paa den norske Kyst. Omtrent 160 omkom af den 340 Mand store Besætning. Da Sænkningen havde fundet Sted paa norsk Søterritorium, nedlagde den norske Regering Protest i Berlin mod denne Krænkelse af Territoriet.

Kort Tid i Forvejen havde en engelsk armeret Damper nedskudt en tysk Damper „Pallas" paa norsk Territorium. Den engelske Regering gjorde i den Anledning Norge en Undskyldning for Krænkelsen af Territoriet.

I Begyndelsen af August lykkedes det den tyske Hjælpekrydser *Meteor* at naa uopdaget over under den engelske Kyst, hvor den paa forskellige

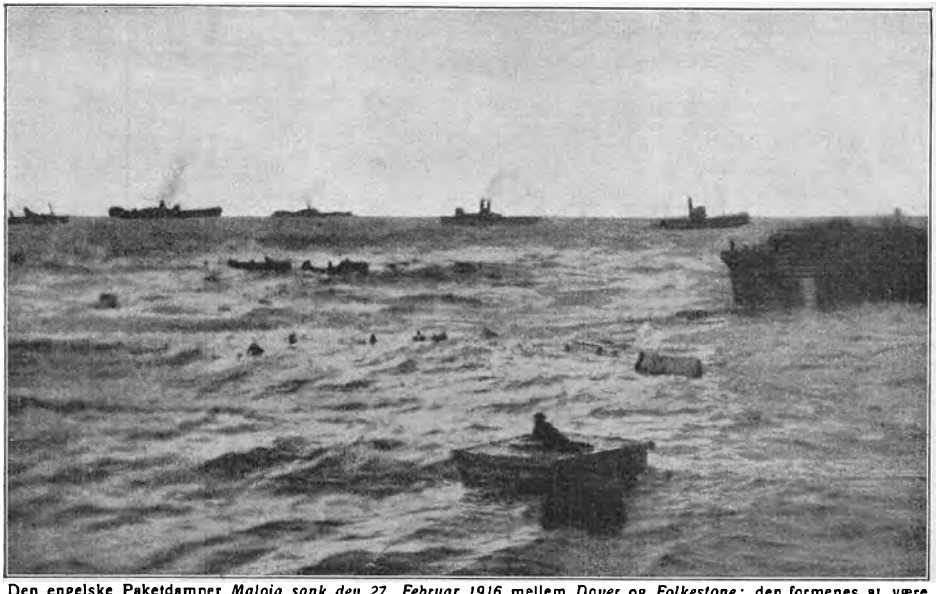

Den engelske Paketdamper *Maloja sank den 27. Februar 1916* mellem *Dover* og *Folkestone;* den formenes at være stødt paa en Mine. 155 af de ombordværende 456 Mennesker omkom. Resten reddedes af tililende Dampere og andre Fartøjer.

Steder udlagde ca. 400 Miner. Om *Natten den 7.—8. August 1915* stødte den sydost for Orkney Øerne paa den lille engelske Hjælpekrydser *Ramsey*, angreb den og skød den i Sænk, idet det lykkedes „Meteor“ at redde ca. 40 Mand af Besætningen, medens 65 Mand omkom. Engelske Krydsere var blevet alarmerede ved Kampen og forfulgte „Meteor“, der for fuld Fart var paa Tilbagevejen til Helgolandsbugten. Paa Hjemvejen standsede „Meteor“ den danske Skonnert *Jason* nordvest for *Horns Rev*, tog Besætningen ombord og skød Skonnerten, der var paa Rejse fra Sverige til England med Kontrebande, Grubetømmer og Jernbanesveller, i Brand. Da imidlertid de forfølgende engelske Krydsere var

Via *Archangelsk* ved Hvide Havet sendtes Forsyninger til Rusland.

kommet saa nær, at „Meteor“ ikke kunde undfly, standsede den en svensk Fiskekutter, og Alle fra „Meteor“ gik ombord i Fiskekutteren, idet „Meteor“s Besætning først havde antændt Lunten til Sprængladningen i Skibet, saaledes at dette kort efter sprang i Luften. Efter at „Jason“s Besætning var afleveret i Horns Rev Fyrskib, hvorfra den af det danske Inspektionsskib *Absalon* indbragtes til Esbjerg, lykkedes det „Meteor“s Besætning med Fanger at naa ind til Lister Dyb.

Den 9. August sank den engelske Destroyer *Lynx* i Nordsøen ved at løbe paa en Mine, uden Tvivl en af dem, „Meteor“ havde udlagt. 26 Mand af Besætningen reddedes, medens ca. 75 omkom.

Den 16. August viste en *tysk Undervandsbaad* sig i den *Irske Sø* udfor Byerne *Whitehaven* og *Harrington* og bombarderede en Benzolfabrik og Jernbaneanlægene, uden at dog større Skade anrettedes, og der omkom ingen Mennesker. Undervandsbaaden slap uskadt tilbage fra dette dristige Angreb. Dette var anden Gang, der høres om Bombardement af Kystbyer fra Undervandsbaade, idet fjorten Dage i Forvejen en engelsk Undervandsbaad i Marmara Havet havde bombarderet en tyrkisk By.

Den 17. August skal der have staaet en Fægtning i Nærheden af *Horns Rev* mellem 5 tyske Jagere og 1 ny engelsk Krydser og 8 Jagere. Ifølge tysk Meddelelse blev den engelske Krydser og en Jager sænket, et Tab, der ikke er bekræftet fra engelsk Side. Tyskerne havde intet Tab.

I Begyndelsen af September 1915 meddelte den tyske Admiralstab, at Undervandsbaaden *U 27* maatte betragtes som gaaet tabt *i Midten af August.* Man vidste fra en anden Undervandsbaad, at U 27 *den 10. August* vest for Hebriderne havde sænket en mindre engelsk Krydser af ældre Type, men senere havde man ingen Efterretninger fra den. Fra engelsk Side erklæredes, at ingen Krydser savnedes, der forelaa muligvis en Forvexling med Torpederingen af „India". Iøvrigt var dette første Gang, at der fra tysk Side blev omtalt Tabet af en Undervandsbaad.

I *Midten af September* udsendte det franske Marineministerium Meddelelse om, at *tyske Undervandsbaade havde vist sig i den Spanske Sø* udenfor Loire- og Garonnefloderne, hvor enkelte Skibe var blevet sænkede, ligesom der ogsaa var blevet udlagt Miner.

Den 28. Oktober mistede Englænderne Panserkrydseren *Argyll*, der gik paa Grund paa Østkysten af Skotland og blev Vrag. Hele Besætningen blev reddet. „Argyll" var sat i Vandet 1904 og 11,000 Tons stor. Den var ved København i Forsommeren 1914.

Fiskefartøjer skulde ifølge Haager Konventionen være undtagne fra Angreb af de respektive Krigsførende, men alt gennem længere Tid var engelske Trawlere i Nordsøen dels blevet opbragte af tyske Skibe, dels blevet sænkede, idet det var saa at sige umuligt for Tyskerne at vide, om Trawlerne hørte med til den engelske Auxiliairflaade eller ej. Medens tyske Trawlere hidtil kun i ringe Grad var blevet forulempede af de engelske Krigsskibe, indtraadte der nu heri en Ændring, idet Englænderne — uden Tvivl med Rette — erklærede, at de tyske Trawlere, foruden at drive Fiskeri, deltog i den tyske Efterretningstjeneste. I *Slutningen af Oktober 1915* foretog engelske Krydsere og Jagere en Afsøgning i Nordsøen over mod Helgoland efter tyske Trawlere med det Resultat, at ca. 50 saadanne blev indbragt til forskellige engelske Havne.

Den 4. November løb den tyske Undervandsbaad U 8, en ny Baad med dette Nummer, paa Grund paa den hollandske Ø *Terschelling.* Den blev bragt flot af et hollandsk Fartøj og taget ind til en hollandsk Havn, hvor den og Besætningen blev interneret.

Et ret betydeligt Antal Dampere var beskæftigede med Sejlads fra engelske Havne til den russiske By *Archangelsk* ved *Hvide-Havet* idet der fra England — som ogsaa fra Amerika — sendtes betydelige Mængder af Krigsmateriel ad denne Vej til Rusland. Ved kraftige Isbrydere søgtes Sejladsen holdt aaben saa længe som muligt, men medens det i Begyndelsen kun var Isen, der lagde Hindringer i Vejen, kom her-

til senere nye og større Vanskeligheder, idet *tyske Undervandsbaade ogsaa viste sig* i dette nordlige Farvand, helt oppe nord for Norge. *Den 20. Marts 1916* meddeltes det, at den russiske Damper *Novaja Slaboda* var blevet torpederet af en tysk Undervandsbaad i det *nordlige Ishav.*

Aaret 1915 var gaaet til Ende, uden at der i Nordsøen havde været noget Sammenstød mellem store Skibe siden Kampen paa Doggerbank.

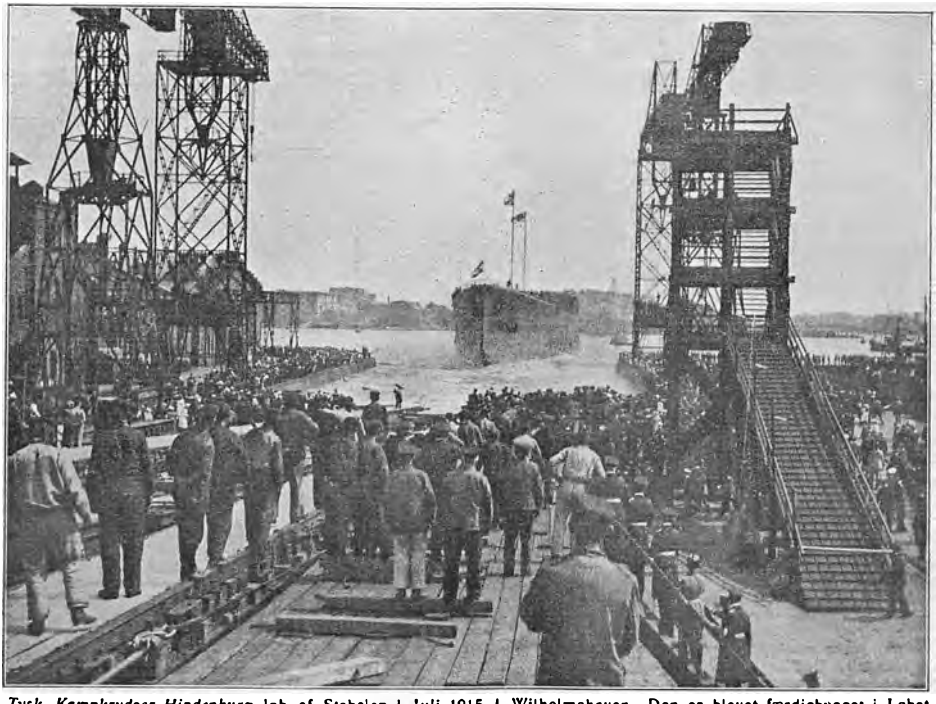

Tysk Kampkrydser Hindenburg løb af Stabelen i Juli 1915 i Wilhelmshaven. Den er blevet færdigbygget i Løbet af 1916. Den er nær lig „Lützow" og „Derflinger". Størrelse ca. 28000 Tons. Armering 8 Stkr. 30.5 cm, 12 Stkr. 15 cm og 12 Stkr. 8.8 cm Kanoner, 4 Undervands-Torpedoapparater. Største Pansertykkelse 300 mm. Fart 28 Knob. Besætning 1100 Mand.

den 24. Januar. Men de egentlige Kampskibe og Krydsere havde derfor ikke hele Tiden ligget stille i de beskyttende Havne. Med passende Mellemrum foretoges der saavel af tyske som af engelske Eskadrer Togter i Nordsøen, ligesom der stadig dreves Øvelser, navnlig i Skydning. Tyskerne benyttede dog hertil oftest den vestlige Del af Østersøen; Englænderne kunde i *Havnen ved Scapa Flow* holde Skydning med mindre Kanoner, men naar Øvelsesskydning med det svære Skyts skulde finde Sted, gik Eskadrerne ud til Søs. Under alle saadanne Togter var det for begge Parter nødvendigt at sikre sig mod Angreb af Undervandsbaade gennem Iagere og Patrouilleskibe, og det lykkedes heller ikke Undervandsbaadene at gennemføre noget Angreb.

Blandt de mange *Angreb paa Handelsskibe* samler Interessen sig særlig om dem, der havde *Passagerdampere* til Maal. Det er foran (S. 243

og flg.) omtalt, hvorledes den største og mægtigste af de neutrale Stater, *De Forenede Stater*, havde protesteret kraftigt mod Sænkningen af „Lusitania"; Amerika gentog sin Protest ved de med ret korte Mellemrum stedfindende senere Sænkninger, og herved blev Forholdet til Centralmagterne mere og mere spændt, — tilsidst endte det med Krigserklæring.

Den 19. August 1915 blev „White-Star" Liniens Passagerdamper *Arabic torpederet uden Varsel* 60 Sømil fra Sydkysten af Irland. Skibet var paa Vej fra England til Amerika med 181 Passagerer og en Besætning paa 248 Mand. Det var uarmeret, og fra Skibet saas intet til Undervandsbaaden, før Torpedoen ramte det. Der omkom 39 Mennesker, der-

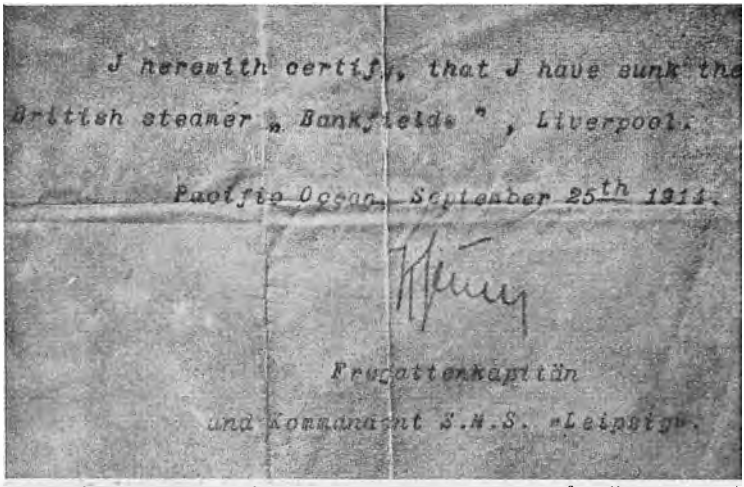

Ovenstaaende er et *Certificat*, udstedt af Chefen for den tyske Krydser „Leipzig" til Kaptajnen paa den engelske Damper „Bankfields", om at Damperen den 25. September 1914 er blevet sænket af Krydseren i det Stille Ocean. Certificatet skal tjene Kaptajnen som Bevis overfor Rederne. I Slaget ved Falklands Øerne blev „Leipzig" skudt i Sænk af Englænderne. Saadanne Beviser tilhører den Periode af Krigen, da Ødelæggelsen af Handelsskibe endnu foregik paa en forholdsvis hensynsfuld Maade.

iblandt 2 Amerikanere. Sænkningen af „Arabic" var saaledes i Modstrid med den Erklæring, Tyskland omtrent samtidigt (den 2. September 1915) overrakte den amerikanske Regering i Kontroversen de to Lande imellem i Anledning af Sænkningen af „Lusitania" (se foran S. 256). Den tyske Gesandt i Washington, Grev Bernstorff, anmodede den amerikanske Regering om ikke at tage Standpunkt i Affæren „Arabic", før man i Tyskland havde modtaget den officielle Rapport om Sænkningen fra vedkommende Undervandsbaad. En kort Overgang troede man, at denne Rapport aldrig vilde komme til at foreligge, idet der blev meddelt, at en engelsk Patrouillebaad havde sænket Undervandsbaaden, da denne forsøgte at angribe den engelske Damper „Niconsin", der ankom til Liverpool fra New Orleans den 24. August. Men saafremt der her er sænket en Undervandsbaad, maa det have været en anden, thi kort efter forelaa Rapport fra Kaptain *Schneider* paa Undervandsbaaden, der sænkede „Arabic", og han

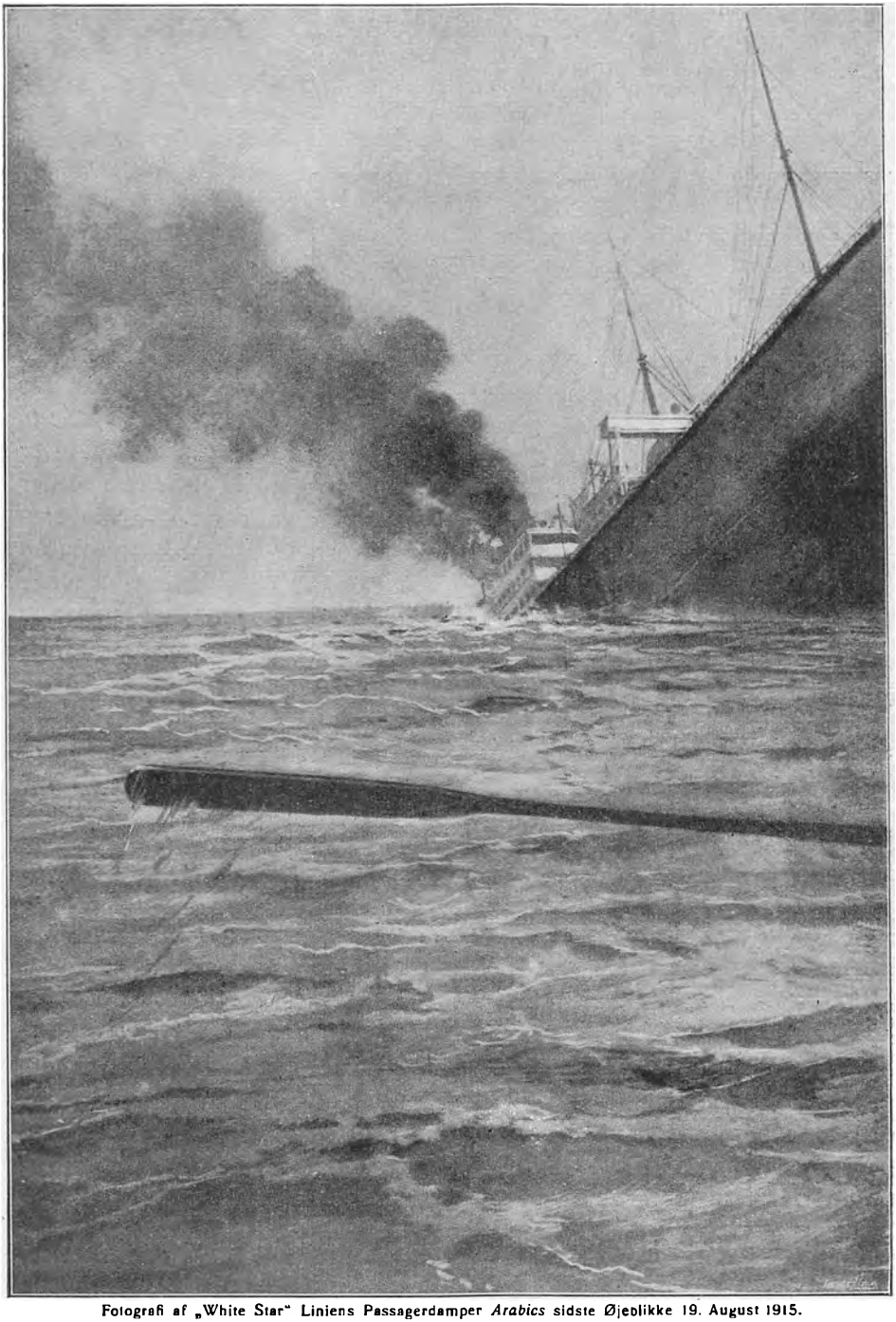

Fotografi af „White Star" Liniens Passagerdamper *Arabics* sidste Øjeblikke 19. August 1915.

udtaler, at han var overbevist om, at „Arabic" havde til Hensigt at vædre hans Baad. Den tyske Regering gik *ikke* ind paa denne Antagelse og udtalte,

„at de til Undervandsbaaden givne Ordrer er saa bestemte, at en Gentagelse af Tilfælde som det med „Arabic" maa anses for udelukket. — — — Angrebet blev foretaget mod de Instruktioner, som var udstedt til Cheferne. Den kejserlige Regering beklager og misbilliger denne Handling og har tilskrevet Kaptajn *Schneider* i Overensstemmelse hermed".

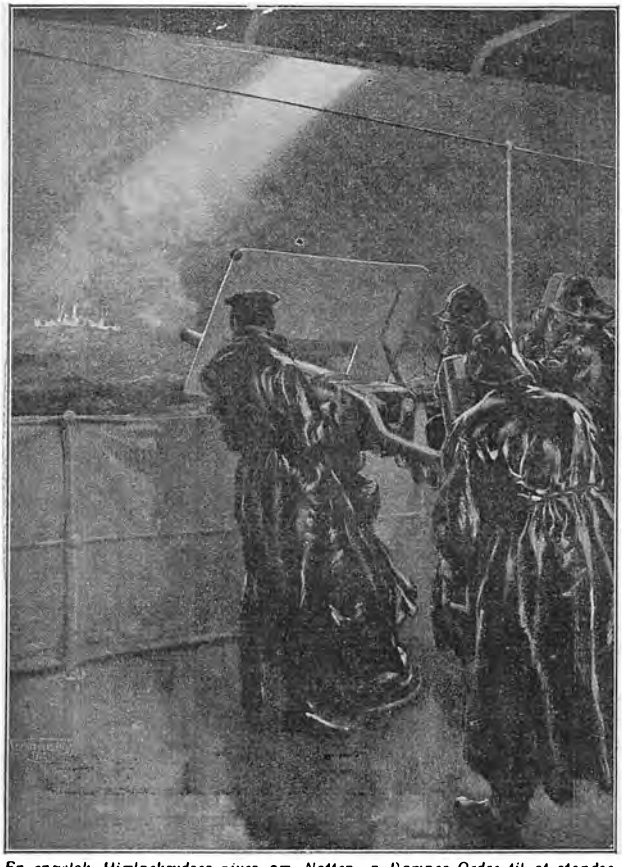

En engelsk Hjælpekrydser giver om Natten en Damper Ordre til at standse. Projektøren rettes mod Skibet, og, om nødvendigt skydes et skarpt Skud for Boven. Et stort Antal engelske Skibe opretholder Nordsøblokaden, Dag ud, Dag ind, i alt Slags Vejr. Men det vil forstaas, at i Mørke og regnfulde Nætter kan Skibe komme usete gennem Blokaden. [Efter „The Sphere".]

Den 4. September Kl. 8½ Eft. sank den engelske Passagerdamper *Hesperian* udfor Sydkysten af Irland, ca. 80 Sømil sydvest for *Fastnet*, det sydligste Punkt paa Øen. Der omkom 32 Mennesker af de ca. 600 Ombordværende. Der var ingen Amerikanere blandt de omkomne. Fra engelsk Side hævdedes, at „Hesperian" blev torpederet *uden Varsel* og uden at have set noget til Undervandsbaaden, som den altsaa ikke kan have forsøgt at vædre eller angribe. „Hesperian" førte en 15 cm Kanon i Agterenden. Fra tysk Side erklæredes, at efter Planerne for Undervandsbaadenes Fordeling skulde ingen Baad være paa det omtalte Sted den 4. September, saa Skibet maa være sunket ved at støde paa en Mine. Englænderne siger hertil, at Sprængstykker af en *Torpedo* blev fundet i „Hesperian", og at Skibe er blevet sænkede saavel nord som syd for Stedet den 4. og 5. September. Der er da betydelig Sandsynlighed for, at Passagerdamperen blev angrebet af en Undervandsbaad *uden Varsel*, medens den var paa Rejse fra Liverpool til Amerika.

En *amerikansk Undersøgelseskommission* udtalte senere, at det i „Hesperian" fundne Sprængstykke hidrørte fra en Torpedo.

Der kan altsaa i Tilfældene „Arabic" og „Hesperian" ikke være Tale om, at Skibene har haft Ammunition etc. ombord, *da de begge var for Vestgaaende til Amerika.*

Den store Tilførsel af Ammunition fra Amerika til England og Frankrig vakte betydelig Harme hos Centralmagterne, der igennem deres Diplomater i De Forenede Stater protesterede imod Afskibningen af Krigsmateriel til England-Frankrig.

De Forenede Stater svarede i en Note af *12. August 1915* paa Østrig-Ungarns Protest og det udtales, at det vilde være uneutralt af de Forenede Stater at opkaste sig til Dommer i Krigen og indskrænke sit Handelssamkvem med en Krigsførende, hvis Overmagt til Søs forhindrede den Neutrale i at handle med Vedkommendes Fjende; endvidere havde jo saavel Tyskland som Østrig-Ungarn under Krimkrigen, den sydafrikanske Krig og Balkankrigen drevet livlig Handel med Krigsmateriel med de Krigsførende, slet ikke at tale om de store Mængder af Krigsmateriel, der i Fredstid var leveret fra Østrig-Ungarn og navnlig Tyskland til Lande overalt i Verden. Under den sydafrikanske Krig stillede Forholdene sig meget nær som under denne Krig, idet den britiske Flaade hindrede Tilførsel af Ammunition etc. til Boer-Republikkerne, men dette Forhold afholdt ikke saavel Tyskland som Østrig fra i stor Udstrækning at sælge Vaaben og Ammunition til England. Endelig anføres, at Indskrænkning i Handelen med Krigsmateriel i Krigstid vilde tvinge alle Nationer til at ligge med store Forsyninger af saadant Materiel, og vilde friste en saaledes vel forberedt Nation til at anvende Magten i Stedet for Appel til Ret og Retfærdighed.

Dr. *Dumba*, østrigsk Gesandt i *Washington*. Han maatte i Efteraaret 1915 forlade De Forenede Stater, da han var overbevist om at gøre Forsøg paa at etablere Strike paa amerikanske Ammunitionsfabrikker.

Det gode Forhold mellem Amerika og Østrig-Ungarn led kort efter et betydeligt Skaar derved, at Amerika *den 10. September 1915* forlangte, at Østrig-Ungarn skulde tilbagekalde sin Gesandt i Washington, Dr. *Constantin Dumba.* Aarsagen hertil var, at Dr. Dumba blev overbevist om at have foreslaaet sin Regering Planer til Etablering af Striker paa amerikanske Ammunitionsfabrikker, hvilket — ifølge Udtalelser af den tyske Militærattaché, Kaptajn *von Papen,* — vilde være af stor Betydning.

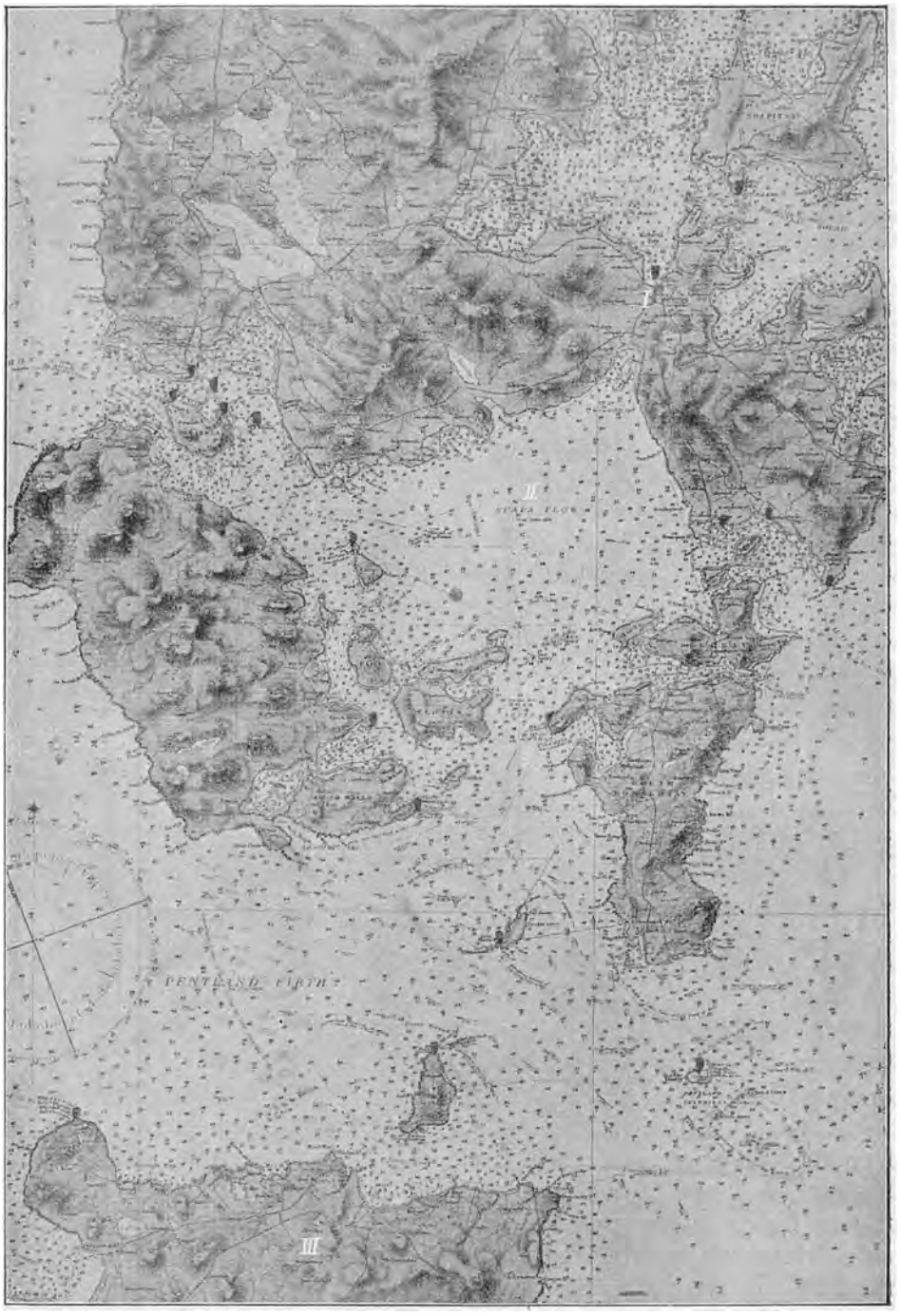

Engelsk Søkort. I. *Kirkwall* II. *Scapa Flow*. III. *Skotland*.

Brevene med disse Forslag blev fundne hos en amerikansk Borger, *Archibald*, der skulde overbringe dem til den østrigske Regering, men han blev standset og anholdt i England og sendt tilbage til Amerika. Noten slutter med at udtale,

„at de Forenede Stater beklager at være blevet nødt til at fordre Gesandtens Tilbagekaldelse og forsikrer den østrigske Regering om, at man meget ønsker at fortsætte det hjertelige og venskabelige Samkvem, der bestaar mellem De Forenede Stater og Østrig-Ungarn."

Tysk Militærattaché i De Forenede Stater i Nordamerika *von Papen*. Kaptajnen blev erklæret „persona non grata" i December 1915.

Tre Maaneder senere, i Begyndelsen af *December Maaned 1915*, saa den amerikanske Regering sig nødsaget til at anmode Tyskland om snarest at *tilbagekalde den tyske Marine-Attaché,* Kaptajn *Karl Boy-Ed,* og *Militær-Attaché,* Kaptajn *Franz von Papen,* paa Grund af „utilbørlig Virksomhed i Forbindelse med maritime og militære Virksomheder", idet der intet nærmere direkte bekendtgjordes om de egentlige Grunde. De to Attachéer fik frit Lejde paa Rejsen over Atlanterhavet til Tyskland. Der er fremkommet nærmere om disse Forhold, hvorom er berettet i III. Afsnit af vort Værk.

Tysk Marineattaché i De Forenede Stater i Nordamerika, Kaptajn *Boy-Ed*. Kaptajnen blev erklæret „persona non grata" i December 1915.

Den 24. September 1915 gentog Østrig-Ungarn sin Protest mod Udskibningen af Vaaben og Ammunition fra de Forenede Stater til England-Frankrig. Det antydes i Noten, at Embargo paa Vaaben kunde anvendes som en effektiv og retfærdig Gengældelsesforanstaltning overfor de engelske Indskrænkninger i Handelen.

Fra tysk Side gjordes ogsaa Indsigelse mod Salget af Krigsmateriel til Ententen, omend det indrømmedes, at saadan Handel ikke var i Strid med Haager Konventionen af 18. Oktober 1907, under hvis

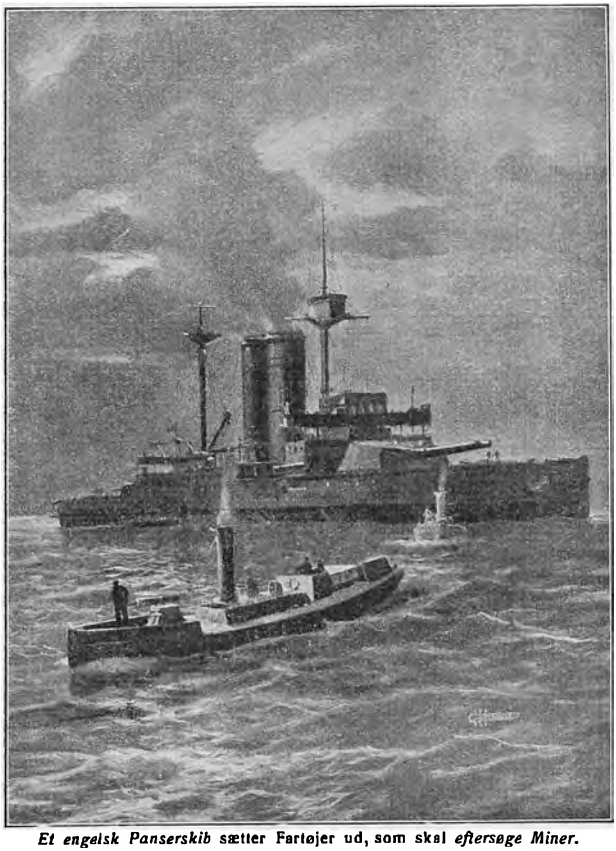

Et engelsk Panserskib sætter Fartøjer ud, som skal eftersøge Miner.

Afsnit V, der omhandler Neutrales Rettigheder og Pligter under en Krig, det i Artikel 7 udtales:

„En neutral Magt er ikke forpligtet til at hindre Udførsel eller Gennemførsel af Vaaben, Ammunition eller i det hele af alt, der kan være til Nytte for en Hær eller en Flaade, som maatte ske for den ene eller den anden Krigsførendes Regning."

I den tyske Note udtales — efter ovennævnte Indrømmelse — „at hvis de Forenede Stater vil forhindre vore Krigsskibe i lejlighedsvis at faa Tilførsler fra dets Havne, saa ligger der heri en stor Uretfærdighed, thi det vilde blive en uneutral Behandling af de Krigsførende og indeholde et Brud paa de anerkendte Regler for Neutralitet til Skade for Tyskland". Hertil svarede De Forenede Stater bl. a., at en gentagen Afsejlen fra dets Havne af Handelsskibe, ladede med Brændsel eller andre Fornødenheder til en krigsførende Magts Krigsskibe i Søen, vilde gøre dets Territorium til en *Basis* for disse Skibe, hvilket er i Strid med forannævnte Haager Konvention og altsaa en direkte uneutral Handling.

Foruden de mange almindelige Fragtdampere og Sejlskibe, der blev skudt ned, dels efter at der var givet Besætningen Tid til at gaa i Baadene, men ogsaa i mange Tilfælde uden noget forudgaaende Varsel, blev der, *trods de afgivne Erklæringer fra Tysklands Side* om ikke at skyde Passagerdampere ned uden Varsel, saafremt de ikke gjorde nogen Modstand mod Standsning etc., dog *med kortere Mellemrum sænket Passagerdampere*, hvorved betydelige Antal af Menneskeliv gik tabt.

Den 7. November 1915 blev den italienske Passagerdamper *Ancona* sænket mellem *Sardinien* og *Tunis*, hvorved 208 Mænd, Kvinder og Børn druknede. Da der blandt disse var 11 amerikanske Borgere, forlangte Amerika i en Note af *6. December*, at Østrig skulde erklære Sænkningen

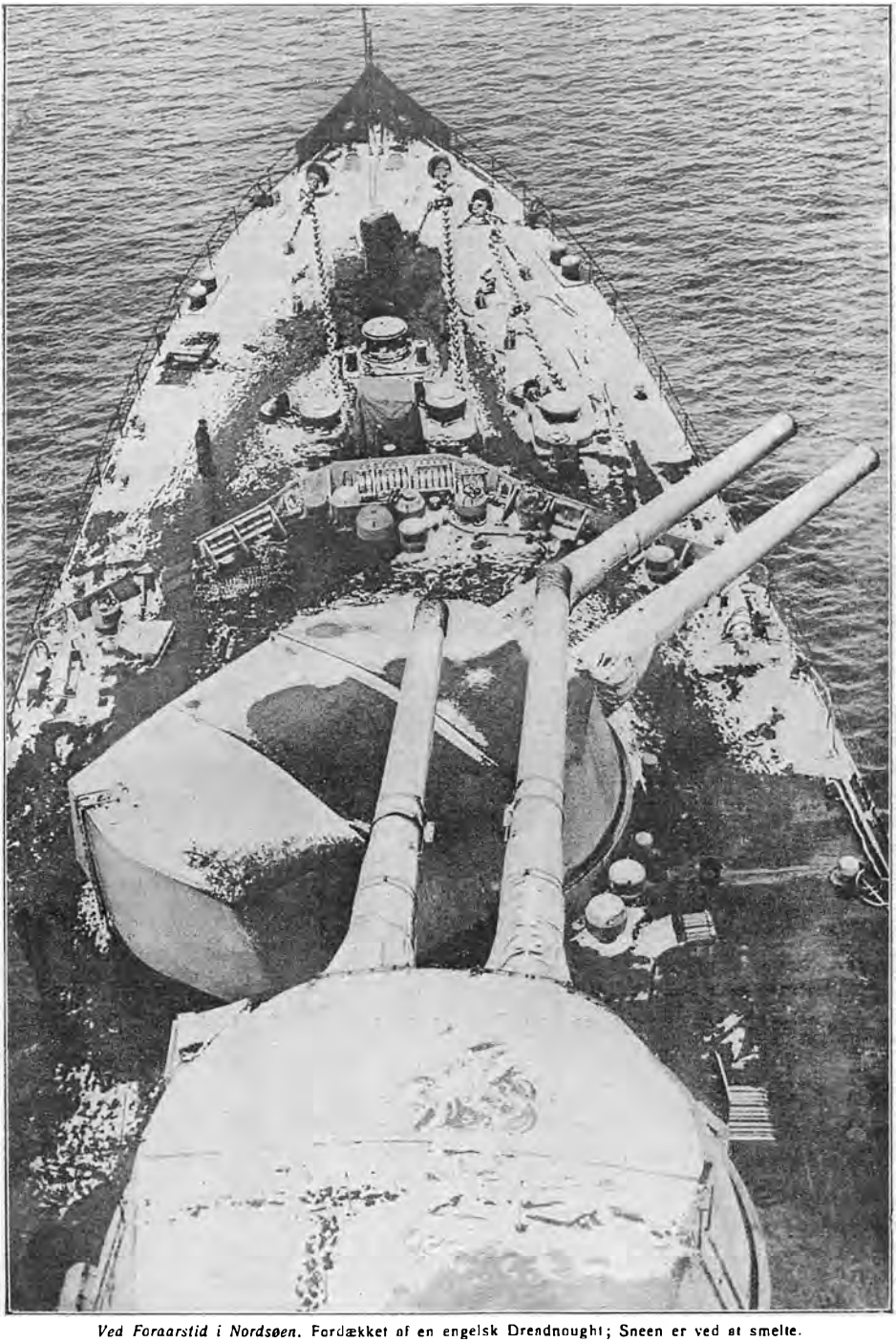

Ved Foraarstid i Nordsøen. Fordækket af en engelsk Drendnought; Sneen er ved at smelte.

af „Ancona" for ulovlig og uforsvarlig, at Undervandsbaadens Chef skulde straffes og at der skulde betales Skadeserstatning under Henvisning til de med Tyskland trufne Aftaler. Østrig erklærede *den 15. December* ikke at kende disse Aftaler og udtalte endvidere, at „Ancona" havde forsøgt at undslippe, og at der havde været rigelig Tid for Alle til at gaa i Baadene. Men Amerika gentog *den 20. December* sit tidligere Forlangende, og *den 29. December gik Østrig ind paa de amerikanske Fordringer.*

Den 30. December 1915 blev den engelske Passagerdamper *Persia* sænket uden Varsel i Nærheden af *Kreta.* 336 Mennesker, deraf 119 Passagerer, bl. a. en amerikansk Konsul, omkom af de ca. 400 Ombordværende. „Persia" havde en 12 cm Kanon opstillet agter. Det skal bemærkes, at Haager Konventionen tillader et Handelsskib at føre en Kanon agter i Forsvarsøjemed.

De Forenede Staters Udenrigsminister, *Mr. Robert Lansing*, f. 1866, afløste *Mr. Bryan* i Juni 1915.

Den 7. Januar 1916 afgav den tyske Gesandt i Washington, *Grev Bernstorff*, en Erklæring, gaaende ud paa, at de *tyske* Undervandsbaade *i Middelhavet* havde faaet Ordre til ikke at sænke Handelsskibe uden Varsel eller, før Passagerer eller Besætning var kommet fra Borde, saafremt Skibene ikke søgte at undslippe eller gjorde Modstand.

Henimod Midten af *Februar 1916*, da det saa ud, som om Undervandsbaadenes Optræden overfor Handelsskibe i det store og hele var ordnet — i hvert Fald paa Papiret —, blev Sagen atter genoptaget ved en Meddelelse til De Forenede Stater fra Østrig af *10. Februar* og Tyskland af *12. Februar* om, at fra *1. Marts vilde de betragte armerede Handelsskibe som Krigsskibe og torpedere dem uden Varsel.*

I en Note af *18. Januar 1916* til de allierede Magter havde de Forenede Stater foreslaaet, at Handelsskibene atter skulde desarmeres og, saafremt dette blev gennemført, intet Skib mere maatte sænkes uden Varsel og Undersøgelse, for paa denne Maade at faa en „modus vivendi". Men overfor den fornævnte tysk-østrigske Erklæring fastholdt Amerika sit Standpunkt, at Handelsskibe, armerede udelukkende med Forsvar for Øje, ikke ophørte med at være Handelsskibe, og det (Amerika) vilde vedblive at beskytte amerikanske Borgere, der sejlede med saadanne Skibe.

Den 28. Februar 1916 afgav Grev Bernstorff imidlertid paany en Erklæring om, at „intet fjendtligt Handelsskib vilde blive torpederet, med mindre det blev bevist, at det var armeret", og udtalte, at „bevist" var at forstaa saaledes, at der blev ydet virkelig Modstand. Herved bragtes Tysklands Standpunkt — i Teorien — igen paa det nærmeste i Overensstemmelse med international Lov.

I det britiske Admiralitets *Instrux til armerede Handelsdampere* af *3. Marts 1915* understreges Pligten til at undgaa Kamp, men den siger, at det, at et Luftfartøj eller en Undervandsbaad nærmer sig, betragtes i sig selv som værende i fjendtlig Hensigt.

De gentagne Sænkninger af Passagerdampere med deraf følgende stadig tilbagevendende Noteudvexling ansaas af Mange i Amerika for at indeholde et Faremoment for Amerikas Inddragen i Krigen. Saaledes henvendte *Senator Stone*, Formand i Komitéen for udenlandske Anliggender

Som i tidligere Krige saaledes har der ogsaa i denne Krig — i hvert Fald dens Begyndelse — været Exempler paa, at der er *drevet Handel med Fjenden*. I *Retten i Edinburgh* behandledes i Begyndelsen af Krigen en Sag, hvor to Glasgowkøbmænd, *Hetherington* og *Wilson*, var anklagede for at have leveret Jernmalm til *Friedr. Krupp*, Essen. (Mr. J. A. Clyde taler i Retten.)

og en udpræget Forkæmper for, at Amerika skulde holde sig udenfor Krigen, sig herom i en Skrivelse til *Præsident Wilson* og modtog fra denne et Svar, hvori bl. a. omtales

„de betydelige Vanskeligheder, der har været, og den tilsyneladende Uoverensstemmelse, der er mellem Centralmagternes Udtalelser om Reglerne for Undervandsbaadenes Optræden og den Maade, disse i Virkeligheden handler paa, Uoverensstemmelser, som Præsidenten dog mener i den nærmeste Tid vil forsvinde; — — — — men Præsident Wilson siger, at Amerikas Pligt er klar. Ingen Nation har Ret til under en Krig at undlade at tage Hensyn til Principer, som alle Nationer er enedes om for at lindre Krigens Rædsler og Lidelser; og hvis amerikanske Borgeres klare Rettigheder nogensinde ulykkeligvis skulde blive tilsidesatte eller fornægtede ved nogen saadan Mangel paa Hensyntagen, mener Præsidenten, at Amerika ikke har noget Valg om, hvorledes dets Optræden maa blive — — — "

Fra Centralmagternes Side blev der ikke alene rettet Angreb mod de *krigsførende* Magters Koffardiskibe, men som bekendt i mange Tilfælde blev ogsaa *neutrale* Skibe sænkede. Amerika protesterede herimod, og i enkelte Tilfælde var det endda en meget kraftig Protest; saaledes skal anføres, at den amerikanske Damper *Petrolite* blev angrebet i Middelhavet af en østrigsk Undervandsbaad, en Sag, der forhandledes om i længere Tid.

Helvedsmaskine, fundet i *den tyske Spion Fays* Besiddelse i Amerika. *Kassen indeholder* en Krudtladning og en mekanisk Tændanordning, saaledes at Krudtet skulde bringes til Explosion 2—3 Dage efter, at Skibet, hvori Kassen var anbragt, havde forladt Havn.

Men i *Juni 1916* sendte Udenrigsminister *Lansing* Ordre til Amerikas Gesandt i Wien, *Penfield*, om at forlange, at Østrig skulde gøre en Undskyldning, at Chefen for Undervandsbaaden skulde straffes, og at passende Skadeserstatning skulde erlægges. Udenrigsminister Lansings Note karakteriserede Angrebet paa „Petrolite" som *„en overlagt Fornærmelse mod det amerikanske Flag og et Indgreb i de amerikanske Borgeres Rettigheder."*

Situationen mellem De Forenede Stater og Centralmagterne tilspidsedes, som det heraf fremgaar, stadigt.

Forholdet mellem *de neutrale Stater og Vestmagterne* gav imidlertid ogsaa Anledning til Forhandlinger og Noteudvexlinger. Her var det atter Amerika, der som den største af de Neutrale gik i Brechen. Det drejede sig i Hovedsagen om *Forhold, hidrørende fra den engelske Blokade af Nordsøen.* Saavidt muligt blev ethvert Skib, der passerede Blokadelinien, standset og undersøgt. Medens det under fredelige Forhold altid vil fremgaa af Skibets Papirer, hvad Ladningen bestaar af, viste det sig under Krigen ved foretagne Stikprøver, at Papirerne meget ofte ikke svarede til Skibets virkelige Ladning, ligesom det blev konstateret i mange Tilfælde, at der f. Ex. i Baller med Hø, Bomuld etc. var skjult Metaller, saasom Kobber og ikke mindst Nikkel, ligesom der ofte blev fundet Kontrebandevarer skjult i Passagerernes Bagage. Hvad endelig angaar Passagererne, da forekom det ofte, at tyske Undersaatter søgte at rejse hjem til Tyskland via Skandinavien paa falske amerikanske Pas.

Naar Forholdene efterhaanden udviklede sig paa den her skitserede Maade, vil det forstaas, at Amerikas Paastand om, at det var meget hurtigt gjort at undersøge et Skib, og at Skibets Størrelse ikke havde nogen Indflydelse paa Arbejdet med Undersøgelsen, — det skulde altsaa være lige saa let at undersøge en 1000 Tons Damper som en paa 20,000 Tons —, ikke kunde finde Anerkendelse, hverken i England eller Frankrig. En blot nogenlunde effektiv Undersøgelse i rum Sø var ikke let at gennemføre, dels af Hensyn til de ofte i dette Farvand herskende daarlige Vejr-

I den engelske Flaade drives megen Sport, saavel i Land som ombord. Her ses *Hockey Spil* paa Dækket af en engelsk Dreadnought.

forhold, dels, og ikke mindst, fordi det undersøgende engelske Skib og det Skib, der blev undersøgt, enten maatte ligge stille eller kun kunde gaa med moderat Fart, saaledes at de frembød et for let Maal for mulige, i Nærheden værende, tyske Undervandsbaade. Det blev derfor efterhaanden Skik, at Skibene fik nogle faa engelske Folk ombord og blev beordrede til at gaa til engelsk Havn for dèr at blive undersøgt. Denne Havn var i næsten alle Tilfælde *Kirkwall* og *Orkney Øerne.*

I de engelsk-franske Svar til Amerika fremhævedes bl. a., at den Maade, der anvendtes af dem overfor neutrale Skibe, der var engagerede i Handelen med Fjenden, var nødvendig, og generede og skadede de Neutrale i langt ringere Grad end den Maade, der praktiseredes af Centralmagterne, som i overordentlig mange Tilfælde sænkede Skibene — i Strid med de af Tyskland selv udstedte Priseretsregler — uden at gøre noget Forsøg paa at bringe dem i Havn, og uden at tage noget Hensyn til Besætningerne. — Disse blev som Regel overladt til deres Skæbne i Skibets Fartøjer,

med hvilke de i al Slags Vejr maatte søge at naa den ofte langt borte værende Kyst. At dette ikke altid lykkedes, er let forstaaeligt.

Det, at neutrale Skibe blev ført til Havn for at blive undersøgt, var ejheller noget, der var særegent for England-Frankrig, men det blev ogsaa i Østersøen, Kattegat og af og til Skagerak anvendt af Tyskerne, der har ført mange danske, svenske og norske Skibe til tysk Havn — i Almindelighed Swinemünde eller Hamburg — for at blive undersøgt, ligesom ogsaa nogle af de amerikanske Tankdampere, der i Krigens første Aar havde

Kulfyldning ombord paa en engelsk Dreadnought. Man faar et klart Indtryk af Skibets store Dimensioner.

bragt Petroleum til Danmark og Sverige, blev ført til Swinemünde. Nævnes kan Damperne *Llama* og *Platuria*. Nogle Ladninger kunde naturligvis bedre end andre taale den ved Indbringelsen til en Undersøgelseshavn foraarsagede betydelige Forlængelse af Rejsen, — men at f. Ex. en Ladning, bestaaende af Landbrugsprodukter, ikke havde godt af et flere Dages Ophold i Inspektionshavn siger sig selv.

Et andet Forhold, der gav Anledning til ret betydelig Kontrovers, var det, at Englænderne efterhaanden *standsede og undersøgte Posten* fra Amerika til Centralmagterne og Skandinavien og omvendt. I Haager Konventionen er *Posten* nævnt særligt som værende *fritaget for Undersøgelse og Forsinkelser*, saaledes at den engelske Fremgangsmaade fremkaldte en vis Bevægelse overalt og Protest fra Amerikas Side. Men Englænderne dokumenterede, at der exempelvis i en enkelt Dampers („Oscar II"s) Post havde været skjult i Smaapartier 4000 Kilo Gummi foruden andre Varer, som var erklærede for Krigskontrebande, saaledes at England var nødt til at

undersøge Posten, saafremt dets Blokade af Centralmagterne ikke skulde blive illusorisk.

Denne Noteudvexling med De Forenede Stater kom temmelig sikkert ret overraskende for de Fleste i England, thi Noterne afgaves just i den samme Periode, hvori Amerika, som foran nævnt, førte en livlig — og alvorlig — Noteudvexling med Tyskland i Anledning af Sænkningen af „Lusi-

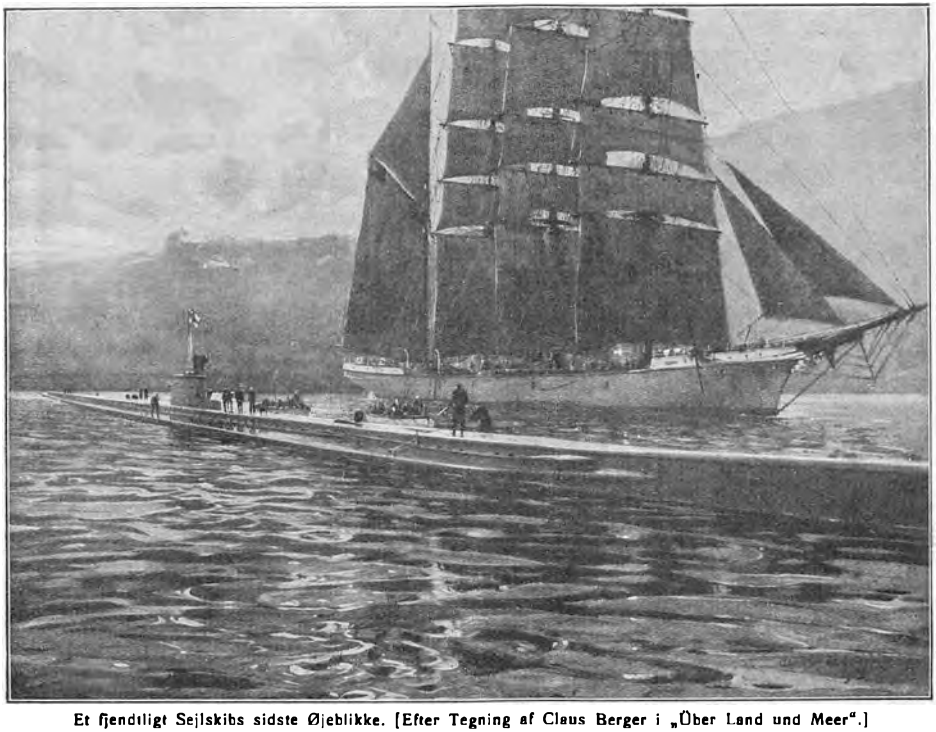

Et fjendtligt Sejlskibs sidste Øjeblikke. [Efter Tegning af Claus Berger i „Über Land und Meer".]

tania" og de senere af tyske Undervandsbaade sænkede Passagerskibe, hvorved amerikanske Borgere omkom. Mange i England havde snarere ventet en Krigserklæring fra de Forenede Stater til Tyskland i Stedet for de mange Noter.

Tyskland erklærede gentagne Gange, at det søgte at bekæmpe det engelske Søherredømme, der var tyrannisk for alle, at det med andre Ord kæmpede for *Friheden paa Havene*, hvilken nu kun existerede for England — og de med dette Land allierede. *De forenede Staters Præsident* sluttede sig i Princippet ogsaa til Kravet om „Friheden paa Havene", idet han mente, at en Undervandsblokade *kunde* føres paa human Maade (se ogsaa foran S. 348).

„De Forenede Staters Regering og den kejserlige tyske Regering, begge arbejdende for den samme store Sag, har længe staaet enige i Kravet om Hæv-

Engelsk Krydser *Glasgow* sank i Begyndelsen af 1916. Den var sat i Vandet 1909. Størrelse 4900 Tons. Fart 26 Knob. Armering 2 Stkr. 15 cm og 10 Stkr. 10.2 cm Kanoner. Besætning 375 Mand.

delsen af de samme Principper, som De Forenede Staters Regering stadigt holder fast paa. De kæmper begge for „Friheden paa Havene" — — — hedder det bl. a. i en Note fra Præsident Wilson til den tyske Regering, idet der endvidere udtales, at det ikke er alene for de amerikanske Borgeres Beskyttelse, Amerika er interesseret, men at det til enhver Tid er rede med sine „bona officia" for at hjælpe til at tilvejebringe en Forstaaelse i Spørgsmaalet om Principperne for Krigsførelsen til Søs mellem de kæmpende Parter.

Uden Tvivl søgte De Forenede Stater at gøre sit til, at de Traktater og Vedtægter, der var anerkendte af de fleste civiliserede Nationer, skulde overholdes under den nuværende Krig, der jo imidlertid har set saa at sige dem alle blive brudt — først og fremmest Traktaten om Belgiens Neutralitet.

For England blev efterhaanden Krigen til Søs vanskelig at føre med den fornødne Kraft i Overensstemmelse med de i tidligere Tider vedtagne Overenskomster. *Pariser-Deklarationen af 16. April 1856* fastsætter 4 Punkter for Krigsførelsen til Søs:

„1. *Kaperi* er og skal forblive afskaffet."

„2. *Neutralt Flag* dækker fjendtlig Ladning med Undtagelse af Krigskontrebande."

„3. *Neutral Ladning,* med Undtagelse af Krigskontrebande, maa ikke beslaglægges under fjendtligt Flag."

„4. *Blokade* skal, for at anerkendes, være effektiv, d. v. s. haandhæves af en Styrke, der er tilstrækkelig til virkelig at hindre Adgangen til den fjendtlige Kyst."

Kort Tid før Krigens Udbrud afholdtes i *London en Konference*, der i første Række beskæftigede sig med Forholdene paa Søen under en mulig Krig, og denne Konference affattede bl. a. Fortegnelse over, hvad der skulde betragtes som Kontrebande og hvad ikke, *men denne Konferences Aftaler blev ikke ratificerede* (ɔ: undertegnet

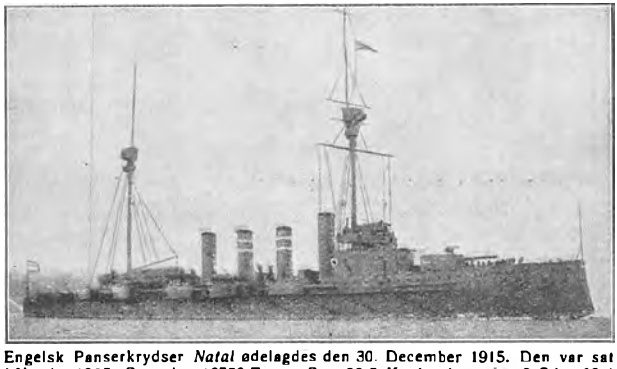

Engelsk Panserkrydser *Natal* ødelagdes den 30. December 1915. Den var sat i Vandet 1905. Størrelse 13750 Tons. Fart 22.5 Knob. Armering 6 Stkr. 23.4 cm, 4 Stkr. 19 cm og 20 Stkr. 4.7 cm Kanoner. Besætning 725 Mand.

af de deltagende Landes Regeringer.) Der rejste sig i England kraftige Stemmer mod den, saaledes udtalte den bekendte Englænder *Gibson Bowles*, at man skulde tro, at alle de Forandringer, der i de sidste hundrede Aar var foretagne i de internationale Love angaaende Søkrig, var en overlagt Sammensværgelse, hvorved et Fredsparti søgte at gøre en Krig umulig for England, idet den engelske Sømagts Handlekraft fuldstændig var blevet baandlagt.

Det var, som foran berørt, i Hovedsagen Spørgsmaalet om, hvorvidt den af England iværksatte Blokade af Nordsøen og Undersøgelse af alle ud-

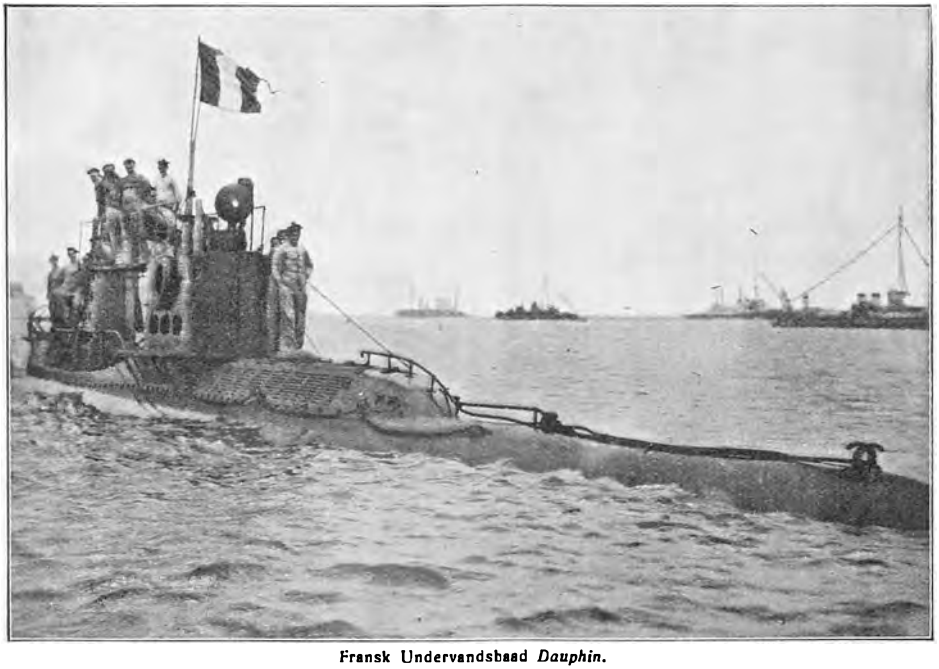

Fransk Undervandsbaad *Dauphin*.

og indpasserende Skibe var i Overensstemmelse med Pariser-Deklarationen, — var effektiv —, der gav Anledning til Tvist. Man var i England selv klar over, at om ogsaa de engelske Undervandsbaade, der opererede i Østersøen, forsøgte at blokere *den tyske Østersøkyst*, saa var dette *ingen effektiv Blokade* — Tyskland var over Søen i stadig Forbindelse med Sverige, Norge og Danmark. At Blokaden af Nordsøen var til megen Gêne for de neutrale Lande — ikke mindst Holland og de skandinaviske Lande — var man ganske klar over i England, hvor Blokaden først blev erklæret efter mange og lange Overvejelser, thi England var jo traadt ind i Krigen ikke mindst for, ved at hjælpe Belgien, at kæmpe for Overholdelsen af Traktater og for de smaa Staters Existensberettigelse og Rettigheder.

At England i *August 1915* erklærede *Bomuld* for *Kontrebande*, frem-

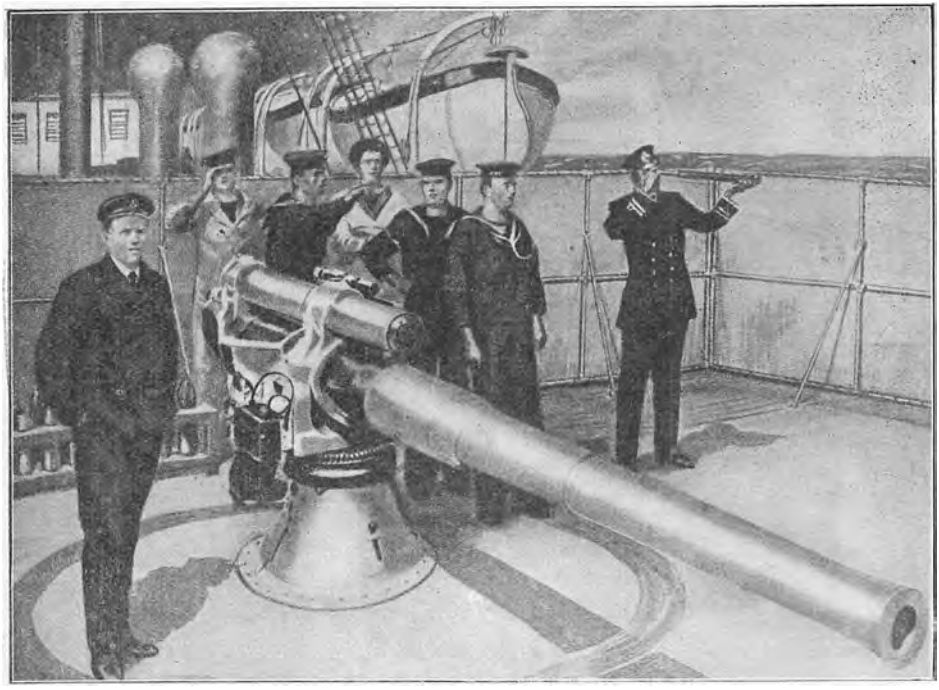

Efterhaanden som de tyske Undervandsbaade sænkede flere og flere *Handelsdampere*, blev *de Allieredes Dampere armerede*. Billedet viser en 10 cm Kanon, opstillet i Agterenden af en Damper. Med Skibene fulgte da en til Kanonens Betjening uddannet Besætning.

kaldte ogsaa Protest fra De Forenede Stater, hvorfra der afskibedes betydelige Mængder af denne Vare til Tyskland via andre neutrale Lande, navnlig Holland. Bomuld var et af de Produkter, der paa den *ikke ratificerede* Londonner-Konference var opført som værende Ikke-Kontrebande; som bekendt er Bomuld en af Hovedbestanddelene i røgfrit Krudt og andre moderne Sprængstoffer.

I England *udfærdigedes Statistikker* over, hvad de neutrale Lande, særlig Holland og de skandinaviske Lande, før Krigen havde forbrugt til eget Behov af Varer, der var nødvendige for dem, og som de ikke selv kunde frembringe, og disse Lande blev efterhaanden paa en Maade *sat paa Ration.*

Holland — for hvilket Land Blokadespørgsmaalet var af meget betydelig Rækkevidde — var det Land, der først gik ind paa de af England hævdede Synspunkter, og der oprettedes en Forening, „Det hollandske oversøiske Kompagni", til hvilket alle Importvarer skulde adresseres, idet Kompagniet garanterede for, at Re-Export til Tyskland af saaledes adresserede Varer ikke vilde finde Sted. Danmark og Norge slog snart efter ind paa samme Vej som Holland, men De Forenede Stater og Sverige vilde ikke anerkende de engelske Statistikker.

Den tyske Undervandsbaadskrig fortsattes imidlertid, og *det blev uden Tvivl stadigt sværere og sværere for De Forenede Stater at give den tyske*

Fra den italienske Damper *Ancona's* Undergang i Middelhavet den 8. November 1915. Ved Affiringen af et Fartøj springer en af de Taljer, hvorl Fartøjet hænger, og alle styrter i Havet.
[Tegning af Percy F. S. Spence i „Ill. London News".]

Maade at kæmpe for „Friheden paa Havene" paa sin Tilslutning. Man *bøjede sig efterhaanden for de engelske Argumenter,* og Blokaden af Nordsøen og hvad dermed fulgte blev uforandret opretholdt af England.

En Tildragelse der vakte betydelig Opsigt i Tyskland, var den saakaldte *Baralong Affaire.* Den Harme, denne vakte i Tyskland, maa sandsynligvis ses paa Baggrund af de mange Tilfælde, hvor der fra tysk Side under Krigen til Søs blev faret hensynsløst frem, og hvorved stærk Forbitrelse fremkaldtes — ikke alene hos Ententemagterne —, saaledes at man greb til med begge Hænder, da der fra engelsk Side fremkom Exempel paa haard Fremgangsmaade.

Baralong var en *engelsk Hjælpekrydser,* der den *19. August 1915 angreb og ødelagde en tysk Undervandsbaad,* der var i Færd med at sænke en Damper, som var paa Hjemrejse fra England til Amerika efter at have udlosset en Ladning Heste. „Baralong" overraskede Undervandsbaaden ved efter Sigende at nærme sig under amerikansk Flag, og skød den i Sænk, hvorved hele Besætningen omkom. Fra tysk Side hævdes, at der intet blev gjort fra „Baralong" for at bjærge de tyske Søfolk, der svømmede rundt i Vandet, men at der tværtimod blev skudt paa dem. Paastanden herom er i Hovedsagen støttet paa Udtalelser, der fremkom fra Muldyrspassere, som var ombord i den af Undervandsbaaden angrebne Damper.

Den 9. December 1915 udtalte den tyske Rigskansler, *von Bethmann-Hollweg*:

„Til hvilken Grad af Grusomhed Hadet imod os leder vore Fjender, ses af „Baralong Affairen", hvor et engelsk Krigsskibs Besætning myrdede det hjælpeløse Mandskab paa en tysk Undervandsbaad. Dette er blevet fortiet i den engelske Presse. Englænderne var altid stolte af Aanden i deres Flaade. Kan de forsvare dette Mord, som vil forblive et mørkt Punkt i den engelske Marines Historie?"

Den tyske Regering fremsatte gennem det amerikanske Gesandtskab i London en Anklage mod Chefen og Besætningen paa „Baralong" for Mord og forlangte, at de skulde straffes herfor, i modsat Fald vilde man gribe til strænge Repressalier.

Den engelske Regering tilbød at lade Sagen komme til Afgørelse for en uvildig Domstol — sammensat f. Ex. af Officerer af De Forenede Staters Flaade — forudsat, at 3 Exempler paa den Methode, der anvendtes af tyske Søfolk, og som var indtruffet indenfor de samme 48 Timer, i hvilke „Baralong" sænkede Undervandsbaaden, ligeledes blev undersøgt af den samme Domstol. Disse 3 Exempler var *Sænkningen af Arabic, Beskydningen af* den paa den danske Ø Saltholm strandede engelske *Undervandsbaad E 13* og *Angrebet paa Damperen Ruel.*

Den amerikanske Regering meddelte — under Henvisning til, at den ikke vilde blande sig i Kontroverser de Krigsførende imellem, — at den ikke vilde tillade amerikanske Søofficerer at undersøge Baralong Sagen.

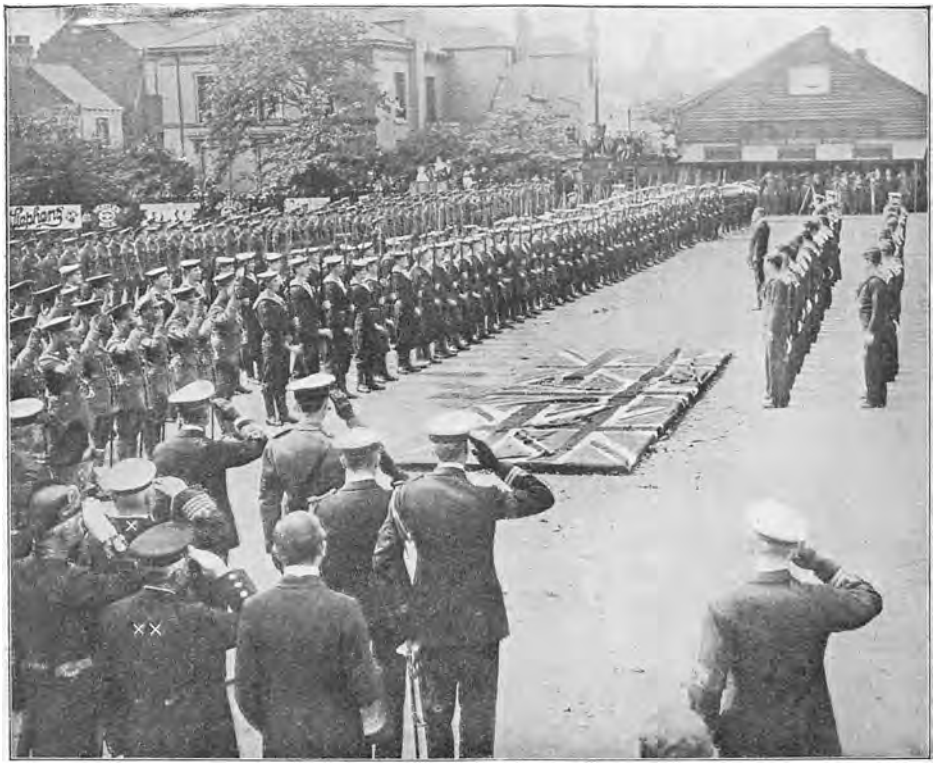

Den sidste Parade. De ved *E. 13 Affairen* omkomne engelske Søfolk begraves i England. Efter at de dels skudte, dels druknede Mennesker var blevet bjærgede i Land og efter en Sørgehøjtid i Gymnastikhuset paa Orlogsværftet i København, blev de ført til England af Det Forenede Dampskibsselskabs Damper *Vidar*, ført af Kaptajn *Christensen*. Som Repræsentant for den danske Marine medfulgte Kommandør *R. Hammer*. (X Kommandør Hammer, XX Kaptajn Christensen.)

Den tyske Regering afbrød Forhandlingerne angaaende „Baralong" Affairen, idet den erklærede, at England ikke længere vilde overholde de internationale Loves Bestemmelser m. H. t. tyske Undervandsbaade. Tyskland vilde øve Repressalier og afviste det engelske Forslag om, at Tilfældet „Baralong" og de tre af England anførte Tilfælde skulde forelægges en neutral Domstol.

Den *officielle* tyske Erklæring siger om *Arabic Affairen,*

„at Undersøgelsen havde godtgjort, at Chefen for Undervandsbaaden var i sin Ret til at tro, at Damperen vilde værdre hans Baad".

Om *E. 13 Affairen* udtales:

„Der opstod en Kamp i nævnte Farvand (Sundet) mellem to Skibe, under hvilken Undervandsbaaden („E. 13") forsvarede sig ved Kanonild mod den tyske Jager."

(Som bekendt blev der fra „E.13"s Side ikke løsnet et Skud mod den pludseligt angribende tyske Jager; se nærmere om Affairen foran S. 282).

I det sidste Tilfælde, *Damperen Ruels Sænkning,*

„bragtes Repressalierne, der var bebudet af Tyskland i Februar 1915, til An-

vendelse; England forsøger ved ulovlige Midler at standse den lovlige Handel mellem Tyskland og neutrale Lande, og at afskære Tyskland fra al Indførsel og derved udsulte den tyske Befolkning. Passende Repressalier er tilladte mod Brud paa den internationale Lov."

Den næstsidste Dag i Aaret 1915 led den engelske Flaade et Tab derved, at Panserkrydseren *Natal* den *30. December 1915* sprang i Luften, medens den laa til Ankers i en engelsk Havn. Af Besætningen paa

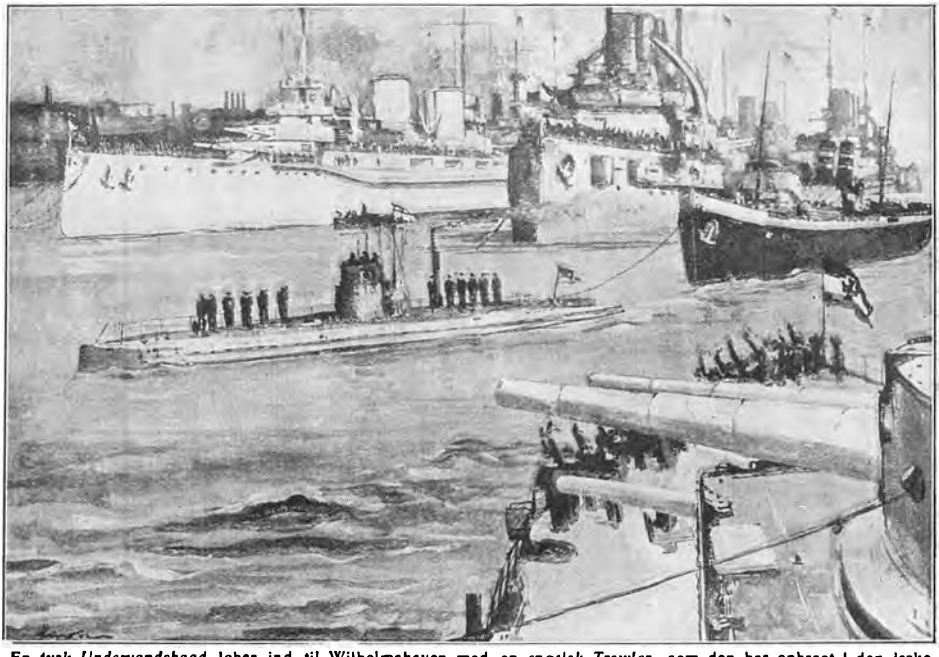

En *tysk Undervandsbaad* løber ind til Wilhelmshaven med en *engelsk Trawler*, som den har opbragt i den irske Sø og ført hele den lange Vej til tysk Havn. [Efter Tegning af Max Fiedler i „Über Land und Meer".]

725 Mand omkom ca. 400. Nærmere Oplysninger foreligger ikke, men det er sandsynligt, at Ulykken skyldes en indenbords Explosion. Det er tidligere sket, at det røgfri Krudt har været Aarsag til lignende Tilfælde, derved at det har været magasineret i varme Rum, hvorved Selvantændelse kan indtræde, og ved den deraf følgende Ildebrand kan da en Explosion fremkaldes.

Den *6. Januar 1916* mistede Englænderne Undervandsbaaden *E 17,* der løb paa Grund paa Øen *Texel* ved den hollandske Kyst. Baaden kom af, men havde faaet saa stor en Læk, at den sank noget efter. Besætningen, 33 Mand, blev bjærget af det hollandske Panserskib *Nord-Brabant,* der kom til. E 17's Besætning blev interneret i Holland.

Faa Dage efter led den engelske Flaade atter et Tab, idet Panserskibet *King Edward VII den 9. Januar* løb paa en Mine udfor *Spurn Head* paa den skotske Østkyst og sank kort efter, idet daarligt Vejr umulig-

gjorde Skibets Bjærgning. Hele Besætningen, 780 Mand, blev bjærget. „King Edward VII" var løbet paa en af de Miner, der kort i Forvejen var blevet udlagt af den tyske Hjælpekrydser *Möwe*, om hvis Bedrifter senere vil blive berettet.

Den 19. Januar løb den *engelske* Undervandsbaad *H. 6* paa Grund paa den hollandske Ø *Schiermonnikoog*. Det viste sig umuligt at faa Baaden af ved egen Hjælp, saa Besætningen maatte forlade den. Den blev senere bragt flot af den hollandske Marine, ført ind til Nieuwediep og oplagt dèr.

Natten mellem *10. og 11. Februar* fandt der en Træfning Sted i Nordsøen paa *Doggers Banke* mellem *tyske Torpedobaade* og *engelske armerede Trawlere og Forpostfartøjer*. Det engelske Fartøj *Arabis* blev skudt i Sænk. Chefen, 2 Officerer og 21 Mand blev reddede af Tyskerne. Et andet engelsk Skib blev beskadiget ved en Torpedotræffer og skal senere være sunket. Paa tysk Side skal intet Fartøj være gaaet tabt. Fra engelsk Side er klæres, at kun Minesøgeren „Arabis" savnes.

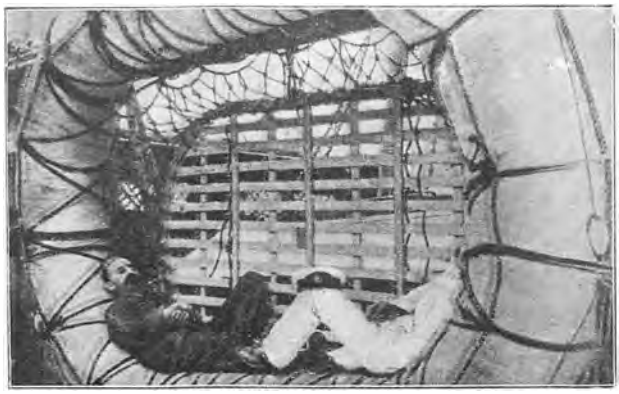

En stor *Redningsbøje*, som bruges meget i baade større og mindre engelske Skibe. Bøjen er en stor, i Sejldug indsyet Korkring, hvortil er fastgjort en Bund af Kistværk; den kan bære c. 30 Mand og føres let fasbundet til Kanontaarne etc., saa den er frigjort paa et Øjeblik, hvis Skibet skulde synke.

Den 14. Februar 1916 led den *engelske* Flaade atter et Tab, idet den lette Krydser *Arethusa* løb paa en Mine udfor Østkysten af England og sank; der omkom ca. 80 Mand. Den var Standerskib for Commodore *Reginald Y. Thyrwhitt*, der kommanderede de lette Krydser- og Jagerflotiller, som var stationerede ved den sydlige Del af Englands Østkyst for at imødegaa tyske Angreb paa de engelske Trawlere og Minesøgere, der arbejdede i dette Farvand. Det vil erindres, at „Arethusa" tog virksom Del i Slaget i Helgolandsbugten den *28. August 1914*, ligeledes var den med i det Angreb, hvorved Krydsere den *24. December 1914* førte Flyvemaskiner frem til Angreb paa Cuxhaven, og endelig deltog den i Kampen paa Doggers Banke *den 24. Januar 1915*. (Se Billede S. 220).

Den 17. Februar strandede den *tyske* Undervandsbaad *U. 6* paa den hollandske Ø Schiermonnikoog og stod i nogle Dage, før den blev bragt flot og interneret i Holland. Dette er den 4. Undervandsbaad, som stødte paa Grund paa den hollandske Kyst i Løbet af Vinteren; den 4. November strandede den tyske *U. 8*, den 6. Januar den engelske *E. 17* og den 19. i samme Maaned den engelske *H. 6*.

Dette viser som nævnt, at *Hoofden* er et vanskeligt Farvand at navigere i, særlig ved Vintertid.

Atter den *10. Marts* mistede Englænderne 2 Fartøjer, idet Torpedojageren *Coquette* og Torpedobaad *No. 11* sank udfor Østkysten af England ved at løbe paa Miner. Fra „Coquette" mistedes en Officer og 21 Mand, fra Torpedobaaden 3 Officerer og 20 Mand.

Omtrent samtidig sank i samme Farvand den engelske Hjælpekrydser

En tysk Undervandsbaad har i Nordsøen standset et Sejlskib, som den har stukket i Brand — Besætningen ror bort fra Skibet mod nærmeste Land. [Efter en tysk Illustration.]

Fauvette efter at være stødt paa en Mine. Det var et mindre Skib paa 2650 Tons. Der omkom 14 Mand ialt.

Den 25. Marts 1916 rettede engelske lette Krydsere og Jagere under Commodore *Thyrwhitts* Kommando et Fremstød *mod Vestkysten af Sønderjylland.* Krydserne medførte paa Dækket *Flyvemaskiner*, som gik op, da Skibene var nær ved Kysten, og de fløj ind over *Tønder*, hvor der under Krigen var bygget *Zeppelinhaller* og samtidig truffet Foranstaltning til Afværgelse af Angreb fra Luften. Bomber nedkastedes mod Hallerne, hvoraf saavidt vides ingen blev truffet direkte. 3 af Flyvemaskinerne blev skudt ned. Den engelske Styrke, der udfor den nordfrisiske Kyst afventede Flyvernes Tilbagekomst, blev angrebet af tyske Flyvere, men led ingen Skade. De engelske Jagere angreb de i Nærheden værende tyske armerede Trawlere, og skød 2 ned. 20 Mand af Besætningerne blev reddede. Alle de i Expeditionen deltagende Fartøjer vendte tilbage med Undtagelse af Jageren *Medusa*, der kolliderede med en anden Jager; „Medusa"s Besætning maatte forlade Baaden, som sank.

Om Natten — muligvis paa Tilbagevejen fra den sønderjydske Kyst — stødte de engelske Krydsere sammen med tyske Jagere. Krydseren *Cleopatra vædrede én* af disse, saa den sank med det samme, og ingen af Besætningen blev reddet.

Om Morgenen *den 25. April 1916* rettede tyske Kampkrydsere et *Angreb mod den engelske Østkyst*, hvor Byerne *Lowestoft* og *Great-*

Den engelske „Grand Fleet"s Flagskib *Iron Duke* i Storm i Nordsøen. Søen bryder ind over det store Skib.

Yarmouth blev bombarderede. Angrebet indledes med en Rekognoscering af Zeppelinere, ligesom der Dagen i Forvejen havde været livlig Virksomhed af tyske Flyvemaskiner udfor den sydlige Del af den engelske Østkyst, sikkert for at undersøge, om der var større engelske Skibsstyrker i denne Del af Nordsøen. Udfor Lowestoft og Yarmouth var der kun nogle lette engelske Krydsere og Jagere. Zeppelinerne blev angrebet af engelske Flyvemaskiner, men blev ikke beskadigede, trods det at engelske Flyvere forfulgte dem langt ud tilsøs. Paa Tilbagevejen angreb Flyverne den tyske Eskadre, der da var for hjemgaaende, og kastede Bomber mod den, dog uden andet Resultat, end at nogle tilstedeværende tyske Undervandsbaade maatte dykke ned; en Flyver blev saaret, men han førte trods det sin Maskine tilbage. En engelsk Maskine gik tabt, den maatte gaa ned paa Vandet paa Grund af Benzinmangel, og den 27. blev Flyveren bragt ind til Scheweningen, Holland, af en hollandsk Trawler, der havde fisket ham op, efter at han havde været 30 Timer paa og i Vandet.

Kl. 4½ Fm. ankom de store tyske Krydsere udfor Lowestoft og be-

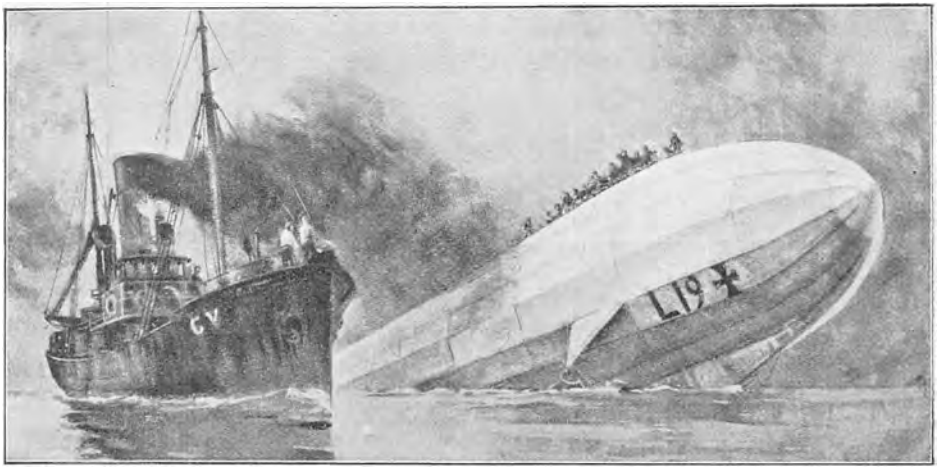

Engelsk Fisketrawler *King Stephen* og det tyske Luftskib *L. 19*. Luftskibet forliste i Nordsøen den 2. Februar 1916. Trawlerens Kaptajn bjærgede ikke Besætningen, af Frygt for at den store tyske Besætning skulde overmande den ubevæbnede Besætning i Trawleren og føre den til tysk Havn.

skød Byen og Havneanlægene i 20 Minutter, uden at der blev anrettet større Skader, 4 Mennesker blev dræbt, — 2 Mænd, 1 Kvinde og 1 Barn. De britiske Skibe besvarede den tyske Skydning, men kunde selvfølgelig intet udrette overfor den store Overmagt; 2 lette Krydsere og 1 Jager paa engelsk Side blev ramte. Efter 20 Minutters Forløb vendte Tyskerne og satte Kursen tilbage mod Helgolandsbugten. Paa Hjemvejen blev 2 engelske Forpostskibe ødelagt, det ene af disse var den armerede Trawler *King Stephen*, der nogen Tid i Forvejen, *den 2. Februar 1916,* havde nægtet at bjærge Besætningen fra det havarerede *tyske Luftskib L. 19*, idet Trawlerens Fører var bange for, at den langt talrigere tyske Besætning fra Zeppelineren skulde overmande hans Besætning, erobre Skibet og føre det til tysk Havn. Hele Besætningen paa „L. 19" omkom. Den Gang var „King Stephen" ikke armeret, men en almindelig Fisketrawler. Denne Affaire vakte stor Forbitrelse i Tyskland. Dette vistnok enestaaende Tilfælde viser bl. a. den ringe Tillid, der blandt de engelske Søfolk næredes overfor de tyske Zeppelineres Besætninger, og tillige er det et Udslag af den Harme, de tyske Zeppelinangreb paa England vakte i den engelske Befolkning, idet saa stor en Del af Ofrene for Angrebene fra Luften var Folk, der intet havde med Krigen at gøre, de fleste endog uskyldige Kvinder og Børn.

Chefen paa Zeppelineren L. 19, Kaptajnløjtnant *Udo Loewe*.

Samme Dag, *den 25. April,* blev den *engelske* Undervandsbaad *E. 22* ødelagt i den syd-

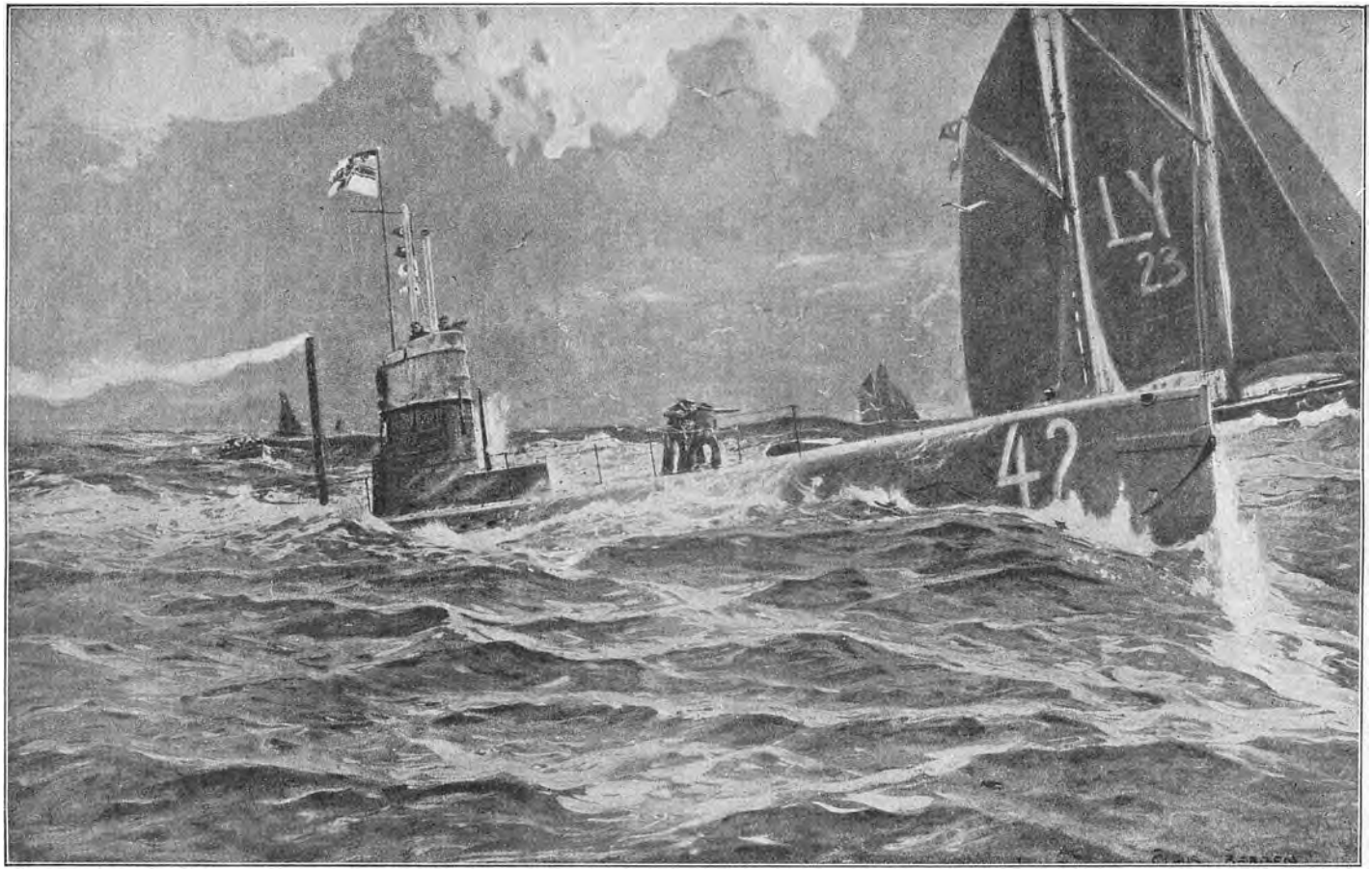

Tysk Undervandsbaad paa Patrouilletjeneste standser *engelske Fiskerbaade.* [Efter Tegning af Claus Berger i „Über Land und Meer".]

lige Del af Nordsøen, sandsynligvis af de lettere tyske Stridskræfter, der havde ledsaget Kampkrydserne paa Togtet til Englands Østkyst.

Dette var fjerde Gang, der af de tyske store Krydsere blev rettet Angreb mod Byer paa den engelske Østkyst. Første Gang havde været *den 3. November 1914* mod Yarmouth, anden Gang *den 16. December 1914* mod Scarborough, Whitby og Hartlepool. Tredie Gang, *den 24. Januar 1915*, naaede Angrebet ikke frem. Admiral Beatty tvang Tyskerne til at vende om, og i den paafølgende Kamp mistede Tyskerne den store Krydser *Blücher*. Disse gentagne Angreb skabte stor Utryghed blandt Befolkningen i Byerne, der havde været bombarderede, og der blev rettet en Henvendelse til Regeringen om at faa en effektiv Beskyttelse mod saadanne Angreb. Første Admiralitetslord, Mr. *Balfour*, svarede.

„at det under Begyndelsen af Krigen af strategiske Hensyn havde været nødvendigt at holde Kampskibsflaaderne i et mere nordligt Farvand, saaledes at de let kunde koncentreres i Tilfælde af et Landgangsforsøg, men ikke mod korte Fremstød, der skete under Beskyttelse af Nattens Mørke. Men i Løbet af Krigen var den maritime Situation blevet forbedret. Undervandsbaade og Monitorer var nu til Stede i stigende Antal, og hvad der var af større Betydning, „Grand Fleet"s Forøgelse tillod nu at stationere betydelige Styrker i de sydligere Farvande. — — — Det vilde være uklogt at gaa nærmere i Detailler, men jeg haaber, at jeg tilstrækkelig tydeligt har klarlagt Grundene, hvorfor jeg mener, at et Angreb i Fremtiden vil være langt farligere for Tyskerne end i den forløbne Tid, og hvis vor Fjende er klog, derfor mindre sandsynligt."

Der blev nu stationeret kraftige Skibe, baade Kampkrydsere og vistnok ogsaa en Eskadre af hurtiggaaende Kampskibe — den ny „Queen Elisabeth"-Klasse — i de sydligere Dele af Nordsøen, og der har da heller ikke fra den 25. April 1916 og til Udgangen af August 1918 været rettet noget nyt Angreb af de store tyske Kampkrydsere mod den engelske Østkysts Byer.

I Farvandene om England og ved den franske Kyst var Begivenhederne, som det ogsaa vil fremgaa af de forholdsvis talrige engelske Orlogsskibes Forlis, særlig præget ved den udstrakte Anvendelse, der fra tysk Side gjordes af *Miner og Undervandsbaade*. Angrebene fra disse sidstes Side mod Handelsskibe voxede stadigt.

Stor-Admiral *von Tirpitz* havde i et Interview udtalt:

„Amerika løftede ikke sin Stemme til Protest og har intet gjort, eller i hvert Fald kun meget lidt, imod den engelske Aflukning af Nordsøen. Hvad vilde Amerika nu sige, hvis Tyskland vilde erklære Undervandskrig mod *alle* fjendtlige Handelsskibe."

Dette var, hvad der i det store og hele skete. Fra Begyndelsen af 1916 øgedes de tyske Undervandsbaades Virksomhed yderligere, hovedsageligt hidrørende fra, at Baadenes Størrelse og Aktionsradius var voxet, saaledes at medens de i Krigens Begyndelse kun kunde være borte fra deres Basis i Dage, kunde de nu være ude i Uger.

Fra 1. Marts 1916 blev den tyske Undervandskrig skærpet, idet det som nævnt bekendtgjordes, at armerede Handelsskibe vilde blive ansete som Krigsskibe og sænkede uden Varsel. Noget egentlig nyt Skridt var dette ikke, thi mange, saavel armerede som uarmerede, Handelsskibe var allerede i 1915 blevet sænkede uden Varsel, ikke alene tilhørende Ententemagterne, men ogsaa Neutrale.

Samtidig med Meddelelsen om, at Undervandsbaadskrigen vilde blive skærpet, udsendtes af *den tyske Regering* en Liste over 18 Tilfælde, indtrufne mellem den 11. April 1915 og den 17. Januar 1916, hvor armerede Handelsskibe havde skudt paa tyske eller østrigske Undervandsbaade. — I 15 af de 18 Tilfælde var det lykkedes Damperne at undgaa Undervandsbaaden, medens 3 var blevet sænkede, alle i Middelhavet.

Det engelske Admiralitet offentliggjorde en Liste over 40 engelske og 14 neutrale Skibe, *alle uarmerede*, som var bleven torpederede af fjendtlige Undervandsbaade *uden Varsel* i 1915.

Sænkningen af nogle Passagerdampere er alt omtalt. Af andre Tilfælde fra Undervandskrigen skal nogle omtales.

Den 26. Maj 1915 blev den *danske* Damper *Betty* torpederet uden Varsel i Nordsøen. Den tyske Regering erklærede, at det var sket af en Fejltagelse og udtalte sin dybe Beklagelse og sin Villighed til at betale Skadeserstatning.

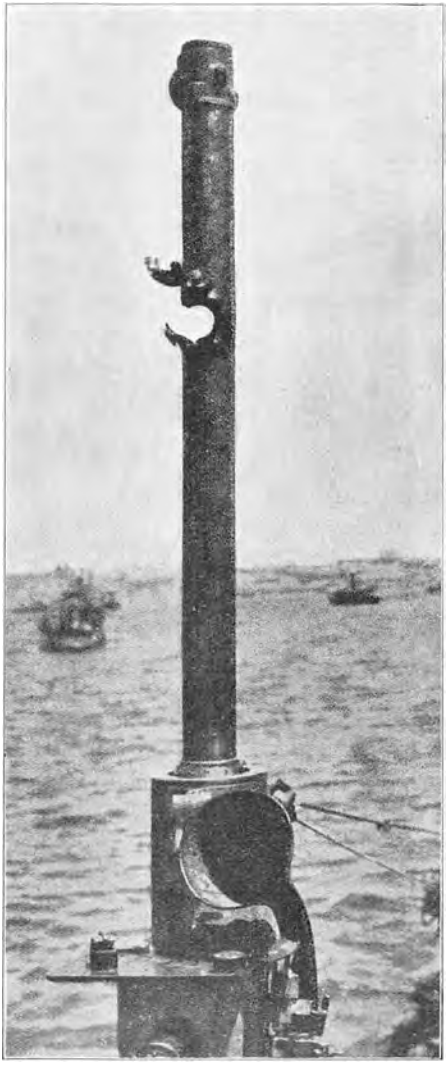

Periskopet paa en engelsk Undervandsbaad, som under Angrebet paa Dardanellerne trængte ind i Marmarahavet. Periskopet er gennemhullet af et Projektil og derved gjort ubrugeligt. Undervandsbaade har altid 2 Periskoper.

I Juli 1915 blev der afskudt uden Varsel en Torpedo mod den engelske *Passagerdamper Orduna*. Torpedoen ramte ikke, og Skibet naaede New York med sine 227 Passagerer, hvoraf 120 var Kvinder og Børn.

Den 27. Februar 1916 sank den engelske Passagerdamper *Maloja* mellem Dover og Folkestone ved at løbe paa en Mine, hvorved 155 Mennesker omkom, deraf 49 Passagerer (se Billede S. 336).

Flere andre Skibe sank ved at løbe paa Miner i Farvandene rundt om England, idet tyske Undervandsbaade, indrettede til Mineudlægning, var optraadte i større Antal. Saaledes sank den hollandske Paketbaad *Mecklenburg*, der besørgede Forbindelsen mellem Vliessingen og London *den 27. Februar 1916.* Besætning og Passagerer blev reddede.

Den 16. Marts blev den 14,000 Tons store hollandske Damper *Tubantia* torpederet udfor „North Hinder" Fyrskib, og *den 30. Marts* led en anden stor hollandsk Damper, *Palembang,* samme Skæbne tæt ved „Galloper" Fyrskib; begge Fyrskibene ligger i den sydlige Del af Nordsøen, et Stykke udenfor Themsen.

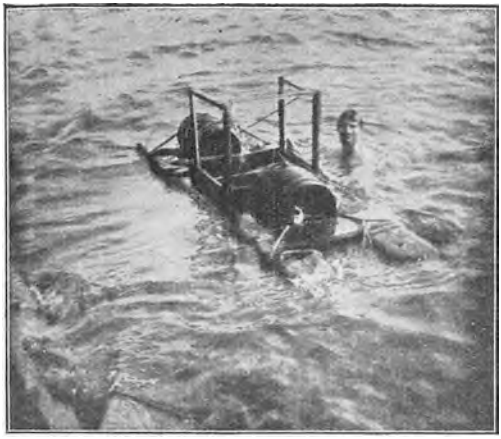

En Redningsbøje, forfærdiget af tomme Tønder. Den kan bære flere Mennesker.

Den 24. Marts blev den franske Passagerdamper *Sussex* paa sin Vej over Kanalen med 325 Passagerer torpederet, ogsaa uden Varsel. Trods det, at det lykkedes at slæbe „Sussex" ind til Boulogne, omkom der dog paa Grund af den ved Explosionen af Torpedoen forvoldte store Skade og deraf følgende Forvirring over 80 Mennesker, deriblandt amerikanske Borgere. „Sussex" blev torpederet Kl. 2^{50} Eftm. Der var intet set til nogen Undervandsbaad, men pludseligt opdagede Kaptajnen Striben af en Torpedo 150 m borte; han søgte at dreje bort fra den, men det var for sent, den exploderede mod Skibet med det Resultat, at hele Forskibet blev sprængt fra.

Den 10. April sendte Tyskland en Note til De Forenede Stater, omhandlende Angrebet paa „Sussex" og nogle engelske Dampere.

I Noten udtales, at en Undervandsbaad, der sejlede neddykket, havde torpederet et Skib, som det antog for et Krigsskib, paa det Sted og paa den Tid, hvor „Sussex" blev torpederet. I Slutningen af den ret lange Note foreslaas „Sussex"-Tilfældet henvist til en blandet Kommission, i Overensstemmelse med hvad der anbefales i Haager-Konventionen.

Amerika svarede *den 20. April* paa den tyske Note. I Svaret fordres atter, at Tyskland skal ændre Reglerne for sin Undervandskrig.

I et Svar af *5. Maj* siger Tyskland, at dets Regler er i Overensstemmelse med de almindelige Principper, undtagen i „Krigszonen rundt om England, hvor den føres som Selvforsvar mod den ulovlige engelske Krigsførelse." I Slutningen af Noten udtales, — som i tidligere Noter — at man baade i og udenfor Farezonen ikke vil sænke Skibe uden Varsel, men hvis

det ikke lykkedes De Forenede Stater at sikre „Friheden paa Havene" overfor England „da staar Tyskland overfor en ny Situation, i hvilken det maa forbeholde sig sin fuldstændige Frihed og Bestemmelsesret."

Den danske Handelsflaades Krigsforlis i Tiden August 1914 til Januar 1916.

Nr.	Skibets Art og Navn	Tons Brutto	Tons Netto	Dato for Forliset	Aarsag til Forliset	Plads for Forliset	Ved Forliset omkom
1	M. S. Maryland	3163	1643	21/8 14	Stødt paa Mine	Nordsøen	
2	S. S. Chr. Broberg.	1225	761	22/8 -	— - —	—	1
3	Trawler Skuli fogeli	272	117	20/8 -	— - —	—	
4	S. Gæa.....	235	199	20/8 -	— - —	—	3
5	S. S. Kamma.....	1270	740	1/9 -	— - —	—	
6	— Mary	580	344	29/11 -	— - —	—	6
7	— M. C. Holm ..	2458	1572	31/12 -	— - —	—	
8	S. S. Canadia	4323	2798	12/8 15	Stødt paa Grund	Fair Isle.	
9	— Cathay	4076	2596	5/5 -	Mine	Nordsøen	
10	— Lilian Drost..	1961	1256	8/5 -	Mine	Nordsøen	
11	— Martha	1182	724	15/5 -	Torpederet uden Varsel	—	
12	— Betty.....	2109	1254	26/5 -	— —	—	
13	— Ely	1747	1105	27/6 -	Mine	Østersøen	
14	— Søborg	2108	1133	30/5 -	Torpederet uden Varsel	Nordsøen	
15	— Cyrus.....	1669	1002	2/6 -	— —	—	
16	S. Salvador.....	165	141	2/9 -	Brændt af U.V.B.	—	
17	- Cocos.....	85	70	12/6 -	— —	—	
18	- Ellen	169	148	6/7 -	— —	—	
19	S. S. Nogill.....	214	134	25/7 -	Sænket af tysk Torpedobaad	—	
20	S. Elna.....	78	59	20/7 -	Brændt af U.V.B.	—	
21	- Marie	173	149	20/7 -	— —	—	
22	- Neptunus.....	143	122	26/7 -	— —	—	
23	- Hans Emil.....	106	88	5/8 -	— —	—	
24	- Jason	189	159	8/8 -	— —	—	
25	- Marie	158	136	15/8 -	— —	—	
26	S. S. Frode	1875	1185	8/0 -	Mine?	Atlanter-havet	2
27	— Thorvaldsen..	1220	742	20/0 -	Sænket af U.V.B.	Nordsøen	
28	S. Ellen Benzon...	143	126	26/9 -	Brændt af U.V.B.	—	
29	- Veset	82	67	18/9 -	Mine	Sundet	
30	- Sølva	14	5	2/10 -	—	Femern Sund	1
	Ialt	33192	20775				13

M. S. betyder Motor Skib, S. S. Skrueskib (Damper), S. Sejlskib og U.V.B. Undervandsbaad.

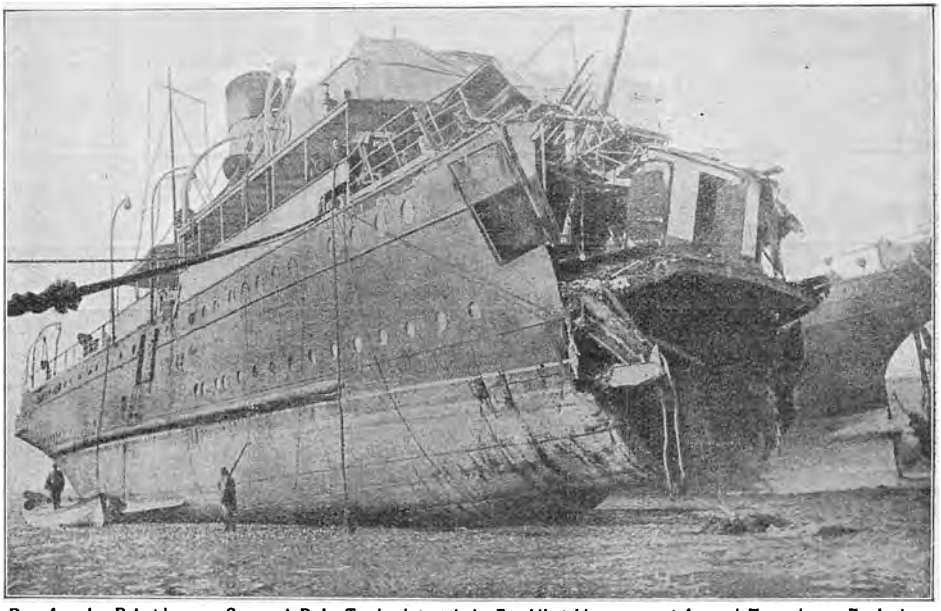

Den franske Paketdamper *Sussex* i Dok. Trods det at hele Forskibet blev sprængt fra ved Torpedoens Explosion, lykkedes det dog at bjærge Skibet i Havn.

Af de omkomne danske Søfolk blev de i „Chr. Broberg" og „Frode" dræbte ved Explosionen. De fra „Gæa" og „Sølva" naaede ikke at komme i Fartøjerne og druknede, medens fra „Mary", som sank den 29. November, 7 Mand var gaaet i en Baad, der blev optaget af en Damper, 7 andre gik i den anden Baad, som holdt gaaende med Roning Natten over, om Mor-

Den engelske Monitor *Humber* set fra Dækket af *Severn*, der er ganske overskyllet. Skibstypen har faaet sit Navn efter det først byggede Skib af denne Art, det amerikanske Skib *Monitor*, der optraadte med megen Virkning paa Nordstaternes Side under den nordamerikanske Borgerkrig.

genen den 30. fyldte en Braadsø Baaden, og Besætningen bukkede efterhaanden under af Kulde. Først den følgende Formiddag blev den eneste Overlevende i bevidstløs Tilstand bjærget ombord i et engelsk Fiskerfartøj.

Norge mistede i det samme Tidsrum, August 1914 til Udgangen af Aaret 1915, 77 Skibe paa ialt 104,239 Brutto Tons. Ved disse Krigsforlis omkom der 79 Mennesker. Det maa erindres, at den norske Handelsflaade er meget større end den danske.

Sverige mistede i samme Tid 40 Skibe paa ialt 48,506 Brutto Tons, og ved Forlisene omkom 88 Mennesker.

Den 9. Marts 1918 erklærede Tyskland Portugal Krig, idet der som Anledning særligt pegedes paa den Hjælp, Portugal ydede England i Afrika, og at der var blevet beslaglagt tyske Skibe i Lissabons og andre Havne. Der var i *Lissabons Havn* oplagt 36 tyske og østrigske Handelsskibe og i Havnen *St. Vincent* paa de Kap Verdiske Øer 8 tyske Dampere. Disse havde Portugal i Slutningen af Februar „overtaget" og udrustede dem til Brug for Transport etc., idet den portugisiske Regering hævdede, at de ikke var beslaglagte eller konfiskerede; da de ikke blev tilbageleverede, kom Krigserklæringen.

Den portugisiske Flaade er kun lille; den bestaar af et ældre Kystforsvarsskib, 3 ældre beskyttede Krydsere, nogle smaa Kanonbaade til Tjenesten i Kolonierne, 3 Torpedojagere, der er ny, 4 smaa, gamle Torpedobaade og endelig 4 Undervandsbaade.

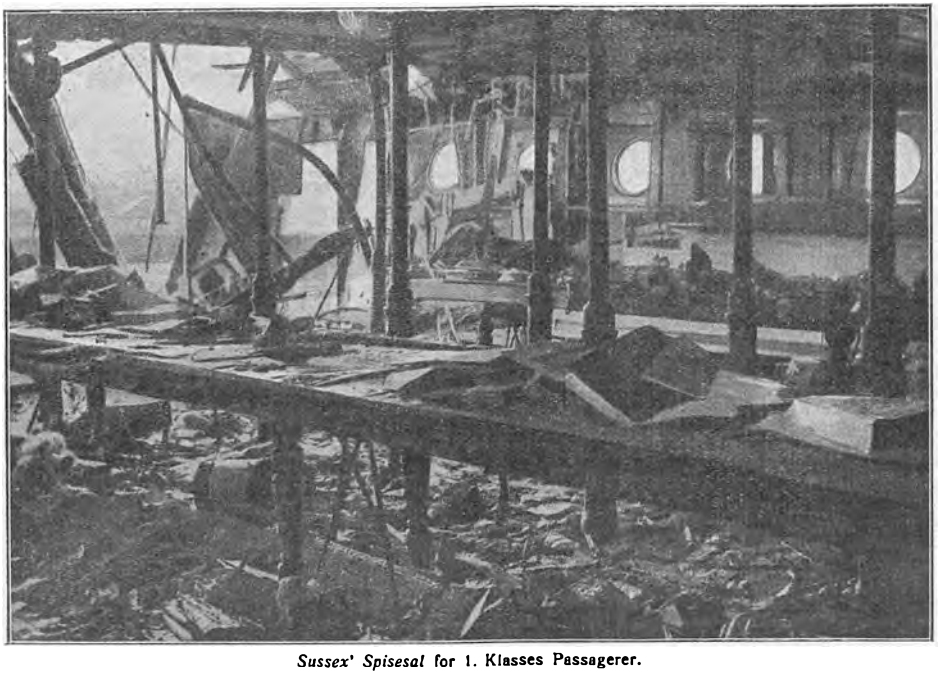

Sussex' Spisesal for 1. Klasses Passagerer.

Den tyske Prisebesætning paa Appam Denne engelske Damper opbragtes den 15. Januar 1916, og sendtes med Besætningerne fra de af „Möwe" sænkede Skibe til De forenede Stater; den ankom til *Norfolk* den 1. Februar, men blev senere overgivet til de engelske Ejere.

IX.

Hjælpekrydserne „Möwe"s og „Geier"s Togter.

I Marts 1915 var det lykkedes de Allieredes Flaader at tilintetgøre den sidste af de tyske Krydsere og Hjælpekrydsere, der ved Krigens Begyndelse var ude paa Havene og voldte et betydeligt Tab blandt de Allieredes Handelsskibe.

Englænderne holdt Nordsøen blokeret og undersøgte saa vidt muligt ethvert Skib, der passerede ind fra eller ud til Atlanterhavet. Omend en stor Del af de Miner, der af Tyskerne er kastet ved de engelske Kyster, er udlagt fra Undervandsbaade, der blev udrustet særligt med dette Arbejde for Øje, er det dog lykkedes enkelte tyske Skibe at bryde gennem den engelske Blokade, udlægge Miner og angribe de engelske Tilførselslinjer.

Den første af disse Blokadebrydere var Hjælpekrydseren *Möwe*, Chef *Grev Dohna-Schlodien*. „Möwe" blev udrustet med let borttageligt Opstaaende, der gav den Udseende som en *Handelsdamper*. Den var forsynet med en kraftig Artilleri- og Torpedoarmering, og havde desuden et betydeligt Antal Miner ombord. I Slutningen af *December 1915* afsejlede den fra *Wilhelmshaven* under *norsk Flag* og med *norske Neutralitetsmærker* malede paa Siden; den kom uset op under den norske Kyst. Herfra stod den over under den skotske Østkyst og udlagde en Del af sine Miner uden at blive opdaget.

I en Uge laa „Möwe" underdrejet nord for Skotland paa Grund af daarligt Vejr, og først da kunde den udlægge Resten af sine Miner.

Dette skete en Nat i godt Vejr. Under Udlægningen kom den ind gennem en stor engelsk Fiskerflaade. Tolv Dage opholdt „Möwe" sig i de engelske Farvande, i alle disse Dage saa den kun 1 engelsk Hjælpekrydser paa stor Afstand. Den satte da Kurs ud i Atlanterhavet for at begynde paa *Krydserkrigen, Ødelæggelsen af fjendtlige Handelsdampere. Den 9. Januar 1916* løb det engelske Panserskib *King Edward VII* paa en af de af „Möwe" ved den skotske Kyst udlagte Miner og sank.

Kaptajn, Borggreve *Dohna-Schlodien*, Chef for *Hjælpekrydseren Möwe* paa dens to Krydstogter i Atlanterhavet 1915—16 og 1916—17.

„Möwe" optraadte forskellige Steder i Atlanterhavet og ødelagde paa sit Kryds ialt 15 Dampere. Den første Damper, *Farringford,* blev sænket *den 11. Januar 1916*, Mandskabet blev taget ombord i „Möwe". Samme Dag overhaledes den engelske Damper *Corbridge* med en Ladning af 4000 Tons Kul paa Vej fra England til Brasilien. Der blev sat tysk Besætning ombord i Damperen, og den blev sendt afsted til et aftalt Mødested, for at „Möwe" fra den kunde faa de fornødne Kul til at holde Søen i længere Tid. *Den 14.* sænkedes den engelske Damper *Dromonby,* der var paa Vej til Sydafrika med Kul. Medens de to første Skibe var blevet sænkede ved Beskydning, blev „Dromonby" og de fleste senere standsede Skibe sænkede ved Sprængning, der skete paa den Maade, at et Antal Sprængpatroner blev anbragt tæt ved Skibssiden i et af de største Rum i Skibet, en Tændsnor førtes op paa Dækket, hvor den antændtes, og Sprængholdet forlod derpaa skyndsomst Skibet, idet Sprængningen indtraf faa Minutter efter, og Baaden maatte være et passende Stykke fra det synkende Skib for ikke at blive suget med ned.

Grev Dohna-Schlodien udtaler i en Beretning om Togtet:

„Det er et meget ejendommeligt og fængslende Skuespil, at se et Skib forsvinde i Havet. Den, der blot én Gang har set det, glemmer det ikke saa let. Det store Skrog lægger sig hurtigt om paa Siden, Søen skyller efterhaanden højere og højere op over Dækket, indtil til Slut det Øjeblik kommer, hvor det graadige og umættelige Hav ubarmhjertigt opsluger sit Offer.

Endnu længe efter er Stedet for Katastrofen kendeligt paa vældige Luftbobler, der stiger op fra Dybet. Baade, Rundholter, alle Slags Trægenstande og Redskaber driver omkring. Men Vind og Sø sørger for, at alle disse Rester af fordums Herlighed i Løbet af faa Timer er spredt i alle Retninger."

Samme Dag, den 14., blev *Author* og *Trader,* begge engelske, sænkede. Dampernes Besætning toges ombord i „Möwe". *Den 15.* sænkedes den engelske Damper *Ariadne.*

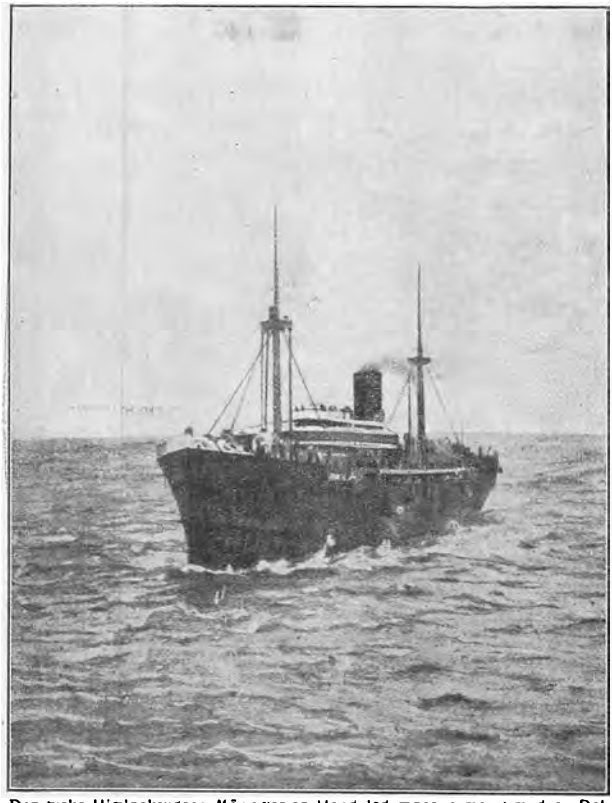

Den tyske Hjælpekryoser *Möwe* var en Handelsdamper, armeret med en Del 15 cm Kanoner samt Torpedoapparater. Kanonerne var ganske skjult af det opstaaende, som imidlertid hurtigt kunde fjærnes eller slaas ned, naar Kanonerne skulde bruges.

Den Dag standsedes ogsaa den 7800 Tons store engelske Passagerdamper *Appam* ca. 60 Sømil nord for Madeira. Den havde Radiotelegraf og var desuden forsynet med en mindre Kanon, opstillet i Agterenden af Skibet, til Forsvar mod muligt angribende Undervandsbaade. „Möwe" hejste Signal „Stands øjeblikkelig" samtidig med, at det tyske Flag blev sat. Da „Appam" ikke stoppede, blev der skudt et skarpt Skud foran Boven, og nu mindskedes Farten; men „Appam" sendte pr. Radio Nødsignaler, som dog strax forstyrredes ved kraftig Radieren fra „Möwe"s Side, der ved at rette sine Kanoner mod „Appam"s R. T. Station fik den til at holde inde med Telegraferingen. Paa „Appam" var imidlertid Kanonen agter blevet bemandet, og „Möwe" maatte med Geværild drive Besætningen fra Kanonen.

Der var 160 Passagerer ombord i „Appam" og desuden 31 Tyskere, hvoraf 8 Krigsfanger fra Kamerun, der skulde have været til England for at interneres. Foruden en betydelig Ladning var der 1 Million Mark i Guldbarrer, som toges ombord i „Möwe". De ombord i „Möwe" værende Besætninger fra de sænkede Dampere bragtes nu over i „Appam" og med tysk Prisebesætning ombord, ført af Løjtnant *Berg,* beordredes den

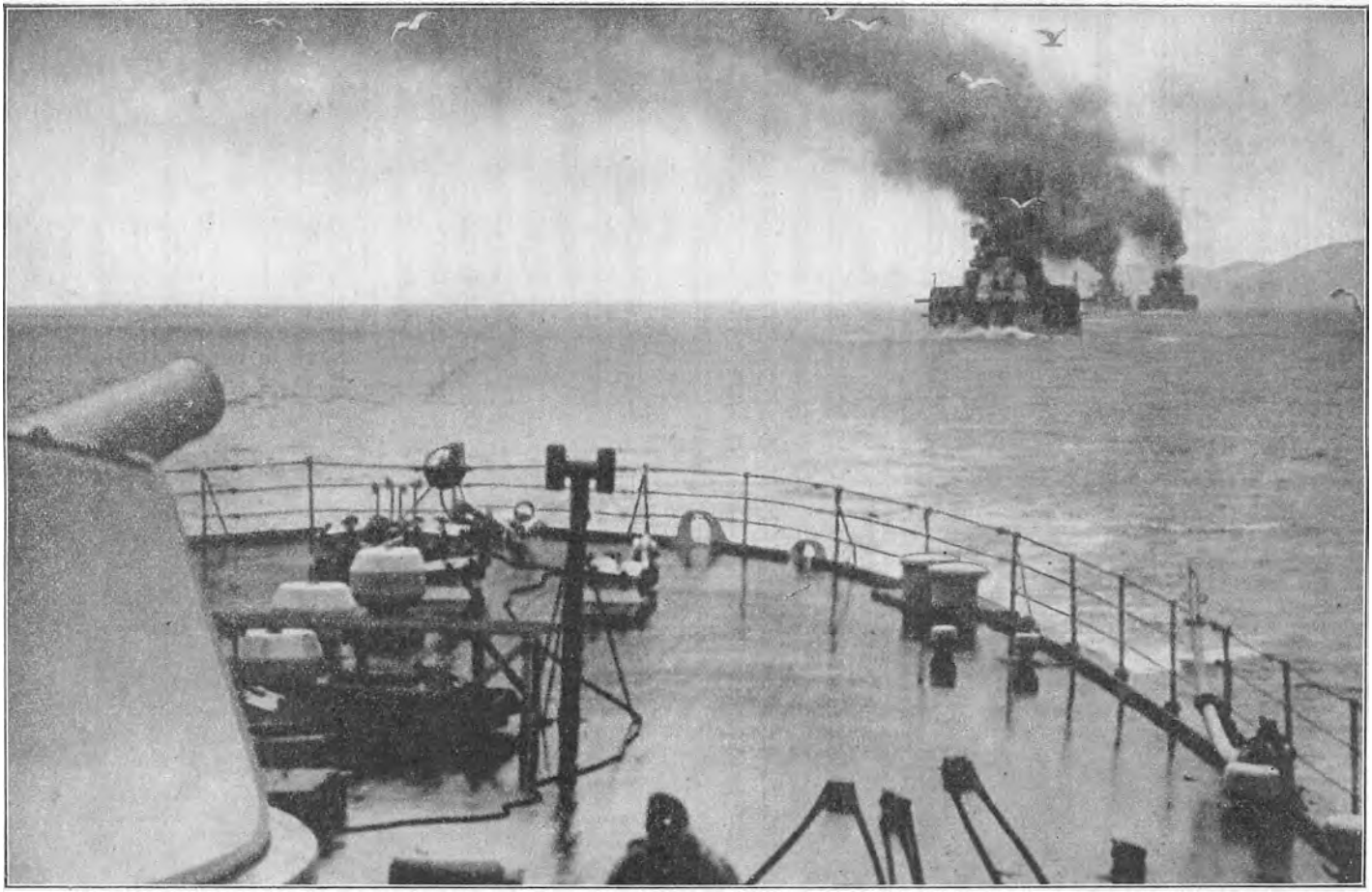

Panserskibe i Kølvandslinie.

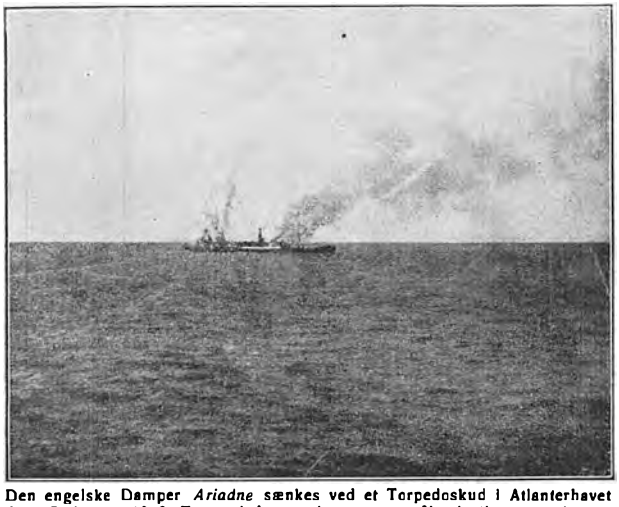

Den engelske Damper *Ariadne* sænkes ved et Torpedoskud i Atlanterhavet den 15. Januar 1916. Tæt ved Agterenden ser man Vandsøjlen, som kastes i Vejret ved Eksplosionen.

til at afgaa til en amerikansk Havn, idet den ikke maatte løbe ind, før Proviant og Kul nødvendiggjorde det, for at „Möwe"s virkelige Udseende og Størrelse m.m. først saa sent som muligt skulde blive røbet. At den var sluppet ud, var alt kendt, dels paa Grund af de savnede Dampere, dels ved de uforstaaelige Radiosignaler, udsendte fra „Appam", men forstyrrede af „Möwe", der var bemærkede af andre Radiotelegrafstationer.

Den næste Damper, der blev opbragt, var den engelske Damper *Clan Mc. Tavish.* Den blev indhentet i Mørkningen, kunde ikke se, at det var et kraftigt armeret tysk Krigsskib, den havde for sig, hvorfor „Möwes" Skud besvaredes med den paa Agterdækket staaende Kanon; trods den korte Afstand blev „Möwe" ikke truffet, hvorimod den engelske Damper tog megen Skade. 18 Mand af dens indiske Besætning blev skudt og saaredes, inden Skydningen indstilledes.

Möwe i svær Sø i Atlanterhavet.

„Möwe" forlagde nu Skuepladsen for sin Optræden længere syd over, dels for at undgaa de Forfølgere, der maatte formodes at være ude efter den, dels for at træffe paa den foran omtalte, med Kul lastede, Damper „Corbridge", der var sendt i Forvejen til et Mødested i det sydlige Atlanterhav, og fra den faa sin Kulbeholdning kompleteret.

Den 22. Januar overhaledes den engelske Sejler *Edinburgh*, der var paa Vej fra Indien til Liverpool med Foderstoffer. Den havde været 21 Maaneder i Søen, og havde i Uger ligget i Stillebæltet under Ækvator. Nu blev Besætnin-

gen taget ombord i „Möwe" og Skibet sænket.

Den 28. Januar mødtes „Möwe" med „Corbridge" og fyldte Kul fra den, idet de to Skibe fortøjede langs Siden af hinanden paa en rolig Ankerplads. Efter Kulfyldningen blev „Corbridge" sænket paa dybt Vand, og „Möwe" gik for at opsøge nye Maal for sin Færd. Nu maatte der regnes med, at „Appam" var ankommet til en amerikansk Havn og dermed Sløret over „Möwe" hævet, og i Virkeligheden ankom „Appam" ogsaa til *Norfolk* i De Forenede Stater *den 1. Februar 1916,* hvor den fortøjede i Nærheden af de dèr internerede tyske Hjælpekrydsere *Kronprinz Friedrich Wilhelm* og *Eitel Friedrich.* Der førtes ret langvarige Forhandlinger om, hvorvidt „Appam" som tysk Prise kunde forblive i Norfolk. Tyskland paaberaabte sig, at en preussisk-amerikansk Traktat af 1799 skulde tillade det, — men i Juli Maaned blev „Appam" tilbagegivet de engelske Ejere.

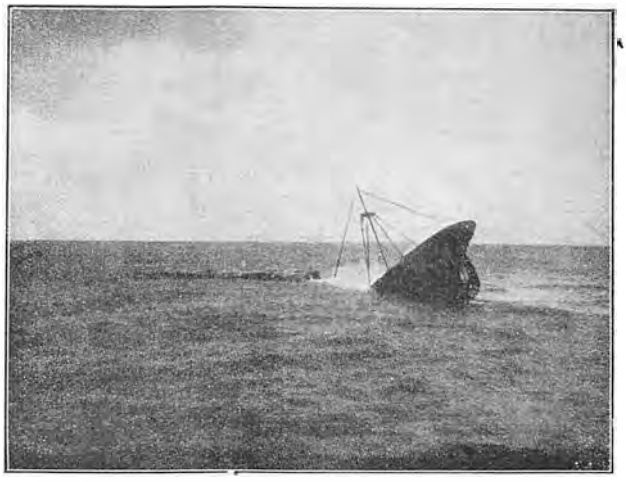

Den franske Damper *Maroni* sænkedes af *Möwe* den 24. Februar 1916.

Damperne i Atlanterhavsfarten var nu advarede, og de første 4 Dage efter Kulfyldningen traf „Möwe" intet Bytte. *Den 4. Februar* overhaledes imidlertid den belgiske Damper *Luxembourg,* der havde 5900 Tons Kul til *Buenos Ayres;* den sænkedes efter at Besætningen var taget ombord i „Möwe". Kaptajn Grev Dohna udtaler i sin Beretning om „Möwes" Fart:

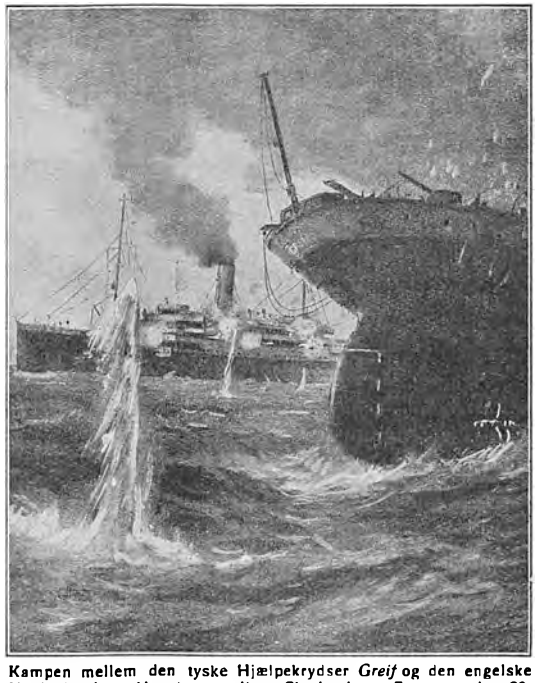

Kampen mellem den tyske Hjælpekrydser *Greif* og den engelske Hjælpekrydser *Alcantara* mellem Skotland og Færøerne den 29 Februar 1916. Begge Skibe sank.

„Den belgiske Dampers Besætning udgør en broget For-

samling. Det er mest Neutrale, især Grækere og Spaniere. Det er komisk at se, hvor disse Folk ved Overførelsen til os medbringer alle mulige overflødige Sager, saasom Mandoliner, Guitarer, Papegøjer, Aber og Hunde. De har aabenbart ikke saa daarlig en Mening om os som Englænderne, men regner paa at kunne indrette sig helt gemytligt hos os."

Den 6. Februar toges den engelske Damper *Flamenco*. Grev Dohna siger:

„Da den bruger sin Radio-Telegraf for at hidkalde Hjælp, maa den først bringes til Fornuft ved nogle skarpe Skud."

1 Mand af Besætningen omkom, medens Resten bragtes ombord i „Möwe". Dagen før var „Flamenco" blevet advaret om „Möwes" Nærværelse af den engelske Krydser *Glasgow*, men „Möwe" selv undgik med Held de sikkert ret talrige engelske Krydsere, der var ude efter den.

Nogle Dage senere indhentedes i Mørkningen den engelske Damper *Westburn*. Da den vilde prøve paa at undløbe i Mørket, maatte den standses ved skarpe Skud.

„Atter og atter, — siger Grev Dohna — ser vi, hvorledes de engelske Kaptajner paa denne Maade fuldstændig hensigtløst udsætter deres Besætningers og Passagerers Liv for Fare. Overgaar der disse noget, da tales der naturligvis i den engelske Presse intet om deres egne Kaptajners Skyld, men derimod selvfølgelig om Brutalitet hos Tyskerne, som uden Barmhjærtighed tilintetgør alt, hvad der kommer paa deres Vej."

Næste Morgen sænkedes den engelske Damper *Horace*, medens derimod „Westburn" blev benyttet til at overtage alle de ombord i „Möwe" værende fremmede Besætninger og bringe dem, 180 Mand ialt, til Land. „Westburn"s Prisebesætning var kun 8 Mand, men det gjordes de 180 fremmede Mennesker begribeligt, at det mindste Forsøg paa Uro eller Mytteri vilde medføre Damperens Sænkning. „Westburn" ankom den 22. Februar 1916 til *Teneriffa*, hvor den engelske Panserkrydser *Sutlej* laa. Da „Westburn" kom indenfor 3-Mile Grænsen hejste den det tyske Krigsflag og stod ind i Havnen, uden Tvivl til ikke ringe Overraskelse og Ærgrelse for „Sutlej". Næste Morgen blev de 180 Mand ført fra Borde og om Eftermiddagen sejlede „Westburn" ud af Havnen. Udenfor laa „Sutlej", og ventede paa den; men tæt udenfor Havnen sænkedes „Westburn" og de 8 Mand reddede sig i Land i en af Baadene og blev internerede.

„Möwe" traf ogsaa enkelte neutrale Dampere, som den jo maatte lade fortsætte, ligesom ogsaa en stor Passagerdamper fik Lov til at gaa uantastet videre.

„Skønt vi nu igen er i ellers ret befærdet Farvand" — siger Grev Dohna — træffer vi i de følgende Dage ikke et eneste Skib. Man maa lade Englænderne, at deres Advarsels- og Efterretningsvæsen funktionerer dadelløst."

Den 24. Februar traf „Möwe" paa den franske Damper *Maroni*, paa Rejse fra Bordeaux til New-York. Den 33 Mand store Besætning blev taget ombord i „Möwe" og Skibet blev sænket. Endnu en Damper, den engelske *Saxon Prince*, blev sænket.

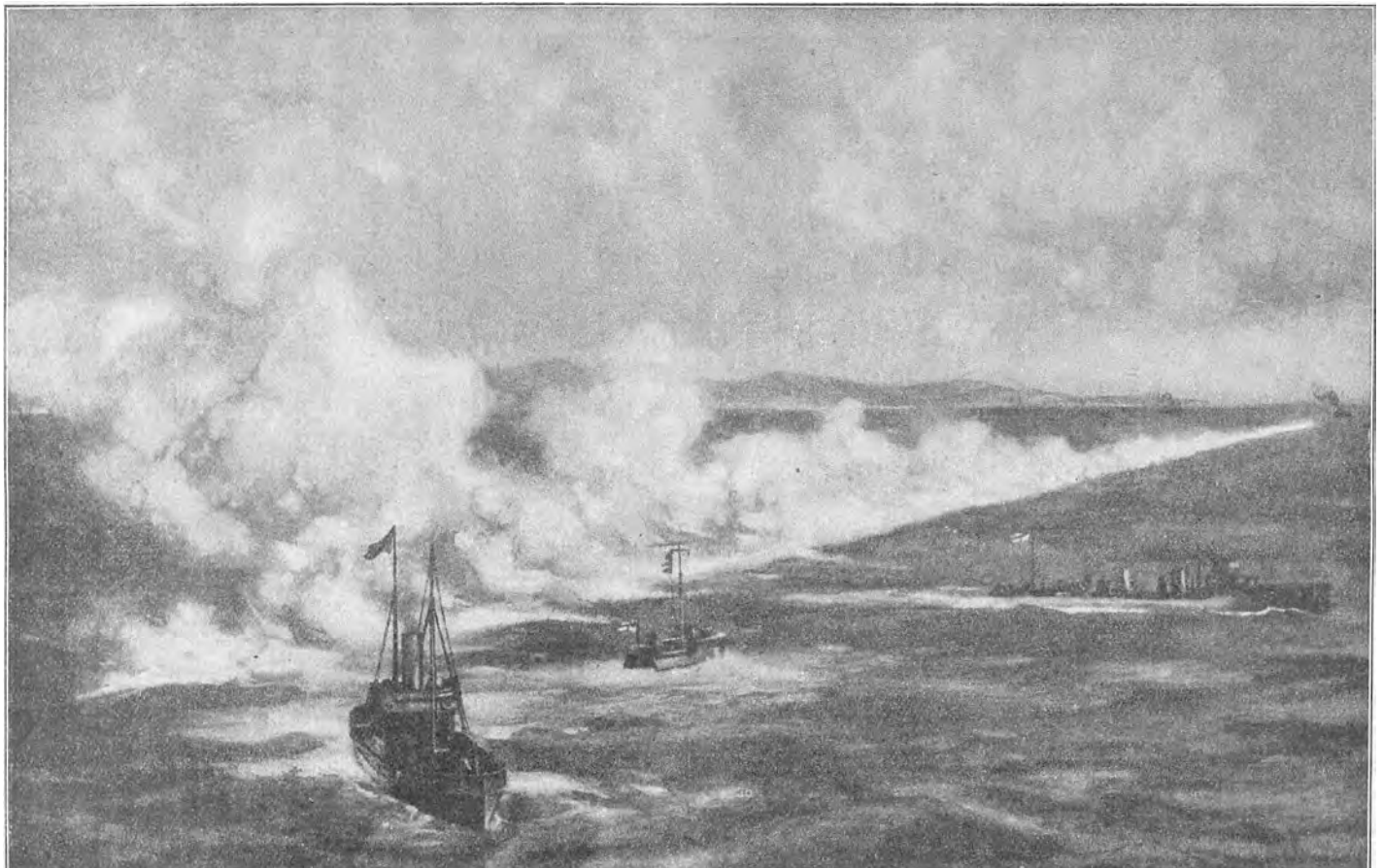

Kunstig Taage. Ogsaa i Kampen paa Søen benytter man sig af den højt udviklede kemiske Industri. Fra Torpedojagere eller andre hurtigsejlende Fartøjer udkastes kemiske Stoffer, der breder sig ud paa Havets Overflade og frembringer en hvidlig Art „Taage", og bag denne kan Skibe, der f. Ex. vil unddrage sig Fjendens Beskydning, søge Skjul.

Tilbage stod den ikke helt lette Opgave at slippe uset gennem den engelske Bevogtningskæde mellem *Skotland* og *Norge*. Men det lykkedes at naa den norske Kyst og holde ned langs denne uden at blive opdaget, til Dels begunstiget af daarligt Vejr og Taage. *Den 4. Marts 1916* løb „Möwe“

Englands yderste Spids mod Frankrig, *Klipperne ved Dover*, der ofte er blevet bombarderet af *tyske Flyvere*.

ind forbi Helgoland og i Havn, medbringende 199 Fanger foruden de ovennævnte Guldbarrer og efter at have ødelagt 15 af de Allieredes Handelsskibe.

Den 29. Februar 1916, samme Dag som det lykkedes „Möwe“ uset at slippe gennem den engelske Blokadelinie, blev en anden tysk Blokadebryder, *Greif*, nord for Skotland ødelagt af den engelske Hjælpekrydser *Alcantara*, Kaptajn *T. E. Wardle*, men ogsaa „Alcantara“ sank, ramt af en Torpedo. „Greif“ var sandsynligvis en mindre Damper udrustet som Hjælpekrydser, „Alcantara“ var en stor engelsk Hjælpekrydser paa 15300 Tons. „Greif“ var „forklædt“ som en *norsk Handelsdamper*, med *norske Neutralitetsmærker* malet paa Skibssiden; men den forekom „Alcantara“ mistænkelig, og denne løb tæt langs Siden af „Greif“, prajede over til den og fik Svar paa Norsk; men da „Alcantara“ satte Fartøj i Vandet for at undersøge den mistænkelige

Damper, aabnede „Greif" Ilden, der hurtigt besvaredes fra „Alcantara". En haard Kamp udspandt sig nu paa meget kort Afstand. „Greif" blev hurtigt meget medtaget og skudt i Brand, men da „Alcantara" havde faaet sit Ror beskadiget, var den manøvreudygtig, og det lykkedes „Greif", før den sank, at ramme det engelske Skib med en Torpedo, saa det sank. Hele Affairen skal kun have varet i 12 Minutter. Tililende engelske Jagere lykkedes det

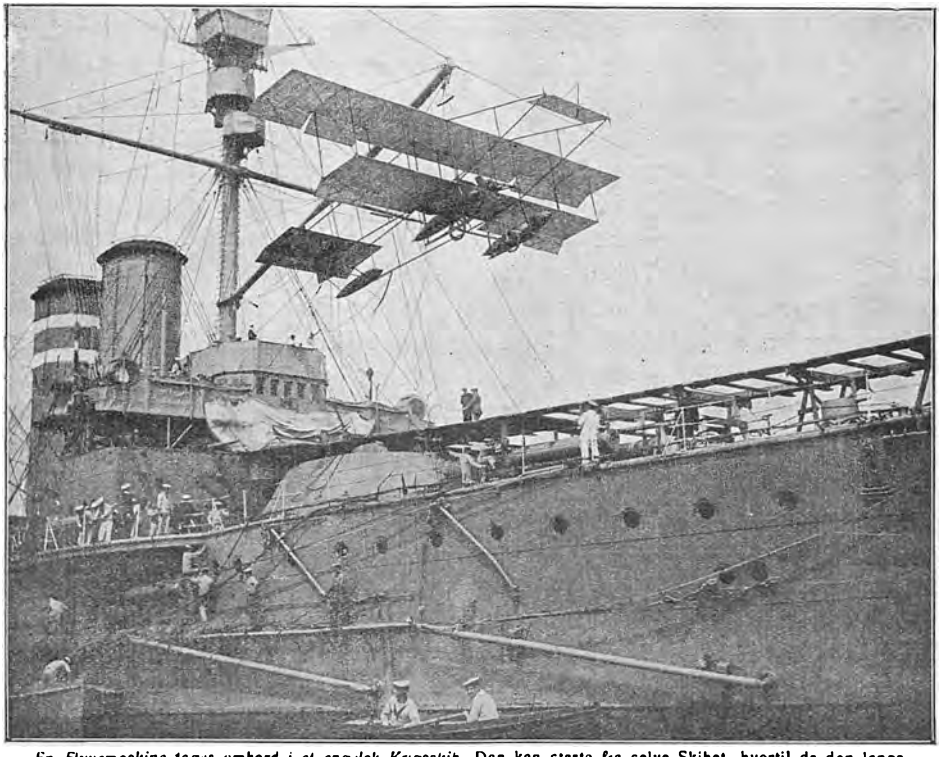

En Flyvemaskine tages ombord i et engelsk Krigsskib. Den kan starte fra selve Skibet, hvortil da den lange, brolignende Bane, der er bygget op fra Dækket, benyttes.

at redde 5 tyske Officerer og 115 Mand, men ca. 150 Mand omkom. Englænderne mistede 5 Officerer og 69 Mand. Affairen fandt Sted i Nærheden af Færøerne.

Trods det, at det saaledes lykkedes enkelte tyske Hjælpekrydsere at bryde den engelske Blokade af Nordsøen, *maa denne Blokade dog siges at være effektiv.* Naar „Möwe" slap uset ud og hjem, og den og et Par andre Hjælpekrydsere har været ude senere, saa skyldes det, ved Siden af Chefernes uomtvistelige Dygtighed, det, at Sigtbarheden paa de Aarstider, da Ud- og Hjemsejlingen fandt Sted, gennemgaaende er ringe.

Atter en Gang førte Kaptajn *Grev Dohna-Schlodien Möwe* heldigt ud og hjem paa et *Krydstogt i Atlanterhavet*, hvor der opnaaedes et endnu større Resultat i Retning af sænket Tonnage end paa det første Togt.

I Løbet af Sommeren 1916 var „Möwe" blevet underkastet et grundigt Eftersyn og gjort klar til atter at gaa til Søs. Natten melllem den *22. og 23. November 1916* stod den ud fra en tysk Havn, sandsynligvis Wilhelmshaven, for paany at forsøge sin Lykke, til Dels bemandet med samme Besætning som paa sidste Togt. Bl. a. var Løjtnant *Badewitz*, der i sin Tid havde ført Prisen „Westburn" til Teneriffa og var blevet interneret der, med ombord. Han har altsaa paa en eller anden Maade unddraget sig Interneringen og er efter en sikkert eventyrlig Tur naaet tilbage til Tyskland.

Om Morgenen *den 24.* naaede „Möwe" op under den norske Kyst. Det blæste en Storm og Vejret var meget usigtbart, saaledes at Grev Dohna, der egentlig var bestemt paa at staa langt Nord paa langs den norske Kyst, før Kursen sattes ud i Atlanterhavet, drejede Vester i tidligere, thi herved vilde flere Dages Sejlads ɔ: Kulforbrug, spares. Forsøget lykkedes, der saas intet til engelske Skibe, og „Möwe" naaede ud i Atlanterhavet, stadig „begunstiget" af daarligt Vejr.

Allerede *den 1. December* naaede „Möwe" Dampskibsruten Kanalen—Nordamerika, og om Aftenen kom den første Damper i Sigte, men Mørket og høj Søgang gjorde det raadeligt at vente med Anholdelsen og Sænkningen til næste Dag. „Möwe" satte Farten ned og lod den engelske Damper komme forud, alle Lys blev slukkede og Damperen tabtes af Sigte. I Løbet af Natten blev Farten atter sat op, Lanternerne blev sat og i Morgendæmringen kom den fremmede Damper igen i Sigte, den havde intetanende roligt fortsat sin Kurs. Damperen havde Radiotelegraf og en ejendommelig Opbygning agter, der kunde tyde paa, at den muligvis var armeret. Der maatte derfor anvendes en vis Grad af Forsigtighed. Paa 400 m Afstand blev de Klapper, der var anbragt for at skjule Kanonerne, slaaet ned, og det tyske Flag hejst. Efter at et Varselskud var afgivet og Damperen alligevel forsøgte at dampe bort, og Folk løb agterud for at gøre Kanonen dér klar, aabnede „Möwe" Ilden. Damperen stoppede nu, og Folkene forlod Kanonen. En Baad fra „Möwe" blev sat i Vandet, men Damperen mente nu, at der muligvis var en Chance, satte igen Fart paa for at søge at slippe bort og brugte samtidig sin Radiotelegraf. Men den standsedes af „Möwe"s Kanoner. Det var den engelske Damper *Voltaire* paa 8000 Tons, der tom var paa Vej til Amerika. Dens 95 Mand store Besætning blev taget ombord i „Möwe" og den selv blev sænket.

Inden „Voltaire" var sunket, kom to Røgsøjler i Sigte, mod en af dem styrede „Möwe", men det viste sig at være en hollandsk Passagerdamper, mod hvilken der intet kunde gøres; den passerede tæt forbi den synkende „Voltaire" og radierede til „Möwe": „Har de bjærget Besætningen fra den synkende Damper". Herpaa svaredes der ikke, men da antagelig Telegrammet er blevet optaget af engelske og franske Stationer, har man uden Tvivl allerede paa dette Tidspunkt været klar over, at der atter var kommet

en Handelsødelægger gennem det spærrede Farvand mellem Skotland og Norge.

Mandag den 4. December blev en Damper standset, men det viste sig at være en af dem, der for *Belgian Relief* bragte Fødemidler til den civile Befolkning i Belgien. „Möwe" maatte lade den gaa, som Grev Dohna siger:

„bide i det sure Æble, thi om 4 Dage er den i England og „Möwe" er forraadt, men ret længe kan vor Existens dog ikke forblive ukendt."

Om Eftermiddagen blev en lille *norsk* Damper standset. Da det viste sig, at Ladningen var Kontrebande, blev den sænket. Grev Dohna udbryder:

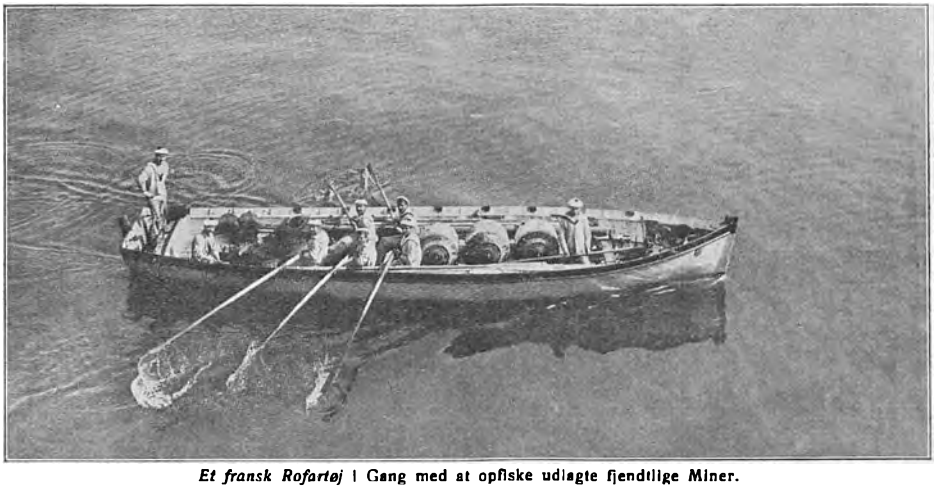

Et fransk Rofartøj i Gang med at opfiske udlagte fjendtlige Miner.

„Naar vi dog engang kunde komme saavidt, at de Neutrale ikke mere vil ofre deres Skibe for England! Men saalænge de fortjener Penge derved, synes jo alt andet at være dem ligegyldigt; det vil vel næppe høre op, før de i Englands Tjeneste har mistet saa mange Skibe, at selv de højeste Fragter ikke mere kan opveje Tabene."

(Man maa undre sig over, at „Möwe"s Chef, ligesom de fleste af hans Landsmænd, slet ikke har Blikket aabent for, at det *ikke er for Englands,* men *for deres egen Skyld,* at de Neutrale har vedligeholdt deres Søfart, for at skaffe sig selv saare nødvendige Tilførsler, saaledes, at Angrebene paa de neutrale Handelsflaader er *uvenlige Handlinger*, ikke alene mod Ententen, men i fuldt saa høj Grad *mod de Neutrale.*)

Den 6. December mødte „Möwe" atter en Damper paa modgaaende Kurs. Paa Damperen sprang Bemanding til Kanonen agter, da „Möwe" drejede til medgaaende Kurs og paa 300 m Afstand lod Klapperne, der skjulte Kanonerne, falde, drejede disse mod Damperen og satte det tyske Flag. En Salve fra „Möwe"s Kanoner blev afgivet mod Damperens Hæk, hvor Kanonen stod, og bragte Bemandingen til at forsvinde, og Alle ombord styr-

tede til Baadene, der blev firede af, hvorved en Mand faldt overbord, men han blev reddet af en Baad fra „Möwe". Damperen hed *Mount Temple*, 9800 Tons, den største, „Möwe", endnu havde taget. Den var paa Vej til Brest med 700 Heste, 3000 Tons Hvede og 400 Kister Æg. Besætningen bestod af 109 Mand, hvoraf 2 var dræbte og 2 saarede. De blev alle bragt ombord i „Möwe".

„Et mærkværdigt Selskab danner Besætningen i Gammel-Englands Skibe: gamle Mænd og Børn, Mennesker med allehaande Svagheder. En Officer skeler saadan, at man med Gru tænker paa de Menneskeliv, der maa betro sig til hans Øjne. Hvis der er et normalt skabt Menneske blandt Besætningen, saa afslører han sig sikkert som en Neutral, hvem den dobbelt saa høje Hyre har lokket i engelsk Tjeneste."

Den franske Sejler *Nantes* Undergang den 25. December 1916.

Den 8. December blev den lille engelske Skonnert *Duchess of Cornwall*, der var paa Vej til Gibraltar med salt Kød, sænket. Samme Dag om Eftermiddagen blev den engelske Damper *King George*, 3850 Tons, sænket; den havde bl. a. 600 Tons Krudt ombord, og næste Dag led engelsk Damper *Cambrian Range*, 4200 Tons, bl. a. lastet med Hvede, samme Skæbne.

Den Dag hørte „Möwe" for første Gang Radio-Advarselssignal angaaende sig selv.

Den 10. December kom atter en stor Damper i Sigte. Da „Möwe" drejede op langs Damperen og skød et Varselsskud, løb der Bemanding til den agterude staaende Kanon. Et Skud blev fyret ind under Kanonen og fra „Möwe" saas Bemandingen bogstavelig talt flyve væk fra Kanonen, men mærkværdigt nok kom ingen af dem til Skade. Damperen standsede; den hed *Georgic*, var 10100 Tons stor. Halvdelen af Ladningen var 1200 Heste. Da 142 Mand fra Damperen var taget ombord i „Möwe", blev den sænket.

Den 11. December standsedes Damperen *Yarrowdale*. Da den havde Kul nok til længere Tid, bestemte „Möwes" Chef sig til at lade den gøre Forsøg paa at gaa hjem til Tyskland, medtagende det nu store Antal Fanger, der var kommet ombord i „Möwe" fra de alt sænkede Skibe; men da Vejret var for daarligt til at overføre Menneskene, maatte „Yarrowdale" foreløbig følge med „Möwe".

Den 12. December blev den engelske Damper *Saint Theodore* standset.

Vejret var imidlertid saa slet, at det var forbundet med betydelig Fare at sætte Prisemandskab ombord. Hen paa Eftermiddagen lykkedes det dog, og det viste sig, at Ladningen bestod af 7000 Tons amerikanske Kul. „Saint Theodore" blev ikke sænket, men fulgte „Möwe" som Kuldepotskib.

Næste Dag var Vejret blevet bedre, og Omladningen til „Yarrowdale" gik for sig. Trods den høje Dønning skete det uden større Uheld. 440 Mennesker blev sat ombord tilligemed fornøden Proviant etc. Chefen for „Möve" kaldte Kaptajnerne fra de sænkede Skibe sammen, inden de gik fra Borde, og paalagde dem at holde god Orden paa deres Mandskaber, thi det mindste Forsøg paa Modstand vilde uvægerligt have til Følge, at „Yarrowdale" vilde blive sprængt i Luften. Krigslodsen, Løjtnant *Badewitz*, fik det ærefulde, men vanskelige, Hverv at føre „Yarrowdale" til Tyskland. Det var ham, der paa „Möve"s forrige Togt havde ført Damperen „Westburn" med Besætninger fra sænkede Skibe til Teneriffa. Ogsaa denne Mission lykkedes det ham at gennemføre; han kom uden Uheld gennem den engelske Blokade og løb *den 31. December 1916* velbeholden ind i en tysk Havn.

Løjtnant *Berg* fra „Möwe", som førte „Appam" til Amerika.

Forskellige af de Fangne, særlig de neutrale, takkede Tyskerne for den gode Behandling, de havde faaet i „Möwe", og ytrede bl. a. at det sikkert ikke vilde være gaaet „Möwe"s Besætning saa godt ombord i engelske Skibe. En amerikansk Læge udtalte overfor „Möwe"s Læge, at han ikke i Amerika vilde undlade at fremhæve, hvor udmærket de Saarede og Fangne blev behandlet ombord paa dette Skib.

„Men hvad nytter det altsammen" — udtaler Chefen for „Möwe" —. „Saalænge Krigen har varet, har alle vore Modstandere, naar de kom i direkte Berøring med os, anerkendt det samme, og dog hører vi stadigt igen — med faa glædelige Undtagelser — om den utrolige Behandling af tyske Fangne. Trods det er det godt, at vi Tyske ikke lader os vildlede og ikke behandler Fangne slet, uden naar det er nødvendigt som Repressalie. Forøvrigt vil jeg ikke undlade at fortælle, at en af Kaptajnerne til Afsked forærede mig, hvad han kaldte „en Torpedo", en Kæmpehavanacigar, indsvøbt i Staniol. Jeg har opbevaret den som en Erindring. — Den, der ser disse virkelig trohjertede Folk, forstaar ikke, at det samme Folk er i Stand til at foretage sig saa mange Geméntheder, som denne Krig har udvist."

Vejret holdt sig stadigt meget daarligt, og for at faa Lejlighed til at fylde Kul fra „Saint Theodore", faa Skibet efterset og give Besætningen lidt Hvile, forlod „Möwe" nu Nordatlanterhavet og stod Syd paa. Den havde ogsaa paa denne Rejse nu sænket 8 Dampere og et Sejlskib, 48500 Tons ialt, — antagelig var det ogsaa for at komme bort fra et Farvand, hvor det kunde forudsættes, at engelske og franske Krydsere nu var ude efter den.

Et Par neutrale Dampere maatte man lade sejle, men *den 17. December* kom en engelsk Damper i Sigte, den standsede strax og det viste sig, at Størstedelen af dens Ladning var Sprængstof, hvorfor den ikke havde villet udsætte sig for Beskydning. Det var Damperen *Dramatist*, dens Besætning bestod af 55 Indiere, der kom helt godt tilpas til den forestaaende Kulfyldning.

Den 23. December traf „Möwe" sammen med „St. Theodore". Grev Dohna besluttede sig til at udruste denne som Hjælpekrydser, og man gik i Gang med at installere Radiotelegraf og Kanoner i den.

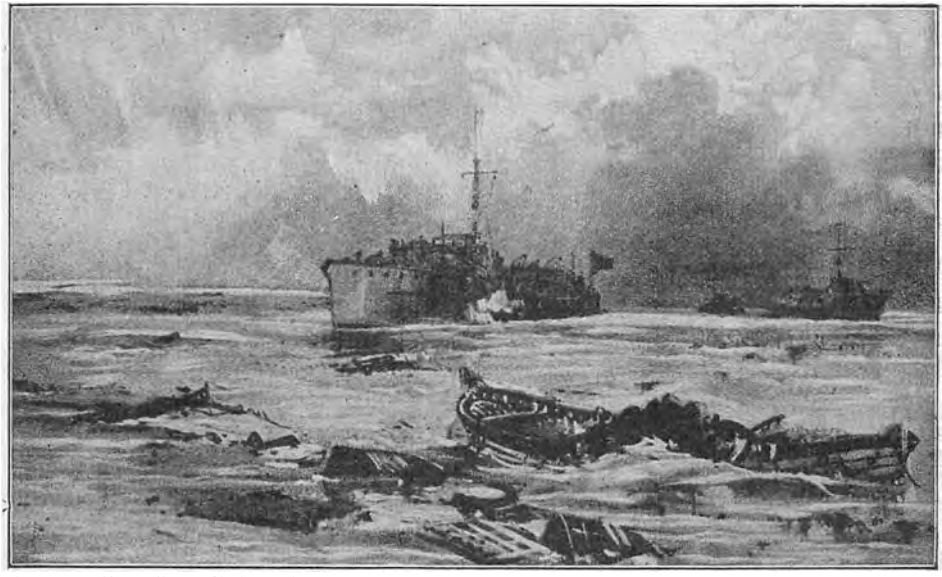

Er det en Mine eller en Undervandsbaad? *Engelske Patrouillefartøjer undersøger flydende Vraggods*, der ved Daggry findes paa Havet. Hvor Besætningen er, staar hen i det uvisse.

Et Par Dage efter blev en fransk Sejler standset. Den hed *Nantes* og havde 3300 Tons Salpeter, bestemt til London, ombord —

„et smukt lille Skib, helt hvidmalet som en Yacht og alt ombord i mønsterværdig Orden. Befalingen til at stoppe udførte den ved en elegant Manøvre, med alle Sejl til"

— den blev sænket.

I de følgende Dage fuldførtes Arbejdet paa „St. Theodore", der under Kommando af Kaptajnløjtnant *Wolf* og under det nye Navn „Geier" sendtes af Sted paa Krydstogt. Der var nu 2 tyske Hjælpekrydsere i Atlanterhavet.

Den 2. Januar 1917 blev den franske firmastede Sejler *Asmieres* med 4200 Tons Hvede til Bordeaux sænket.

„Möwe" krydsede nu paa Ruten til det sydlige Brasilien, men den traf ikke mange Skibe, dog blev en japanesisk Damper *Hudson Maru* standset. Den blev ikke sænket, men fulgte med „Möwe", idet det var Grev Dohna's Hensigt at sende den til en sydamerikansk Havn med Fanger.

Om Aftenen *den 7. Januar 1917* kom en Damper i Sigte, den blev jaget, forsøgte at undløbe og radierede om Hjælp, men ingen Hjælp var i Nærheden. *Radnorshire* havde 6500 Tons Kaffe ombord og kom fra Santos

De Saarede først! Sygeplejerskerne paa *Anglia* giver de Saarede Redningsbælter paa. „Anglia" var et engelsk Hospitalsskib, som sank *den 17. November 1915* ved at løbe paa en Mine. [Tegning af A. Forestier.]

i Brasilien — et meget værdifuldt Bytte, vel ca. 10 Millioner værd. Besætningen blev taget ombord i „Möwe" tilligemed Proviant etc. og Skibet blev sænket. Kaptajnen fortalte Grev Dohna, at man egentlig ikke havde ventet ham paa den Rute, man mente, han var længere Nord paa eller ogsaa ødelagt.

Dagen efter blev en lille engelsk Kuldamper sænket. Damperens Kap-

Baad fra *Brecknockshire* med Fanger paa Vej over til „Möwe". Brecknockshire sænkedes den 15. Februar 1917.

tajn fortalte, at han for blot faa Timer siden havde været langs Siden af den engelske Krydser *Amethyst* og givet den Kul. Desuden var ogsaa andre Krydsere i Nærheden. „„Möwes" Skytsengel havde i rette Tid advaret den." Den satte Kursen øst paa for at komme bort fra det farlige Naboskab, saa langt, at den japanesiske Damper, der skulde sendes til en sydamerikansk Havn, maatte bruge 3 à 4 Dage til at naa denne.

Den 9. Januar toges og sænkedes den engelske Damper *Netherby Hall*, lastet med 5000 Tons Ris.

Dagen derpaa blev „Hudson Maru" sendt med ca. 250 af de i „Möwe" værende Fanger til *Pernambuco.*

Den 17. Januar mødtes „Möwe" med „Geier". Denne havde kun sænket en lille kanadisk Sejler paa 180 Tons. Der blev derpaa fyldt Kul fra „Geier" i „Möwe"; midt paa Havet laa de to Skibe fortøjede langs Siden af hinanden og „Möwe" fik 1700 Tons Kul, inden Dønning afbrød Arbejdet. Saa skiltes de to Skibe atter og „Möwe" satte Kurs mod Kap-Ruten.

Fra den 22. Januar til 2. Februar opholdt „Möwe" sig i Nærheden af Kap-Ruten i daarligt Vejr og overhalede kun en norsk Damper, der maatte frigives, da den havde Last til Norge, — en engelsk Passagerdamper opdagede i Tide Faren og undslap. „Möwe" forlod Kap-Ruten og gik Vest paa ad Amerika til. Den 11. Februar traf den atter „Geier" og Skibene ankrede ved en øde Øgruppe, hvor „Möwe" fyldte Kul fra „Geier", som derefter

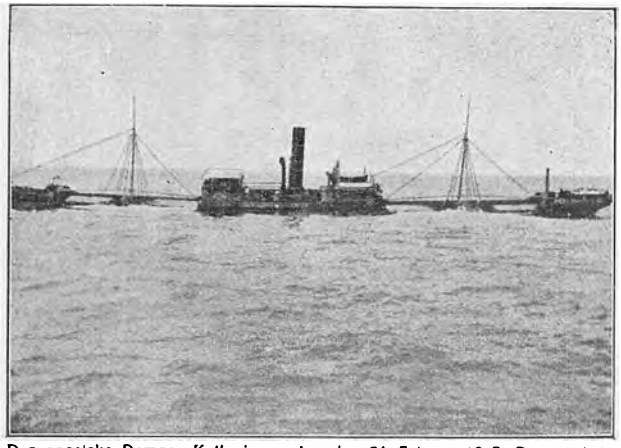

Den engelske Damper *Katherine* synker den 24. Februar 1917. Det er sjældent, at Dampere, der sænkes ved Sprængning, synker i vandret Stilling; almindeligvis gaar de ned med den ene af Stævnene først, medens den anden løftes højt ud af Vandet.

blev sænket, — „Möwe" var atter ene.

Den 15. Febr. 1917 kom et Skib i Sigte, og kort efter endnu en Damper, der gik modsat Kurs, og da den løb med mere Fart end den først observerede, blev den forfulgt, indhentet og sænket, det var den engelske Damper *Brecknockshire* med 7000 Tons Kul. Blandt Besætningen var der en, der ogsaa det foregaaende Aar havde tilbragt nogle Maaneder i „Möwe". Kursen sattes efter den anden Damper. Efter nogle Timers Sejlads kom den i Sigte — (man maa undre sig over, at den ikke havde fattet Mistanke og var drejet til en anden Kurs) — *French Prince* blev sænket med samt sin Havre-Last. Til Kaptajnens Bemærkning, „at det var Synd for Skibet og Ladningen", svarede „Møwe"s Priseofficer:

Rhodante's Undergang den 4. Marts 1917. Agterstævnen løftes højt ud af Vandet. Undertiden indtræffer en Kedelexplosion, naar det kolde Havvand naar Keddelrummet.

„Hvorfor det, vi gør alt grundigt, Hestene, der skulde have spist Havren, har heller aldrig naaet Land."

Samme Dag sænkedes en anden, lille, Damper, *Eddi*, og kort efter kom atter en Røgsøjle i Sigte og lidt efter endnu én. Dette forekom „Möwe"s Chef fordægtigt. Den første havde 1 Skorsten, men den anden viste sig at have 2, hvilket kunde tyde paa, at det var en Hjælpekrydser. Det var svært at afgøre, om man skulde gaa løs paa den første Damper, thi var den anden Damper en Hjælpekrydser, vilde det i bedste Fald sikkert betyde, at „Möwe" i den Kamp, der vilde komme, vilde blive saa medtaget, at den maatte søge ind til Rio for at reparere.

Den engelske Damper *Rhodante's* Sprængning den 4. Marts 1917.

„Möwe" vendte om, bort fra Damperen, hvilket havde til Følge, at den 1-skorstenede Damper holdt hen mod den formodede Hjælpekrydser og satte Signaler — nu var der ingen Tvivl. Hjælpekrydseren forfulgte „Möwe", men kunde kun ganske langsomt hale ind paa den, saa „Möwe" haabede paa at kunne undkomme helt, naar det blev mørkt. I en Regnbyge ændrede den Kurs og derefter kunde kun Masterne af Forfølgeren ses. Forude saa „Möwe" nu en ny Røgsøjle. Til Ærgrelse — men dog til Held — for „Möwe" viste det sig at være en engelsk Fragtdamper, der passerede et Stykke fra, men nu fik Hjælpekrydseren den i Sigte, og maa sandsynligvis have troet, at det var „Möwe", thi den drejede hen mod Damperen, som drejede af, forfulgt af Hjælpekrydseren, og „Möwe" slap bort, øster paa, men maatte efter den forcerede Fart i 3 Dage gaa langsomt for at reparere en af Kedlerne, der var brækket ned. Kursen gik nu Nord over i Nærheden af de *Kap Verdiske Øer* og op i det nordlige Atlanterhav — det var nødvendigt at tænke paa at vende hjem.

Den 24. Februar blev den engelske Damper *Katherine* med 4500 Tons Hvede sænket.

Kedlerne blev grundigt efterset for i fornødent Fald at kunne præstere det yderste, og alt blev gjort klar til at kunne have saa mange Fanger som muligt ombord, thi nu kunde der ikke mere være Tale om at sende Dampere bort med saadanne.

Den 4. Marts 1917 sænkedes den engelske Damper *Rodanthe. Den 9.* om Natten sænkedes *Esmeralda,* der var paa Vej til Baltimore efter Heste. 115 Mand, mest amerikanske Hestepassere, blev taget ombord i „Möwe". Næste Dag jagedes i slet Vejr en større Damper. Kun langsomt kom „Möwe nærmere og skød Varselsskud; men Damperen havde en Kanon agter, *den optog den ulige Kamp* og „Möwe" blev truffet flere Gange. Panik opstod blandt Fangerne, som det dog lykkedes at holde indespærrede. „Möwe" blev læk flere Steder, men det lykkedes at stoppe Hullerne og faa Vandet pumpet ud. I det hurtigt tiltagende Mørke saas 3 Baade fra Damperen; de Ombordværende blev bjærgede af „Möwe" med Besvær, thi flere af dem var Saarede. Damperen, der hed *Otaki*, sank. Kaptajnen og flere andre var faldne eller gik ned med den. „Möwe" havde 2 Døde og 8 Saarede blandt Besætningen — desuden var 25 Indiere saarede. 5 af de saarede af „Möwe"s Folk døde senere.

Den 13. Marts blev efter Beskydning den engelske Damper *Demeterton* sænket. „Möwe" var nu nærmest overfyldt med Fanger, saaledes at den næste Dag tog sit sidste Bytte. En stor Damper med Kanon og Radiotelegraf kom lige imod den; da „Möwe" drejede langs den, gjorde den Mine til at sætte sig til Modværge. Den første Salve fra „Möwe" ramte Kanonen paa Damperens Agterdæk, og dens Bemanding løb forefter. „Möwe" indstillede Skydningen, men Damperen satte Farten op og blev da atter beskudt.

Salve efter Salve traf, men den stoppede stadigt ikke, saa Skydningen fortsattes, til Damperen endelig standsede. Den hed *Governor* og var 6000 Tons stor. En Del af dens Besætning var dræbt og mange saarede.

Nu satte „Möwe" Kursen hjemad. Den kom heldigt gennem den engelske Blokade, den 17. Marts naaedes den norske Kyst temmelig højt mod Nord; Kursen sattes Syd paa — vel klar af den om England erklærede Krigszone, for at ikke en tysk Undervandsbaad skulde skyde „Möwe" i Sænk. *Den 20. Marts 1917* stodes ned gennem Kattegat og Sundet, ved hvis sydlige Udgang „Möwe" blev standset af et tysk Vagtskib med det internationale Signal „M. N.", som den selv saa ofte havde anvendt. Den satte sit Flag og Kendingssignal og blev hilst Velkommen med kraftige Hurraraab. *Den 21 Marts* Kl. 10 Fm. ankom „Möwe" til Kiel. *Prins Heinrich af Preussen* gik strax ombord for at byde Velkommen. *Kejseren udmærkede Chef og Besætning* efter det heldigt gennemførte Togt, *paa hvilket der var sænket 123,000 Tons fjendtlig og neutral Tonnage og taget 1060 Fanger.*

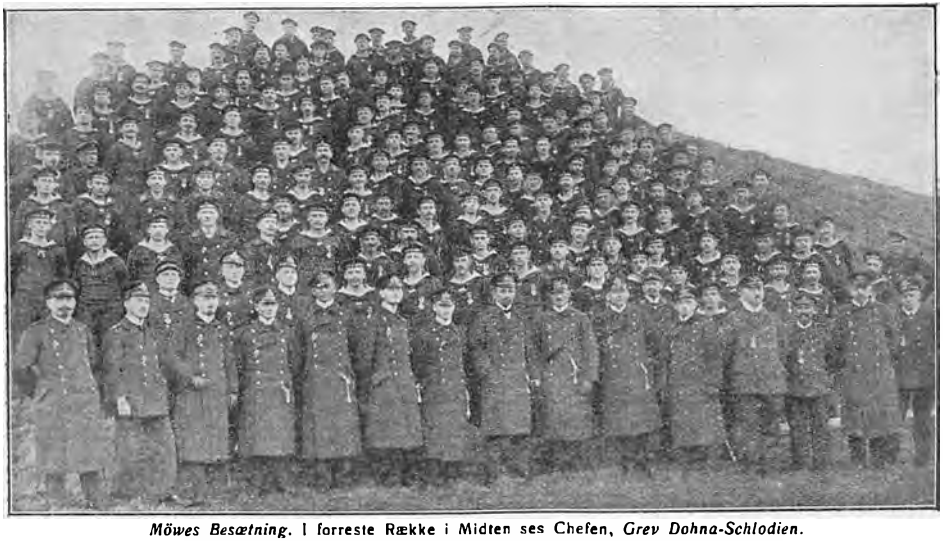

Möwes Besætning. I forreste Række i Midten ses Chefen, *Grev Dohna-Schlodien.*

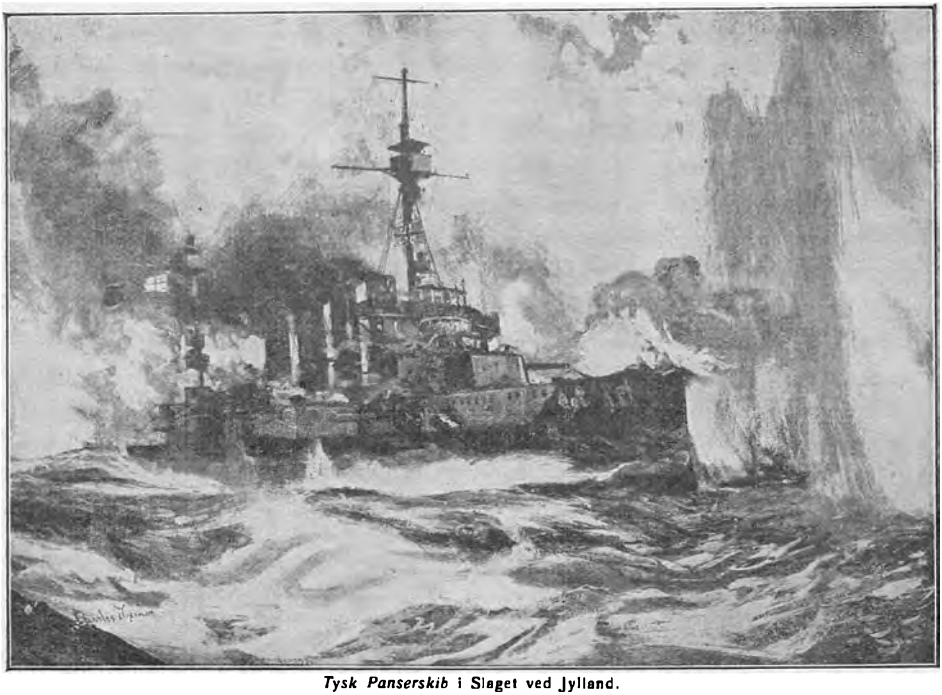

Tysk Panserskib i Slaget ved Jylland.

X.

Slaget ved Jylland den 31. Maj—1. Juni 1916.

I næsten 22 Maaneder havde *den engelske og den tyske Kampskibsflaade* ventet paa den Dag, da de skulde mødes og prøve Kræfter. Hvorfor var det ikke sket før? ja dette Spørgsmaal er det ikke muligt at besvare fyldestgørende. Tyskerne har uden Tvivl haabet paa, at deres Undervandsbaade skulde faa Held til at skyde nogle af de engelske Panserskibe — Dreadnoughter — i Sænk, eller at disse skulde løbe paa de i stort Antal og med Dristighed tæt ved den engelske Kyst udkastede Miner, men det var kun ganske faa af de engelske større Skibe, der gik til Grunde paa denne Maade, og kun et af dem var af Dreadnought-Typen. Den engelske „Grand Fleet" havde jævnligt været til Søs paa Krydstogter i Nordsøen og Farvandene omkring Skotland, og ogsaa den tyske „Hochsee-Flotte" havde adskillige Gange været udenfor Helgolandsbugten helt oppe i Skagerak, hvor den bl. a. den 17. og 18. December 1915 var observeret af mange neutrale Skibe, der var blevet undersøgte, et enkelt med Kontrebande opbragt. Men af Hensyn til Undervandsbaads- og Minefaren og af Hensyn til, at alt kunde være i Orden til Mødet med

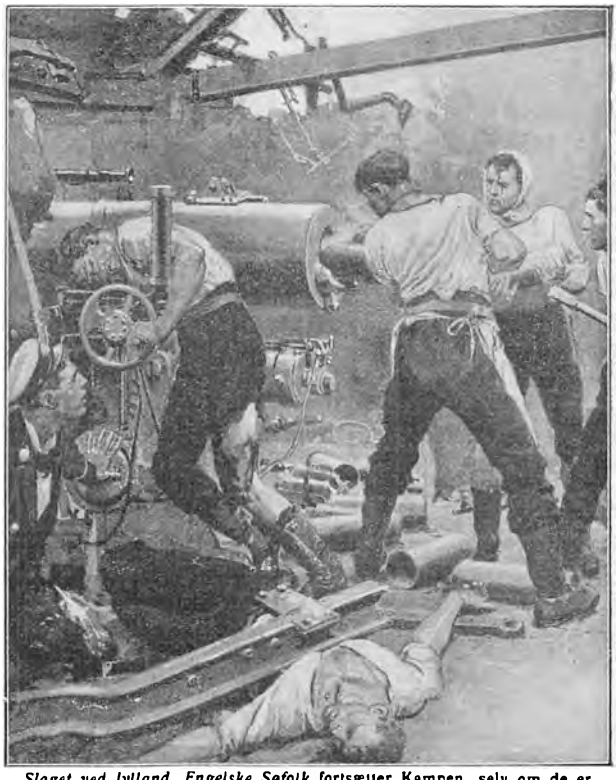

Slaget ved Jylland. Engelske Søfolk fortsætter Kampen, selv om de er saarede. [Efter „The Sphere".]

Fjenden, Maskineriet ikke slidt og Kedlerne fuldt ydedygtige, var dog langt den meste Tid tilbragt i de beskyttede Havne, men stadigt alt klart til at kunne løbe ud paa kort Varsel, — en Ventetid, som uden Tvivl har været uhyre anstrængende og krævet megen Energi hos Alle ombord for ikke at virke nedtrykkende og sløvende. Tiden blev benyttet til Øvelser af enhver Art, dels i Skydning med Kanoner og Torpedoer, dels Signalering m. m., ligesom der indøvedes, hvorledes Havarier skulde imødegaas og udbedres, Ildløs slukkes, og Erstatning skaffes for manglende Personel og ødelagt Materiel; ved Siden heraf blev der drevet Sport paa Søen og Landjorden. Men tilsidst kom da Kampens Dag — den af Alle uden Tvivl med Længsel imødesete —. Nu endelig skulde man staa Ansigt til Ansigt med en Modstander, som man vidste var En værdig, og som det vilde kræve den yderste Anspændelse at besejre.

I *Februar 1916* havde Viceadmiral *von Scheer* afløst Admiral *von Pohl* som Øverstkommanderende over den tyske Hochsee-Flotte (Admiral von Pohl gik syg i Land og døde kort efter). Der sporedes i de første Maaneder af 1916 en større Virksomhed i den tyske Flaade, hvor der alt i mange Aar før Krigens Udbrud var arbejdet med stor Energi paa den krigsmæssige Uddannelse. Man havde altid i Tyskland anset det Kruppske Artilleri og Panser for at være bedre end det, der fremstilledes i England, man mente, at de Kruppske Kanoner var mere holdbare end de engelske, Projektiler og Krudt bedre, hvilket tildels skulde kunne veje op mod de større Kanoner, der fandtes i de nyere og nyeste engelske Skibe.

I *England* var den i Krigens første Maaneder i ret store Kredse herskende Frygt for en tysk Landgang nærlig forsvundet, efter at man havde

Den russiske By *Alexandrowsk* paa *Murman-Kysten*. Under Krigen byggede Rusland en Bane til de isfrie Bugter paa Murman-Kysten, hvor Byer og Havne anlagdes, og meget Krigsmateriel indførtes ad denne Vej.

faaet en betydelig Hær, og Længslen efter en Sejr for Flaaden er sikkert ikke blevet mindre, efter at Angrebet paa Dardanellerne var mislykket, og det havde vist sig at være forbundet med store Vanskeligheder at holde de tyske Undervandsbaade i Skak. En Sejr over den tyske Hochsee-Flotte vilde virke opløftende paa Alle i England og de med det allierede Lande.

Som direkte Anledning til, at den tyske Flaade gik ud om Morgenen *den 31. Maj 1916* har været anført, at man vilde understøtte tyske Hjælpekrydseres Gennembrud gennem den engelske Blokadelinje mellem Skotland og Norge, samt at man vilde angribe den engelske Transport af Krigsfornødenheder til Archangelsk i Rusland.

Tysk Karikatur i Anledning af *Slaget ved Jylland*. Admiral *Jellicoe:* „Ich danke Ihnen, lieber Balfour, nun weiss ich doch wenigstens, dass ich — hm — die Seeschlacht gewonnen habe." („Jeg takker Dem, kære Balfour, nu ved jeg dog i det mindste, at jeg — hm — har vundet Søslaget.") [Efter „Kladderadatsch".]

Om Englænderne anføres, at deres Virksomhed i Nordsøen skulde binde den tyske Flaade til dette Farvand, og derved hindre den i at foretage større Aktioner i Østersøen. I de officielle Rapporter meddeles imidlertid fra begge Sider, at Flaaderne var ude paa et af de almindelige Krydstogter, idet det dog fra tysk Side nævnes, at Maalet var fjendtlige Eskadrer, der i den seneste Tid jævnligt var rapporterede i Skagerak.

I begge Flaader var det saaledes med Haab om at møde Fjenden, at de stod til Søs, den engelske Flaade dels den 30. Maj om Eftermiddagen,

dels den 31. Maj tidligt om Morgenen, og denne Dag, *den 31. Maj 1916, staar indskrevet som værende den, paa hvilken det hidtil vældigste Søslag i Historien er udkæmpet.*

Der er Uenighed i de to Lande om det Navn, Kampen skal have, Tyskerne kalder det *Søslaget udenfor Skagerak*, Englænderne kalder det *Slaget paa den jyske Banke* eller *Slaget ved Jylland.* Her i Landet hører man det ofte betegne ved *Nordsøslaget.* Det vil dog — af Hensyn til Muligheden af, at de to Flaader atter kan komme til at mødes i dette udstrakte Farvand inden Krigens Afslutning — være rigtigst at stedfæste Pladsen for Kampen. Hovedslaget om Eftermiddagen og Aftenen den 31. Maj fandt Sted nærlig tværs ud for *Hanstholm—Vorupør* paa det Sted i Nordsøen, der kaldes *Lille Fisker-Banke*; Fortsættelsen, Natkampen 31. Maj—1. Juni mellem de engelske Torpedofartøjer og den hjemgaaende tyske „Hochsee-Flotte", strakte sig helt ned til omkring *Horns Rev.* Det vil derfor være mest betegnende at kalde Kampen for *Slaget ved Jylland.*

Tysk Karikatur i Anledning af *Slaget ved Jylland.* „Jeg maa have tabt Treforken under den danske Kyst." [O. Gulbransson i „Simplicissimus".]

Det var et meget betydeligt Antal Skibe, der deltog i Slaget. Rapporterne og de officielle Redegørelser fra de to Sider er ikke udtømmende, men giver dog tilstrækkelige Oplysninger til, at man kan faa et fyldestgørende Billede af Slaget og de deri deltagende Styrker.

Den engelske Flaade kommanderedes af Admiral, Sir *John Jellicoe* og var delt i to Hoveddele, den egentlige *Hovedstyrke* under Admiral Jellicoes direkte Kommando og en *Eclairerings-* eller *Krydserstyrke* under Kommando af Viceadmiral Sir *David Beatty.*

Enkelthederne i Hovedstyrkens og Eclairerings- og Krydserstyrkens Sammensætning var følgende:

Tysk Karikatur i Anledning af *Slaget ved Jylland.* Churchills Ødelæggelse af den tyske „Armada". [„Kladderadatsch."]

Den engelske Eclaireringsstyrke.

Chef: Viceadmiral *Beatty.*

1. *Kamp-Krydser Eskadre: Lion,* (Flagskib), *Tiger, Queen Mary, Princess Royal* (Kontreadmiral *Brock)**). Armering: 8 Stkr. 34.3 cm og 16 Stkr. 10.2 cm Kanoner, Tiger dog 12 Stkr. 15.2 cm, Fart: 28 Knob.

2. *Kamp-Krydser Eskadre: New Zealand* (Kontreadmiral *Pakenham)* og *Indefatigable.* Armering: 8 Stkr. 30.5 cm og 16 Stkr. 10.2 cm Kanoner. Fart: 26.5 Knob.

Et engelsk Patrouillefartøj opdagede en Undervandsbaad, der havde torpederet en Petroleumsdamper, og vædrede den agten for Kommandotaarnet. Undervandsbaaden krængede over, der indtraf en voldsom Explosion, og den forsvandt i den kogende og boblende Sø. Af to Mænd, der saas kæmpende for at holde sig oppe i Vandet, blev én reddet og taget til Fange.

5. *Kampskibs Eskadre: Barham* (Kontreadmiral *Evan-Thomas), Malaya, Warspite, Valiant.* Armering: 8 Stkr. 38.1 cm og 16 Stkr. 15.2 cm Kanoner. Fart: 25 Knob.

1. *Lette Krydser Eskadre*: *Galathea* (Commodore *Sinclair). Phaeton, Inconstant, Cordelia.* Armering: 2 Stkr. 15.2 cm og 6 Stkr. 10.2 cm Kanoner. Fart: 29 Knob.

2. *Lette Krydser Eskadre: Southampton* (Commodore *Goodenough) Birmingham, Dublin, Nottingham.* Armering: 8—9 Stkr. 15.2 cm Kanoner. Fart: 26 Knob.

3. *Lette Krydser Eskadre*: *Falmouth* (Kontreadmiral *Napier). Yarmouth, Weymouth, Dartmouth.* Armering: 8 Stkr. 15.2 cm Kanoner. Fart: 26.5 Knob.

*) De i Parenthes anførte Navne er Navne paa Eskadrechefer, Delingschefer eller Flotillechefer.

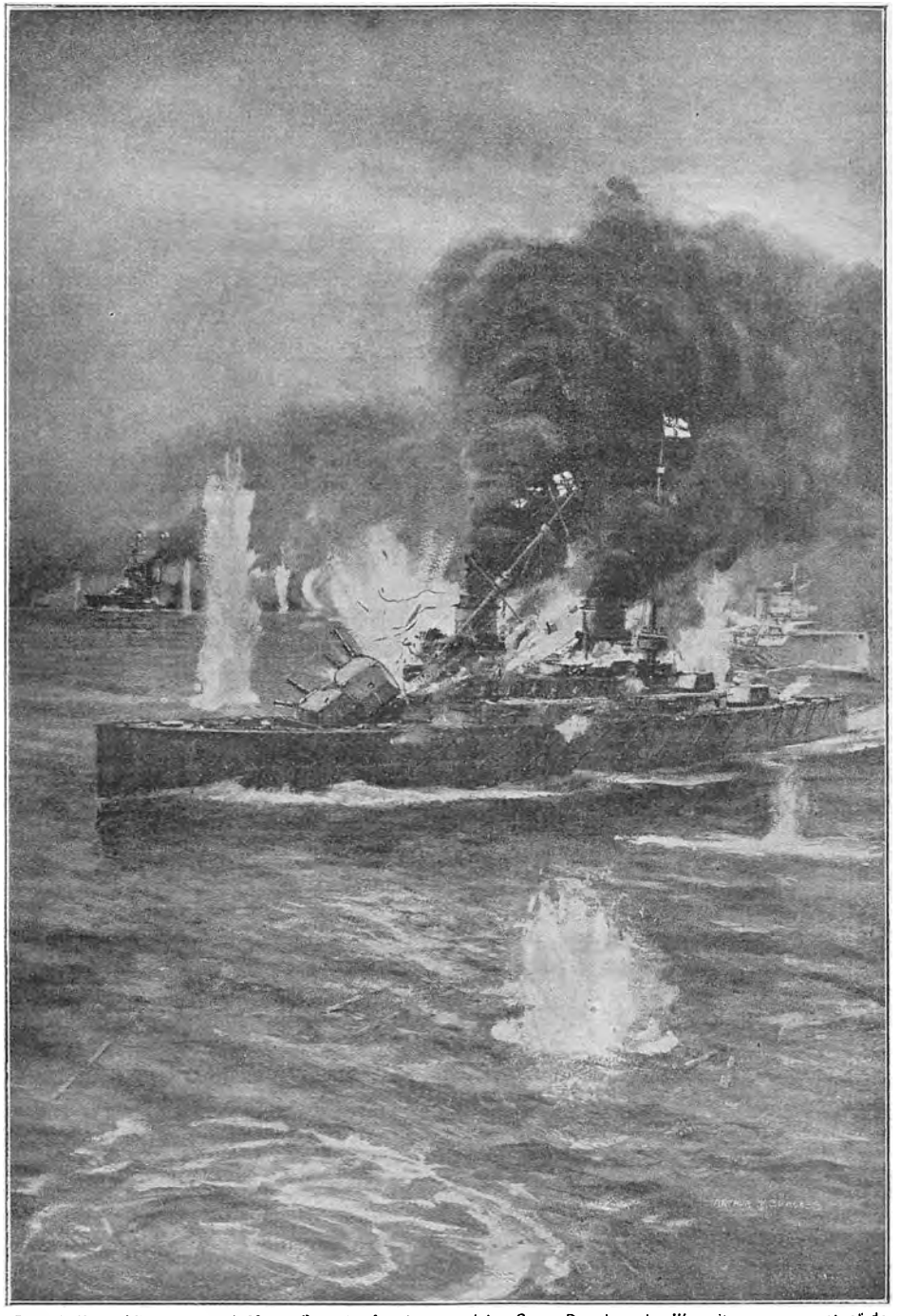

Et tysk Kampskib rammes af 38 cm Granater fra den engelske Super-Dreadnought *Warspite*, som var et af de Skibe, der var under stærkest Beskydning fra tysk Side. „Warspite" vendte hjem til engelsk Havn og var snart efter atter beredt til at kunne sejle ud. [„The Sphere."]

1. *Jager-Flotille:* Ca. *10 af de nyeste Jagere* under Ledelse af den lette Krydser *Fearless* (Kommandør *Roper),*

9. *Jager-Flotille:* Ca. *10 af de nyeste Jagere* bl. a. *Turbulent, Termagent, Landrail* og *Lydiard.*

10. *Jager-Flotille:* Ca. *10 Jagere* bl. a. *Moorsom* og *Morris.*

13. *Jager-Flotille: 10 Jagere, Nestor, Nomad, Nicator, Narborough, Pelican, Petard, Obdurate, Nerissa, Moresby, Onslow,* under Ledelse af den lette Krydser *Champion* (Kommandør *Farrie).*

De fleste af Jagerne er armerede med 3 Stkr. 10.2 cm Kanoner og 4 Stkr. 53 cm Torpedoudskydningsapparater. Enkelte, de saakaldte Flotille-Ledere, har 6 Stkr. 10.2 cm Kanoner (muligvis er Kalibret større) og 6 Stkr. 53 cm Torpedoudskydningsapparater. Fart: 30—35 Knob.

Hertil kom Moderskib for Hydroaeroplaner *Engadine.*

Den engelske Hovedstyrke.

Chef: Admiral *Jellicoe.* Flaade-Flagskib: *Iron-Duke.*

1. *Kampskibs Eskadre: Marlborough* (Viceadmiral *Burney), Neptune, Colossus, Hercules, St. Vincent* (Kontreadmiral *Duff), Vanguard, Collingwood, Temeraire.* Armering: Marlborough 10 Stkr. 34.3 cm og 12 Stkr. 15.2 cm Kanoner, de andre syv Skibe 10 Stkr. 30.5 cm og 16 à 18 Stkr. 10.2 cm Kanoner. Fart: 22 Knob.

2. *Kampskibs Eskadre: King George V* (Viceadmiral *Jerram), Ajax, Centurion, Conqueror, Orion* (Kontreadmiral *Leveson), Monarch. Thunderer, Erin.* Armering: 10 Stkr. 34.3 cm og 16 Stkr. 10.2 cm Kanoner, (Erin 15.2 cm i St. f. 10.2 cm). Fart: ca. 22 Knob.

4. *Kampskibs Eskadre: Benbow* (Viceadmiral *Sturdee), Emperor of India, Royal Oak, Revenge, Superb* (Kontreadmiral *Gaunt) Agincourt, Canada* og *India.* I denne Eskadre indgik tillige Flagskibet *Iron Duke.* Dette og de to første var armerede med 10 Stkr. 34.3 cm og 12 Stkr. 15.2 cm Kanoner; de to næste med 8 Stkr. 38.1 cm og 16 Stkr. 15.2 cm Superb med 10 Stkr. 30.5 cm og 16 Stkr. 10.2 cm; Agincourt med 14 Stkr. 30.5 cm og 20 Stkr. 15.2 cm; Canada og India med 10 Stkr. 35.6 cm og 16 Stkr. 15.2 cm Kanoner. Fart: ca. 22 Knob.

Sammensætningen af denne Eskadre er lidt uensartet, idet der i den indgik 3 af de Dreadnoughter, der ved Krigens Udbrud var under Bygning i England for fremmede Regeringer. Det er ogsaa muligt, at de to Super-Dreadnoughter Royal Oak og Revenge har hørt til 1. Eskadre, idet der i Slutningen af Admiral Jellicoes Rapport udtales, at Viceadmiral *Burney* under Slaget skiftede sit Flag fra *Marlborough* til *Revenge.*

3. *Kamp-Krydser Eskadre: Invincible* (Kontreadmiral *Hood), Inflexible. Indomitable.* Armering 8 Stkr. 30,5 cm og 16 Stkr. 10,2 cm Kanoner. Fart: 26 Knob.

1. *Krydser Eskadre: Defence* (Kontreadmiral *Arbuthnot) Warrior, Black Prince.*

2. *Krydser Eskadre: Minotaur* (Kontreadmiral *Heath), Shannon, Achilles, Hampshire* samt *Duke of Edinburgh.* Denne sidste Eskadre kom ikke til at tage aktiv Del i Kampen.

Armeringen af disse Panserkrydsere var 4 à 6 Stkr. 23.4 cm og et Antal 19 eller 15 cm Kanoner. Fart: 23 Knob.

4. *Lette Krydser Eskadre: Calliope* (Commodore *Le Mesurier) Conquest, Cleopatra* og *Comus.*

Armering 2 Stkr. 15.2 cm og 8 Stkr. 10.2 cm Kanoner. Fart: 30 Knob.

4. *Jager-Flotille: Tipperary*, Flotille-Leder (Kommandør *Wintour)* og ca. 15 Jagere bl. a. *Spitfire, Ardent, Fortune, Sparrowhawke, Acasta, Shark.*

11. *Jager-Flotille:* Ca. 20 Jagere under Ledelse af den lette Krydser *Castor* (Commodore *Hawksley).*

12. *Jager-Flotille:* Ca. 20 Jagere bl. a. *Maenad* og *Onslaught* (Kommandør *Stirling*).

Endvidere var de fire Lette Krydsere *Boadicea, Active, Blanche* og *Bellona* tildelt Hovedstyrken som Repetitører (d. v. s. de løb tværs ud for Eskadrerne og gentog Eskadrechefernes Signaler.)

Det skal nævnes, at 3. Kampskibs Eskadrer saa snart det ved Radiotelegraf blev bekendt, at Kamp var begyndt, forlod sin Basis, men den naaede ikke frem. Den blev af en tysk Zeppeliner observeret om Morgenen den 1. Juni ca. 60 Sømil nord for Terschelling paa den hollandske Kyst.

Undervandsbaade deltog *ikke* i Slaget paa *engelsk Side.*

Den tyske Flaade var under Kommando af Viceadmiral *von Scheer* og var ligesom den engelske delt i en *Hovedstyrke* og en *Eclaireringsstyrke;* denne kommanderedes af Viceadmiral *von Hipper.* Den nøjagtige Sammensætning af Flaaden er ikke kendt.

Den tyske Eclaireringsstyrke.
Chef: Viceadmiral *von Hipper.*

1. *Eclaireringsgruppe: Lützow* (Viceadmiral *von Hipper*) *Derflinger, Seydlitz, Moltke* og *von der Tann.* Armering: 8 á 10 Stkr. 30.5 eller 28 cm Kanoner og 10 á 12 Stkr. 15 cm Kanoner. Fart 28 Knob.

Engelske Jagere angriber *den tyske Flaade* paa Vejen hjem fra *Slaget ved Jylland.* Da Natten brød frem den 31. Maj trak de engelske Kampskibe og Krydsere sig ud af Slaget, men Jagerne forfulgte og gik i Angreb mod den tyske Flaade. Nogle af dem blev skudt i Sænk, men enkelte Angreb lykkedes, bl. a. sank det tyske Panserskib *Pommern.*
[Efter „The Sphere".]

Slaget ved Jylland: Et tysk Kampskib synker. [Efter „The Sphere".]

2. *Eclaireringsgruppe:* ca. 10 lette Krydsere, bl. a. *Graudenz* (Kontreadmiral *Boedicker*) *Frankfurt*, *Wiesbaden*, *Rostock*, *Elbing*, *Pillau*. Armeringen i de nyeste lette Krydsere er 15 cm Kanoner, i de noget ældre 12 Stkr. 10.5 Kanoner. Fart 30—28 Knob.

Af *Torpedojagere* havde Viceadmiral Hipper antagelig 4 Flotiller á 11 Baade eller ialt 44 Jagere.

Armeringen af de lidt ældre tyske Jagere er 2 Stkr. 8.8 cm Kanoner og 6—8 Torpedoudskydningsapparater, paa de senere byggede er Kalibret 10.5 cm Kanoner, muligvis paa nyeste og største 15 cm. Farten 30—33 Knob.

Den tyske Hovedstyrke.

Chef: Viceadmiral *von Scheer*, Flaade-Flagskib: *König*.

1. *Kampskibs Eskadre: Ostfriesland* (Viceadmiral *Erhardt Schmidt*), *Thüringen*, *Helgoland*, *Oldenburg*, *Posen*, *Rheinland*, *Nassau*, *Westfalen*. Armering: de 4 første

12 Stkr. 30.5 cm og 14 Stkr. 15 cm Kanoner, de 4 sidste 12 Stkr. 28 cm og 12 Stkr. 15 cm Kanoner. Fart 20—21 Knob.

2. *Kampskibs Eskadre: Pommern**) (Kontreadmiral *Maure*), *Hannover, Deutschland, Schleswig-Holstein, Schlesien, Lothringen.* Armering 4 Stkr. 28 cm og 14 Stkr. 17 cm Kanoner. Fart 18—19 Knob.

3. *Kampskibs Eskadre: Friedrich der Grosse* (Kontreadmiral *Behncke*), *Kaiser, Kaiserin, Prinzregent Luitpold, Kronprinz, Grosser Kurfürst, Markgraf* samt Flaade-Flagskibet *König.* Armering 10 Stkr. 30.5 cm og 14 Stkr. 15 cm Kanoner. Fart 21—23 Knob.

3. og 4. *Eclaireringsgruppe* ca. 10 lette Krydsere, bl. a. *Frauenlob.*

Af *Torpedojagere* har der til Hovedstyrken antagelig været knyttet *4 Flotiller* eller *44 Jagere.*

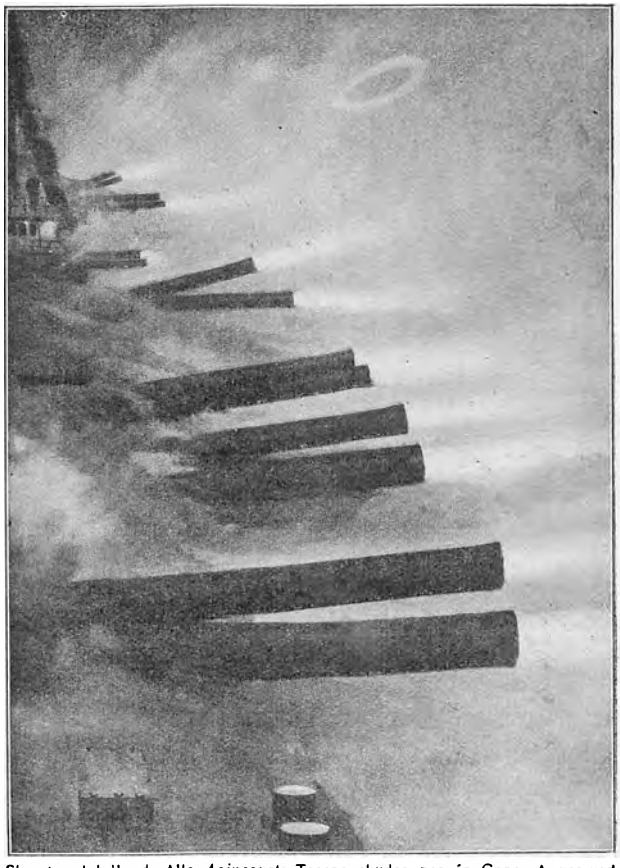

Slaget ved Jylland. Alle *Agincourts* Tårne skyder paa én Gang. A. var ved Krigens Udbrud under Bygning i England for den brazilianske Regering. 11 Stkr. 30.5 cm affyres. [„The Sphere."]

Paa *tysk Side* deltog temmelig sikkert *Undervandsbaade* i Slaget, idet der i den tyske officielle Meddelelse af 2. Juni udtales:

I Slaget udenfor Skagerak deltog paa vor Side under den Øverstkommanderende, Viceadmiral *Scheer:* Vor „Hochsee-Flotte" med sine moderne og ældre Kampskibe, samt Kampkrydserne tillige med samtlige i Nordsøen værende lette Stridskræfter, Jager- og Undervandsbaadsflotiller. — — — — Uagtet de daarlige Sigtbarhedsforhold, der herskede paa begge Kampdagene, har vore Marineluftskibe og Flyvere i væsentlig Grad bidraget til Flaadens Resultat gennem sin Udkigs- og Meddelelsesvirksomhed."

Efter denne Meddelelse skulde tillige *Zeppelinere* og *Flyvemaskiner* have været i Virksomhed under hele Slaget; men fra engelsk Side omtales saadanne ikke, ligesom senere tyske Beretninger siger, at Luftfartøjer *den 1. Juni* udsendtes for at udspejde den engelske Flaades Plads og Bevægelser.

Det er dog næppe troligt, at Tyskerne ikke den 31. Maj skulde have

*) Fra engelsk Side hævdes, at „Pommern" var et helt nyt Kampskib af lignende Type som „Kaiser", idet det ældre Skib „Pommern" blev skudt i Sænk i Østersøen i Juli 1915.

Admiral Sir *Cecil Burney* var Chef for 1. Kampskibs-Eskadre i Slaget ved Jylland og Næstkommanderende over „Grand Fleet". Han er født i 1858.

ladet Flaaden blive ledsaget af Luftskibe og Flyvere, der i Tide kunde meddele om fjendtlige Stridskræfters Tilstedeværelse; at deres Virksomhed er blevet hæmmet af de herskende daarlige Sigtbarhedsforhold, er en Ting for sig.

Luftfartøjerne har i hvert Fald ikke haft nogen aktiv Del i Kampen. Hvorvidt det samme kan siges om Undervandsbaadene, er Tvivl underkastet, nogen større Indflydelse har de neppe haft; i senere tyske officielle Meddelelser udtales, at Undervandsbaade ikke har deltaget, hvilket dog er i Strid med de engelske Rapporter.

Som det af denne Oversigt ses, var det mægtige Styrker, der stod overfor hverandre i denne Kamp.

Vil man opgøre *Forholdet af den Tonnage,* der var i Ilden paa begge Sider, da stiller Tallene sig som nedenstaaende Tabel udviser, idet det maa erindres, at Oplysningerne om, hvilke Skibe der har deltaget, ikke er fuldt paalidelige, dette gælder navnlig for den tyske Flaade, hvor særligt Antal og Størrelse af de lette Krydsere er lidet kendt, samt, for begge Flaaders Vedkommende, Antallet og Størrelsen af Torpedofartøjerne.

Skibstype	England			Tyskland		
	Antal	Tons	Besætning	Antal	Tons	Besætning
Kampskibe	29	697,000	29,000	22	455,000	22,400
Kampkrydsere	9	207,000	9,000	5	124,000	5,400
Panserkrydsere	8	112,000	5,700			
Lette Krydsere.....	ca. 25	ca. 110,000	ca. 10,000	ca. 20	ca. 80,000	ca. 7,000
Torpedofartøjer.....	ca. 95	ca. 90,000	ca. 7,500	ca. 88	ca. 50,000	ca. 6,500
Ialt	166	1,216,000	61,200	135	709,000	41,300

Den engelske Flaade var saaledes den tyske betydeligt overlegen, idet det dog maa erindres, at det *først var i Kampens sidste Fase, at den engelske Hovedstyrke greb ind.*

Med Hensyn til *Kanonernes Kaliber og Antal* var den engelske Overlegenhed *endnu større.*

Det omtrentlige Antal af svære Kanoner paa begge Sider stiller sig som følger:

Kampskibe	Kaliber 38.1 cm	England	48	Tyskland		
	— 35.6 -	—	20	—		
	— 34.3 -	—	120	—		
	— 30.5 -	—	94	—	128	
	— 28.0 -	—		—	72	
		Sum	306		200	
Kampkrydsere	Kaliber 34.3 cm	England	32	Tyskland		
	— 30.5 -	—	40	—	16	
	— 28 -	—		—	28	
		Sum	72		44	

Englænderne havde 378 *svære Kanoner,* Tyskerne 244. Tilmed var de engelske Kanoner gennemgaaende af sværere Kaliber end de tyske, men disse havde til Gengæld noget større Begyndelseshastighed.

	Kaliber 38.1 cm	Projektilvægt 885 kg	Beg. Hast. 760 m	
	— 35.6 -	— 635 -	— 820 -	
	— 34.3 -	— 567 -	— 780 -	
tysk	— 30.5 -	— 390 -	— 890 -	
engelsk	— 30.5 -	— 385 -	— 920 -	880 m
	— 28 -	— 300 -	— 940 -	890 m

Den tyske Flaades *mellemsvære Artilleri* var derimod kraftigere end den engelskes, idet de tyske Skibe havde 15 cm, de ældre tyske Panserskibe endda 17 cm Kanoner i et Antal 12 til 14, medens kun de nyeste engelske Skibe havde 15 cm, de fleste derimod 10.2 cm Kanoner. Den 15 cm — og 17 cm — Kanon er ikke alene en udmærket Kanon til at ødelægge Torpedobaade med, men naar Kampen, som det her var Tilfældet, kommer ind paa Afstande af under 10,000 m, kan disse med Virkning deltage i Beskydningen af Kampskibene, thi selv om de 15 cm Projektiler ikke kan gennembryde det svære Panser, er der saa mange upansrede eller kun let pansrede Dele paa et Skib, hvis Ødelæggelse er af Betydning (Overbygningen, Skorstenene og Masterne etc.).

Med Hensyn til *Panser,* da var de *tyske Skibe bedre beskyttede end de engelske,* der havde en største Pansertykkelse paa Kampskibene af 305 mm paa de nyere og 254 mm paa de lidt ældre, medens de tyske Skibe har henholdsvis 350 og 300, de lidt ældre Skibe, — 2. Eskadre — 240 mm. De engelske Kampkrydsere har 229 mm for de største og nyestes Vedkommende, de øvrige 203 og 179 mm. Af de tyske Kampkrydsere har 2 Stkr. 325, 2

Admiral Sir *Charles Madden* blev ved Krigens Udbrud udnævnt til Stabschef hos Admiral Jellicoe i „Grand Fleet". Han blev særligt udmærket efter Slaget ved Jylland. Han er Kadet fra 1877.

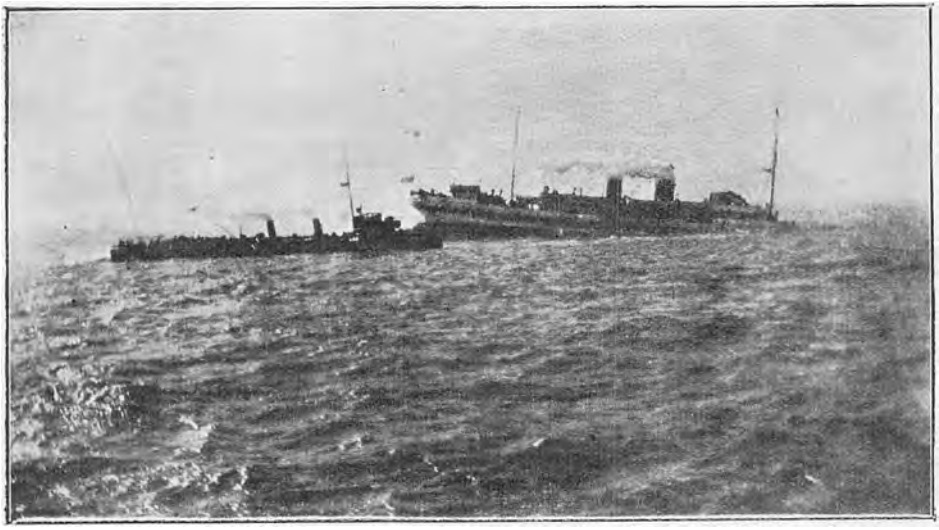

Det engelske Hospitalsskib Anglia sank efter at være stødt paa en Mine i Kanalen *den 18. November 1915.* Af de ombord værende 385 Mennesker blev omtrent 300 reddede af tililende Skibe. Paa Billedet ses Forstavnen synkende ned i Vandet.

Stkr. 280 og 1 Stk. 250 mm. (Se iøvrigt Oplysninger og Skitser i Begyndelsen af VII. Afsnit.)

De tyske Kampkrydseres Fart var 1—1.5 Knob større end de engelskes, der kunde holde 26—27 Knob. Den engelske Kampskibsflaades Fart var derimod 2 á 3 Knob større end den tyskes, der, naar den skulde have den lidt ældre 2. Eskadre med, kunde holde ca. 18.5—19 Knob.

Muligvis har Englændernes Fart været lidt større end nævnt. Admiral Jellicoe udtaler i sin Rapport *Ros over Besætningen i Maskiner og paa Fyrpladser:*

„Adskillige Skibe opnaaede Farter, der aldrig før har været naaet, og viste saaledes hele Fremdrivningsmekanismens høje Standpunkt."

Flaadernes Opmarche.

Viceadmiral Beattys Eskadrer forlod de Havne, hvor Skibene var stationerede, *den 30. Maj om Eftermiddagen* for at foretage en Afsøgning af Nordsøen. Hvorvidt man i England har haft Kendskab til, at den tyske Flaade gjorde sig klar til at gaa tilsøs paa dette Tidspunkt, er det ikke muligt at afgøre, men det er lidet sandsynligt.

Onsdag den 31. Maj ca. Kl. 4 om Morgenen stod *den tyske Flaade* ud af *Helgolandsbugten.*

Sandsynligvis er den paa et meget tidligt Tidspunkt blevet set af de lette engelske Stridskræfter, lette Krydsere og Undervandsbaade, der holdt dette Farvand under Observation, og disse har da strax radieret, at betydelige tyske Stridskræfter var ude. Der er en Del, der taler for, at den engelske

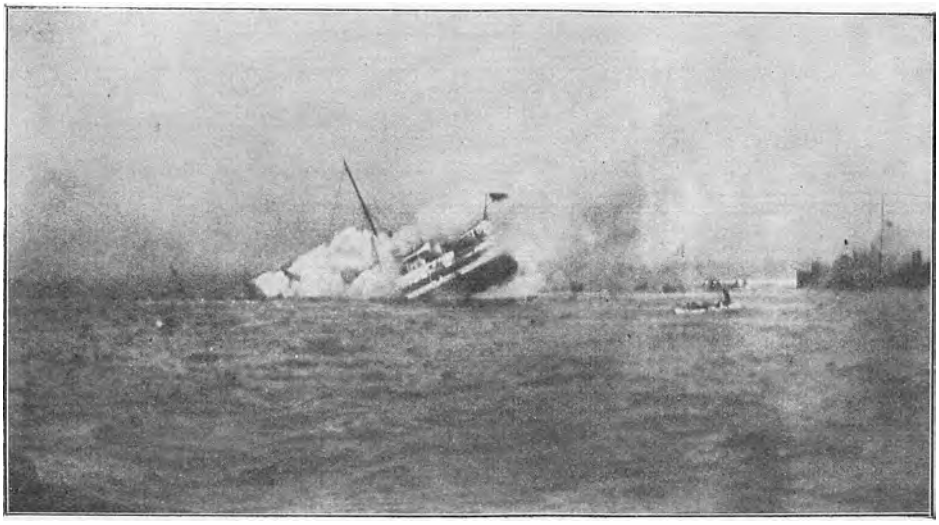

Anglia synker. Læger og Sygeplejersker blev paa deres Post til det sidste og hjalp de Saarede. Skibet synker med Agterstavnen staaende omtrent lodret ud af Vandet.

„Grand Fleet" først ved denne Meddelelse er staaet ud fra „Scapa Flow" og for fuld Fart er løbet over mod Skagerak.

Den tyske „Hochsee Flotte" fortsatte op langs *Sønderjyllands Kyst*, stod uden om *Horns Rev* og holdt Nordnordvest paa, vel klar af den jyske Kyst. Foran Hovedstyrken gik *Viceadmiral Hippers Kampkrydsere*, og i spredt Formation en 10—15 Sømil foran disse var de tyske lette Krydsere og Jagerflotillerne, holdende skarpt Udkig efter Fjenden.

Paa dette Tidspunkt var antagelig Viceadmiral Beatty med sine Krydsere og Jagere vest for *Hanstholm*, hvor han holdt gaaende, afventende, at den tyske Flaade skulde komme frem, idet han uden Tvivl gennem Radio-Meldingerne var underrettet om, at det denne Gang drejede sig om mere end de Kampkrydsere, han før havde mødt og bekæmpet, saaledes at han maatte afvente den engelske Hovedstyrkes Nærmelse, før han kunde gribe ind, og tillige maatte lade den tyske Flaade komme saa langt bort fra *Helgoland*, at den ikke kunde unddrage sig Kamp, om den havde ønsket det.

Vejret var ret klart, Vinden var nærmest omløbende, saaledes at der kun var ringe Sø.

Kl. 3[30] Eftm. meldte den lette Krydser „Galathea", Commodore *Sinclair*, at *Fjenden var i Sigte,* og at det drejede sig om betydelige Styrker. Samtidig radierede de vestligste af de lette *tyske Krydsere*, at *engelske Forpostkrydsere og Jagere var i Sigte.*)*

Der udvexledes Skud mellem de tyske og engelske Krydsere, og disse sidste trak sig tilbage mod deres Hovedstyrke i nordvestlig Retning.

Admiral *Beatty* drejede strax efter at have faaet Meldingen om, at

*) De anførte *Klokkeslet* er efter *mellemeuropæisk (dansk) Tid.*

Fjenden var i Sigte, til sydøstlig Kurs for at søge at komme imellem Fjenden og hans Basis, de lette Krydsere løb foran Kampkrydserne i en Vifteformation.

Fra *Engadine* blev der beordret en Flyvemaskine sendt ud. Kort efter var den paa Vej. Paa Grund af Skyer maatte den flyve lavt, saaledes at den var udsat for en livlig Beskydning fra 4 lette tyske Krydsere, som den passerede paa under 3000 m Afstand, — den vendte uskadt tilbage Kl. 4^{30} med Melding om den tyske Flaades Plads.

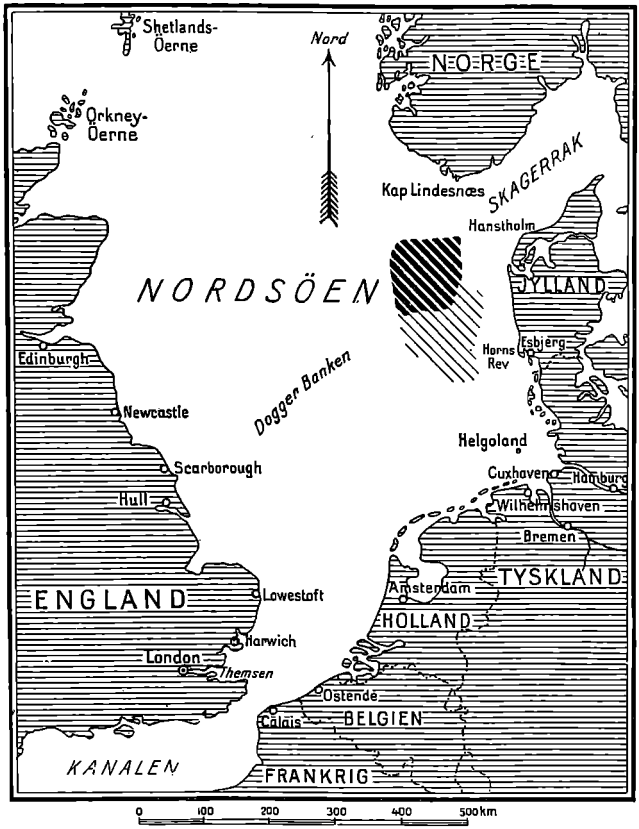

Slaget ved Jylland den 31. Maj 1916: Det tæt skraverede angiver *Stedet, hvor Dagkampen udkæmpedes*, det lysere skraverede viser omtrentligt det Omraade, hvor *Natkampen* fandt Sted.

De engelske Kampkrydsere ændrede efterhaanden Kursen til Øst og Nordost, paa hvilken Kurs de *tyske Kampkrydsere Kl. 4^{30} Em. kom i Sigte*, styrende mod Englænderne, hvorpaa Beatty efterhaanden gik tilbage til Sydsydost Kurs, hvilken Kurs ogsaa toges af von Hipper; *Flaaderne nærmede sig hinanden.* De lette Krydsere havde alt i nogen Tid vexlet Skud, uden at nogen af dem dog havde været hinanden saa nær, at større Resultater var opnaaet. *Beatty* satte nu Farten op til 25 Knob og overgik til Kølvandsorden med Queuen lidt udsvinget, for at Røgen ikke skulde genere de bageste Skibe. Afstanden var ca. 21000 m.

I Nordnorvest saas Røgsøjler paa ca. 9000 m Afstand, det var Kontreadmiral *Evan Thomas* med *5. Kampskibseskadre*, der drejede ned efter Kampkrydserne for fuld Fart.

Det var saaledes de to Modstandere fra den 24. Januar 1915, der atter stod overfor hinanden. Paa begge Sider var alt nu klart til Kamp, og man var uden Tvivl klar over, at det denne Gang var mere end en Forpost-

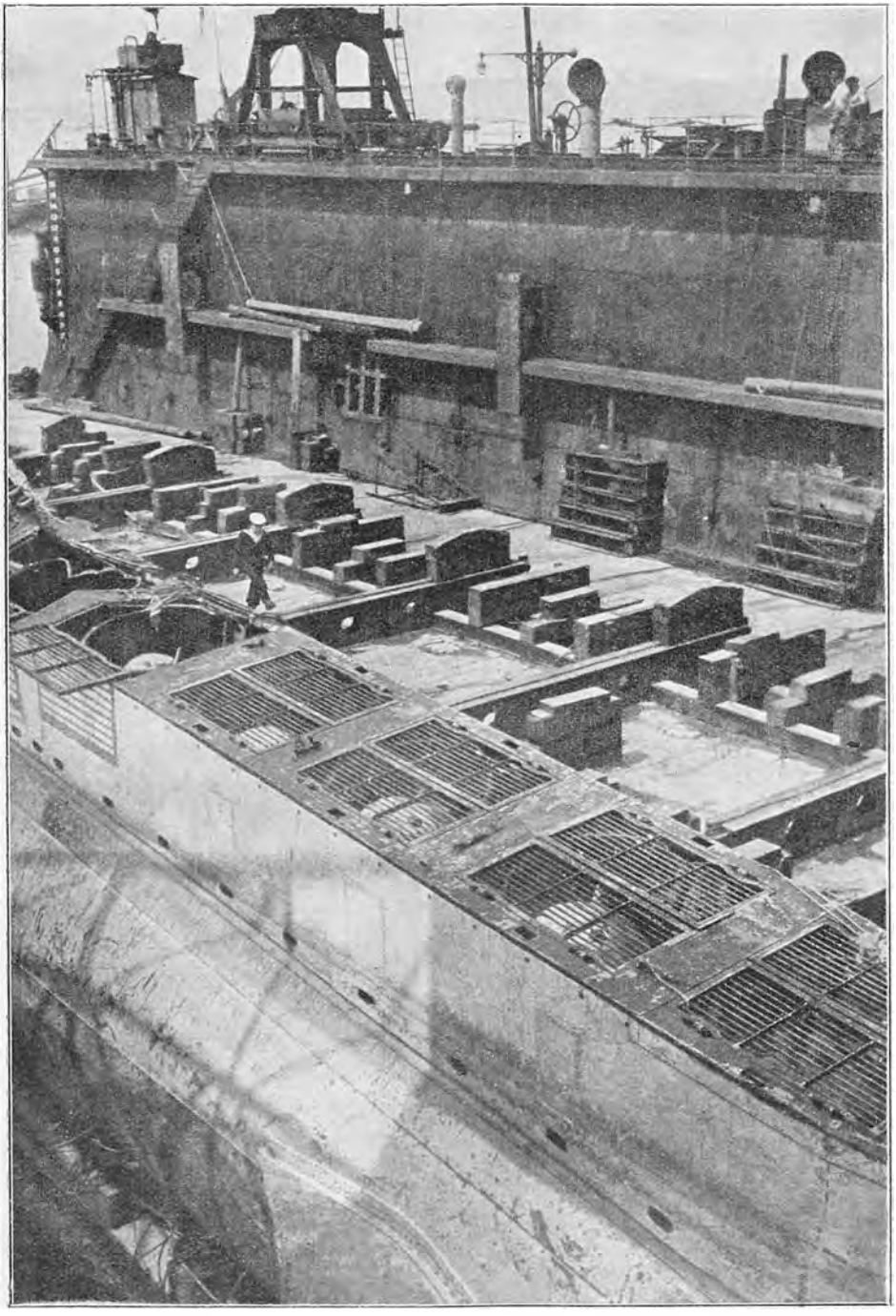

Den tyske Undervands-Mine-Udlægningsbaad U. C. 5 blev den 27. April 1916 erobret af Englænderne og bjærget i Havn. Billedet viser Baaden staaende i Dok, og man ser de Rum, hvori Minerne er anbragt.

fægtning, det drejede sig om — *det var den af hele Verden med Spænding imødesete Styrkeprøve mellem den engelske „Grand Fleet“ og den tyske „Hochsee Flotte“, der nu skulde finde Sted.*

Viceadmiral Beatty har al Grund til at sige — som han gør i sin Rapport — at „vor Stilling var saavel i taktisk som i strategisk Henseende god.“ Han var overlegen i saavel Tonnage som i Artilleri, og han befandt sig mellem Fjenden og dennes Basis.

Med den Kurs, der styredes, fjernede Beatty sig imidlertid fra den

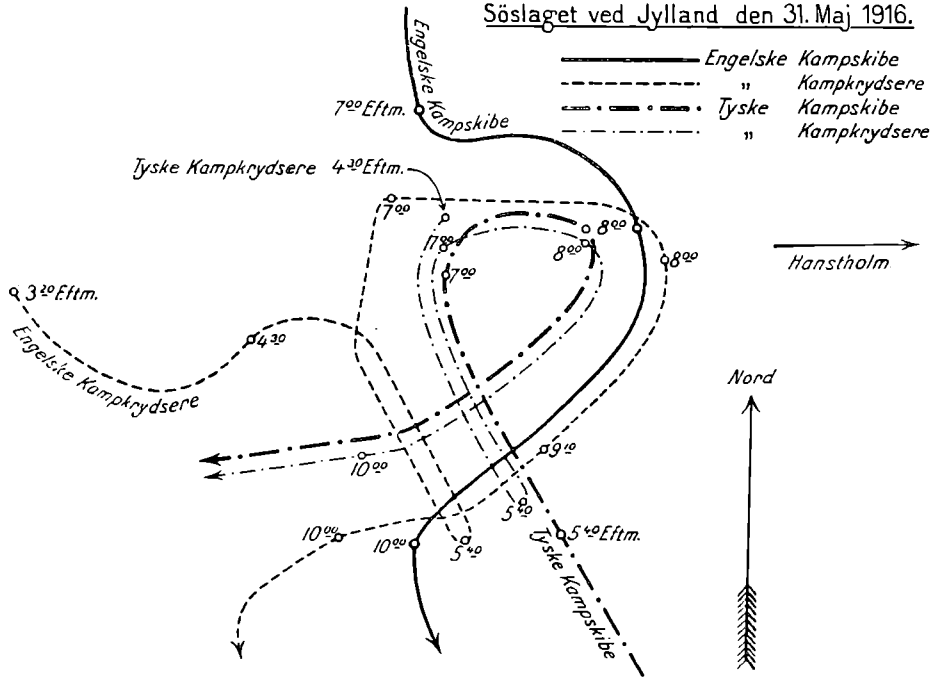

engelske Hovedstyrke under Admiral Jellicoe, som han vidste var Nord ude og temmelig langt borte, men paa den anden Side vilde jo 5. Kampskibseskadre snart kunne komme op og gribe ind i Kampen, og hvis den tyske Hovedstyrke kom frem, kunde der jo drejes tilbage op mod egen Hovedstyrke. De tyske Kampkrydsere holdt derimod Kurs ned mod deres egen Hovedstyrke, saaledes at det, at Englænderne i Øjeblikket var mellem dem og deres Basis, kun kunde blive af forbigaaende Betydning. Foreningen med Hovedstyrken maatte finde Sted, længe før den engelske Hovedstyrke kunde være paa Kampladsen.

De lette Krydsere havde vexlet Skud omtrent i 1 Time, før *Kampkrydserne aabnede Ilden. Kl. 4⁴⁸* bragede de første Salver fra de svære Kanoner omtrent samtidig fra begge Sider udover Havet og *1. Fase af*

det store Slag er hermed begyndt. Afstanden opgives af Englænderne til 17000 m, medens Tyskerne nævner et betydeligt lavere Tal, 13000 m. Der er en Del, der taler for, at Afstanden har været mindre end 17000 m, thi fra forskellige neutrale Dampere, der var paa eller nærved Kampladsen, bl. a. den danske Damper *N. I. Fjord*, er meddelt, at Sigtbarheden ikke var stor. Ret kort efter Kampens Indledning begyndte der at komme Dis, der stadig tiltog. Belysningsforhold og Vindretning spiller en stor Rolle for Skydning paa Søen. Englænderne havde Fordelen af at have Solen i Ryggen, til Gengæld havde Tyskerne Fordel af Vindens Retning, der efterhaanden var trukket om i Vest og Nordvest og saaledes

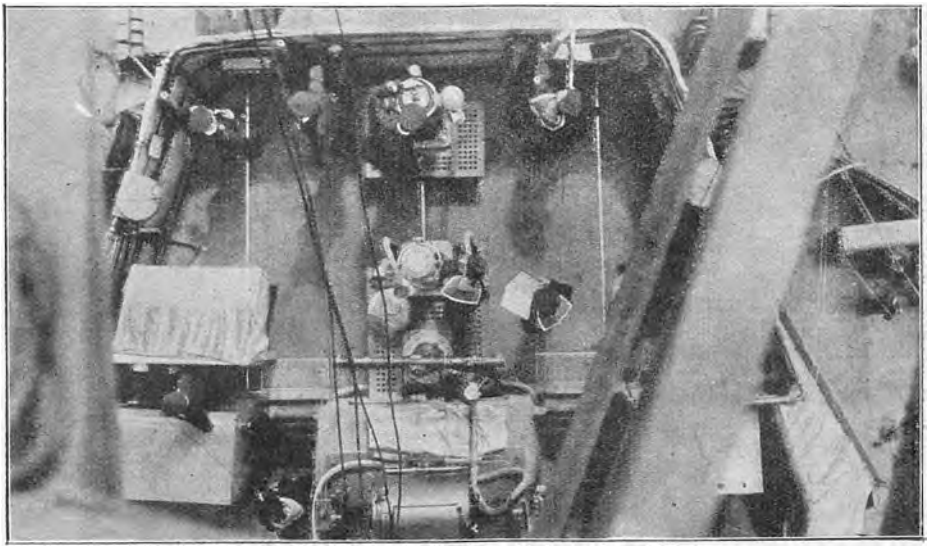

Den øverste Bro paa en engelsk Dreadnought, set oppe fra Mærset. Fra denne Bro ledes Skibets Navigering.

blæste Røgen fra de tyske Kanoner om bag de tyske Skibe, medens for Englænderne Røgen blæste ned mod Fjenden, og tildels vanskeliggjorde Udsigten og fint Sigte med Kanonerne.

Paa begge Sider var sikkert *saavel Ildledelse som Skydning af første Sort.* Salve paa Salve tordnede ud fra de mægtige Kanoner, og vældige Vandsøjler slyngedes i Vejret, hvor Projektilerne slog ned, hvis de da ikke ramte Maalet og spredte Død og Ødelæggelse. En Kanonkommandør paa „Tiger" skriver i „Times", at hvert engelsk Skib beskød sit særskilte af de tyske Skibe, medens Tyskerne koncentrerede Ilden fra flere Skibe mod et enkelt af Englændernes.

Tyskerne faar sig tilsyneladende først indskudt. Paa Flagskibet „Lion" koncentreres deres Ild. Signalmidlerne bliver gentagne Gange bortskudt, men Signalofficeren vedligeholder trods alt Forbindelsen med Eskadren. *Beatty* selv staar paa „Lions" øverste Bro, hvorfra fri Udsigt haves over

Kamppladsen; trods den koncentrerede Beskydning tager „Lion“ ikke alvorlig Skade. Ogsaa de tyske Skibe bliver ramte og beskadigede, men det er dog de engelske Skibe, der lider mest. Kun et godt Kvarter efter Kampens Begyndelse bliver det sidste Skib i den engelske Linie, *Indefatigable*, ramt af flere Salver i Træk, dens Ildlederstation blev skudt bort, *Kl. 5^{04} indtraf der ombord en stærk Explosion,* Skibet krængede strax over til Styrbord, og sank i Løbet af faa Øjeblikke, indhyllet i Røg og Damp. Kun 2 af den 790 Mand store Besætning blev reddede af tyske Jagere, der passerede hen over Pladsen, da Kampen senere trak Nord over.

Englænderne fik kort efter rigelig Erstatning for det sunkne Skib, thi *5. Kampskibseskadre* — de 4 nye engelske Super-Dreadnoughter — *naaede*

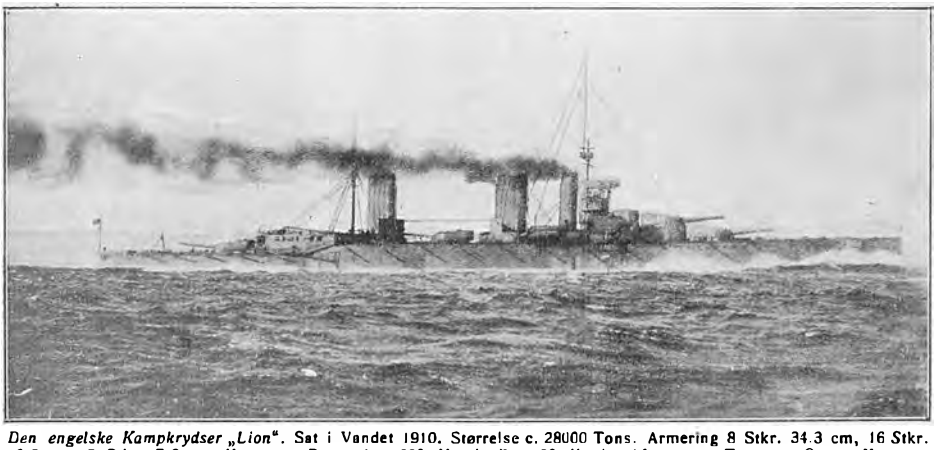

Den engelske Kampkrydser „Lion“. Sat i Vandet 1910. Størrelse c. 28000 Tons. Armering 8 Stkr. 34.3 cm, 16 Stkr. 10.2 cm, 5 Stkr. 7.6 cm Kanoner. Besætning 990 Mand. Fart 28 Knob. Af samme Type er *Queen Mary* og *Princess Royal.*

nu frem efter en forceret Fart, og sluttede op efter Beatty's Krydsere, og deres 38 cm Kanoner begyndte, om end paa stor Afstand, at tale med. Det var særligt de sidste Skibe i den tyske Linie, der blev medtagne. Kl. 5^{18} saas det midterste Skib, „Moltke“, at brænde.

For at aflede Fjendens Opmærksomhed, og om muligt svække hans Ilds Virkning, beslutter nu Admiral Hipper sig til at sende nogle af sine lette Krydsere og Jagere frem til Angreb paa den engelske Styrke. *Kl. 5^{20} bryder Krydseren Regensburg og 15 Jagere frem* foran og gennem den tyske Linie og styrer for fuld Fart mod Englænderne. Projektilerne hagler ned omkring de tyske Jagere, og samtidig imødegaas Angrebet af *13. engelske Jagerflotilles 10 Jagere,* der løber frem mellem de engelske store Skibe og kaster sig mod Angriberne. En hed Kamp mellem Jagerne paa kort Afstand udspinder sig nu. 2 tyske Jagere skydes i Sænk, men ogsaa 2 engelske sænkes, den ene ved Kanonernes Ild, den anden ved Torpedoskud.*) 3 af de engelske Jagere, *Nestor, Nomad og Nicator,* lykkes det

*) Tabet af disse 2 Jagere er ikke indrømmet af Englænderne.

under Ledelse af Kaptain *Bingham* paa „Nestor" at bryde gennem de tyske Jageres Kæde og føre et Angreb ind mod de tyske Kampkrydsere, der modtog dem med en hæftig Beskydning og drejede af for at undgaa de fra Jagerne udskudte Torpedoer, saaledes at disse ikke traf, men dog bragte Uorden i den tyske Linie. „Nomad" blev gjort ukampdygtig. Resten af de engelske Jagere naaede ikke gennem, ligeledes maatte alle de tyske Jagere vende om, uden at det lykkedes dem at komme i Angreb mod de store engelske Skibe. „Nestor" og „Nicator" drejede Syd i og traf her paa *den tyske Hovedstyrke, mod hvilken de rettede Torpedoangreb* — dog

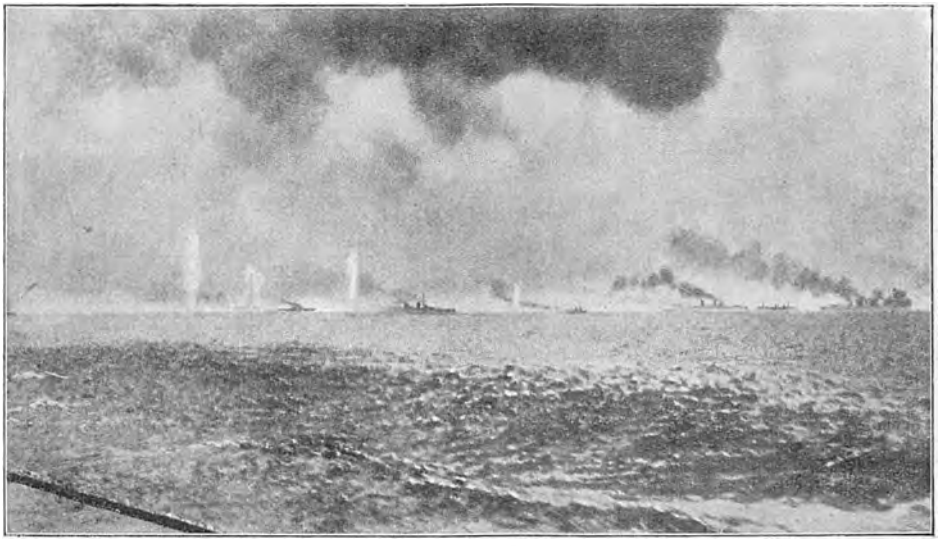

De engelske Kampkrydsere under Søslaget den 31. Maj 1916, Fotografiet er et af de faa, der blev taget under det store Slag. Man vil lægge Mærke til *den enorme Højde af de Vandmasser*, som kastes i Vejret af de svære tyske Projektiler, der slog ned rundt om de engelske Skibe.

uden Resultat, hvorimod „Nestor" blev truffet af en svær Granat og blev manøvreudygtig —. „Nestor" og „Nomad" laa nærmest som Vrag paa den tyske Hovedstyrkes Vej, og de blev skudt i Sænk af denne, efter at de overlevende af Besætningerne var bjærgede.

Det svære Artilleri beskyder stadig Modstandernes store Skibe — særlig paa tysk Side har man kunnet overlade Afværgelsen af Torpedoangrebet til Mellemkalibret. Men Vejrforholdene forandrede sig, det blev mere diset — særlig fra engelsk Side anføres, at Skytterne ofte kun havde Glimtet fra de tyske Kanoner at sigte efter, medens de engelske Skibe tegnede sig tydeligere mod den klarere vestlige Himmel. Beatty maatte derfor formindske Afstanden, hvilket var til Fordel for Tyskerne, idet de 30.5 og 28 cm Kanoners Virkning herved voxede forholdsvis mere end de svære engelske Kanoners.

Kl. 5^{30} rystedes Luften atter af en vældig Explosion. Det var den en-

gelske Kampkrydser *Queen Mary,* der, truffet af flere Salver, sprang i Luften og hurtigt sank, indhyllet i Røg og Damp. Et Øjenvidne fra „Tiger" udtaler herom:

„Hvert eneste tysk Projektil synes pludselig paa engang at ramme „Queen Mary". Det var, som naar en Hvirvelvind kaster en Skov over Ende. „Queen Mary" lagde sig langsomt over paa Styrbords Side, Master og Skorstene var skudt bort, og i Siden saa man et vældigt Hul. Skibet fik endnu mere Slagside, og Hullet forsvandt under Vandet, som nu strømmede ind og fuldbyrdede Kæntringen. Efter halvandet Minuts Forløb var Kølen det eneste, som saas af „Queen Mary", og saa forsvandt ogsaa den."

Man forbavses over, at saa mægtige Skibe kan gaa under i Løbet af saa kort Tid. Det er sandsynligt at antage, at en eller flere Granater er brudt gennem Pansret og har antændt Skibets egen Forhaands-Ammunition, Ilden herfra har da forplantet sig ned gennem Taarnet til Ammunitionsmagasinerne, og har bevirket en mægtig Explosion, som har sprængt Skibet i Stykker. — Det er ej heller udelukket, at Skibet kan være blevet ramt af en eller to Torpedoer fra en Undervandsbaad, thi kort i Forvejen var der fra saavel en af de lette Krydsere som fra en Jager, der løb foran „Lion", blevet meldt, at *Periskoper af Undervandsbaade var blevet observerede.* — Kun 6 Overlevende fra „Queen Mary" blev bjærgede, de 4 af Englænderne, de 2 af Tyskerne, efter at de havde ligget omtrent 4 Timer i Vandet.

„Queen Mary's" Undergang bragte en Del Uorden i den engelske Linie, idet de efterfølgende Skibe maatte dreje uden om det Sted, hvor den var sunket.

Kl. 5[38] fik Beatty Melding fra Commodore *Goodenough* i „Southhampton", der havde Plads foran Kampkrydserne, *at den tyske Hovedstyrke kom i Sigte forude,* og faa Minutter efter saas den fra „Lion".

2. Fase.

Den engelske Eclaireringsstyrke, der hidtil havde været overlegen, blev nu betydeligt underlegen. Beatty gav Ordre til at *dreje 16 Streger* (180°) *til Styrbord,* og „Lion" indledede denne Manøvre, idet de øvrige Skibe fulgte efter i dens Kølvand. *Kursen blev nu Nordnordvest, de kæmpende nærmede sig den engelske Hovedstyrke,* der dog endnu var langt borte. Saavel de tyske Kampkrydsere som den tyske Hovedstyrke koncentrerede sin Ild mod Drejningspunktet, men den kraftigste Beskydning gik ud over 5. Kampskibseskadres 4 Skibe, de kunde taale det, og de kunde tilmed svare kraftigt igen med deres 38 cm Kanoner. *Admiral Hipper drejede nu ogsaa 16 Streger* og satte sig i Spidsen for *den samlede tyske Flaade.* Ingen af de tyske Kampkrydsere er sunket under den mere end 1 Time lange Kamp mod den engelske Overmagt, men flere af Skibene har lidt betydeligt, navnlig Flagskibet „Lützow"; to af de store

Den engelske Torpedojager Shark i Sloget ved Jylland den 31. Maj 1916.

engelske Krydsere er derimod sunket — i Modsætning dertil kan anføres at „New Zealand" i denne Periode kun skal være blevet ramt af 1 Granat og kun havde 2 Mand saarede.

Kl. 6 Em. var Drejningsmanøvren gennemført. *Viceadmiral Scheer overtog den samlede Ledelse af den tyske Flaade,* han er med „König" i Spidsen af „Hochsee-Flotte", fra hvis forreste Skibe der rettes en kraftig Ild mod de agterste engelske Skibe, der besvarede Ilden, men, som før nævnt, var Sigtbarhedsforholdene Englænderne ugunstige, saaledes at de til Tider helt maatte afbryde Skydningen, medens Tyskerne stadig kunde se de engelske Skibe mod den klarere nordvestlige Himmel; en engelsk Officer udtaler herom:

Viceadmiral *Sir Villiam C. Pakenham*, der i November 1916 overtog Kommandoen over Kampkrydserne, da Admiral Beatty blev Chef for „Grand Fleet". I Slaget ved Jylland kommanderede Admiral P. 2. Kampkrydser-Eskadre ombord i New-Zealand". I Forsommeren 1914 var han i København som Chef for en Eskadre Panserkrydsere. Han er født i 1861, blev Kommandør i 1903, Kontreadmiral i 1913, Viceadmiral i 1917.

„Særlig ubehagelig var en halv Time, i hvilken vi var ude af Stand til at se Fjenden, medens han tydeligt kunde se os. Vi kunde derfor ikke løsne et eneste Skud, men maatte finde os i at fare frem gennem en Hvirvelstorm af Granater uden at besvare Skydningen."

Enhver vil let kunne forstaa, at dette har været en højst ubehagelig Situation.

Men Beattys Overlegenhed i Fart satte ham i Stand til efterhaanden at vinde frem, saaledes at Ilden fra den tyske Hovedstyrke blev ret virkningsløs, idet Afstanden gik op over 18000 m. Efterhaanden som „Lion" naaede frem foran de tyske Skibe, drejede Beatty saa smaat Øster over, Forholdene bedredes hermed for Englænderne, hvis 8 Skibe herved atter kun fik de 5 tyske Kampkrydsere overfor sig. Beatty er i Færd med at opnaa den i Kamp til Søs eftertragtede *T-Position*, hans Skibe dannede Stregen over T-et, og i den Position kan Têten af den fjendtlige Linie beskydes med stor Virkning. De tyske Kampkrydsere tvinges til at dreje øster over, og lider betydelig Skade, 1 af dem drejer ud af Linien i ukampdygtig Stand; at ikke flere af de tyske Skibe sættes ud af Spillet, maa sikkert skyldes, at Vejret stadigt bliver mere diset, idet Vinden har trukket sig sydligere, saaledes at det er vanskeligt at sigte, tilmed er Søen efterhaanden kommet i ret stærk Bevægelse paa Grund af de mange med høj Fart frembrusende Skibe, hvorved nøjagtigt Sigte vanskeliggøres. Mod Vest og Nordvest er Horizonten derimod stadig ret klar, de engelske Skibe kan derfor ses godt fra de tyske.

Kl. 6[45] Em. beordrede Admiral Beatty de lette Krydsere og Jagere, der var i Nærheden af „Lion", *frem til Angreb* mod de tyske Skibe. Jagerne og Krydserne bryder frem for fuld Fart. Angrebet imødegaas som første Gang af de fjendtlige lette Fartøjer, og en Nærkamp udspinder sig, men flere af de engelske Jagere bryder igennem, og retter Torpedoangreb mod de tyske Kampkrydsere, der dog ved en hurtig Drejning til Styrbord undgaar at blive ramte. Den Energi og Dødsforagt, der udvistes af alle Jagerne var særlig fremtrædende i de to engelske: *Onslow*, Kaptajnløjtnant *Tovey*, og *Defender*, Kaptajnløjtnant *Palmer*. Admiral *Beatty* siger i sin Rapport:

Omtrent Kl. 7[05] Em. saa Onslow, der løb foran „Lion" paa den Side, der vendte mod Fjenden, en fjendtlig let Krydser 6000 m fra os, øjensynlig forsøgende at angribe med Torpedoer. „Onslow" drejede strax ned mod den og angreb den, idet den skød 58 Skud mod den paa Afstande fra 4000—2000 m, af hvilke mange ramte. Derpaa holdt „Onslow" ned mod de fjendtlige Kampkrydsere, og Ordre blev givet til at affyre alle Torpedoerne. I dette Øjeblik blev den ramt midtskibs af en svær Granat, der havde det Resultat, at kun 1 Torpedo blev affyret. I den Tro, at alle hans Torpedoer var afskudt, var Chefen i Færd med at trække sig tilbage med langsom Fart, men da han fik at vide, at der endnu var 3 Torpedoer, gik han i Angreb mod den før omtalte lette Krydser og torpederede den. Fjendens Kampskibe kom nu i Sigte, og de resterende Torpedoer blev affyrede mod dem, og maa have passeret deres Kurslinie. Beskadigelse nødte nu „Onslow" til at stoppe."

Viceadmiral *T. D. W. Napier*, som kommanderede 3. Lette Krydser Eskadre i Slaget ved Jylland og høstede megen Anerkendelse for sin beslutsomme og dygtige Ledelse. Han blev Kadet i 1877, Premierløjtnant 1887, Kaptajn 1899, Kommandør i 1903 og Kontreadmiral i 1913.

„Kl. 8[15] Em. løb *Defender*, hvis Fart var blevet reduceret til 10 Knob af en Granat, der beskadigede dens forreste Kedel, medens den løb i Ildlæ af Kampkrydserne, langs Siden af „Onslow", og tog den paa Slæb. Granaterne slog ned rundt om dem under dennne Manøvre, som imidlertid blev heldigt gennemført. Under det haarde Vejr den paafølgende Nat sprang Slæberen 2 Gange, men blev atter fornyet. De to arbejdede sig sammen hjemad indtil Kl. 2 Em. den 1. Juni, da „Onslow" blev overgivet til Bugserbaade. Jeg anser disse to Destroyeres Bedrifter for at være hævet over enhver Ros."

Imidlertid nærmer den engelske Hovedstyrke sig Kampladsen. *Admiral Jellicoe sender 3. Kampkrydser-Eskadre under Kontreadmiral Hood frem* til Forstærkning af Admiral Beatty, og tillige beordres *1. Krydser-Eskadre* under Kontreadmiral *Arbuthnot* samt *4. lette Krydser-Eskadre* og *4. Jagerflotille frem.*

Kl. 6[30] Em. er Admiral Hood saa langt fremme, at han kan se Glimt fra Kanonerne, men Disen hindrer nøjagtigt Overblik over Situationen. Den

lette Krydser *Chester* blev sendt frem for at rekognoscere, men den kom i Kamp med 3 fjendlige Krydsere, og maatte efter en kort, men haard Kamp vende om.

Blandt de mange, der udmærkede sig i dette store Slag, er der fra engelsk Side bl. a. fremhævet „en lille Helt", Drengen *Jack Cornwell*, der, skønt haardt saaret, blev ene tilbage ved den forreste 15 cm Kanon paa „Chester", roligt afventende Ordre, skønt hele Kanonens øvrige Besætning laa død eller saaret omkring ham paa Dækket. Drengen døde paa Hospitalet af sine Saar. Hans Moder fik af Kong George personligt overrakt *Victoria Korset*, den højeste Anerkendelse for Tapperhed. Admiral Jellicoe nævner Jack Cornwell i sin Rapport og hans Chef skrev i et Brev til hans Moder bl. a.:

Efter *Slaget ved Jylland* den 31. Maj 1916. *Hullet i Skibssiden*, hvor Granaten er gaaet igennem, er blevet stoppet med Køjer for saaledes at hindre Vandets Indtrængen. Det er ikke ret mange af Granatgennemslagene, der laver saa smaa og tilpas runde Huller, at de kan stoppes med nogle Køjer.

„— — han blev paa sin Plads og ventede i den voldsomste Ild uden andet end sit eget tapre Hjærte og Guds Hjælp at stole paa — — —."

Admiral Hoods Kampkrydsere stødte kort efter paa nogle lette tyske Krydsere, vistnok „Wiesbaden", „Frankfurt", „Elbing" og „Rostock", der var sendt frem til Hjælp for de tyske Jagere, og var i Gang med at angribe Admiral Beattys Skibe. De tyske Krydsere blev nu pludseligt stærkt beskudt og trak sig hurtigt tilbage, men *Wiesbaden* ramtes i Maskinen og blev liggende ene tilbage, stadigt skydende. Om „Wiesbaden" udspilles nu en voldsom Kamp; Tyskerne søger at komme den til Hjælp, Englænderne angriber den og de øvrige tyske Skibe. De engelske Kampskibe passerede ogsaa „Wiesbaden", og beskød den. Admiral Jellicoe omtaler den i sin Rapport med megen Berømmelse, og i den tyske Beretning hedder det:

„Dens Chef, Kommandør *Reiss*, kæmpede endnu i lang Tid videre. Som en Klippeblok laa den standhaftigt paa Havet, og omkring dette Skib rasede Slaget

i næsten to Timer; til det sidste Øjeblik har „Wiesbaden" værget sig og deltaget i Slaget, saaledes at Krydseren vakte Englændernes Beundring. En eneste overlevende fra Skibet blev den næste Dag fundet paa en drivende Flaade.

Tyske Jagere angriber de engelske Kampkrydsere under Hood, som drejer af. Jagerne fortsætter Nord over, men ser sig pludseligt foran hele den engelske Hovedstyrke, de vender om, men paa Tilbagevejen bliver de beskudt af Admiral Arbuthnots Panserkrydsere og de fra den engelske Hovedstyrke fremsendte lette Krydsere og Jagere. Sigtbarheden er kun ringe, højst 5 Sømil, ca. 9000 m, og de tyske Jagere faar Hjælp af lette tyske

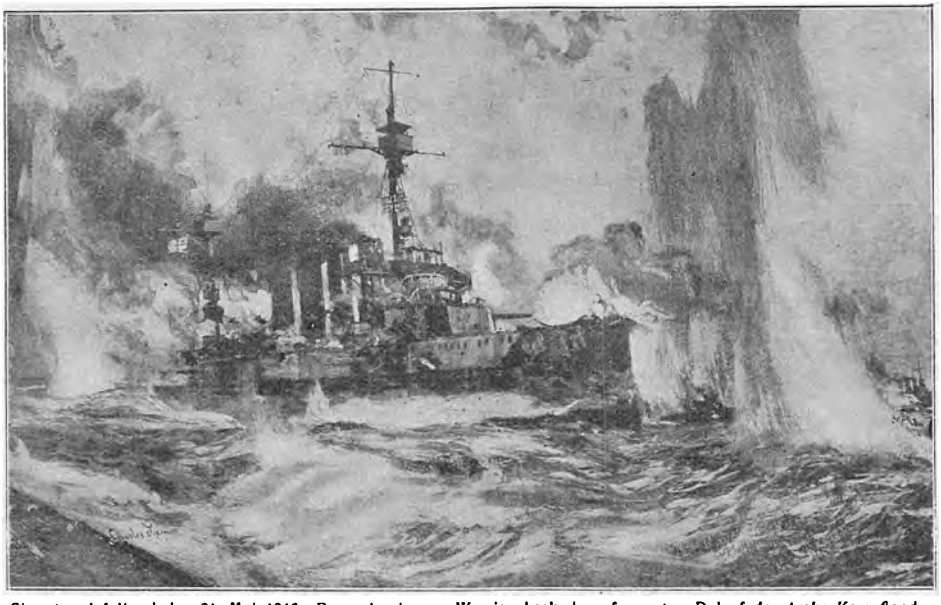

Slaget ved Jylland den 31. Maj 1916: Panserkrydseren *Warrior* beskydes af en stor Del af *den tyske Kampflaade.* [„The Sphere."]

Krydsere, der paa kort Afstand beskyder de engelske Jagere. *Shark* har faaet hele sit Dæk raseret paa nær 1 Kanon, der, betjent af Chefen og et Par Mand, skyder til Jageren synker. Nogle af dens Besætning blev 5 Timer senere reddet af den danske Damper „Vidar", der passerede hen over Kampladsen, og landsatte dem i Hull.

Et Øjenvidne fortæller om Jageren *Acasta:*

„*Kl. 7 Em.* passerede vi „Acasta". Skorstenen og Kommandobroen borte, store Huller i Agterskibet og Styrbords Side. Vi saa for første Gang, hvad Granatild kan udrette."

Admiral Arbuthnots Panserkrydsere styrede ned mod den stilleliggende og brændende „Wiesbaden", forfølgende de lette tyske Krydsere, men pludseligt *møder han de tyske Kampkrydsere* og udsættes for en overvældende Ild. *Defence* blev truffet af flere Salver fra de svære tyske Kanoner, den *blev helt sønderskudt og sank* — Admiralen og hele Besætningen

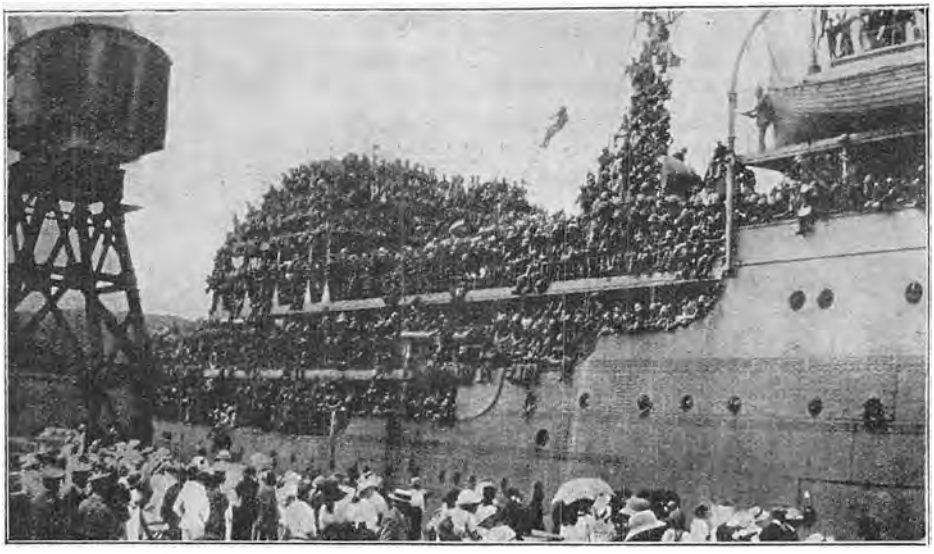

En *Troppe-Transportdamper* forlader *Durban* for at gaa til Øst-Afrika med Sydafrikanske Tropper.

omkom. Samme Skæbne overgik *Black Prince*, der fik Masterne skudt bort, forreste 23.4 cm Kanon væltedes over Bord og *Skibet sank en Tid efter, alle omkom.* Det tredie Skib, *Warrior*, blev ligeledes voldsomt beskudt. Styrbords Maskine ødelagdes, Kanontaarnene sattes ud af Virksomhed, Dynamoerne standsede, saa Belysningen gik ud, alle Fartøjer blev skudt bort, „Warrior" var fuldstændigt Vrag; men just i dette kritiske Øjeblik *kom 5. engelske Kampskibseskadre frem* og de tyske Skibe maatte nu værge sig mod disse 4 kraftige Skibe. Tæt ved „Warrior" fik „Warspite" sin Rorledning beskadiget, Roret lagde sig i Borde, *og Skibet drejede lige ned mod den tyske Hovedstyrke*, der kom op. Det blev beskudt efter Sigende af 6 tyske Kampskibe, men besvarede kraftigt Ilden og fik sin Rorledning repareret, men satte derefter Kurs mod England og naaede i Havn.

En tysk Beretning siger om „Warspite":

„Den morderiske og ødelæggende Ild fra vor samlede „König" Klasse rettes mod den. En uhyre hvid Sprængsky slaar i Vejret og indhyller Skibet. Vragstumper kastes til Vejrs. Da Skyen trækker bort, er intet mere at se."

Admiral Jellicoe siger i sin Rapport:

„Ved dygtig Mannøvrering lykkedes det Kommandør *Phillpots* at bringe sit Skib ud af den noget pinlige Situation."

Artilleriofficeren i „Warrior" fortæller om „Warspite"s Kamp med de tyske Skibe:

„„Warspite" passerede forbi os og engagerede den første fjendtlige Kampkrydser med en frygtelig Virkning. Den første Salve kastede dens forreste Mast omkuld, den følgende bortrev dens to forreste Taarne; i Løbet af 5 Minutter var dette Skib raseret fra øverst til nederst og indhyllet i en tæt Røgsky. Den anden Kampkrydser, som havde engageret „Warspite", krængede over til Styrbord, udspyende

tætte Røgmasser af Skorstenene og forsøgte hurtigst muligt at trække sig tilbage mod den tyske Hovedstyrke. Men det lykkedes den ikke, for 2 Projektiler fra „Warspite" gennemhullede dens to Skorstene, et tredie foraarsagede en vældig Flænge i Agterskibet, et fjerde ramte ved Foden af forreste Mast, som styrtede sammen. To Minutter efter var dette Skib ogsaa i Brand og krængede endnu mere over, alt medens „Warspite" fortsatte med at beskyde den og tildele den svære Havarier i Skroget."

Mundingen af en 38 cm Kanon. Løbet er saa stort, at en Mand bekvemt kan ligge indeni det.

Denne sidst omtalte Kampkrydser har antagelig været *Seydlitz*.

„Warrior" skal have mistet 90 Døde, 40 blev haardt og en Del lettere saaret. Skibet blev taget paa Slæb af „Engadine", men maatte senere forlades og sank Kl. 8^{15} Fm. den 1. Juni. Besætningen bjærgedes.

De her skildrede Kampepisoder fandt Sted mellem Kampkrydser-Eskadrerne, der en Tid tabte hinanden af Sigte. Kl 6^{50} Em. saa Admiral Beatty de fra Hovedstyrken fremsendte Krydsere, og satte Farten op for at komme foran den endnu ikke synlige „Grand-Fleet". Han fik igen den fjendtlige Flaade i Sigte, og der saas kun 3 Kampkrydsere, tæt fulgt af Hovedstyrken.

Kontreadmiral *Hood* paa „Invincible" fik Ordre af Beatty til at tage Post foran „Lion", hvilken Ordre Hood udfører til Beattys store Tilfredshed.

Kontreadmiral *Hood* førte sin Eskadre i Angreb foran mig paa glimrende Maade, værdig hans store maritime Forgængere"

siger Beatty i sin Rapport.

Hood skønsede ind mod de tyske Panserkrydsere, til Afstanden var 7500 m, og tvang dem til at dreje mere Syd over, og Beatty fulgte efter Hood for at understøtte de forholdsvis let pansrede Krydsere. Hood's Flagskib „Invincible" blev haardt medtaget, Kl. 7^{34} kom det i Brand og maatte dreje ud af Linien og sank kort efter, kun 6 Mand af 790 blev reddede, Resten, deriblandt Admiral Hood, omkom. Da „Invincible" sank

Parti af *Lion* agtenfor de to forreste 34.3 cm Taarne, visende *Opstillingen af en Gruppe 10.2 cm Kanoner.*

viste der sig det Særsyn, at begge Stævne, baade Forstævn og Agterstævn, ragede lodret i Vejret — Skibet maa være brækket midt over. — Ogsaa den forreste tyske Kampkrydser, vistnok „Lützow", blev ilde tilredt og forsvandt i Taagen. I den tyske Beretning udtales:

Admiral v. Hippers Flagskib, Kampkrydseren „Lützow" har faaet 15 svære Træffere og er ikke mere i Stand til at holde sin Plads. Kl. 7^{15} maa det dreje

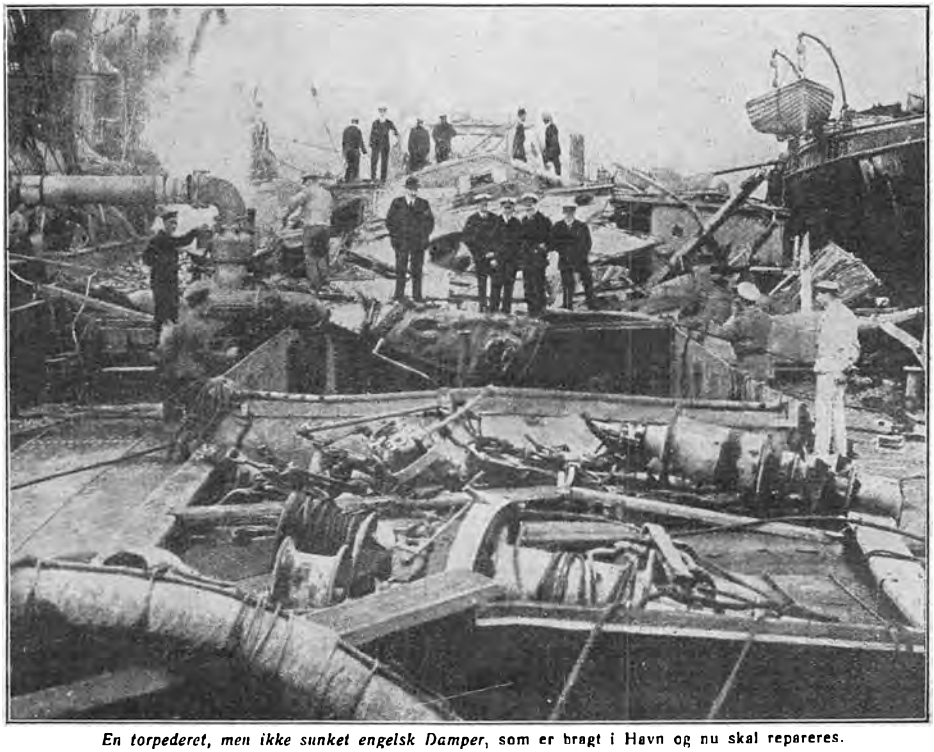

En torpederet, men ikke sunket engelsk Damper, som er bragt i Havn og nu skal repareres.

ud af Linien, men forbliver flydende og i Gang. Hipper lader sig ved en Torpedobaad sætte ombord i et andet Skib." „Lützow" sank senere — Besætningen reddedes.

Paa Grund af Hood's kraftige Angreb var den tyske Flaade blevet nødt til at dreje saa meget, at Belysningsforholdene blev gunstigere for Englænderne. Beatty udtaler i sin Rapport:

„Med Mellemrum tonede deres Skibe klart frem, hvilket satte os i Stand til at ramme dem meget alvorligt og vinde et absolut Overtag over dem. Ifølge Rapporter fra andre Skibe og min egen Observation var det klart, at Fjenden led alvorlig Skade, Kampkrydsere saavel som Kampskibe."

3. lette Krydser-Eskadre under Kontre-Admiral *Napier*, der havde holdt sin Plads vel fremme foran Kampkrydserne og paa deres Styrbords Bov, *gik Kl. 7^{25} i Angreb* imod Fjendens Tête. „Falmouth" og „Yarmouth" afskød Torpedoer mod de tyske Kampkrydsere, og beskød endog de store

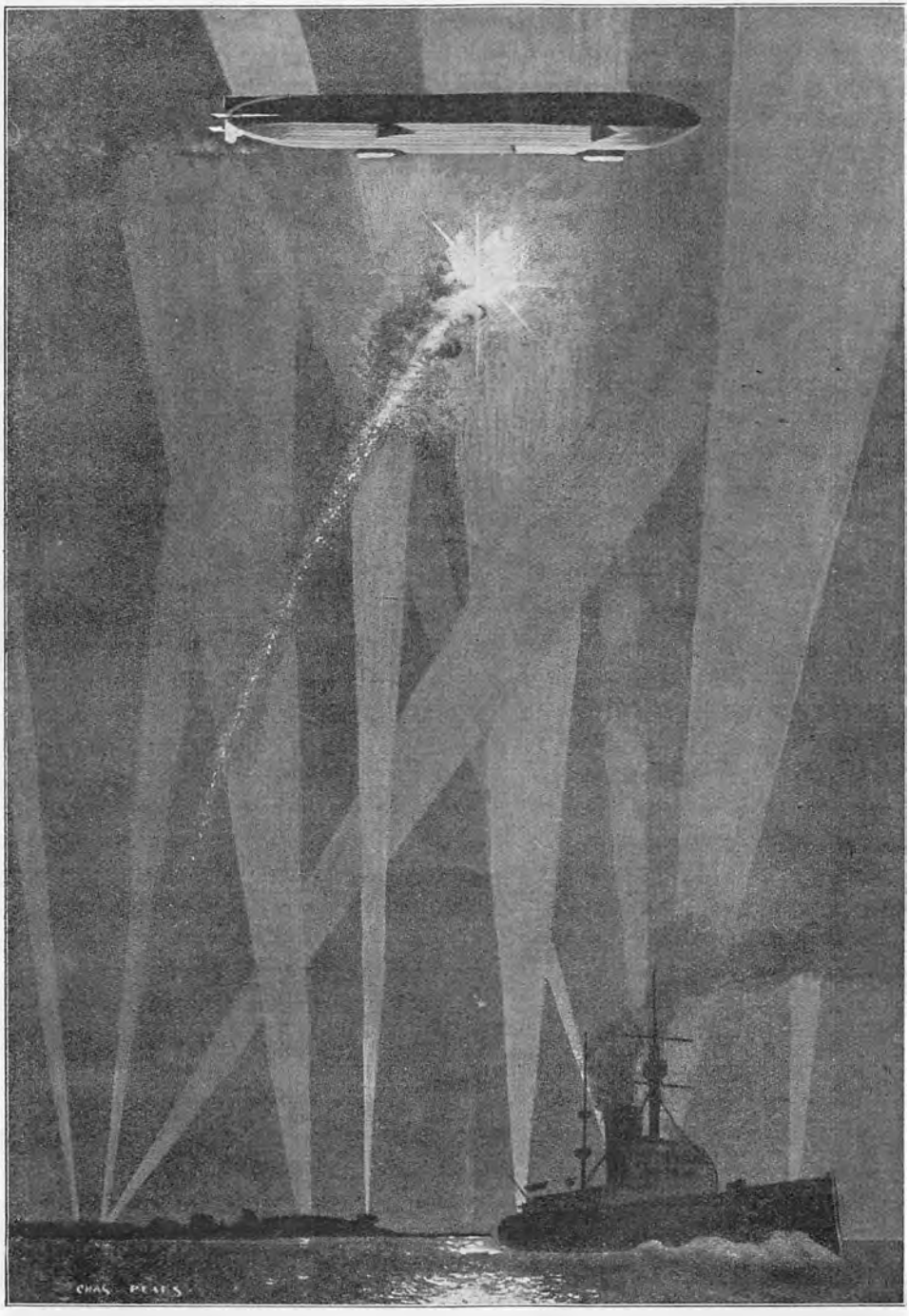

Zeppelinangreb mod England. Zeppelineren belyses fra Land og fra Skibe, og beskydes med „Tracer"-Projektiler. [„The Graphic."]

Skibe med deres Kanoner. I Torpedo ramte, idet der hørtes en stærk Undervands-Explosion. Det, at de lette Krydsere kom relativt uskadt fra deres dristige Angreb, udlægger Englænderne — og sikkert med Rette — som et Bevis paa, at de tyske Skibe var betydeligt medtagne, — at det disede Vejr var de lette Krydsere til Hjælp, afkræfter ikke denne Slutning. En af de tyske Kampkrydsere drejede ud af Linien.

3. Fase.
Den engelske Hovedstyrke griber ind.

I flere Timer havde „*Grand Fleet*" for fuld Fart dampet mod Kamppladsen paa Kursen Sydost til Syd. Kl. 6^{45} hørte Admiral Jellicoe Kanontordenen fra Slaget, og Kl. 6^{55} saas Glimt af Kanonerne. Kl. 7 Em. saa det forreste af Kampskibene, *Marlborough,* en Del Skibe, som senere viste sig at være de engelske Kampkrydsere.

„Paa dette Tidspunkt, da Kampskibs-Flaaaden mødte Kampkrydserne og 5. Kampskibseskadre, var stor Forsigtighed nødvendig for at undgaa, at vore egne Fartøjer blev antagne for fjendtlige,"

siger Admiral Jellicoe i sin Rapport.

„Grand Fleet" styrede mod Kamppladsen i Kolonneorden, ɔ: Eskadrerne, hvoraf den bestod, ved Siden af hverandre. For at undgaa at komme for Boven af egne Kampkrydsere har Jellicoe vistnok en kort Tid maattet dreje til modsat Kurs, han vendte dog strax efter og overgik nu til Kølvandsorden, og under Udførelsen af denne Evolution *kom 1. Kampskibseskadre paa Skudafstand af den tyske Flaade og aabnede Ilden Kl. 7^{17} Em.* mod et Skib af „Kaiser"-Klassen. Kl. 7^{30} Em. aabnede de agterste Skibe i Linien Ilden mod et andet tysk Kampskib. *5. engelske Kampskibseskadre* naaede ikke at komme foran „Grand Fleet", men sluttede op i dens Kølvand, medens *Kampkrydserne under Viceadmiral Beatty var foran Flaaden.* Den engelske Linie talte nu 35 store Skibe. Linien var saa lang, at man i det disede Vejr fra den forreste Del ikke har kunnet se, hvad der foregik i den agterste og omvendt, fra forreste til agterste Skib har der antagelig været henved 20 km. Af de fjendtlige Skibe kunde man fra de respektive Flaaders Skibe kun se nogle enkelte ad Gangen.

Kampen mellem de to Hovedflaader varede med flere Afbrydelser fra 7^{17} til 9^{20} Em., og Afstanden varierede mellem 8500 og 11000 m.

Den engelske Kampflaades Indgriben kom uden Tvivl overraskende for Admiral v. Scheer. Han var som før nævnt ilet mod den Plads, hvor „Wiesbaden" laa, og havde kæmpet mod de engelske Panserkrydsere og 5. Kampskibseskadre, da pludseligt hele den engelske Linie kom frem af Disen. *Tyskerne blev beskudt fra den ene Side af de engelske Kampkrydsere og nu fra den anden af Kampskibene. Stillingen var kritisk.* De tyske Kampskibe maatte foretage en pludselig Drejning, vistnok helt rundt

til en vestlig Kurs, og samtidig beordredes Jagerne frem til Angreb. Dækket af Disen og de vældige Røgmasser, som Jagerne udspyede, lykkedes det Admiral v. Scheer at unddrage sig den fjendtlige Dobbeltild, og han ændrede da atter Kurs i østlig Retning. Den tyske Flaade kom herved noget sydligere og lidt foran den engelske. Det var ogsaa mod den agterste Del af Flaaden, 3. Kampskibseskadre, at Englænderne aabnede Ilden. Englænderne var nu betydeligt overlegne, de tyske Skibe var til Tider helt skjulte af Nedslagene fra de store engelske Projektiler. Tyskerne maa holde af til

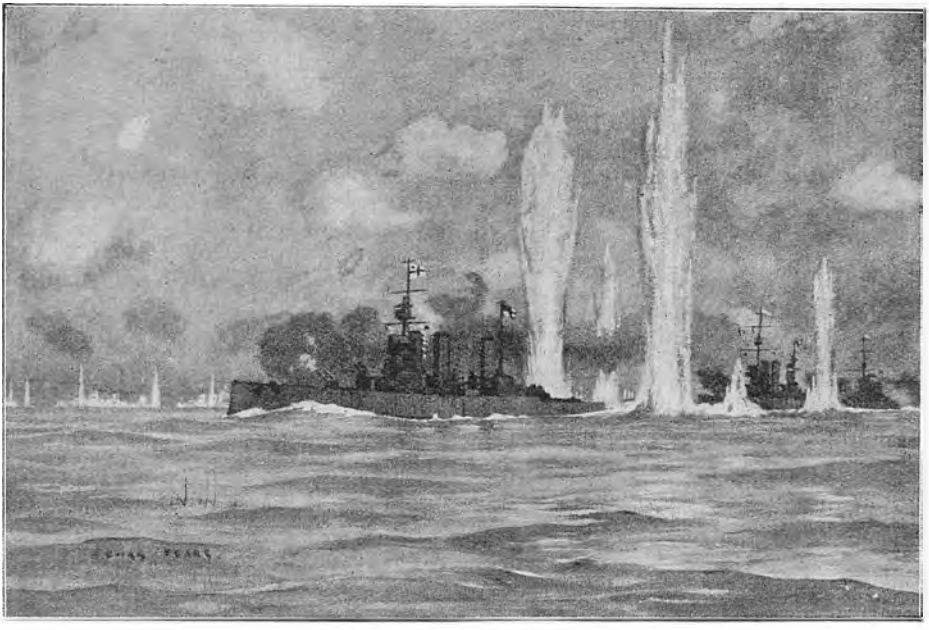

Søslaget ved Jylland den 31. Maj 1916: De *engelske Dreadnoughter* i Kamp. [„The Graphic."]

mere sydlig Kurs. Flagskibet „Iron Duke" roses af Admiral Jellicoe i hans Rapport i Anledning af, at det saa hurtigt fik sig indskudt paa et af de tyske Skibe:

„Dette var meget hurtigt „bragt i Gaffel", Træfning begyndte allerede ved anden Salve, og ophørte kun fordi det beskudte Skib drejede bort. Den Hurtighed, hvormed Træfning opnaaedes, var til stor Ære for den udmærkede Organisation af Flagskibets Artilleri, der blev fortrinligt ledet af min Flagkaptajn, Kommandør *F. C. Dreyer.*"

Men ogsaa de engelske Skibe blev ofte ramt, særligt de i 1. Eskadre, men intet tog alvorlig Skade.

Kl. 7^{45} *sendte Admiral Scheer Jagerne frem til Angreb*, og skjult af deres Røg drejede han mere Vester over. Jagerne angreb med stor Dristighed og blev beskudt, ikke alene af de lettere engelske Kanoner, men tillige af det sværeste Skyts. En Torpedo traf „Marlborough", der krængede

over, men atter rejste sig og kæmpede videre. Et Øjenvidne udtaler herom:

„Jeg iagttog *Marlborough* fra Broen. Pludseligt kastedes en vældig Søjle af Vand og Røg i Vejret paa dens Styrbords Side, agten for Taarnet. Et frygteligt Syn. Gud véd, hvorledes et Skib kan udholde en saadan Explosion. „Marlborough" krængede langsomt over til Styrbord, men rettede sig ligesaa langsomt op igen, uden tilsyneladende at mindske Farten. Vi fulgte „Marlborough", og gik nærmere for at kunne yde Hjælp, hvis den skulde kæntre. Tilsyneladende var den helt uskadt, thi den synes snarere at forøge end at mindske Fart."

Admiral *Jellicoe* siger herom i sin Rapport:

„Kl. 7^{54} blev „Marlborough" ramt af en Torpedo og krængede over til Styrbord, men Kl. 8^{03} aabnede den atter Ilden mod en Krydser. Kl. 8^{12} afgav den 14 Salver Hurtigild mod et Skib af „König"-Klassen, ramte det hyppigt, indtil det drejede ud af Linien. Den Maade, paa hvilken denne virkningsfulde Ild blev vedligeholdt til Trods for de Vanskeligheder, der skyldtes Torpedotræfferen, tjener til stor Ros for Skibet, og var et straalende Exempel for Eskadren."

Engelske Jagere imødegik det tyske Jagerangreb, og paa begge Sider mistedes 1 Jager.

Omtrent samtidigt, Kl. 7^{15} Em., maatte *Lützow*, Admiral *v. Hippers Flagskib*, dreje ud af Linien i ukampdygtig Stand. „Lützow" havde siden Slagets Begyndelse været i Spidsen af den tyske Linie, og saaledes været udsat for den kraftigste Beskydning fra engelsk Side. Særligt Forskibet, der var ramt af mindst 15 svære Projektiler, var medtaget, Skibet kunde ikke holde sin Fart. Admiral v. Hipper blev, som foran nævnt af en Jager sat ombord i „Moltke" og fortsatte herfra Ledelsen af Krydserne. „Lützow" sank om Natten efter at tyske Fartøjer havde reddet Besætningen.

Da den engelske Kampskibsflaade greb ind, var det *lykkedes Beatty at komme foran Têten*, han havde understøttet Hood, men da den engelske Hovedstyrkes kraftige Ild tvang Tyskerne til at dreje mere og mere Vester over, *tabte Beatty Føling med den tyske Flaade.* Efter Ordre fra Admiral Jellicoe drejede Beatty Kl. 8^{06} til Sydvest Kurs, og *Kl.* 8^{14} *fik han atter Fjenden i Sigte* paa ca. 13000 m Afstand, foreløbig kun 2 Kampkrydsere og 2 Kampskibe. Han øgede Farten til 22—23 Knob, og kort efter aabnede han *en koncentreret Skydning mod de tyske Kampskibe,* som kort efter drejede af til Styrbord for at unddrage sig den kraftige Ilds Virkning. Et af dem var tilsyneladende skudt i Brand, et andet sakkede agterud. *De tyske Jagere, der gik foran Linien, udsendte Mængder af graa Røg* — udtaler Beatty. Sandsynligt er det at antage, at *de har benyttet sig af kunstig Taage*, som skjulte de tyske Skibe for Englænderne. — — Beatty pressede sig stadigt frem og søgte at komme foran den tyske Linie, der samtidigt var under Beskydning af den engelske Kampskibsflaade. For at søge at redde sin Flaade ud af denne farlige Situation, *sendte Admiral v. Scheer Kl.* 9^{18} *Em. paany Jagerne og nogle mindre Krydsere frem til Angreb, denne Gang endog understøttede af de 3 endnu kampdygtige*

Kampkrydsere. Disse styrede for fuld Fart mod den engelske Linie indtil 6000 m Afstand, da de vendte og lod de lette Krydsere og Jagere fortsætte. Dette tyske Angreb blev modtaget med en voldsom Beskydning fra engelsk Side og *samtidig sendtes engelske lette Krydsere og Jagere frem til Modangreb.* Ingen af de afskudte tyske Torpedoer ramte deres Maal, men nogle af de engelske Skibe maatte, for at undgaa Torpedoerne, gire Bagbord ud, og fjærnede sig derved fra den tyske Hovedstyrke. De lette engelske Krydsere fortsatte — efter at have afvist de tyske Jagere —,

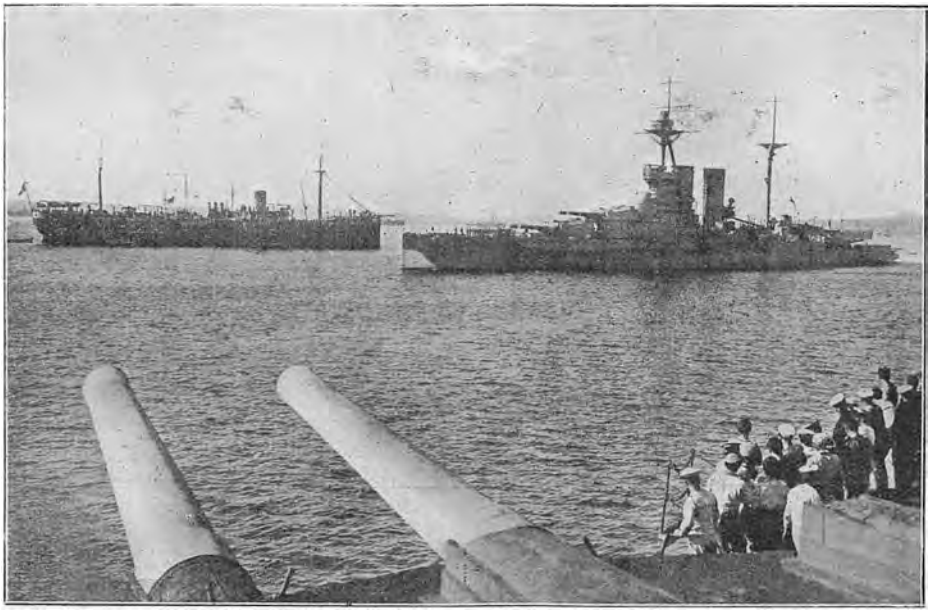

Super-Dreadnoughten *Queen Elisabeth.* De 4 Skibe af 5. Kampskibseskadre var af samme Type, og hører til de kraftigste og hurtigste Kampskibe i den engelske Flaade. „Queen Elisabeth" selv deltog ikke i Slaget den 31. Maj, da den var til Eftersyn paa det Tidspunkt.

ind mod Hovedstyrken. Commodore *le Messurier* paa „Calliope" førte 11. Flotille frem og vendte først paa under 6000 m Afstand, efter at Skibet havde faaet flere Træffere uden dog at tage alvorlig Skade; Jagerne fortsatte, og Kl. 9^{40} *saas en Explosion mod et Skib af Kaiser-Klassen.* Englænderne siger, at 4 tyske Jagere blev ødelagt, Tyskerne erklærer, at de mistede 1.

Paa Tilbagevejen udsendte de tyske Jagere Masser af Røg og kunstig Taage. Englænderne tabte fuldstændig den tyske Flaade af Sigte og de to Hovedstyrker kom ikke mere i Kamp med hinanden. Klokken var da paa det nærmeste 9^{30} Em.

Beatty slutter sin Rapport til Admiral Jellicoe om Dagkampen saaledes:

„Jeg fortsatte paa Sydvest Kurs med mine lette Krydsere i spredt Orden forude til Kl. 10^{24} Em. Da intet blev observeret, antog jeg, at Fjenden maatte være Nordvest ude, og at vi havde en god Position mellem ham og hans Basis.

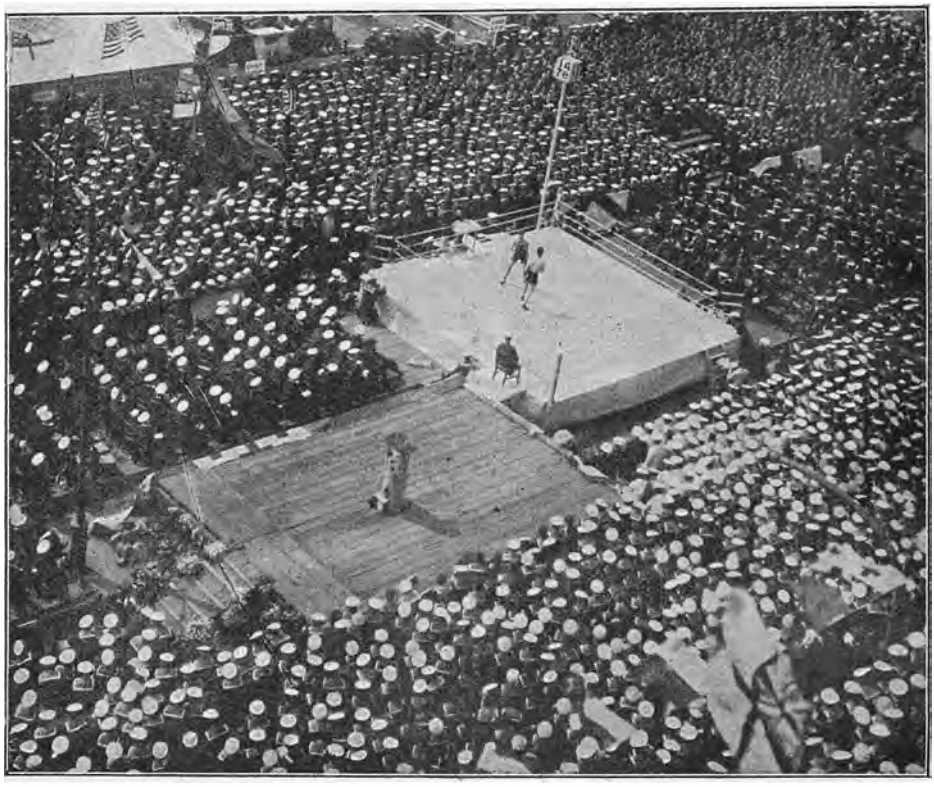

En Boxekamp i Grand Fleet, set fra Mærset i et af Skibene. Skibene er fortøjet langs Siden af hinanden for at skaffe Plads til et saa stort Antal Tilskuere som muligt.

— — — Af Hensyn til det tiltagende Mørke og til det Faktum, at vor strategiske Position var en saadan, at det syntes sikkert, at vi ved Daggry skulde træffe Fjenden under de gunstigste Omstændigheder, ansaa jeg det ikke for ønskeligt eller rigtigt at angribe Fjendens Kampflaade i de mørke Nattetimer. Jeg antog derfor, at jeg udførte deres Ønsker ved at dreje til samme Kurs som Flaaden, idet jeg rapporterede til dem, at jeg havde gjort saaledes."

Admiral Jellicoe udtaler i sin Rapport bl. a.:

„I de temmelig korte Perioder „Hochsee-Flotte"s Skibe var synlige i Disen, var jeg meget tilfreds med den kraftige og virkningsfulde Ild fra „Grand-Fleet"s Kampskibe og Kampkrydsere. Vi iagttog, at de fjendtlige Skibe uophørligt blev trufne; nogle saas at gire ud af Linien og i det mindste 1 sank. Fjendens Ild var paa denne Tid af ringe Virkning, og den Skade, som tilføjedes vore Skibe, var ubetydelig."

Rapporten om Dagkampen slutter med at sige:

„Efter Ankomsten af den engelske Kampflaade gik Fjendens Taktik hovedsagelig ud paa at unddrage sig yderligere Kamp, hvilken Bestræbelse understøttedes af Belysningsforholdene."

Det skal hertil bemærkes, at Kampen mellem den tyske Flaade, og den samlede engelske Flaade havde varet i ca. 2 Timer.

Dagkampen var til Ende. Den tyske Flaades Bevægelser ved Nattens Begyndelse er ikke nøjagtigt kendte, sandsynligvis har den en kort Tid holdt Vest ud, muligvis har Kursen endog til at begynde med været lidt nordligere, men snart derpaa har *den holdt Syd paa for at naa ned mod Helgoland* inden Daggry. I den tyske Meddelelse om Slaget siges herom:

„—— med den Hensigt at udkæmpe det Slag, som med Sikkerhed maatte antages at ville finde Sted mod den store Overmagt strax ved Daggry, i en Egn, der frembød den strategiske Fordel at være nærmere ved Hjemmets Støttepunkter."

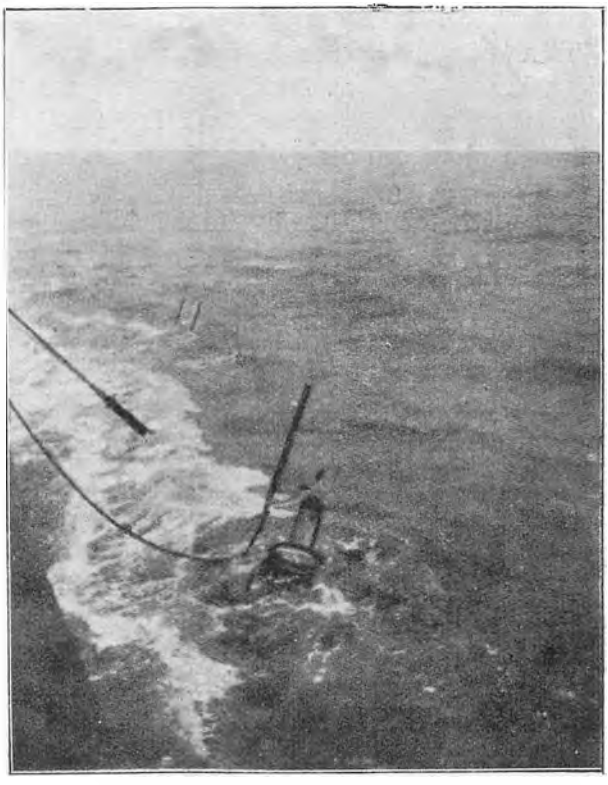

Den tyske Undervands-Mineudlægger U C. 5. der blev taget af Englænderne og bjærget i Havn. Paa Fotografiet ses U. C. 5s Kommandotaarn. Fortøjningerne fra en Lægter ses ligeledes. U. C. 5 var i Havsnød, og da en engelsk Jager kom til, sprang den tyske Besætning over Bord og blev taget op af en Baad fra Jageren og bragt ombord i denne. Da Baaden vendte tilbage til U C. 5, sprang endnu En i Søen; han havde søgt at sprænge den i Luften, thi kort efter indtraf flere Explosioner i Undervandsbaaden, som imidlertid trods det blev bjærget, idet en engelsk Officer, forsynet med en Gasmaske, entrede ombord og hindrede flere Explosioner.

Samtidig belavede man sig i de tyske Skibe paa at afslaa Jagerangreb, samt gik i Gang med at udbedre lettere Havarier og saa vidt muligt gøre klar til den Kamp, der ventedes næste Morgen. Forrest i den tyske Linie gik paa Hjemvejen „Westfalen". Som Sikring anvendtes de lette Krydsere, der gik foran og paa Siderne af Hovedstyrken. Jagerne var udsendte for at angribe den engelske Flaade. Kursen sattes senere paa Natten mod *Horns Rev* og derfra mod Helgolandsbugten.

Den engelske Flaade traf sine Dispositioner for Natten med Henblik paa at *sikre sig mod Torpedobaadsangreb* og *tillige paa at forny Kampen ved Daggry.* Enkelte af Jagerflotillerne fik Ordre til sammen med lette Krydsere at blive ved Hovedstyrken, der for moderat Fart stod Syd paa, medens Resten af Jagerne blev sendt Syd paa for at finde og angribe den hjemgaaende tyske Flaade. Hvor langt Syd paa Hovedstyrken er gaaet, er ikke bestemt omtalt. Admiral Jellicoe siger, at „*Kampflaaden ved Daggry den 1. Juni var Syd og Vest for Horns Rev,*" paa hvilket Tidspunkt den

vendte mod Nord for at søge efter fjendtlige Skibe og samle egne Styrker. *Sigtbarheden* tidligt den 1. Juni *var mindre endnu end den foregaaende Dag,* kun 5—7000 m. *Muligvis er den tyske Flaade kommet mellem den engelske Flaade og Horns Rev* i Løbet af Natten — fra den jyske Kyst blev om Morgenen den 1. Juni observeret en Del, baade større og mindre, *tyske* Skibe. *Nogen Kamp mellem de to Hovedflaader kom det ikke til den 1. Juni.* I en tysk officiel Meddelelse nogen Tid efter Kampen udtales, at tyske Fartøjer og Luftskibe den 1. Juni Kl. 5 Fm. konstaterede, at en Del af den engelske Flaaade befandt sig i *Jammerbugten,* medens en anden Del saas i den sydlige Del af Nordsøen omtrent midt paa Linien *Terschelling—Horns-Rev,* og de engelske Kampkrydsere var *Nordvest for Horns-Rev.* Den tyske Meddelelse udtaler endvidere:

„Der kunde af strategiske og taktiske Grunde kun gives én Vej for den tyske Flaades Rute om Natten. Denne Flaade var paa Grund af den korte Nat og Kampladsens fjærne Beliggenhed endnu ved Daggry at finde i Nordsøen. Dertil kom, at Artilleriilden fra de uafbrudte Natkampe samt de brændende engelske Krydsere og Jagere maatte have kunnet vise enhver, der søgte, Vejen."

Dette sidste kan der ej være Tvivl om. Man maa antage, at Admiral Jellicoe har anset det for for risikabelt at forny Kampen i Farvandet syd for Horns Rev, hvor der var en stor Chance for, at de engelske Skibe vilde være udsat for at løbe paa Miner og blive angrebet af Undervandsbaade, uden at kunne faa tilføjet den tyske Flaade større Skade, inden den naaede indenfor de tyske Minespærringer og Rækkevidden af Helgolands Kanoner.

De tyske Jagere, der blev sendt ud for at angribe de store engelske Skibe, *lykkedes det ikke at komme i Angreb* mod disse. 13. engelske Jagerflotille havde Post agten for Kampskibene, og Kl. 1^{30} Fm. den 1. Juni passerede et stort Skib tæt agtenom Jagerne, belyste og beskød dem, hvorved „Turbulent" blev skudt i Sænk. „Moresby", hørende til samme Flotille, saa Kl. 3^{25} 4 Skibe af „Deutschland" Klassen, mod hvilke den afskød en Torpedo; 10 Minutter senere mærkedes en Explosion, som sandsynligvis var den, der bragte det tyske Panserskib *Pommern* til at synke.

Senere paa Natten henimod Kl. 4^{30} afviste Krydseren „Champion", der var Førerskib for den engelske 13. Flotille, et Angreb af 4 tyske Jagere, der altsaa ikke naaede ind paa den engelske Hovedstyrke. — Det skal her bemærkes, at den 1. Juni om Eftermiddagen passerede en Flotille paa 8 tyske Jagere ned gennem Lille Bælt, — den var altsaa blevet skilt fra Flaaden og gaaet hjem rundt om Skagen.

De engelske Krydsere og Jagere var heldigere med at finde den tyske Hovedstyrke. *4., 11. og 12. Flotille* rettede en Række energiske Angreb mod den tyske Flaade, hvorved Torpedotræffere opnaaedes uden dog, saa vidt vides, at bringe noget af de store Skibe til at synke, men mindst 4 af de engelske Jagere blev ødelagt.

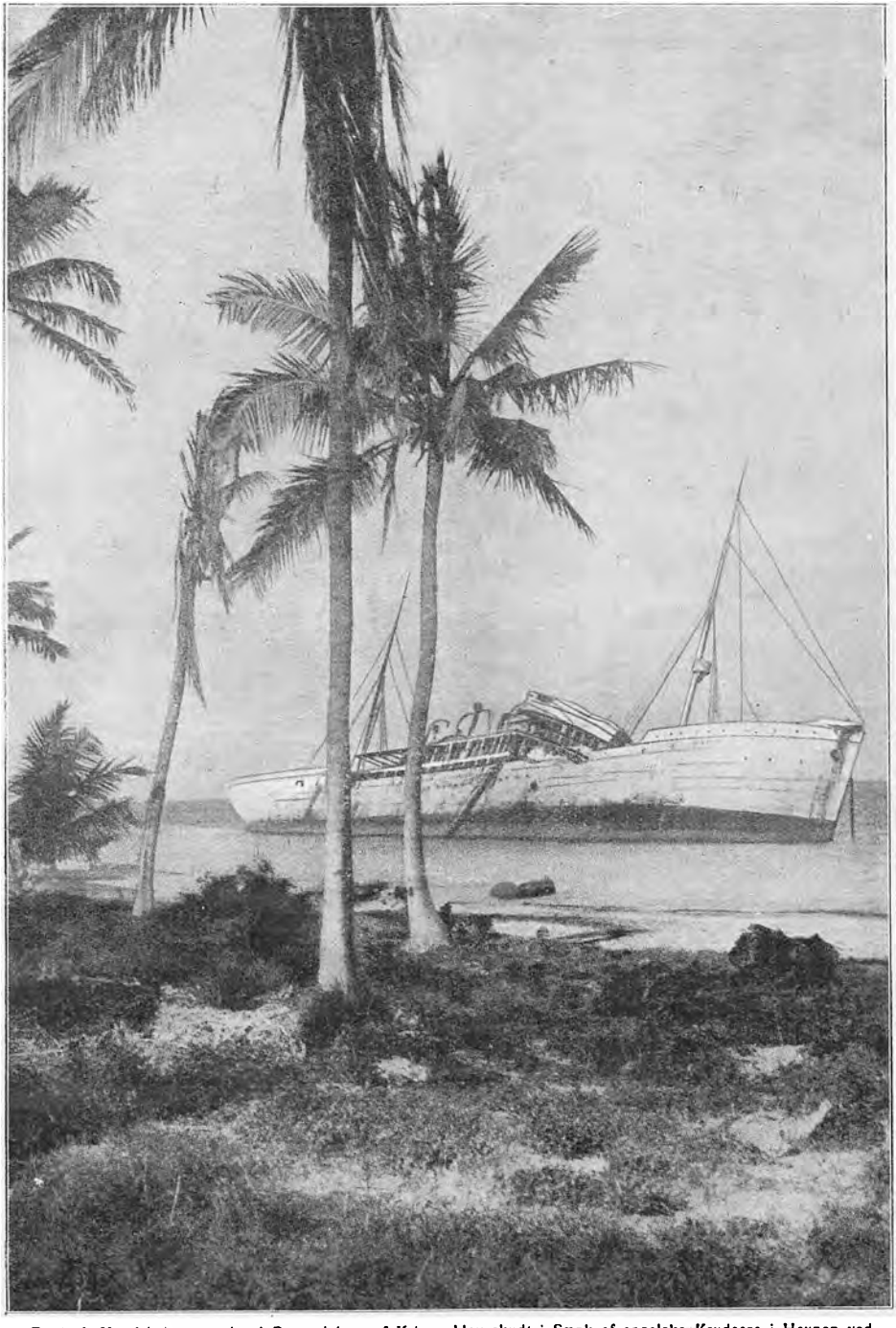

En *tysk Handelsdamper*, der i Begyndelsen af Krigen blev skudt i Sænk af engelske Krydsere i Havnen ved *Dar-es-Salaam* i Tysk-Østafrika, tæt syd for Zanzibar.

Omtrent *Kl. halv 1 Morgen den 1. Juni* blev den lette tyske Krydser *Frauenlob* sænket ved et Torpedoskud. I den tyske Beretning meddeles herom følgende:

„Den 1. Juni omtrent Kl. 0^{30} belyste det sidste af de tyske Skibe en engelsk Krydser af „Aurora“ Klassen, sammen med hvilken der befandt sig 4 lignende Skibe. Disse blev belyst og beskudt paa 800 m Afstand. De svarede, og „Frauenlob“ fik talrige Træffere i Agterskibet, saa at der opstod Brand. Umiddelbart derefter blev Skibet ramt af en Torpedo. Lysmaskinerne stoppede, Belysningen og Projektørerne gik ud, Maskinerne gik i Staa, Skibet lagde sig mere og mere over paa Bagbords Side og Agterenden begyndte at synke. De andre tyske Krydsere,

En engelsk Krydser standser et Sejlskib for at undersøge, om der er Kontrebande ombord.

der hidtil havde været i Nærheden, var forsvundne forude i Mørket. Det synkende Skibs Kanoner fyrede stadigt, uagtet Skytterne allerede stod i Vand, og da Skibet sank i Dybet, rungede der tre Hurraraab for Kejseren. Saaledes endte denne lille Krydsers berømmelige Kamp mod Fjenden.“

4. Flotille under Kommandør *Wintour* paa „Tipperary“ rettede noget efter Midnat Angreb mod *1. tyske Kampskibseskadre.* Jagerne var kommet foran den tyske Flaade, og kom pludseligt for fuld Fart Syd fra ind mod Fjenden. „Tipperary“, der førte, blev først udsat for de tyske Kanoners Ild og i Løbet af faa Minutter var den skudt i Sænk; de øvrige fortsatte, og befandt sig pludseligt midt mellem to fjendtlige Skibskolonner, en voldsom Kamp fandt Sted. Jagerne affyrede deres Torpedoer og beskød med deres Kanoner de tyske Skibe, 2 Torpedoer siges fra engelsk Side at have ramt, dog er sandsynligvis intet tysk Skib sunket, derimod mistede Englænderne 4 Jagere, nemlig, foruden „Tipperary“: „Ardent“, „Fortune“, og „Sparrowhawk“, hvilken sidste kom for Boven af et af de tyske Skibe og blev

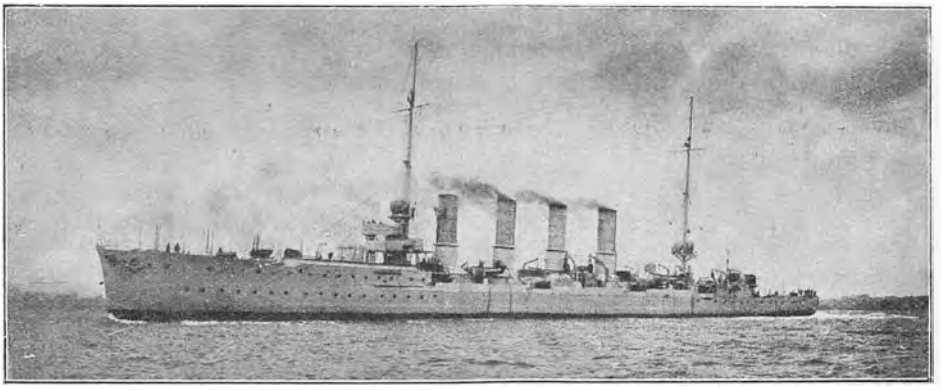

Den tyske lette Krydser *Rostock*, der sank i Slaget den 31. Maj—1. Juni 1916. Flere Krydsere af samme Type deltog i Slaget, bl. a. *Wiesbaden*, der ogsaa blev sænket.

skaaret omtrent midt over. Kampskibet *Westfalen* skal ved sin vel ledede Ild have været særlig virksomt ved Sænkningen af disse engelske Jagere.

Kort efter rettede *12. Flotille,* Kommandør *Stirling*, et Angreb paa 6 Skibe af „Kaiser" Klassen og affyrede et stort Antal Torpedoer mod dem, af hvilke Englænderne paastaar, at 1 blev sænket, hvilket dog ikke indrømmes af Tyskerne. 20 Minutter senere angreb Jageren „Maenad" de — efter engelsk Udtalelse — resterende 5 Skibe og ramte 1 af dem. Jagerne blev taget under hæftig Beskydning af de ledsagende tyske Krydsere, men kun en af dem, „Onslaught", blev ramt og led betydelig Skade; den naaede dog hjem under Kommando af en Sekondløjtnant og en Midshipman — de eneste ikke saarede eller dræbte af Befalingsmændene.

11. Jagerflotille angreb nogle tyske Jagere, af hvilke 1 blev skudt i Sænk paa klos Hold.

Den tyske Krydser *Rostock* blev i Løbet af Natten ramt af en Torpedo og maatte forlades, efter at Besætningen var taget ombord i en Jager. Den sank kort efter.

Den tyske Krydser *Elbing* sank ligeledes i Løbet af Natten efter en Kollision med et af de store tyske Skibe; ogsaa her lykkedes det at redde Besætningen.

I den tyske officielle Redegørelse om Slaget omtales følgende:

„En Panserkrydser af „Cressy" Klassen dukker pludseligt frem tæt ved vore Kampskibe, bliver skudt i Brand i Løbet af

De af *Möwe kaprede Værdisager*, udstillede i Marine-Museet i Berlin.

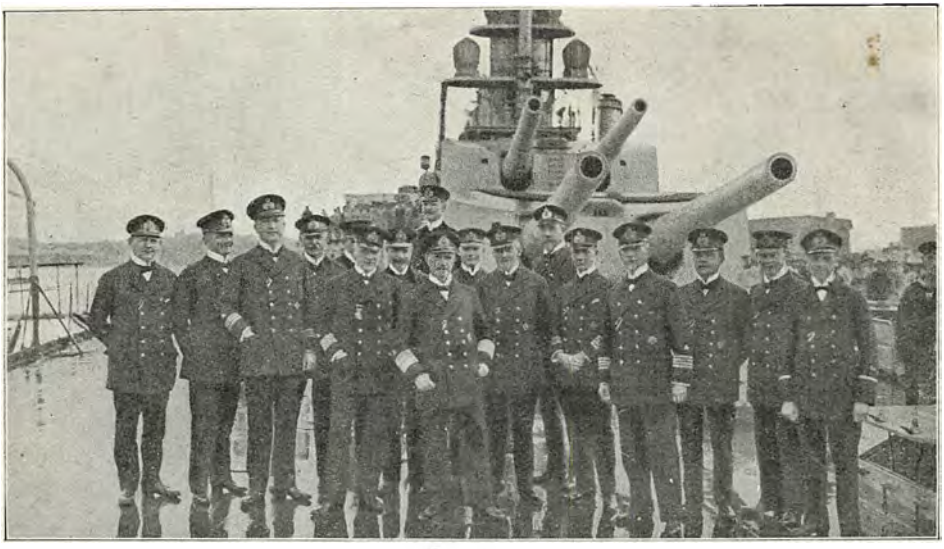

Admiral *Scheer med Stab* ombord paa Kampskibet *König* den 31 Maj 1916. Admiral *Scheer* ses i Forgrunden lidt til venstre for Midten. Stabschefen, Kontreadmiral *Levetzau*, er den fjerde fra højre.

40 Sekunder og synker efter 4 Minutters Forløb. Flotilleførerskibet „G 60" — Betegnelserne kunde i Mørket kun ses utydeligt og derfor ikke med Sikkerhed fastslaas — Jagerne „G 3" „78", „G 16" og „27" bliver til Dels i Løbet af Sekunder tilintetgjorte af Ilden fra vort Antitorpedobaadsskyts. En Jager skæres ved Vædring af et af vore Kampskibe i to Dele og yderligere 7 Jagere, deriblandt „G 30", bliver trufne og svært beskadigede. De driver forbi vore Eskadrer, til Dels i brændende Tilstand — deriblandt „Tipperary" og „Turbulent", som — efter at de Overlevende af Besætningerne er blevet reddede, efterlades i synkende Tilstand. Banerne af talløse Torpedoer iagttages fra vore Skibe. — —"

Om Tildragelsen med Panserkrydseren nævner Admiral Jellicoe intet. Den benægtes fra engelsk Side.

Det hedder sig, at man i den tyske Flaade kun i mindre Omfang benyttede sig af Projektørerne til Belysning af de angribende engelske Jagere. Projektøren giver nemlig Jageren et udmærket Punkt at sigte paa. Tyskerne skal derimod for en stor Del have anvendt Granater, der ved Anslaget mod Vand sprang og udviklede et stærkt Lys, idet Granaterne foruden en lille Sprængladning indeholdt et kemisk (phosphorholdigt) Stof, der bredte sig ud paa Vandet og brændte, saaledes at Jagerne kunde ses godt mod denne Baggrund, medens Skibet kun røbede sin Tilstedeværelse ved Kanonernes Glimt.

Da Dagen gryede den 1. Juni, maatte de engelske Jagere indstille deres dristige og dygtigt gennemførte Angreb.

Admiral Jellicoe siger i sin Rapport:

„Der blev udført mangen glimrende Daad af Jager-Flotillerne; de overgik selv de højeste Forventninger, som jeg havde dannet mig om dem."

Kampflaaderne var ude af Sigte af hinanden og det store Slag var endt.

Kontreadmiral *Arbuthnot*, Chef for 1. engelske Krydsereskadre ombord paa „Defence" i Slaget ved Jylland. Skibet blev skudt i Sænk og Admiralen og hele Besætningen omkom.

Fra begge Sider er det paastaaet, at *Fjenden den 1. Juni unddrog sig yderligere Kamp.* Tyskerne holder sig her til Resultatet af deres Luftskibes Observationer, der, som angivet, viste, at den engelske Flaade var forskellige Steder i Nordsøen og tidligt paa Dagen satte Kurs mod Skotland og Scapa Flow. Det var dog, som nævnt ovenfor, sikkert Admiral Jellicoes Hensigt at forny Kampen, men tilsyneladende ikke paa et hvilket som helst Sted, — antagelig er Tyskerne kommet saa langt ned mod Helgoland, at Jellicoe har anset det for for farligt at gaa i Angreb. Det fremgaar ikke af den engelske Admirals Rapport, hvor Flaaden befandt sig, men den tyske Opgivelse heraf maa antages at være rigtig. En saadan Placering af Skibene kan bringes i Overensstemmelse med det ovenfor anførte og Admiral Jellicoes Hensigt med at ville forny Kampen, naar man antager, at han ikke vilde kæmpe Sønden for Horns Rev, men har haft til Hensigt at ville angribe Dele af den tyske Flaade, der var blevet forsprængt ved de engelske Jageres Angreb; Styrken mellem Horns Rev og Terschelling skulde da gaa mod, hvad der kunde komme den Vej ned mod Helgoland, medens Styrken i Jammerbugt skulde bekæmpe mulige Dele, der søgte hjem gennem Skagerak. Da det snart blev klart, at den tyske Flaade var naaet ned til Helgoland, gik den engelske Flaade hjem og naaede sin Basis i Løbet af Eftermiddagen den 1. Juni og tidligt paa Dagen den 2. Juni. Flaaden fyldte Kul og kompletterede sin Ammunitionsbeholdning, og *Kl. 10^{30} Em. den 2. Juni meldte Admiral Jellicoe, at Flaaden atter var klar til at gaa til Søs.*

Den tyske Flaade kom i Løbet af *1. Juni ind til Wilhelmshaven* uden at gøre noget Forsøg paa at genoptage Kampen, uden Tvivl af den Grund, at Flaaden ikke var i Stand til at kæmpe, dertil har den lidt for meget under Slutningen at Kampen, medens derimod den engelske „Grand Fleet"s Kampskibe var næsten uskadte.

Sjældent har vist en Kamp affødt saa megen Polemik som „Slaget ved Jylland."

Den tyske Admiralstab udsendte *den 1. Juni* en *kort Meddelelse* om Kampen, hvori udtaltes, at den var faldet ud til Fordel for Tyskerne; den nævner en Del engelske Skibstab og opgiver de tyske Tab til „Wiesbaden" og „Pommern", „hvad Skæbne, der er overgaaet „Frauenlob" og nogle endnu ikke hjemkomne Jagere vides ikke."

I en officiel Meddelelse af *2. Juni* udtales, at „Frauenlob" og 5 Jagere er sunkne.

Om Aftenen den 2. Juni udsendte *det engelske Admiralitet* en *kort Meddelelse* om Slaget, hvis Hovedindhold er de engelske Skibstab, der opgives til: „Queen Mary", „Indefatigable" og „Invincible", „Defence", „Black Prince" og „Warrior"; endvidere Jagerne „Tipperary", „Turbulent", „Fortune", „Sparrowhawk" og „Ardent"; tillige meddeles, at 6 andre Jagere endnu ikke er vendt tilbage. Om de tyske Tab siges intet bestemt, kun at de maa have været alvorlige.

I England blev Meddelelsen modtaget med betydelig Uro, man udlagde den korte Meddelelse som en Indrømmelse af, at Slaget ikke havde været

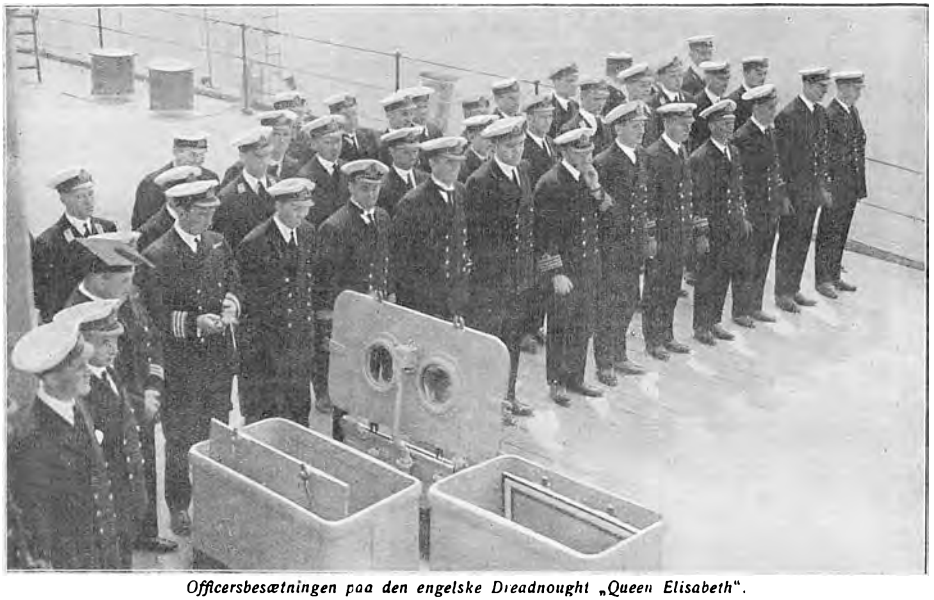

Officersbesætningen paa den engelske Dreadnought „Queen Elisabeth".

en Sejr for den engelske Flaade. Først de senere Meddelelser og tilsidst Admiral Jellicoes Rapport bragte en Ændring heri. Rapporten blev først offentliggjort i England den 6. Juli.

Den 5. Juni holder *Kejser Wilhelm* fra Admiral Scheers Flagskib i Wilhelmshaven *en Tale* til de fra alle Skibe samlede Besætninger, hvori han udtaler, at den engelske Flaade blev slaaet. Kejseren slutter sin Tale med følgende Ord:

„Verden var beredt paa alt, kun ikke paa den tyske Flaades Sejr over den engelske. Begyndelsen er gjort. Fjenden er blevet grebet af Skræk. Børn, hvad I har udrettet, det har I udrettet for Fædrelandet, for at det i al Fremtid skal have Vejen fri paa alle Have for sit Arbejde og sin Handlekraft. Saa udraab da med mig et trefoldigt Hurra for vort dyrebare, elskede og herlige Fædreland!"

I en Redegørelse af 7. *Juni* fremkom imidlertid det tyske Admiralitet med Meddelelse om, at Kampkrydseren *Lützow* og den lette Krydser *Rostock var sunkne efter Slaget,* Besætningerne var bjærgede.

„Af militære Grunde har man hidtil undladt at bekendtgøre noget om Tabet af „Lützow" og „Rostock". Overfor falske Udlægninger af disse Forholdsregler og fremfor alt for at afværge, at der i England danner sig Legender om æventyrlige Tab paa vor Side, maa disse Grunde nu falde bort," udtales der i Meddelelsen.

Denne havde i England den stik modsatte Virkning af, hvad Tyskerne havde til Hensigt med den, thi nu troede man slet ikke paa de tyske Opgivelser af Tabene. Den første ubehagelige Stemning i Anledning af Resultatet af Kampen veg Pladsen for Indtrykket af, at *Flaaden havde vundet en Sejr*, selv om den ikke havde været afgørende.

Tabene i Kampen.

Det engelske Admiralitet havde allerede den 2. Juni meddelt Navnene paa de Skibe, der var gaaet tabt. Den 3. Juni blev Navnene paa nogle i det første Communiqué ikke navngivne Jagere meddelte. Den engelske Flaades Tab er herefter:

„Queen Mary"	Kampkrydser	30,000 Tons
„Indefatigable"	—	19,000 -
„Invincible"	—	20,300 -
„Defence"	Panserkrydser	14,800 -
„Black Prince"	—	13,750 -
„Warrior"	—	13,750 -
„Tipperary"	Destroyer	1,000 -
„Turbulent"	—	1,900 -
„Ardent"	—	950 -
„Fortune"	—	950 -
„Sparrowhawk"	—	950 -
„Nestor"	—	1,000 -
„Nomad"	—	1,000 -
„Shark"	—	950 -
	Ialt:	120,300 Tons

I *tyske Admiralitetsrapporter,* der fremkom strax efter Slaget, nævnes endvidere „Warspite", „Marlborough", „Princess Royal", „Euryalus", „Birmingham" og „Acasta". Efter at Admiral Jellicoes Rapport var offentliggjort, indskrænkedes de tyske her nævnte paastaaede Tab til „Warspite", 1 Panserkrydser af „Cressy"-Klassen, 2 lette Krydsere og 5 Jagere, hvilket er yderligere ca. 54,000 Tons, men man bør dog næppe fæste Lid til disse tyske Opgivelser; der er ingen Grund til at tvivle om, at de engelske Opgivelser af deres Tab er korrekte.

I det første tyske Communiqué af 1. Juni *opgives Tabet paa tysk Side* til Panserskibet „Pommern" og Krydserne „Wiesbaden" og „Frauenlob"; angaaende de savnede Jagere meddeltes Dagen efter, at deres Tal var 5. Den 3. Juni føjedes hertil Krydseren „Elbing", endelig den 7. Juni Kampkrydseren „Lützow" og Krydseren „Rostock".

Den samlede tyske Tabsliste er herefter:

„Pommern"	Panserskib	13,200	Tons
„Lützow"	Kampkrydser	28,000	-
„Wiesbaden"	Krydser	5,000	-
„Elbing"	—	5,000	-
„Rostock"	—	4,900	-
„Franenlob"	—	2,700	-
5 Jagere		3,700	-
	Ialt:	62,500	Tons

I Admiral *Jellicoes* Rapport omtales, at Tyskerne yderligere skulde have mistet: 3 Kampskibe, 1 Kampkrydser, 1 Krydser, 4 Jagere og 1 Undervandsbaad, ialt med en Tonnage af 110,600. *Herved vilde de tyske Tab beløbe sig til ca. 173,000 Tons.*

Kontreadmiral *Lionel Halsey* er født i 1872, Sekondløjtnant i 1891, Kaptajn i 1901, Kommandør i 1912 og Kontreadmiral i 1917. I Slaget ved Jylland var han Flag-Kaptajn hos Admiral Jellicoe, og denne udtalte i sin Rapport en særlig Tak til Commodore Halsey, hvis fortrinlige Organisation var Grunden til den Hurtighed, hvormed Flaaden efter Slaget atter blev forsynet med Brændsel og Ammunition.

Med Hensyn til Jellicoes Rapport, da siges der heri, at det paa Grund af Sigtbarhedsforholdene er meget vanskeligt at give nøjagtige Oplysninger om de tyske Tab, men at *Listen kan anses som et Minimum.* Det er sandsynligt, at den engelske Admiral her undervurderer de tyske Skibes Evne til at holde sig flydende, baade paa Grund af deres solide og særlige Konstruktion og det store Arbejde, der gennem lang Tid var udført i den tyske Flaade for at modarbejde Havarier etc. af enhver Art. Angaaende den i Rapporten foruden „Lützow" nævnte Panserkrydser siges det, at den var saa beskadiget, at det maatte anses for yderst tvivlsomt, om den kunde naa Havn. Dette er rigtigt, thi Kampkrydseren *Seydlitz,* — sandsynligvis den, der ved Daggry saas passere Horns Rev stærkt beskadiget og ledsaget af Jagere — sank i Virkeligheden, inden den naaede Havn, men paa saa lægt Vand, at det lykkedes Tyskerne senere at bjærge den, og ogsaa at reparere den. Om disse Tabeller Ikke-Tab blev der ført en lang Pennefejde.

Tabet af Mandskab opgøres til:

Tyske Døde og Savnede:	172	Officerer	2414	Underofficerer og Menige		
Saarede:	41	—	449	—	—	
Ialt:	213	—	2863	—	—	
Engelske Døde og Savnede:	350	—	6104	—	—	
— Saarede:	75	—	513	—	—	
— Fangne:	10	—	167	—	—	
Ialt:	435	—	6784	—	—	

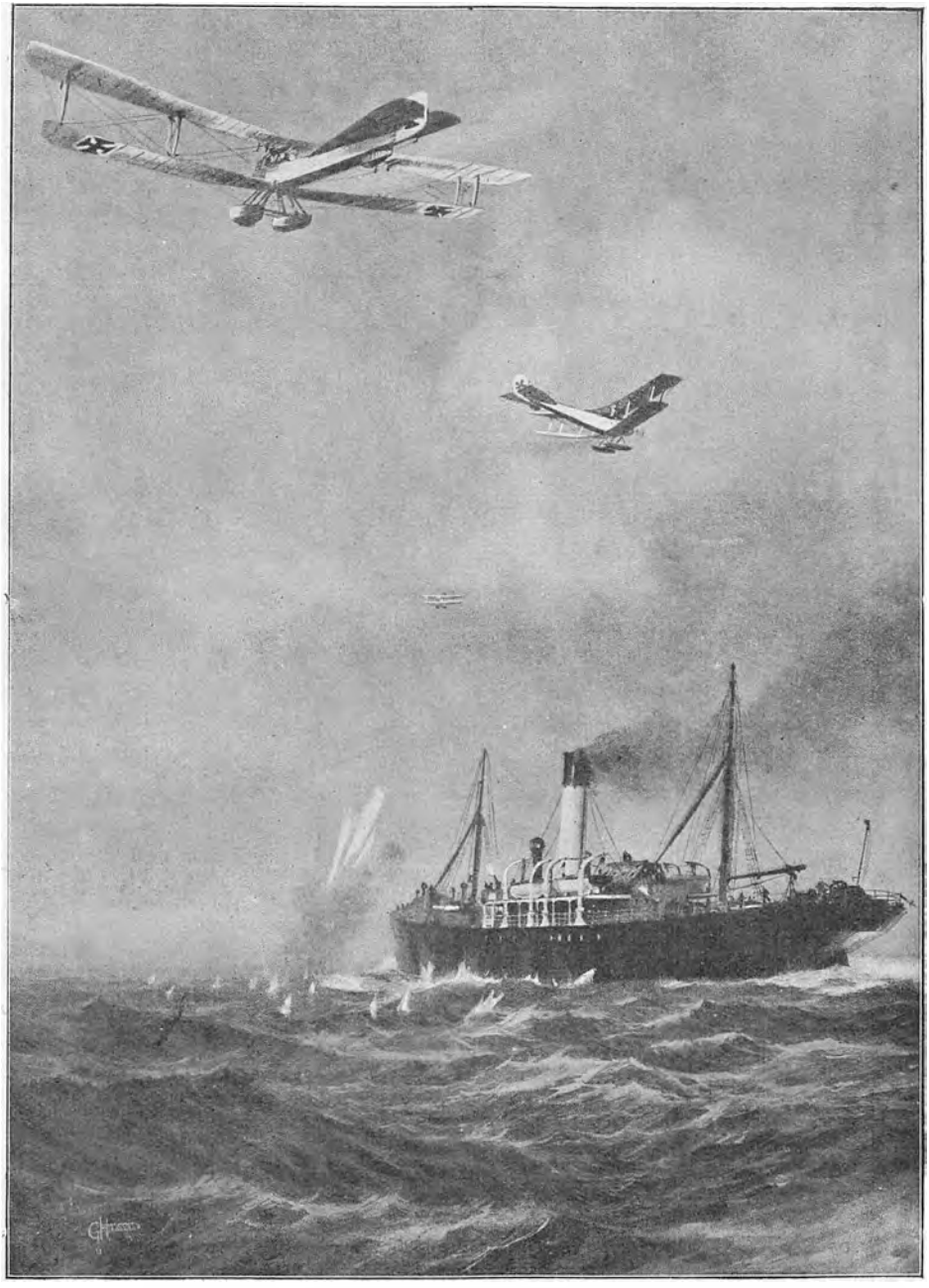

Den engelske Damper *Avocet* angrebes *den 30. Oktober 1915* med Bomber og Beskydning fra tyske Aeroplaner i Nærheden af North Hinder Fyrskib i Nordsøen. Det lykkedes Damperen at undkomme.
[Tegnet af G. H. Davis til „The Sphere".]

Holder man sig *til de fra begge Sider officielt indrømmede Tab*, da ses det, at *de engelske har været omtrent dobbelt saa store som de tyske,* og hvis man tager dette som Grundlag, er det *fuldt berettiget, at Tyskerne tilskriver sig Sejren*, ialt Fald en *taktisk Sejr.*

Englænderne gjorde dog efter kort Tids Forløb det samme, de *erklærede Sejren for deres*, idet de henviste til, at *den tyske Flaade blev drevet tilbage bag Helgoland, Blokaden af Nordsøen opretholdtes uforandret, Transporterne gik deres Gang som hidtil.* Den engelske Flaades Herre-

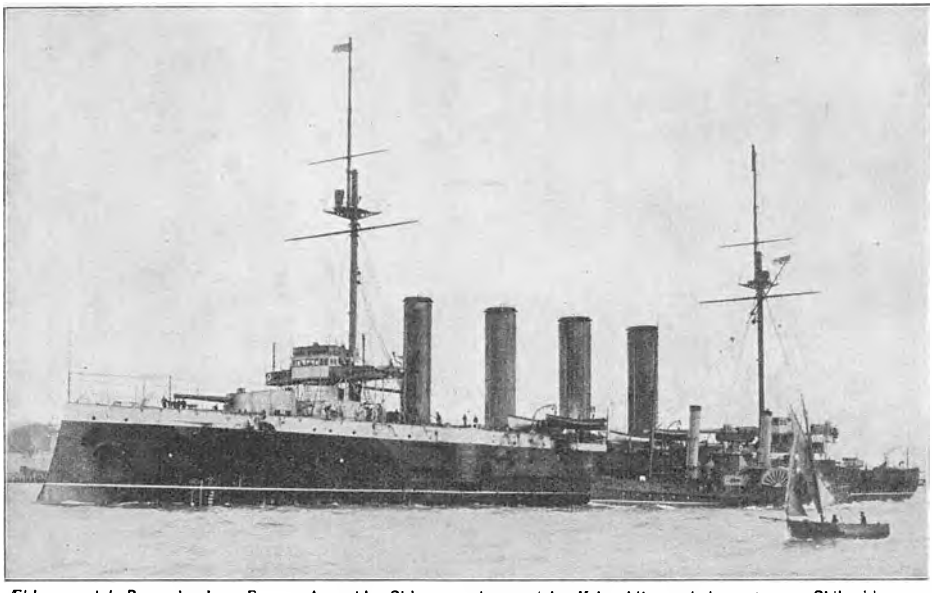

Ældre engelsk Panserkrydser. For en Aarrække Siden var de engelske Krigsskibe malede sorte paa Skibssiden, og Overbygning og Kanontaarne samt Skorstene var gule. Senere, da hele Verdenssituationen antog en mere truende Karakter, blev Skibenes Maling graa eller graablaa, saaledes som man ansaa det for bedst egnet til Krigsbrug, for at Maling af Skibene ikke skulde kræve Tid ved Krigsudbruddet.

dømme paa Havet var efter Slaget helt igennem usvækket, ja uden Tvivl sikrere end før. Kun 1 Gang siden — den 19. August 1916 — havde Englænderne Føling med „Hochsee Flotte", men denne vendte om, da Luftskibe og Jagere havde rapporteret, at „Grand Fleet" nærmede sig, *og de to Flaader har ikke mødtes til Kamp siden 31. Maj 1916.*

Om Aftenen den 2. Juni meldte Admiral Jellicoe, at Flaaden var klar til at løbe ud. Admiral Scheer har næppe kunnet give den samme Melding, thi uden Tvivl har de tyske Skibe paa nogle Undtagelser nær været overordentlig medtagne, da de naaede Havn. Wilhelmshaven blev afspærret, saa ingen Nysgerrige kunde faa Skibene at se. „Derflinger" skal have faaet 26 Træffere af 38 cm Projektiler alene, og den og „Seydlitz" skal hver være blevet ramt af over 100 svære engelske Granater. Desuden blev „Seydlitz" i Kampens Begyndelse ramt af en Torpedo i Forskibet; trods alt var den med til det sidste, holdende sin Fart, et Bevis paa Skibets

solide Konstruktion. Hvor megen Skade Skibene af „Deutschland" Klassen har taget, er ikke kendt. De holdt sig, saavidt vides, udenfor Rækkevidden af de engelske Kanoner, idet en regulær Deltagelse i Kampen uden Tvivl vilde have ført til deres Ødelæggelse. Det hedder sig, at denne Eskadre sluttede sig til den øvrige Flaade uden direkte Ordre, da Eskadrechefen hørte, at Flaaden gik ud. At disse ældre og langsommere Skibe i det hele taget var med, eller fik Lov at være med, kan tyde paa, at den tyske Øverstkommanderende ikke har ventet at træffe hele „Grand Fleet", men kun haft en mindre Del som Maal for sit Fremstød.

Med stor Dygtighed, benyttende sig af de Hjælpemidler, han havde — kunstig Taage, stærk Udvikling af Røg — manøvrerede Admiral von Scheer sin Flaade saaledes, at han — yderligere bistaaet af det disede, næsten taagede Vejr — saavidt muligt unddrog sine Skibe det Angreb af den overlegne engelske Hovedstyrke — da denne endelig naaede frem —, der ellers efter alle Solemærker at dømme vilde have ført til et yderst alvorligt Nederlag for den tyske Flaade.

Kontreadmiral *Osmond de B. Brock* blev Midshipman i 1884, Løjtnant i 1899, Kaptajn 1900, Kommander i 1904, Kontreadmiral i 1915. Han var Chef for Kampkrydseren „Princess Royal" i Kampen i Helgolandsbugten den 28. August 1914 og i Kampen paa Doggers Banke den 24. Januar 1915. I Slaget ved Jylland var han Chef for samme Skib og tillige for en Kampkrydser-Eskadre.

De nøjagtige Oplysninger om det store Slag hører Fremtiden til, men adskilligt, bl. a. Aarsagen til, at flere af de store engelske Skibe sank i Løbet af faa Minutter, vil næppe blive fuldt opklaret.

Om end de store Flaader den 1. Juni var skilte og gaaet i Havn, bar Havet dog endnu længe efter Vidnesbyrd om det store Slag. Nogle Dampere, der passerede hen over Kamppladsen kort efter Slaget, bjærgede enkelte endnu levende Mennesker. D.F.D.S. „Vidar" bjærgede som nævnt 7 Englændere. Den svenske Damper „Para" reddede om Morgenen den 1. Juni 2 Underofficerer og 1 Fyrbøder fra den tyske Jager „V. 48". Damperne saa meget Vraggods og mange i Havet drivende Lig, forsynede med Redningsbælter. Folkene var døde af Sult og Kulde. Fra den jyske Kyst havde man om Eftermiddagen kunnet høre Kanontordenen, — i Løbet af Natten blev alt atter Ro, men snart begyndte der paa Kysten at inddrive et betydeligt Antal Lig af tyske og engelske Søfolk, ikke alene her, men ogsaa paa den norske Kyst og Kysten af Bohuslen i Sverige. De blev jordede paa de fremmede Kyster, mange af dem ukendte og ukendelige; paa de fleste af

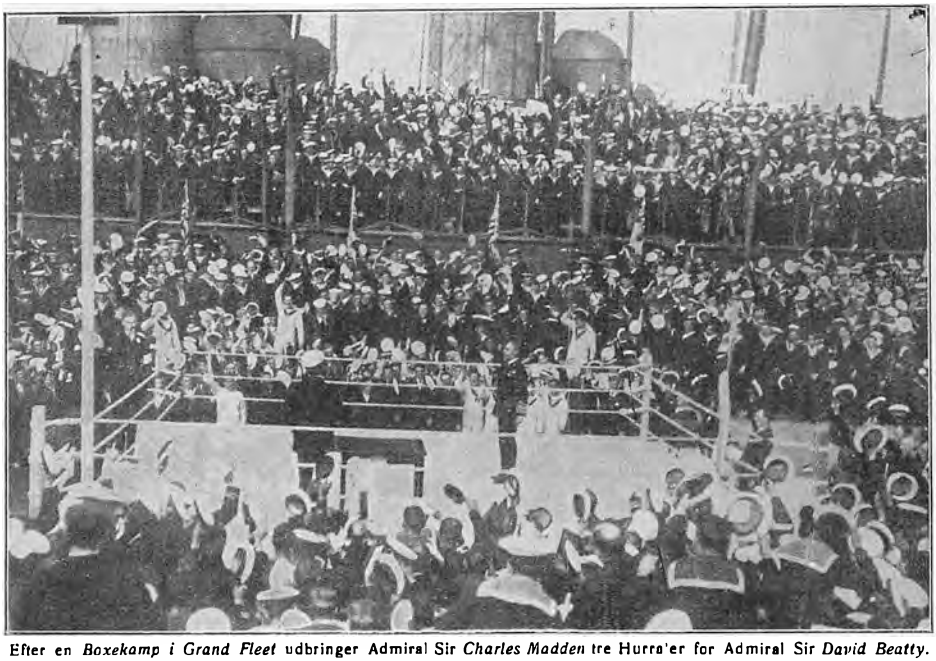

Efter en *Boxekamp i Grand Fleet* udbringer Admiral Sir *Charles Madden* tre Hurra'er for Admiral Sir *David Beatty*.

Gravene er der rejst Mindesmærker til Ære for disse navnløse Helte, der satte Livet til for deres Land.

Slaget ved Jylland er, om ikke det største, saa dog *et af de største Søslag, der nogensinde er blevet udkæmpet.* I Oversigtstabellen neden for er givet en Sammenligning mellem de i den historiske Tid kendte Kampe paa Havet, hvoraf det imidlertid fremgaar, at *hvad Størrelsen af den i Kampen deltagende Tonnage og Tabet af Tonnage* angaar, da overtræffer de langt alt, hvad der tidligere er set i Historien.

Slaget	De deltagende Styrker			Samlede Tab af		
	Antal Skibe	Besætning	Tonnage	Skibe	Mandskab	Tonnage
Ved Salamis Aar 480 f. C.	1,550	310,000	279,000	240	48,000	43,200
Ved Eknomus Aar 257 f. C. . .	680	269,000	340,000	118	50,000	59,000
Ved Actium Aar 31 f. C.	430	180,000	121,000			
Ved Lepanto Aar 1571 e. C. . .	430	150,000	80,000	214	49,500	40,000
„Den spanske Armada" i Kanalen 1588	310	44,500	96,500	63	20,000	25,500
„Firedagsslaget" i Kanalen 1666	151	39,000	130,000	27	10,500	29,000
Ved Aboukir 1798	43	29,500	55,800	13	6,100	18,700
Ved Trafalgar 1805.	60	48,000	116,400	18	8,700	34,200
Ved Tsuschima 1905	101	28,350	371,800	23	11,351	136,700
Ved Jylland 1916	**340**	**105,300**	**823,600**	**25**	**10,295**	**182,800**

Anm. Ved Tabellen maa man erindre sig, at Oldtidens Skibe var Rofartøjer, hvor der ved hver Aare var flere Mænd.

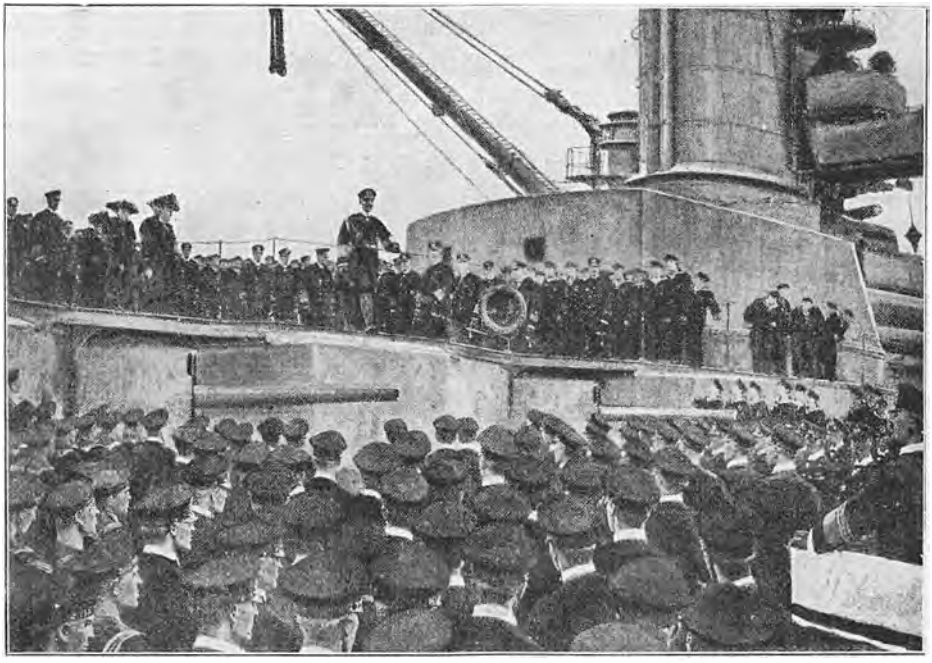

Efter Nordsøslaget den 31. Maj 1916: Kejser Wilhelm holder fra Admiralskibet „König“ en Tale til de samlede Besætninger fra „Hochsee-Flotte“.

Fortsættelse af Begivenhederne i Nordsøen og Atlanterhavet i 2. Krigsaar.

Den altoverskyggende Begivenhed i Begyndelsen af 1916 var det foran beskrevne Søslag ved Jylland den 31. Maj. Men adskillige andre Affairer fandt Sted i Nordsøen og Atlanterhavet, om hvilke skal berettes i Tilslutning til, hvad der er meddelt før Kapitlet om „Möwe“s og „Geier“s Togter.

Den 25. April 1916 blev den *engelske Undervandsbaad E. 22* sænket i den sydlige Del af Nordsøen af tyske Krydsere. 2 Mand af Besætningen bjærgedes og toges til Fange.

Natten mellem *26. og 27. April* rettede tyske Jagere et Fremstød mod Dogger Banke, hvorved et engelsk Bevogtningsfartøj blev ødelagt, og en engelsk Trawler blev opbragt.

Samme Dag, *den 27. April*, blev den *tyske Undervands-Mineud-*

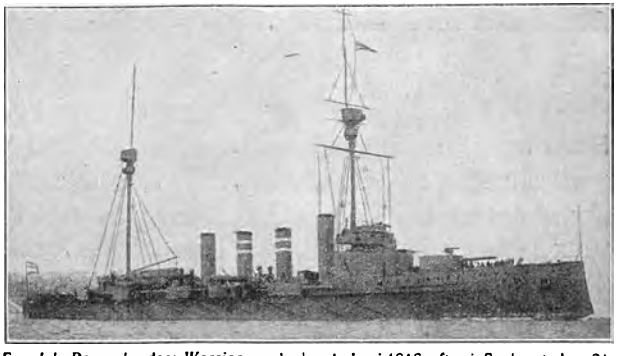

Engelsk Panserkrydser Warrior sank den 1. Juni 1916 efter i Søslaget den 31. Maj at være blevet haardt medtaget. Besætningen bjærgedes. Størrelse 13750 Tons. Armering 6 Stkr. 23.4 cm, 4 Stkr. 19 cm og 24 Stkr. 4.7 cm. Fart 22.5 Knob. Besætning 700 Mand. Sat i Vandet 1905.

lægger U. C. 5 erobret af Englænderne udfor Østkysten af England. Besætningen søgte at sænke „U. C. 5", men det blev forhindret af Englænderne, der tog Besætningen, 1 Officer og 17 Mand, til Fange. Baaden blev bjærget ind til Sheerness, og her blev den repareret; det var en mindre Undervandsbaad, 190 Tons i uddykket Stilling, 210 Tons neddykket. Den medførte 12 Miner, hver ladede med ca. 130 kg Trinitrotoluol. Et stort Antal af de mange Miner, der var udlagt i Nordsøen, navnlig i dennes sydlige Del, er rimeligvis kastet fra saadanne Baade, thi af den Slags mindre Baade kan der i Løbet af kortere Tid bygges forholdsvis mange, idet de forskellige Dele til dem vistnok blev forfærdiget i Fabrikker inde i Landet og sendt til en Havneby, f. Ex. Antwerpen, for der at samles. „U. C. 5" skal have gjort 20 Ture, før den blev kapret. Baaden blev fremvist ved *Temple Peer* i London i ca. 14 Dage, i hvilken Tid over 300,000 Mennesker besaa den.

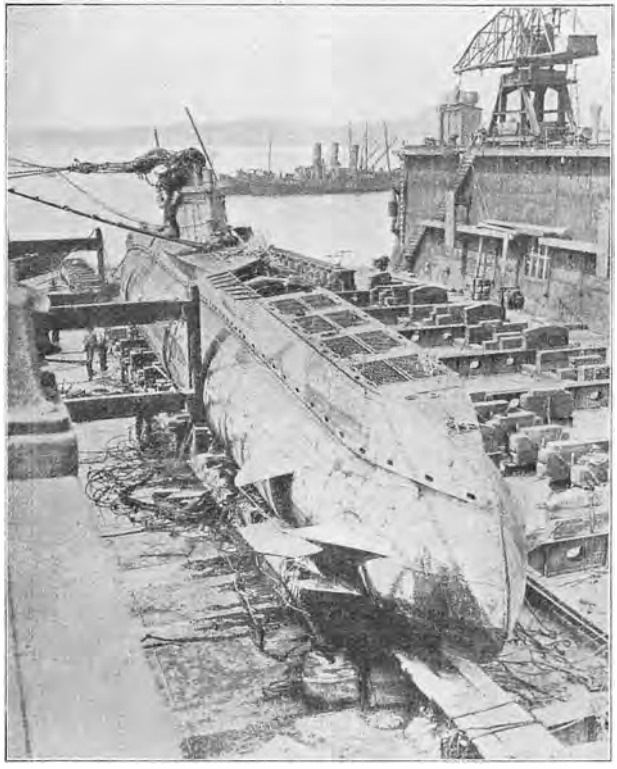

Tysk Undervands-Mineudlægger U. C. 5 i Dok i England. Man ser de horizontale Ror, hvormed Baaden styres, staa ud fra Baadens Side.

Kort efter Slaget krævede de mange udlagte Miner et Tab, der dybt beklagedes overalt i England og hos dets Allierede. *Lord Kitchener* med Stab var ombord paa Panserkrydseren *Hampshire,* der afgik fra en engelsk Havn med Bestemmelsessted *Archangelsk*, idet han skulde til Rusland i en særlig Mission. *Den 5. Juni* Kl. 7^{45} Em. stødte „Hampshire"*) vest for *Orkney Øerne* paa en Mine. Vejret var stormende med høj Sø, og Skibet begyndte strax at synke. Alle Mand blev beordret op for at sætte Fartøjerne ud, men dette mislykkedes paa Grund af den stærke Rulning. 2 Jagere, som skulde have ledsaget „Hampshire", var blevet sendt tilbage blot 1 Time i Forvejen paa Grund af det haarde Vejr. Kl. 8 sank „Hampshire" og kun 12 Mand fra

*) *Engelsk Panserkrydser Hampshire* afbildet VII. Afsnit S. 130, maalte 11000 Tons. Armering 4 Stkr. 19 cm, 6 Stkr. 15,2 cm og 20 Stkr, 4,7 cm Kanoner. Fart 23,5 Knob, Bemanding 655 Mand.

Skibet kom levende i Land paa to Flaader, der rummede over 70 hver, men de øvrige var omkommet. Lord Kitchener var blevet paa Skibet og sammen med ham omkom — foruden Skibets Chef, Kommandør *Savill* og næsten hele dets Besætning — hans Sekretær, Oberstløjtnant *Fitzgerald,* Brigadegeneral *Ellershaw,* Mr. *H. I. O'Beirne,* Sir *H. F. Donaldson og* Mr. *L. S. Robertson* fra Ammunitionsministeriet. Hurtigt tililende Jagere og andre Fartøjer fandt intet ud over nogle faa Vragstumper, og Admiral Jellicoe,

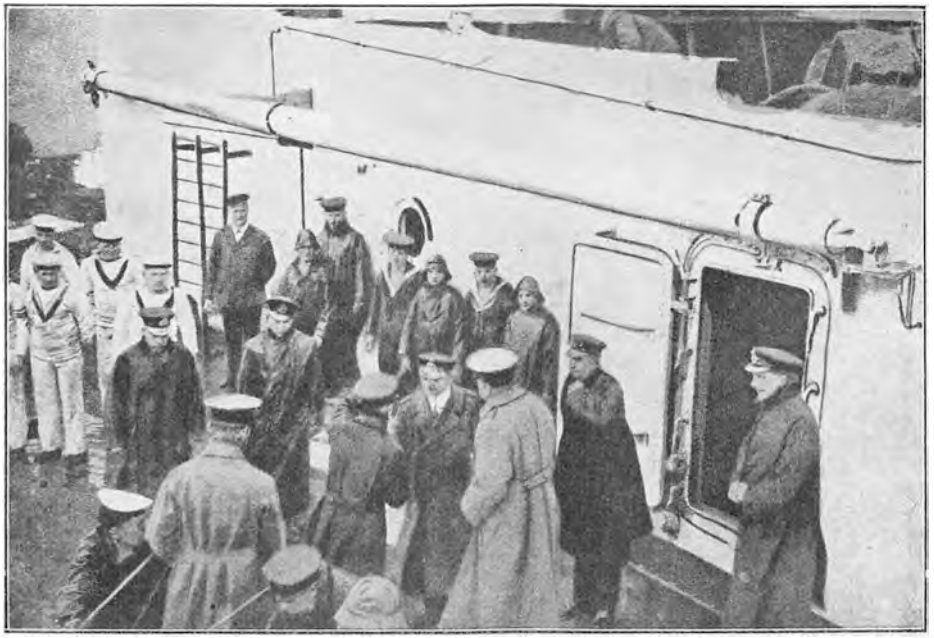

Lord Kitchener tager Afsked med Admiral Jellicoe ombord paa „Iron Duke" før Afrejsen med „Hampshire" til Rusland. Lord Kitchener staar halvt med Ryggen til i en lang grøn Kappe. Admiral Jellicoe giver Haanden til Mr. *H. I. O'Beirne.* [„Times History of the War."]

der kort i Forvejen havde taget Afsked med Lord Kitchener ombord paa „Iron Duke", maatte indrapportere „Hampshire"s Undergang:

„ — — — Jeg kan ikke finde Udtryk for den Sorg, det er for mig personlig og for Officererne og Besætningerne paa „Grand Fleet", at maatte indberette, at en saa udmærket Soldat og saa fremragende Mand skulde miste Livet, medens han var under Flaadens Beskyttelse."

I *Lord Kitchener**) mistede England en af sine bedste Sønner. Han havde under Krigen gjort et uhyre Arbejde ved at organisere den store Hær, som England ad Frivillighedens Vej stillede paa Benene. Han havde strax Øjet aabent for, at Krigen vilde blive langvarig. Det hedder sig, at Lord Kitchener ved Krigens Begyndelse paa et Spørgsmaal om, hvor længe Krigen dog vilde vare, svarede: „Det ved jeg ikke, men om 2 Aar begynder vi."

*) Billede af Lord Kitchener findes i III. Afsnit, S. 548.

Den bekendte engelske Admiral Lord *Charles Beresford* holdt i „Mansion House" i London en Mindetale over Lord Kitchener og sagde bl. a.

„Personligt berører hans Død mig paa det smerteligste. Vi var meget gode og gamle Venner lige siden de Dage, da vi sammen marcherede gennem Sudans Ørkner for at søge at frelse General Gordon. Og fra de Dage og til for ganske nylig, til faa Dage før han gik bort, skrev vi til hinanden, og næppe en Maaned gik hen, hvor vi ikke saas. Han var uden Tvivl den anseligste Personlighed i vort Land. Hans Navn alene kaldte Millioner af Mænd frem til Fanerne. Hans beundringsværdige Organisationstalent skaffede dem Klæder, Føde, Tag over Hovedet, Ekvipering og Uddannelse, og enhver Sø- og Landmilitær er imponeret over den fuldkomne Maade, paa hvilken han bragte Samklang mellem denne umaadelige Styrkes Enheder. Der var ingen Forvirring og ingen Friktion. Vore Fjender tror, at hans Død vil svække vor Tiltro til Krigens Udfald. Men heri tager de Fejl. Resultatet af hans glimrende Arbejde efterlader han os. Han er gaaet bort, da hans Ry stod i Zenith, just i det Øjeblik, da hans Værk var fuldbragt. Den bedste Maade, paa hvilken vi kan vise vor Ærbødighed, Agtelse og Kærlighed for hans Minde, er ved at fordoble vor Kraft og Villie til at vinde Krigen."

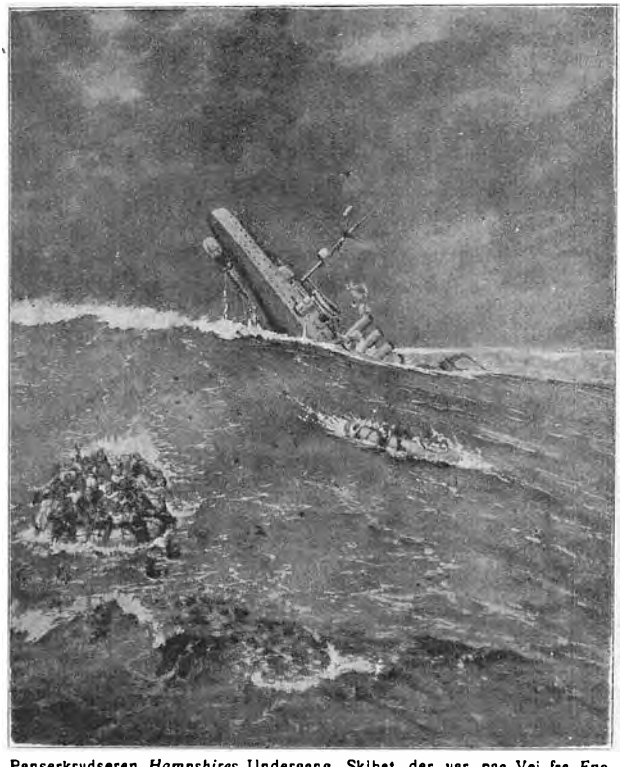

Panserkrydseren *Hampshires* Undergang. Skibet, der var paa Vej fra *England til Archangelsk* med *Lord Kitchener* ombord sank Natten mellem *4. og 5. Juni 1916* i Nærheden af *Orkney Øerne* efter enten at være løbet paa en Mine eller være blevet torpederet. Det siges, at tyske Spioner i England telegraferede om Skibets Rute til Holland kort før Afrejsen fandt Sted. Lord Kitchener og hans Ledsagere tilligemed næsten hele Besætningen omkom, kun 12 af ca 700 Mand kom levende i Land. [„The Graphic."]

Ovenfor er udtalt, at „Hampshire" sank ved at løbe paa en Mine, og dette maa efter de hidtil foreliggende Oplysninger anses for det sandsynligste. At en tysk Undervandsbaad ogsaa har faaet Skylden, er kun naturligt, og flere Rygter staar i Forbindelse hermed, saaledes at et, kort før Lord Kitcheners Afrejse, til Holland sendt Telegram, tydet efter en særlig Kode, skulde indeholde Meddelelse om Tidspunktet for Afrejsen og Rejseruten; et andet Rygte vil — dog sikkert uden Grund — sætte *Exkejserinde Alexandra* af Ruslands Navn i Forbindelse med den mulige Torpedering.

Efter *tysk Udtalelse* skal Englænderne i Juni have mistet Undervandsbaaden *E. 18.*

Den 4. Juli blev et engelsk Minesøgerskib torpederet i Nordsøen af en tysk Undervandsbaad.

Den 11. Juli blev 3 engelske armerede Trawlere øst for Firth of Forth angrebet af tyske Undervandsbaade. Alle 3 Trawlere, der forsøgte at undkomme, blev skudt i Sænk, den ene, *Onward,* gik ned med hele sin Besætning, fra de tø andre lykkedes det største Delen af Besætningen at bjærge sig i Land.

Den 20. Juli skal efter tysk Beretning en Undervandsbaad i Nærheden af Scapa Flow have ramt et engelsk Kampskib med 2 Torpedoer, uden at det dog sank, — fra engelsk Side udtales, at det hermed forholder sig saaledes, at nævnte Dag blev en lille Hjælpekrydser udfor Nordkysten af Skotland angrebet af en fjendtlig Undervandsbaad, men den blev ikke ramt!

Kort over *Murman Kysten* med dens isfri Havn *Ekaterina*, hvorfra en dobbeltsporet Bane til Petrograd er anlagt under Krigen, hovedsagelig ved Hjælp af Krigsfanger, der led megen Nød ved det anstrængende Arbejde i det nordlige og kolde Klima.

Om end det saaledes enkelte Gange lykkedes de tyske Undervandsbaade at rette Angreb mod *fjendtlige Krigsfartøjer*, saa var Antallet af *Angreb paa Handelsskibe dog langt de talrigeste.* Efter at England som Modforanstaltning havde forsynet Handelsdampere med en eller to Kanoner til Forsvar mod de tyske Undervandsbaade, blev Angreb paa Handelsdampere *uden forudgaaende Varsel* til Besætningen om at forlade Skibet hyppigere, indtil der som foran S. 367 nævnt *den 1. Marts 1916* indtraadte den — i hvert Fald officielle — Ændring i Undervandskrigen, at den tyske Regering bekendtgjorde, at *armerede Handelsdampere vilde blive torpederet uden Varsel.* „Kölnische Zeitung" skrev:

„Hvis noget kunde give os Vished for Undervandskrigens Betydning, da har det været Englands Anstrængelser for at vriste os Vaabnet ud af Hænderne. Alt,

hvad Amerika gør og for hvilket engelske Diplomater arbejder Dag og Nat, hidrører fra Bestræbelser for at gøre Undervandskrigen umulig for Tyskland."

Det er meget vanskeligt at give nøjagtige Tal angaaende Sænkningernes Antal, idet de tyske og engelske Opgivelser afviger i betydelig Grad fra hinanden, hvilket dels hidrører fra, at Tyskerne opgiver Brutto Tonnagen, England Netto Tonnagen, dels fra, at en Undervandsbaad ofte, særligt ved Angreb om Natten ikke kan se, hvad det er for en Damper, der angribes. Endvidere tog Tyskerne, saa vidt det kan ses, enhver Damper, der ramtes af en Torpedo, med i deres Regnskab, men flere af disse blev bjærget i Havn

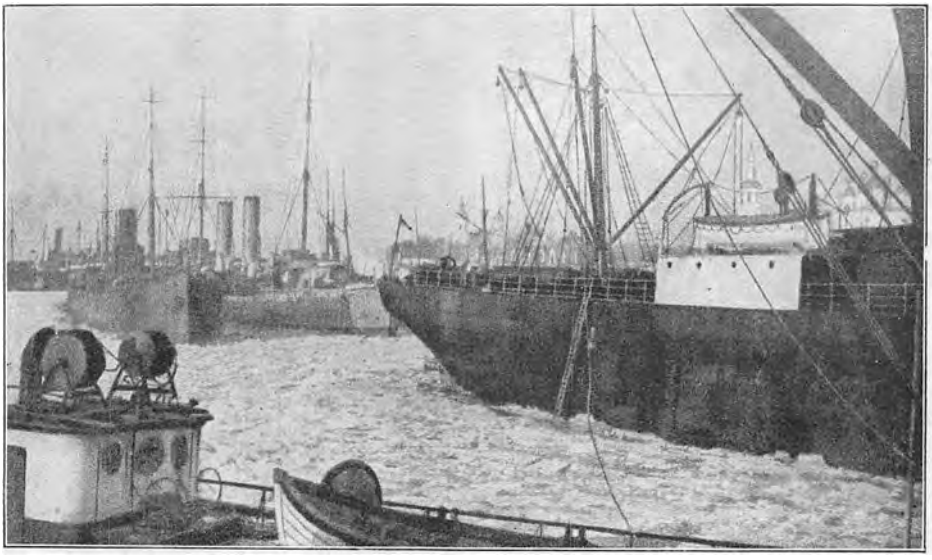

Saalænge Rusland endnu var aktiv Deltager i Krigen paa Ententens Side sendtes der meget Krigmateriel til Rusland, hovedsagelig via *Archangelsk*. Havnen her er imidlertid en stor Del af Aaret lukket af Is, omend de kraftigste Isbrydere var i Virksomhed for saalænge som muligt at holde Sejladsen fri.

og medregnedes derfor ikke af Englænderne; de var dog i den Tid, Reparationen varede, sat ud af Virksomhed.

Board of Trade, det verdenskendte engelske Handels og Skibsfart-Kollegium, opgiver de i *Marts Maaned 1916* sænkede engelske Dampere til 49 med en Netto Tonnage paa 75005 Tons. 124 Mennesker omkom. I samme Maaned opgives Tabet af Sejlskibe til 24 med 3764 Tons.

I *Times* for *4. April 1916* opgives, at *Tabet af engelske Handelsdampere fra Krigens Begyndelse til 23. Marts 1916*, altsaa i næsten 19 Maaneder, beløb sig til mindre end 4% af Antallet af Skibe og lidt mere end 6% af Tonnagen. Tabet af franske Dampere opgives til lidt over 4% af Antallet og lidt over 7% af Tonnagen, af russiske til lidt under $3^3/_4$ % af Antallet og lidt under 5% af Tonnagen, af italienske til ca. $3^1/_4$ % af Antallet og lidt over $4^1/_2$ % af Tonnagen.

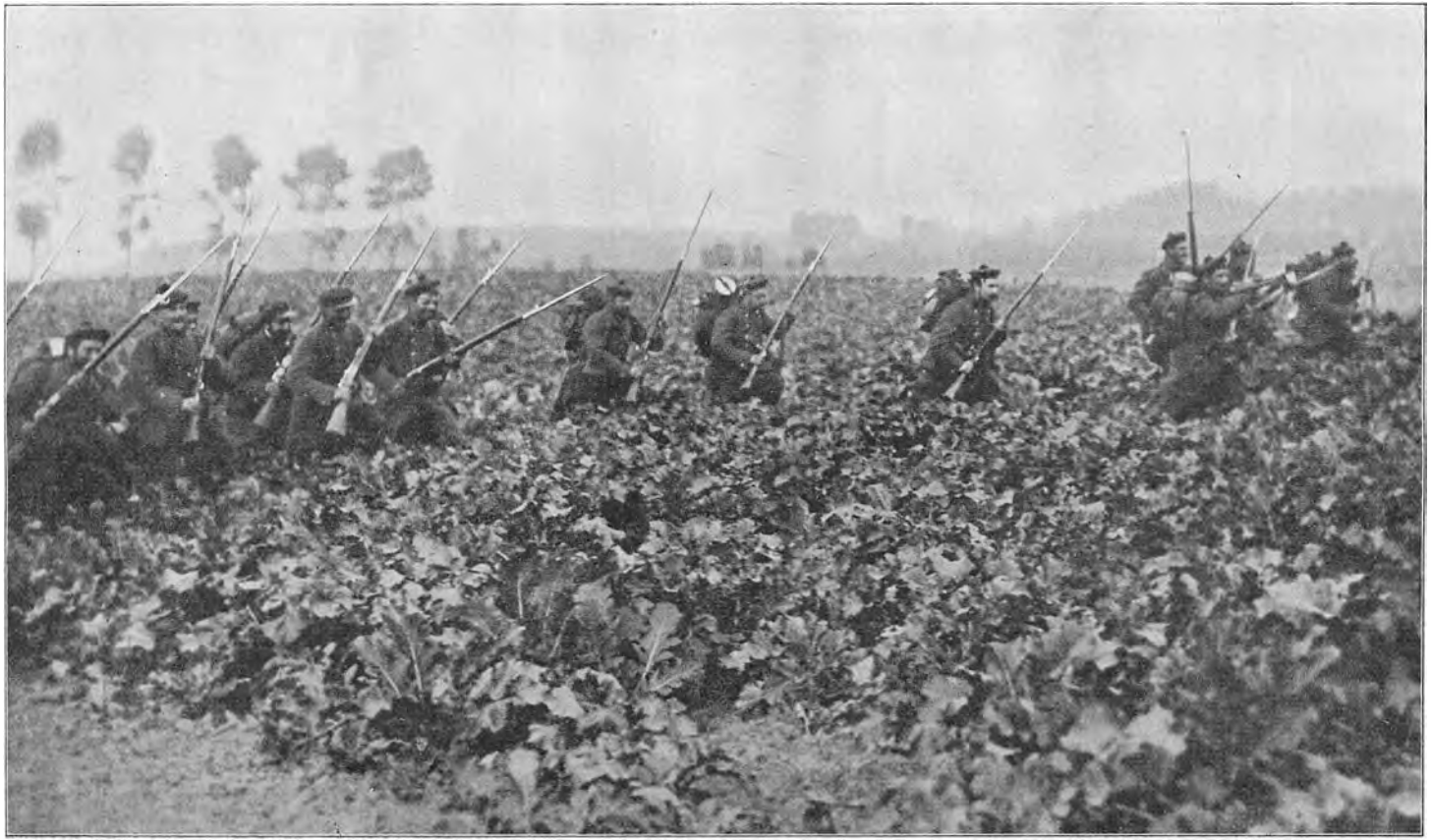

Franske Marinesoldater i Kamp.

De forskellige Landes Tonnage opgives i *Lloyds Register* 1915—16 som nedenstaaende Tabel udviser for Skibe over 100 Tons:

Danmark	835	Skibe	Brutto Tonnage	854,996
England og Kolonier	11353	-	—	21,274,068
Forenede Stater	2580	-	—	3,522,933
Frankrig	1539	-	—	2,285,728
Holland	809	-	—	1,522,547
Italien	1177	-	—	1,736,545
Japan	1155	-	—	1,826,068
Norge	2174	-	—	2,529,188
Rusland	1256	-	—	1,054,762
Spanien	642	-	—	899,204
Sverige	1462	-	—	1,122,883
Tyskland	2166	-	—	4,706,027
Østrig Ungarn	433	-	—	1,018,210

Nævnes skal, at den engelske „White Star" Passagerdamper *Cymric* blev sænket *uden Varsel den 8. Maj* 138 Sømil fra den irske Kyst. Skibet forblev dog flydende i nogen Tid. 4 Mand omkom ved Explosionen, 1 druknede under Udsætningen af Baadene, men de Øvrige, 105 Mand, blev reddede af tililende Skibe. Man ser saaledes, at den tyske Gesandts, Grev Bernstoffs, gentagne Forsikringer overfor De Forenede Stater stadig ikke var alvorligt ment.

En Henvendelse fra *Vatikanet* til den tyske Regering om at ophøre med den skærpede Undervandskrig forblev ligeledes uden Virkning.

Men trods Undervandsbaadene var Blokaden af Nordsøen effektiv. Den hertil anvendte store Styrke stod fra Begyndelsen og til 6. Marts 1916 under Kommando af Kontreadmiral *Sir Dudley de Chair,* der har meddelt en Del Oplysninger herom. Blokaden blev efterhaanden tættere og tættere; Antallet af Blokadeskibe øgedes fra Maaned til Maaned, indtil der var et helt Net, gennem hvilket det saa at sige var umuligt for noget Skib at passere uden at blive set. Mellem Skibene var der ca. 20 Sømil, og da man kan regne, at Synsvidden normalt er ca. 15 Sømil, var hele Arealet under Observation. Hovedmængden af de anvendte Fartøjer var Hjælpekydsere o: armerede Handelsdampere, og Besætningerne var for en stor Del tagne fra Handelsmarinen og altsaa vant til hurtigt at overse, hvad Ladning der var i de visiterede Skibe. Krydserne holdt som Regel Søen i op til 50 Dage, — en lang og anstrængende Tørn.

„Der synes at være to Maader at optræde paa overfor en formodet Blokadebryder. Vor Metode er at føre Skibet til nærmeste britiske Havn for Undersøgelse. Den tyske Metode er at torpedere dem, saa snart de faas i Sigte",

siger Admiral de Chair.

En Begivenhed, der vakte en Del Opsigt ved Slutningen af Krigens 2. Aar var, at den tyske Undervands-Handelsbaad *Deutschland,* ført af Kaptajn *König,* den *9. Juli 1916* ankom til *Norfolk* i *Virginia, U.S.A.* med en Ladning

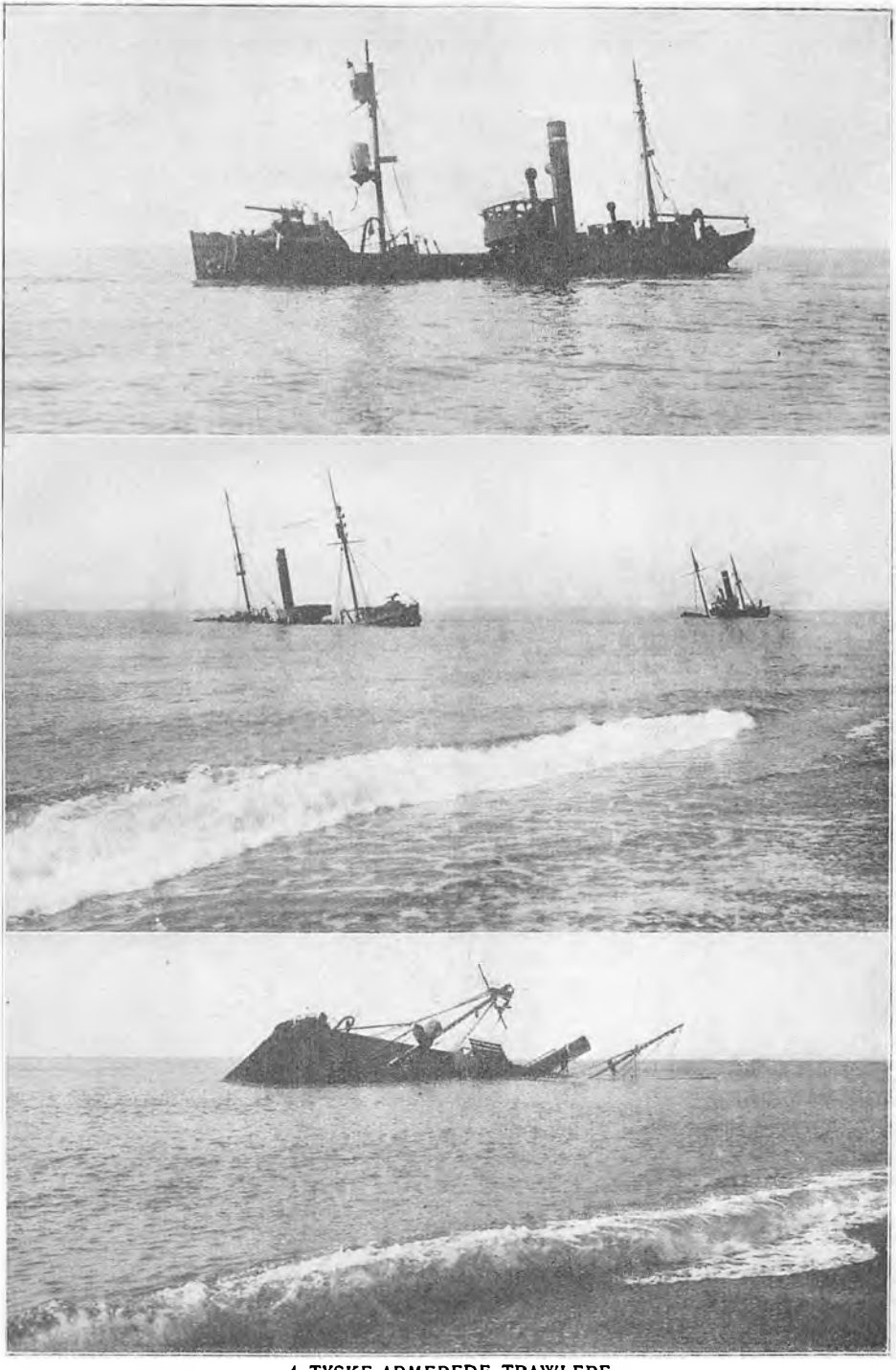

4 TYSKE ARMEREDE TRAWLERE,
som den 1. Sept. 1917 blev drevet ind paa *Bjerregaard Strand*, nord for *Blaavands Huk*, af engelske Krydsere og Torpedobaade. [I. P. Jensen, Bøvlingbjerg, fot.]

DEN TYSKE TORPEDOBAAD V. 69
i *Ijmuidens* Havn, hvor den blev slæbt ind den 23. Januar 1917 efter et Sammenstød med engelske Krydsere og Jagere.

paa ca. 700 Tons Farvestoffer m. m. Den havde forladt *Bremerhaven* den 23. Juni og var kommet ud gennem Nordsøen og Blokaden, hovedsagelig ved Sejlads under Vandet. Tyskland anførte, at denne Blokade saaledes ikke var effektiv, — England mente, at det netop var et godt Bevis paa dens Effektivitet, naar et tysk Fartøj, for at komme ud af og ind i Nordsøen, maatte sejle under Vandet for at unddrage sig Blokaden. England paastod, at „Deutschland" burde betragtes som et Krigsskib og interneres, men De Forenede Stater erklærede den for at være et Handelsskib, og den 1. August afgik „Deutschland" fra Amerika og naaede hjem den 23. August.

Kaptajn *König*, der førte Handels-Undervandsbaaden *Deutschland* paa dens Rejse fra Tyskland til Amerika og retur.

Medens det som nævnt er vanskeligt at faa Klarhed over de forskellige krigsførende Magters *Tab af Handelsskibe*, er disse kendt for vort eget Lands Vedkommende, og omstaaende er disse Tab opført for Aarene 1916 og 1917. De samlede Tab af Handelsskibe for Norges og Sveriges Vedkommende til henimod Udgangen af Aaret 1917 er ligeledes opgivet.

En engelsk Handelsdamper, paa hvis Agterdæk der til Forsvar mod Undervandsbaade er opstillet en Kanon.

Den danske Handelsflaades Krigsforlis i Aarene 1916 og 1917.

Fortsat fra S. 369.

Nr.	Skibets Art og Navn	Tons Brutto	Tons Netto	Dato for Forliset	Aarsag til Forliset	Plads for Forliset	Ved Forliset omkom
31	S. Østen.....	58	48	Sep.15	Mine?	Kattegat	3
32	S. Saturn	99	79	c.½16	—	Atlanter-havet	4
33	S. S. Skodsborg....	1697	1066	20/3 -	Torpederet uden Varsel	Nordsøen	3
34	S. S. Christianssund	1017	540	24/3 -	Mine	Kanalen	
35	- Harriet	1392	824	27/3 -	Mine	Nordsøen	
36	- Stjerneborg...	1592	955	5/4 -	Sænket af U.V.B.	Middel-havet	
37	- Caledonia....	1815	1144	9/4 -	Sænket af U.V.B.	—	
38	- Asger Ryg ...	1134	673	c.9/4 -	Mine el. Torpedo	Kanalen?	15
39	- Dorthea.....	842	491	10/4 -	Mine	Nordsøen	
40	S. Prøven.....	276	246	12/4 -	Sænket af U.V.B.	—	
41	S. S. Vestland	3538	2224	c.15/4 -	Mine el. Torpedo	Nordsø?	27
42	- Johanne.....	791	453	23/4 -	Brændt af U.V.B.	Nordsøen	1
43	S. Kristian.....	65	54	28/4 -	Brændt af U.V.B.	—	
44	S. S. Karla	787	443	21/5 -	Mine	Østersøen	
45	S. Svanen	135	120	24/6 -	Stukket i Brand af tyske Torpedobaade	Kattegat	
46	- Katholm	1324	797	30/7 -	Sænket af U.V.B.	Middel-havet	
47	- Christian IX. ...	40	33	c.2/8 -	Mine?	Østersøen	2
48	S. S. Jægersborg ...	1797	1136	4/8 -	Sænket af U.V.B.	Nordsøen	
49	- Danevang	1247	762	9/8 -	— - —	—	
50	- Ivar	2139	1328	13/8 -	— - —	Middel-havet	
51	S. Haabet.....	34	29	23/8 -	Mine	Østersøen	
52	S. S. Farmatyr	1426	890	2/9 -	Torpederet uden Varsel	Nordsøen	
53	- Jeanne.....	1191	698	5/9 -	Sænket af U.V.B.	Kanalen	
54	- I. N. Madvig ..	1762	1068	13/9 -	— - —	—	
55	- Hans Jensen .	1825	1126	13/9 -	— - —	—	
56	S. August Leffler ..	533	499	c.30/9 -	Mine?	Nordsø?	11
57	- Star	100	82	c.30/9 -	—	Atlanter-havet	5
58	- Annetta.....	205	182	c.15/10 -	—	Nordsø?	5
59	- Danmark.....	226	200	c.15/10 -	—	—	8
60	- Frits Emil.....	194	169	19/10 -	Sænket af U.V.B.	Nordsøen	
61	S. S. Guldborg	1575	958	20/10 -	Brændt af U.V.B.	—	
62	S. Libra	174	149	20/10 -	— - —	—	
63	S. S. Hebe	775	455	21/10 -	Sænket af U.V.B.	Kanalen	
64	- Helga.....	1182	725	22/10 -	— - —	Atlanter-havet	
65	S. London	184	155	22/10 -	— - —	Nordsøen	
	Transport	33171	20801				84

Nr.	Skibets Art og Navn	Tons Brutto	Tons Netto	Dato for Forliset	Aarsag til Forliset	Plads for Forliset	Ved Forliset omkom
66	S. Alf.....	196	167	24/10 16	Sænket af U.V.B.	Atlanter-havet	
67	- Valborg.....	207	179	26/10 -	— - —	Middel-havet	
68	S. S. Sif.....	377	192	27/10 -	— - —	Nordsøen	
69	- Freja.....	2168	1158	10/11 -	— - —	Middel-havet	
70	- Ragnar.....	2123	1340	11/11 -	— - —	Atlanter-havet	
71	- Thérése.....	1335	806	12/11 -	— - —	Spanske Sø	
72	- Bornholm....	840	517	c. 15/11 -	Mine?	Kanalen	16
73	S. Fenja.....	433	397	16/11 -	Sænket af U.V.B.	Skagerak	
74	S. S. Dansted.....	1492	898	23/11 -	— - —	Atlanter-havet	
75	- Sigurd.....	2119	1300	28/11 -	— - —	Middel-havet	
76	- Egholm.....	1348	822	30/11 -	— - —	Bristol-K.	
77	S. Horsa.....	72	60	/11 -	Mine?	Nordsø.?	4
78	- Emilie.....	235	199	/11 -	—	—	6
79	- Jørgen Larsen..	163	148	/11 -	—	—	6
80	- Louise.....	75	60	/11 -	—	—	4
81	S. S. Yrsa	844	494	3/12 -	Sænket af U.V.B.	Kanalen	
82	- Nexos.....	1013	633	5/12 -	— - —	—	
83	S. Dorit	242	218	5/12 -	— - —	Nordsøen	
84	- Robert.....	353	323	6/12 -	— - —	—	
85	- Christine.....	196	163	6/12 -	— - —	—	
86	- Marie.....	325	281	6/12 -	— - —	Atlanter-havet	
87	S. S. Halfdan.....	1305	799	9/12 -	— - —	Kanalen	
88	- Rollo.....	3182	2043	8/12 -	— - —	—	
89	- Nora	772	436	10/12 -	Mine	Nordsøen	4
90	S. Gerda	288	262	10/12 -	Sænket af U.V.B.	—	
91	S. S. Inger.....	786	443	11/12 -	— - —	Kanalen	
92	S. Solon	137	123	13/12 -	— - —	Skagerak	
93	S. S. Chassie Mærsk	1387	813	16/12 -	— - —	Atlanter-havet	
94	- Michael Ontschukoff	2118	1354	17/12 -	Mine	Nordsøen	
95	S. Chr. Schou	90	76	18/12 -	—	Drogden	1
96	S. S. Gerda	775	455	19/12 -	Sænket af U.V.B.	Spanske Sø	
97	S. Eva.....	109	90	19/12 -	— - —	Nordsøen	
98	S. S. Dansborg	2242	1394	22/12 -	— - —	Kanalen	
99	- Hropatyr.....	1301	786	22/12 -	— - —	—	2
100	S. Johan	828	793	20/12 -	— - —	—	
101	S. S. Danmark.....	1875	1186	30/12 -	— - —	Spanske Sø	
102	S. Victoria	421	378	/12 -	Mine?	Nordsøen	10
	Ialt i 1916	66943	42587				137

Nr.	Skibets Art og Navn	Tons Brutto	Tons Netto	Dato for Forliset	Aarsag til Forliset	Plads for Forliset	Ved Forliset omkom
103	S. S. Viking	761	453	3/1 17	Sænket af U.V.B.	Atlanterhavet	
104	- Næsborg.....	1547	966	4/1 -	— - —	Kanalen	
105	- Ebro	1028	503	5/1 -	— - —	Atlanterhavet	2
106	- Dannevirke ..	1433	873	5/1 -	Sænket af U.V.B.	Kanalen	
107	- Dagny.....	1220	735	6/1 -	Torpederet under Konvoj	Atlanterhavet	
108	- Tuborg.....	2056	1217	10/1 -	Sænket af U.V.B.	Kanalen	
109	- Norma	1999	1177	14/1 -	— - —	—	
110	- Omsk	1574	990	15/1 -	— - —	Atlanterhavet	
111	- Dagmar.....	768	468	18/1 -	Mine	Kanalen	
112	- Klampenborg.	1785	1137	10/1 -	Torpederet af U.V.B.	Atlanterhavet	
113	S. Standard	217	193	20/1 -	Sænket af U.V.B.	Kanalen	
114	S. S. Dan.....	1869	1165	24/1 -	— - —	Atlanterhavet	
115	S. Vega	195	174	24/1 -	— - —	—	
116	S. S. O. B. Suhr...	1547	966	25/1 -	— - —	Nordsøen	
117	- Daisy	1227	721	28/1 -	— - —	Atlanterhavet	
118	S. Nelly.....	1010	945	/1 -	Mine?	—	16
119	S. S. Lars Kruse ..	1460	926	4/2 -	Torpederet el. Mine	Atlanterhavet	17
120	- Rosborg	1878	1152	9/3 -	Sænket af U.V.B.	Nordsøen	6
121	S. Laurits.....	183	158	9/3 -	— - —	Atlanterhavet	
122	S. S. Russia.....	1617	1022	17/3 -	Torpederet uden Varsel	Kanalen	4
123	S. Sofie	173	142	/3 -	Torpederet el. Mine	?	6
124	S. S. Bergenhus...	1017	540	1/4 -	Skudt i Sænk uden Varsel af U.V.B.	Nordsøen	
125	- Ester.....	1207	731	1/4 -	— - —	—	4
126	S. H. B. Linnemann	444	404	4/4 -	— - —	Atlanterhavet	4
127	S. S. Helga	834	483	4/4 -	Beskudt uden Varsel og sænket af U.V.B.	Nordsøen	
128	- Wladimir Rutz	2128	1349	4/4 -	Torpederet uden Varsel	Atlanterhavet	2
129	S. Bris	101	84	5/4 -	Skudt i Sænk uden Varsel af U.V.B.	—	2
130	S. Ebenezer.....	181	154	5/4 -	Skudt i Sænk af U.V.B.	—	
131	S. S. N. I. Fjord ...	1425	653	5/4 -	Beskudt uden Varsel og sænket af U.V.B.	Nordsøen	
132	S. Ansgar.....	301	276	11/4 -	Sænket af U.V.B.	Middelhavet	
	Transport	33185	20757				63

Nr.	Skibets Art og Navn	Tons Brutto	Tons Netto	Dato for Forliset	Aarsag til Forliset	Plads for Forliset	Ved Forliset omkom
133	S. S. Nancy.....	1311	811	11/4 17	Torpederet uden Varsel	Nordsøen	3
134	- Saxo	711	397	11/4 -	— —	—	
135	S. Union	152	134	12/4 -	Sænket af U.V.B.	—	
136	- Astræa.....	260	228	15/4 -	Torpederet uden Varsel	—	7
137	- Fram	105	92	15/4 -	Skudt i Sænk uden Varsel af U.V.B.	—	
138	- Anna	240	209	16/4 -	Beskudt uden Varsel og sænket af U.VB.	Atlanter-havet	
139	S. S. Bretagne.....	1110	670	17/4 -	Torpederet under Konvoj	Nordsøen	
140	- Robert	1445	884	17/4 -	Torpederet uden Varsel	—	8
141	- Louisiana....	3015	1940	18/4 -	— - —	—	
142	S. Svanen	1797	1702	23/4 -	Skudt i Sænk af U.V.B.	Atlanter-havet	2
143	S. S. Baron Sjernblad	991	612	23/4 -	Beskudt og torpederet uden Varsel	Nordsøen	
144	S. Calluna	1405	1321	23/4 -	Beskudt uden Varsel og sænket af U.V.B.	Atlanter-havet	
145	S. S. Scot.....	1564	877	23/4 -	— — —	Nordsøen	
146	S. Eos	179	147	24/4 -	Skudt i Sænk af U.V.B.	Atlanter-havet	
147	S. S. Nordsøen....	1055	665	24/4 -	Sænket af U.V.B.	—	
148	S. Sokoto.....	2259	2115	25/4 -	Beskudt uden Varsel og torpederet	—	
149	- Areola	923	848	25/4 -	Mine	Nordsøen	12
150	- Elisabeth.....	217	190	25/4 -	Brændt af U.V.B.	Atlanter-havet	
151	- Este.....	1420	1358	25/4 -	Beskudt uden Varsel og torpederet	Nordsøen	
152	S. Havila	1421	1325	25/4 -	Beskudt uden Varsel og sænket af U.V.B.	Atlanter-havet	
153	- Hawthornbank..	1369	1228	25/4 -	— — —	—	9
154	- Hekla	169	145	25/4 -	Brændt af U.V.B.	—	
155	- Diana.....	207	181	28/4 -	Sænket af U.V.B.	Atlanter-havet	
156	S. S. Carbo I.....	1385	851	20/4 -	Skudt i Sænk uden Varsel af U.V.B.	Nordsøen	
157	S. Sophie.....	64	51	/4 -	Mine?	—	
158	F. Ægir.....	15	5	/4 -	Mine	—	
159	S. S. Gurre	2866	1847	/4 -	Torpederet uden Varsel af U.V.B.	—	21
160	S. Helge.....	161	145	3/5 -	Beskudt uden Varsel og sænket af U.V.B	—	
161	- Jørgen Olsen ...	310	285	4/5 -	— — —	Atlanter-havet	
162	S. S. Marie	772	483	4/5 -	Torpederet under Konvoj	Nordsøen	2
	Transport	28898	21746				64

Nr.	Skibets Art og Navn	Tons Brutto	Tons Netto	Dato for Forliset	Aarsag til Forliset	Plads for Forliset	Ved Forliset omkom
163	S. S. Odense.....	1756	1098	5/5 17	Beskudt uden Varsel og sænket af U.V.B	Nordsøen	2
164	S. H. H. Petersen..	192	167	7/5 -	— — —	Atlanterhavet	
165	- Sophie.....	237	205	7/5 -	— — —	—	
166	S. S. Hans Broge..	1432	873	8/5 -	— — —	—	
167	- Lilly	1150	719	9/5 -	Sænket af U.V.B.	—	
168	S. Anna	610	551	13/5 -	— - —	Kanalen	
169	- Freden.....	166	143	22/5 -	Beskudt uden Varsel og sænket af U.V.B.	Atlanterhavet	2
170	F. Beinir	73	73	23/5 -	Sænket af U.V.B.	—	
171	- Britannia.....	69	44	23/5 -	Beskudt uden Varsel og sænket af U.V.B.	—	
172	- Else.....	78	52	23/5 -	— — —	—	
173	- Margrethe.....	104	104	28/5 -	Sænket af U.V.B.	—	
174	F. Streymoy.....	81	81	29/5 -	— - —	Atlanterhavet	
175	S. A. H. Friis	110	91	24/5 -	— - —	—	
176	F. Brestir.....	69	69	24/5 -	— - —	—	
177	F. Isabella Innes ..	37	37	24/5 -	— - —	—	
178	S. Thyra.....	285	251	24/5 -	Skudt i Sænk uden Varsel af U.V.B.	Kanalen	
179	S. S. Sjælland.....	1405	878	25/5 -	Torpederet?	—	
180	S. Debora.....	159	134	27/5 -	Beskudt uden Varsel og sænket af U.V.B.	Nordsøen	
181	- Consul N. Nielsen	1395	ca. 1254	29/5 -	— — —	Atlanterhavet	
182	- Elise	135	118	/5 -	Mine?	Nordsøen	6
183	- Kodan	308	267	4/6 -	Sænket af U.V.B.	Atlanterhavet	
184	S. S. Orion	1870	1178	4/6 -	— - —	Nordsøen	
185	- Kallundborg..	1590	1004	5/6 -	?	Middelhavet	
186	S. S. Harald Klitgaard	1799	1116	6/6 -	Torpederet under Konvoj	Nordsøen	1
187	S. S. Hafnia.....	1619	1013	7/6 -	— —	Atlanterhavet	
188	F. Oregon	11	4	8/6 -	Mine	Nordsøen	2
189	S. S. Dana.....	1590	1007	9/6 -	Torpederet under Konvoj	—	4
190	- Angantyr	1359	845	14/6 -	— —	—	1
191	M. S. Kornsø	115	77	15/6 -	Torpederet	—	
192	S. Inge.....	336	305	16/6 -	Beskudt og sænket af U.V.B.	--	
193	S. S. Gunhild	966	581	17/6 -	Torpederet uden Varsel	—	6
194	- Dorte Jensen.	2086	1283	18/6 -	Mine	—	
195	- Væring.....	2157	1366	18/6 -	Beskudt og torpederet under Konvoj	Atlanterhavet	1
	Transport	25349	16988				25

Nr.	Skibets Art og Navn	Tons Brutto	Tons Netto	Dato for Forliset	Aarsag til Forliset	Plads for Forliset	Ved Forliset omkom
196	S. S. Ivigtut.....	456	266	19/6 17	Beskudt og sænket af U.V.B.	Nordsøen	
197	- E. T. Nygaard	1927	1158	20/6 -	— — —	Atlanter-havet	
198	S. Sophie.....	89	78	23/6 -	Skudt i Sænk uden Varsel af U.V.B.	—	
199	- Star.....	120	99	23/6 -	Beskudt og sænket af U.V.B.	—	
200	- Venin.....	104	87	26/6 -	Beskudt uden Varsel og ødelagt af U.V.B.	—	
201	S. S. Markersdal...	1639	1015	30/6 -	Torpederet uden Varsel	Nordsøen	
202	S. Cimbria.....	234	203	3/7 -	Skudt i Sænk uden Varsel af U.V.B.	Atlanter-havet	
203	F. Mary Boyes	101	101	3/7 -	Sænket af U.V.B.	—	
204	M. S. Motor.....	63	47	6/7 -	Skudt i Sænk uden Varsel af U.V.B.	Nordsøen	
205	S. S. M. I. Mandal.	1886	1119	8/7 -	Beskudt uden Varsel og sænket af U.V.B.	Atlanter-havet	
206	S. Atlantic.....	1087	980	9/7 -	Skudt i Sænk uden Varsel af U.V.B.	—	
207	- Vordingborg....	2157	1343	11/7 -	Torp. uden Varsel og sænket af U.V.B.	—	
208	S. S. Ceres.....	1166	730	13/7 -	Torpederet uden Varsel	—	2
209	S. Emanuel.....	203	168	14/7 -	Skudt i Sænk af U.V.B.	—	
210	S. S. Vesta.....	1122	688	16/7 -	Torpederet uden Varsel	—	5
211	- Harrildsborg .	1547	966	17/7 -	— - — under Konvoj	Nordsøen	
212	- L. H. Carl...	1916	1198	20/7 -	Torpederet el. Mine	Kanalen	
213	- Rota.....	2171	1152	22/7 -	Torpederet	Nordsøen	
214	F. Gloria.....	18	7	28/7. -	Mine	—	
215	- Rigmor.....	798	462	28/7 -	Torpederet uden Varsel under Konvoj	—	
216	- Ingeborg.....	1207	731	29/7 -	— — —	—	
217	S. Amor.....	196	176	30/7 -	Beskudt og sænket af U.V.B.	—	
218	- Martha.....	412	367	/7 -	Mine?	Atlanter-havet	10
219	- Jenny.....	293	267	6/8 -	Sænket af U.V.B.	Nordsøen	
220	S. S. Holar.....	548	321	11/8 -	Torpederet uden Varsel	—	1
221	- Bogatyr.....	1360	845	12/8 -	Torpederet uden Varsel under Konvoj	—	
222	S. Albertha.....	170	142	15/8 -	Beskudt og sænket af U.V.B.	Atlanter-havet	
223	S. Caroline Kock..	316	269	19/8 -	Beskudt uden Varsel og sænket af U.V.B.	—	1
	Transport	23306	14985				19

Nr.	Skibets Art og Navn	Tons Brutto	Tons Netto	Dato for Forliset	Aarsag til Forliset	Plads for Forliset	Ved Forliset omkom
224	S. S. Svanholm	1400	848	16/8 17	Torpederet uden Varsel under Konvoj	Nordsøen	
225	- Alexander Shukoff	1652	998	22/3 -	— — —	—	
226	- Norma	689	424	25/8 -	Torpederet uden Varsel eller Mine?	—	7
227	- Anna.....	1211	741	27/8 -	Torpederet uden Varsel under Konvoj	—	
228	- Aurora	768	462	27/8 -	— — —	—	1
229	- Ragnhild	1495	932	3/9 -	Torpederet	—	
230	S. Elsa	1236	1122	9/9 -	Torpederet uden Varsel	Atlanterhavet	5
231	S. S. Radaas	2348	1486	21/9 -	— - —	Nordsøen	1
232	S. Gerda	43	35	/9 -	Mine?	Østersøen	3
233	- Hydra	174	147		Torpederet el. Mine	Nordsø?	6
234	S. S. Margrethe....	1245	762	17/10 -	Skudt i Sænk under Konvoj	Nordsøen	
235	- Stella	836	493	17/10 -	— — —	—	
236	- Algarve.....	1274	680	20/10 -	Torpederet	?	
237	- Anglo Dane..	808	486	21/10 -	Torpederet under Konvoj	Nordsøen	1
238	- Flynderborg..	1400	825	21/10 -	— - —	—	
239	- Novillo.....	2436	1558	22/10 -	Torpederet uden Varsel eller Mine?	—	4
240	- Ulfsborg.....	2040	1303	24/10 -	Torpederet under Konvoj	—	17
241	- Kai	1391	858	5/11 -	Sænket af U.V.B.	Atlanterhavet	
242	S. Lindhardt	225	192	6/11 -	Beskudt og sænket af U.V.B.	Nordsoen	
243	S. S. AdolfAndersen	981	614	17/11 -	Torpederet under Konvoj	—	1
244	- Antwerpen...	1637	1026	18/11 -	Torpederet	Atlanterhavet	
245	- Perm.....	1112	675	26/11 -	Torpederet el. Mine	Kanalen	2
246	S. Gerda	383	342	/11 -	Torpederet?	Atlanterhavet?	10
247	S. S. Livonia	1879	1175	3/12 -	Sænket af U.V.B.	?	
248	M. S. Maracaibo...	525	282	12/12 -	Skudt i Sænk af tyske Krydsere u. Konvoj	Nordsøen	
249	S. S. Peter Willemoes	1825	1157	12/12 -	Torpederet uden Varsel af U.V.B.	—	2
250	- Arno	1386	825	10/12 -	Torpederet under Konvoj	—	
251	- Ajax	1018	629	25/12 -	— - —	Atlanterhavet	11
252	- Hekla	937	588	25/12 -	— - —	Middelhavet	13
	Ialt i 1917	145092	96141				255
	Fra 1/8 1914—1/1 1918	245227	159503				405

S. betyder Sejlskib, S. S. Dampskib, M. S. Motorskib, F. Fiskerfartøj, U.V.B. Undervandsbaad.

Det vil af Tabellerne her og foran Side 369 ses, at *det er et betydeligt Antal danske Søfolk, der har mistet Livet ved de her anførte Krigsforlis, og at et stort Antal Skibe er gaaet tabt.* Hertil maa endnu føjes, at nogle *Fiskefartøjer er borteblevet i Nordsøen*, om hvilke det er i høj Grad sandsynligt, at de er stødt paa Miner, men dette er ikke bevist. Medens det i Krigens første Aar var det almindeligste, at de tyske Undervandsbaade gav Besætningerne en kort Tid, almindeligvis ca. 10 Minutter, til at forlade Skibet i, hvorpaa dette som Regel sænkedes ved, at Sprængbomber bragtes til Explosion inden Borde, blev det, efter at *den uindskrænkede, hensynsløse Undervandskrig var erklæret fra Februar 1917, det almindeligste, at*

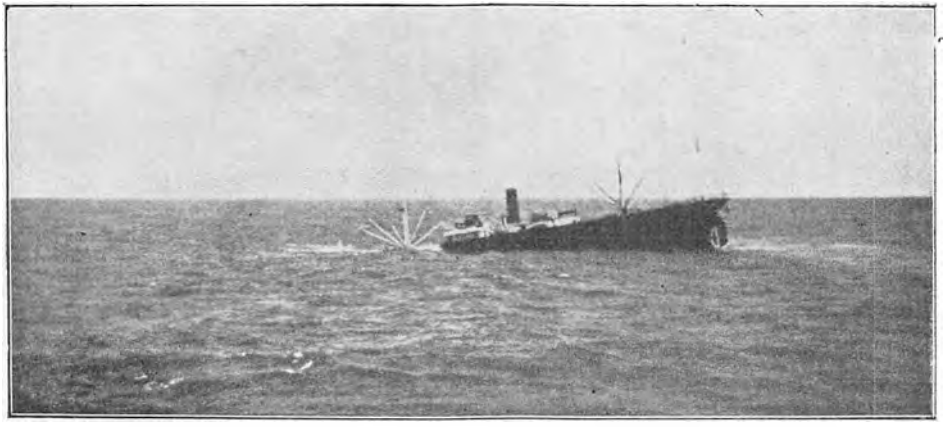

Den engelske Damper Charcas blev skudt i Sænk af en tysk Undervandsbaad. Man ser, som det som Regel er Tilfældet, hvorledes den ene Stævn gaar ned, medens den anden løftes ud af Vandet. Her ses Skrue og Ror oppe i Luften.

Skibene blev sænket uden Varsel. At der herved er udspillet mange Tragedier, siger sig selv; enkelte kortfattede Exempler — Uddrag af Søforklaringerne — skal gives, idet der ses bort fra Tilfælde, hvor vedkommende Skib har sejlet i Konvoy, thi i saa Fald bliver — som ogsaa foran nævnt — Skibet betragtet som værende fjendtligt efter de internationale Regler og Vedtægter. Endvidere skal nævnes, at *enkelte* af Skibene er forliste, medens de var *rekvisitionerede* af den engelske Regering og altsaa sejlede under engelsk Flag.

Den 25. April 1917, da Barkskibet *Areola* af Korsør befandt sig ved den nordlige Del af *Doggers Banke*, indtraf en voldsom Explosion, hvorefter *Skibet hurtigt sank. Det lykkedes kun 1. og 2. Styrmand samt en Matros at bjærge sig op paa en kæntret Baad*, medens den øvrige Del af den 14 Mand store Besætning druknede. 24 Timer efter blev 1. Styrmand imidlertid vanvittig, sprang i Søen og druknede. Efter yderligere 24 Timers Forløb blev de to Mænd i forkommen Stand bjærget ombord i et Dampskib, „Folmina" af Rotterdam, som landsatte dem i Rotterdam.

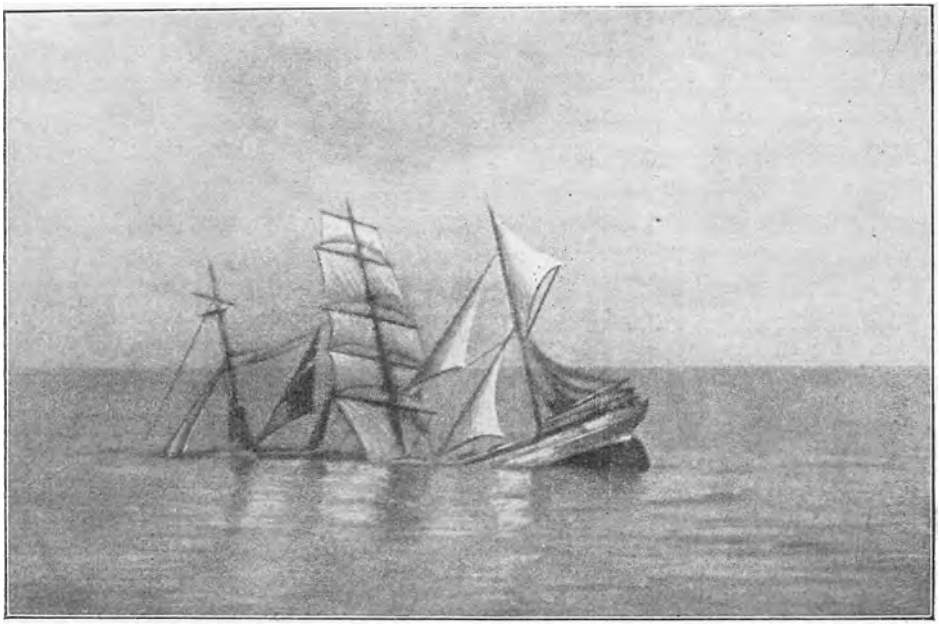

Den engelske Bark. Invercoe sænkes af en tysk Undervandsbaad. Den gaar ned med Forstævnen først og alle Sejl til.

Ifølge *Meddelelse fra Berlin* er den 3-mastede Skonnert *Astræa* af Marstal blevet *skudt i Sænk den 15. April, og hele Besætningen, 7 Mand, omkom.*

Dampskibet *Gurre* afsejlede i Slutningen af Marts Maaned 1917 fra *Kirkwall* med 21 Mands Besætning. Om dette Skib vides kun, at det ifølge *Bekendtgørelse fra Berlin er blevet nævnet mellem de i Tiden fra den 6.—13. April sænkede Skibe. Hele Besætningen er saaledes gaaet ned med Skibet.*

Den 1. April 1917 sprang den 3-mastede Skonnert *H. B. Linnemann* læk i en stærk Storm og søgte irsk Nødhavn. Den 4. om Morgenen blev Skibet imidlertid *standset ved Skud fra en tysk Undervandsbaad*, som, medens Besætningen klargjorde Skibsbaaden, beskød Skibet saa voldsomt, at ikke mindre end *2 Mand blev dræbt og 5 saaret af den 8 Mand store Besætning.* Efter at Skonnerten i Løbet af en halv Timestid var blevet ramt af en Masse Skud, forsvandt Undervandsbaaden, og Resten af Besætningen, hvoraf yderligere 2 Mand af de Saarede kørt efter døde, bjærgede sig saa i en Baad og indkom følgende Dag til Clere Isle.

Damperen *Lars Kruse*, der, foruden at være forsynet med de danske Nationalitetsmærker paa Siderne, tillige paa Masterne førte Flag og Balloner mærkede *Belgian Relief Commission, Rotterdam*, befandt sig ca. 16 Sm. vest for *Ouessant*, da der pludselig nogle Minutter efter Midnat *den 4. Februar 1917 indtraf en voldsom Explosion*, hidrørende fra en Torpedo

eller Mine. Maskinen blev strax standset og Besætningen kom hurtigt i en Redningsbaad, men denne kæntrede, da Damperen i Løbet af faa Minutter sank, og *kun 7 Mand lykkedes det lidt efter at svømme hen til den kæntrede Baad*, som de forgæves søgte at bringe paa ret Køl. I Løbet af Natten *døde 6 Mand af Kulde og Udmattelse*, og Kl. 8 Fm. var *1. Maskinmester alene tilbage*. Han blev Kl. 2 Em. bjærget af en tysk Undervandsbaad, og et Par Timer senere sat ombord i en Baad med Besætningen fra et russisk Dampskib, som kort forinden var blevet sænket af Undervandsbaaden. Samme Dags Aften indkom nævnte Besætning og L. K.s Maskinmester til Brest. „Lars Kruse“s Besætning var 18 Md.

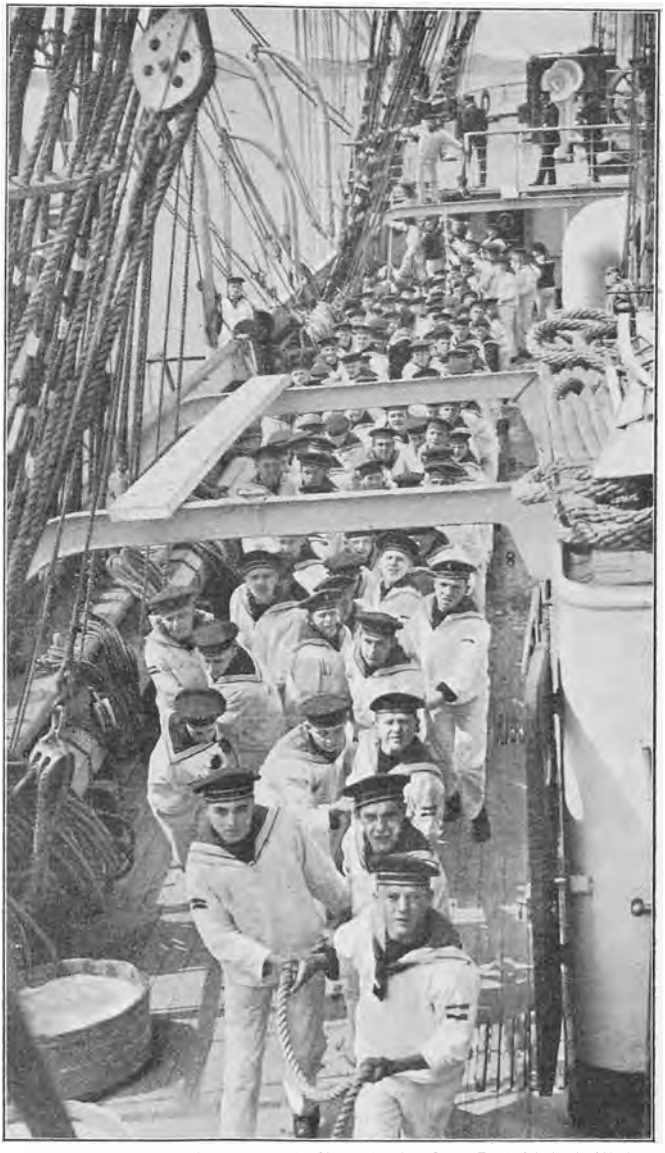

Fartøjerne hejses ombord paa den tyske Hjælpekrydser Prinz Eitel Friedrich. Hjælpekrydseren udfoldede i Krigens første Maaneder betydelig Virksomhed ved at ødelægge engelske Handelsdampere i Atlanterhavet. Da den løb ind til Newport News i U.S.A., blev den interneret dér.

Den 3-mastede Skonnert *Bris* blev den *5. April 1917* Kl. 2 Em. ca. 20 Sm. fra *Butt of Lewis* pludseligt beskudt af en tysk Undervandsbaad, der i kort Afstand aabnede Ilden mod den med en saadan Virkning, at bl. a. 2 Mand dræbtes. Resten af Besætningen forlod i Skibsjollen hurtigst muligt „Bris“, som efter henved 1 Times Beskydning kæntrede og sank. Besætningen søgte ind mod „Butt of Lewis“, men ca. 4 Timer senere kænt-

En Officer svømmer fra et Fartøj hen til en drivende Mine og fastgør en Ende til en af Ringeboltene, saaledes at Minen kan slæbes til smult Vand og tilintetgøres. Paa Grund af den høje Sø er det umuligt at skyde den ned eller nærme sig den med Fartøj. Der er da ingen Tid til Betænkning — i den høje Sø kan Minen ellers let tabes af Sigte, og da kan Ulykke ske, hvis et Skib støder paa den.

rede Jollen under en Byge. Det lykkedes dog at bringe Jollen paa ret Køl igen, og den følgende Morgen omtrent Kl. 9 indkom den i Nærheden af *Stornoway.*

Disse er kun nogle faa Exempler. At en saadan Fremfærd er i Modstrid med enhver Regel og Vedtægt for Krigsførelse, behøver næppe at nævnes.

Til den *1. November 1917* havde *den norske Handelsflaade* haft et Krigsforlis af 671 Skibe paa tilsammen 1,008,746 Brutto Tons og ved Forlisene var der omkommet 714 Mennesker. Sverige havde til den 31. Juli 1917, altsaa i Krigens 3 første Aar, haft et Krigsforlis af 146 Skibe paa ialt 138,493 Brutto Tons.

Operationerne ved Flanderns Kyst i Krigens 2. Aar

Kontreadmiral *Bacon*, Chef for „Dover-Patrouillen", ledede Angrebene paa denne af Tyskerne efterhaanden *stærkt befæstede Kyst,* hvor der med ret smaa Mellemrum var anlagt *Batterier af de sværeste Kanoner,* op til 38 cm Kaliber, i Afstand fra Kysten af ca. 1 km, altsaa for Størstedelen skjult bag Klitterne, og saaledes svære at ramme fra Søen. Der samarbejdedes med de franske lette Eskadrer i Kanalen under Kommando af Viceadmiral *Favereau.*

Den 22. August 1915 ødelagde 2 franske Jagere en tysk Jager udfor *Zeebrügge.*

Samme Aften sejlede Admiral Bacon med de nye, kraftigt armerede Monitorer *Sir John Moore, Lord Clive, Prince Rupert* og 76 andre Skibe og Hjælpeskibe fra sin Basis, og næste Morgen blev Havnen og Forsvarsværkerne ved *Zeebrügge* bombarderede, efter Admiralens Udtalelse med heldigt Resultat.

„Det var tilfredsstillende at se den høje Grad af Træfsikkerhed, der blev opnaaet med Kanonerne paa de store Afstande, som maa anses for at være de heldigste at angribe saadanne Forsvarsværker paa,"

udtaler Admiral Bacon.

Den 6. September ledede Admiralen med 5 Monitorer et Angreb paa *Ostende* og beskadigede Undervandsbaadsværkstederne og Havneanlægene. Samme Dag ledede Kommandør *Molteno* et Angreb paa *Westende.*

Igen *den 19. September* blev Befæstningerne i Nærheden af *Middelkirk,*

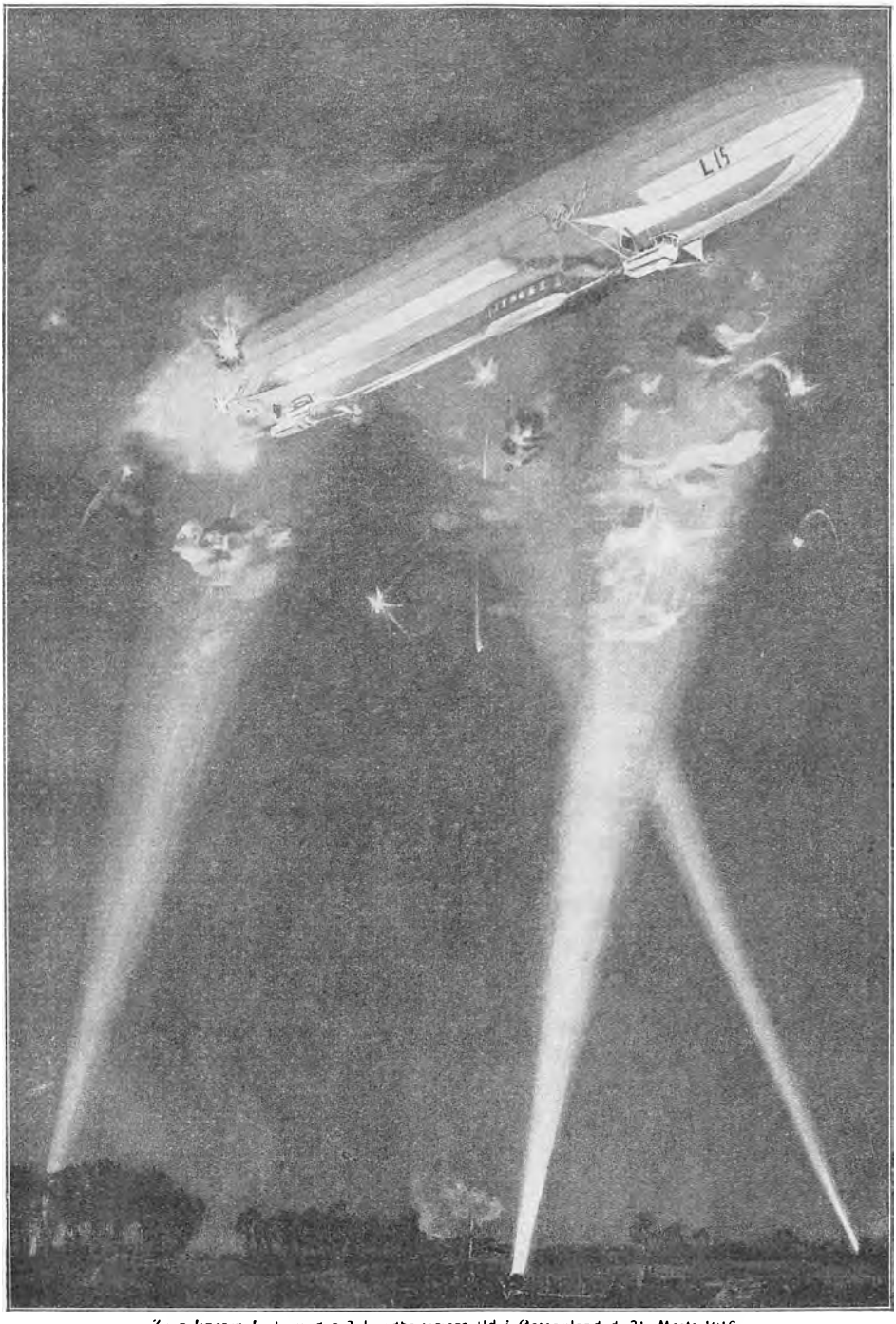

Zeppelineren L. 15 under 3 Landbatteriers Ild i Østengland d. 31. Marts 1916.
[Tegning af O. Macpherson. „The Sphere."]

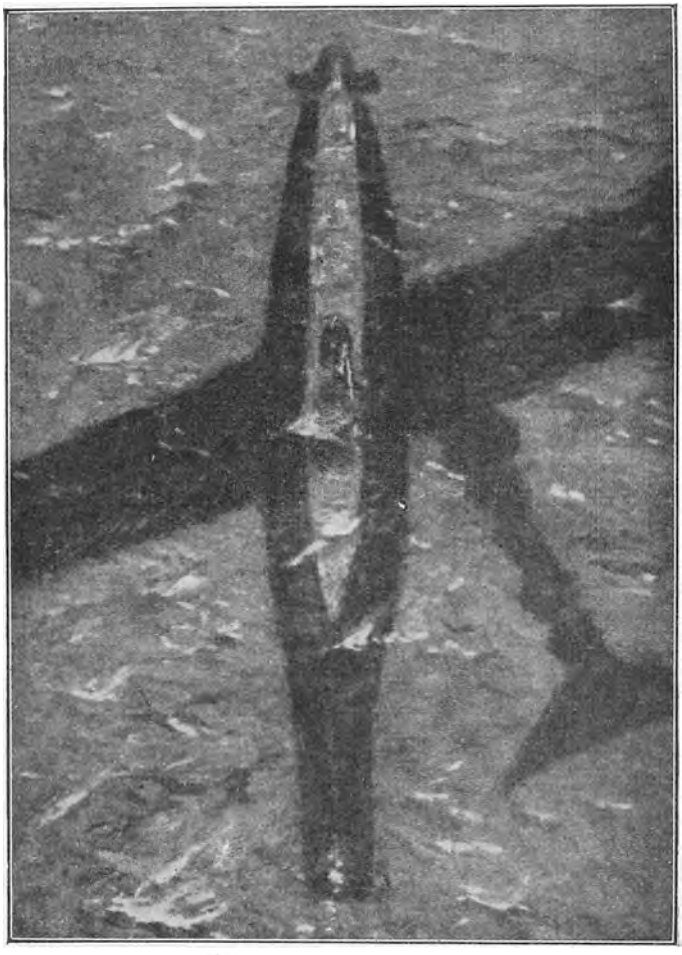

En Flyvemaskine opdager en Undervandsbaad. Man ser hvor ejendommeligt Flyvemaskinens Skygge paa Vandet aftegner sig og bevirker, at Omridset af den neddykkede Undervandsbaad tydeligt træder frem.

Raversyde og Westende bombarderede, idet Flaaden samarbejdede med de *franske Landbatterier* i Nærheden af *Nieuport*.

Den 25. September blev den flanderske Kyst atter bombarderet, og Angrebet fortsattes den *26., 27. og 30.*

Den 3. Oktober om Morgenen rettede 4 Monitorer paany et Angreb mod *Zeebrügge;* tyske Undervandsbaade angreb de nærmest Kysten værende af de engelske Skibe, men uden Resultat.

Atter *den 6., 12., 13. og 18. Oktober* og *den 16.–19. November* blev Kystbatterier og militære Anlæg bombarderede. Admiral *Bacon* omtaler, at der under Kampene saa vidt muligt blev draget Omsorg for kun at ramme de fjendtlige militære Anlæg. „Den fjendtlige Skydning var god" udtales der. Den armerede engelske Yacht *Sanda* blev skudt i Sænk og 2 Minesøgerfartøjer sank ved at støde paa Miner. Chefen for *Sanda*, Kaptainløjtnant *Gartside-Tipping,* omkom; han var den ældste engelske Officer, der gjorde Tjeneste til Søs; ved Krigens Udbrud meldte han, der forlængst var afskediget, sig til Tjeneste, og førte „Sanda" som Kaptainløjtnant.

Admiral *Bacon* udtaler:

„at den Skade, der tilføjedes Fjenden, *vides* at indbefatte Sænkningen af 1 Torpedobaad, 2 Undervandsbaade og 1 stor Muddermaskine; total Ødelæggelse af 3 militære Fabrikker, en fjerde blev beskadiget. Betydelig Skade blev tilføjet Dokportene ved Zeebrügge; 12 større Kanoner blev ødelagt tilligemed 2 Ammuni-

tionsdepoter og adskillige andre militære Depoter, Observations- og Signalstationer, ligesom Moler og Værfter blev ramte. Fremdeles havde Fjenden et betydeligt Antal Døde."

De engelske Tab af Personel under disse Angreb beløb sig til 34 Døde og 24 Saarede.

Fra tysk Side meddeles, at de ved de engelske Angreb lidte Tab kun var smaa.

De tyske Kampkrydseres Bombardement paa Lowestoft den 25. April 1916. Et beskadiget Hus.

Den 30. November meldes der om et nyt Bombardement af Flanderns Kyst. *Den 19. Decbr.* udtaler en tysk Rapport at

„Ilden fra vore Kystbatterier fordrev fjendtlige Monitorer, som bombarderede *Westende.*"

Atter *den 30. December* var der Beskydning af Kysten fra engelsk Side, og dette gentoges den *16.* og *27. Januar 1916.*

Det var saaledes *en energisk Virksomhed*, der i dette Farvand blev udfoldet fra engelsk Side, dels *for at støtte Hærene paa Landjorden,* men i første Række for at søge at *tilføje de tyske Torpedojagere og Undervandsbaade,* der havde *Basis* ved denne Kyst, navnlig i *Zeebrügge, saa megen Skade som muligt.* Thi disse Fartøjer havde herfra en bekvem Udfaldsport, hvorfra Jagerne i Løbet af en Nat kunde foretage Fremstød mod Linien Dover—Calais, og Undervandsbaadene let kunde naa den engelske Kyst og Kanalen og i det hele taget havde en betydelig kortere Vej til og fra deres Basis, end om de skulde have været ind i Helgolandsbugten eller endda Østersøen.

Bombardementet paa Scarborough. Fyrtaarnet ramt af en tysk Granat.

Kysten af Flandern var, foruden ved det kraftige Forsvar paa Landjorden, yderligere beskyttet ved

Mine- og Netspærringer, ligesom de lettere tyske Fartøjer til enhver Tid kunde bryde ud, naar fjendtligt Angreb blev meldt.

At angribe denne Kyst var derfor en Opgave, der krævede stor Agtpaagivenhed og godt Samarbejde mellem alle de meget forskelligartede Fartøjer, der deltog i Angrebene. Admiral Bacon udtaler herom i sin Rapport:

„Jeg kan ikke udtale mig rosende nok om den Maade, paa hvilken Officerer og Mandskab under min Kommando har udført de Pligter, der var dem paalagt. Arbejdet har været meget forskelligartet, til Dels helt nyt, men de er gaaet i Gang

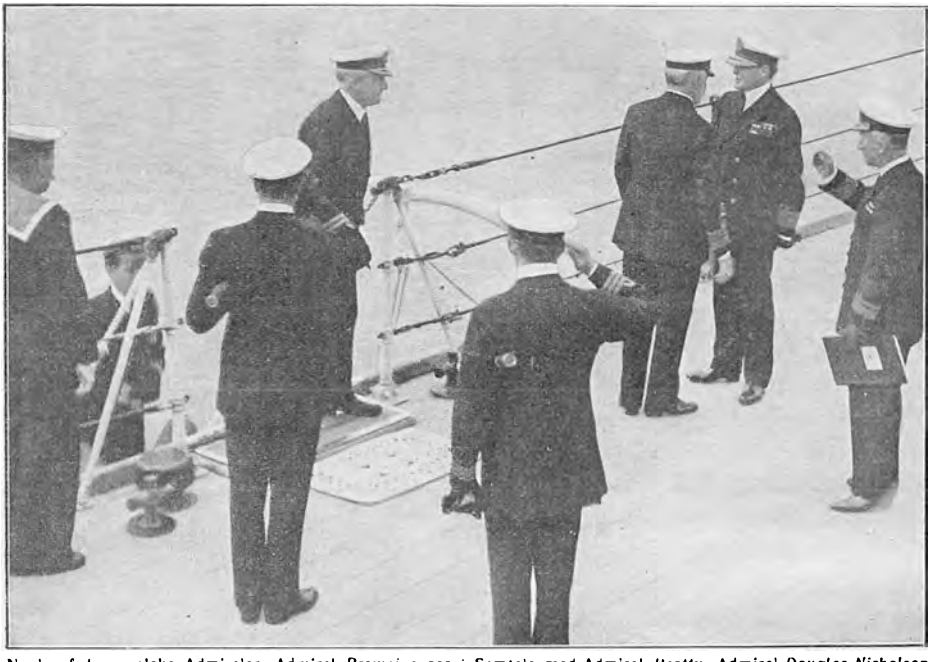

Nogle af de engelske Admiraler. Admiral *Browning* ses i Samtale med Admiral *Beatty*. Admiral *Douglas Nicholson* ses kommende ind over Falderebet. Commodore *Brand* ses til højre med en Journal i Haanden.

med det med en Iver og Begejstring, der ikke kunde være større. Resultatet af Skydningen har overtruffet mine Forventninger. De Herrer vil kunne forstaa de Vanskeligheder, der er forbundet med Sejlads under Krigsforhold ved Dag og ved Nat af en Flaade paa 80 Fartøjer, sammensat af adskillige højst forskellige Klasser, kun delvis bemandede med uddannet Marinepersonel, men for Størstedelen med Reserveofficerer, hvis krigsmaritime Træning kun kan være mangelfuld, og med Mænd, hvis Beskæftigelse hidtil har været Havfiskeri. Jagernes Beskyttelse af denne Flaade under Gang i et Farvand, som er de fjendtlige Undervandsbaades naturlige Hjem, har været beundringsværdig, og vidner højt om Flotillens Personels Energi og Organisation. Men endnu mere rosværdig er, efter min Mening, den Dygtighed, der er lagt for Dagen af Officererne og Besætningerne i Minesøgerne og Trawlerne, som, i et vanskeligt Farvand og under Forhold, der var ganske ny for dem, har holdt de dem anviste Arbejdsfelter uden et eneste Uheld. Tilmed har disse Mænd under Fjendens Ild vist en Koldblodighed, der er værdig et Personel, gennemsyret af Disciplin. Resultaterne viser, hvor dybt Søvanthed er ind-

groet i disse Øers Befolkning. Jeg tilskriver Jagernes og Minesøgerskibenes fortrinlige Arbejde Æren for de forholdsvis ringe Tab, som Miner og Undervandsbaade har foraarsaget Flaaden i dette Farvand — — — —."

Den 5. April blev en *tysk Undervandsbaad*, vistnok *U. 18*, *sænket* i Kanalen af en engelsk-fransk Flotille. Besætningen blev reddet og taget til Fange. Undervandsbaaden blev senere bjærget til en fransk Havn. Efter Sigende skal det være den, som sænkede Damperen „Sussex" den 24. Marts 1916.

Fordækket af den *engelske Undervandsbaad E. 14*. Baaden er under Gang i uroligt Vejr. Typen paa en engelsk Undervandsbaads Matros ses staaende paa Dækket.

Efter nogle Ugers Pause, hvor større samlede Angreb ikke var blevet foretaget, blev *den 24. April 1916* Flanderns Kyst atter bombarderet af et stort Antal af den engelske „Dover-Patrouille"s Skibe, der ved denne som ogsaa ved tidligere Lejligheder assisteredes af talrige Flyvere, saavel engelske som belgiske og franske, ligesom Flyvere ofte i større og mindre Antal paa egen Haand nedkastede Bomber mod Batterierne paa Kysten, Ostende og navnlig Zeebrügge; saaledes rettede *den 20. Marts 1916* en kombineret Styrke paa ca. 50 engelske, franske og belgiske Flyvemaskiner, ledsaget af 15 Kampmaskiner, et Angreb paa *Hangarerne ved Zeebrügge* og *Aerodromen* ved *Houttave*, nær Zeebrügge. Hver Maskine medførte 80—100 kg. Bomber, og der opnaaedes et betydeligt Resultat. Alle Maskinerne vendte tilbage. Fra tysk Side rettedes til Gengæld jævnligt Luftangreb mod de engelske Skibe, dog uden større Resultat.

Mange mindre Skærmydsler fandt Sted i dette Farvand. Nævnes skal, at engelske lette Styrker den *22. Juli 1916* i Nærheden af *North Hinder*

Fyrskib stødte sammen med 3 tyske Jagere, der trak sig Øst paa, og da de i Nærheden af *Schouwen Bank Fyrskib* havde faaet Forstærkning af yderligere 3 Jagere, udspandt der sig en løbende Fægtning, under hvilken intet Skib paa nogen af Siderne sank, men flere blev ramt. Antagelig var de tyske Jagere paa Hjemvej fra et af de ret hyppige Fremstød, som de fra Flanderns Kystbyer rettede mod Kanalen.

De tyske Søstridskræfter i Zeebrügge begyndte ogsaa, naar Lejlighed dertil gaves, *at opbringe Handelsskibe og føre dem i Havn.*

Vi har foran i vort II. Afsnit, S. 175—76, omtalt, hvorledes 24. Juni 1916 „Great-Eastern Railway Co."s Damper *Brussels* blev kapret af en Flotille tyske Jagere og ført ind til *Zeebrügge,* og hvorledes Damperens Chef, Kaptajn *Fryatt,* blev stillet for en Krigsret i Brügge og skudt.

Her skal tilføjes nogle flere Oplysninger om denne Sag.

Den tyske officielle Meddelelse herom af 28. Juli lyder:

„For Marinekorpsets Krigsret i Brügge blev i Tordags (den 27. Juli) Sagen mod Kaptajn *Fryatt* fra den engelske Damper *Brussels,* der var taget som Prise, behandlet. Den Anklagede blev dømt til Døden, fordi han — skønt ikke hørende til Krigsmagten — den 28. Marts 1915 havde forsøgt at vædre den tyske Undervandsbaad „U. 33" i Nærheden af „Maas Fyrskib". Den Anklagede, tilligemed 1. Styrmand og 1. Maskinmester paa Damperen, modtog den Gang af det britiske Admiralitet et Guldur som Belønning for sin tapre Optræden ved den Lejlighed, og hans Handling blev omtalt med Ros i Underhuset. Uden at tage Hensyn til Undervandsbaadens Signal om at stoppe og vise Nationsflaget, drejede han ved nævnte Lejlighed i et kritisk Øjeblik for fuld Fart hen mod Undervandsbaaden, som kun ved øjeblikkelig Neddykning naaede at komme nogle faa m klar af Damperen. Han tilstod, at han, ved at gøre dette, havde handlet i Overensstemmelse med Admiralitetets Instruktioner. Dommen blev afsagt i Gaar Eftermiddag, og exekveret ved Skydning. En af den britiske Koffardimarines mange skændige „Franctireur"-Handlinger imod vore Krigsskibe har saaledes mødt sin forsinkede, men fortjente, Gengældelse."

Kaptajn Fryatts Exekution vakte som bekendt overalt en voldsom Harme, der kun kan sammenlignes med den, der fremkaldtes ved Miss *Edith Cavells* Henrettelse. I Underhuset erklærede *den engelske Premierminister, Asquith:*

„— — at Hans Majestæts Regering ønskede at udtale med det største Eftertryk, at den var besluttet paa, at saadanne Forbrydelser som Mordet paa Kaptain Fryatt skulde ikke, saavidt det stod i dens Magt, gaa ustraffet hen,"

og han tilføjede:

„Naar Tiden er inde, er den (Regeringen) besluttet paa at bringe de Skyldige for en Domstol, hvem det end er og hvilken end deres Stilling er. I saadanne Tilfælde som dette maa vel den Mand, som autoriserer et System, under hvilket saadanne Forbrydelser begaas, anses for den mest Skyldige af Alle. Spørgsmaalet om, hvilken øjeblikkelig Forholdsregel der skal tages, er Genstand for Regeringens alvorligste Overvejelse."

I *Overhuset* udtalte *Marquisen af Crewe,* at Kaptain Fryatt var blevet Offer for et Justitsmord, et Mord med koldt Blod, og endte med at sige:

„Kaptajn *Fryatt* var absolut i *sin gode Ret*, da han forsøgte at forsvare sig selv og sit Skib."

Den *5. Juli 1916* lykkedes det endvidere de tyske Jagere fra Zeebrügge at kapre Damperen „Lestris" og føre den i Havn. I Løbet af nogle Dage blev de neutrale Passagerer fra Damperen frigivet, medens de engelske blev holdt tilbage som Fanger.

Hovedformaalet for de tyske Søstridskræfter ved Flanderns Kyst maa antages at have været Angreb paa Forbindelsen mellem England og Frankrig, af hvilken Forbindelse den engelske og delvis den franske og belgiske Hær paa Vestfronten var afhængig. Men denne vigtige Overfart gik sin Gang

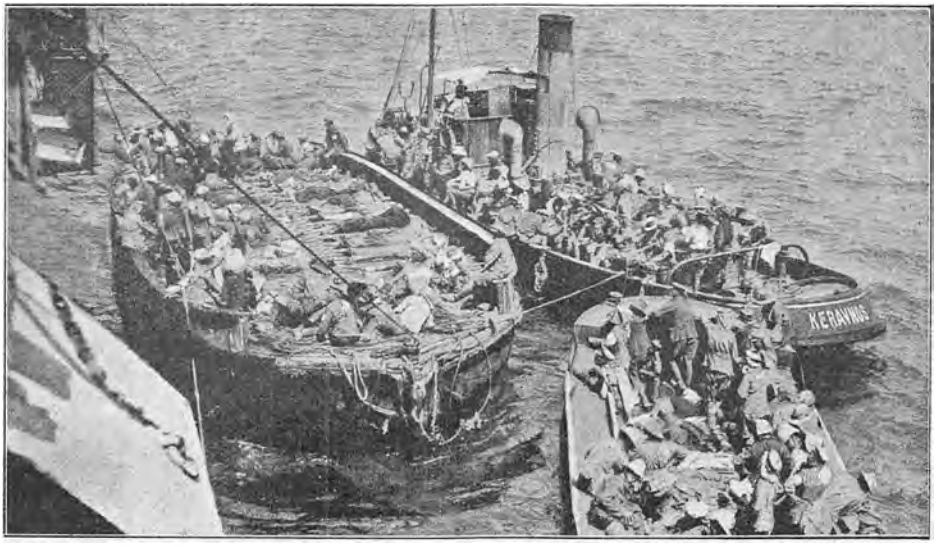

Fra Angrebet paa Gallipoli. Saarede bringes fra Land ombord i store Pramme, hvor de paa Baarer opstilles Side om Side, og Sygeplejersker tager sig strax af dem. Prammene slæbes ud til Hospitalsskibe, der bringer de Saarede til Land. En stor Del af de Saarede fra Gallipoli blev bragt til Ægypten, medens en Del blev ført direkte hjem til Frankrig og England. [„The Sphere."]

uden Afbrydelse. Admiral *Bacon* omtaler i sin Rapport „Dover-Patrouillen"s Arbejde fra *den 3. December 1915 til den 29. Maj 1916.* I disse *6 Maaneder* passerede *mere end 21000 Koffardiskibe, foruden Krigsskibe og Hjælpekrydsere*, gennem Patrouillen. 21 af disse mange Skibe mistedes eller blev alvorligt beskadiget af Fjenden, hvilket er mindre end 1 pro Mille. Men for at vedligeholde denne Grad af Sikkerhed var ved fjendtlige Angreb, over og under Vandet, mere end 4 % af Patrouillens Skibe blevet sænket, og 77 Mand var omkommet. Med Hensyn til „Dover-Patrouillen"s Arbejde med at beskytte Flanken af alle Transporterne til og fra Hæren i Frankrig, udtalte Admiralen, at disse udstrakte Transporter af Tropper var blevet bevogtet saa virkningsfuldt, at *ikke et eneste Menneskeliv var gaaet tabt ved Passagen over Søen i de 6 Maaneder.*

Den *25. April 1916* mistede Englænderne i den sydlige Del af Nord-

søen Undervandsbaaden *E. 22.*, den 11. officielt meddelte af tabte engelske Undervandsbaade. 2 af Besætningen blev reddet af de tyske Skibe, — vistnok Jagere fra Zeebrügge —, der sænkede „E. 22."

Den 11. Juli Kl. 10^{30} Em. opskræmmedes Indbyggerne i den lille engelske By *Seaham Harbour*, ved at Granater exploderede i og i Nærheden af Byen. Det var en *tysk Undervandsbaad,* der paa kort Afstand afskød ca. 30 Granater mod den ubefæstede By. En gammel Kone blev dræbt og et Hus ødelagt. „Seaham Harbour" ligger lidt Syd for *Sunderland.*

Anm. I Tabellen Side 440 er Opgivelserne angaaende de i Slaget ved Jylland 1916 deltagende Styrker ikke rigtige. I Stedet for *340 — 105,300 og 823,600* skal der staa: *301 — 102,300 —1,925,000.*

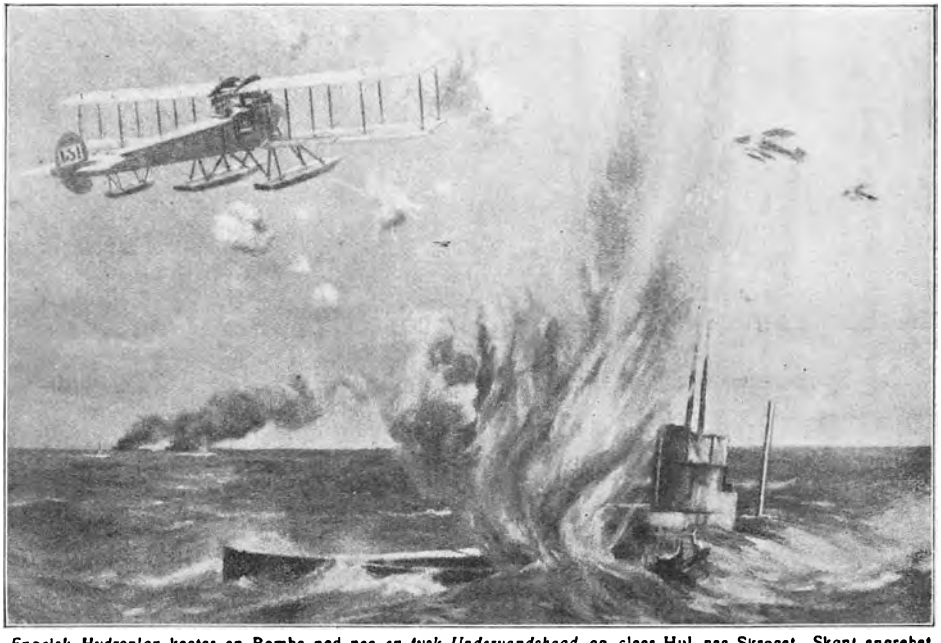

Engelsk Hydroplan kaster en Bombe ned paa *en tysk Undervandsbaad* og slaar Hul paa Skroget. Skønt angrebet af 2 fjendtlige Flyvere og 3 andre Undervandsbaade, giver den U-Baaden endnu en Bombe, saa den synker.
[„The Great War."]